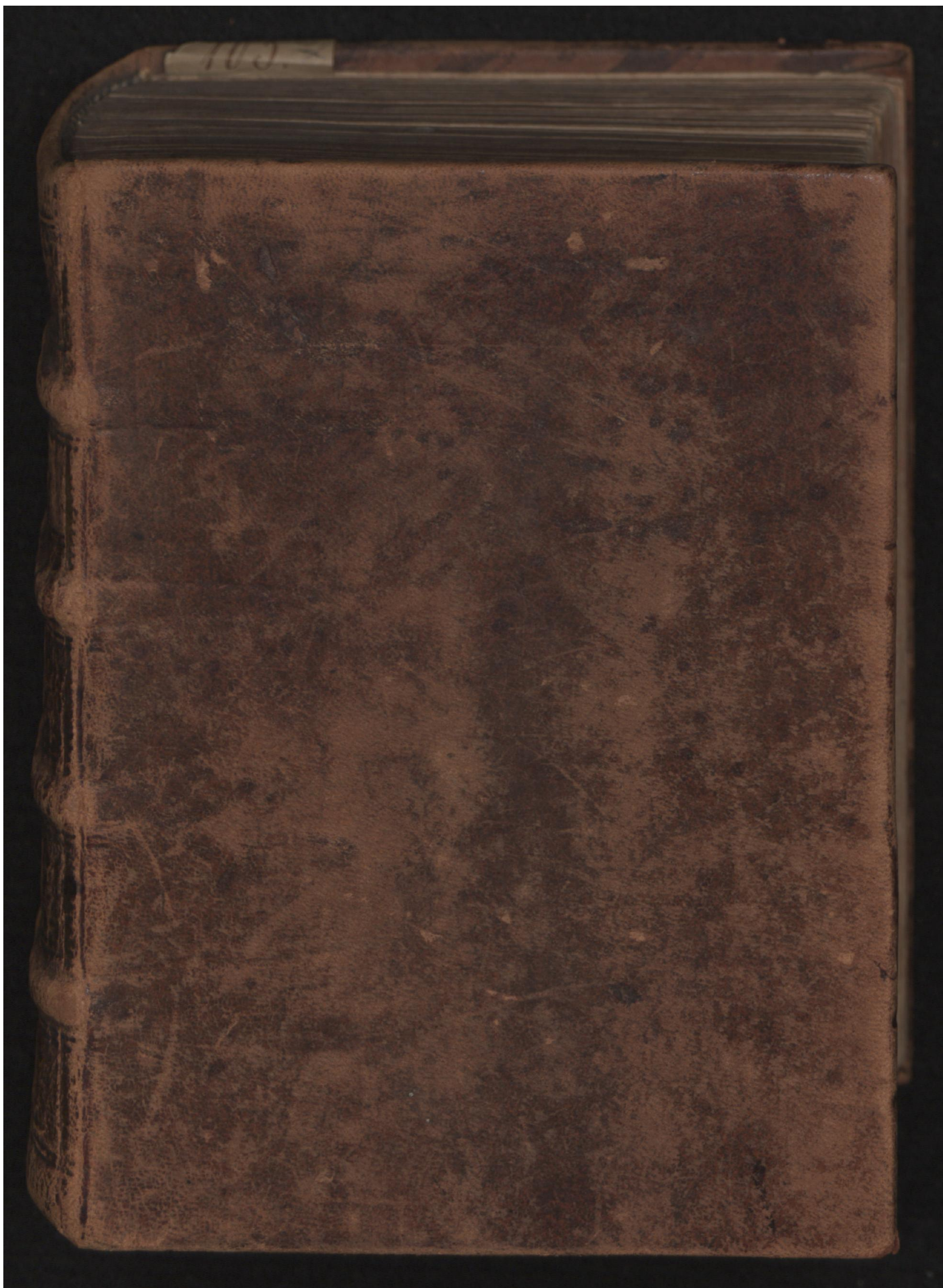
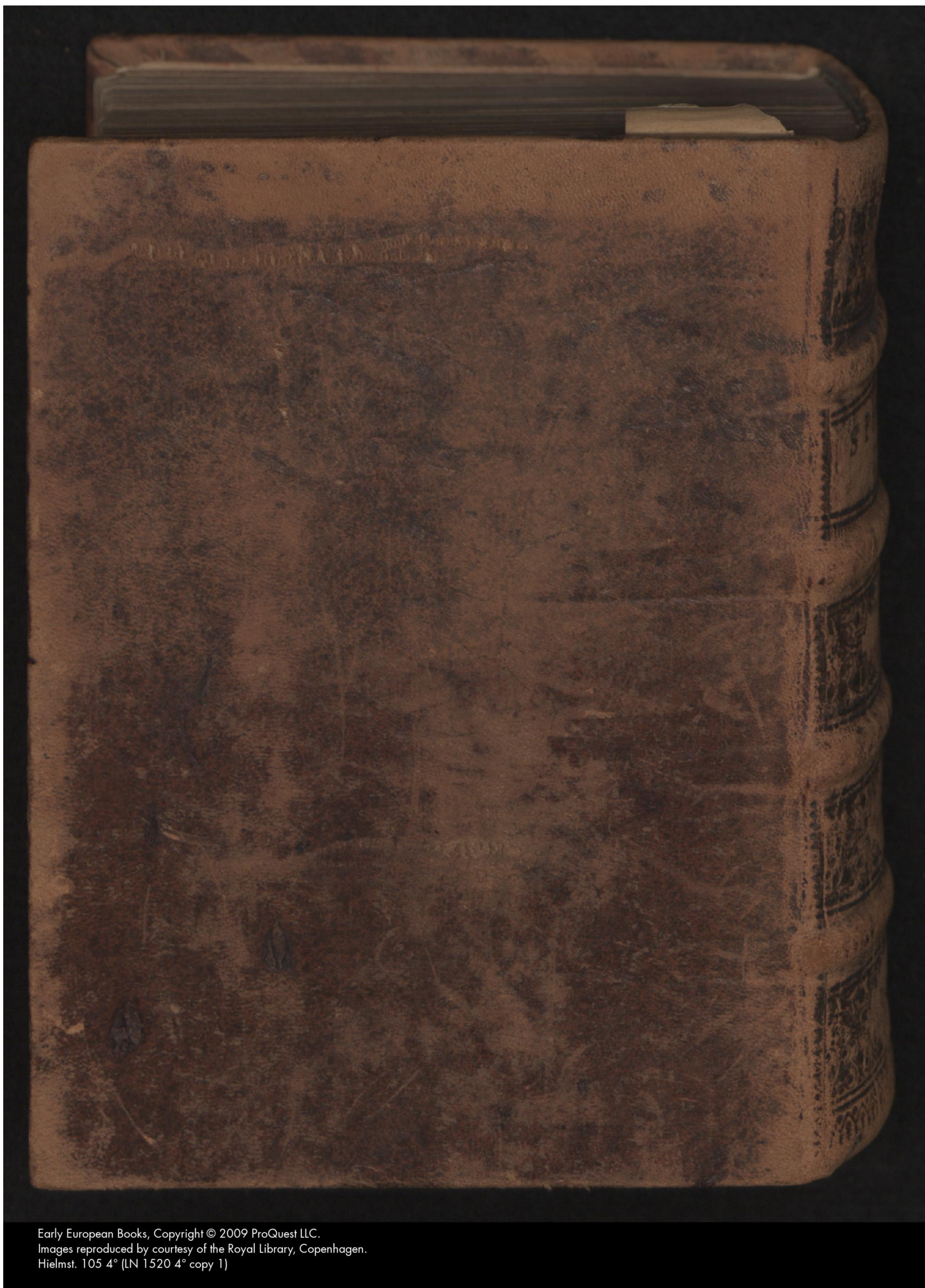
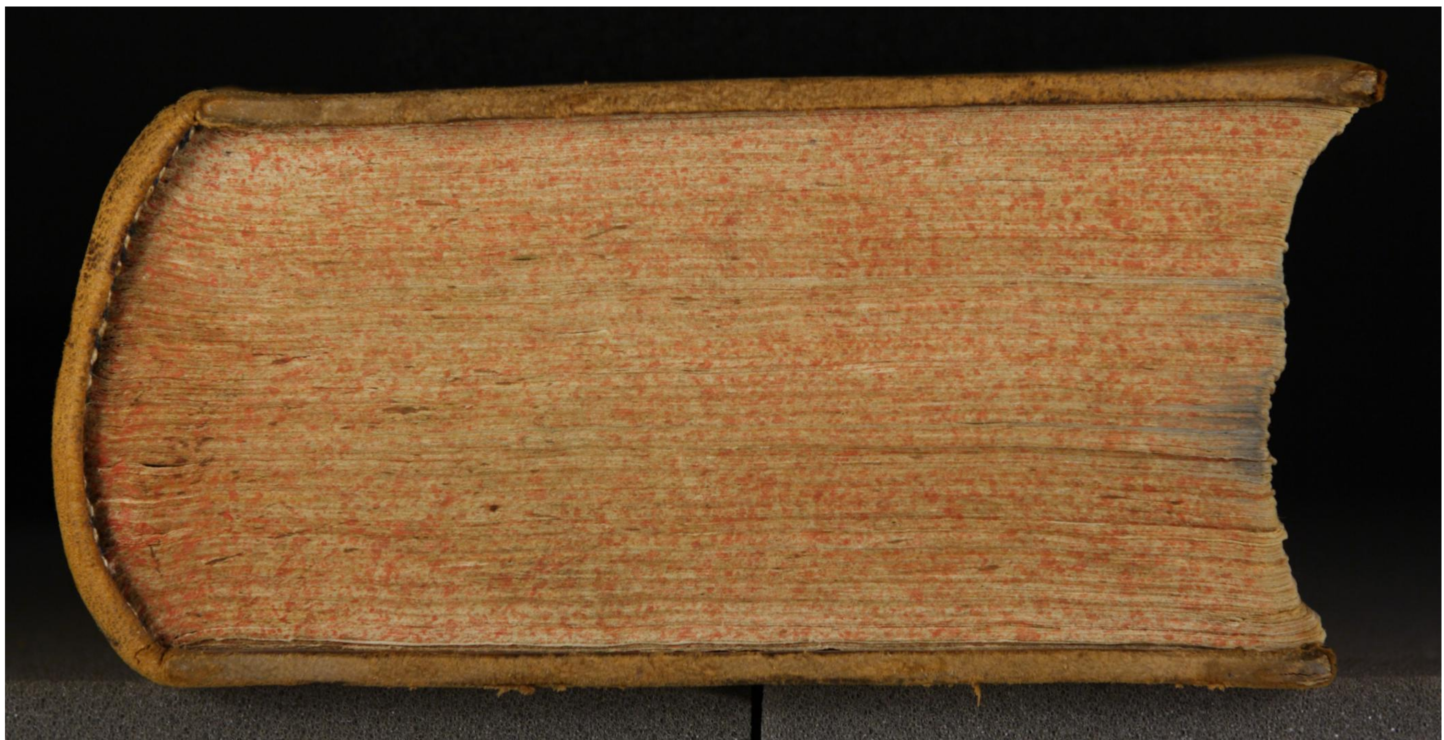

SPANGENBE.
POSTILL.

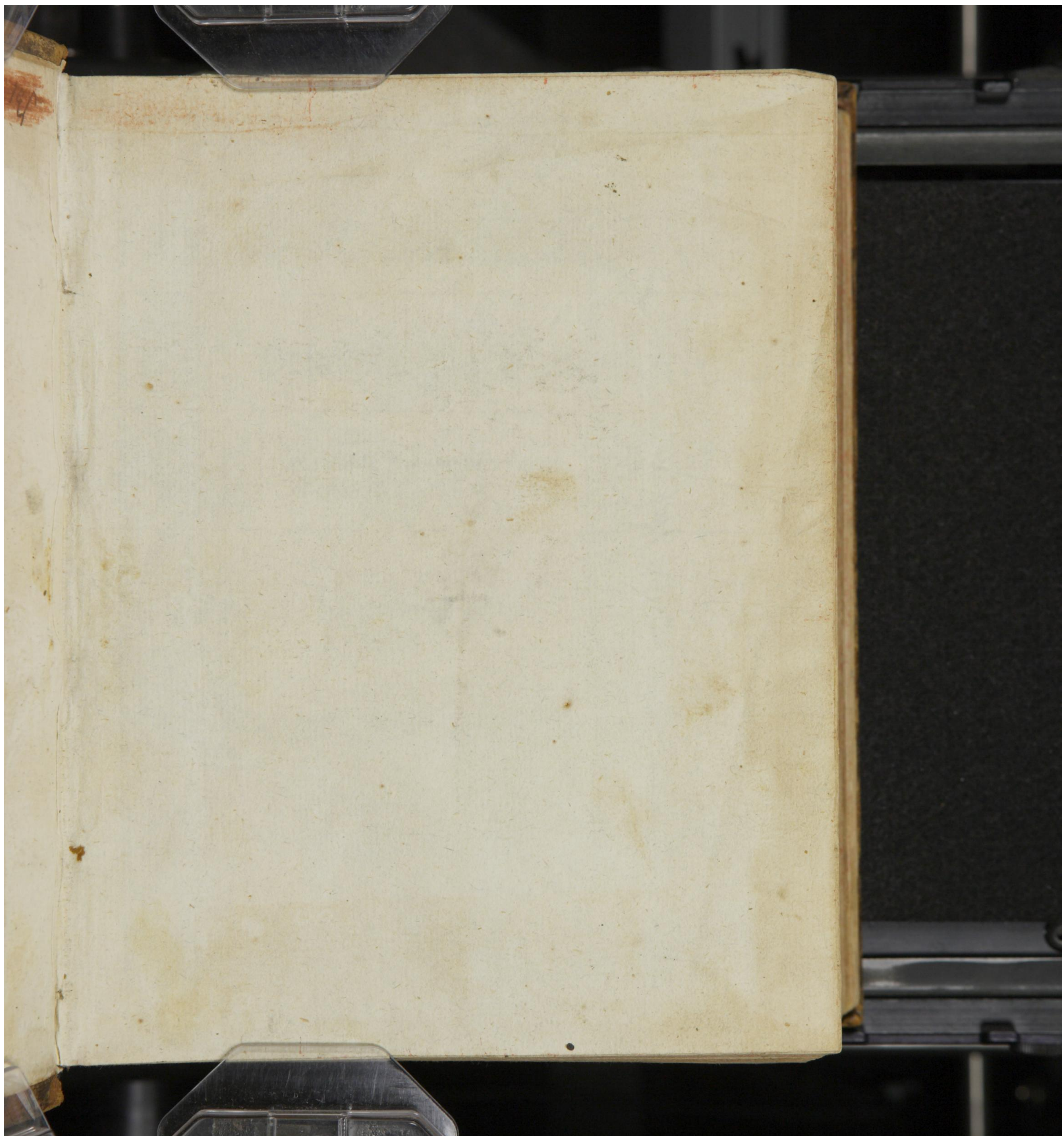

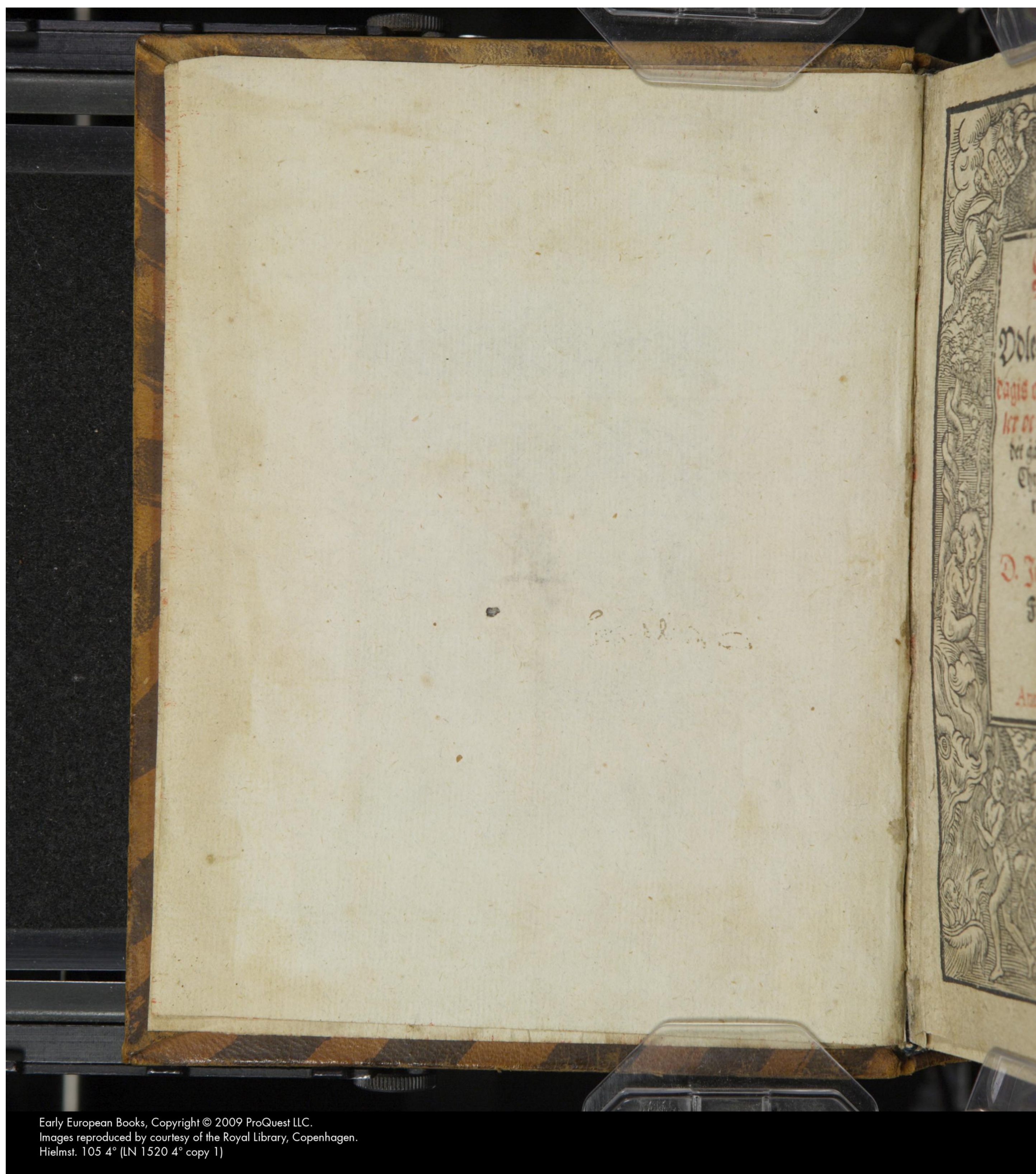

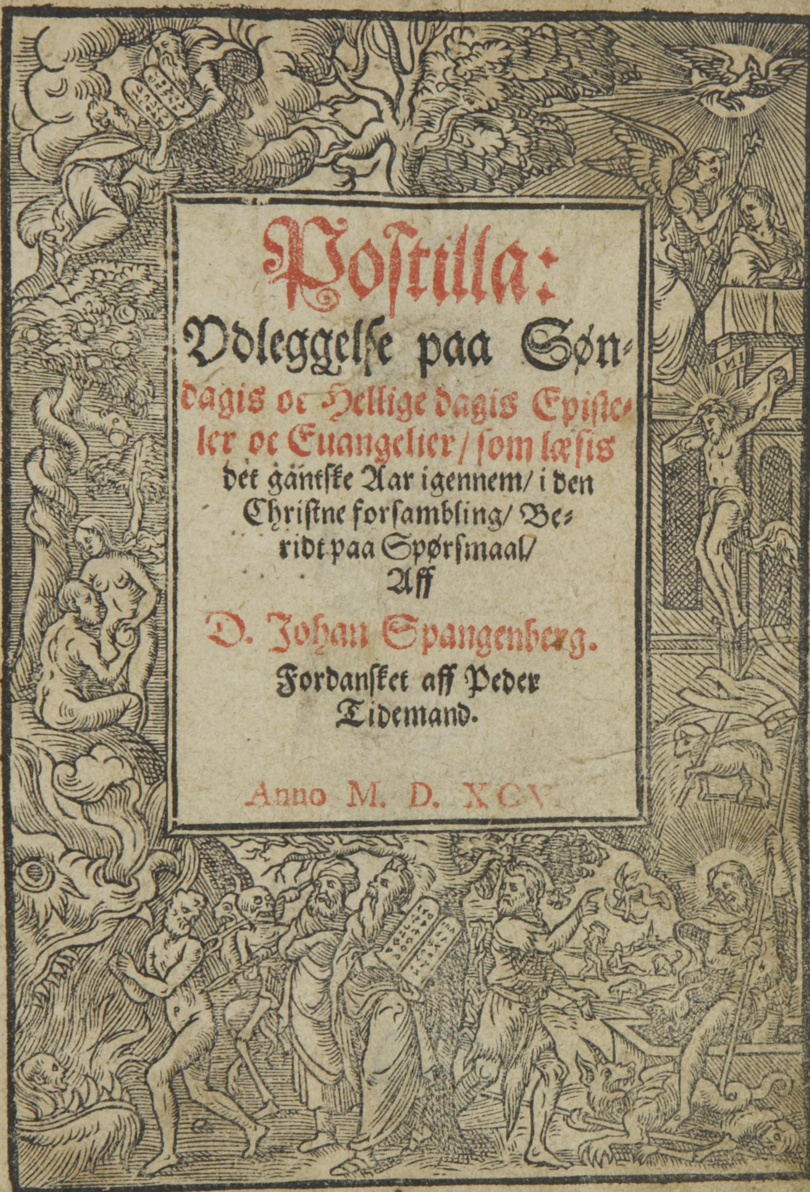

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Postilla:

Udleggelse paa Søn-
dagis oc Hellige dagis Episte-
ler oc Euangelier/ som læsis
det gantske Aar igennem/ i den
Christne forsambling/ Be-
ridt paa Spørsmaal/
Aff

D. Johan Spangenberg.

Fordansket aff Peder
Tidemand.

Anno M. D. XCV.

BIBLIOTHECA REGIA
HAFNIENSIS

D. Martini Luthers Fortale.

SAnctus Paulus scriffuer baade en sted oc anden / at Jesus
Christus vor Herre / er en Hem̃elighed / *Mysterium*, Oc hand tør
vel ocsaa / kalde den hellige Kircke (til de Epheser) met Christo
hendis Brudgom / en Hem̃elighed. Saadant holt ieg nogen
tid siden forleden / der ieg skulde lade kalde mig en Doctor i den
hellige Scrifft / for en ringe tale oc enfoldige ord / huilcke ieg forstod gantske
vel. Men nu (Gud vere loffuet) ieg er bleffuen en fattig Pebling paa ny
igen / i den hellige Scrifft / oc kand jo lenger jo mindre / da begynde disse ord
at synis mig vnderlige / Oc ieg finder aff forfarenhed / at denne Glose /
skal kaldis en Hem̃elighed. Thi at alligeuel Apostlerne Predickede Klarlige
oc forstandelige (oc saa met vnderlige gierninger oc store Jertegen) der om /
Saa bliffuer det dog skiult oc hemmeligt / for de aller ypperste oc forstandigste
Mennisker paa Jorden / Som Christus siger Matth. xj. Du skiulte det for
de Vise oc Kloge / oc obenbarede det for de vmyndige.

Er det icke vnderligt nock? Kaldis det icke hem̃eligt nock? At det predickis
saa obenbare / oc skin-Klarere end Solen / Oc er der til met stadfest met saa
mange Jertegen oc vnderlige gierninger (huilcke mand icke kand sige ney
faare / at de skede jo oc giordis aff Gud) Oc de aller Ypperste / Visiste /
Helligste oc Beste skulle alligeuel vere i saa klart it Liuss / blinde / døffue oc
vanuittige / at de huercken kunde see / høre eller fornemme det. Giætte sig
her / huo som giætte kand. Huad er det? At der er intet obenbarligere / oc
alligeuel intet hem̃eligere / Der er ingen ting mere begribelig oc forstandelig /
end Christus i Krybben oc paa Kaarsset / Oc der er intet mere vbegribeligt /
end Christus hoss Guds høyre haand / oc en HERRE offuer alle ting / Lige
haffuer det sig ocsaa met hans Ord / som bliffuer predicket aff hannem.

Wi haffue der ocsaa vidnisbyrd nock paa / aff det wi selff daglige for-
søge. Huor offuermaade rigelige / klarlige oc obenbarlige / haffue wi det
samme salige ord om Christo ? Men huem er dette klare obenbare Liuss
behageligt / Huo vil anamme oc bekiende det? Er det icke it Mysterium / oc
gantske hem̃eligt ? Icke aleniste Papister / Men ocsaa nogle aff vore egne
Tilhengere / som rose sig offuermaade aff Euangelio / Oc lade sig tycke / at
naar de haffue en gang hørt eller lesd det / da ere de saa fuldkomne der paa /
oc ville vere saa mette der aff / at de icke aleniste ville lære deris arme Sogne-
herrer oc Predickere / men ocsaa alle Apostler. Disse holde det icke at vere no-

gen Mysterium/ eller dyb konst/ Men ekon en Ske fuld aff vissdom/ huil eken de kunde Øse i sig/ oc dricke vd i en drick.

Huad skulle nu wi Predickere giøre / som skulle regære Kircken/ iblant saadanne Engle oc offuer Engle? Dette ville wi giøre / Wi ville lade dem vide alle ting bedre/ ja hundrede gange bedre/ end wi vide / Oc Christus skal icke vere noget Mysterium eller himmelighed hoss dem/ Men en tom nødeskal/ der de haffue taget Kiernen aff/ lenge førend de bleffue fødde/ oc kast Skalene bort: Men wi ville den stund di/ paa denne Himmelighed/ som it Barn paa sin Moders bryst/ indtil wi kunde ocsaa en gang faa der noget aff / icke lade oss saa aarle oc betilige affuenne der fra/ som disse ypperlige Meñisker affuenne sig selff/ oc skamme sig/ at di Moderens patte/ Thi de kunde selff løbe/ førend been oc føder bliffue voxte paa dem.

Summa/ Wi skulle lade Dieffuelen oc Verden løbe deris løb/ oc bliffue stedze ved met Predicken/ straff oc formanelse/ for deris skyld / som skulle kiende saadan him̃elighed. De andre deris Predicken er lige som det Regn der falder i Vand / Eller som vor Herre Christus siger/ som den sæd/ mand saar hoss veyen. Denne Him̃elighed vil dog icke bære fruct/ uden paa den fierde part aff Agerent. Der faare seer ieg gierne at denne/ oc andre saadanne Bøger/ kom̃e vd iblant Folck/ icke aleniste at obenbare saadan Him̃elighed/ men ocsaa til at forhindre andre falske Bøger. Thi de ere icke alle rene / som nu scriffue. Oc huer mand vil haffue sin scrifft oc tancker til kiøbs iblant andre gode Bøger/ icke at hand vil obenbare Christum eller hans Himmelighed. Men at hand icke vil haffue hafft sin egen him̃elighed oc deylige tancker forgeffuis/ huilcke hand holder offuer Christi Him̃elighed/ met huilcke hand forhaabis/ at hand oc paa det neste vil omuende Dieffuelen/ Der som hand dog end nu aldrig huercken haffuer omuent eller kand omuende it eniste Myg.

Oc alligeuel ere der imod nogle lade Sogneherrer oc Predickere/ som forlade sig paa denne oc andre saadanne gode Bøger / At de kunde tage en Predicken der aff. De bede icke / de studere icke / de læse icke / de betencke sig intet i Scrifften/ lige som mand fordi icke skulde læse Bibelen. Oc de bruge saadanne Bøger/ som Formular oc Calender/ at fortiene deris aarlige næring. Oc de ere lige som Pappegoyer eller Alicker/ der lære at tale uforstandelige/ Oc dette er dog vor oc andre Theologers mening/ at wi met saadanne Bøger ville vise dem til scrifften/ at de skulle tencke til/ at de skulle selff effter vor død/ forsuare vor Christelige tro imod Verden/ Dieffuelen oc Kiødet/ Fordi at wi kunde icke altid staa i spitzen oc til suars/ som wi nu giøre.

Oc lige som wi haffue arffuet denne himmelighed effter vore Forfædre/ end dog hun vaar gruselige formørcket/ oc til intet giort formedelst Paffuen/ Saa skulle ocsaa de arffue hende effter oss. Oc alligeuel de skulle icke haffue saa stor wmage/ at vdrense saadan vederstyggelighed/ som wi haffue hafft/ Saa skulle de dog haffue saa meget at gøre / om det bliffuer icke mere / at imod staa oc forhindre Dieffuelen/ at hand skal icke føre saadan vederstyggelighed ind igen i Kircken. Der faare kaldis det/ vaage/ studere/ Attende lectioni. Sandelige/ du kant icke læse for meget i Scrifften/ oc huad du læss/ kant du icke læse for meget/ oc huad du læss nogen sted/ kant du icke for vel forstaa/ oc huad du vel forstaar/ kant du icke lære for vel. Oc huad du vel lærer / det kant du icke leffue for vel effter. Experto crede Ruperto. Det er Dieffuelen/ det er Verden / det er vort eget Kiød / som buldre oc bruse imod oss. Der faare Herrer oc Brødre/ Sogneherrer oc Predickere/ Beder/ læser/ studerer/ verer flitige. Det er i sandhed icke tid / at leffue i fraadzeri / soffue oc vere forsømmelig/ i denne onde vanartige tid. Bruger eders Gaffuer / der Gud betrode eder til/ oc obenbarer Christi Himmelighed. Huo det icke vil vide/ hand bliffue sig vanuittig / Som S. Paulus siger.

Effterdi Daaben oc Sacramenterne brugis/ skulle wi
icke tie himmelligheds Ord/ De skulle vel findis/
naar wi haffue giort vort der til/
A M E N.

Den I. Søndag i Aduente/

Epistel Rom. xiij.

KJere Brødre / Efftervi wi saadant vide / som er tiden / at stunden er der / at opstaa aff søffne (efterdi vor salighed er nu nermer / end der wi det trode) Natten er fremgangen/ oc dagen er kommen nær hid/ Thi lader oss afflegge Mørckhedsens gierninger / oc tage liussens vaaben paa oss. Lader oss vandre erlige som om dagen / icke i fraadzeri oc druckenskab / icke i kammer oc wtuct/ icke i kiff oc auind/ Men ifører eder vor Herre Jesum Christum / oc beuarer legemet / dog saa / at det bliffuer icke løssactigt.

Huor om lærer dēne Epistel?

Denne Epistel lærer icke om troen/men om troens gierninger oc fruct. Ja den tilskynder/formaner/ driffuer oc opuecker/ icke alenniste dem som det icke vide / Men ocsaa dem som vide huad de skulle giøre. Lige som disse thu stycke/ lære oc formane/ høre en Predickere til/ at hand skal lære Folck det som de icke vide/ oc formane/ tilskynde oc opuecke dem til det de vide tilforn.

Huor til formaner S. Paulus i denne Epistel?

Til thu nødtørfftige stycker/som er/ at opstaa aff søffne/ vaage/ oc vandre erlige. Oc at wi skulle afflegge mørckhedsens gierninger / oc iføre Jesum Christum.

Huad ord bruger hand i dēne formanelse?

Paa det wi skulde diss bedre anamme oc lade denne formaning gaa oss til hierte/ da bruger hand mange deylige/ prydelige ord: Hand kalder søffn/ mørckhed. Vect/ liuss. Nat/synd. Oc Dag/ gode gierninger.

Taler da Paulus her om naturlig søffn oc vect?

Ney/ Men hand setter oss en deylig lignelse faare/ om naturlige ting/ at hand der met vil locke oc drage oss til it aandeligt væsen oc leffnet: Lige som hand vilde sige. Wi see/ at naar som det dagis/ da staar Mennisken op aff søffne/ gaa frem i liusit/ afflegge mørckhedsens gierninger/ oc ere glade at dagen er

kommen/de begynde at arbeyde/oc ſøge deris liffs nering/Huor
meget mere ſkulle wi Chriſtne/ huilcken retferdigheds Soel Je-
ſus Chriſtus er opgangen/opſtaa aff ſyndſens ſøffn/aff legge al-
le mørckhedſens gierninger/ laſter oc vdyder/oc anamme Euan-
geliĳ naadelige predicken met al tacknemmelighed.

Huad er det at opſtaa/oc vaage op aff ſøffne?

Intet andet/ end forſage det vgudelige væſen/ oc verdzlig
lyſt/ Tit. ĳ.

Huad er det at vandre erlige?

At leffue tuctelige/ retferdelige oc Gudelige i denne verden/
oc vente vor frelſeris Jeſu Chriſti ſalige tilkommelſe.

Huad er Dag oc Liuſſ?

Guds naadis oc barmhiertigheds ſalige obenbarelſe.

Huorledis lignis den naturlige oc den Aandelige ſøffn met huer andre?

Huo ſom ſoffuer naturlige/ hand ſeer oc fornemmer intet aff
alt det ſom her er paa iorden/ hand ligger den ſtund ſom it dødt
Meñiſke/acter oc beſinder intet/ Oc i ſteden for de ſande ting/
omgaaeſſ hād diſſ imellem met idel wnyttelige oc falſke billede
oc lignelſer/ drøme oc ſyner/oc naar hand vogner op/da forſuin-
de ſaadane drømme oc ſyner aldelis oc bliffue til intet: Lige ſaa
er det oc aandelige/ Naar it Menniſke leffuer i it vgudeligt væ-
ſen/ da ſoffuer hand / oc er død for Gud / naar ſom hand huer-
cken ſeer eller forneṁer det aandelige gode/ ſom hannem tilbiu-
dis formedelſt Euangelium / men hand vender oc beſner ſig diſſ
imellem i denne verdens timelige oc forgengelige gods/ oc om-
gaaeſſ met idel verdzlig lyſt oc glæde/ huilckē der er icke andet at
regne imod den euige glæde/ end ſom it drømbillede imod de na-
turlige leffuende Creature. Men naar ſom it Meñiſke vaagner
op / enten formedelſt troens formerelſe/ eller i døden / da ſkal
hand førſt ſee oc bemercke/ at det vaar idel drømme/ der hand
haffde ſin lyſt oc glæde met i denne Verden.

Haffue wi oc vidnißbyrd der paa i Scrifften?

Ja klarlige/ den lxxiĳ. pſalme ſiger/ Lige ſom en Drøm/
naar en opuogner / Saa giør du HERRE deris billede
foracteligt i Staden. Item Eſaie xxix. Lige ſom en Hungrig
drømmer at hand æder / Men naar hand opuogner / da er hans

ſiel end nu tom. Oc lige ſom en tørſtig drømer at hand dricker/ men naar ſom hand opuogner/ da er hand træt oc tørſtig/ Saa ſkulle oc alle hedningernis mangfoldighed bliffue/ ſom ſtride imod Zions bierge.

Er Verdens pral / lyſt oc glæde idel drømme / hueden kommer det da / at Konger oc Førſter aff ſtor vbeſindelighed kaaſte der ſaa megit paa?

De ſoffue end nu/ oc vaagede icke end nu op aff ſøffne. De ſee icke end nu i troen dette naadelige Euangelij liuſſ. Dette er aarſagen til deris raſeri/oc denne deris blindhed er en begyndelſe til alt ont.

Huor faare ſkulle wi da opſtaa aff ſøffne oc vaage?

Fordi/at vor ſalighed er nu nærmere/end der wi det trode/ det er/ faar Euangelij liuſſ trode alle Forfædre oc Propheter/ haabede oc ventede/ at den Frelſere Chriſtus ſkulde komme/ de bleffue oc beuarede formedelſt den ſamme tro: Men wi haffue icke behoff at i ſaa maade vente hans tilkommelſe/ Thi troen er kommen oſſ i henderne. Chriſtus haffuer allerede verit her legemlige/ Euangelij liuſſ er opganget / Abrahe velſignelſe er vdbredet i den gantſke Verden. Effterdi wi da nu ere i den klare liuſſe dag/ huilcken Abraham haffuer ſeet/ Johan. viij. da ſkal mand icke nu vere forſømmelig eller ſoffue/ men lyſtig oc vaage. Det er oc det hand ſiger. Natten er forgangen/ oc dagen er kommen nær hid.

Huad er Nat?

Al lerdom/ ſom icke er Euangelium/ Thi der er ingen ſalig lerdom vden Euangelio/ men det er altſammen nat oc mørckhed.

Huad er Dag?

Euangelium/ huilcket der opliuſſer hiertet/ oc viſer oſſ det euige gode/ at wi der ſkulle bekumre oſſ met/ oc vandre erlige ſ[illegible] om dagen.

Huad vil S. Paulus met diſſe ord. Natten er forgangen/ oc Dagen er kommen nær hid?

Hand

Hand bescriffuer her den lysteligste part paa dagen er/ som er/ den gledelige Morgenstierne/ oc Solens opgang/ som hand vilde sige/ Wi see naar som natten er forgangen/ oc dagen til stunder/ at i dagning da giffue alle Creatur sig vd/ Menniisken vogne op/ Fule siunge oc fryde sig/ alle Diur røre sig/ oc det er til at see/lige som Verden vilde bliffue ny/oc alle ting leffuende: Huor meget mere skulle wi opuecke oss selff/oc holde oss frem/ Efftherdi den Morgenstierne er opgangen/oc det hellige Euangelij skin oc Guddomelige sandhed/er obenbarit/som skal forløse oss fra alle mørckhedsens gierninger oc giøre oss salige Rom. j.

Huilcke ere Mørckhedsens gierninger?

S. Paulus opregner her sex/ som er fraadzeri oc druckenskab/ ladhed oc wkyskhed/ kiff oc auind/ oc vnder disse begriber hand alle andre laster/ der Menniisken kand giøre oc bedriffue. Thi had oc auind røre paa hiertet oc tanckerne/ kiff oc trette/ paa ordene/ fraadzeri oc druckenskab/ ladhed oc wkyskhed/ paa gierningerne. Oc disse laster henge tilsammen/ som en lencke/ huor som den ene er/ der følge strax de andre effter.

Huorledis gaar det til?

Huor offuerflødighed er/ der følger oc saa it wskickligt væsen: Thi huor som bugen er fuld met mad oc dricke/ der er munden fuld met offuerflødige wnyttige ord/ øyene løbe omkring oc see effter forfengelighed/hender oc føder/oc alle lemmer ere snare til at synde/ Oc det gaar lige til met saadane Menniske/ som met en Vognmand/ der hesstene haffue tagit Tømmen fra/ oc som en Styremand/ der haffuer mist sit roer. Det er obenbare huad kiff oc trette/ had oc vrede/ oc den brendende auind haffue kommet aff sted: offte opuact Foreldre imod børnene/ Børn imod foreldrene/ den ene Broder imod den anden/ den en Ven imod den anden. Der faare formaner S. Paulus oss saa fliteligt/ at wi skulle sky saadan synd/ oc afflegge disse mørckhedsens gierninger/ oc i føre liussens vaaben.

Huilcke er liussens vaaben?

S. Paulus giffuer met faa ord alle liussens vaben tilkiende/

i det/ hand formaner oss/ at wi skulle iføre Christum.

Huorledis iføris Christus?

J tuende maade. Først at wi klæde oss i hans egne dyder/ det skeer formedelst Troen. Der nest er hand oss it Exempel/ at wi oc skulle giøre/ oc bliffue hannem lige/ gaa lige frem i de dyder oc klæder/ der hand gaar i. Der om taler her S. Paulus.

Huorledis skulle wi nu iføre Christum?

Her skulle wi see oc mercke. J Christo er icke fraadzeri eller druckenskab/ men it smuct leffnet i ædruhed/ i faste oc legemens spægelse/ at hand arbeyder/ vandrer/ predicker/ beder/ oc giør folck til gode. Der er oc ingen ladhed eller løssactighed/ men it smuct erligt leffnet/ idel tuct/ kyskhed/ fattigdom/ at hand soffuer paa marcken/ oc haffuer huercken seng eller kammer. Ja i Christo er ingen vrede/ kiff/ had eller auind/ men idel fred/ venlighed/ gunst/ kierlighed/ naade/ taalmodighed/ sactmodighed/ oc en venlig god vilie imod huer mand.

Naar som wi nu følger disse Christi Exempel/ baade i lerdom oc leffnet/ faste/ bede/ vaage/ arbeyde/ lide hunger/ tørst/ hede/ fraast oc kuld/ ere ocsaa barmhiertige/ ydmyge/ fredsomme/ venlige/ kyske/ langmodige/ milde/ ædrue/ sactmodige/ trofaste/ sandrue/ da haffue wi det rette vaabenklæde/ Jesum Christum paa/ som oss heffder oc pryder/ at wi vandre erlige/ som om dagen.

Huad er det at vandre om dagen?

At afflegge alle synder/ ondskab/ wdyd formedelst troen/ oc fremdelis haffue saadan omgengelse som Euangelium vdkreffuer/ oc kand forsuaris med Christi lerdom: Lige som Christus siger Johan. j. i det iij. Huo som giør sandhed/ hand kommer til liussit/ at hans gierninger skulle bliffue aabenbare/ Thi de ere skedde i Gud. Men huo som giør ont/ hand hader liussit/ oc kommer icke til liussit/ at hans gierninger skulle icke straffis.

Huad er Summa paa denne Epistel?

Paulus

Paulus formaner her alle Christne / at efterdi de kiende Christum / oc ere retferdige formedelst troen / da skulle de nu fremdelis arbeyde aluorlige paa / oc vere ocsaa vogne / lystige oc vfortrødne til at øffue sig i troens fruct: Dræbe den gamle Adam / oc fordempe syndelig lyst / oc kiødelig begiæring. Hielpe / trøste / tiene deris Neste oc giffue hannem gode raad / icke vere lade eller forsømmelige / soffue eller søge legemlig vellyst / icke kiffue oc trette / men forfremme huer mand til det beste / oc stedze vore i alle gode gierninger oc dydelighed. Oc endelige formedelst Christi vor Frelseris hielp oc bistand kome til liuffit / som aldrig skal formørckis / til dagen / som ingen nat er / til liffuit der som ingen død er / Men euig tryghed / fred / glæde oc salighed: Der hielpe oss Gud til / AMEN.

Den første Søndag i Aduent /

Euangelium Matthej 21.

DEr JEsus oc hans Discipler komme nu nær til Jerusalem / til Bethphage hoss Oliebierget / Da sende Jesus tho aff sine Discipler oc sagde til dem / Gaar bort i den By / som ligger for eder / oc strax skulle i finde en Aseninde bunden / oc it Føl hoss hende / Løser dem oc fører dem til mig / Oc der som nogen taler eder noget til / da siger / Herren haffuer dem behoff / saa skal hand strax lade eder tage dem. Det skede altsammen / at det skulle fuldkommis / som er sagd ved Propheten / som siger / Siger Sions Daatter / Ece / din

Kong kommer til dig sactmodig/ oc rider paa it Asen/ oc paa det vndertuingde Asenindis Føl. Disciplene ginge hen/ oc giorde som Jesus befalede dem/ oc hente Asenınden oc Føllet/ oc lagde deris klæder der paa/ oc sette hannem der paa/ Oc mange aff Folcket bredde klæder paa vegen/ De andre hugge Grene aff Træerne/ oc strødde dem paa vegen/ Men Folcket som gick faare oc fulde effter/robte oc sagde/ Hosianna Dauids Søn/ Loffuet vere den som kommer i Herrens Naffn/ Hosianna i det høye.

Huor om taler dette Euangelium?

Om vor Herris Jesu Christi første tilkommelse/ Huorledis hand kom til denne Verden/ det gantske Menniskelige slect til trøst oc salighed/ som wi siunge in Symbolo Niceno/ Huilcken som kom aff Himmelen/ oc bleff Menniske/ for oss Menniske/ oc for vor salighedz skyld.

Huor dan vaar denne Tilkommelse?

Gantske begierlig/ ydmyg/ venlig oc sactmodig.

Huor faare vaar hun begierlig?

Fordi at de hellige Patriarcher/ Propheter/ oc Jøder begierede den tilkommelse met stor suck oc forlengelse.

Huor faare vaar hun ydmyg?

Den som vaar i Guddommelig skickelse/ holt det icke for it roff/ at vere Gud lig/ Men hand fornedrede sig selff oc tog en Tieneris skickelse paa/ oc bleff befunden lige som it andet Menniske/oc i sin skickelse som it Menniske/Hand fornedrede sig selff/ oc bleff lydig indtil døden/ Ja til døden paa Kaarssit etc.

Huor faare vaar hun venlig oc sactmodig?

Det beuij de hand i sit gantske leffnet/ i sin Fødzel/ i Daaben/ i Indridelsen i Jerusalem/ oc paa Kaarsset.

Huorledis i Fødzelen?

Hand

Hand vilde Fødis i en liden ringe Stad Bethlehem/ oc leggis i en Krybbe.

Huorledis i Daaben?

Hand loed sig døbe aff Johanne/ der som hand skulde met rette døbt Johannem.

Huorledis paa Kaarsset?

Hand haffde icke det/ hand kunde legge sit Hoffuet paa/ Matthei i det 8. Capittel.

Huordan var Christi indridelse i Jerusalem?

Offuermaade enfoldig. Dog met en Kongelig pral oc stat.

Huor paa kand mand mercke hans ydmyghed?

Paa fire stycker/ Først kommer hand ridende paa it armt enfoldigt trelbaaret Diur/ paa it Asen. Det andet/ hans hellige Apostle oc Disciple løbe hoss hannem: Her er ingen pral met Reysener / Heste eller vogne. Det tredie/ alle Mennisker siunge: Loffuet vere den / som kommer i Herrens naffn. Det fierde/ Hand græder offuer Staden Jerusalem/ oc offuer Jødernis elendige forderffuelse.

Huor begynder hand at ride?

Hoss Oliebierget. Paa det hand vilde giffue tilkiende / at hand kom aff idel naade oc barmhiertighed / uden al vor fortieniste. Thi Olie kaldis i Scrifften barmhiertighed.

Huad giøre Disciplerne i denne indridelse?

De ere vindskibelige til Christi tieniste/ Nogle hente Asenet oc føre det til Christum. Nogle legge deris klæder paa Asenet/ oc sette Christum der paa. Nogle siunge oc fryde sig.

Huad giør Folcket oc Børn?

Nogle hugge grene aff Palme oc Olie træ/ oc strødde paa veyen. Nogle siunge/ Hosianna Dauids Søn/ loffuet vere den/ der kommer i Herrens naffn.

Huad giøre de ypperste Prester oc Phariseer?

De fortørnis der offuermaade aff/ at Christi Disciple oc disse Børn / saa prise hannem oc siunge/ oc de begiere at Christus skal straffe dem.

Huad gior Christus?

Hand forsuarer først sine Discipler/ oc siger. Jeg siger eder/ at der som disse tie stille/ da skulle stene raabe. Der nest forsuarer hand Børnene/ oc siger. Haffue i icke lesd/ Du beridde loff aff de wmyndigis oc saadanne Børns mund. Det tredie/ hand driffuer vd aff Tempelen dem som kiøbte oc solde/ oc støder Veslernis bencke omkring/ oc Due kremmernis stole/ oc siger: Der staar scriffuit/ Mit huss skal kaldis it bedehuss/ Men i haffue giort en røffuere kule der aff. Det fierde/ hand helbredede de Blinde/ Lamme oc andre siuge Mennisker i Templet. Der faare haffue oc de ypperste Prester/ Schrifftkloge oc de ypperste iblant Folcket i sinde/ at de vilde ihielsla hannem.

Huor faare kommer Christus ridende paa it Asen?

Den Prophete Zacharias haffuer det saa forkyndet i det ix. Capitel. Siger Sions Daater/ Ver gantske glad/ oc du Jerusalems Daater fryde dig/ See/ din Konge kommer til dig/ retferdig/ oc en frelsere/ oc rider paa it Asen/ oc paa Asenindens vnge Føl. Thi ieg vil bortage Vogne aff Ephraim/ oc Heste aff Jerusalem/ oc Stridzbuer skulle sønderbrydis. Thi hand skal lære fred ibland Hedninge/ oc hans Herredømme skal vere fra det ene Haff til det andet/ oc fra Vandet indtil Verdens ende. Du lader ocsaa formedelst din Compactis blod/ de Fangne aff kulen/ der intet Vand er vdi.

Huor faare siger Propheten/ Ver glad du Sions Daatter?

At hand der met vil giffue tilkiende/ at denne Kongis tilkommelse er alle forferdede samuittigheder oc bedrøffuede hierter saa aldelis trøstelig/ at der kunde aldrig nogen tilkommelse vere dem mere kierkommen. Der faare setter oc Euangelisten det ord der hoss/ Siger/ Thi hand vil/ at alle Mennisker skulle vide den tilkommelse. Hand vil at det først skal vere Jøderne i Jerusalem til kiende giffuet/ oc der nest alle godhiertige Mennisker.

Huor faare siger hand/ See?

Hand saa vel i Aanden/ at der skulde icke mange Mennisker giffue act paa denne naadelige Christi tilkommelse / Der faare formaner hand oss/ at wi skulle icke vere forsømmelige/ Men see vel til oc giffue act paa tiden/ som nu er kommen.

Huor faare siger hand/ Din Konge?

Hand vil vere vor egen Konge / vor naadige Gud oc kiere Fader/ som vil frelse oss aff al Tyranni/ fristelser oc ont der som wi ekon selff ville.

Huor faare siger hand / Hand kommer?

Hand skal først komme til oss/ om wi skulle nogen tid komme til hannem. Hand er forhøyt/ forujt/ oc formeget langt fra oss. Der faare bede wi daglige i Fader vor: Tilkomme dit Rige/ Hand haffde ocsaa tilsagd/ at hand vilde komme/ det løffte haffuer hand fuldkommet oc holdet.

Huor faare siger hand/ Dig?

Hand kommer icke aleniste / at hand vil vere vor Konge/ Men hand giffuer sig oc selff til vor egen/ Saa at det hører oss altsammen til/ huad hand er oc haffuer / Rom. 8.

Huor faare siger hand/ en Retferdig/ en Frelsere/ arm oc sactmodig?

Hand vil icke komme grum oc vred til oss/ som hand kom til Adam i Paradiss/ der hand var falden / Icke som hand kom til Cain/ der hand haffde slaget sin broder Abel ihiel / Icke som hand kom i Syndfloden/ Icke som hand kom til Sodoma/ Icke som hand kom til Kong Pharao i Egypten / Icke heller som hand kom til Jsraels folck hoss Sinai bierge/ met stor forferdelse etc. Men hand kommer ridendis paa en Asenínde/ oc paa den trælbaarne Asenindis Føl/ At giffue det met til kiende/ at hand vilde bære vore Synders byrde / oc formedelst sin død betale der faare paa kaarsset.

Huor faare siger hand/at hand vil borttage vogne oc heste?

At hand vil giffue tilkiende / huad Christus skulde vere for en

för en Kong/ Som er en Fredførste/ der skulde nedlegge al strid i den ganske Verden/ som Psalmen siger.

Huor faare siger hand/ Du lader ocsaa Fangerne vd formedelst din Compactis blod?

Hand giffuer der met tilkiende / huorledis denne Konge haffuer frelst oss fra Synden / Døden oc Helffuede / formedelst sit Blod/ som S. Paulus siger 1. Cor. 6. oc 1. Pet. 1.

Huad bemercker denne Christi indridelse?

Icke andet end Euangelij predicken/ i den sidste tid for verdens ende/ førend hand skal met sine vdualde ride ind i det himmelske Jerusalem. Thi at lige som det gick her til/ saa skal det oc ske paa den tid.

Huorledis?

Christus skal ocsaa paa den tid vdsende sine sendinge Bud/ at de skulle hente/ opløse oc tilføre hannem det arme bundne Asen.

Huo er den Aseninde?

Det vduortis Menniske / den gamle Adam/ det lade Asen/ som vil icke gierne følge met/ oc er vuilligt til at bære Christum. Der faare skal mand formedelst Euangelium oc troen/ løse hende aff den onde syndige Samuittighed oc føre hende til Christum.

Huad er Føllet?

Det induortis Menniske/ Hiertet / Aanden / Sielen/ dem vil Christus ocsaa haffue til sin indridelse/ til det himmelske Jerusalem.

Huad er det / at Christus vdsender Apostlerne?

At ingen skal føre sig selff ind i predicke Embedet / vden hand er vdsend aff Gud/ oc formedelst tilbørlige middel kaldet der til/ som Aaron. Hebre. 5.

Huad er det/ at hand siger/ J skulle finde?

Hand trøster Predickere der met / at de icke skulle sørge/ for Almue oc tilhøre. De skulle predicke/oc intet sørge/der skulle vel kōme tilhørere / De ere allerede optegnede/ som skulle anamme ordet/ Act. 13.

Huad

Huad er det at hand siger/ Der som nogen siger eder noget/ da siger/ Herren haffuer dem behoff?

Det er en Prophecie/ at der skulle altid vere Mennisker som skulle altid imod sige Euangelij predicken. Men de skulle altid suare/ At det er Herrens befalning/ hand vil det saa haffue.

Huad er det/ at disse Asen staa bundne/ wde paa veyen?

Wi stode ocsaa lenge wde paa veyen/ der viste ingen paa huilcken vey hand skulde eller kunde vandre tryggelige/ Saa aldelis haffde Menniskens lerdom oc løgn taget offuer haand/ Indtil Gud paa det sidste sende oss sine Apostler igen/ som opløsde vor Samuittighed formedelst Euangelium/ oc førde oss til Christum.

Huem er dette Asens Herrer?

Paffuen met sine tilhengere/ Thi de rose sig at vere Herrer offuer alle Menniskers Samuittigheder.

Huad sige de til Euangelij Predickere?

De sige/ huad giøre i/ ville i icke at Menniskenn skulle giøre gode gierninger oc vere vnder Louen? Thi at naar Euangelium begyndis/ da synis det/ som det skulle forbiude gode gierninger. Oc det giør dog icke andet/ end lærer ret Christlige gode gierninger/ oc fordømmer falske troløse gierninger.

Huad skulle Predickere suare dem?

De skulle vnderuise dem beskedelige/ sigendis/ wi forbiude icke rette gode gierninger/ men wi løse Menniskens samuittighed fra falske gierninger/ Icke at de skulle vere fri/ til at giøre ont/ Men de skulle nu først giøre retsindige gode gierninger/ vnder Christo deris Herre. Det vil han ocsaa haffue aff dem.

Huad er det hand siger/ Hand skal lade eder tage samme Asen?

Hand trøster Euangelij predickere der met/ Thi huor Loue oc gierninger haffue fornumstige oc retsindige Lærere/ der bliffue grundelige vnderuisde / aff den Guddommelige scrifft/ om gode gierninger/ da vige de oc lade det ske. Men huor Tyranner ere/ som met Dieffuelens lerdom oc Menniskens løgn buldre oc

bruse imod Christum/ dem skal mand icke holde verdige til dette salige liggende Fæ. Thi mand skal icke kaste Perler for Suin eller Helligdom for Hunde Matth.7. Oc alligeuel skal mand vden deris tack redde oc løse disse Asen/ det er/ de arme fangne samuittigheder/ Mand skal i saa maade/ mere vere Gud lydig/ end Menniskene.

Reed Christus paa baade Asen?

Ney/ aleniste paa Folen/ oc Aseninden følde effter.

Huad skulle wi lære der aff?

Wi skulle lære/ at naar Christus formedelst Troen/ boer i vort induortis Menniske/ da gaa wi vnder hannem/ i hans Regiment. Men Aseninden/ det vduortis Menniske følger effter/ er wuilligt / oc bær Christum icke gierne. Men efferdi Folen/ det er / Aanden / bær Christum veluillige/ Da skal Aseninden/ det er Legemet ocsaa føres effter ved tøyelen.

Huor faare siger hand dem da baade?

Hand vil haffue dem baade saffien/ det er/ Legeme oc Siel/ salige.

Huor faare siger hand/ paa den Fole haffuer ingen redet?

Hand vil saa meget sige / at der kunde tilforn ingen anden spæge oc giøre Menniskens aand oc hierte villigt / vden alene Christus met sin naade.

Huor faare siger hand/ den trelbaarne Aseninde?

Den gamle Adam bær Christum icke gierne/ Der faare skal hand bære Kaarset oc mangfoldig modgang / oc gaa vnder byrden oc secken.

Huad ere Disciplernis kleder?

Patriarchers oc Propheters Exempel oc gierninger/ formedelst huilcke det ny Testamentis predicken/oc troens vey/deylige oc herlige prydis/ som der staar Heb. 11.

Huad er Palme grene oc Olie grene?

De hellige Propheters trøstelige sprock/ oc de gudommelige foriettelser. Thi træerne ere icke andet/ end Propheters bøger/ aff huil-

aff huilcke mand tager saadanne trøstelige sprock / til den Christelige trois beprydelse.

Huor faare siger hand icke andre grene end Palme grene?

Palme træ haffuer den nature/ at naar mand vil giøre en bielcke der aff/ da viger det icke eller bugner vnder byrden/ men det bøyer oc letter sig op imod byrdē. Lige saa giøre oc den Guddomlige sandheds sprock/ Jo mere mand vil vndertrycke dem/ io høyre giffue de sig op/ Rom. 1. Euangelium er Guds krafft.

Huor faare neffner hand Olie grene?

Thi det er idel naadelige Sprock / i huilcke Gud haffuer tilsagd oss sin naade.

Huem er den Skare der gaar faare oc følger effter?

Alle Helgen for oc effter Christi fødzel/ de siunge allesammen en sang/ Hosianna Dauids Søn.

Huad betyder Hosianna?

Det betyder saa meget/ O du gode Gud/ giff Dauids Søn lycke oc salighed/til hans nye Kongerige. Lad hannem ride ind i Guds naffn/at det kand vere velsignet/ oc haffue god fremgang. Lad hannem alene vere vor Konge/ oc alene formedelst sit Euangelium regere i oss/ Oc lad oss vere hans Fole/at hand kand føre oss met sig/ til det himmelske Jerusalem/ ind i det euige Liff/ AMEN.

Den Anden Søndag i Aduente/

Epistel/ Roma. xv.

KJere Brødre / Huad som er oss tilforn screffuit / det er screffuit oss til lerdom/ at wi formedelst taalmodighed oc Scrifftens trøst skulle haffue Haab. Men taalmodigheds oc trøstelsens Gud /giffue eder /at i kunde haffue it sind iblant huer andre/effter Jesum Christum/ at i endrectelige met en mund prise Gud/vor Herris Jesu Christi Fader/ Der faare anammer huer andre/ lige

som Christus haffuer anammet eder / til Guds loff.

Oc ieg siger / at Jesus Christus var Omskerelsens tienere / for Guds sandheds skyld / at stadfeste de løffte / som vaare Fædre giorde. Oc at Hedningerne skulle loffue Gud / for barmhiertigheds skyld / som der staar screffuit. Der faare vil ieg loffue dig / iblant Hedningerne / oc siunge dit Naffn. Oc atter siger hand / Glæder eder i Hedninger / met hans Folck. Oc atter siger Esaias: Der skal vere Jesse rod / oc den som skal opstaa / at regnere offuer Hedningerne / paa den skulle Hedninger haabe. Men haabens Gud / opfylde eder met al glæde oc fred i troen / at i kunde haffue it fuldkommit haab / formedelst den hellig Aands krafft.

Huad lærer S. Paulus i denne Epistel?

Hand viser oss her / den rette Bog / der wi Christne skulle læse oc studere vdi / som er den hellige Scrifft / oc siger / at vor lerdom er screffuen der vdi / oss til gode oc trøst.

Hueden kommer det / at den hellige scrifftis Bog / haffuer verit saa foractelig hoss Papister?

De høye Scholer / Stict oc Kloster kaste den hellig scrifftis Bog vnder bencken / oc giorde hende saa vforstandelig / at der vaare icke mange Doctores Theologiæ som hende haffde / ieg tier / at de skulde læse der vdi. Oc paa det at io ingen skulde tage hende frem / da hengde de en beskemmelse paa den hellige Scrifftis Bog / oc sagde / At det er en mørck oc vforstandig Bog / mand skal følge Menniskens gloser / oc icke den blotte Scrifft. Huad er det andet sagd / end at skylde S. Pouel her for løgn / Der som hand siger / at det er vor Bog / oc de sige / at det er en forførisk mørck oc vforstandelig Bog. Huad skulde Gud giffue saadanne Scriffeløse andet til løen / end at de skulle al deris liffs tid /

læse oc studere idel Menniskelige lerdom oc gloser/ velte sig i løgn/ oc aldrig komme til sandhed. Sandelige haff de S. Paulus vist en anden oc nytteligere Bog at læse/ da haffde hand vel giffuet oss det til kiende.

Huad nytte oc fruct haffue wi aff den hellige scrifftis Bog?

Saa siger Paulus: Huad som er screffuit/ det er screffuit oss til lerdom/ at wi formedelst Scrifftens taalmodighed oc trøst skulle haffue haab. Der bemelder hand tuende gaffn wi haffue aff den hellige Scrifft: Taalmodighed oc trøst.

Huor til er Taalmodighed nyttelig?

Christi oc Euangelij bekiendelse/ haffuer altid en tilhengende forfølgelse. Thi Verden hader altid denne lerdom/ Fordi at hand saa aldelis nedslar oc til intet giør al vor mact oc formue. Saa skal oc it Christeligt leffnet icke vere andet/ end ihielsla den gamle Adam/ oc en Christen skal bære kaarssit met Christo. Der faare kalder oc S. Paulus Euangelium kaarssens ord/ Roma. j. Der hører nu taalmodighed til/ huilcken mand skal tage aff Scrifften/ naar som mand læss eller hører læse eller predicke/ huorledis det gick de hellige Patriarcker/ Propheter/ Apostele oc Christi Discipler/ Lige som Christus siger Luce xxj. Tager eders siele met taalmodighed.

Huor til er Trøst nyttelig?

S. Paulus kalder Bibelen/ den hellige scrifft/ en Trøstbog: Fordi at hun trøster bedrøffuede hierter oc bekumrede samuittigheder/ vnder kaarssit/ i angist oc drøffuelse. Det er de fattige bedrøffuede Christene som pinis oc plagis icke en liden trøst/ naar som de vnder kaarssit/ høre it trøsteligt Sprock aff Scrifften/ om Gud deris kiere Fader/ at hand vil hielpe oc beskerme dem. Saa bleff Røffueren paa kaarssit trøstet/ der Christus sagde til hannem. J dag skalt du vere met mig i Paradis. Saa er nu Scrifftens rette brug/ at hun trøster dem som pinis oc plagis/ oc ere bedrøffuede i døden. Der faare skal hun tilforin finde taalmodighed vnder kaarssit. Huor som nu troen formedelst Scrifftens trøst/ kommer til taalmodighed/ der er ocsaa haab.

Huad kaldis haab?

At haabe er icke andet end at i modgang bygge paa Guds foriettelser fast oc stadelige / oc icke lade vende sig der fra / alligeuel det end siunis meget anderledis end foriettelser er. Som Abraham giorde/ der hand fristedis aff Gud. Hand trode paa haab/ der som intet vaar at haabe. Oc som S. Paulus siger/ om hannem Roma. iiij. Hand bleff icke skrøbelig i troen/ hand saa oc icke til sit eget legeme/ huilcket der vaar allerede død/ effterdi hand vaar nu ved hundrede aar gammel / Oc icke til sin Hustruis Saræ døde legeme. Thi hand tuilede icke paa Guds forriettelse formedelst vantro/ men hand bleff sterck i troen/ oc gaff Gud ære/ oc viste visselig / at/ Gud kunde giøre/ huad som hand tilsagde. Der faare bleff det oc regnet hannem til retferdighed.

Er oc Scrifften oss nyttelig i andre maade / end til Taalmodighed oc Trøst?

Ja/ Thi saa scriffuer S. Paulus 2. Timoth. 3. Al scrifft indgiffuen aff Gud/ er nyttelig til lerdom/ til straff / til forbedring / til tuct i retferdighed / at it Guds Menniske skal vere fuldkommet/ oc skickeligt til alle gode gierninger. Der faare anammede de i Thessalonica Guds ord gantske veluillige / oc randsagede daglige i Scrifften / om det oc vaar saa/ Actor. 17. Lige saa skulle oc wi Christne met al flid randsage Scrifften/ at wi der aff kunde faa forstand/ taalmodighed/ trøst/ haab/ oc alt det gode som oss er nytteligt til det euige Liff.

Huor faare skulle wi læse oc randsage Scrifften?

Fordi at vort Christelige leffnet er icke andet / end en daglig strid/ imod Dieffuelen/ Verden/ Synden oc Helffuede/ at det vaare icke vnderligt / at en Christen bleff træt oc mistrøstig/ Der som hand icke nu haffde Forstand i Scrifften eller Exempel i Scrifften / da kunde hand offte; fortuile vnder kaarssit. Men efftterdi Gud haffuer giffuit mange gode Exempel i Propheter/

pheter/ Aposteler/ Martirer/ da tencker en Christen. Jeg vil lide/ oc vere taalmodig/ Den som dem haffuer hiulpet/ hand vil oc icke forlade mig. Item / en Christen seer at de onde oc vgudelige/ som Jøder/ Tørckere/ Hedninger/ Tiranner/ haffue den beste lycke paa Jorden/Der imod de fromme idel fristelse/forfølgelse/ drøffuelse/ kaarss/ oc pine. Der som hand icke haff de nu der imod trøst aff Scrifften/ da fortuilede hand atter. Men efftherdi hand hører/ at Paulus siger/ Wi skulle vere hans Søns rette billede lige/oc atter siger hand: Formedelst megen bedrøffuelse / skulle wi indgaa i Guds Rige. Da faar hand trøst oc haab/ oc denne trøst oc forhaabelse bær hannem gennem al pine ind i det euige liff.

Giffuer Menniskens lerdom oc saadan trøst/ som den hellige Scrifft?

Huad skulle hand giffue? Lad raade frem alle gierningers Predickere/ alle Lougiffuere/ ia alle Papister i en Hob. Lad dem bære frem alle deris Bøger oc Summister/ oc see/ om de oc kunde trøste en siel i den ringiste fristelse. Det er io icke muligt at trøste en siel/ wden hun hører sin Guds ord. Plage oc dræbe kunde de vel met deris drømbøger oc løngbøger/ Men ingen Bog formaar at trøste vnder kaarssit/ wden allenist e den hellige Scrifft. Naar som sielen fatter Guds ord/ da lærer hun Guds naadige vilie der aff. Der holder hun sig da faste til/ oc bliffuer bestandig i liffuit oc døden. Men huo som icke veed Guds vilie/ hand kand icke andet end tuiffle / thi hand veed icke/ huorledis hans sag staar hos Gud.

Huorledis faa wi saadan taalmodighed oc Scrifftens trøst?

Icke aff vor egen mact / men met vor Bøn aff Gud: Wi skulle søge disse ting/ der som S. Paulus søcte dem. Thi hand beder/ at Gud vil giffue de Christne i Rom at de kunde haffue it sind/ endrectelige loffue Gud vor Herris Jesu Christi Fader.

Lige saa skulle oc wi bede Gud om/ at wi kunde haffue it sind met huer andre/ loffue Gud endrectelige/ oc met sactmodighed omdrage de Skrøbelige effter Christi Exempel. Thi det staar icke i vor mact/ at giøre oc fuldkomme saadant/ men det skal giffuis oss aff Gud. Derfaare siger oc S. Jacobus i det første Capittel: Der som nogen iblant eder fattis vissdom/ da skal hand bede Gud der om. Oc fremdelis siger hand. Alle gode gaffuer komme her offuen ned fra liussens Fader.

Huad er Summen paa denne Epistel?

S. Paulus giffuer først til kiende huor nyttelig Scrifften er. Thi hun lærer/ huorledis it Menniske skal holde sig imod Gud i troen/ imod sin Neste i kierlighed/ imod sig selff/ at dræbe den gamle Adam.

Der nest ynsker hand/ at alle Christne ville haffue it sind/ Saa at de skulle icke kiffue oc trette met huer andre/ den ene skal sige at dette/ den anden at det er ret/ men at de kunde komme offuer ens i Christi lerdom. Menniskens lerdom giør hierterne atskillige oc wsamdrectige/ Men Guds ord giør dem samdrectige/ alliguel at gierningerne end ere atskillige. Naar som hiertet staar retsindelige i troen til Gud/ oc i kierlighed til sin Neste/ oc arbeyder paa at dræbe sit eget legeme/ da gielder den ene saa meget som den anden. Naar som troens enighed nu bliffuer i hiertet/ da forskiuder Gud ingen/ for sit vduortis embede skyld.

Saa ynsker hand oc/ at wi endrectelige skulle loffue oc prise Gud. Wi kunde i sandhed intet tacknemeligere giøre Gud/ end loffue oc prise hannem/ oc tacke hannem for sin godhed oc velgierninger/ huilcket der oc er den rette eniste Gudstieniste. Som hand selff siger Psalm. 50. Huo som loffuer mig hand ærer mig/ oc der vil icg vise hannem veien i Guds salighed.

Paa det siste ynsker hand ocsaa/ at huer skal tage sig den anden til/ oc effter Christi Exempel beuise hannem brøderlig kierlighed/ at den ene kand lide oc omdrage den andens skrøbelighed. Thi saadant skeer til Guds ære oc loff/ naar de vantro tencke oc sige/ Eya/ det er en deylig Gud/ der haffuer saadant it

smuct

smuct/ kierligt Folck. Der prisis oc loffuis Gud/ som oc it Christeligt leffnet altid skulde forfremme Guds ære/ oc arbeide paa sin Næstis forbedring/ lige som Christus siger Matthei 5.

Huorledis beslutter S. Paulus denne Epistel?

Effter hand haffuer giffuit sin mening til kiende/ at mand effter Christi Exempel ingen skilssmysse skal giøre/ huercken imellem Helgen eller Syndere/ imellem Stercke eller Skrøbelige/ imellem Rige eller Fattige. Thi de haffue alle lige gode ting i Christo/ huilcken de giør it hierte/ it sind/ en vilie i dem/ oc alle gode ting almindelige/ huad heller de ere aandelige eller tiemlige: Oc hand haffuer stadfest denne sin mening met veldige Sprock aff Scrifften/ borttagit alle aarsager til vsamdrectighed/ sætt sig imellem Hedninge oc Jøder/ som en ret skilsmysse Mand/ Forligere oc Meglere/ at ingen skulde foracte den anden/ efftersdi de baade sammen haffue CHristum alsammen. Saa beslutter hand nu paa det sidste met en smuck liden bøn/ huilcken wi ocsaa skulle ynske alle Mennisker/ oc bede met S. Paulo/ oc sige. Haabens Gud opfylde eder met al glæde oc fred i troen/ at i kunde haffue it fuldkommit haab/ formedelst den Hellig Aands krafft/ Amen.

Den Anden Søndag i Aduente/

Euangelium/ Luce. xxi.

JESVS sagde til sine Discipler/ Der skulle vere Tegn i Soel oc Maane/ oc Stierner/ Oc paa Jorden skal Folcket bliffue bange/ oc de skulle bliffue mistrøstige/ Oc Haffuet oc vandbølgerne skulle bruse/ oc

Menniſken ſkulle forſmecte/ for redzel / oc for de tingis foruentelſe ſom ſkulle komme paa Jorden / Thi at Himmelens kraffter ſkulle røre ſig. Oc da ſkulle de ſee Menniſkens Søn komme i Skyerne / met ſtor krafft oc herlighed. Oc naar ſom dette begynder at ſkee/ Da ſeer op/oc opløffter eders hoffuit/ Fordi/eders Forløſſning ſtunder til. Oc hand ſagde dem en lignelſe/ Seer til Figen træet oc alle Træ/ naar ſom de faa nu knopper /da ſee i paa dem/oc mercke at Someren er nu nær. J lige ſaa/ naar ſom i ſee alt dette begyndis / da vider/ at Guds rige er nær. Sandelige ieg ſiger eder/ denne Slect ſkal icke forgaa/ førend det ſker altſammen / Himmel oc Jord forgaa / Men mine Ord forgaa icke.

Huor om taler dette Euangelium?

Om den anden vor Herris Jeſu Chriſti tilkommelſe/ til den yderſte dom. Om huad Tegn der ſkulle ſke/ oc huorledis wi ſkulle berede oſſ til denne Tilkommelſe.

Naar ſkal denne Chriſti Tilkommelſe ſke?

Paa den yderſte dag / naar hand ſkal komme / at dømme Leffuende oc døde.

Huorledis ſkal denne Tilkommelſe ſke?

Vnderlige oc forferdelige.

Huor faare ſkal hun vere vnderlige?

For de mangfoldige vnderlige gierninger oc Tegn/der ſkulle ſke faare denne Tilkommelſe.

Huad Tegn ſkulle der ſke?

Mangfoldige/ baade i de Himmelſke oc Jorderiſke Creature.

Huad

Huad tegn skulle der ske paa Himmelen?

Soel oc Maane skulle miste deris skin / Stierner skulle falde ned aff Himmelen/ Oc Himmelens kraffter skulle røre sig.

Huad tegn skulle der ske paa Jorden?

Jorden skal beffue / Haffuet oc vandbølgerne bruse / oc Mennisken skulle forsmecte/ aff fryct oc foruentelse skyld for de ting som skulle kom̄me paa Jorden. Summa. Alle Creature baade Himmelske oc Jordriske/ Soel oc Maane/ Stierner oc alle Elementer/ skulle giffue Guds vrede tilkiende. Der skal ske megen formørckelse paa Soel oc Maane/ Mand skal see Cometer oc mange sieldsyne/ vnderlige Figurer paa Himmelen. Lucten skal vere fuld met forgifftelse oc Pestilenze. Der skal komme megen vnderlig siugdom/ som aldrig vaar hørt tilforn. Vand oc Ild skulle forderffue mange Land oc Folck: Forferdelig storm/ met Torden/ Liunet/ regn oc vær skal giøre stor skade til Land oc Vand/ nedblæse Huss oc Træ. Der skal ske stort Jordskel/ gantske Land oc Øer skulle falde ned i grund / Der skal komme stor strid/ Blodstyrtning/ oprør/ splidactighed. Det ene Folck skal sette sig op imod det andet/ it Rige imod det andet. Mennisken skulle giffue sig til fraadzeri/ offuerflødighed/ gerighed oc legemlig vellyst. Den gamle Hugorm/ Dieffuelen skal komme løss/ Falske Propheter / Antichrister / Kettere / oc andre saadanne Forførere oc Suermere/ skulle opstaa. Oc Euangelium skal predickis i den gantske Verden / Der effter skal enden komme.

Huor faare skal Christi Tilkommelse vere forferdelig?

For den store strenghed oc aluorlighed / der Dommeren skal bruge paa denne Herre dag.

Huor met?

J det hand skal skille de Onde fra de Gode/ J den skilssmysse der skal giøris paa de Gudeligis oc Vgudeligis gierninger/ Oc i den strenghed der den sidste dom haffuer met sig.

Huor-

Den ij Søndag i Aduente.

Huorledis ſkal denne Dommere komme?

Lucas ſiger/ Da ſkulle de ſee/ Menniſkens Søn komme i Skyerne / met ſtor krafft oc herlighed / Chriſtus ſkal ſide paa ſin Maieſtetis ſtol/ Oc alle folck ſkulle forſamlis for hannem/ oc hand ſkal ſkille den fra huer andre/ lige ſom en Hyrde ſkil Faar fra Bucke / oc hand ſkal ſticke Faarene hoſſ ſin høyre ſide / oc Buckene hoſſ den venſtre haand. Der effter ſkal hand opregne alle deris gierninger huer i beſynderlighed/ oc ſige dommen aff.

Huilcke ere Faarene?

De fromme Chriſtne/ ſom haffue hørt oc veret dem rette Hyrdis Chriſti røſt/ lydige.

Huor faare ligner hand den ved Faar?

For de vilkaar oc den nature/ der Faar haffue met ſig.

Huilcke er de vilkaar?

It Faar hører ſtrax ſin Hyrdes røſt/oc følger hannem/ Det bliffuer i ſin Hyrdis beſkirmelſe/ oc lader føre ſig vdi græſſgang oc hiem igen aff hannem. Lige giøre ocſaa de fromme Chriſtne. De høre Guds ord oc følge det/ de holde ſig aleniſte til Chriſtum/ ſom til deris rette Hyrde/ oc lade hannem føde ſig met ſit ord/oc føre ſig vd oc ind.

Huilcke ere Buckene?

De vgudelige / ſom foracte Jeſu Chriſte røſt/ oc følge hende icke.

Huor for ligner hand dem ved Bucke?

For den vanart ſkyld/ der Bucke haffue met ſig.

Huilcken er Buckis vanart?

En Buck er it vrenligt ſtinckende Diur. Lige ſtincke ocſaa diſſe for Gud for deris ſynd oc vgudelige leffnets ſkyld. En Buck ſtanger oc ſtøder omkring ſig met hornene/ Saa ſtøde oc diſſe oc ſtange de fattige Chriſtne ned/ met deris Tyranni oc offueruold/ liſt oc ſurfittighed. Oc lige ſom Bucke forderffue Haffuer oc Vrtegaarde/ Saa Ødelegge oc diſſe Herrens Vingaard/ ſom hand klager paa formedelſt Eſaiam.

Huilcke

Huilcke skal denne Christi tilkommelse vere forferdelig?

De Vgudelige oc Vantro/ de skulle see offuer sig en streng oc grum Dommere/ Vnder sig Helffuedis affgrund/ Hoss den høyre Haand/ deris Synder/ Hoss den venstre Haand/ Dieffuelen som klager paa dem/ For sig/ den brennende Verden/ I sig/ en ond Samuittighed. Der til met skulle de høre den forferdelige dom/ Gaar i Forbannede i den euige Ild.

Huordan skal denne tilkommelse vere de fromme oc Gudfryctige?

Gantske trøstelig. Thi de bliffue paa den dag forløsde aff alt ont.

Huor staar det screffuit?

Saa siger Christus/ Naar dette begynder at ske/ da seer op/ oc opløffter eders Hoffuet/ Fordi at eders forløsning tilstunder.

Huad vil hand met disse Ord?

Hand giffuer der met til kiende/ huorledis wi skulle berede oss til hans Tilkommelse/ lige som hand vilde sige/ Du arme Hiord/ haffde stor modgang oc forfølgelse i Verden/ for min skyld/ See nu op til den/ der du forlodst dig paa/ Huor ere de nu der dig forfulde? Huor er nu deris store pral oc hoffmod? Ere de icke alle sammen bleffne beskiemmede/ baade paa Legeme oc Siel/ See/ nu skal dit Kaarss oc ælendighed haffue ende/ Oc deris euige wlycke oc fordømmelse skal begyndis. Lad min mact oc herlighed icke forferde dig/ Hun skal icke vere dig imod/ men met dig/ icke til din forderffuelse/ men til dit beste. Oc hand siger en smuck lystig lignelse samme sin fattige Hiord til trøst.

Huad er det for en lignelse?

Hand siger/ Seer til Figentræet oc alle Træ/ naar der kommer ve[...] i dem/ at de faa knopper oc blomstris/ Da see i paa dem oc mercke/ at Sommeren er nær. Lige saa skulle i vide/ naar i see alt dette begyndis/ at Guds Rige er hart hoss.

Huor faare tager Christus denne lignelse?

Hand tager icke nogen lignelse/ aff Høst eller Vinter/ naar

 alle Træ

alle Trœ bliffue bare/ løffuene falde aff/ græsset vissner/ Fule siunge icke lenger/ oc tiden bliffuer wlystig. Men hand taler om Vaaren oc Sommeren/ det er en lystig tid/ naar alle Creatur ere lystige oc fryde sig/ Jorden ladis op/ bær græss oc blomster. Paa det hand skal io locke oc formane oss/ at wi icke skulle forferdis for den dag/ men met stor glæde/ vente oc berede oss der til/ lige som alle Creatur glæde oc fryde sig imod Maymaanet oc Sommeren.

Huad vil Christus met denne lignelse?

Saa meget vil hand sige/ naar i see/ at Soel oc Maane formørckis/ at Stierner falde/ at Cometer skinne/ at Pestilenze oc wseduanlig Siugdom kommer/ at Ild oc Vand giøre stor skade/ at Været bruser/ at Bierge oc Dale/ Land oc Øer/ Stæder oc Byer falde ned oc i huer andre/ At Himmel oc Jord knage/ at Menniskten skelffue oc beffue/ at alle Elementer forufandle sig/ at alle Creature skicke sig lige som det vilde altsammen falde ned i grund/ At mand hører strid oc bulder/ oprør/ falsk lerdom/ løgn oc vildfarelse. Da skulle i gladelige sige/ Gud vere loffuet det vil nu engang bliffue Sommer/ Træerne knoppis oc blomstris/ De deylige Lilier oc Rosen/ springe vd/ det haffuer lenge nock veret Vinter. Dieffuelen oc hans Hoffsinder haffue lenge nock plaget de arme Christne/ Her skal nu komme en deylig Sommer/ der aldrig skal komme ende paa/ Alle Engle/ ia alle Creatur skulle glæde oc fryde sig/ at de engang kunde bliffue fri fra den onde forgifftige vanartige Verden/ oc at Guds børn skulle anammis ind i det euige liff.

Huorledis skulle wi vere skickede til denne Christi tilkommelse?

Met en Christelig omgengelse/ oc it gudeligt leffnet/ som S. Petrus siger/ paa det wi kunde findis wbesmittede oc wstraffelige/ i fred/ for hannem.

Huad siger vor Herre Christus der til?

Hand lærer oss/ at wi skulle vocte oss fra tre Synder/ oc siger/ Vocter eder/ at eders hierter icke skulle besueris met fraadzeri oc druckenskab/ oc met omhyggelighed for timelig næring/ oc den-

oc denne dag skal offuerfalde eder hastelige/ Thi hand skal kom̃e lige som en snare offuer alle dem/ der bo paa Jorden. Lige som hand vilde sige/ Mennisken skulle saa aldelis/ i den sidste tid/ giffue sig til fraadzeri oc druckenskab/ til timelig glæde oc vellyst/ til omhyggelighed for timelig næring oc biering/ at de skulle leffue tryggelige wden al Gudfryctighed/ lige som det vaare end nu tusinde aar til den yderste dag/ Men naar de ere paa det tryggeste / tracte mest effter timelig næring oc biering / bygge/ plante/ oc leffue i al vellyst / Da skal den yderste dag offuerfalde dem wforuarendis/ lige som en snare offuerfalder Fule oc Diur snarist/ naar de tracte mest effter deris føde oc næring/ Saa skulle i nu altid vaage oc bede/ at i kunde vere verdige til/ at vndfly alt dette/ som skal ske/ oc at staa for Menniskens Søn.

Huad kaldis det at vaage?

Det er at haffue en leffuende oc brennende Tro/som er krafftig/ formedelst kierlighed som haffuer Gud for øyen/ oc hielper sin Neste/ som de fem kloge oc vise Jomfruer haffde. Matt. 25.

Huad er at soffue?

At mand icke forlader sig paa Gud/ oc søger sin egen fordel/ nytte oc gaffn/ i alle maade/ oc vil ingen mand gaat/ wden sig selff/ som de daarlige Jomfruer giorde. Matt. 25.

Skulle wi oc komme for Dommeren?

Saa siger S. Paulus 2. Cor. 5. Wi skulle alle obenbaris for Christi Domstoel/ at huer skal anamme paa sit legeme/ effter som hand haffuer handlet/ vere sig got eller ont.

Saa hører ieg vel/ at Gud vil dømme effter gierninger/ oc icke effter Troen?

Effterdi Troen er en wsynlig ting/ da vil Gud dømme effter det/ der wi kunde see oc føle paa/ Som er/ huer effter sine gierninger/ heller de ere gode eller onde.

Huorfaare vil hand sige dom/ veed hand io vel tilforn/ huordanne wi ere?

Effterdi hand er en retferdig Dommere/ da vil hand icke

sette

sette dom i nogen vraa eller hiemmelig sted/ Men obenbare for den gantske Verden / Engle oc Dieffle/ oc giøre Mennisken salige/ eller fordømme dem/ formedelst deris egne gierninger/ som effter vidnisbyrd til deris tro eller vantro.

Huad gierninger vil hand kreffue?

Hand vil icke spørge at/ Om du kaldis en Christen oc haffuer hafft it Christeligt naffn/ Men hand vil saa spørge dig at/ oc sige: Est du en Christen / da beuiss dine Christelige gierninger / der du haffuer giffuet din Tro tilkiende met. Haffuer du giffuet den Hungrige mad / giffuet den Tørstige dricke / klædt den Nøgne/ lent den Hussuilde Herbere / trøstet den Bedrøffuede/ besøgt den Siuge oc Fangne?

Haffuer da Christus saa stor behagelighed til saadanne gierninger?

Ja/ hand siger Matth. 25. Huad i haffue giort/ en aff disse mine ringiste Brødre / det haffue i giort mig.

Huilcke kalder Christus sine Ringiste?

Alle arme ælendige Christne / Siuge / Blinde / Lamme/ Spedalske etc. Huad mand giør dem til gode / det siger hand at hand vil saa tage til tacke/ som det vaare hannem selff giort.

Dette er io trøstelige Foriettelser?

Ja visselige / Hand vil oc bruge aluorlighed der hoss/ oc straffe dem gruselige/ som foracte disse Foriettelser.

Forholder icke Gud vndertiden straffen for lenge/ oc giffuer der met aarsage til meget ont?

Mand pleyer at sige / Quod differtur, non aufertur. Det som lenge forholdis giffuis icke til / Hand skal vel finde dem/ Hand haffuer sæt oc forscreffuet en almindelig Herredag/ som er/ den yderste dag. Der vil hand høre alle sager i rette/ dømme oc giøre ende der paa.

Handler icke da Gud vndertiden sager besynderlige/ vden den almindelige Herre dag?

Ja/

Ja/hand setter vndertiden landemode/oc handler nogle besynderlige Synder oc misgierninger/ huilcke hand straffer strax.

Giff Exempel der paa:

Hand loed gaa en besynderlig straff offuer Sodoma oc Gomorra/ oc slo dem ned met Ild. Hand druckneder Pharao oc de Egypter i det røde Haff. Offuer Jerusalem oc det Jødiske land/ loed hand gaa en euig forstørring: Offuer Asiam/ Affricam oc Greciam/ den Christelige trois affald: Offuer Rom oc Italien/ de Goters indfald. Offuer Rodis oc Vngeren/ Tørckens indfald/ Dette er Guds idel lønlige domme/ Idel foruidne til den almindelige yderste dom/ Aff huilcke wi skulle lære at betencke Guds aluorlige oc strenge vrede/ som skal gaa offuer alle vgudelige Mennisker. Gud giffue/ at wi kunde legge det paa hierte/ bedre oss oc frycte Gud/ oc bliffue endelige salige/ Der til hielpe oss den naadige Gud/ Amen.

Den Tredie Søndag i Aduente/

Epistel j. Cor. iiij.

HVER mand skal holde oss for Christi Tienere oc Hussholdere offuer Guds himmelige ting. Nu begierer mand icke mere aff Hussholdere/ end at de skulle findis tro. Men mig er det en ringe ting/at ieg dømmis aff eder/ eller aff nogen Menniskelig dag/ Jeg dømmer mig oc icke selff. Jeg veed mig icke skyldig i noget/ Men der met er ieg icke retferdig/ Thi Herren er den som mig dømmer. Der faare dømmer icke for tiden/ før end Herren kommer/ som oc skal føre til liusset/ det som skiult er i mørcket/ oc obenbare hierternis raad/ Oc da skal huer vederfaris loff aff Gud.

Huad holder denne Epistel oss faare:

Try ting. Først / huad Apostler/Bisper oc Predickere ere/ Som er / Tienere / icke Herrer: Icke Satans eller verdens tienere / men Christi. Lige som S. Paulus oc siger. Huer mand skal holde oss for Christi Tienere etc.

Der nest. Huor i saadan tieniste staar/ Som er/at de skulle vere tro Hussholdere/ Offuer Guds hiñelige ting / det er/ at de skulle trolige forkynde folcket Euangelium / i huilcket det Guddommelige gode/Guds naade oc gaffuer ere skiulte/oc vddele de hellige Sacramenter/ som Christus haffuer dem indskicket/ Der faare siger hand her: Mand begierer icke mere aff Hussholdere/ end at de skulle findis tro.

Det tredie/ At fromme Bisper oc Predickere icke skulle i saadan tro tieniste lade føre sig aff den rette vey/alliguel Verden end dømmer / bespotter oc fordømmer dem der offuer: De skulle tage vare paa deris Embede/ vdrette det flitelige oc trolige/ oc befale vor Herre Christo den høyeste Dommere/som er icke langt borte/deris sag: Hand skal vel finde saadañe vanartige Domere/ der see en skeff i deris Nestis øye/ oc icke en bielcke i deris eget øye. Dette er det hand siger. Men mig er det en ringe ting/ at ieg dømmis aff eder etc.

Huor mangfoldig Guds tienjste er der?

Tuende slaus. Den ene kaldis Latria / hun skier aleniste Gud/wden all middel. Der om siger Moses Deut 6. Du skalt tilbede Gud din Herre/ oc tiene hannem alene.

Den anden skier vor Neste/ dog i Guds sted/ oc aff Guds befalning/ enten i legemlige ting / oc kaldis Dulia/ eller i aandelige ting/ oc kaldis da Iperenia. Dette skal mand vel mercke/ ellers skal mand icke vel kunde forstaa Paulum.

Om huilcken Guds tieniste taler her S. Paulus?

Icke om den Guds tieniste/der Papister bruge i deris Kircker oc Kloster/ at ringe/ siunge/ kimme/ giffue røgelse/ stencke viet vand/ vie Kircker/ Capelle/ Altere/ Døbe Klocker / smøre

Chriſtne paa veggene/rage plette/giffue ſig i Kloſter/løbe pillegrims ferd/ kiøbe Afflads breff/ſøge Helgens fortieniſte/læſe Vigilier oc Sielemiſſer etc. Men om den Gudstieniſte/ der Gud ſelff befalede/ ſkickede oc indſette/ ſom er/ at tiene den Chriſtelige forſambling/ at lære oc Predicke for Folcket/ oc vnderuiſe dem i Catechiſmo oc Euangelio oc i Guddommelig ſandhed. For denne Gudstieniſte ſkyld/ kom Chriſtus ned aff Himmelen/ bleff Menniſke/ oc Forkyndede ſin Faders vilie halffierde aar. For denne tieniſte ſkyld bleffue alle Apoſtler kallede/ oc vdſende at predicke Euangelium i den gantſke Verden. Ja alle Biſper/ Sogneherrer/ oc Predickere vduelis for den ſkyld/ at de ſkulle vere Chriſti Tienere oc Sendebud/ at obenbare oc forkynde alle Menniſker Euangelium.

Aff huilcken tieniſte kalder ſig Paulus oc Apoſtler oc Predickere/ Tienere?

De kalde ſig Miniſtros/oc deris Embede Miniſteriū/it tieniſte embede. Thi alliguel alle Chriſtne tiene Gud cultu latriæ. Saa ere de dog icke alle i tieniſte Embede/ſom Apoſtler/Biſper/ Paſtores oc Predickere/ ſom paa deris Embedis vegne ſkulle tiene den Chriſtelige forſambling/ met lerdom/ Predicken/ met Affløſning oc Sacramenters vddelelſe.

Huad vil nu S. Paulus da met diſſe ord. Huer mand ſkal holde oſſ for Chriſti Tienere?

Saa meget vil hand ſige: Seer eder faare kiere Brødre/ at i icke vduelie eder it andet hoffuit/ tage en anden Herre/ giøre en anden Chriſtum/Men bliffuer hoſſ den eniſte Chriſtum. Thi wi ere icke eders Hoffuit oc Herrer/ wi predicke oc icke vort eget ord/ wi føre eder oc icke vnder vor lydelſe/ Men wi ere hans Sendebud oc Tienere/ſom er eders øffuerſte hoffuit oc Herre/ hans ord predicke wi/ hans ærende vdrette wi. Der faare ſkulle i holde oſſ/ i ſkulle intet andet formode aff oſſ/ wi ere Chriſti Tienere oc Huſſholdere/ oc intet andet.

Huad kaldis Oeconomus/ Diſpenſator/ en Huſſholdere?

En Huſſholdere kaldis den ſom regierer en Herris Huſſ/

Børn oc Tiunde / besørger dem met Mad/ klæder oc anden nødtørfftighed / Som nu Spittalßmestere / de fattigis Forstandere/ Formyndere oc Skaffere/ oc deris lige giøre/ de kaldis rettelige Diaconi.

Huor faare kalder Paulus sig selff oc andre Predickere/ Guds Hußholdere?

Gud haffuer oc it Huß/ den Christelige Kircke / de Christnis forsamling / der haffuer hand sæt Apostle/ Bisper / Predickere offuer til Hußholdere oc Skaffere / at de skulle tage vare der paa / oc met god føde oc Sielens ophold besørge hende. Oc at wi skulde icke forstaa denne besørgelse legemlige / da giør S. Paulus skilsmysse imellem disse aandelige Guds Hußholdere / oc alle andre legemlige Hußholdere / formedelst det ord Mysteriorum / himmelighed / som hand vilde sige. Menniskens hußholdere regære Børn oc Tiunde paa legemens vegne / oc vddele til dem legemlig mad oc føde. Men Guds Hußholdere regære aleniste Sielen / oc vddele aandelig føde / det er / de predicke Euangelium / oc vddele de Høyuerdige Sacramenter effter Christi befalning.

Huad kaldis Mysterium/ himmelighed?

Mysterium kaldis en skiult ting / som er borttagen fra vore øyen / oc skiult / at ingen seer hende. Der aff er it ordsprock/ naar som noget sigis / det mand icke forstaar/ da siger man. Det er betact / det haffuer it Mysterium / det er skiult oc lønligt. Oc der er tuende himmeligheder/den ene Guds/ den anden Dieffuelens.

Huilcken er Guds himmelighed?

Alt det som wi bekiende i troen/ oc lære i Euangelio oc den Guddomelige Scrifft/ som er/ At Christus Guds Søn bleff fød Menniske / døde/ bleff begraffuen/ opstod igen fra de Døde/ opfor til Himmels etc. Oc det altsammen for vor skyld. Dette er det store Mysterium oc himmelighed/huilcken Verden icke forstaar eller troer/ ia holder hende for spaat oc daarlighed/som Christus siger Matth. 11. Oc de som vddele oc predicke denne himmelighed / ere Guds oc Christi rette Apostle oc Hußholdere.

Huilcken

Huilcken er Dieffuelens himmelighed?

At det mand lærer oc predicker vden Scrifften oc Guds ord / huor met mand vil hielpe Sielen / Som / naar mand lærer / at Menniskē bliffue salige for deris gierninger oc fortieniste / At Paffuen er den Christelige Kirckis hoffuid oc fodsten / At Messen er it offer / oc Klosterleffnet er en ny daab / At vand / salt / palmer / vrter / fordriffue Dieffuelen / oc andet saadant / huilcket Johannes saa at vere screffuit / i den store Babyloniske Horis stiern / Apocalyp. xvij. Oc de som vddele oc predicke deñe himmelighed / ere Sathans rette Apostle oc Hußholdere.

Huor paa kiender mand de rette oc falske Apostler?

Paa deris fruct siger Christus Matthei 7.

Huilcken er de rette Apostlers fruct?

De tiene Gud til mange Menniskers forbedring / oc faa dog icke andet i Verden for deris tro tieniste oc salige formanelse / end idel fristelse / kaarssit / bedrøffuelse / plager / hunger oc kummer / at de neppelige haffue it stycke tiurt brød. Det er deris løen / Saadan løen finge alle Propheter oc Apostler.

Huilcken er de falske Apostlers fruct?

De tiene sig selff met mange Menniskers forderffuelse / oc faa dog aff Verden for deris løgn oc Menniskens tant herlige digniteter / store Biscopsdømme / fede Prebender oc forleninger / gods / rigdom / oc huad deris hierte begierer. Det er deris timelige løen / met den euige løen skal det vel finde sig.

Huad er nu de tro Hußholderis embede?

At de skulle arbeyde trolige i Guds ord / som S. Paulus her siger. Mand kreffuer icke mere aff hußholdere / end at de skulle findis at vere tro. Som hand vilde sige / mand acter icke her om Christi tienere er en stor mectig Første eller Herre / om hand haffuer Biscopedømme / Prelatedømme / prebende oc forlening / om hand haffuer mange Land oc meget Folck / slaat oc stæder / huilcke der ere alle vduortis ting / Christi tro Tienere

skadelige. Men her spør mand/Om en Christi tienere staar det embede trolige faare som hannem er befalit/ oc handler trolige oc aagrer met Guds pund/ som hannem er befalit/ predicker fli-telige Euangelium/ for staar Christi Faar aluorlige/ omuender mange Mennisker met sin lerdom/ oc giffuer gode Exempel fra sig met sit leffnet/ Der spør mand effter.

Huad legger Paffuen oc hans aandelige personer sig effter?

Alt det de legge sig effter/ tencke oc arbeyde paa/ er/ at de ekon kunde vere Herrer oc de øffuerste i Verden/ oc de bekumre sig lidet met predicke Embedet oc Guds Hussholning. Huad lærer de i det gantske Decret/ i den aandelige ret/ oc alle Paff-uens bøger andet/ end om trette sager/ om Prebender oc digni-teter? Huor om tale alle ordens oc Klosters statuter andet/ end om Ceremonier/ klæder/ Kapper/ Plette/ Messer/ Vigilijs/ Afflad/ Pillegrims reysser/ Helgens fortienste? Denne er Pa-pisternis tro tieniste. De haffue saa vdlagd denne Apostoliske troskaff i Hussholning/ at naar en Bisp eller aandelig Prelate beskermede/ forbedrede oc formerede Kirckernis gods/ rente/ indkomme/ Land oc Folck/ da haffde hand vel vdret sit Embde. Diss imellem regiered Vlffuen i Faarestien/ de arme Siel dø-de oc forderffuedis aff hunger. Jngen Predickede/ ingen stod imod Vlffuen. O de ælendige fortabte Mennisker/ huad ville de dog suare paa den yderste dag/ naar Gud skal kreffue regenskab aff dem? Da skal de kaldis. Qui pluralis erat in beneficijs & delicijs, erit & pluralis in pœnis & supplicijs.

Huad da/ naar Mennisken straffe/ dømme oc fordømme mig i min tro tieniste?

Daa skalt du sige met S. Paulo/ Det er mig en ringe ting/ at ieg skal dømmis aff eder/ eller aff nogen Menniskelig dag etc. Der met vil hand saa meget sige/ Der som Verden en haalde sig mere vskickelig imod Ordens tienere/ met sit vanartige leffnet/ at straffe oc døme/ saa skal dog en Predickere vere til freds/vare paa sit Embede/ icke lade forhindre sig huercken aff priss eller straff/ men befale Gud alle sager. Paulus vil huercken prise

eller

eller straffe/ fordømme eller retferdig giøre sig selff. Hand vil icke fordømme sig / thi hand veed icke/ at hand haffuer forført nogen veluillige met falsk lerdom/ som de falske Apostle. Hand vil oc icke retferdig giøre sig selff / efftterdi der er ingen reen oc wskyldig for Gud / hand bekiender at hand er it Menniske / oc kand aff Menniskelige skrøbelighed haffue syndet oc giort noget Menniskelige / som den 19. Psalme siger.

Huad siger S. Paulus til saadan wskickelige Dommere?

Saa siger hand/ Dømmer icke for tiden for en Herren kommer / som oc skal føre til liussit / det som er skiult i mørcket etc: Der kommer Discipelen offuer it met Mesteren / Paulus met Christo Luce 7. Dømmer icke saa skulle oc i icke dømmis. Oc hand taler icke her om obenbare Syndere / huilcke baade øffrighed oc Predickere / skulle dømme oc straffe / men om de ting/ som end nu ere i mørcket oc skiulte / De samme skal mand sette ind til Gud / oc lade hannem dømme / huilcken der wden al tuil / vil paa den yderste dag / dømme oc beløne alt det som er himmeligt oc obenbare/ det onde met euig fordømmelse / oc det gode met euig salighed. Der til hielpe oss Gud/ Amen.

Den Tredie Søndag i Aduente/

Euangelium/ Matthei xj.

MEn der Johannes hørde i fengzelet Christi gierninger / sende hand tho aff sine Discipler hen/ oc loed hañem sige / Est du den / som skal komme/ eller skulle wi vente nogen anden? Jesus suarede/ oc sagde til

de til dem / Gaar hen oc siger Johanni igen / det som i see oc høre / De Blinde see / de Halte gaa / de Spedalske rensis / oc de Døffue høre / de Døde staa op / oc Euangelium predickis for de Fattige / Oc salig er den som icke forarger sig paa mig.

Der de ginge bort / begynde Jhesus at tale til Folcket om Johanne / Huad er i gangne hen vd i Orcken at see? Vilde i see it Rør som Været blæss bort oc igen? Eller huad er i vdgangne at see? Vilde i see it Menniske i bløde kleder? See de som bære bløde kleder / ere i Kongers huss. Eller huad ere i vdgangne at see? Vilde i see en Prophete? Ja ieg siger eder / hand er oc mere end en Prophete. Thi hand er den som staar screffuet om / See / ieg sender min Engel for dig / som skal berede din vey for dig.

Huad lærer dette Euangelium oss?

Dette Euangelium lærer oss en retsindig Predickeris Embede / huad hand skal giøre / Som er / at hand skal predicke Louen oc Euangelium / Vise Mennisken fra sig oc til Christum / oc formane huer mand at vocte sig fra forargelse / oc det setter oss den Døber Johannem oc Christum / frem til it Exempel / som fuldkommede alt dette met stor flidt oc aluorlighed. Her giffuis oc saa tilkiende / huorledis Verden betaler Predickere for deris arbeyde.

Huor om var Johannis Predicken?

Om Penitentze oc Syndernis forladelse.

Huilcken er Penitentzis Predicken?

Saa siger hand Matthei. 3. Giører Penitentze / Himmerige er kommet nær til. Oc til Phariseer oc Saduceer siger hand. J Ogle slecte / huem visde eder / at i skulle vndfly den tilkommende

mende vrede? Seer til / giører Penitentzis retsindige fruct/ Øren er allerede lagd hoss roden aff Trææt / Huilcket Træ som icke bær god fruct / det skal aff huggis / oc kastis i Ilden. Dette var Johannis Predicken om Penitentze.

Huad er Penitentze?

Penitentze er icke andet / end at Menniskens leffnit omuendis / i tancker / ord / oc gierninger.

Huad ere Penitentzis fruct?

At fortryde oc haffue mishaghelighed til Synden/ lade aff at Synde / oc leffue i Retferdighed/ Psal. 34. Lad aff det onde/ oc giør det gode. Oc Ephes. 4. Den som haffuer staalet/ skal icke stiele mere / men arbeyde. Oc som mand siger/ Den haffuer icke syndet/ som sig bedre vil: Oc det er den høyeste Penitentze / at ville icke mere synde.

Huor til er Penitentzis predicken nyttelig?

Der til er hun nyttelig / at ieg skal lære at kiende mine Synder/Thi at formedelst Louen kommer Syndernis bekiendelse Roma. 7. Skal den predicken/ om Christi naade oc barmhiertighed / gaa mig til hierte / Da skal ieg tilforn kiende min nød oc skade. Oc skal ieg komme til saadan bekiendelse / da skal Predickeren først forferde mig met Louen/ oc beuise mig offuer/ at ieg er en Syndere / oc at al min krafft oc mact er intet/ oc at ieg haffuer intet got der ieg kand rose mig aff. Huor denne bekiendelse nu er / der kand Euangelium predickis met fruct/ Thi at naar en Synder fornemmer oc kiender sin egen forderffuelse / da tør mand icke meget driffue eller forferde hannem/ hand løber aff sig selff / at hand kand faa hielp oc komme til naade.

Var Johannes saadan en Predickere?

Ja visselig. Først beslutter hand alle Mennisker vnder Synden / paa det ingen skal rose sig etc. Der nest formaner hand til Penitentze/ met aluorlig trusel oc straff/ oc stopper intet vnder stoel met nogen/ men siger huer sin vdyd obenbare til/ som Gud siger formedelst Esaiam i det 58. Cap. Raab dristelige/

 spar

spar icke/ opløfft din røst som en Basune/ oc for kynde mit Folck deris offuertrædelse/ oc Jacobs huss deris Synder. Oc S. Paulus siger. 2. Timo. 4. Predicke Ordet/ bliff ved/ huad heller det er i ret tid/ eller i vtid/ Straffe/ True/ Formane met al taalmodighed oc lerdom.

Predickede hand da ocsaa Euangelium?

Ja/ der Menniskеn komme til hannem oc bekiende deris Synder/ oc lode sig døbe met vand til Penitentze/ da predickede hand ocsaa Euangelium/ viste dem Christum met sin finger/ oc sagde/ See/ Guds Lam/ som bær Verdens Synder. Lige som hand vilde sige/ Alliguel ieg haffuer suarlige forferdet eder i eders Samuittighed/ oc sagd/ at i ere fordømde oc fortabte Mennisker for eders Synder skyld. Saa vil ieg dog/ efterdi i fortryde eders synd/ oc krybe nu til Kaarsse/ oc bede om naade/ trøst eder igien/ oc vise eder den Mand/ der baade kand oc vil/ hielpe eder oc den gantske Verden.

Er dette den rette form oc maade til at predicke?

Ja/ en Predickere skal først oplade Samuittighedens Bog/ oc holde Syndere Lousens spegel faare/ Paa det de kunde see oc mercke/ huorledis deris leffnet staar imod Gud oc Menniskеn. Der effter naar de kiende sig for Syndere/ oc begere hiertelige barmhiertighed/ skal hand trøste dem igen/ oc tilsige dem Syndernis forladelse formedelst Christum. Saa giorde alle Propheter.

Huad er Predickeris løn for deris arbeyd?

Christus siger Luce i det 10. Capitel. Huor i komme i en Stad eller it Huss/ oc de anamme eder/ da æder oc dricker der huad de haffue/ Fordi at en Arbeydere er sin løn verd. Oc S. Paulus siger 1. Corinth. 9. Vide i icke/ at de som Offre/ æde aff Offeret/ Oc de som tiene Alteret/ nære sig aff Alteret. Saa haffuer oc Herren befalet/at de som forkynde Euangelium/ skulle nære sig aff Euangelio. Oc Galat 6. Den som vnderuisis met Ordet/ hand skal dele alle honde got/ met den/ der hannem

nem vnderuiser. Oc 1. Timo. 5. De Eldste/ som ere forstandige/ dem skal mand holde i dubbelt ære / besynderlige dem som arbeyde i Ordet oc i Lerdom. Thi scrifften siger. Du skalt icke tilbinde munden paa den Oxe der tersker. Dette skulde vere Predickeris løn / her paa Jorden. Men Verden løner dem meget anderledis.

Huorledis betaler da Verden dem?

Met foractelse / forfølgelse / fengzel / Kaarsset oc Døden. Saadan løn finge alle Propheter oc Apostle / Disligist ocsaa Christus oc Johannes. Verden betaler icke anderleds. Lige som hun anammede Christum / saa anammer hun oc alle hans Tienere. Saa var oc Johannes fangen aff Herode/ oc bleff paa det sidste aff liffuet.

Huor faare sende Johannes aff fengselet sine Disciple til Christum?

De skulde sige til hannem / Est du den der skal komme/ eller skulle wi vente nogen anden?

Tuilde da Johannes paa/ at Christus var Messias?

Johannes tuilede intet paa Christo / thi hand viste visselige / at Christus var Messias / Hand haffde pegt paa hannem met sin finger / Døbt hannem i Jordan / seet den hellig Aand komme offuer hannem/ i en Due lignelse/ oc hørt Faderens røst. Denne er min elskelige Søn / i huilcken ieg haffuer behagelighed. Der faare tuilede hand intet.

Huor faare loed hand da giøre Spørssmaal?

Johannes lader icke spørie for sin egen skyld/ men for sine Disciplers skyld. De mente / at var Messias kommen/ da skulde der ingen anden vere end deris Mestere Johannes / hand haffde det røcte oc naffn hoss den menige Mand/ Oc hand førde der til met it strengt leffnet / straffede ocsaa dristelige alle Menniske etc. De tro vel / at Jesus aff Nazareth / var en from hellig Mand / oc en ret Prophete/ efferdi deris Mester Johannes sayde saa store ting om hãnem.

Men at hand skulde vere Messias / det kunde de icke tro / der var hans handel forringe til. De haffde icke end nu hørt hans predicken / eller seet nogen vnderlig gierning aff hannem. Denne mening stode Johannis Disciple fast paa / der kunde Johannes icke vende dem fra.

Kunde Johannes icke da ladet dem bliffue i deris mening?

Ney. Thi efftherdi Johannes var kommen / at berede Christo veyen / at hand skulle vise alle Mennisker fra sig til Christum / som til den rette Messiam oc Verdens Frelsere / da forsøgte hand det i alle maade / men det kunde intet hielpe / Det var deris fulde mening / at vilde Christus vere Messias / da skulde hand skicke sig der anderledis til / Som vaar at hand effter Dauids oc Salamons Exempel / skulde bestyrcke oc bemande sig met Folck / tage Land ind / oc regere. Al den stund hand det icke giorde / da kunde de icke holde hannem for en Konge aff Israel.

Huad giorde da Johannes paa det sidste?

Der Christus begynte at giøre vnderlige Gierninger / oc hans lerdom oc røcte / kom vd iblant Folcket / da tencte Johannes / Nu skal det bliffue got at giøre met / nu vil ieg vel bliffue quit ved mine Discipler / oc vise dem til Christum / Saa kallede hand tho aff dem til sig / oc sende dem til Christum. Lige som hand vilde sige / Der høre i nu / kiere Disciple / huem denne Jesus er / der ieg haffuer sagd eder om / Hand skal voxe / men ieg skal formindskis. Høre i nu / huorledis hand gaar omkring oc predicker / giør vnderlige gierninger / oc helbreder al siugdom: Gaar nu selff bort oc spørger at / Om hand er Messias? Eller wi skulle end nu vente en anden?

Huad giorde Johannis Discipler?

De ginge bort / oc der de komme til Christum / sagde de / Johannes sende oss til dig / oc lader dig sige: Est du den / der skal komme / eller skulle wi vente en anden?

Huorledis holder Christus sig / imod Johannis Discipler?

Hand

Hand huercken ſnibber eller foruiſer dem fra ſig met onde ord / Men hand ſuarer dem i tuende maade / met gierninger oc ord.

Huorledis met gierninger?

Chriſtus helbredede paa den ſamme tid mange ſiuge / giorde de Blinde ſeendis / de Døffue hørinde / de Dumme talende / de Halte gaaende / oc renſede de Spedalſke. Met diſſe gierninger / viſer hand dem til Scrifften Eſaie i det 53. Cap. Lige ſom hand vilde ſige. Huad ſom der er forkyndet om Meſſia / det ſee i her for øyen.

Huad ſuarer hand dem met Ord?

Hand ſiger / Gaar hen / oc forkynder Johanni / huad i ſee oc høre / De Blinde ſee / de Halte gaa / de Døffue høre / de Dumme tale / de Spedalſke bliffue rene / de Døde ſtaa op / oc Euangelium predickis for de Arme. Oc ſalig er den ſom icke forarger ſig paa mig. Lige ſom hand vilde ſige / Johannes veed gantſke vel aff Propheterne / huad Jertegn oc vnderlige Gierninger / Meſſias ſkal giøre. Giffuer hannem fordi tilkiende / huad i haffue ſeet oc hørt / Saa ſkal hand vel vnderuiſe eder om ieg er Meſſias / eller om i ſkulle vente nogen anden.

Huad er det / At Euangelium forkyndis de Arme?

Saa meget vil hand ſige / Her til haffuer Moſes forferdet eder met Louen / tryct eder met allehonde plager / om i icke giorde alt det hand haffuer befalet i Louen / oc hand var eder dog icke behielpelig der til. Men ſiger nu Johanni / At arme bedrøffuede ſamuittegheder / ſom finde ingen hielp eller trøſt hoſſ ſig ſelff / forkyndis it glædeligt Budſkaff / Som er / At de formedelſt mig / ſkulle haffue en naadig barmhiertig Gud oc Fader / ſom for min ſkyld ſkal forlade dem alle deris ſynder / oc aff blot naade giffue dem det euige liff. Naar Johannes faar dette at høre / da ſkal hand vel ſige eder / om ieg er Meſſias / eller om i ſkulle vente en anden. Thi hand veed vel / huem der haffuer Propheteret ſaadant om mig.

Huad er det / at hand siger / Salig er den som icke forarger sig paa mig?

Saa meget vil hand sige / Alliguel ieg er kommen / i en foractelig skickelse / Saa er ieg dog den / der min Fader haffuer sagd om / Denne er min elskelige Søn. Disligist / Alliguel min lerdom er enfoldig / oc foractis aff dem / som ere vise for Verden / Saa er det dog saadan en lerdom / som giør dem alle salige / der troer paa / Roma. 1.

Forargede da / Johannis Disciple sig / paa Christo?

Ja visselige / De mente / at naar Messias kom / da skulde hand komme met saadan pral / at det skulde vere trint omkring oc hoss hannem / idel Guld / Sølff / Perler oc dyrbare Stene / idel Fløiel / Silcke / oc Purpur. De mente at de skulle finde hannem i en Kongelig Sal / i idel gylden stycke / iblant ypperlige oc mectige Mend. Nu de komme / finde de hannem / iblant idel arme / siuge / ælendige Mennisker / mit iblant Blinde / Døffue / Dumme / Krøblinge / oc Spedalske / i saadan en ringe skickelse / De mente at hand saa ligere vd til at vere en Tienere i it Spittal oc de Siugis læge / end at vere en Konge i Israel / Oc deris Mestere Johannes talede alligeuel store ting / om hannem. Summa. De kunde aldelis intet skicke sig i denne Sag / som de skulde giort.

Finder mand end nu saadan forargelse?

Den gantske Verden er fuld aff saadan forargelse. Effterdi Euangelium er i vor tid opkommet igen / formedelst en ringe Person / oc paa en ringe sted. Da forarger oc støder den gantske Verden sig der paa. Men vaare det kommet aff it Kongeligt Slot / eller aff Rom aff Paffuens Pallads / Da skulde den gantske Verden løbe til / glo oc gabe / drage at sig met baade hender / oc anamme Euangelium. At Christus visselige icke vden aarsage kalder dem salige / som icke forarge sig paa hans lerdom. Summa. De gamle Vinflasker kunde icke holde Euangelij søde most.

Huad

Huad siger nu Christus til Jøderne om Johanne?

Hand loffuede Johannem / oc sagde / Huad ere i vdgangne i Orcken at see? Ville i see it Rør / som røris aff Været/ Eller huad ere i vdgangne / at see? Ville i see it Menniske i bløde kleder? See, de som bære bløde kleder / de ere i Kongers huss. Eller huad ere i vdgangne / at see? Ville i see en Prophete etc.

Huor vdi loffuer Christus Johannem?

J fire stycker. Først for hans stadigheds skyld/ at hand er icke it vstadigt Rør / oc icke en Oyenskalck. Der nest for sine kleder skyld / at hand er icke en Strabadzere met fiøsede kleder. Det tredie / for hans Embede skyld / at hand icke aleniste er en Prophete / it scriffteligt Bud / Men ocsaa it mundeligt Bud/ som ocsaa met sin finger gaff tilkiende / at Christus var neruerendis. Det fierde / for hans fødzel skyld / Thi at iblant dem som ere fødde aff Quinder / opstod ingen større / end den Døbere Johannes.

Huad er it Rør?

Jt Rør voxer op / som en smuck kiep aff træ / Men det er induortis hult oc tomt.

Huad mercket it Rør i Scrifften?

Jcke andet end Menniskens lerdom. Hand gliser ocsaa vdwortis / som det skulde vere en kaastelig ting / oc er dog intet besynderligt hoss. Alleniste at Diur føde sig der vnder. Det er/ vstadige tuilraadige Mennisker/ huilcke deris Bug/er en Gud.

Huor til var denne Johannis priss nyttelig / forbedrede oc Jøderne sig der aff?

S. Lucas siger. Alle Folck som hannem hørde/oc Toldere/ gaffue Gud ret/oc lode sig døbe met Johannis daab. Men Phariseer oc Scrifftkloge foractede Guds raad imod sig selff/oc lode sig icke døbe aff Johanne.

Var da al Christi predicken forgeffuis hoss Scrifftkloge oc Phariseer?

Ja altsammen/saa / at Christus siger rettelige vel/ Huem skal

skal ieg ligne denne Slecte ved? De ere lige som de Børn / der side paa Torffuet / oc raabe til deris Staalbrødere. Wi pibede for eder / oc i vilde icke dantze / Wi beklagede oss iammerlig for eder / oc i vilde icke græde. Johannes kom / Aad icke Brød / oc drack icke Vin / Saa sige de / At hand haffuer Dieffuelen. Menniskens Søn kom / æder oc dricker / Saa sige de / Hand er en Fraadzere oc en Vindranckere oc Tolderis ven / Oc Visshed skal lade retferdig giøre sig / aff sine Børn.

Huorledis skulle wi da skicke oss / at wi kunde komme til Guds naade?

Ville wi komme til Guds naade / oc bliffue endelige salige / da skulle wi icke vorde Johanniter / men Christne / Icke forlade oss paa nogen helgen eller Creature. Wi skulle ocsaa lade oss finde i tallet hoss disse Arme / falde Christo til fode / oc bede om hielp oc trøst / da vil hand ocsaa hielpe oss. Er wi blinde / til at see Guds Jertegn oc vnderlige gierninger / da vil hand oplade vore øyen oc opliusse oss. Ere wi døffue til at høre Guds Ord / da vil hand oplade vore øren. Ere wi dumme til at bekiende Guds ære oc sandhed / da vil hand oplade vor mund. Ere wi vanføre paa vore hender och lamme paa vore føder / lade oc forsømmelige til at tiene de Arme / da vil hand giøre oss helbrede. Ere wi Spedalske oc besmittede met falsk lerdom / da vil hand formedelst sit ord rendse oss. Ere wi døde i Synden / da vil hand formedelst sin naade opuecke oss til liffuet. Wi skulle oc icke forarge oss paa hans Guddommelige lerdom / icke foracte hans hellige Ord / men høre det met al æris beuislighed / annamme oc beuare det met al flidt oc aluorlighed / oc rette vort leffnet der effter. Der som wi det ville giøre / da vil Gud vere hoss oss met sin velsignelse / oc giffue oss det euige liff / Amen.

Den Fierde Søndag i Aduente /

Epistel / Phil. iiij.

KJere Brødre / glæder eder altid i Herren / oc atter siger ieg / glæder eder / Lader eders sactmodighed vere obenbare for alle Mennisker / Herren er nær / sørge intet. Men i alle ting Lader eders begiering obenbaris i eders Bøn oc formanelse / met tacksigelse for Gud. Oc Guds fred / som er høyre end al fornufft / beuare eders hierte oc sind i Christo Jesu.

Huad lærer denne Epistel?

Try stycker. Det første / huorledis wi skulle skicke oss imod Gud. Det andet / imod alle Mennisker. Det tredie / imod oss selff. Hoss Gud skulle wi haffue en god samuittighed oc vere glade. Til vor Neste en kierlig god vilie / Paa vore egne vegne / skulle wi met en inderlig oc gudelig Bøn / sette al vor sorge ind til Gud.

Huorledis skulle wi holde oss imod Gud?

Glæder eder i Herren / siger S. Paulus / altid / oc atter siger ieg / glæder eder.

Huad er glæde?

Glæde kommer aff troen oc er hendis fruct / Troen glæder alene hiertet oc giør en rolig samuittighed. Thi at huo som tror oc forlader sig paa Christum / oc forseer sig alt got til Gud / oc veed / at hand formedelst troen haffuer en ond samuittighed / Thi hand veed at Gud hader synden / oc vil straffe hende euindelige. Den samme kand icke andet end vere bedrøffuit / mistrøstig oc forferdet / ia / alle øyenblick befrycte / at Gud skal sla til / dræbe / oc styrte hannem ned i Helffuede.

Huad vil hand met de Ord / Glæder eder i Herren?

Hand vil saa meget sige / Glæder eder icke i guld oc sølff / icke i mact oc Herredomme / icke i pral oc vellyst / icke i fradzeri oc druckenskaff / søffn oc offuerflødighed / Jcke heller i eders egen retferdighed / gietninger eller fortieniste. Thi saadant er idel

falsk/ bedrægelig oc forførisk glæde/ som aldrig kand røre eller opuecke hiertet/ icke heller staa fast i fristelse. En Christen skal fryde sig i Herren.

Huad kaldis det at fryde sig i Herren?

Icke andet/ end at forlade sig paa Herren/ som paa en naadig Fader/ oc barmhiertig Gud/ der hannem vil hielpe baade til liff oc siel/ i alle honde nød oc bedrøffuelse.

Huor faare siger hand/ Glæder eder altid?

Wi skulle altid fryde oss i Herren/ icke aleniste naar det gaar oss vel oc i lyckfalighed/ som de giøre der mere acte deris eget gaffn end Euangelij forfremmelse/ oc loffue Gud aleniste/ oc fryde sig aleniste i Herren/ naar som det gaar dem vel. Men naar som det gaar dem ilde/ oc Verden er dem imod/ da haffuer deris glæde ende. Wi Christne skulle altid glæde oss/ huad heller det gaar oss ilde eller vel/ huad heller der kommer lycke eller wlycke/ huad heller det er surt eller søt/ som Job giorde.

Huor faare siger hand/ Atter siger ieg eder/ glæder eder?

Denne igentagelse er baade gantske trøstelig oc nyttelig. Thi efftterdi wi ere her paa Jorden iblant vore største Fiender/ da skulle wi lade den glæde i Gud vere større oc stercker/ end den bedrøffuelse aff synden oc wlycken er/ at wi skulle icke fortuiffle vnder kaarssit oc i Synden/ men trøste oss i vor Herris Christi naade/ at hand icke vil forlade oss/ saa fremt wi holde oss aleniste til hannem met en fast tro.

Huorledis skulle wi skicke oss imod alle Mennisker?

Eders sactmodighed/ siger hand/ skal vere alle Mennisker bekynt. Som hand vilde sige/ For Gud skulle i altid vere glade i eders samuittighed/ men hoss Menniskers skulle i vere venlige oc sactmodige. Skicker eders leffnet saa/ at i ingen fortørne/ ingen giøre skade/ men ere alle Mennisker behagelige/ Dog saa at i icke bryde oc gaa imod Guds bud/ holder huer mand til gode/ oc vdlegger til det beste huad de tale oc giøre/ at Folck

kunde

kunde klarlige see/ at i ere de/ som lade alting befalde eder vel/ oc taalmodige met alle. Glæder eder met de glade/ Græder met de grædende: Verer rige met de rige/ fattige met de fattige/ stercke met de stercke/ skrøbelige met de skrøbelige. Denne mening haffuer dette ord ἐπιείκεια, æquitas, clementia, sactmodighed.

Huad kaldis sactmodighed eller venlighed?

Sactmodighed er saadan en dyd/ at it Menniske er medlidig/ snar til at forlade/ oc huer mand behielpelig/ oc skicker sig effter en andens formue oc sind/ at giøre oc lade/ at det skal ingen vere fortredeligt/ men effter huer mands sind i alle ting. Saadan var S. Paulus / som hand selff siger til de Corinther i den første Epistel vdi den 9. Cap. Jøderne er ieg bliffuen som en Jøde/ paa det ieg skulde vinde Jøderne etc. De skrøbelige er ieg bleffnen/ som en der er skrøbelig/ paa det ieg skulde vinde de skrøbelige. Jeg er bleffuen allehonde for huer mand/ paa det ieg kunde io alleuegne giøre nogle salige. Den gode Paulus aad oc drack/ oc haffde omgengelse met Jøder/ effter deris skick/ oc met Hedninge effter deris skick/ dog saa/ at den Euangeliske frihed bleff wkrencket/ oc den Brøderlige kierlighed icke bleff vdsluct. Lige saa omskar hand Timotheum for de skrøbeligis skyld / Men Titum vilde hand icke lade omskiere/ der de falske Brødre stode der hart paa/ at hand skulde omskieris/ Gala. 2.

Huor faare / siger Paulus / lader edere sactmodighed vere obenbare for alle Mennisker?

Mand finder mange menniske/ som kunde holde oc beuise sig venlige imod fremmede/ men hoss bekynde oc dem de haffue daglig omgengelse met i Husit/ lade de icke høre eller mercke sig met it venligt ord/ oc der er intet andet end knur oc mur. Mange ere/ som kunde holde de ypperlige/ rige/ mectige/ alting til gode/ oc vdlegge alt det de handle eller giøre til det beste. Men de fattige oc ringe kand mand aldelis intet holde til gode. Lige saa ere oc mange/ som ere veluillige oc redebone til at forlade oc omdrage met

deris slect oc venner/ ocsaa naar som de suarlige snuble oc falde/ Men deris wuenner bewise de huercken naade eller haffue taalmodighed met. Saadan wlige sactmodighed straffer her S. Paulus/ oc vil at de Christnis sactmodighed skal gaa rundelige offuer alle/ giøre den ene til gode saa vel som den anden/ wden al Personers anseelse/ huad heller de ere venner eller wuenner.

Skal ieg i saa maade vere venlig oc sactmodig/ da misbruge onde Mennisker min taalmodighed/ traadde mig vnder fødder/ oc føre mig al wlycke paa?

Her skal du høre/ huad Paulus suarer der til/ Herren er nær/ siger hand. Som hand vilde sige/ Sørge icke/ bekumre dig icke/ Der som ingen Gud vaare til/ da haffde du aarsage til at sørge oc bekumre dig/ oc fryctе onde Mennisker. Nu er der icke aleniste en Gud/ men hand er ocsaa nær/ ia haffuer sine øyen stedze paa dig/ oc sørger for dig. Der faare skalt du ekon vere til frids/ medlidig oc sactmodig/ Gud skal icke forglemme dig/ hand vil oc icke forlade dig. Haffuer den naadige Fader giffuit dig sin elskelige Søn CHRistum/ det høyeste gode/ da forholder hand dig icke det ringeste/ som er/ at føde oc beskerme dig. Thi at naar som du haffuer Christum/ da haffuer du al Verdens gods.

Huorledis skulle wi holde oc skicke oss imod oss selff?

Sørger icke/ siger Paulus/ men i alle ting lader eders begiering obenbaris i eders bøn oc formanelse/ met tacksigelse/ for Gud. Som hand vilde sige/ kommer nogen modgang i dette liff/ som vil bekumre oc giøre eder sorge/ huilcket der vil io visselige ske/ da vender eder strax til Gud met eders Bøn oc formanelse/ oc befaler hannem sagen. Thi hand sørger for oss/ siger S. Peder. Oc giøre det met tacksigelse. Tacker hannem at i haffue saadan en Gud/ som sørger for eder/ for huilcken i maa dristelige klage eders trang oc nød/ oc sette alting ind til hannem. Hand er alene den rette nødhielpere/ som hand oc haffuer loffuit oc tilsagd at hand vil hielpe oc bønhøre eder.

Huorledis skulle wi skicke vor bøn / at hun skal vere nytte-
lig oc salig / oc wi bliffue bønhørde ?

S. Paulus setter fire stycker til en bøn / som er / Ordene / tacksigelse / nød / oc formanelse / Der aff er vor bøn figureret i røgelse vdi det gamle Testamente / som den 141. Psalm siger: Herre lad min bøn actis for dig / som it Røgoffer / oc mine henders opløfftelse / som it afftens offer.

Huad hører til Røgelse ?

Fire ting / som er det gyldene røgelse kar / brendende kul / røgelse eller timean / oc den røg som stiger op aff røgelse karet.

Huad er det gyldene Røgelse kar ?

Bønens ord / som Fader vor / eller en Psalme / eller en anden Christelig Bøn. Oc lige som røgelse karit skulde vere aff guld / saa skulle oc de ord i vor bøn vere krafftige oc dyrbare / oc gaa aff hiertens grund.

Huad ere de brendende kul ?

Tacksigelse for de velgierninger wi haffue anammet / Lige som Presten i det gamle Testamente skulde alenîste tage Ild oc brendende kul aff Alterit / oc icke bruge nogen fremmet ild / Som Nadab oc Abiu giorde / oc bleffue fordi straffede aff Gud. Lige saa skulle icke wi stadfeste vor Bøn paa vor egen fromhed / gierninger oc fortieniste / Men alenîste met tacksigelse paa Guds godhed / naade oc Barmhiertighed.

Huad er Røgelse eller Timean ?

Trang oc nød / der wi neffne i vor bøn / oc bære frem for Gud. Thi at lige som mand lagde Røgelse paa Ilden / at det skulde lucte vel: Saa skulle oc wi neffne oc sige frem / det som wi met vor Bøn oc formanelse ere begierendis aff Gud.

Huad er den Røg som opstiger ?

Den hiertelige formanelse oc Bøn wi giøre til Gud Fader formedelst Christum. Thi at lige som Røg gaar høyt op i Himmelen / saa trenger oc vor bøn / som skeer i troen / igennem himmelen /

oc kommer op for Gud/ oc forhuerffuer alting/ Marci xi. Men naar mand slar saa hen i værit oc beder aff en løss seduanc/ som de giøre i Domkircker oc Kloster/ der bekommer oc forhuerffuer mand intet.

Huorledis beslutter S. Paulus denne Epistel?

Hand beslutter den met en smuck liden Bøn oc siger: Guds fred/ som er høyre/ end al fornufft/ beuare eders hierte oc sind/ i Christo Jesu. S. Paulus scriffuer denne Epistel smuct skickelige. Først haffuer hand lært/ At en Christen skal altid glæde sig i Gud/ oc aff hiertet fryde sig. Der næst vere venlig oc sactmodig met alle Mennisker/ huad heller de giøre oss skade eller gaffn.

Nu bliffuer ieg diss imellem wuillig/ vtaalmodig/ kiedsommelig/ fortrøden oc mistrøstig?

Ingelunde/ siger S. Paulus. Guds fred/ som offuer gaar al fornufft/ skal beuare oc holde dig i taalmodighed/ Saa/ at du skalt aldelis intet acte alle dine wuenners vrede/ grumhed/ skendzel oc trusel/ bulder oc raseri/ Men met taalmodighed lide oc omdrage alting for Guds skyld/ oc paa det siste met Christo Jesu Guds Søn/ hues lige du est nu bleffuen vnder kaarssit/ haffue deel i hans Rige/ det euige liff/ Der hielpe oss Gud til/ Amen.

Den Fierde Søndag i Aduente/

Euangelium/ Johannis i.

OC dette er Johannes vidnisbyrd/ Der Jøderne sende aff Jerusalem Prester oc Leuiter/ at de skulde spørge hannem at/ Huo est du? Oc hand bekiende/ Jeg er icke Christus. Oc de spurde hannem at/ Huad

da? Est du Helias? Hand sagde/ Jeg er icke. Est du en Prophete? Oc hand suarede/ Ney. Da sagde de til hannem/ Huad est du da? at wi kunde giffue dem suar/ som vdsende oss/ Huad siger du om dig selff? Hand sagde/ Jeg er en Predickers røst i Ørcken/ Bereder Herrens vey/ som den Prophete Esaias haffuer sagd.

Oc de som vaare vdsende/ vaare aff Phariseerne/ Oc de spurde hannem at oc sagde til hannem/ Hui døber du da efferdi du est icke Christus/ oc ey en Prophete oc ey Helias? Johannes suarede dem/ oc sagde/ Jeg døber met vand/ Men hand traadde mit iblant eder/ huilcken i icke kiende/ Det er den/ som skal komme effter mig/ huilcken der haffuer veret for mig/ hues Skotuenge ieg er icke verdig til at opløse. Dette skede i Bethabara/ paa hinside Jordan/ der som Johannes døbte.

Huad settis oss frem i dette Euangelio?

Try stycker. Först/ Jödernis snedige Spørssmaal/ der de fristede Johannem met. Der nest/ Johannis frimodige oc bestandige gensuar. Det tredie/ Johannis kald til predicke Embedet.

Huad giffuer Jøderne aarsage til dette Spørssmaal?

Der var paa denne tid splidactighed iblant Jøderne/ paa lerdommens vegne. Nogle hulde siig til Phariseernis lerdom/ som hand skulle veret den beste. Nogle til Johannis lerdom/ for hans strenge leffnets skyld. Nogle hulde sig til Christi lerdom/ for de offuermaade store Jertegn/ der hand giorde. At borttage denne splidactighed/ oc giøre en viss Reformats oc skick/ om huad mand skulde tro eller icke tro/ om huem mand skulde fölge/ Forsamlede Jöderne it Concilium i Jerusalem/ oc handlede om denne sag/ De saae/ at det var paa tiden at Messias skulde komme/ Thi de haffde nu en fremmet Konge i landet/ som var Herodes/ effter Jacobs oc Daniels prophecier.

Der til met saae de tho merckelige Mend for øyen / Johannem oc Christum/oc lode sig vel tycke/ at en aff disse tho/ skulde vere Messias. Oc efftерdi Johannes var født aff preste Slectet/ oc førde der til met it strengd leffnet/ oc straffede dristelige alle Mennisker/ da vnte de hannem heller Messie ære end Christo/ oc spørge hannem fordi at / om hand vil anamme den ære.

Huorledis forsøgte de der met Johannem?

I trende maader / Met snedighed / smiger/ oc trusel.

Huorledis met snedighed?

De sende icke simpel almueff Folck til hannem / aff ringe Smaa steder/ Men Prester oc Leuiter/ aff Hoffuetstaden Jerusalem / Huilcket der var saa meget / som det gantske Israels folck haffde kommet til hannem/ huilcket hand skulde tilbørlige hoffmodet sig aff / oc taget sig til.

Huorledis met smiger?

De biude hannem icke en ringe ære til. Men den aller høyeste/ som er/ Israels Kongerige/ De ere veluillige oc redebone til at anamme hannem for deris Messia / Oc efftерdi hand forskiuder saadan ære / da ville de anamme hannem for Helias eller for en anden Prophet.

Huorledis / met trusel?

Der ingen snedighed eller venligt tilbud vilde hielpe/ bliffue de fortørnede/truer oc vndsiger/som i strax skulle faa at høre.

Huad giør Johannes i denne fristelse?

Hand bliffuer bestandig / hand var icke som it Rør der raffuer hid oc did/ hand tager sig inet til den store anseelse der deris herlige Sendingebud haffde met sig/ hand acter intet deris smiger eller trusel. Oc alliguel hand kunde met it Ord giffuet suar paa dette spørßmaal / oc sagd / Jeg er en robende røst i Ørcken/ eller/ Jeg er den Engel/ der den Prophete Malachias taler om / Saa vilde hand det dog icke giøre/ men hand vilde først bortage deris falske tancker oc mening/ Der faare sagde hand frilige/ Jeg er icke Christus/ oc icke heller Helias etc.

Huorledis

Huorledis kand Johannes sige / at hand er icke Helias/ Efftterdi Christus siger/ Matthei 11. Der som i det ville anamme/ Da er hand Helias?

Johannes var vel Helias / i Aanden / i sin skick oc i sit leffnet/ Men icke i Persone oc Naffn/ Der faare sagde ocsaa Engelen Luce 1. Hand skal gaa frem for Herren i Helie Aand oc krafft. Efftterdi da Jøderne nu spurde effter den Prophete Helia Thesbite/ der met en gloende Vogn bleff borttagen/ da siger hand friligе ney/ at hand er icke den samme Helias.

Huorledis kand hand da sige / at hand er ingen Prophete?

Fordi at alle Propheter høre til det gamle Testamente/ som Christus siger Matth. 11. Louen oc Propheter propheterede ind til Johannem. Efftterdi hand er icke nu saadan en Prophete / som propheterede at Christus skulde komme eller it Scrifftbud/ met it Mundbud / som hoss Ordet ocsaa visde paa Christum met sin finger/ da siger hand/ At hand er ingen Prophete/ oc icke heller den/ der Moises talede om Deut. 18.

Huor faare lader hand Sendinge budene saa staa i tuil?

Det giør hand paa det/ at de skulde haffue aarsage til/at spørge ydermere.

Huad spørge de da at?

De sige/ Huad est du da? at wi kunde giffue dem suar/ som vdsende oss/ Huad siger du om dig selff? Lige som de vilde sige/ Huad giørs det behoff at bruge saadanne omslag met mange ord? Sig oss/ Huo est du? Huor faare vilt du at mand skal holde dig? Huor faare giffuer du dig vd? At wi kunde giffue dem suar/ som vdsende oss/ De ere icke Børn / der vdsende oss/ men merckelige Mend/ de ypperste Prester oc Scrifftkloge etc. Saa ere icke wi heller Børn/ men Prester oc Leuiter/ Huy haffuer du da lyst til/ at opholde oss lenge her i Orcken/ hoss Jordan / Sig met it Ord/ Huo du est? det er paa tiden at wi drage paa hiemveyen til Jerusalem igen.

Hvad suarer hand?

Hand giffuer her sit Kald oc predicke Embede til kiende/ oc siger/ Jeg er en robende røst i Ørcken/ bereder Herrens vey/ oc giører hans Sti rette/ Alle Dale skulle opfyldis/ oc alle Bierge oc Tuer skulle fornedris / oc det som kraaget er/ skal rettis/ oc det som er wiessnt/ skal bliffue slæt vey / Oc alt Kiød/ skal see Guds Frelsere.

Hvad vil hand giffue til kiende met disse ord?

Hand bescriffuer predicke Embedet/ lige som hand vilde sige/ Det er mit Embede/ Jeg rober oc skriger icke mit eget/ men Christi ord/ Jeg er ekon en røst/ Christus er ordet.

Huordan er hans røst oc predicken/ Huorledis rober hand?

Bereder Herrens vey etc. Lige som hand vilde sige / Herren er paa veyen/ oc følger paa Foden effter mig/ Viger fordi aff veyen/ oc giffuer rum/ at hand kand vandre iblant eder/ bedrer eders leffnet/ skicker det saa/ at hand kand finde eders hofferdige/ gerige/ affuindzfulde hierter/ ydmygede oc rensede aff al synd. Velter aff veyen vantroens store knubbe oc stene/ oc alt det som forhindrer Christum / besynderlige/ det Pharisaiske / wgudelige væsen/ falsk lerdom oc Guds bespottelse/ oc giører Penitenze/ at Christus skal met sin naade kunde vandre oc arbede i eder. Oc ieg giør icke nu først denne Predicken / Den Prophete Esaias predickede saa lenge tilforn.

Huad sagde Jødernis sendinge Bud til denne Predicken?

De bleffue fortørnede/ oc sagde/ Huor faare døber du da/ om du est icke Christus/ eller Helias/ eller en Prophete? lige som de vilde sige/ Huo haffuer giffuet dig den mact til at døbe oc predicke/ skulde du icke met rette først giffuet dig til de ypperste Prester oc Eldste/ Oc anamme aff dem Titel oc Naffn? Nu tager du dig saadan mact til aff dig selff oc giør saadant oprør iblant Israels folck/ oc de som du skulde haffue myndighed oc befalning aff/

ning aff / de vide der intet aff / hueden saadan handel kommer eller haffuer sin begyndelse.

Huad suarer Johannes?

Hand siger met smucke sactmodige Ord / Jeg døber met vand / men hand gaar mit iblant eder / huilcken i icke kiende / Hand er den / som skal komme effter mig / huilcken der haffuer veret for mig / huis skotuenge ieg er icke verdig til at løse / Hand skal døbe eder met den hellig Aand / oc met Ild.

Huorfaare siger hand icke met faa ord / At hand haffde befalning der paa aff Gud?

Hand kunde vel met faa ord suaret dem / oc sagd / Gud vdsende mig til at predicke oc døbe / men hand vilde icke. Thi de haffde da sagd / Naar talede Gud met dig? Huor haffuer du seet Gud? Der faare suarer hand paa det aller enfoldigste / Dog saa / at hand giffuer til kiende / at Messias er neruerendis / oc at hand er hans Forløbere.

Huad sige de ypperste Prester oc Scriffkloge / til denne Johannis Predicken: Bereder Herrens vey?

De bleffue vrede oc fortørnede der aff / oc vaare ilde til freds det met / Thi hun giffuer til kiende / at de haffue end nu aldrig beredt Christo veyen / ia at de skulle nu først begynde. Der som Johannes haffde screffuet denne Predicken i en Bog / eller i sit sendinge Breff oc skicket dem til haande / Eller haffde predicket disse Ord himmelige aleniste hoss sig selff / da haffde det veret lideligt. Men nu beskriger hand dem for huer mand / oc beskemmer de hellige Mennisker obenbare / met alt deris væsen / Omgengelse oc hellige leffnet / at ingen som det hører / acter eller holder mere aff dem / Ja huer mand som / det hører enten tencker eller siger / Dette gaar ilde til / ere disse vore ypperste Forstandere oc Prester / huilcke wi giffue vor Tiende / den første Grøde / Offer oc Almisse / at de skulde vise oc lære oss Guds vey / oc de vandre der icke end nu selff paa / O Herre Gud / huad ere wi gantske ilde besør-

besørgede. Lige som nogen vilde nu komme frem oc predicke/ O i aandelige Mend / Paffue / Cardinaler/ Bisper / Prester/ Muncke/ Bereder Herrens vey/ Da skulde de vel sige/ Est du galen oc fra sindene/ skulle wi nu først begynde at berede Herrens vey/ Kiere vilt du eie stille/ naar Folck høre det/ skulle de vel tencke / at Gud haffuer icke end nu veret hoss eller iblant oss ꝛc. See/ denne er den rette aarsage/ huor faare de ere Johanni saa hadske/ Thi at formedelst dette væsen oc denne predicken skulde vel den gantske Sinagoga bliffue til intet/ oc al deris rente oc indkomist affleggis.

Skulde det icke vel gaa lige saa met vore Phariseer oc Aandelige?

Ja wden tuil. Der som de motte effter deris egen vilie bliffue i it wgudeligt leffnet / oc handle som dem lyste selff/ Da skulde der ingen lerdom vere mere behagelig / end Euangelium som wi see. Alliguel at de allerede misbruge Euangelij frihed paa det høyeste. Thi de huercken faste nu mere/ beder eller holde Messe/ de acte ingen tuct/ ingen lydighed/ oc ingen erlighed lenger. Disse stycke anamme de gladelige / Men at de skulde tro oc forlade sig paa Gud / elske deris neste/ sky hoer/ skiørleffnet oc anden skendzel oc Guds fortørnelse/ giffue sig i Ecteskab / holde Messen for it Testamente/ vddele Christi Blod til alle Christne/ der ville de icke til / Ja der var aldrig noget argere ketteri hørt/ end det ny Euangelium er hoss dem.

Huorledis skal det da gaa paa det sidste?

Lige som det gick de Jødiske Phariseer/ huilcke der fulde i blindhed oc forherdelse/ effter de haffde foracter Johannem oc Christum/ oc bleffue forderffuede til legeme oc siel euindelige/ Saa skal det ocsaa gaa Paffuens Tilhengere/ der som de icke bedre sig/ oc giøre Penitentze.

Huad bekomme de met det Guddomelige Ordis foractelse?

Tredaabelt skade oc forderffuelse/ som er/ Først en ond Samuittighed. Der nest / it ont Naffn / hoss alle fromme Christne.

Det

Det tredie/ it ont endeligt. Thi at efftertdi de holde sig til Dieffuelens lerdom oc løgn/ oc bliffue der hart ved til deris yderste oc dø der vdi/ da dø de vden Guds ord/ oc det er den euig død.

Huad skulle wi lære aff denne Euangelio?

Thu stycker. Det første/ At huo som er en Predickere hand skal giøre som Johannes giorde / oc frilige straffe Verden for Synd / ondskab oc Guds fortørnelse / huad heller hun bliffuer vred eller blid / lige som den Prophete Esaias ocsaa siger i det 58. Cap. Du skalt robe frimodelige/ icke spare/ opløfft din røst som en Basune / oc forkynde mit Folck deris offuertrædelse/ oc Jacobs huss deris synder. Oc S. Paulus 2. Timoth. 4. Predicke Ordet/ holt ved / i ret tid/ eller i vtid / straffe/ true/ formane/ met al taalmodighed oc lerdom / Thi det skal vere en tid/ i huilcken de skulle icke ville fordrage den salige lerdom/ men effter deris egen lyst skulle de selff bestille sig Lærere / effter som deris Oren kler/ oc de skulle vende deris Oerin fra sandhed/ oc vende sig til Fabel/ Men ver du ædru alleuegne/ ver bestandig i modgang / giør en Euangelisk Predickers gierning/ stat dit Embede rettelige faare/ Det er bedre/ at dø en gang for Sandheds skyld/ met en god Samuittighed / oc leffue met Christo euindelige/ end leffue en stacket tid i hygleri/ forførelse oc løgn/ oc fare der effter til Dieffuelen euindelige.

Der nest/ huo som er en Discipel / hand skal anamme denne Johannis Predicken met ørne/ oc tro hende met hiertet / oc fuldkomme hende met gierninger / offuer giffue Synden / bedre sit leffnet. Trenge hans Synder hannem i hans Samuittighed/ da skal hand legge dem paa Guds Lam / som bær al Verdens synder/ oc bede om sine Synders forladelse. Huor som det skeer/ der haffuer Christus rum oc sted/ at bruge sit Embede/ som er / at forlader Synder/ vdgyde den hellig Aand i vore hierter/ oc føre oss endelige effter dette liff/ til det euig liff/ AMEN.

Jule dag, Epistel til Titum iij.

GUds salige naade er obenbaret for alle Mennisker/ Oc tucter oss / at wi skulle forsage det wgudelige væsen oc den verdzlige lyst / oc leffue tuctelige/ retferdelige/ oc Gudelige i denne Verden/ Oc vare paa den store Guds / oc vor frelseris Jesu Christi salige haab oc herligheds obenbarelse / som gaff sig selff for oss / at hand skulde frelse oss fra al wretferdighed / oc rense sig selff it Folck til eyedom / som skulde vere flitigt til gode gierninger. Tale saadant oc formane / oc straffe met aluorlighed. Lad ingen foracte dig.

Huad lærer denne Epistel?

Vor frelseris Jesu Christi naadige obenbarelse. Første/ huorledis hand obenbaredis. Der nest/ for huem. Det tredie/ huor faare.

Huorledis obenbaredis Christus?

Formedelst sin salige naade oc barmhiertighed/som Zacharias oc siunger Luc. 1. Formedelst vor Guds hiertelige barmhiertighed / ved huilcken Opgangen aff det høye besøcte oss. Paa det hand skulde skinne for dem/ som side i mørcke oc dødzens skugge/ oc vise vore føder paa Fredens vey.

Huor faare siger hand / obenbaret?

Der met giffuer hand at forstaa/ at der var tilforn idel mørck/ vrede oc wgunst/ i den gantske Verden.

Huor faare siger hand/ Guds salige naade?

Der met vil hand giffue tilkiende/at vor salighed oc velfart staar alenist i Guds naade oc barmhiertighed/ oc at der kand ingen god gierning ske wden Guds naade/ oc det gantske Menniskelige væsen er synd oc fordømeligt.

Huad

Huad vil nu S. Paulus met disse ord / Guds salige naade er obenbarit?

Saa meget vil hand sige / Efter den lange Egyptiske mørckhed/er Guds Søn vdsent aff Himelen/ til denne jamerlige dal/ oc er oss til trøst bleffuen Menniske/ oc fød aff en Jomfru/ oc gaff oss tilkiende/ at wi haffue en naadig Gud/ at Gud Fader vil vere vor ven/ oc vil formedelst Christum sin elskelige Søn/ frelse oss fra Synd/ død oc helffuede/ som hand oc lader høre sig/ Matt. 11. Komer hid til mig alle i som arbeyde oc ere besuarede/ Jeg vil vederquege eder. Oc Matthei 12. siger hand/ at hand vil icke sønderbryde det knusede røer/ oc ey vdslycke den rygende hør.

Huem obenbaredis Christus formedelst sin naade?

Alle Mennisker/ siger Paulus. Thi saa siger oc Engelen/ Luce 2. Seer / ieg forkynder eder en stor glæde/ som skal vederfaris alle Folck/ Thi eder er i dag fød en Frelsere etc. Oc Christus befaler sine Apostler/ Marci i det sidste. Gaar hen i den gantske Verden/ oc predicker Euangelium for alle Creature rc. Oc den Christelige Kircke siunger. It lidet Barn saa lysteligt/ er født for oss paa iorden/ Haffde icke det Barn mandomtagit/ da haffde wi allesamen bliffuit fortabit/ hand er vor salighed alene Gud vil at alle Mennisker skulle bliffue salige. Efterdi da denne salige fødzel/ skede oss allesammen til gode/ da tacke wi oc alle tilbørlige/ oc siunge: Loffuit vere du Jesu Christ/ etc.

Huor faare obenbaredis Christus formedelst sin salige naade?

At wi skulle forsage/ det vgudelige væsen/ oc verdzlige lyst/ oc leffue tuctelige / retferdelige oc Gudelige i denne Verden/ oc vare paa det salige haab oc den store Guds oc vor Frelseris Jesu Christi / herligheds obenbarelse/ som gaff sig selff for oss/ paa det hand skulde frelse oss fra al vretferdighed/ oc rense sig selff it Folck til eyedom / som skulde vere flitige til gode gierninger.

Huad kaldis it vgudeligt væsen?

Al vskickelighed imod Gud/ som er at mand icke troer eller forlader

lader sig paa Gud/ icke fryeter oc elsker hannem/ icke giffuer Gud sin ære/ icke lader Gud regiere oc vere Gud.

Huad kaldis wgudelige Mennisker?

De kaldis Impij eller wgudelige Menniske/ som icke saa leffue/ at de sette deris lijd til Guds blote godhed oc naade / de som icke tro/ icke forlade sig / icke fryete/ icke ære / icke elske/ icke prise Gud/ oc føre saa fortredelige it wgudelige troløst leffnet.

Huad kaldis Verdzlig lyst?

Alt wskillig væsen/ som it Menniske fører imod sig selff oc sin Neste/ oc synder der met/ som met mad/ dricke/ klæder/ oc andet saadant. Thi at de som henge til denne Verdens vellyst/ de kaldis verdzlige Mennisker.

Huad kaldis at forsørge?

At wi afflegge de mangfoldige optencte / daarlig veye/ huilcke wi selff haffue paa fundet at bliffue fromme/ retferdige oc salige met/ Som der wi besuerede oc beueblede vor samuittighed met Menniskens lerdom / oc bunde oss til besynderlig tid/ Personer / klæder oc mad / i den mening/ at wi der met vilde vndfly verdzlig vellyst oc det wgudelige væsen / Men det var forgeffuis. Thi at der som verdzlig oc legemlig begiering/ sad i klæderne/ eller vorte i haarit/ da kunde mand legge klæderne aff/ oc klippe haarit aff/ oc lade rage en plet. Men de side induortis i hiertet/ oc du bær dem met dig/ huor som du gaar.

Huorledis skule wi da leffue?

Tuctelige/ retferdelige oc Gudelige.

Huor i staar it tuctigt / skickeligt oc ædrueligt leffnet?

At it Menniske spæger sit legeme / oc holder det saa i tuang/ at hand icke fører it vilt/ skiødesløst/ forbistret/ løsactigt oc wskickeligt leffnet/ met fraadzeri/ druckenskaff/ søffn/ aarckeløsshed etc. Men holder sig smuct i ædruhed/ tuctelige oc skickelige i alle ting/ i ord/ gierninger/ mad/ dricke/ klæder/ søffn/ oc i sit gantske leffnet.

Huor i staar it retferdigt leffnet?

At it

At it Menniſke giør ſin Neſte det ſkiel/ ſom hand vilde haffue aff hannem/ at hand ingen giør ſkade paa ſit legeme/ Huſtru/ Børn/ Tiuende/ Fæ/ gods/ ære/ rycte oc paa hans gode naffn: Men hielper oc forfremmer/ trøſter oc tien huer mand met Liff oc gods/ oc alt det wi haffue/ lige ſom Chriſtus giorde imod oſſ.

Huor i ſtaar it Gudeligt leffnet?

At it Menniſke frycter oc elſker Gud/ troer oc forlader ſig paa hañem/ priſer oc tacker hañem/ bygger aleniſte paa Guds naade oc barmhiertighed/ acter ingen gierning/ wden den formedelſt Guds naade bliffuer giort i hannem.

Huor faare ſiger hand/ wi ſkulle leffue tuctelige/ retferdelige oc Gudelige i denne Verden?

At ingen ſkal ſpare/ eller forholde ſit gode leffnet/ indtil det andet Liff eller til døden. Thi det ſkal ſke i dette Liff/ der wi ſkulle vente i det andet Liff. Mange forlade ſig paa Skerdzild/ oc leffue indtil deris yderſte time lige ſom dem lyſter ſelff/ oc ville der effter lade hielpe ſig met vigilijs oc Siele meſſer. Men de ſkulle vel/ naar tiden kommer/ ſaa det at finde.

Huad vil nu S. Paulus met diſſe ord/ Wi ſkulle leffue tuctelige/ retferdelige oc Gudelige i denne Verden/ oc vaare paa det ſalige haab?

Saa meget vil hand met faa ord ſige/ Haffue i tilforn ført it wſkickeligt oc wgudeligt leffnet met fraadzeri/ druckenſkaff/ offuerflødighed oc fylderi/ i al ſynd/ laſt oc wdyd/ da lader oſſ nu offuergffue ſaadant/ bliffue andre Menniſke/ leffue i ædruhed/ ſkickelige oc fornumſtelige. Haffue wi oc giort vor Neſte wret/ fortørnet hannem met ord eller gierninger/ eller nogen aff dem ſom hannem høre til/ da lader oſſ offuergiffue ſaadant/ oc nu fremdelis handle redelige/ oc gaa hannem rettelige til ſyne/ tiene/ hielpe/ raade/ oc i al hans trang oc nød trolige forfremme hannem til det beſte. Haffue wi oc ført it wgudeligt troløſt leffnet/ icke forladet oſſ paa Gud/ icke frycter icke elſkt/ icke priſet oc tackt hannem/ Da lader oſſ nu tro oc for-

lade oſſ

lade oss paa Gud oc vere Gudelige/ oc foruandle saa det vgudelige væsen/ til it Gudeligt/ erligt/ Christeligt væsen oc leffnet. Det vil oc giøris behoff/ at wi indtil vor siste time fare frem/ i saadant it retferdigt Gudeligt leffnet oc vere ædru. Betencke huor paa wi ere døbte/ at wi lade Træit vere got/ oc bære god fruct/ icke aleniste begynde it aar/ thu eller try/ Men effter Christi lerdom: Matth. 24. Indtil enden bliffue bestandige i Gudelighed/ at ingen skal tøffue met sine gode gierninger indtil døden/ eller effter sin død/ Thi det skal forhuerffuis her i dette Liff/ det wi ville haffue i det andet Liff/ her er arbeids dagen/ hissit i det andet Liff er tiden at tage løen.

Huad er da det hand siger/ varer paa den store Guds salige haab oc herligheds obenbarelse?

Met desse ord skil hand det Gudelige leffnet fra det vgudelige leffnet/ huor paa huer maa føle oc kand kiende/ huor nær eller langt hand er/ fra det naadelige salige Liff. Thi at huo som icke inderlige begierer oc hiertelige forlengis effter denne herrens dag/ det er den yderste dag/ hand er icke end nu it Gudeligt leffnet.

Huorledis beslutter S. Paulus denne Epistel?

Hand siger til sin Disciple Titum/ Tale saadant oc formane. Her giffuer hand til kiende/ at Predicke Embedet staar i tuende stycke/ som er/ i lerdom oc formanelse. Hand skal lære dem/ som tilforn icke vide/ eller haffue hørt ordet. Oc hand skal formane dem/ som det haffue hørt oc vide/ at de det icke skulle forglemē/ bliffue lade oc forsømmelige/ eller falde der fra igien/ Men at de skulle fare frem/ oc bliffue bestandige indtil enden/ som Christus siger. Huo som bliffuer bestandig indtil enden/ hand skal bliffue salig. Det vnde oss Gud/ Amen.

Den Hellige Jule dag/

Euangelium/ Luce ij.

OC det begaff sig paa den tid/ At der vdgick it Bud aff Keyser

Keyser Augusto/ at al Verden skulde bescriffuis til skat/ Oc deñe bescriffuelse var den aller første/ oc skede paa den tid/der Cyrenius var landzherre i Syrien/ Oc huer mand gick at lade bescriffue sig til skat huer til sin Stad. Da giorde oc Joseph sig rede/ aff Galilea/ aff den stad Nazareth/i Jødeland/til Dauids stad/som kaldis Bethlehem/ fordi at hand var aff Dauids huss oc Slect/ at hand skulde lade sig bescriffue til skat/met Maria sin troloffuede Hustru/ som var fructsomelig. Oc som de vaare der / da kom tiden/ at hun skulde føde. Oc hun fødde sin første Søn / oc suøbte hannem i klude/ oc lagde hannem i en Krybbe/Thi de haffde ellers intet rum i Herbergit. Oc der var Hyrder i den samme Egen paa marcken/ hoss Faarestierne/ som voctede deris Hiord om natten. Oc see/Herrens Engel traadde til dem/oc Herrens klarhed skinde omkring dem/oc de fryctede saare. Oc Engelen sagde til dem/ Frycter eder icke/ See/ieg forkynder eder en stor glæde/som skal vederfaris alle Folck/ Thi eder er i dag en Frelsere født/som er den Herre Christus i Dauids stad. Oc det skulle i haffue til it tegn/ J skulle finde Barnet suøbte i klude/ oc liggendis i en krybbe. Oc strax bleff der hoss Engelen en himelske Hærskaris mangfoldighed/som loffuede Gud/oc sagde/ære vere Gud i det høie/ oc fred paa Jorden/oc Mennisken en velbehagelighed.

Huor om taler dette Euangelium:

Om vor Herris Jesu Christi fødzel. I. Naar / huorledis / oc huor hun skede. II. Huorledis hun bleff obenbaret for Verden. III. Huad vnderlige ting der skede.

Naar skede Christi fødzel:

J den sidste Monarchia / Der tiden bleff fuldkommen (siger S. Paulus Galat. 4.) Vdsende Gud sin Søn / født aff en Quinde / oc giffuen vnder Louen / at hand skulde frelse dem / som vaare vnder Louen / at wi skulde faa børne vduelelse.

Vnder huilcken Keysere oc Kong:

Vnder den Keyser Augusto / oc Kong Herode / effter Jacobs Prophecie / Gen. 49. oc Daniel. 9.

Huorledis skede denne Fødzel:

J stor armod oc ælendighed.

Huor skede hun:

J Bethlehem i det Jødiskeland / effter Propheciē Miche 5. Oc du Bethlehem Ephrata / est liden imod Juda tusinde / aff dig skal den komme / som skal vere Herre i Jsrael / hues vdgang der haffuer veret aff begyndelsen oc aff euighed.

Bode io Maria i Nazareth / huorledis kommer hun da til Bethlehem:

Her see wi Guds vnderlige gierninger / oc huad middel / hand haffde giffuet der til. Keyser Augustus loed vdgaa it bud oc befalning / at den gantske Verden skulde beskriffuis til skat / Da reysde Joseph op aff Galilea / til den stad Bethlehem / at hand skulde lade beskriffue sig til skat / met Maria sin troloffuede Hustru / som var siuglig.

Huor faare til Bethlehem:

Fordi / at hand vaar aff Dauids huss oc Slect. Thi denne beskriffuelse var icke andet / end at huer skulde gaa til sin Landstad / oc giffuer der tilkiende huad hand formotte oc huor rijg hand var / oc giffue aff huert hoffuet en ort aff en Gylden.

Var

Var der oc tilforn saadan Skat bescreffuen?

Lucas siger/ at denne bescriffuelse var den første/ oc skede paa den tid/ der Cyrenius var Landzhere i Syria/ huilcket der ocsaa er it stycke aff det Jødiskeland / Oc denne bescriffuelse skulde visselige tiene der til/ at Maria skulde kommen til Bethlehem/ oc føde der Christum effter Prophecien Miche 5.

Var oc dette Maria en suaer Reyse?

Ja visselig var hun suar/ Kiedsommelig oc elendelig/ baade for tidens oc stædens skyld / oc for Maria haffde ingen hielp.

Huorfaare for Tidens skyld?

Fordi at den fattige Moder/ som nu ridde fremmelige til barsel/ skulde gaa paa sin fod/ mit om Vinteren/ i stor kuld/ der som andre Quinder aage vden tuil i betacte karme/ met stor pral oc herlighed/oc vaare rigelige besørgede met alt det de haffde behoff.

Huor faare paa stedens vegne?

De skulde der/ som det ringiste oc foracteligste par Folck i Herberget vige oc giffue huer mand rum/ indtil de bleffue foruisde bort i en Staald/ til Øxen oc Asen/ Oc diss i mellem var de andre Gester/ oc vden tuiffuil mange vanartige Mennisker besørgede rigelige oc vel/ met gode kammer/ mad oc senge.

Huorfaare for hielp skyld?

Thi hun er der/ som en vng Quinde/ der skal første gang gaa i Barsel seng i en fremmet sted/ oc haffuer icke det aller ringiste eller mindste/ der en Barselquinde haffuer behoff/ der er ingen der biuder sig til at ville tiene eller hielpe hende/de ere alle druckne oc galne i Gesteherberget/ at ingen acter eller tager sig denne fattige Quinde til.

Viste oc Verden aff denne Fødzel?

Aldelis intet. Maria er aldelis intet actet i Nazareth iblant sine Naboer/ Hun kom̃er til Bethlehem oc reder fremmerlige til Barsel/ der tager ingen sig hende til/ det arme par Folck

 Joseph

Joseph oc Maria nødis til at drage bort i it Baghuss til wskellige Creature/ Oc efterdi hendis tid/ var kommen/ at hun skulde føde/ da fødde hun sin førske Søn/ Jesum. Oc efterdi hun haffde icke rum i Herbergit/ suøbte hun hannem i Klude oc lagde hannem i en Krybbe/ Thi hun haffde icke rum i Herbergit. Diss imellem ligge de ypperlige/ Mectige/ Fribaarne/ Rige/ i bløde Senge/ omdragne oc prydede met Guld/ Fløiel oc Silcke.

Huad skede der da i Himmelen offuer denne Christi fødzel?

Efterdi Verden er aldelis stenblind/ offuer denne Fødzel/ oc veed der intet aff/ Da er der saa megen glæde i Himmelen/ at de hellige Engle kunde icke bliffue der/ De bryde sig vd oc forkynde denne Fødzel for de arme Hyrder paa Marcken. Der vaare wden tuiffuel flere Hyrder i landet/ baade legemlige oc Aandelige/ oc denne Christi fødzel bliffuer dog icke forkyndet nogen aff dem/ wden disse i Bethlehem.

Huad sag var der til?

De vaagede oc voctede deris Hiord om natten/ Saa vil Gud vere hoss vogne Hyrder/ som vaage oc sørge for deris Folck/ hand vil opliusse dem met sin naade/ giffue dem krafft oc styrcke/ at de skulle vel kunde vdrette deris gierning/ oc føre hende til en salig ende.

Hvorfaar forkynde de icke deñe Fødzel for de ypperste Prester oc for de Mectige i Jerusalem?

De som er Mectige/ Rige oc Lerde for Verden/ de acte dette Barn icke stort. De haffue en anden Gud/ der de forlade sig paa. Som er/ deris mact/ konst/ hellighed/ oc den store Affgud Mammon.

Huad giøre de hellige Engle i denne Fødzel?

Først/ kom der en Engel til Hyrderne paa Marcken/ oc Guds klarhed/ skinde omkring dem/ oc de fryctede offuermaade.

Trøster hand dem icke da igen?

Hand

Hand siger/ Frycter eder icke/ Seer/ ieg forkynder eder en stor glæde/ som skal vederfaris alle Folck/ Thi eder er i dag føde en Frelsere/ som er Christus Herre i Dauids Stad.

Giffuer hand oc it Tegn?

Ja/ der skal vere eder it tegn (siger hand) J skulle finde Barnet suøbt i klude/ oc liggendis i en Krybbe.

Huad giøre de andre Engle?

De forsamle sig til denne ene Engel/ oc der bliffuer en stor forsamling aff den Hiñelske Herskare oc de loffue Gud/ oc sige/ Ere vere Gud i det høye/ oc fred paa Jorden/ oc Mennisken en velbehagelighed.

Huad ynske de hellige Engle i denne Sang?

Try ting. De ynske Gud Ere oc priss/ Fred paa Jorden/ Mennisken en god vilie til huer andre.

Skeer det oc da som Englene ynske?

Det gaar met denne Engelske ynske/ som det pleyer at gaa met alle andre ynsker. Alle Mennisker skulde met rette loffue Ere oc prise Gud/ Al Verden skulde vere fredsommelig oc endrectelig/ Alle Mennisker skulde vere venlige oc godhiertige met huer andre/ Men det skeer icke/ Oc derfaare haffuer denne Engelske sang icke sin fremgang iblant mange Mennisker.

Huorledis kommer det?

Saa kommer det/ At alle de/ som leffue sig selff/ oc tencke ont om andre Mennisker/ bagtale/ bære auind oc ere hadske/ hyckle met andre/ de giøre imod denne loffsang/ Thi at i det de prise sig selff eller andre/ da bliffuer Guds loff til intet. J det de tencke ont om andre/ oc bagtale dem/ ere hadske/ oc bære auind/ da forstyrre de fred oc rolighed/ J det de smigre met huer andre/ er den godhiertige vilie wde/ oc der bliffuer intet igen/ wden æregerighed/ affgunstighed/ oc stinckende hoffmod.

Huad giøre Hyrderne/ effter Fødelsens bebudelse?

Der Englene fore fra dem til Hiñelen/ sagde Hyrderne til huer andre/ Lader oss gaa bort til Bethlehem/ oc see den giering/ som

ning/ som er skeet/ huilcken Engelen kundgiorde oss. Saa ginge de bort til Bethlehem.

Huad finde de i Bethlehem?

De komme hastelige/ oc funde baade Mariam oc Joseph/ oc Barnet liggende i Krybben.

Huad giorde de der effter?

Der de haffde det seet/ vdbridde de det Ord/ der var sagd til dem om dette Barn. Oc de beuisde saa paa denne Reysse de rette stycker/ der it Christeligt leffnet staar vdi.

Huilcke stycker ere det?

En ret leffuende Tro til Gud/ En ret Brøderlig Kierlighed til deris Neste/ Sandheds obenbare bekiendelse.

Huor met beuise de Troen?

At de trode Engelens Ord/ oc ginge bort til Bethlehem.

Huor met beuise de Kierlighed?

At de forlode deris Hiord/ oc ginge bort/ icke til de ypperste Prester i Jerusalem/ oc icke heller til de ypperste i Bethlehem/ men til det arme par Folck Mariam oc Joseph i Staalden/ uden tuil/ at de vilde tiene dem/ oc ynske dem lycke oc salighed.

Huor met beuise de den Guddomelige sandheds Bekiendelse?

J det de dristelige vdbrede Ordet offuer all Verden / oc frycte huercken de ypperste Prester/ Phariseer eller Jøder.

Huor til er Troen Mennisken nyttelig?

Troen fører den hellig Aand met sig/ oc giør Guds Børn/ Johan 7.

Huad giør Kierlighed?

Kierlighed giør Christi Disciple/ Johan 13. Der paa skal huer mand kiende/ at i ere mine Disciple/ om i haffue indbyrdis kierlighed.

Huad giør sandheds bekiendelse?

Ret hiertelig glæde oc en rolig Samuittighed/ oc at Mennisken ere visse paa det euige liff / oc hun giffuer Mennisken

aarsage

aarsage til/ at hand wden affladelse loffuer/ ærer oc priser Gud/ oc tacker hannem for alle velgierninger / som disse Hyrder her giøre / oc som de giorde her effter / der hørde Guds vnderlige gierninger aff Hyrderne/ Huorsom nu disse try stycker findis i it Menniske/ der er Christus aandelige oc nyfødt i hiertet.

Skal da Christus fødis i oss ?

Wi skulle alle bliffue Christi aandelige Moder oc giøre Faderens vilie/ om wi ville haffue part met hannem i hans Rige/ Matth 12.

Huorledis komme wi til denne fødzel?

Wi skulle ocsaa vere Mariæ / oc Christo troloffuede formedelst Troen / Tro Engelen / det er / Euangelij predicken/ oc aluorlige holde oss til det Guddommelige Ord/ oc rette vort leffnet der effter/ oc fuldkomme saa altid Guds velie.

Huorledis skulle wi sticke oss imod vor Neste?

Lige som Christus gaff sig hid ned til Jorden kledde sig i vort Kiød/ oc tog sig vor nød oc ælendighed til. Saa skulle oc wi fornedre oss selff/ den ene tage sig den anden til / klede oss i vor Nestis kiød/ oc giøre imod hannem/som Gud Fader haffuer giort imod oss formedelst sin Søn Christum / som screffuet staar Esaie 58. Foracte icke dit kiød/ Oc S. Paulus siger/ Den ene skal bære den andens byrde/ da fuldkomme i Christi Lou.

Huor paa kand mand kiende/ at Christus er fødi i oss ?

Naar wi sla vort sind fra gods oc rigdom / tage oss vor Nestis nød/ angist/ Jammer oc ælendighed til/ giffue den Hungrede mad/ den Tørstige dricke / klede den Nøgne/ besøge de Siuge etc. Da haffue wi visse Tegn/ at Christus boer oc arbeyder i oss/ oc at wi ere Faderens velsignede Børn/ der hand vil kalde til sit Rige oc anamme ind i det euige liff/ Amen.

Den Søndag nest effter Juledag/

Epistel / Gala. iiij.

 Før end

FØrend troen kom/bleffue wi foruarede vnder Louen oc besluttede paa den tro som skulde obenbaris. Saa haffuer Louen verit vor Tuctemestere til Christum / at wi skulde bliffue retferdige formedelst troen. Men nu troen er kommen/ da ere wi icke mere vnder Tuctmesteren. Thi at i ere alle Guds børn/ formedelst troen til Jesum Christum. Thi at saa mange som er døbte aff eder/ de haffue iført Christum. Her er ingen Jøde eller Greker/ her er ingen Tienere eller fri/ her er ingen Mand eller Quinde. Thi at i ere allesammen en i Christo Jesu. Ere i da Christi/ saa ere i io Abrahams sæd/ oc Arffuinge effter foriettelsen.

Huad giør S. Paulus i denne Epistel?

Hand ligner Mosi Lou/ ved it fengzel/ oc en Tuctmestere/ oc giffuer i disse tuende lignelser tilkiende/ huad louen formaar/ huad hun vdretter/ oc huad Folck hun giør.

Huor faare ligner S. Paulus Louen ved it fengzel?

Lige som intet fanget Mennisske elsker fengzelet/ Men vilde gierne at Taarn oc fengzel/ Slaat oc lencker/ vaare Sønderslagne/ oc brende til aske/ paa det hand motte vere ledig oc løss/ stiele/ røffue/ myrde/ oc bruge sin ondskaff effter sin egen vilie/ Saa er det met Louen.

Hui saa?

Efferdi Gud i Louen/ truer met helffuede oc euig straff/ da haffue wi louen icke gierne/ aff den kierlighed wi haffue til retferdighed/ men met en ond vilie aff redzel oc fryct wi haffue for straff/ oc wilde meget heller/ at der vaare ingen Lou/ ingen retferdighed/ ingen straff. Ja saa kier som en Tyff haffuer fengzelet/ saa kier er oc oss Louen. Wi vilde fast heller/ at der vaare ingen Lou til. Huad er nu det for en retferdighed/ at ieg aff den

den redzel ieg haffuer for straff/ lader bliffue det onde vgiort/ oc giør dog alliguel icke det gode: Det er en ret Pharisaisk retferdighed/ huilcken Christus taler om Matth. 7.

Huor til tien da Louen?

Hun er nytteligt i tuende maader. Først at hun met vduortis straff/ Ild / Vand/ Suerd etc. Holder onde Mennisker til bage oc spæger dem/ at de kunde icke tryggelige giøre alt det/ som de gierne vilde. Der nest/ at hun induortis truer met Guds vrede oc vgunst/ helffuede/ oc den euige fordømmelse. Oc i sandhed/ der som onde Mennisker icke fryctede disse thu stycker/ da skulde der ingen øffrighed kunde staa imod oc affuerie deris fortrædelige ondskaff/ Denne fryct oc redzel forhindrer oc holder dem til bage/ at de icke saa fortrædelige oc frilige kunde giøre/ huad som de gierne vilde. Lige nu som de onde Mennisker haffue sind til at giøre ont/ saa haffue oc wi/ Er det icke end vduortis/ da er det alliguel induortis/ Ja der som straff oc skendzel icke laae i veyen/ da giorde wi ocsaa lige som de. Derfaare er louen vort fengzel/ tuctelse oc helffuede/ saa bliffuer hun oc/ intil wi formedelst Euangelium anamme Christum.

Huorledis komme wi fra louen til Euangelium?

Alliguel Louen oc Euangelium ere saa langt fra huer andre/ som Himmel oc Jord/ saa skulle de dog i hiertet vere saa nær huer andre/ som legeme oc Siel. Dauid setter dem tilsammen Psalm. 147. Herren haffuer behagelighed til dem/ som hannem frycte/ oc sette haab til hans barmhiertighed. Det er thu ting/ at frycte/ oc haabe paa Guds Godhed/ som ere ret imod huer andre/ Thi at frycte Gud er det rette helffuede/ Men at sette haab til Guds Barmhiertighed/ er det rette Paradis oc Himmerige/ Oc de skulle alliguel vere saa nær huer andre i it Christet mennistis hierte at de kunde icke komme nermere.

Huorledis da?

Det er lææt at tale der om/ men at føre det vd i gierningen/ det er vmage. Huo som kand føre disse thu stycker tilsammen/ hand

 skaar

staar vel. De vgudelige kunde det icke giøre. Cain kom i saa dant fryctactigheds fengzel/ oc bleff forderffuit der i. Saulus kom oc der i paa veyen til Damascum/ Men hand kom vd igen/ Actorum 9.

Huor lenge varer dette Lousens fengzel?

Indtil Troen kommer/ oc Euangelium bliffuer obenbaret formedelst troen til Christum.

Det skede for femten hundrede aar?

Huad som Christus giorde paa den tid legemlige/ At hand borttog Louen/ gaff frihed/ oc tilsagde det euige Liff formedelst Euangelium/ det giør hand end nu aandelige i sine Christne. Huer Christen haffuer saadant it legeme/ at louen oc synden nu regnere i hans lemmer/ oc strax igen Euangelium oc Christi naade.

Huor paa kand ieg det kiende?

Naar Louen forferder oc bedrøffuer dig/ oc giør dig aldelis til en Syndere/ at du icke vedst/ huor du vilt hen/ Der regnerer Louen i dig. Men naar Euangelium kommer/ oc trøster dig/ viser dig til Christum din Frelsere/ som vdslettede Synden/ opslugede Døden/ offueruant helffuede etc. Da regnerer naaden i dig.

Huad skulle wi lære her off?

Try stycker. Det Første/ at wi skulle icke aldelis tage Louen bort aff Kircken/ men lade hende vere en Spegel til Menniskens leffnet/ at wi der i kunde see/ huad brøst wi haffue/ oc huad oss fattis.

Det andet/ at wi skulle icke for meget ophøye Louen/ oc tilscriffue hend/ retferdighed: Som Jøder oc giernings Helgen giøre.

Det tredie/ at wi vnder lousens forferdelse/ icke skulle fortuile/ Men trøste oss met Euangelio/ oc sige saa til Mosen. Kiere Moises/ det er sant/ Jeg er lagd vnder Louen/ oc ligger fangen vnder dig: Men ieg trøster mig der met/ at dette dit fengzel icke skal vare euindelige/ Men strax ieg formedelst troen

anammer

anammer Chriſtum/ Da ſkal det haffue ende met dig. Ja ieg ſi-
ger dig fremdelis. Jeg veed vel/ huorledis du pleger at omgaaeſſ
met dine Diſciple/ at du driffuer dem lige ſom wſkellige Creatu-
re/ forferder/ forbander oc formaledider/ oc din truſel haffue in-
gen maade/ intet maal oc ingen ende/ der er ingen naade eller
barmhiertighed hoſſ dig. Men ſee huad ieg vil giøre/ieg vil giff-
ue mig aff denne Verdens ørcken/ ieg vil ſkicke mig til at gaa
igennem Jordan/ igennem den timelige død/ ind i det foriette
Land. Oc ſee du ſkalt bliffue til bage igen/ dø oc begraffuis/at
der ſkal oc intet Menniſke vide aff din graff. Oc ſee/ieg haffuer
en anden Ledſagere i din ſted/ Som er den rette Joſua/ Jeſus
Chriſtus Guds Søn/ hand ſkal ledſage mig met glæde/ oc føre
mig igennem al farlighed/ ind i det euige Liff.

Huorfaare ligner S. Paulus Louen ved en Tuctmeſtere?

Alliguel en Tuctmeſtere er en nyttelig Perſone i Huſit/ at
lære oc vnderuiſe Børn/ Saa er dog intet Barn/ingen Pebling/
ingen Dreng/ ingen Pige/ ſom aff hiertet elſke deris Tuctmeſte-
re/ de vaare vel til freds/ hand vaare ſaa lang bort/ at de ſkulde
aldri ſee hannem mere.

Giff it Exempel?

Jſraels børn haffde deris Tuctmeſtere Moſen ſaa kier/ at
de offte vilde ſlagit hannem ihiel met ſten/ De hulde ſig vel vd-
uortis ſom de haffde hafft hannem kier/ Men det var ekon it
omſkiul/ Lige ſom Børn oc Peblinge elſke riſit oc deris Tucte-
meſtere/ Saa elſke ocſaa wi Louen. Nu ſkal det vere/ at Børn
ſkulle haffue en Tuctemeſtere/ oc wi haffue Louen/ At wi ſkul-
le icke raade oſſelff/ oc komme megen wlycke aff ſted.

Huor lenge ſkal it Børn vere vnder Tuctmeſteren/ Skal
den ſtraff vare euindelige?

Ney/ den ſtraff haffuer ſin beſkickede tid/ indtil Barnet vo-
xer op/ oc forfremmis i lerdom/ at de kand lære andre Folck
igen/ Saa haffuer da Tuctemeſteren giort ſit der til. Lige haff-
uer ocſaa Louen verit vor Tuctemeſtere/ i en beſtemmet tid/ ind-

til Christum. Men strax wi anamme oc kiende Christum formedelst Troen / da skal Moses traade til bage/ oc lade oss vere met fred.

Huor faare er da Moses beskicket aff Gud til at giffue Louen?

Icke at hand skulde formedelst Louen giøre oss retferdige/ Men at hand skulde føre oss til Christum den rette Frelsere oc Saliggiørere.

Huilcken er Louens rette brug?

At hun skal føre oss til vore Synders bekiendelse/ ydmyge oss for Gud/ giøre oss til Syndere/ at wi kunde haffue aarsage til at søge hielp hoss Christum.

Huilcke Mennniske skulle bruge Louen?

Tuende slaus Menniske. Første/ øyenskalcke som tilscriffue Louen retferdighed/ ville der met bliffue retferdige oc salige.

Der nest/ De fortuifflede/ huilcke/ efftterdi de icke ansee Louen/ som en Tuctemestere til Christum/ Men aleniste for Stockmestere oc Bødele / oc komme icke lenger / Da see klarlige deris Synder/ Guds vrede/ den euige død oc helffuede/ oc bliffue saa i ørcken/ oc see icke ind i det foriette Land til Christum/ som giorde Louen fyllest/ da bliffue de mistørstige/ fortuiffle oc forderffuis. Moses er io icke der for sin egen skyld/ men for Christi skyld/ At hand skulde føre Jøderne aff Egypten igennem ørcken til det foriette Land/ oc vise dem det/ saa skulle hand dø/ oc lade Josua anamme Regimentet.

Haffuer Christus nedlagd Louen / oc en gong borttagit Synden/ huad haffue wi da nu lenger Euangelium/ Sacramente oc Absolution behoff?

Christus kom til Verden/ oc giorde ale det/ som hannem til hørde oc burde at giøre met oss er hand icke end nu saa kommen til/ at hand haffuer fuldkommet altsammen i oss/ Det er icke hans/ Men vor egen skyld / Naadens dør staar aaben/ Mand vddeler allerede skenck/ Afflad oc gaffuer. Det feil aleniste paa oss/ at wi icke komme oc anamme den naade som oss tilbiudis. Der er end nu synd

nu synd i oss/ vantro/ wtacknemelighed/ syndelig lyst oc begiering/ wi forferdis oc fryctе Døden oc helffuede/ Al den stund saadant findis hoss oss/ da er oc Louen oc Synden nerverendis/ Wi haffue vel begynt at dræbe formedelst troen legemet/ oc fordempe syndelige lyst/ Men at wi skulle bliffue aldelis fromme oc salige/ det skeer aleniste i døden/ oc paa den yderste dag/ diss imellem skulle wi altid haffue Tuctemesteren paa halsen/ icke for samuittighedens/ men for det syndige legemis skyld.

Huad er det hand siger/ J ere Guds børn formedelst troen?

Saa meget vil hand sige/ J ere icke bleffue Guds børn formedelst omskerelsen/ icke heller formedelst Louen/ eller Lousens gierninger/ Offer eller andre Ceremonier/ som Jøder oc gierningshelgen mente/ men formedelst troen til Christum/ Louen giør icke Guds børn/ meget mindre Menniskens skick oc bud: men alene troen til JEsum Christum Johan. 1. Hand gaff dem mact/ at bliffue Guds børn/ som troer paa hannem.

Huad skulle wi nu lære aff denne lignelse/ at Moses er vor Tuctmestere?

Wi skulle trøste oss i troen til Christum oc sige saa til Mosen. Kiere Moses/ det er sant/ Du est mig giffuen aff Gud til en Tuctmestere/ Jeg er din Discipel/ oc skal lide din straff oc dit riss. Men der trøster ieg mig met/ at din straff/ trusel oc forferdelse/ icke skal vare euindelige/ Men strax ieg voxer op/ anammer oc kiender Christum i troen/ da skalt du haffue hiemloff. Jeg under dig vel/ ieg kand det oc vel lide/ at du driffuer oc forferder den gamle Adam/ det er/ mit lade Legeme/ efftersi ieg er saa laed/ forsømmelig oc wskickelig. Men i min samuittighed vil ieg icke haffue dig/ der skal alene min Herre Christus haffue sin bolig/ her i denne Verden formedelst sin naade/ oc i den tilkommende/ ved euig ære oc herlighed/ Amen.

Den Søndag nest effter Jule dag/

Euangelium/ Luce 2.

Vc Jesu Fader oc Moder forundrede sig paa det/ som bleff sagd om hannem. Oc Simeon velsignede dem / oc sagde til hans Moder Maria/ See/ denne skal settis mange til it Fald oc Opstandelse i Israel/ oc til it Tegn / som skal imodsigis / Oc der skal it Suerd trengis igennem din Siel / paa det at mange hierters tancker skulle obenbaris. Oc der var en Prophetinde Anna/ Phanuels daatter/ aff Asers slect/ hun var vel alderne / oc haffde leffuet siu aar met sin Hosbonde / effter sin Jomfrudom/ Oc hun var nu en Vidue/ ved fire oc firesindstiue aar/ Hun kom aldrig aff Templet/ tiente Gud met fasten oc beden dag oc nat. Den samme traadde ocsaa frem til i den samme stund/ oc prisede Herren/ oc talede om hannem til alle dem/ som ventede forløsning i Jerusalem. Oc der de haffde fuldkommet alting/ effter Herrens Louff/ da fore de til Galileam igen / til deris Stad Nazaret. Men Barnet voxte/ oc bleff sterckt i Aanden/ opfylt met vissdom/ oc Guds naade var hoss hannem.

Huor om taler dette Euangelium ?

Om Christi Foreldris forundrelse/ Om den Prestis Simeons velsignelse/ Oc om den Prophetinde Anna/ Huilcke der bare baade vidnisbyrd/ at Christus er Verdens frelsere.

Huor paa forundrede Forelderne sig ?

Paa de

Paa de ting/ som bleffue sagde om Christo / Thi det var altsammen idel forundrelse oc vhørde vnderlige ting/ som skede hoss oc omkring dette Barn.

J huad maade?

Engelen førde først det Budskab fra Gud til Jomfru Mariam/ at hun skulde vndfange oc føde Guds Søn. Der effter/ der hand var født/ komme Hyrderne aff marcken/oc sige/ at de haffue seet en Engel/ som siger/ at Christus er født. De Vise komme ocsaa aff Østerlandene/ som sige/ at de haffue seet en Stierne/ oc ere fordi komne/ oc føre deris gaffuer/ at de ville tilbede hannem. Der nest kommer ocsaa den gamle Prest Simeon / i Templet / velsigner dem / oc siger obenbare / at dette Barn er Verdens frelsere / Hedningers liuss/ oc Jsraels Folckis priss. Disligist priser ocsaa Anna dette Barn. Saadant haffde mand aldrig hørt/der faare kunde de icke andet end forundre sig.

Huad skulle wi lære her aff?

Lige som Christi foreldre forundrede sig paa disse Guddommelige ting/ saa skulle wi ocsaa forundre oss paa Guds gierninger. Thi wi lære aff saadan forundrelse / at kiende Gud rettelige.

Giff Exempel?

Jøderne / som forundrede sig paa Christi predicken paa Bierget / ocsaae der effter de Jertegen / som Christus giorde met de Siuge / Blinde / Døffue / Dumme / Halte / Spedalske oc Besette / de bleffue almindelige omuende til Christum. Disligest bleffue der try tusinde Jøder / som forundrede sig Pintzedag/ paa Apostlernis mangfoldige tungemaal / oc hørde der effter Petri predicken / omuende til Christum / Act. 2. Lige er det ocsaa / naar som wi see til Guds Creatur/ til hans Guddommelige gierninger oc Jertegen / paa Himmelen / paa Jorden/ i Lucten oc i Haffuet/ da giffuis oss der met aarsage til/ at loffue/ prise oc tacke Gud.

Huorledis velsigner Simeon Christi Foreldere?

Hand ynsker dem lycke/ alt gaat/ en god fremgang oc salighed.

Huad siger hand?

Hand siger til Mariam/ See/ denne skal settis mange til it fald oc Opstandelse i Israel/ oc til it Tegn/ der skal imodsigis/ Oc der skal trenge it Suerd igennem din Siel/ paa det/ at mange Hierters tancker skulle obenbaris.

Huor faare siger hand aleniste saadant til Mariam oc icke ocsaa til Joseph?

Hand taler aleniste til Moderen/ maa vel ske fordi/ at Joseph skulde icke leffue Christi død offuer/ at kaarsset oc pinen skulde saa gaa aleniske offuer den arme ælendige Moder oc Vidue/ oc offuer den arme forladne faderløse Christum/ huilcket der er saa offuermaade ynckeligt/ at Gud ocsaa selff kalder sig Viduers oc Faderløsis Dommere/ Psal 68.

Huor faare er det ynckeligt?

Huer Stat haffuer sit forsuar oc sin verie/ En Jomfru haffuer sine Foreldre/ en Qinde sin Hosbonde/ en Vidue haffuer ingen/ Men hun er forlat aff al Verden.

Huad vil Simeon met disse Ord?

Saa meget vil hand sige/ Kiere Maria/ der skulle mange Mennisker støde oc forarge sig paa dette Barn/ bande oc imodsige hannem/ laste oc fordømme hans ord oc gierninger/ væsen oc leffnet. Der imod skulle ocsaa mange opstaa/ som skulle tro paa hannem/ oc komme til det euige liff.

Huad Folck skulle det giøre?

Icke de aff Babylonien eller Egypten/ icke Hedninge eller Tørckere/ men de aff hans eget Israelitiske Folck/ skulle forarge oc støde sig paa hannem/ effter Prophecien Esaie 28.

Huorledis er Christus set til it Tegn/ der skal imodsigis?

Lige som Skytter haffue it maal/ der de mede til met deris Armbørst oc Bøsser/ at laadt oc piel skal io icke ramme andensted/ end paa Maalet/ Saa skal huermand mede til denne Christum met sine bander bespottelser oc modsigelser.

Er saadan modsigelse oc ny?

Det haffuer saa veret aff begyndelsen. Alle Folck/ som den 83. Psalm siger/ De Gebaliter/ Amoriter/ Hagariter/ Moabiter/ Edomiter/ Jsmaeliter/ Amalekiter/ Philister/ Tyrer/ Sidonier/ Assyrier oc Egypter/ imodsagde Jsraels Gud/ oc bebunde sig imod Guds Folck. Disligiste de ypperste Prester/ Phariseer/ Scrifftkloge / oc alle Jødernis Secter. Der effter alle Kettere oc Suermere. Paa denne tid alle høye Scholer/ prelater oc Kloster/ alle Secter oc Aarden.

Huad aarsage er der til?

Christus straffer dem allesammen met sit Ord/ det kunde de icke fordrage/ de ville vere wstraffede / Der faare buldre oc bruse de imod Christum/ oc imod dem der Predicke hans Ord.

Skulle de oc omstøde dette Tegn?

Aldrig. Simeon siger vel/ At de skulle imodsige hannem/ Men icke omstøde/ Gud Fader haffuer opreist it Maal/ sæt sin Søn Christum til en Klippe oc grundsten / Dieffuelen/ Verden oc alle Helffuedis Porte til tradz. Det Maal skulle de vel lade staa. De baade haffue sæt oc sette sig end nu der op imod / men det er forgeffues. De store Bølger buldre vel oc bruse / imod denne Klippe / lige som de vilde aldelis omstøde hende/ men de skulde lade hende staa. Homler oc Bilde fluer/ suerme vel fast imod en muruæg / sterpe deris Brod oc mund/ oc dromme forferdelige met vingene/ oc giøre dog ingen skade/ men de støde sig selff til forderffuelse/ oc falde tilbage. Lige haffuer det saa aff begyndelsen vederfarets alle Tiranner indtil denne dag.

Huad siger Simeon fremdelis til Mariam?

Jt Suerd skal gaa igennem din Siel.

Huad Suerd taler hand om?

Jcke om noget legemligt Suerd / men om angist oc bedrøffuelse/ som hand vilde sige / Du skalt for dette Barn skyld

komme i angist oc nød. De skulle forfølge hannem op aff hans barndom/ indtil døden/ bespotte hans lerdom/ straffe hans leffnet/ oc endelige ihielsla hannem. Oc saadant skalt du see met dine Øyen/ oc høre met dine Øren. Det samme skal vere dit hierte it skarpt tueegget Suerd.

Huor faare skal saadant ske / huad aarsage er der til?

Paa det at mange hierters tancker/ skulle bliffue obēbarede.

Huorledis skal det gaa til?

Saa skal det gaa til/ At naar mand begynder at predicke/ at denne din Søn Christus / er den gantske Verdens Frelsere/ den eniste Meglere/ Talssmand oc Forløsere / Oc at hans Euangelium er Guds krafft/ som skal giøre dem alle salige der det ville anamme oc tro. Da skal hin offuer maade vise oc klaage Frue/ Fornufft/ met sit høye forstand/ naturlige skel / oc gamle Trompe komme / oc ville sette alting til rette effter sit gode tycke. Der nest skulle hine hoffmodige øyenskalcke komme der ville vere hellige for deris egne gierninger/ forrieniste oc verdskyld/ Drømme predickere/ Løllepredickere/ Sophister oc Papister/ robe oc skrige/ Kircke/ Kircke/ Fædre/ Fædre/ Concilia/ Concilia/ oc giffue obenbare deris Hierters tancker til kiende/ oc imodsige Euangelio. Der skalt du da see oc forneme/ Huordanne Vlffue oc Sielemordere / der ere skiulte vnder Faareklæder. Ja der skulle vtallige mange døbte Christne / som haffue i Daaben soret Christo/ oc giffuet sig ind vnder hans Banere/ affalde/ fly skendelige fra hannem igen/ formedelst Dieffuelens løgn oc oc falsklerdom/ oc bliffue aandelige Menedere imod Christum.

Huad siger dette Euangelium om Anna?

Der var en Prophetinde Anna Phanuelis Datter / aff Asers slect / hun var vel alderne / oc haffde leffuet siu aar met sin Hosbonde / effter sin Jomfrudom / oc hun var nu en Vidue vel fire oc firesinds tiue aar / hun kom aldrig aff Templet / hun tiente Gud met faste oc bøner / dag oc nat/ Hun gick ocsaa frem i denne samme time / oc prisede Herren/

oc talede

frem i den samme time/ oc prisede Herren/ oc talede om hannem til alle dem/ som ventede Forløsning i Jerusalem.

Her prises io Anne gode gierninger. Huor faare Forskiude da Predickere dem?

Mand forkaster icke rette Christelige gode gierninger/ men aleniste den falske fortrøstning der Menniskεn sette til gode Gierninger. Oc fordi kunde Hyenskalcke icke beskerme dem met denne Anna / Thi at naar de ville rettelige see til sagen/ da skulle de befinde/ at denne Anna bleff icke retferdig/ formedelst sine gierninger / men aleniste aff Troen / Træet var got/ der faare bar det god fruct. Personen haffde Troen oc var from / der faare var det altsammen got huad hun giorde. Lucas kalder hende en Prophetinde / som var opfylt met den hellig Aand/ lige som den Prest Simeon ocsaa var. Mand skal først see til kilden/ oc der effter til Beckene som der flyde aff. Scrifften priser icke nogen gierning at vere god/ vden hun flyder aff it trofast hierte. Gud seer aleniste til deris gierninger/ som troer/ Hier. 5. De vantro Menniskis gierninger seer hand icke til Gen. 4. Anna var gudfryctig der hun var Jomfru/ hun var gudfryctig i sit Ecteskab/ hun var en gudfryctig Vidue/ At hun saa i alle disse tre Statter øffuede sig i tilbørlige gierninger/ som baare vidnisbyrd om hendis Tro oc gudfryctighed. Saa skal ocsaa huer Christen giøre / tage vare paa sit kald / oc giøre i troen/ det som hannem er befalet/ da bliffuer hand Gud behagelig/ Oc huo som det icke giør / men seer sig om effter andre Mennisker som Petrus effter Johañem/ oc offuergiffuer sit kald/ hans gierninger ere vduelige.

Huad talede Anna til dem i Jerusalem?

At dette Barn var Verdens frelsere/ oc den Messias/ der de saa lenge haffde forventet oc tøffuet effter.

Trode de oc det Anna sagde?

Icke alle. Den største part holt hende visselige for en gammel Geckinde / at hun taler saadanne vnderlige ting / om it

lides Barn/ som aldrig var hørt før/ Ja huo veed/ huorledis det gick den fromme Anna / oc den Prest Simeon / Omdroge de icke met dem for deris allerdoms skyld/ da aff liffuede de dem vissselige/ oc betalede dem / lige som andre Prophcter.

Huad giorde Joseph oc Maria / der de haffde Offret Barnet i Tempelet?

Der de haffde fuldkommet alting (siger Lucas) effter HErrens Louff / droge de tilbage igen til Galileam / til deris Stad Nazareth / oc toge vaare paa deris Hussholdning. Men see / før de vaare vel komne noget til rolighed igen/ kom Guds Engel/ Oc forkyndede dem/ at de skulde forlade al ting/ oc fly bort i Egypten/ for Kong Herodes/ oc bliffue der siu aar/ i ælendighed/ indtil Herodes var død. Saa begynde Christus sin Pillegrims reysse/ strax i sin barndom / oc bleff der effter en Pillegrim/ saa lenge hand leffde/ at hand haffde ingen vis sted at boe paa/ som hand siger Matth. 8. Ræffue haffue graffuer/ oc Himmelens Fule reder / men Menniskens Søn haffuer icke det/ hand kand bøye sit hoffuet op til.

Huorledis beslutrer Lucas dette Euangelium?

Barnet (siger hand) voxte oc bleff sterckt i Aanden/ opfylt met visdom/ oc Guds naade var hoss hannem.

Huorledis voxte Christus?

Naturlige/ som it andet Barn/ i fornufft/ styrcke oc vissdom/ det er/ io eldre oc større hand bleff/ io mere fornumstig bleff hand i Aanden for Gud / oc alle Mennisker / Summa / Hand bleff dag fra dag mere from / skickelig / viss oc venlig i alle maade.

Voxe icke oc vore Børn saa op?

Det Barn JEsus voxte i Aanden / lerde idel aandelige/ Himmelske/ Guddommelige Ord oc gierninger. Vore Børn voxe i kiødeligt forstand / lære idel kiødelige / verdzlige ting/ bande/ suerge/ liuge etc. JEsus voxte i vissdom venlighed oc

fromhed/ imod huer mand/ Vore Børn vore i baarlighed/ slemme wterige sæder/ oc i al wskicklighed/ lære huercken tuct eller ære/ Oc det er stor ynck at høre oc see/ huor wlydige/ genstridige fortredelige Børn oc vnge Folck ere paa denne dag / at den som skal omgaes met dem/ maa vel grue der faare.

Huo haffuer der skyld vdi ?

Forældre. Thi de ere gantske faa som vnderuise deris Børn rettelige hiemme i huset / som optucte dem i gudelighed/ i Guds fryct/ som holde dem til den rette Guds tieniste/ til predicken/ til tuctighed/ærlighed oc lydighed. Men/ de lade dem leffue sig selff effter deris egen vilie / oc vore op / som Træ i skouen. De Børn som ere rettelige optuctede hiemme/ de giffue det vel snart til kiende i Scholen i Kircken/ paa Gaden. Men de som haffue leffuet sig selff/ oc hafft deris egen vilie / de ere at omgaess met som wskellige Creature/ oc fuld aff alt skalckhed.

Huad skulle wi nu lære aff dette Euangelio ?

At alle Statter / haffue i dette Euangelio en form oc Exempel / til en ret Christelig omgengelse. De gamle / haffue den Prest Simeon. De vnge haffue det Barn JEsum. Ecte Folck / haffue Joseph. Jomfruer haffue Mariam. Viduer/ haffue Annam. De som ville tage flittelige vaare paa deris kald / haffue Hyrderne. Alle de som ville aluorlige haffue tilsiun til dem / der de skulle besørge / oc haffue i befalning / de haffue Guds Engel / til en Trøster oc Methielpere. Summa / Der er ingen Stat paa Jorden/ at hand finder io form oc Exempel i Christo / huorledis hand skal leffue Christelige / Gud giffue at wi kunde lade det gaa oss til hierte/ oc efterfølge Christum / baade/ i lerdom oc leffnet/ icke aleniste dette Aar / men al vor liffs tid / at wi endelige kunde bliffue hoss hannem / i det euige liff / Amen.

Paa Ny aarss dag/

Epistel/ Gala. 4. Cap.

KJere brødre/ Jeg siger/ Saa lenge Arffuingen er it barn/ da er der intet for skel imellem hannem oc en Tienere/ endog hand er en HERre offuer alt godzet/ men/ hand er vnder Formyndere oc Pleyemestere/ indtil den beskickede tid aff Faderen. Wi oc lige saa/ der wi vaare Børn/ da vaare wi fangne vnder vduortis skickelser. Men der tiden bleff fuldkommen/ da sende Gud sin Søn/ fød aff en Quinde/ oc Louen vnderdanig/ paa det hand skulde forløse dem/ som vaare vnder Louen/ at wi skulde faa Børnens vduelelse. Effterdi i ere da Børn/ da sende Gud sin Søns Aand i eders hierter som raaber/ Abba/ kiere Fader. Saa ere her nu ingen Tienere mere/ men idel børn. Oc ere de Børn/ da ere de ocsaa Guds Arffuinge formedelst Christum.

Huad giør S. Paulus i denne Epistel?

Tilforn lignede hand Louen ved it fengzel oc en Tuctemestere/ her ligner hand hende ved Formyndere/ som skulle opføde it vmyndigt Barn/ huilcket Faderen leffnede meget godz effter sig.

Hui ligner Paulus Louen ved Formyndere?

Alligeuel saadant it Barn er en Herre oc Arffuing til alt sin Faders gods/ saa haffuer det dog icke mact der offuer/ det maa oc icke bruge samme gods/ som det gierne vilde/ Men det opfødis vnder Formyndere/ som en Pebling vnder sin Skolemestere/ Ja det holdis som en Tienere/ mand lader det icke regiere offuer godzet/ men giffuer det der aff mad/ klæder/ oc anden nødtørfftighed/ oc icke mere.

Er oc det da ret?

Icke aleniste ret/ Men ocsaa nytteligt oc got. Thi at haffde hand godzet i sin mact/ da forkomme hand/ oc fortærede det vnyttelige. At saadant skal icke ske/ da tilskickis der Formyndere.

Huor lenge varer saadan myndighed?

Naar som Barnet voxer op/ oc kommer til sine fuldmyndige aar/ da antuorde Formynderne Barnet sit gods/ at det maa handle der met effter sin egen behagelighed.

Haffde wi oc nogen tid Formyndere?

Ja sandelige/ Gud gaff oss rigelige foriettelser i Abraham/ Isaac oc Jacob/ men wi kunde icke nyde eller bruge det gode i vor barndom/ vnder Louen før Christi tilkommelse/ men wi bleffue opfødde vnder Formyndere oc Tuctemestere/ det er vnder Mose i stor fryct oc forferdelse/ Thi der var intet andet en idel trusel/ forferdelse oc forbandelse/ oc naar som wi end giorde vort beste met stor wmage i Louen/ saa kunde wi dog icke faa andet/ end en timelig løen/ oc wi giorde alting met en ond vilie/ oc vaare wlystige der til/ som en Leye Dreng oc dagløneré/ i saadan tuct oc tuang skulle wi ligge fangne vnder denne Verdens Elementer/ indtil den foriette velsignede Sæd Christus kom. Der hand kom/ da giorde hand Fanger aldelis fri/ aff Disciple idel Lærere/ aff Børn mandelige mend/ stercke oc bestandige Israeliter/ aff wuillige Tienere oc Dagløneré/ idel Guds veluillige børn/ oc det altsammen formedelst troen/ oc oplod for oss vor rigdoms liggende fæ/ formedelst Euangelij predicken/ at wi skulle icke nu mere vere vnder Mose/ Men alene Christo vnderdanige i troen/ kierlighed oc haab.

Huad er det/ at Paulus siger. Der tiden bleff fuldkommen/ sende Gud sin Søn født aff en Quinde/ oc Louen vnderdanig?

Hand vil met disse ord giffue try stycker til kiende. Først/ huem oss forløsde fra Louen. Det andet/ huormet/ det er/ met hans død oc opstandelse. Det tredie/ huad wi singe der met/ som er den hellig Aand/ oc bleffue Guds børn.

Huem forløsde oss fra Louen?

JEsus Christus/ Guds oc Marie Søn/ Fordi er det en ret Dieffuelens løgn/ Papister sige. At Christus gaff de Christne ny lover/ som Moses gaff Jøderne/ oc Machomet gaff Tørckerne. Thi Christus siger selff Johan. 3. Gud sende sin Søn icke til Verden/ at hand skulde dømme Verden/ men at Verden skulde formedelst hannem bliffue salig. Som hand vilde sige/ Christus Guds Søn/ er icke kommen/ at hand skulde giffue ny louer/ oc der effter dømme oc fordøme Mennisken/ som Moses giør/ Men hand skal aldelis giøre der tuert imod/ i det/ at hand skal bortage lousens forferdelse/ oc formedelst Euangelion giøre Mennisken salige.

Huorledis forløsde Christus oss fra Louen?

Hand kom til Verden / oc gaff sig vnder Louen/ alligevel hand var en Herre der offuer. Men Louen var saa vforsynlig oc vbesindelig/ at hun forgreb sig paa Christo/ loed hannem omskere/ fristis/ beklagis oc fordømmis til kaarssens død imod ret oc skel. Thi hand haffde ingen synd giort. Der faare miste Louen alle Priuileger oc retferdighed/ oc bleff Christo vnderdanig/ oc skal vere Christi euige fangne/ oc ligge til euig tid vnder hans fødder/ oc icke mere bekumre de Christne.

Huad forhuerffuede Christus oss met sin tilkommelse/ død oc opstandelse?

At wi aff naade bleffue Guds Børn oc Arffuinge til det euige Liff. Der til met at den Hellig Aand sendis i vore hierter/ som rober/ Abba kiere Fader.

Huad er Børne vduelelse?

Guds naadige børne vduelelse er icke andet / end at Gud Fader haffuer for troen skyld til JEsum Christum/ anammet oss for sine Børn/ saa/ at wi skulle haffue en tryg fri til gang til Faderen/ lige som Christus hans elskelige Søn selff Joh. 1. Hand gaff dem mact/ at bliffue Guds børn/ som tro paa hans Naffn.

Huorledis sendis den hellig Aand?

J tuende

I tuende maade. Først siunlige/ Saa kom hand offuer Christum i Jordan/ i en Due lignelse/ oc paa Apostlerne Pintzdag/ som gloendis tunger. Der nest vsiunlige formedelst ordet i de tro Mēniskers hierter/ som S. Paulus her siger. Thi at naar som wi høre oc anamme Guds ord i troen/ da fører det Ord som wi høre den hellig Aand til oss/ oc det i saa maade/ at wi befinde en fornyelse i oss/ at wi nu ere anderledis til sinde end tilforn/ kunde nu anderledis tale om Guds Ord/ om Troen/ Om de hellige Sacramenter/ end tilforn/ huilcke der ere alle visse Tegn til den hellig Aands neruerendis naade.

Huad er den hellig Aands raab?

Icke andet/ en naar it Menniske haffuer en hiertelig tillid til Gud/ som til sin kiere Fader/ oc tuil der intet paa/ at Gud er hannem naadig/ oc seer til hannem/ oc vil icke forlade hannem/ oc før hand vilde lade tage denne tillid fra sig/ da vilde hand heller thi gange dø. Denne tillid haffde Job/ der hand sagde/ Oc der som Gud oc ihielsloge mig/ saa vil ieg alligeuel sette mit haab til hannem. Job 13. Oc Dauid der hand sagde. Der som oc legeme oc Siel forsmectede i mig/ saa er alligeuel Gud min trøst. Psal. 72. Saadan tillid til Gud/ formaa kiød oc blod icke aff sig selff/ det fryeter altid Gud/ oc holder hannem for en streng dommere/ som Cain giorde/ der hand robte Gen. 4. Min Synd er meget større/ end at ieg kand faa naade/ etc. Saadant raab er i alle Cains børn/ fordi at de see icke til synders nis vdslettere Christum. Men de Christne/ som ere begaffuede met den hellig Aand/ robe oc skrige aff gantske hierte/ saa/ at saadant skrig trenger sig igennem skyerne/ oc kom̄er op for Gud i Himmelen. Oc alliguel de icke bruge mange ord som Phariseer/ oc icke robe høyt/ som druckne Chorssdiegne/ saa paa kalde de alligeuel Gud i Aanden oc sandhed/ oc Gud hører saadant raab Psal. 145.

Huor for rober den hellig Aand/ Abba kiere Fader/ oc taler it ord tho gange?

Det giør hand for tuende sager skyld. Først/ at hand vil giffue til kiende huor stort det raab er. Thi at huem som rober oc skriger meget aluorlige / hand tager almindelige Ordene igen/ paa det hand skal bønhøris.

Der nest/ er det Scrifftens art/ at hun formedelst saadanne dubbelt ord giffuer visshed oc tryghed til kiende. Som Christus offte giør i Euangelio/ oc siger/ Sandelige/ sandelige ieg siger eder etc. Lige saa rober oc den hellig Aand tho gange / Abba kiere Fader / at wi skulle vere trygge oc visse paa/ at Gud vil vere oc bliffue vor Fader. Oc om oss end vel siunis andet/ at wi dog skulle kunde sige met hiertelig tillid / Du est alligeuel min kiere Fader / oc ieg din Søn/ for Christi skyld/ Oc alligeuel ieg veed / føler oc mercker/ at Diffuelen/ synden oc helffuede / skrige gruselige offuer mig til dine øren / saa tror ieg dog/ at den hellig Aand er visselige i mit hierte/ oc offuerskriger alle saadanne Skrigere/ saa /at du icke andet hører/ eller vilt høre / end alne min suck/ oc den hellig Aands raab / oc hielpe mig aff al min nød.

Huorledis beslutter S. Paulus denne Epistel?

Saa er her nu ingen Tienere mere / siger hand/ men idel Børn / Oc ere de Børn / da ere de ocsaa Guds Arffuinge formedelst Christum. Dette er beslutning paa denne predicken om Guds naadige Børneuclelse/ oc giffuer til kiende/ huorledis wi ere befride fra Lousens treldom/ oc anammede til den naadige børneuelelse. Thi Gud Fader tilbiuder oss formedelst sin Guddommelige foriettelse/ Faderlig huldskaff/ gunst oc naade/ i sin elskelige Søn Jesu Christo. Naar som wi nu formedelst troen anamme denne naade som oss saa tilbiudis / Da robe wi oc formedelst Christi Aand aff en Børne tillid / kiere Fader / kiere Fader. Det raab hører da Faderen/ oc anammer oss for sine Børn/ giør oss til Christi Brødre oc Metarffuinge / saa at wi met Christo hans elskelige Søn skulle vere lige delactige/ oc haffue/ huad som hand haffuer / Thi at huem som er en Søn/ hand er oc en Arffuing/ icke formedelst gierninger eller fortieniste/ men

formedelst

formedelst fødzel/ lige som fødzelen i Verden giør Arffuinge/ saa giør oc i Christi Rige / Daaben igienfødzels bad/ Guds Børn oc Arffuinge formedelst troen/ oc Guds ord/ Lige som Paulus siger Tit. 3. Effter sin store barmhiertighed/ giorde hand oss salige/ formedelst igienfødzelens bad/ oc den Hellig Aands fornyelse/ huilcken hand rigelige vdgydede offuer oss/formedelst Jesum Christum vor Frelsere/ paa det wi skulde formedelst hans naade vere retferdige oc Arffuinge til det euige Liff/ effter haabet/ Det er io visselige sant. Ere wi nu Arffuinge / da ere wi oc met Christo vor Broder trygge/ fri/ ledige oc forløsde fra Dieffuelen/ Døden/ Synd oc helffuede/ oc haffue met hannem en tryg / fri tilgang til Faderen / ere retferdige / oc haffue det euige Liff/ Amen.

Paa Ny aarss dag/

Euangelium / Luce 2.

OC der otte dage vaare forløbne/ at Barnet skulde omskæris/ Da bleff hans Naffn kaldet Jesus / som det var kaldet aff Engelen / førend hand bleff vndfangen i Moders liff.

Huor om taler dette Euangelium?

Om omskærelsen/ oc om det naffn JEsus.

Huad er Omskerelsen?

Jt Forbunds tegn oc en Pact/ som Gud giorde met Abraham oc hans Sæd. Thi der staer saa screffuet Gen. 17. Der Abraham var ni oc halffemte sinds tiffue aar gam̃el/ obenbardis

Herren for hannem/ oc sagde til hannem/ Jeg er den almectige Gud/ Du skalt vandre for mig/ oc vere wstraffelig. Oc ieg vil giøre mit Forbund imellem mig oc dig/ oc ieg vil formere dig gantske meget. Oc Gud sagde fremdelis/ See/ det er ieg/ oc ieg haffuer mit Forbund met dig/ oc du skalt bliffue en Fader for mange Folck/ etc. Oc ieg vil oprette en Pact imellem mig oc dig/ oc din Sæd effter dig hoss deris Efft[e]rkommere/ at det skal vere en euig pact. Saa/ at ieg er din G[u]d oc din Sæds Gud effter dig etc. Oc dette er min Pact/ de[t] [i] skulle holde/ imellem mig oc eder/ oc din Sæd effter dig. [Alt] Mandkiøn/ skal omskæris/ Oc i skulle Omskere Forhuden paa eders Kiød/ det skal vere Forbundens tegn/ imellem mig oc eder. Huert Drengbarn naar det er Otte dage gammelt/ skulle i omskere hoss eders Efterkommere etc. Saa skal min pact [vere] paa eders kiød/ til en euig Compact. Oc huor som it Drengbarn icke bliffuer omskaaret/ paa sit kiøds forhud/ da skal samme Barns Siel oprycki[s] fra hans Folck/ fordi/ at det forlod min pact.

Huor til er denne Pact nyttelig?

Det giffue disse Ord tilkiende/ Jeg vil vere din Gud/ det er/ at Gud vil giøre Abrahe naffn herligt offuer den gantske Verdē/ giøre hannem til en Fader offuer mange Folck/ oc formere hans Sæd/ som Stierner paa Himmelen/ giffue dem det Land Canaan/ til euig eyedom/ oc alle Folck paa Jorden skulle velsignis i hans Sæd.

Huad er det nu sagd/ Jeg vil vere din Gud?

Saa meget vil hand sige/ Jeg vil hielpe oc beskerme dig i al din nød oc siugdom/ trøste dig i al din fristelse/ genuordighed/ forfølgelse/ angist oc drøffuelse/ frelse dig fra armod/ iammer oc ælendighed. Oc der som nogen er dig fortredelig/ giør dig skade met ord eller gierninger/ paa legeme eller gods/ Hustru eller Børn/ ære eller dit gode røcte/ da vil ieg heffne oc betale det/ Oc der som dine Synder trycke dig/ Døden oc Helffuede forferde dig/ da vil ieg forlade dig dine Synder/ redde dig fra Døden/

Dieffuelens

Dieffuelen oc Helffuede/ oc begaffue dig met alle Jorderigske oc Himmelske gode ting/ oc hielpe dig endelige til det euige liff.

Var det icke nock i denne Foriettelse/ Huor faare giffuer hand ocsaa Omskerelsens tegn?

Paa det at Abrahm oc hans Sæd/ skulde saa meget stadeligere kunde tro/ denne pact/ da gaff hand hannem omskerelsen hoss Ordet oc foriettelsen. Thi at lige som mand i Contracter oc Testamenter/ først giør breff/ i huilcke fordragelsens oc Testamentens Artickle berøris oc befattis/ oc der nest til ydermere forfaring hengis der Indsegel neden faare. Saa vilde oc Gud stadfeste met Omskerelsen/ lige som met it Indsegel/ det Forbund hand haffde giort met Abraham. Oc alligeuel Verdens Indsegel ere suigefulde/ oc bedrage offte den dem haffuer/ Saa haffue dog Guds foriettelser oc deris Indsegel aldrig bedraget eller skuffet nogen/ saa frembt hand vilde tro samme foriettelser. Men de som icke tro/ alligeuel de end ere omskaarne/ saa hielper det dem dog icke/ Oc det er lige som nogen vilde sønderriffue en Haandscrifft oc beholde det blotte Indsegel/ der skulde hand icke vdrette eller vinde meget met.

Huor faare gaff Gud Omskerelsen?

For tre sager skyld. 1. At Gud vilde giøre den kloge fornufft oc natturlige skel til daarlighed/ som altid vil sette Guds Ord oc gierninger til rette. Thi at naar hun seer desse gierning/ da er det hende geckeligt/ See (siger hun) kunde Gud icke fundet it andet middel/ til at borttage Synden/ end denne geckelige gierning met Omskerelsen/ Huad er Gud der met behulpē/ at Menniskens bliffuer saargiort paa sit Legeme? lige som Fornufft plever at bespotte alle Guds gierninger. Der faare befalede Gud Omskerelsen/ vnder den euige fordømmelsis straff/ at hand der met vilde nedslaa ydmyge oc vndertrycke fornufftens gode tycke oc skarpe dem. Det synis nu Menniskens daarligt eller ey/ saa vil dog Gud icke andet end haffue det saa/ eller Menniskens skal vere fortabt.

At hand

II. At hand vil minde oss paa vor syndelige Fødzel der wi arffuede formedelst Adams fald/ I huilcken Fødsel wi ere saa gantske oc aldelis forderffuede i vor nature / oc i alle naturlige/ legemlige oc aandelige gode ting oc krafter at wi vel haffue behoff/ paa det wi kunde offuerkomme saadan fortabt naade igen/ at vor offuerdaadige oc hoffmodige fornufft vilie oc gode tycke / kand ydmygis oc fordempis / oc giffue sig vnder Guds vilie.

III. At Jøderne skulde haffue it Tegn / formedelst huilcket de kunde vere visse paa / at Gud vilde vere hoss dem / oc at de vaare Guds folck. Oc alligeuel de for dette Tegn skyld/ bleffue bespottede oc foractede aff den gantske Verden / oc forfølde aff alle omliggende Hedninger / saa var dog Gud deris beskermere/ oc befride dem fra alle deris Fiender.

Er da Omskerelsen aleniste it vduortis Tegn?

Omskerelsen oc Daaben/ er icke aleniste it vduortis kiende Tegn eller løsen/ der mand kiender Gudz folck paa/ som mand kiender de Aandelige Prelater paa deris kleder / Men de ere betenckelse Tegn/ paa den guddommelige vilie imod oss/ som skulle minde oss paa den guddommelige foriettelse/ oc styrcke Troen i vore hierter. Thi det menniskelige hierte / er effter Adams fald/ meget for skrøbeligt til at tro det blote Guds ord aleniste / Der faare hengde Gud tegn hoss Ordet / at hand der met oc i saa maade vilde hielpe oc styrcke vor skrøbelige Tro/ Paa det wi baade formedelst Tegn oc Ordet / kunde tro Guds foriettelse/ Icke at Tegn giøre oss retferdige/ men at de forløse de Mennisker/ som dem anamme / aff den Oprindelige Synd/ styrcke dem i Troen/ oc skille dem fra andre Mennisker. Huad som nu Omskerelsen var Jøderne / det er Daaben oss Christne/ Vden aleniste/ at Omskerelsen haffde sin visse bestemmede tid/ som er/ den Ottende dag/ huilcken bestemmede tid Daaben icke haffuer / men det første wi kunde lade vore Børn komme til Daaben er det beste/ effter Christi befalning/ Matth 19. Lader smaa Børn komme til mig/ thi Himmerige hører saadanne til.

Huor faare

Huor faare befalede icke Gud/ at Omskere øren/ øyen/ Tungen eller Henderne?

At hand vilde giffue til kiende/ at vor gantske Natur/vndfangelse/ fødzel/ kiød/ blod/ gierninger/ ræsen/ leffnet/ er formedelst Adams fald/ foruent oc forderffuet/ oc det kalder mand en arffue Synd / eller den oprindelige Synd.

Huad er den oprindelige Synd?

Icke andet / end den arffuelige retferdigheds fortagelse/ Oc kaldis den oprindelige Synd/ eller en arffue Synd/ fordi/ at wi icke selff haffue giort eller bedreffuet hende/ men wi haffue anammet hende aff vaare Foreldre oc føre hende met oss fra dem/ Oc hun regnis oss lige saa vel til/ som wi selff haffde giort oc bedreffuet hende/ Jøderne bleffue fri der fra formedelst Omskerelsen/ Oc wi Christne befrelsis der fra formedelst Daaben.

Huad betegner den legemlige Omskerelsen?

At wi skulle aandelige Omskere alle lemmer oc sind/ oc beuare dem rene/ fra onde tancker / ord oc gierninger / At vore Øyen skullle icke see wblulige / vore Øren intet ont høre/ vore mund intet ont tale/ at hender/ føder oc alle lemmer/ skulle vere wskyldige oc rene/ fra al synd/ vanart oc wdyd. Denne Omskerelse taler Moses om Deut. i det 10. Cap. O Israel huad kreffuer Herren din Gud aff dig? wden at du skalt frycte Herren din Gud/ oc vandre i hans veye etc. Saa Omskere nu eders Hiertis forhud/ oc verer icke nu ydermere haardnackede. Thi Herren eders Gud er en Gud offuer alle Guder/ oc en Herre offuer alle Herrer/ en stor Gud/ mectig oc forferdelig/som acter ingen Persone/ oc tager ingen gaffuer/ oc skaffer den Faderløse oc Viduen ret etc. Oc Deut. 30. Cap. Gud skal Omskere dit hierte/ oc dine Børns hierter/ at du skalt elske Herren din Gud / aff gantske hierte/ oc aff gantske Siel at du kand leffue. Men efterdi Jøderne rosede sig alenisste aff dem legemlige Omskerelse/oc foracte den aandelige/ da straffede S. Staffen dem Act. 7. som haardnackede oc womskaarne/ i hierter oc øren.

Huor til haffde Christus Omskerelsen behoff/ var hand io selff retferdighed/ helliggiørelse oc forløsning?

Hand vilde der met giffue til kiende/ at hand var kommen paa Jorden/ som S. Paulus siger Gal. 3. at fuldkomme Louen for oss/ oc giøre oss fri / fra Lousens formaledidelse oc fordømmelse/ oc at giffue oss sin Aand/ at wi formedelst hende skulde fornyis/ giøre gladelige oc hiertelige gierne wtuingde oc wnødde/ alt det Gud vil haffue giort aff oss. Lige som nu Christus loed omskere sig/ icke fordi at hand var plictig der til/ men aff Kierlighed / oss til trøst oc it Exempel/ Saa skulle wi ocsaa giøre i de ting/ som icke ere imod Samuittigheden/ tiene vor Neste/ oc vere hannem til vilie.

Fick oc CHRIstus det naffn JESVS i Omskerelsen?

Ney. Lige som Christus icke var plictig til/ at lade sig omskere/ Saa var oc hans Naffn giffuet hannem tilforn formedelst den Engel Gabriel/ saa at hand fic det icke i Omskerelsen/ at hand der met vilde giffue tilkiende/ at hand i alle maade var fri fra Loueu oc Synden/ frem for alle andre Mennisker / oc vil ekon tiene oss der met/ at hand giffuer sig vnder Louen / oc bliffuer oss liig/ at hand vil i saa maade forløse oss fra Lousens formaledidelse. Engelen sagde til Mariam Luce 1. Du skalt vndfange oc føde en Søn/ hans naffn skalt du kalde JESVS. Oc hand sagde til Joseph Matthei 1. Joseph du Dauids Søn/ frycte dig icke/ at tage Mariam din Hustru til dig/ Thi det som er vndfanget i hende/ det er aff den hellig Aand/ oc hun skal føde en Søn/ hans naffn skalt du kalde JEsus/ Thi hand skal salig giøre sit Folck/ aff deris Synder. Der faare kaldis JEsus en Hielpere/ en Frelsere/ en Saliggiørre.

Haffde der oc flere Mennisker dette naffn/ oc bleffue kaliede JESVS?

Ja/ Josue som førde Israels børn igennem Jordan/ ind i det foriette Land. Oc JEsus Syrach/ som bescreff den aandelige tucr. Oc JEsus Josedech/ som var den ypperste Prest/

vnder

vnder Zorobabel/ i den Prophetis Zacharie tid. Men der er ingen der dette Naffn bequemer saa rettelige/ som vor Herre Christo/ Hand er den rette JEsus/ den rette Hielpere/ Frelsere oc Saliggiørre. De andre haffue vel frelst Jsraels Folck/ til en tid/ fra deris legemlige fiender/ Men denne JEsus/ Marie Søn/ haffuer frelst oc forløsd sit Folck euindelige / fra alle aandelige oc legemlige Fiender/ Ja fra alle Synder/ oc fra alt det der følger met Synden.

Huad følger Synden?

Guds vrede/ alle vduortis legemlige fristelser/ ælendighed oc bedrøffuelse/ som Hunger / Tørst / Heds / Fraast / Angist/ Pine/ Pestilentze/ Siugdom/ Hagel/ vtimelig verlig / strid/ blodstyrtning/ mandslet/ armod/ dyrtid/ mangfoldige siuger oc plager/ fengzel/ oc endelige den euige død/ Helffuede oc euig fordømmelse. Fra alt dette/ forløser alene JEsus Christus oss/ som S. Petrus siger Acto. 4. Der er ingen anden Salighed/ der er oc intet andet Naffn/ giffuet Mennisken/ i huilcket wi skulle bliffue salige.

Er det naffn JESVS saa Krafftigt?

Det Naffn JEsus er fult met al trøst/ Lyckfalighed oc salighed. For dette Naffn beffue oc bøye alle deris knæ sig/ som ere i Himmelen oc paa Jorden/ oc vnder Jorden. J dette Naffn giorde Apostlerne store Jertegn oc vnderlige Gierninger. J dette Naffn skulle wi giøre vor bøn/ om wi ville bliffue bønhørde. Dette Naffn skulle alle Vdualde haffue i deris pande. J dette Naffn aleniste skulle wi bliffue salige.

Bliffuer dette Naffn oc misbruget?

Alliguel dette Naffn er gantske helligt oc saligt/ saa bliffuer det dog skendelige misbruget aff mange Mennisker.

I. Aff dem/ der bruge Troldom/ Signelse oc andre Dieffuels kaanster.

II. De som suerge oc bande gruselige oc formaledide ved JEsum/ hans saar/ blod/ sued/ pine oc død/ at Himel oc Jord mue skelffue oc beffue der ved.

III. De som aff en ond seduane sverge/ oc tage Gud til vidniß byrd/ der som det giordis dem icke behoff.
IIII. Alle falske Predickere/ som vnder Guds naffn/ forføre Menniskẽ/ met falsk lerdom oc løgn.
V. Alle Papister som forlade sig paa deris gierninger/ de som met munden bekiende Christum at vere Jesum/ oc necte hannem dog met gierningen. Thi at i det/ de ville selff hielpe sig/ met deris gierninger oc fortieniste/ oc vere deris egne Frelsere oc Jesus/ da støde de Jesum Guds Søn fra sit Embede/ at hand skal icke vere deris meglere/ oc de sette sig selff i hans sted. Det skal bekomme dem/ som Dieffuelens hoffmodige sæde bekom hannem i Himmelen / oc Adams vellyst bekom hannem i Paradis.
De Christne skulle holde dette naffn Jesus / i al ære oc verdighed / loffue Christum / ære oc tacke hannem/ Thi hand haffuer io giort oß vsigelige meget got / giør end nu dagelige / oc vil giøre til evig tid/ Hannem vere loff oc priß evindelige/ AMEN.

Paa de hellige tre Kongers dag/

Epistel Esaie 60. Capittel.

Gjør dig rede/ bliff klar/ Thi dit Liuß kommer/ oc HERrens herlighed opgaar offuer dig. Thi see/ mørcket skiuler Jorderige / oc taag Folcket/ Men HERren oprinder offuer dig / oc hans herlighed skin offuer dig.

Thi Hedningerne skulle vandre i Liuß/ oc Kongerne i din oprindelsis skin. Opløfft din øyen oc see trint omkring. Alle diße forsamlede kom̃e til dig/ Dine Sønner skulle kom̃e langt fra/ oc dine Døtter opfostris ved siden.

Da skalt du see din lyst / oc vdbryde / oc dit hierte skal forundre oc vdbrede sig / naar den mangfoldighed hoss haffuit omuendis til dig / oc Hedningernis mact kommer til dig. Thi at Camelirs mangfoldighed skal skiule dig / Veyløbere aff Madian oc Epha. De skulle alle komme aff Saba oc bære Guld oc Røgelse / oc forkynde Herrens loff.

Huad giør Propheten Esaias i denne Epistel:

Hand giør det som hans Embede tilhører.

Huad er Propheters Embede:

At de straffe Synd / oc formane til got / oc der hoss prophetere de om Christi tilkommende Rige / om Euangelij lerdom / oc om Kircken / som den skal anamme. Lige saa formaner Esaias her første Jerusalem oc alle Jøder / at de skulle opstaa aff Syndsens søffn / oc afflegge al deris hiertis mørckhed oc vantro / giffue det tilkommende liuss Christo / oc hans Euangelio rum oc sted / oc icke forsøme eller forsoffue met de vantro / deris forloffuede Messie naadelige besøgelse.

Huilcke er de der soffue:

Alle de som ere vnder Louen / oc acte dog icke Louen / leffue obenbare ilde oc syndelige / som Jøder oc giernings Helgen / der icke føle eller kiende deris brøst.

Huorfor binder hand dem opstaa oc vaage op:

At de skulle flittelige giffue act paa den tilkommende Christum / huilcken dem besøger met naade oc Barmhiertighed / anamme hans Ord / oc io icke foracte det opgangne Euangelij Liuss.

Huor faare siger hand / Dit Liuss kommer / efftherdi det er Guds Liuss:

Det er Guds Liuss / oc Jødernis Liuss / oc der til met vort Liuss. Guds Liuss / fordi at hand giffuer det. Vort Liuss / Fordi at

wi bruge det/ oc det opliusser oss. Men det er Jsraels Liuss/ for den foriettelse skyld/ som skede Abraham oc hans Sæd.

Huad kalder hand Liuss?

Liuss kalder hand Christum/ som hand oc selff giør Johan. 8. Jeg er Verdens Liuss/ Oc Propheten kalder hannem icke aleniste it Liuss/ at hand for sin Persone haffuer en euig klarhed met Faderen/ men at hand ocsaa opliusser alle Mennisker/ som tro paa hannem/ til retferdighed oc salighed.

Huad kalder hand HERRENS herlighed?

Det euige gode/ som er Guds euige retferdighed oc visdom/ der oss skenckis/ giffuis oc bæris frem aff Faderen/ i Christo oc formedelst CHRJstum/ aff naade oc barmhiertighed. Oc alliguel dette Liuss skin oc opliusser alleuegne/ saa see dog alene den lille hob det/ som oc Johannes siger. Liussit skin i mørcket/ oc mørcket anammede det icke.

Huad er mørck?

Jcke andet end vantro met sin fruct/ Der faare vandre de i mørcke/ som icke ville anamme troens retferdighed/ oc forlade sig end nu paa gierninger/ som Jøder oc gierninges Helgen giøre.

Huad er det/ at hand siger/ Hedningerne skulle vandre i dit Liuss?

Hand vil der met giffue til kiende Hedningernis kald. Thi at der Jøderne icke vilde anamme Euangelion/ oc bleffue i deris mørckhed/ oc det kunde dog icke bliffue vden fruct/ da Brød det vd i den gantske Verden/ oc i de forblindede Jøders sted forsamlede det Hedningene/ oc Euangelij Liuss haffuer saa formeret sig/ at oc saa Konger/ som ere de yperste paa Jorden/ haffue ydmyget sig vnder Troen.

Haffue Hedningerne fortient saadant aff Gud?

Huad kunde de fortiene/ der de end nu vaare forblindede i deris Affguderi/ oc nedsunckne i al Synd oc last. De bleffue salige aff naade/ oc icke aff fortieniste eller gierninger.

Huor faare siger Propheten. Oplefft dine øyen oc see trint omkring/ alle disse forsamlede komme til dig?

Hand giør

Hand giør thu ting i disse ord/ Først formaner hand Kirckē at hun skal vere glad/ oplade øyenene/ oc see sig omkring/ at hun kand kiende oc forstaa/ huor naadelige Gud kalder Hedningerne til Penitētze oc retferdighed/ vil giøre aff Jøder oc Hedninger/ en Hiord oc en Faare sti/ oc det altsam̄en forgeffuis aff idel naade/ Der nest giffuer hand tilkiende/ huorledis der skal kom̄e Folck til aff alle Land oc alle Steder i Verden/ met endrectige hierter/ tiene Gud oc deris Neste/ oc giffue sig i Christi menighed. Langt fra/ siger hand/ skulle Søn̄er oc Døtter kom̄e/ som skulle gierne oc velvillige giffue sig vnder Euangelij lydelse/ lige som lydige Børn.

Huad er det at hand siger/ Den mangfoldighed hoss haffuit skal kom̄e til dig/ oc Hedningernis mact omuende sig til dig?

Hand begynder her at opregne de Land i huilcke Hedningene er omuende til Troen.

Huad Haff meen Propheten?

Hand meen det middelste Haff. Thi alligeuel der ere mange oc mangfoldige Haff/ saa haffuer dog den hellige Scrifft den vane/ at hun aleniste kalder det middelste Haff/ it Haff for vden tilnaffn/ Det røde Haff kalder hun Flæhaff/ oc den Sø i Galilea/ det Galileiske Haff.

Huad er det middelste Haff oc huor faare kaldis det saa?

Fordi/ at det er mit paa Jorden/ oc bryder vd fra Vesten ind mod Østen/ oc haffuer paa baade sider store mectige land oc Kongeriger/ oc mit vdi mange Øer oc Insuler/ Paa den venstre side imod Vesten oc Norden/ haffuer det Hispanien/ Francke rige/ Valland/ Greken land/ det lille Asiam indtil Ciciliam.

Paa den høyre side imod Synden oc Østen/ haffuer det Africam oc Egypten/ indtil Palestinā/ der Jøderland støder paa. Mit vdi haffuer det de Øer oc Insuler/ Cypren/ Rodis/ Candia eller Creta/ Sicilien/ Corsica/ Sardania etc.

Huad kalder nu Propheten/ Haffsens mangfoldighed?

Icke Haffsens vand/ men de Land oc Folck/ som bo hoss Haffuit.

Huilcke Folck kalder hand Hedninger?

Scrifften kalder de Folck som ligge hoss det middelste haff paa den Venstre side imod Vesten oc Norden / met it almindeligt naffn Hedninger Til dem haffuer S. Paulus screffuit alle sine Epistel / oc der aff kaldis hand Doctor Gentium / Hedningernis lærere / Oc i det samme tal er ocsaa wi. Paa hin side haffuit paa den høyre side / kom hand icke.

Huad siger hand om de samme Folck paa den høyre side?

Hand siger saa. Kamelers mangfoldighed skal skule dig / De Veyløbere aff Midian oc Epha. De skulle alle komme aff Saba / føre Guld oc Røgelse / oc forkynde Herrens loff. Tilforn opregnede Propheten de Hedninger / som fra Vesten oc Norden skulde omuendis til Troen. Nu giffuer hand fremdelis tilkiende oc opregner de Hedninger som aff østen oc Synden skulde komme til Christi Euangelium. Oc disse Land kaldis icke i Scrifftē met it almindeligt naffn Hedninger / som de imod Vesten / men de haffue besynderlige naffn / som Cedar / Nebaioth / Epha / Jsmael / Amon / Moab / Edom / Saba / huer Folck aff sin første Herre / Thi Moses scriffuer Genes. 25. At Abraham skulde sine Sønner aff den Hustru Ritura fra Jsaac / oc forskickede den bort imod Østen.

Talis her oc da om Arabia?

De Gredske oc Latiniske Landscriffuere kalde disse Folck alle Arabes / oc dele Arabien i tre dele / J Arabiam desertam / Petream / oc Fœlicem / Det er i øde Arabiam / Stene Arabien / oc Rige Arabien. Øde Arabia / ligger imellem Egypten oc Judea imod Østen / igiennem huilcket Moses førde Jsraels Børn. Stene Arabia støder paa Judeam imod Østen / oc er ocsaa it stort Land. Men Propheten taler om intet aff disse thu Arabier. Rige Arabia liger longt fra Judea paa hinside. Oc de Stene Arabier kaldis / Saba oc Epha / er it stycke aff det samme Rige Arabia. Midian ligger hoss det røde Haff imellem Egypten oc Rige Arabia.

Huor

Huor faare kaldis det Rige Arabia?

Fordi at det haffuer kaasteligt Guld / oc megen dyrebar fruct oc Vrter / oc det beste Røgelse / huordant der icke voxer nogen andet sted i Verden / uden i Rige Arabien. Der fra kom oc Dronningen aff Saba til Kong Salamon 1. Reg. 10. Der fra er oc Machomet kommen.

Huorledis beslutter Propheten denne Epistel?

De skulle / siger hand / forkynde Herrens loff. Det er / de Christnis rette Offer / huilcket Gud ville haffue aff dem / at de skulle loffue oc prise Gud / forkynde Euangelium for andre / oc hielpe aff al deris formue / til at forfremme hans elskelige Søns Christi Rige. Til dette Offer viser oc den 50. Psalme. Ment du at ieg vil æde Oxe kiød / oc dricke bucke blod / Offer Gud Tackoffer / oc betale dem høyeste dit løffte / oc paa kalde mig i din nød / saa vil ieg redde dig / oc du skalt prise mig. Oc i enden siger hand / huem som offrer tackoffer / hand priser mig / oc det er veyen / at ieg vil vise hannem Guds salighed.

Huad er nu Summa paa denne Epistel?

Christus er Verdsens Frelsere / fød mit paa Jorden. Der faare kalder hand til sig alle Mennisker / aff alle Verdsens ende / oc omliggende Kongerige / Land oc Herskab / Hand vil at alle Mennisker skulle bliffue salige. Oc at de bliffue icke alle salige / er icke Christi skyld / Men deris egen vantro / mørckhed oc blindhed haffuer skyld. Thi at huem som holder sig her til / oc anammer denne Christum / vere sig Jøde eller Hedning / handt vander i naadens Liuss / oc samme Liuss skal endelige føre hannem til den Euige herligheds liuss / det er / til det euige Liff / Amen.

Paa Hellig tre Kongers dag /

Euangelium Matth. 2.

DEr Jesus var født i Bethlehem i Jødeland / i Kong Herodis tid / See da komme de Vise aff Østerland til Jerusalem / oc sagde / Huor er den nyfødde Jødernis Konge ? Wi haffue seet hans Stierne i Østerland / oc ere komne / at tilbede hannem. Der Kong Herodes det hørde / bleff hand forfeidet / oc al Jerusalem met hannem. Oc hand loed forsamle alle de ypperste Prester oc Scrifftkloge iblant Folcket / oc vdspurde aff dem / Huor Christus skulde fødis. Oc de sagde til hannem / J Bethlehem vdi Jødeland / Thi der staar saa screffuet ved Propheten / Oc du Bethlehem i Jødeland est ingenlunde den mindste iblant Juda Førster. Thi aff dig skal mig komme en Første / som skal vere en Herre / offuer mit Folck Jsrael. Da kallede Herodes de Vise hemmelige / oc vdspurde flittelige aff dem / Naar Stiernen haffde ladet sig til syne ? Oc hand visde dem til Bethlehem / oc sagde. Reyser hen / oc spørger flittelige effter Barnet / Oc naar i det finde / da siger mig det / At ieg ocsaa kand komme oc tilbede det. Der de haffde nu hørt Kongen / droge de bort / Oc see / Stiernen som de haffde seet i Østerland / gick hen for dem / indtil hun kom / oc stod offuen offuer / som Barnet var. Der de saae Stiernen / bleffue de gantske glade oc ginge ind i

Huset/ oc funde Barnet met sin Moder Maria/ Oc de fulde ned/ oc tilbade det/ oc oplode deris liggende Fæ/ oc skenckte hannem Guld/ Røgelse oc Myrham. Oc Gud befalede dem i en drøm at de skulde icke drage til Herodem igen/ Oc de fore en anden vey til deris Land igen.

Huor faare kaldis denne dag Epiphania?
Det er Obenbarelsens dag?

For tre guddommelige obenbarelser skyld / der sigis at skulde skeet paa denne dag/ dog icke i det samme Aar. Der Christus bleff født/ obenbaredis der en Stierne for de Vise/ huilcken de fulde indtil Bethlehem/ oc funde der den nyfødde Konge/ oc offrede hannem til en ærebeuislighed/ Guld/ Røgelse oc Mirrham. J det tretiuende Aar/ obenbaredis Christus legemlige i kiød hoss Jordan/ loed sig døbe aff Johanne/ bleff der Kong oc Prest/ oc begynde sit Embede/ Himmelen obnedis offuer hannem/ oc den hellig Aand sette sig paa hannem/ lige som en Due/ oc mand hørde Faderens røst ned aff Himmelen/ Denne er min elskelige Søn/ i huilcken ieg haffuer behagelighed. J det elleffte oc tiuffuende aar obenbarede Christus sig i det Brullup vdi Cana Galilee/ met en herlig vnderlig Gierning/ i det/ hand omuende Vand til Vin/ oc met sin Guddommelige neruerelse/ prydede oc prisede Ecteskab/ som en hellig salig Stat.

Naar skede den første obenbarelse?

Matth. i det andet Cap. Giffuer til kiende/ tiden oc steden/ Item/ huor oc naar det skede/ lige saa giør oc Lucas 2. Cap.

Naar bleff Christus født?

Vnder Kong Herode/ effter Jacobs Prophecie Gen. 49. Den Kongelige spir skal icke tagis fra Juda / før end Kempen kommer oc hannem skulle Folckene tilfalde/ Oc Daniel. 9. Naar den aller helligste bliffuer saluet/ da skal Juda Kongerige haffue ende. Denne Prophecie var fuldkommen/ Thi Herodes / en fremmet Konge var allerede i Landet.

Huor bleff Christus født?

J Bethlehem i Jøde Land/ Det setter Mattheus til/ for-di at der ere thu Bethlehem/ det ene i Galilea/ det andet i Ju-dea/ At mand nu skulde klarlige vide/ i huilcket Judea Chri-stus var født/ da setter hand til/ i Bethlehem Judee/ at Mi-chee Prophecie skulde fuldkommis/ Michee. 5. Oc du Bethle-hem i det Jødiske land/ est ingenlunde den mindste iblant Ju-da førster / Thi aff dig skal komme en Første/ som skal vere en Herre offuer mit Folck Jsrael.

Hueden komme Magi? det er/ de Vise?

Aff Østerland/ eller opgangen/ at Esaie Prophecie skulde fuldkommis/ De lede effter mig/ som icke spurde effter mig etc.

Huor faare kalder Euangelisterne dem Mages/ det er/ Vise?

Fordi at de vare naturlige vise Mend / eller Spaamend som wden tuil vaare forsøgte/ lerde oc forfarne i Himmelens løb/ oc haffde forstand paa Stierner oc Planeter/ som de Folck imod Østen gaffue sig mest til denne kaanst. Strabo scriffuer/ at de vaare de Persers Prester.

Huor mange vaare de?

Huad heller de vaare tre eller fire kand mand icke vide. Fordi at ingen aff Euangelisterne giffuer det klarlige tilkiende huor mange de vaare/ der ligger oc icke heller stor mact paa.

Paa huad dag komme de?

Mand kand icke vide til visse / om de komme den trettende dag/ Dog er det vel mueligt at saa kunde ske/ efsterdi at Maria skulde effter Moisi Lou / vere sex vger hiemme / at de kunde den tiuffuende eller trediuende dag fundet Barnet met Moderen.

Huort komme de hen?

Til Jerusalem/ til Hoffuetstaden i det Jødiske land/ thi de mente at de skulde der finde den nyfødde Konge/ i en Kongelig Sal/ som den Dronning aff Saba/ fant Kong Salomon/ Der

faare spørge

faare spørge de ocsaa / Huor er Jødernis nyfødde Konge/ Wi haffue seet hans Stierne i Østerland / oc ere komne at tilbede hannem.

Huad giorde Kong Herodes til dette Spørssmaal?

Hand bleff forferdet/oc det gantske Jerusalem met hañem.

Huor faare bleff Herodes forferdet?

Fordi at hand haffde wden ret oc skel veldet sig ind i Jødernis rige/Der faare var hand aldrig tryg/ men fryctede stedze/ at der skulde komme en anden oc fordriffue hannem / efterdi hand som en Tiran / haffde trengd sig selff der ind / Men hand haffde icke hafft behoff at fryckte/ Thi Christus var icke kom̃en/ at hand vilde her haffue noget verdzligt Rige.

Huor faare bleff Jerusalem forferdet?

De haffde nu tredive aar veret vnder Herodes Tiranni oc de Romeris mact/ oc icke hafft megen fred/ Oc skulde de nu atter giffuet sig vnder en ny Konge/ da vilde det kaastet meget blod/ Men denne Jødernis forferdelse/ giffuer deris vantro til kiende. De skulde met rette veret glade/at Christus/Kongen aff Israel/ var født.

Huad giorde Herodes?

Hand loed forsamle alle de ypperste Prester oc Scrifftkloge/ oc vdspurde aff dem/ huor Christus skulde fødis. Oc de sagde til hañem/J Bethlehem i Jødeland/ effter Prophecien Michee. 5. som sagd er.

Trode oc de ypperste Prester oc Scrifftkloge/deris egen prophecie der de giffue Herodes til kiende?

De sige huad Stad Christus skal fødis vdi/aff den Prophete Michea/Men de trode det icke selff. Oc den sam̃e vnderuisning skal ocsaa fordømme dem paa den yderste dag.

Spurde oc Herodes at mere / end huad Stad Christus skulde fødis vdi?

Der hand haffde vdspurt aff Jøderne huad Stad Christus skulde fødis vdi/kallede hand de Vise til sig/ oc vdspurde flitelige aff dem/naar Stiernen haffde obenbaret sig.

Huor faare vdspør hand tiden saa grandgiffuelige?

Hand tenckte/ Maa vel ske/ at Jøderne fare vild oc see icke ret til tiden/ Der faare vil ieg grandgiffuelige vdspørge Tiden oc Steden/ Den nyfødde Kong/ skal icke vndgaa mig.

Beuiste Herodes disse Vise nogen Kongelig ære?

Aldelis ingen. Hand visde dem bort til Bethlehem/ oc sagde/ Drager bort/ oc spørger flitelige effter Barnet/ oc naar i finde det/ da siger mig det igen/ at ieg ocsaa kand komme/ oc tilbede det. O huilcken gudelig tilbedelse. Hand giør her/ som en snedig Ræff/ lige som Christus ocsaa kalder hannem/ Luce. 13. Hand giffuer de Vise gode søde Ord aff it falskt hierte / Hand haffuer Hunning i munden/ oc galde i hiertet. Thi hand haffde icke i sinde at hand vilde tilbede Christum/ men hand haffde allerede beslutter/ at hand vilde ihielsla saa mange Børn i Bethlehem oc den gantske Egn/ at hand vilde finde Jødernis ny Konge der i hoben met/ at hand skulde icke vndkomme.

Huad giorde de Vise/ der de haffde hørt Kong Herodem?

De reysde bort/ Oc see/ den Stierne / der de haffde seet i Østerland/ gick hen for dem/ indtil hun nu kom/ oc stod ret offuen offuer/ der som Barnet var.

Haffde da Stiernen veret borte?

Der de komme nær til Jerusalem/ loed Gud Stiernen forsuinde/ paa det de skulde haffue aarsage til at spørge effter den nyfødde Konge i Jerusalē/ Oc at de ypperste Prester oc Scrifftkloge/ icke skulde kunde vndskylde sig/ oc sige/ at de haffde intet hørt om denne Christi fødzel.

Saa hører ieg vel/ at disse Vise vaare i stor fristelse?

Ja visselige. De saae Stiernen i Østerland/ oc de trode/ at der var en ny Konge født Jøderne i deris land/ oc de følge Stiernen. Nu de komme til Jerusalem / forsuinder Stiernen. De spørge i den Kongelige Stad/ effter den nyfødde Konge/ da vil ingen vide der aff. De motte vel sagd/ Denne reyse er forgeffuis / Stiernen haffuer bedraget oss/ Ja haffde

de taget

de taget troen paa det de saae oc hørde vduortis / da haffde de visselige sagd dette oc andet mere saadant.

Huorledis bliffue de da trøstede igen?

Der de komme aff Staden Jerusalem / obenbaredis Stiernen dem igen / oc ledsagede dem til Bethlehem / oc stod offuen offuer Huset / der som Barnet var. Oc de ginge met stor glæde ind i Huset / oc funde Barnet met Moderen Maria / oc de fulde ned oc tilbade hannem / oc lode op deris liggende Fæ / oc ærede hannem met den beste oc ædelste Fruct de haffde i deris Land.

Huad skenckte de Christo?

Guld Røgelse oc Myrrham / huor met de bekiende Christum at vere en veldig Konge i Israel / oc den rette ypperste Prest oc Meglere / som var vdsend aff Gud / It ret Menniske / som skulde dø oc begraffuis / oc dog icke raadne / men opstaa igen fra de Døde / oc leffue euindelige.

Huad betegne disse Offer / Guld / Røgelse oc Myrrha?

Guld / er Christelig kierlighed / der wi baade skulle beuise Gud oc vor Neste. Røgelse / er en inderlig Bøn / som skeer i Troen til Gud. Myrrha / er det syndige legemis dræbelse / oc dē onde lystis oc begierligheds fordempelse. Saa skulle wi nu offre Christo / Guld / Røgelse oc Myrrham / det er / bekiende Christū / at hand er vor Gud / Konge oc Herre / vor Prest / Meglere oc Forligere / vor Frelsere oc Seliggiørere / som døde for oss paa Kaarsset / bleff begraffuen / oc raadnede dog icke men aff Guddomelig krafft opstod igen fra de Døde. Oc denne bekiendelse / er en mectig trøst oc beskermelse imod alle Dieffuelsens fristelser / Ja imod alle Synder oc wlycke / som oss kand vederfaris paa Jorden.

Huad lærer nu dette Euangelium oss / in Summa?

Dette Euangelium lærer oss / huem wi skulle tro / huis fodspor wi skulle følge / oc huor wi skulle lede effter Christum oc finde hannem. Wi skulle tro Christo oc forlade oss paa hannem / Oc følge Stiernen / som vor ledsagere / Oc lede effter Christum oc tilbede hannem i Bethlehem.

Huad bemer-

Huad bemercker Bethlehem?

Bethlehem er den Christelige Kircke/ det rette Brødhuss/ i huilcket mand bespiser de hungrige Siele/ met det leffuende Brød/ det er/ met Guds Ord.

Krubben er Predickestolen/ der skal Christus predickis/ oc intet andet.

I den Romske Krubbe er forgifftige oc forderffuet foder/ idel Menniskens lerdom. Her er god salig føde/ Faar/ Oxe/ oc Asen/ det er/ føde for de fattige Christne. Suøbekleder/ ere det gamle oc ny Testamente. Til at suøbe met bruger mand tuende slaus Suøbekleder/ Vduortis en groff vlden Suøbel/ det er/ Louen/ Induortis/ en linnen bløđ Ble/ det er/ Euangelium/ der ligger Christus suøbt vdi/ der skulle wi ocsaa lede effter hannem. Stiernen er det hellige Euangelium/ huilcket wi skulle følge/ da ledsager det oss ocsaa endelege til Christum. Det skin nu klarlige/ Salige ere de/ som anamme oc følge.

Huorledis gaar det da dem/ som icke anamme oc følge hiuser?

Lige som det gick Jøderne/ De vilde icke haffue den himmelske naadige Konge/ Christum/ saa nødis de til at vere vnder en tyrannisk Konge/ som veldede sig ind paa dem met mact. Lige som de regerede Sielen induortis met idel Pharisaisk oc falsk lerdom/ vden Troen/ kierlighed oc Guds viosk ab/ Saa nødis de til der imod at fordrage Herodis tyranniske Regimente. Lige som de handlede met arme Siele oc Samuittigheder/ saa handlede Herodes der imod legemlige met dem. Lige som de plagede Menniskens Samuittghed met Menniskens lerdom oc løgen/ Saa plagede Herodes dem der imod/ paa legemet met mord oc blodstørtning/ løen som skyld.

Komme oc de Vise til bage igen til Konge Herodem?

Ney. Gud befalede dem i en drøm/ at de skulde icke drage til bage til Herodem igen. Der aff skulle wi lære/ huorledis Gud Fader handler saa Faderlige met sine fattige Børn/ oc sørger for dem/ at hand icke vil lade dem komme i deris Fienders hender/

hender/wden det er hans gode vilie/ oc den time er kommen/som er forseet aff Gud/ Thi at vore Hoffuet haar ere ocsaa talde/Ja førend wi skulde lide nød / da sende Gud før en Engel ned aff Himmelen/ at hand skulde vere vor Ledsagere oc beskermere.

Huorledis komme de Vise hiem i deris Land igen?

De droge en anden vey til deris land igen/ Thi de Christne skulle icke giffue sig wbesindelige i nogen fare / Oc Paulus loed vinde sig ned i en Kurff aff muren/ oc vndflyde fra sine Fiender Act. 9.

Huad skulle wi forstaa met en anden vey?

Wi ere formedelst Adams fald komne Syndere til Verden. Men nu Christus er født i oss formedelst Troen/ oc wi haffue seet Stiernen/ smaget Euangelium/ kiende Christum/ da skulle wi icke nu gaa at den første vey igen/ Men wi skulle formedelst en anden vey/ som er / formedelst en ret stadig tro/ formedelst broderlig wforfalsket kierlighed/ oc legemens retsindige dræbelse/ indgaa i det Himmelske Fæderne land/ som er/ det euige liff. Der hielp oss Gud til/ AMEN.

Den Første Søndag effter Hellig tre Kongers Dag / Epistel / Roma. 12.

KJere Brødre/Jeg formaner eder ved Guds barmhiertighed/ at i giffue eders Legeme til it offer/som er leffuende/ helligt oc Gud velbehageligt/ huilcket skal vere eders fornumstige Gudstieniste/oc skicker eder icke lige som denne Verden/ men omuender eder formedelst eders sinds fornyelse / paa det i kunde prøffue/ huilcken der er Guds gode / velbehagelige oc fuldkomne vilie.

Thi ieg siger formedelst den naade som mig er giffuen / til huer mand iblant eder / at ingen skal holde ydermere aff sig selff end det bør sig at holde / Men at hand skal holde maadelig aff sig / huer / effter som Gud haffuer vddelt / Troens maade.

Thi at ligeruiss / som wi haffue mange lemmer / paa it legeme / men alle lemmer haffue icke enehaande gierning / lige saa ere wi mange / it legeme i Christo / men iblant huer andre er den ene den andens lem.

Huad giør S. Paulus i denne Epistel?

Hand lerer her intet om troen / men om Troens fruct / Oc hand opregner i dette tolffte Capittel / mere end tredive Christelige gode gierninger / som at spæge legemet / at den ene skal elske den anden / vere samdrectige / haffue taalmodighed vnder kaarssit / oc andre saadane.

Huilcken god gierning taler hand først om?

At spæge legemet / oc fordempe oc dræbe syndelig lyst oc begæring / Men hand taler her meget anderleds der om end hand giør andensted / Thi at til de Galater / kalder hand det / at kaarssfeste legemet met sin lyst. Til de Epheser oc Colosser kalder hand det / at afføre det gamle Menniske / oc dræbe lemmerne paa Jorden / Men her kalder hand det at giøre it offer / oc ophøyer det met allerhøyeste oc allerhelligste ord.

Huor faare giør hand det?

At hand met saadanne veldige Ord vil diss bedre locke oss til denne Troens fruct. Thi den gantske Verden holder Preste embedet for det dyriste oc høyeste / som det ocsaa i sandhed er.

Huor faare

Huor faare begynder hand paa Offer?

Offer er hoffuit gierningen. Thi efftérdi Gud viede oss allesammen til Prester i Daaben/ oc saluede oss met den hellig Aand/ da vil hand oc/ at wi skulle bruge det Preste embede oc Presterlige gierninger/ som er/ at den ene skal bede for den anden/ den ene vnderuise den anden/ oc offre Gud vore legeme/ som it leffuende Offer.

Ere alle Christne Prester/ Huad ville Papister sige der til?

De maa sige huad de ville/ S. Paulus ved aldelis intet aff de Papistiske Messeprester oc Offerprester. Der vaar ingen Apostel/ huercken Petrus eller Paulus i saa maade Prester/ Det er Menniskens paa fund/ De abede dem effter Jøderne lige som en Abe / oc haffue formedelst saadanne vduortis Ceremonier/ som at vie/ salue/ stencke vand/ giffue røgelse/ met skilssmisse paa tid/ Personer/ klæder/ mad etc. giort aff Christendommen it Jødedomme/ huilcket der vaar ingelunde Christi mening. Hand giorde oss fri fra saadant væsen met sin Død oc Opstandelse: Saa kommer Paffuen met sin hob/ oc giør aff Christendommen Jøder igen/ det er wret. Alle Christne ere Prester oc Prestinder/ icke viede aff Menrisken/ men aff Gud selff i Daaben/ icke smurde met Olie eller Chrisme/ men saluede met den hellig Aand/ Som S. Hieronimus scriffuer/ ad Luciferianum, Laicorum Sacerdotium est Baptisma, Daaben er ligfolckis Prestedømme icke Chrisme/ Men den ny fødzel giør rette Prester.

Offre oc da alle Christne i saa maade deris legeme til leffuende Offer?

Lige som det gaar til i det vduortis Prestedømme/ at de ere faa som bruge oc fuldkomme Preste embedet trolige. Saa gaar det oc her til/ Alle Christne haffue Preste naffn/ Mand oc Quinde/ Vng oc Gammel. Men Preste Embede oc rette Offer vilde icke lettelige følge / der gruer huer mand faare.

Huad sag er der til?

Det kaaster Liff oc gods / ære/ venner/ oc alt det mand haffuer i Verden/ lige som det kaastede Christo paa kaarssit/ der vil ingen til. Jngen vil vduelie oc haffue sorrig oc bedrøffuelse for glæde/ døden for liffuit/ skam oc skendzel for ære oc herlighed/ wuenner for Venner/ som Christus giorde for vor skyld. Fordi er det it suart Embede/ oc it høyt Offer / Det fornumme Papisterne oc vel/ Oc offrede Fordi/ plagede oc kaarssfeste Christum i deris Messe/ der som de skulde offret deris eget legeme/ Thi huad mand offrede i Louen/ det skulde giffue blod oc dø. Den fromme Frelsere Christus vaar icke nock bespottet oc plaget aff Jødernis Prester/ vden Paffuens Prester skulde end nu dagelige plage oc kaarssfeste hannem i deris vinckelmesser/ alligeuel hand met it Offer paa kaarssit/ forhuerffuede en euig forløssning/ oc giorde dem til euig tid fuldkomne/ som skulle vorde hellige Hebr. 9. 10.

Huorledis formaner S. Paulus de Christne til Offer?

Efftcrdi alle Christne ere Guds folck/ oc hellige Prester/ da lærer hand dem her/ huad for it Offer de skulle giøre/ oc huad for en Guds tieniste de skulle bruge/ oc siger. Jeg formaner eder kiere Brødre formedelst Guds Barmhiertighed / at i giffuer eders legeme til it Offer/ som er leffuende/helligt/ oc Gud velbehageligt / huilcket skal vere eders fornumstige Guds tieniste/ Som hand vilde sige. Haffuer nogen lyst til at giøre Prest gierninger/ hand skal her begynde/ oc tage denne gierning for sig/ oc offre sit legeme/ fordempe i sig selff al syndelig lyst/ begæring/ tilbøylighed/ tancker/ord oc gierninger/ lade sin forstand/ fornufft/ gode tycke fare/ oc giffue Gud alene ære/ vere huer mand trøstelig/ tienstactig/ retraadig etc. For Guds skyld. Det er de Christnis rette Offer.

Huor faare siger hand/ Jeg beder/ ieg formaner eder?

Der er en stor skilsmysse imellem Moses oc Apostlerne/ imellem en Loupredickere oc Naadepredickere. Thi alle giernings Lærere oc Loupredickere/ som Moses/ Paffuen/ giernings Helgen/ Dom-

gen/ Domkircker oc Kloster/ giøre icke andet end biude oc forbiude/ true/ bande/ skende/ formaledide/ Deris Predicken er som Esaias siger i det 28. Capittel. Biud her/ biud der/ Bie her/ bie der/ her er it lidet/ der it lidet. Men Christus/ Apostlerne/ oc Christi Disciple oc Predickere/ giøre icke andet end bede/ ia kede bønlige/ formane. De sige/ kiere Brødre/ kiere Børn / wi bede eder/ wi formane eder/ oc der ere ret idel venlige Ord. Paulus siger icke/ som Moses/ Jeg biuder/ men ieg beder oc formaner/ Hand siger oc icke/ Jeg biuder eder vnder Guds vrede/ men formedelst Guds barmhertighed.

Huad er det hand siger Giffuer eders legenie til it Offer/ som er leffuende/ helligt oc Gud velbehageligt?

Hand giør her skilssmisse pa de Offer i det gamle oc det ny Testamente. Det gamle Testamentis Offer vaare Køer/ Kalffue/ Oxen/ Bucke/ Faar / Lam etc. Idel wfornumstige Diur. Men i det ny Testamente skal mand icke offre andet Offer/ end aleniste den gamle Adam. Hand skal fordempis oc dræbis her paa Jorden met al sin syndelige lyst/ begierlighed oc tilbøylighed/ affdø fra synden / oc der skal bliffue it nyt Guds Creatur som skal taalmodelige fordrage alt som Gud tilskicker for it karsf/ plage oc bedrøffuelse.

Oc met faa Ord at sige/ Det ny Testamentis Offer skal vere it leffuende / helligt/ oc behageligt Offer / en fornumstig Guds tieniste / icke en Guds tieniste aff wfornumstige døde Diur/ som Jødernis Offer/ icke heller en Guds tieniste met vduortis Kircke pral/ oc Papisters oc Munckis døde Ceremonier/ Oc icke heller en egen optenct Guds tieniste/ at mand selff skal vduele sig sit kaarsf/ som Baaliter/ Molochiter/ oc de Tørckiske Prester. Men det skal vere saadan en Gudstieniste / som er stadfest i Guds Ord/ som skeer aff it trofast reent hierte/ Gud til loff oc ære/ oc din Neste til hielp oc trøst. Som S. Jacob bescriffuer saadan en Gudstieniste/ oc siger. Det er en reen oc wbesmittet Gudstieniste for Gud Fader/ at besøge Viduer oc Faderløse/ oc beholde sig wbesmittet fra Verden/ Jacobi 1.

Huad er det sagd/ Skicker eder icke som dene Verden/ Men omuender eder formedelst eders sinds fornyelse?

Verden kand huercken see eller høre dette Offer/ ia hun stri der der imod paa baade sider/ hun haffuer aldelis intet aff vor sind oc aand i sig/ Men wi haffue end nu meget sind oc tilbøyelse aff Verden i oss. Der faare giørs det vel behoff/ at wi see flitelige til/ At wi huercken følge Verdens skick/ eller vor egen fornufft oc gode mening/ men stedze oc altid bryde vort sind oc egen vilie/ giøre anderledis end fornufft oc vor egen vilie tilskynde oss/ at wi kunde sindis at vere Verden wlige/ da omuendis oc forneyss wi dag fra dag i vore sind.

Huad kaldis det at omuendis oc fornyess i sindet?

At wi daglige holde io mere oc mere aff det/ der Verden oc fornufft hade/ som at wi ville dagelige io lenger io mere bliffue fattige/ siuge/ foractede daarer oc Syndere/ oc paa det sidste acte døden bedre end liffuit/ daarlighed bedre end Visdom/ skendzel meget ypperligere end herliged/ fattigdom saligere end Rigdom/ huilcket sind Verden icke haffuer / Men er altid anderledis til sinde. Oc dette gamle sind lader hun icke vende sig fra til fornyelse/ men forherdis oc forstockis der vti.

Huad er Sind?

Sind kaldis i Scrifften/ det gode tycke oc mening/ som er it hoffuit/ enten til last oc wdyd / eller til at dyd. Thi huad it Menniske tyckis at vere ret oc got/ der holder hand noget aff/ Der en holder noget aff/ der giør hand ocsaa effter: Er icke nu dette Sind ret/ da er oc huercken din samuittighed eller troret/ Er det icke nu endrectig met andre/ da er strax kierlighed oc fred borte/ huor som icke er tro oc kierlighed/ der er idel Verden oc Dieffuelen selff. Der faare ligger det altsammen paa omuendelse oc fornyelse. Dette skal altsammen ske/ siger S. Paulus/ at i kunde Prøffue/ huilcken der er Guds gode/ velbehagelige/ fuldkomne vilie.

Huor faare skulle wi det giøre?

Der er stor skilsmysse imellem Guds vilie/ oc vor vilie. Verden kand icke mettis aff dette leffnet/ Men en Christen siger met Paulo. Wi haffue her icke en bliffuende sted. Verden frycter kaarssit/ En Christē begærer det/ oc sucker met den Eremite/ som beklagede sig at den var icke bleffuet en gang siug i it gantske aar/ oc sagde/ O Gud/ huorfor haffuer du for glemt mig. Al pine oc modgang syunis Verden at vare for lenge. Men en Christen siger met Paulo. Jeg acter at denne Verdens pine/ er icke lige ved den herlighed/ som skal obenbaris i oss. Verden rober oc skriger/ Lad oss lenge leffue. O Gud/ giff lycke/ salighed oc sundhed/ lad al ting vel gaa til etc. Men en Christen siger met S. Paulo. Jeg begærer at forløsis/ oc vere met Christo.

Huad beslutter S. Paulus i denne Epistel?

Hand siger saa. Jeg siger formedelst den naade som mig er giffuen/ til huer mand iblant eder/ at ingen skal holde mere aff sig/ end det bør sig at holde/ men at hand skal holde maadelige aff sig/ huer/ effter som Gud vddelde Troens maade. Som hand vilde sige/ Alligeuel gaffuer oc gierninger ere wlige oc mangfoldige/ saa skal dog fordi ingen holde sig bedre end andre/ at der skal icke Secter oc Partier kom̄e op iblant de Christne/ men huer bliffue i sin trois maade/ oc tiene andre met sin gaffue/ saa bliffuer kierligheds enighed ved mact/ oc ingē falder til sine egne gierninger eller fortieniste oc hand giffuer der paa en smuck lignelse.

Huad lignelse er det?

Lige som wi haffue mange Lem̄er paa it legeme/ Men alle Lem̄er haffue icke enehonde gierning. Saa ere wi mange it legeme i Christo men iblant huer andre er den ene den andens lem.

Huad vil hand giffue tilkiende met denne lignelse?

Saa meget vil hand sige. Lige som der ere mange Lem̄er paa legemet/ oc alligeuel ekon it legeme/ Saa ere der oc mange tienere/ oc aleniste dog en Christelig Kircke/ hues hoffuit Christus er. Paa legemet ere øern/ øyen/ mund/ næse/ hender/ føder. Saa er der i Christendom̄en/ Bisper/ Sogneprester/ Predickere.

Huer lem haffuer sit Embede/ øyit seer/ ørit hører/ munden taler/ henderne arbeyde/ føderne vandre/ Saa haffuer oc huer Prelate i Christendommen/ sit Embede oc kald. Oyen ere Bisper oc Predickere/ Oern tilhørere/ hender Regentere/ føder vnderdane. Haffuer nogen we eller sprecke i foden/ da see øyen der til/ henderne taye der paa / munden beder om hielp : Lige saa skulde det oc gaa til i Christendommen. Den ene skal hielpe at bære den andens byrde/ Den ene skal tage sig den andens nød oc sorrig til/ Den ene hielpe/ tiene oc raade den anden/ met Ord oc gierninger/ saa vil Gud vere vor kiere Fader oc Patron/ oc som sine kiere Børn/ ia som de rette leffuende Offer/ naadelige anamme oss/ ind i sit Rige/ det euige liff/ Amen.

Den Første Søndag effter Hellig tre Kongers Dag/ Euangelium/ Luce. II.

DEr JEsus var tolff Aar gammel/ ginge de op til Jerusalem/ effter Høytidens seduane. Oc der de dage haffde ende/ oc de ginge hiem igen/ da bleff Barnet JEsus i Jerusalē/ oc hans Foreldre viste det icke/ Men de mente /at hand haffde veret iblant Selskab. Oc de komme en dags reysse/ oc lete effter hannem iblant Slectinge oc Kyndinge / Oc der de funde hannem icke/ ginge de til bage igen til Jerusalem / oc lete effter hannem. Oc det begaff sig tre dage der effter da funde de hannem sidendis i Templet / mit iblant de Lerde / at

hand

hand hørde dem oc spurde dem at. Oc alle de hannem hørde / forundrede sig paa hans forstand oc gensuar. Oc der de saae hannem / bleffue de forferdede/ oc hans Moder sagde til hannem. Min Søn/ Hui giorde du oss det ? See / din Fader oc Jeg lete effte dig mit bedrøffuelse. Oc hand sagde til dem/ Huad er det/ at i lede effter mig ? Vide i icke/ at ieg skal vere i det som er min Faders ? Oc de forstode det ord icke / som hand talede met dem. Oc hand gick ned met dem/ oc kom til Nazareth/ oc var dem vnderdanig. Oc hans Moder beuarede alle disse Ord i sit hierte. Oc JEsus forfremmedis i vißdom / alder oc naade / hoss Gud oc Menisken.

Huor om taler dette Euangelium ?

Om try stycker/ Det förste/ Om Christi reyse til Jerusalem paa Paaske høytid / oc huad hand giorde der i sin barndom. Det andet/ hvorledis Forelderne Joseph oc Maria forglemme Barnet Christum/ oc funde hannem tre dage der effter i Templet. Det tredie/ Om Christi lydighed.

Huor faare reyser Christus met sine Forceldere/ til Jerusalem paa Høytiden ?

Det var Jøderne befalet i Louen/ Deutro. 16. Tre gange om aaret/ skal alt Mandkiøn iblant dig / obenbaris for HErren din Gud/ paa den sted/ der HErren skal vdueile. Paa Paaske høytid/ Pintz høytid oc Løffsalernis, ellet Paulius høytid.

Huor faare til Paaske høytid ?

At de skulde haffue en euig amindelse der aff/ at Gud paa den tid frelste dem aff Egypten/ førde dem igennem det røde Haff/ oc druckned e alle deris Fiender.

Huor faare skulde de reyse til Pintz høytid?

At de skulde haffue den tid i hukommelse / paa huilcken Gud gaff dem Louen / paa Sinai bierge / oc tacke Gud / for sin naade.

Huor faare til Pauluners oc løffsalernis høytid?

At de skulde betencke / huorledis de fyretiuffue aar vandrede i Ørcken vnder Himmelen / oc bode vnder Tield / i Løffboder oc Paulun.

Saadant kunde io vel huer betenckt hiemme i sit Huss?

Lige som Jøderne bleffue allesammen førde aff Egypten oc forløsde / oc i almindelighed anammede Louen paa Sinai bierge / oc haffde alle veret tilsammen fyretiuffue aar i løffboder oc Paulun. Saa vilde oc Gud / at Jøderne skulde allesammen oc i almindelighed haffue saadant i amindelse oc holde høytid der aff. Men sagen / huor faare disse tre Høytider skulde besynderlige holdis i Jerusalem / er denne / At Gud vilde giffue tilkiende der met / at det rette Paaske Lam JESVS CHRIstus / skulde slactis oc offris i Jerusalem / Oc at den hellig Aand skulde der giffuis Disciplerne Pintz dag / Oc at det endelige skulde komme der til / at Gud skulde icke aleniste tilbedis i Jerusalem / men alleuegne vnder Himmelen / i Aanden oc i sandhed.

Huad giorde Christus i Tempelet?

Hand gaff til kiende der hand var tolff aar gammel / met denne sin Schole gang / huad hans Embede skulde vere / huorledis hand er giort til en Doctor aff sin Fader / oc vdsend til Verden at lære sandheds vey. Der faare skulde Jøderne høre hannem / i hans barndom / paa det de der effter icke skulde vndskylde sig / at de haffde icke hørt eller vist aff hans lerdom.

Huor er Christus giort til Doctor aff Faderen?

Deutro. 18. Cap. Siger Gud til Mosen / Jeg vil opuecke

dem en Prophete / som du est / aff deris Brødre / oc giffue mit Ord i hans mund / Hand skal tale til dem / alt det som ieg befaler hannem. Oc huo som icke vil høre mine Ord / der hand skal tale i mit Naffn / da skal ieg heffne det paa hannem. Oc i Christi Daab oc forklarelse / siger Faderen aff Himmelen / Denne er min elskelige Søn / i huilcken ieg haffuer behagelighed / Hannem skulle i høre.

Ere wi oc da plictig til / at høre oc følge denne Himmelske Doctor?

Efterdi hand er oss giffuen aff Faderen til en Doctor / oc hans lerdom er det euige liff / Da ere wi plictige til / at wi met en stadig tro skulle anamme hans Lerdom / oc icke lade Menniskens paafund eller falske dict / vende oss der fra / Thi hand er Veyen / Sandhed oc Liffuet. Forlade wi denne himmelske Doctor JESVM / det leffuende Brød / oc liffsens Kilde / oc giffue oss til de Predickere som icke Predicke andet / end om gierninger / deris eget paafund oc drømme / da kunde wi icke andet end forderffuis oc bliffue ødelagde. Men høre wi denne CHRIstum / oc tro hannem aff hiertet / oc anamme hans lerdom / da lærer hand oss vduortis formedelst Ordet / oc induortis formedelst sin Hellig Aand / oc giør oss endelige fromme / retferdige oc salige.

Huorledis miste foreldrene Joseph oc Maria / Barnet CHRIstum?

Saa scriffuer Lucas. Der de dage vaare opfylde / oc de ginge hiem igen / da bleff Barnet JEsus i Jerusalem / oc hans Foreldre viste det icke / men de mente / at hand haffde veret iblant Selskab.

Haffde Christi Foreldre icke stor sorge der aff / at Christus bleff saa borte?

Ja visselige var det dem en stor sorge. Thi at alliguel Maria haffde besynderlig naade / oc var rigelige velsignet aff

Gud/ oc kunde rose sig for andre/ at hendis Søn var Guds Søn/ saa haffde hun dog intet Paradis eller Himmerige aff hannem/ her paa Jorden/ Ja Gud lader hende her falde i saadan angist/ at hun motte ynsket oc bede om/ at hun haffde aldrig seet den Søn met Øyen/ Denne hellige Moder haffuer stedze det ene kaarss offuer det andet/ Hun skulde føde Christum i en fremmet sted/ Saa velsignede Simeon hende oc saa met saadan velsignelse/ at hun motte besuimmet der aff/ oc falde ned til Jorden/ Der effter nødis hun til at fly bort i Egypten / oc vere der siu aar i stor ælendighed. De haffde maa vel ske nu disse tancker/ See/ Archelaus/ Herodis søn/ er visselige en Tyran /som hans Fader var/ Der haffuer/ maa vel ske nogen giort auisning paa min Søn oc forraade hañem i hans hender/ at hand haffuer aff liffue hannem. O huilcken iammerlig ting maa det vere/ at wi saa suarlige haffue forseet oc forsømmet oss/ Huad ville wi suare her til/ oc huorledis skulle wi aarsage oss ? Gud vil til euig tid straffe oc heffne denne forsømmelse oc vangiemmelse paa oss. Oc Maria giffuer tilkiende/ at saadan angist oc drøffuelse var i Christi Foreldre/ i det hun siger/ Min Søn/ Hui giorde du oss det ? See/ din Fader oc ieg/ lete effter dig met sorge.

Huor faare handler Christus saa met sine Foreldre/ huad lyst kād det vere hannem / at hand saa bedrøffuer dem/ kunde hand io vel met it eniste Ord giffuer dem til kiende/ at hand vilde bleffuet tilbage ?

Christus vil her met giffue tilkiende at Foreldre enten sørge vndertiden oc ere for meget omhyggelige for deris Børn/ naar som de icke skulde vere omhyggelige / Eller ere for meget forsømelige/ naar som god tilsiun best giordis behoff/ oc kunde icke finde det rette middel oc holde den rette maade. Lige skede det ocsaa her / Der Joseph oc Maria Christi Foreldre ginge aff Jerusalem/ var de forsømmelige til at tage vare paa deris Barn/ oc spurde icke effter hannem en gantske dagis reyse/ oc (som Texten siger) vaare trygge vden sorge. Der de nu begynde

at lede/

at lede/ oc finde hannem icke/ bliffue de saa mistrøstige/lige som Gud skulde intet ville acte dette Barn/ Oc Gud haffuer dog meget mere tilsiun til Børn end til Foreldrene selff/ Som Josephs Exempel nock giffuer til kiende/ huilcken Gud beuarede oc beskiermede oc giorde hannem til en Herre i Egypten/ der hans Fader begræd hannem/ oc mente hand haffde veret ihielreffuen aff vilde Diur. Disligest der Saul lete effter sin Faders Asenninder der vaare borte/ oc hans Fader var bedrøffuet for hannem / da bleff hand aff Guds befalning / saluet til Kong offuer Jsrael/ Lige gick det ocsaa her/ Der Foreldrene met stor sorge lede effter Barnet / finde de hannem sidendis i Templet/ mit iblant de lerde/ at hand hørde oc spurde dem at.

Huad vil dette Exempel lere oss?

J dette Exempel er oss bescreffuet/ huorledis det pleyer at gaa dem/ som formedelst vantro oc wtacknemmelighed / miste Christum/ Som er/ at de haffue aldrig fred/ glæde eller rolighed i deris hierte oc Samuittighed/ men euig wfred/angist/bedrøffuelse oc hierte sorge/ Her klager Synden paa dem/ der forferder Døden dem/ Her truer Dieffuelen oc Helffuede / Der vndsiger Guds vrede oc den euige fordømmelse/ Oc der er ingen trøst/ ingen forhaabelse hoss saadanne Mennisker/men idel fortuilelse/ Wden saa er/ at de met Maria/lede effter Christum i Templet/ gaa til Predicken/ høre Guds ord/ anamme det/ oc rette deris leffnet der effter.

Huad sagde Maria / der hun fant Christum?

Hun sagde til hannem/ Min Søn/ Hui giorde du oss det? See/ din Fader oc ieg / lete effter dig met sorge/ Lige som hun vilde sige/ Du vedst io vel at ieg er din Moder/ oc du min Søn/ Saa vedst du oc Guds bud/ Du skalt ære din Fader oc din Moder/ saa vedst du oc wlydige Børns straff/ Huor faare haffuer du da saa skicket dig imod oss? Du haffde io ingen redelig sag til/ at du saa hiertelige skulde bedrøffuet oss/ Wi haffue stedze ladet oss finde veluillige imod dig/ oc giort dig det beste wi kunde/

wi lide ont oc got met dig/ baade i Bethlehem oc i Egypten/ Wi opfødde dig met stor sorrige/ møye oc arbeyde/ Dette er nu vor løen/ saa betaler du oss/ at du haffuerført oss i saadan stor angist oc sorrig/ at wi vilde meget heller dø/ end wi vilde end en gang lide saadan angist oc hierte sorrig.

Maria taler haarde Ord/ huad suarer Christus der til igen?

Haffuer hans hellige Moder Maria talet hannem hart til/ da taler end hand dem haardeligere til igen/ kiender dem icke for sine Foreldere/ oc siger/ Huad er det/ at i lede effter mig? Vide i icke/ at ieg skal vere i det/ der min Fader tilhører? Lige som hand vilde sige/ Huad haffuer ieg met eder at skaffe? Jeg haffuer en anden Fader i Himmelen/ hannem er ieg saadan lydighed plictig/ at ieg skal icke aleniste forlade eder/ for hans skyld/ men ocsaa effter hans vilie lade mit liff.

Saa hører ieg vel/ at Christus giffuer her it Exempel/ at Børn skulle ocsaa offuersuse deris Foreldere?

Det skal vere langt fra/ Den som befalede at wi skulde ære vore Foreldre/ oc var selff Faderē lydig indtil Kaarssens død/ Huorledis skulde hand lære andre/ at vere deris Foreldere wlydige?

Huad sag er der da til/ at hand taler sine Foreldre/ saa hart til?

Sagen er/ De skylde hannem/ lige som hand haffde bedreffuet en suar synd imod dem/ nu er det fast oc vist/ at Christus syndede aldrig/ Thi at haffde der veret en eniste Synd i Christo/ da kunde hand icke forløsd det Menniskelige Slect. Paa det nu hand skulde giøre det obenbare/ at hand haffde icke syndet imod sine Foreldere/ Oc at giffue til kiende/ at mand er plictig til at vere Gud lydig/ end Menisken/ Da forsuarede Christus sig met saadanne haarde Ord/ Vide i icke/ at ieg skal vere i det min Fader tilhører.

Skulle wi oc tage oss disse ord til?

Vi skulle fatte disse Ord/ lige som en Skiold/ imod alle Dieffuelens/ Verdens oc Tyranners fristelser/ Som er/ naar

Vffrighed/

Offrighed/ Foreldre eller Venner ville tuinge oſſ til/ at giøre imod Guds befalning/ da ſkulle wi altid ſige/ Vide i icke/ at ieg ſkal vere i det/ der min Fader tilhører.

Forſtode oc Chriſti Foreldre diſſe ord?

Lucas ſiger/ De forſtode det Ord icke/ der hand talede met dem.

Viſte de da icke/ at hand var vndfangen aff den hellig Aand? Haffde io Engelen giffuet dem det baade til kiende? Luce 1. Matth. 1.

De viſte det gantſke vel/ Men de toge ſig icke der vare paa at Chriſtus ſkulde vere den ypperſte Preſt/ en Doctor i Scriff-ten/ eller en Meſtere i Iſrael/ eller at hand ſkulde haffue ſin om-gengelſe met ſaadant Folck/ De mente/ At hand ſkulde veret Konge i Iſrael/ oc hafft ſin omgengelſe met Harniſk oc Reyſe-ner/ icke i Bøger oc met Scrifftkloge.

Huad giør Chriſtus paa det ſidſte?

Hand gick ned met dem/ oc kom til Nazareth/ oc var der vnderdanig.

Huor faare gaar hand nu ned met dem/ der hand tilforn/ icke vilde kiende for ſine Foreldre?

I det ſom var hans Embede anrørendis / giorde hand intet for vild eller venſkab / hand ſparede der vdi huercken Foreldre eller Venner / huercken Konger eller Preſter. Thi at der nogle Phariſeer komme til hannem / oc ſagde / Vig hen vd / oc gack her fra / thi Herodes vil drebe dig / Da ſua-rede hand dem oc ſagde / Gaar bort / oc ſiger den Ræff / See / Jeg vddriffuer Dieffuelſkab / oc giør helbrede i dag oc morgen / oc den tredie dag ſkal det haffue ende met mig / Luce 13. Oc der hand lerde Folcket Matth. 12. ſagde en til hannem / See / din Moder oc dine Brødre / ſtaa der wde / oc ville tale met dig / Da ſuarede hand / oc ſagde til dem/ der gaff hannem det til kiende / Huem er min Moder? Oc huilcke ere mine Brødre? Oc hand vdracte ſin Haand

offuer

offuer sine Discipler oc sagde/ See / det er min Moder oc mine Brødre/ Huem som giør min Faders vilie i Himmelen/ hand er min Broder/ Søster oc Moder/ Lige saa vilde hand oc icke her kiende sine Foreldre/ den stund hand var i sin Faders befalning.

Huad giorde hand der effter/ fra hand var tolff aar indtil hand bleff tredive?

Euangelisterne formelde intet besynderligt der om/ uden at hand var sine Foreldre vnderdanig/ oc halp dem uden tuil trolige til deris føde/ Børne schole gick hand icke til/ Thi Jøderne sagde Johan. 7. Huorledis kand denne Scrifften/ efftterdi hand lerde hende icke? Hand gick icke heller aarkeløss oc drog ledie paa sig/ Thi der staar Fadernis bud / J dit Ansictis sued / skalt du æde dit brød / Der tog hand vare paa oc rettede sig effter / hand arbeydede/ tømrede / bygde Huss/ Der faare sagde Jøderne Marc. 6. Er icke dette den Tømmermand JESVS / Marie Søn? Lige nu som Christus giorde alt det helligt oc saligt / der hans hellige legeme rørde ved / Vand / kaarsset oc alle plager / Saa haffuer hand oc hellig giort alle Embede / al ærlig Offuelse oc handel / Der faare er der icke tuil paa / at de som met en stadig tro / bruge noget haanduerck / de bruge oc øffue sig i en hellig gierning / oc bekomme der met Guds velsignelse/ oc endelige det euige liff / AMEN.

Den Anden Søndag effter Hellig tre Kongers Dag/ Epistel. Rom. 12.

KJere Brødre/ Wi haffue atskillige gaffuer/ effter den naade/ som oss er giffuen. Haffuer nogen Prophecie/ da skal den vere lige ved Troen. Haffuer nogen it Embede/ da skal hand tage vaare paa samme Embe-

me Embede. Lerer nogen/da skal hand vare paa samme lerdom. Formaner nogen/da skal hand vare paa formanelsen. Giffuer nogen / da skal hand giffue enfoldige. Regerer nogen/da skal hand vere omhyggelig. Giør nogen barmhiertighed/ da giør sig det met lyst.

Kierlighed skal icke vere falsk. Hader det onde/ bliffuer ved det gode. Brøderlig kierlighed eblant huer andre/ skal vere aff hiertet. Den ene skal komme før end den anden met ære at beuise. Verer icke lade til det i skulle giøre. Verer brendende i Aanden. Skicker eder effter tiden. Verer glade i haabet. Taalmodige i bedrøffuelse / Lader icke aff at bede. Tager eder de Helligis nødtørfftighed til. Læner gerne herbere. Velsigner dem eder vorfølge. Velsigner oc bander icke. Fryder eder met de glade/ oc græder met de grædendis. Haffuer it sind iblant huer andre. Tracter icke effter høye ting/ men holder eder til de fornedrede.

Huor om taler S. Paulus i denne Epistel?

Hand taler om Guds gaffuer/ oc troens fruct/ oc om de Christelige lemmers gierninger/ oc hand holder en smuck maade. Først opregner hand sex gierninger/ som høre til Christendomens almindelige Regimente. Som predicke/ tiene Predickere oc de Arme/ lære oc formane/ giffue/ regiere eller visitere. Der effter opregner hand vel tiue gierninger/ som i almindelighed ere huer mand anrørendis i Christendommen.

Huilcken er den første gierning / som hører til det aandelige Regimente?

Haffuer nogen Prophecie/ da skal den vere lige ved Troen.

Huad er Prophecie?

Prophecie er dubbelt. En/ som taler om tilkom̃ende ting/ som Propheters oc Apostlers Prophecie er. Den anden er Scrifftens vdleggelse. De skulle baade vere Troen lige/ oc hand vil saa sige. Haffuer nogen naade aff Gud / til at vdlegge Scrifften/ hand skal see til/ at hand vdlegger hende rettelige/ at hans vdleggelse kom̃er offuer it met Troen/ at hand icke lærer andet/ end Troen vdkreffuer/ oc icke legger nogen anden grunduall/ end den som er allerede lagd. 1. Cor. 3.

Huilcken er den anden gierning?

Haffuer nogen it Embede / da skal hand vare paa samme Embede / det er / Er nogen menigheds tienere / en Diaken/ Forstandere/ tilsyuns Mand/ Kistenherre eller de Fattigis Formyndere/ oc haffuer arme Meñisker/ Viduer/ Faderløse oc siuge Meñisker at besørge/ met timeligt gods oc almisse vd at dele/ da skal hand tage vare paa sit Embede/ oc giøre det/ der hand er kalden til/ met al flid oc aluorlighed/ oc vilde/ at hand giør Christo det selff/ Matth. 25.

Huilcken er den tredie oc fierde gierning?

Lærer nogen da skal hand vare paa sam̃e lerdom Formaner nogen/ da skal hand vare paa sam̃e formaning. Disse thu stycker skulle vere tilsam̃en. Lære kaldis/ at vnderuise Folck i det som de icke vide. Formane kaldis / at mand stedze driffuer/ tilskynder/ locker/ beder/ oc formaner dem/ som ere vnderuisde/ at de bliffue hart ved/ fare stedze frem/ icke bliffue trette/ oc falde til bage igen/ Esaie 58. Oc Paulus 1. Timoth. 4.

Huilcken er den femte gierning?

Giffuer nogen/ da skal hand giffue enfoldelige/ Det er/ hand skal icke prale oc rose sig meget der aff / som Hyenskalcke giøre/ icke heller giffue paa vild oc Venskab/ men effter som huer haffuer behoff / icke heller søge sin egen fordel eller betalning/ icke holde den ene frem oc støde den anden til bage / som mand her til dagis haffuer forlent aandelige forleninger/ Prebender oc Kirckenis gods/ Biscopdome/ Prouestdomme/ Kannickedome/ Sognekircker / men mand skal giffue frilige hen som Christus lærer Matth. 6. Luce 14.

Huil

Huilcken er den sitte gierning?

Regærer nogen da skal hand vere omhyggelig. At rægere er icke andet/ end haffuer til syun/ paa alle embeder i den Christelige menighed/ at det kand gaa rettelige til. Som er/ at Guds Ord kand Predickis rent oc klare/ Sacramenterne brugis rettelige / Almisse skickelig oc tilbørlige vddelis/ Oc dette Embede hører Bisper til / der aff haffue de det Naffn/ at mand kalder dem Episcopos/ Antistites/ Præsules / Pastores / Visitatores/ Tilsyuns mend/ Offuerster/ Forstandere/ Hyrder/ Doctere etc. Thi Paulus siger 1. Timoth. 3. Huem som icke staar sit egit huss vel faare/ huorledis vil hand staa Guds menighed faare? De skulle io icke vere lade eller forsømelige/ men omhyggelige/ vindskibelige/ lystige oc vfortrødne Det staar til en køresuend at vogn oc heste skulle gaa vel frem/ Lige saa er det met Prelater i Christendommen. Soffuer køresuenden / oc lader heste oc vogn gaa selff/ oc raade for Tømmen/ besynderlige paa en farlig vey/ da skal mand snarere fare ilde end vel. Saa er det oc/ naar Bisper/ Hyrder/ Prelater soffue/ da raader Dieffuelen selff / som Christus siger/ Matthei 13.

Huor for setter hand Regære sidst / huilcket tilbørlige skulde veri det første?

S. Paulus saa vel formedelst den hellig Aand/ at de aandelige Prelater/ oc Bisper skulde offuergiffue at predicke/ lære oc formane/ oc holde sig til at regære/ imod Christi befalning/ Luce 22. At hand nu der met skulde minde dem paa Christi ord/ da setter hand Regære sidst/ oc de andre Embede/ som Predicke/ tiene/ lære/ formane/ først. Men Pauli paamindelse vdrettelige saa meget hoss dem / som Christi befalning. Thi at i den sted wi skulde hafft aff Prelater / Scrifftens lærere/ oc Kirckenis tienere/ Der haffde wi verdzlige Herrer oc Regentere / end dog Gud vel kunde hulde dem saadant til gode/ der som de enten vilde selff eller tilstede andre at fuldkomme deris Embede / oc predicke Guds Ord/ det forlene dem Gud/ Amen.

Huilcke ere de gode gierninger / der ere huer Christen anrørendis?

Den første er. Giør nogen Barmhiertighed/ da giøre sig det met lyst/ Det er/ mand skal giffue gladelige icke met en ond vilie/ icke langsomt oc nødigt/ icke søge aarsage her oc der/ at mand kand saa giffue/ at den Fattige bliffuer aldrig glad der aff. Læss Paulum 2. Corinth. 9.

Den anden er. Kierlighed skal icke vere falsk/ men reen/ broderlig oc vfarffuit. Thi kierlighed er almindelige farffuit/ At mange holde dem for venner/ oc ere dog Fiender oc vuenner. Nogle søge aleniste deris egen nytte der hoss/ oc ere saa lenge venner/ som det gaar vel til. Nogle elske saa/ at de kunde see igennem fingre met al synd oc last/ de ere ret øyen skalcke/ huilcke der staar screffuit om i Salomonis sprock i det 27. Cap.

Den tredie er. Hader det onde.

Den fierde. Bliffuer ved det gode.

Den femte. Broderlig kierlighed iblant huer andre skal vere aff hiertet.

Disse ere de stycker/ som høre til reen broderlig/ vfarffuit kierlighed/ Som er/ at mand skal icke bruge hygleri/ Thi det forblinder øynene/ at mand tier stille/ oc seer igeñem fingre/ oc straffer icke/ huor som det giørs behoff at straffe. Oc at wi skulle holde oss til det gode at det som ret er/ huad heller vor Fiender eller ven/ haffuer talet eller giort det. At wi oc skulle elske huer andre indbyrdis/ icke løssligе met en almindelig kierlighed/ Men aff hiertens grund/ broderlige/ ia met Faderlig oc Moderlig kierlighed/ som Foreldere elske deris Børn/ Lige som Gud oc roser sig/ at hand elskte oss Johan: iiij.

Den siette. Den ene skal komme før end den anden met ære at beuise.

Den siuende. Vere icke lade til det i skulle giøre. Det er/ vere omhyggelige for huer andre.

Den ottende. Verer brendende i Aanden.

Den niende. Skicker eder effter tiden.

Disse fire dygder flyde aff broderlig oc faderlig kierlighed/ Som er/ at wi acte andre Folck/ ehuor ringe de oc ære/ høyre oc

bedre end oss selff/for Guds skyld. At wi oc skulle vere retsindige oc tienstactige til at sørge for andre/ icke lade eller forsømelige/ icke fortrødne eller wstadige/ Oc handle trolige i Guds sag/ at wi icke bliffue bløde eller trette/ men altid stercker oc mere brendende. At wi ere saa lade oc fortrødne til at bede oc i al vor gierning/ falde saa lettelige i synd/ ere saa kaalde i kierlighed/ det ere tegn til at wi haffue en kaald Aand. Thi at huor som Aanden er kaald/ der brender legemet i wkyskhed oc optendis til megen wskickelig lyst. Men huor Aanden er brendende/ der fordempis legemet met sin lyst oc begiering/ saa skicker wi oss oc effter tiden/ oc bruge hende rettelige/ at wi giøre huer ting i sin tid.

Den tiende. Vere glade i haabet.

Den elleffte. Taalmodige i drøffuelse.

Den tolffte. Lader icke aff at bede.

Disse try stycker giffue til kiende/ Huad det kaldis/ at skicke sig ret i tiden/ som er/ at en Christen icke skal søge glæde i kiødelige oc iorderige ting/ men alene i Gud/ naar som det oc allerede gaar ilde til/ Oc at hand skal vere taalmodig i fristelse/ icke fly kaarsset oc modgang/ men bliffue bestandig. Oc der som hand i sin nød rober oc skriger til Gud/ at hand skal icke lade aff/ eller kædis der ved / om hand icke end bliffuer strax bønhørt/ men bliffue ved i troen/ som den Luce 11. Oc Viduen/ Luce 18.

Den trettende gierning. Tager eder de Helligis nødtrøfftighed til.

Den fiortende. Læner gierne herbere.

Disse thu stycker ere de leffuende Helgen anrørendis/det er/ de fattige Christne/huilcke Tiranner forfølge/fordriffue/oc tage deris gods fra/ dem skulle wi anamme venlige/ laane dem Herbere/ oc forskaffe dem deris nødtørfftighed.

Den femtende. Velsigner dem eder forfølge.

Den sextende. Velsigner oc bander icke.

Disse thu stycker ere vore Fiender oc forfølger anrørendis/ saa/ at wi skulle ynske dem alt got til Liff oc Siel/ gods oc ære/ oc io icke bande.

Thi det er ingelunde tilbørligt/ at en Christen skal bande noggen oc ynske hannem ont / ia icke end sin argiste Fiende/ efterdi de Christne haffue befalning/ at de skulle føre Guds ord i munden/huilcket der er intet andet end idel velsignelse/oc det vil icke skicke sig/ at der skal gaa en bande aff den mund/ der idel velsignelse skal gaa aff.

Den søttende. Glæder eder met de glade.

Den attende. Græder met de grædende.

Det nittende. Haffuer it sind iblant huer andre.

Den tiunde. Tracter icke effter høye ting/ men holder eder til de fornedrede.

Disse fire stycker/ ere oss selff anrørendis/ oc lære oss huorledis wi skulle skicke oss met huer andre/ i lycke oc wlycke/ i glæde oc bedrøffuelse. Det staar baade ilde/ at vere glad/ hoss dem som ere bedrøffuede/ oc surmule/ hoss dem som ere glade.

Saa skulle wi oc haffue it sind oc endrectighed/ at ingen skal lade sig bedre tycke for sin stat/ Embede eller væsen skyld/ end de andre.

Wi skulle oc icke tracte effter høye ting/ ophøye oc opblæse oss selff/ oc foracte saa dem som er i en ringe stat oc væsen/ oc wi skulle lade oss nøye met det kald/stat oc Embede/ der Gud haffuer kaldet oss til. Gud vil haffue baade dem tilsammen som ere høye oc ringe/ Ja Verden kand saa ilde ombære de ringe oc fornedrede statter/ som den høye stat.

Lige som legemet nu holder sig imod føderne/ saa skulle oc de høye statter holde sig imod de ringe oc fornedrede/ icke acte eller see til den ypperlighed der de haffue selff/ men skicke sig effter de ringis nødtørfftighed/ som det kand vere dem nyttelige. Saa giorde oc Christus imod oss/ det som vaar høyt oc ypperligt i hannem/ kaste hand icke bort/ men hand actede det icke/ hand ophøyede sig oc icke offuer oss/ men hand tog sig vor ælendighed til/ foractede oss icke/ men tiente oss met sit allerhøyste væsen oc Liff. Hannem vere Tack / Loff / ære / oc Prijss / i euighed / AMEN.

Den An-

Den Anden Søndag effter Hellig tre Kongers Dag / Euangelium / Johan. II.

OC paa den tredie dag/ bleff it Bryllup i Cana vdi Galilea / oc Jesu Moder var der. Jesus oc hans Disciple bleffue ocsaa budne til Bryllup. Oc der dem fattedis Vin/ siger JEsu Moder til hannem/ De haffue icke Vin. Jesus siger til hende / Quinde/ Huad haffuer ieg met dig at giøre ? Min time er icke end nu kommen. Hans Moder siger til Tienerne/ Huad hand siger eder / det giører. Oc der var sex Vandkar aff stien sette/ effter Jødernis rensesis skick / oc der gick vdi huert/ tho eller tre Maader. Jesus siger til dem/Fylder Vandkarene met Vand/ Oc de fylde dem til det øffuerste/ Oc hand siger til dem/Øser nu /oc bæret til Kiøgemesterē/ Oc de bare til hannem, Men der Kiøgemesteren smagede den Vin / der haffde veret Vand / oc viste icke / hueden hand kom/ men Tienerne viste det/ som øsde vandet. Da kalder Kiøgemesteren at Brudgommen/ oc siger til hannem/ Huer mand giffuer først den gode Vin/ oc naar de ere bleffne druckne den som ringere er / Du haffuer foruaret den gode Vin indtil nu. Dette er det første Tegn/der Jesus giorde/som skede i Cana vdi Galilea /oc hand obēbarede sin herlighed/ Oc hās Disciple trode paa hānem.

Huad lerer dette Euangelium oss?

Try stycker. Først/ At Ecteskab er Guds gierning. Der nest/ Troens Exempel i Maria. Det tredie/ Kierligheds Exempel i Christo.

Huor paa vedst du/ at Ecteskab er Guds gierning?

Aff Scrifften/ baade aff det gamle oc ny Testamente/ oc aff forfarenhed.

Huad siger det gamle Testamente om Ecteskab?

Det gamle Testamante giffuer tilkiende/ at Gud indskickede Ecteskab i Paradis/ i wskyldigheds tid/ før end Synden kom/ oc brugede stor wmage/ møye oc arbeyde der til.

Huad wmage tog Gud sig til der met?

Der staar screffuet Gen. 1. At Guds høye Maiestat/ først raadslo om Menniskens skabning/ oc sagde/ Lader oss giøre Mennisken/ it Billede/ lige effter oss/ Oc Gud skabte Mennisken aff Jordens støff/ oc blæsde i hans ansict/ en leffuende aande. Oc raadslo der effter/ om Quindens skabning/ oc sagde/ Det er icke got at Mennisken er alene/ wi ville giøre hannem en methielp/ Oc Gud loed en dyb søffn falde paa Adam/ Oc der hand soff/ tog hand it aff hans Reffben/ oc bygde en Quinde aff samen Reffben/ oc lidde hend til hañem/ Da sagde Adam/ Dette er been aff mine been/ oc kiød aff mit kiød/ hun skal kaldis Mandinde/ thi hun er tagen aff Manden/ Der faare skal en Mand forlade sin Fader oc sin Moder/ oc henge ved sin Hustru/ oc tho skulle vere it Kiød/ oc Gud velsignede dem/ oc sagde/ Voxer oc verer fructsommelige/ oc opfylder Jorden.

Bruger Gud oc denne gierning end nu?

Ja altid end nu/ Som Christus siger Johan. 5. Min Fader arbeyder indtil nu/ oc ieg arbeyder ocsaa/ Gud lader icke ale- niske Drenge/ men ocsaa Pige børn fødis/ icke til at synde/ men til erlig tuct/ oc til det gantske Meñiskelige Slectis opholdning. Lige nu som Gud beskicker Adam sin Hustru/ wden hans vidskab oc tilhielpelse/ Saa Fører hand end nu paa denne dag

Mand oc

Mand oc Quinde vnderlige tilsammen/ at de selff icke kunde vide eller betencke huor vnderlige de komme til sammen/ Som der staar screffuet Prov. 10. Foreldre giffue Huss/ gaard/ pendinge oc gods / Men en forstandig Hustru kommer aff Herren.

Huad siger det ny Testamente om Ecteskab?

Det ny Testamente giffuer til kiende/ at Christus ærede Ecteskab / oc gick til Bryllup met sine Discipler/ i Cana vdi Galilea/ oc giorde der it smuct Jertegn/ Ecteskab til en beprydelse/ i det/ hand vende vand om til Vin/ Huor met hand vilde giffue til kiende/ at hand stedze vil vere hoss trofaste Ectefolck/ oc omuende drøffuelsens vand til lystig oc gledelig Vin/ Saa fremt de ekon ville vere fromme/ tage flitelige vare paa deris kald oc Stat/ oc giøre det som Christeligt oc ret er.

Huorledis kant du vide aff forfarenhed/ at
Ecteskab er Guds gierning?

At der er i Ecteskab stor arbeyde/megen vmage oc genuordighed/ Thi det haffuer sig saa met Guds gierninger/ at de altid synis den gamle Adam/ sure/ bittre oc suare/ Oc det haffuer Gud saa skicket/ at Mennisken icke skal gaa aarckeløss/oc formedelst aarckeløsshed falde i onde syndelige tancker/ord oc gierninger/ men arbeyde stedze oc haffue noget at giøre/ at fordriffue onde tancker/ ord oc gierninger met.

Er da aarckeløshed saa skadelig oc forderffuelige en ting?

Aarckeløsshed er en aarsage til megen synd oc Guds fortørnelse/ Satan kunde icke giort Christendommen større skade/ end hand giorde/ der hand skiød Paffuen det ind/ at hand skulde forbiude den aandelige Stat Ecteskab/ Thi at formedelst saa mange aarckeløse Mennisker / løssgenger oc Kringeldriffuere/ opfyllede hand Christendommen/ met vsigelig synd oc ondskab/ lige som Sodoma oc Gomorra.

Er da arbeyde saa kaastelig oc hellig en ting?

Ja / arbeyde holder Mennisken fra mange onde tancker ord oc gierninger / det forfremmer dem til god næring oc bie-

ring /' fordriffuer ſiugdom oc holder dem karſke oc ſunde/ Det fører en hungru maffue til bordet/ oc it træt legeme til ſengen/ Der faare ſmager mad oc dricke dem vel/ oc ſøſſn er dem ſød oc behagelig/ Saa fultkommer ocſaa ſaadant it Menniſke Guds befalning/ der ſom hand ſiger/ J dit anſicts ſued / ſkalt du forhuerffue dit brød.

Huad ſkal nu den giøre/ ſom giffuer ſig i ecteſkab?

Hand ſkal betencke oc ſee til try ting/ til Troen/ til Kierlighed/ oc til Kaarſſet.

Huor faare ſkal hand ſee til Troen?

At hand ſkal ſtadelige tro/ at Ecteſkab er Guds gierning/ Oc at Gud er hans kiere Fader/ ſom kunde oc vilde beſørge hannem/ met en from Huſtru/ Oc naar ſaadant er ſkeet/ da ſkal hand icke ſee ydermere til andre Quinders deylighed/ eller tencke paa dem/ men hand ſkal lade ſig nøye met den/ der Gud haffuer giffuet hannem.

Huad om Ecte folck bliffue vſamdrectige oc ſkalckactige?

Da ſkal huer i ſin ſted ſaa tencke/ See/ Gud haffue giffuet mig ſaadan en ecte Perſone/ hand veed vel beſt/ huad mig tien oc er nytteligſt/ Haffde hand giffuet mig en anden / da haffde det maa vel ſke mere veret mig til ſkade/ end til gaffn/ Herrens vilie ſke met mig/ Sandelige/ huor ſaadanne Chriſtelige tancker ere/ der kand det icke gaa ilde til.

Huor faare til Kierlighed?

Hand ſkal vide / at Ecteſkab er Kierligheds oc fredſens Stat/ Saa/ at den ene ſkal tiene den anden/ hielpe oc raade/ Oc der ſkal vere idel tieniſte hielp oc trøſt/ indbyrdis imellē dem ſelff/ Der neſt imod deris Børn/ Tiuende oc alle Menniſker.

Huorledis imellem dem ſelff?

Ectefolck ſkulle vere fredſommelige met huer andre/ venlige/ kierlige oc endrectige/ ingen ſkal foracte eller haffue den anden miſtenckt/ men de ſkulle trolige tiene oc hielpe huer andre/ i lyſt oc i nød/ i lycke oc vlycke/ i karſhed oc ſiugdom/ oc i andet

ſaadant

saadant huad Gud skicker dem til. Thi Gud skabte fordi Quinden/ icke aff Mandens hoffuet/ at hun icke skal vere Herre offuer hannem/ oc icke aff hans føder / at hun aldelis skal ligge vnder føderne/ oc vere hans fødtraad oc skostrug/ Men aff siden at hun skal vere Mandens methielp.

Huorledis imod Børn oc Tiuende?

Naar Gud giffuer dem Børn oc Tiuende/ da skulle de opføde oc optucte dem/ Gud til loff oc ære/ deris Neste til hielp/ tieniste oc trøst / ia den gantske menighed til trøst / Der faa de da baade hender fulde aff gode gierninger/ Ja de kunde beuise imod deris egen Børn oc Tiuende / alle kierligheds gierninger/ der Gud haffuer budet oc befalet. Gud giør aff fromme Ecte folckis huss/ it helligt Hospital/ en Kircke/ it vdualt Kloster/ ia it lystigt Paradis oc glædeligt Himmerige/ Hand giffuer dem sin velsignelse/ alt got/ lycke oc salighed.

Huor faare til Kaarsset?

Ecte folck skulle vide/ at Gud haffuer lagd it suart Kaarss baade paa Manden oc Quinden i Ecteskab.

Huilcket er Mandens Kaarss?

Gud sagde til Adam/ Efftterdi du haffuer veret din Quindis røst lydig/ oc ædet aff det Træ/ der ieg haffde forbudet dig/ Da skal Jorden vere forbandet for din skyld/ Du skalt met kummer nære dig der aff din liffs tid/ Hun skal bære dig Torn oc Tidzel/ Du skalt æde dit brød i dit ansictis sued.

Huilcket er Quindens Kaarss?

Gud sagde til Eua/ Efftterdi du haffuer veret Hugormen lydig/ oc ædet aff den fruct/ der ieg forbød eder/ at i skulde icke æde aff/ da vil ieg skicke dig megen kummer til/ Naar du est siuglig/ da skalt du føde dine Børn met kummer/ Din vilie skal vere din Mand vndergiffuen/ oc hand skal vere din Herre.

Er der oc nogen trøst vnder dette Kaarss?

Ja/ Hoss Mandens Kaarss staar den trøst / Du skalt æde dit brød i sued / indtil du bliffuer til Jord igen / som du est kommen aff / Lige som hand vilde sige / Det skal vere it timligt

Kaarss/ oc icke vare lenger/ end saa lenge du leffuer/ oc det skal aleniste ligge paa legemet/ oc icke paa Sielen. Hoss Quindens Kaarss/ staar den trøst/ Du skalt føde dine Børn met kummer/ Oc alliguel Quinden førde offuertrædelsen i Verden/ saa skal hun dog bliffue salig/ formedelst Børn at føde/ om hun bliffuer i troen/ i kierlighed/ i Helliggiørelse met Kyskhed/ 1. Timo. 2.

Er oc Guds Ord i Ecteskab?

Icke aleniste Guds Ord/ men ocsaa Guds befalning/ skick oc velsignelse/ it erligt leffnet/ en God Samuittighed oc forhaabelse til det euige liff/ J Horkarlis oc Boleris leffnet/ er icke andet/ end Dieffuelens gierning/ befalning oc skick/ egenuillighed/ oc det guddommelige Godis forstyrring/ it vkyskt skendeligt leffnet/ en ond Samuittighed/ oc den euige fordømmelsis forventelse. Ectefolck kunde dristelige traade frem for Gud/ oc met en god Samuittighed rose deris Stat/ Trods at de Aandelige met deris optenckte Stater/ kunde lade deris mund op for Gud/ oc rose der aff/ de skulle skamme sig oc tie stille/ Thi de kunde icke føre en eniste Bogstaff frem aff den guddommelige Scrifft/ der de kunde fordagtinge deris Stater met. Der som Paffuens tredubbelte krune/ Cardinalers brede Hatte/ Bispers krogede Staffue oc flacte hatte/ Munckis Kapper/ Presters ragede plette oc Nunders Viel/ haffde saadan grund i den hellige Scrifft/ som giffte Quinders hengel oc hoffuitklede/ Oc de Aandeligis trygel seck/ som Adams pleyel eller hacke/ Hielp Gud/ huor skulde de da bramme/ braske oc prale. Men Christus haffuer taget deris roff fra dem/ i det/ hand siger Matt. 15. De tienen mig forgeffuis/ effterdi de lere saadan lerdom/ der icke er andet/ end Menniskens bud.

Huor paa mercke wi troen i Maria?

Der dem fattedis Vin/ siger JEsu Moder til hannem/ De haffue icke Vin/ Den gode Moder sørger for bryllups folcket/ oc vilde gierne/ at det skulde gaa vel oc skickelig til/ dog beder hun icke

hun icke met vdtryckte ord/ Hun tenckte/ Det giøris icke behoff at bede/ Hand er i sig selff goduillig nock/ naar som hand ekon hører/ at der fattis vin/ da hielper hand vel/ Dette er ocsaa Troens natur/ at hun forlader sig paa Guds barmhiertighed.

Huad suarer da Christus?

Hand viser hende fra sig met haarde Ord/ oc siger til hende/ Quinde/ huad haffuer ieg met dig at skaffe? Min time kom icke end nu.

Huad giør Maria/ lader hun sig oc afftrenge?

Ney/ hun siger nu først til Tienerne/ Huad hand siger eder/ det giører. Saa frimodig oc vis er hun der paa/ at hun troer/ at hendis kiere Søn Christus/ skal icke lade hende bede forgeffuis/ oc lige som hun troer/ saa skeer det ocsaa.

Huad skulle wi lære der aff?

Naar oss tyckis/ at Gud vil icke høre vor Bøn/ da skulle wi fordi icke fortuile/ eller lade aff at bede/ men fare stedze frem oc bliffue hart ved/ Thi der er visselige trøst paa ferde/ naar Gud tier saa stille/ oc vnder saadant Ney/ skiulis der it vist Ja/ Thi Gud giør saa sin gierning/ at hand icke hielper/ før end mand lader sig tycke/ at al hielp oc trøst er wde/ Der faare kaldis hand/ den rette Nødhielpere/ som hielper i ret tid.

Huor paa mercker mand den Kierlighed i Christo?

Der paa/ at hand beskickede dem saa god Vin til Bryllupet/ Hand gaff klarlige til kiende met dette Exempel/ at hand icke vil i nogen nød forlade dem wden trøst/ som effter hans befalning giffue sig i Ecteskab/ i en ret tillid oc stadig tro til hannem/ oc tage flitelige vare paa deris kald. Thi at lige som hand her/ der dem fattedis Vin/ giør god Vin aff vand/ Saa vil hand ocsaa/ naar mand i Ecteskab hiertelige beder oc paakalder hannem/ hielpe rigelige i al trang oc nød. Hand veed vel/ at der fattis baade it oc andet i Ecteskab/ nu mad oc dricke/ nu kleder oc sko. Naar som Ectefolck

nu giøre/ det Gud er behageligt/ oc atspørge først Guds Rige/ da vil hand aldrig forlade dem.

Giff it Exempel der paa aff Scrifften?

Huem fødde oc beuarede den Patriarcke Jacob/ der hand met sin Staff gick offuer Jordan/ oc kom igen met meget Folck/ Børn/ Queg oc gods? Gen. 32 Huem besørgede Joseph? Der hand bleff sold aff sine Brødre/ bleff hand icke aff Guds naade en Herre offuer al Egypten? Huem besørgede oc fødde Jsraels børn fyrritiffue aar i Orcken? Huo besørgede dem her met god vin? Ja huem besørger/ nærer/ forseer oc føder den gantske Verden/ oc alle Creature? Er icke Gud den som det giør? For hunger oc kummer skyld/ skal ingen sky oc fly Ecteskab/ Vil hand ekon skicke sig rettelige der vdi/ frycte Gud/ oc giøre det/ som hans Embede oc kald vdkreffuer oc esker/ oc gaa sin Neste ret vd/ oc vere redelig i sin handel/ Da skal hand visselige befinde/ at Gud skal io saa vel beskerme oc besørge hannem/ som hand besørgede/ Jacob/ Joseph/ oc denne Brud oc Brudgom.

Huad siger du da om Bryllups kaast/ drick/ prydelse/ Spillemend oc dantz/ Er saadan oc synd?

Huad som skeer i Bryllup/ met mad/ dricke/ dantz oc gledskab/ det kand Gud vel fordrage oc lade ske altsammen/ saa fremt det gaar skickelige/ tuctelige/ erlige oc Chrstilige til/ oc huer holder oc skicker sig effter sin Stat. At mand icke giør aff legemlig nødtørfftighed met mad oc dricke/ fraadzeri oc druckenskab: Aff ærlig oc tuctig prydelse/ en hoffmodig pral oc bram: Aff dantz oc glædskab it balstyrigt væsen oc hunde leffnet/ at løbe/ rende/ hoppe oc springe/ lige som mand vaare fra vid oc sind. Ecteskab er Guds stat/ Der faare skal det ocsaa begyndis oc handlis Christelige/ Brud oc Brudgom skulle først forlige sig met Gud/ bede Gud om en lycksalig begyndelse/ en god frem gang oc en salig ende.

De som skickede det først saa/ at Brud oc Brudgom skulde komme til Kircke/ de giorde det icke aff løsfactighed oc for

offuerflø-

offuerflødigheds skyld / som det (diss vær) nu gaar til/ at mange haffue mere lyst til at fraadze i mad oc øl / oc proppe sig/ som vskellige Creature/ end at gaa til Kircken/ høre Guds Ord/ oc bede Gud om naade. De gamle brugede der stor aluorlighed met / at de der vilde hente Guds velsignelse / oc den Christelige Menigheds bøn/ huilcket der oc vel i sandhed giøris behoff til denne Stat/ Thi huo som giffuer sig i Ecteskab/ hand haffuer vel Guds velsignelse oc den almindelige Bøn behoff/ Fordi at Dieffuelen kand icke her vere stille / hand bruger al sin mact der til/ at hand kand forstyrre oc opuecke megen vlycke i Ecteskab/ met vtroskab / hoer/ vrenlighed oc allehande iammer/ Huilcket Gud Fader/ oc vor Herre Christus/ kand oc vil forhindre oc affuerge altsammen/ Hannem ske loff oc priss til euig tid/ Amen

Den tredie Søndag effter Hellig tre Kongers Dag / Epistel/ Rom. 12.

KJere Brødre / holder eder selff icke for meget klaage. Betaler ingen ont met ont. Verer flitelige til fromhed imod huer mand. Er det mueligt / da haffuer fred met alle Mennisker/ saa meget som er mueligt er. Heffner eder icke selff (mine allerkiereste) men giffuer Guds vrede rum. Thi der staar skreffuit: Heffn er min/ Jeg vil betale/ siger Herren. Der som nu din Fiende hungrer / da giff hannem mad / Tørster hannem da giff hannem dricke. Naar du det giør/ da samler du gloende kul paa hans hoffuit. Lade icke det onde offueruinde dig/ men du skalt offueruinde det onde met got.

Huad

Huad lærer S. Paulus i denne Epistel?

Hand gaar stedze frem/ at opregne Troens fruct/ som hand haffuer begynt i disse tho fremfarne Søndages Epistler. Fordi at de gamle Lærere delede dette 12. Capit. til de Romre/ at det skulde handlis oc læsis tre Søndager effter huer andre. Thi det er it offuermaade smuct Capittel/ som lærer alt det/ der en Christen skal vide/ saa at det vel motte kaldis de enfoldige Christenis lille Bibel. Oc S. Pouel optegner end nu her siu gode gierninger/ huilcke en Christen skal vel mercke.

Huilcken er den første gode gierning?

Holder eder selff icke for meget kloge. Dette er det stiffue oc stalte sind/ i verdzligt væsen eller handel/ at mand vil icke lade sig sige/ at mand vil vide alting bedre/ end nogen det kand sige/ huad hand haffuer i sinde/ det skal vere vel oc ret giort/ oc hand vil ingelunde vige nogen. Saadan stiff sindig klogskab skal icke vere hoss de Christne/ den ene skal vige den anden/ oc lade hannem haffue ret/ efftherdi det er icke Guds ord oc troen anrørendis/ men aleniste den vduortis handel oc timelige ting.

Huilcken er den anden gode gierning?

Betaler ingen ont met ont. Tilforn der hand lerde/ at mand skal icke bande/ da taler hand om dem/ som icke kunde hessne sig. Fordi at de samme kunde icke mere giøre end bande/ oc ynske dem al wlycke/ som ere dem for stercke. Men hand taler her om dem der som den ene kand betale den anden ont met ont/ oc den ene vere den anden fortredelig. Oc en Christen skal giøre den got/ som hannem giør ont/ lige som Gud lader sin Sol skinne baade offuer onde oc gode/ oc sin regn falde/ offuer det retferdige oc wretferdige/ Matthei 5.

Huilcken er den tredie gode gierning?

Veret flitige til fromhed imod huer mand. Dette er sagd om den vduortis omgengelse/ at en Christen icke skal tencke/ at hand maa giøre/ huad hand vil/ huad heller det er andre behageligt eller oc wbehageligt. J troens sager/ oc i det som er vor

samuittighed

samuittighed oc vor Siels salighed anrørendis / skal mand for ingen mands skyld giøre eller lade noget / men bliffue hart ved det som ret er / oc Gud haffuer befalit. Men i vduortis sager oc verdzlig handel / skal huer saa handle oc skicke sig / at hand kand vere wstraffelig hoss huer mand. Lige saa siger oc Paulus 1. Thess. 5. Skyr alt det som haffuer it ont skin. Oc til de Philip. i det 4. Huad som er sant / Huad som er erligt / huad som er retferdigt / huad som er kyskt / huad som er elskeligt / huad som liuder vel / Er nogen sted nogen dygd / er nogen sted loff / da giffuer der act paa. Oc 1. Petri 1. Haffuer en god omgengelse iblant alle Hedninger.

Huilcken er den fierde gode gierning?

Er det mueligt / da haffuer fred met alle Mennisker / saa meget som eder mueligt er. Dette er sagd i almindelighed om vduortis fred iblant alle Mennisker / Christne / Jøder / Hedninger / huad heller de ere i ringe eller ypperlig stat / som hand vilde sige / Giffuer icke aarsage til wfred / lider heller alt huad i kunde lide / Vocter eder at i icke bande / skende oc sla igen. Thi at huem som slar hand giør wret / men huem som slar igen hand ypper trette / oc begynder wstyre. Oc hand siger beskedelige / Saa meget som eder mueligt er / det er / Verer fredsomelige imod huer mand / at i icke paa eders side skulle giffue aarsage til bulder oc trette. Som hand vilde sige / Fred bliffuer icke alleuegne / det er oc icke mueligt / thi Verden er formeget arrig / Det staar oc icke i noget Menniskis mact. Thi mand siger. It Menniske kand icke lenger haffue fred / end hans nabo vil. Saa skulle wi alligeuel see til / at der icke for vor skyld giffuis aarsage til wfred.

Skal ieg tale oc lide altsammen / huor skal ieg da bliffue paa det sidste?

See der kommer nu den femte gode gierning / met huilcken S. Paulus suarer til dette spørssmaal / oc siger. Heffner eder icke selff (mine allerkieriste) men giffuer Guds vrede rum. Thi der staar saa screffuit. Hefn er min / Jeg vil betale / siger Herren /

Som hand vilde sige. Giør nogen eder skade/ oc i lide det taalmodelige/ oc heffne eder icke selff/ da skulle i befinde oc fornemme/ at det skal gruselige heffnis paa den/ som eder giorde skade/ icke aff Menniskens/ men aff Gud.

Huad vil S. Paulus met disse Ord/ Heffner eder icke selff?

Hand trøster først alle Christne som pinis oc plagis/ at de for Guds skyld skulle lide taalmodelige/ alt det dem vederfaris. Der nest forferder hand oc raader dem fra al heffn/ at de skulle icke falde Gud i sit Embede/ huilcken der alene vil heffne oc betale. Try ting kand Gud ick lide aff oss. At wi rose/ heffne oc dømme. Paa det sidste beklager hand Fiendernis store wlycke/ som er/ At de falde i Guds vrede. At de enten/ naar som de giøre skade/ bliffue straffede aff verdzlig øffrighed/ eller komme i andre maade i wlycke/ i obenbare synd/ last eller verdzlig skam/ eller faa i andre maade skade. Oc der met vil hand opuecke oss til barmhiertighed/ at wi skulle intet ont ynske oc wnde vore wuenner/ oc icke heller skende eller bande dem igen/ men wi skulle meget mere ynckis offuer dem for den wlycke/ som skal komme større offuer dem/ end wi nogen tid kunde tencke/ Ja wi skulle bede Gud for dem/ at hand vil omuende/ oc vocte dem fra al wlycke.

Huilcken er den siette goden gierning?

Hungrer din Fiende/ da giff hannem mad/ tørster hannem/ da giff hannem dricke. Naar som du det giør/ da samler du gloendis kul paa hans hoffuit. S. Paulus bruger her Salomons sprock/ Prouerb. i det 25. Capit. Hungrer din Fiende/ da spise hannem met Brød. Tørster hannem/ da giff hannem vand at dricke. Da forsamler du kul paa hans hoffuit/ oc Herren skal betale dig det.

Huad kaldes at forsamle gloende kul paa hoffuedet?

Det maa forstaas i tuende maader. Først/ at wi øse saa mange velgierninger vd offuer vor Fiende/ at hand oc paa det største fortørnis oc bliffuer vred paa sig selff/ tencker eller siger: Ey/ huad vil ieg end nu hade eller forfølge hannem lenger/

der dog beuiser mig saa mange velgierninger/ Efftherdi hand giør mig saa meget til gode/ da vil ieg forligis met hannem oc vere hans Ven igen.

Der nest at Fienden formedelst mange velgierninger hannem beuisis/ synder io lenger io mere/ oc fører straff paa sig selff. Som hand vilde sige. Giør din Fiende got/ oc giff vreden rum/ Gloende kul/ det er/ Guds dom/ vrede oc straff skulle vel finde hannem. Men dette skal ingen Christen ynske sin vuen/ Men heller bede for hannem huilcket Christus icke aleniste befalede/ men ocsaa selff fuldkommede besynderlige paa kaarssit/ der hand bad for sine Fiender/ Luce 23. oc S. Staffen Act. 7.

Huilcken er den siuende gode gierning?

Lad det onde icke offueruinde dig/ men offueruint det onde met got. Her beslutter S. Pouel det 12. Capittel til de Romere/ oc tager igen alt det som er handlet i det gantske Capittel. Som hand vilde sige. Vilde i vere Christne/ da er det icke nock/ at i giøre eder selff/ eders venner oc dem som eder giøre got/ til gode/ i skulle ocsaa giøre eders Wuenner til gode/ oc effterfølge Christi Exempel/ huilcken som S. Petrus siger/ der icke gaff onde Ord/ der hand bleff ilde tiltalit. Oc som Esaias siger 53. Der hand bleff ført bort at slacte/ loed hand icke sin mund op: J skulle icke/ siger S. Paulus/ vere eders Fiende oc Modstandere lige/ giffue en bande for en anden/ Thi at bliffue i befundne i saadane stycker oc haffue indbyrdis had/ affuind/ kiff/ trette/ wsamdrectighed/ oc haffue icke it sind oc samfund/ oc der som i end nu skende oc bande hver andre/ sla oc heffne eder selff/ da ere i icke nær paa den rette vey til Saligheđ. Thi det vil aldelis vere/ at i skulle lide oc vere talmodige/ saa fremt i ville vere kaldis Christne. Ville i oc icke/ da skulle i ingelunde tillegge eder it Christeligt naffn. Saa lærer S. Paul i dette 12. Capittel til de Romere/ allehonde kierligheds gierninger/ formedelst huilcke Troen skal bliffue obenbare oc kiendis at vere ret. Gud giffue at wi ekon kunde anamme samme troens lerdō/ oc beuise hende met saadanne kierligheds gierninger/

 da vilde

da vilde wi visselige giøre Gud it behageligt Offer / oc en fornumstig Gudstieniste. Der hielpe oss til JEsus Christus vor HErre / AMEN.

Den tredie Søndag effter Hellig tre Kongers Dag / Euangelium / Matth. VIII.

DEr JEsus gick ned aff Bierget / fulde der meget Folck effter hannem. Oc see / der kom en Spedalsk / oc tilbad hannem / oc sagde / Herre / der som du vilt / da kant du vel rense mig. Oc JEsus vdracte sin Haand / rørde ved hannem / oc sagde / Jeg vil giøre det / ver reen / Oc hand bleff strax reen aff sin Spedalskhed. Oc JEsus sagde til hannem / See til / sige ingen det / Men gack hen / oc bete dig for Presten / oc offre den Gaffue / som Moses haffuer befalet / til it Vidnisbyrd offuer dem.

Der JEsus gick ind i Capernaum / traadde en Høffuitzmand til hannem / hand bad hannem / oc sagde / HErre min Tienere ligger hiemme / oc er verckbrøden / oc pinis suarlige. JEsus sagde til hannem / Jeg vil komme / oc helbrede hannem. Høffuitzmanden suarede oc sagde / Herre / ieg er icke verdig til / at du skalt gaa vnder mit Tag / men sig ekon it Ord / da bliffuer min

Tienere

Tienere helbrede/ Thi ieg er it Menniske/ som er Offrigheden vnderdanig/ oc haffuer Stridzmend vnder mig/ Oc naar som ieg siger alligeuel til den ene/ Gack hen/ da gaar hand / Oc til den anden / kom hid / da kommer hand/ Oc til min Tienere/ Giør det/ da giør hand det. Der JEsus det hørde/ forundrede hand sig / oc sagde til dem/ der hannem efterfulde/ Sandelige siger ieg eder/ Saadan en Tro haffuer ieg icke fundet i Jsrael. Men ieg siger eder / Der skulle komme mange aff Øster oc aff Vester / oc side met Abraham oc Jsaac oc Jacob i Himmerigis rige/ Men rigens Børn skulle stødis hen vd i mørcket / der skal vere graad oc tendgnidzel. Oc JEsus sagde til Høffuitzmanden / Gack bort / dig ske/ lige som du trode. Oc hans Tienere bleff helbrede i den samme time.

Huor om taler dette Euangelium?

Om tuende Personer/ Som er/ om en Spedalsk oc om en Høffuitzmand / De søge baade effter hielp hoss Christum/ den Spedalske paa sin egen Persons vegne/ Høffuitzmanden paa sin Tieneris vegne/ Oc det som de lede effter oc bede om / det bekomme de aff Christo / Den Spedalske bliffuer reen/ Oc Høffuitzmandens Suend bliffuer helbrede.

Huor met bekomme de saadanne velgierninger?

Formedelst Troen/ Thi at haffde de icke hafft Troen / da haffde de icke kommet til Christum/ eller begieret hielp aff hannem.

Huor paa kunde wi kiende den Spedalskis tro?

At hand skender sig til Christum/tilbeder hannem/falder ned for hannem paa sit ansict/ oc beder/ at hand vil rense hannem.

Var det io de Spedalske forbudet i Louen / at de motte icke haffue deris omgengelse iblant Folck?

Trang oc nød driffuer hannem der hen / Thi effterdi hand haffde hørt / at den himmelske Læge var der / da trenger hand sig frem / oc seer huercken til Louen eller til Meñisken / men løber til Christum / som til den / der er baade offuer Louē oc Spedalskhed / huor met hand giffuer sin store Tro tilkiende.

Huor aff var hand kommen til saadan en Tro?

Hand haffde hørt det gode røcte om Christo / At hand var saa god en Mand / at hand gierne vilde hielpe huer mand / som begierede hans hielp / Aff dette røcte fattede hand den Tro / at hand tencte / Nu vel / er den Christus saa venlig en Mand / da vil ieg ocsaa holde mig til hannem / oc bede om hielp / oc intet tuile paa / at hand io visselige skal hielpe mig arme Mand. J denne Tro trenger hand sig frem / oc komer til Christum.

Huad siger hand til Christum / huorledis giør hand sin bøn?

HERRE / der som du vilt / da kant du vel rense mig / Dette er en stacket bøn / men hun er alligeuel offuermaade krafftig / Thi at formedelst denne Bøn / opueckis Christus / at hand renser deñe Spedalske / vden tuil / baade paa legeme oc Siel.

Huor faare er denne bøn saa krafftig hoss Christum / eller huad er der saa kaastelige vdi / effterdi Christus saa strax bønhører deñe Spedalske / oc hun er dog neppelige try eller fire ord?

Jntet andet end Troen / Troen pryder bønen for Gud. Thi lad Demosthenem oc alle talende Mend / gaa frem / oc paa det aller skickeligste sette deris tale frem / Ja lad alle Domherer / Kloster / alle Papister oc gierningis Helgen / robe oc skrige hundrede tusinde aar / oc er Troen icke i hiertet / da er det altsammen forgeffuis / at mand taler / rober / skriger / siunger oc læss.

Huad lerer nu denne Spedalske Menniske oss?

Thu stycker. Først / at bede / huilcket der er den beste gierning / der wi kunde giøre her paa Jorden / Thi at naar Gud

er vred

er vred paa oss/ da kunde wi icke met nogen ting affstyre saadan Guds vrede/ wden aleniste met en trofast Bøn / Den hiertelige Bøn / opuecker Gud aleniste / at hand bønhører oss/ som den 51. Psalm siger/ It beklemt oc mistrøstigt hierte / foracter du Gud icke.

Huad hører til en Christelig Bøn?

Fire stycker. Først skulle wi bede i vor Herris Christi naffn/ Johannis 16. Der nest/ sette vor vilie i Guds vilie. Det tredie/ at wi skulle bede i Troen/ Jacob. 1. Det fierde/ paa det aller korteste sette vor nød frem.

Finder mand oc disse fire stycke i den Spedalskis Bøn?

Ja/ Først siger hand / HERRE. Der nest setter hand sin vilie i Guds vilie/ oc siger / Der som du vilt. Det tredie/ hand troer at Christus kand oc vil hielpe hannem/ oc siger/ Du kant vel. Det fierde / hand giffuer met it ord til kiende huad hannem fattis / Som er / at hand er wren / oc haffuer vel renselse behoff/ Oc vil saa meget sige / Min HERRE/ Jeg veed / at ieg er spedalsk aff din tilladelse / enten for min synd skyld / eller til din Herligheds obenbarelse / Jeg kiendis mig at vere en arm Syndere / oc ieg kommer alligeuel til dig/ som til min eniste Frelsere/ Jeg troer/ at du vel kant hielpe mig/ Thi du est fordi vdsend til Verden/ at du skalt oc vilt hielpe Syndere / Jeg tuil aldelis intet paa din mact oc godhed / Vilt du hielpe / da vil ieg anamme din hielp met al tacksigelse/ Vilt du oc icke/ oc min helbrede er icke forfremmelig til din ære/ oc til min Siels salighed/ da vil ieg gierne bliffue wren/ Din vilie ske/ En legemlig skrøbelighed/ oc Guds venskab er bedre/ end it sunt liff oc Guds vrede.

Huad gior Christus til denne Bøn?

Hand beuiser her sin guddōmelige Kierlighed imod tuende slags Mennisker/ Som er/ imod den Spedalske oc Presterne.

Huorledis imod den Spedalske?

Hand recker sin Haand vd/ rører ved hannem/ oc siger/ Jeg

vil det giøre/ ver reen/ Oc giffuer saa til kiende met Ord oc gierninger/ at hand kand oc vil hielpe.

Huor faare rører hand ved den Spedalske/ effterdi det var forbuden i Louen?

Hand giffuer der met tilkiende/ at intet Menniske skal aarsage sig oc skiude paa/ at hand icke kand hielpe / trøste oc tiene sin Neste/ vnder det skin/ at Guds Lou/ Menniskens bud eller Ceremonier skulde forbiude oc formene hannem saadan hielp oc tieniste/ Som de Aandelige i Paffuedommet giorde/ de vilde heller lade it armt Menniske aldelis forderffuis / end forkrencke deris Louer/ Statuter oc Ceremonier/ oc hielpe nogen i sin trang oc nød.

Huad er det at hand siger/ Jeg vil det giøre?

Dette Ord (Jeg vil det giøre) skulle wi vel mercke / oc beuare det grandgiffuelige/ som en dyrebar Perle/ Thi Christus oplader met disse Ord/ sit Guddommelige hierte / oc lader oss her paa see/ Ja lige som met hender føle/ sit guddomelige barmhiertigheds wsigelige liggende Fæ/ At hand er meget mere tilbøyelig oc redebon til at hielpe/ end wi ere til at bede. Oc alligeuel hand talede dette Ord aleniste til den Spedalske/ Saa vil hand dog/ at alle Mennisker skulle tage sig det til/ Som hand siger Matthei 11. Kommer hid til mig alle/ i som ere besuarede oc beladde/ Jeg vil vederquege eder.

Huorledis beuiser hand sin kierlighed imod Presterne?

Hand siger/ See til at du siger ingen det/ Men bete dig for Presterne/ oc offre den gaffue/ der Moses befalede/ til it Vidnisbyrd offuer dem. Det var befalet/ Leuit. 14. At Presterne skulde skue oc besee de Spedalske/ om de vaare rene eller wrene/ Nu vilde hand intet formindske aff deris rettighed / lige som Euangelium oc icke tager noget fra nogen/ men mere giffuer.

Huad skulle wi lære der aff?

At wi icke skulle giøre nogen til gode / met andre folckis skade/ som mand giorde nogle Aar siden/ der mand bygde Kircke oc Kloster/

oc Kloster/ met staalet / røffuet oc aagret gods/ oc end nu ere mange/ som ekon anamme Euangelium til Kiødelig frihed / oc at giøre oc lade/ huad dem lyster.

Huor faare siger hand / Du skalt ingen sige det ?

Hand vilde icke befale huer mand Predicke Embedet/ oc giffuer oss der met it Exempel/ at wi icke skulle i Guds gierninger søge vor egen ære oc Priss/ men aleniste Guds ære.

Huad betegner Spedalsthed ?

Spedalskhed/ er falsk Lærdom/ som er indført imod Guds Ord / ia Menniskens eget sind oc Hiertens gode tycke/ huilcket der staar Screffuit om Deutro. 12. Du skalt icke giøre/ det som dig synis ret at vere. Oc Maria siunger i Magnificat / Hand atspreder de Hofferdige i deris Hiertis sind. Thi at lige som Spedalskhed er en induortis plage oc fenger snart / oc æder omkring sig lige som en Krefft/ Saa giør oc Dieffuelens lerdom/ oc Menniskens paafund/ som wi see paa alle Kettere. Item/ Lige som Spedalskhed er en euig plage / oc staar icke vel til at helbrede eller foruinde / Saa er oc falsk lerdom / huor hand bliffuer en gang rodfest/ der henger hand fast ved/ oc lader sig icke oprycke. Item/ Lige som Moses befalede de Spedalske/ at bære oc gaa met besynderlige Tegen/ skiule munden/ gaa met vdskaarne kleder/ at mand skulde kiende dem fra andre Mennisker/ lige saa haffue oc Secter/ deris besynderlige Tegen/ kleder oc Ceremonier.

Huilcke actis da nu at vere Spedalske ?

Alle de som bruge falsk lerdom / løgn oc gaa i vildfarelse/ de ere Spedalske for Gud/ afskilde fra den Christelige menighed/ oc Guds naade/ Oc der som de icke effter tho eller tre formanelser / offuergiffue deris vildfarelse/ men fare hen fortredelige/ i deris falske mening/ da falde de effter Pauli ord Titum 3. J it forherdet sind/ oc forderffuis euindelige.

Huad var denne Hoffuitzmand for it Menniske ?

Saa meget Folckens vilkaar var anrørendis/ var hand en

Hedning/ Saa meget hans Embede var anrørendis/ var hand en Høffuitzmand offuer hundrede Stridzmend/ Saa meget hans leffnet oc omgengelse var anrørendis/ var hand en from erlig Mand/ beprydet met mange naturlige dyder oc aandelige gaffuer/ oc besynderlige met broderlig kierlighed/ der hand beuiste sin siuge Suend/ Met ydmyghed/ at hand icke holde sig verdig til/ at tale selff met Christo/ oc sender fordi Jødernis Offuerster oc Eldste til hannem/ oc lader hannem sige/ At hand er icke verdig til/ at Christus skal gaa ind vnder hans Tag. Oc mand kand der paa mercke at hand var retsindig oc wstraffelig i sit leffnet/ At hand icke var/ som mand finder mange/ en Kirckerøffuere/ Men hand haffde Bygd met sit eget gods oc bekaastning Jøderne en ny Schole/ oc hulpet saa til at holde den rette Guds tieniste ved mact/ Huilcket der var it vist tegn/ at hand trode paa den tilkommende Messiam/ Oc Christus bær ocsaa selff Vidnisbyrd om hans Tro/ i det hand siger/ At hand icke haffuer fundet saadan en Tro i Israel.

Huor paa kunde wi kiende Centurionis Tro?

Hand Trode/ at Christus kunde helbrede hans siuge Suend/ aleniste met it Ord.

Huorledis kommer Centurio til denne Tro?

Aff det gode rycte / hand hørde om Christo / Thi hand bode i Capernaum / oc hørde aff Jøderne Moisi Lou och Propheterne/ Oc hand bleff met tiden io lenger io mere fangen formedelst denne Lærdom / saa lenge / at hand bleff en from Mand / Hand haffde oc saadan kierlighed til Jøderne/ at hand Bygde dem en ny Schole / Der hand nu hørde / at CHRIstus helbrede Halte / Blinde / Døue / Dumme oc Spedalske / fattede hand der aff saadan en Tro at hand tenckte / Viste hand / at min Suend vaare siug / da hulpe hand hannem visselige / Men hand haffde alligeuel ocsaa denne tancke der hoss/ See / ieg er en Hedning / en Stridsmand/ oc wuerdig / at ieg skal komme frem for den Mand / Oc

sende

sende fordi Jødernis Eldste til hannem / de giorde Bøn for hannem / oc sagde / Hand er det verd / at du skalt vide hannem Bøn / Thi hand elsker vort Folck / oc bygde oss en ny Schole.

Huad giorde Christus til Jødernis Bøn?

Hand gick met dem / var veluillig oc redebon der til / Oc der Høffuitzmanden hørde / at Jesus kom / oc var icke langt borte / sende hand sine Venner til hannem / oc loed hannem sige / HERRE / vmage dig icke / Jeg er icke verdig til / at du skalt gaa ind vnder min Tag / Der faare actede ieg mig icke heller selff verdig til at komme til dig / men at du skulle sige it Ord / saa bliffuer min Dreng helbrede / Thi ieg er ocsaa it Menniske / som er Offrighed vnderdanig / oc haffuer Stridzmend vnder mig / oc naar ieg siger til den ene / Gack bort / da gaar hand / oc til den anden / kom / da kommer hand / oc til min Suend / giør det / da giør hand det.

Huad suarer Christus?

Denne Tro er hannem saa behagelig / at hand priser oc roser hannem for den gantske Verden / Ja met stor forundrelse / siger hand til Folcket / Sandelige ieg siger eder / At ieg haffuer icke fundet saadan en Tro i Israel / Lige som hand vilde sige / der staar en Stridzmand / oc er født en Hedning / en Gest oc fremmet i Israel / oc hand er stercke re i Troen / end i ere allesammen / i tro dog huercken Moisi eller Propheter / Oc denne Heydenske Stridzmand kommer bar oc blot / haffuer huercken Lou eller Propheterne / oc tror dog saa stadelige / at det er stor glæde / oc lyst / oc hand siger fremdelis / Der skulle komme mange fra Oster oc fra Vester / oc side met Abraham / Isaac oc Jacob i Himmerige / Men rigens Børn skulle vdstødis i det vduortis mørck / der skal vere graad oc tendgnidsel.

Huad vil Christus met disse Ord?

Hand siger her en forferdelig dom aff / offuer de vantro Jøder / oc giffuer de trofaste Hedninge en merckelig Trøst /

oc siger/ Rigens børn skulle for deris vantro oc vtacknemmelighed vdstødis/ Oc Hedninge for deris tro skyld/ anammis oc ophøyis. Ved den samme maade taler hand ocsaa Luce 20. Vingaardens Herre skal komme / oc ødelegge de vtro Vingaards Mend/ oc antuorde andre sin Vingaard.

Huad siger nu Christus fremdelis til Høffuitzmanden?

Hand siger/ Gack bort/ dig ske lige som du Trode.

Huad vil hand met de Ord?

Hand tilregner Troen det altsammen/ Troen helbreder de Siuge/ Troen giør oss fromme/ retferdige oc salige. Dette er Summa aff den gantske Christelige Lærdom. For disse Ord (dig ske/ som du Troer) buldrer oc kiffuis den gantske Verden/ Disse ord vil ingen Mand høre/ eller anamme/ Oc det er dog besluttet aff den Guddommelige Maiestat / At lige som it menniske troer/ saa skal det vederfaris hannem/ ia lige det samme oc icke andet/ lige saadan som du selff tencker at Gud hand er/ saadan som du fatter oc holder hannem at vere/ saadan er hand dig/ som den 18. Psalme siger/ Hoss den Hellige est du Hellig/ oc hoss den fromme est du from/ oc hoss den rene est du reen/ oc hoss den fortrødne/ est du fortrøden/ Holder du Gud for en Naadig Fader/ da er hand ocsaa/ Holder du hannem for en streng Tyran/ da er hand ocsaa. Naar du ligger paa din sotte Seng/ oc tencker saa om Christo/ Nu er det giort met mig/ Christus vil icke hielpe mig/ ieg er fordømt/ mig staar icke andet faare end Helffuedis pine/ oc du far saa den samme Vey hen/ da kant du io ingen anden skylde end dig selff. Thi at lige som du Troer/ saa vederfaris det dig/ Men naar du rettelige seer til Christum/ oc met en stadig Tro forlader dig paa hannem/ oc tencker saa/ O min HERRE/ ieg er en arm Syndere/ det vedst du/ Men du haffuer io tilsagd mig/ at der som ieg kand tro/ da vilt du vere mig Naadig/ forlade mig alle mine Synder/ oc giffue mig det euige Liff/ Det samme troer ieg oc forlader mig til/ oc der paa vil ieg Dø/ oc fare gladelige bort/ See/ Døer du i saadan en Tro/

da skeer

da skeer dig lige som du Troer/ Thi/ efftersi du giør Christo den ære/ oc troer hans Ord/ oc formoder dig alt gaat aff hannem/ Da giør hand dig den ære igen / oc holder dig det / det hand tilsagde dig/ Ja hand siger ocsaa til dig/ Dig skee lige søm du troer/ Troer du at ieg er din Barmhiertige Gud / oc befaler din Aand i mine Hender/ Da vil ieg oc vere din Naadige Barmhiertige Gud/ oc lade din Aand vere mig befalen / oc der skal ingen riffue hende aff mine hender / Men mine Engle skulle tage vare paa din Siel/ oc føre hende i Abrahams skiød/ det er ind i det euige Liff/ AMEN.

Den fierde Søndag effter Hellig tre Kongers dag/ Epistel/ Roma. 13.

KJere Brødre / Verer ingen mand intet skyldige/ uden at i elske huer andre/ Thi at huem som elsker den anden/ hand haffuer fuldkommet Louen. Thi at der er sagd/ Du skalt icke bedriffue hoer/ Du skalt icke thiel sla/ Du skalt icke stiele / Du skalt icke bære falsk vidnisbyrd/ Du skalt intet begære / Oc om der er noget andet Bud mere / dette befattis i disse ord/ Du skalt elske din Neste/ lige som dig selff : kierlighed giør den Neste intet ont. Saa er nu kierlighed louens fuldkommelse.

Huad lærer S. Paulus i denne Epistel?

Hand befatter oc beslutter her i en liden Sum/ al Troens fruct i kierlighed/ Oc vil/ at Christne Folck skulle saa holde sig imod verdzlig Offrighed / oc imod huer mand / at ingen skal haffue klagemaal eller tiltale til dem / oc siger. Verer ingen mand intet skyldige / uden at i elske huer andre.

Huad er det sagd?

Verer skyldige/ icke som Mennisker/ men som Christne/ at eders skyld kand vere en fri skyld/ aff kierlighed/ icke en tuingd skyld aff Louen.

Er der da dubbelt skyld?

Ja/ Der er en skyld eller geld/ som er aff lousens natur/ hun giør skyldener for Mennisken / at det ene Menniske haffuet ret oc tiltale til det andet for geld skyld. Aff huilcken natur det er/ om mand icke giffuer Offrighed skat/ taald/ beuiser dem lydighed oc ære. Thi alligeuel en Christen icke er plictig til saadant paa sine egne vegne/ saa er hand dog/ efterdi hand skal leffue paa Jorden/ skyldig effter det vduortis Menniske/ at giøre lige som alle andre i saadan skyld/ oc hielpe at holde almindelig skick oc timelig fred ved mact. Saa gaff Christus den Pending til skat Matthei 17.

Den anden skyld er aff kierligheds natur/ der som en Christen giór sig selff til huer mands tienere / som S. Paulus siger 1. Corinth. 9. Der ieg vaar fri/ giorde ieg mig alligeuel til huer mands tienere.

Bindis oc kierlighed i Louen?

Ja/ Thi S. Paulus siger her/ Huem som elsker den anden/ hand haffuer fuldkommet Louen.

Huorledis skeer den fuldkommelse?

Huor som louer formildis oc brugis effter kierlighed oc nødtørfftighed/ der gaar det ret. Thi hoffuitsummen paa Louen er kierlighed aff it rent hierte 1. Timo. 1. Men huor som mand driffuer Louen vden kierlighed / da er der ingen større vret/ ingen større vlycke/ ia intet ælendigere iemmer paa Jorden. Thi Louen er icke der andet/ end en plage oc forderffuelse/ effter det almindelige Ordsprock. Summum ius, summa iniuria. Den strengiste ret er den største vret.

Kand der oc giffuis Exempel paa?

Dauid kom hungru til Presten Ahimelech. 1. Samue. 21. Oc bad om mad. Der som Presten nu haffde huldet sig her

strengelige effter Louen/ oc icke giffue Dauid Skuebrød/ da haffde hand ihielslagit Dauid for lousens skyld. Men hand saa til Brødene/ oc gaff hannem dem aff kierlighed.

Lige saa actede Christus icke at holde Louen vduortis/men hand halp huor som det giordis behoff at hielpe/ ocsaa paa Sabbathen. Lige saa halp hand oc den krumpne Quinde Luce 13. Oc den Vatersottige Luce 14. Oc den som haffde verit saa lenge siug/Johan. 5. Oc den som vaar blind født/Johan. 9. Lige som Ahimelech nu handlede met Skuebrødene/oc Christus met Sabbathen/ Saa skulle oc wi formilde oc bruge alle Louer effter kierlighed oc nødtørfftighed. Thi Louen skal vige for kierlighed/ ia der som en lou handler imod kierlighed/ da skal hun til intet giøris oc icke mere gielde.

Huad vil S. Paulus met disse Ord/ Louen er kierlighed fuldkommelse?

Saa meget vil hand sige/ kierlighed fuldkomer saa Louen/ at hand er selff fuldkommelsen/ Men Troen fuldkommer saa Louen/ at hun selff forstrecker det/ der hun fuldkommis met. Thi troen er krafftig formedelst kierlighed/ Galat 5. Tag it Exempel. Vand opfylder it kruff/ oc Skenckeren opfylder det ocsaa. Vand formedelst sig selff/ Skenckeren formedelst vand. Lige saa fuldkommer kierlighed Louen/ oc troen fulkommer ocsaa Louen. Kierlighed formedelst sig selff/ Troen formedelst kierlighed oc den hellig Aand. Phariseer oc gierningsHelgen mene/ at naar mand giør aleniste Louens gierninger oc Ceremonier/det maa gaa met kierlighed til den Neste huorledis det kand/ da fuldkommer mand aldelis Louen. Men de gaa longt fra den rette vey. Gud vil ingen gierning haffue behagelighed til/ naar som hiertet icke er fult met kierlighed imod din Neste. Huor som saadan kierlighed nu icke er/der er troen farsfuit oc falsk/ der holder mand oc icke Guds bud. Men huem som der er retsindig kierlighed til din Neste/ der giør mand oc veluillige wtuingd oc vnød/det Gud vil haffue giort/der holder mand ocsaa de bud i Mosi anden Taffle/ effterdi kierlighed handler

intet

intet fortredelige imod sin Neste/men giør altid/som hand vilde haffue aff en anden.

Er da kierlighed hoffuit stycket i alle Lover?

Ja/ Thi det der er sagd/ siger S. Paulus. Du skalt icke bedriffue hoer. Du skalt icke stiele. Du skalt icke ihiel sla. Du skalt icke bære falskt vidnisbyrd. Du skalt icke begære/ Oc om der er noget andet Bud mere/ det begribis i disse Ord. Du skalt elske din Neste lige som dig selff.

Huorledis skal ieg forstaa dette Bud?

J dette bud ere fire ord / som giffue tilkiende/ met huad snildhed dette bud er forkyndet aff Gud.

Huilcket er det første Ord?

Du skalt/ Der giffuer hand til kiende den Person/ som skal elske: Som er/ Du/ du/ du/ selff. Thi der skal ingen fuldkomme Guds lou for den anden. Huer skal fuldkome hende for sig selff. Som S. Paulus siger Gal. 5. Huer skal bære sin egen byrde. Oc 2. Corint. 5. Wi skulle alle staa for Christi domstoel/ at huer skal anamme paa sit legeme/ som hand det fortien/ huad heller det er got eller ont.

Huilcket er det andet Ord?

Elske/ Der giffuer hand troens høveste gierning oc ypperste dygd til kiende/ som er kierlighed/ Hand siger icke/ Du skalt giffue din Nest mad / dricke / kleder etc. Huilcke der ere dog ocsaa kaastelige gode gierninger/ men du skalt elske hannem. Kierlighed er Hoffuedet/ den brønd oc veldekilde/ ia den almindelige dygd til alle dygder. Kierlighed giffuer mad / dricke/ klæder/ hand trøster/ beder/ forløser/ hielper oc redder. Kierlighed giffuer sig selff/ met legeme oc Liff/ met gods oc ære/ met al formue induortis oc vduortis til sin nestis nød oc nytte/ baade til Venner oc wuenner/ hand holder intet tilbage/ der hand kand tiene sin Neste met. In summa kierlighed er tienstactig i alle maade/ oc forfremer ocsaa sine Wuenner til det beste aff sin yderste formue.

Huilcket er det tredie Ord?

Din Neste/ Der giffuer hand den kieriste Ven tilkiende/ der mand skal elske/ Hand siger icke/ du skalt elske den rige/ Veldige/ Lerde/ Hellige etc. Men den Neste vden al Personers anseelse. Verdens falske kiødelige kierlighed seer aleniste til Personer/ oc elsker/ saa lenge hand kand søge sin egen fordel der hoss/ oc venter sig noget igen/ oc naar som der henger icke lenger nytte hoss/ da haffuer kierlighed ende. Men dette bud kreffuer en fri kierlighed til huer mand/ wansaandis/ huem hand er/ vere sig enten ven eller wen.

Thi hand søger icke sin egen fordel eller nytte/ men hand giffuer oc giør andre til gode oc söger deris fordel. Der faare beuiser hand sig allermest imod fattige/ nødtørfftige/ Syndere/ siuge oc skrøbelige Mennisker/ Thi der faar hand stedze oc aluegne baade hender fulde/ at haffue metynck offuer/ omdrage/ bære/ trøste/ tiene/ giøre til gode oc beuise velgierninger.

Saa hører ieg vel/ at en Kong eller Første skal oc elske de ælendige oc fattige?

Ja sandelige/ Thi her staar Guds bud/ Du skalt elske din Neste/ lige som dig selff. En Konge skal aff Guds befalning haffue en fattig Stackarl kierere end sin krune/ oc gantske Kongerige/ Oc der som den fattige haffde det behoff/ ocsaa lade sit Liff for hannem/ Thi hand er hannem kierlighed plictig/ oc skal lade hannem vere sin Neste.

Det er i sandhed it dyrebart Bud/ der giør saa vlige Mennisker saa smuct lige?

Ja sandelige er det it kaasteligt bud/ huilcket ærens Konge Guds Søn selff fuldkommede/ tiente alle Syndere/ døde ocsaa for dem/ at der visselige ingen Kong/ eller første skulde bluis ved/ at tiene de fattige/ Som wi læse at S. Elizabeth giorde.

Huilcket er det fierde Ord?

Lige som dig selff. Der setter hand it ret leffuende Exempel frem/ sō er dig selff/ dette exempel er io klarere oc forstandeligere/

end alle Helgens exempel. Fordi at de ere nu døde. Men dette Exempel leffuer vden affladelſe. Thi huer ſkal bekiende oc betencke/ huor hiertelige hand elſker ſig ſelff/ huor omhyggelig hād er for ſit Liff/ huor flitelige hād beuarer ſit legeme met mad/ klæder oc alt det ſom got er. Nu lærer dette Bud dig/ at du ſkalt giøre din Neſte lige det ſam̃e/ der du giøre dig ſelff/ at hans legeme oc liff/ ſkal gielde ſaa meget hoſſ dig/ ſom dit eget legeme oc Liff.

Gaar det oc da ſaa til met dette Bud i Verden?

O HERRE Gud ney/ Verden handler der ret tuert imod. Thi at i vor ſted/ vdualde wi andre Perſoner/ ſom var/ Preſter/ Muncke/ Nunder/ de ſkulle vere fromme for oſſ/ elſke oc bede/ At wi for vor egen Perſon ick torde ſelff giøre ſaadant. Der neſt optenete wi vore egne gierninger/ i den ſted wi ſkulde øffuit oſſ i den ædele dygd kierlighed. For det tredie kledde wi ſten oc ſtock/ i vor Neſtis ſted/ oc beuiſde de Døde oc de Helgen i Him̃elen vor tieniſte oc kierlighed. For det fierde/ tage wi Helgẽs Legender i ſteden for dette ſmucke Exempel wi ſkulde rette vort leffnet effter/ ville ſaa vere de vduortis Exempel lige/ oc lade det ſtaa til bage/ der vort eget Liff oc legeme holder oſſ faare/ oc Guds bud ſtedze ſkiuder oſſ ind/ i huilcket wi haffue mere at følge oc øffue oſſ i/ end wi nogen tid kunde komme aff ſted/ oc der ſom wi end kunde vdrette det altſammen/ ſaa kunde wi dog icke bliffue Chriſto lige.

Huorledis ſkal der da gaa dem/ der icke elſke deris Neſte lige ſom ſig ſelff?

Deris egen ſamuittighed ſkal klage paa dem/ i huilcken dette Guds bud er ſcreffuit/ oc deris eget leffnet ſkal ſom it Exempel bære vidniſbyrd imod dem/ at de haffue icke giort ſaa imod deris Neſte/ ſom deris eget leffnet haffuer krafftelige lert dem/ mere en alle Helgens Exempel. O huor ilde vil det da gaa de Aandelige baade i Kircker oc Kloſter/ ſom aldrig hulde dette Bud. Ja naar haffde de ſaa megen tid oc ſtund/ for deris mangfoldige Ceremonier oc ducke gierning/ at de i deris hierte kunde en gong ſee til Guds bud/ oc acte en gang dette Exempel

paa deris

paa deris eget legeme/ eller dog selff læse eller høre det predicke. O det arme fortabte Folck. De skulle paa den dag robe til Gud. HERRE/ giorde wi icke mange vnderlige gierninger i dit Naffn ? etc. Da skal hand sige til dem/ Jeg kiender eder icke/ viger fra mig i Misdedere/ Matthei 7.

Huorledis beslutter S. Paulus denne Epistel?

Saa siger hand/ kierlighed giør din Neste intet ont. Saa er nu kierlighed lousens fuldkommelse. Dette ere stackede ord/ men Gud giffue at wi kunde vel legge dem paa hiertet/ oc giøre der effter/ Ja ville wi vere Christne oc Christi discipler/ da skal i sandhed denne kierlighed oc haffue fremgang hoss oss/ eller wi skulle lide/ at wi regnis for Gud som Hedninger oc Tørcker. Der er i sandhed i denne sidste farlige tid liden kierlighed iblant de Christne. Gud giffue sin naade/ at hand bliffue større her effter/ oc at hand kand dag fra dag forfremmis oc vore hoss oss/ AMEN.

Den fierde Søndag effter Hellig tre Kongers dag/ Euangelium/ Matth. 8.

OC JEsus gick ind i Skibet/ oc hans Disciple effter fulde hannem. Oc See/ der begyndis en stor Storm i Haffuet/ saa/ at Skibet skiultis ocsaa aff Bølgerne/ oc hand Soff. Oc Disciplerne ginge til hannem/ oc vaectede hannem op/ oc sagde/ Herre/ hielp oss/ wi forderffuis. Da sagde hand til dem/

Jlidet Troendis / hui ere i saa fryctactige? Oc hand stod op / oc truede været oc Haffuet / Saa bleff det gantske stille. Men Mennisken forundrede dem / oc sagde / Huad er det for en Mand / at været oc Haffuet ere hannem lydige?

Huad holder dette Euangelium oss faare?

Try stycker. Først / for huad sag Christus lader sine Christene fristis / baade til Land oc Vand. Det andet / huorledis Christus trøster sine Christne igen i Fristelse oc vnder Kaarsset. Det tredie / den Aandelige vdtydning paa denne Euangeliske Historj.

Huilcket er det Første stycke?

Christus gaar ind i Skibet / oc som tilbørligt var / da følge hans Disciple hannem / oc det andet Folck bleff til bage. Efftertdi Christus nu haffde Predicket Troen for sine Disciple / oc lært dem paa Bierget / oc stadfest samme lærdom met mange Exempel oc vnderlige gierninger / Som met den Spedalske hand rensede / met Høffuetsmandens Suend hand giorde helbrede / met S. Peders Hostruis Moder / oc met mange andre besette oc siuge Mennisker / Saa vil hand nu forsøge dem / baade / til Land oc Vand / om de oc ville bliffue bestandige i Troen / naar Fristelse kommer paa / Oc effter hand nu aff mange reyser oc megen Predicken var træt / lagde hand sig ned i Skibet / oc Soff paa en Hoffuet dyne.

Huad giorde den stund Christi Disciple?

De vaare glade oc vel til freds / oc mente / at effterdi Christus er i Skibet hoss dem / skal dem intet kunde skade / Der er ingen fryct eller forferdelse paa ferde / Der som nogen da haffde spurt dem at / om de Trode paa Christum / oc forlode sig paa hannem / Da skulde de vel suaret frimodelige / Huad ellers? Skulde wi icke tro oc forlade oss paa hannem

Men huad

83

Men huad skede der?

Den stund de ere saa trygge / oc vente sig ingen fare/ oc været er smuct stille/ da legger Christus sig ned i Skibet/ oc soffuer/ oc lader Vandbølger offuersla dem/ oc været staarmet ind paa dem/ oc hand lader/ lige som hand veed der intet aff/ Der kommer da saadan fryct oc forferdelse/saadan redzel oc beffuelse/ paa Apostlerne/ at de icke vide huort de skulle hen?

Huor faare giør Christus det?

Paa det deris skrøbelige Tro skal bliffue obenbare oc giffue sig tilkiende / Thi mand kand aldrig bedre kiende en ret eller falsk Tro/ end vnder Kaarsset/ oc i Fristelse.

Giff Exempel?

Petrus talede store Ord/oc aff fordristelse tilsagde/at hand vilde Dø met Christo/ Men der hand bleff fristet/ vende hand Kaaben effter været/ oc forsor Christum. Wi vide ocsaa selff drabelige at tale om Euangelio / Kaarsset oc Taalmodighed/ naar wi ere vden fare/ Men naar Kaarsset kommer/oc wi skulle stride met Dieffuelen/ Verden/ Synden oc Helffuede/ da giffuer det sig vel tilkiende/ huad tro wi haffue.

Haffde da Disciplene ingen Tro?

De haffde vel en Tro/ men hun var skrøbelig/ Haffde de hafft en sterck Tro / da haffde de visselig tencte/ Nu vel/ lad været staarme oc bruse/ Bølgerne velte sig om oc buldre/Haffuet skryde oc løffte sig op/huor Christus bliffuer der bliffue wi ocsaa/ da haffde det ingen nød hafft. Men nu de forlade Christum/ oc see aleniste til staarmen/ da forsuinder Troen/ oc de lide nød.

Huad er da det at Christus soffuer i Skibet?

Hand vil der met giffue tilkiende/at hand er it sant Meñiske/ som den der aff mange reyser oc megen Predicken/ var bleffuen træt/ oc haffde naturlig huile behoff/ Oc end dog hand effter Mandommen tog sig rolighed til oc soff/ saa vogede hand alligevel effter Guddommen/ som den 121. Psalm siger/Israels voctere soffuer icke/ oc hand søffnis icke heller.

Huor faare lader hand da saadan staarm komme offuer Skibet?

Hand vilde der met forsøge dem / oc giøre dem dristige til den tilkommende fristelse/ oc giffue dem aarsage til/ at paakalde Gud i Aanden oc i sandhed / Gud giør effter sin seduane/ som Salomon siunger i den høye Sang/ cap. 2. Hand staar bag veggen / seer igennem splinderet / oc giffuer act paa / huorledis hans Christne ville skicke sig vnder Kaarsset.

Skulle da de fristis/ som haffue anammet Christum?

S. Petrus siger/ 1. Pet. 4. Det er tid/ at Dommen skal begyndis paa Guds Huss. Oc S. Paulus siger/ 2. Timoth. 3. Alle de som ville leffue Gudelige i Christo Jesu/ de skulle lide forfølgelse. Oc Dauid Psal. 34. Den Retferdige skal meget lide/ Men HERren hielper hannem aff det altsammen. Saa haffuer det veret aff begyndelsen.

Giff Exempel?

Abel var it Retferdigt Menniske / oc hand bleff alligeuel ihielslagen aff sin broder Cain. Abraham straffede de Chaldeers Affguderi/ oc de vilde opbrende hannem met Ild/ at hand nødis til at vndfly. Al den stund Moises var i Kong Pharaonis Sal / da bleff hand holden som en Kongis Søn / Men strax hand gaff sig til Israels Børn/ bleff hand fordreffuen aff Landet. Al den stund Israels Børn vaare i Egypten/ da haffde de offuerflødelige mad / Men der de effter Guds befalning komme i Orcken/ lede de stor hunger oc tørst/ indtil Gud trøstede dem met det Himmelske Brød. Lige klagede ocsaa Jøderne i Egypten/ Hierem. 44. At al den stund de haffde icke giffuit Himmelens Dronning røgelse oc offret til hende / da haffde de ingen lycke hafft. Disligist klagede ocsaa de Romere / i de Gotthers tid / at effter de haffde anammet troen til Christum / da skulde de vere huer mands Skostrug / oc vndertryckis aff den gantske Verden. Der Paulus forfulde Christi Discipler / da var hand

i act

i act oc anſeelſe hoſſ Jøderne/ oc wden forfølgelſe/ Men effter at hand bleff en Chriſten/ haffde hand ingen fred i denne Verden. Lige ſaa gick det oc her Diſciplerne/ de haffde offte faret offuer dette Haff/ oc været wden al fare/ Men nu/ de haffue Chriſtum i Skibet hoſſ ſig/ da vil Været oc Haffſens Bølger aldelis ſencke dem ned.

Gaar det end nu ſaa til i Verden?

Ja viſſelige. Al den ſtund it Menniſke tien Verden/ oc leffuer effter hendis vilie/ da haffuer hand lycke oc fremgang/ Men naar hand begynder oc efftetfølge Chriſtum/ da ſlaff hannem al wlycke til/ da giør hand ſig Verden/ Dieffuelen oc alle wgudelige Menniſker til wuenner. Verden kand fordrage alle Hedningers/ Tørckeris oc falſke Chriſtnis Lærdom oc Predicken/ Men Chriſti Predicken oc Lærdom/ kand hun icke fordrage.

Huad ſag er der til?

Chriſtus ſtraffer dem alle ſammen. Verdens Viſe/ kalder hand Daarer/ Dem ſig forlade paa deris gierninger/ kalder hand Syndere/ De weldige/ kalder hand ſkrøbelige/ Hand ſiger ocſaa/ at de Rige komme neppelige i Himmelen/ At Menniſkelige fornufft er blind/ At Menniſkens Lærdom er falſk oc fordømmelig. Saadant kand Verden icke fordrage/ hun fortørnis der offuer/ begynder at buldre oc bruſe/ Der begyndis da den ſuare ſtaarm/ at Vær oc Vand gaar offuer Chriſti lille Skib/ offuer Euangelium oc Guds Ord/ Der plagis de da alle oc lide forfølgelſe ſom bekiende Chriſtum/ Predicke Euangelium/ anamme Guds Ord oc den Guddommelige ſandhed.

Huad ſkulle wi da giøre i ſaadan friſtelſe/ ſkulle wi ſtøde Chriſtum aff Skibet/ at wi kunde leffue i rolighed/ oc intet lide?

Det ſkal vere langt fra. Thi at forſkiude wi Chriſtum/ da forſkiude wi met hannem al Naade/ Lycke oc Salighed/ wi ſkulle/ naar det gaar ſaa til/ vere taalmodige/ oc lade Gud raade/

raade/ indtil hand formedelst vor bøn oc paakaldelse/ bliffuer opuact aff søffne/ oc stiller saadan staarm/ huilcket hand oc visselige vil giøre/ der som wi ekon ville stadelige forlade oss paa hannem.

Huad giorde Disciplerne i saadan angist oc nød?

De ginge til Christum/ vacte hannem op/ oc sagde/ Mestere/ Gaar det dig icke til hierte/ at wi forderffuis/ O HERre hielp oss.

Huad suarer Christus sine Disciple?

Hand sagde til dem/ J lidet troendis/ huor faare ere i saa fryctactige? Hand straffer dem/ oc forskiuder dem dog icke/ alligeuel deris tro var skrøbelig/ Men hand styrcker dem/ Hand stod op oc truede været/ oc sagde til Haffuet/ Ti oc ver stille/ Oc været sacttede sig/ oc det bleff gantske stille.

Huad skulle wi lære der aff?

At Christus er alene en Herre/ offuer Himmel oc Jord/ offuer Vand oc Haff/ at hand alene/ er den eniste Patrone/ Skipper oc Styremand/ som den 65. Psalm siger/ Du est allis haab oc tillid paa Jorden/ oc langt bort paa Haffuet/ Du som stiller Haffsens bulder/ oc Bølgers bulder. Oc at hand ocsaa vil trøste oc hielpe/ i al fare Lægemlige oc Aandelig/ til Vand oc Land/ Saa fremt wi ocsaa ere met hannem i Skibet/ det er/ formedelst Troen rodfeste i hannem/ Oc alligeuel det end vndertiden varer lenge/ oc oss tyckis/ At hand soffuer/ haffuer forglemt oss/ oc vil icke høre oss/ saa skulle wi dog icke fortuile/ Men met de hellige Discipler/ oc met den 44. Psalm robe/ Stat op Herre/ Huor faare soffuer du? Vaage op/ oc forskiud oss icke saa aldelis/ Huor faare skiul du dit Ansict/ oc forglemmer vor ælendighed etc. Da skulle wi snart befinde at det er sandhed/ der Dauid siger i den 121. Psalm. Jsraels voctere soffuer icke eller søffner. Oc i den 41. Psalm. Hand kalder paa mig/ saa vil ieg Bønhøre hannem/ Jeg er hoss hannem i nød/ Jeg vil riffue hannem vd.

Huad er da det/ at Menniſken forundre ſig /oc priſe Gud?

Der ſkulle wi lære aff/ at Guds ære oc Naffn priſis altid formedelſt Kaarſſet oc bedrøffuelſe/ oc at hans Ord vdbredis meſt i forfølgelſe. Oc det gaar i ſaa maade gantſke wlige til/ met Guds Rige/ oc Verdens Rige. Verdens Rige bliffuer ſtørre oc ſterckere/formedelſt fred oc lyckſalighed/oc formedelſt/ ſtrid oc wlycke/ bliffuer det ſkrøbeligt oc forfalder/Men Chriſti Rige bliffuer formedelſt fred/ glæde/ rolighed oc lyckſalighed ringe oc forfalder / Oc formedelſt bedrøffuelſe/ forfølgelſe/ ſtørre oc ſterckere/ oc io lenger io mere veldigt oc mectigt/ Der faare lignis det ocſaa ved it Palme træ/ ſom giffuer ſig op oc ſtaar imod byrden.

Huad er den Aandelige forſtand paa denne Hiſtori?

Skibet er Chriſtendommen / Haffuet er Verden / Vær oc Bølger er friſtelſer aff Verden / Dieffuelen oc vort eget lægeme / Diſciplerne ere de Chriſtne / oc beſynderlige de / ſom Predicke Ordet / Chriſtus er den eniſte Nødhielpere/ De Chriſtnis leffnet er icke andet end en Seilads / Vort Skib / det er / vor Siel oc Samuittighed / offuerfaldis offte met farlige Bølgere oc værilinge / Der til met er her i denne Syndige Verdens Haff / mange Stenklipper til forargelſe / paa huilcke vort Skib / det er / vor Tro / offte ſtøder oc lider ſkade / Det ere Dieffuelens farlige friſtelſer / Verdens grumme Bølger / vort legemis forferdelige vær oc ſtaarm / foruden andre Spøgelſer oc vnderlige Diur i Haffuet / Som mangfoldig ond begering / ſyndelig lyſt oc tilbøylighed til ſynd / huilcke der ſtedſe ſaa opuecke oc ſkynde oſſ til det onde / at wi aldrig kunde haffue fred eller rolighed ſaa lenge wi leffue her paa Jorden. Thi huo ſom vil vide / huorledis det gaar en Chriſten her paa Jorden / hand ſkal ſee til it Skib paa Haffuet / ſom driffuis hid oc did/ frem oc til bage aff Bølgerne/ oc gaar faar voffue oc vind/ oc der til met offuerfaldis aff ſne / ſtaarm oc regn / at / huo det ſeer / icke veed eller kand andet tencke / end det ſtrax ſkal forgaa oc bliffue til intet.

Lige er det ocsaa met it Christet Meñiskis leffnet. En Christen settis hen i Verden/ iblant sine største Fiender/ lige som it maal mand skiuder til met mange Pile. Dieffuelen tager vare oc blæss forgifft ind i vore tancker/ hierte/ siel/ aand oc samuittighed / Verden tager vare paa vore ord/ gierninger/ lærdom oc leffnet/ Der stormer hofferdigheds Vær / Her buldre wkyskheds bølger/ Paa denne side bruser had oc affuind / paa den anden side offuerfalder gerighed oss/ oc andre wtallige mange Synder/ saa/ at wi ere intet øyeblick fri.

Huad skulle wi da giøre/ i dette farlige vesen?

Lige som Moises met sin kæp slo Flæhaffuet / det røde Haff/ oc giorde Jsraels Børn en fri gang/ Oc kaste it Træ i det beske Vand/ at det bleff søt / Saa skulle wi ocsaa met de Guddommelige Ordis Kæp/ sla bedrøffuelsens oc modgangs Vand/ Da skulle wi icke aleniste gaa fri/ trygge oc met tørre Føder hen igennem / Men samme modgangs vand skal ocsaa bliffue søt oc nytteligt til salighed. Disciplerne kunde icke forderffuis/ alligeuel været stormede gruselige / oc Haffsens Bølger brusede/ Thi Christus/ Haffsens oc Værens Herre/ var hoss dem. Lige saa kunde oc icke wi forderffuis/ alligeuel wi end ere fattige/ skrøbelige oc siuge/ eller ocsaa dø aldelis bort. Thi huad heller wi leffue eller dø/ da høre wi Herren til / saa fremt wi ekon bliffue fast ved hans Ord. Wi ere visse paa/ at Kaarsset/ Fristelse oc forfølgelse skal vere der/ som mand Predicker Guds ord/ Men huor som Ordet icke Predickis/ der er det altsammen roligt oc stille/ den ene hygler oc smigrer for den anden / den ene Blinde ledsager den anden/ oc Dieffuelen frister dem aldelis intet.

In Summa/ Naar wi offuerfaldis met fristelse oc forfølgelse/ da mue wi vel sige / Ja/ ieg tenckte det vel/ at Christus skulde vere i Skibet met. Derfaare bruser Haffuet oc Været staarmer/ som den 99. Psalm siger/ HERREN er Konge/ der faare buldre Folckene / Hand sider paa Cherubim/ der faare røres Verden sig. Men lad buldre oc bruse/ saa er det dog fast oc vist / At vær oc vand skulle vere hannem lydige / Oc at fristelser

oc mod-

oc modgang icke skulle vare lenger/ end Gud vil/ Hand er en HERRE offuer alting/ hand kand ocsaa/ i it øyeblick/ omuende alting/ Hannem vere loff/ priss oc ære til euig tid/ AMEN.

Den femte Søndag efter Hellig tre Kongers Dag/ Epistel/ Collo. 3.

KJere Brødre/ Saa legger nu alting aff eder/ vrede/ grumhed/ ondskaff/ bander/ skendzels Ord aff eders mund/liuger icke at huer andre. Afførerr det ga nle Menniske met sine gierninger oc iførerr det ny/ som skal fornyiss til bekiendelse effter hans rette Billede/ som hannem skabte/ der som icke er Greke/ Jøde/ omskærelse/ forhud/ vgreke/ Schyta/ tienere/ fri/ men Christus er alting/ oc i alle.

Saa iførerr eder nu som Guds vdualde Helgen/ oc elskelige / hiertelig Barmhiertighed/ venlighed/ ydmyghed/ sactmodighed/ taalmodighed/ oc den ene fordrage den anden/ oc forlader huer andre/ der som nogen haffuer klagemaal imod den anden/ lige som Christus forlod eder/ saa skulle oc i. Oc offuer alt det / da iførerr kierlighed / som er fuldkommelsens baand. Oc Guds fred regnere i eders hierter / til huilcken i oc ere kallede i it legeme/ oc verer tacknemelige.

Lader Guds ord bo rigelige iblant eder i al visdom / lærer oc formaner eder selff / met Psalmer oc Loffsange/oc aandelige deylige Viser/ oc siunger Herren

i eders hierter. Oc alt det som i giøre met ord eller gierninger / det giører altsammen i vor Herris Jesu Naffn/ oc tacker Gud oc Faderen formedelst hannem.

Huad lærer denne Epistel oss?

Om den gamle Adams/ det syndige legems/ oc de syndige lemmers dræbelse.

Huor i staar legemens dræbelse?

I tho atskillige nyttelige gierninger/ i affleggelse oc paaleggelse/ eller i afførelse oc iførelse.

Huad er affleggelse oc afførelse?

Intet andet/ end at mand bluis ved it kledebon/ oc taar icke for skam skyld gaa der met iblant Folck / Som den der i Euangelio/ gick ind til bryllup/ oc bleff vdstøt/ fordi at hand haffde icke bryllups klæder paa/ Det er/ hand haffde icke afflagd det gamle leffnet oc omgengelse.

Huad er paaleggelse oc iførelse?

Intet andet/ end en visser tillid/ at alle vore gierninger ere Gud behagelige/ oc at wi nu skulle gladelige giøre/ alt det som oss kommer for haande.

Giff it Exempel?

Naar mand gaar til Bryllup / da pryder mand sig met klæder/ i den mening/ at mand skal vere glad/ quæde/ dantze oc springe/ met Brud oc Brudgom. Thi wi vide/ at wi fordi ere budne/ oc giøre Brudgommen til vilie der met. Lige saa ere nu wi Christne ocsaa glade oc lystige / Effterdi wi formedelst Gud naade ere kallede til it nyt leffnet/ oc skulle voxe oc forfremmis/ i Troen oc vdi gode gierninger.

Huad skulle wi afflegge?

Legger aff eder/ siger S. Paulus /vrede / grumhed / ondskaff bander/ skendzels Ord/ aff eders mund/ liuger icke at huer andre.

Huad er det sagd?

Det er

Det er saa meget sagd. Haffue i tilforn verit vrede oc onde/ bandet/ oc talet skendzels Ord oc løgn aff eders mund/ da lader nu aff oc bliffuer andre Mennisker. J skulle haffue andre tanc-kere/ andre Ord oc gierninger. Verer nu fremdelis fromme/ven-lige/ Gudfryctige/ tuctige/ kyske oc sandrue/ Besuiger ingen i handel/ dom/ maal/ vect/ alin/ Breff oc Segel/ mynt oc andet saadant. In summa. Afføre det gamle Menniske met sine gierninger/ oc iføre det ny/ som skal fornyiss til Guds vidskab/ effter hans rette Billede/ som det skabte.

Huad er det gamle Menniske?

Det Gamle Menniske er/ det gantske kiødelige Menniske/ som er formedelst Adams fald forderffuit oc fordømpt/ fuld met al synd/ vndfanget i synd/ født i synd/ fuld met ond tilbøy-lighed/ lyst oc begierlighed/ huilcke der effter vdbryde i idel on-de tancker/ syndelige Ord oc gierninger/ Induortis met vantro/ Affguderi/ Gudsbespottelse/ Guds foractelse/ oc andre saadañe Synder. Vduortis met Hofferdighed / Gerighed / wkyskhed/ vrede/ grumhed/ had/ affuind/ røffueri / mord / druckenskaff/ wlydighed oc andre saadanne. Denne er den gamle Adams fruct/ den skulle wi afflegge.

Huad er det Ny Menniske?

Det som formedelst vand oc den hellig Aand/ er nyfødt i troen oc formedelst Guds Ord/ til retsindig retferdighed/ hel-lighed/oc sandhed/fuld met al Guddommelig godhed/gaffuer oc naade / huilcke der oc saa strax vdbryde / i idel hellige salige tancker/Ord oc gierninger/i en ret Christelig omgengelse/ væsen oc leffnet. Induortis til at leffue/ prise oc tacke Gud. Vduor-tis til at hielpe / tiene oc trøste den Neste. Dette er det ny Menniskis fruct / den skulle wi iføre stedze øffue driffue oc bruge.

Huad er vrede oc grumhed?

Vrede er en gruselig last / aff huilcken der komme mange andre Synder/som er/at ynske den Neste ont/skicke sig vredelige/

 bande/

bande/ laſte/ ſkende/ formaledide/ kiffue/ trette/ myrde oc ihielſla. Ja vrede forblinder Menniſken/ at hand icke kand ſee det gode/ oc icke kiende det onde/ hun tager fra hannem alle Guddomelige gode ting/ naade/ legemlige oc aandelige gaffuer/ oc fører hannem i al wlycke oc forderffuelſe.

Huad er Bander?

Bande/ er at ſkendelige miſbruge det Guddomelige Naffn. Thi Gud ſkabte alle tungemaal/ mund/ læbe oc tunge/ ſig til loff/ pryſſ oc tackſigelſe/ oc befalede alvorlige/ At wi icke ſkulle miſbruge hans hellige Naffn/ icke ſuerge/ bande eller formaledide ved hans Naffn. Ve dem ſom giøre ſaadant/ huilckes munde der ere fulde met bander/ formaledidelſe/ løgn/ menſuerelſe/ Thi Gud ſkal icke lade dem bliffue wſtraffede/ Exod. 20.

Huad er ſkendige Ord?

Skendige Ord ere al ſlem whøffuiſk ſnack/ ſom verdzlige Menniſke oc kiødelige hierter/ pleye at bruge i forſamlinger/ geſte bud/ ſamſæde/ vdi ølſſmaal eller anden ſted/ huor aff vnge folck/ drenge/ quinder/ piger forargis/ beſmittis oc forgiffuis. Thi vnge Folck fatte ſnart oc beholde onde Exempel/ Oc det ſom vng nemmer/ det gammel beholder. Det onde ſom da ſkeer aff dem/ ſkulle de bære altſammen oc ſuare der til for Gud/ at de haffue giffuit aarſage der til/ Huilcke vor Herre Chriſtus truer met en gruſelig ſtraff/ Matth. 18.

Huad er løgn?

Løgn er en Dieffuels ſynd. Sathan vaar den Førſte løgnere/ ia en Fader til løgn/ Johan. 8. Gud hader beſynderlige løgn. Prouerb. 12. En Løgnactig mund er en verſtyggelſe for Gud. Thi løgn dræber Sielen. Sapient. 1. Den mund ſom taler løgn/ dræber Sielen/ oc fører hende i euig ild. Alt det/ for Menniſken giffuer til kiende met Ord/ gierninger/ tegen/ ſacter/ oc mener det dog icke met hierter/ det er idel løgn/ ſom al falſk lerdom/ hygleri/ alt det Papiſter/ Suermere oc Secter ſcriffue/ lære oc predicke/ Thi de komme icke offuer it met Guds Ord oc

Euangeliſk

Euangeliſk ſandhed. Oc denne laſt er en ſkadelig laſt paa Jorden. Thi løgn giør hierter wſamdrectige/ naar hierter ere giorde wſamdrectige/ da er venſkaff nedlagd/ Naar venſkaff er wde/ da haffuer al hielp/ trøſt oc raad ende. Naar ſom den ene Kiøbmand holder den anden icke tro oc lou/ da ligger deris handel. Naar ſom Ectefolck ere huer andre wtro/ da løber den ene hid/ den anden did. Naar Herrer oc Førſter/ Borgere oc Bønder/ Adel oc Stæder/ icke holde deris Breff/ Segel oc leyde/ da forderffuis Land oc Folck. Men komer løgn ocſaa paa predicke Stolen/ da haffuer Dieffuelen ſin vilie oc rette raad. Diſſe/ det Gamle Menniſkis gierninger/ ſkulle wi afflegge/ oc iføre det Ny Menniſkis gierninger.

Huorledis kaldis det ny Menniſkis gierninger?

Saa ſiger S. Paulus. Jfører eder/ ſom Guds vdualde Helgen oc elſkelige/ hiertelig barmhiertighed/ venlighed/ ydmyghed/ ſactmodighed/ taalmodighed/ oc den ene fordrage den anden/ oc forlader huer andre etc. Oc offuer alt det da fører eder kierlighed/ ſom er fuldkommelſens baand.

Huad ſkal en Chriſten iføre ſig?

Kiødelige Menniſker pryder ſig for Verden/ oc ſetter deris hierter/ tancker oc prydelſer der hen/ at de kunde vere Verden behagelige. Men en Chriſten pryder ſig icke i ſaa maade. De Chriſtnis prydelſer oc klædebō er dubbelt/ Tro oc kierlighed/ lige ſō Chriſtus oc haffde dubbelt eller tho kiortle paa. En watſkillig ſom bemercker troen. Oc en atſkillig/ ſom bemercker kierlighed. Førſt ſkulle de Chriſtne formedelſt troen iføre Chriſtum/ at de kunde vere Gud behagelige/ Som S. Paulus ſiger Roma. 13. Jfører vor Herre Jeſum Chriſtum. Som den 131. Pſalme oc beder om ſaadant it klædebon/ ſigendis. Lad dine Preſter klæde ſig met retferdighed/ oc dine Helgen fryde ſig. Der Neſt ſkulle de føre ſig i kierligheds klædebon/ at den induortis retferdighed oc kād følge dē vduortis/ oc beſynderlig hiertelig barmhiertighed.

Huad er hiertelig barmhertighed?

Det er it ſmuct deyligt Chriſteligt klenode/ huilcket der viſſe

lige ſtaar en Chriſten bedre / end alle Perler / dyrebare Stene/ Silcke oc Guld/ Oc Paulus vil ſaa meget ſige. J ſkulle icke aleniſte vere barmhiertige/met vduortis gierninger/ eller til ſyune/ men aff hiertens grund/ lige ſom Fader oc Moder/ opueckis aff hiertens grund/ oc alle ſind/ naar de ſee eller høre deris Børn lide nød/ oc voffne der offuer Liff oc leffnit/oc alt det de haffue.

Huad er venlighed?

Venlighed er it Menniſkis kierlige omgengelſe/ ſom ſkicker ſig venlige imod huer mand / icke ſeer vredelige paa nogen/ driffuer ingen fra ſig eller offuerfuſer met onde Ord oc en fortredelig omgengelſe/ men beteer oc lader huer mand ſee ſit hiertis gode vilie.

Huad er Ydmyghed?

Ydmyghed er ſaadan en dygd/ ſom aff hiertens grund holder lidet aff ſig ſelff / oc ſtort oc meget aff andre/ ia ocſaa aff dem/ ſom det icke haffue fortient/ eller ocſaa ere wuenner.

Huad er Sactmodighed?

Sactmodighed er/at mand icke lader ſig lettelige fortørne/ at mand icke bander/ icke ſlar/ icke hader /giør ingen ont/ icke end ſine wuenner. Oc in Summa imodſtaar vrede/ oc offueruinder det onde met det gode.

Huad er Taalmodighed?

Taalmodighed er/ at mand lider ont oc wret. Men langmodighed er/ at mand omdrager/oc tencker icke at heffne ſig/oc ynſker ingen ont til heffn/ men forlader oc tager det for got/ effter Chriſti Exempel.

Huor faare kalder S. Paulus kierlighed fuldkommelſens baand?

Fordi at kierlighed holder oſſ ſmuct i it ſind/ lerdom oc tro/ oc lader icke lettelige tuedract oc wſamdrectighed komme iblant oſſ/ holder hierterne tilſammen/ oc giør/ at wi haffue it ſind oc ſamfund. Hand giør lige hierter imellem Fattige oc Rige/

Veldige

Veldige oc Vnderdane/ Siuge oc Sunde/ Hand lader sit Gods vere almindeligt hoss huer mand/ oc tager sig huer mands wlycke til / lige som sin egen.

Huor faare ynsker S. Paulus her de Christne Guds fred?

Hand viste vel/ at dette kierligheds baand / skulde haffue mange fristelser/ fordi ynsker hand/ at Guds fred skal regnere i deris hierter/ Som hand vilde sige/ Vil Verden icke haffue fred/ oc i see oc høre vduortis/ at det sticker sig til wfred oc wsamdrectighed/ saa lader dog eders hierter haffue fred i Gud.

Huad er det hand siger/ verer tacknemelige?

Wtacknemelighed er en skendlig last/ huilcken huer mand hader tilbørlige. Straffede Hedningerne i Persen Land wtacknemelighed i forgengelig ting met suerdet/ huor meget mere vil Gud straffe vor wtacknemelighed i aandelige ting? Hand haffuer giffuit oss sin Søn Christum/ oc sit hellige Euangelium/ oc der wi vaare vredsens børn/ da giorde hand oss til Guds børn oc arffuinge / oc besynderlige i denne sidste tid/ der wi vaare saa jammerlige forførde met Menniskens Louer / reddede hand oss saa naadelige formedelst sit hellige Ord / huor faare wi met rette skulde tacke hannem euindelige/ oc aldrig lade aff at tacke.

Huad er det hand siger/ Lader Guds Ord/ bo rigelige iblant eder/ i all vissdom?

Saa meget vil Paulus sige. Seer til oc giffuer act paa at Guds Ord rigelige haffuer sin fremgang hoss eder. Thi huor Guds Ord er / der hører huer sin brøst oc skrøbelighed/ oc tencker til/ saa fremt hand ellers acter at vorde salig / at bedre sig. Wtacknemelighed er saa stor i Verden/ at Guds Ord maa paa det Neste met sine Predickere gaa omkring oc tigge sit Brød / oc met Leuiterne snart lade predicke embedet falde/ oc føde sig aff deris henders arbeyde. Til Stickt/ Kircker/ Kloster/ Altere/ Klocker/ Messer/ Vigilis kunde mand giffue mange hundrede/ ia tusinde gyldene. Til Guds Ord vil mand neppelige hielpe tre pendinge eller skerffue.

Den V. Søndag effter Hellig tre Konger

Huad kaldis i al viſſdom?

Guds ord ſkal ſaa forhandlis hoſſ oſſ/ at de ſom det høre/ kunde forſtaa det oc bliffue viſe der aff/ Paa det/at de ſom haffue Guds ord/ kunde ſiunge/ tale/ vere viſe/ oc foſtaa ſig paa alle ſager/ ſom tiene til deris Siels ſalighed oc Guds ære. Oc S. Paulus nedſlar her met it ord/ alt det blar/mand driffuer i Kircker oc Kloſter/ der ſom ſaa megen ſang / bulder oc hylen er / oc mand forſtaar dog Euangelium icke / Oc de elendige Menniſker taare alligeuel kalde deris ſkraal en Gudstieniſte.

Huad er det/ at hand ſiger / lærer oc formaner eder ſelff/ met Pſalmer/ loffſange oc aandelige viſer?

S. Paulus giør her lære Embedet almindeligt for alle Chriſtne/ ſom hand vilde ſige. Lærer oc Formaner eder ſelff / det er/ iblant huer andre/ den ene den anden/ oc huer ſig ſelff/ aff Predickerens almindelige embede/ at Guds Ord kand ſaa alleuegene haffue fremgang/ obenbare oc hemelige/ i almindelighed oc beſynderlighed. Oc hand formaner / at wi ſkulle loffue Gud met Pſalmer/ loffſange oc aandelige Viſer.

Met Pſalmer mener hand beſynderlige Dauids Pſalmer/ Aſaphs oc andre i Pſalteren. Met loffſange/ de andre ſange i Scrifften/ her oc der/ ſom Moſi Cantica oc Sange Eſaie/ Danielis/ Habacuc / Benedictus / Magnificat oc Nunc dimittis. Met aandelige Viſer/ ſom mand vden Scrifften ſiunger om Gud/ huilcke mand kand daglige giøre. Oc hand / forbiuder her de Chriſtne alle kiødelige / whøuiſke / verdzlige ſange oc Viſer.

Huor faare ſiger hand Siunger Herren i eders hierter?

Hand vil Saa meget ſige. Eders loff/ tackſigelſe / ſang ſkal flyde aff hiertens grund oc en aluorlig mening/ at det ſkal icke vere hygleri / oc icke gaa ſom Gud ſiger formedelſt Eſaiam / Dette Folck loffuer mig met munden/ men deris hierter er langt fra mig.

Huorledis beſluter S. Paulus denne Epiſtel?

Hand ſiger. Oc alt det ſom i giøre met Ord eller gierninger/ det

ger/ det

ger/ det giører altsammen i vor Herris Jesu Naffn / oc tacker Gud Fader formedelst hannem. S. Paulus giør her ingen skilsmisse paa gierninger/ men hand fatter dem alle i en hop/ oc giør dem alle gode. Huad heller wi æde/ dricke/ soffue/vaage/ gaa/ staa/ tie/ tale/ arbeyde eller ere stille/ da er det aldelis kaasteligt altsammen. Huad som de Christne giøre/ det er got/ oc naar de det giøre/ da er det ret/oc ehuor de det giøre/ da er det vel giort/ Thi det gaar altsammen i vor HErris Jesu Naffn.

Naar skee alle vore gierninger i Jesu Naffn?

Naar som wi stadelige tro/ at Christus er i oss/oc wi i hannem / saa/ at wi holde stille / oc hand leffuer oc arbeyder i oss. Der aff følger da/ at mand loffuer oc tacker Gud. Tacksigelse er det offer oc eniste gierning/ der wi kunde oc skulle beuise Gud/ oc dog icke aff oss selff/men formedelst vor Meglere Jesum Christum/wden huilcken ingen kand komme til Fadern. Hannem ske loff/ære oc prijss til euig tid/ Amen.

Den V. Søndag effter Hellig tre Kongers dag/ Euangelium/ Matth. 13.

JEsus lagde dem en anden lignelse for/ oc sagde: Himmerigis Rige / lignis ved it Menniske/ som saade god Sæd i sin Ager. Oc der Folckene soffue/ kom hans Fiende/ oc Saade Klint iblant Hueden / oc gick bort. Der Sæden voxte nu op/ oc bar fruct/ da syntis ocsaa Klinten. Da ginge Tienerne til Hussbonden/ oc sagde: Herre/ saade du icke god Sæd i din Ager? Huor

aff haffuer hand da Klinten? Hand sagde til dem/ Det haffuer Fienden giort. Da sagde Tienerne/ vilt du da/ at wi skulle gaa bort/ oc luge dem aff? Hand sagde/ Ney/ paa det i skulle icke til lige rycke Hueden op met/ der som i luge Klinten aff. Lader dem baade voxe tilsammen/ indtil Høsten. Oc naar det er tid at Høste/ vil ieg sige til Høstfolcket/ Sancker først Klinten tilsammen/ oc binder dem i knippe/ at mand kand opbrende dem/ Men samler mig Hueden ind i min Lade.

Huor om taler den lignelse i dette Euangelio?

Om den Hußbonde/ som saade god Huede i sin Ager/ oc den stund Menniskē soffue/ kom Fienden/ oc saade Klint iblant Hueden/ oc gick bort.

Huad vil dette Parabel lere oß?

Dette Parabel giffue tilkiende/ huorledis det gaar til her paa Jorden/ i Christi Rige/ det er/ i Christendommen/ huilcken der effter Scrifftens seduanne/ kaldis Himmerige/ oc besynderlige paa Lærdommens vegne/ Som er/ at wi skulle icke vente oc forhaabis til/ at her skal vere idel salig Lærdom/ oc ret idel trofaste Christne paa Jorden/ Thi der skal altid vere falsk Lærdom/ hoß Guds Ord/ oc falske Christne/ hoß de rette Christne/ indtil Verdens ende. Thi at huor som Guds Ord predickis/ der vdstøer Dieffuelen oc saa sin forgifftelse/ Oc som mand siger/ Huor bygger Gud en Kircke/ der bygger Dieffuelen it Capel hoß. Lige saa gick det iblant Jsraels folck/ at der var megen folck Affguds dyrckelse/ hoß den rette Gudstieniste. Oc Christus siger Matth. 24. At der skulle kome mange falske Christi oc falske Propheter. Oc S. Petrus siger: Der skulle opstaa falske Lærere/ som skulle Himmelige indføre skadelige Secter/ oc necte den HERRE/ som dem kiøbte.

Huem vil giøre oß visse paa/ at mand skal forstaa denne Lignelse/ om den Euangeliske lerdom?

Chri-

Christus vdlegger selff/ effter som Disciplerne begærede/ denne lignelse/ oc deler hende i otte parter / Som er / Hussbonden/ Suend/ Ager/ god Sæd/ Klint/ Fiende/ Høst oc Meyere. Oc Christus ligner saa Christendommen ved tre tider/ Som er/ ved den tid mand Saar/ ved den tid Sæden voxer/ oc ved Høstē.

Huem er det Menniske/ som Saar det gode Huede?

Christus Guds Søn/ kom fordi aff Himmelen/ at hand vilde forkynde sin Faders vilie/ oc saade den himmelske sæd/ det hellige Euangelium/ at det skulde i sin tid bære fruct/ oc opfylde de Himmelske lader. Skulde der begyndis oc Byggis nogen god bygning/ da skulde Gud legge den første Sten/ oc begynde bygningen. Skal der voxe noget gaat/ da skal Gud Saa sin Sæd/ oc giffue triffuelse. Wi kunde icke andet end bekiende / at wi aff vor nature ere Syndere/ wretferdige / wgudelige / vredens oc fordømmelsens Børn/ oc icke kunde formedelst noget andet middel eller vey/ vorde fromme / retferdige oc salige / end alenïste formedelst Christum.

Huad er Ageren?

Ageren er Verden/ der saar Christus sin Sæd vdi / formedelst sig selff/ formedelst sine Propheter oc Apostler/ oc anseer huercken Personer/ tid eller sted/ at ingen skal kunde vndskylde sig/ oc sige/ at hand haffuer icke hørt Euangelium. Guds Ord er Predicket offuer den gantske Verden / at den Himmelske mad skal icke fattis noget Menniske / Men denne Sæd skal vere dem alle almindelig/ lige som det Himmelske Brød var Israels Børn almindelige i Ørcken/ oc de finge det alle offuerflødelige.

Huad er den gode Sæd?

Den gode Sæd / ere liusens oc Guds Rigis Børn / de fromme Christne/ der Petrus taler om/ 1. Pet. 1. J skulle haffue en brennende kierlighed til huer andre/ aff it rent hierte/ som de der ere igenfødde/ icke aff forgengelig / men aff wforgengelig Sæd/ som er/ aff Guds leffuende Ord / der bliffuer euindelige. Oc Johan. 1. Hand gaff dem mact/ at vorde Guds Børn/

som Tro paa hans Naffn/ huilcke der icke ere fødde aff Blod/ oc icke heller aff Kiøds vilie/ oc icke heller aff Mands vilie/ men aff Gud.

Huad er Klint?

Ondskabs oc Mørckens Børn / de falske Christne / som meget heller følge falsk Lærdom oc løgn / end Guds Ord oc sandhed / lige som Christus haffuer god Sæd / sit Ord / der fromme salige Christne bliffue aff/ Saa haffue Dieffuelen sin forgifftige Sæd / det er Klint / falsk Lærdom oc løgn / huor aff der vorder idel falske Christne / fortabte oc fordømte Mennisker.

Huem er den Fiende / der saar Klint iblant Hueden?

Dieffuelen/ hand er Guds oc alle Christnis affsagde Fiende/ hand giør dem skade/ oc fører dem alt det onde paa/ hand nogen tid kand. Christus saade god Huede / giør fromme Mennisker/ oc fører dem paa den trange vey/der gaar til liffuet/ Matth. 7. Men Dieffuelen saar idel Klint / giør vnartige Skalcke/ vgudelige Mennisker/ fører dem paa den brede vey/ der gaar til Helffuede oc den euige fordømmelse.

Huorledis kand Dieffuelen vere Guds Børns Fiende/ effterdi hand er dog gierne hoss dem?

Hand er vel gierne hoss dem/ men icke fordi/ at hand elsker dem/ eller vil forfremme dem til det beste/ men at hand kand opuecke kiff/ trette/ splidactighed oc al vlycke iblant dem/ som hand giorde imod Job/ Job i det første Cap. Thi hand kand icke fordrage/ at Menniskene ere samdrectige/ at de holde sig til Christum oc anamme hans Ord/ hand vilde gierne drage dem der fra/ oc føre dem til sin løgn. Efftersi hand er da en tusinde Kaanster mand/ oc veed mesterlige/ huorledis hand skal forføre Menniskene / da saar hand sin forgifftige Sæd / Klint iblant Hueden/ om natten/ naar Menniskene soffue/ Thi hand soffuer icke/ som S. Petrus siger/ Men hand gaar omkring/ som en Brølende Løue/ oc leder effter huem hand kand opsluge.

Huorledis

Huorledis gaar det til? Huilcke ere da de
Mennisker der soffue?

Saa gaar det i Christendommen/ naar Bisper/ Hyrder oc Prelater (som wden affladelse/paa deris Embedis vegne/skulde vaage/ oc see flitelige til/ at der skulde icke bryde Vlffue ind i Christi Faaresti) ere lade oc forsømmelige i deris Embede/ icke lære/ icke predicke/ Men kaste Bibelen bort vnder bencken/ oc tage Vortafflet frem/ studere oc læse heller in calicibus/ end in codicibus/ læse heller i deris Regenskabs Bog/ end i den hellige Scrifft/ øffue sig meget mere i bibere/ end i scribere/som disf vær skeet er/ oc skeer end nu/ met mange arme Samuittigheders/ store skade oc forderffuelse. See/ i denne nat oc mørck/ i saadan forsømmelse oc i dette wgudelige væsen/ saar Dieffuelē sin Sæd/ iblant Guds Sæd/ oc fører falsk lærdom/Secter oc Kettere ind/ oc kommer al wlycke aff sted/ vdslycker Troen/forstyrrer kierlighed/ formørcker Euangelij klarhed/ oc forhindrer alt got/ lycke oc salighed.

Er da falsk lerdom saa forgifftig en ting i Christendommen?

Ingen Pestilentze/forgifft eller siugdom/giør saa stor skade i Christendommen/ som en forsømmelig oc wduelig Bisp/ Hyrde eller Prelate/ besynderlige/ naar hand falder i Dieffuelens lærdom oc løgn. Thi Pestilentze oc anden siugdom/ kand icke mere skade giøre/ end dræbe lægemet. Men en forsømmelig/ wduelig Hyrde/ oc falsk Predickere/ dræbe baade lægeme oc Siel/ oc fører wtallige mange Mennisker til Helffuede. Der faare truer Gud dem saa gruselige i Propheterne/ besynderlige formedelst Esaiam/ Ezechielem oc Zachariam etc.

Ere io Kettere oc falske Predickere saa flitige til at lere/
som de rette Predickere?

Det er vist/ de ere flitige til at forføre Menniskèn oc drage dem til deris falske Lærdom / De rose oc aff stor hellighed oc fromhed/ Men det er besegelt met skarn. Det gaar der

 met til

met til som S. Paulus siger 2. Cor. 11. At Satan foruandler sig til liussens Engel/ At ocsaa/ om det vaare mueligt/ de Vdualde skulde bliffue forførde. Men hand maa male sig saa deylig som hand vil/ saa er hand dog det Christelige Naffns første Fiende/ Oc der er icke andet skiult vnder hans hellighed/ end euig forderffuelse/ Der faare formaner Christus oss saa flitelige Matth. 7. Vocter eder fra de falske Propheter/ som komme til eder i Faareklæder/ men induortis ere de glubende Vlffue.

Huilcke ere Hussbondens Suenne?

De hellige Propheter/ Apostle/ Bisper oc Euangelij Predickere/ huilcke Christus haffuer kaldet til dette Embede/ at arbeyde i hans Vingaard/ oc opbygge Christendommen.

Huad giorde Suennene/ der de saae Klinten?

De ginge til Hussbonden/ oc sagde/ HERRE/ Saade du icke god Sæd i din Ager/ huor aff haffuer hand da Klinten? Hand sagde til dem/ Det giorde Fienden. Da sagde Suennene/ vilt du da/ at wi skulle gaa bort/ oc luge hende vd? Hand sagde/ Ney/ at i skulle icke met det samme røcke Hueden op/ naar i luge Klinten vd/ lader dem voxe baade sammen/ indtil Høst/ Oc naar Høst kommer/ vil ieg sige til Høstfolcket/ Forsamler først Klinten/ oc binder dem i it Knippe/ at mand kand opbrende dem/ Men Hueden skulle i forsamle mig i min Lade.

Huad er Høsten?

Verdens ende eller den yderste dag/ Der skal huer høste ind/ det som hand saade her.

Huilcke ere Meyere eller Høstfolck?

Guds Engle/ huilcke Hussbonden skal vdsende/ i Verdens ende/ som skulle forsamle al forargelse aff hans Rige/ oc dem som giøre wret/ oc kaste dem i Ildouen/ der skal vere graad oc tendgnidzel. Da skulle de Retferdige skinne som Solen/ i deris Faders Rige. Huo som haffuer Øren at høre met/ hand høre.

Huad vil hand met disse Ord/ Huo som haffuer øren
at høre met/ hand høre?

Saa meget vil hand sige/ Seer til/ huad i høre/ oc huorledis i det høre. I haffue vel øren/ at høre nock met/ saa sigis eder ocsaa oc predickis nock/ bruger dem fordi den stund i kunde komme der til met/ oc forsømmer icke tiden/ Thi den tid skal komme/ at i gierne skulle ville høre mit Ord/ der som der ekon vaare nogen/ der det kunde predicke for eder.

Saa siger du/ Jeg haabis/ at det skal icke bliffue saa ont/
Det skal vere idel god Sæd?

O HERre Gud/ huem skulde icke gierne det ville ynske oc begiere/ men det vil icke den vey vd/ Der skal altid vere klint iblant Hueden/ oc Onde iblant de Gode/ indtil enden. Predickere vide vel/ at Christus saade gode Huede/ predickede oc loed predicke det klare rene Euangelium/ Nu see de ocsaa/ at der voxer Klint met op/ oc det salige Ord/ beblandis saa skendelige met falsk Lærdom oc løgn/ oc de vilde aff hiertet gierne haffue det reent. Der faare gaa de ocsaa til Hussbonden/ oc spørge hannem at/ Om de skulle luge disse Klinter aff? Saa giorde Johannes oc Jacobus/ Luce 9. Der Samaritanerne vilde icke lene dem Herberge/ oc sagde til Christum/ HERRE/ vilt du/ da ville wi sige/ at der skal falde Ild ned aff Himmelen/ oc fortære dem/ som Elias giorde/ Men JESUS straffede dem/ oc sagde/ vide i icke hues Aands Børn i ere? Menniskens Søn er icke kommen/ at forderffue Menniskens Siele/ men at beuare dem. Lige siger hand her ocsaa/ lader det voxe op tilsammen indtil Høsten. Hand vil icke at Suennene/ det er/ Predickere/ skulle bruge verie oc mact/ Men vilt du diss imellem giøre en Christelig god gierning/ da bed Gud aluorlige for saadanne Mennisker/ at hand vil omuende dem. Oc diss imellem/ skal alligeuel Christelig Øffrighed haffue god tilsyn/ til saadanne falske Predickere/ Kettere oc Secter/ oc formene dem at forføre Menisken oc bespotte Gud met deris falske forgiffte

 Lærdom/

Lærdõ/ oc Guds rene Ord kand forkyndis retsindelige oc haffue sin rette fremgang/ J Aandelige sager skulle de icke drage Suerd/ uden saa er/ at saadanne Folck ville handle imod almindelig fred/ met oprør oc spildactidhed.

Huad skulle wi nu lere aff dette Euangelio?

I. Lige som der er tuende slaus Sæd/ saa er der ocsaa tuende slaus Fruct. Christus saar den gode Huede/ det er/ Guds Ord/ Dieffuelen saar Klint/det er/ falsk Lærdom oc Løgn. Aff Guds Ord bliffue fromme Christne/ oc Guds Børn. Aff falsk Lærdom oc Løgn/bliffue forløbne Christne/ oc Dieffuelens Børn. Guds Børn ere Arffuinge til Himmerige. Dieffuelens Børn ere Arffuinge til Helffuedis Jld. Guds Børn skulle i denne Verden bære Kaarsset/ oc haffue glæde i den anden Verden. Dieffuelens Børn skal det gaa i denne Verden effter al deris vilie oc begiering/ Men i den anden Verden skulle de plagis til euig tid.

II. Lige som Ageren bær intet aff sig selff/ uden idel Klinte/ der Diur æde/ Oc hun tager dog Ageren saa veldelige ind/ som hand hørde hende selff til/ oc duer dog paa det sidste til intet andet/ end at kaste i Jldonen. Saa tage oc de falske Christne paa det neste / den gantske Verden ind/ de haffue de beste bolige/ Agre/ det beste gods oc indkomme etc. Oc ere dog de Christne lidet nyttelige met Lærdom oc predicken/ ia de føde oc fede sig alenisté selff/holde Dieffuelens Kyrmysse/ oc deris Bug (som S. Paulus siger) er deris Gud.

III. Dieffuelen kand saa smuct pryde sig met sin falske Lærdõ/ oc skiule sig iblant de Christne/ som hand vaare en hellig Engel. Men naar Guds Ord bliffuer obenbare/ det himmelske Huede/ da seer mand/ huad der er blandet ibland/ Oc Christus skal paa den yderste dag drage Skalcke kappen aff hañem/der skal mand da obenbare see/ huem de øyenskalcke oc forførere haffue veret/ naar Dommeren skal styrte dem ned i Jldonen/ i Helffuedis Jld/ som Skeffuer oc Klintestielcke/ Men de Retferdige skulle skinne i deris Faders rige/ lige som Solen/ oc Euindelige glæde sig met Christo/ i det Euige Liff/ Amen.

Septuage-

Den Søndag Septuagesima / Epistel

1. Corinth. 9. oc 10.

KJere Brødre/ Vide i icke/ at de som løbe paa ba-
nen/ de løbe alle/ men en faar klenodet/ løber nu
saa/ at i kunde faa fat der paa. Huer den som
kempis/ holder sig aff al ting/ Saa giøre de/ at de
kunde anamme en forgengelig krune/ Men wi en wfor-
gengelig. Oc ieg løber saa icke/ som paa det wuisse.
Jeg ficter icke som den/ der slar i værit/ men ieg spæger
mit legeme/ oc tuinger det/ At ieg skal icke predicke for
andre/ oc bliffue selff forherdet.

Men ieg vil icke dølie for eder/ kiere Brødre/ at
vore Fædre vaare alle vnder Skyen/ oc de ginge alle igiē-
nem haffuit/ oc ere alle døbte vnder Mose/ met skyen oc
met haffuit/ Oc de ode alle enehonde aandelig mad/ oc
drucke alle enehonde aandelig drick. Oc de drucke aff den
aandelig klippe/ som efterfølde dem huilcken Klippe var
Christus. Men Gud haffde icke behagelighed til man-
ge aff dem. Thi de ere nedslagne i ørcken.

Huad lærer S. Paulus i denne Epistel?

Hand lærer/ huorledis wi skulle omgaaess met dem som ere
skrøbelige i troen/ oc paaminder de staalte Christne/ at de skulle
see vel til/ alligeuel de end nu staa/ at de icke falde. Hand giff-
uer en forferdelig lignelse om Vedløbere oc kemper/ som meget
løbe oc kempis/ oc feyle dog/ at de icke vinde eller faa klenodet.
Hand siger oc at de rette løbere eller kemper/ holde sig aff mange
ting/ at de kunde faa en forgengelig krune.

Huad vil hand met denne lignelse?

Hand vil her met minde oss paa thu stycker. Det første/ at de staa i stor fare/ som haffue it kald oc embede/ oc giøre icke det som dem bør/ ere lade oc forsömelige. Det andet/ at wi skulle (de skrøbelige til gode) holde oss aff mange ting/ der wi haffde god ret til at bruge/ at wi her paa Jorden icke skulle løbe forgeffuis paa troens vey/ men faa det rette klenode/ som er det euige Liff. Thi det er icke nock at begynde/ mand skal oc fuldkomme sit løb/ som Christus siger Matthei 24. Huem som bliffue bestandig indtil enden/ hand bliffuer salig.

Huad forhindrer løbere eller kemper/ at de icke faa klenodet?

Thu ting. Først at de ere lade oc forsömelige til at løbe. Der nest/at de tage icke vare paa maalet/oc ville diss emellem at de løbe oc ficte ocsaa vdrette andre sager.

De ere lade oc forsömelige til at løbe/ som ere skrøbelige i troen/ kaalde i kierlighed/ mistrøstige i haabet/ oc bede dog icke met de hellige Apostler om deris trois formerelse. De fare vild at maalet oc løbe miste/ som icke rette deris gierninger/ handel/ væsen oc leffnet effter Guds ord. De lade oc icke Christum vere den rette vey til Himmelen/men de optencke dem deris egen vey. De vdrette andre sager der hoss at de løbe oc ficte/som haffue it kald oc Embede aff Gud/ at faare staa oc besörge andre/ met reen lerdom oc Christelig omgengelse/ oc lade det bliffue til bage/ oc søge diss imellem deris egen ære/ ross oc pryss/ forglemme Guds befalning oc deris Nestis salighed oc forbedring. Disse løbe vel oc ficte/men de løbe miste/oc vinde eller faa aldelis intet.

Skal mand da io vinde dette klenode?

Det er icke nock at løbe paa Banen/eller ficte paa fictskolin/ eller staa paa muren oc skiude mange pile oc laadt vd/ mand skal oc ramme/ Thi den vinder icke som skiuder miste/ men den som rammer paa. Lige saa er det oc icke nock at du siger. Jeg kaldis en Christē/ ieg er døbt/ieg hører Guds Ord etc. Jeg kand troen. Det staar icke paa at kunde/ men at giøre. Det er icke

nock at sige/ ieg kaldis en Christen/ men ieg er en Christen/ Icke de som høre/ men giøre Louen ere Retferdige/ siger S. Jacob. Oc Christus siger / Salige ere de som høre Guds ord / oc beuare dem. Troen i hiertet/ skal giffue sig vduortis til kiende met gierninger.

Haffue wi der oc Exempel paa/ der wi kunde følge?

Ja / S. Paulus setter sig her selff til it Exempel/ oc siger: Oc ieg løber saa/ icke som paa det wuisse. Jeg ficter icke som den der slar i wærit / Men ieg spæger mit legeme/ oc tuinger det/ at ieg skal icke predicke for andre/ oc bliffue selff forherdet. Som hand vilde sige / J haffue anammet en reen lerdom aff mig / den samme holder ieg end nu fast/ oc vil ocsaa beholde hannem wforfalsket/ ieg vil oc skicke mig saa der effter/ at mit leffnet skal icke vere imod lerdommen/ ieg veed oc/ at ieg icke giør her vdi som de / der sla i wæret/ men at ieg stedze haffuer det rette maal for mine øyen / oc skal ocsaa endelige met Guds hielp faa det euige Liffs krune. Oc huad skal ieg meget sige. Der som mine modstandere end vilde straffe mig/ at mit leffnet kommer icke offuer it met min lerdom / da kand ieg met sandhed sige / at ieg spæger oc tuinger mit legeme/ at mig i sandhed icke kand sigis saadant paa/ Jeg veed oc vel/ at saadant er icke mig / som en Predickere/ der skal lære andre Folck/ sømeligt/ at ingen skal sige til mig. Læge hielp dig selff.

Dette er i sandhed en smuck Tradz/ lige som nu S. Paulus tradzer baade met sin lerdom oc sit leffnet/ oc setter sig selff frem til it Exempel for de Corinther. Saa skulle alle Ordens Tienere/ ia alle Christne giøre. Lige som Christus oc siger Matthei v. Saa skal eders liuss skinne for Mennisken / at de see eders gode gierninger/ oc prise eders Fader i Himmelen. Der som wi det icke giøre/ da vil det gaa oss/ som det gick Jøderne i ørcken hues Exempel Paulus her setter frem.

Huorledis den Jøderne i ørcken?

Saa siger S. Paulus / Jeg vil icke dølie for eder / kiere

 Brødre

Brødre/ at vore Fædre vaare alle vnder ſkyen/ oc ginge alle igen-
nem Haffuit/ oc ere alle døbte met ſkyen oc met Haffuit/ oc ode
alle enhonde aandelig mad/ oc drucke alle honde aandelig drick.
Oc de drucke aff den aandelige klippe/ ſom effterfulde dem/ huil-
cken klippe var Chriſtus.

Huad vil S. Paulus giffue til kiende met diſſe Ord?

Hand beuiſer met dette gruſelige Exempel/ at de vinde icke
alle klenodet/ ſom løbe der effter/ ſkiude oc ficte der om/ Oc at
de komme icke alle i Himmelen/ ſom roſe ſig aff de ere Chriſtne.
Iſraels Børn vaare ved ſex gonge hundrede tuſinde vden Quin-
der oc børn/ ſom løbe alleſammeu paa Guds vey/ oc ginge vnder
ſkyen/ huilcke Gud oc førde vnderlige formedelſt Moſen aff E-
gypten/ aff Pharaonis ſuare treldom/ oc førde dem met en vel-
dig haand gennem det røde Haff/ gick faare dem om dagen met
en Sky/ om natten met en gloende Støtte/ ſpiſede dem fyritiue
aar i ørcken met Man/ oc gaff dem vand at dricke aff Klippen/
ac giordc ſtore vnderlige gierninger hoſſ dem/ oc alligeuel var
det forgeffuis hoſſ den ſtørſte hop.

Dette er forferdeligt oc offuer maade ynckeligt?

Ja viſſelige/ Huor ſmucke drabelige Mend vaare der iblant
de ſex hundrede tuſinde/ ſom de tho ledſagere Moſes oc Aaron.
Der til de tolff Førſter offuer de xij. Iſraels ſlecter. Item de lxx.
Mend/ iblant huilcke Moſi Aand bleff vddelt/ oc beſynderlige
Eldad oc Medad oc andre drabelige Mend/ huilcke der bygde
Tabernakelet/ oc ſkickede den herlige Gudstieniſte/ huilcke
Gud haffde opfyldet/ alleſammen met ſtor viſſdom oc forſtand.
Item de tolff Speydere/ ſom alleſammen løbe effter det foriette
Lands klenode/ oc ingen dog fick det/ vden aleniſte de tho Jo-
ſua oc Caleb. De andre døde alle i Ørcken.

Huad vil S. Paulus giffue til kiende met denne
forferdclige Hiſtorie?

Hand vdlegger hende/ At hun er ſcreffuen oſſ til atuarſel/
oc ſiger/ At huem ſig lader tycke hand ſtaar gantſke vel/ hand ſee
til/ at hand icke falder. Som hand vilde ſige: Haffuer Gud la-

det saa mange drabelige Mend løbe forgeffuis / icke ramme paa maalet oc faa klenodet / huilcke der dog frimodelige løbe paa den rette bane oc Guds vey / oc fictede / huad got ville da de haabis til / som icke end nu ginge paa banen / oc paa Christi vey / ia hueracken ville gaa eller staa der paa / de ville heller vandre at skouueve oc kroguev oc fare vild paa deris eget gode tyckis sti / de føre sig selff i skade / falde i hulen / oc bryde halsen sønder. Thi Christus siger: Huem som vandrer i mørcke / hand veed icke / huort hand gaar hen etc. Det er det hand siger: De ere nedslagene i Orcken etc.

Huad sag er der til at Jøderne ramme icke maalet oc finge icke klenodet?

S. Paulus opregner her treslaus synder. Den første synd er Affguderi / der er screffuit om Exodi 32. der de tilbade den støbte Kalff / oc Gud fortørnedis paa dem / saa / at der paa en dag omkomme try tusinde Mennisker.

Den anden synd er Horeri / der er screffuit om Num. 25. der de bedreffue synd met de Moabiters døttre / oc Gud fortørnedis paa dem / saa at der omkomme i den plage fire oc tiue tusinde aff Jsraels Folck.

Den tredie synd er / At de knurrede imod Gud oc Mosen / Der om er screffuit Num. 21. Der de knurrede paa veyen / for den lange reysse skyld / oc Guds vred optendis imod dem / oc hand sende Hugorme iblant dem / som spudede ild / oc bede Folcket / saa / at en stor hob Folck i Jsrael døde der aff.

Finder mand oc disse Synder iblant de Christne?

Herre Gud / ia. Disse synder gaa saa veldelige i Christendomē / at det er befryctende / de skulle vecke Gud op til vrede / oc føre oss al plage oc hiertesorrig paa. Thi huad er Papisters Gudstieniste andet / end idel Affguderi / der som de Guds sted / tilbede oc paakalde Helgen. J troens sted / bruge deris optenckte gierninger. J sandheds sted / predicke løgn. J Christi indskickelsis sted / holde deris eget gode tycke / De Rige giøre deris Mammon / De Veldige deris mact / De Vise deris kaanst til Affguder. Huad er de
aande-

aandelige Prelaters oc Munckis væsen andet/ end idel Horeri/ baade legemlige oc aandelige/ vduortis oc induortis. Vduortis føre de it obenbare skendeligt leffnet/ Induortis forlade de deris Brudgom Christum/ oc hans hellige Ord/ oc henge sig til Dieffuelens lerdom/ Menniskens tant/ falsk lerdom oc løgn.

Huad er oc Verdens skrig oc klagemaal andet end idel knur imod Gud/ oc hans hellige Euangelium. Thi Euangelium skal lide skyld for al vlycke/ dyr tid/ strid/ Oprør/ Pestilentze etc. Der som vor vantro oc store vtacknemelighed dog er aarsage til alt saadant.

Huad skulle wi lere aff denne Epistel?

Try stycker. Først/ at Fædrenis oc vor tro/ er en ting/ end dog at ordet oc tegn icke vaare lige. Det andet/ at Gud henger almindelige it tegn hoss sin foriettelse/ huor met troen stadfestis oc styrckis. Det tredie/ alligeuel troen til Christum er en aandelig drick oc mad/ Saa bliffuer dog icke diss mindre det vduortis æde oc dricke i Christi legems oc blods Sacramente.

Thi disse Ord formindske icke Nadverens skick oc Ord/ oc det hører tilsammen at æde oc dricke Aandelige oc legemlige/ paa det Menniskenkand bespisis paa Legeme oc Siel til det euige Liff/ Amen.

Den Søndag Septuagesima/ Euangelium Matth. 20.

IESVS sagde til sine Disciple/ Himmerigis Rige lignis ved en Hussbonde/ som vdgick om morgenen/ at leye Arbeiderne i sin Vingaard. Oc der hand bleff forligt met Arbey-

Arbeyderne / om en Pending til dagløn/ da sende hand dem hen i sin Vingaard. Oc hand gick vd ved den tredie time/oc saa andre staa ledige paa Torffuet/ oc sagde til dem/ Gaa i ocsaa bort i Vingaarden/ Jeg vil giffue eder/ huad ret er. Oc de ginge hen. Hand gick atter vd ved den siette oc niende time/ oc giorde lige saa. Men ved den elleffte time/ gick hand vd/ oc fant nogle andre staa ledige / oc sagde til dem / Hui staa i her aarckeløse den gantske dag? De sagde til hannem/ Der leyde ingen oss. Hand sagde til dem/Gaa i ocsaa hen i Vingaarden/ oc huad ret er/ skulle i faa.

Der det bleff nu afften/ sagde Vingaardens Herre til sin Foget/ kalde Arbeyderne/ oc giff dem løn/ oc begynde paa de Sidste indtil de Første. Da komme de/ som vaare leyde ved den elleffte time/ oc finge huer sin Pending. Men der de Første kom̃e/mente de/at de skulde faaet mere/ Oc de finge ocsaa huer sin Pending. Men der de finge dem/knurrede de imod Hussbonden/ ocsagde/ disse Sidste haffue ekon arbeydet en time/ oc du giorde dem lige ved oss/ wi som baare Dagens byrde oc hede.

Da suarede hand/ oc sagde til en aff dem/ Min Ven/ieg giør dig ingen wret/Esi du icke forligt met mig/ om en Pending? Tag det dit er/ oc gack hen. Jeg vil giffue den̄e sidste lige som dig/ Eller haffuer ieg icke mact til at giøre met mit/huad ieg vil? Seer du der faare tuert/ at ieg er god? Saa skulle de Sidste bliffue de Første/oc de Første de Sidste. Thi mange ere Kallede/men faa ere Vdualde.

Huor om taler dette Euangelium?

Om HERRENs Vingaard / om den Christelige Menighed / oc om Christi Rige/ huorledis det haffuer sig der met/ huorledis Hussbonden kalder Suenne til sig/ oc betinger Arbeydere/ oc handler saa vnderlige met dem/ At hand i betalningen/ giør de første til de sidste/ oc de sidste til de første/ Oc det giør hand altsammen/ paa det/ at hand vil ydmyge dem/ som bygge paa deris egne gierninger oc fortieniste/ oc ville vere noget besynderligt frem for andre/ oc giøre dem til Syndere/ Oc der imod trøste dem/ som finde intet gaat hoss sig selff/ oc vilde dog gierne vere fromme oc leffue Gudelige/ At de icke skulle falde i missHaab for Syndens skyld/ men sette deris haab til Gud/ oc met en stadig Tro forlade sig paa hans Naade oc Barmhiertighed.

Huem er denne Hussbonde/ der betinger Arbeydere?

Gud den himmelske Fader/ hand kalder alle Mennisker/ baade Jøder oc Hedninger/ ind i sin Vingaard/ det er/ ind i sit Rige/ til den Christne Tro. Som hand siger formedelst Propheten Ezechiel i det 33. Cap. Saa vist som ieg leffuer siger Herren: Jeg haffuer icke behagelighed til den vgudeligis Død/ men ieg vil/ at hand skal omuende sig/ oc leffue. Oc S. Paulus siger 1. Timoth. 2. Gud vil at alle Meñisker skulle bliffue salige/ oc komme til sandheds vidskab.

Kalder Gud alle Meñisker til lige/eller paa en gang/ind i Vingaarden?

Ney/ Gud kallede Jøderne aarle om morgenen/ Oc deris betingelse var/ som hand siger formedelst Moisen / Deut. 28. Der som i ville høre Herrens eders Guds røst/oc holde hans bud/ som hand haffuer befalet eder/ da skal Herren lade sin Velsignelse komme offuer eder/ J skulle vere velsignede i Staden/ oc paa Ageren/ Velsignet skal vere eders liffs Fruct/ eders Lands oc Quegis Fruct/ Du skalt vere Velsignet naar du gaar ind/ oc naar du gaar vd/ Oc der som i ville giøre/ det ieg haffuer befalt eder/ da vil ieg vere eders Gud/ oc i skulle vere mit Folck.

Naar

Naar bleffue Hedningene kallede?

Lenge der effter/ ved den ellefffte time/ Som den hellige Paulus siger/ Wi ere de/ paa huilcke Verdens ende er kommen. Thi der Christus kom til Verden/ fant hand Hedningene aarckeløse/ vden noget kald/ vden Troen/ vden Guds Ord/ i Affguderi oc vantro/ Oc hand sende strax sine sendinge Bud vd/ oc loed kalde dem formedelst Euangelium/ giorde ingen tingning met dem/ men sagde enfoldige/ Huo som Troer oc bliffuer Døbt/ hand skal vorde Salig/ Men huo som icke Troer/ hand skal vorde fordømpt.

Kommer oc nogen vkaldet i Herrens Vingaard?

Der kommer ingen vkaldet i Herrens Vingaard/ De skulle alle eskis oc kaldis aff Gud/som skulle arbeyde i hans Vingaard/ Ja der som Gud icke kalder Arbeydere/ da komme de der aldrig ind.

Huad er det at Arbeyde i Herrens Vingaard?

Intet andet/ end at huer leffuer oc handler i sit kald/ effter Guds Ord oc befalning/ i Troen oc kierlighed/ oc giør det som ret oc Christeligt er/ oc icke det som hannem synis selff gaat oc ret at vere. Oc lige som arbeyder er mangfoldigt i vduortis naturlige Vingaarde / Den ene hacker oc riffuer/ Den anden planter oc imper / Den tredie vander Vinstockene/ Den fierde renser oc skær aff offuerflødige grene/ Den femte giør noget andet/ at huer haffuer saa sin gierning. Saa ere der ocsaa mangfoldige kald oc Embeder i Christendommen/ som S. Paulus giffuer til kiende Ephe. 4. Hand haffuer sæt nogle til Apostler/ nogle til Propheter/ nogle til Euangelister/ nogle til Hyrder oc Lærere/ at de Hellige skulle vere skickelige/ til Embedens gierning/ huor met Christi Læcgeme skal opbyggis/ indtil wi komme alle til en Tro/ oc Guds Søns vidskab.

Huor met kalder Husbonden Arbeydere i sin Vingaard?

Formedelst sit Guddommelige Ord/ Thi Gud Fader vdsende alle Propheter / oc Christus alle Apostle der til / at de

skulde Predicke hans Ord/ Oc hand vdsender end nu paa denne dag/ alle Kirckétienere oc Predickere/ at de skulle kalde Arbeydere ind i Christi Vingaard.

Komme de oc alle i Vingaarden/ som bliffue kallede?

Ney.

Huor paa fattis det da/ Huad sag er der til?

Det fattis icke paa Ordet/ det de kaldis met/ at de komme icke alle i Vingaarden/ Men det er Menniskens egen skyld/ som foracte dette kald/ oc Guds Ord/ lade det icke gaa sig til hierte/ men ere lade/ fortredelige oc fortrødne.

Giff der Exempel paa?

J det Gamle Testamente kallede Gud/ alt Jsraels Folck aff Egypten/ til det foriette Land/ De løbe oc alle der effter/ men de bleffue icke alle bestandige i Troen. Aff sex gange hundrede tusinde Mennisker/ komme der ekon tho ind i det foriette Land/ Josua oc Caleb/ de andre Døde allesammen i Orcken. Lige gick det ocsaa i vore tid/ Der Euangelium kom først op/ da løbe alle Mennisker der til/ Men der det fick gensigelse oc modstand aff forgifftige Secter/ da fulde de fra igen/ lige som blad falde aff Træ. Det var it tegn til/ at det Guddommelige Ordis Sæd/ var icke falden i god Jord/ Men huer søcte vnder oc met Euangelio sin egen fordel/ oc icke Guds ære.

Huad Mennisker kaldis der ind i Vingaarden?

Tuende slags Meñisker. De Første tinge met Husbonden/ om vis løn/ De samme ere Suenne/ Daglønere oc ret Bugtienere/ som tenckte oc tracte paa intet andet/ end at de kunde besørge Bugen/ De ville met deris egne gierninger/ vorde Salige/ oc foracte alle andre/ Lige som dē Phariseer foracte Tolderne/ Luc. 18.

De Andre tinge icke met Husbonden/ om en vis oc forsagd løn/ Men de gaa hen i Vingaarden/ paa den gode Tro/ de sette til hannem/ de arbeyde flitelige/ oc lade sig vel nøye/ met huad hand giffuer dem. Disse ere Guds rette Tienere/ som icke see til løn/ men aleniste til Husbondens fromhed oc godhed.

Giffuis dem oc da alle lige Løn?

Der giørs Regenskab met dem allesammen/ som arbeyde i Vingaarden/ men meget anderledis end mand pleyer i Verdzlig handel. Thi at huilcke som tiene paa Naade i Verden / de betalis met Barmhiertighed/ men de som tiene Gud paa naade/ de betalis met den euige Salighed. De som ville vere salige for deris egne gierninger arbeyde icke ydermere/ end for deris fortingede oc forsagde løn/ oc giøre der intet offuer/ Som Gud klager paa formedelst Propheten Malach. 1. Men de Christne arbeyde paa Naade/ oc giøre icke tingning met Husbonden/ Lige som en Søn icke heller giør i sit arbeyde met sin Fader/ Thi hand veed/ at Arffuen falder hannem til met rette effter sin Fader / Saa falder ocsaa Himmerigis Rige Guds Børn til/ formedelst Troen. Men at de Arbeyde i HERrens Vingaard/ oc giøre deris Neste til gode / det er ekon Vidnisbyrd / at de haffue en leffuende oc icke Død Tro/ oc at de met den øffuelse skulle fordriffue aarkeløsshed/ at de skulle icke falde i Fristelse.

Kalder Gud oc alle Mennisker paa en tid?

Gud kalder nogle Mennisker i deris Barndom / nogle i deris allerdom. De wskyldige Børn der Herodes drebte/kallede hand i deris Barndom. Røffueren paa Kaarsset kallede hand i hans yderste time.

Huor faare handler Gud saa vnderlige / i det/ hand saa kalder Mennisken?

For tuende sager skyld/ Først/vil hand der met borttage/ al den fortrøstning oc tillid/ der Mennisken haffue naturlige til deris egne gierninger oc fortieniste. Thi wi tencke stedse/ at wi formedelst vore egne gierninger/ ville vorde retferdige oc Salige/ huilcket der dog er wmueligt/ oc alt kiød skal ydmyge sig vnder Guds veldige haand/ oc kiende sin store skrøbelighed/ oc forlade sig aleniste paa Guds Naade oc Barmhiertighed. Wi skulle vere saa til sinde/ at wi altid skulle sige ia alligeuel

at wi end haffue giort det altſammen/ der wi ere plictige til at giøre/ at wi end da ere wnyttige Tienere/ Luce 17. Der neſt/ vil Gud der met giffue oſſ ſin godhed/ Naade oc Barmhiertighed til kiende/ at hand icke vil giffue løn effter mange oc ſtore gierninger/ men effter Naade/ Det ſtaar altſammen i hans mact ot naadige vilie/ huad oc huor meget hand vil giffue til løn/ Hand giffuer oc huem hand vil/ Thi hand er alene/ al Barmhiertigheds Fader.

Giør ſkilſmyſſe imellem Arbeyderne?

Jøderne Arbeydede i Moiſi Lou / men icke retſindelige/ Thi de vilde icke rettelige forſtaa Louen/ Der faare finge de icke heller/ wden den timelige Velſignelſe. Men Hedningene Arbeydede retſindelige i Euangelio/ Der faare finge de baade den timelige oc euige Velſignelſe/ icke aff fortieniſte/ men aff Naade/ at ingen ſkal roſe ſig/ wden i Gud aleniſte. Chriſtus fordømer Matthei 15. Phariſeers gierninger/ ſom de der ere wduelie/ oc tager til Naade Røffueren paa Kaarſſet/ ſom haffde intet gaat giort/ oc ſiger til hanem/ J dag ſkalt du vere met mig i Paradis.

Huorledis kommer det/ at arme Syndere/ følge altid ſnarere/ naar de bliffue kallede/ end de ſig forlade paa deris gierninger?

Saa kommer det/ At de ſig forlade paa fortieniſte oc verſkyld/ lade ſig tycke/ at de haffue mange gode gierninger i forrad/ der aff bliffue de hoffmodige oc foracte andre/ ſom icke haffue ſaadanne gierninger/ oc denne er ſagen huor faare de bliffue fordømde. Men naar arme Syndere høre Guds Ord / oc deris Synder obenbaris dem/ da forferdis de i deris Samuittighed/ Oc efſterdi de finde icke hielp eller trøſt hoſſ ſig ſelff/ da haffue de tilfluct til Chriſtum/ bekiende deris Synder/ oc der finde de ocſaa Naade oc Syndernis forladelſe.

Giff der Exempel paa?

Phariſeer dømme Zacheum at vere en Syndere/ Luce 19. Oc den eldſte Broder var fortørnet paa den fortabte Søn Luce 15. Oc Judas var ilde til freds met den Quinde der haffde den dyrbar

byrebar Salue. Oc Jøderne vaare vrede paa Christum/ fordi/ at hand od oc drack met Toldere. Men see/ Zacheus/ den fortabte Søn/ Quinden/ faa Naade oc Barmhiertighed aff Gud/ Men Phariseerne oc selff giorde Helgen / bliffue forherdede i deris Synd.

Huad sag er der til?

Intet andet end knur oc mur/ Thi det er Phariseers oc Oyenskalckis natur/ at de haffue it skalcke øye/ de knurre imod Gud oc fortørnis/ naar de see/ at Gud er arme Syndere naadig/ De lade sig altid bedre tycke end andre/ for deris Hygleri oc Wehellige gierninger skyld/ Oc der er dog intet andet hoss dem/ end idel had oc affuind/ knur oc mur / De fortryde at deris Neste haffuer noget gaat/ oc de ynske hannem alt ont/ som mand her seer oc hører i dette Euangelio.

Huad suarer da Hussbonden til dette deris knur oc mur?

Hand sagde til en aff dem/ Min Ven/ ieg giør dig icke wret/ est du icke kom̃e offuer it met mig/ om end Pending? Tag det som dig hører til/ oc gack bort/ Jeg vil nu giffue denne Sidste/ lige som dig/ Eller haffuer ieg icke mact at giøre aff mit/ huad som mig lyster/ Seer du fordi tuert/ at ieg er saa god? Lige som hand vilde sige/ Arme Syndere haffue en stor fordel frem for Hyglere oc Oyenskalcke/ Fordi at Syndere bekiende deris Synd/ oc Tro paa den / der giør Syndere Retferdige / De bede om Naade/ oc deris Synder forladis dem ocsaa/ icke formedelst deris fortieniste eller gierninger/ men formedelst Christi Blod/ Den de forlade sig paa/ Der faare bliffue de ocsaa Salige. Men selff giorde Helgen/ kreffue icke løn aff Naade/ men aff rettighed oc fortieniste/ de ville intet andet end vedzsle stycke imod stycke/ det ene for det andet/ oc intet giøre forgeffuis. Der faare forskiudis de ocsaa aff Gud/ oc hand giffuer dem aldelis intet/ Ja de bliffue aff de første de sidste/ Saa gick det met Jøderne/ oc det kand ocsaa vederfaris oss Hedninge/ der som wi findis wtacknemmelige oc vantro/ som Jøderne vaare.

Huorledis beslutter Christus dette Euangelium?

Hand siger/ Saa skulle de Sidste vere de Første/ oc de Første de Sidste/ Thi mange ere kallede/ men faa ere vdualde.

Huad vil Christus met disse Ord?

Hand giór skilssmysse imellem Guds vduelelse/ formedelst huilcken alle Vdualde ere aff begyndelsen forseede til Salighed/ Oc det kald til Troen/ som skeer formedelst den mundelige Predicken.

Er der da skilssmysse/ imellem Guds vduelelse oc kald?

Ja stor. Guds vduelelse staar fast/ oc feil icke/ oc der kand intet Menniske/ som er forseet til Salighed/ bliffue fordømt/ Johan. 10. oc 2. Timoth. 2. oc Act. 13.

Høre oc alle Mennisker gerne denne Predicken?

Dem som er drucknede i kiødelig viss dom/ oc hade oc forfølge Euangelium/ er denne Predicken forferdelig/ Thi strax de høre denne Predicken/ falde de i foractelse/ oc sige/ Er det icke i min mact/ at bliffue Salig/ da vil ieg leffue mig selff/ oc gióre huad mig lyster? Saa kaaste de bort al Gudfryctighed/ oc giffue sig wbluelige oc dristelige til al Synd/ last oc ondskab/ oc besmitte sig der met. Men dem som ere beskickede til liffuit/ er denne Predicken gantske trøstelig/ Thi strax de høre denne Predicken/ ydmyge de sig/ fortuile paa deris egen mact/ haffue deris tilfluct til Christum/ bede om hielp oc Naade/ huilcket dem ocsaa vederfaris. Naar Christus nu siger/ Mange ere kallede/ da taler hand om den mundelige Predicken/ met huilcke alle Folck kaldis formedelst Ordens Tienere/ Men naar hand siger/ Faa ere Vdualde/ da taler hand om den Guddommelige forsyn/ formedelst huilcken Jøder oc Hedninge ocsaa komme til Guds Rige. Oc Christus knytter dem baade tilsammen/ at hand der met vil giffue til kiende/ at det ene skal stedse vere hoss det andet/ den mundelige Predicken/ hoss den Hellig Aands opueckelse oc til skyndelse.

Huad skulle wi nu lære aff dette Euangelio?

Thu stycker. Først / at ingen skal ophøye sig offuer den anden / for sine egne gierninger oc fortieniste skyld / om hand end var saa Hellig som S. Petrus. Thi den som nu er Hellig / kand snart falde igen / oc bliffue den suariste oc største Syndere / Der faare skulle wi vandre i Guds fryct / oc vide / At er der noget gaat i oss / da er det Guds gaffue oc gierning. Thi S. Paulus siger / Den som staar / skal see til / at hand icke falder. Oc Christus / Matthei 24. Den som bliffuer bestandig indtil enden / hand skal bliffue Salig. Der nest / at ingen skal tuile paa Guds naade oc Barmhiertighed oc falde i misshaab / Der som hand end vaare saa suar en Syndere / som Røffueren paa Kaarsset / Thi at haffuer hand aff hiertet sin tilfluct til Christum / da skal hannem vederfaris Naade / oc hand skal bliffue trøstet / Thi der skal ingen forladis vden hielp oc trøst / som setter sit haab til Gud. Dog skal mand vide der hoss / at der skal ingen forlade sig paa Røffuerens Exempel / oc synde der paa / Det er it Exempel der du skalt trøste dig met / rette oc bedre dig aff / oc icke efterfølge til at synde. Wi skulle bære Herrens Aag op aff vor vngdom / oc effter Pauli Lærdom / Gal. 6. Den stund wi haffue tid / giøre huermand til gode / Saa skulle wi ocsaa naar tiden kommer / høste det euige Liff / Der hielpe oss Gud til / Amen.

Den Søndag Sexagesime Epistel /

2. Corinth. 11.

Kiere Brødre / I fordrage gierne Daarer / effterdi i ere kloge. I lide / der som nogen giør eder til Tienere / der som nogen plager eder / der som nogen tager eder / der som nogen tradzer eder / der som nogen slar eder i ansictet. Dette siger ieg effter vanære / lige som wi vaare skrøbelige.

Huor aff nu nogen er drisig (ieg taler i daarlighed) der aff er ocsaa ieg drisiig. De ere Hebreer/ ieg ocsaa. De ere Israeliter/ ieg ocsaa. De ere Abrahams sæd/ ieg ocsaa. De ere Christi Tienere/ Jeg taler daarlige. Jeg er vel mere. Jeg haffuer arbeydet mere/ ieg taalde flereslag/ Jeg var offtere fangen/ oc offte i dødis nød. Jeg fick fem gange aff Jøderne fyritiue slag/ it minde. Jeg er tre gange Hudstrugen. En gang stenet. Jeg leed tre gange skibbrød. Jeg var dag oc nat i Haffsens dyb. Jeg vandrede offte. Jeg var i fare paa vand/ i fare iblant Røffuere/ i fare iblant Jøder/ i fare iblant Hedninger/ i fare iblant Stæder/ i fare vdi Ørcken/ i fare paa haffuit/ i fare iblant falske Brødre/ i møye oc arbeyde/ i megen vect/ i hunger oc tørst/ i megen faste/ i fraast oc nøgenhed.

Vden det som ellers begiffuer sig/ som er/ at ieg dagelige offuerløbis/ oc bær sorrig for al menigheden/ Huem er skrøbelig/ oc ieg bliffuer icke skrøbelig? Huem forargis/ oc ieg brendis? Der som ieg io skal rose mig/ da vil ieg rose mig aff min skrøbelighed. Gud oc vor Herris JEsu Christi Fader / huilcken der vere loffuit til euig tid/ veed at ieg icke Liuger. I Damasco/ foruarede Kong Arete Landsfoget de Damascers stad/ oc vilde grebe mig/ oc ieg bleff vunden ned i en kurffue vd aff it vindue igennem muren/ oc vndkom aff hans hender.

Denne roff er mig io icke nyttelig/ dog vil ieg komme til

me til

me til HERrens syuner oc obenbarelser / Jeg kiender it Menniske i Christo fiorten aar siden / var hand i legemet / det veed ieg icke / eller var hand uden legemet / det veed ieg oc icke / Gud veed det. Den samme bleff vndryct / ind i den tredie Himmel / oc ieg kiender det samme Menniske / huad heller hand var i legemet eller uden legemet / veed ieg icke. Gud ved det. Hand bleff vndryct ind i Paradis / oc hørde usigelige Ord / huilcke intet Menniske kand sige. Der aff vil ieg rose mig / men aff mig selff vil ieg icke rose mig / uden aff min skrøbelighed / Oc der som ieg vilde rose mig / da giorde ieg fordi icke daarlige / thi ieg vilde sige sandhed. Nu holder ieg mig der fra / at ingen skal acte mig høyre / end hand seer paa mig / eller høre aff mig.

Oc at ieg skal icke ophøye mig aff de høye obenbarelser / da er mig giffuen en pæl i kiødet / som er / Satans Engel / som mig slar met neffue / paa det ieg skal icke vphøye mig / for huilcket ieg formanede Herren tre gange / at hand motte vige fra mig. Oc hand sagde til mig. Lad dig nøye met min naade / thi min macter meetig i de skrøbelige. Der faare vil ieg helst røse mig aff min skrøbelighed / at Christi krafft kand bo hoss mig.

Huad giør S. Paulus i denne Epistel ?

Hand bruger en Apologia oc beskermelse imod de falske Apostler / oc effterdi hand tilforn haffde giffuit tilkiende / at de falske Apostler / forførde Folck met deris falske roff / oc met deris deylige skinnende gierninger / da formaner hand dem end ydermere / at de skulde vide at vocte sig fra dem. Oc hand beder dem /

 effterdi

efftedi de kunde lide oc høre de falske Apostlers roff/ at de oc ville holde hannem en daarlighed til gode/ oc icke forarge sig paa hannem/ der som hand roser sig. Thi hand nøddis til at ocsaa rose sig met de andre/ oc imod sin vilie oc sind skicke sig daarlige/ at hand kand stoppe munden paa de falske Propheter/ oc fordagtinge Guds ære/ oc sit predicke Embede for dem.

Maa mand da rose sig?

S. Paulus sticker dem alle it maal aff/ som ville rose sig/ oc siger. Huem sig vil rose/ hand rose sig i Herren 1. Corinth. 1. Oc Gud siger Hiere. 9. Den Vise skal icke rose sig aff sin visdom/ den Stercke icke aff sin styrcke/ den Rige skal icke rose sig aff sin rigdom/ men huem sig vil rose/ hand skal rose sig der aff/ at hand kiender mig/ oc veed/ at ieg er Herren/ som bruger Barmhiertighed/ Dom oc retferdighed paa Jorden. Aff disse Ord kand mand mercke/ at der er dubbelt roeff/ en Menniskelige roeff/ oc en Guddommelig roeff.

Huad er en Menniskelig roeff?

Menniskelig roeff er/ naar som Mennisken roser sig aff deris gods/ pendinge/ mact/ ære/ kaanst/ gierninger eller fortieniste. Dene roeff er forgengelig/ faar snart ende. Thi lige som grunduolen er/ saa er oc bygningen.

Huad er en Guddommelig Roeff?

Guddomelig roeff er en leffuende bekiendelse/ at de Christne bekiende/ de haffue en naadig Gud/ Oc denne Roeff er en besynderlig loff oc tacksigelse/ for Guddommelig naade oc velgierninger/ en besynderlig trøst vnder kaarssit oc modgang/ hiertet glæder sig oc bliffuer frimodigt/ oc Menniskens samuittighed stillis til freds/ oc hand foracter alt det/ som kand vere hannem imod.

Huor aff skulle nu de Christne rose sig?

I. Aff Guds naade/ at de haffue en naadig Fader/ formedelst hues vduelelse de ere bleffue aff blot gunst oc naade arffuinge til det euige Rige.

II. Aff deris kaarss oc pine/ thi det er dem it vist tegn paa Guddommelig yndest/ naade oc barmhiertighed.
III. Aff deris Embede/ huilcket de haffue aff Gud/ lige som S. Paulus her giør.

Huor faare roser S. Paulus sig ?

Kierlighed siger hand/ tuinger mig. Thi efftерdi ieg formedelst min Predicken haffuer troloffuit eder met Christo/ en reen Jomfru/ saa frycter ieg dog at i skulle bliffue forførde/ lige som Eua. Thi ieg seer/ at i vden al skilsmysse anamme/ huad mand predicker for eder/ huad heller det er sandhed eller løgn. Naar som det er alenіste noget nyt / da er det eder/ altsammen got. Kunde i nu holde samme falske Apostler saadant til gode/ som dog handle falskelige/ met eder / Ey saa holder oc mig denne daarlighed til gode/ ia mig som gierne vilde forfremme eders salighed.

Er dog roff en daarlig ting for Verden ?

For Verden holder mand dem vissеlige for Daarer/ der rose sig selff/ som mand siger/ Hand roser sig selff/ for ingen anden vil. Oc Prouerb. 27. Lad andre Folck rose dig/ oc icke din egen Mund. Oc Christus Johan. 8. Der som ieg ærer mig selff/ da er min ære intet. Oc efftерdi de falske Apostler/ siger Paulus/ forføre de enfoldige met deris store pralende Ord/ oc pryde deris lerdom/ paa det de kunde vndertrycke min/ oc giøre hannem foractelig for Folcket/ da nødis ieg til at giøre huad ieg kand/ skulde ieg end rose mig/ oc bliffue til en daare der offuer.

Huorledis skicker S. Paulus sig i denne roess ?

Hand bruger sin roess konstelige/ lige som hand oc haffuer en mectig riger Aand/ oc beskemmer aldelis met sin roess/ de falske Apostlers roess. Hand offuerfalder dem icke met haarde Ord/ Men taler dem smuct høffueskelige til. Hand stiller sig lige som hand vaare oc en Daare/ hand tager en narre Kappe paa/ oc giør sig til en Spegel for de store groffue Gecke/ at de skulle see huad de ere for Folck/ som rose sig selff. Som hand vilde sige/ Seer i store Gecke/ huor smuck det staar mig/ at ieg roser mig

selff/ lige saa staar det oc eder/ end dog ieg haffuer den fordel for eder/ at ieg kand saa i sandhed rose mig/ oc eders roesser falsk. Dette kaldis at bruge daarlighed rettelige/ andre til Exempel/ at de kunde forbedris der aff.

Huad roser S. Paulus i denne Epistel?

Sex stycker/ Først sin møye oc wmage/ som er/ at hand arbeydede mere i Herrens Vingaard/ met lerdom/ predickē/ oc suare reyser/ end alle de andre. Det andet/ hans forstand oc vidskab i Guddommelig sandhed. Alligeuel ieg end er/ siger hand/ wforstandig met scrifft oc tale/ saa er ieg dog icke wforstandig i visdom oc vidskab. Det vidnisbyrd giffuer oc Petrus hannem 2. Pet. i det siste Capit. Det tredie/ hans taalmodighed/ som er/ at hand aldrig besuerede noget Menniske j Corintho/ men enten arbeydede met sine hender/ eller fick sit ophold aff Macedonia oc andre Land. Det fierde/ sin slect oc byrd. De ere Hebreer/ ieg ocsaa. De ere Israeliter/ ieg ocsaa. De ere Abrahams sæd/ ieg ocsaa/ Som hand vilde sige/ Huor aff de falske Apostler tradze/ pucke oc rose/ der kand oc ieg tradze/ pucke oc rose mig aff/ Men der met er intet vdret/ Thi slect/ byrd/ affkomme/ frendskaff/ giør ingen from for Gud. Det femte/ hans Embede/ kaarss oc pine/ De ere/ siger hand/ Christi Tienere/ Jeg taler daarlige/ ieg er end vel mere/ Jeg haffuer mere arbeydet/ Jeg leed flere slag/ Jeg vaar offte fangen/ offte i dødis nød/ Aff Jøderne fick ieg fem gange fyritiue slag/ paa it nær/ Jeg er tre gange Hudstrugen etc. Aff denne roess om kaarss it skamme de falske Apostler sig/ ville aldelis haffue idel ære/ fred/ rolighed oc gode dage. Det siette/ Den høye obenbarelser oc syun/ der Gud betede hannem. Jeg kienner it Menniske/ siger hand/ fiorten aar siden/ var hand i legemet/ det veed ieg icke/ Eller var hand wden legemet/ det veed ieg oc icke/ Gud veed det/ den sam̄e bleff vndryct/ ind i den tredie Himmel etc.

Huorledis skede den vndryckelse?

Effterdi S. Paulus/ huilcken hende selff forsøgte/ icke siger/ eller kand sige/ huorledis det gick til/ Ja hand siger/ at intet

Menniske

Menniske kand sige det/ thi hand hørde wsigelige Ord/ Da skulle wi oc ydmyge oss/ oc bekiende/ at wi det icke forstaa. Der ligger oc icke stor mact paa/ hand roser der icke fordi aff/ at wi det skulle vide/ eller effter hans Exempel/ ocsaa vndryckis/ Men at hand vil stoppe munden til paa de falske Apostler/ oc giffue til kiende/ huor aldelis ringe deris roesser/ imod hans roess.

Huorledis beslutter S. Paulus denne Epistel?

Saa siger hand. Paa det ieg skal icke ophøye mig aff de høye obenbarelser/ da er mig giffuen en Pæl i kiødet/ som er Satans Engel/ huilcken der slar mig met neffue/ at ieg skal icke ophøye mig. Som hand vilde sige/ Lige som mand binder en knub paa halsen aff en hund/ legger it mile i munden paa en hest/ setter en ring i næsen paa en Biørn/ stinger it kieffle i halsen paa it Suin/ at de icke skulle for meget løbe/ bide oc vere balstyrige. Saa haffuer oc Gud bundet en pæl/ oc stor knub paa mit legeme/ det er/ en hemmelig pine oc besynderlig fristelse/ at ieg skal icke hoffmode mig aff Guds høye naade/ men bliffue ydmyg.

Oc ieg formanede HERREN tre gange/ at Dieffuelen skulde vige fra mig/ oc hand sagde til mig. Lad dig nøye met min naade. Thi min krafft er mectig i de Skrøbelige. Her see wi/ huor til fristelser ere gode/ som er/ at de giffue oss aarsage til at paa kalde Gud oc bede om hielp. Christus kand icke vere mectig i oss/ icke heller hans Ord oc troen/ naar som vore legeme icke plagis met fristelser oc skrøbelighed. Al den stund Menniskelig krafft/ oc Creaturnis hielp oc trøst er hoss oss/ da kand icke Gud vdrette sin gierning i oss. Men naar wi offuergiffue oss oc lade Gud arbeyde i oss/ da bliffuer vor skrøbelighed til euig styrcke/ vor pine til en euig glæde/ oc vor timelige død til it euig Liff/ AMEN.

Den Søndag Sexagesime/

Euangelium/ Luce 8.

Som der

SOm der var nu meget Folck tilsammen / oc hastede til Jesum aff Stæderne / da sagde hand ved en Lignelse: Der gick en Sædemand vd at saa sin Sæd / Oc i det hand saade / falt noget hoss Veyen / oc bleff borttraadt / oc de Fule vnder Himmelen ode det op. Oc noget falt paa Sten / oc der det voxte op / visnede det / fordi / at det haffde icke vedske. Oc noget falt mit iblant Torne / oc Tornene voxte met op / oc qualde det. Oc noget falt i god Jord / oc det voxte op / oc bar hundredefolt fruct. Der hand det sagde / robte hand oc sagde / Huem som haffuer øren at høre met hand høre.

Da spurde hans Disciple hannem at / oc sagde / Huad lignelse skal dette vere: Da sagde hand / Det er eder giffuet / at vide Guds Rigis hemmelighed / Men de andre i Lignelser / at de skulle det icke see / alligeuel de det end see / oc icke forstaa / om de det end høre.

Men dette er Lignelsen. Sæden er Guds Ord / Oc de som ere hoss veyen / det ere de / som det høre / der effter kommer Dieffuelen / oc tager Ordet aff deris hierte / paa det de skulle icke Tro / oc bliffue Salig. Oc det paa Sten / ere de / Naar de det høre / da anamme de Ordet / met glæde / oc de haffue icke rod / de Tro til en tid / oc naar Fristelse kommer / da falde de der fra. Oc

det som

det som falt iblant Torne/ ere de/ som det høre/ oc gaa hen iblant dette Liffs omhyggelse/ Rigdom oc Vellyst/ oc quælis/ oc bære ingen Fruct. Oc det som falt i god Jord/ ere de/ som høre oc beuare Ordet/ i it smuct gaat hierte/ oc bære Fruct i taalmodighed.

Huor om taler dette Euangelium ?

Dette Euangelium er it Parabel/ det er/ en Lignelse/ Oc taler om fire slaus Sæd/ der en Mand saade/ oc bar dog icke sige god Fruct.

Huor faare bruger Christus Parabel oc Lignelser ?

Lige som Hedninge pleyede at lære deris Disciple formedelst Fabel de haffde dictet oc optenct der til/ Saa pleyede Jøderne at lære deris Disciple formedelst Parabel oc Lignelser. Efferdi da Christus nu haffde sin omgengelse iblant Jøderne/ da lærer hand effter deris skick/ Oc hand bruger Lignelser om de ting/ der Menniskēn omgingis daglige met/ Som/ huorledis mand Planter/ Saar/ huorledis det voxer/ oc huorledis mand Høster/ Item om Huede oc Klinte/ om Vingaard/ Vintræ oc Vinquiste etc. At hans Disciple diss letterligere skulde kunde forstaa hans Predicken. Thi Parabel haffue en besynderlig natur/ i det/ at Folck kunde snart forstaa/ oc letvelige beholde dem.

Huad vil hand da met dette Parabel ?

Hand giffuer it Exempel/ huorledis det gaar til i Christendommen/ naar Euangelium predickis/ at det anammis i mange maadr/ oc giør icke fruct i mange Mennisker.

Huorledis saa ?

Thi der komme mange slaus Folck/ som giffue sig til Guds Ord/ Nogle høre oc forglemme det igen/ Nogle foracte det aldelis/ Nogle bespotte det/ Nogle anamme oc beuare det oc giøre Fruct der aff.

Huad beslutter hand paa det sidste aff dette Parabel ?

Tuende Stycker. Først/ at det er icke nock/ at høre Guds Ord/ mand skal ocsaa Tro oc beuare det/ oc rette sit gantske leffnet der effter.

Det andet/ at de bliffue icke alle fromme oc bedre sig aff Guds Ord/ der det høre/ Men aleniste fierde parten aff Menisken.

Skal mand da alligeuel Predicke oc høre Guds Ord?

Ja visselige. Thi at lige som der skulde sielden voxe korn/ der som Sædemanden icke vilde saa sin Ager/ Saa skulde der oc sielden bliffue Christen/ der som mand icke predickede oc hørde Guds Ord.

Huorledis kunde wi vide/ at Sæd betyder Guds Ord?

Christus legger selff dette Parabel vd/ oc vdtyer Sæd om Guds Ord/ Gud giffue at wi kunde legge det paa hierte.

Ligger der da saa stor mact paa?

Ja visselige/ Christus rober/ Huem som haffuer Øern at høre met/ hand høre. Lige som hand vilde sige/ Mange høre Ordet/ men de ere faa som det beuare. Det er icke huer mand giffuet/ at høre oc beuare Guds Ord/ Det hører oss til at plante oc vande/ men Gud skal giffue triffuelse.

Huad sag er der til/ at alle Mennisker anamme icke Guds Ord?

Der ere tre sager til. Den Første/ ere Predickere/ som icke predicke Guds Ord rettelige/men beblande det met Meñiskens lærdom/ oc forarge dem/ som det høre/ met deris Wgudelige Leffnets/ onde Exempel.

Den Anden sag/ ere Forældre/ som icke holde deris Børn oc Tiunde til Guds Ord/ icke skynde oc driffue dem til Predicken/ De vnderuise dem icke heller selff i Catechismo oc Børne lærdom/ de lade dem gaa hen lige som wskellige Creature/ oc voxe op/ lige som kraagede Træ i skouen.

Den Tredie sag er/ Øffrighed oc Regentere/ som see icke grand-

grandgiffuelige til i Scrifften/ icke aluorlige forfremme Guds ære/ oc holde hans Ord ved mact/ som de met ret skulde giøre/ oc deris Embede vdkreffuer/ De henge end nu hart hoss Paffuen/ hoss Concilier/ hoss de gammel Forfædere/ oc hoss gammel skick oc seduane.

Huor mangfoldig Sæd opregner Christus?

Fire slaus Sæd. Noget (siger hand) falt hoss Veyen/ det bliffuer borttraadt/ oc Fule æde det op. Noget falt paa Sten/ det vissnede/ thi det haffde icke vedske. Noget falt iblant Torne/ oc Torne qualde det. Noget falt it got Jord/ oc det voxte op/ oc bar hundrede folt Fruct.

Huorledis vdlegger Christus den Sæd/ som falt hoss veyen?

Hand siger/ at det ere de Mennisker/ som høre Guds Ord/ oc bliffue dog i deris gamle leffnet/ oc gaa lige paa den samme Vey/ der de ginge tilforn/ Der faare kand Guds Ord icke giøre Fruct i dem/ Dieffuelen holder dem i deris gamle leffnet. Oc alligeuel de end høre Ordet met Ørne/ saa lader dog Dieffuelen det icke komme i hiertet oc rodfestis.

Huorledis vdlegger Christus den Sæd/ som falt iblant Stene?

Hand siger/ At det ere de Mennisker/ som hørde Ordet/ oc anamme det gladelige/ Men naar Kaarsset oc Fristelse kom̄er/ da falde de der fra/ Lige som blad falde aff Træ/ Disse haffue liden hielp der aff/ at de hørde Ordet/ Thi det er icke nock at høre Ordet/ mand skal ocsaa beuare det/ oc bliffue der stadelige hoss/ Som Christus siger/ Matth. 24. Den skal bliffue Salig/ som bliffuer bestandig indtil enden.

Huorledis vdlegger hand den Sæd/ som falt iblant Torne?

Hand siger/ At det ere de Mennisker/ som høre Ordet/ oc gaa bort i dette Liffs sorge/ Rigdom oc vellyst/ quæle Ordet der de hørde/ at det kand ingen Fruct giøre hoss dem.

Forhindrer da sorge/ Rigdom oc vellyst en Christen?

Ja visselige forhindre de/ oc drage it Menniske baade fra Troen oc fra en Christelig omgengelse/ Saa/ at hand

 falder

falder fra Gud til Creaturene/ oc holder sig mere til dem end til Gud. Der faare kalder oc Christus dem Torne/ Oc S. Paulus/ Dieffuelens snare/ Oc den Heydenske Poete Ouidius/ Irritamenta malorum, En tilskyndelse oc optenckelse til alt ont. See huad der forhindrede de tre Mend/ Luce 14. At de komme icke til Naaderen.

Huorledis vdlegger hand den Sæd/ der falder i god Jord?

Hand siger/ At det ere de Mennisker/ som høre Guds Ord/ anamme/ Tro/ oc beholde det i it gaat hierte/ oc bære Fruct i taalmodighed/ Det er/ De holde sig stadelige til Ordet/ lade Dieffuelen icke tage det fra sig/ de lade det icke heller bortraadis aff Menniskens lærdom / som de første/ De lade sig icke heller forferde der fra/ formedelst Kaarss eller Fristelse / som de andre/ De quæle det icke heller met sorge/ Rigdom eller Verdens vellyst/ som de tredie/ Men de arbeyde paa aff deris yderste maet oc formue/ at de met haand oc mund/ met ord oc gierninger / met Christelig Lærdom oc it Christeligt leffnet / kunde opbygge oc forbedre Christendommen / De passe der intet paa/ om de end skulle lide Fristelse/ modgang/ forfølgelse/ bedrøffuelse / ia ocsaa Døden der offuer / Oc dette samme er ocsaa det hand siger/ J taalmodighed/ Thi at huem som vil vere en Christen/ oc bekiende Christum obenbare/ hand skal det formode sig/ at hand skal opuecke Dieffuelen / Verden oc Tyranner imod sig/ oc giøre sig dem til sine største Fiender/ Thi Euangelium er Kaarssens Ord. En Christen skal offte bide paa it surt Eble/ haffue taalmodighed/ slide sin tid/ indtil den onde time faar ende/ oc stormen blæss offuer. See/ Lige som den Sæd/ der kastis i god Jord / skal lide stor nød aff Kuld / Sne / Fraast / Regn oc vtimelig verlig / Saa skal oc en Christen forsøgis formedelst megen bedrøffuelse. Saa gick det alle Propheter / Apostler / ia Christo selff / icke skulle wi heller haffue det bedre/ Discipkerne er icke større end hans Mestere/ Matth. 10.

Er da

Er da Ordet aldelis vden Fruct oc forgiffuis i de trende slags Mennisker?

Lige som Læger icke Tro de Mennisker til liffuet / der icke kunde beholde mad i sig / der de haffue taget til sig / Saa er der oc lidet haab hoss dem / der høre Guds Ord oc beholde det icke. Der faare skulde huer Christen / holde regenskab met sig selff / oc offuerhøre sig selff de søgne dage / oc randsage sin Samuittighed / oc aluorlige betencke / huad hand er for en Ager / oc huorledis hand anammer den Himmelske Sæd / det er / Guds Ord / ia hand skulde betencke sig selff / oc sige / Jeg var i dag til Predicken / huad hørde ieg? huad lærde ieg? huorledis staar mit Hierte? huad sind haffuer ieg til det Guddommelige Ord? vil det oc rodfestis i hiertet? vil det oc bære Fruct? er ieg oc bleffuen from siden den tid ieg hørde Guds Ord oc Euangelium? fornemmer ieg oc forbedring? haffuer ieg oc offuergiffuet nogle Synder oc wdyder? eller er ieg end nu i det gamle leffnet? Sandelige / huor saadan offuerhørelse / examinats oc randsagelse icke skeer / da er det befryctendis / at denne Sæd skal icke ville bære Fruct. Denne offuerhørelse skulde ocsaa Hustru oc Hussbonde / holde met deris Børn / Sønner oc Døtter / oc met deris Tiunder / Piger oc Suenne / Disligist ocsaa Scholemestere oc Tuctmestere / met Smaadrenge oc Smaapiger. Der er i sandhed intet andet middel / ingen anden vey / formedelst huilcken wi kunde bliffue fromme / retferdige oc salige / end alenîste / formedelst Guds hellige oc salige Ord.

Huad vil dette Euangelium lere oss?

Thu Stycker. Først / at der bliffue altid flere Mennisker fordømde end salige / Fordi at den mindste part retter sig effter Guds Ord / oc det gaar / som det Euangelium wi haffde for otte dage siger / Mange ere kallede / Men faa Vdualde. Oc Matth. 7. Porten er vijd / oc Veyen bred / der fører til fordømmelse / oc de ere mange / som vandre der paa / Oc den Port er trang / oc Veyen er smal / som fører til liffuet / oc de ere faa som hannem finde.

Giff Exempel:

J Syndfloden bleffue der ekon otte Mennisker beuarede i Arcken / Noe met sine Sønner oc Hustruer. Der Sodoma oc nogle andre Stæder bleffue forderffuede / bleffue der ekon fire Mennisker beuarede / Loth met sin Hustru oc Døtter. Aff sex gange hundrede tusinde Mend / som ginge aff Egypten igennem det røde Haff / komme der icke vden tho Mend ind i det foriette Land / Josua oc Caleb / de andre Døde allesammen i Ørcken / for Syndens skyld. J den Prophetis / Elie tid / vaare der ekon siu Tusinde i Jsrael / som icke haffde bøyt deris knæ / for dem Affgud Baal. Der stode mange hundrede Baals Prester / imod den eniste Prophete Eliam / Oc fire hundrede falske Propheter / imod den eniste rette Prophete Micheam / Oc met faa Ord at tale der om / Fra Verdens begyndelse / haffuer altid den mindste del aff Menisken / huldet met Sandhed / Oc den største hob met løgn / At Christus sagde icke forgeffuis / Mange ere kallede / men faa ere Vdualde.

Der nest / Alligeuel den største part aff Menisken bliffuer fortabt / saa skal Guds Ord icke end da Predickis forgeffuis. Esaie 55. Oc alligeuel det end synis / som Euangelij Predicken skulde vere forgeffuis / saa haffuer dog Gud sine Christne i hoben met / som høre / anamme oc beuare Ordet / ia skulde det icke end vere vden en eniste Zacheus oc Nicodemus / eller de vskylge Børn i Vuggen. Det er vel forferdeligt / at aleniste fierde parten aff Sæden falder i god Jord / oc bær fruct / Oc de tre parter omkomme oc bliffue aldelis borte / Men en Sæmand eller Bonde skal alligeuel for den gode Jord skyld / frimodelige kaste sin Sæd hen i Ageren / oc intet acte / at tre parter aff Sæden bliffuer borte / oc aleniste den ene part kommer til gaffn. Lige saa skal oc en Euangelisk Predickere icke see der til / om der mange eller faa anamme Guds Ord / Men hand skal Predicke / forkynde oc bære det frem for alle Creature / som Christus befalede Marci 16. Wi skulle saae oc Predicke / Gud skal vel bærede Jorden / oc beskicke Tilhørere / De ere allerede obscreffne / som skulle anam̃e

Ordet /

Ordet / oc bliffue formedelst Ordet Salige. Wi skulle oc icke tuile / at wi ere oc skulle vere i det samme tal / oc formedelst Guds Ord / bekomme Guds yndest oc naade / oc endelige det euige Liff / AMEN.

Den Søndag Quinquagesima / Esto mihi / Epistel / 1. Corinth. 13.

KJere Brødre / Der som ieg talede met Menniskens oc Englenis tunger / oc haffde icke Kierlighed / da vaare ieg en liudende Malm / eller en klingende Bielde. Oc der som ieg kunde spaa / oc viste alle lønlige ting / oc al vissdom / oc haffde al Troen / saa / at ieg kunde flytte Bierge / oc haffde icke Kierlighed / da vaare ieg intet. Oc der som ieg gaffue de Fattige alt mit gods / oc lode brende mit legeme / oc haffde icke Kierlighed / da vaare det mig intet nytteligt.

Kierlighed er langmodig oc venlig / Kierlighed er icke affgunstig / Kierlighed bruger icke fortredelighed / Hun opblæss sig icke / hun skicker sig icke hastmodig / hun søger icke det hende hører til / hun lader sig icke fortørne / hun tracter icke effter skade / hun glæder sig icke aff wretferdighed / men hun glæder sig aff sandhed / hun fordrager alting / hun troer alting / hun haaber alting / hun lider alting. Kierlighed bliffuer icke træt / Spaadomme skulle afflade / oc tungemaal skulle afflade / oc vissdom skal ocsaa afflade.

Thi vort vidskab er vfuldkommet/ oc vor Propheciet er vfuldkommen. Men naar som det fuldkomne kommer/ da skal det vfuldkomne afflade. Der ieg var it barn/ da talede ieg som it barn/ oc var klog som it barn / oc haffde børne anslag. Men der ieg bleff en Mand/ da aflagde ieg det som var barnactigt. Wi see nu igennem en Spegel i it mørckt Ord / men da fra ansict til ansict. Nu kiender ieg det i stycke tal/ men da skal ieg kiende/ lige som ieg er kiend. Oc nu bliffuer troen/ haab/ kierlighed/ disse try/ Men kierlighed er størst iblant dem.

Huad lærer S. Paulus i denne Epistel?

Effterdi hand i det tolffte Capittel/ opregnede de Aandelige gaffuer/ oc der ere faa/ som rettelige bruge saadane gaffuer/ oc tiene andre der met/ men søge almindelige deris egen ære/ nytte oc roeß/ da lærer hand her i det trettende Capit. saa strengelige om kierlighed/ at det er til at see/ som hand vilde ophøye kierlighed offuer troen/ oc lade Troen gielde lidet eller intet/ hand giffuer der til en dom offuer alle Menisker oc siger/ at de ere intet/ gielde oc intet/ der som de haffde end en gang saa høy visdom oc forstand/ der til met end en gang saa stor Guds naade oc høye gaffuer/ som de icke bruge saadant/ til andre Folckis beste oc gaffn. In summa/ hand betiender frilige/ at alle gaffuer ere intet/ der som de icke formedelst retsindig kierlighed brugis rettelige.

Huad kalder hand kierlighed?

En kaastelig vey / oc roser hende paa det høyeste/ oc siger/ Der som ieg talede met Menniskens oc Englenis tunger/ oc haffde icke kierlighed/ da vaare ieg en liudende malm/ eller en klingende bielde/ Der som ieg kunde Prophetere/ oc viste alle hemelige ting/

lige ting/ oc haffde al vijsdom etc. Oc haffde icke kierlighed/ da vaare det mig intet nytteligt.

Huad er at tale met tunger?

Icke andet/ end læse/ siunge / oc met forstandige tungemaal vdlegger Psalmer/ Propheter/ oc den hellige Scrifft.

Huad er at spaa eller Prophetere?

Icke andet end predicke oc vide huorledis mand skal retteli-ge skicke sig met Guds Ord. Nu er det i sandhed en herlig ting met kierlighed/ efftherdi det allerhelligste Embede paa Jorden actis for intet aff S. Paulo/ naar som det icke gaar oc føris i kierlighed.

Huad er en Predickere vden kierlighed?

En liudende malm oc klingende Bielde. Thi at lige saa lidet gaffn/ som en liudende malm/ oc en klingende Bielde giør i den Christne forsamling/ saa lidet vdrette oc predickere oc Ordens Tienere/ naar som de søge deris egen nytte oc ære/ oc icke formedelst hiertelig kierlighed see til Menniskens velfart oc salighed. De kunde vel robe ørnene fulde paa Folck/ men der følger liden forbedring.

Huad er at vide alle hemelige ting?

At mand kand vdty Scrifften aandelige/ oc drage it retsindig forstand aff det gamle Testamentis figurer/ som komme offuer it met Scrifften/oc tiene den Christne menighed der met.

Huad er at vide al Vissdom?

At vide saa at skicke sig i vduortis ting oc Christelig frihed/ at mand icke fortørner Gud/ oc icke forarger sin Neste.

Huad er at giffue Almisse?

Det er visselige en ypperlig god gierning/huilcken Christus oc selff siger om. Giffuer/ saa skal eder giffuis. Oc om Cornelij Almisse sigis der Act. 10. At de komme for Gud. Oc Jesus Syrach. 4. lige som vand vdslycker en brendende ild/ saa affsletter Almisse synden. Oc alligeuel saadant sigis om Almisse/da

 vdkreffuer

vdkreffuer Gud alligeuel saa aluorlige oc strengelige aff oss/ at wi skulle elske vor Neste/ at hand vil oc icke haffue behagelighed til de gierninger/ huilcke hand selff befalede / wden saa er/ at kierlighed til vor Neste er der hoss. Lige er det ocsaa met legemet at brende.

Det er kerlighed en stor pryss?

Ja vísselige. Skulle de bliffue fordømde/ som giøre saa meget got / ia ocsaa plage deris eget Legeme suarlige / naar som Broderlig kierlighed icke er der hoss/ Huor ville da de bliffue/ som leffue alderis liffstid i al wrenlighed / had oc affuind/ Ja de bliffue visselige fordømde met Legeme oc Siel til euig tid. Thi efftterdi de haffue huercken Tro eller Kierlighed / da kunde de intet got giøre/ At vere nu wden Troen oc Kierlighed / oc intet got giøre / huad løn henger der anden hoss/ end fordømmelse ? Men huor som Troen er/ der er oc Kierlighed.

Er det oc sant Sophister sige/ At Troen er icke nock til al afffslette synden / Oc Troen skal prydis met kierlighed / om hun skal giøre retferdig?

De vide icke at giøre forskel mellem retferdighed oc det Christelige leffnet. Retferdighed formedelst Troen/ skal vere før end kierlighed/ efftterdi ingen elsker/ wden hand tilforn er from oc retferdig formedelst Troen/ oc kierlighed giør icke nogē retferdig oc from/ men huem som tilforn er retferdig/ hand elsker. Thi kierlighed er troens/ Aandens oc retferdigheds fruct oc efftterfølgerske/ icke troens prydelse oc methielperske. Der faare er det beslutet/ at Troen alene giøre from/ retferdig oc salig. Oc paa det wi skulle icke bedrage oss selff/ oc forlade oss paa en falsk tro/ da kreffuer Gud/ at wi skulle elske huer andre/ oc beuise troen met kierligheds oc barmhertigheds gierninger/ at wi kunde vere visse paa/ at troen ret er.

Huad er kierligheds natur?

Kierlighed er langmodig oc venlig/ kierlighed er icke affgunstig/ kierlighed bruger icke fortredelighed/ hun opblæss sig

icke etc. Her opregner S. Paulus 16. dygder oc egenskab/ kierlighed haffuer met sig/ huilcke der alle flyde aff en ret tro.

Kierlighed er langmodig :

I. Langmodig/ icke snar til vrede/ heffn oc vtaalmodighed/ men holder huer mand til gode/ oc omdrager alle ting.
II. Venlig/ Seer icke surt/ skyr ingen/ beuiser sig goduillig met Ord/ gierninger oc vduortis omgengelse/ imod huer mand.
III. Icke nidkier/ kierlighed er icke hadsk/ icke affgunstig/ det giør hende icke ont/ om det gaar en anden bedre end hende/ Hun misunder ingen sit gode. IIII. Hun bruger sig icke fortredelige/ giør ingen mand falsk oc suig/ er icke surfittig/ men handler redelige oc rettelige met huer mand. V. Hun opblæss sig icke/ hun blæss sig icke op som en forgifftig hugorm. VI. Hun skicker sig icke hastmodig/ foracter oc bespotter ingen. VII. Hun søger icke det hende hører til/ men den Nestis gode/ ære nytte oc rolighid. VIII. Hun lader sig icke fortørne/ Men er sactmodig oc fordrager alting. IX. Hun tracter icke effter skade/ Er icke mistancke/ men legger alting vd til det beste. X. Hun glæder sig icke aff vretferdighed/ Som Phariseeren offuer den fattige Toldere/ men haffuer meget mere tynck oc beder for Syndere. XI. Hun glæder sig aff sandhed/ Haffuer lyst der aff/ at det gaar ret til. XII. Hun fordrager alle ting/ holder huer mand til gode/ oc haffuer icke lyst til bulder oc trette.
XIII. Hun troer alle ting/ Troer huer mand vel/ holder huer mand at vere from oc god/lader skimte oc bruge ganteri met sig/ huem som vil. XIIII. Hun haaber alting/ hun bær til intet Menniske vansag/ haffuer icke nogen ond tancke/ men haaber oc venter stedze det beste. XV. Hun lider alting/ Huad modgang der kommer paa legeme/ gods oc ære/ hun veed at det kand ingen skade giøre/ efftersi hun der imod haffuer en riger Gud.
XVI. Kierlighed bliffuer icke træt/ afflader icke/ men bliffuer euindelige/ ocsaa i det andet tilkommende Liff.

Alle gaffuer skulle afflade/ kierlighed bliffuer aleniste/ Predicke Embedet oc vor Christelige Friheds vidskab skulle afflade/

 oc i sin

oc i sin tid haffue ende. Men kierlighed skal icke alenist gielde i denne Verden/ men ocsaa bliffue euindelige i det andet Liff.

Er det da en ting / der wi haffue her / oc skulle haffue effter dette Liff?

Der er ingen skilsmysse/ paa alt det gode wi her tro/ oc skulle i det tilkommende Liff see. Men skilsmyssen er i vidskabet/ her see wi Gud icke/ men tro paa hannem formedelst ordet. Der skulle wi icke tro/ men see/ der skal troen oc predicken afflade. Dette er oc det hand siger/ her er vort vidskab aldelis wfuldkommet/ oc staar i troen/ oc icke i det wi see. Men der skal det wfuldkomne ophøre / oc det fuldkomne begyndis oc bliffue euindelige.

Huorledis beuiser S. Paulus det?

Hand setter tuende lignelser/ den ene om sin barndom/ den anden om en Spegel/ oc vil saa sige. Wi øffue oss nu i Troen oc speyle oss lige som Børn. Wi see i Spegelen/ oc haffue alenist it billede aff Gud formedelst Ordet. Men effter dette Liff skulle wi see hannem klarlige met obne øyen.

Huorledis beslutter S. Paulus denne Epistel?

Saa siger hand. Oc nu bliffuer troen/ haab oc kierlighed/ disse try/ Men kierlighed er størst iblant dem.

Saa hører ieg vel/ at kierlighed er større end Troen?

J saa maade oc paa den part/ at kierlighed icke afflader oc bliffuer / er kierlighed større end troen. Thi troen strecker sig alenist til Gud. Men kierlighed vdbreder sig til Gud oc alle Mennisker. Troen afflader oc faar end i denne Verden. Men kierlighed begyndis i dette Liff/ oc varer euindelige.

Men paa ypperligheds oc verdigheds regne/ er Troen offuer kierlighed / Thi troen giør oss fromme for Gud / retferdige oc salige. Abacuck. Den retferdige skal leffue aff sin tro. Oc S. Paulus selff tilscriffuer troen synderis forladelse / retferdighed oc salighed. Kierlighed lader hand bliffue troens fruct oc efterfølgerske. Oc hand priser kierlighed høyt for falske

Apost-

Apostlers oc Hyglers skyld/ som rosede Troen/ oc haffde dog icke en gnist Kierlighed i hiertet. Gud giffue oss sin naade/ at wi baade kunde findis retsindige i Troen oc Kierlighed/ AMEN.

Den Søndag Quinquagesime/ Esto mihi/ Om Christi Daab/ Euangelium Matth. 3.

PAa den tid kom Jesus aff Galilea/ til Jordan/ til Johannem/ at hand vilde lade sig Døbe aff hannem. Men Johannes formente hannem det/ oc sagde/ Jeg haffuer vel behoff/ at Døbis aff dig/ oc du kommer til mig? JEsus suarede/ oc sagde/ Lad det nu saa vere/ oss bør saa/ at fuldkomme retferdighed. Saa tilstedde hand hannem. Oc der Jesus var Døbt/ gick hand strax op aff vandet/ Oc see/ da obnedis Himmelen offuer hannem/ Oc Johannes saa Guds Aand fare ned lige som en Due/ oc komme offuer hannem. Oc see/ en Røst ned aff Himmelen/ sagde/ Denne er min elskelige Søn/ i huilcken ieg haffuer Behagelighed.

Hua holder dette Euangelium oss faare?

Try Stycker. Først/ huorledis Christus bleff Døbt aff Johanne i Jordan. Det andet/ De store vnderlige ting der skede. Det tredie/ Huor til Daaben er nyttelig.

Var oc Johannis Daab aff Gud?

Ja vißelige. Thi saa scriffuer Lucas i det 3. Capittel. Guds befalning kom til Johannem/ Zacharie Søn/ i Ørcken/ Oc hand kom i al den Egn omkring Jordan/ oc Predickede Penitentzis Daab/ til Syndernis forladelse/ Som Esaias i det 40. Cap. haffde Propheteret om hannem. Saa siger hand ocsaa selff/ Johan. 1. Den som mig vdsende at Døbe met Vand/ hand sagde til mig/ Huilcken du seer Aanden fare offuer/ oc bliffue paa den samme er det/ der Døber met den hellig Aand. Saa var nu Johannes der til vdsent/ at hand skulde Predicke Penitentzis Daab/ til Syndernis forladelse.

Huordan var denne Predicken?

Hand sagde/ Giører Penitentze/ Himmerige er kommet her nær til.

For huem giorde hand saadan Predicken?

Icke for Hedninge/ men for Jøder/ Ja for dem som lode sig tycke at de vaare de allerhelligste.

Komme der oc Folck der lode sig Døbe aff hannem?

Den stad Jerusalem (siger Mattheus) gick hen vd til hannem/ oc det gantske Jødiske Land/ oc alle Land hoß Jordan/ oc lode sig Døbe aff hannem/ i Jordan/ oc bekiende deris Synder.

Komme oc de ypperste iblant Jøderne til hannem?

Ja/ der komme mange Phariseer oc Saduceer til hans Daab.

Huad sagde hand til dem?

J øgle slecte (sagde hand) Huem vißde eder/ at i skulde vndfly dem tilkommende vrede/ Seer til/ giøre retsindig Penitentzis Fruct/ oc tencker icke at i ville sige/ wi haffue Abraham til Fader/ Thi ieg siger eder/ Gud kand opuecke Abraham børn aff disse Stene/ øxen er allerede lagd hoß roden aff Træerne/ Huilcket Træ som icke bær god Fruct/ skal affhuggis/ oc kastis i Jlden.

Huad sagde hand til det menige Folck?

Der de spurde hannem at/ huad de skulde giøre/ sagde hand til dem/

til dem/ Huo som haffuer tho kiortle/ hand skal giffue den der haffuer ingen/ oc huo som haffuer mad/ hand skal giøre lige saa.

Huad sagde hand til Toldere?

Hand sagde til dem/ J skulle icke kreffue mere/ end sæt er oc paalagd.

Huad sagde hand til Stridzfolck?

Hand sagde/ Giører ingen mand vold eller wret/ oc lader eder nøye met eders besoldning.

Huad tencte Folcket om Johanne?

Som de vaare i den mening oc tencte alle i deris hierter om Johanne/ om hand maa vel ske skulde vere Christus/ Da suarede hand oc sagde til dem alle/ Jeg Døber eder met Vand/ Men der skal komme en sterckere effter mig/ huis Skotuenge ieg er icke verdig til at løse/ hand skal Døbe eder met den Hellig Aand/ J hans haand er Kasteskofflen/ oc hand skal feye sin Lo/ oc sancke Hueden ind i sin Lade/ oc opbrende Affnerne met euig Ild.

Kom oc da Christus som Johannes sagde?

Saa scriffuer Mattheus. Paa den tid kom JEsus aff Galilea/ til Jordan/ til Johannem/ at hand vilde lade sig Døbe aff hannem/ Men Johannes formente hannem/ oc sagde/ Jeg haffuer vel behoff at Døbis aff dig/ oc du kommer til mig? Da suarede JEsus/ oc sagde/ Lad det nu saa vere/ saa bør det oss/ at fuldkomme al retferdighed.

Er icke dette en vnderlig ting?

Ja vissselige er det vnderligt. De ypperste Prester oc Scrifftklooge/ som ere fulde aff Synd oc fordømmelse/ ville huercken kiende sig for Syndere eller lade Døbe sig. Men Christus/ som er vden synd/ som fører alene den Tittel/ at der kom aldrig besuigelse i hans mund/ hand kommer oc begierer at Døbis aff Johanne.

Huor

Huor faare giør hand det?

Icke for sin egen Persone/ men for vor skyld/ Christus gaar her ind i vor sted/ tager det syndige kiøds skickelse paa sig/ oc bliffuer den største Syndere/ som haffuer paa sig oc bær den gantske Verdens Synder/ Disse Synder sencker hand ned i Daaben/ oc troer dem aff sig/ ia aff oss alle/ i huilckis sted hand staar der/ saa at de i hans Daab skulle senckis ned oc bliffue til intet. Der faare siger Johannes/ See Guds Lam/ som bær Verdens Synder. Er Christus Guds Lam? da skal hand visselige vere Hellig/ Reen oc wskyldig. Bær hand Verdens Synder? da er hand io visselige en stor Syndere/ Lige som Esaias ocsaa siger i det 53. HErren lagde alle vore Synder paa hannem. Huo som det nu troer/ at baade hans egne oc den gantske Verdens Synder ligge paa Christo/ oc at Christus fordi loed Døbe oc Kaarsffeste sig/ oc haffuer vdgydet sit Bloed/ at hand vilde rense hannem aff Synden/ oc giøre hannem from/ Retferdig oc Salig/ hand skal haffue Syndernis forladelse/ oc det euige Liff/ Christi Daab/ Kaarss/ Pine oc Død/ skal høre hannem til.

Huilcke er Guds herlige vnderlige ting/ som skede i Christi Daab?

Saa scriffuer Mattheus. Der Jesus var Døbt/ gick hand strax op aff Vandet/ Oc see/ da obnedis Himmelen offuer hannem/ oc Johannes saa Guds Aand fare ned/ lige som en Due/ oc komme offuer hannem/ Oc see/ en røst ned aff Himmelen/ sagde/ Denne er min elskelige Søn/ i huilcken ieg haffuer Behagelighed.

Vaare dette oc forferdelige ting?

Ney. Det var icke her saa forferdeligt at see til/ som hoss Sinai bierge/ der som icke var andet end stor taage oc mørck/ sterckt vær oc mørcke Skyer/ forferdeligt Liunet oc Torden/ oc Bassuner gaff græselig liud aff sig/ det gantske Bierge røg oc brende høyt op i lucten/ at Jsraels Børn vigede til bage/ oc kunde icke høre Gud/ som talede aff Ilden. Men her gaar det

altsam-

altsammen smuct/ lystelige/ trøstelige oc herlige til/ Himmelen obnis/ den gantske Guddommelige Maiestat oc hellig Trefoldighed/ Fader/ Søn/ oc den Hellig Aand/ obenbaris/ Faderen lader sig høre paa det aller venligste / Denne er min elskelige Søn/ Sønnen staar der i vort Kiød/ oc lader sig Døbe oss til gode/ Oc den Hellig Aand far ned offuer hannem/ i en lægemlig skickelse som en Due.

Huor faare skede dette?

Dette skede altsammen oc er screffuet for vor skyld/ at wi skulle herlige prise/ oc holde meget aff den hellige Daab/ effterdi wi see oc høre/ at Christus haffuer icke aleniste indsæt Daaben/ oc befalet at Døbe/ men lader sig oc selff Døbe aff sin tienere Johanne/ dypper sig ned i vandet/ oc rører det met sit hellige Lægeme/ at hand der met vil hellig giøre oc velsigne den hellige Daab. Der faare skulle wi icke heller tuile paa/ naar oc huor Daaben brugis effter Christi befalning/ at Himmelen staar io visselige oben / oc den gantske hellige Trefoldighed er der nerueurendis oc Døber selff.

Huad hører til Daabsens Sacramente?

Try Stycker. Først/ ret naturligt Vand/ icke Vin/ icke øl/ icke Sand eller Assner. Det andet/ Guds Ord oc foriettelse hoss Vandet. Det tredie/ Guds befalning oc indskickelse. Her giøre Giendøbere stor wret / at de i Daaben see aleniste til det blotte Vand wden Guds Ord/ oc giøre aff Daaben it blot ledigt oc gaalt tegn/ som mand mercker Lam oc Giestlinge. Men det er vist / at naar Christi Ord Matthei 28. (Gaar hen i den gantske Verden / lærer alle Hedninge / oc døbe dem i Naffn Faders/ Søns/ oc den Hellig Aands) komme til Vandet/ da er det icke lenger blot Vand / Men it Helligt/ Guddommeligt/ Saligt Vand/ Ja den ny Fødsels Bad/ huilcket der renser alle dem aff alle Synder/ som bade der vdi. Saa skal ocsaa Guds befalning vere der. Oc wi skulle vide/ huo der indskickede Daaben oc befalede at Døbe. Oc disse try stycker / Det synlige E-

lige Elemente/ Guds Ord oc foriettelse hoss Elementet/ oc Guds befalning giøre it Sacramente.

Bruge io Troldkoner/ oc de som kunde den sorte kaanst/ oc Quinder som giøre Vær/ Papister/ Viebisper/ ocsaa gode Ord/ offuer Vrter/ Salt/ Vand/ Altere/ Billede/ Klocker/ Er det ocsaa fordi Sacramente?

Spør disse altsammen at/ huem dem befalede saa at giøre/ om de oc haffue Guds befalning/ ord oc foriettelse/ at de skulle saa ocsaa Vie/ Vand/ Salt/ Palmer/ Vrter/ Vorliuff/ Kircker oc Altere/ oc døbe Klocker/ oc sige saadanne Ord der offuer. Formane dem aluorlige/ at de ville grundelige beuise saadant aff Guds Ord oc den hellige Scrifft/ Det skulle de kunde giøre/ naar der vorer Figen paa hylde rod. Der faare er saadant deris sickel sackel icke andet/ end idel Menniskens dict oc paafund/ oc it fortredeligt væsen/ ia end idel Guds bespottelse oc de hellige Sacramenters foractelse. Gud skal i alle Sacramenter giffue aluorlig befalning aff Himmelen/ der nest ocsaa selff tage Elementet/ oc beskicke Sacramenternis form oc maade/ oc bescriffue oss Ordene som mand skal bruge der til/ at det saa skal altsammen gaa i hans befalning oc Ord/ efftherdi det er hans skick oc indsettelse. Hand vil icke/ at wi skulle i troens sager/ giøre noget aff vort eget Hoffuet/ Men aleniste effter hans Ord.

Huor til er Daaben nyttelig?

Daaben er der til nyttelig oc Fructsommelig/ at hun giør de Døbte salige/ Som Christus siger Marci i det sidste. Huo som Troer oc bliffuer Døbt/ hand skal bliffue salig. Daaben haffuer saadan krafft/ At lige som wi aff Adam oc Eua vndfangis oc fødis i Synd/ til dette timelige liff/ oc ere fordømde til Helffuede oc til den euige Død/ Saa skulle wi formedelst Daabē fødis ny i Christo/ aff den hellig Aands krafft til retferdighed/ oc til det euige Liff. Oc lige som wi tilforn vaare Dieffuelens/ verdens oc den euige Døds Børn/ Saa bliffue wi formedelst Daaben/ Guds naadsens oc det euige Liffs Børn. Thi Daaben renser off

ser oss aff al den oprindelige Synd/ oc fører oss til wskyldighed igen/ at wi paa den yderste Dag skulle opstaa vden Synd/ renere oc deyligere end Solen/ oc vere Retferdige paa Legeme oc Siel/ oc leffue euindelige.

Huor aff haffuer Daaben saadan krafft?

Aff vor Frelsere JEsu Christo/ som selff ærede oc prydede Daaben/ oc loed sig Døbe i sit trediuende Aar/ ret lige paa den tid der hand nu vilde gaa ind i sit Embede/ til huilcket hand aff sin Fader var beskicket oc vdsend. Thi det gamle Testamente haffuer her ende i Christi Daab/ oc det ny Testamente begyndis. Christus var sin Hellige Moder vnderdannig indtil i det trediuende Aar/ Her tager hand for sig selff oc vil vere sin egen/ oc gaar hen til Jordan/ holder sig som it andet Menniske/ oc lader sig Døbe/ Her vies hand til Prest/ oc saluis til Konge offuer Jsrael. Faderen haffde tilforn ladet forkynde hañem formedelst Prophetere/ Her lader hand nu aff Johanne vise met fingere paa hans Persone/ Ja hand giffuer hannem selff Vidnisbyrd ned aff Himmelen. Oc dette skede altsammen/ at wi skulle aldelis vere visse paa/ at denne JEsus aff Nazareth er den rette Messias/ den sande Christus/ oc Verdens Frelsere.

Huad siger Johannes Euangelista om Daaben?

Johannes Euangelista haffuer en besynderlig maade at tale om Daaben/ oc siger i dette 20. Cap. at hand er it Vand/ som er beblandet met Christi Blod/ der flød aff Christi side. Oc 1. Johannis 5. Denne er den/ som kommer met Vand oc Blod/ Jesus Christus. Der vil den hellige Johannes oplade vore induortis oc Aandelige Øyen/ At wi icke aleniste skulle see vand i Daaben/ men ocsaa Christi Blod. Thi at huo som anamer Daaben i Troē/ da er det lige/ som hand bleff synlige toen oc rengiort aff Synden met Christi Blod. Thi wi bekomme icke synderniß forladelse formedelst vore gierninger eller fortieniste/ men formedelst Christi Død oc Blods vdgydelse/ Oc denne forladelse legger Christus oc sticker ned i Daaben. Oc dette Blod er icke it syndigt Menniskis blod/ oc icke heller en Død oxis eller buckis blod/ men it wskyldigs

 retferdigs

retferdigt oc helligt Blod/ som er/ det wskyldige Lams JEsu Christi/ Naadsens oc Liffsens Blod. Der faare haffuer det ocsaa saa skarpt salt oc eber sebe/ at/ huor det kommer paa Synd/ besmittelse oc wrenlighed/ da bider det oc afftoer altsammen/ ia det opsluger oc fordriffuer i it øyeblick/ baade Synden oc Døden/ oc fører met sig al Naade oc salighed/ oc endelige det euige Liff. Der til hielpe oss Gud/ AMEN.

Den Første Søndag i Faste/ Inuocauit/ Epistel 2. Corinth. 6.

KJere Brødre/ Wi formane eder som Methielpere/ at i icke forgeffuis anamme Guds naade. Thi hand siger/ Jeg bønhørde dig i den behagelige tid/ oc halp dig paa Salighedsens dag. Seer/ nu er den behagelige tid/ nu er salighedsens dag. Lader oss oc icke nogen sted giffue nogen mand forargelse/ paa det vort Embede skal icke straffis/ men lader beuise oss i alle ting/ som Guds tienere.

J stor taalmodighed/ i bedrøffuelse/ i nød/ i angist/ i slag/ i fengzel/ i oprør/ i arbeyde/ i veet/ i faste/ i kyskhed/ i vidskab/ i langmodighed/ i venlighed/ i den Hellig Aand/ i Wbedragelig Kierlighed/ i Sandheds Ord/ i Guds krafft/ formedelst retferdigheds vaaben/ baade paa den høyre oc paa den venstre side/ ved ære oc skendzel/ formedelst ont røcte oc got røcte/ som bedragere/ oc dog sandrue/ Som de wbekiende/ oc dog bekiende/ som de der dø/ oc see wi leffue/ som de der ere straffede/ oc dog icke drebte/ som de bedrøffuede/ men altid glade/

glade/ som de fattige/ men de som dog giøre mange rige/ som de der haffue intet oc haffue dog alting.

Huad lærer S. Paulus i denne Epistel?

Try ting. Først roser hand predicke Embedet/ kalder sig selff oc andre Euangelij Predickere/ Christi Methielpere.

Der nest formaner hand Almuen/ at de icke skulle forsømelige høre Euangelion/ oc lade Guds naade gaa forgeffuis omkring.

Det tredie/ Bescriffuer hand de rette Christne/ oc den rette Guds tieniste/ oc giffuer de Christnis hoffklæde til kiende/ huilcket de skulle føre oc bære.

Huorledis loffuer hand predicke Embedet?

Faare dette Capittel siger hand saa. Wi ere Guds sendinge Bud i Christi sted/ thi Gud formaner formedelst oss/ Saa bede wi i Christi sted/ lader eder forlige met Gud. Thi hand giorde den/ som viste aff ingen synd/ til synd for oss/ at wi i hannem skulle bliffue den retferdighed/ som gielder for Gud/ Paa disse Ord fører hand nu denne dagis Epistel ind/ oc siger. Wi formane eder som Methielpere/ som hand oc siger 1. Corinth. 3. Wi ere Guds Methielpere/ i ere Guds agergierning oc Guds bygning. Det er/ Wi predicke oc arbeyde hoss eder met det vduortis Ord/ i det wi lære/ bede/ tilskynde oc formane. Men Gud giffuer induortis formedelst sin Aand/ velsignelse oc triffuelse/ at vort vduortis predicke embede icke skal ske forgeffuis/ lige som det oc icke skeer forgeffuis/ som Propheten Esaias siger 55. Gud er den rette Bygnings mand/ som legger den første sten/ oc begynder bygningen/ wi tiene oc hielpe aleniste der til met lerdom oc predicken/ Wi kaste Sæden i Jorden/ men Gud giffuer triffuelse.

Huor faare kalder hand Predickere Christi Methielpere?

At Almuen skal icke foracte predicke Embedet oc det vduortis Guds Ord/ lige som de haffde det icke behoff/ eller kunde

det gantske vel/ som nogle oc lade sig tycke/ Thi alligenel Gud kunde giøre alle Meñisker salige induortis i hiertet formedelst sin Aand/ uden det vduortis Ord/ Saa vil hand det dog icke giøre/ Men hand vil haffue Predickere oc Lærere til Methielpere/ oc formedelst dem vdrette sin gierning. Efftrerdi da Predickere haffue nu det Embede Nafn oc ære/ at de ere Guds Methielpere/ da skal ingen holde sig saa lerd saa viss saa klog/ at hand oc skulde ville forsøm̃e eller foracte den ringistis Tieneris predicken/ efftrerdi hand icke veed/ naar tiden er kommen/ at Gud vil formedelst sine Predickere vdrette sin gierning i hannem.

Er det da farligt/ at mand forsøm̃er oc foracter Guds Ord?

Ja visselige/ Thi at Euangelij predicken er icke en euig lerdom som varer oc bliffuer uden affladelse/ men hun er som en hastig tordens regen der slar ned oc forløber/ huor hand falder/ der falder hand/ huor hand icke falder/ der feil hand/ hand kommer oc icke igen/ hand varer oc icke altid/ men lige som Solen slicker regn op/ saa gaar oc saadan lerdom bort/ som forfølgelse giffuer til kiende. Lenger end it Menniske kand mindis er Euangelij lerdom icke bleffuē reen paa nogen sted/ naar som de ere affdøde/ der det først begynde at predicke oc forkynde/ da vdslucsis oc linsit met dem/ oc der kom strax falck lerdom effter.

Giff der Exempel paa?

Effter Mose oc Josue død/ fulde strax Jsraels Børn fra den rette lerdom/ ia met huer Dommere oc Kong/ som tog ordet op/ falt oc ordet/ som Dommerens Bog klarlige giffuer til kiende. Saul giorde oc icke lenger ret/ end den stund Samuel leffde. Oc Kong Joas giorde ocsaa ret/ saa lenge den ypperste Prest Joiada leffede/ der effter varede det icke lenger.

Lige saa bleff oc Verden effter Apostlers tid fuld met falske Lærere/ Kettere oc Partijske aander/ lige som Christus/ Paulus/ Petrus oc Johannes/ haffde til forn forkyndet saadant. Lige saa vil det oc gaa effter vor tid. Disse Land i huilcke Gud lader nu sit Ord saa klarlige skinne/ skulle icke haffue det bedre/ end andre Land. Asia haffde Euangelium i Pauli tid/ borte er

borte.

borte. Africa haffde det/ borte er borte. Gretia haffde det/ borte er borte/ Nu haffue de Dieffuelen/ Machomet/ Tørcken. Valland haffde Guds Ord/borte er borte/nu haffue de Paffuen. Wi haffue det nu i disse Land/ men det vil icke vare euindelige. Der faare bruge sig huer tiden/ Høste/ den stund Høsten varer/ Samle ind/den stund Solen skin. Kiøb den stund marcket staar paa. Gribe til/ huem som kand. Lade hender skulle her haffue it ont Aar/ huo sig forsømer/ hand beholder skaden. Der vil visselige/ effter det Guddommelige Ordis offuerflødige rigdom/ komme en dyr tid oc gruselige hunger/ Det skulle wi visselige vente oc formode.

Huad giør S. Paulus for en formaning til de Christne?

Wi formane eder/ siger hand/at i skulle icke forgeffuis tage Guds naade/som hand vilde sige. Efftersdi Gud haffuer giffuit oss saadant it middel/ formedelst huilcket wi kunde komme til troen/ som er/ at høre Guds ord/ Da skulle wi icke foracte dette middel/ men høre dette flitelige oc gierne/oc beuare det. Kunde wi løbe der effter i vor legemlige hunger/ at wi kunde faa det naturlige Brød/ huor meget mere skulle wi da løbe effter predicken/ oc søge det aandelige Brød? kunde wi i legemlig nød bruge vor forstand oc fornufft/ søge middel oc veye/ at vort legeme kand faa sin føde oc ophold/ Huor meget mere skulle wi i aandelig nød bruge vort forstand oc fornufft/ at søge middel oc veye/ at Sielen kand faa sin føde oc holdis ved mact.

Huilcke ere de middel?

Høre Guds Ord/ oc beuare det/ Luce 11. Guds Ord er det Korn oc Sæd/ formedelst huilcken troen kommer i deris hierte/ som det høre/ Oc troen fører met sig den hellig Aand/ Johan. 7. Huem som nu foracter saadane middel oc veye/ hand kommer aldrig til troen.

Huad kaldis at tage Guds naade forgeffuis?

At mand hører Guds salige Ord/ i huilcket oss til bindis idel naade/ Oc dog icke giøre der effter/ tage det icke til hierte/ oc bliffue det ene aar som det andet. Saadan foractelse kand Gud

 icke lide

icke lide/ der kommer hand da/ tager sit Ordis liuff fra saadan wtacknemelige Mennisker/ oc lader dem side i mørcke.

Kand der giffuis Exempel paa?

De som vaare budne til Bryllup oc komme icke/ oc toge sig anden gierning faare/ oc fortørnede Hussbonden saa/ at hand sagde/ Jngen aff de Mennisker/ som vaare budne/ skulle smage min Naducre. Saa soer oc Gud de wlydige Jsraels Børn som knurrede oc murrede/ at de skulde icke komme til hans rolighed. Lige saa truer ocsaa S. Paulus her oc giffuer oss atuarsel/ at wi skulle see oss vel faare / oc anamme Euangelium met tacknemelighed/ oc giøre tilbørlig fruct. Som Christus ocsaa giffuer atuarsel oc formaner/ Johan. 12. Vandrer i Liusset den stund i det haffue/ at mørcket skal icke offuerfalde eder. Jeg meen io/ at wi haffue vel lært/ Huad mørck wi vaare i vnder Paffuedomet/ huorledis de toge gods oc pendinge bort/ oc gaffue idel Romiske vare igen/ Afflads Breff/ Bleck/ Bli/ Vox. etc. Men nu er det altsammen forglemt/ der er liden tacknemelighed eller forbedring/ Ja mand finder Folck/ som end nu prise dette Romiske plaggeri/ oc ville forsuare det/ lige som det vaare ret oc Christeligt. De samme ere de som anamme Guds naade forgeffuis/ oc foracte den behagelige tid / som nu ere neruerendis.

Huad er behagelig dag/ oc salighedz tid?

Euangelij tid. Thi at huor som Euangelium predickis/ der er idel Guds naade oc hielp/ der er ingen vrede eller straff/ men al yndest oc salighed.

Huad er det hand siger/ Jeg bønhørde dig i behagelig tid?

Saa meget er det sagd. Jeg/ siger Gud/ er dig gunstig oc naadig/ huad du ekon vilt bede om oc begiere aff mig / det skalt du faa/ forsøme dig io icke selff/ lad naadsens tid icke forløbe/ Jeg staar for dørren/ bancker paa/ oc siger. Kommer alle til mig/ som ere besuarede oc beladde/ oc arbeyde i eders synder/ ieg vil vederquege eder. Oc huem som tørster hand kommer til mig oc dricke/ Johan. 7.

Huad

Huad er det / Paa salighedz dag haffuer ieg hulpet dig?

Det er saa meget. Jeg vil beuise det met gierningen / at ieg er dig gunstig oc naadig. Thi det er nu naadsens tid oc den rette hielpe dag / ieg vil forlene dig naade her i dette Liff / oc glæde oc salighed i det andet Liff / see ekon til at du est icke her forsømelig. Fordi at huem som her foracter oc forsømer denne naadelige tid / hand fører en iammerlig tid paa sig euindelige / i huilcken hand skal vere vnder Guds euige vrede oc straff.

Huad er det hand siger / Lader oss icke giffue nogen mand forargelse / at vort Embede skal icke straffis?

Hand vil saa meget sige. Efftherdi det er saadan en naadig tid / da lader oss bruge hende vel / oc icke tage hende forgeffuis. Der nest see grandgiffuelige til / at wi icke giffue nogen forargelse at wi saa lære oc leffue / at vort Embede bliffuer icke straffet.

Huem kand det forbiude / at vort Embede skal icke bliffue straffet / efftherdi Guds Ord skal altid lide forfølgelse?

At Jøder / Tørcker / Hedninger / Papister etc. Forarge sig paa vor tro / paa Christi Euangelio / paa Guddommelig sandhed / paa de høyuerdige Sacramente / oc kalde oss Kettere / det kunde wi icke forbiude / Thi Christus er it Tegn / der skal imod sigis / Luce 2. Denne er troens forargelse / hun gaar sin vey / oc det er icke vor skyld / wi kunde oc intet giøre der til. Men S. Paulus forbiuder kierligheds forargelse / som er at wi met vort onde leffnet icke skulle forarge Jøder / Tørckere / Hedninger / Papister. Fordi at wi met onde Exempel forhindre Guds ære / saa at vore Modstandere sige / See huor fortredelige / egenuillige / hoffmodige Folck ere disse / See huilcket leffnet de føre / huem skulde ville giffue sig til saadant Folck eller omuende sig til dem oc til deris Euangelium? Saa skal da Euangelium beskemmis oc foractes for vort skendige leffnet. Der faare formaner Christus Matthei 5. Lader eders liuss skinne for Menisken / at de see eders gode gierninger / oc prise eder Fader i Himmelen.

Huad er det hand siger/ Lader oss beuise i alle ting/ som Guds Tienere i stor taalmodighed oc bedrøffuelse?

Her bescriffuer S. Paulus de Christne Riddere oc den rette Guds tieniste / der de Christne skulle lade finde sig i/ oc siger/ Wi skulle vere taalmodige/ i angist/ bedrøffuelse/ imodgang/ i slag/fengzel/oprør oc vnder kaarssit/ Wi skulle arbeyde/vaage/ faste/ vere kyske oc langmodige/ venlige imod huer mand/ met trofast kierlighed/ oc føre sandheds Ord / effter den maade som Gud haffuer giffuit huer.

Giøre disse gode gierninger en Christen eller en Guds tienere?

Ney/ de beuise aleniste/ som fruct/ tegn oc vidnisbyrd/ at wi ere Christne oc Guds Tienere/ lige som god fruct bær vidnisbyrd om it got træ.

Oc S. Paulus taler icke her om Papisters Guds tieniste/ Messe/ Vigilijs/ Calente/ Brøderskab/ Pillegrims reysser/men hand taler om it andet kaarss/ der de Christne skulle bære/hulcket der icke oprettis met Guld/ Sølff eller Trækaarss. Thi Paulus taler icke it ord om Papisters optencte Gudstieniste/ som her til haffuer verit i Kircken. Men om den Gudstieniste/ at mand tacker/ loffuer/ ærer oc priser Gud/ Predicker hans Euangelium/ Hielper oc tien sin Neste / dræber den gamle Adam/ oc vocter sig fra synd oc forargelse.

Huor faare taler hand om retferdigheds vaaben?

Effterdi wi haffue anfectning paa alle sider/ da bær hand oc de vaaben frem/ der de Christne skulle vere rustede met.

Huem strider imod oss paa den venstre side?

Vore Fiender / laste/ skende/ oc forhaane oss/ de kalde oss Forførere/ Kettere oc Skalcke/ Ingen acter oss/ ingen vil kiende oss/ huermand bluis ved oss/ oc wi actis icke anderleds end slacte Faar. Imod saadane Fiender skulle wi vere rustede met Guddommelige vaaben/met en stadig tro/trøste oss met Guds Ord/ oc met det haab wi haffue til det euige Liff.

Huem strider imod oss paa den høyre side?

Vore

Vore Venner/ de loffue oc prise oss/ som rette Christne. Thi en Christen skal io ocsaa haffue de Folck/ som hannem skulle loffue oc prise/ acte oc haffue for øyen etc. Imod denne fristelse haffue wi vel behoff / sand ydmyghed/ at wi kunde kiende oc fornedre oss selff/ paa det de skulle icke giøre oss staalte/ oc wi skulle hoffmode oss der aff/ oc foracte andre Folck/ Der faare haffue wi altid hielp oc trøst behoff/ heller wi rosis eller lastis.

Huad er nu Summa aff denne Epistel?

Huad som offuergick vort hoffuit Christo i denne Verden/ det skal oc huer Christen formode sig. Thi Tienerne er icke større/ end hans Herre/ Disciplen er icke mere/ end hans Mestere. Lige som Dieffuelen fristede Christum / som denne dagis Euangelium formelder / saa skal huer Christen staa i faare. Der fore skulle wi effter Christi Exempel vere rustede met Guds Ord/ at wi kunde der met driffue Dieffuelen fra oss. In summa/ lige som var Konge JEsus Christus gick faare vnder kaarssit/ i pine oc fristelse/ saa ere wi plictige til som tro riddere oc Saaldener/ at følge hannem. Som S. Petrus siger. Christus taalde pine for oss/ oc loed oss exempel effter sig/ at wi skulle følge hans fodspor 1. Pet. 2. Oc S. Paulus siger Rom. 8. Der som wi lide met Christo/ da skulle wi oc regnere met hannem/ oc ophøyis til Guds herlighed. Der til hielpe oss Christus vor HERRE AMEN.

Den Første Søndag i Faste/ Inuocauit / Euangelium / Matthei 4.

DA bleff JEsus ført aff Aanden vd i Ørcken/ at hand skulde Fristes aff Dieffuelen. Oc der hand haffde Fastet fyretiuffue dage oc fyretiuffue netter/ hungrede hannem. Oc Fristeren gick til hannem / oc sagde/ Est du Guds Søn/ da sig/ at disse Stene bliffue

Brød. Oc hand suarede/ oc sagde/ Der staar screffuet/ Mennisken leffuer icke aleniste aff Brød/ men aff huert Ord/ som gaar igennem Guds mund. Da førde Dieffuelen hannem met sig ind i den hellige Stad/ oc sette hannem paa Endingen aff Templet/ oc sagde til hannem/ Est du Guds Søn/ da lad dig falde ned/ Thi der staar screffuet/ Hand skal giffue sine Engle befalning offuer dig/ oc de skulle bære dig paa Hender/ at du skalt icke støde din Fod paa nogen Sten. Da sagde JEsus til hannem/ Der staar atter screffuet. Du skalt icke Friste Gud din Herre.

Da førde Dieffuelen hannem atter met sig/ op paa it saare høyt Bierg/ oc viste hannem aller verdens Rige/ oc deris Herlighed/ oc sagde til hannem/ Dette vil ieg giffue dig altsammen/ om du falder ned/ oc tilbeder mig. Da sagde JEsus til hannem/ Vig bort fra mig Satan/ Thi der staar screffuet/ Du skalt tilbede Gud din HErre/ oc tiene hannem alene. Da forlod Dieffuelen hannem/ Oc see/ Engelene ginge frem til hannem/ oc tiente hannem.

Huor om taler dette Euangelium?

Om try Stycker. Først/ huorledis Christus bleff ført i Orcken aff den hellig Aand. Der nest/ huorledis hand bleff Fri-

stet aff

ſtet aff den onde Aand. Det tredie/ huor met Chriſtus offuer-
uant Dieffuelen.

Huor faare bleff Chriſtus ført i ørcken aff den Hellig Aand?

Euangeliſten ſiger / Paa det hand ſkulde Friſtis aff
Dieffuelen.

Skulde da Chriſtus Friſtis?

Meſteren ſom ſcreff den Epiſtel til de Hebreer ſiger / At
Chriſtus ſkulde i alle maade bliffue ſine Brødre lig / paa det
hand ſkulde bliffue barmhiertig / oc en trofaſt Preſt for Gud/
at forlige Folckens Synder / Thi at i det hand er plaget oc
friſtet/ kand hand hielpe dem/ der Friſtis.

Naar bleff Chriſtus Friſtet?

Strax effter at hand var Døbt aff Johanne i Jordan.

Huor faare ſtrax effter Daaben?

At hand der met vilde giffue til kiende / at it Chriſtet
Menniſkes leffnet / icke er andet / end en daglig ſtrid / imod
Dieffuelen/ Lægemet oc Verden/ indtil de klappe met Skofflen/
oc at wi ſtrax effter Daaben/ føris bort aff den hellig Aand i den
vilde Verdens Ørck/ oc giffues hen vnder allehonde Friſtelſer.

Huor faare aff den Hellig Aand?

At hand vilde giffue ttlkiende / at alle Friſtelſer/ genuor-
dighed/ forfølgelſe/ bedrøffuelſe/ angiſt/ ſiugdom/ kaarſſet oc
al modgang/ kommer aff Gud/ oc leggis Menniſken paa/ icke
til deris forderffuelſe/ Men/ at de ſkulle haffue aarſage til/ at
paakalde Gud i nød / ſom der ſtaar i den 50. Pſal. Paakalde
mig i nød/ da vil ieg redde dig/ ſaa ſkalt du priſe mig. Item
Pſal. 80. Du paakallede mig i din nød/ oc ieg Frelſte dig. Der
formaar huercken Dieffuelen eller Verden noget imod oſſ/ vden
Gud tilſteder dem det/ Thi at ocſaa de Haar paa vort Hoffuet
ere talde Matthei 10. Oc Gud er ocſaa trofaſt/ at hand icke la-
der oſſ Friſtis offuer vor formue eller offuer det wi kunde taale/
Men hand giør ende paa Friſtelſen/ at wi det kunde fordrage/
1. Cor. 10. Hand vil oc der met lære oſſ/ at ingen ſkal ſelff vduelge

eller legge sig noget Kaarss paa/ oc giffue sig i fare/ vden nød driffuer hannem der til/ Men wi skulle tøffue/ indtil Kaarsset leggis oss paa aff Gud/ hand skaffer oss vel Fristelse oc modgang nock til/ naar tid er. Huem som vden Aandens tilskyndelse/ giffuer sig fortredelige i fare/ oc kunde det vel vnduerge/ hand Frister Gud/ wi skulle icke føre oss selff Fristelser paa/ de komme vel naar tid er/ Men naar de ere komne/ da skal huer tencke til/ at hand effter Guds vilie/ bær Kaarsset taalmodige/ holder der vd i enden/ oc icke kaster det oc løbe der fra. Der faare siger Euangelisten/ at JEsus bleff ført hen i Ørcken/ oc gick did icke aff sig selff. Huilcke som driffuis aff Guds Aand/de ere Guds børn/ Rom. 8. Men de som driffuis aff deris egen Aand/ eller aff en flager Aand/ de rette icke meget gaat vd.

Skulle vi da ingen modgang eller plage tage oss selff til for Christi skyld?

Saa skal it Menniske skicke sig/ Du haffuer Legeme oc Siel/ oc skalt haffue din omgengelse met Folck/ fordi giff huer det som hannem bør/ Giff din Siel Troen oc Guds Ord/ der skalt du føde Sielen met/ Giff legemet/ det syndige kiøds dræbelse/ som Christus formaner Luce 21. Oc Paulus mange steder. Din Neste/ skalt du giffue Troens Fruct/ kierligheds oc barmhiertigheds gierninger/ Tag der hoss Trolige oc flitelige vare paa dit kald/ da skalt du finde oc forsøge oc fornemme Kaarsset/ Fristelser/ modgang/ forfølgelse/ vect/ faste/ vmage oc arbeyde lige nock.

Huor bliffue da de Aandeligis gierringer/ i Kircker oc Kloster/ som Faste/ Sang/ Lessning?

Efftterdi de binde saadanne deris gierninger til besynderlige tider/ steder / Personer/ Kleder oc Mad/ da Dømmer Christus den at vere en vnyttelig forgeffuis Gudstienist/ Matthei 15. De tiene mig forgeffuis/ siger Christus/ effterdi de lære saadan Lærdom/ der er icke andet end Menniskens bud/ Men vilde de giøre deris Kloster oc Domkircker til Christelige Scholer igen/ som de vaare i begyndelsen/ oc optucte Christelige vnge

Personer

personer der vdi/ lære oc læse den Guddommelige Scrifft/ at mand kunde finde hoss dem lærde/ forstandige oc skickelige personer/ som kunde vere duelige til Bispoper/ Predickere/ Scholemestere/ oc tiene Christendommen/ da skulde Gud icke alleniste see Naadelige til deris Christelige gierninger/ til deris tuct oc skickelighed/ oc lade deris Faste/ lesning/ sang vere sig behagelig/ men ocsaa giffue sin velsignelse der til/ at det skulde forfremmis til hans ære/ oc Christendommen til nytte oc forbedring.

Skulle wi da intet gaat giöre/ huercken Faste/ Læse/ Bede eller Siunge?

Wi skulle altid giöre det som gaat er/ icke nødde til eller aff Menniskens bud/ men veluillige oc aff Hiertens grund/ Gud til Loff/ ære oc tacksigelse/ oss selff til en øffuelse/ oc den gantske Christendom til forbedring. Thi alligeuel Christus setter faste/ lesning oc almisse at giffue/ ind til oss selff/ oc i vore egne hender/ Matthei 7. Saa vil hand dog haffue det aff oss. Thi hand siger Luce 21. Vocter eder/ at ederS hierter icke skulle besueris met Fraadzeri oc Druckenskab/ Oc Luce 22. Beder oc Vaager/ at i icke skulle falde i Fristelse/ Oc Luce 11. Giffuer Almisse/ aff det der er/ see/ saa er det eder altsammen rent. Men Christus giör intet forskel paa tider/ steder/ personer/ kleder eller mad/ Hand giör oc icke aff saadanne gierninger nogen fortieniste/ at de skulle vere som Nøgle at lade Himmelen op met/ som Hyenskalcke oc gierningers Predickere giöre/ met huilcken tilsettelse de forderffue det altsammen. Thi Christus siger Luce 17. Naar i haffue giort alt det/ eder er befalet/ da skulle i sige/ wi ere vnyttige Tienere/ wi haffue giort det/ wi vaare plictige til at giöre.

Haffuer io Christus Fastet fyretiusffue dag oc fyretiusffue netter/ huor saare skulle wi icke effterfølge hans Exempel?

Huem som nu vil følge Christum effter i dette stycke/ hand skal ocsaa gaa vd i Ørcken/ oc intet æde i fyretiusffue

dage

dage oc fyretiuffue netter/ Ja/ hannem skal oc icke hungre/ før end fyretiuffue dage oc fyretiuffe netter ere forløbne/ som Matthei Text siger her om Christo. Huad er det for en Faste/ at mand en gang om dagen saa fylder oc propper Bugen/ met allehonde nydelig Mad/ oc mange retter/ oc om afftenen met en Spand øl/ at ocsaa mange Terskere kunde behielpe sig der met? Saadan faste er den rette Christelige Faste ekon en bespottelse/ som mand siger. Pillegrims Gudelighed/ oc Tydskis Faste ere icke en Bøn verde.

Huilcken er da den rette Faste?

Den rette Faste er icke andet/ end at it Menniske holder sig aff onde tanckere/ vnyttige Ord/ oc synderlige gierninger/ Aff syndelig lyst oc begiering/ fra ont Selskab oc alle aarsager hannem kunde giffuis til Synd/ fra offuerflødighed i mad/ dricke/ søffn/ skempt oc gammen/ oc at hand spæger sit lægeme/ er ingen fortredelig/ forarger ingen/ giffuer ingen onde Exempel/ Oc at der holdis smuck skick oc erlig tuct i Land oc Stæder oc paa Landzbyer/ met Mad oc dricke/ i Bryllup oc Barsel/ i Gielde oc Gestebud/ at det skal icke altsammen ødeleggis oc forødis paa en tid/ som det skeer/ huor mand slemmer oc demmer Nat oc Dag. Denne faste haffue alle Christne befalning paa/ at de skulle holde altid/ saa lenge de leffue.

Aff huem bleff Christus Fristet?

Aff Dieffuelen/ Thi Dieffuelen er Guds oc alle Christnis affsagde Fiende/ oc giør icke andet/ end at hand her Frister oc plager oss/ ia hand fører oss al vlycke paa oc giør oss hierte sorge/ Oc der belacker hand oc beklager oss for Gud/ vden affladelse/ taler alt ont om oss/ oc legger alting vd til det verste met oss/ Thi hand er en Mordere oc en Løgnere aff begyndelsen/ Denne Løgndieffuel oc Mordaand vilde Christus Fristis aff/ At vi saa meget disletteliger skulde kunde fordrage Dieffuelens Fristelser.

Bleff da Christus Fristet fyretiuffue dage oc fyretiuffue netter?

Oss synis

Off siunis det er en suar siugdom / naar it Menniske icke æder i tre eller fire dage/ Huor suar monne da Christi Fristelse veret/ efftherdi hand od icke en smole i fyretiuffue dage oc fyretiuffue netter? Huad Fristelser det vaare giffuer Euangelisten icke klarlige til kiende/ Men mand kand dog vel mercke paa disse Fristelser her følge effter/ huad Fristelser det vaare/ Som er/ at Satan vilde driffue Christum der hen/ at hand skulde tro/ at hand var icke Guds Søn/ Oc sagde wden tuil til hannem/ Du hørde en røst/ der du bleff Døbt i Jordans Flod/ Du est min elskelige Søn/ i huilcken ieg haffuer behagelighed/ Oc du ment at Gud mente dig met samme røst/ Men du far vild/ oc haffuer en falsk mening der om/ Huorledis kand det vere mueligt/ at du skulde vere Guds Søn? Giff dog act paa/ huad din Fader giør imod dig/ Du est io her i den vildene Ørck/ at baade Gud oc alle Mennisker haffue slaget haanden aff dig/ oc du est paa det neste Død aff Hunger.

Huor met Frister Dieffuelen Christum besynderlige?

Met try stycker. Først/ met bugsorrig oc omhyggelighed for Rigdom. Der nest/ met ærgerighed oc verdzlig pral. Paa det sidste/ met mact oc Herredømme/ Disse ere de try stycker/ der Verden tager sig størst wmage til faare/ Rider oc Render/ Løber oc stryger omkring/ oc kand aldrig komme til rolighed.

Huorledis met Bugsorrig?

Hand siger/ Est du Guds Søn/ da sig/ at disse Stene bliffue Brød/ Lige som hand vilde sige/ Du haffuer her til disputeret met mange Ord/ oc giffuet dig vd for Guds Søn/ Men nu vil det icke gielde lenger met Ord/ Der faare skalt du nu beuise met gierningen/ at du est Guds Søn/ Sig/ at disse Stene bliffue Brød/ kant du det giøre/ da vil ieg Tro/ at du est Guds Søn.

Huad giør Christus til denne Fristelse?

Hand staar hannem imod met Guds Ord oc denne hellige Scrifft/ Deut. 8. Det staar screffuet (siger hand) Mennisken

lesfuer icke alenište aff Brød/ Men aff huert Ord/ der gaar igennem Guds mund/ Lige som hand vilde sige/ Gud giffuer icke alenište timelig næring formedelst Brød/ formedelst vmage oc arbeyde/ sorrig oc omhyggelighed/ som Verden tager sig til/ Men formedelst sit Ord/ det er/ Naar huert Menniske tager vare paa sit kald/ oc giør huad som hannem er befalet aff Gud/ da skal hannem intet fattis/ Det er vel saa i sandhed/ at naar mand haffuer Brød/ da skal mand leffue aff Brød/ dog icke paa Brøds men paa Ordens vegne/ formedelst huilcket/ Gud giffuer Brød krafft/ at det kand føde oc mette Menniskén/ Men naar der er icke brød/ da skal mand leffue formedelst Ordet/ Oc der som Troen er da retsindig hoss Ordet/ da skal der ocsaa paa det sidste komme Brød/ Ja/ skulde det end regne ned aff Himmelen/ som Gud loed Man komme ned til Israels Børn i Ørcken/ da skal det komme.

Huorledis met ærgerighed:

Dieffuelen førde hannem met sig i den hellige Stad/ oc sette hannem paa Tindingen aff Templet/ oc sagde til hannem/ Est du Guds Søn/ da lad dig falde ned/ Thi der staar screffuet/ Psalm 91. Hand skal giffue sine Engle befalning offuer dig/ oc de skulle bære dig paa hender/ at du skalt icke støde din fod paa nogen sten. Lige som hand vilde sige/ Du bliffuer end nu i din mening/ at du est Guds Søn/ Nu vel/ saa beuiss dog din Guddom met gierningen/ giør dig it stort Naffn/ Du est her til anseet for it armt foracteligt Menniske/ for en Tømmermand oc Arbeydere/ Nu er det tid/ at du beuiser din Guddommelige Maiestat/ besønderlige her i Jerusalem/ som er det gantske Jødelands Hoffuetstad/ her som meget Folck er tilsammen/ paa det/ at naar de see/ at du falder ned aff det spitze aff Templet/ oc lemmelester dig icke/ de da alle skulle komme løbende/ oc tilbede dig. Men see/ huorledis Skalcken lader det beste stycke bliffue til bage/ Som er (At de skulle beuare dig/ paa alle dine veye) Det vilde icke tiene hannem til hans anslag/ Saa er hand snedig til/ at forfalske oc foruende Scrifften.

Huad

Huad giør Christus til denne Fristelse?

Hand staar Dieffuelen atter imod met Guds Ord oc denne hellige Scrifft/ oc siger/ Det staar ocsaa screffuet der imod/ Du skalt icke Friste Gud din HERRE/ Deutro. 6. Som hand vilde sige/ Jeg veed vel huad der staar i Psalmen/ Jeg veed oc vel Englenis Embede oc kald/ Gud haffuer giffuet Englene deris besynderlige befalning/ oc mig en anden befalning/ Hand haffuer befalet Englene/ at de skulle beuare mig/ oc alle Christne Mennisker/ Men mig haffuer hand befalet oc alle Christne/ at wi skulle icke Friste Gud/ Oc efftersdi her ere Stiger oc Trapper/ der ieg kand gaa ned ad/ da giørs det icke behoff/ at ieg skal giffue mig i fare/ lade mig falde ned/ oc Friste Gud/ Thi der staar Screffuet/ At huo som elsker fare / hand skal forderffuis oc omkomme der vdi.

Huorledis met mact oc Herredømme?

Dieffuelen førde hannem op met sig paa it gantske høyt Bierg/ oc visde hannem alle Verdens Rige/ oc deris herlighed/ oc sagde til hannem/ Alt dette vil ieg giffue dig/ der som du vilt falde ned/ oc tilbede mig/ lige som hand vilde sige/ Huor effter vilt du vere lenger foractet i denne Verden/ Vilt du vere mig lydig oc følge mig effter/ da vil ieg giøre dig til en veldig Herre/ offuer alle Verdens Kongerige/ Fald ekon ned oc tilbede mig.

Huad giør Christus til denne Fristelse?

Der Dieffuelen førde sig fortredelige ind paa Christum met Affguderi/ da forvisde hand hannem fra sig/ oc sagde/ Vig bort fra mig Satan/ thi der staar screffuet/ Du skalt tilbede Gud din Herre/ oc tiene hannem alene.

Forlod oc Satan hannem?

Saa siger Lucas i det 4. Capitel/ Der Dieffuelen haffde fuldkomet alle Fristelser/ da vigede hand fra hannem/ til en tid. Oc Matthei 4. Da forlod Dieffuelen hannem/ oc Englene ginge til hannem / oc tiente hannem.

Den I. Søndag i Faſte

Huad er det / at hand ſiger / til en tid?

Der met vil Euangeliſten giffue til kiende / at it Chriſtet Menniſkis leffnet er icke andet paa Jorden / end it Rytteri / en daglig Kamp oc Strid / Oc at ſaa lenge wi ere her paa Jorden / i Dieffuelens Rige / da ſkulle wi icke vere vden Friſtelſe / oc aldrig haffue nogen rolig time.

Haffue wi da oc nogen trøſt / i ſaadan Friſtelſe?

Dette er vor trøſt vnder Kaarſſet oc i Friſtelſe / At lige ſom Englene / tiente Chriſto / effter Friſtelſen / Saa ſkulle de ocſaa tiene alle dem / ſom Tro paa Chriſtum / Thi der ſtaar Screffuet til de Ebreer i det førſte Capittel. Englene ere alleſammen tienſtactige Aander / vdſend til at tiene / for deris ſkyld / ſom ſkulle arffue Salighed. Oc i den 34. Pſalm. Herrens Engel ſlar ſin Leyer trint omkring dem / der hannem frycte / oc hielper dem vd. Naar ſom Dieffuelen nu Friſter oſſ / oc wi ſtride mandelige imod hannem / oc lade oſſ icke afftrenge / tage flitelige vare paa vort kald / oc giøre det ſom oſſ er befalet oc oſſ bør at giøre / Da ſkulle der mange Engle tiene / beſkytte oc beſkerme oſſ / Oc der ſom wi fare frem oc bliffue beſtandige i Troen / da ſkal oſſ intet fattis / Ja før end wi ſkulde lide nød / da ſkulde Englene komme aff Himmelen / oc vorde vore Brødgiffuere / Kocke oc Kiellerſuenne / oc tiene oſſ i all vor nød / lige ſom de tiente Chriſto. Oc der ſkal ingen tuile paa / at effterdi de tiente Chriſto / vort Hoffuet / da ſkulle de ocſaa tiene oſſ / ſom ere Chriſti Lemmer / Ja de ſkulle ocſaa i vore ſidſte time / oc paa vort yderſte tage vaare paa oſſ / oc føre vor Siel bort i Abrahams ſkiød / det er / ind i det euige Liff. Det vnde oſſ alleſammen vor Naadige Fader / for ſin kiere Søns JEſu Chriſti ſkyld / AMEN.

Den II. Søndag i Faſte / Reminiſcere / Epiſtel / 1. Theſſaloni. 4.

Kiere

KIere Brødre/ Wi bede oc formane eder i den HERre JESV/ Efftersi i haffue nu anammet aff oss/ huorledis i skulle vandre/ oc vere Gud behagelige / at i kunde stedze bliffue fuldkommeligere. Thi i vide / huordane bud wi haffue giffuit eder / formedelst den HERre JESVM. Thi det er Guds vilie/ eders helliggiørelse/ at i sky horeri/ oc huer iblant eder skal vide at holde sit kar/ i helliggiørelse oc ære/ oc icke i begierlig attraa / som Hedninger / der intet vide aff Gud/ oc at ingen skal tage for meget / oc icke besuige sin Broder i handel/Thi HERren er heffnere offuer alt dette/ som wi tilforn haffue sagd oc vidnet for eder. Thi Gud kallede oss icke til wrenlighed/ men til Hellighed.

Huad lærer S. Paulus i denne Epistel?

Thuenne stycker/ hand beder oc formaner.

Huorledis beder oc formaner hand?

Kiere Brødre/ siger hand/ wi bede eder/ oc formane i den HERre JESV/ Efftersi i haffue anammet aff oss/ huorledis i skulle vandre/ oc vere Gud behagelige/ at i kunde stedze bliffue fuldkommeligere.

Biuder hand icke da?

Ney. Hand giør icke som Moses/ icke som en streng lougiffuere/hand driffuer oc biuder icke/hand nøder icke/hand tuinger icke/ men hand giør som Christi Euangelist oc Apostel/ beder / tilraader / oc formaner. Thi Christne skulle vere it veluilligt Folck/ de skulle veluillige giøre det som got er/ icke lade nøde/ trenge oc tuinge sig der til. Thi det er idel hygleri/ at lade sig nøde oc tuinge til at giøre got. Thi gud vil icke haffue

den tieniste mand lader sig tuinge til at giøre/ men mand skal tiene hannem veluillige aff hiertet/ som mand siger: Det mand giør met en ond vilie/ er Gud icke behageligt.

Huad beder S. Paulus om?

At wi kunde bliffue bestandige i den tro som er begynt i oss/ oc vdi det Euangelio der wi haffue anammet/ i Guds ord oc Guddommelig sandhed/ daglige forfremmis oc endelige bliffue fuldkomne/ icke see til bage igien til Egypten til det fremfarne Affgudiske væsen oc leffnet/ som Israels Børn giorde/ men fare frem/ oc indtage det foriette Land.

Huor til formaner hand da?

Efftersdi wi aff naade ere kallede oc anammede til hellighed oc det hellige Euangelium/ da vil hand/ at wi oc skulle vere hellige/ baade i lerdom oc leffnet/ oc haffue hellige tancker/ bruge hellige Ord oc gierninger. Som hand oc siger til de Rom. i det 12. Cap. wi skulle giffue vor legeme til it Offer/ som er leffuende/ helligt oc Gud vel behageligt.

Er oc denne formaning nyttelig?

Ja offuermaade nytteligt. Thi naar mand icke wden afflatelse formaner oc driffuer oss met Guds Ord/ da bliffue wi snart lade oc forsømelige/ oc forarge oss snarere end wi forbedre oss.

Huad siger S. Paulus i denne formanelse at wi skulle vocte oss fra?

Fra thuende store laster/ som er/ wkyskhed oc at besuige vor neste i handel/ huilcke laster Verden suarlige plagis met paa denne dag.

Huilcken er den første formaning?

Det er Guds vilie/ siger S. Paulus eder helliggiørelse/ at i skulle sky horerie/ oc huer iblant eder skal vide at holde sit kar i helliggiørelse oc ære/ oc icke i begierlig attraa/ som Hedninger/ der intet vide aff Gud.

Den

Der formaner S. Paulus at wi ſkulle vocte oſſ fra wkyſk-hed/ Skiørleffnet/ horeri oc al wrenlighed/ oc ſiger klarlige/ at alle wkyſke Menniſker ſtaa i ſtor fare/ ſom velte oc ſøle ſig/ lige ſom wrenlige Suin oc wſkellige Creatur / i legemlig lyſtis dynd oc wrenlighed / i obenbare ſynd/ laſt oc ſkendzel/ imod Guds vilie/ bud oc befalning/ oc imod al Menniſkelig tuct oc erlighed/ ſkende oc beſpotte den almectigſte Gud/ hans hellige Ecteſkab / huilcket hand ſelff ſkickede oc ſtictede i det naadige Paradis/ oc prydede met mange ſtore vnderlige gierninger oc Guds gaffuer. Thi effterdi de her handle imod Guds vilie/ da ſkal Gud ocſaa i den tilkommende Verden handle imod deris vilie/ oc ſtyrte dem ned i helffuedis ild/ ſom S. Paulus ſiger 1. Corrinth. 7. Huercken Bolere/ eller Affgudiſke/ eller Horkarle/ eller Tyffue/ eller Gerige / eller Drancker/ eller Beſpottere/ eller Røffuere ſkulle erffue Guds Rige/ Thi Gud kallede oſſ icke til wrenlighed/ men til helliggiørelſe. Huem ſaadant nu foracter/ hand foracter icke Menniſken/ men Gud/ ſom haffuer giffuet ſin hellig Aand i eder.

Huad vil S. Paulus met diſſe Ord?

Hand vil met diſſe ord forferde wkyſke Menniſker/ at de ſkulle offuergiffue ſaadan ſynd/ Thi Gud vil aldelis/ at huer Chriſten ſkal føre it erligt kyſkt leffnet / ocſaa i Ecteſkab/ icke beſmitte ſit legeme/ met legemlige groffue ſynder oc wkyſkhed/ ſom Menniſken giorde faare Syndfloden/ oc vdi Sodoma/ oc de end nu giøre i Rom oc Valland/ oc den gantſke Aandelige ſtat i Paffuedomet/ ſom er en ret ſkarnpuds til al ſynd/ laſt oc ſkendzel/ huilcke der icke mere acte wkyſkhed for ſynd/ men de fromme Herrer ville at mand ſkal roſe oc priſe dem for deris wgudelige ſkendige leffnet. Huor ſaadant nu ſkeer / ſiger S. Paulus/ der ſkal Guds dom icke vere langt fra. Huilcken der ſiger/ huem mig ærer/ den vil ieg ære/ oc huem mig foracter/ den vil ieg foracte igen 1. Samue. 2.

Huilcken er den anden formanelſe?

Ingen skal tage for meget/ oc icke besuige sin Broder i handel/ Thi Herren er Heffnere offuer alt dette. Her formaner S. Paulus/ at wi skulle vocte oss fra al argelist/ suig oc bedrægeri/ der wi kunde besuige vor Neste met/ Oc hand siger klarlige/ at alle bedrægere/ besuigere/ Aagerfolck oc gerige/ som bruge argelist/ finantzer/ falsk oc suig / met aager oc bedrægri / oc besuige deris Neste i handel/ de falde i Guds heffn oc straff/ oc haffue ingen del met Christo i hans Rige / Ja siger hand/ huem som tager for meget/ oc besuiger sin Broder i handel/ i Dom/ vect/ maal/ aln/ breff/ segel/ mynt/ oc andet saadant/ det vil Herren heffne oc straffe.

Huad vil S. Paulus met disse Ord ?

Hand vil atter der met forferde de gerige/ at de skulle offuergiffue saadan synd/ Thi Gud vil aldelis/ at huer Christen skal gaa sin neste ret vd/ oc handle redelige met hannem/ at ingen skal besuige eller forraske den anden/ eller i andre maade met falske vare/ aager/ snedige paafund oc finantzer bedrage hannem/ huilcke stycker der daglige formere sig i den gantske Verden/ at huer mand søger sin egen fordel/ nytte oc gaffn/ met en andens skade. Alt dette/ siger S. Paulus er wretferdigt gods/ Tyffueri oc Røffueri for Gud. Thi disse stycker gaa alle sammen imod vor Nestis kierlighed/ imod den naturlige lou/ oc imod Christi Euangelium. Thi Christus siger Matthei 7. Alt det i ville/ at Mennisken skule giøre eder/ det skulle oc i giøre dem/ det er den gantske Lou oc alle Propheterne.

Huad er Pauli mening i den første atuarsel ?

Hand vil saa meget sige. Ve de Mennisker/ som wden Ecteskab leffue i wkyskhed. Ve ocsaa de Ectefolck / som skende Ecteskabs stat met wkyskhed/ skiørleffnet oc horeri/ byrde deris tilsagde tro oc loffue/ bliffue Menniskens Tyffue/ den ene stiel den anden sin ecte Person fra. Ve oc de Mennisker/ som vide saadane synder/ hielpe oc giffue raade der til/ vise middel oc veye der til/ icke affuerge eller forhindre/ men see igennem fingere/ oc ere delactige der vdi.

Huad

Huad er Pauli mening i den anden atuarſel ?

Hand vil ſaa meget ſige/ Ve de Menniſker/ ſom handle imod Broderlig kierlighed/ beſuige oc bedrage deris Neſte/ huad heller de ere verdzlige eller Aandelige/ kiøbmend eller Embdsmend/ Bagere eller Bryggere/ Skomagere eller Skredere/ Arbeydere eller Daglønere. Thi Gud vil icke lade ſaadane Menniſker bliffue vſtraffede/ ſom tage for meget/ oc beſuige deris Neſte i handel/ men ſtraffe dem met euig fordømelſe/ om de icke omuende ſig. Der faare vaare det den rettiſte vey i al handel/ ſager oc bedrifft/ at huer ſette ſig den naturlige lou/ Moiſi lou/ oc Chriſti Euangelium faare/ at leffue effter. Thi at ſkede det/ da haffde mand ſandelige huercken behoff i Chriſtendommen/ Dom eller Lou/ Dømmere eller Loubøger/ alle ſager oc handel ſkulle bliffue gode at fordrage oc forlige/ Huer Menniſkis ſamuittighed ſkulde vel ſige hannem/ huad hand ſkulde giøre oc lade/ der ſkulde da følge en ret Chriſtendom/ en ret tro til Gud/ en broderlig kierlighed til ſin Neſte/ oc it ſmuct erligt Chriſteligt leffnet/ Oc euindelige Guds yndeſt/ naade oc barmhiertighed/ oc det euige Liff/ Amen.

Den II. Søndag i Faste/ Reminiſcere/ Euangelium/ Matthei XV.

IESVS gick der vd fra/ oc drog borti Tyri oc Sidons egn. Oc see/ en Cananeiſk Quinde gick vd aff den ſamme egn/ oc raabte effter hannem/ oc ſagde/ Ah HERRE/ du Dauids Søn/ forbarme dig

offuer mig / Min Daatter plagis ilde aff Dieffuelen. Oc hand suarede hende icke it Ord. Da traade hans Disciple til hannem / bade hannem / oc sagde / Skil dig dog aff met hende / thi hun raaber effter oss. Da suarede hand oc sagde / Jeg er icke vdsend / vden aleniste til de fortabte Faar / aff Israhels Huss. Da kom hun / oc falt ned for hannem / oc sagde / HERre / hielp mig. Hand suarede oc sagde / Det er icke smuct / at mand tager Børnenis Brød / oc kaster det for Hunde. Hun sagde / Ja Herre / Men dog æde de Smaahunde aff de Smuler / der falde aff deris Herris Bord. Da suarede Jesus oc sagde til hende. O Quinde / din Tro er stoer / Dig ske som du vilt. Oc hendis Daatter bleff helbrede i samme stund.

Hvad lærer dette Euangelium oss?

Try stycker. Troens Exempel / i denne Hedenske Quinde. Der nest / Huorledis Troen skal forsøgis oc prøffuis. Det tredie / Troens betalning.

Huad er en ret Tro?

En ret Tro er icke andet / end bekiende Christum en Herre / oc Dauids Søn / Oc at Gud / vore kiere Fader / vil aleniste vere bekient / i denne eniste Christo / sin Søn / Som Christus siger Johannis 14. Philippe / Huem som mig seer / hand seer ocsaa min Fader.

Er denne kiendelse da saa stoer en ting?

Ja visselige / lige som det er en Hellig Aands gierning / at kalde Christum en Herre 1. Cor. 12. Saa er det ocsaa den Hellig Aands gierning / at kiende Christum / at vere Dauids Søn.

Huorledis kommer det?

Saa kommer det / At naar du kalder Christum en Herre / da troer du

troer du visselige/ at hand er en Herre offuer alle ting/ oc Almectig/ oc at hand vel kand beskerme/alle dem/som tro paa hannem/ fra alt ont. Disligist naar du kiender Christum/for Dauids Søn/ da Troer du ocsaa/ at hand er kommen til Verden/ oc haffuer giffuet dig alt sit gode/ sin Naade oc sine gaffuer/ met al sin fortieniste/ pine/ død oc opstandelse/ Frelst dig fra Dieffuelen/ Døden/ Synden oc Helffuede/ giort dig til Guds Barn/ oc en Arffuing til Himmerigis Rige/ effter de Foriettelser som bleffue Abraham oc Dauid giffne.

Haffde da denne Hedenske Quinde saadan en Tro?

Ja/ hun kiende Christum for saadan en Herre/ der var en Almectig Gud/ oc Dauids Søn/ oc kunde befri hendis Daatter fra Dieffuelen.

Huor aff kommer hun til saadan en Tro?

Aff det gode røcte hun haffde hørt om hannem/ at hand var saa venlig oc from en Mand/at hand vilde hielpe huer mand/ oc icke lade nogen gaa wtrøstet fra sig/ Der aff fatter hun saadan en Tro oc tillid/ alligeuel hun var en Hedensk Quinde/ Oc skynder sig fordi til hannem/raaber effter hannem oc siger/ O Herre/ du Dauids Søn/ forbarme dig offuer mig/ Min Daatter plagis suarlige aff Dieffuelen.

Huad vil hun met disse Ord?

Hun bekiender/ at Jesus Christus/ er sand Gud oc Menniske/ som vel kand hielpe hende. Lige som hun vilde sige/ Min Herre/ efftersdi du aldrig nectede noget Menniske din hielp/ da lad ocsaa noget aff dine velgierninger komme til mig/ Du kant vel befri oc frelse min Daatter fra Dieffuelen. Jeg troer ocsaa at du fordi est kommen til Verden/ at du vilt hielpe huer mand/ Jeg haffuer ocsaa hørt/ at du tilforn haffuer vddreffuet Dieffuelskab/ trøstet oc helbredet mange siuge Mennisker/ Der faare beder ieg dig/at du ocsaa vilt hielpe min Daatter/oc fri hende fra Dieffuelen.

Huad gior Christus der til/ at denne Quinde saa raaber?

Hand suarer hende icke it eniste Ord/ At hun fordi vel motte sagde

te sagd/ O Herre Gud / er det den venlige Mand Christus/ huilcken ieg haffuer hørt tale saa meget gaat om/ Tier hand io aldelis stille/ oc holder sig/ lige som hand huercken vil see eller høre mig.

Huor faare tier Christus saa stille / befalder denne Quindis tro hannem icke?

Alligeuel denne Quindis Tro/ befalder Christo icke ilde/ besynderlige/ efftcrdi hun var en Hedning/ Saa tier hand dog stille til hendis første Bøn / paa det hendis tro skal prøffuis/ lige som Guld i Jld/ oc suarer hende aldelis intet/ huilcket det wden tuil giorde hende gantske tuilraadig / Thi huad kunde Kiød oc Blod andet tencke/ end at det var Løgn/ hun haffde hørt om Christo/ Som wi see/ at Kiød oc Blod bliffuer wtaqligt/naar det gaar ilde til.

Huad gior hun i saadan angist?

Alligeuel hun end nu haffde vnderlige tancker/ oc paa det neste icke viste/ huad hun skulde tencke om Christo/ saa bliffuer hun dog stadelige ved det gode røcte/ der hun haffde hørt om Christo/ Oc vil ingelunde tro/ at Christus er saa wmild/ som hand siunis at vere met sin stumhed/ i det/ hand vil icke suare/ Der faare gaar hun oc icke strax bort/ Men hun tøffuer hoss hannem/venter oc formoder sig it gaat suar.

Huad giøre Disciplerne paa denne Quindis vegne?

De gaa til Christum/ bede for hende/ oc sige/ Lad hende dog komme fra dig/ thi hun røber effter oss/ Det er vel troligt/ at hun bad Disciplerne der om/ oc tencte maa vel ske/ Jeg er icke verdig til / at hand skal Bønhøre mig / eller beuise mig nogen velgierning / effterdi ieg er en Hedensk Quinde / Der faare vil ieg falde ind til andre Mennisker/ at de skulle bede for mig/ om hand vil høre dem.

Huad suarer Christus til Disciplernis Bøn?

Hand gaff dem it hart stumt suar/ oc sagde/ Jeg er icke vdsend

vdſend / vden aleniſte til de fortabte Faar aff Iſraels Huſſ/ Lige ſom hand vilde ſige/ Det ſtaar mig icke til/ at hielpe denne Hedenſke Quinde/ efſterdi ieg er vdſent til Iſraels Huſſ/ oc icke til Hedninge. Jeg lader eder icke ſaa tage mig met Ord/ at ieg giør imod min Faders vilie/ begynder intet ſaadant met mig/ Hun maa gaa ſin vey hen/ huor hende lyſter/ hoſſ mig finder hun ingen hielp/ hun er icke aff mine Faar.

Er icke dette it hart igenſuar?

Ja viſſelige. Diſciplerne motte vel ſagd/ O HERRE/ Huor ere nu dine løffte oc foriettelſer/ Du haffuer io ſagd/ Beder/ ſaa ſkal eder giffuis/ Leder/ da ſkulle i finde/ Bancker/ ſaa ſkal eder opladis/ Vilt du rygge oc drage dine egne ord til bage?

Huad giør nu denne Quinde til dette haarde igenſuar?

Lige ſom hun forlader ſig paa Chriſti naade oc barmhiertighed/ oc vil icke lade vende ſig der fra/ alligeuel hand ſuarer noget vredelige/ Saa vil hun icke heller ſette hannem tid eller ſtund faare/ naar eller i huad maade hand ſkal hielpe/ oc er dog ſtadelig i det haab/ at hand ſkal ville hielpe/ der ſom hand oc hulde ſig end en gang ſaa vmild oc vhielpeſom/ hun ſtaar faſt paa Chriſti gode røcte/ oc holder ſig nermer til hannem/ Ja/ der Chriſtus gick ind i Huſet/ oc vilde ſkiule ſig/ løb hun effter hannem/ falt ned for hannem/ ſom it halff døt Menniſke/ oc raabte met høy røſt/ Herre kom mig til hielp/ Lige ſom hun vilde ſige/ Herre hielp/ eller ieg er vde ſom it liuſſ/ Hielper du icke/ da raaber oc klager ieg offuer vold oc vret/ Jeg giffuer dig icke offuer før end du hielper mig/ Jeg tager mig der intet til/ at du vduortis ſynis at vere grum oc vmild/ vilde du end holde dig fire gange ſaa vhielpeſom/ ſom du giør/ ſaa ved ieg dog/ at det er icke dit aluere/du eſt meget anderledis til ſinde i hiertet/ end du eſt til ſyne oc lader vduortis paa dig gaa thil kiende/ Oc met thu ord at ſige/Hielp/eller ieg ſkal ſkrige/ſaa at det ſkal ſkielde op i den høye Himmel.

Huad giør nu Christus der til at denne Quinde saa raaber oc striger?

Holt hand sig tilforn grum oc wmild/ da holder hand sig nu meget mere aluorlig/ streng oc stiffsindet/ foruiser hende fra sig/ kalder hende en Hund/ oc siger/ Det er icke smuct/ at tage Børnenis Brød fra dem/ oc kaste det for Hunde. Lige som hand vilde sige/ Du est en Hund/ oc wuerdig til dette Brød/ Du est icke aff Israels Husis fortabte Faar/ oc fordi est du icke verdig til det Himmelske Brød/ den Guddommelige Naade/ Du est icke regnet iblant Guds Børn/ der faare taart du icke her lede effter hielp.

Er icke dette en suar stød oc grum Fristelser?

Ja visselige/ Der er ingen Histori i Euangelio/ i huilcken Christus holder sig saa grum/ streng oc stiffsindet/ som hand her giør imod desse Quinde/ Først/ foracter hand hende saa suarlige/ at hand icke end vil lade sin mund op/ oc suare hende it eniste Ord. Der nest foruiser hand hende fra sig met hendis Talssmend/ som vaare hans Disciple. Det tredie er/ at hand ocsaa kalder hende en Hund. Oc haffde den stercke Tro/ der denne Quinde haffde fattet/ icke beuaret hende/ da haffde det icke veret vnderligt/ at hendis hierte haffde aff pine oc angist/ brystet synder i tusinde stycke. Men hun bleff bestandig/ Ja hun er hiertelig glad/ at hun haffuer en gang trengd Christo it Ord aff/ oc kommer nu først til at holde ord oc disputere met hannem/ oc siger/ Ja HErre/ Men dog æde Rackene aff de Smuler/ der falde aff deris Herrers Bord. Der kommer hun nu smuct til Ords/ oc giør en Syllogismum. De smaa Hunde æde aff de Smuler der falde aff deris Herrers Bord. Jeg er en aff samme smaa Hnnde. Der faare skal ieg ocsaa æde aff de Smuler. Dette er it subtiligt suar/ aff en Hedensk Quinde/ met huilcket hun griber Christum i sine egne Ord/ Oc hun bekiender / at hun er en Hund/ oc begerer/ at hun maa nyde en Hunds rettighed / Som er/ at hun maa sancke den Guddommelige Naadis smulet/lige

som Ruth

som Ruth oc andre Hedenske Quinder giorde tilforn i det gamle Testamente/ oc den Hedenske Quinde Johan. 4. Lige som hun vilde sige/ Hunde haffue hiemme i Huset oc tiene Folcket/ der faare haffue de deris føde aff deris Herrers bord/ Er ieg nu en Hund/ da staar min sag vel/ oc ieg haffuer foruundet al min nød/ Jeg begierer icke at vere it Barn/ oc side hoss Bordet/ æde Steg/ oc dricke Vin/ Jeg vil lade mig nøye met it lidet stycke/ ieg vil gierne vere en Racke/ krybe omkring vnder Bord oc Bencke/ sancke smuler/ oc tage lidet til tacke/ Gud vere loffuet/ Nu haffuer ieg foruundet al min nød/ Jeg tacker dig du fromme Dauids Søn/ huor hiertelige haffuer du trøstet oc husualet mig.

Huad giør Christus til disse Ord?

Hand er fangen oc offueruunden aff Quinden/ oc kand icke lenger holde sig/ før end hand hielper hende/ Hand haffuer lenge tagd stille/ oc lader som hand vilde icke hielpe/ Men nu kand hand icke andet / end oplade sit Faderlige hierte/ oc dele sin Naade/ met denne arme bedrøffuede Quinde/ oc giøre aff en Hedning/ en Israelit/ Oc aff en Hund/ it Guds Barn.

Huad sagde hand?

Hand raabte met stor forundrelse/ O Quinde/ din Tro er stoer/ Dig ske/ lige som du vilt/ Lige som hand vilde sige/ kiere Quinde/ du hørde maa vel ske end nu aldrig min Predicken/ oc du haffuer end nu aldrig seet mine vnderlige Gierninger/ Oc du kommer alligeuel til mig met saa stor en Tro/ at ieg haffde icke formodet mig saadan en Tro iblant Hedningen. Nu vel/ ieg vil icke lenger friste eller holde dig met ord / Dig skal vederfaris hielp/ Naade oc Barmhiertighed/ Gack bort/ dig ske lige som du vilt/ din Tro haffuer hulpet dig. Der giffuer hand hende mact offuer alting/ oc den som tilforn bleff kaldet en Hund/ giør hand til en Dronning offuer Himmel oc Jord. Saa ypperlig oc krafftig en ting er Troen/ ia alle ting ere den muelige/ som troer.

Befant hun det oc lige saa/ som Christus sagde?

Ja/ Hun gick hiem i sit Huss/ siger Marcus/ oc befant/ at Dieffuelen var vdfaren/ oc Daatteren liggendis paa Sengen/

Oc som Mattheus siger/ Hendis Daatter bleff helbrede i den samme Time.

Huad skulle wi nu lære aff dette Euangelium?

Lige som denne Hedenske Quindis tro bleff forsøgt oc prøffuet met suare Fristelser i dette Euangelio/ Saa skal det ocsaa gaa oss/ wi skulle i angist oc paa vort yderste ocsaa raabe oc skrige til Gud/ oc det skal siunis oss/ lige som hand vilde icke høre oss/ Der skulle wi da see oss omkring/ lede alleuegne (som en Staadere beder for huer mands dør om Brød) effter hielp/ baade hoss den ene oc hoss den anden/ oc sige/ Gud giffue at ieg haffde nu giort mange gode gierninger/ At ieg haffde Taalssmend / som vilde bede for mig. Men der som alle Helgen da vilde bede for oss/ saa skal oss dog tyckis/ at Gud er stum oc vred/ oc vil icke høre dem/ Oc der som wi da icke holde oss fast oc stadelige til Christum / som denne Hedenske Quinde giorde/ da ere wi fortabte/ wi skulle icke lade foruise eller afftrenge oss/ Ja/ der som Gud end selff vilde klage paa oss/ oc sige oss at vere fordømde Syndere/ da skulle wi bekiende det/ oc fatte hannem ved hans egne ord/ oc sige/ Det er vist/ wi ere arme Syndere/ Men du haffuer alligeuel selff sagd / At du est icke kommen for de Retferdigis/ men for Syndernis skyld/ Du raaber ocsaa Matthei 11. Kommer alle til mig/ i som arbeyde oc ere besuarede / Jeg vil vederquege eder. Du sagde ocsaa Matthei 12. At du vilt icke sønderbryde det knusede Rør/ oc ey vdslycke den rygende Hør/ Der met trøster ieg mig/ der paa forlader ieg mig/ oc er vis der paa/ at du vilt icke vndfalde mig. See/ naar du saa fatter Gud ved sine egne ord/ da kand hand icke andet/ end forbarme sig offuer dig / Thi hand siger / Beder / saa skulle i anamme / Leder / saa skulle i finde / Luce 11. Oc Johan. 16. Der som i bede Faderen om noget i mit Naffn / da skal hand giffue eder det. Oc Matthei 18. Der som tho aff eder bliffue ens paa Jorden/ Huor om det er/ at de ville bede/ da skal det vederfaris dem / aff min Fader i Himmelen. Men naar it Menniske er i saadan stor angist oc banghed/ da er der intet bedre/ end at

end at samme Menniske/giffuer sig aldelis ind til Gud/setter sin sag i hans hender / oc befaler sig i hans Guddommelige vilie/oc siger/Din vilie ske. Oc det er wmueligt/at saadant it Menniske kand wdelyckis fra den Guddommelige Barmhiertigheds kilde. Men at wi vnder kaarsset/i Fristelse oc modgang/ere saa wtaalmodige at wi kunde icke eller ville lide det Faderlige Riss/det fører Guds vrede offuer oss. Kunde wi kiede vore Synder/oc bede Gud om naade/da skulde wi icke aleniste æde aff de smuler/der falde ned vnder Bordet/Men wi skulde ocsaa/lige som de rette Israeliter/oc Guds Børn/side met Christo/offuer hans Faders Bord/oc glæde oss met hannem ewindelige/i det ewige liff/Amen.

Den tredie Søndag i Faste/

Epistel Ephesern v.

KJere Brødre/verer Guds Effterfølgere som elskelige Børn/oc vandrer i kierlighed/lige som Christus elskte oss/oc gaff sig selff hen for oss/til en gaffue oc offer/Gud til en sød lucht. Oc lader icke horeri/oc al wrenlighed eller gerighed sigis om eder/som det bør de hellige/Icke heller skendelige Ord eller geckelig snack/eller skempt/som eder icke sømmer/men meget mere tacksigelse. Thi det skulle i vide/at ingen Bolere eller wren/eller gerig (huilcken der er en Affguds Tienere) haffuer arffue i Christi oc Guds Rige. Lader ingen forføre eder met wnyttelige ord Thi Guds vrede kommer for denne skyld/offuer vantroens Børn. Oc faare verer icke deris Tilhengere. Thi at i vaare nogen stund mørckhed/Men nu ere i it liuss i Herren.

Huad giør S. Paulus i denne Epistel?

Hand giør tre aluorlige formaninger til alle Christne.

Huilcken er denne første formaning?

Verer Guds effter følgere / som elskelige Børn / lige som Christus elskte eder/oc gaff sig selff hen for oss / til en gaffue oc offer/Gud til en sød luct. Her formaner S. Paulus de Epheser/oc alle Christne / at effterdi de ere formedelst Guds naade vdualde / oc i daaben ved troen bleffne Guds børn / oc ere met den hellig Aand beseglede oc betegnede / da skulle de oc nu efffterfølge deris kiere Fader i kierlighed som fromme Børn. Oc hand bruger de aller venligste Ord / hand kand finde paa / kalder oss elskelige Børn/at wi skulle formedelst Faderens offuerflødige kierlighed opueckis / til at elske hannem igen / met den kierlighed/der hand elskte oss met.

Huorledis Elskte Gud oss?

Icke effter almindeligt skick / som hand ellers elsker alle Creatur oc alle Mennisker gode oc onde/ retferdige oc wretferdige / offuer huilcke hand oc lader sin Soel skinne / oc sin regn falde/Men effter besynderlig skick/som er/at hand gaff sin eniste Søn for oss / oc vdøssde offuer oss formedelst hannem saa rigelige baade det timelige oc euige gode/at hand kunde icke giøre eller giffue oss mere.

Saa er det io tilbørligt/at wi skulle elske hannem igen?

Ja sandelige / Huilcket Menniske saadan Guddommelig kierligheds ild icke optender/oc saadan Guds godhed oc velgierninger icke gaa til hiertet / oc opuecker til at elske Gud igen/den tilskindis ret aldrig formedelst bud oc louer / oc end meget mindre met trusel oc tuang at elske Gud oc sin Neste/Mand siger / Den elsker icke lenger / som nødis til at elske.

Giff der it Exempel paa?

J det gamle Testamente vilde Gud giøre Jøderne fromme met louer / men de bleffue verre / De lode vel som de haffde hafft Gud kier / men det gick icke aff hiertet / det vaar it idel vduortis skin oc øyenskalckeri. Der Gud nu saa / at alle bud louer oc straff icke vilde hielpe/tencte hand/Nu vel/ieg vil gaa en anden vey / oc giøre Mennisken saa meget til gode / oc skicke mig saa vel imod dem/at de skulle elske mig.

Huad

Huad giorde den naadige Gud?

Hand oplod ſit faderlige hierte / oc vdøſſde paa en tid / al ſin godhed / velgierninger / naade oc barmhiertighed / ſende oſſ aff den høye Himmel / det aller kieriſte / det aller beſte hand haffde / ſin egen Søn / hand gaff ſig til en ſyndebod for oſſ / hand borttog Louen / den euige ſtraff oc Guds vrede / døde paa kaarſit / renſede oſſ met ſit dyre Blod aff alle ſynder / forhuerffuede oſſ igien formedelſt ſin opſtandelſe / wſkyldighed oc retferdighed / oplod Himmelen faar oſſ / oc gaff oſſ dat euige Liff.

Saa hører ieg vel / at Chriſtus er det behagelige / ſøde / velluctende / ſalige Offer?

I det gamle Teſtamente priſis legemlige Offer aff køer / kalffue / geder / bucke / Lam oc Faar offuermaade / at de vaare den almectigſte Gud en ſød luct / tacknemelige oc behagelige / icke for deris egen ſkyld / men for det tilkommende offers Chriſti ſkyld / huilcken alle offer i det gamle Teſtamēte viſde til oc betegnede. Effterdi da Chriſtus nu er kommen / oc haffuer fuldkommet alting met it Offer / da ere alle det gamle Teſtamentis Offer afflagde / oc der gielder intet Offer mere / De Chriſtne vide aff intet Offer mere / end det S. Paulus taler om Rom. xij. at wi ſkulle Offre Gud vor egne legemer til it leffuende / helligt oc behageligt Offer.

Huilcket er den anden formaning?

Horeri oc al wrenlighed eller gerighed lader icke ſigis om eder / ſom det bør de Hellige. Her formaner S. Paulus at wi ſkulle vocte oſſ fra allegemlig lyſt oc wrenlighed / ſom ſkeer wden Ecteſkab / for huilcke ſynders ſkyld Gud ſtraffede Verden met Syndfloden / oc nedſlo Sodoma oc Gomorra med ild aff Himmelen / hand loed i ørcken ved fire oc tiue tuſinde omkomme. Huilcke Exempel der nock giffue til kiende / huor ſuarlige Gud hader ſaadanne ſynder. Huor mange tuſinde / baade Tørckere oc Chriſtne / lader Gud bliffue ſlagne ihiel / for deris ſkendige wrenlighed oc wkyſke leffnets ſkyld. Huad aarſage er der til / at de Aandelige i Domkircker oc Kloſter / ſaa aldelis intet ville anamme Euangelium / oc icke komme til Guddommelig ſandheds vidſkab / wden at de ere nedſunckne / ia forſto-

ckede oc forblindede i wkyskhed oc legemlig vellyst. Oc alligevel deris egen Samuittighed klager paa dem oc beuiser dem det offuer/ at de met deris wkyske leffnet besmitte oc forarge Christendomen/ saa ville de dog fortredelige forsuare oc fordagtinge deris skam oc skendzel/ lige som det vaare ret oc vel giort.

Huad er Gerighed?

Gerighed er en wskickelig kierlighed til pendinge/ eller al timeligt gods/ huad heller det er mad/ dricke/ klæder/ agre eller Queg etc. En Gerig tager stedze oc bliffue icke mæt/ fryctet icke Gud eller Menniskẽ/ holder huercken tro eller loue/ vndertrycker Viduer/ bedrøffuer de Faderløse/ En Gerig er Landsens forderffuere/ Stadens wlycke/ alle leffuende Menniskis plage. S. Paulus hader besynderlige Gerighed/ kalder Gerighed en Affguds tieniste/ oc de Gerige Affguds tienere/ Thi huor paa it Menniske forlader sig/ det er hans Affgud/ Huem som bygger paa guld/ gods/ rigdom/ hand gier sig saadant til en Mammon/ der til henger hans hierte/ moed oc sind/ lige som Christus siger Mathei vj. Huor dit ligende fæ er/ der er oc dit hierte. Den stund korn er paa loffter/ Vin oc øl i Kelleren/ pendinge i pungen/ da tror den Gerige/ naar saadant findis icke lenger/ da er tren wde. Men huad er det for Folck? De haffue icke en Christen tro/ men de tro paa korn/ paa Vin oc øl/ paa pungen. Dem rober Christus offuer Luce. vj. Ve eder i rige oc Gerige/ thi eders trøst er borte. Oc S. Paulus j. Timo. vj. De som ville bliffue Rige falde i fristelse oc snaren/ oc i megen daarlig oc forderffuelig lyst som siuncke Mennisken ned i forderffuelse oc fordømelse.

Huilcken er den tredie formaning?

Icke heller skendelige Ord eller geckelig snack/ eller skempt/ som eder icke sømmer/ men meget mere tacksigelse. Her formaner hand at wi skulle vo te oss fra all aarsage/ som kand drage Menn isken til wkyskhed/ som fra wnyttelige skendige ord/ geckelig snack oc whøffuisk skempt.

Huad ere skendige Ord?

Al whøuisk snack/ som verdzlige Mennisker pleye at bruge i forsamlinger/ huor met vnge Folck bliffue forargede/ besmittede

tede oc forgiffne/ ſom S. Paulus ſiger. Slem vhøuiſk ſnack forderffuer gode ſeder.

Huad er geckelig ſnack?

Kierlinge ſqualder oc euentyr ſom Quinder oc Piger ſige huer andre naar de ſide hoſſ rocken oc ſpinde. Item/ de rimleyſer oc ſprock ſom fuldebuge oc klingeldriffuere bruge offuer verdzlige Herrens oc Prelaters bord. Item bole viſer oc ſkendzbøger/ ſom ere giorde andre Folck til forhaanelſe oc foractelſe/ oc giffue ingen forbedring. Item de forfengelige Hiſtorier om Marcolffo oc Vlenſpegel. Item Helgens legender oc Natſpøgelſers Exempel om Skerdzild/ oc Pillegrims reyſſer etc. Item al forfengelig ſnack oc løſſactig tale/ huor met mand fordriffuer den ſalige tid vnyttelige oc ilde.

Huad er ſkempt oc hoffuiſkhed?

Løſſactig ſkempt/ ſom mand bruger i bryllup/ Barſel/ Gilde oc Geſtebud. Naar ſaadan ſkempt aff huggis ſtrax/ oc mand giør icke en lang predicken der aff/ da kand hand icke ſtor ſkade giøre/ beſynderlige naar mand ſkempter hoffuiſkelige oc icke forarger Børn oc vnge folck der met/ huilcket Hedninger ocſaa haffue huldet met ſtor flid oc aluorlighed. Wi haffue it aluorligt Sprock Matth. xij. Der ſom Chriſtus ſiger/ For huert vnytteligt Ord. der Menniſken haffue talet ſkulle de giøre regenſkab paa den yderſte dag.

Huorledis beſlutter S. Paulus denne Epiſtel?

Lader ingen forføre eder met vnyttige ord. Thi Guds vrede kommer for denne ſkyld offuer vantroens Børn. Der faare verer icke deris Tilhengere. Thi i vaare nogen ſtund mørckhed/ Men nu ere i it liuſſ i Herren. Vandrer ſom liuſſens Børn.

Huad ere vnyttelige Ord?

Vnyttelige Ord kalder Paulus de/ met huilcke mand forgylder oc henger en kaabe offuer ſynden/ Som naar mand tager vnge Folck met Ord at boleri/ vkyſkhed er icke ſaa ſtor ſynd/ ſom Preſter predicker/ det er naturligt/ oc Menniſkeligt/ Menniſken kunde icke holde ſig op ved Himmelen oc leffue Engle leffnet. Lige ſiger mand ocſaa/ At vere gerig oc ſørge/ oc ſøge ſin nering met Aager/ Finantzeri/ ſnedighed oc begrægeri/ er icke ſynd/ men en ſmuck ſkickelighed/ oc giør gode Huſſ-

holdere. Disse wnyttige Ordgydere oc Tilskyndere/ haffue Hugormens natur aff helffuede/ ret Dieffuelens tunger oc ere hans lemmer/ som hielpe Dieffuelen deris Herre at bygge sit helffuede/ de forfremme synd/ last oc skendzel/ oc hielpe til at forstyre Christi Rige/ bryde hans bud oc befalning/ Det skal bekomme dem/ lige som det er bekommet alle wgudelige øyenskalcke.

Huad er det hand siger/ Verer icke deris Tilhengere/ vandrer som liusens Born?

Saa meget vil hand sige. Haffue i leffuit i synd/ da offuergiffuer nu synden/ oc bedrer eders leffnet/ Haffue i faret vild/ oc vandret i mørcket/ da vender eder nu til liusset/ til Christi Euangelium/ oc tacker den barmhiertige Gud/ at hand saa naadelige forløsde eder aff vantroens mørck/ oc fra synden/ oc kallede eder aff denne mørcke vildsomme Verden/ oc førde eder vnderlige til sit liuss. Vocter eder fra legemens fruct/ fra falske Lærere oc Løgn/ vrede oc trette/ had oc auind/ stylt oc røffueri/ bander oc skendzel/ fra aager oc gerighed/ fra skiørleffnet oc wrenlighed/ fra skendige ord/ gecklig snack/ skempt oc wnyttige ord/ som intet got vdrette i eder/ men fordemme legeme oc siel. Oc holder eder til aandens fruct/ til godhed/ retferdighed/ sandhed/ tilfred/ venskab/ Barmhiertighed/ sactmodighed/ da skal Gud Fader vere hoss eder/ som hoss sine elskelige Børn/ hand skal beskytte oc beskerme eder fra al wlycke/ giffue al naade/ salighed oc velfart/ oc endelige effter dette Liff det euige Liff/ Amen.

Den III. Søndag i Faste/ Oculi/ Euangelium/ Luce xj.

JEsus dreff en Dieffuel vd/ hand var Dum/ Oc det skede/ der Dieffuelen foer vd/ da talede den Dumme/ oc Folcket forundrede sig Men nogle aff dem sagde/ Hand driffuer Dieffle vd formedelst Belzebub/ den Offuerste Dieffuel Oc de andre fristede hannem/ oc begierede it Tegn aff hannem aff Himmelen Da fornam hand deris tancker/ oc sagde til dem/ Huert Rige som

vorder

vorder wsamdrectigt met sig selff / bliffuer øde / oc it Huss falder paa det andet. Er da Satanas ocsaa wsamdrectig met sig selff / huorledis skal da hans Rige bliffue bestandig? Efterdi i sige/at ieg vddriffuer Dieffle formedelst Belzebub/ Oc er det saa/at ieg vddriffuer Deiffle formedelst Beelzebub / formedelst huem vddriffue da eders Børn dem? Der faare skulle de vere eders Dommere. Men der som ieg vddriffuer Dieffle formedelst Guds finger/da kommer Guds Rige til eder.

Naar en Sterck beuæbnet beuarer sit Pallast / da bliffuer det som hannem tilhører met fred Men naar der kommer en sterckere offuer hannem/oc offueruinder hannem/da tager hand hans Harnisk fra hannem/der hand forlod sig paa/oc bytter Roffuet. Huo som icke er met mig / hand er imod mig/oc huo som icke sancker met mig/hand atspreder Naar den wrene Aand vdfar aff Mennisken/ da vandrer hand igennem tørre steder / søger huile / oc finder hende icke / Da siger hand / Jeg vil vende om igen til mit Huss / der ieg gick vd aff / oc naar hand kommer / da finder hand det feyet met koste oc prydet. Saa gaar hand bort/oc tager siu Aander til sig/ som ere argere end hand selff / oc naar de komme der ind / boe de der / Oc det bliffuer der effter verre met samme Mennisker / end tilforn. Oc det begaff sig/der hand saa talede/ at en Quinde

iblant Folcket opløffte sin røst/ oc sagde til hannem/ Saligt er det Liff/ som dig bar/ oc de Bryst der du dide/ Men hand sagde/ Ja/ salige ere de/ som høre Guds ord/ oc beuare det.

Huad giffuer dette Euangelium oss til kiende?

Try Stycker. It Exempel paa Satans ondskab oc grumme Tyranni/ i det/ hand besider denne arme Blinde oc Dumme Menniske/ Oc der imod Christi godheds Exempel/ i det/ hand vddriffuer Dieffuelen/ oc giør det arme Menniske talendis oc seendis. Der nest/ huorledis de Oyenskalcke dømme oc straffe Christi vnderlige gierning/ som en Dieffuels gierning/ oc Christus der imod forsuarer sin gierning/ som en ret Guds gierning. Det tredie/ Huorledis en Quinde paa det sidste loffuer oc priser Christum.

Huor paa mercker mand Dieffuelens ondskab?

Paa hans Dieffuels gierninger/ Thi Dieffuelen er saa vanartig oc fortuilet en Aand/ at hand icke tencker oc tracter andet nat oc dag/ end huorledis hand kan forderffue Menisken/ Hand er oc der til met saa veldig en Aand/ at hand icke aleniste kand giøre Menisken blinde/ halte oc dumme/ men forhindrede Gud hannem icke/ da kunde hand i it øyeblick ødelegge alle Menisker/ at Himmel oc Jord skulde falde i huer andre/ Ja/ alle Creatur skulde komme at ligge paa huer andre i en hob.

Huad giør hand ved dette arme Menniske?

Denne arme Menniske var blind/ Døff oc Dum/ det var io visselige it ælendigt Menniske/ Mand siger/ En Blind Mand/ er en arm Mand/ Dog kand en Blind høre oc tale/ oc beklage sin nød/ Men her haffuer allehonde wlycke/ som kand vederfaris it Menniske/ forsamlet sig paa en hob/ oc Dieffuelen slar sig paa det sidste der til met/ oc besider hannem. Huad kunde it Menniske verre vederfaris?

Huor paa mercker mand Christi godhed?

Aff hans Guddomelige gierninger. Thi Christus er saa god en barmhiertig Gud/ at hand tager sig denne arme/ ælendige/ bedrøffuede/ blinde/ døffue oc dumme Menniskis nød til/

oc driff-

oc driffuer met Guddommelig mact Dieffuelen aff hannem / giør hannem seendis / hørendis oc talendis igen / Ja / alligeuel Dieffuelen giør sig grum oc forferdelig / fortredelig oc modvillig / saa nødis hand dog til at vige faar Christo / oc rømme sin bolig met skamme.

Huorledis dømme Jøderne Christi vnderlige gierning?

Wi finde i Euangelio / at try slags Mennisker dømde i mange maade / om denne Christi gierning.

De første forundrede sig / oc sagde / Er icke dette Dauids Søn? Det vaare godhiertige Mennisker / de forbedrede sig aff dette Jertegn / oc komme der met til Christi Kundskab. Der til ere ocsaa alle Jertegn nyttelige.

De andre fristede hannem / oc begerede it Tegn aff Himelen / huilcke hand suarede / Den onde horactige art / søger it Tegn / oc hend skal intet Tegn giffuis / vden Jone Prophetis Tegn / thi at lige som Jonas var tre dage oc tre netter i Hualfiskens bug / Saa skal Menniskens Søn / vere tre dage oc tre netter mit i Jorden.

De tredie bespotte / oc sige / Hand driffuer Dieffuelskab vd / formedelst Beelzebub / den øffuerste Dieffuel.

Huad er Beelzebub?

Beelzebub var de Philisters Affgud i Accaron / oc kaldis paa vort maal en stor Humle / Saa foractelige neffnde Jøderne hannem / lige som Dieffuelen skulde icke anderleds suerme omkring oc offuer oss / end som de store Humler oc Bilde fluer om Sommeren. Seer nu / huor vgudelige Mennisker disse Jøder vaare / huilcke intet var til tacke aff det Christus giorde / ia de lagde det altsammen vd til det verste. Christus giør her saadant it Jertegn / at den gantske Verden bør at bekiende / at det er en Herlig stor Guddommelig gierning / som er / At hand vddriffuer Dieffuelen / oc giør en Blind / Døff / Dum Menniske / seendis / hørendis oc talendis igen / huilcket der haffde aldrig noget leffuendis Menniske giort tilforn aff Verdens begyndelse. Det kand i nogen maade vere lideligt / oc effter Menniskens Dom forsuaris oc aarsagis at mand giør en vrang vdleggelse / paa en ting / det haffuer en ond anseelse / som

at Phariseer icke vilde lade Christum vere Messiam / fordi / at de kunde intet se paa hannem / som hafde den anseelse / at hand skulde vere Messias / oc Israels Konge / Oc alligeuel saadant var en suar / Synd / saa kalder Christus det dog en Synd imod Menniskens Søn / oc siger / at hun kand forladis / oc skal icke fordømme. Men det er formeget oc kand huercken aarsagis for Gud eller Mennisken / at mand paa det argiste oc skendeligste / vdlegger oc vdtyder / en Guddommelig god gierning / Ja saa god en gierning / at hun kunde icke vere bedre / som de her giøre oc sige / Hand vddriffuer Dieffuelen / formedelst Beelzebub den Øffuerste Dieffuel. Denne Synd kalder Christus en Synd / imod den Hellig Aand / oc siger / At huo som bespotter den hellig Aand / hand haffuer icke forladilse til ewig tid / men hand er skyldig til den euige Dom / Marc. iij.

Huad suarer Christus disse Bespottere?

Hand suarer dem i fire maade / oc giør en smuck Apologiam oc forsuarelse. Først suarer hand dem formedelst forsøgelse / oc siger. Huert Rige / som er wsam drectigt met sig selff / det bliffuer øde / oc it Huss falder paa det andet / lige som hand vilde sige / Der er intet sterckere Rige paa Jorden / en Dieffuelens rige / Thi Diefflene henge tilsammen som en lencke / oc ere befeste vdi huer andre / som fiske Skæl / som Job siger i det xlj. Cap. Oc huor som en Dieffuel er / der haffuer hand stedze andre siu hoss sig / oc der giør ingen den anden imod / som mand siger / Den ene Raffn hacker icke øyet vd paa den anden / saa far oc icke den ene Dieffuel i den anden. Huorledis taare i da sige / at den ene Dieffuel vrdriffuer den anden? Seer oc giffuer act paa / huorledis det gaar til i Verden / naar it Rige er wsamdrectigt met sig selff / da bliffuer det øde / oc det ene Huss falder paa det andet. Er da nu ocsaa Satan wsamdrectig met sig selff / huorledis skal da hans Rige bliffue bestandigt? Effterdi i sige / at ieg vddriffuer Dieffuelskab / formedelst Beelzebub. Der nest suarer hand dem formedelst deris eget Exempel / oc siger / Der som ieg formedelst Beelzebub vddriffuer Dieffuelskab / formedelst huem vddriffue da eders Børn dem? Der faare skulle de vere eders Dommere. Oc der som ieg formedelst Guds finger vddriffuer

ner Dieffuelskab/ da kommer io Guds Rige til eder. Jøderne vaare stadelige i den mening / at deris Exorcister oc Apostlerne / vddreffue Dieffuelen / i Guds krafft. Men her er saa suar en affuind imod Christum / at de taare sige / At hand vddriffuer Dieffuelskab formedelst Beelzebub / den Øffuerste Dieffuel. Men Christus giffuer til kiende / at Guds Rige er nær / oc at den velsignede Sæd / som var Adam oc Abraham tilsagd / der skulde sønderknuse Hugormens Hoffuet / er allerede iblant dem / oc begynder sin gierning imod Dieffuelen / huilcket de see for øyen / oc tro det dog icke. Det tredie er / at hand suarer dem formedelst en lignelse / oc siger/Naar en Sterck beuebnet beuarer sit Pallatz / da er det i fred som hannem hører til. Men kommer der en Sterckere offuer hannem / oc offueruinder hannem / da tager hand hans Harnisk fra hannem / der hand forlod sig paa / oc vddeler Roffuet. Lige som hand vilde sige/ J Verden gaar det saa til / Den som sterckest er / hand offuerfalder den anden/oc tager det som hannem hører til / fra hannem/oc fører det bort. Efftertdi ieg nu vddriffuer Dieffuelskab aff Menisken / som for Syndens oc vantro skyld ere Dieffuelens Rige / Da er det io fast oc vist / at ieg er sterckere end hand. Kand nu ieg met min mact / vddriffue hans Engle oc Methielpere / da kand ieg ocsaa visselige fordriffue saadanne Englers oc Aanders Første / Ja tage dem til fange oc binde dem / oc kaste dem ned i Helffuedis affgrund. Det fierde er / at hand suarer dem formedelst smucke oc klare Sprock / oc siger / Huo som icke er met mig / hand er imod mig / Oc huo som icke forsamler met mig / hand atspreder. Lige som hand vilde sige / Huad almindelighed haffuer liuset met mørcket ? Huorledis kommer Christus offuer it met Belial ? Dieffuelens gierning er / at hand frister oc forsøger Mennisken/Men min gierninger / at redde oc Frelse dem / aff alle Fristelser. Dieffuelen giør dem Blinde/Døffue/Dumme oc halte/men ieg hielper/oc giør dem helbrede. Dieffuelen fører Menisken i forderffuelse/Jeg redder oc fører dem til det euige Liff. Huorledis kand

der nu

der nu vere almindelighed imellem mig oc dieffuelen som er min affsagde Fiende. Huad ieg forsamler/det atspreder hand. Huad som ieg vilde gierne beuare/ det forderffuer hand. Der faare er der intet Venskab imellem oss.

Lader Christus det oc bliffue ved dette venlige gensuar

Der hand først haffde suaret sine Bespottere gantske sactmodelige/truer hand dem nu fremdelis met en forferdelig straff/sigendis/Naarden vrene Aand vdfar aff Mennisken / da vandrer hand igennem tørre steder/søger huile oc finder hende icke/ Da siger hand/Jeg vil vende om igen til mit Huss/ der ieg vdgeick aff/Oc naar hand kom̄er/da finder hand det feyet met koste/oc prydet/Saa gaar hand bort/oc tager sin Aanden til sig/ som ere argere/ end hand selff/ oc naar de komme ind/bo de der oc det bliffuer der effter verre met samme Menniske / end tilforn.

Huad vil Christus giffue til kiende met dette igensuar?

Wi see at naar it Menniske kommer op aff en suar siuge/ aff podagel/ kaaldesiuge eller anden Siugdom/ oc vil icke effter siugen holde god Diet / skick oc regimente / oc falderenten i denne samme eller anden siugdom igen / da bliffuer det verre met samme Menniske end det var tilforn. Ved denne maade taler ocsaa Christus her/ Naar den onde Aand vdfar aff Mēnisken/ da vandrer hād igennē tørre steder/ leder effter huile/ det er/ hand leder oc søger effter aarsage til/ at giøre skade. Oc effterdi hand kand icke giøre skade i Ørcken/huercken paa Jorden/ som i sig selff er tør oc øde/ Oc icke heller paa græss eller korn etc. huilcket der er intet aff/ oc icke heller paa Queg oc Menniske/ huilcke der findis icke/Da vender hand om igen til sit Huss/ der hand var fordreffuen aff. Oc der som hand finder det feyet oc prydet/icke met Troen oc en Christelig omgengelse/Men aleniste prydet met hygleri oc it vduortis skin/ Da gaar hand bort / oc tager sin Aander til sig der ere argere end hand selff. Oc naar de komme der ind/bo de der/oc der effter bliffuer det verre met samme Menniske/ end tilforn. Dette gick oc lige saa til met Jøderne/Thi at alligeuel de tilforn bleffue plagede aff Pharao/ Philister/ Babilonier/ Assyrier oc andre Hedninge/saa bleff-

re de dog aldrig aldelis forkaste Men nu effter at de kaarsfeste Christum fordreffue Apostlerne oc forfølde Euangelium / bleffue de saa straffede / at de miste Land oc Folck / Kongerige oc Prestedømme. Oc effterdi de end nu fremdelis forherdedis i vantro / i it vgudeligt leffnet oc vtacknemmelighed / da bleffue de affskaarne fra alt det Himmelske gode / oc den euige fordømmelse vnderlagde.

Er der da ingen / som priser denne vnderlige gierning der Christus giorde?

Effterdi der var ingen aff Mendene / der vilde prise denne Christi gierning / men de foractede / bespottede oc lastede det / eller tagde aldelis stille der til / da skulde i det mindste denne Quinde prise Christum obenbare / oc sige. Saligt er det liff / der dig bar / oc de Bryst der du dide. Disse ord haffde hun visselige ingen ond mening met / men hun forstod dem icke fuldelige. Hun ynskede at hun ocsaa motte vere Moder at saadan en ypperlig Prophete / da vilde hun vden tuil ocsaa bliffue salig. Lige som der oc icke er en aff oss / at wi ligge io singe i den samme Seng oc haffue det samme sind / oc mundhaab / Naar en fattig Mand seer den Rige / da tencker hand: Gud giffue at ieg haffde saadant gods oc rigdom / huor lycksalig vaare ieg da. Seer en almuess Mand en Konge / Riddere / Første etc. da tencker hand / Gud giffue at ieg vaare saa veldig / saa mectig / saa ypperlig oc haffde saadan en anseelse / ach huor lycksaligt it Menniske vaare ieg da / lige er det oc saa met andre ting. Men det er ekon Menniskelige tancker. Der faare suarede Christus denne Quinde / oc sagde / Ja Quinde / salig ere de der høre Guds ord oc beuare det / lige som hand vilde sige / min Moder er vden tuil salig / men icke fordi / at hun er en Moder / men fordi / at hun trode Guds ord / der Engelen forkyndede hende. Lige som Elizabeth ocsaa sagde til hende / Luce i det første Capitel. Salig est du Maria / du som trode / thi det skal fuldkommis / som dig er sagd aff Herren.

Huad vil nu Christus met disse Ord / Salige ere de som høre Guds Ord / oc beuare det?

Hand vil saa meget sige / Huor som vil bliffue salig / hand

skal

skal høre Guds Ord / tro det aff hiertet / anamme oc beuare det/oc rette sit gantske leffnet der effter. At vere Christi Moder/vere rig/vere mectig/sterck oc karsk/ere smucke Guds gaffuer/men de giøre icke nogen salig. At høre Guds ord / anamme det i Troen/beuare det aluorlige/vandre oc leffue der effter/ det giør aleniste Menniskẽ salig. Thi Guds Ord / er Guds Søn Jesus Christus / huo sig forlader der paa / oc formedelst Troen holder sig stadelige der til den samme fører Ordet der hen/som det er i sin verelse / der som Christus sider hoss sin Faders høyre haand/i det euige Liff. Der til hielpe oss allesammen Gud/benedidet i euighed / Amen.

Lætare eller mitfaste Søndag Epistel / Galat. iiij.

KJere Brødre/der staar screffuit/at Abraham haffde tho Sønner den ene aff tieniste quinden/ den anden aff den Fri. Men den som vaar aff tieniste Quinden/Hand er fød effter kiødet/Oc den aff den Fri/ er født formedelst Foriettelsen. Disse Ord betyde noget/Thi det ere de thu Testamenter / det ene aff Sinai bierge / som føder til treldom / huilcket er Agar. Thi Agar kaldis i Arabia det Bierge Sina/oc recker indtil Jerusalem/som er nu paa denne tid/ oc er icke fri met sine Børn.

Men det Jerusalem/som er offuen til/ det er den Fri/ som er allis vore Moder. Thi der staar screffuit/Ver glad du vfructsomelige/du som icke føder / oc vdbryd / oc robe/ du som icke est fructsomelig/Thi den Enlige haffuer mange flere Børn/end den som haffuer Mand. Men wi/kiere Brødre/ere foriettelsens Børn/effter Jsaac.

Oc lige som paa den tid / den der vaar født effter kiødet / forfuldenen / som vaar født effter Aanden / saa gaar det oc nu til. Men huad siger scrifften? Vd stød tieniste Quinden met sin Søn / Thi tieniste quindens Søn / skal icke erffue met den fri Quindis Søn. Saa ere wi nu / kiere Brødre / icke tieniste Quindens børn men den fri Quindis.

Huad lærer S. paulus i denne Epistel?

Hand fører her en Historie ind aff Mosi første Bog i det xvj. Capittel om Abraham oc hans tho Hustruer / Sara oc Agar / oc hans tho Sønner Jsaac oc Jsmael / oc giffuer der met den skilsmisse til kiende som er imellem Louen oc Euangelium / la den skilsmisse mellem foriettelsens Børn / oc de Børn / som fødis effter kiødet. Agar vaar tienste Quinden / Sara den rette Hustru i husit. Sara viste / at Gud haffde tilsagd Abraham / den velsignede Sæd / Nu haabede hun lenge / at hun skulde bliffue Moder til dem sæd / oc fornam at hun vaar wfructsomelig. Der faare gaff hun Abraham sin tieniste Quinde til Hustru / at hun kunde formedelst hende obbyggis / oc faa den foriette Sæd.

Huad skede der?

Agar fødde en Søn / den kallede hun Jsmael / Oc der hun foracte de sin Hustru Sara sagde Gud til Abraham / See / Sara din Hustru skal føde dig en Søn / den skalt du kalde Jsaac / oc dette skede saa. Saa ere nu baade Jsmahel oc Jsaac Abrahams Sønner / men icke baade rette arffuinge.

Huad sag er der til / at de ere icke baade Arffuinge?

Jsmael bleff aleniste født effter kiødet aff tieniste Quinden Agar / wden Guds ord oc foriettelse. Men Jsaac bleff født aff den rette Hustru / formedelst Guds ord oc foriettelse. Jsmael bleff aleniste født aff Agar formedelst Sare tilskyndelse / der vaar intet Guds Ord oc ingen foriettelse / Men Jsaac bleff født aff Sara den rette Moder / formedelst Guds Ord oc foriettelse /

som

ſom ſagd er / Saa ere de icke nu alle Abrahe Børn / ſom ere aff Abrahe Sæd / huilcket Chriſtus oc ſetter frem imod Jøderne Johan. viij. J ere icke Abrahams Børn / men aff den Fader Dieffuelen.

Huorledis vdlegger S. Paulus denne Hiſtorie?

Saa ſiger hand. Abraham er Guds figur / hand haffuer tho Sønner / det ere twende Folck aff Agar oc Sara / de betegne det gamle oc ny Teſtamente / oc ſiger / at det gamle Teſtamente / Moſi Lou / er giffuen paa Sinai bierge / huilcket de Araber oc Egyptier kalde Agar / det er / tieniſte quinde / der vdualde Gud ſig it eget Folck / ſom vaar det Jødiſke Folck / it kiødeligt oc genſtridigt Folck / huilcket hand ſkulde aleniſte driffue / ſom Aſen / met Moſi lou / oc de vaare alligeuel wlydige. Men det ny Teſtamente / ſom er Chriſti Euangelium er giffuit i Jeruſalem paa Syons bierge / oc flød der vd formedelſt Apoſtlernis predicken i alle verdens ender / ſom den Prophete Eſaias ſiger i det andet Cap. Louen ſkal vdgaa aff Sion / oc Herrens Ord aff Jeruſalem.

Huad forſkel er mellem det gamle oc ny Teſtamente / mellem Louen oc Euangelium?

Louen gior Syndere / vredſens Børn / Dødſens oc helffuedis tienere / Dagløner / Hyglere / gierni[n]gs Helgen / huilcke der ſkulle ſtødis vd aff Huſit oc icke vere arffuinge. Men Euangelium giør retferdige Menniſker / naadſens oc liffſens Børn / rette Chriſtne / oc Guds vdualde Børn / huilcke der bliffue Arffuinge i huſit.

Huor til er da Louen nyttelig i Kircken?

Louen er det Menniſkelige leffnet en Spegel / i huilcket wi ſee / huad oſſ fattis / huor paa det fattis oſſ / huad wi ſkulle giøre oc lade / oc giør oſſ alle til Syndere / Dog ſkulle wi icke her bliffue ved oc lade oſſ nøye met / men ſtrax wi kiende vor ſynd / ſkulle wi formedelſt troen anamme Euangelium / i huilcket oſſ til ſigis formedelſt Chriſtum Guds Søn / naade oc ſalighed / Syndernis forladelſe / oc det euige Liff.

Huad vil nu S. Paulus lære de Galater aff denne Historie?

Hand vil saa meget sige / J Galater handle wuislige / J skulde met rette effter Fædrenis Exempel reysse vd aff ørcken / fra Sinai bierge til Jerusalem / oc aff Jøder bliffue Christne. Men i gaa der ret tuert imod / oc reysse fra Jerusalem til ørcken igen / bliffue aff Christne Jøder igen / J vaare formedelst troen bleffne Guds børn / oc haffde anammet Euangelium / nu bliffue i Moises tienere igen / giffue eder til Jødedomet igen / fra Euangelisk oc Christelig frihed / til Louens treldom / det er wæret oc wskel. Du skalt første kiende dig selff / det lærer Moses i de thi Bud / Der nest skalt du kiende Jesum Christum / det lærer Euangelium dig. Denne er den rette Proces oc indgang til Himmelen / huem den foruender / hand foruender alle ting / oc imod staar Guds skick.

Huem bemercke nu Jsmael oc Jsaac?

Jsmael bemercker alle giernings Helgen / oc Jsaac de rette fromme Christne. Jsmael met sin Moder driffuis vd aff husit / Abraham henger en flaske fuld met vand om halsen paa hende / oc lader hende vandre. Men Jsaac den elskelige Søn / bliffuer arffuing i husit. Gierningns Helgen oc hyglere ere Gester i Guds huss / huad de giøre / det giøre de som Leyedrenge / betinge Suenne oc Dagløner. De ville bytte oc vedzle lige om lige met Gud / stycke for stycke / det ene for det andet / oc intet giøre forgeffuis / Der faare betaler oc Gud dem retteligem met timeligt gods / velde oc herlighed etc. Som hand gaff Jøderne det land Canaan / det flød met melck oc honnig / Oc som Christus siger om Phariseer oc Hyglere / der fastede meget / bade oc gaffue almisse for roff skyld / at de skulde prisis aff Folcket / Sandelige ieg siger eder / De haffue deris løn. Men de rette Christne Guds Børn / som icke arbeyde aff frycti / eller for nytte oc løen skyld / men som ret fromme Børn / de hielpe at bygge oc forbedre deris arffue del Christi rige / dem giffuer Gud offuer det timelige gode / oc saa det euige gode / som hand gaff de fromme Patriarcker / Propheter / Apostler oc andre tro Mennisker / oc giffuer end nu paa denne dag.

Huad kaldis Jsmael?

Jsmael kaldis Guds hørere / Denne titel oc neffn rose/ alle giernings Helgen sig aff/at de alene ere de Folck/som høre Gud/oc følge Christum/ia de kalde sig alene den hellige Christelige Kircke/Christendomens Hoffueder/Christi oc Apostlernis Statholdere/de scriffue sig al mact til i Himmelen oc paa Jorden offuer alle Mennisker/aandelige oc verdzlige/oc staar hart der paa/at de kunde icke fare vild/at den hellig Aand styrer oc rægerer dem / ia de sferge der paa/at de allerede side i Christi skiød/ saa fromme hellige oc salige acte de sig selff. Alle andre Mennisker/som icke ere dem lige/oc icke/som de/bygge paa Dieffuelens lerdom/Menniskens tant oc Muncke drømme/skulle vere forløbne Christne/ia deris Skalcke oc Kettere/ de forfølge dem aff al deris mact / staa effter deris liff oc leffnet/gods oc ære/lige som Jsmael forfølger den fromme Jsaac.

Huad siger da Gud der til?

Hand siger saa til Abraham. Vdstød tieniste Quinden met sin Søn aff husit/Thi at Sæd skal neffnis dig i Jsaac. Denne dom haffuer Gud selff affsagd/ det skal saa visselige vederfaris dem/som Gud er i Himmelen/ De skulle icke vndgaa Guds straff.

Huad kaldis Jsaac?

Jsaac kaldis en latter/en glæde/en fryd/det ere alle fromme Christne/de lee diss imellem at saadane Jsmaeliter/oc arme fortabte Folck/oc fryde sig i Gud/de haffue en god/tryg/ glad samuittighed / oc lade Gud raade / De vide vel/at det er saa beskicket aff Gud/at de fromme skulle altid her paa Jorden bære kaarssit/oc lide forfølgelse/fristelse/ giamuordighed/angist oc bedrøffuelse/aff de Vgudelige Hyglere/gierninngs Helgen/oc Affgudiske tienere/oc her effter haffue euig fryd oc salighed. Der imod vide de/at deris Modstandere/ forfølgere oc Tiranner skulle her paa Jorden haffue gode dage/glæde/vellyst oc lyckſalighed oc alting effter deris vilie/som deris hierte begærer/ia deris Himmerige oc Paradis/Men her effter al vlycke/forderffuelse/helffuede oc euig fordømmelse. Saa haffuer det verit aff verdsens begyndelse/oc vil ocsaa bliffue indtil Verdsens ende.

Giff der exempel paa:

Cain forfulde Abel / Jsmael Jsaac / Esau den fromme Jacob / Saul Dauid / Jesabel den Prophete Heliam / Herodes den døbere Johannem / Caiphas Christum / Nero Paulum / oc paa denne dag Papister de Euangeliske. Oc det skeer altsammens aff Dieffuelens indskindelse oc tilskyndelse / hand fører dem først i al synd / last oc wdyd / at de tage Guds oc alle Menniskis vrede paa sig / ocsaa der effter en ond samuittighed / oc endelige den euige fordommelse. Diss imellem sider Jsaac det fromme elskelige Guds barn / de fromme Christne / oc befale gladelige Christo deris sag / hand hielper dem oc aff al nød / oc giffuer dem det euige Liff / Amen.

Den IIII. Søndag i Faste / Lætare /

Euangelium / Johannis vj.

JEsus foer bort offuer Haffuet / hoss den Stad / Tiberias i Galilea / oc der drog meget Folck effter hannem / fordi at de saae de Tegn / der hand giorde met de siuge. Da gick Jesus hen op paa it Bierge oc sette sig der met sine Disciple. Oc det vaar nær Paaske Jødernis Høytid. Da opløffte Jesus sine øyen / oc seer / at der kommer meget Folck til hannem / oc siger til Philippum / Huor kiøbe wi Brød / at disse skulle æde? Mend hand sagde det / at forsøge hannem. Thi hand viste vel / huad hand vilde giøre. Philippus suarede hannem / Brød for

thu hundrede Pendinge er icke nock iblant dem / at huer tager noget lidet. Da siger en aff hans Disciple/ Andreas Simonis Petri broder/ til hannem/ Her er en Dreng/ hand haffuer fem Bygbrøg / oc tho Fiske / Men huad er det iblant saa mange? Jesus sagde / Skicker Folcket til sæde/ Oc der var meget Græss paa den samme sted. Da sette sig ned ved fem Tusinde Mend. Oc Jesus tog Brødene tackede / oc fick Disciplerne dem / oc Disciplerne finge dem der haffde seet sig ned/ Disligist ocsaa aff Fiskene/ saa meget som hand vilde. Oc der de vaare mette/ sagde hand til sine Disciple/ Sancker tilsammen de offuerbleffne Leffninger/ at der skal intet spildes. Da samlede de / oc fyllede tolff kurffue met Leffninger/ aff de fem Bygbrød/ som de leffnede/ der finge mad. Der Menniskene nu saae det Tegn/ denne er vissselige den Prophete/ som skal komme til Verden. Der Jesus nu fornam / at de vilde komme / oc tage fat paa hannem / at de kunde gløre hannem / til Konge/ da vigede hand atter bort paa Bierget selff alene.

Huad holde dette Euangelium oss faare?

Try Stycker. Første/ Christi reyse offuer det Galileiske Haff. Der nest / Menniskelig vissdoms Exempel/ i Disciplerne. Det tredie / Den Guddommelige godheds oc mactis Exempel i Christo.

Huorledis skede Christi reyse offuer Haffuet?

Saa siger Johannes/ Jesus foer offuer det Galileiske Haff/ oc der reysde meget Folck effter hannem/ fordi / at de saae de Tegen/ der hand giorde met de Siuge/ Oc Jesus gick op/ paa it Bierg/ oc sette sig der met sine Discipler. Oc Paasken Jødernis høytid var nær/ da opløffte Jesus sine øyen/ oc seer/ at der kommer meget Folck/ oc hand ynckedis offuer dem etc.

Huor-

Huor faare far Christus offuer Haffuet?

At hand vil giffue til kiende / at en Euangelij Predickere/ skal giffue sig i megen fare / i genuordighed oc fristelse / oc skal vide/ at hand skal icke vere vden Kaarsset. Thi Verden er for meget ond/ hun kand icke/ skal icke / oc vil icke / høre Guds ord oc sandhed/ effterdi Dieffuelen er hendis Første/ huilcken der er en Mordere oc løgnere.

Huor faare gaar hand bort i ørcken?

At hand kunde komme til nogen huile/ i sit daglige arbeyde oc vmage / oc tilbede Faderen i rolighed oc paa en hemmelig sted / Marc. vj

Huor faare gaar hand op paa it Bierge?

At hand vil giffue til kiende / at hans Guddommelige lerdom / er meget høyre / kaasteligere oc bedre end Menniskens lerdom / Oc at hans Disciple skulde haffue it frimodigt oc opret hierte til Gud.

Huor faare tager hand sine Disciple met sig/ op paa Bierget?

At hand vil giffue tilkiende/ at Euangelij Predickere skulle staa i det høye/ offuersee Folcket/ tage flitelige vare oc see til/ at Vlffue skulle icke bryde ind i Christi Faaresti/ atsprede/ forderffue oc ihiel riffue Christi Faar.

Huor faare siger Johannes / at Jødernis paaske Høytid var nær?

At mand saa meget mere skulde tro denne Histori/ oc at alle Mennisker skulde holde det for vist/ at saa skede.

Huor faare forbarmer hand sig offuer Folcket?

Hand vil der met giffue til kiende/ at hand er en god Barmhiertig Gud / huilcken der tager sig saa vor vlycke / iammer oc ælendighed til / som det vaare hans eget. Hand saa / at det arme Folck gick/ lige som vildfarende Faar / vden Hyrde / De haffde ingen/ der tog sig dem til/ Saa aldelis var Louen / Ceremonier oc al Gudstieniste ødelagt/ oc alting var forderffuet i grunden oc forvent i Jødedømmet.

Huad giør Christus paa Bierget?

Hand haffde tilforn talet met sine Disciple om Troen oc om Guds Rige. Oc paa det dette Jertegn / der hand nu vilde giøre/ skulde bliffue obenbare for den gantske Verden / da sag-

de hand til Philippo. Huor kiøbe wi brød/at disse æde? Oc hand sagde det/at forsøge hannem.

Huad giorde da Disciplerne

S. Marcus scriffuer i det vj. Cap. At der dagen var paa det neste forløben/ginge hans Disciple til hannem/oc sagde/ Her er en Ørck/oc dagen er nu forløben/ lad Folcket fra dig/at de kunde gaa hen omkring i Steder oc Byer/oc kiøbe sig Brød/thi de haffue intet at æde. Met disse ord beuise Disciplerne deris klogskab/Thi der var it stort tal Folck/ved fem Tusinde Mend/wden Quinder oc Børn/oc de vaare i den vildene Ørck/langt fra Folck/oc der som huercken vaare Steder eller Byer/huercken Ild eller vand/huercken. Brødskamle eller Kiødboder/oc de haffde ekon fem Brød oc tho Fiske/ De betenckte at visselige Folckens natur/oc huorledis det gick Moisi met Folcket i Ørcken/at de offte vilde stene hannem/ naar de haffde icke Mad oc Dricke nock. Der faare siuntis dem best at vere/at Christus skulde lade Folcket gaa fra sig. Lige som de vilde sige Mestere wi see at du est ganske omhyggelig for dette Folck/at de kunde faa deris aandelige føde oc bliffue bespisede til Sielen/Men Bugen bekumrer du dig aldelis intet faare/ Huorledis hand kand bliffue besørget met legomlig føde. Huad er det nu beuent/ at Sielen er mæt/oc legemet døer aff hunger? Ment du/at naar de haffue end lenge veret hoss dig i Ørcken oc hørt din Predicken/at der da skal flue stegte Duer i munden paa dem/ See/ Dagen er forløben/ natten gaar paa/oc wi ere her i Ørcken/Gaar Folcket hunger paa/oc wi haffue da intet at giffue dem/da kommer baade du oc wi i iammer oc nød/Thi Bugen er en vnderlig Gest/hand tager icke smiger for mad/hand vil haffue fulde skue. Der faare er det vort raad/at du lader dem gaa fra dig/at de kunde gaa bort i disse neste Steder oc Byer/oc kiøbe mad/ haffue de saa stor lyst til at vere hoss dig/da kunde de vel en anden tid komme igen. Seer/Der som wi nu see enfoldelige til disse ord met vdnortis øyen/da synis de oss at vere gantske viiselige talede/ Men betencke wi dem rettelige/da befinde wi/ at de ere idel forfengelige ord/ oc flyde aff Hierte som ere fulde aff vantro.

De oben-

De obenbare selff deris vantro/de holde Christum for en vbesindelig oc vforstandig Mand/som aldelis intet betencker arme Menniske/ eller haffuer til siun dem/ oc at mand skal nu først paaminde oc lære hannem at betencke oc giøre dem til gode. Huad er nu det andet/end de holde sig selff vise oc kloge/ oc obenbare alligeuel der met deris daarlighed oc vantro/ Efftherdi de haff de seet saa mange Jertegen aff hannem/oc hørt saa mangen salig predicken/oc vide dog saa aldelis intet huorledis de skulle skicke sig i denne handel.

Huad siger Christus til Apostlernis Ord?

Hand straffer deris Vantro/oc siger lige saa spottelige til dem igen. Det giørs icke behoff at de skulle gaa bort/Giffue i dem at æde. Lige som hand vilde sige/J see/at ieg haffuer stor vmage oc besueris met Predicken/oc at helbrede siuge Menniske/ oc ieg lader mig tycke/at ieg haffuer vel saa megen møye oc vmage som mig falder til/Nu ere i io tolff/Skulde i icke met rette vere mig behielpelige i saadant arbeyde/oc beskaffe Folcket mad/ Huorledis kand ieg alene vdrette det altsammen?

Huad suare Disciplerne der til?

De forstaa i nogen maade/ at Christus bespotter dem/ Men de suare end nu/lige som tilforn/effter Menniskelig visdom oc forstand oc sige. Wi haffue her intet mere end fem Brød oc tho Fiske/vden saa er/at wi skulle gaa bort/oc Kiøbe Mad/ til saa meget Folck. Da sagde Philippus/ Brød for thu hundrede Pendinge/ er icke nock iblant dem/at huer aff dem kand tage it lidet stycke. Disligest kommer ocsaa Andreas/Simonis Broder/ frem oc siger. Her er en Dreng/hand haffuer fem Bygbrød/oc tho Fiske/Men huad er det iblant saa mange? Lige som de vilde sige/Det er vel sandhed/oc wi skulde met rette formindske din vmage/oc besørge Folcket met mad/Men/huor met? Kiere Herre/wi haffue intet i forraad/ vden aleniste fem Brød oc tho Fiske/Men huad er det iblant saa mange? Skulle wi oc kiøbe/huor ere da Pendinge? Brød for thu hundrede pendinge/er icke nock iblant

dem / oc huer aff dem kand tage lidet/ Men huor skulle wi tage saa mange pendinge? Der faare er det end nu vort raad / at du skalt lade Folcket gaa hiem fra dig.

Huad gior Christus til disse Disciplernis ord?

Der Jesus saa/at hans Disciplers hierter vaare saa beklemde / at de icke viste/ huad de skulde giøre / sagde hand til dem/ lader Folcket sette sig ned til bords / paa det grøne græss/ Thi der vaar meget græss paa den samme sted / Oc de skifftis til at sette sig / io hundrede oc hundrede/halfftrediesinds tiuffue oc halfftrediesinds tiuffue / det er / thi bord i lengden / oc fem i bridden. Oc alligeuel denne Christi befalning/var ocsaa spottelig til at see/at hand biuder Folcket sette sig ned paa græsset/ oc de see dog ingen mad faar øyen / der de kunde bære frem for dem / at de motte vel sagd/ Mestere/huor faare skulle wi sette Folcket til bords? Huad skulle de æde? Huor met vilt du bespise dem? Vilt du giffue dem græss eller røder? Eller mette dem met løff eller met vrter? Saa lade de dog deris egen klogskab fare / effterdi de see/at det er hans aluere / oc giøre/huad Christus befaler dem oc skicke Folcket til sæde. Oc der sette sig ned ved fem Tusinde Mend. Oc Jesus sagde/ Bærer samme Brød oc Fiske hid til mig/ oc hand tog de fem Brød oc tho Fiske / oc løffte sine øyen op i Himmelen/ oc gaff sin velsignelse der offuer/ oc hand brød Brødene / oc gaff Disciplerne / at de lagde for Folcket/Oc hand delede ocsaa vd aff Fiskene til dem alle/ saa meget hand vilde.

Huor faare neffner Euangelisten ekon Mendene?

Christus vil haffue Mend til sit ord/det er/ mandelige oc bestandige hierter/icke Quindiske/tuilraadige/wstadige oc atteruendiske Mennisker/som haffue i dag dette oc i morgen it andet sind / i dag Euangeliske/ i morgen Papistiske igen. Hand vil haffue rette Israeliter / som ere bestandige i Troen/oc kunde met Guds ord stride imod Dieffuelen oc imod alle Helffuedis porte.

Huor faare taler hand om Græss?
Huad betegner Græss?

Græss eller Hø/betegner i den hellige Scrifft / den vduor-

tis her-

tis herligheds store anseelse/oc Øyenskalckis skinnende Guds- tieniste / der grønis oc blomstris for verden / lige som Græss. Men naar Guds Aand oc ord blæss der paa/ da falder det aff/ som tiurt græss oc vissner blomster / Som Propheten Esaias siger i det xl. Capitel. Alt kiød er Hø / oc al kiødsens herlig- hed/lige som it blomster paa marcken/ Græsset vissner oc blom- steret falder aff / men Herrens Ord bliffuer euindelige. Paa saadant Græss skulle de rette Christne sette sig/ oc acte det for intet / oc ingelunde tradze der paa / som den Phariseer Luce xviij. giorde / Men aleniste forlade oss stadelige paa Chri- stum / oc vente den himmelske Mad aff hannem / Wi skulle icke vere Græssædere/ som de Romske bester / der aleniste binde salighed hoss Menniskens gierninger / fortieniste oc Cere- monier.

Huor faare seer Christus op til Himmelen/oc tacker?

Hand vil der met lære oss/ at wi ocsaa skulle vente oss hi- elp oc trøst aff Himmelen / oc altid tacke Gud aff hiertet / for alle sine velgierninger / oc besynderlige naar wi giøre ma- altid.

Huor faare bryder hand Brødet?

Hand vil der met giffue tilkiende / at huor som hand icke bryder brødet/det er / obenbarer oc forklarer Scrifften / der er oc bliffuer euig hunger/huilcken den Prophete Amos taler om i det viij. Men huor Christus bryder oc vddeler brødet / der bliffue alle Mennisker mette / oc huor hand oplader oc forkla- rer Scrifften/der bliffue alle hierter trøstede oc frydefulde.

Huor faare befaler hand/at de skulle sancke leffninger tilsammen oc giemme?

Christus vil icke at wi skulle misbruge det gode / der wi haffue anammet aff Gud / eller forkomme det wnyttelige / Men at wi skulle grandgiffuelige sante tilsammen oc foruare/ spare oc holde til raade / bruge det til maadelighed/tacke Gud der faare / hielpe oc tiene vor Neste / der met / Thi Gud kand icke fordrage/ at wi misbruge hans velsignelse oc gode gaffuer. Oc huor det skeer/ der vil hand ocsaa straffe det aluorlige.

Huorledis skulle wi bruge denne vnderlige gierning/ oss til nytte oc gaffn?

Wi skulle styrcke oc stadfeste vor Tro der met/som met it Jndzegel oc vist tegn/oc tro stadelige/at Gud vil ocsaa/visselige føde oc forsee alle dem/som tro paa hannem/oc vandre flitelige i deris kald. Thi at lige som Gud kleder Rosen oc Lilier oc de Vrter paa marcken/som huercken spinde/sy eller arbeyde. Oc hand føder Fulene i lucten/som huercken saa eller høste. Saa haffuer hand ocsaa tilsagd/at hand vil føde oc forsee alle dem/som forlade sig paa hannem/tage flitelige vare paa deris kald/oc fuldkomme det i Troen.

Huor tilsagde Gud saadant?

Alleuegne i den Hellige Scrifft. Psalm. xxxiiij. Dem som søge Herren fattis intet gaat. Oc i den xxxvij. Psalm. Jeg var vng/oc er bleffuen gammel/oc haffuer end nu aldrig seet/at den Retferdige haffuer veret forladen/eller at hans Sæd gick omkring effter Brød. Oc Matthei i det vj. Atspørger først Guds Rige/saa skal det altsammen tilfalde eder.

Giff der Exempel paa?

Før end Gud skabte Mennisken/da skabte hand først forraad i den gantske Verden/opfyllede alle Elementer met gaat/Lucten met Fule. Haffuet oc Vandet met Fiske. Jorden met Diur/Queg/Træ/Vrter/Korn oc Vin/Paa det/at Mennisken skulde see rigelige oc offuerflødelige for sine øyen/alt det hand haffde behoff til lægemlig nødtørfftighed/oc hannem skulde intet fattis. Saa bespisede ocsaa Gud formedelst Joseph i Egypten/den gantske Verden/i den suare dyre tid/Gene. xlij. Gud bespisede ocsaa oc fødde Jsraels børn i Ørcken fyrretiuffue Aar met Man. Oc den Prophete Eliam formedelst en Raffn oc en Vidue. Jn Summa/Huilcket Menniske sig forlader paa Gud/huad heller hand er hiemme eller icke/i nogen Stad eller i Ørcken/da skal hand aldrig forladis. Ja huilcken Ørck haffuer veret de Christne saa grum/ia saa trøsteløss/som den vanartige Verden? effterdi at de vilde Diur oc wskellige Creatur haffue stedze veret frommere imod dem/end de onde Menniskers. Tyranner forbøde dem vand oc Jord/toge deris gods oc eyedom fra dem/oc foriagede dem aff land oc Stæder bort i ælendig-

ælendighed/eller giorde dem lifløse. Men de vilde Diur hulde sig venlige til dem oc vaare dem tienstactige/bespisede oc beskiermede dem. Oc sandelige en Christen/skulde end nu maa vel ske paa denne dag vere tryggere hoss vilde Diur/i den vildene Orck/end i den onde Verden/hoss Jøder/Tørcker/Hedninge oc falske Christne. GVD fri oss fra alt ont/ AMEN.

Den Søndag Judica Epistel Hebre. ix.

KJere Brødre/Christus er kommen/at hand skal vere den ypperste Prest offuer det tilkommende gode/formedelst it større oc fuldkommeligere Tabernackel/huilcket icke er giort met haand/det er/icke saa bygd/oc icke heller formedelst Bucke eller Kalffue blod/Men hand gick formedelst sit egit Blod/en gang ind i det hellige/oc forhuerffuede en euig forløssning.

Thi at der som Oxe oc Bucke blod/oc asken aff en Ko som vdstrøess/helliger de vrene til den legemlige renlighed/Huor meget mere skal Christi blodt/som offrede sig selff Gud vbesmittet/formedelst den hellig Aand/rense vor Samuittighed aff døde gierninger/til at tiene det leffuende Gud?

Oc fordi er hand ocsaa det ny Testamentis Meglere/paa det/at de som ere kallede/skulle faa den foriette euige arffue/formedelst den død/som skede til forløssning/aff de offuertrædelser (som vaare vnder det første Testamente).

Huad handler denne Epistel?

Det holder kaanstelige imod huer andre det ny oc gamle Testamente / Jødernis oc de Christnis Prestedome / Tempel / Offer/Gudstieniste/oc siger/at det gamle Testamente er Mosi louis Testamente/ huilcket der haffde it vduortis Prestedome/Aaron met sine Børn/det stod i vduortis Ceremonier / der vaar en legemlig prydelse/ it legemligt Tabernackel/it legemligt Offer / en vduortis renselse. Mendet ny Testamente / er Christi Euangelij Testamente/det haffuer it aandeligt Prestedome/som er indsticket formedelst Christum den ypperste Prest/ oc delis met alle Christne menniscker. Dette Prestedome staar induortis i troen/sandhed oc retferdighed / det haffuer aandelige Offer som ere Gud tacknemelige formedelst Christum. Der er it aandeligt Tempel oc prydelse / oc en induortis renselse aff alle Synder.

Huorledis bescriffuer denne Epistel den ypperste prest Christum?

Christus er kommen / at hand skal vere den ypperste Prest offuer det tilkommende gode / formedelst it større oc fuldkommeligere/Tabernackel / Som hand vilde sige. Aaron oc hans Efterkommere ginge i en legemlig prydelse / i Guld / i dyrebare Stene / vdrette deris Prestedome i vduortis Ceremonier / forhuerffuede Folcket en vduortis renselse. Men Christus Guds Søn/gick i en aandelig prydelse / icke i Guld oc dyrebare Stene / men i Guddommelig kierlighed / taalmodighed oc lydighed / hand vdrette sit Prestedomme / oc offrede sig selff paa kaarssit / oc forhuerffuede sine tro Menniscker en induortis aandelig renselse/oc Syndernis forladelse.

Huorledis bescriffuer denne Epistel vor ypperste prestis Christi Tabernackel oc Tempel

Christi Tabernackel eller Tempel/er icke giort met haand/ icke heller saa bygd / som naturlige Tabernackel eller Tempel / Som hand vilde sige/Moises Tabernackel oc Salomons Tempel / vaare bygde aff træ / sten oc andet / der Gud allerede tilforn haffde skabt oc giort legemlige / som hand siger. Esa. lxvj/ Huad er det for it huss i ville bygge mig/haffuer icke min haand tilforn giort det altsammen. Men Christi bolig oc Tempel er aande-

aandelig/oc alt det som der er vdi/er ocsaa aandeligt. Dette Tabernackel bygger Gud stedze aff idel leffuende sten/huilcke hand vdhugger oc vdgraffuer formedelst megen fristelse/kaarss/ pine oc bedrøffuelse/oc legger dem effter sin behagelighed høyt eller nederlige i bygningen/ huer effter sit kald/ bestencker dem met sit dyre Blod/saluer dem met den hellig Aands Olie/oc opluisser dem met sin Guddommelige naade/ velsigner dem bade legemlige oc aandelige.

Huorledis vaar Mosi tabernackel oc Salomons Tempel bygde?

Mosi Tabernackel oc Salomons Tempel vaar atskilt i tre dele oc haffde try skille rum/lige som vore Tempel ocsaa haffue Kor/Kircke oc Kirckegaard.

Huad kalledis den første oc yderste del?

Den første del kalledis Sanctum sanctorum, der i vaar Arcken/oc paa Arcken Naadestolen/met Cherubin. Der motte intet Menniske gaa ind i dette rum/uden den ypperste Prest alene en gang om aarit/at offre for sine egne/oc det gantzske folckis synder.

Huad kalledis den anden del?

Den anden del kalledis Sanctum, i huilcken liuse stagen met de sin rør oc lamper/Bordet met tolff skuebrød oc røgelsens Altere vaare/ J denne del ginge Presterne daglige ind/oc offrede/Løfftoffer/Madoffer/Drickoffer/Syndoffer/oc Brendoffer.

Huad kalledis den tredie del?

Den tredie del kalledis Atrium, en Faargaard/hand vaar vnder den obne Himmel/lige som vor Kirckegaard/Saa vaar det Jødiske eller Mosi Tabernackel/oc Salomons Tempel bygde.

Er oc det aandelige Tempel saa bygd?

Lige som Salomons Tempel haffde tre dele/saa delis oc Mennisken i tre dele/J Aand/Siel oc Legeme. Met aanden begriber hand de wsynlige oc aandelige ting/som er troen oc Guds Ord etc. Met Sielen begriber hand alt det/som kommer offuer it met fornufft. Met legemet giør hand legemlige gierninger oc bruger legemlige øffuelse. Den første del giffuer til

kiende

kende oc bemercker lerdommen/oc predicker om troen til Chri-
stum/huilcken der er den ædelste oc høyeste Guds gierning. Jo-
han. vij. Thi troen fører den hellig Aand met sig/Johan. vj.
Den anden del bemercker lerdommen/oc predicker om troens
fruct/om rette Christelige gode gierninger/som at mand giff-
uer de Hungrue mad/de Tørstige dricke/de Nøgne klæder etc.
Disse thu stycker skulle vere tilsammen. Træit skal bære god
fruct/troen skal prydis met gode gierninger/Dette er oc sagen
huor faare Kircken oc Kor ere bygde tilsammen/oc ville icke
skillis fra huer andre. Den tredie del bemercker lerdommen/oc
Predicker om vduortis Ceremonier/oc Kircke prydelse/om skils-
misse paa tid/sted/personer/klæder oc mad etc. Lige nu som
Kirckegaarden er større end Kircken oc korit/saa ere oc Kircke-
gaards Helgen flere/end de rette Christne. J den første oc in-
derste del aff Tabernackelit eller Templet/vaar intet Liuss/
Gud bode der alene paa naadestolen. J den anden del vaar Li-
usse stagen met siu rør oc lamper. Den tredie del vaar vnder o-
ben himmel/saa er det oc i Mennisken/ J Menniskens aand er
alene troen til Gud. J Sielen er det naturlige Liff oc fornufft.
Legemet er huer mand bekynt. Arcken er den Christelige Kirc-
ke/Naadestolen er Christus Cherubim ere de thu Testamente/
huilcke der see til Christum. Liussestagen er Guds Ord. Bordet
er den hellige Scrifft, Skuebrød Euangelion huilcket de tolff
Apostler predickede. Røgelse de Christnis bøn.

Huorledis bescriffuis den ypperste Prestis Offer?

Christus gick en gang ind i det allerhelligste/icke forme-
delst Bucke oc Kalffue blod/men formedelst sit egit blod/oc
giorde en euig forløssning/som hand vilde sige. Aaron den yp-
perste Prest/oc hans Efftерkommere/skulde aleniste en gang
huert aar gaa ind i det allerhelligste met Bucke blod/oc der met
forlige Israelss Folck timelige met Gud/oc deñe forligelse vaar
en timelig vfuldkommen forligelse/oc icke en euig forligelse.
Men Christus offrede sig en gang selff paa kaarssit/døde en
gang for vore oc den gantske Verdens synder/oc forhuerffuede
dem alle met det eniste offer paa kaarssit/en euig retferdighed
oc sa-

oc salighed/som tro paa Christum. Hand vil icke ydermere dø oc offris. Oc hand vil at wi skulle altidh ihukomme dette eniste Offer/oc tacke hannem der faare.

Huor faare offre da Papister hannem daglige i deris Messer?

De giør wret/oc synde suarlige/Thi at saa offte de offre Christum i deris tiendemesse oc offermesse/da giøre de icke andet/end kaarsfeste oc dræbe Christum paa det ny. Huad mand skulde offre det skulde giffue Blod. Den Christelige Kircke veed fremdelis aff intet andet Offer/end at wi skulle offre oss selff/Gud til it leffuende velbehageligt Offer/som Paulus giffuer til kiende Rom. xij.

Huorledis bescriffuis den ypperste Prestis Christi Embede?

Der som Oxe oc Bucke blod / oc aske der stenckis aff en Ko/helliger de wrene/til legemlig renhed/huor meget mere skal Christi blod/som wden al besmittelse offrede sig selff/formedelst den hellig Aand/rense vor samuittighed fra dødelige gierninger/til at tiene den leffuende Gud. Oc fordi er hand ocsaa det ny Testamentis Meglere/paa det at de som ere kallede skulle faa den foriette euige arffue/formedelst den Død/som skede til forløssning / aff de offuertrædelser (der vaare vnder det første Testamente) Oc S. Paulus j. Tim. ij. Der er en Gud oc en Meglere/som er/det Mennisker Jesus Christus/som gaff sig selff for alle/til en forløssning/J disse ord giffuis til kiende/ huad Christi embede er/som er/at hand er vor Meglere/Talssmand oc Patrone hoss Gud Fader.

Huor faare giøre da Papister de fromme Helgen til Meglere/ Taalssmend oc Patroner?

De giøre wret/Oc at forsuare deris vildfarelse met/giøre de twende Mediatores, Intercessionis oc Redemptionis, det er/ forbedelsens Meglere/som de gode Helgen/Oc forløssnings Meglere/som Christum/Men det ere Mennisckelige tancker. Gud siger formedelst Propheten Esaiam i det xlij. Capit. Jeg er Herren/dette er mit naffn/oc ieg vil icke giffue nogen anden min ære/eller Affguder min priiss. Oc Psal. xlix. Paa kalde mig i nød/da vil ieg redde dig/Saa skalt du prise mig. Oc

Matthei.

Matthei xj. siger Christus kommer hid til mig alle/ i som arbeyde oc ere besuarede/ieg vil verquege eder.

Huad er Summa paa denne Epistel?

Christus er vor eniste Meglere/ Patrone oc Talssmand for Gud Fader/ Hand er vor Hielpere/ Trøstere/ Frelsere oc Saliggiørere/ vor Biscop oc ypperste Prest/ hand gaar frem oc forliger oss met Faderen/ oc taler alt got om oss/ oc hand forhuerffuede oss icke naade oc syndernis forladelse formedelst nogen Engels eller Menniskis gierning/ fortieniste/ fromhed/ eller retferdighed/ men hand vdretter det altsammen alene formedelst sin egen pine oc død/ ia formedelst sit hellige dyrebar Blod/ aff huilcket en draabe er bedre/ end tusinde gange verden er. Huem som det nu kand tro/ den haffuer hand giffuit mact til at bliffue it Guds barn/ oc at side met hannem hoss hans Himmelske Faders bord i Himmerige/ oc glæde sig met hannem euindelige oc leffue til euig tid/ Amen.

Den V. Søndag i Faste/ Judica/

Euangelium Johannis viij.

Jesus sagde til Jøderne. Huo aff eder kand skylde mig for nogen Synd? Effterdi ieg nu siger eder sandhed/ huor faare tro i mig da icke? Huo som er aff Gud/ hand hører Guds Ord/ Der faare høre i icke/ fordi at i ere icke aff Gud. Da suarede Jøderne/ oc sagde til hannem. Sige wi icke ret/ at du est en Samaritan/ oc haffuer Dieffuelen? Jesus suarede/ Jeg haffuer ingen

Dieffuel/

Dieffuel/ men ieg ærer min Fader/ oc i vanære mig/ Jeg søger icke min egen ære/ Men der er en/ som hende søger/ oc dømmer.

Sandelige / sandelige siger ieg eder/ Der som nogen holder mit ord/ hand skal icke see Døden euindelige. Da sagde Jøderne til hannem/ Nu kiende wi/ at du haffuer Dieffuelen/ Abraham er Død oc Propheterne/ oc du siger/ Der som nogen holder mit Ord/ hand skal icke smage Døden euindelige. Est du da mere/ end vor Fader Abraham? huilcken der er Død/ oc Propheterne ere Døde/ Huad gjør du aff dig selff? Jesus suarede/ Der som ieg ærer mig selff/ da er min ære intet/ Men der er min Fader/ som mig ærer/ huilcken i sige/ at hand er eders Gud/ oc i kiende hannem icke/ Men ieg kiender hannem/ oc der som ieg vilde sige/ at ieg kiender hannem icke/ da bleffue ieg en Løgnere/ lige som i ere/ Men ieg kiender hannem/ oc holder hans ord. Abraham eders Fader bleff glad/ at hand skulde see min dag/ oc hand saa hannem/ oc gledde sig. Da sagde Jøderne til hannem/ Du est icke end nu halfftredie sinds tiuffe Aar gammel/ oc du haffuer seet Abraham? Jesus sagde til dem/ Sandelige/ sandelige ieg siger eder/ Før end Abraham bleff er ieg/ Da toge de Stene op/ at de vilde kaste paa hannem/ Men Jesus skiulde sig/ oc gick vd aff Templet.

Huad begribis her i dette Euangelio?

Try Stycker. Det første/ er en forsuarelse i huilcken Christus giffuer sin wskyldighed/ paa sin lærdoms oc leffnets vegne/ til kiende. Det andet/ er it Exempel paa den Pharisaiske

ondskab/som straffede baade Christi lærdom oc leffnet. Det tredie/er det Guddommelige Ordis krafft.

Huorledis forsuarer Christus sig?

Hand siger til Jøderne/Huo er der iblant eder/der kand straffe mig for nogen Synd? Siger ieg eder oc sandhed/huor faare tro i mig icke da? Lige som hand vilde sige/I foracte oc ville icke anamme min lerdom/Huad aarsage haffue i der til? Min lerdom er ret oc mit leffnet er wstraffeligt/Der som ieg leffde anderledis end ieg lærer/da haffde i maa vel ske aarsage til at straffe mig/Nu kunde i io icke sige/at mit leffnet er imod min lerdom/oc alligeuel ere i saa forgifftige onde/at i ville icke anamme samme lerdom/Siger ekon frem oc giffuer tilkiende/ om i vide noget ont met mig/ eller om ieg i nogen maade haffuer veret eder fortredelig/ oc huor met ieg haffuer forskyldet saadant/En aff eder gaa sig frem/oc beuise mig en Synd offuer/Randsager oc vdgrandsker mit leffnet oc min lerdom/ kunde i finde oc føre noget frem imod mig met sandhed/da vil ieg lide oc vndgielde oc haffue wret met at fare.

Skal oc en Christen vere saa skicket?

Saadan tradz skulde met rette alle Christne dog besynderlige de som føre Ordet/haffue at biude frem/At Ordens Modstandere icke skulde haffue aarsage til/at laste oc bespotte ordet/for Predickeris leffnets skyld. Thi det staar offuermaade ilde/som Cato siger/naar en Predickere selff bedriffuer det/der hand straffer andre faare/Oc hans Disciple eller almue maa sige met rette. Læge / hielp oc helbrede dig selff.

Huad om en predickere lerer rettelige/oc leffuer ilde?

Naar der skal io vere it aff thu/da er det medet bedre/at haffue en Predickere/der lærer rettelige/oc leffuer wskickelige/ end haffue en Predickere/der leffuer/ wstraffelige/oc forfører Menniskens met falsk lerdom / Det maa vere met leffne det huorledis det kand/lerdommen skal mand vere vis paa / at hand er aff Gud. Thi falske lerdom giør mange Mennisker skade/men it wskickeligt leffnet/er aleniste hannem skadeligt/der leffuer ilde. Der faare siger Christus/Matthei xxiij. Paa Moises stol/side Scrifftkloge oc Pharisæer/alt huad de sige eder/ at

i skulle

i skulle holde/det gjører oc holder/men effter deris gierninger/ skulle i icke giøre/De sige det vel oc giøre det icke/de binde suare Byrder som ingen kand bære/oc legge dem paa Menniskens halss/men de ville/ selff icke røre dem met en eniste finger.

Huor paa marcker mand Jødernis ondskab?

De høre icke Guds ord/Thi Christus siger/Huo som er aff Gud/hand hører Guds ord/Der faare høre i det icke/ thi i er icke aff Gud/Lige som hand vilde sige/J giffue klarlige tilkiende/der met/i det i foracte det Guddommelige ord/at i ere icke Guds/Men Dieffuelens Børn/J giøre hans gierninger/hand er en Mordere aff begyndelsen/oc bleff icke bestandig i sandhed/hand er en Løgnere oc en Fader til al løgn.

Dette er en streng Dom offuer Jøderne?

Ja visselige. De rose sig aff at de ere Guds Folck/Abrahams sæd/Moisi Disciple oc Himmerigis Børn/Men Christus siger her/at de ere vgudelige kroppe/fortredelige Børn/wlydige Disciple oc fordømmelsens Børn/Thi de følge hnercken Abraham eller Moisi fodspor/men deris Fader Dieffuelen.

Huad skilsmysse er der imellem Guds Børn oc Satane Børn?

Guds Børn/ høre Guds ord/ anamme det met trofaste hierter/oc rette deris leffnet der effter/ Oc bekiende/ at alle Menniskers velfart oc salighed / staar aleniste i Guds ord/ Som Paulus siger Rom. i. Euangelium er Guds krafft/som giør alle dem salige/der tro paa. Men ehu or fromme oc hellige Dieffuelens Børn siunis/da kunde de alligeuel icke høre Guds ord/oc de ville ingelunde at deris paafund oc gierninger skulle forskiudis/end dog det ere idel wnyttelige gierninger oc raaden ormestungen fruct/som hører til Helffuedis ild/Ja/effterdi at Christus forskiuder deris gierninger/da bespotte oc foracte de hannem paa det høyeste/oc sige/Sige wi icke ret/at du est en Samaritan oc haffuer Dieffuelen? Lige som de vilde sige/Huad vilt du forklare oc vndskylde dig / oc sige at du haffuer icke Synd/Du est en Sameritan/En hoffuet Skalck/en Kettere/oc alt det du far met er forgifftelse / Der til met er din lerdom aff Dieffuelen/Dieffuelen taler igennem din mund/al din lerdom oc predicken/ord oc vnderlige gierninger/er intet andet end Dieffuelens forførelse.

Dette er grufelig Guds bespottelse?

Ja visselige. Den onde vantro nature/ giør icke andet/ end straffer baade Christi ord oc gierninger/ lerdom oc leffnet. Hans lerdom scriffue de Dieffuelen til/ Hans leffnet legge de Samaritaner oc Hedninge til. Den som vddriffuer Dieffuelskab met den Guddommelige krafft hand actis aff dem at vere besæt. Den som giør alle Mennisker til gode/ helbreder alle siuge Mennisker/ hand regnis aff dem at vere en Samaritan/ en Skalck oc en kettere. Dette er den fruct der Oyenskalcke oc selffgiorde helgen giøre.

Huad opuecker dem til saadan Guds bespottelse?

Suarer had oc affuind/ grumhed oc vrede/ fortredelighed oc moduillighed.

Huad giør Christus til saadan Guds bespottelse?

At de kalde hannem en Samaritan/ det lader hand gaa hen. Oc tier stille der til. Thi det var ekon hans egen Persone anrørendis/ alligeuel det var hoss Jøderne en slem bredelse/ lige som mand kalder nogen hoss oss en forløben Christen/ eller en Hedning. Men at de straffe hans lerdom oc sige at hand er aff Dieffuelen/ det vil hand icke fordrage/ men hand forsuarer sin Lærdom oc siger. Jeg haffuer ingen Dieffuel/ men ieg ærer min Fader/ oc i vanære mig. Lige som hand vilde sige/ Dømmer oc straffer min persone oc mit leffnet/ huorledis i ville/ det acter ieg icke stort/ Men min Lærdom vil ieg haffue vstraffet/ hand hører icke mig til/ men min Fader/ hans befalning talet ieg/ oc hans Ord Predicker ieg/ ieg søger icke min egen ære/ men der som hende søger oc dømmer.

Huad skulle wi lære der aff?

Saa meget skulle wi lære. At naar vore Modstandere/ straffe vort leffnet vden aarsage/ da skulle wi lide oc fordrage det/ icke fortørnis/ icke bande/ eller laste oc skende. Men naar de fortale oc bespotte vor lærdom/ det er Guds ord/ da skulle wi icke tie stille/ al taalmodighed skal da haffue ende/ oc wi skulle meget heller wille dø/ oc besegle Guds sandhed met vort blod/ som Apostlerne oc Jesu Christi Vidne/ de hellige Martires giorde.

Huor vdi staar det Guddommelige Ordis krafft?

Vor HErre Christus siger/Sandelige siger ieg eder/Der som nogen holder mit Ord/da skal hand icke see døden euindelige. Der giffuer Christus det Guddommelige Ordis krafft til kiende/Lige som hand vilde sige/Huo som hører mit Ord oc anammer det/met it trofast hierte/oc bliffuer der hoss indtil enden/hand skal icke see døden euindelige/Ordet skal saa beskerme hannem/at hand ocsaa skal vere tryg mit i døden/oc trenge igennem/indtil hand kommer der hen/som ordet er i sin rette verelse/hoss Faderens høyre haand/i det euige liff.

Skal ieg io alligeuel dø/om ieg end hører Guds Ord huer time paa dagen?

Det er ingen død at vandre bort aff denne iammerlige dal/men en søffn oc fredsommelig hiemreyse/som Simon siger Luce. ij. Naar fromme Christne døda tagis deris Legeme bort/til en tid/met huilcke de skulle snarlige staa op igen oc leffue der effter euindelige. Men de som icke anamme eller høre Guds Ord/de dø baade den timelige oc euige død.

Huorledis skal mand anamme oc beuare Guds Ord?

Mand skal høre det flitelige met Ørerne/oc anamme det aluorlige met trofaste hierter/oc fuldkomme det altid met gierninger.

Det vaare vel smuct oc got at høre oc holde Guds ord/haffde det icke saa mange Modstandere?

Huad kommer det dig ved/Vedst du icke/at Christus er sæt mange i Jsrael til it fald oc opstandelse/oc til it Tegn/der skal imodsigis Luce. ij. Bleff icke Christus forraadt aff sin egen Discipel/bleff hand icke aff sit eget Folck antuordet hen til døden/oc bleff hand icke Korsfest i den hellige Stad Jerusalem? Du skalt sandelige icke haffue det brede/Vild du haffue Christum/da skalt du ocsaa haffue Kaarsset/vilde de stene Christum ihiel for den rene lerdom skyld/da skulle de visselige icke heller spare dig/Skalt du end lide noget for samme lerdoms skyld/da bliff ekon stadelige hoss Guds ord/da skalt du icke fare ilde.

Huorledis behagede denne predicken om Guds ord/Jøderne?

Aldelis intet. De haff de tilforn tilscreffuet Dieffuelen Christi lerdom/oc nedstøt hannem i Helffuedis affgrund/nu ophøyer Christus hannem igen offuer alle Himle/oc giør sit Ord til en veldig Keyserinde/som giør Dieffuelen den største skade/oc forstyrrer hannem hans Rige.

Huad suare da Joderne?

De bliffue grummelige vrede/oc sige/Nu kiende wi at du haffuer Dieffuelen/Abraham er død oc Propheterne/oc du siger Der som nogen holder mit Ord/da skal hand icke see døden euindelige/Est du mere end vor Fader Abraham/huilcken der er død/oc Propheterne ere døde? Huad giør du aff dig selff?

Huad siger Christus til denne bespottelse?

Hand sagde/Der som ieg ærer mig selff/da er min ære intet/men der er min Fader som mig ærer/huilcken i sige/at hand er eders Gud/oc i kiende hannem icke/men ieg kiender hannem/Oc der som ieg vilde sige/at ieg kiender hannem icke/da bleffue ieg en Løgnere/lige som i ere/ Men ieg kiender hannem/oc holder hans Ord/Abraham eders Fader var glad/at hand skulde see min dag/oc hand saa hannem/oc gledde sig. Lige som hand vilde sige/J ere arge Skalcke oc vanartige løgnere/Abraham saa icke min dag met legemlige Øyen/men met induortis Øyen i troen/Der saa hand formedelst Troen at Verdens Frelsere/Christus/skulde fødis oc aff hans Sæd/lide pine dø oc opstaa/oc naadelige vdgyde sin Guddommelige velsignelse offuer al Verden.

Huad suarede Joderne?

De giøre det som fortørnede Mennisker pleye at giøre/De foruende Christi Ord/oc sige/Du est icke end nu halfftrediesinds tiuffue Aar gammel/oc haffuer du seet Abraham?

Huad suarer Christus?

Der Christus fornam/ at al lægedom/ vnderuisning oc sactmodighed var forgeffuis/met de blinge forherdede Jøder/oc at hand kunde intet vdrette met al sin Predicken/da gaff hand sig paa det sidste til kiende/sagde dem den rette mening/oc bekiende de obenbare sin euige Guddom/oc sagde/Sandelige/sandelige/ieg siger eder/Ar før end Abraham bleff/er Jeg/

Lige

Lige som hand vilde sige/Jeg er begyndelsen oc enden/Før end Himmel oc Jord bleffue skabte er Jeg/oc bliffuer i euighed.

Huad giore Jøderne til dette suar?

Christus opuecker dem met disse ord til at bruge henderne/ saa/at de tage sten op/oc ville stene hannem ihiel. Lige som de selff vaare forstockede oc haffde stenhierter/saa løbe de ocsaa til stene.

Ville de icke forholde at bedriffue saadant mord/efftersom det er i den hellige sted i Herrens Tempel?

De fromme aandelige Jøder vaare saa offuermaade fortørnede/at de forglemme al tuct oc hellighed/de acte huercken Tempel eller Guds tieniste. De haffde it Bud Leui. xxiiij. At de skulde icke stene eller ihielsla nogen Misdedere/uden aleniste uden leyeren eller Staden. Men her vaare de saa bitterlige fortørnede paa Christum/at de gierne haffde stenet Christum paa Alteret/oc reffuet hañem ihiel met deris tender/Som de drabte Zachariam Barachie Søn imellẽ Templet oc Alteret Mat xxiij.

Huad giorde da Christus?

Hand skiulde sig oc gick vd aff Templet/Hand kunde vel ladet Jorden opsluget dem/som Dathan oc Abiron/Eller slaget dem ned met it eniste Ord/som hand giorde i Urtegaarden/ Men hand vilde icke/hans stund var icke end nu kommen. Saa vilde hand oc icke stenis ihiel/men Kaarsfestis/Der faare vndvigede hand. Huor met hand giffuer oss it Exempel/at wi ocsaa/effter tidsens leylighed/skulle vige fra fortørnede Menniske/der ville giøre oss wret/oc lade Gud heffne.

Huad vil nu dette Euangelium lære oss? -

I. Iblant alle Tegen/der mand kand mercke paa/om it Mennisker er Guds/eller Dieffuelens Barn/er det intet visse- re/end at høre Guds Ord/ eller icke høre.

II. Høre oc anamme Guds ord met it trofast hierte oc beuare det/er det euige liff. Men Menniskens lerdom/ er en forgeffuis Guds tieniste Matthei xv.

III. Alle ting staa i Guds haand/oc oss kand intet ont vederfaris/uden vor time er kommen. Fordi at vore Hoffuet haar ere ocsaa talde.

IIII. Christus vigde icke aleniste fra Jøderne aff Templet/ Men ocsaa aff det gantske Jødedømme/ saa/ at de nu i femten hundrede Aar/ huercken haffde Kongerige/ Prestedømme/ Tempel eller Guds tieniste. Oc saadant er screffuet oss til en atuarsel/ at det som wi befindis at vere vantro oc wtacknemmelige som de vaare/ da vil hand icke spare oss mere/ end hand sparede dem. Men ville wi forlade oss paa Gud/ vere hannem tacknemmelige for sine velgierninger/ høre hans Ord/ oc rette vort leffnet der effter/ Da vil hand dele sin naade oc barmhiertighed met oss/ oc effter dette Liff giffue oss den euige Salighed/ AMEN.

Palme Søndag Epistel

Philip. ij.

HVer vere ved det sind/ Kiere Brødre/ lige som Jesus Christus oc vaar/ Huilcken alligeuel hand vaar i Guddommelig skickelse/ da holdt hand det icke for it roff at vere Gud lig/ men hand fornedrede sig selff/ oc tog en Tieneris skickelse/ bleff lige som it andet Menniske/ oc befunden som it Menniske i sin skickelse/ Hand fornedrede sig selff/ oc bleff lydig/ indtil døden/ ia til døden paa kaarsset. Der faare haffuer oc Gud ophøyt hannem/ oc giffuit hannem it naffn/ som er offuer alle naffn/ At i Jesu naffn/ skulle alle deris knæ/ som ere i Himmelen oc paa Jorden/ bøye sig/ oc alle Tunger skulle bekiende/ at Jesus Christus er en HERRE/ til Gud Faders ære.

Huad holder S. Paulus oss faare i denne Epistel?

It Exempel paa Christi Himmelske brendede oc offuermaade store kierlighed/ der hand betede imod oss/ paa det hand

oc kand opuecke oss/til ret Broderlig hiertelig kierlighed. Oc det giør hand met saa høye Ord/ en aluorlig formaning/oc met saabrendende it hierte/som hand giør nogen sted i alle sine Epistler. Thi han saa vel/huor lade oc fortrødne/kaalde oc skiødisløse de Christne vaare/til kierlighed imod huer andre/ Huilcket legemet giør altsammen/ der altid imod staar aanden som er velmllig/søger sit eget/oc indfører sine egne Secter oc Partier.

Huorledis siger S. Paulus?

Saa siger hand/Huer vere ved det sind/lige som Jesus Christus oc vaar/ huilcken alligeuel hand vaar i Guddommelig skickelse/da holt hand det icke for it roff/at vere Gud liger/men hand fornedrede sig selff/oc tog en Tieneris skickelse paa sig/bleff lige som it andet Menniske/oc befunden som it Menniske i sin skickelse/hand fornedrede sig selff/oc bleff lydig indtil døden/ia til kaarssens død.

Huad vil S. Paulus met disse Ord?

Saa meget vil hand sige. J Christne/som nu haffue Christum/oc al offuerflødighed i hannem/ baade timelig oc euig i skulle icke nu andet tencke/eller acte for got/eller lade vere ere behageligt/ end som i see/ at Christus tencte om eder/ oc actede for det beste/som er/at hand intet søgte eller atspurde for sig selff/men altsammen for eder/lige saa skal oc huer giøre effter dette Exempel/oc icke søge sit eget gaffn/men det som kand vere andre nyttelig oc got.

Er icke dette it drabeligt Exempel til ydmyghed?

Ja sandelige/Der faare ligger det oc mact paa at wi lade det gaa oss til hierte. Thi at fornedrede Jesus Christus Guds Søn sig saa/at hand bleff alle Menniskis Tienere/huor meget mere skulle da wi ydmyge oss/som ere Verdens børn/ere vnder synden oc døden oc høre til helffuede? Ja de/ som wi end ydmygede oss dybere/end Christus / huilcket dog icke er mueligt/ ia vnder Dieffuelen oc helffuede/saa vaare det dog en foractelig ydmyghed/imod Christi ydmyghed at regne/Thi Christus er det wendelige gode/oc Gud selff/Men wi ere arme dødelig Creatur/icke it øyeblick wden fare eller visse paa vort Liff. Nu

 skal

skal huer betencke/hnor grusélig en dom der skal gaa offuer dem/som icke ville følge dette wsigelige oc hiertelige Christi Exempel/oc icke ocsaa ydmyge sig faar deris Neste/tiene oc hielpe hannem/ men meget mere ophøye sig offuer all Mennisker/oc foracte huer mand. Dette Exempel skulde io met rette forferde alle dem/som side i øffuerigheds stat/ besynderlige naar de hoffmode sig der aff/holde sig at vere bedre end andre/ oc i saadan dynckelgodhed foracte andre.

Huad er Guddommelig skickelse?

Icke andet/end beuise sig met Ord oc gierninger imod andre Folck/som en Gud oc Herre. Huilcket Christus oc giorde met vnderlige gierninger oc salige Ord/som Euangelia formelde.

Huad er en Tieneris skickelse?

At betee sig met Ord oc gierninger imod andre som en Tienere/huilcket Christus ocsaa giorde/der hand tiente Disciplerne oc gaff sig selff for oss.

Huorledis fornedrede Christus sig oc tiente?

Først/Der hand vaar Gud/fornedrede hand sig/oc bleff befunden i sin skickelse som it Menniske/det er/hand skickede sig lige som hand haffde icke veret Gud/tog en tieneris skickelse paa sig/oc tiente oss alle/hand tog al vor skrøbelighed/brøst oc nød paa sig/dog wden vor synd/oc bleff alligeuel i Guddommen/hand giorde store iertegen oc vnderlige gierninger i den Menniskelige skickelse hand haffde taget sig til/ oss til gode nytte oc salighed.

Der nest ydmygede hand sig vnder alle Mennisker/oc tiente oss met den aller høyeste tieniste/gaff sit Liff oc legeme for oss paa kaarssit/ i den forsmædeligste død/iblant Røffuere/ som en Orm/ ia hand døde som den argeste oc hoffuit mordere.

Det tredie/Vaar hand sin Fader lydig indtil døden/ ia indtil døden paa kaarssit. Der oplader S. Paulus Himmelen met it Ord/oc lader oss see den Guddommelige Maiestatis dybhed/ oc skue den wsigelige naadige vilie oc der Faderlige hiertis kierlighed til oss/at wi kunde see/vide oc befinde/huorledis der haffuer aff euighed verit Gud Fader behageligt/huad Christus

hans elskelige Søn skulde giøre for oss/oc haffuer giort.

Er icke dette drabelige/søde oc lystige Ord?

Ja visselige. Paulus haffuer rettelige verit optent i stor lyst oc glæde/der hand talede disse Ord. Ja huis hierte skulde icke smelte aff glæde? Huem skulde icke her elske/prise oc tacke/oc bliffue all Menniskis suend oc tienere igien/naar hand seer at Gud Fader mente det saa hiertelige/vdøsste oc beuisde saa rigelige sin Faderlige vilie/i sin elskelige Søns lydighed? Sandelige huilcken saadanne Exempel icke opuecke til at tiene andre/hand maa vere haardere end sten/mørckere end Helffuede/ oc er tilbørlige fordømt.

Huad fick Christus met saadan lydighed?

Saa siger S. Paul. Der faare haffuer Gud oc ophøyit hannem/oc haffuer giffuit hannem it naffn/som er offuer alle naffn/ At i Jesu naffn/skulle alle deris knæ/som ere i Himmelen oc paa Jorden/oc vnder Jorden/bøye sig etc. Som hand vilde sige/ Lige som Christus er bleffuen allermest fornedrit / forringet oc ydmyget vnder alle Creatur/Saa haffuer Gud nu ophøyit hannem igien offuer alle Engle oc Creatur/at hand nu er en Herre/offuer Dieffuelen/Døden/Synden oc Helffuede/oc obenbaris icke nu mere i en Tieneris skickelse/ men skal nu forklaris/ predickis/kundgiøris prisis oc holdis som en veldig Gud i den gantske Verden/oc sider hoss Guds høyre haand/ i fuldkommen mact oc velde/regærer oc opholder alle ting i Himmelen oc paa iorden: Alligeuel vore øyen ere end nu blinde oc formørckede/ oc icke see eller forstaa saadant/saa skulle wi dog icke aleniste paa den yderste dag see det/men oc befinde det saa.

Huad skulle wi lære aff denne Epistel?

Dette skulle wi lære der aff/At effterdi alle Creaturis knæ i Himmelen/paa iorden oc i Helffuede skulle bøye sig/beffue oc skelffue faar Jesu naffn/Da er det sandelige gruseligt oc forferdeligt/at Verden lader det saa lidet gaa sig til hierte/oc Menniskein her paa iorden tale saa forsmedelige Ord oc haanlige/spaatte/laste/bande oc suerge saa letferdelige om Guds hellige Naffn/om hans kaarss/død oc pine/om hans hellige fem Saar oc dyre Blod.

Huad

Huad kand it Gudfryctigt fromt hierte andet tencke/ naar som det seer oc hører saadant it Menniske/ som er ekon Orme mad oc en arm iordseck/ bande oc skende saa gruselige/ imod sin Gud/ skabere oc Herre/ Frelsere oc Saliggiøre/ end det maa tro/ at Dieffuelen er aldelis vdladen/ oc besider det Menniske legemlige/ oc taler igennem hans mund/ oc fuldkommer i denne sidste tid/ for hans domme dag kommer/ sin onde uilie oc fortredelighed/ imod vor HErre Christum.

Det vaare en forferdelig ting?

Hør her til. Alligeuel Dieffuelen haffuer alle tid bruget sin forgifftige besuigelse/ oc indført i Verden al Guds bespottelse/ Ketteri/ Hygleri oc Løgn/ al falsk lerdom oc Affgudiske tieniste/ oc opuact alle falske Propheter/ Kettere/ Secter/ Parthier/ oc den Dieffuel Machomet/ oc paa det sidste Paffuen/ saa haffuer hand dog giort saadant langtsomt oc nogle aar effter huer andre/ Men nu i den sidste farlige tid opuecker hand paa en gang/ oc i en hob fortredelige/ Wgudelige/ forherdede/ vilde/ forbistrede/ fortuilede onde Mennisker/ falske Apostler/ Drømmere/ Kettere/ Forførere/ Guds bespottere/ Suermere/ Gendøbere/ oc andre Guds foractere/ iblant huilcke nogle necte den hellige Trefoldighed/ nogle Christi guddom/ nogle de Dødis opstandelse/ den yderste dag/ oc tilkommende Liff/ nogle buldre oc bruse/ scriffue/ predicke oc lære imod de hellige Sacramenter/ Daaben oc Christi Nadvere/ nogle imod verdzlig øffrighed/ oc in Summa imod Euangelium/ imod obenbare klar sandhed/ oc den hellige Scrifft/ At det er befryctende/ Efftersi der vil ingen staa imod/ oc Keyser oc Paffue en side stille/ lade saadan Dieffuels lerdom oc Secter haffue fremgang/ at Gud skal effter den lange milde straff/ effter Pestilentze/ dyr tid oc wsiglig siugdom/ huilcke der haffue ekon verit en reffue rompe/ en gang vdstyrte sin sidste vrede oc grumhed offuer det Romiske rige oc andre Land/ sla oc straffe met iern riss/ at wi skulle aldelis bliffue til intet. Men Gud giffue at wi kunde kiende vor synd oc bedre oss/ Amen.

Paa Palme Søndag maa mand tage det Euangelium som læsis den før-ste Søndag i Aduente Matthe xxi.

Eller denne efftersølgende Predicken om Christi Asen.

Huor danne Mennisker kalder Gud til sin tieniste?

Christus kalder icke aleniste til sin tieniste de retferdige oc fuldkomme Mennisker/men ocsaa arme Syndere/Matthei ix. Hand vil ocsaa/at mand skal lade smaa Børn/kome til hañem/ Marci. x. Hand kalder ocsaa Daarer/at de skulle komme/Oc lere visdom/Prouer. iij. Der til lader hand ocsaa hente Asenet til sig/oc fører dem alle met sig/ind i den hellige Stad Jeru-salem. Ja hand tager Kaarssens Træ paa sig/oc bær det/oc fuldkommer der paa/det Menniskelige slectis forløsning.

Skal huer Christi Tienere findis i it/ aff disse stycker?

Vilt du gaa ind met Christo/i det Himmelske Jerusalem/ da skalt du findis i en aff disse tienister. Kant du icke gaa hoss Christum oc met Apostlerne/legge mangfoldige dyders Kle-der vnder Christo. Oc kant du icke met it lystigt hierte/ siunge hannem loff met Børnene. Oc haffuer du icke Kleder aff dit eget gods/eller almisse/at strø paa for Christo met Folcket. Oc haffuer du icke Palme grene oc Olie grene/det er/gode Exem-pel/at bære frem met de fuldkomne. Saa skalt du dog i det mindste vere Christi Asen/oc tiene hannem met dit eget legeme. Thi naar du recker dine arme vd/da gior du Kaarssens figure/ til it tegn/at ocsaa du/ skalt bære Christum.

Huor staar det screffuit?

Saa siger vor HErre Christus Mat. xj. Tager mit Aag paa eder/thi mit Aag er sactmodigt/ oc min Byrde er læt. Oc Luce ix. Huo som vil følge mig/hand skal forsage sig selff/oc tage sit Kaarss paa sig daglige/oc følge mig effter. Oc S. Paulus

Paulus siger j. Cor. vj. I ere dyr kiøbte/der faare skulle i prise oc bære Gud i eders legeme/oc i eders Aand/ som høre Gud til. Oc S. Petrus siger j. Pet. ij. Christus lidde for oss/oc loed oss it Exempel/at wi skulle efftersølge hans fodspor. Oc S. Augustinus siger Thu ting ere nødtørfftige til vor salighed/Christi pine oc vor Efftersølgelse. Christus bar sit Kaarss/oc wi skulle ocsaa bære vort Kaarss.

Ere der oc andre veye / middel oc tienister/ formedelst hvilcke Menniskem kunde beuaris oc bliffue salige?

Den Prophete Ezechiel siger i det xiiij.| Der som Gud vilde plage it Land/met hunger/dyr tid/met suerd/strid oc Pestilentze/ Saa / at der skulde ødeleggis baade Mennisker oc Queg/ Oc Noe/Daniel oc Job ere i samme Land/da skulle de huercken redde Sønner eller Døtterer/men aleniste deris egne Siele/formedelst deris retferdighed.

Huad forstaar Propheten met disse tre Mend?

Tre Menniskens statter. Noe betegner Kirckens Prelater/ Bisper/Sogneherrer/ oc Kircketienere / de kaste grøne grens frem for Christo/det er/god lerdom oc gode Exempel. Daniel betegner dem som leffue i aandelige beskuelse. Met Job skal Mand forstaa dem/som øffue sig i barmhiertigheds gierninger/ imod Christum oc Hans Lemmer.

Huor bliffue da de andre arme Syndere?

Wi haffue den trøst aff den xxxvj. Psalm. At Gud aff sin milde godhed vil baade hielpe Mennisken oc Queg. Der faare er den fierde maade til saliggiørelse/tilkiende giffuen hoss Christi Asen/det er/ de Mennisker som giøre Penitentze/ bære Christum personlige / oc tiene hannem selff/ met deris eget legeme.

Huorledis gaar saadan tieniste til?

Alligeuel arme Syndere/icke ere kallede eller vdsende til at vere andre Menniskers Forstandere/ met Ord eller gierninger/lerdom eller gode Exempel/ som Kirckens Prelater / Oc haffue icke heller herlig loff i deris mund/der de kunde loffue oc prise Gud met/som de/der ere i den aandelige beskuelse/Oc haffue icke heller timeligt gods/ at giffue almisse aff/som de/der

giøre

giøre barmhiertigheds gierninger/saa kunde de alligeuel/i Asens sted/vere Christo tienstactige met deris egne legeme/oc effter Pauli lerdom/ bære hannem baade met Legeme oc Siel/ oc indgaa met hannem i det Himmelske Jerusalem/det er/i den euige freds beskuelse/som haffuer sin oprindelse oc flyder aff Christi pine.

Sig det klarligere ?

Det er saa meget sagd/Alligeuel du kant ingen regere/lære oc vnderuise/Icke heller hielpe de fattige met Almisse Oc icke heller gladelige loffue oc prise Gud/for den fryct oc forferdelse skyld / du haffuer aff dine Synder. Saa skalt du dog i det mindste vere Christi Asen det er/bære hans Naffn/til hans loff oc ære. Item/du skalt anamme Hans Kaarss/hans Aag/oc alt huad hand tilskicker dig/met taalmodighed/oc bære det met tacksigelse.

Er det oc suart/at vere Christi Asen ?

Alligeuel det er surt/saa er det dog trøsteligt oc der er tryghed hoss. Oc wi skulle gierne vere Christi Asen for fire sager skyld

I. Fordi at Asenet tien Christo troligere/efftterdi det offuergiffuer sit legeme til Christi tieniste/end andre Mennisker som aleniste tiene Christo met munden/hiertet eller gierninger. Thi at huo som offuergiffuer sit legeme til Christi tieniste/oc bær hannem/ hand giør io mere/ end hand kunde giffue Almisse aff sit gods/Thi det er io mere kiedsommeligt oc større vmage at bære /end at loffue oc siunge/eller giffue de fattige noget.

II. Det Asen som bær Christum/gaar tryggelige oc vden fryct vnder Christo. Fordi at de sô ere forstandere offuer andre de som giffue Almisse/oc de der loffue Gud/de kunde bliffue hoffmodige/ oc komme i vildfarelse: Men den som er Christi Asen/hand kand icke fare vild/thi Christus regærer oc ledsager hañem met bedzelet/Oc hand holder hannem tilbage/at hand icke løber frem i sit eget sind/oc følger sit eget opsæt/Oc falder hand/da hielper Christus hannem op igen/er hand lad oc forsømmelig oc vil icke frem/da slar Christus paa hannem met Snøben / Saa gaar hand da meget tryggere / end de andre Christi tienere. Christi

III. Christi Asen er nest hannem Psal. xxxiiij. Herren er nær hoss dem/som haffue it sønderknuset hierte/oc hand hielper dem/som haffue en mistrøstig aand. Oc anden sted i Scrifften findis mere saadant.

IIII. Christi Asen skeer mere ære/end de andre Christi tienere/Thi at al den ære oc tieniste/som skeer Christo selff/ den skeer ocsaa Asenet/paa Christi vegne/Oc alt det gode som skeer Christo / der er ocsaa Asenet delactig vdi / huad heller det skeer met Kleder/Palme grene/Olie grene/sang eller ærebeuisighed.

Huorledis kommer det?

Det kommer saa. At Prelater oc Predickere løse Asenet/oc føre det til Christum/ oc brede deris Kleder der offuer/sette Christum der paa/Det er io visselige en stor ære oc herlighed. Der effter strø de som øffue sig i gode gierninger oc andre fromme Christne/deris Kleder paa Veyen/ vddele deris timelige godes oc giffue Almisse/huilcket der kommer ocsaa Asenet til gode/det er arme/siuge oc ælendige Mennisker/som bære Christi Kaarss/ ia vor HErre Christum selff i armod / siugdom oc drøffuelse. Der effter siunge oc loffue de som ere i den aandelige beskuelse/ Christum/ paa Asenet/ Det høre Asenet/ det er/ de arme/siuge oc ælendige Mennisker/fatte oc anamme trøst oc taalmodighed der aff. Dette er det/det Christus siger Matthei. xxv. Alt huad i haffue giort/ en aff disse mine ringeste Brødre/det haffue giort mig selff.

Huad priss oc loff haffuer Asenet i Scrifften?

Den almectige Gud haffuer saa æret Asenet/At der hand befalede at alle Førstfødinge skulde offris oc slactis/da vilde hand alenste spare Menniskens oc Asenet/oc hand befalede at mand skulde løse Mennisker met en Ort guld/oc Asenet met it Faar. Wi læse ocsaa at de ypperste Konger/Førster/Dommere/Patriarcher oc Propheter hoss Jøderne/rede paa Asen. Wi læse ocsaa / at der haffuer intet wskilligt Creature talet Mennisketlige ord/vden alenste Balaams Asen/huilcket der kunde ocsaa see/ den Propheten icke kunde see/ lige saa skeer det end nu / at offte it enfoldigt oc wlert Menniske seer oc forstaar

forstaar det/der denne Verdens Vise oc Kloge bliffue til gecke offuer. Samson slog met en Asenkeffte/tusinde Philister/oc der hannem tørstede/bad hand Gud om hielp/ hand obnede paa Kefften en kindtand/oc der flød vand vd/der drack Samson aff/oc bleff vederqueget igen. Huilcket der betegner/at Christus ihielslog mange tusinde Jøder oc Hedninge/formedelst sine arme enfoldige Asen / det er / formedelst de hellige Apostlers keffte oc predicken/ oc skenckte oss aff deris kindtender/det er/ aff deris mund/ Euangelij gode søde vedske. Saa vilde Christus ocsaa haffue Asen til sin fødzels vidnisbyd. Hand vilde ocsaa fly bort i Egypten paa it Asen fra den grumme Herodis tyranni oc komme til bage igen paa it Asen. J den første Kircke kallede icke heller/huercken Jøder eller Hedninger/de Christne andet end Asen/ia de holde dem icke heller for andet end som Asen/O c som Tertulianus scriffuer/da malede de Christi billede paa Kaarsset/met Asen Øren/at de der met vilde giffue til kiende/at de Christne skulle vere den gantske Verdens Asen.

Skal io da en Christen/vere Christi Asen?

Ja visselige. Der er intet gudeligt Menniske paa Jorden/ at Christus io bruger hannem som it Asen/enten met fristelse/ genuordighed/forfølgelse/bedrøffuelse/armod eller siugdom. Huad mand nu giør saadant it ælendigt Menniske oc saadan en fattig Christen/det giør mand Christo selff/som sider paa hannem/huilcken der ocsaa vil/som en god Hyrde/styre/ regere/føde/beskerme/beuare oc aldrig forlade hannem/ men føre hannem endelige met sig ind i det himmelske Jerusalem/det er/ ind i det euige liff/ Amen.

Epistel paa Skiertorsdag
j. Corinth. xj.

KJere brødre ieg anammede det aff Herren/der ieg gaff eder. Thi at vor HErre Jesus/i den Nat/der hand bleff forraadt/tog hand brødet/tackede/oc brød det/oc sagde. Tager/æder/det er mit Legeme/som brydis for eder. Det giører i min hukommelse. Disligist oc saa Kalcken/effter Naduerent/oc sagde. Denne Kalck er det ny Testamente i mit Blod. Dette giører/saa offte som i det dricke/i min hukommelse.

Thi saa offte som i æde aff dette Brød oc dricke aff denne Kalck/skulle i forkynde Herrens død/indtil at hand kõmer. Huem som nu æder wuerdelige aff dette brød/eller dricker aff HErrens Kalck/hand er skyldig i HErrens Legeme oc Blod. Men huert Menniske skal prøffue sig selff/oc æde saa aff dette Brød/oc dricke aff denne Kalck. Thi huem som æder oc dricker wuerdelige/hand æder/oc dricker sig selff Dommen/der met/at hand icke giør forskel om Herrens Legeme.

Der ere oc fordi saa mange Skrøbelige oc Siuge iblant eder/oc mange soffue. Thi at dømde wi oss selff/da bleffue wi icke dømde. Men naar wi dømis/da straffis wi aff HErrens/paa det wi skulle icke fordømis met Verden.

Huor om taler denne Epistel?

Om try ting. Først/om det wskickelige Væsen/der de Corinther haffde der hoss naar som de anammede Christi Legemis oc

mis oc Blods Sacramente. Det andet/om Sacramentens indskickelse vnder Brød oc Vin. Det tredie/om deris Prøffuelse/ som ville anamme dette Sacramente.

Huad haffde de Corinther for it wskickeligt væsen?

Naar de komme tilsammen at holde Christi Naduere/da ode oc drucke de Rige sig fulde/oc lode de Fattige staa hungrue der hoss met skamme/Forargede saa de enfoldige/oc gaffue onde Exempel/Lige som det oc gick til hoss oss/i Kalenter oc Brøderskab/der som de Rige oc leffde kræselige/oc lode den stund de Fattige staa hungrue faar dørren. Dette wskickelige væsen straffer Paulus/oc siger/At der kommer intet got aff. Først bespottis Gud i sine gaffuer/oc den kierlighed wi skulde haffue til vor Neste vdslyckis/huor aff Guds heffn oc straff vil da komme offuer saadane Mennisker/som er/Siugdom/ Pestilentze/dyrtid/oc anden wlycke. Dette de Corinthers wskickelige væsen/vilde Sacramenterere gierne trenge ind i Kircken igien/oc giøre aff Herrens Naduere en drickelau oc fraadzeri/at Guds vrede kand igen optendis offuer oss.

Huad siger S. paulus om dette Sacramentis indskickelse?

Hand siger. Jeg anammede det aff Herren/der ieg gaff eder/Thi vor HErre Jesus i den nat/der hand bleff forraadt/ tog hand Brødet/tackede/oc Brød det/oc sagde. Tager/æder/ Det er mit Legeme/som brydis for eder/Dette giører i min hukommelse.

Disligist ocsaa Kalcken/effter Nadueren/oc sagde. Denne Kalck er det ny Testamente i mit Blod. Dette giører saa offte i det dricker/i min hukommelse. J disse Ord giffuer Paulus til kienden huem der indskickede Alterns Sacramente/ naar/for huem/huorledis/met huad Ord/oc for huad sag.

Huem indskickede da det høyuerdige Sacramente?

Vor HErre Jesus Christus/Guds Søn/Verdens Frelsere. Der faare skal det icke i nogen maade foractis.

Naar eller paa huad tid indsette oc beskickede hand det?

J den nat der hand bleff forraadt/aff den Forrædere Juda/i den sidste Naduere/ som Mattheus/Marcus oc Lucas beskriffue det.

For huem indskickede hand det?

For sine Diseipler/det er/for alle dem som tro paa Christum/Fordi at i den første Kircke kalledis alle Christne Discipler/oc bleffue først neffnde Christne i Antiochia Act. xiij. Huem som nu vil gaa til Sacramentet/hād skal vere Christi Discipel/ oc tro huad Christus siger / oc hand skal giøre/ huad Christus befaler.

Huorledis indskickede hand det?

J Brød/oc Vin. Wi see vel vduortis Brød oc Vin/men for Christi ord skyld wi høre/Tager hen/oc æder/det er mit Legeme/Tager hen/dricker/det er mit blod/tro oc bekiende wi/at Christi Legeme oc Blod er der/Men huorledis det gaar til/ skalt du intet bekumre dig met. Det er troens gierning/Lad hine tredske hoffuit det begrunde/som dog forgeffuis tracte effter høye ting/til deris egen forderffuelse.

Met huad Ord indsette hand det?

Hand tog Brødet/tackede Brød det/oc sagde. Tager hen/ æder/ det er mit Legeme/ som brydis for eder/ Oc hand tog Kalcken/oc sagde. Denne Kalck er det ny Testamente i mit Blod. Denne befalning er den rette consecratio/naar wi følge den befalning oc tro hans Ord/da giør denne tro/at Brød er oss Christi Legeme/oc Vin/ Christi Blod. Presten er ekon en Tienre/som bær oss Christi befalning frem/oc vddeler Sacramentet iblant Menigheden.

Huor faare indskickede hand det?

Dette giører/siger hand/ til min hukommelse. Hand vil at wi skulle komme til sammen som tro Brødre oc Søstere/æde oc dricke det aller beste/oc tale met huer andre om sagen/der hiertet kand glæde sig aff/Wi skulle forkynde der Herrens død/de bedrøffuede hierter oc beklemde Samuittigheder til trøst/dem som ere skrøbelige i troen til styrckelse/oc dem som tro/til stadfestelse/imod al Dieffuels lerdom/Menniskens paafund/ Hygleri oc løgn. Er dette nu icke en glædelig Collats oc Omgengelse/der som mand begaar Guds befalning/ oc handler om Guddommelige sager/oc Sielens salighed? We da dem som saadant foracte.

Huor

Huor vdi staar deris prøffuelse/ som vile anamme dette Sacramente?

Deris prøffuelse oc Beredelse/ som ville ga til Sacramentet/staar i disse effterfølgende stycker.

Først.

At de skulle haffue sand anger oc ruelse for deris synder oc misgierninger som de haffue bedriffuit/beklage oc scrifft dem/ oc anamme affløsning der paa/icke løbe der til som wrene skidne Suin til it Tru/wden al anger oc ruelse/frycṫ oc forferdelse/ ia wden al tro oc kierlighed.

Det andet:

At de skulle haffue en god vilie oc opsæt/til at fly fremdelis synd oc alle aarsager til synden/oc besynderlige offuergiffue had oc auind etc. Som besynderlige ere imod broderlig kierlighed oc dette Sacramentis natur. Fordi at de som ere forherdede i had oc auind imod deris Neste/de æde deris død paa denne mad/ som Judas giorde.

Det tredie.

At de skulle tro Christi Ord i Testament/oc icke tuile der paa/ Oc de skulle skille dette Brød oc Vin i Alterens Sacramente fra andet almindeligt Brød oc Vin/icke giøre fraadzeri oc suelgeri der aff/som Sacramente skendere. Giøre/ Fordi at de som der icke giøre skilsmisse paa/de anamme det til en Dom oc fordømelse.

Det fierde.

At de skulle gaa smuct tuctelige der til/falde paa knæ/holde klæder oc arme fra munden/holde hoffuedet smuct op/oc lade munden op/oc recke Tungen frem/oc effter de haffue anammet Christi legeme lycke oc holde munden til holde sig smuct skickelige den dag met mad oc dricke/ia icke aleniste den dag/men oc huer dag der effter/at Sacramentet skal icke ske vanære. Dette er sagd faar Børn/

Det femte.

At de skulle betracte Guds wsigelige godhed oc barmhiertighed/der hand beuiser oss i dette Sacramente/sky fremdelis Synden/oc giøre saadan fruct som der bør at følge Sacramentet.

Huilcke ere Sacramentens fruct?

At den ene skal tage sig den andens sag til/den ene tiene/ hielpe oc trøste den anden/oc lige som Christus loed sig æde oc dricke aff oss/ at wi oc igen skulle lade æde oc dricke oss aff vor Neste/det er tiene hannem met vore pendinge oc gods. Saa skal der da følge Guds velsignelse oc benedidelse/al naade/lycke oc salighed.

In Summa?

Naar du befinder dig at vere skrøbelig i troen/kaald i kierlighed/tuilactig i haabit/tilbøylig til alle Synder/oc du vilde gierne vere sterck i troen/brendende i kierlighed / fuldkommen i haabit/oc fri fra din synd/Du vilde oc gierne vere from/ydmyg/barmhiertig/sactmodig trofast oc sandru/da est du best skicket oc bequem at anamme Christi legeme. Thi denne Himmelske mad/vil haffue en hungru Siel/Huad som tilforn er mæt oc opfyldet/det hører icke her til. Maria siunger i Magnificat. Hand opfylder de Hungrue met det gode/oc lader de Rige tomme. Saa gack nu hen til Sacramentet i troen oc broderlig kierlighed/met anger oc ruelse for dine synder/ met it got opsæt oc hiertelau/at du vilt vocte dig fra synd oc fly alle aarsager dig kunde giffuis til synd/met tacksigelse til Gud/ Oc see der nest ocsaa til/at du beuiser Sacramentens anammelse formedelst den rette fruct / som Sacramentens tegn Brød oc Vin vnduise/saa skalt du visselige befinde hoss dig/ Guds velsignelse/Christi hielp oc bistandt/naade oc barmhiertighed/oc endelige beside det euige Liff. Der til hielpe oss Gud Fader formedelst sin elskelige Søn Jesum Christum/ AMEN.

Skiertorsdag om HERRENS Naduere.

Huad er besynderlige nytteligt at sige om Herrens Nadere?

Try stycker. Huem der indskickede Naderen. Huad Naderen er. Oc huorledis Herrens Nadere skal brugis.

Huem indskickede Naderen?

Denne Nadere er icke beskicket aff nogen Apostel eller Engel/men aff Christo Guds Søn selff/Oc lige paa den tid/ der hand skulde fuldkomme den høyeste gierning/det er/det Menniskelige Slectis forløsning. Thi hand siger Luce xxij. Mig forlengis hiertelige effter/at æde dette Paaske Lam met eder/før ieg lider/Thi ieg siger eder/at ieg skal icke nu her effter æde der aff/før end det bliffuer fuldkommet i Guds rige. Hand indsette oc icke samme Nadere/at hand skulde aleniste gielde paa den tid/men hand skal brugis i Kircken/indtil Christus kommer igen i sin herlighed/at dømme Leffuende oc Døde/Thi hand siger/Det giøret i min hukommelse. Oc S. Paulus siger i. Cor. xj. Saa offte i æde aff dette Brød/oc dricke aff denne Kalck/da skulle i forkynde HERRENS død/indtil hand kommer.

Huorledis skickede Christus denne Nadere?

Icke at huer skal foruende hannem effter sit eget hoffuet/ oc vddele ekon den ene part til de Christne/oc beholde den anden/Men mand skal vddele dette Sacramente gantske oc altsammen/som det er indskicket aff Christo/oc icke skille den ene part fra den anden.

Sige dog Papister/at huor Legeme er/det er ocsaa Blod/ Der faare er det nock/at giffue den ene part?

Mand spør icke heller at/eller taler om/huad der er i it naturlige legeme/men om huad Christus haffuer indsæt oc befalet/at wi skulle giøre hannem effter/Oc det samme er wgensigeligt. Christus skickede i sin Nadere/Brød oc Vin/oc befalede at æde hans Legeme vnder Brød/oc at dricke hans Blod vnder vin. Huo vil nu met en god Samuittighed foruende denne skick? Christus siger/Jeg giffuer eder brød oc vin/mit Legeme i brød/mit Blod i vin/oc ieg vil at i skulle saa anamme det/som det er beskicket aff mig/Oc Papister taare alligeuel sige/Det er nock/naar i anamme Christi legeme i brød/Thi/ at huor legeme er/der er ocsaa blod. Huem ville nu i fromme Christne tro? Huem ville i følge? Enten Christo eders sande

Gud oc frelſere / eller Papiſterne / ſom ere falſke Chriſtne oc Løgnpredickere? Wi vide io ocſaa vel / at der er naturligt blod i it leffuende legeme. Men wi handle her i Herrens Nadere / icke om naturlige men om himmelſke oc offuernaturlige ting / wi handle icke heller her effter Menniſkelig fornumſtighed / men effter Guds ord. De hellige Apoſtle oc Chriſti Diſciple / effter fulde Chriſtum i hans ſkick oc indſettelſe / Diſligiſt giorde ocſaa den førſte Kircke / i mange hundrede aar / paa det neſte indtil vor tid. Efterdi wi haffue nu / indſkickelſen / ordet / Chriſti befalning / Apoſtlernis exempel / oc den førſte kirckis brug / Da ſkal ingen mact / Tyranni / viſſdom eller klogſkab forferde oſſ fra ſandheds vey / oc drage oſſ der hen / at wi ſkulle ſamtycke i deris falſke / beſuigelige oc løgnactige lerdom.

Huad er Herrens Nadere?

Herrens Nadere er it Geſtebud / i huilcket Chriſtus / der hand nu ſkulde gaa til ſine Pine / giør ſit Teſtamente / oc beſkicker at hans gods ſkal vddelis til hans Arffuinge oc Venner / det er / til alle trofaſte Chriſtne.

Huad ſkilſmyſſe er der imellem det gamle oc det ny Teſtamente?

Gud Fader haffde beſkicket det gamle Teſtamente for Patriarckerne / Abraham oc hans Sæd. Efterdi nu intet Teſtamente gielder noget eller haffuer mact / vden det ſtadfeſtis met hans død / der det giorde / Da vide wi / at det gamle Teſtamente / er ſtadfeſte oc giort faſt met blod aff Oxen / Kalffue / Geder / Bucke oc formedelſt deris død / oc andre ſaadanne Offer. Men det ny Teſtamente er beſkicket oſſ Chriſtne / formedelſt Jeſum Chriſtum Guds Søn / oc ſtadfeſt formedelſt hans død.

Huad hører der til it Teſtamente?

I Teſtator / Den ſom giør Teſtamentet / det er / Jeſus Chriſtus vor Herre.

II. Teſtamentens breff / ere Chriſti Ord / Tager hen oc æder / det er mit Legeme / Tager oc dricker alleſammen / det er mit Blod. Deſſe ord ere ſtadfeſte / met Chriſti Blod / ſom formedelſt it Indzegel.

III. Testamentarij eller Vidne/ere de hellige Apostle oc deris Effterkommere Biscopper/ Sogneherrer/ Predickere/oc andre Kircketienere/som skulle vddele iblant de Christne/det gode der Christus haffuer giffuet bort i sit Testamente.

IIII. Arffuinge oc Venner/ere de som tro paa Christum/ ingen wdeluct.

V. Det gode som bebreffuis oc giffuis bort i Testamentet/huilcket der er icke Guld/Sølff/grøne Skoue/kaastelige Klenodie/herlige Kleder eller andet saadant/ Men det ypperste / kieriste oc beste / der Christus haffde/ det tilmyndede hand oss i sit Testamente/som er/hans hellige oc sande Legeme/oc hans dyrebar Blod. Oc i det samme gode haffuer hand giffuet oss Syndernis forladelse/oc tilsagd oss det euige liff. Thi hand siger/Det er mit Legeme/ som giffuis eller forraadis for eder/Oc fremdelis/Det er mit Blod/som vdgydis for eder/ til Syndernis forladelse. Huor Sydernis forladelse nu er/ der er ocsaa det euige liff. For denne velgierning / skulle wi idelige betracte oc ihukomme Christi død oc pine/oc loffue/prise/ære oc altid tacke Gud der faare. Thi det kaldis ocsaa fordi Eucharistia/det er/en Tacksigelse.

Huorledis skal mand rettelige bruge Christi Nadere?

Her er nogen vildfarelse oc misbrug kommen op. Nogle mene/at Naderen er aleniste fordi indskicket aff Christo/ at hand skal skille de Christne fra Jøder/Tørcker oc Hedninge. Nogle mene/at de ekon skulle sige Messe for de leffuende oc Døde oc haffue icke mere behoff. Nogle ere i den mening/at de formedelst den gierning at de anamme Sacramenter/Ex opere operato, fra Syndernis forladelse. Dette altsammen er gruselig oc forferdelig vildfarelse. Men dette er Naduerens rette brug/at wi hoss Nadere skulle betencke oc ihukomme/Christi godhed oc store velgierninger/der Christus beviste oss formedelst sit Legeme oc Blod/at wi nu ere trygge i vor Samuittighed oc visse paa Syndernis forladelse. Thi at lige som de Breff/der er beseglede aff Konger oc Førster/ giøre oss visse paa/at det gode som formeldis Breffuene / skal høre oss til/ oc at wi met rette skulle indkreffue oc beholde det. Saa giør

ocsaa Herrens Nadare oss trygge oc visse paa/ i alle fristelser/ bedrøffuelser forfølgelser/modgang oc vnder Kaarsset/at det gode/som er berørt oc oss tilmyndet i Christi Testamente/skal høre oss til/ oc ingen anden.

Saa hører ieg vel/at Herrens Nadere er en lægedom imod al bedrøffuelse oc siugdom?

De Christne i den første Kircke/ brugede Herrens Nadere/ i al deris angist oc nød. Skickede Gud dem Strid/dyr Tid/ Pestelentze oc anden nød til/da giorde de Christne strax Penitenze/ bekiende deris Synder/ oc bade Gud om naade. Oc paa det de kunde trøste deris hierte oc samuittighed/oc bliffue taalmodige i saadan angist oc nød/da anammede de der paa/ det høyuerdige Sacramente. Miste en Mand sin Hustru/eller en Quinde miste sin Hosbonde/da gick den Persone som leffde igen/met Slect oc Venner til det høyuerdige Sacramente/icke i den mening/at de der met vilde hielpe de Døde/Men at de vilde anamme it vist Tegn der paa/at Gud Fader/end nu vilde vere dem naadig / for sin elskelige Søns Jesu Christi skild.

Dette var en deylig Brug/ oc Vaare got at hun vaare end nu ved mact?

Der Papister oc øyenskalcke/Muncke oc Prester hørde eller lesde om Sacramentens Christelige brug/ da skickede de dem/lige som Aber pleye at giøre oc giorde Sielemesser/Offermesser/Kalentmesser/Aarssmesser/Begengelsemesser oc Skerdzildsmesser der aff/at hielpe de Døde met alligeuel at Sacramentens fruct hører ekon de leffuende til. Der aff kom ocsaa dē gruselige vederstyggelighed met atskillige Messer i besynderlighed/imod storm/imod strid/imod dyrtid/imod pestilentze/ Oc det var nu kommet saa langt/at der var ingen siugdom/modgang eller wlycke/at hun haffde io sin egen Messe eller Collecte i Messebogen. Summa. Huo som rettelige bruger denne Nadere/æder oc dricker Christi Legeme oc Blod verdelige/ hand bliffuer delactig i alt Christi gode/oc skal endelige beside det euige liff/Men den æder oc dricker det verdelige/som æder oc dricker i Troen/som den der troer/at Christus affslette hans Synder/stillede Faderen til freds/ oc giorde hannem delactig i alt sit gode. Jcke aff Menniskelige gierningers fortieniste/men

aff Guds blote naade oc barmhiertighed/ for sin elskelige Søns Jesu Christi skyld/ som gaff sit legeme i døden for oss/ oc haffuer vdgydet sit Blod for vore Synder/ At wi skulde haffue Syndernis forladelse oc det euige liff/ Amen.

Om Christi Pine oc Død.

Huad er nytteligt oc nød tørfftigt at sige/ om Christi pine oc Død?

Sex stycker. Først/ Huad sag der var til Christi død. Det andet/ Tiden. Den tredie/ Steden. Det fierde/ Personene. Det femte/ Historien. Det siette/ Christi Pinis brug eller fruct.

Huad sag var der til Christi død?

Vore første Foreldris/ Adams oc Eue fald/ huilcken Synd der flød vd offuer alle Menniskens Børn. Oc det var icke mueligt/ at noget Menniske kunde bleffuet saligt/ der som Jesus Christus Guds Søn icke haffde bleffuet Menniske/ oc met sin pine oc død forløsd syndige Mennisker. Thi der kunde ingen findis i det gantske Menniskelige Sleete/ som kunde betale for den Synd. Der fore skulde Christus komme/ oc forlige oss/ som var vredsens Børn/ met sin Himmelske Fader igen/ oc bortage alle Synder/ Som Esaias siger i det liij. Cap. Gud lagde alle vore Synder paa hannem/ hand bar vor siugdom/ oc tog vor sprecke paa sig/ Hand bleff saaergiort for vore misgierningers skyld/ oc knuset for vore Synders skyld.

Kunde wi icke selff giøre fyllyst for vore Synder?

Christus giørde fyllyst oc betalede met sit wskyldige Blod for den gantske Verdens Synder/ j Joh. j. Hand betalede gielden/ oc Faderen gaff oss quit/ ledige oc løss/ saa fremt som wi forlade oss paa Christum/ oc bliffue stadelige hoss hans Ord.

Skulle wi da inket got giøre?

Wi skulle allid giøre noget got. Men vore gierninger skulle ske Gud til loff oc tacksigelse/ vor Neste til hielp/ trøst oc tieniste/ oss selff til en Offuelse oc til at spæge den gamle Adam/

Adam/Naar vore gierninger saa ske/ da gaa de i den rette brug.

Paa huad tid lidde Christus død oc pine?

Paa Paaske høytid/huilcken Jøderne skulde effter Guds befalning holde høytilig/ til en amindelse/at Jsraels Børn ginge da aff Egypten oc bliffue forløsde. Oc den samme Høytid kalledis Paaske/det er/ en igennem gang/ fordi at Guds Engel gick igennem al Egypti land/ oc aff Guds befalning hielslog/alle Hedningernis Første fødde/baade aff Mennisker oc Queg/oc førde Jsrael veldelige vd aff Kong Pharaonis suare treldom oc frelste dem aff Egypten. For denne store velgierninger tackede de Gud paa denne Paaske Høytid/ oc sloge den naadige Faders eniste elskelige Søn ihiel/ i steden for tacksigelse/det var hans betalning.

Huor faare kalder S. Augustinus paasken en Gang?

Fordi at Christus gick formedelst sin Pine fra døden til liffuet/oc giorde oss som tro hans Opstandelse en gang at wi ocsaa skulle gaa fra døden til liffuet.

Huilcke vaare Christi pinis Steder?

De vaare besynderlige sex. j. Vrtegaarden. ij. Den ypperste Prestis Cayphe huss. iij. Pilati Domhuss. iiij. Konge Herodis huss. v. Hoffuet pande sted eller galie Bierget. vj. Christi Kaarss oc Graff.

Huilcke ere persone?

Her er tre slaus Personer.

I. Christus met sine Discipler/Quinder/oc andre fromme Christne.

II. De ypperste Prester/Phariseer/Scrifftlerde/ Folckens Oldinge/ oc Jødernis gantske Synagoga.

III. Kong Herodes/ Landzherren/oc Dommeren Pilatus/met det Romske tilhang oc Stridzmendene.

Huilcken er Christi pinis Histori?

Historiam bescriffue Euangelisterne / Mattheus/ Marcus/Lucas/Johannes.

Om

Om Vrtegaarden.

Huor faare gick Christus aff Jerusalem/offuer den beck Cedron/ind i Vrtegaarden?

At den Figure skulde fuldkommis ij. Reg. xv. Der som saa staar screffuet. Der Absolon sette sig op imod sin Fader Dauid/ oc drog Folcket til sig/oc haff de i sinde at hand vilde offuerfaldet sin Fader/Da flyde Dauid aff Jerusalem/ met sine Tienere oc Leuiter/oc gick offer den beck Cedron/ paa brincken aff Olie bierget/oc græd modelige.

Huad betegner denne Figur?

Absolon betyder den Forrædere Judam. Dauid Christum. Lige nu som Absolon handlede forrædelige imod sin Fader/ Saa handler oc Judas forrædelige imod sin Mestere Christum. Oc lige som Dauidz Tienere vaare sorrigfuld oc ginge met hannem. Saa ere ocsaa Christi Apostle sorrigfulde/oc følge hannem offuer den beck Cedron.

Huad siger Christus til dem?

Hand siger. J denne nat skulle i allesammen forarge eder paa mig. Thi det er screffuet Zacharie xiij. Jeg skal sla Hyrden/ oc Hiordens Faar skulle atspredis. Her suarede Petrus til/oc sagde/Der som de oc skulde allesammen forarge sig paa dig. saa vil ieg dog aldrig forarge mig paa dig. Ja/der Christus sagde fremdelis/Sandelige/ieg siger dig/J denne nat før end Hanen gael/skalt du necte mig tre gange. Da suarede Petrus/ oc sagde. Der som ieg end skulde dø met dig/da vil ieg icke necte dig/Disligest sagde de allesammen.

Huorledis kommer det/at Petrus er her saa frimodig/oc falder alligeuel paa det sidste saa dybt?

Her er it Exempel i Petro/at al menniskelig krafft/styrcke/ fornufft oc fri vilie falder ned oc bliffuer til intet/naar Menisken vil vden Guds naade/handle i Guds sager. Christus siger/J skulle allesammen forarge eder paa mig/oc beuiser det met den Prophetis Zacharie Scrifft/nu troer Petrus huercken Christo eller Propheten/men hand fordrister sig meget mere paa sin egen mact oc styrcke/Ja/hand vil vere noget mere/end

de andre/der faare falder hand ocsaa dybere/end de andre/ De andre flyde ekon fra Christo/men Petrus forsor hannem tre gange.

Huad skulle wi lære aff dette Petri Exempel?

At wi skulle intet giøre eller begynde aff vor egen forsynlighed oc gode tycke/vden Guds Ord/som diss vær alt for meget skeet er i Christendomen/oc haffuer fordi liden lycke veret hoss. Det er oc ret/at Gud straffer vort gode tycke oc fordristelse/at Menniskenn kand beskemmis/oc ydmyge sig for Gud.

Huor faare gick Christus ind i Vrtegaarden?

J Paradisis Vrtegaard skede det fald/der oss forderffuede oc førde oss i ælendighed oc bedrøffuelse/Der faare skulde ocsaa vor Forløsning begyndis i en Vrtegaard igen.

Huad giorde Christus i Vrtegaarden?

Hand giorde sin bøn tre gange/at var der mueligt/da skulde Faderen tage den Kalck fra hannem/at hand skulde icke dricke hannem. Denne bøn driffuer den store angest hannem til/der hand haffde aff den tilkommende pine/at hand ocsaa sagde/Min Siel er bedrøffuet/indtil Døden.

Huorledis skicker hand sig i denn Bøn?

Hand viger ved it stenkast fra sine Discipler/bøyer sine knæ/oc falder ned paa sit ansict/oc beder/Abba/Kiere Fader/Alting er dig mueligt/tag denne Kalck fra mig/Dog icke huad ieg vil/men huad du vilt/det ske.

Huad vil hand lære oss met denne Bøn?

At wi skulle bede i himmelighed oc paa lønlige steder/oc formedelst saadan vduortis oc legemlig skickelse/opuecke vore hierter oc Aand/til gudelige Bøner.

Huor faare siger hand/ Icke huad ieg/men huad du vilt?

At wi ocsaa skulle sette alting ind til den guddommelige vilie. Vor vilie er ond/Guds vilie er al tid god.

Huor faare gaar hand saa fra oc til sine Discipler?

Stor angist oc sorge driffuer hannem saa frem oc til bage igen/lige som it bedrøffuet Menniske/søger hielp oc trøst/her oc der.

Huor paa kand mand mercke den store angist?

Det kom/siger Lucas/at hand stridde met døden/oc bad inderlige/oc hans sued bleff som blods draabe/oc fulde ned paa Jorden.

Huor søger hand trøst i saadan angist?

Jngen anden sted/end hoss sin himmelske Fader/effterdi at intet Creature kand hielpe i saadan angist oc fristelse.

Trøster oc Faderen hannem?

Ja. Der obenbaredis en Engel aff Himmelen/oc styrckede hannem: Huilcket altsammen skede oss til trøst.

Huor faare taler hand Petrum besynderlige til?

Hand minder hannem paa hans store løffte/oc menniskelig skrøbelighed/oc siger. Simon/soffuer du? Kunde du icke vaage en time met mig? Vaager oc beder/ at i icke skulle falde i fristelse/Aanden er velvillig/men Kiødet er skrøbeligt.

Huad giorde Disciplerne?

Deris Øyen vaare fulde aff søffn/oc de viste icke huad de suarede hannem for sorrig.

Huad skulle wi lære der aff/at Christus vaager oc beder/ oc Disciplerne soffue?

Saa meget skulle wi lære der aff/At Christus vaager for oss/naar wi soffue oc ere lade oc forsømmelige til at bede/som den cxxj. Psalm. siger / See/ Jsraels Vectere soffuer icke eller søffner.

Huad gior Christus paa det sidste/der hand tre gange haffde giort sin Bøn?

Hand stod op aff sin bøn/ oc kom til sine Discipler/ oc fant dem soffuendis/oc sagde. Ville i nu soffue oc huile eder? Det er nock/timen er kommen/Seer/den som mig forraader er her hart hoss/vaager oc Beder / at i icke skulle falde i fristelse. Oc som hand end nu talede met sine søffnige Disciple/kom den forrædere Judas/met Jødernis tilheng oc Skare/at forraade sin Mestere Christum/oc antuorde Jøderne hannem.

Saadant var forferdeligt aff en Apostel?

Ja visselige var det forferdeligt. Hand haffde til forn prædicket Euangelium/oc sider til bords met de andre Apostler/oc veret delactig i Christi naade met dem/Oc hand er alligeuel saa besæt met gerigheds Dieffuel/at hand for en ringe Pending/ forraader sin kiere Mestere oc Herre.

Huorledis oc huor forſamlede Judas denne Skare?

Den ſtund Chriſtus var met ſine Diſciple i Urtegaarden/ løb Judas omkring i Jeruſalem/ ſom en galen Hund/ oc forſamlede treſlaus Folck. De ypperſte Preſters Tienere/ Den verdzlige Øffridhedz Tienere/ Oc det Romſke tilheng oc ſkare/ Diſſe kom hand løbendis met/ oc de vaare beuebnede met Suerd oc Stenger.

Huor faare beſcriffue Euangeliſterne dette ſaa klarlige?

At de ville giffue til kiende/ huordanne Preſter der vaare paa den tid. Lige ſom de vilde ſige/ De ſkulde ſtridet imod Chriſtum met Scrifften/ Saa komme de met en hob Mordere/ De ſkulde taget den hellig Aands ſuerd Guds ord/ Saa toge de ſpiud/ ſuerd/ ſtenger etc. At der er aldelis intet aandeligt/ men idel mord.

Huor faare giffuer Judas dem it Tege?

Hand viſte vel huorledis Chriſtus var offte vndſluppen aff Jødernis hender/ Der faare verer hand dem her at/ at de ſkulle føre hannem viſlige/ Lige ſom hand vilde ſige/ Vndkommer hand fra eder / da ſkal det icke vere min ſkyld eller ſkade.

Huorledis ſkicker Chriſtus ſig imod Judam?

Hand gick imod hannem / oc gaff ſig veluillige vnder Kaarſſet/ Som Eſaias ſiger om hannem i det. liij. Cap. At hand oplod icke ſin mund. Oc S. Paulus ſiger til de Philippenſer i det ij. Cap. Hand bleff Faderen lydig indtel Kaarſſens død. Der faare gick hand nu frem til dem/ oc ſagde/ Huem lede i effter? De ſuarede hannem/ Jeſum aff Nazareth/ Hand ſagde/ Det er ieg. Dette er Guds Titel oc Naffn. Der Jeſus nu ſagde/ Det er ieg/ da vigede de til bage/ oc fulde ned paa Jorden. Der met vilde Gud giffue ſit ordis Krafft tilkiende/ for huilcket intet Menniſke kand bliffue beſtandigt naar det kommer ſom it torden.

Huor faare lader hand dem ſtaa op igen?

Hand vil der met giffue tilkiende / ſin gode vilie hand haffde til at lide/ at hand tuingis icke til aff Jødernis mact/ at lide pine/ men hand giør det gierne oc veluillige/ Menniſken til trøſt oc hielp.

Huor

Huor faare siger hand/lede i effter mig/da lader disse gaa?

Hand beuiser sin godhed der met/at hand ocsaa met i sin wlycke oc modgand sørger for sine Discipler/at dem skal intet ont vedersaris.

Huor fare Kysser Judas Christum?

Fordi at hand haffde giffuet Jøderne it Tegn/ oc sagd/ Huilcken ieg Kysser/den skulle i gribe/ oc føre hannem vorlige. Det var deris løsen.

Huad mercker Jude Kyss?

Alle Hycklers lerdom oc leffnet / som vnder it vduortis helligt skin/forføre de wforstandige oc enfoldige/oc foruende fredsens Kyss til wfred/sandhed til løgn/oc forraade dagli-ge pa ny den arme Christum/met sine Christne/wden affla-delse.

Huad sagde Christus til Judas?

Hand sagde. Min Ven/Huor faare est du kommen? O Juda forraader du Menniskens Søn met en Kyss. Da ginge de frem/oc lagde hender paa Jesum/oc grebe hannem.

Huad giorde Disciplerne der til?

De sagde/Herre/skulle wi sla til met Suerd? Oc Petrus tøffuede icke til Christus fick giffuet suar fra sig igen/men hand drog sit Suerd vd/oc slog den ypperste prestis Suend/Malch-um/oc hug hans høyre øre aff.

Huad sagde Christus der til?

Hand straffer Petrum/oc befaler hannem at hand skal stinge sit Suerd i Balgen/oc siger / Huo som tager Suerd/ hand skal omkomme formedelst Suerd/ Eller ment du/at ieg icke kunde bede min Fader/at hand skulde tilskicke mig/mere end tolff Skock Engle? Men huorledis skal da Scrifften fuld-kommis? Thi det skal saa ske.

Huad vil Christus met disse Ord?

Hand vil at en Predickere som predicker det guddommelige ord / icke skal stride met det vduortis legemlige Suerd / men met den hellig Aands Suerd Ephe. vj. Der skal oc ingen an-den tage Suerdet/wden det befalis hannem aff Øffrigheden Rom. xiij.

Huad mercker Malchi høyre øre?

Det høyre Øre er hugget aff Jøderne/de henge alenisté i Scrifftens vduortis Bogstaff/oc ville icke anamme Guds Aand i ordet/Oc der som Christus icke hielper dem/da ere de ødelagde i grunden. Malchus er en Figure til Paffuens vgudelige Tilhengere oc falske Christne/de haffue ocsaa mist det høyre Øre/der de skulde høre Guds ord met/ oc haffue icke lyst til at høre andet/end idel Dieffuels lerdom oc løgn.

Huorfaare helbreder Christus Malchum?

Hand beuiser der met sin godhed/ocsaa imod sine Fiender oc wuenner/som hand selff lerde Luce vj. Elsker eder Wuenner.

Huad sagde Christus til Jøderne?

Hand sagde til de ypperste Prester oc til Høffuitzmendene for Templet/oc til Jødernis Eldste/som var komne offuer hannem/J ere vdgangne som til en Mordere met Suerd oc Stenger/Jeg haffuer veret hoss eder i Templet/oc i lagde icke nogen haand paa mig/men dette er eders time/oc mørckens nat.

Det er io for meget/at de ypperste Prester/saadanne hellige Mend/løbe om natten i Harrensk/ met Vabn oc verie?

Saa hadske vaare de Christum/oc met saa grum vrede optende imod hannem/at det var dem icke nock/at de bestyrckede den forrædere Judam met deris Tienere/men de løbe ocsaa selff met/lige som galne Hunde. De skulde met rette veret i Templet/paa Paaske høytid/oc taget vare paa deris Gudstieniste/Da løbe de vd aff Staden/som andre løssactige Skalcke/at hielpe til at gribe Christum O huilcke fromme aandelige fædre oc trofaste Sielehyrder.

Huad giorde Christi Discipler i dette Jødernis tilløb?

De forlode hannem allesammen/oc flyde fra hannem. Thi Christus haffde tilforn sagd dem det altsammen/ at Scrifften skulde fuldkommis/Hand vilde alene lide pine oc død/for det menniskelige Slect/Der faare vilde hand icke heller tilstede/at de skulde tage fat paa nogen aff hans Disciple/ Dette var ocsaa sagen/huor faare den vnge Dreng/icke skulde komme i deris hender/men der de toge fat paa hannem/ slap hand linkledet/ oc vndflyde nogen fra dem. Huad

Huad sag er der til/ at Christus saa offte føret Scrifften frem/oc siger/At hun skulde fuldkommis?

At wi skulle see/huorledis Christus ærer Scrifften oc holder meget aff hende/som aff Guds ord/oc at hun skulde fuldkommis/som hand siger Luce xxj. Himmel oc Jord skulle forgaa/men mine Ord skulle icke forgaa.

Om Cayphe Huss.

Huort førde Jøderne Christum først hen?

Skaren oc den Øffuerste Høffuitzmand oc Jødernis Tienere/grebe Jesum/oc bunde hannem/oc førde hannem først til Hannas.

Huem var denne Hannas?

Josephus scriffuer/At hand var en aff de ypperste iblant Jøderne/oc haffde tho Sønner/Eleazarum oc Jonathan/de ypperste Prester/Der til met var hand Cayphe suoger/som var det Aar den ypperste Prest. Paa det nu de ocsaa skulde giøre denne Hannas nogen ære/førde de Christum først til Hannem/Lige som de vilde sige/Her komme wi met den Jesus aff Nazareth/huilcken i fryctede saare/Verer frimodige/hand skal her effter vel lade eder betemme oc vere met fred. Oc der i Hanne huss bleff der intet handlet met Christo.

Huor førde de Christum hen/fra Hannas huss?

Der førde Christum til den ypperste Prest Cayphas/der som alle de ypperste Prester oc Eldste/oc Scrifftkloge haffde forsamlet sig. Oc det var denne/huilcken der staar om Johan. xj. Der gaff det raad oc sagde/Det er bedre/at it Menniske skal dø for Folcket/end at det gantske Folck skal forderffuis.

Huad kaldis Caiphas?

Cayphas kaldis en Slohund eller en Støffuere/hand sporede Christum den rette Hiort op/Saa følde de andre Jact hunde/Pharisæer oc Scrifftkloge oc Jøder paa sporet effter/oc grebe Christū/oc førde hannē til den rette Jegere Pilatū/hād antuordede

dede hannem hen at pine/oc døm de hannem til Kaarssens død.

Huad skede der i Cayphe huss?

Den ypperste Prest spurde Jesum om hans Disciplер oc om hans lerdom/ Icke paa det/at hand vilde lære noget aff hannem / men at hand kunde vdgrandske oc vdlede noget/ formedelst huilcket hannem kunde giffuis aarsage til/at klage paa Christum. Det var Jøderne forbudet i Louen/at føre nogen bunden i rette/vden mand kunde klarlige beuise hannem hans misgierning offuer. Men her handle de der ret tuert imod/ De binde først Christum/der effter spørge de at/ huad hand haffuer giort/ Ligi giøre ocsaa nu nogle tyranske Regentere oc Bisper/de fordømme Euangelij predickere/før end de for høre dem.

Huad suarer Christus om sine Discipler?

Huad kunde hand sige om dem? De vaare bortflyde fra hannem/ ginge sorrigfuld oc bedrøffuede oc vaare atspridde fra huer andre/lige som Faar der ere komme i vildfarelse/Efferdi hand kunde nu intet got sige om dem/da tagde hand stille.

Huad suarede hand om sin lerdom?

Hand sagde/Jeg haffuer talet obenbare for Verden/ Jeg lerde altid i Scholen oc i Templet/der som alle Jøder komme tilsammen/oc ieg haffuer intet talet i himmelighed. Hui spør du mig der at? Spør dem at/som det haffue hørt / huad ieg haffuer talet til dem/See/de samme vide/ huad ieg haffuer sagd. Lige som hand vilde sige/Der som ieg vidner om mig selff/saa troer du mig dog icke. Oc hand vil her met lære oss/at naar wi ocsaa bliffue atspurde om vor lerdom/da skulle wi icke bære vidnisbyrd om oss selff/ men skiude oss til dem/der haffue hørt oss/ oc til den Christelige Almue eller Menighed/huilcken der aleniste haffuer mact at dømme/mellem Guds ord oc Menniskens lerdom/Som Christus siger/Vocter eder fra falske Propheter/som komme til eder i Faarekleder/mē induortis ere de glubende Vlffue/i skulle kiende dem paa deris fruct/ Matth. vij.

Huad giorde de Christo igen for dette igensuar?

Der hand saa talede/gaff en aff Tienerne/som stod der hoss/

Jesu

Jesu en Kindhest/oc sagde/Skalt du saa suare den ypperste Prest? Denne var den ypperste Prestis Ridder røden ret Flaad hund oc Øyenskalck. Saadanne fortredere finder mand almindelige paa Slot oc Hoffgaarde som plage Stackarle oc forfølge de wskyldige/ at de kunde saa bugfylde/ Som Poeten siger/ Vide quid faciat cibus alienus, Hoffkogen er sød.

Huad suarede Christus?

Hand sagde/Haffuer ieg talet ilde/da beuiss at det er wret/ Haffuer ieg oc talet ret/ huor faare slar du mig da?

Lerde icke Christus/at naar rogen slar dig ved det ene Øye/da skalt du vende hannem det andet til?

Det er ret/Christus fuldkom ocsaa her det samme/Du hører her icke at hand bander eller slar igen/men hand formaner oc vnderuiser den venlige der hannem slog. Det er ocsaa en kierligheds gierning/at wi formane oc paaminde vore Wuenner/ at de skulle offuergiffue deris ondskab. Paa denne dag gaar det lige saa til. Strax en Euangelisk Predickere ekon lader munden op/oc taler it ord/da findis der saadanne Houidskalcke/som laste oc straffe baade Predickere oc Ordet/oc haffue dog aldrig hørt eller bespurt sig/ huad ret eller wret/løgn eller sandhed er.

Huorledis gick det da Peder?

Petrus følde langt effter/oc en anden Discipel huilcken Discipel der var bekient met den ypperste Prest/oc gick ind met Jesu/i den ypperste Prestis Pallats/Men Petrus stod wden for Dørren/Da gick den anden Discipel/som var kiend met den ypperste Prest/vd/oc talede met Døruoctersken/oc flyde Peder ind.

Huad sagde Døruoctersken?

Hun sagde til Peder/Est du icke ocsaa en/ aff dette Menniskis Disciple? Oc hand nectede det/oc sagde. Jeg er icke. Men Suennene oc Tienerne stode der/oc haffde giort en Kuldild/ oc vermede sig. Petrus stod ocsaa hoss dem/oc vermede sig. Oc en Pigestirrede paa hannem/oc sagde/Du vaast lo ocsaa met Jesu aff Nazareth/ aff Galilea? Oc Petrus nectede hannem for dem alle sammen/oc sagde/Quinde/ieg er icke/

Jeg kiender hannem icke/ieg veed icke heller/hvad du siger. Oc en liden stund der effter/ved en time/stadfeste en anden det/oc sagde met dem der stode oc vermede sig. Sandelige du est en aff dem/thi du est en Galileer/dit maal røber dig. Oc hand nectede det atter/oc soer/ Menniske/ieg er icke. Oc der sagde strax en aff den ypperste Prestis suenne/haus frende/ der Petrus haffde hugget Øret aff/Saa ieg dig icke i Urtegaarden hoss hannem? Men hand begynde at forbande sig oc suerge/Jeg kiender det Menniske icke/der i tale om. Oc i det samme/som hand end nu talede goel Hanen.

Huor er nu Petri store Ord?

Wi haffue her it Exempel til menniskelig skrøbelighed/ oc at ingen skal fordriste sig for meget. Huo som staar/hand skal see til/at hand icke falder. Kom Peder i saad ant it fald/ der en Quinde ekon talede til hannem/hvad skulde hand da vel haffue giort/om Cayphas eller Pilatus haffde talet hannem til? Giøt en Tienstepigis ord Petrum til en forsoren Christen/ huad skulde vel da trusel oc hug giort? Men det som Peder er/det ere wi allesammen/naar Gud tager sin Haand fra oss.

Huad Christne betegnis der i Petro?

Først de Mennisker/som haffue vist sandhed/oc taare icke obenbare bekiende sandhed/Oc naar de ydermere til talis der om oc fristis/da forsuerge de sandhed. Der nest/ de som loffue at de ville anamme Euangelium/naar Paffuen oc Keyseren anamme det/Oc tøffue disse imellem som Expectanter/det er/ Foruentere/oc lade Hudstryge/ bespotte oc kaarsfeste Christum.

Huorledis kom Petrus til sig selff igen?

Vor HErre Christus vende sig om/oc saa til Peder/Oc Petrus tenckte paa Christi Ord/der hand haffde sagd til hannem/Før end Hanē gael skalt du necte mig tre gange. Oc hand gick vd/oc græd offuermaade bitterlige.

Huad betegner Hanen?

Hanen gael om natten/oc betegner Louen/huilcken der obenbarer Synden/bedrøffuer Mennisken oc giør dem mistrøstige/

ſtige/Men effterdi hand er dagens oc liuſſens forkyndere/da be-
merck er hand den/ ſom formedelſt Louen føris til ſine Synders
bekiendelſe/oc giffuer hannem der effter aarſage til at giøre
penitentze/lige ſom Tolderen oc Røffueren paa Kaarſſet.

Huad er Petri graad?

Jntet andet/end en forſmag paa Helffuede/ Huo ſom paa
den tid haff de kunde ſeet ind i Petri hierte/hand haff de viſſe-
lige ſeet Helffuedis ild veret optend. Men effterdi ſaadan
graad/gaar aff it trofaſt hierte oc bedrøffuet Samuittighed/
Da ſeer Chriſtus til hannem met ſin barmhiertigheds Øyeu/oc
er hannem naadig. Det er gruſeligt at benecte Gud/oc ſuerge
der til met/Men Gud vil alligeuel ingen forſkinde/naar ſom
haad ekon vil omuende ſig. Nu kand der oc ingen omuende ſig/
vden hand hører Hanen gale/det er/Guds ord/oc Chriſtus
ſeer naadelige til hannem.

Huad giorde den ſtund de ypperſte Preſter/de Eldſte/oc
Jødernis gantſke Raad?

De lete effter falſke vidniſbyrd imod Jeſum/at de kunde
tage liffuet aff hannem/oc funde ingen. Oc alligeuel der ginge
mange falſke Vidne frem/oc bare falſk vidniſbyrd imod han-
nem/ſaa komme dog deris vidniſbyrd icke offuer it. Paa det ſid-
ſte ginge thu falſke vidne frem oc ſagde. Hand ſagde/Jeg kand
nedbryde Guds Tempel/oc i tre dage bygge det op igen. Det
var en ſtor blindhed aff ſamme ypperlige aandelige Mend/
ſom de roſede ſig at vere/at de offuerfalde it vſkyldigt Men-
niſke/met falſke Vidne/imod Louen oc imod deris egen Sam-
uittighed. Oc her er den anden Pſalme fuldkommen. Huor faa-
re buldre Hedninge/oc Folckene tale vnyttelige ting? Kon-
gerne i landet opſette ſig/oc Førſterne raadſla met huer andre/
imod Herren oc hans Saluede.

Huad vidne de falſke Vidne?

De foruende Chriſti Ord. Thi ſaa ſiger Chriſtus Johan.
ij. Løſer dette Tempel/oc ieg vil oprette det igen i tre dage/
Hand taler om ſit legemis Tempel/oc Jøderne vdlegge det om
det Tempel ſom var giort met hender. Saadan beuiſning
bruge ocſaa Papiſter imod de Euangeliſke/oc ſkrige. Hand

bespottede den Romske Stol/foractede den Paffuelig hellighed/hand straffede Patres oc Concila/vanærede Guds Helgen/hand sagde at det var vgudeligt at tage den ene part aff Sacramentet fra Leegfolck/hand predickede imod Pillegrims reyser/Afflad oc Brøderskab. Oc der effter skal hand strax dømmis at vere en Kettere/ oc pinis ihiel.

Huad siger den ypperste prest/til disse falske Vidne?

Hand stod op/spurde Jesum at/oc sagde/ Suarer du intet til det/der disse vidne imod dig? Men Jesus tagde stille/oc suarede intet. Thi det er icke vert/siger mand/at suors til obenbare løgn. Den ypperste Prest suarede/oc sagde/Jeg besuer dig vid den leffuende Gud/ at du siger oss/ om du est Christus/ Guds Søn? Dette giorde den ypperste Prest altsammen/at Christus skulde suare hannem noget/aff huilcket hand kunde tage sig aarsage til /at klage paa hannem. Men Christus sagde dem sandhed/alligeuel hand vel viste/at de skulde intet forbedris der aff. Oc hand taler om sin sidste tilkommelse oc den yderste dom/oc vilde end gierne der met draget dem fra deris onde opsæt/Men det er forgeffuis oc spilt arbeyde. Christus sagde/Du siger det/thi ieg er Guds Søn/Oc nu her effter skulle i see mig side hoss Guds Krafftis høyre haand oc komme i Himmelens skyer.

Huad giorde den ypperste Prest til dette Christi igensuar?

Hand sønder reff sine Kleder/oc sagde/Hand haffuer bespottet Gud/huad haffue wi ydermere vidnisbyrd behoff? See/i haffue nu hørt hans Guds bespottelse/Huad tyckis eder? Da fordømde de hannem alle/oc raabte/Hand er skyldig at dø.

Huor faare sønder reff den ypperste Prest sine Kleder?

Det var en Prophecie offuer dem selff/at deris Prestedømme skulde snart sønderriffuis/oc haffue ende. Cayphas skicker sig lige som hand haffde veret saa hiertelige bedrøffuet der aff/ at hand ocsaa sønderriffuer sine kleder for Christi skyld/ men det er idel skalckhed. Vaare Modstandere giøre lige saa paa denne dag/naar de kunde faa fat paa nogen fattig Christen

eller Euangelisk Predickere/da arbeyde de først paa at offuer høre hannem grandgiffuelige/oc spørge hannem at/Om hand oc nogen tid haffuee læsd Vicileui oc Hussis Bøger eller Lutheri Scrifft? Forsuer hand icke da strax Euangelium/oc falder til deris lerdom/Da skrige de strax aff al mact/Hand haffuer bespotter Gud/huad haffue wi ydermere vidnisbyrd behoff? Hand er en Lutheram oc en Kiettere. Huad synis eder? Saa ra..be de allesammen endrectelige/Hand er skyldig/Hand er skyldig at dø/Lige gick det her ocsaa met Christo/Mand hører her intet tilbørligt klagemaal/ingen scrifft/ingen retferdig Lou/men aleniste deris gode tycke/Quid vobis videtur? Huad synis eder? Moriatur, Hand skal dø. Placet. Disse ere Jøders oc Papisters domme. Lenge dick det ocsaa met Johannes Huss.

Huad giorde Jødernis Skare?

De Mend som hulde Jesum/bespottede hannem/oc spytte hannem i hans Ansict/oc sloge hannem met Knytte neffue/ Oc nogle skiulte oc bunde for hans Øyen/oc sloge hannem i Ansictet/oc sagde/Spaa oss/Christe/huilcken er den/der dig slog? Oc de sagde megen anden besoptelse imod hannem. Saadan en iammerlig leeg/haffde de galne Hunde de forgifftige Jøder/met Christo/den hele nat. Guds wskyldige Lam var kommen iblant de fede Øxens oc grumme Løffuers forsamling/Der vaar ingen naade/ingen barmhiertighed/ingen metlidelse. De haffue skiult det gud dommelige ansict (i huilcket de hellige Engle haffue lyst til at see) sig selff til en stor forderffuelse/Thi det er end indtil paa denne dag skiult for dem. Der kand aldrig nogen sig til grunden huad ondskab oc fortredelighed Jøderne brugede imod Christum/denne nat offuer/ Thi hand var lige som it wskyldigt Lam mit iblant Vlffue. O huilcken stor taalmodighed/at Gud kunde fordrage oc see til/at Jøderne vaare saa wmilde oc grumme imod hans elskelige Søn.

Om Pilati Domhuss.

Huad giorde Jøderne met Christo aarle om Morgenen?

Der det bleff dag/forsamledis Folckens Oldinge/ de ypperste Prester oc Scrifftkloge/ oc hulde it Raad offuer Jesum/ at de vilde dræbe oc antuorde Pilato hannem. Der det nu var giort/ førde de hannem for det gantske Raad/ oc spurde hannem at end en gang/ oc sagde/ Est du Christus/ da sig oss det/ Dette spørssmaal giorde de for det gantske Folck/ at de der met ville forblomme deris sag.

Huad suarer Christus?

Hand sagde til dem/ Siger ieg eder det/ da tro i mig icke/ oc spør ieg eder at/ da suare i mig icke/ oc lade mig dog icke løss/ Men efftherdi i dog spørge mig saa aluorlige at/ da vil ieg sige eder sandged/ Nu her effter skal Menniskens Søn side/ hoss Guds krafftis høyre haand. Der truer hand dem atter met sin tilkommelse til den yderste Dom/ om hand end der met kunde drage oc forferde dem fra deris onde opsæt/ men det er forgeffuis altsammen. De spørge fremdelis at oc sige/ Est du da Guds Søn? Hand sagde til dem/ I sige det/ thi ieg er/ Da raabte de alle/ Huad haffue wi ydermere vidnisbyrd behoff? Wi haffue det selff hørt/ aff hans egen mund/ Ja visselige haffue de det hørt/ Denne bekiendelse skal ocsaa fordømme dem paa den yderste dag.

Huad giorde Jøderne/ effter dette Christi igensuar?

Den gantske Skare stod op/ oc de førde hannem fra Caypha/ bort for Pilati Domhuss/ oc antuordede Landzherren Pilato hannem. Men denne snedighed haffde Jøderne i sinde/ at de vilde tage tornem aff deris fod da sette hannem i Pilati fod/ de ville legge sig skylden fra oc føre hende ind paa Pilatum/ Paa det at de skulde icke regnis at vere Mordere oc Blodhunde. O Oyenskalcke offuer alle Oyenskalcke.

Ginge Jøderne oc ind i Pilati Domhuss?

Ney/ de ginge icke ind i Domhuset/ at de skulde icke

bliffue wrene/men æde Paaſke/De giorde dem en ſmal Samvittighed til at gaa ind i Pilati huſſ/Men til at vdgyde wſkyldigt Blod/der giorde de ſig ingen Samuittighed paa/De aff ſij Mygget oc opſluge Camelet. Guds bud (Du ſkat/icke ihielſla/Oc du ſkalt icke bære falſkt vidniſbyrd imod din Neſte) lade de fare/oc ſtaa faſt paa Menniſkens optencte paafund oc ſkick. Der paa ſee wi/at Menniſkelige Loue/Lerdom oc bud/ ere icke andet en hyckleri oc wgudeligheds ſkiul.

Huad giør Judas diſſ imellem?

Der Judas/ſom hannem foraadde/ſaa/at hand var fordømpt til døde/angrede hand det/Oc hand bar de tredive Sølffpendinge til bage igen/til Preſterne/oc til de Eldſte/oc ſagde/Jeg giorde ilde/at ieg forraadde det wſkyldige Blod. De ſagde/Huad kommer det oſſ ved/der mot du ſee dig om/ Oc hand kaſte Sølffpendingene fra ſig i Templet/ſkyndede ſig der fra/oc gick bort/oc hengde ſig ſelff/oc braſt mit i thu/ oc alle hans Induolder flød vd. Hand haffde icke ment/at det ſkulde kommet der til met Chriſto/hand tenckte at Chriſtus ſkulde vel kunde vndgaaet fra dem/lige ſom hand haffde før giort/Men nu hand ſeer/at hand er dømpt oc ſtaar icke til at hielpe/da fortryder det hannem. Louen oplader hans Samvittighed/oc giffuer hannem hans Synd tilkiende/ Men til Euangelij trøſt kommer haud icke.

Hielper hans Scrifftemaal oc ruelſe hannem icke?

Naar Troen er icke i hiertet/ da er det forgeffues met Scrifftemaal. Seer til Jude Penitentze/hand ſcriffuer oc bekiender ſine Synder obenbare/hand bær blodpendingene til bage igen/oc kaſter dem fra ſig i Templet/Ja hand giør ocſaa fylliſt met ſin død/oc alligeuel bliffuer hand fordømpt. Fordi at lige ſaadan ſom hand holder Gud/ſaadan er hand hannem/Der faare fortuiler hand aldelis paa Guds naade/oc Henger ſig ſelff.

Trøſtede icke de ypperſte Preſter Judam?

De ſkulde met rette trøſtet hannem/oc ſagde/Kiere Juda/ du giorde ilde/at du forraadde din Meſtere/Men angre din

Syud/

Synd/oc giør Penitentze/Gud er miskundelig/hand haffuer anammet saa mange arme Syndere til naade/bliff ekon stadig i troen oc forlad dig paa hannem/ Gud vil icke forlade dig. Dette haff de vel hørt til it ret Preste embede oc veret en ret Preste gierning/Men de giffue hannem i den sted aarsage til fortuilelse/oc sige/Der see du til. In Summa/Lige som Jude Scrifftemaal er/saa ere ocsaa hans Scrifftefædre / lige saadan som hans Penitenze er/saadan er ocsaa hans Affløsning.

Huad giorde de met Judæ pendinge?

De ypperste Prester toge Sølffpendingene oc sagde/Det er icke tilbørligt at wi skulle legge den i Guds Kiste/thi det er Blodpendinge. Dette er ocsaa it stycke aff Pharisaisk hickleri oc vduortis hellighed/Det er icke tilbørligt at legge Blodpendinge i Guds Kiste / Men at fordømme oc vdgyde wskilligt Blod/det er vel tilbørligt.

Huad giorde de?

De hulde it Raad/oc kiøbte en Pottemageris Ager der saare/til at begraffue Pillegrimme vdi/Zacha. xj. Oc det bleff obenbare for alle dem/som bode i Jerusalem/saa/at den samme Ager kaldis paa deris maal/Hakeldama/det er/en Blodager.

Huad giorde Pilatus der til?

Pilatus gick vd til dem oc sagde/Huad klagemaal føre i imod dette Menniske? De suarede/ oc sagde til hannem Vaare denne icke en Misdedere/da haff de wi icke antuordet dig hannem / O huilcke fortredelige oc affuindzfulde hierter. Den som giør alle Mennisker til gode/hand skal vere en Misdedere.

Huad klagemaal sette Jøderne frem imod Christum?

De førde trende klagemaal frem imod hannem oc sagde. I. Hand giør Folcket wlydigt. II. Hand forbiuder at giffue Keyseren skæt. III. Hand siger/at hand er Christus / en Konge.

Huad suarer Pilatus til disse klagemaal?

At de sige/at hand forfører Folcket/der passer Pilatus intet paa/thi hand var en Hedning. At de skylde hannem/ at hand forbiuder at giffue Keyseren skak/det viste Pilatus ocsaa

vel/at det var falskt oc løgn. Der faare acter hand ekon det tredie klagemaal/som her følger effter. Oc efftersi hand viste/ at de aff affuind haffde grebet hannem/da bruger hand sex middel/formiddelst huilcke hand arbeyder paa at fri Jesum aff deris hender.

Huilcket er det første middel?

Der Jøderne klagede haardelige paa hannem/oc kallede hannem en Misdedere/da sagde Pilatus til dem/Tager hannem hen/oc dømmer hannem effter eders egen Lou/Da sagde Jøderne/Det er icke tilbørligt at wi skulle dræbe nogen. O huilcke fromme hellige Mend ere disse/Det er icke tilbørligt at de skulle dræbe nogen/Men at offre wskyldigt Blod/det sømer dem vel oc er tilbørligt. Men det skede altsammen/at Jesu ord skulde fuldkommis/huilcket hand sagde/der hand gaff til kiende/huad død hand skulde dø.

Huilcken er det andet Middel?

Pilatus gick ind i Domhuset/kallede Jesum til sig/oc sagde til hannem. Est du Jødernis Kong? Jesus suarede/Taler du det aff dig selff/eller haffue andre sagd dig det om mig? Pilatus suarede/Er ieg en Jøde? Dit Folck oc de ypperste Prester/antuordede dig i mine hender/huad haffuer du giort? Jesus suarede/Mit Rige er icke aff denne Verden/Vaare mit Rige aff denne Verden/mine Tienere skulde vel stride der faare/at ieg skulde icke antuordis Jøderne/men nu er mit Rige icke aff denne Verden. Pilatus sagde/saa est du alligeuel en Konge? Jesus suarede/Du siger det/Jeg er io en Konge/ieg er der til født oc kommen i Verden/at ieg skal vidne om Sandhed/Huo som er aff Sandhed/hand hører min Røst. Pilatus sagde/Huad er Sandhed? Lige som hand vilde sige. Vilt du tale om Sandhed/da er det giort met dig/her gielder ingen Sandhed. Oc der hand det haffde sagd gick hand vd igen til Jøderne/oc sagde til dem/Jeg finder ingen skyld met hannem. Men de bleffue hart ved/oc raabte allesammen/Hand haffuer oprørt Folcket/der met/at hand haffuer lært/her oc der i gantske Jødeland/oc begyndende i Galilea hid indtil. Der Pilatus nu hørde Galileam/spurde hand at/om hand var aff Galilea.

Galilea. Oc der hand fornam/ at hand hørde vnder Herodis Offrighed/da forsende hand hannem til Herodem/ huilcken der ocsaa var i de samme dage kommen til Jerusalem/oc mente at hand formedelst dette Middel vilde fri hannem. Der Herodes nu saa Jesum/bleff hand gantske glad/thi hand haffde gierne seet hannem lenge siden/fordi at hand haffde hørt meget om hannē/ oc haabedis/at hand skulde see it Tegn aff hannem/oc hand spurde hannem at allehonde/ Men hand suarede hannem intet/Da stode de ypperstePrester oc scrifftkloge oc klagedehart paa hannem. Men Herodes met sine Hoffsinder foractede oc bespottede hannem/oc lagde it huit klede paa hannem/oc sende hannem til Pilato igen. Paa den dag bleffue Pilatus oc Herodes Venner met huer andre / Thi de vaare tilforn huer andris Wuenner. Ligesaa bliffue end nu paa denne dag/alle Secter/ Aarden Stict oc Kloster forligte/ naar de komme offuer it/i det/at de ville forfølge Christum oc til intet giøre hans Ord/der som de ellers tilforn vaare oc haffde vel bleffuet døds fiender.

Huilcket er det tredie Middel?

Pilatus kallede de ypperstePrester / oc Øffuerster tilsammen/oc sagde til dem/ J haffueført mig dette Menniske paa/ som den/der skulde giøre Folcket wlydigt/ oc seer/Jeg haffuer forhørt hannem for eder/oc finder ingen aff de sager hoss dette Menniske / der i legge hannem til. Herodes icke heller/ Thi ieg sende eder til hannem/oc seer/der førdis intet imod hannem/der hand kunde dø faare. Nu haffue i en seduane/at ieg skal giffue eder en Fange løss om Paasken/huilcken i begiere. Oc der varen Røffuere hed Barrabas/hand var for it oprør/ der skede i Staden / oc for it Mord skyld kast i fengzel / oc var saare berøctet. Oc Folcket gick op oc bad/at hand skulde giøre/ som hand pleyede at giøre/ Da suarede Pilatus dem/ oc sagde/ Huilcken ville i/at ieg skal giffue eder løss/Barrabam eller Jesum/huilcken mand kalder Christum? Thi hand viste vel/at de aff had haffde antuordet hannem hen.

Huilcket er det fierde Middel?

Der Pilatus sad paa Domstolen/sende hans Hustru bud til

hannem

hannem/oc loed hannem sige/Du skalt intet haffue at skaffe met den Retferdige/ ieg lidde meget i dag vdi drømme for hans skyld. Dieffuelen fornam/huad skade Christi død skulde giøre hannem/der faare vilde hand gierne giørt forhindrelse der paa. Men de yppersté Prester oc Eldste/toge Folcket met Ord/at de skulde bede om Barraba/ oc affliffue Jesum. Der Pilatus nu atter spurde dem at/Huilcken ville i/ at ieg skal giffue eder løss/aff disse tho? Da raabte de alle Barrabam. Pilatus sagde/ Huad skal ieg da giøre met JEsu/ huilcken mand kalder Christum? De raabte alle/Lad hannem kaarsfestis. Pilatus sagde/ Huad ont haffuer hand da giort? Jeg finder ingen sag met hannem/Da raabte de end mere/Lad hannem kaarsfestis. Der Pilatus nu vilde stille Folcket til freds/ sagde hand / Jeg vil straffe hannem oc lade hannem løss/ Saa tog hand Jesum/oc loed hudstrygge hannem/Oc Stridsmendene førde hannem ind i Domhuset/oc kallede til sammen den gantske Skare/oc førde hannem i it Purpurklede/ oc flette en Krune aff tron / oc sette hende paa hans Hoffuet/oc finge hannem it Rør i hans høyre Haand/oc bøyde deris knæ for hannem / oc bespottede hannem oc sagde/ Hil vere du / kiere Jøde Konge/Oc de gaffue hannem Kindheste oc spøtte paa hannem/oc toge Røret oc sloge hans Hoffuet met. Efflerdi de yppersté Prester oc Jøderne/ beklagede Christum som en Konge/ da vilde Stridmendene ocsaa beuise hannem Kongelig ære.

Huilcket er det femte middel?

Der Pilatus haffde ladet hudstrygge oc krune Christum/gick hand vd igen/oc sagde til dem/Seer/ieg leder hannẽ vd til eder/ at i skulle kiende/at ieg finder igen skyld met hannem. Saa gick Jesus vd/oc bar en torne Krune/ oc it Purpur klede/oc Pilatus sagde til Jøderne/Seer/huilcket it Mẽniske. Hand vilde der met opuecke dem til barmhertighed oc metlidelse. Mẽ der de ypperste Prester oc Tienerne saae hannẽ/raabte de oc sagde/Bort met hannẽ/kaarsfest hannem/kaarsfest hannem/Pilatus sagde/Tager i hannẽ hen/oc kaarsfester hañem/thi ieg finder ingen skyld met hannem/ Jøderne suarede/Wi haffue en Lou/ oc effter

den

den Lou skal hand dø/Thi hand haffuer gior sig selff til Guds Søn. Der Pilatus hørde det Ord fryctede hand sig end mere. Hand mente at Christus haff de/maa vel ske/vered en aff Gudernis Sønner/effter Hedningers mening/som dryckede mange Guder/ oc deris Sønner / Oc hand gick ind i Domhusset igen/oc sagde til Jesum/Hueden est du? Men Jesus suarede hannem intet/Da sagde Pilatus til hannem/ Taler du icke met mig? Vedst du icke at ieg haffuer mact at Kaarsfeste dig/oc mact at giffue dig løss? Jesus suarede/ Du haffde ingen mact offuer mig/der som hun icke vaare giffuen dig/her offuen ned/ Der faare haffuer hand større synd/som antuordede dig mig/ Oc der effter tencte Pilatus paa/ huorledis hand kunde giffue hannem løss/Men Jøderne raabte oc sagde/ Lader du denne løss/da est du icke Keyserens Ven/Thi at huo som giør sig selff til Konge/hand er imod Keyseren.

Huilcket er det siette Middel?

Der Pilatus hørde det Ord/ledde hand Jesum vd / oc sette sig paa Domstolen/paa den sted/som kaldis Stenlagd/ oc paa Ebraiske Gabbatha / Oc det var beredelsens dag i Paaske/ved den siette time. Oc hand sagde til Jøderne/Seer/ det er eders Konge/Da raabte de/Bort/bort/met hannem/ Kaarsfest hannem. Pilatus sagde/Skal ieg Kaarsfeste eders Konge? De ypperste Prester suarede/Wi haffue ingen Konge/ wden aleniste Keyseren. Der Pilatus nu saa/ at hand beskaffede intet/men at der bleff meget større buider/tog hand Vand/ oc tode henderne for Folcket/oc sagde/Jeg er wskyldig i denne Retferdigis blod/See i til. Da suarede det gantske Folck/ oc sagde/Hans Blod komme offuer oss/oc offuer vore Børn. Saa gaff Pilatus den Mordere oc oprøriske Barrabam/løss/ oc dømde Christum til døde/oc antuordede hannem hen/at hand skulde kaarsfestis. Lige saa giør Verden end nu (som Poeten Iuuenalis siger) Dat veniam Coruis, vexat censura columbas. De blaa Tyffue henge de graa/oc De skal lade til som mindst formaa.

Huorledis bleff Dommen affsagd offuer Christum?

Wi Pilatus i den Romske Keyseris sted / dømme denne

nerverendis Jesum aff Nazareth / Josephs oc Marie Søn/ til Kaarssens død/som en Gudsbespottere/oc den der haffuer forført oc giort oprør iblant folcket/At hand skal føris hen vden for Staden/oc hengis paa it kaarss/imellem tho Røffuere. Autoritate Senatus Populique Romani. det er/aff det Romske Raades oc Folckis mact oc myndighed.

Huad giorde de der denne Dom var affsagd?

Stridzmendene toge Jesum/ oc droge den Purpur Kaabe aff hannem/oc førde hannem i hans egne Kleder/oc lidde hannem hen/at de skulde kaarsfeste hannem/Oc hand bar sit Kaarss/oc gick vd til den sted/som kaldis Hoffuetpande sted/ oc paa Ebraiske Golgatha. Hand var den rette Jsaac/som bar selff Træ/der hand skulde offris paa oc brendis met Gene. xxij. Der bleffue ocsaa tho andre Misdedere lidde bort/at de skulde aff liffuis met hannem/ Dem handlede de meget mildeligere met end met Christo/ De lode føre deris kaarss vd/ men Christus bar selff sit kaarss/ der var ingen naade eller metynck hoss dennem.

Kunde Christus oc bære selff sit kaarss?

J det de ginge vd/funde de it Menniske/ hed Simon/ aff Cyrenem/som kom aff Marcken/hand var Alexandri oc Ruffi Fader/hannem finge de fat paa/oc lagde Kaarsset paa hannem saa/at hand bar hans Kaarss. Christus var saa metfaren/at hand aff kindheste oc neffuepuste/ aff torne Krunen oc limmeslag/haffde mist sin Krafft/oc var saa skrøbelig oc mactløss/at hand icke kunde bære sit Kaass/oc de nøddis til at tuinge en fremmet der til. Saadant skede oss til trøst/at wi skulle see/at Gud vil ocsaa tilskicke oss vnder Kaarsset/en Simon/ som skal hielpe oss at bære Kaarsset/det er/den hellig Aand/ som S. Paulus siger/Rom. viij. Aanden gaar selff frem for oss veldelige/ met vsigelig suck.

Huilcke ere de/der følge Christum/nu hand bær sit Kaarss?

En stor Skare. Folck oc Quinder/som ynckelige klage oc græde offuer hannem.

Huad sagde Christus til dem?

Hand vende sig om til dem/oc sagde/J døttre aff Jeru-salem/græder icke offuer mig/men græder offuer eder selff/oc offuer eders Børn/Thi seer/Den tid skal komme/i huilcken mand skal sige/Salige ere de wfructsommelige/oc det liff som icke fødde/oc de Bryst som icke gaffue at dij. Da skulle de be-gynde at sige til Biergene/Falder offuer oss/Oc til Høyene/skiuler oss. Thi at giør mand dette ved it grønt Træ/huorledis skal det da gaa met det fornede? Lige som hand vilde sige/Kiere Børn/J skulle lære aff min pine/huorledis det skal gaa eder/Her bliffuer en racke slagen/til at forferde den gamle Hund met. Huorledis vil det gaa oss arme Syndere/effterdi Gud lader saa gruselige handle met sin allerkieriste Søn? San-delige det er icke skempt/men det vil gaa oss vd for ret aluere. We/de Vantro oc wtacknemmelige.

Om Caluariebierget/Hoffuet-pande sted oc Kaarsset.

Huor bleff Christus kaarsfest?

Der de komme til den sted/som kaldis Hoffuet pande sted/da kaarsfeste de hannem der/oc gaffue hannem ædicke eller formirret Vin at dricke/beblandet met Galde/oc der hand smagede det/vilde hand icke dricke. Her er fuldkommet/det Gud beklager formedelst Esaiam/At det skickede sig ilde met hans Vingaard/oc den søde Vin bleff foruent til ædicke oc Galde.

Naar bleff hand kaarsfest?

Ved den siette time.

Huorledis bleff hand kaarsfest?

De Kaarsfeste tho Misdedere met hannem/den ene ved den høyre side/den anden hoss den venstre side/oc Jesum mit imellem. At Scrifften skulde fuldkommis Esaie liij. Capitel. Hand er regnet iblant Misdedere.

Huad giorde diss imellem Pilatus?

Hand scrifft en Titel oc Offuerscrifft/om aarsagen til Christi død/oc sette offuer hans Hoffuet/paa kaarsset/i saa maade.

maade. Denne er Jesus aff Nazareth / Jødernis Konge / Denne Titel læsde mange aff Jøderne / thi steden var nær hoss Staden / der som Jesus bleff kaarsfest / Oc det var screffuit paa Ebraiske / Gredske / oc Latinske tungemaal. Da sagde Jødernis ypperste Prester til Pilatum / Scriff icke Jødernis / men at hand sade / Jeg er Jødernis Konge. Pilatus suarede det ieg screff / det screff ieg.

Huad giorde Stridzmendene?

Der de haffde kaarsfest Christum / toge de hans Kleder / oc giorde fire Parter / huer Stridzmand en part / der til ocsaa Kiortelen / Men kiortelen knyt var fra øffuerst slet vd igennem / oc wsyt / Da sagde de til huer andre / ladet oss icke dele hannem / men kaste laad der om hues hand skal vere / paa det Scrifften skulde fuldkommis / De skiffte mine kleder iblant sig / oc kaste laad om min kiortel Psalm. xxij.

Huad giorde de ypperste prester oc scrifftkloge?

De ginge der frem / bespottede hannem / oc røste met deris Hoffuet / oc sagde / Tui dig an / huor deylige nedbryder du Templet / oc bygger det i tre dage. Hielp dig nu selff / Est du Guds Søn / da stighid ned aff Kaarsset / at wi kunde see oc tro det hand haffuer hielpet andre / oc kand icke hielpe sig selff / Er hand Jsraels Konge / da stige sig nu ned aff Kaarsset / da ville wi tro hannem / Hand forlod sig paa Gud / hand frelse hannem nu / om hand haffuer lyst til hannem / Thi hand sagde / Jeg er Guds Søn.

Huad giorde Christus paa Kaarsset?

Hand talede siu Ord.

Huilcket var det Første?

Der de Kaarsfeste hannem / sagde hand / Fader / forlad dem / Thi de vide icke huad de giøre. Der fuldkommer Christus sit Preste embede / oc beder for sine wuenner.

Huilcket er det Andet

Der stod hoss Jesu Kaarss / hans Moder / oc hans Moders søster Maria / Cleophas Hustru / oc Maria Magdalene. Der Jesus nu saa sin Moder / oc den Discipel staa der hoss / der hand elskte / sagde hand til sin Moder / Quinde / see / det er din Søn / Der effter sagde hand til Discipelen / See / det er din

Moder/Oc fra den time/ tog Disciplen hende til sig. Saa blot oc nøgen døer Christus/at oc icke Moderen hørde hannem til/Saa skulle de Christne forlade alting/ oc følge Christum effter.

Huilcket er det Tredie?

En aff Misdederne der hengde/bespottede hannem/ oc sagde. Est du Christus/da hielp dig selff/oc oss met. Da suarede den anden/straffede hannem/oc sagde/Frycter du icke heller Gud/du som est i den samme fordømmelse/Oc sandelige/wi ere tilbørlige der wdi/Thi wi anamme det vore gierninger forskyllede/ men denne handlede intet wskickelige/Oc hand sagde til Jesum/HErre/ kom mig ihu/ naar du kommer i dit Rige. Oc Jesus sagde til hannem Sandelige ieg siger dig/J dag skalt du vere met mig i Paradis.

Huilcket er det fierde?

Ved den niende time/raabte Jesus høyt/oc sagde/Eli/Eli/lama asabthani. Det er/min Gud/min Gud/hui forlodst du mig? Christus lidde icke aleniste dødens vduortis pine/Men Syndens straff oc Guds vrede gick hannem ocsaa til hiertet/Lige som hand til euig tid skulde veret forladen/ oc veret forskuden oc bort kaste fra Guds Ansict. Men nogle aff dem der stode/der de hørde det raabte/sagde de/Hand kalder at Elias.

Huilcket er det femte?

Der Jesus viste/at det var nu altsammen fuldkommet/at Scrifften skulde fuldkommis/sagde hand/Mig tørster. Oc der stod it kar fult aff ædicke/Strax løb der en aff dem til/tog en Suampn/oc fyllede hannem met ædicke/oc suøbte hannem omkring en Jsop/oc sette hannem paa it Rør/oc holt til hans mund/oc gaff hannem dricke/oc sagde met de andre/Holt/lad see/om Elias kommer oc hielper hannem/ oc tager hannem ned/disse forstode icke det Jødiske Tungemaal.

Huilcket er det siette?

Der Jesus nu haffde taget ædicken til sig/sagde hand/Det er fuldkommet/consummatum est.

Huilcket er det siuende?

Jesus raabte høyt/oc sagde/Fader/i dine Hender befaler ieg

min Aand/Oc der hand det haffde sagd/bøyde hand sit Hoffued ned/oc vdgaff sin Aand.

Om Creaturernis metlidelse.

Huad vnderlige ting skede der i Christi død/oc huorledis beuisde Creaturene sig imod deris Gud oc deris Skabere?

Fra den siette time/indtil den niende time/bleff der it mørck offuer det gantske Land/Solen miste sit skin/oc Forhenget i Templet reffnede mit i thu stycke/fra øffuerste til det nederste oc Jorden røstis/Stene reffnede/oc Graffuerlode sig op/oc der stode mange helgens Legeme op/som soffue/oc ginge aff Graffuerne effter hans opstandelse/oc komme i den hellige Stad/oc obenbaredis for mange.

Huad giffuer mørcket til kiende?

At retferdigheds Soel Jesus Christus/oc hans hellige Euangelium/skulde formørckis oc vdslyckis i de forherdede Jøders hierter.

Huad betegner forhenget som reffnede?

Mosi Lou oc Lousens gierninger oc Ceremonier/ere formedelst Christi død afflagde oc til intet giorde.

Huad er det at Jorden beffuede?

At al Verden skulde røris formedelst Christi Euangelium.

Huad erede Stene der reffnede oc brøste sønder?

Baade Jødernis oc Hedningers stenhierter/skulde bliffue bløde oc smidige/formedelst Euangelij Predicken/oc anamme Christum.

Huilcke vaare de Helgen/der ginge aff Graffuerne?

Huem disse Helgen vaare oc huad naffn de haffde/bescriffuer icke nogen aff Euangelisterne/dog kiende de dem vden tuil/der de obenbarede sig faare. Christus vilde met disse Helgen/giffue al Verden til kiende/oc beuise met gierningen/at Døden er opslugen i Christi død/oc liffuet igen kommet/Dog ginge de først aff Graffuerne effter Christi opstandelse/Thi

Christus skulde vere den første grøde iblant dem der soffue/ oc den første fødde aff de Døde/ at hand i alle ting skulde haffue fremgangen/ Oc de stode icke aleniste op fra de døde/ men de ginge ocsaa int i Staden/ oc obenbaredis for mange. Der met vil vor HErre Christus giffue til kiende oc beuise de Dødis Opstandelse.

Huad vil Gud giffue til kiende met disse vnderlige gierninger?

Hand vil der met beuise/ at denne Christus er Guds Søn/ formedelst hues Død oc Opstandelse hand vil fornye Verden/ oc beskicke it nyt Folck/ som skal tiene Gud i Aanden oc sandhed.

Huad giorde diss imellem Høffuitzmanden/ oc de som vaare hoss hannem?

Der de saae/ at hand met saadant raab gaff sin Aand op/ oc saae det Jord skalff/ oc huad der stede/ forferdedis de offuermaade oc prisede Gud/ oc sagde/ Sandelige/ dette var it retferdigt Mennniske/ oc Guds Søn. Christus beuarede sig vidnisbyrd aff allehonde folck til sin wskyldlghed/ Judas sagde/ Jeg giorde ilde/ at ieg forraadde det wskyldige Blod. Pilatus sagde/ Jeg finder ingen døds sag met hannem. Pilati Hustru sagde/ Du skalt intet haffue at giøre met denne Retferdige. Røffueren sagde/ Denne handlede intet wskickelige. Oc Høffuitzmanden siger her/ Sandelige dette var it retferdigt Menniske.

Huad giorde Almueff Folcket?

Der de saae huad der skede/ sloge de sig for deris bryst/ oc vende til bage igen/ Christi døds krafft giffuer sig her til kiende i det at Stene/ det er/ Jødernis haarde hierter/ bliffue bløde/ Oc wdent tuil vaare de her iblant/ som den neste Pintzdag der effter bleffue omuende/ formedelst Petri Predicken.

Huad giorde de hellige Quinder/ som haffde effterfolt hannem?

Alle hans Kyndinge stode langt borte oc de Quinder/ som haffde efffterfult hannem aff Galilea/ iblant huilcke der var Maria Magdalena/ oc Maria lille Jacobs oc Josephs Moder

Moder/oc Salome Zebedi Børns Moder som haffde effterfølt oc tient hannem/der hand var i Galilea/ oc mange andre som vare gangne op met hannem til Jerusalem/ de saae dette altsammen. Thi den haffde hiertelige elskt der hand leffde/ hannem kunde de icke heller forlade eller forglemme der hand var Død.

Huad giorde Jøderne der Christus var Død?

Jøderne/effterdi det var Beredelsens dag/at deris Legeme icke skulde bliffue paa Kaarsset om Sabbathen (thi samme Sabbats dag var stor) bade de Pilatum/at deris Been motte brydys sønder oc tagis aff. Da komme Stridzmendene/oc brøde Benene sønder paa den første/oc paa den anden/der var Kaarsfest met hannem. Men der de komme til Jesum/oc saae/at hand var allerede død/da brøde de icke hans Been sønder/men en aff Stridzmendene obnede hans side met it Spiud/oc der gick Blod oc Vand vd. Oc den som det haffuer seet/hand vidnede det/oc hans vidnisbyrd er sant/oc den samme veed/at hand siger sandhed/at i ocsaa skulle tro/Thi dette skede/at Scrifften skuld fuldkommis/J skulle icke sønderbryde nogen Been paa hannem. Oc atter siger en anden Scrifft/De skulle see/i huilcken de stunge. Christus var det rette Paaskelam/der faare skulde der intet sønderbrydis paa hannem.

Huor faare gick der blod oc Vand aff Christi Side?

Lige som Gud bygde Adams Brud Eua aff hans side/der hand soff i Paradis. Saa bleff oc Christi Brud den christelige Kirckg/bygd aff hans side/der hand soff paa Kaarsset/oc stadfestis oc beuaris formedelst vand oc blod/det er/formedelst de hellige Sacramenter.

Om Christi Graff eller Begraffuelse

Huorledis bleff Christus begraffuen?

Saa scriffue Euangelisterne/Om afftenen/effterdi det var Beredelsens dag/huilcken der er Forsabbathen/See/da

kom der en rijg Mand/hed Joseph/en erlig Raadzherre/hand haffde icke samtyckt i deris raad oc handel/Hand var aff Arimathia/Jødernis Stad/huilcken der ocsaa ventede Guds Rige/oc var Jesu Discipel/dog hemmelige/aff redzel for Jøderne/Hand dristede sig til/oc gick ind til Pilatum/oc bad om Jesu legeme/at hand motte tage hannem ned. Da forundrede Pilatus sig/at hand var allerede død/oc kallede høffuetzmanden til sig/oc spurde hannem at/om hand haffde lenge veret død/Oc der hand formerckte det aff Høffuitzmanden/tilstedde/ haod det/oc befalede/at mand skulde antuorde hannem Jesu legeme. Der kom ocsaa Nicodemus/som til forn var kommen til Jesum om natten/oc bar Myrre oc Aloes sammen blanded/ ved hundrede pund. Da toge de Jesu legeme/suøbte oc bunde det i it rent linklede met Salue/som Jøderne pleye at begraffue. Oc der var paa den sted/som hand bleff Kaarsfest en Vrtegaard / oc i Vrteigaarden en ny Graff/ huilcken Joseph haffde ladet vdhugge i en Sten/ i huilcken der var ingen lagd/ der lagde de Jesum hen/ for Jødernis beredelsis dag skyld/ Fordi at Graffuen var nær/oc de velte en stor Sten/for døren aff Graffuen/oc ginge bort.

Huor faare bescriffue Euangelisterne Christi begraffuelse saa klarlige?

At Jøderne skulle icke met nogen skellig aarsage kunde necte Christi pine/død/begraffuelse oc opstandelse. Thi her er thu Vidne/tho merckelige Mend / Joseph aff Arimathia /en rijg fribaarē mectig Mand/en erlig Raadsherre/en from Mand oc Nicodemus en høylerd Rabi oc en Phariseer/paa det at alle sager skulle stadfestis formedelst thu eller try Vidnisbyrd.

Er det icke vnderligt/ at der vil nogen holde met hannem/ effterdi hans Discipel fly fra hannem?

Verden var end nu aldrig saa vanartig oc ond/at Gud haffde io sine Christne der iblant / J Synfloden haffde hand Noe. J Zodome forderffuelse/Loth. Lige saa her/Der Disciplerne flyde/ De ypperste Prester / Phariseer oc Scrifftklotte bespottede/oc alle Jøder raabte/ Kaarsfest hannem/da bleffue disse

ne disse tho/Joseph aff Arimathia oc Nicodemus bestandige/ met de gudelige oc gudfryctige Quinder/Oc det er vel vnderligt/effterdi de vaare baade rige oc mectige/Fordi at de som ere rige/Mectige/Kloge oc Vise/foracte almindelige Christum oc den guddommelige sandhed.

Huad velgierning beuise de Christo?

Joseph giffuer Christo sin egen ny Graff/Nycodemus kommer met nogen dyrebar Salue/oc de begraffue Christum hederlige oc met stor herlighed.

Huor aff bleffue de saa frimodige oc dristige?

Vden tuil aff Christi død/Satan er ellerede vanmectig oc skrøbelig. Jøderne mente/at det skulde nu veret vde met Christo/oc baade Jøder oc Hedninge lære nu først at kiende hannem. Høffuitzmanden priser Gud oc siger/Sandelige/Deñe var Guds Søn. Joseph oc Nicodemus begraffue hannem. De gudelige Quinder kiøbe dyrebar Salue/at salue hannem met. Saa føre de gudelige Mennisker Christum til rolighed oc huile/huilcken de vgudelige aldrig lode haffue rolighed eller fred saa lenge hand leffde.

Huor faare begraffue de Christum i en Vrtegaard?

Lige som Dieffuelen haffde fanget Mennisken i Paradisis vrtegaard/saa fangede her Christus Dieffuelen igen i en vrtegaard formedelst sin begraffuelse oc opstandelse fra de Døde/oc betaler saa Dieffuelen met lige Mynt. Effterdi da Sabbathen gick paa/huilcken mand skulde holde høytilig/Oc Graffuen var nær/da begroffue de Christum der/Oc velte en Sten for døren aff Graffuen/oc ginge der fra.

Huad giorde Quinderne?

Der var Maria Magdalene/oc Maria Joseps oc andre/som vaare komme met hannem aff Gallilea/de sette sig/oc saae til Graffuen/huorledis hans Legeme bleff lagd/Saa vende de til bage igen/oc beridde dyrebar smørelse oc Salue/men Sabbathen offuer vaare de stille/effter Louen.

Huor faare vilde Christus begraffuis?

Hand holder i Graffuen den rette Sabbath/oc haffuer huile aff al sin pine/Oss til it Exempel/at wi ocsaa skulle holde stille aff Synden/oc lade Gud giøre sin gierning i oss/

effter sin villie/Som S. Paulus siger Rom. vij. Wi ere begraffne met Christo formedelst Daaben/paa det/ at lige som Christus bleff opuact fra de Døde/ formedelst Faderens herlighed Saa skulle wi ocsaa vandre i it nyt leffnet.

Bleff oc da Christus i Graffuen?

Ney/Hand loed vel begraffue sig i Jorden/lige som hand skulde raadnet/Men hand tøffuede der icke saa lenge/ at hand kunde raadne/ som der staar i den xvj. Psalm. Du skalt icke lade min Siel bliffue i Helffuede/ oc icke tilstede/ at din Hellige skal raadne. Hand skydede sig til Opstandelsen/ at hand kynde trøste sine/som var i stor bedrøffuelse oc angist.

Huad trøst haffue de Christne aff hans begraffuelse?

Efftærdi Christus kom vnder Jorden oc bleff begraffuen/ oc hans Graff/ bleff herlig/Da skulle ocsaa alle Christnis Graffuer vere herlige/oc huor der ligger en Christen begraffuen/der ligger en leffuende Helgen/icke fordi at Paffuen haffuer opysøyet oc Canoniseret hannem/Men fordi at hand trode paa Christum/at hand bleff pint oc døde for oss/bleff begraffuen oc opstod fra de Døde igen. Thi den Christus opfylder den gantske Verden saa met Helligdom/ at ocsaa døden/ suerd/ ild/vand etc. Bliffuer dem idel Helligdom/der troer. Oc efftærdi Menniskelig fornufft oc legemlig vissdom icke forstaar eller troer saadant/ da skal en graa Muncke Kappe haffue den priss/at huem der begraffuis vdi/hand er salig.

Huorledis skal mand da begraffue de Christne?

Det er loffligt/at mand begraffuer de Christne hederlige/ naar som mand ekon vil lade den vederstyggelse met Vigilijs oc Sielemesser/ met Aarsmesser oc Begiengelser/ bliffue der fra. Thi huor en Christen ligger/ der er ret Helligdom/huad heller begraffuelsens sted er viet aff Paffue eller Bisp eller icke/ Huem viede her denne Vrtehaffue? Kirckegaarden eller Guds Ager/bliffuer hellig giort/formedelst Guds ord/ oc formedelst de Christnis bøn/huad heller hand er i Staden ellar wde paa marcken.

En Graff er alligeuel en vederstyggelig ting?

Du skalt icke ansee it Christet Menniskis graff som en wrenlig vederstyggelig ting/ Men som en deylig lystig Vrtegaard/

gaard/i huilcken der plantis deylige velluctendis Rosen oc Lilier/som skulle/naar den deylige Sommer kommer/det er/ paa den yderste dag/grønis oc blomstris / at al Verden skal see sin lyst paa dem oc haffue plæde der aff/ oc besynderlige de Vdualde/Lige som vor HErris Christi graff var herlig for den gantske Verden.

Huad giorde disse imellem de ypperste prester oc Phariseerne?

Den anden dag som følger Beredelse dagen/komme de ypperster oc phaeiseer tilsammen til Pilatum/oc sagde/Herre/ wi komme ihu/at denne Forførere sagde/den stund hand end nu leffde/Jeg vil opstaa effter tre dage/giff fordi befalning/ at Graffuen bliffuer foruaret/indtil den tredie dag/at hans Disciple skulle icke komme/oc stiele hannem bort/ oc sige for Folcket/At hand opstod fra de Døde/oc den sidste forførelse skal bliffue argere end den første. Det er sandhed der Esaias siger j det lvij. De wgudelige haffue icke fred/de ere som it oprørt Haff/der icke kand vere stille/ oc samme Haffs bølger opkaste skarn oc wrenhed /De bespottede ocsaa Christum den fromme HErre/effter døden.

Huad suarede Pilatus?

Huad sagde/Der haffue i Vectere / gaar hen oc foruarer hende/som i vide/de ginge bort oc beuarede Graffuen met Vectere/oc beseglede Stenen. Men det gick lige som der staar screffuet i Salomons Sprock i det. xxj. Cap. Der er icke Raad eller vißdom imod HErren. Denne store aluorlighed oc vindskibelighed til at at beuare Graffuen/tien oss Christe/til Troens bestyrckelse/oc Jøderne til euig beskemmelse/ skade oc forderffuelse/Thi deris egne Samuittighed skal paa den yderste dag bære vidnißbyrd offuer dem/ oc straffe deris vantro.

Huad bemercker Christi Graff?

Christi Graff er den herlige Scrifft / i huilcken Christus huilis aandelige/ Denne Graff haffue Papister beseglet met Paffuens/Cardinalers oc Bispers store Romske Jndsegel/oc lagde Vectert der hoss/det er/høye Scholer/Stict oc Tygge Aarden met deris skick/statuter oc Regle/met Aristotele/Thoma oc

ma oc andre Scribenter. De lade icke nogen aff Christi Disciple komme til Scrifftens forstand / førend Christus / Gud vere loffuet/opstod/ oc haffuer saa forskierret oc forferdet samme Beseglere oc Scrifftens vectere/ at de selff nødis til at bekiende / at Christus er opstanden / wden saa meget aleniste at nogle haffue taget Pendinge til løen aff de ypperste Prester/ forleninger/Prebender/ Prelatedømme/Prouestedømme/Degendømme/at de skulle tie oc stoppe sandhed vnder stol / oc Predicke løgn/Jmod huilcke Christendommen beder aluorlige i den V. Psalm. At Gud skal forderffue Løgnere.

Om Christi Pinis nytte oc Brug.

Huorledis skulle wi bruge oc betencke Christi Pine/at hun kand vere oss nyttelig?

Nogle betencke saa Christi Pine/at de bliffue vrede paa Jøderne oc forbande Judam. Nogle bære Passional Bøger/ Billede breff hoss sig oc mene at de der met ville vere trygge oc fri i Vand oc Jld. Nogle trøste sig met de Ord/ At det er bedre at hastelige betencke Christi pine en gang/end at faste it gantske Aar til vand oc brød/oc læse daglige den gantske Psaltere. Nogle begræde Christum/som it wskyldigt Menniske/ som de Quinder Luce xxiij. Nu er dette icke den rette maade oc skick oc de rette veye/ til at betencke oc betracte nyttelige oc til forbedring Christi Pine / Men der høret mere til at betencke.

Huad hører der da til? Huad skulle wi giøre?

Wille wi rettelige oc oss til forbedring betencke Christi Pine/da skulle wi først lade det gaa oss aluorlige til hierte/at wi ere de samme/som pinte/hudflette/ krunede oc kaarsfeste Christum/ Oc at Judas/ Pilatus / Herodes/ Hannas/ Cayphas/Jøder oc Hedninge vaare vore suenne oc tienere/ som for vore Synders skyld saa plagede Christum. Naar wi nu see/at Christi sperlemmede legeme hudstrygis met skarpe limmer oc

riss/ da

riff/da skulle wi tencke/See/ det ere vore synderlige tancker/Oc at de huasse pigge oc torne/som trengis ind i Christi velsignede Hoffuet/ere vore wnyttilige ord/Oc at de stubbede Naffle som dreffuis igennem Christi Guddommelige Hender oc Føder/ ere vore grumme Synder oc syndelige gierninger.

Huor til er denne betenckelse nyttelig?

Denne beskuelse oc betenckelse/ skulde opuecke oss til forferdelse oc mistrøstelse/at wi skulde saa tencke/O Almectige/ Euige/Barmhertige Gud/er her saadan aluorlighed paa ferde/at Gud Fader oc icke sparede sin eniste allerkieriste Søn/ men gaff hannem i saadan ynckelig pine oc loed hannem saa iammerlige plagis for oss/da ere visselige vore Synder forferdelige oc grumme/Hielp Gud/huorledis vil det gaa oss arme Syndere? Lige som Christus ocsaa sagde til Quinderne/Giør mand det met it grønt Træ/huad vil der da bliffue met det fornede? Met saadan forferdelse slog S. Peder Jøderne Act. ij. Lige som met it Torden slag/der hand sagde til dem/J kaarsfeste Jesum/At den samme gang bleffue try tusinde forferdede oc oc mistrøstige/ oc raabte til Apostlerne/ Kiere brødre/ huad skulle wi giøre? Oc Petrus suarede/Giører Penitentze / oc huer lade sig døbe/ i Jesu Christi Naffn/ til Syndernis forladelse/ saa skulle i anamme den hellig Aands gaffue.

Skulle oc wi giøre saa?

Wi skulle ocsaa forferdis for vore Synder / oc offuer giffue det syndelige leffnet/oc bedre oss/At Christi Pine skal saa krafftelige arbeyde i oss/oc bewise sin nact. Wi skulle bliffue hans Søns billede lige / Rom. i det viij. Lige som Christus bleff wden skyld pint for vore Synder / saa skulle ocsaa wi pinis for vore egne Synder/i vor Samuittighed. Wi skulle ocsaa/enten den stund wi leffue i vor vel mact/ eller naar wi skulle dø/ falde i saadan forferdelse/ beffuelse oc mistrøstelse/oc fornemme/det Christus fornam paa Kaarsset/Wi skulle haffue en forsmag aff den euige fordømmelse oc Død/der som det oc icke end skulde vare wden it Øyeblick/som Propheten Esaias siger/Thi den aluorlige Spegel paa Kaarsset/vil icke liuge eller skempte.

Huad

Huad skal da it Mennisske giøre/ naar hand saa forferdis aff sine mangfoldige suare Synder/skal hand icke falde i misshaab oc fortuile paa Guds naade?

Det skal vere langt fra / Du skalt her handle vijslige oc vere forstandig / saa/at naar du forferdis aff dine Synder / oc seer / at saa ypperlig en Persone bleff pint oc plaget for din skyld / Da skalt du ingelunde lade dine Synder bliffue i din Samuittighed oc plage dig / thi der skulle vel følge fortuilelse effter/men du skalt legge dem paa Christum / oc tro stadelige/ at hand bar dem til Kaarsset oc giorde fyllyst der faare / Som Esaias siger i det liij. Cap. Gud lagde alle vore Synder paa hannem.

Huorledis skal ieg bruge Christi pine?

Naar hofferdighed frister dig/da skalt du see til Christum huor gruselige hand bleff bespottet / foractet / bespyttet oc ophengd imellem tho Røffuere. Frister vkyskhed dig/ da skalt du lade dig gaa til hierte / met huormange suare lime slag Christi sperlemmede legeme bleff reblet oc hudflet. Frister siugdom / bedrøffuelse oc fattigdom dig / Da skalt du see til Christum/huorledis hand haffde aldrig fred eller rolighed/ fra det første hand bleff født til Verden / oc indtil hand døde paa kaarsset/Ja/icke end heller saa meget / hand kunde helde sit Hoffuet op til. See/aff saadan inderlig betenckelse skal da dit hierte bestyrckis/at du skalt bliffue frimodig/oc sige ved dig selff/Hui skulde ieg icke ocsaa ville lide en liden modgang oc bedrøffuelse/Effterdi min HErre Christus suetis i Vrtegaarden blodig Sued/bleff hudstrugen/krunet oc kaarsfest? Det er io en fortredelig vanartig Suend / der vil leffue hiemme i fred oc rolighed oc soffue i Blefeng/naar hans Mestere oc Herre ligger i marcken for Busse oc pil oc lider angist oc nød.

In Summa/Christi pine oc død/ skal icke aleniste betenckis oc betractis met Ord/oc met it vduortis skin oc en legemlig skick/men ocsaa fuldkommis rettelige met det gantske leffnet oc omgengelse. De som høre Christo til (siger S. Paulus Galat V.) de Kaarsfeste deris kiød met lyst oc begiering/ Her skal

ske en

ske en ny fødzel/oc den gamle Adam skal dræbis/oc Aandens fornyelse skal følge/ellers er det forgeffuis altsammen.

Huilcke Mennisker som nu betencke Christi pine/oc rette deris liffnet saa der effter/ At de haffue Troen retsindelige til Gud kierlighed til deris Neste oc dræbe deris syndige kiød/ J dem forarbeyder Christi pine sin fruct rettelige/ Saa/at de fortryde oc angre deris Synder aff hiertet/rette oc bedre sig/komme til Syndernis forladelse/ til al naade oc barmhiertighed/til en salig time / affgang oc til det euige Liff/ Amen.

Ende paa Sommerdelen.

Register

Register paa de Epistler fra Aduente Søndag indtil Paaske.

Sexage-

J disse efterfølgende vers/haffuer du en kort Memorial paa alle Epistel/fra Aduent Søndag indtil Paaske.

Roma 13.
Hora est.

Roma. 15.
Sunt scripta.

1. Cor. 4.
Sic nos.

Philip. 4.
Gaudete.

Gala. 4.
Puellus.

Roma, 12.
Hostia.

Roma. 12.
Diuersas.

Roma. 12.
Prudentes.

Roma. 13.
Debita.

Coloss 3.
Sancti.

1 Corinth 9.
Currunt.

2 Corinth. 11.
Suffertis.

2 Corinth, 13.
Linguisq.

2 Corinth. 6.
Per arma.

2. Thessa. 4.
Voluntas.

Ephe. 5.
Estote gnati.

Gala. 4.
Lætare.

Hebre. 9.
In sancta.

Philip. 2.
Rapinam.

Register offuer Søndagis Euangelier/
Fra Aduent oc indtil Paaske.

Den iiij.

FINIS.

Prentet i Lybeck aff Aßweri Krögers Arffuinge

Anno M. D. XCV.

Oc findis til Kiøbs hoß Laurentz Albrecht/ Borger oc Bogfører der samme steds.

Postilla:

Vdleggelse paa Søndagis / Epistler oc Euangelier / som læsis fra Paaske indtil Aduent / Beredt paa Spørsmaal /

Aff

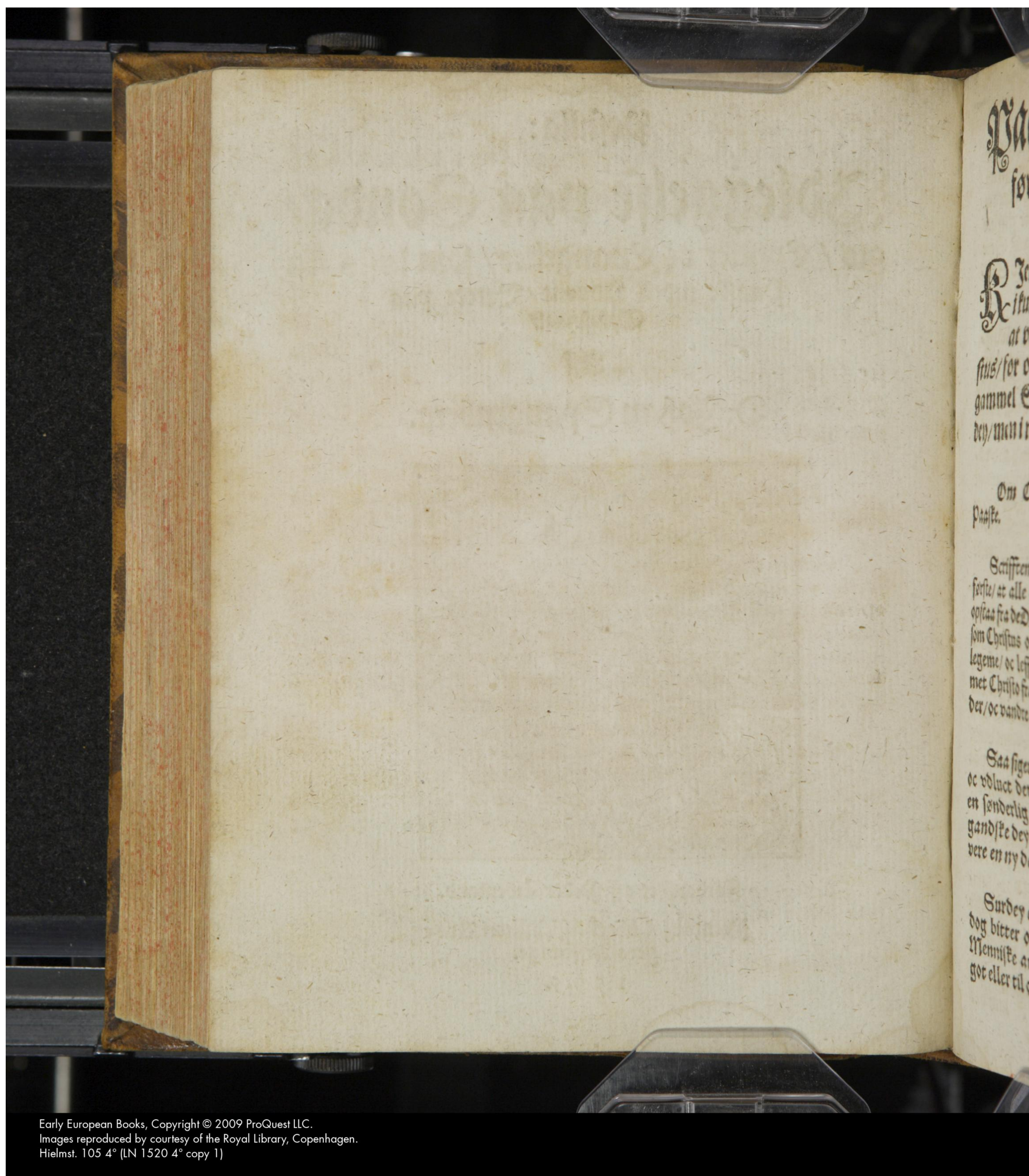
D. Johan Spangenberg.

Fordansket aff Peder Tidemand.

Prentet j Lůbeck aff Assueri Krøgers Arffuinge.

1595.

Paaske dag Epistel i den første Epistel til de Corinther/ vdi det femte Capittel.

Kiere Brødre/ Vdrenser den gamle Surdey/ paa det i kunde vere en ny dey/ lige som i ere vsyrede. Fordi at vi haffue ocsaa it Paaskelam/ huilcket er Christus/ for oss offrit. Lader oss fordi holde Paaske/ icke i gammel Surdey/ oc icke i ondskabs oc skalckheds Surdey/ men i renheds oc sandheds søde dey.

Huor om taler denne Epistel?

Om Christi opstandelsis fruct/ oc om de Christnis Paaske.

Huilcken er Christi opstandelsis fruct?

Scrifften giffuer tuende hande fruct til kiende/ Den første/ at alle Gudelige menniske/ skulle paa den yderste dag opstaa fra de Døde/ met it fuldkommit oc forklarit legeme/ Lige som Christus opstod fra de Døde/ met it fuldkommit forklarit legeme/ oc leffuer euindelig. Den anden/ at/ vi som vpstod met Christo fra synden/ skulle begynde it nyt leffnet/ tage ny seder/ oc vandre i it nyt leffnet/ oc bære god fruct.

Huad siger S. Paulus?

Saa siger hand til de Corinther/ der hand haffde forstøt oc vdluct det vkyske Menniske/ som haffde giort Euangelio en synderlig skendsel. Vide i icke at en liden Surdey/ giør den gandske dey sur. Vdrenser fordi den gamle Surdey/ at i kunde vere en ny dey/ lige som i ere vsyrede.

Huad er Surdey?

Surdey er dey/ giort aff Meel oc vand/ den søde dey lig/ men dog bitter oc sur/ oc betyder i almindelighed all lerdom/ der it Menniske anammer/ oc omuendis der aff i sit leffnit/ enten til got eller til ont. God Surdey kalder Christus sit hellige Euan-

 gelion/

gelion/der som hand siger Matthei. xiij. Himmerige er lige som en Surdey/huilcken en Quinde tog/oc blandede hannem i tre Skepper meel/indtil det bleff altsammen surt. Ond Surdey kalder hand Menniskens lerdom oc Høgleri/Der faar giffuer hand sine Discipler atuarsel Matthei. xvj. oc Marci. viij. Seer til/ oc vocter eder fra Phariseers / Saduceers oc Herodes Surdey/det er/fra deris falske lerdom oc Høgleri.

Huad er den gamle Surdey?

Den gamle Surdey kalder her S. Paulus det gamle leffnet/der it Menniske leffuer i Synd/ i falsk vren lerdom oc Høgleri/oc giffuer der met den gandske Verden/ ond Exempel oc forargelse. Denne Surdey skulle vi vdrense/oc bliffue en Ny sød dey/ bedre vort leffnet oc vorde fromme/ Besønderlig efftherdi vi see oc høre/ at det er Guds villie oc befaling/ som hand vilde sige/J Corinther ere allerede retferdige oc rene/formedelst Guds Ord/Men efftherdi eders nature er fordorffuen formedelst Adams fald / oc i haffue end nu megen søndelig løst oc begiæring i eder/ da skulle i dag fra dag vdrense hinde. Oc vorde ny Menniske.

Huad er ny Surdey?

Den ny Dey kalder S. Paulus den ny fødsel/som skeer formedelst Daaben oc troen til Jesum Christum/De saa er igienfødde/ere den ny Dey/oc det søde vsyrede Brød/alligeuel der findis end nu nogen Surdey/det er/Synd. Oc lige som det var Jøderne budet oc befalet aff Gud/at de skulde paa Paaske høytid lade alt surt Brød komme aff deris huss/oc æde vsyrit brød. Saa skulle vi Christne/naar vi holde vor Paaske/tencke paa renhed oc fromhed/baade i lerdom oc leffnet/oc holde oss fra skalckheds oc ondskabs Surdey.

Er dog Jødernis paaske nedlagd/oc kommer de Christne intet ved?

Den Mestere som screff den Epistel til de Hebreer/siger i det x. Capit. At Louens Ceremonier var en skygge til de tilkommende ting/ Er det sant / da skulle vi io holde den rette Paaske høytid / som betydis met Jødernis Paaske / Lige som Paulus her oc siger. Vi haffue oc it Paaskelam/huilcket er Christus / for oss offrit / som hand vilde sige / Jødernis Paaske

lam var

lam var it Aarss Lam/det s kulde de æde stegt ved Jlden/met bitter lattucke/søt Brød/staaendis/ om giordede oc haffue Sko paa deris føder/oc de skulde haffue kiæppe i deris hender/oc æde hastelige. Dette bemercker / at vi Christne skulle æde vort Paaske lam/ Christi legeme oc Blod i en brendende kierlighed/ met anger oc ruelse for vore Sønder/met it rent hierte/ i en stadig tro/oc i reen sandhed.

Fremdelis siger hand. At det gamle Testamente haffde/ Skyldoffer/ Opløsftelse offer/ Søndoffer/ Fredoffer/ Brendoffer/ Køer/ Kalffue/ Bucke / Vædre/ Faar/ Lam/ oc andre flere ting/huilcke der var icke andet end it vduortis aberi oc hellighed/der som de skede vden troen. Men vort offer i det ny Testamente Christus / er saadant it Offer / at hand icke met Børne leeg/men i sandhed/met sit dyre Blod afftoer oc borttager vore Sønder/Oc ret lige met dette same Offer/borttog hand en gang den gandske Verdsens Sønder/oc skal her effter icke mere offris eller dø/Døden skal icke mere saa mact offuer hannem/Oc vi skulle altid tencke paa dette eniste Offer/ som skede paa Kaarssit/som S. Paulus siger. j. Corinth. xj.

Huorledis skulle vi da holde vor Paaske?

Vi skulle vere Gud Fader/ oc vor Frelsere Christo/det rette Paaske lam/som bær Verdsens Sønder Johan. j. tacknemelige for saadanne vsigelige velgierninger/ oc giøre/som S. Paulus her siger. Lader oss holde Paaske/icke i gammel Surdey/oc icke i skalckheds oc ondskabs Surdey/men i reenheds oc sandheds søde Dey.

Huad vil hand met de Ord?

Saa meget vil hand sige/Effterdi vi i Daaben ere befriede oc forløst fra alle Sønder / oc haffue iført Christum/oc den gamle Adam henger alligeuel end nu fast i vort Kiød/ som er tilbøyelig til alt ont/oc Verden giffuer der til met onde Exempel/oc Sathan fører oss ocsaa imod vor villie/i fald formedelst Sønden/da lader oss arbeyde paa/at Sønden icke skal haffue mact oc regnere i oss. Fordi at giffue vi Sønden rum/oc lade hinde regiære i oss / da kand det skee / at vi aff retferdige/bliffue Söndere/oc aff Christne/ Hedninge igien/ oc vdluckis aff

Himmelen. Thi Christus siger Luce. ix. Huo som legger sin haand paa plogen/oc seer sig til bage/hand er icke duelig til Guds rige.

Vi skulle oc beuijse oss i saadant it nyt leffnet imod huer mand/ met kierlighed oc barmhiertigheds gierninger/ at mand met sandhed kand sige om oss. See/det er Folck som haffue i fört Christum/oc anammet Euangelij rene lerdom/oc giffuet sig i en erlig Christelig omgiengelse/Huo skulde icke ville efterfølge dem/ia huo skulde icke vere dem huld oc tro? Der met prijsis da Gud i Himmelen/oc Euangelion faar i saa maade it got naffn/ at mange Mennisker forbedris i den gandske Verden/formedelst Guds naade oc velsignelse / indtil vi endelig formedelst opstandelsen/komme til hannem i hans Rige/i det euige liff/Der hielpe oss Gud til/Amen.

Paaske Dag / Euangelium Marci xvi.

OC der Sabbathen var forgangen/kiøbte Maria Magdalena/oc Maria Jacobi oc Salome dyrebar smørelse/at de skulde komme/oc Salue hannem. Oc de komme til Graffuen/paa en aff Sabbatherne meget aarle/der Solen gick op. Oc de sagde til huer andre/ Huo

skal

skal velte oss Stenen fra dørren paa Graffuen? Oc de saa der hen/ oc bleffue vaer/ at Stenen var affuelt/ Thi hand var meget stor. Oc de ginge ind i Graffnen/ oc saa en Vng Person side ved den høyere haand/ hand haffde it langt huit klede paa/ oc de bleffue forferdede.

Da sagde hand til dem/ Forferdis icke/ i lede effter Jesum aff Nazareth den Kaarsfeste/ hand er opstanden oc er icke her/ Seer der/ det sted/ der de lagde hannem paa/ Saa gaar bort/ oc siger hans Disciple det oc Petro/ at hand skal gaa hen faar eder til Galileam/ Der skulle i see hannem/ som hand haffuer sagd eder.

Huor om taler dette Euangelium?

Om vor HErris Jesu Christi Opstandelse.

Huor mange støcker er der nøttelig at tale om/ i Christi Opstandelse?

Sex støcke. Om Sagen/ Sted/ Tid/ Personer/ Gierningen oc Fructen.

Huor faar opstod Christus?

At alle de som troer/ skulle formedelst hannem bekomme it nyt Liff. Thi hans Fødsel/ Pine oc Død/ haffde ldet veret oss nøttelig / der som hand icke ocsaa haffde opstaaet igien fra de Døde. Thi Christus førde oss Liffuet igien/ oc oplod Himmelen/ formedelst sin Opstandelse/ oc hand vijste Verden obenbare/ oc lod hinde see den herlige Seyer/ hand haffde vundet aff Dieffuelen/ Døden/ Sønden oc Helffuede.

Huor Opstod Christus?

J en Vrtergaard/ Opstod hand aff den Graff/ der Nicodemus oc Joseph aff Arimathia haffde lagd hannem vdi. Thi hand kunde icke bliffue i Graffuen/ som Dauid siger i den. xvj. Psalm. Du lader min Siæle icke bliffue i Helffuede/ oc ey heller tilstede/ at din Hellige raadne. Den første Adams fald skede i en Vrtergaard/ Saa skulde den anden Adam opstaa igien i en Vrtergaard.

Naar Opstod Christus?

Om Søndagen aarle i it Jordskiel/ før Solen gick op/ oc før Engelen kom ned oc velte Stenen aff den tomme Graff.

Huilcke ere de Personer der bemeldis i Christi opstandelse?

Først Christus met sine Apostle oc Disciple/ Der nest de gudelige Quinder/ Maria Magdalena/ huilcken Christus haffde dreffuet siu Dieffle aff/ Maria Jacobi Cleophas hustru. Salome Zebedei Sønners Moder/ Johanna/ Chuse hustru/ som var Herodis Lenssmand. Susanna/ oc mange andre/ som var kommen met Jesu aff Galica/ oc haffde veret hannem tienstactige met deris Gods. Item Englene/ oc Pilati Stridsmend som toge vare paa Graffuen.

Huilcke ere de Gierniger eller de ting der skede?

Først/ at Quinderne kiøbte paa beredelsis dagen dyrebar smørelse/ at salue Christum met. Der Christus bleff Kaarsfest/ stod de der hoss/ oc der hand bleff begraffuen/ følgede de effter at de vilde see huor hand bleff lagd/ Oc der effter ginge de bort/ oc kiøbte dyrebar smørelse/ oc beredde Saluen/ saa lenge tiden vilde recke til/ indtil Solen biergedis/ der effter var de stille den neste Sabbath/ indtil Solen gick ned igien/ saa beredde de da oc beskickede den dyrebar smørelse/ som de haffde tilforn kiøbt/ at de vilde komme aarle om Søndagen/ oc Salue Christi legeme.

Huorledis gaar det til/ at Euangelisterne komme icke offuer eens/ Thi den ene siger/ at Quinderne komme meget aarle/ Oc den anden siger/ Der Solen gick op?

Jøderen begønde dagen om afftenen tilforn/ indtil den anden afften/ Som mand seer Gen. j. Der faar er dette Euangelisternis mening/ At Christus opstod aarle om Søndagen at morgen/ huilcken morgen der giorde ende paa afftenen tilforn/ oc begøndis den første hellig dag/ effter den store Sabbath. Men at den ene Euangelist siger meget aarle/ Oc den anden/ Der Solen gick op/ det skal mand icke forstaa/ at Solen skinnde klar offuer all Verden/ men at det rødnede faar Solen/ nogen stund før hun gick op.

Huad

Huad opuecker disse Quinder/at de gaar saa aarle aff staden Jerusalem/hen til Graffuen?

Den store brennende kierlighed/der de haffde til Christum. Den de haffde elsket i liffue/hannem kunde de icke forgleme der hand var død/De ere saa frimodige/at de vden all redsel oc frøct/gaar aarle om morgenen aff staden Jerusalem/bort til Christi graff/oc tencke icke en gang paa den store Sten/der var velt faar dørren aff Graffuen/oc at der laa Vectere omkring Graffuen/De voffue det frimodelige/sette liff oc legeme/gods oc ære/i fare for Christi skyld. Den kierlighed de haffde til Christum/var saa dybt rodfest i deris hierter/at de vilde heller tusind gange møst deris liff/end veret skild fra Christo.

Huor aff bliffue de saa trøstige oc frimodige?

Aff Christi opstandelsis Krafft/Dieffuelen lader sig allerede mercke/at hand er offueruunden oc haffuer møst sin mact/Thi disse Quinder ere mer frimodige/end Diseiplene/oc alle Apostle.

Huad skede der i Christi opstandelse?

Saa siger Mattheus/Der skede it stort/Jordskiel/Thi HErrens Engel kom ned aff Himmelen/gick til/oc velte Stenen aff dørren paa Graffuen/oc sette sig der paa/Oc hans skickelse/var lige som Lynet/oc hans Kleder huide som sne/Men Vecterne forferdis aff frøct/oc bleffue lige som de haffde veret døde.

Huad betyder dette Jordskiel?

Det Guddommelige ords store krafft/huilcket der opuecker den gandske Verden/naar det predickis/oc forferder alle vgudelige Menniske/Som den xcix. Psalm siger/HErren er Konger/der faar buldrer Folckene/Hand sider paa Cherubin/der faar røris Verden.

Huor faar velter Engelen stenen aff Graffuen/kunde icke Christus det sielff haffue giort?

Gud vil der met giffue til kiende/at hand fordi skabte Englene/at/lige som de tiene Christo/saa skulle de oc tiene alle Christne/Hebre. i det xj. Cap. Engelen betyder ocsaa Euangelij Predickere/som skulle velte den store Sten/Menniskens

lerdom / aff den hellige Scrifftis graff / at gudelige Mennische skulle kunde komme til Christum.

Huor faar siger Euangelisten/ At Stenen var offuermaade stor?

Det staar icke til at sige / huor stor fremgang Menniskens lerdom oc paafund / Paffuens besuigelse / de Romske afflads Breffue / Scriffte breffue / Smørbreffue / etc. Oc anden saadan forførelse oc løgen / haff de i Christendommen / oc saadan var kommet i saa stor act oc anseelse / at ocsaa Guds bud / ord oc sandhed / var der met vndertrøct oc til intet giort / At der kunde ingen Christen komme til den rette Euangeliske sandhed.

Huorledis affueltis Stenen?

Naar Sandhed kommer op / oc Euangelium predickis rettelig / da velter en Predicker / met Guds ord / Menniskens lerdoms Sten / aff de Christnis hierter / Saa / at all Dieffuelsens lerdom / Menniskens paafund / løgen oc drøme / Buller oc Afflads breffue falde ned / oc forsuinde faar Guds ord / lige som stoff blæsis bort aff Væiret / oc Sne smeltis aff Solen / at de Christne kunde vden forhindrelse komme til Graffuen / det er / til Euangelij sandhed / oc lære rettelige at kiende Christum / som det er / Gud vere loff / skeet i vor tid.

Huad er det / at Engelens skickelse var som Lynet / oc hans Klede huit / som Sne?

Her betegnis predicke Embedet. Oc du skalt met Lynet / forstaa Louen / hun forferder / oc slaer Sønderne i deris Samuittighed. Men Sne skalt du forstaa / Euangelij lerdom / som trøster / oc husualer igien de bedrøffuede oc forferdede hierter. Søndflodens Exempel / de Sodomiters forderffuelse / Pharaonis oc de Egypters ødeleggelse / som drognede i det røde Haff / ere Lynet oc høre til forferdelse. Men de Niniuiters / Dauids oc Petri Penitentze / er Sne / oc hører til at trøste met. Denne skick oc maade er nøttelig / oc skal stedes holdis ved mact oc brugis i Predicke Embedet / Thi saa predickede baade den Døbere Johannes oc Christus sielff / først Penitentze / oc der nest Søndernis forladelse.

Huilcke

Huilcke ere de Vectere / ſom tage vare paa Chriſti Graff?

De Romſke Hoffſinder / oc deris høye Skoler / Stict/ Kloſter oc tigge Aarden/ da laa omkring Chriſti graff/met deris Ariſtotele / Sophiſteri / Kloſter Regel / Muncke drøme/ Menniſkens paafund/oc lod icke nogen komme til den hellige Guddommelige Scrifft. Huo ſom i de høye Skoler leſde oc Complerede Bibelen / hand bleff Baccalarius Theologie/ Men huo ſom leſde oc Complerede Meſteren Sententiarum/ hand bleff en ypperlig Doctor. Saa iammerlig oc ynckelige gick det til. Men effter at Chriſtus opſtod/oc Sandhed bleff obenbare/ da ere/ Gud vere loff/Vecterne/Afflads kremere/ Termine Brødere/ Sophiſter oc Papiſter / ſaa forſkerrede / at de gaa lige ſom de var Døde henge met Hoffuedet/oc kunde icke ſee gladelig paa nogen Chriſten. Oc alligeuel de end ſee/ høre oc ſielff bekiende/At Chriſtus er opſtanden/oc Euangelium er opkommet igien/ſaa lade de dog kiøbe ſig fra Sandhed (ſom Jødernis Vectere) met Biſcops domme / Forleninger/ Prebender/ oc anden ſaadan ypperlighed oc rente. De ere ſaa forblindede/at de haffue en liden Prebende kierere/end Guds ord oc deris Siels ſalighed/ja deris Bug er deris Gud. Diſſe ſame ſkulle høre aff Chriſto/Huo ſom bluis ved mig oc mine Ord/iblant dette horactige oc ſøndige Slect / ved den ſame ſkal ocſaa Menniſkens Søn bluis/naar hand ſkal komme i ſin Faders herlighed/ met de hellige Engle/Marci. viij.

Huad giorde diß imellem Quinderne?

De komme ihu/ſom de ginge paa veyen/at der var velt en ſtor Sten faar dørren paa Graffuen. Der faar ſagde de til huer andre/Huo ſkal velte oſſ Stenen fra dørren paa Graffuen? Thi hand var meget ſtor/Oc de ſaa der hen/oc bleffue vaer/ at Stenen var velt bort aff Graffuen. Oc at ingen ſkal tencke / at Quinderne velte Stenen ſielff aff Graffuen / da ſetter Euangeliſten der til / Oc Stenen var meget ſtor / Oc de ginge ind i Graffuen / oc funde icke HERRENS legeme/ Da løb Maria Magdalena bort / at forkynde ſaadant/Oc der Quinderne var bekummerede oc ilde til freds/ fordi at

di at Jesu legeme var icke der/ See/ da stod der to Mend hoss dem met skinende Kleder/ oc de forferdedis/ oc sloge deris ansicte ned til Jorden.

Huad sagde Englene?

De sagde til dem. Huor faar lede i effter den Leffuende hoss de Døde? Hand er icke her/ Hand er opstanden Tencker paa det hand talede til eder/ der hand end nu var i Galilea/ oc sagde/ Menniskens Søn skal antuordis hen i Syndernis hender/ oc Kaarsfestis/ oc opstaa paa den tredie dag.

Var da Quinderne nu stillede oc til freds?

Effterdi de icke haffde sielff seet Christum/ da bleffue de endnu bedrøffuede/ Men de tencke paa hans Ord/ oc ginge fra Graffuen/ oc forkyndede det/ der effter faar de Ellffue/ oc alle de andre/ oc deris Ord syuntis dem it Nyemere/ oc de trode dem icke.

Huorledis gaar det Maria Magdalena/ der hun saa løbber?

Der hun løbber (som sagd er) kommer hun til Simon Petro/ oc til den anden Discipel/ der Jesus elskede/ oc siger til dem/ De haffue taget HErren bort aff Graffuen/ oc vi vide icke/ huor de lagde hannem.

Huad giøre Petrus oc Johannes der til?

De ginge til Graffuē/ Men de løbe baade til lige/ oc den andē Discipel løb faar/ snarere end Petrus/ oc kom først til Graffuen/ hand quaager der ind/ oc seer Linklederne ligge/ men hand gick der icke ind. Da kom Simon Petrus/ effter hannem/ oc gick ind i Graffuen/ oc seer Linklederne vere lagd der/ oc den Suede dug/ som var bunden om Jesu hoffuet/ var icke lagd hoss Linklederne/ men serdelis paa en besønderlig sted. Da gick ocsaa den anden Discipel der ind/ som kom først til Graffuen/ oc saa/ oc trode det/ at Legemet var borttaget / Thi de viste icke end nu Scrifften/ at hand skulde opstaa fra de Døde. Da ginge Disciplene til sammen igien/ i deris Huss/ Men de tøffuede icke lenge der vde/ thi de befrøctede sig/ Oc Petrus forundrede sig/ huorledis det gick til.

Huad

Huad giffuis der til kiende met/ at Petrus oc Johannes saa løbber tilsammen?

Der giffuis tilkiende met / den brennendis kierlighed der var i dem baade sammen/ Men at Johannes løbber snarist oc kommer først til Graffuen/der giffuis til kiende met/at kierlighed er i det første heed oc brennende/oc haster offuermaade meget/men hand bliffuer offte mit i lobbet kaald oc laed/Oc troen gaar i det første langsam frem/oc er seenferdig/oc formeris dog dag fra dag/ oc bliffuer jo lenger jo stercker / oc giffuer sig paa det sidste frimodelig i fare.

Huad betegner Linklederne?

Linklederne bemercke Christi mandom / oc Suede dugen Guddommen / At Linklederne nu ligge atspredde / oc Suede duggen er tilsammen svøbt/der giffuis tilkiende met/at Verden kand bedre begribe den predicken om Christi mandom/end om Christi Guddom/Thi Jøderne kunde icke end paa denne dag komme saa langt/at de kunde tro Christi Guddom.

Huad giorde den stund Maria Magdalena?

Hun stod vden faar Graffuen oc græd/ oc som hun nu græd/quaager hun ind i Graffuen/oc seer to Engle side i huide kleder / den ene hoss Hoffuedet/ oc den anden hoss Føderne/der som de haffde lagd Jesu legeme. Oc de sagde til hinde/Quinde/ Huor faar græder du? Hun siger til dem / De haffue taget min Herre bort/oc ieg ved icke/ huor de lagde hannem/Lige som hun vilde sige/ Huad ere dog de vanartige Menniske saa fortredelige? Huor faar monne de saa plage oc pijne oss arme ælendige Menniske? Haffue de icke end nu nock fuldkommet deris onde villie/imod den arme Christum/ vor kiere Mestere oc HErre? Ach huad var det got / der som de ælendige Menniske/ dog vilde vnde den Døde it sted at ligge i Jorden/ efftferdi de vilde icke lade hannem leffue paa Jorden.

Trøster da ingen hinde i saadan angest oc drøffuelse?

Efftferdi Maria haffde saa kierligt oc ynckesamt it hierte/ da vilde Christus icke lade hinde bliffue vden trøst/ oc hand skicket det saa/at hun vender sig til bage/der seer hun Jesum stande/oc ved dog icke/at det er Jesus. Oc Jesus siger til hinde Quinde/Huor faar græder du? Huem leder du effter/Da mente hun

at det haffde veret Vrtergaards manden/oc siger til hannem/ HErre/haffuer du baaret hannem bort/da sig mig/huor lagde du hannem? saa vil ieg hinte hannem / O huor deylig en hinten skulde det veret / En Quinde vil hinte oc bære en Død Mands Legeme/Dette er altsammen ord aff it optend brennende hierte/Hun ved icke huad hun siger/ saa aldelis haffde de tancker om Christo begrebbet oc bespent hindis hierte/Oc efftterdi hun da nu var i Vrtergaarden/da meente hun/at det er Vrtergaards Manden.

Huad giør da Christus?

Hand siger til hinde/ Maria/Denne røst kiende hun strax/ vende sig om/oc sagde til hannem/Rabuni/det kaldis/Mestere/oc hun gick til/oc vilde omfaffne hannem/Da sagde Jesus/Rør icke ved mig/thi ieg er icke end nu opfaren til min Fader/Men gack bort til mine Brødre/oc sige til dem/Jeg far op til min Fader/oc til eders Fader/ til min Gud / oc til eders Gud.

Huad/vil icke Christus lade røre ved sig/den stund hand er her nerverendis i Verden/Huo skal da røre ved hannem/naar hand er opfaren til Himmelen?

Maria meente at Christus var saa opstanden/at hand her i denne Verden vilde bruge dette timelige liff/ som Lazarus oc andre der var opuecte aff Christo / Oc hun tenckte icke at hand vilde begønde it euigt Liff. Jmod denne mening siger her Christus / kiere Maria / Jeg lader icke i saa maade røre ved mig/ Jeg opstod icke saa/ at ieg vilde bliffue her i denne Verden/ Jeg er allerede kommen i it andet væsen/ i it andet vdødeligt/vforgengeligt oc euigt Liff/Der faar skalt du her effter røre ved mig i Troen/oc offuergiffue de kiødelige tancker/ Men gack bort til mine Brødre/oc sige til dem/Jeg far op til min Fader oc til eders Fader/til min Gud oc til eders Gud/ Der giør hand hinde til en Predickerinde / hun skal vere Apostlernis Mesterinde oc Lærerinde. Oc her er det rette Christelige Brøderskab/i huilcket alle Christne Meñiske ere/vnder den eniste Patrone oc hoffuet/vor HErre Jesũ Christo. Oc dette Brøderskab staar der vdi / at vi haffue alle ting almindelig met

Chriſto/oc Chriſtus kalder alle trofaſte Menniſke ſine Brødre/ja ocſaa arme Søndere oc de forlobne Diſciple.

Huor met fortiente de det?

Sandelig icke der met at de flyde/forſuore oc forløbe Chriſtum/ſom vi/diſſ vær/ocſaa giøre/Helffuede oc den evig fordømmelſe var vor fortiente løen/der ſom Gud icke var ſaa naadig oc barmhiertig.

Det er en ſtor ting/ia en herlig Tittel/at Chriſtus kalder oſſ Brødre?

Ja viſſelig/Der ſom it Chriſtet Menniſke kunde det tro/at hand var Chriſti Broder/huad kunde hannem fattis? Eller huem vilde hand frøcte? Den ſlimme Vantro ligger aleniſte i Veyen/oc forhindrer oſſ/at vi icke kunde tro ſaadant oc forlade oſſ der til.

Huad er det da/at hand kalder oſſ Brødre?

Hand giør oſſ der met Metarffuinge i alt ſit gode/Hand er Almectig/Barmhiertig/Fredſommelig/Retferdig/Hellig/Langmodig/Mild/Sactmodig/Trofaſt/Sandru/Hand haffuer all Naade oc ſalighed/Dette giffuer hand oſſ altſammen/oc vedſler met oſſ/giffuer oſſ ſin Naade for vore Sønder/Sin Retferdighed for vor vretferdighed/ſit liff for vor død/ſit Himmerige for vort Helffuede oc fordømmelſe.

Huad er det nu ſagd/Jeg far op til min Fader/oc til eders Fader?

Saa meget vil hand ſige/Min Fader/er ocſaa eders Fader/Min Gud/er ocſaa eders Gud/Haffuer ieg en Gylden/en ſkielling/en pending/da ſkulle i ocſaa haffue den/Alt huad ieg haffuer/det ſkal høre eder til/Oc huad i haffue/det vil ieg tage til mig/Jeg haffuer mact oc formue nock/til at forløſe oc betale for eder.

Ere icke diſſe trøſtelige Ord?

Ja viſſelig/Huo det kunde tro/hand var allerede i Paradiis/ia i Himerige. Huad kunde ſaadant it Menniſke frøcte? Hand kunde io icke andet end ſige/Nu vel/haffuer ieg ſaadan en Broder/da lad komme Dieffuelen/Døden/Sønd/Helffuede/oc huad ſom vil/ieg haffuer en Broder/hand er dem alleſammen veldig oc ſterck nock.

Var oc denne predicken Disciplene trøstelig?

Ja visselig/De side til sammen i Sallen inden lucte døre/ i stor frøct oc fare/ oc vide icke huer time andet/end Jøderne skulle offuerfalde oc sla dem ihiel / Der til met haffue de en ond Samuittighed faar Gud/fordi at de forlod Christum i sin nød/ Ja de side som de var mit i Helffuede.

Huorledis sider da Petrus?

Petrus sider iblant Disciplene / blegner om Kindene oc beffuer/saa offte hand hører Christi Naffn neffnis/ia hand er i saadan angest/ oc hannem er saa bange/at hand icke ved/huort hand skal vende sig/ oc hand kand icke andet tencke/end at Gud er hans affsagde Fiende/ oc vil til euig tid fordømme hannem. Hand kunde jo icke andet tencke paa den tid/end saa/ See/ieg haffuer forsuoret min Mestere/ieg er icke verdig til/at ieg skal haffue deel met hannem i hans Rige.

Huad gior Christus?

Hand vender sit vrede ansict fra dem/oc lader giffue dem til kiende/at de skulle icke frøcte/hand kalder dem sine Brødre/hand tilbiuder dem sit blide Ansict/oc tilsiger dem/at all vrede haffuer nu ende. Ja huor mand hører denne Predicken/der skal Dieffuelen vige bort/Døden forsuinde/Helffuede vere tilluct/ alle Engle skulle vere Menniskens Venner oc glæde sig/ alle Elementer oc alle Creature skulle lee/hierte oc Samuittighed skulle vere glade/Saadant kommer altsammen aff det Brøderskab vi haffue met Christo.

Huad giorde Maria Magdalena / effter hun haffde seet Christum?

Hun gick bort oc forkyndede det faar dem/ som haffde veret met hannem/ som var bedrøffuede oc græde/at hun haffde seet HERREN/oc at hand haffde sagd saadant til hinde. Oc der de hørde/ at hand leffde/oc haffde obenbaret sig faar hinde/da trode de det icke.

Huad giorde de andre Quinder?

De ginge met Maria Magdalena/som met deris Ledsagerinne/til Graffuen igen/ Oc der de komme der ind/saae de en Vng Person side hoss den høyire haand haffde it langt huit klæde paa/oc de forferdedis/at Engelen sider hoss den høyire haand/i it huit

it huit Klede / Der giffuis til kiende met / at Christi Opstandelse haffuer forhuerffuet oss / Søndernis forladelse / Vskyldighed / Retferdighed oc det Euige Liff.

Huad talede Engelen?

Hand sagde til dem / Forferdis icke / Jeg ved at i lede effter Jesum aff Nazareth / den Kaarsfeste / Hand er icke her / Hand er Opstanden / som hand sagde / Kommer hid oc seer steden der som HErren laa / Oc gaar hastelige bort / oc siger hans Disciple det / oc Petro met / at hand er Opstanden fra de Døde / Oc see / hand skal gaa bort faar eder i Galileam / der skulle i see hannem / lige som hand sagde til eder / See / Jeg haffuer sagd eder det.

Her er skickelig bescreffuet / huorledis Menniskēn bliffue retferdige. At Quinderne forferdis / er Lousens Predicken / Men at Engelen trøster dem / det er Euangelij Predicken. J det hand siger / at Christus skal gaa bort faar dem i Galilea / der met giffuer hand dem it Tegen / formedelst huilcket de skulle ihu komme Christi ord / der hand sagde dem lenge tilforn.

Huor faar skulle de forkynde Disciplene Christi Opstandelse?

De var Sorgefulde oc bedrøffuede for deris Sønder / at de var flyede fra Christo / oc der kunde intet Menniske trøste dem / vden aleniste den Predicken om Christi Opstandelse.

Huor faar skulle de giffue Petro det besønderlig til kiende?

Petrus var i den største angest oc bekumrelse / Hand viste huor suarlig hand haffde faldet / oc forsuoret sin Mestere / Der faar kunde hand icke vere til freds / før hand hørde / at Christus var opstanden fra de Døde igien.

Huad giorde Quinderne / effter at de haffde seet oc hørt Engelen?

De ginge hastelige vd fra Graffuen / met redsel oc stor glæde / at de vilde forkynde hans Disciple det / Thi dem var kommen redsel oc beffuelse paa / oc de sagde ingen noget / Thi de frøctede. Denne frøct kommer altsammen der / aff At de forstod icke Scrifften.

Huad vederfaris Quinderne paa Veyen?

Der de ginge bort at forkynde hans Discipler det/ See/ da kom Jesus dem til møde/ oc sagde/ Hel vere met eder/ oc de trad til hannem/ Oc toge paa hans Føder/ oc fald ned faar hannem.

Huor faar lader Christus disse Quinder røre ved sig/ efftersom hand tilforn icke vilde lade det/ ske aff Maria Magdalena?

Hand lader disse Quinder røre ved sig/ at de hoss hans Discipler skulde vere sande Vidne/ til hans Opstandelse. Men aff Maria Magdalena/ vilde hand icke lade røre sig/ fordi at hun haffde end nu/ en Kiødelig mening om hannem/ som tilforn er bemelt.

Huad siger Christus til dem?

Hand sagde til dem/ Frøcter icke/ gaar bort oc forkynder mine Brødre det/ at de gaar bort i Galileam/ der skulle de see mig.

Ere da Quinderne nu vel til freds?

Her haffuer all frøct oc redsel ende/ Engle oc Mennisker kunde vel trøste oss/ oc det gaar oss dog icke til hierte/ Men naar Christus kommer / oc lader forkønde sit Ord / oc rører hiertet met sin hellig Aand / da forsuinder all frøct oc forferdelse.

Gior Christus disse Quinder til predickere?

Ja visselig/ Christus den ypperste Prest/ vier sielff disse Quinder til Prester oc Predicker/ Thi huo som troer paa Christum/ oc formedelst hans Ord haffuer anammet den Hellig Aand/ hand er Prest/ oc hører til den forsamling der S. Petrus taler om/ I/ siger hand/ ere det Vdualde Slecte/ det Kongelige Prestedomme/ oc det Hellige Folck.

Finder mand oc Exempel i Scrifften/ at Quinder haffue lært oc vnderuist andre?

Ja/ den Prophetinde Hanna / Luce. ij. kom aldrig aff Tempelet/ hun tiente Gud met Fasten oc Beden/ Nat oc Dag/ Denne same gick frem/ priisede HERREN / oc talede om hannem til alle dem/ som vintede forløssning i Israel. Oc den Euangelist Philippus haffde fire Døttere/ var Jomfruer/ de Propheterede/ Act. xxi.

Huor faar forbyuder da S. paulus Quinderne at Predicke/ 1. Corinth. xiiij.

S. Paulus forbyuder icke/ at Quinderne ſkulle lære oc bekiende Chriſtum/ Men hand vil/ at det ſkal gaa ſkickelig til i den Chriſtelige forſamling/ Huor nu ſom ſkickelige Mend ere/ der kunde Predicke Guds ord/ der er det tilbørligt at Quinderne ſkulle tie ſtille. Men huor ſom der er ingen Mend ſkickelig til at predicke/ huor faar ſkulde det icke da/ der tilſtedis en Quinde at Lære? Tilſtedes det Quinder/ ſom de der ere Chriſtne/ at døbe i nød/ da maa de ocſaa vel naar trang oc nød er paa ferde/ Predicke Guds ord/ icke formedelſt deris egen fortienſte/ men formedelſt Chriſti Død oc Opſtandelſe.

Huad giorde Vecterne effter Chriſtus var Opſtanden?

Der Quinderne ginge bort/ komme nogle aff Vecterne i Staden/ oc forkyndede de ypperſte Preſter/ alt det ſom var ſkeet/ oc ſagde/ At Chriſtus var met ſtor mact Opſtanden/ i it Jordſkiel.

Huad giorde de ypperſte preſter der til?

De komme tilſammen met de Eldſte/ oc holte it raad/ oc gaffue Stridſmendene pendinge nock/ oc ſagde/ Siger/ at hans Diſciple komme om natten/ oc ſtall hannem bort/ den ſtund i ſouffue/ Oc der ſom det kommer vd hoſſ Landſherren/ da ville vi ſtille hannem til freds/ oc forhandle det ſaa/ at i ſkulle vere vden fare.

Huad giorde Vecterne?

De toge Pendinge/ oc giorde lige ſom de var vnderuiſte/ Oc denne tale bleff obenbar hoſſ Jøderne/ indtil paa denne dag.

Huad ſkulle vi lære aff denne Hiſtori?

Førſt Jødernis ſtore ondſkab oc forſtockelſe/ De legge Vecterne hoſſ Graffuen/ oc beſegle Stenen/ Huorledis ſkulle dog de frøctactige Diſciple/ kunde velte den ſtore Steen aff Graffuen/ at Vecterne ſkulde det icke hørt eller fornommet? De torde ilde nock driſte ſig til at bliffue i it Huſſ/ der ſom Dørrene var foruarede oc tillucte/ huorledis ſkulde de da her vere ſaa driſtige/ at de ſkulde giffue ſig vd aff Staden/ iblant Vectere oc Stridſmend? Eller vil oc nogen ſige/

at de tog hans Legeme himmelig bort/huor faar tog de icke da ocsaa Linklederne? Efterdi den Salue oc Mirrha oc dyrebar Smørelse henger hart ved / oc besønderlig naar der ere mange Saar paa Legemet. Der nest/At de kiøbe Løgen aff Vecterne / thi at soffue Vecterne / huorledis saae de det da? Saae de det oc icke/huad vidne de da? O blindhed offuer blindhed/Løgen kiøbte de/Løgen beholde de. Oc Christus er alligeuel visselig Opstanden / oc den gandske Verden haffuer god ret til at bespotte dem/lige som den Christne Kircke ocsaa siunger om dem paa denne dag/ Dicant nunc Iudei, qui crucis fixerunt filium Dei &c.

Paaske Mandag/ Euangelium/

Luce. xxiiij.

OC see/tho aff dem ginge den same dag til en By/ som var tresinds tiue Aggre langt fra Jerusalem/ oc kaldis Emaus/ oc de talede met huer andre om alt det der var skeet. Oc det begaff sig/der de saa talede/ oc bespurde sig met huer andre/da kom Jesus til dem/oc vandrede met dem/ Men der is Øyen huldis til/ at de kiende hannem icke. Oc hand sagde til dem/ Huad er det faar tale/ der i handle imellem eder paa Veyen/oc ere bedrøffuede? Da suarede en hed Cleophas / oc sagde til hannem/ Est du alene ibland de fremmede i Jerusalem / som icke veed/huad der skede i disse dage? Oc hand sagde til dem/ Huad er det?

Da sagde de til hannem / Det om Jesu aff Nazareth / huilcken der var en Prophete / mectig i gierninger oc

ger oc ord/faar Gud oc alle Folck/huorledis vore ypper=ste Prester oc Øffuerster / antuordede hannem hen / til Dødsens fordømmelse/ oc Kaarsfeste hannem / Men vi haabedis / at hand skulde forløst Jsrael / Oc offuer alt dette/er det i dag den tredie dag/ at dette skede. Der haffue oc nogle forferdet oss aff voris Quinder / de vare aarle hoss Graffuen / oc funde icke hans Legeme/ de komme oc sige/at de saae en Engle syun/huilcke der sige/at hand leffuer/ Oc nogle aff oss ginge bort til Graffuen/oc befunde det saa / som Quinderne sagde / men hannem funde de icke.

Oc hand sagde til dem / O i Daarer oc seenhiertede til at tro alt det/som Propheterne haffue sagd/ Skulde Christus icke lide saadant / oc indgaa til sin herlighed? Oc hand begønte fra Mose oc alle Propheter/oc lagde dem alle Scriffter vd / som var sagde om hannem. Oc de komme nær til Byen/ der de ginge til/ oc Hand lod som hand vilde gaa lenger/Oc de nødde hannem til/oc sagde/ Bliff hoss oss/thi det stunder til afften/oc dagen er forlobben/ Oc hand gick ind at bliffue hoss dem.

Oc det skede/der hand sad til Bords met dem/da tog hand Brødet / tackede / brød det / oc gaff dem det. Da bleffue deris Øyen oplatt / oc de kiende hannem / Oc hand forsuant faar dem. Oc de sagde til huer andre/ Brende icke vort hierte i oss/der hand talede met oss paa Veyen / oc der hand oplod oss Scrifften? Oc de stode op den samme time/ vende til Jerusalem igien / oc funde de

Elleffue forsamlede/ oc de som var hoss dem/ huilcke der sagde HErren er vissselige opstanden/ oc obenbaret Simoni/ Oc de fortalde dem / det som var skeet paa Veyen / oc huorledis hand bleff kient aff dem / i det / at Hand brød Brødet.

Huor offte obenbarede Christus sig paa sin obenbarelsis dag?

Fem gange. Først/ faar Maria Magdalena/ Marci i det sidste. Anden gang/ faar Quinderne/ Matth. i det sidste. Tredie gang/ faar Petro. Fierde gang/ faar de tho Disciple paa Veyen til Emaus/ Luce i det sidste. Femte gang/ om afftenen faar de Elleffue Disciple Luce i det sidste.

Huor faar obenbarede Christus sig/ faar disse tho Disciple paa veyen?

Paa det hand vilde giffue til kiende/ at hand haffuer stor behagelighed til gudelig snack oc tale. Thi huad som hand haffde tilforn/ loffuet oc tilsagd met ord Matthei. xviij. Huor som to eller tre ere forsamlede i mit Naffn/ der er ieg mit iblant dem/ Det beuiste hand her met gierningen.

Huor faar obenbarede hand sig/ som en Pillegrim eller fremmet?

Lige saadan som hand er i deris Hierter / saa obenbarer hand sig faar dem/ spør at/ huad de tale met huer andre/ at hand der met vil locke dem til/ at giffue deris vantro til kiende/ oc haffue aarsage til at straffe oc vnderuijsse dem. Oc Cleophas sagde til hannem/ Est du alene iblant de fremmede i Jerusalem / som icke ved / huad der skede i disse dage? Oc hand sagde til hannem/ Huilcket? Da sagde de til hannem/ Det om Jesu aff Nazareth/ huilcken der var en mectig Prophete/ i ord oc gierninger/ faar Gud oc alle Folck/ huorledis vore ypperste Prester oc Offuerster / antuordede hannem hen til Dødsens fordømmelse / oc Kaarsfeste hannem / Men vi haabedis / at hand skulde forløst Israel / Oc offuer alt dette er det i dag den tredie dag/ at dette skede/ Der haffue ocsaa nogle aff voris Quinder forferdet oss/ de var aarle hoss Graffuen/ funde de hans Legeme icke / oc komme oc sige / at de haffue seet en Engle

Engle syun/ huilcke der sige/ at hand leffuer/ Oc nogle aff oss ginge hen til Graffuen / oc befunde det saa / som Quinderne sagde/ men hannem fundede icke. Met disse ord giffue de deris vantro klarlig til kiende/ i det/ de trøcke saa groffuelig deris mening vd/ oc tale saa om Christo/ at mand vel kand forstaa/ at de giffue hans fotiettelse ingen mact / De kalde hannem en Prophete/ som dog icke var den Mand/ der hand gaff sig vd faar/ oc de holte hannem at vere/ Thi deris haab stod saa til hannem/ at hand skulde opret Israels Rige igien/ oc giort dem fri fra de Romeris Tiranni.

Huad suarede Christus?

Huad sagde til dem/ O i Daarer oc seenhiertede/ til at tro det/ der Propheterne haffue talet. Det er icke aff vrede/ at Christus kalder sine Disciple Daarer / men aff en Guddommelig nidkierhed/ Hand vil der met føre dem til deris Sønders oc Vantroes bekiendelse / at de der effter skulde diss bedre kunde lære at kiende Christum. Der faar siger hand fremdelis/ Skulde icke Christus saadant lide/ oc indgaa i sin herlighed/ lige som hand vilde sige/ Det var saa beskicket aff Gud/ oc aff Propheterne spaaet / at det skulde saa ske/ oc hand begynte paa Mose oc gick igennem alle Propheter/ oc lagde dem alle Scriffter vd/ som var sagde om hannem / Huorledis hand var loffuet Adam/ Abraham / Isaac / Jacob oc Dauid / at hand skulde fødis it Menniske/ Kaarsfestis/ dø oc begraffuis/ oc opstaa fra de Døde igien. Alt dette lagde hand dem klarlig vd oc forstandelige.

Huad giorde Disciplene/ der de hørde denne predicken?

Der de komme nær til den By de ginge til/ oc Christus lod som hand vilde gaa lenger frem/ da nødde de hannem til/ oc sagde/ Bliff hoss oss/ thi det lacker at Afften/ oc dagen skrier fast. Der var end nu en liden gnist i deris hierter / som tindrede end nu oc brende/ oc robte met vsigelige suck/ oc sagde/ Gud giffue at Christus leffde / Gud giffue at det var saa i sandhed/ som denne Pillegrim haffuer sagd faar oss/ O huor løsteligt var det oss at høre/ der hand saa vdlagde oc forklarede oss Scrifften/ Gud giffue at hand vilde sige oss mere om den

gode Christo/Ja vi ville for det ene/nøde hannem til at bliffue hoss oss. Oc hand gick ind met dem.

Huad skede der i Byen Emaus?

Der Christus sad til bords met Disciplene/tog hand Brødet/ tackede/ brød det/ oc gaff dem det/Da bleffue deris Øyen oplatt/oc de kiende hannem/oc hand forsuant fra dem. Aff denne Historí beslutte Paffuens vanuittige Tilhengere / at Christus gaff disse Disciple / som Leegfolck/ alenisté den ene part aff Sacramentet/oc giøre saa der met/en vstadig Gud aff Christo/som siger i dag it/i morgen it andet/skicker i dag/ foruender i morgen. Men Christus betaler dem rettelig. Thi Disciplenis Øyen opladis/oc de kiende Christum/i det/ hand bryder Brødet/Men de vforstandige Papister bliffue blinde oc forstockede. Saa skal det gaa alle sandheds Modstandere/ at de met seendis Øyen skulle vere blinde/oc met obne Øren drøffue/oc intet forstaa met forstandige hierter.

Huad giøre Disciplene effter at de kiende Christum?

De sagde til huer andre/Brende icke vort hierte i oss/ der hand talede met oss paa Veyen/oc oplod oss Scrifften. Her see vi/huor krafftig oc mectig den hellige Scrifft er/At hun opretter oc størcker dem/som ere skrøbelige i Troen/ oc optender dem som ere kaalde i kierlighed/oc opuecker dem til alle gode gierninger. Thi saadan er det Guddommelige ords rette art oc nature/ at det størcker fructactige oc besuarede Samuittigheder/ oc husualer oc trøster mistrøstige oc bedrøffuede hierter/ oc optender dem i Troen/haab oc kierlighed/at de kunde icke tie de velgierninger dem ere beuist/ men de kundgiøre dem faar den gandske Verden/Saa giøre ocsaa disse Disciple. Tilforn ginge de aff Jerusalem/oc vare saa redde at de icke viste huort de vilde hen/ Men nu de see Christum leffuende igen/ oc haffue kient hannem/at hand visselige var opstanden fra de Døde/ da bliffue de frimodige igien/oc stode strax op i den samme stund/ oc ginge til bage igien til Jerusalem/oc funde de Elleffue forsamlede/oc dem som vare hoss dem/huilcke der sagde/HErren er visselige opstanden/oc obenbaredis Simoni/Oc de fortalde dem/huad der var skeet paa Veyen/oc huorledis de kiende hannem/ der hand brød Brødet.

Huad skulle vi besønderlige lære aff dette Euangelio?

Dette støcke skulle vi lære der aff/At naar som vi her paa Jorden ekon see/til den nerverendis gienuordighed oc modgang/oc icke til Guds ord oc foriettelse/oc ville vndfly kaarsset/ Da kommer Christus oc straffer vor daarlighed. Oc naar Euangelij predicken begyndis igien/ da optendis hiertet/ oc brender aff Scrifftens vdleggelse. Men vi kiende Christum icke rettelig/ før hand bryder sit Guddommelige Ords brød/ oc legger faar oss. Naar som hiertet er nu optend i Troen/da skal ocsaa denne Tro bryde sig vd/Oc bære Troens gode fruct/det er/ret kierligheds oc barmhiertigheds gierninger/oc tiene Christum i sin Lemmer/arme ælendige/ singe Mennisske/ at vi icke alenisste skulle binde dem met oss/ men ocsaa nøde dem ind i Huset/ som disse Disciple giorde. J saa maade komme vi da til den hellige Scrifftis grundelige forstand/oc bekomme en retsindig tro til Christum. Naar en Christen er nu saa kommen til Troen/oc formedelst Guds Ord kiender Christum/ da skal hand icke graffue denne dyrebar Perle ned i Jorden/men stedes dele dette liggende Fæ met andre/ oc saa meget mueligt er/hielpe alle Mennisske til retferdighed oc salighed/Det er Guds villie oc befaling.

Tredie Paaske Dag/Euangelium/ Luce. xxiiij.

DEr Disciplene talede om hannem/da trad Jesus sielff mit ind iblant dem/ oc sagde til dem/Fred vere met eder. Da forferdedis de oc frøctede/oc meente/at de haffde seet en Aand Oc hand sagde til dem/ Huad ere i saa forferdede? Oc huor faar stige saadañe tancker op i eders hierter? Seer mine Hender oc mine Føder/det er ieg sielff/finder paa mig oc seer/Thi en Aand haffuer icke Kiød oc Been/som i see at ieg haffuer/Oc der hand det sagde

 vijste

visste hand dem Hender oc Føder. Oc der de end nu icke trode faar glæde/ oc forundrede sig/ sagde hand til dem/ Haffue i her noget at æde? Oc de lagde it støcke aff en stegt Fisk faar hannem oc Honning kage/ oc hand tog det/ oc aad faar dem. Oc hand sagde til dem/ Dette er den tale/ der ieg sagde til eder/ der ieg end nu var hoss eder/ Thi det skal altsammen fuldkommis/ som er screffuet om mig i Mosi Lou/ i Propheter oc i Psalmer/ Da oplod hand deris forstand/ at de forstode Scrifften oc sagde til dem/ Saa er det screffuet/ oc saa skulde Christus lide/ oc opstaa tredie dag fra de Døde oc lade predicke i sit Naffn/ Penitentze oc Søndernis forladelse/ iblant alle Folck oc begønde i Jerusalem.

Huor faar obenbarede Christus sig saa offte/ paa sin obenbarelsis dag?

Lige som hand tilforn haffde sagd til sine Disciple/ at hand paa den tredie dag vilde opstaa fra de Døde/ saa vilde hand ocsaa paa den samme dag/ beuise oc stadfeste sine Ord/ met mangfoldige Obenbarelser.

Huor faar obenbaredis Christus i saa atskillige maade/ oc icke aleniste en gang oc paa en tid?

Det var Menniskelig fornufft icke mueligt/ at begribe denne store Guds gierning/ Opstandelsen/ saa hastelige oc paa en tid aff en eniste Obenbarelse/ Der faar obenbarede Christus sig mange gange i atskillighed/ oc effter tidsens leylighed/ Thi der er ingen aff Troens artickle saa suar at begribe oc tro/ som den Artickel om Opstandelsen/ Der haffuer oc ingen hafft mere igensigelse oc modstand/ baade i det ny oc gamle Testamente.

Naar skede denne femte Obenbarelse?

Paa Opstandelsens dagen at afften/ der Disciplene var forsamlede/ oc Dørrene var tillucte/ aff Frøct oc redsel for Jøderne/ Da kom Jesus lige paa den samme tid/ der de to Disciple var kommen/ oc fortalde huorledis Christus haffde obenbaret sig/ faar dem paa veyen til Emaus/ oc huorledis de kiende hannem/ der

nem/ der hand brød Brødet / oc hand trad mit ind iblant dem/oc sagde til dem/ Fred vere med eder.

Huor faar stod Christus mit iblant dem?

Christus haffde altid holdet det middelste/ J Krøbben laa hand mit imellem Asenet oc Oxen/J Tempelet sad hand mit iblant lerde Mend/ Paa Kaarsset hengde hand mit imellem to Røffuere/Her i Huset staar hand mit ibland sine Disciple. Huor met hand vil giffue til kiende/at hand er den rette Meglere/imellen Gud oc Menniske j. Timoth. ij. Vore Sielis rette mad oc føde/Vor rette Doctor oc Læremester/oc eniste Trøstere i angest oc Dødsens nød.

Huad sagde Christus til dem?

Hand sagde/ Fred vere met eder / Her skulle vi vide/ At efftersdi Christi Rige er icke aff denne Verden/da giffuer hand icke Verdslig oc vduortis Fred/Thi hand siger Johan. xvj. J skulle haffue angest oc trengsel i Verden / Men hand giffuer Guddommelig/induortis oc Aandelig fred/i hierte oc Samuittighed/huilcke der kommer aff Troen.

Huor mangfoldig er Fred?

Tuefolt/ Vduortis oc Induortis.

Huilcken er den Vduortis Fred?

Naar alle ting paa Jorden staar i fred oc rolighed/ saa/at alle Kongerige oc Stæder i Landen/ ja alle Menniske ere samdrectige oc komme offuer it/at der i almindelighed oc offuer. alt er Landsfred / Stadsfred oc Hussfred. Denne fred skulde vel vere i Christendommen / efftersdi vi haffue alle en Gud/en Fader i Himmelen/en Christum/en Daab/en Tro/oc it Tegen til fred oc enighed/som er/Christi Legemis oc Blods Sacramente/ Men denne fred er saa fordempet / at der paa det neste er intet Folck paa Jorden/der er mere vfredsomeligt/ vsamdrectigt oc splidactigere/ end de som haffue it Christet naffn / oc rose sig at vere Christne / oc S. Paulus formaner alligeuel aluarlige Rom. xij. At vi skulle (saa meget mueligt er) haffue fred met alle Menniske.

Huilcken

Huilcken er den induortis Fred?

Naar Menniſken haffue i deris hierter oc Samuittighe-der/ Fred met Gud. Denne Fred kommer aff Troen oc aff Guds ord/ Denne Fred ynſker Chriſtus ſine Diſciple oc alle Chriſtne/ Effterdi nu det er icke vel mueligt/ at vi kunde komme til den vduortis fred/ i Dieffuelſens Rige/ da ſkulle vi jo tracte effter/ at vi kunde komme til denne induortis Fred.

Huad giorde Chriſtus hoſſ ſine Diſciple?

Hand ſtraffede deris vantro/oc deris hiertis haardighed/ at de vilde icke tro dem/ſom haffde ſeet hannem vere opſtan-den/men de forferdedis/frøctede oc meente/at de haffde ſeet en Aand. Her ſee vi en vnderlig ting/Chriſtus ynſker dem fred/oc vil der met trøſte dem/ſaa forferdis de/Hand vil met ſin Op-ſtandelſe giøre dem glade/ſaa ere de frøctactige faar hannem/ lige ſom faar it Spøgelſe.

Huad ſag er der til?

Intet andet end deris Vantro/Lige ſom Troen er en Krafftig ting/trøſter oc giør Menniſkens hierte frimodigt i den ſtørſte nød oc angeſt/ſom vi ſee paa Dauid/der hand ſlog Goliath. Saa er vantro derimod/ſaa miſtrøſtig oc fortuilet en ting/at hun ocſaa i den ſtørſte glæde/giør Menniſkens hierter amectig oc tuilraadige/Som vi ſee paa Kongen aff Babylon/ Baltaſſer/huor ſnart hans mod falder/mit i hans ſtore løſt oc glædſkab/der hand ſaa Haanden ſcriffue paa veggen. Lige gaar det ocſaa her Diſciplene/De ſkulle met rette veret glade aff hans Opſtandelſe/ſaa forferdis de ekon/oc frøcte faar han-nem/ lige ſom faar it Spøgelſe.

Huad talede Chriſtus til dem?

Hand ſagde til dem/Huad ere i ſaa forferdede/oc huor faar komme ſaadanne tancker i eders hierter? Seer mine Hender oc Føder/det er ieg/finder paa mig oc ſeer/thi en Aand haffuer icke Kiød oc Been/ſom i ſee at ieg haffuer. Oc der hand det ſagde/ viſte hand dem Hender oc Føder/oc ſin Side. Vi haffue her mangfoldige beuiſinger paa Chriſti Opſtandelſe. Først kom-mer hand oc ſtaar ſkinbarlig faar Diſciplenis Øyen. Der neſt taler hand met dem/ oc ſiger/at de ſkulle tage oc finde paa

hannem.

hannem. Det tredie er/ at hand vijser dem sine Hender/ Føder/ oc sine Side/ oc beuijser klarlige/ at hand er icke nogen Aand/ men deris Mestere/ Christus/ som bleff Kaarsfest vnder Pontio Pilato/ oc døde/ oc at hand er visselige opstanden aff Graffuen fra de Døde/ oc haffuer det same Legeme/ der hand haffde tilforn/ huilcket hand formedelst den hellig Aands forarbeydelse/ anammede aff Jomfru Maria/ End dog same Legeme nu er it forklaret legeme/ som kand vere huor det vil/ huilcket/ huercken Træ/ Steen/ Jern eller Staal kand forhindre/ oc er i alle maade vforkrenckeligt/ vdødeligt oc skal bliffue til euig tid.

Huad giorde Disciplene til denne Christi Obenbarelse?

Der de saae HErren bleffue de glade/ Oc der de icke end nu trode for glæde/ oc forundrede sig/ sagde hand til dem/ Haffue i her noget at æde/ Oc de lagde faar hannem i støcke aff en stegt Fisk/ oc Honnig kage/ Oc hand tog det oc aad faar dem. Alligeuel Christus haffde anammet it forklaret Legeme/ som icke haffde Mad eller dricke behoff/ saa vilde hand dog æde faar dem/ at hand der met vilde beuijse/ at hand visselig leffde Lige som hand ocsaa befalde/ at giffue den Offuerstis Dotter faar Skolen mad/ der hand haffde opueckt Luce. viij. Saa siger oc S. Petrus/ Act. x. Der som hand taler om Christi Opstandelse/ At Gud opueckt Christum tredie dag fra de Døde/ oc lod hannem icke bliffue obenbaret faar alt Folck/ men faar oss/ som tilforn var vdualde vidne aff Gud/ vi som Aade oc Drucke met hannem/ effter hand var Opstanden fra de Døde.

Huilcken er nu den deylige Predicken/ der Christus giorde faar sine Disciple?

Hand sagde til dem/ Dette er den tale der ieg sagde til eder/ der ieg end nu var hoss eder/ Thi det skulde altsammen fuldkommis/ som er screffuet om mig i Mosi Lou/ i Propheterne oc Psalmer. Christus siger faar sin Pine oc Opstandelse Luce. xviij Seer/ vi gaa op til Jerusalem/ oc det skal altsammen fuldkommis/ som er screffuet formedelst Propheterne/ om Menniskens Søn/ Nu/ effter Opstandelsen/ siger hand/ Det skulde altsammen fuldkommis/ som er screffuet om mig i Mosi Lou/ Prophe-

terne oc

kerne oc Pſalmer. Hvor met hand vil giffue til kiende/oc paaminde oſſ/at vi ſkulle ſee oc giffue act paa Scrifften/læſe oc høre hinde/oc icke gloe oc gabe op i Himmelen/oc vinte himmelſke obenbarelſer/ſom de himmelſke Propheter giffue faar. Nu er det oc icke nock/at læſe eller høre Scrifften/thi vi ſkulle ocſaa lære at forſtaa hinde ret grudelig/Der faar oplod Chriſtus deris forſtand/at de forſtod Scrifften/oc ſagde til dem/ Saa er det ſcreffuet/ oc Chriſtus ſkulde ſaa lide oc opſtaa fra de Døde/paa den tredie dag/oc lade predicke i ſit Naffn/ Penitentze oc Søndernis forladelſe / iblant alle Folck/ oc begønde i Jeruſalem. Lige ſom hand vilde ſige/Det haffuer ſig noget andeeledes met mit Rige/end met Verdſens Rige/ Jeg ſkal icke met meget Stridſfolck oc mange Reyſener/ offueruinde Folck oc tage Land ind/ Ney / ieg vil ſende eder mine Apoſtle oc Diſciple / i den gandſke Verden / til at predicke Euangelium faar alle Creature/til at døbe alle Hedninge/ i Naffn Faders/oc Søns/oc den hellig Aands/til at forkynde Penitentze oc Søndernis forladelſe i mit Naffn/Oc dette ſkulle i begønde i Jeruſalem/oc der effter ſkillis fra huer andre oc vddelis offuer den gandſke Verden/ paa det Eſaie Sprog ſkal fuldkommis i det ij. Cap. Louen ſkal vdgaa aff Zion/ oc Guds ord aff Jeruſalem.

Er da Jeruſalem den ypperſte Sognekircke/ i Chriſtendommen?

Ja viſſelig / Alle andre Sogner/ere ekon den førſte Sognekirckis Jeruſalems Døttere oc Capelle/Thi at Euangelium gick førſt vd/ formedelſt Chriſti befaling / aff Jeruſalem / til alle omliggende Land/ Der faar ſkulle vi huercken predicke eller anamme noget Euangelium/end det ſom bleff predicket i den førſte Sognekircke i Jeruſalem / oc Chriſtus gaff befaling paa at predicke/oc bleff formedelſt Chriſti død ſtadfeſt/ Som er/Jeſu Chriſti/Guds Søns Euangelium/om Penitentze oc Søndernis forladelſe/for Chriſti ſkyld/icke for Menniſkens egen hellighed/gierninger eller fortienſte/men for Chriſti ſkyld. Jtem/at der ſkal predickis om Daaben/huorledis hand er indſet aff Chriſto / icke aff Muncke eller Gendøbere / ſom

Parthier

Parthier oc Secter sige vbluelige. Item/at der skal predickis om Christi Legemis oc Blods Sacramente/ effter Christi indskickelse/at alle Christne skulle anamme det i begge parte/icke halff delen eller aleniste den ene part/som Paffuens Tilhengere haffue giort/at det skal bæris omkring i Processe eller settis i fange Torn/Men at det er beskicket oc indset aff Christo/til at æde oc dricke.

Er det icke da Løgen der sigis/ at Rom er den ypperste Sognekircke/ Oc Paffuen Christendommens hoffuet?

See til deris Lerdom oc leffnet/da skalt du det vel befinde/ De giøre intet aff det Christus haffuer budet oc befalet/ De predicke icke Christi Euangelium/men deris Papisteri/Decret/ Clementini Decretal/oc andet saadant Sophisteri oc Munckedrøme/ De predicke oc icke Penitentze i Christi Naffn/men i deris eget Naffn/Afflad oc Naade/met store Romiske Indsegel oc Breffue/De giorde aff Christi Daab/en Muncke daab/ oc lerde/at huo sig gaff i Kloster/hand bleff døbt paa ny igien. De forvende ocsaa Christi skick i Alterens Sacramente/ oc stæler (som Tyffue) Christi blod fra Legfolck/ der til met absoluerede de huer andre indbyrdis/paa deris egene gierninger oc fortienste/ Der faar høre ds oc icke til Jerusalem/men til Babilon i Dieffuelsens Sinagoga/ Gud omuende dem/ Amen. Christus er den rette Paffue oc Christendommens eniste Hoffuet/ som vdsende aff den rette Sognekircke Jerusalem/ sine Apostle/Euangelister oc Disciple/de rette Cardinaler/ Patriarcker oc Biscopper/bort i den gandske Verden/til at predicke Euangelium/ Penitentze oc Søndernis forladelse i Christi naffn/ Item til at døbe/affløse oc vddele det høyuerdige Sacramente/effter Christi skicke/ huilcket de rette trofaste Tienere/oc Borgere i det Himmelske Jerusalem/ ocsaa flitelige fuldkomme oc vdrette. Dette er det/Christus her siger/ I ere Vidne til alt dette. Oc hand sagde fremdelis til dem/ Fred vere met eder/ Lige som min Fader vdsende mig/ saa sender ieg eder. Oc der hand det sagde/blæste hand paa dem/ oc sagde til dem/ Anammer den hellig Aand/ huilcke i forlade Sønderne/dem ere de forlatt/oc huilcke i beholde dem/ dem ere de beholden.

Huad

Hvad vil Christus met disse Ord?

Saa meget vil hand sige/ J haffue nu trøst/ Fred oc glæde aff mig/ oc alt det som eder er nøtteligt/ saa at i for eders egen Persone icke haffue mere behoff/ der faar skulle i nu effter mit Exempel giøre imod eders Neste/ lige som ieg haffuer giort imod eder/ Jeg forhuerffuede eder oc alle trofaste Menniske naade/ barmhiertighed oc salighed aff min Fader/ Men dette liggende Fæ er icke end nu vddelt/ Der faar haffuer ieg vdualt eder der til/ at i skulle i mit sted vddele det/ oc predicke Euangelium/ om Penitentze oc Søndernis forladelse offuer den gandske Verden/ oc døbe alle Hedninge/ Jeg vdsender eder lige som Faar/ mit iblant Vlffue/ J skulle vente eders Kaarss/ det i skulle bære/ Disciplen er icke offuer sin Mestere/ oc icke heller Suenden offuer HErren/ Haffue de kaldet Hosbonden Beelzebub/ huor meget mere skulle de kalde hans Hussfolck saa/ Matth. x. Oc Johan. xvj. J Verden skulle i haffue angest oc nød/ men fred i mig/ Verer trøstige/ ieg haffuer offueruundet Verden/ Er det saa/ at i lide met mig paa Jorden/ da skulle i ocsaa regnere met mig i Himmelen/ i det euige liff/ Amen.

Den første Søndag effter Paaske/

Epistel j. Johan. v.

KJere Brødre/ Alt det som er fød aff Gud/ offueruinder Verden/ oc vor tro er den seyer/ som haffuer offueruundet Verden/ Oc huo er den som offueruinder Verden/ vden alene/ den som troer/ at Jesus er Guds Søn.

Denne er den/ som kommer/ met Vand oc Blod/ Jesus Christus/ icke met Vand alene/ men met Vand oc Blod. Oc det er Aanden/ som vidner/ at Aanden er Sandhed. Thi de ere tre/ som vidne paa Jorden/ Aanden oc

Vand oc Blod/oc de tre ere it tilſammen. Der ſom vi anamme Menniſkens vidniſbyrd/da er Guds Vidniſbyrd ſtøre. Thi det er Guds vidniſbyrd/der hand vidnede om ſin Søn. Huo ſom troer paa Guds Søn/ hand haffuer dette Vidniſbyrd hoſſ ſig.

Huad gior Johannes i denne Epiſtel?

Hand prÿſer Troen / oc giffuer hindis krafft til kiende / oc ſtaar dem imod/ſom roſe ſig aff Troen vden gierninger/oc ſiger klarlig/at huor ſom Troen er/der ſkulle ocſaa gierninger følge met. Bliffue de oc borte/da er Troen icke retſindig/men Løgen oc mørckhed/Hand ſcriffuer ocſaa imod Cherinthum/oc de falſke Aander/ſom ſige. At Chriſtus kom icke i kiødet/oc ville vorde fromme oc ſalig formedelſt deris egen gierninger/der ſom vi dog ſkulle alleniſte formedelſt hans Blod/ vorde fromme oc ſalig/vden vore gierninger. At denne Epiſtel ſtrider ſaa baade imod dem/ſom ville aldelis vere vden gode gierninger/ oc haffue alligeuel Troen/Oc imod dem/ſom ville met gierninger vorde fromme/oc holder oſſ ſaa/paa den rette middelſte Vey/at vi formedelſt Troen ſkulle vorde fromē/oc fri fra Sønden. Oc der effter ocſaa naar vi ere nu fromē/giøre gode gierninger/oc bruge oſſ veluillige i kierlighed/oc icke ſøge vor egen nøtte der met.

Huorledis prÿſer S. Johannes Troen?

Hand ſiger. Alt det ſom er født aff Gud/offueruinder Verden/oc vor tro er den Seyer/ſom haffuer offueruundet Verden.

Huilcke ere fødde aff Gud?

De ſom troer paa Jeſum Chriſtum/ſom Johannes ſiger i det j. Cap. Saa mange ſom hannem anammede/dem gaff hand mact at vorde Guds børn/ de ſom trode paa hans Naffn.

Huorledis ere da de andre fødde?

Alle Menniſke fødis vredſens oc den euige Døds Børn/ vi vndfangis fødis oc opfoſtris i Sønden/vi leffue i Søden/oc aff Nature/er der i oſſ idel Sønd oc vdyd/Søndelig løſt oc begiering / oc vi foracte Gud oc alle hans bud. Aff vor egen krafft kunde vi aldrig komme/ til Guds børns vduelelſe/ men aleniſte formedelſt den ny fødſel oc Troen til Jeſum Chriſtum.

Huorledis skeer den ny Fødsel?

At vi dræbe den gamle Adam/det er/ det søndige Legeme. Fordi at skulle vi vorde Naadsens/oc det euige Liffs Børn/oc giffue oss veluillige vnder Kaarssit/for Guds skyld/da skal vor gamle Adam affleggis / oc den Menniskelige nature aldelis fornyes/som Christus siger til Nicodemo. Johan. iij. Sandelige/sandelige ieg siger dig. Vden saa er / at nogen fødis end en gang aff Vand oc Aanden/da kand hand icke komme i Guds Rige. Huor som denne ny Fødsel nu icke skeer i oss/der bliffuer den gamle Adam en Skalck/oc en gammel Nequam/som tilforn.

Huad vil Johannes der met/at hand siger/Vor tro er den Seyer?

Saa meget vil hand sige. At tro paa Jesum Christum Guds Søn/vor eniste Meglere/Frelsere oc Saliggiørere/er icke en gierning som staar i Menniskelig krafft / Men den hellig Aands gierning/som i Daaben giør alle tro Menniske til ny Creature/huilcke der nu tencke/Tale oc giør anderleds/end de tilforn tenckte/talede oc giorde. Oc in Summa/Guds Ord som anammis i hiertet/fører met sig den hellig Aand/den hellig Aand forarbeyder troen/Troen giør arffuinge oc Guds Børn/ Oc Guds Børn ere HErrer met Christo/offuer Dieffuelen/Døden/ Sønden oc Helffuede/oc beholde Seyer imod Verden oc alle Helffuedis porte.

Huad kaldis det at offueruinde Verden?

At offueruinde Verden er intet andet/end staa imod den Søndelige løst oc begiæring/forfengelige glæde oc løssactighed/der Mennisken frestis met i Verden/ oc føris i forderffuelse aff Dieffuelen oc deris eget Legeme/oc endelig formedelst Troen til Christum/ offueruinde oc beholde Seyer.

Huad er Verden?

Verden er intet andet/end Legemens løst/Øyenis begiæring/ vort Leffnets Hofferdighed / som Johannes siger i det andet Capit. Alt det som er i Verden/det er Legemens løst/oc Øyenis løst/oc it hofferdigt Leffnet/oc saadant er icke aff Faderen/men aff Verden/oc Verden forgaar met hindis løst.

Huad

Huad er Legemens løst?

At vskickelig begiæring/oc Legemens tilbøylighed til Vkyskhed oc vrenlighed/ til Fraadzeri oc Druckenskab / oc andre saadanne Sønder/som ere forbaaden i Guds Ord etc.

Huad er Øyenis begiering?

Gierighed oc offueruettis omhøglighed for timelig næring. Oc alle Sønder der komer aff Gierighed/som Løgen/bedrægeri/ AaggerStyld/Røffueri/at besuige oc forraske Folck/i Dom/met Vect/Maal/Alne/Breffue/ Segel/Mønt/icke handle retsindelige met sin Neste i handel oc Kiøbmandskab.

Huad er vort Leffnets Hofferdighed?

At vere Staalt/Hoffmodig/oc prale met Mad/Dricke oc Klæder/at høye sig offuer alle Menniske/oc lade sig bedre tøcke met Bøgning oc plantelse/oc foracte andre Folck.

Huad er det Johannes siger. Huo er den som offueruinder Verden/ vden den som troer / at Jesus er Guds Søn/Troer dog Dieffelene ocsaa det oc alle vgudelige?

Johannes straffer met disse Ord/Først den Ketter Cherintum/oc hans Disciple/som benecte Guddommen i Christo/oc sige/At Christus er icke Guds naturlige Søn/men aleniste en vdvald Søn/ som Scrifften kalder tro Menniske/ Guds Sønner oc Børn.

Der nest/giffuer hand tilkiende met disse Ord/at hand icke taler her om den Historiske tro/som mand troer/at Gud er/at hand haffuer en Søn/at den same Søn bleff Menniske/døde paa Kaarssit/opstod fra de Døde/oc opfoer til Himels/huilcket Diefflene oc vgudelige Meñiske ocsaa troer. Men hãd taler her om den rette leffuende oc krafftige Tro/der holder Christum alene for Verdsens eniste Meglere/Frelsere oc Saliggiørere/som døde for alle Menniskes Sønder/oc vdgydede sit dyre Blod. Denne tro beholder alene Seyer/oc giør oss fromme/retferdige oc salige/som disse efftersølgende Ord giffue til kiende. Dette er den/som kommer met Vand oc Blod Jesus Christus/icke aleniste met Vand/men met Vand oc Blod.

Huad vil Johannes met disse Ord?

Efferdi der ligger saa offuermaade meget/ paa vor HErre Christo/da vil hand vel indtrøcke den same Verdsens Frelsere oc eniste Meglere/ Søndsens vdslettere / Dødsens dræbere oc Helffuendis bestormere i vor hierter. Thi at tuile paa Christi tilkommelse i Legemet/paa hans pijne/Død oc Opstandelse/er icke andet/end necte Christum met all sin godhed/velgierninger/verdskyld oc fortienste/Død oc pijne/straffe den hellig Aand for Løgen i Scrifften/foracte Guds Ord/ oc giøre de høyuerdige Sacramente til intet/som flyde aff Christi side/tillucke Himmelen/oc met den tillid til egen fortienste oc gierninger/fare vden troen til Dieffuelen. Thi disse Christi Ord staar fast. Jeg er Veyen/Sandhed oc Liffuit/ Jngen kommer til Faderen/vden ved mig. Saa vil hand nu saa sige. Alle Menniske rose aff/ at de troer/Guds Søn er bleffuen Menniske/Døde paa Kaarssit/ oc opstod fra de Døde igien: Det troer oc Dieffuelen. Men det troer de icke alle/at Christus formedelst sin pijne/Død oc dyrebar Blod/frelste dem fra Sønden/Dieffuelen/Døden oc Helffuede/men sette andre Frelsere i Christi sted/Som er / deris egen gierninger oc fortienste / deris egen formhed oc retferdighed.

Huor faar siger Johannes/De ere tre som giffue vidnisbyrd/ Aanden/Vandet oc Blodet?

Paa det hand skulde io/giøre oss visse oc trøgge i denne troens sag/da vil hand beuijse oc stadfeste met Tre ting/som met trofaste vidnisbyrde/At hand haffuer sagd sandhed/om Christi tilkommelse oc hans fortienste.

Først/vidner om Christo/at hand er Guds Søn/Vandet/ det er / Daaben / Thi Johannes siger obenbare / See / det er Guds Lam/ som bær Verdsens Sønder. Oc der hand kom til hannem hoss Jordan/sagde hand. Jeg skulde Døbis aff dig/ saa vilt du lade dig Døbe aff mig/

Der nest vidner det Blodet/som met Vandet fløde aff Christi side paa Kaarssit / huilcket der afftoede den gandske Verdsens Sønder. Thi at huo som anammer Daaben i troen/hand er visselig/ lige som hand bleffue skinbarlig toet i Christi Blod / oc renset aff Sønden. Thi at vi faa icke Søndernis forladelse/formedelst vore gierninger eller fortienste / men formedelst Christi

Død oc Blods vdgydelse/ som hand siger Esaie i det xl Cap. Jeg er den/ Jeg er den/ som vdsletter dine misgierninger/ Denne forladelse legger Christus i Daaben/ Dette Blod/ er icke Oxe eller Bucke blod/ men det er vskyldigt/ retferdigt/ oc helligt Blod/ aff det vskyldige lille Lam Christo/ oc er liff sens blod. Der faar haffuer det ocsaa skarp Sebe/ at det afftoer alle Sønders vrenlighed/ fortærer oc vdsletter i it øyeblick Sønden oc Døden/ oc fører all naade met sig igien/ oc det euige Liff.

For det tredie/ Vidner Aanden/ Først i de hellige Propheter/ der nest hoff Jordan der hand kom offuer Christum i Due lignelse/ Der effter paa Pintzdag/ der hand bleff vdsent til Apostlene/ huilcke der predickede oc forkyndede Christum i den gandske Verden/ at hand er den leffuende Guds Søn/ oc alle tro Menniskis Frelsere oc Saliggiørere.

Dette er io herlige vidnisbyrd om Christo?

Ja visselig/ er det herlige/ faste/ sande oc trøgge Vidnisbyrd/ Huo vilde icke tro saadanne Vidne? Huo vilde ftemdelis tuile paa Christo? Troer mand dog Menniske naar de bære vidnisbyrd/ Huor faar skulde mand icke da tro saadanne herlige Vidnisbyrd/ som er/ Aanden/ Vandet oc Blodet? Besønderlig effterdi Faderens Vidnisbyrd end ocsaa kommer der til/ som Johannes siger fremdelis. Der som vi anamme Menniskens Vidnisbyrd/ da er Guds Vidnisbyrd end støre/ Thi det er Guds Vidnisbyrd/ at hand vidnede om sin Søn/ Huo som troer paa Guds Søn/ hand haffuer dette Vidnisbyrd hoff sig.

Huad vil Johannes met disse Ord?

Hand vil saa meget sige/ Der som saadanne Vidnisbyrd om Christo icke opuecke oss/ da trøste oss Gud. Daaben bær Vidnisbyrd om hannem/ Det Blod vidner om hannem/ der hand afftoede vore Sønder met. Der vidner om hannem sandheds Aand/ huilcken der veed aff ingen Løgen eller Hegleri. Der offuer bær oc Faderen sielff Vidnisbyrd/ først hoff Jordan/ der nest paa det Bierge Thabor/ at denne Christus er hans velsignede Søn/ i huilcken hand haffuer behagelighed/ huilcken alle Menniske oc skulle vere lydige/ huad Vidnisbyrd ville vi mere haffue? O huor salig ere de som anamme dette Vidnis-

byrd/men ve dem/ som det foracter. Gud giffue/ at vi lære rettelig kiende Christum/ oc bliffue hoff hannem euindelig/ AMEN.

Den Første Søndag effter Paaske/

Euangelium Johannis. xx.

DEn same Sabbath at Afften/der Disciplene vare forsamlede / oc Dørrene var tilluete/ aff redsel for Jøderne/ Da kom Jesus/ oc trad mit ind iblant dem/ oc sagde til dem/ Fred vere met eder. Oc der hand det sagde/ viste hand dem Henderne/ oc sine Side. Da bleffue Disciplene glade/ at de saae HErren. Da sagde Jesus atter til dem/ Fred vere met eder/ Lige som min Fader vdsende mig/ saa sender ieg eder. Oc der hand det sagde/ bleste hand paa dem/ oc siger til dem/ Anammer den hellig Aand/ Huilcke i forlade Synderne/ dem ere de forlatt/ Oc huilcke i beholde dem/ dem ere de beholdene.

Men Thomas en aff de Tolff/ som kaldis Tuilling/ var icke hoff dem/ der JEsus kom/ Da sagde de andre Disciple til hannem/ Vi haffue seet HERren/ Da sagde hand til dem/ Vden saa er/ at ieg seer Nafflegabbene i hans Hender/ oc stinger mine Finger i Nafflegabbene

gabbene/oc stinger min Hand i hans side/da vil ieg det icke tro.

Oc otte dage der effter var atter hans Disciple der inde/ oc Thomas met dem/ Da kommer JEsus/ der Dørrene var tillucte/oc staar mit iblant dem/ oc siger/ Fred vere met eder. Der effter siger hand til Thoma/ Reck din Finger hid/oc see mine Hender/ oc reck din Hand hid/oc stick hinde i min Side/ oc ver icke Vantro men tro. Thomas suarede/ oc sagde til hannem/ Min HERRE oc min Gud. Jesus siger til hannem/ Efferdi du haffuer seet mig Thoma/ da trode du/ Salig ere de som icke see/ oc troer alligeuel.

Jesus giorde ocsaa mange andre Tegen faar sine Disciple/som icke ere screffuene i denne Bog/ Men disse ere screffuen/at i skulle tro/at Jesus er Christus/Guds Søn/ oc at i formedelst Troen skulle haffue Liffuet/i hans Naffn.

Huor om taler dette Euangelium?

Om den hellige Thoma/Thi saa scriffuer Johannes/Thomas en aff de Tolff/som kaldis Tuilling/var icke hoss dem/der Jesus kom/Da sagde de andre Disciple til hannem/vi haffue seet HErren/Da sagde hand til dem/vden saa er/at ieg seer Nafflegabbene i hans Hender/ oc stinger mine finger i Nafflegabbene/ oc stinger min hand i hans Side/ da vil ieg det icke Tro. Denne Historí er nøttelig for de vforsøgte Christne/som end nu ere skrøbelig i Troen/i huilcke en stadig tillid til Gud/ icke vil rettelig haffue fremgang/ oc de vide icke huad de skulle giøre/ at de kunde komme til en stadig tro/oc fordriffue saadan Vantro oc fortuilelse/Disse same settis her it trøsteligt Exempel faar i Thoma/ som offuermaade dybt var falden i saadan Vantro/oc kunde met stor nød komme der aff/oc bliffue bestørcket i Troen.

Haffde to Thomas tilforn en ret smuck Tro?

Det er vist / Om Christi pine haffde hand saadan en tro/ At der Lazarus laa siug/ oc Christus sagde til sine Disciple/ Lader oss reysse til Judeam igien/ Oc Disciplene suarede/ Mestere/ Sidste gang vilde Jøderne stenet dig/ oc du vilt reyse der hen igien? Da sagde Thomas til Disciplene/ Lader oss reysse met/ at vi kunde dø met hannem/ Men her er denne Tro/ saa aldelis bleffuen til intet/ at hand ingenlunde vilde tro Christi Opstandelse.

Var icke Thomas da hoss Disciplene/ der Christus kom til dem?

Det var saa beskicket aff Gud/ at Thomas var der icke/ paa det at Thome Vantro/ skulde komme vor tro til gode/ Thi Thome seenferdige oc langsamme Tro/ haffuer mere hiolpet oss/ end Magdalene hastige oc snare Tro/ Thi at effterdi Thomas vilde icke tro/ vden hand kunde see oc føle/ da lagde hand oss saadan en grunduoll til Opstandelsens Artickel / at vi kunde icke lenger tuile der paa. Det var nytteligt oc got/ at de store Helgen/ oc Christendommens Pillere/ fulde/ at vi arme Søndere icke skulle falde i misshaab eller fortuile/ naar vi snuble oc falde/ men trøste oc oprette oss met saadanne Exempel oc tencke / Den som haffuer naadelig hiolpet oc trøstet de fattige Disciple / hand skal ocsaa komme oss til hielp.

Huorledis kommer da Thomas paa den rette Vey igien?

Otte dage der effter (scriffuer Johannes) var atter hans Disciple der inde/ oc Thomas met dem/ da kom Jesus/ der Dørrene var tillucte. Lige som Petrus skulde forsuere Christum/ saa skulde Thomas vere vantro. Oc lige som Christus haffde trøstet Petrum/ saa trøster hand ocsaa Thomam/ i dette Euangelio.

Huor faar side Disciplene inden lucte Dørre?

Fordi at de var frøctactige i tuende maade/ Vduortis befrøctede de/ at de skulde offuerfaldis aff Jøderne/ Induortis beklagede deris Samuittighed dem/ De viste huor vrede Jøderne var/ Saa fornemme de ocsaa vel/ huor suarlige de haffde søndet imod Christum/ Derfaar sade de frøctactige oc redde/ oc viste for stor redsel icke huort de vilde hen/ Oc besønderlig Pe-

trus naar hand hørde Christi naffn ekon neffnis/da bleff hand saa hiertknipt/at hand neppelig kunde tale/oc naar hand hørde nogen sted en Bielcke knage eller it lidet bulder/da mente hand at Himmelen skulde falde/ Der var ingen andre tancker/ end at Gud vilde vere deris Dødfiende.

Huad giorde Christus i denne Disciplenis frøct oc angest?

Lige som hand bleff født aff Jomfru Maria/ hindis Jomfrudom vforkrencket/oc lige som hand opstod aff Graffuen/oc Indseglene brødis icke i sender/Saa kom hand ocsaa ind at lucte Dørre til Disciplene/Oc hand vil lige ved den same maade komme / formedelst sit Ord oc Aand/ i de trofaste Menniskis hierter / at Samuittigheden skal icke forkrenckis / Thi det er vist/at naar Christus kommer met sit Ord/da forkrencker hand icke Samuittigheder/hand forrøcker icke Menniskens forstand/ hand foruilder icke fornufften/hand forstører icke Sinndene/som falske Lærere oc Løgenpredickere giøre/der foruende / nedslaer oc forstøre alting/oc lade intet bliffue ved mact.

Huorledis kommer det da / at saa mange Mennniske foruildis/naar Guds Ord oc Euangelium predickis?

Guds Ord haffuer icke der vdi skyld/ men den falske Lerdom oc Løgenpredicken/der deris hierter haffue tilforn anammet/oc ere saa besætte met/at Guds Ord kand icke haffue rum eller sted der vdi. Men vilde de vdrense Menniskelig lerdoms oc Løgens gamle Surdey / oc hiertelig anamme Euangelij reene Ord/da skulde det ingen nød haffue met dem. Thi saa lenge Sathan haffuer sin boleg der/met vgudelig lerdom/da kand Christus icke haffue sit Herberge der.

Huad giorde Christus/der hand kom ind til sine Disciple?

Hand stod mit iblant dem oc sagde/Fred vere met eder/ At haffue fred/er icke andet/end tro/ at Christus Døde for vore Sønders skyld/oc bleff opuect fra de Døde/for vor Retferdigheds skyld/Saa/ at Sønden skal icke kunde beklage oss/ Dieffuelen icke forferde oss/Døden icke vndertrøcke oss/Helffuede icke fordømme oss. Denne fred giffuer Christus oss/ formedelst sit hellige Euangelium/i huilcket hans Døds oc Opstandelsis fortienste/tilbyudis oc giffuis oss forgeffuis / Huo som nu

 anammer

anammer Ordet met it trofast hierte / hand anammer den hellig Aand/oc huo som anammer den hellig Aand/hand haffuer Søndernis forladelse / oc huem Sønderne ere forlatt/ hand haffuer fred/Thi den hellige Paulus siger/Rom. v. Nu vi ere bleffuen retferdig formedelst Troen/da haffue vi fred met Gud/formedelst vor HErre Jesum Christum.

Haffue oc Phariseer oc Sielffgiorde Helgen saadan fred?

Ney/Thi de arbeyde paa/ at komme til saadan fred oc til Søndernis forladelse/ formedelst deris egen retferdighed/ gierninger oc fortienste/huilcket der er aldelis vnueligt/Thi efftherdi intet Menniske kand giøre saa meget/som hand er plictig til at giøre/da staar hand stedes i tuilsmaal/om hans gierninger ere Gud behagelig eller icke/Oc den som tuiler/hand tencker jo icke/at hand skal anamme noget aff HErren/Jacobi. j.

Huad siger Christus til Thomas?

Hand sagde til hannem/Reck din Finger hid/oc see mine Hender/oc reck din Hand hid/oc stick hinde i min Side/oc ver icke Vantro/men tro. Denne Historia giffuer til kiende/at troen kand icke bliffue bestandig/vden Guds leffuende Ord/huercken i Fred eller vfred/glæde eller bedrøffuelse. Thomas lod sig icke der met nøye/at Disciplene sagde/Vi haffue seet HErren/hand vilde sielff see Christum oc tage paa hannem/Lige saa lade icke heller Quinderne/sig nøye met Engelens ord/ som sagde/ Christus er opstanden/de vilde sielff see oc tage paa Christum.

Huor faar lader Christus arme Søndere oc vantro Menniske røre ved sig?

At ingen skal haffue noget omskyul/eller kunde aarsage sig/ oc sige/Ja/Christus er strack/streng/grum oc forferdelig/hand handler strengelig met arme Søndere/hand er vmild met dem/ oc vil ingen Naade beuise dem/Huo kand haffue løst til at holde sig til hannem? Men her kand ingen aarsage sig/ her er intet paaskod/Christus er kommen til oss aff Himmelen/ hand staar faar Dørren/hand bancker paa/oc siger/Kommer til mig alle/i som arbeyde oc ere besuarede/Jeg vil veirquege eder/ Ja alt det som kommer til mig/siger hand / vil ieg icke forskyude. Oc Esaias siger/ Hand skal icke sønderbryde det knusede Røer/oc icke

vdsløcke

vdslecke den røgende Viste. Der aff skulle vi lære/at vi icke heller skulle foracte arme Søndere/eller dem som ere skøbelig i Troen/eller forvijse dem vredelig fra oss/ Men effter dette Christi Exempel / vnderuise dem venlig oc met sactmodighed/ oc føre dem paa sandheds vey. Det er en offuermaade salig gierning/at vende en Søndere fra sin onde Vey/I skulle vide (siger S. Jacob) at der som nogen omuender en Søndere/ fra sin Veyes vildfarelse/ da haffuer hand hiolpet en Siel fra Døden.

Hvor faar lader Christus sine Hender/Føder oc Side til syune?

Alle Menniske vilde gierne vorde salige/der faar giøre de atskillige gierninger/at Gud skal ville vere dem naadig / oc de kunde komme til Himmelen/ Paa det nu Christus kand bortage denne falske mening/da vijser hand dem sine Hender/Føder oc Side/Lige som hand vilde sige/Der see i de Saar oc Naffle borer der ieg fick i stridē for eders skyld/Der aff skulle i lære min store kierlighed/der ieg haffde til eder/i det/at ieg gaff mit Liff oc Legeme for eder/oc eder/til gode/offueruant Dieffuelen/forstørede Helffuede/ihielslo Døden/afflette Sønden/ oc vil nu vere eder Barmhiertig oc Naadig.

Huorledis ere vi da kommen vnder Guds vrede?

Adams oc Eue Sønd/som var en fremmet Sønd/førde oss Guds vrede paa/Fordi at end dog vi icke aade aff det forbaadene Eble/saa skulle vi alligeuel bære skylden.

Huorledis komme vi til naade igien?

Formedelst fremmede gierninger oc fortienste/som er ved vor HErris Jesu Christi gierninger/vi ere meget for ringe til/at imodstaa den ringeste Sønd/met vor mact oc gierninger/Men allringeste til/at vi skulde kunde gaa Dieffuelen vnder øyen/ ficte oc stride met hannem. Ville vi handle imod Dieffuelen/ oc bliffue bestandige for Guds dom/da skulle vi haffue Christi gierninger oc fortienste.

Huad haffuer mand her til vijst oss/ før Euangelium kom op?

Vor egene Hender oc Føder/ det er/ vi bleffue foruijste til vore egen gierninger oc fortienste/at vi der skulde bygge oc forlade oss paa/Huilcket der en suar misgierning oc Christi benectelse.

Bleffue

Bleffue oc vore hierter stillede til freds/naar vi saae til vore egen hender oc føder?

Der bleff jo lenger io mere vfred oc vrolighed i Meñiskens samvittighed/ Men naar vi nu see til Christi hender/ Føder oc side/ da kiende vi den hiertelige kierlighed/ hand haffde til oss/ At hand ocsaa gaff sit Kiød oc Blod i døden for oss/ oc frelste oss fra all Dieffuelsens / Dødsens Søndens oc Helffuedis mact / Der aff bliffue vi da hiertelig glade/ oc komme til en rolig fredsommelig Samuittighed.

Huad sagde Thomas/ effter hand haffde seet oc taget paa Christum?

Hand sagde/ Min HERRE oc min Gud/ Der bekiender hand/ at Christus er sand Gud oc Menniske/ Huilcken bekiendelse der er saa nødtørfftige/ at ingen kand vden saadan bekiendelse bliffue salig/ Rom. x.

Huo imod siger denne Thome bekiendelse?

Alle gierninngs Helgen/ Paffuens Prester oc Muncke/ som sige/ Mine gierninger/ min fortienste/ mit Aarden/ mine Pillegrims reysser/ mine Afflads breffue/ min Fasten/ Lessning/ Sang/ ere min HErre/ oc min Gud/ de skulle forhuerffue mig Naade/ oc giøre mig en naadig Gud / oc endelig hielpe mig til Himmelen/ ellers er ieg fortabt.

Huad sagde Christus til Thome bekiendelse?

Hand sagde/ Effterdi du haffuer seet mig Thoma/ da trode du/ Salig ere de/ som icke see/ oc troer alligeuel/ Met disse ord giffuer Christus troens nature til kiende/ at hun er en viss tillid til det/ der mand haabis til/ oc icke tuiler paa det/ der mand icke seer/ Hebre. xj. Saa er nu vor Salighed vdtrøct i disse ord/ Salig ere de som icke see/ oc troer alligeuel.

Huad skulle vi nu lære aff denne Thome Historie?

I. At Troen er icke saa ringe en ting/ at hun henger alemiste i ord/ eller sømmer paa tungen/ som froie eller en boble paa Vandet/ men hun er en Guds gaffue/ oc Guds gierning. Thi at Menniskeń maa vere saa lærd/ fornumstig oc vijss/ som hand nogen tid kand/ saa skal hand dog aldrig kunde forstaa sig paa Troen / vden hand dragis til oc vnderuijsis / aff dem hellig Aands besønderlige naade / Som Christus giffuer til kiende

Johan.

Johan. vj. aff den Prophete Esaia Capitel. liiij. De skulde alle bliffue lerde aff Gud.

II. Troens begøndelse er i frøct oc redsel / i sorge / anger oc ruelse / Thi Guds frøct er Vijsdoms begøndelse / Syrach i det første Capitel. Oc Esaie i det sidste / Jeg seer til den Elendige / oc til den som haffuer en senderknuset Aand / oc frøcter faar mine Ord. Skal Troen føre trøst oc glæde til oss / giøre oss en rolig Samuittighed oc hiertelig glade / som hindis art oc Natur er / da skal jo dette vere det Første / at hun skal finde anger oc ruelse / it bedrøffuet Hierte / oc en beklemt Samuittighed der som hun skal komme / ellers er Mennisken icke bequem til at anamme troen oc den Guddommelige trøst / Thi Christus siger / Matth. xj. Euangelium Predickis de Arme. Thi saa handler Gud / at naar hand vil omuende it Menniske / giøre hannem retferdig oc opuecke Troen / da fører hand hannem først i størst Vantro / frøct / angest oc forferdelse / ja hand støder hañem ned i Helffuede / Lige som Hanna siunger / j. Regum. ij. HErren ihielslar oc giffuer Liff / hand fører til Helffuede oc hid vd igien.

III. Skal Troen bliffue bestandig oc obenbare / da skal hun forsøgis oc prøffuis formedelst Kaarsset oc frestelser / lige som Guld i Ilden / Thi S. Paulus siger / Rom. x. At Euangelium er Kaarssens Ord / Oc Act. xiiij. Siger hand / formedelst megen bedrøffuelse skulle vi gaa ind i Guds Rige. Oc Luce i det sidste / Skulde Christus icke lige / oc indgaa saa i sin herlighed / Til huilcken herlighed / Gud hielpe oss allesammen / Amen.

Den Anden Predicken /

Johan xxj.

DEr effter obenbarede JEsus sig hoss Tiberiadis Haff. Oc hand obenbarede sig saa. Simon Petrus / oc Thomas som kaldis Tuilling / oc Nathanael aff Cana Galilee / oc Zebedei Sønner / oc to andre aff hans Disciple var tilsammen. Simon Petrus siger til dem /

dem/Jeg vil gaa bort at Fiske. De sagde til hannem/Da ville vi gaa met dig. De ginge hen vd/oc tradde strax i Skibbet/oc den same nat finge de intet.

Der det var nu Morgen/stod Jesus paa brædden/men Disciplene viste icke at det var Jesus. Jesus siger til dem/ Børn/haffue i intet at æde? De suarede hannem/Ney. Da sagde hand til dem/Kaster Garnet til den høyere side aff Skibbet/da skulle i finde/Da kaste de/oc kunde icke drage mere faar Fiskens mangfoldighed. Da siger den Discipel/som Jesus elskte/til Peder/Det er HErren. Der Simon Petrus hørde at det var HErren/giordede hand Skiorten omkring sig/thi hand var nøggen/oc kaste sig i Haffuet/Men de andre Disciple komme paa Skibbet/thi de var icke langt fra Landet/men ved to Hundrede alne/oc de droge Garnet ind met Fiskene.

Som de ginge nu vd paa Landet/ saae de Kuol ligge der oc Fisk der paa/oc Brød/Jesus siger til dem. Tager hid aff Fiskene/der i nu finge. Simon Petrus stigede ind/ oc drog Garnet op paa Landet/fult aff store Fiske/Hundrede oc tre oc halffrediesinds tiue. Oc alligeuel de var saa mange senderreffs dog Garnet icke. JEsus siger til dem/Kommer oc giører maaltid .Men ingen aff Disciplene torde spørge hannem at/Huo est du? Thi de viste at det var HErren/Da kommer Jesus oc tager Brødet oc giffuer dem det/ disligest ocsaa Fisken/Dette er nu den tredie gang/at Jesus er obenbaret faar sine Disciple/ effter hand er Opstanden fra de Døde.

Huor

Huor offte obenbarede Christus sig effter sin Opstandelsis dag?

Fire gange / Den Ottende dag effter sin Opstandelse / i Thome neruerelse. Aanden gang / i Galilea hoff Tiberiadis Haff. Tredie gang/ i Galilea/ paa it Bierge/som Jesus haffde bestillet dem hen/ Matth. xxviij. Fierde gang/ i Bethania/ der som hand opfor til Himmels/

Huorledis obenbarede Christus sig hoff Tiberiadis Haff?

Saa scriffuer Johannes/Simon Petrus/oc Thomas som kaldis Tuilling/oc Nathanael aff Cana Galilee/oc Zebedei Sønner/oc tho andre aff hans Disciple var tilsammen. Simon Petrus siger til dem/Jeg vil gaa bort at Fiske/De sagde til hannem/Da ville vi gaa met dig/De ginge hen vd oc tradde strax i Skibbet /Oc den same nat finge de intet.

Huor faar ginge de hen at Fiske?

De lidde Hunger oc nød/Christus var icke nu altid hoff dem/Pungen var borte/ deris Skaffere oc Rentemestere Judas haffde hengd sig/der var it kaald Arnsted/oc de lete effter stompen/Den tid var kommen der Christus talede om/ Math. ix. Huorledis kand Brøllups Folcket sørge/saa lenge Brudgommen er hoff dem/ Men den tid skal komme/at Brudgommen skal tagis fra dem/da skulle de Faste/Effterdi nu Petrus haffde tilforn født sig aff sit Fiskeri/ da tager hand til sit gamle Embede igien/der hannem trengde/Hand viste vel/ at en Christen skal icke gaa Aarckeløff/ men skal Arbeyde noget redeligt/ enten met Henderne eller met Munden.

Naar skeer det?

Naar huer giøri sit kald/det som hannem er befalet/At en Bonde pløyer oc Saaer sin Agger/ en Borgere tager vare paa sit Embede / Øffrighed regiære deris vnderdanne vel/en Predickere forkynder Guds Ord klarlige.

Huad bør Arbeydere at haffue?

Saa siger Christus/Math. x. En Arbeydere er sin Løn verd. Oc S. Paulus siger. j. Cor. ix. Huo drager nogen tid i Strid paa sin egen Sold? Vide i icke at de som Offre/æde aff Offeret/Oc de som røcte Alteret/haffue nøtte aff Alteret. Effterdi nu Apostlene icke paa den tid/brugede predicke Embedet/da

syuntis

syntis dem at det var icke tilbørligt/at de skulle gaa Aarckeløse/oc besuare andere Folck met trøgleri / der faar giffue de sig til deris Fiskeri igien.

Er mand oc plictig til/at føde hine lade Messe prester oc Muncke?

S. Paulus siger/ Huo som icke Arbeyder / hand skal icke æde/ Men at Paffuen byuder i sin Ret/at der skal ingen vies til Prester / vden hand er vel besørget / met rente / Prebender/ Kannicke domme/saa/at hand haffuer icke behoff at Arbeyde/ Der met giffuer hand til kiende/at hand er den rette Antichrist. Christus vil haffue Tienere/ som skulle Arbeyde i Guds Ord/ Saa opfylder Paffuen Christendommen met Messe prester/Calente prester/Offerprester/Domprester/lade Fraadsere oc aarckeløse/ Bugtienere/ som icke arbeyde i HErrens Vingaard/ icke opbøgge oc forbedre Christendommen/icke lære Almuen/ icke Predicke/icke vddele Sacramente/De bruge oc intet redeligt Arbeyde met deris hender/men ligge i obenbare Hoer/i alle grumme Sønder/laster oc skendsel/huor met de forarge den gandske Verden.

Skulle da Disciplene oc Predickere arbeyde/effterdi Christus siger/ Luce ix. Huo som legger sin Hand paa plouen/oc seer sig til bage / hand er icke bequem til Guds Rige?

Der er tuende hande arbeyde/Tilbørligt oc Vtilbørligt/ Det tilbørlige oc sømmelige Arbeyde/vil Gud haffue aff alle Menniske/huilcket hand befalede/Gen. iij. Men det vtilbørlige oc vsømmelige Arbeyde oc dagdriffuelse haffuer Gud forbaadet / Der faar gaffue Petrus oc de andre Disciple sig til Fiskeri igien / Oc naar S. Paulus icke predickede / da giorde hand Tappet/Act. xvi. ij. Men Mattheus oc Zacheus gaffue sig icke til Toldboden igien/til en vredelig oc vsømmelig handel.

Huorledis gick det til / at de Fiskede den gandske Nat/oc finge intet?

Naar mand vil Fiske met Louens Predicken/vden Christo/ da gaar ingen met en god Samuittighed ind til Gud/oc det er Nat/ Men naar Euangelium Predickis om Christo/ det er Morgen stunden oc den klare Dag/ som giør gierningen/ at mange komme til en god Samuittighed. S. Paulus siger Coloss. iij.

loss. iij. Alt huad i giøre/ met Ord oc met gierninger/ det skulle i giøre i vor HErris Jesu Naffn/ Mange arbeyde vden affladelse/ men efftersdi de begønde icke deris handel i HErrens naffn/ oc ville icke see til Christum/ eller søge hannem i deris Arbeyde/ da er alt deris Arbeyde forgeffuis/ Thi Gud skal legge den første Steen / oc begønde Bygningen/ ellers bliffuer der intet aff.

Huorledis skulle vi søge eller atspørge Gud i vort Arbeyde?

Vi skulle haffue Gud faar Øyen/ oc holde oss til hans Ord. Først atspørge Guds rige/ oc hans Retferdighed/ Naar vi det giøre/ da vil hand giffue sin velsignelse til vort Arbeyde/ at det altsammen skal triffuis/ Løckis oc haffue god fremgang.

Huad/ om en fattig Mand arbeyder vden affladelse/ Aarle oc Silde/ oc kand end da aldrig faa Hosen til Skoen?

Hand skal sette sit haab til Gud/ oc icke falde i miss haab/ Naar oss tyckis/ at Gud haffuer forglemt oss/ da er hand oss paa det neste/ Thi hand veed vel/ naar det er tid at hielpe/ der faar kaldis hand ocsaa den rette Nødhielpere. Petrus oc hans Staalbrødre fiskede ocsaa den gandske nat oc finge intet. Hand motte vel sagd/ vi arbeyde forgeffuis/ vi suelte ihiel/ Men hand giør det icke/ Hand arbeyder paa en god trøst/ haabis til at det skal bliffue bedre/ Oc vinter velsignelse aff Gud / Lige som hand nu haabis / saa skeer det ocsaa / Christus obenbarer sig faar dem.

Huorledis obenbarede Christus sig/ faar sine Disciple hoss Haffuet?

Saa scriffuer Johannes. Der det var nu Morgen/ stod Jesus paa Bredden/ Men Disciplene viste icke/ at det var Jesus. Hand stod der som en Mand der vilde kiøbe Fisk til Daffuere/ oc sagde / Børn / haffue i intet at æde? De suarede hannem/ Ney/ Hand sagde til dem/ kaster Garnet vd paa den høyere side aff Skibbet/ da skulle i finde. Da kaste de vd/ oc kunde icke drage mer for Fiskens mangfoldighed/ Da siger den Discipel der Jesus elskte/ til Peder/ Det er HErren. Disse Ord lære oss/ at alle vore gierninger oc vort Arbeyde skal vere løckfalig oc forfremmis oss til gode oc Salighed / naar som vi formedelst Troen anamme Guds Ord/ oc forlade oss stadelige paa Gud/ oc be-

gønde vort Arbeyde i hans Naffn/Thi at skulle vi forhuerffue noget/da skal det skee formedelst Guds ord oc Naade.

Huor faar staar Christus paa Haffsbredden?

Thi hand haffde nu formedelst sin pjne oc Død/offuer-uundet denne Verdsens bulder oc Storm/oc formedelst sin Opstandelse offuerkommet it euigt Liff/Der faar gaar hand icke nu lenger paa Haffuet/men staar paa Bredden/at hand vil recke oss sin Hand / oc hielpe oss ocsaa hen offuer til salighheds Haffn. Diss imillem drage Predickere Fisk til Landet/ hu-licke Christus vil først paa den Yderste dag skille fra huer an-dre/Matth. xiij.

Huorledis kommer det/at Johannes kiender Christum?

Christus siger/Matth. v. Salig ere de som haffue it rent Hierte/Thi de skulle see Gud.

Huad giorde da Petrus?

Der Simon Petrus hørde/at det var HErren/ giordede hand Skiorten omkring sig/thi hand var naggen/oc kaste sig vd i Haffuet. Der aff skulle vi lære/at naar Christus bliffuer rettelige bekiend i Troen/da frøcter mand icke lenger nogen fare/ Der forsuinder da all redsel oc frøct.

Huad giorde de andre Disciple?

De komme paa Skibbet/thi de var icke langt fra Landet/ men ved to Hundrede alne/oc droge Garnet til Landet met Fiskene/At Petrus kommer i Vandet oc Disciplene paa Skib-bet til Haffsbredden / Er icke andet / end at vi allesammen skulle komme til Opstandelsen j formedelst en Tro/oc icke forme-delst nogenhande gierninger.

Huor mange Fiske finge de?

Hundrede oc tre oc Halfftredie sinds tiffue.

Sønderreffs da Garnet icke?

J det Fiskeri Luce v. bleff Garnet i sønderreffuet men her reeffs det icke i sønder / Hulcket der betegner / at her paa Jorden ere i Christendommen mange falske Christne / Sec-ter oc Kettere/ som sønderriffue Euangelij garn / oc atskille oc forvilde den Christelige samdrectighed oc enighed / Men

paa den

paa den Yderste Dag skal der ingen fattis/eller bliffue borte aff de Gudfrøctige oc Vdualde/Oc alligeuel der end ere mange Fiske i Garnet/saa skal dog Guds kierlighed holde dem tilsammen.

Huad mercker dette tal paa Fiskene?

J dette tal Hundrede oc tre oc Halfftredie sinds tiffue/er it smuct Misterium eller Hiemmelighed / Thi at Scriffuer du disse tal effter hueranddre. j. ij. iij. iiij. v. vj. vij. viij. ix. x. xj. xij. xiij. xiiij. xv. xvj. xvij. oc du legger dem tilsammen / da finder du Hundrede tre oc Halfftredie sinds tiffue/Nu ere her i dette tal x. oc vij. Ti mercke Louen/ Syu mercke Euangelium/oc den hellig Aands naade. Skal nogen bliffue salig/ oc dragis i Euangelij garn/til det Himmelske Fæderne Lands Bred/ da skal det skee formedelst Louens oc Euangelij Predicken. Til denne hiemmelighed hører ocsaa dette stycke/at der ere tre gange Halfftredie sinds tiffue i dette tal/oc tre der offuer/Thi Halfftredie sinds tiffue mercke oc betegne Fryde Aaret/ det er/Syndernis forladelse/oc tre mercke den hellig Trefoldighed/Fader/Søn/oc den hellig Aand/i huilcken vi komme til Syndernis forladelse oc til det euige Liff.

Huad skede der / den gang Disciplene komme til Landet?

Der skede tre Jertegen/Først haffde Peder kast sig vd i Haffuet/oc kom i Vandet til Land. Det andet/ Disciplene drage Garnet fult aff store Fiske/ oc det senderreffs dog icke. Det tredie/ De funde it Maltid bered vden Menniskelig hielp/ gloende Kuol oc Fisk der paa/oc Brød. Der aff skulle vi lære Troens krafft oc fruct/Thi det Menniske som Troer/skal haffue sit ophold/oc før det skulde Dø aff Hunger/da skal der regne Brød ned aff Himmelen.

Siger mand icke almindelig/ Du skulde lenge bie oc vinte/før en stegt Due skulde flyge dig i Munden?

Hoss de Vantro/Lade/Aarckeløse/Løsgengere/Dagdriffuere/ er det it vist Ordsprog / Men hoss trofaste/Gudfrøctige Menniske/som tage vare paa deris Kald/ere alle ting mulig/ Marci. ix. som vi see paa Jsraels Børn/oc i dette Euangelio paa Disciplene.

Huor faar siger Christus/ Tager hid aff Fiskene/der i nu finge/ Efftersdi Christus dog sielff/ var den eniste aarsage der til/at de finge dem?

Den Hellig Aand pleyer offte/at tilscriffue oss de gierninger i Scrifften/huilcke hand dog sielff giør i oss/Jcke at vi skulle rose eller Hoffmode oss der aff/lige som vi Haff de giort dem/ Men at vi skulle vere saa meget vindskybeligere/oc mere flitige at fare frem i vort kald/Der faar/efftersdi Gud giør oss den ære/ oc tilscriffuer oss noget got/som oss syunis giøre vi vden hannem/ da skulle vi huercken vere lade til av giøre got/eller Hoffmode oss der aff.

Huor faar obenbarer Christus sin Opstandelse/met saa mange Jertegen?

Fordi at der ligger stor mact/paa denne Artickel om Opstandelsen/Thi der haffuer ingen Artickel/veret mere vanskelig at tage troen paa / end denne/Der haffuer oc ingen Artickel hafft mere modstand oc igiensigelse end denne. J det gamle Testamente/i det Babiloniske Fengsels tid / var der Jøder/ som icke kunde tro/at Gud kunde frelse Jsrael aff Babel/Der faar gaff Gud den Prophete Ezechiel it Syun/ i det xxxvij. Capitel. At hand icke aleniste vilde Frelse dem aff Babel / Men at hand ocsaa vil naar tiden kommer/ opuecke de Døde aff Graffuerne/thi saa siger Propheten/ J tørre Been/hører HErrens Ord. Saa siger HErren om disse Been/See/ieg vil føre en Aand i eder / at i skulle bliffue Leffuendis/ Jeg vil giffue eder Aarer oc lade Kiød voxe offuer eder/Oc drage Hud offuer eder/ oc giffue eder Aande/at i skulle bliffue Leffuende igien/oc i skulle fornemme at ieg er HErren. J det ny Testamente/i Christi tid/trode icke heller Saduceerne de Dødis opstandelse. Der faar Scriffuer ocsaa S. Paulus i. Thess. iiij. Kiere Brødre/Vi ville icke dølge faar eder om dem som souffue At i skulle icke sørge/som de andre/der haffue intet Haab. Thi der som vi troer/at Jesus er Død oc opstanden/Saa skal oc Gud føre dem frem met hannem/som Souffue ved Christum. Thi de Christnis Død/er en begyndelse til det euige Liff/Der til hielpe oss Gud/Amen.

Den Tre-

Den Tredie Predicken om Petro oc Johanne/Findis paa S. Hans Euangeliste Dag/Johan. xxj.

Den Fierde Predicken/
Matth. xxviij.

MEn de Elleffue Disciple ginge til Galileam/paa it Bierge/som Jesus haffde bestillet dem hen. Oc der de saae hannem/fald de ned faar hannem/ Men nogle tuilede. Oc Jesus trad til dem / talede met dem/ oc sagde/Mig er giffuen all mact i Himmelen oc paa Jorden/Gaar fordi hen/ oc lærer alle Folck/ oc Døber i Naffn Faders/oc Søns/oc den hellig Aands/oc lærer dem at holde alt det/ieg haffuer befalet eder. Oc see/Jeg er hoss eder alle dage/indtil Verdsens.

Obenbarede Christus sig oc mer effter sin Opstandelse?

Ja/J Galilea/Thi saa siger Mattheus/De Elleffue Disciple ginge bort til Galileam/paa it Bierge/som Jesus haffde bestillet dem hen/oc der bleff hand seet aff mere/end fem Hundrede Brødre paa en tid/aff huilcke der Leffue end nu mange/ men nogle ere hen Suffuede.

Paa huilcket Bierge haffde Christus bestillet dem?

Paa det Bierge Thabor/ paa huilcket Christus ocsaa haffde tilforn forklaret sig / i sine Disciplers/ Petri/ Johannis oc Jacobi neruerelse/ faar Moses oc Helias/oc giffuet sin Guddommelige herlighed til kiende.

Huad giorde de paa det Bierge Thabor?

Der de saae hannem/ fald de ned faar hannem/men nogle tuilede.

Huad vil Euangelisten der met giffue til kiende?

At Troen er en seldsam Vrt/oc Voxer icke i huer mands Vrtergaard/ Oc som den hellige Paulus siger / Troen hører icke huer mand til/men hun er en Guds gaffue.

Huor aff kommer Troen?

Troen skal haffue sin oprindelse / Voxe oc flyde aff Jesu Christi Saar/som naar du hører/at Gud Fader var dig saa gunstig oc naadig/at hand ocsaa gaff sin elskelige Søn i døden for dig/oc du Troer det/da bliffuer dit hierte/vden det er aldelis aff Steen/ Gud gunstig oc veluillig igien/oc der voxer i dig en besønderlig Kierlighed oc behagelighed til Gud / til hans Lerdom oc Bud/saa/at du der effter giør gierne oc veluillig / huad Christus kreffuer aff dig/dog giør du det icke aff din egen krafft/men aff den hellig Aands krafft/huilcken du haffuer anammet formedelst troen. Thi Christus er alene den Klippe/der mand skal suge det velsmagende Smør oc Honnig aff. Deut. xxxij.

Huad sagde Christus til disse Disciple oc Brødre?

Hand giør en deylig Predicken faar dem/Oc siger til dem/ Mig er giffuen all mact i Himmelen oc paa Jorden/Gaar fordi bort i den gandske Verden / oc predicker Euangelium faar alle Creature/oc lærer alle Folck / oc døber dem i Naffn Faders/ oc Søns/oc den hellig Aands/ oc lærer dem at holde/alt det/ieg haffuer befalet eder/Oc seer ieg er hoss eder alle Dage/ indtil Verdsens ende.

Huor faar giorde Christus denne Predicken?

Efftersdi Christus vilde giøre sine Disciple / til sende Bud oc Predickere/oc sende dem vd i Verden/ at Predicke Euangelium/ Da giffuer hand dem først til kiende/huad Herre de haffue/ oc huis sende Bud de ere/ som er/den HErris der all mact er giffuen i Himmelen oc paa Jorden/huilcken der er Almectig/som icke vil forlade dem/som dem vil beskøtte oc beskierme fra all vløcke/alligeuel Dieffuelen/Verden oc Helffuedis porte/buldre oc bruse imod dem/

Huad befaling giffuer hand dem?

Hand befalede dem/at de skulde Predicke Euangelium i den gandske Verden/Ja Euangelium/icke Menniskens Lerdom oc Bud/icke deris egen Drøme oc paafund. Hand befaler dem ocsaa/ at de skulle Døbe alle Hedninge / i Faders/ Søns/oc den hellig Aands Naffn / iblant huilcke de vmøndige Børn ocsaa begribis/oc icke ere vndertagen.

Huor faar siger hand Lærer dem at holda alt det/ieg haffuer befalet eder?

At vi icke skulde mercke/at Daaben er alene nock til Sønderis forladelse/da vil Christus ocsaa at hans Ord skal Predickis. Hand vil ocsaa/at vi skulle met gierningen fuldkomme Daaben/som vi haffue loffuet oc tilsagd i Daaben.

Huad haffue vi da loffuet?

Først/ at vi ville forsage Dieffuelen/ oc alle hans gierninger oc væsen. Der nest/ at vi ville Tro paa Gud Fader/Søn/oc den hellig Aand/oc beuijse denne Tro met vort Leffnet oc vore gierninger. Det tredie/at vi ville dræbe vor gamle Adam/oc fordempe Søndelige løst oc begiæring i Legemet / oc vorde ny Menniske.

Huor faar siger Christus saa klarlig/ Oc lærer bestedelige dem at holde det/som ieg haffuer befalet eder?

At ingen skal fordriste sig til/at Predicke det som hannem syunis sielff got at vere/som Canonister/Decretister oc Papister giøre/huilcke der icke Predicke Guds Ord/men deris eget Ord.

Huor faar siger Christus/Jeg er hoss eder alle dage/indtil Verdsens ende?

Det giør hand alle Christne til en besønderlig trøst/Thi det er jo alle Christne en offuermaade stor hiertēs glæde/naar de høre/ at de haffue stedes saadan en veldig HErre hoss sig/Huad got kand dem fattis/som altid haffue Christum Guds Søn hoss sig? Oc huad ont kād dem vederfaris/som haffue den Herre hoss sig/ der all mact er giffuen/ i Himelen oc paa Jorden? Oc alligevel Christus haffuer forladet Verden syunlig/oc er opfaren til Himmels/Saa sider hand dog hoss Faderens høyere Hand/oc regnerer vsyunlig offuer alle ting. Oc som S. Paulus siger/Ephes. j. Gud Fader sette hannem til Meninghedsens hoffuet/ offuer alle ting/huilcken der er hans Legeme/oc hans opfyldelse/som opfylder all ting i alle.

Roser dog Paffuen sig der aff/at hand er Christi Stadholdere / oc Christendommens Hoffuet?

Christus haffuer ingen Stadholdere behoff / efftterdi hand er sielff neruerendis/indtil Verdsens ende/som hand her siger/Jeg er hoss eder alle dage/indtil Verdsens ende/Lige som hand vilde sige/Jeg sender icke Stadholdere / som paa mine vegne skulle byude oc befale/Regere oc regnere/Men ieg sender Predickere oc Ordsens Tienere/som skulle Predicke Euangelium/oc tiene huer mand/ Jeg vil sielff vere neruerendis met min Aand oc Naade/huor som i lære oc Predicke mit Ord/oc vddele Sacramente. Saa er jo Paffuen huercken Christendommens hoffuet eller grunduol/Thi at var it Dødeligt Menniske Christendommens hoffuet/da var Christendommen it Monstrum (it vanskabt Spøgelse) Lige som mand vilde sette it Asen hoffuet paa it Menniske / Christendommen var ocsaa i saa maade/ begrundet paa en fattig Søndere/ som icke kunde imodstaa Helffuedis porte/men de skulde haffue mact offuer hannem / huilcket der icke skal vere / som Christus siger/ Matthei. xvj.

Huad nøtte oc trøst haffue vi aff Christi Opstandelse?

Vi ere visse paa/at Christus formedelst sin Opstandelse haffuer offuervundet Dieffuelen/forstøret Helffuede/ihielslaget Døden / affslet Sønden / opladet Himmelen / ocført oss Liffuet igien. Der aff følger nu it frimodigt hierte/oc en rolig Samuittighed/at vi forseer oss got til Gud/ som til vor kiere Fader/oc til Christo/som til vor kiere Broder/Thi at den som troer/at Christus opstod fra de Døde/hand troer ocsaa/at hand haffuer mact offuer Dieffuelen/ Døden/Sønden oc Helffuede. Efftterdi nu Troen forbinder oc giør oss it met Christo/saa/at hand er vort Hoffuet/oc vi hans Lemmer/da er det jo vist/at vi ocsaa skulle haffue mact offuer Dieffuelen/Døden/Synden oc Helffuede. Oc dette skal vere vor Paaske glæde oc trøst/ baade den stund vi Leffue oc naar vi skulle Dø/Thi at opstod Christus fra de Døde/da skulle vi ocsaa opstaa/oc Leffue met Christo euindelig/ Amen.

Den

Den anden Søndag effter Paaske/

Epistel j. Petri. ij.

Kiere Brødre/ Christus haffuer lidt for oss/ oc ladet oss it Exempel/ at vi skulle effterfølge hans Fodspor/ huilcken der giorde ingen Synd/ der er oc icke funden suig i hans mund/ huilcken/ der icke bandede igien/ der hand bleff bandet/ icke Truede/ der hand leed. Men hand sette det ind til den/ der Dømmer rettelig/ huilckē der offrede sielff vore Synder/ paa sit Legeme/ paa Træet/ at vi skulde vere døde fra Synden/ oc leffue i Retferdighed/ Formedelst huis Saar i ere bleffuene retferdige. Fordi at i var som vildfarende Faar/ men i ere nu omuende/ til eders Sielis Hyrde oc Biscop.

Huad lærer S. Petrus i denne Epistel?

Effter at hand haffuer vnderuijst allehande Statte/ huorledis de skulle holde sig i deris Kald/ oc formanit Suēnene trolige/ at de skulle vere deris HErrer lydige/ icke aleniste de fromme/ men ocsaa de vnderlige. Nu kunde Suennene vel saa suare der til/ oc sige. Huo kand altid lide oc fordrage/ de vrede HErrers vret oc fortredelighed/ oc ligge vnder huer mands Føder? Der holder Petrus dem Christi Exempel faar/ oc siger. J Tienere/ verer HErrerne vnderdanige met all frøct/ icke aleniste de gode oc fromme/ men ocsaa de onde oc vanartige. Thi det er naade/ om nogen fordrager ont oc lider vret/ for sin Samuittigheds skyld til Gud. Thi huad er det for en Roesse der som i lide Hug for eders misgierningers skyld? Men naar i lide oc taalle for velgierningers skyld/ det er Naade hoss Gud.

Huad gior S. Petrus i denne Epistel?

Hand holder oss Tre støcke faar. Først / at vi skulle følge Christo. Det andet/ Huor vdi vi skulle følge hannem. Det tredie/ Huor faar vi skulle følge hannem.

Huad siger hand om det Første stocke?

Hand siger saa / Huo som vil vere Christi Discipel / hand skal bære Kaarssit effter hannem / lide megen Frestelse / gienuordighed / Forfølgelse / bedrøffuelse oc angest. Huo som skammer sig ved Christi Rigis Hoffarne oc Hoffklæder / hand skal oc skamme sig ved den Konge Christo. Jo mere vold oc vret en Christen lider / io bedre staar hans sag: Vi skulle endelig bliffue Christo Guds Søn lig. Rom. viij. Lide vi met Christo / da skulle vi oc regnere met hannem.

Huad siger hand om det Andet stocke?

Hand siger. Christus giorde ingen Synd / der er oc icke funden Suig i hans Mund / oc der hand bleff bandet / Bandede hand icke igien / oc Truede icke / der hand leed / Men hand satte det ind til den / der Dømmer rettelig. Her giffuer S. Peder til kiende / huor vdi vi skulle følge Christo / Som hand vilde sige. Christus Guds Søn var taalmodig i sin pijne / hand besuegg ingen / Bandede ingen / Truede ingen / men hād satte all sin pijne ind til Gud sin Fader. Der vdi skulle vi nu følge hannem / siger S. Petrus / Ja Christus siger sielff Matth. xj. Lærer aff mig / thi ieg er sactmodig / oc ydmyg aff hiertet. Oc Luce. vj. Elsker eders Vuenner / giører dem got som eder hade / Velsigner dem som eder forbande / Beder for dem / som forfølge eder / oc giør eder ont.

Haffue vi oc Exempel paa denne Efterfølgelse?

Ja sandelig / Huad Christus lerde met Ord / det beuijste hand oc met gierninger. Hand bad for dem der hannem Karssfeste / Fader forlad dem det / thi de vide icke huad de giøre / Luce xxiij. Lige saa leed Joseph vret aff sine Brødre taalmodelig / oc befalede Gud sagen. Disligest leed Dauid vret aff sin Søn Absolon / oc Semei skendsel. Saa bad oc Stephanus for sine Fiender / HErre beholt dem icke denne Synd. Disse Exempel skulle vi Christne oc saa følge / icke Heffne oss sielff / men befale Gud heffnen / som siger / Heffnen hører mig til / ieg vil betale.

Huorledis taler hand om det Tredie stocke?

Hand siger saa. Hand offrede sielff vore Synder paa sit Legeme / paa Kaarssit / at vi skulde vere fri fra Synden / oc leffue i retfer-

retferdighed/ formedelst huis Saar i ere bleffuene Hielbrede-
Fordi at i var lige som vildfarēde Faar/ men i ere nu omuende til eders Sielis Hyørde oc Biscop. Her giffuer S. Petrus tilkiende/ huor faar vi skulle effterfølge Christo / som er fordi/ at hand er vor Forløsere oc Frelsere/ia vor Hyørde oc Biscop. Vi skulle eff-terfølge Christo i de forbeneffnde stycke/ som vnder Kaarssit/i pīne/i taalmodighed/sactmodighed/ia i en Christelig omgien-gelse oc Leffnet/oc see oss dog faar/at vi icke bruge denne om-giengelse til retferdighed.

Thi der til tiener ingen Menniskelig gierning eller fortienste/ men aleniste Jesu Christi fortienste/huilcken der gaff sig alene oss sielff hen i Døden/oc offrede vore Sønder paa sit Legeme/ paa Kaarssens træ etc. Thi at formedelst Christū ere vi aleniste forløst fra Dieffuelen/ Døden / Sønden oc Helffuede/ Forme-delst hans Ribbeler oc Saar ere vi hielbrede/formedelst hans eniste Død oc Helffuede/kom̄e vi til Himmelen oc det euige Liff.

Effterdi Christus nu er Kaarss fest / Død oc begraffuen for oss/oc aff slette vore Sønder formedelst sin Død/ oc formedelst sin Opstandelse / forhuerffuede oss sin retferdighed igien / oc gaff oss sin Aand/til at giøre fremdelis got/da er det tilbør-ligt/at vi følge hans Aand/oc icke lade den gamle Adam bruge sin vanart/ eller tilstede Sønden at regnere i/eller iblant oss.

Huorledis skal denne Effterfølgelse skee?

Vi skulle Loffue oc tacke Gud/Kaarss feste vort Legeme/ vocte oss fra Sønd/at vi icke skulle formedelst vor vtacknemelig-hed/giøre vor sag argere.

J huad maade?

Vi haffue en gang veret i Dieffuelsens/Dødsens oc Helffue-dis vold/oc Christus friede oc frelste oss der fra/oc nedlagde vore Fiender/der skulle vi tilbørlig tacke hannem faar/oc icke giff-ue oss fortredelig vnder disse Fiender igien. Vide icke/siger S. Paulus/ at alle vi som ere Døbte/ ere Døbte i hans Død? Som hand vilde sige. Ere i bleffuene Christne/oc haffue anammet Daaben/da følger oc eders Frelseris Christi fodspor. Falde i aff skrøbelighed i Sønd/da staar op igien/tencker paa den Pact der

bleff giort met Gud i Daaben/lader aff at Sønde/oc omuender eder til Gud igien bedrer eders leffnet/oc naar i komme paa den rette vey igien/da staar icke stille/gaar oc icke til bage igien/i det gamle Søndelige leffnet/men farer stedes frem/oc beder met de hellige Apostle/om eders trois forøgelse/oc beuijser troens fruct/ eders Neste kierligheds gierninger/skicker Gud eder dissimellem Kaarss/frestelse/pijne oc bedrøffuelse til/da verer taalmodige: Skulle i Dø/ da skulle i icke frøcte for Døden. Thi Daaben er it tegen/at Christi død er eders Død/oc lige som Christus offuervant Dieffuelen/Sønden oc Helffuede/opstod fra de Døde/oc leffuer euingelig/ Saa skulle ocsaa vi offueruinde Dieffuelen/ Døden/Sønd oc Helffuede i Christi naffn/ opstaa igien paa den yderste dag fra de Døde/oc leffue euingelig.

Huad er nu Summa/paa de sidste Ord/ i denne Epistel?

Vi ere Christi Faar / hand er vor Hyørde oc Erkebiscop/ Christus er vor HErre/vi hans Suenne oc Tienere/Christus er vor Mestere/vi hans Disciple/vi ere hans henders gierning/ oc hans græssgangs Faar/Christus er Timmermand oc Bøgmestere/vi ere Træ oc sten til bøgningen/Christus er Pottemageren/vi Jord eller leer. Skal der bliffue noget got aff oss/da skal hand berede/Heffle/behugge/skure oc beskicke oss der til/ ellers bliffuer der intet aff. Der faar vil S. Petrus saa meget sige/kiere Børn/ Lader Christum Guds Søn/vere oc bliffue eders Hyørde oc Biscop/ Lader hannem vere eders fyllistgiørelse/eders retferdighed/forløssning oc Salighed/formindsker hannem intet aff hans fortienste / lader hannem alene vere eders Søndebod / Døddræbere oc Helffuede stormere / Hand haffuer oc giort det alene / vdslet Sønden / dræbet Døden/ forstørit Helffuede oc opladet Himmelen. Der faar lader hannem oc alene vere den eniste Meglere/Talssmand/Frelsere oc Saliggiørere/Følger hans fodspor i en ret bestandig karsk tro/i ret Broderlig vfarffuit kierlighed/ i den gamle Adams rette dræbelse/Ja i en ret Christelig omgiengelse / væsen oc leffnet. Giører imod eders Neste/lige som i ville/at hand skal giøre imod eder/ oc lader denne gode omgiengelse/vere Troens fruct/ aff it got Træ/ia it ret Christeligt leffnets fruct/ saa skal Christus

den god

den gode Hyørde/ føre eder som sine elskelige Faar/ til god salig Føde/ her i denne Verden til sit hellige Guddommelige Ord oc kundskab/ oc i den anden Verden til det euige Liff/ Amen.

Den Anden Søndag/ effter Paaske/ Joh. x.

JEg er en god Hyørde/ en god Hyørde lader sit Liff for Faarene/ Men en Leye Suend/ som icke er Hyør de/ huilcken Faarene icke høre sielff til/ seer Vlffuen komme/ oc forlader Faarene/ oc flyer/ oc Vlffuen griber fat paa oc atspreder Faarene/ Men Leye Suenden flyer/ thi hand er en Leye Suend/ oc acter Faarene intet. Jeg er en god Hyørde/ oc kiender mine/ oc ieg kiendis aff mine. Lige som min Fader kiender mig/ oc ieg kiender Faderen/ oc ieg lader mit Liff for Faarene. Oc ieg haffuer end nu andre Faar/ de ere icke aff denne Stij/ oc ieg skal føre dem hid/ oc de skulle høre min røst/ Oc der skal bliffue en Hiord oc en Hyørde.

Huad handler Christus i dette Euangelio?

Tre Støcke. Først setter hand imod huer andre/ gode Hyørder oc Leye Suenne/ Vlffue oc Faar/ oc siger hand huad art oc Nature huer aff dem haffuer besønderlig. Der nest/ giffuer hand til kiende/ huilcke Faarene ere oc Faarestien. Det tredie/ Hand beslutter at hand alene er den rette Hyørde/ som setter sin Siel for sine Faar.

Huad

Huad gior en god Hyrde?

En god Hyrde gaar ind at Dørren i Faarestien/ hand føder Faarene/ hand fører dem vd til god Gressgang/ oc ind igien/ hand gaar hen faar dem/ oc setter sit Liff til for dem.

Huad gior en Leye Suend?

En Leye Suend føder sig sielff/ hand fører Faarene vel til Gressgang/ men hand drifftuer dem hen faar sig/ oc følger langt effter/ oc der som hand seer Vlffuen komme/ da flyer hand.

Huor faar kalder Christus de onde Hyrder Leye Suenne?

Fordi at de acte Faarene icke meget/ Faarenis forderffuelse gaar dem icke til hierte/ de ville icke heller/ paa det Faarene kunde bliffue besiede/ giffue sig i fare/ All den stund de kunde nyde dem noget at/ oc haffue fordeel der aff/ da bliffue de til stede/ men strax der skeffuer intet aff/ oc er icke profitt hoss/ da flyer de/ oc passe der icke paa/ at Faarene komme huer oc et i Vlffuens mund.

Huor mangfoldige ere Leye Suenne?

Der ere Leye Suenne/ huilcke mand sticker i Domkircker hoss Corpeblinge/ at de skulle siunge Horas (Otte sang/ Prim/ Terss/ Sext/ Noen/ Afftensang/ Natsang) oc holde Messe/ De vide icke aff nogen Hyrdis embede/ de kunde huercken føde eller Predicke. Det ere ocsaa Leye Suenne/ naar de store Cannicker oc Prelater/ haffue gode Sogner til deris Prelatur/ oc ville icke sielff vere Sielesørgere/ men de sette en vanuittig Chorssdegen til Capelan/ oc giffue hannem enten en ringe Pending oc tage sielff renten allsammen/ eller oc de tage det beste/ oc huad dem løster icke at haffue/ skal hand lade sig nøye met/ vil hand haffue mere/ da skal hand gaa omkring i Sognet (Almuen til besuering) oc trøgle i huer mands Huss/ oc end skal hand vndertiden der til met Predicke/ som hans HErre vil. Ve baade Hyrden oc Leye Suendē/ Hyrden tager Rentē/ oc Leye Suenden røffuer Sielene fra Christo.

Huor paa kand mand kiende en god Hyrde fra en Leye Suend?

Paa To ting/ paa Lerdommen oc paa Leffnedet.

Huorledis

Huorledis paa Lerdommen?

En god Hyørde besøger sielff sit Folck/Predicker den hellige Scrifft faar dem/Louen oc Euangelium/ Louen til at forferde met Euangelium til at trøste met. Saa giorde den Døbere Johannes/Christus oc Apostlene. En Leye Suend Predicker vel ocsaa Louen/men hand lærer der hoss/at mand formedelst Lousens gierninger skal bliffue retferdig/oc giør saa aff Christo Mosen/ oc Jøder aff Christne. Hand Predicker vel ocsaa Euangelium effter Texten (det er/hand siger den bare Text frem) men hand stryger strax sin Forgifft der paa / taler om Menniskens lerdom/ Afflad/ Pillegrims reyser/ Helgens fortienste / begengelse / Vigilijs oc Sielmesser / hand forbynder der til met Ecteskab/Mad/oc at Legfolck skulle icke anamme Christi Blod i Sacramentet.

Huorledis paa Leffnedet?

En god Hyørde Leffuer effter Guds Ord/oc beuijser sin Lerdom met gode Exempel oc it ærligt Leffnet/hand giffuer sig i Ecteskab/hand bruger den Mad Gud skabte for Menniskens skyld/met tacksigelse/hand vocter sig fra forargelse oc giør det som ret er. Men en ond Hyørde eller Leye Suend/Leffuer ret tuert imod Guds Ord / hand ligger i obenbare Sønd/ hand byuder meget/oc holder lidet/hand binder alle sine gierninger til besønderlig tid/Steder/Personer/Kleder/Mad/hand forarger alle Menniske/ met sin falske Lerdom oc sit vgudeligt Leffnet.

Huad kalder S. Paulus gode Hyørder?

Hand kalder dem Guds Tienere/oc trofaste Hussholdere offuer Guds hiemmelige ting / ja Guds Methielpere / Guds Aggermend oc Bøgnings mend/ j. Corinth. iij. oc iiij.

Huad Løen skulle de haffue?

Den Prophete Daniel siger i det. xij. Capit. De som Lære andre skulle skinne som Himmelens klarhed/oc de som hielpe oc vnderuijse mange til retferdighed/som Stierner/stedes oc euindelig. Oc S. Petrus. j. Pet. v. Føder Christi Hiord/som eder er befalet/oc seer vel til/icke tuingde til/men veluillige/icke for slim vinding skyld/men aff hiertens grund/icke som de der haffue HErredommet offuer Folcket/men verer Hiordsens Exempel/da skulle i (naar den ypperste Hyørde obenbaris) anamme ærens Krone/som icke skal visne.

Huad kalder S. Paulus onde Hyørder?

Hand kalder dem Hunde oc onde Arbeydere / Philip. iij. Seer til Hundene/seer til de onde Arbeydere/seer til Beskærelsen. Hand kalder dem Hunde/fordi at de for Buggens skyld/ bieffue oc gøe/imod Euangelij sandhed. Onde Arbeydere/fordi at de giøre icke meget got i Christendommen/ Huad som er formedelst Guds ord opbøgt/det nedbryde de/huad som plantet er/det forderffue de. Beskærelse kalder hand dem/ fordi at de tilscriffue Meñiskelig gierninger oc fortienste/Saligheden/huor met de skære mange hierter/fra den rette Tro oc Christelige lerdom.

Huad skal deris Løen vere?

S. Paulus siger Philip. iij. Mange vandre som Christi Kaarssis Fiender/huilckis ende Fordømmelsen er/oc deris Bug er deris Gud/ oc deris ære skal bliffue til skendsel.

Huordan er Vlffuens nature?

Naar en Vlff kommer i en Faarestij/ oc vel kunde met rolighed sluge sig fuld/oc løbe bort igien/saa giør hand det dog icke/Hand æder icke noget Faar eller Dyur/før hand haffuer Jhielreffuet dem allesammen/ehuor mange de oc ere/da lader hand icke Liff i noget aff dem/saa gierig oc vmettelig er hand/at hand vil Mørde oc dræbe altsammen. Lige saa giøre oc falske Lærere/ all den stund de see it fromt Menniske/ da haffue de icke rolighed / det giør dem Ont / at der bliffuer it Christeligt hierte vforført/saa gierne vilde de at alle Menniske skulde føris i vildfarelse.

Huor mangfoldige ere Vlffue?

Tuende hande/Obenbare oc Lønlige?

Huilcke er Obenbare Vlffue?

Tiranner/ som obenbare forfølge Guds Ord/oc fordriffue oc Jhielsla dem/der det Predicke oc anamme. Saadanne Tiranner/kunde vi vel vocte oss faar oc vige fra dem/som Christus vigede fra Kong Herodes.

Huilcke er Hemmelige Vlffue?

De Øyenskalcke der Christus taler om / Matthei. vij. Vocter eder fra falske Propheter/som komme til eder i Faarekleder/induortis ere de glubende Vlffue/i skulle kiende dem paa deris Fruct.

Huad

Huad Nature haffue Faar?

At de snart Høre oc følge deris Hyrdis røst/Oc effterdi de kunde icke hielpe sig sielff/da vinte de fremmet hielp oc beskiermelse/oc lade føre sig vd til Græsſgang oc ind igien.

Huilcke ere Faar?

Alle fromme Christne/som Troer oc forlade sig paa Christum/Høre hans røst/Lerdom oc Ord/oc rette deris Leffnet der effter.

Huad er Faarestien?

Christi Rige her paa Jorden/Christendommen er icke andet end it Spittael eller Siugestue/i huilcken der ligge mange Siuge oc skrøbelige Mennisker/ huilcke mand skal huer Time røcte oc tage vare paa/oc lade Vin oc Olie i deris Saar/ det er/ Predicke Louen oc Euangelium/tilsige dem Søndernis forladelse oc det euige Liff.

Huo er den rette gode Hyrde?

Christus er den rette ypperste Hyrde/oc vore Sielis ypperste Biscop/formedelst huis Blod vi ere Kiøbte oc forløst/oc vi fødis end nu stedes oc beuaris/formedelst hans hellige Ord.

Huor met beuijste Christus/at hand er den rette Hyrde?

Met To ting / J det hand Føder/ oc der met at hand Døde/Hand kundgiorde oss sin Faders villie/oc lagde det rette Foder faar oss/som er/det euige Liffs mad/Oc paa det vi skulde bliffue beuarede/oc icke komme vnder Helffuedis Vlffue/da vdgaff hand sit Blod for oss/oc frelste oss fra Dieffuelen/Døden oc Helffuede.

Huad meening haffuer Christus met disse Ord/der hand siger/ Jeg kiender mine Faar?

Hand vil der met giffue til kiende/huor stor Sorge oc omhøgelighed/hand haffuer for sine Faar/at de kunde bliffue beuarede / oc rigelig besørgede met god føde/Oc paa det vi jo skulle vere visse der paa/ da siger hand/at hand kiender oss/lige som Faderen kiender hannem. Oc det er en stor ting/Thi at kiender Christus oss/ som hans Fader kiender hannem/oc der er i Christo oc Faderen/it eniste vatskilligt væsen/da ere vi ocsaa visselig it Legeme oc en ting met Christo/ Saa/ at vi kunde icke forderffuis/ alligeuel vi end ere mit iblant Vlffue.

Huor staar det Screffuet?

Saa siger S. Paulus Ephe. j. Huilcken der Vdualde oss før Verdsens grunduol bleff lagd/at vi skulde vere hellige oc vstraffelige/faar hannem i Kierlighed/oc hand beskickede oss til Børns vdkaarelse/faar sig sielff/ Oc ij. Timot. j. Huilcken oss giorde Salige/oc kallede met it helligt Kald/icke effter vore gierninger/men effter sin forsyun oc Naade/som er giffuen i Christo JEsu/faar Verdsens tid/Oc der hand bleff Menniske/kallede hand oss til saadan Salighed formedelst sit ord/ At naar vi Troer paa hannem/da skulle vi bliffue en ting met Christo/Thi saa at Tro/ er at kiende Christum/Oc denne Tro fører alt got met sig oc euig Salighed/Lige som Christus siger Johan. xvij. Dette er det euige Liff/at de kiende dig en sand Gud/ oc den du vdsende Jesum Christum.

Huad Naffn giffuer Christus sig i Euangelio?

Hand giffuer sig mange Naffn/hand kalder sig det euige Ord/ det Leffuende Brød/den Leffuende Kijlde/it Liuss/ den rette Vey/ Sandhed oc Opstandelse/ it Vintræ/en Kyulinge Høne/en god Hyørde/etc. At hand met saadanne søde Naffn vil giffue til kiende/at hand vil Bespise oss imod den euige Hunger/giffue oss dricke imod den euige trøst/met sit skinn fordriffue den euige Mørcken/befri oss fra alt Ont/føde/lere/oc beuare oss til Liff oc Siel.

Haffuer oc Christus som er den ypperste Hyørde/andre Hyørder vnder sig?

Ja/alle Apostle oc Disciple/alle Biscoppe/Kirckeherrer oc Predickere/dem haffuer hand befalet/ at de effter hans Exempel/skulle føde deris Faar/ oc predicke dem Euangelium/ Huilcke det icke giøre/dem vil Christus den ypperste Hyørde/ holde it skarpt Regenskab met/oc sige/See/ i haffue sidet i mit oc Apostlernis sted/Leffuet aff Kirckenis gods oc rente/Fortæret de arme Christnis Blod oc Sued/oc i fødde icke mine Faar/i Predickede icke Euangelium/ja i haffue intet giort eller ladet eder bruge til/ der kunde vere til Kirckenis forbedring oc opbøggelse/oc forfremmet de Christnis salighed/Der faar vil ieg forskyude eder aff mit Rige/som lade vnøttige Tienere.

Met huad

Met huad Straff truer Christus de Onde Hyørder?

Saa siger den Prophet Ezechiel i det xxxiiij. Capit. Ve de Hyørder/som føde sig sielff/Skulle icke Hyørderne føde Hiorden? I æde det Fede/ oc Klede eder met Ulden/men mine Faar føde i icke/I tage icke vare paa de Skrøbelige/i Hielbrede icke de Siuge/i forbinde icke de Saargiorde/i hinte icke til bage det som far vild / men i Regiære strengelig oc haardelig offuer dem.

Huor met truer Gud de fortredelige oc moduillige Faar?

Saa siger hand formedelst Zachariam i det xi. Capit. Jeg vil icke Vocte eder lenger/huad som Døer det Dø/ huad som forsmecter det Forsmecte/oc de offuerbleffne skulle æde huer sin nestis Kiød.

Huorledis skal det gaa de Faar / som icke ville haffue Christum til en Hyørde?

Huo som icke vil haffue Christum til Hyørde / hand skal lade idel Ulffue oc Sielemordere regiære offuer sig/Huo som forskyuder Christum den ypperste Hyørde / hand skal visselig komme i den ypperste Ulffuis/Dieffuelsens hender. Christus bleff fordi Menniske/ Døde/Opstod/Opfoer til Himmels/ oc sider i it Udødeligt væsen/hand vil vere vor Konge oc Hyørde/ føde oc regiære oss met sit hellige Ord/huilcket der er den rette Spier i hans Rige/der hand fordriffuer alle sine Fiender met/ Huo som forkynder Ordet rettelig/hand er Christi vnderhyørde Der imod/er den en Ulff oc Røffuere/som det icke predicker.

Er det oc da en salig Stat/at vere en Hyørde eller Predickere?

Den Hellige Paulus siger/ j. Tim. iij. Der som nogen begiærer en Biscoppis embede/hand begiærer en Kaastelig gierning / Dog er der ingen suarere / ingen omhøggeligere Stat paa Jorden/en Kircketienste oc Sielesorge/Augustinus siger/ At det i hās Tid/tusinde Aar siden/var suart oc farligt/at haffue Sielsorge/ der det end var en Gyldene tid / met Euangeliij Lerdom oc Christendommen/Huad monne hand nu vel skulle sige/om hand Leffde i denne foruende/farlige forderffuede tid? Lige klager ocsaa Gregorius i en Homelie/offuer Christi ord/ Messis multa, operarij pauci, See / siger hand / Verden en fuld aff Prester/men der ere faa som ere tro Arbeydere i Herrens Vingaard/It Preste naffn tage de sig vel til/men Embedet ville

de icke bruge etc. Lader oss bede Høstens HErre/at hand vil sende Arbeydere i sin Høst/som kunde Predicke oss hans Ord/ formedelst huilcket vi haffue Søndernis forladelse/oc det euige Liff/ Amen.

Den Tredie Søndag effter Paaske/Epistel i. Petri. ij.

KJere Brødre/ Jeg formaner eder som Fremmede oc Vdlendinge/ at i holde eder fra Kiødelig begiæring/som stride imod Sielen/oc haffuer en god omgiegelse/iblant Hedningene/paa det/at de som tale ilde paa eder/lige som Misdedere/kunde see eders gode Gierninger/ oc prijse Gud naar det kommer nu til dagen.

Verer all Menniskelig skick vnderdanige/ for HErrens skyld/vere sig Kongen/som den Offuerste/eller Høffuitzmend/ som de der vdsendis aff hannem/til Heffn offuer Misdedere/oc de Fromme til Loff. Thi det er Guds villie/ at i skulle met Velgierninger tilstoppe daarlige Menniskis vanuittighed/som de der ere fri/oc icke som i haffde friheden til Ondskabs skyul/men som Guds tienere.

Giører huer mand ære/elsker Brøderne/frøcter Gud/ erer Kongen.

J Tienere/verer HErrerne vnderdanige met all frøct/ icke aleniste de gode oc Fromme / men ocsaa de vnderlige. Thi det er Naade/ der som nogen fordrager ont / oc lider vret/ for sin Samuittigheds skyld til Gud. Thi huad er det for en roess/ der som i lide hug for eders misgierningers skyld? Mẽ naar som i lide oc taale for velgierningers skyld/ et er naade hoss Gud. Huad

Huad lærer S. peder i denne Epistel?

Tre ting. Først/Adams dræbelse. Der nest/En god omgiengelse. Det tredie. Lydighed. Oc at tale klarliger der om/da giør hand tre deylige formanelser. Først formaner hand alle Christne/at de skulle holde sig fra Kiødelig begiæring/oc haffue en god omgiengelse iblant Hedninge. Der nest/at de skulle vere all Menniskelig skick/ mact oc Øffrighed vnderdanig oc lydige. Det tredie/formaner hand Tienere/at de skulle vere deris HErrer lydige.

Huilcken er den Første formanelse?

Saa siger hand / kiere Brødre / Jeg formaner eder som Fremmede oc Vdlendinge / holder eder fra Kiødelig løst / som strider imod Sielen/Som hand vilde sige/J ere nu formedelst Troen bøgget paa den rette Klippe Christum/oc haffue fuldkommen retferdighed i hannem/ saa var vel det nu det beste/at i ekon Døde oc var hoss Christo. Men efftherdi Gud lader eder Leffue her paa Jorden/oc end nu besuaris met Kiød oc Blod/oc kunde icke vere vden Søndelig løst oc begiæring/da skulle i stride der imod. Jør icke tencke/ at det vil vdrettis met Søuffn oc ladhed/met skiempt oc løssactighed/i skulle met mact imodstaa Dieffuelen. Thi hand Souffuer icke/men gaar omkring/ som en brøllende Løffue oc søger/den hand kād opsluge. Jo mere brennende eders Tro er/Jo støre er Dieffuelsens frestelser. Før i komme til troen/loed hand eder haffue god fred/men strax i begønde at bliffue Christne/da komme der Hundrede onde tancker/ ia Tusinde flere frestelser/end tilforn.

Er der da ingen fred i denne Verden?

Menniskens Leffnet er icke andet her paa Jorden/end it Rytteri/som Job siger/oc en daglig strid oc skiørmysse/Ja en ret Strids læger. Heerskarens Gud ligger stedes i Marcken/imod Dieffuelen oc Helffuedis Porte/der gaar stedes Euangelij Trōmeter/Basuner oc Heertrōmer/met predicken oc formanelse til strid/Vocte her/vocte der/sla her/stick der etc. Oc denne kamp oc Strid begøndis effter Daaben/oc varer indtil Graffuen.

Huor faar skulle vi holde oss fra Legemlig løst oc begiæring?

For Tuende sager skyld.

Huilcken er den Første sag?

Effterdi vi ere Geste/ Fremmede oc Vdlendinge i denne Verden/ oc Borgere op i Himmelen/ oc ere indplantede i Christo vor Frelsere/ da skulle vi icke anderleds bruge denne Verdsens gods/ end alleniste til Guds ære / vor Neste til hielp oc trøst/ oc til vor egen nødtørfft/ Vi skulle giøre som en Pillegrim oc veyfarende Mand/ der kommer om Afftenen i it Gestehuss/ hād bruger til sin nødtørfft Mad oc Øll/ Herberge oc Sēg/ om morgenen aarle bereder hand sig igien/ oc reyser der fra/ Lige saa skulle oc vi giøre/ vi haffue her ingen bliffuende sted/ men vi søge det tilkommende / Heb. xiij. Saa vil nu S. Peder saa meget sige/ J mine kiere Christne/ effterdi i ere i saadant it Gestehus/ i huilcket Dieffuelen er Hoffbonde/ som er en Løgnere oc Mordere/ tencker huer Time oc Oyeblick at forderffue eder/ Legemlig met Suerd/ Jld/ Vand/ Forgifftelse/ Aandelig met Falsk Lerdom oc Vildfarelse/ Da lader eders Oyen op/ seer eder faar/ at hād icke vforuarendis offuerfalder oc vndertrøcker eder. Thi hand er en Doctor oc Mestere i denne Kunst/ hand lader icke aff/ men forsøger alle hande/ at hand kand føre eder i fald.

Huilcken er den Anden sag?

Effterdi de Christne haffue it Ont naffn i Verden / da skulle vi ocsaa Leffue vduortis/ at vi giffue alle Menniske gode Exempel/ Som Christus lærer Matth. v. Lader eders Liuss saa skinne faar Menniskē/ at de see eders gode gierninger/ oc prijse eders Fader i Himēlen/ at Hedninge oc Vantro kunde sige oc bekiende. De ere retsindige fromme Folck/ de giøre ingen Vret eller skade. Lige som den Høffuitzmand Plinius Secundus/ Screff til Keyser Traiano/ der hand vilde lade den Tredie Forfølgelse gaa/ offuer de Christne/ At hand fant intet Ont hoss de Christne/ men all fromhed/ Vskyldighed/ oc lydighed/ oc at mand kunde intet Laste paa dem/ vden at de komme huer Morgen aarle tilsammen/ oc Siunge deris Gud Christo Psalmer oc Loffsange etc. Der aff opuectis Keyseren/ oc loed vdgaa it Bud oc befaling/ at mand skulle der effter lade de Christne vere met Fred/ oc ingen Vrolighed giøre dem.

Huilcke

Huilcke Ord høre til den anden formaning?

Verer all Menniskelig Skick vnderdanige for HErrens skyld/ vere sig Kongen/som den Offuerste/ eller Høffuitzmend/ som de der ere vdsende aff hannem/til Heffn offuer Misdedere/ oc de fromme til loff.

Huad giør S. Petrus met disse Ord?

Hand formaner alle Christne/ at de skulle vere Verdslig Offrighed lydig oc vnderdanige/oc holde huad de giøre / byude/befale oc skicke/som icke er imod Gud. Oc det skulle de giøre for Guds skyld/huis Børn de ere/ hand vil det saa haffue/at mand skal vere Offrighed lydig/oc hielpe at forfremme vduoruortis almindelrg fred. Thi efftersdialle Meñiske icke Troer oc ere fromme/men den største hob er Vantro/ Ond oc fortredelig/da haffuer Gud skicket det saa/at Offrighed skal føre Suerdet/de Onde til straff/oc de fromme til beskiermelse/at det ene Menniske/ skal icke forderffue oc opsluge det andet. Oc alligeuel vi end ere formedelst Christum/befriede fra alle Meñiskelig Louer/ som besuare Samuittigheden / saa skulle vi dog / vere Offrigheds Louer oc skickelser lydige/icke aff Tuang/men veluillige/ saa fremt som de icke ere imod Gud/oc det skal skee Gud til behagelighed / oc vor Neste til tienste / lige som Christus gaff Skatpendingen Matthei xvij. Der som hand dog var frij/oc en HErre offuer alle/at vi skulle icke misbruge den Christelige frihed/men handle som Guds Tienere oc Suenne.

Huad skulle vi giøre/om Offrighed byuder oss at Tro eller giøre/det som er imod Guds Lou oc Bud?

Spør Paffuen/ Bispen / Keyseren / Kongen / Borgemester eller Fogeden etc. Dig at/huad din Tro er/da est du skyldig at sige oc bekiende det. Thi saa siger Paulus Rom. x. Troer mand aff Hiertet/da bliffuer mand retferdig/ oc bekiender mand met Munden/da bliffuer mand salig. Men fare de frem/oc ville byude dig/at Tro saa oc saa/at holde denne oc den Lou/da est du plictig til at sige/Kiere HErrer/Tage i vare paa eders Kald oc Regimente/ som Gud haffuer befalit eder / oc lader Gud ocsaa handle oc Raade i sit Regimente/ J haffue icke mact at falde ind i Guds Rige/ J kunde icke lide/ at mand falder ind i

eders skick oc Regimente/ oc naar som nogen vandrer at Veyen vden leyde/da Hugge i oc slaer/Meene i da/at Gud skal lide/at i ville støde hannem aff Stolen oc sette eder i hans sted/Tage i vare paa eders Regimente/oc Menniskelig skick / som S. Petrus kalder det her/oc lader Guds Øffrighed oc skick vere met Fred/i giøre hans Regimente oc skick intet bedre/end hand giorde det sielff.

Huilcken er den Tredie formanelse?

J Tienere / verer eders HErrer vnderdanige met all frøct/ icke aleniste de Gode oc sactmodige/men ocsaa de vanartige. Her formaner S. Petrus Tyunde/Pigger oc Drenge/at de skulle vere deris Hoffbonder oc Hustruer / vnderdanig oc lydige/ huad heller de ere Fromme eller onde/Gode eller vanartige. Oc S. Petrus taler her rettelig om de Suenne/som var Liffegne/huilcke mand Kiøbte lige som Fæ/oc bleffue ilde metfarne oc slagene aff deris HErrer/Der giordis det behoff/at Apostlene skulde trøste saadanne Suenne/at de kunde Tiene/lide oc fordrage de vanartige HErrer/naar som mand oc giorde dem vret/Oc S. Petrus vil saa meget sige. Huo som er en Christen/ hand skal bære Kaarsset / oc io mere vret hand lider/ io bedre gaar det til met hannem. Thi huad var det for en roess/der som nogen bleffue slagen/oc haffde det vel fortient/Der som i lide for velgierningers skyld/det er naade hoss Gud / siger Petrus.

Skulle da Suenne stedes ligge/vnder de vnderlige oc vanartige Herrers føder/der ingen kand giøre til tacke?

Der til suarer S.Petrus/oc siger/Kiere Suenne ville i vere Christen/oc Gud behagelige/da skulle i icke ansee/huor vskickelig oc vnderlige eders HErrer ere / men see oc høre / huad Gud byuder eder/ oc tencke saa/Nu vel / din Hoffbonde oc Hustru maa vere huordanne de ville/Gode eller onde/Venlige eller vanartige/saa vil ieg gierne Tiene dem aff hiertet/oc det vil ieg giøre Gud til ære/ effterdi hand vil det saa haffue/ oc Christus er for min skyld sielff bleffuen en Suend/Jeg veed at huad som min Hoffbonde oc Hustru befale mig/det haffuer Gud sielff baadet mig/ oc det er icke it Menniskis/ men Guds bud. Der faar siger S. Paulus til de Coloss. i det iiij. Capit. J Suenne verer

lydige

lydige i alle ting/fordi at i tiene vor HErre Christo/Huor kunde Suenne oc Pigger haffue en større trøst/end at S. Paulus siger/ De tiene HErren sielff? Lader alle Aandelige Aarden / som ere/Muncke/Nunner/Canicker gaa/frem oc føre saadant Vidnisbyrd aff Scrifften til det som de giøre/som er/at de met deris sang oc lesning/neyen oc bucken/røgelse oc vielse etc. Tiene Christo/det skulle de kunde giøre/naar Dieffuelen far op til Himmels/Christus staar stedes oc siger. De tiene mig forgeffuis/effterdi de lære saadan Lerdom/som icke er andet end Menniskens bud. Naar en fattig Bonde/Dreng som haffuer en ret tro/fylder Mog paa en Vogen/Oc en fattig tienste Pige / toer Fad oc feyer Husit/da ere de vissere faar Gud/ paa deris gierning/end alle Carthuser/met alle deris store/skinnende/kaastelige Kloster gierninger/Gud giffue at de vilde omuende sig/ AMEN.

Den Tredie Søndag effter Paaske/

Euangelium. Joh. xvj.

JEsus sagde til sine Disciple/Om en liden stund/ skulle i icke see mig / oc atter om en liden stund / skulle i see mig/thi ieg gaar til Faderen. Da sagde nogle aff hans Disciple til huer andre / Huad er det at hand siger til oss? Om en liden stund/da skulle i icke see mig/ oc atter om en liden stund/skulle i see mig/ oc at ieg gaar til Faderen? Da sagde de/ Huad er det / at hand siger/Om

en liden stund? Vi vide icke huad hand taler. Da merckede JEsus at de vilde spørge hannem at/ oc hand sagde til dem/ Der om spørge i ibland huer andre/ at ieg sagde/ Om en liden stund skulle i icke see mig/ oc atter om en liden stund skulle i see mig/ Sandelig/ Sandelig/ ieg siger eder/ J skulle Græde oc hyle/ men Verden skal glæde sig/ oc i skulle vere bedrøffuede/ dog skal eders Bedrøffuelse omomuendis til glæde.

En Quinde/ naar hun føder/ da haffuer hun Bedrøffuelse/ thi hindis Time er kommen/ Men naar hun haffuer fød Barnet/ da tencker hun icke mere paa den Nød/ for den glæde skyld/ at Mennisket er fød til Verden. Oc i haffue nu ocsaa Bedrøffuelse/ men ieg vil see eder igien/ oc eders Hierte skal glæde sig/ oc der skal ingen tage eders Glæde fra eder/ oc paa den Dag skulle i icke spørge mig om noget.

Huad giør Christus i dette Euangelio?

Hand Predicker om Trehande Kaarss. Om sit eget Kaarss/ om Apostlernis Kaarss/ oc om alle Christnis Kaarss. Oc alligeuel hād siger/ at alle disse Kaarss skulle vare en stacket stund/ saa skulle de dog paa det neste synnis huer part/ at skulle vare euingelige.

Huor saa?

Christus rober paa Kaarsset/ Min Gud/ min Gud/ huor faar forlodst du mig/ Oc Disciplene sagde/ vi haabedis/ at hand skulde veret den Christus/ som skulde forløst Jsrael/ lige som de vilde sige/ Vor forhaabelse er vde/ det er alt giort/ Saa haffue ocsaa de Christne aff begøndelsent veret plage aff Jøder/ Hedninge/ Tørcker/ Tiranner/ oc plagis end nu daglig/ Men Christus trøster dem her allesammen rigelig/ som ere vnder Kaarsset/ som vi faa at høre.

Huad

Huad giffuer Christus til kiende met disse ord/Om en liden stund da skulle i icke see mig?

Lige som hand offte haffde giort tilforn/saa giffuer hand ocsaa her sit Kaarss/ Pijne/ Død oc Opstandelse tilkiende/oc det giør hand icke vden sag/Thi vort Kiød oc Blod er skrøbeligt/saa ere oc saadanne Artickle suare at Tro/oc kunde icke begribis lettelige/ Der faar giør Christus som en Skolemestere/ hand bliffuer hart ved/lader icke aff/at forkønde sine Disciple offte den Artickel/at hand jo skal i alle maade/vdrette oc fuldkomme sit Embede.

Forstod oc da Disciplene disse Christi Ord?

Ney/thi de sagde til huer andre/Huad er det/at hand siger til oss/Om en liden stund skulle i icke see mig/oc atter om en liden stund/ da skulle i see mig/thi ieg gaar til Faderen/vi vide icke huad hand taler. Der bekiende de sielff/at de icke forstaar huad hãd siger/alligeuel hand offte tilforn/haffde giffuet dem sin Pijne/ Død oc Opstandelse tilkiende.

Ere da ocsaa vi saa vforstandige

Lige som Apostlene icke forstod/Euangelij hiemmelighed vden den hellig Aands oplysning/Saa kunde icke vi heller formedelst vor egen krafft oc fri villie/komme til Guds vedskab/ til retferdighed oc salighed. Thi Kiød oc Blod kand aldelis intet/skicke eller forstaa sig i Troens oc vor retferdigheds sager/ naar den hellig Aand icke giffuis formedelst Ordet/oc Arbeyder i hiertet/Thi det skal fuldkommis som staar Screffuet Johan. vj. De skulle alle bliffue lærde aff Gud.

Vnderuijser oc Christus/ sine vforstandige Disciple?

Der hand fornam/at de vilde spørge hannem at/vnderuijste hand dem venlig / oc gaff dem til kiende/huorledis de skulde forstaa hans Ord/ oc sagde/Der om giøre i Spørssmaal til huer andre/at ieg sagde / Om en liden stund skulde i icke see mig/ oc atter om en liden stund skulle i see mig/ thi ieg gaar til Faderen/Sandelig/Sandelig/ieg siger eder/ J skulle Græde oc hyle/men Verden skal glæde sig/oc i skulle vere bedrøffuede/ dog skal eders bedrøffuelse omuendis til glæde.

Huad

Hvad vil Christus met disse Ord?

Saa meget vil hand sige/ Henn om Tre eller Fire timer/ skal ieg tagis bort fra eders Øyen/ oc komme i Jødernis hender/ de skulle antuorde Hedninge mig/ til at Kaarss feste oc affliffue/ Oc efftterdi ieg da skal effter Jone Exempel/ Begraffuis i Jorden/ skulle i icke see mig/ oc det skal dog icke fordi vere vde met mig/ Thi at om en ligen stund/ det er/ paa Tredie dag der effter/ vil ieg opstaa fra de Døde igien/ oc da skulle i see mig igien/ dog icke lange/ thi ieg gaar til Faderen/ der skal ieg begønde mit Rige/ berede eder Veyen/ oc oplade Himmelen.

Hvad er da Christi Rige?

Icke andet/ end at Christus haffuer offuervundet Verden Sønden/ Døden/ Dieffuelen oc haffuer anammet all Mact oc velde/ i Himmelen oc paa Jorden/ Saa/ at hand skal nu her effter/ vere en veldig Konge offuer Sions Bierge/ oc størcke/ ledsage oc regiere/ sine Christne met den hellig Aand.

Huorledis skulde Christus gaa ind i dette Rige?

Formedelst sin Pijne oc Død/ som hand sielff siger/ Luce i det sidste. Oc Dauid siger Psal. cx. Hand skal Dricke aff Becken paa Veyen/ Der faar skal hand bære sit Hoffuet høyt. Oc S. Paulus siger Philip. ij. Christus bleff Faderen lydig indtil Døden/ ja indtil Kaarssens Død/ Der faar haffuer ocsaa Gud ophøyet hannem/ oc giffuet hannem it Naffn/ som er offuer alle Naffn.

Viste oc Discipl ene at sige aff dette Rige?

De meente/ at Christi Rige skulde veret it Legemligt Rige/ oc denne meening bleffue de ved/ indtil den hellig Aand bleff dem giffuen/ huilcken der Lerde dem at kiende dette Rige/ oc huorledis mand skal komme der ind/ oc bliffue der vdi formedelst Kaarssit/ Pijne oc Døden.

Huorledis skulle vi komme ind/ i dette Christi Rige?

Vi skulle kiende Christum for vor Frelsere/ Konge oc ypperste Prest/ oc Tro/ at vi formedelst hans Blod/ ere forligte met Gud Fader/ oc der nest tage vort Kaarss/ oc effterfølge hannem/ Thi den hellige Paulus siger/ At der som vi lide met hannem/ da skulle vi ocsaa Regnere oc regere met hannem.

Huad siger Christus om Discipl ernis Kaarss?

Hand siger/ Sandelig/ Sandelig/ ieg siger eder/ J skulle Græde oc hyle/ men Verden skal glæde sig / oc i skulle vere Bedrøffuede/ dog skal eders Bedrøffuelse omuendis til glæde.

Huad vil Christus met disse Ord?

Saa meget vil hand sige/ J denne Nat skal ieg tagis fra eder/ Kaarssfestis oc Begraffuis/ oc i skulle kome i Nød oc sorge/ i skulle Græde oc hyle/ oc der skal aldelis ingen Trøste eller husuale eder/ Men Verden skal glæde sig/ oc i eders største Sorge oc Bedrøffuelse/ skal hun Quæde oc Dantze oc vere Løstig oc letsindig/ ja hun skal end der til met/ Forhaane oc Bespotte eder.

Troster oc Christus dem i saadan Bedrøffuelse?

Ja/ Hand siger/ Eders Bedrøffuelse skal omuendis til glæde/ Verden skal vel tencke/ at naar hun kand Afliffue mig/ oc lucke mine Øyen til/ da skal det aldelis vere vde giort met mig/ Men sørger icke/ Jeg vil Opstaa Tredie Dag fra de Døde igien/ oc trøste eder/ at i skulle vere letsindige oc vel til Freds i all eders angist oc nød/ Oc alligeuel i end skulle bære Kaarsset/ oc for min skyld lide angist oc nød/ saa skal dog saadan eders pijne oc modgang vere timelig/ men der skal følge euig glæde effter.

Huad siger Christus om de Christnis Kaarss?

Vi skulle ocsaa forsøge huad det er/ Om en liden stund skulle i icke see mig/ Thi naar tiden nu kommer/ at vi skulle stride met Dieffuelen / Døden oc Sønden / da skal oss vel ocsaa synnis/ at Christus haffuer skiult sig/ oc vil lade oss Plagis oc forderffuis i Dødsens oc Helffuedis angist/ der skulle da disse Christi Ord fuldkommis i oss/ Om en liden stund da skulle i icke see mig/ da skal Christus synnis at vere Død oc Begraffuen/ oc vi skulle icke see andet faar vore Øyen end frøct/ forferdelse/ angist oc nød/ ja den rette strid skal da gaa paa/ i huilcken det skal gielde/ enten om den euige Død/ eller en løstig Seyer.

Huad skal mand da giøre i saadan angist/ skal mand fortuile oc falde i miss haab?

Det skal vere langt fra/ Est du bleffuen bestandig / i den Første part aff disse Ord/ som er/ Om en liden stund skulle i icke see mig/ da skalt du holde stille/ oc forvinte ocsaa den Anden part aff disse Ord/ som er/ Oc atter om en liden stund skulle i see mig/ thi

mig/thi ieg gaar til Faderen/ Oc du skalt saa tencke. Nu vel/er end Christus Død hoss mig oc Begraffuen/oc ieg synnis at vere forglemt aff hannem/da skal hand vel Opstaa igien fra de Døde/Haffuer hand end skiult sig til en tid/ da skal hand vel lade sig til synne igien/oc vere min beskiermere. Der faar skalt du legge disse Ord paa hierte/oc icke lade det vere dig en ringe trøst/at Scrifften siger/Paa den Tredie dag skal hand Opstaa fra de Døde igien/Oc Johan. xj. Jeg er Opstandelsen oc Liffuet/Der faar skalt du tie stille/lide oc omdrage oc vere taalmodig/ Lad Storm oc Væir ekon blæse oc gaa offuer/du skalt visselig see/at der skal komme it deyligt Soelskinn effter/ Der kommer jo altid stille Luen effter Storm/klare Dage effter de mørcke/oc lige som det er icke altid Sommer/saa er det icke heller altid Vinter/Det vil icke andet vere/end at vi skulle bliffue Guds Søns Christi billede lig/Rom. viij.

Haffue vi oc da nogen trøst/vnder saadant Kaarss?

Christus setter en smuck Lignelse om en siugelig Quinde oc siger/En Quinde/naar hun føder/da haffuer hun Bedrøffuelse/ thi hindis Time er kommen/Men naar hun haffuer født Barnet/da tencker hun icke mere paa den Nød/for den glæde skyld/at Mennisket er født til Verden. Oc i haffue nu ocsaa Bedrøffuelse/men ieg vil see eder igien etc.

Huad vil Christus met disse Ord:

Saa meget vil hand sige/Naar en Quinde skal føde sit Foster til Verden/oc hindis Time er kommen/da gaar hindis Pijne paa/oc ingen kand sige/om hun skal vndgaa met Liffuet eller slugne som it Liuss/Men det er paa it Øyeblick at giøre/ at Barnet kommer til Verden/ der er da strax all angist oc Nød forglemt/ fordi at hun seer Barnet vere født. Lige skal ocsaa denne omskifftelse/haffue sin gang i Christendommen/ at Sorge oc Bedrøffuelse skal icke vare euindelig/men sommendis til glæde. Nu skal det vere mørck Nat/strax skal det vere liuss Dag igien/ Nu skalt det regne/sne/eder skal vere torden oc Lynnet / oc en liden Stund der effter / skal Solen bliffue klar. Oc giffue skinn fra sig igien/Oc in Sum̃a Dieffuelen/Verden oc

den oc

den oc Tiranner/skulle aldrig haffue saa ont i sinde eller vere saa grumme/at deris Grumhed skal jo paa det sidste haffue ende. Christus er jo en Konge offuer alle Konger/en HERRE offuer alle HERRER/huilcken Faderen haffuer giffuet mact/i Himmelen oc paa Jorden/ Christus er den HERRE Zebaoth/ en HERRE offuer Himmelske Heerskarer/Hand haffuer alle ting i sin Haand/ Hand er den/ der alle ting ere lydige / Veir oc Vand. Lader fordi (kiere Christne) Dieffuelen/Verden oc alle Tiranner/buldre oc bruse/Veiret storme oc suinge hid oc did/ Bølgerne sla fram oc til bage oc løffte sig op/saa kunde de dog icke komme lenger/end Gud vil tilstede dem/Er oc tiden kommen/da skee Guds villie/Det skal dog en gang vere/oc vi Leffue aldrig saa lenge/at Døden sider jo ved enden/ Thi det er saa skicket met alle Menniske/ at de skulle en gang Dø/Hebre. ix. Men vi haffue den trøst/at heller vi Leffue eller Dø/da høre vi HERREN til/Rom. xiiij.

Huor faar legger da Christus saa snart it Kaarss/paa sine Christne oc lader Dieffuelen saa plage oc Freste dem?

Gud skabte Mennisken til euig glæde oc Salighed/ Men der hand var Helffuedis Hugorm/ det er/ Dieffuelen lydig/ da bleff hand Dømt til euig Bedrøffuelse oc fordømelse/Oc effterdi Mennisken icke Søndede/ aff fortredelighed oc moduillighed/som Satan met sine Tilhengere giorde/men bleff Forrasket oc forført aff Dieffuelen/oc besuegen met hans snedighed/da fornende Gud saadan euig Bedrøffuelse oc ælēdighed/til it timelit Kaarss/ formedelst Christi pijnis oc Døds fortienste. Saa skulle nu alle Guds Børn/ ia alle Christne paa Jorden/bære Kaarsset timelig oc græde/Men effter dette Liff glæde sig euindelig. Der imod skal Dieffuelen/ oc alle vgudelige forstockede Menniske/ glæde sig her i Verden timelig / forfølge oc plage Guds Børn/oc giøre dem alt Ont/Men de skulle i den tilkommende Verden græde oc sørge til euig tid/Lige som Christus siger Luce vj. Ve eder som nu Leer thi skulle hyle oc græde/Men salig ere de Bedrøffuede/thi de skulle trøstis Matth. v. Oc alligeuel de Christne end skulle græde/saa skulle de dog icke vere vden trøst oc glæde/ her paa Jorden.

Hvad er

Huad er det for en Trøst oc glæde?

Christus siger/J haffue nu Bedrøffuelse/men ieg vil see eder igien/oc eders Hierte skal glæde sig/oc der skal ingen tage eders glæde fra eder. Met disse Ord forstaar Christus Hiertens induortis glæde/ oc Samuittighedsens Fred/som er/at de Christne vide oc Troer/at Gud vil for Christi skyld vere dem Naadig oc Barmhiertig / forlade dem alle deris Sønder/ oc beuare dem vnder Kaarsset/oc endelig Ledsage dem ind/ i det euige Liff/ AMEN.

Den Fierde Søndag effter Paaske/Epistel Jacobi j.

KJere Brødre/Huer god Gaffue/oc huer fuldkommen Gaffue/kommer her offuen ned/ aff Liussens Fader/ hoss huilcken der er ingen omskifftelse/eller omuendelse met Liuss oc Mørcken. Hand fødde oss effter sin villie/formedelst Sandheds Ord/at vi skulde vere den første Grøde aff hans Creature. Der faar kiere Brødre/skal huert Menniske vere snart til at Høre / oc langsam til at tale/ oc langsam til Vrede Thi Menniskens Vrede giør icke det/ som ret er faar Gud.

Der faar afflegger all Vrenlighed oc all Ondskab / oc anammer Ordet met Sactmodighed/ som er plantet i eder/huilcket det kand giøre eders Siele salige.

Huad giør S. Jacob i denne Epistel?

Hand Formaner alle Christne/til retsindige Gode gierninger/oc besønderlige Ordsēs Tienere at de skulle vocte sig fra forfengelige ære/Thi der er ingē Laster/som skendeligere forderffuer Predicke embedet/end Hoffmod/kommer da Gierighed der ocsaa til/da er det saa meget argere. Huorledis

Huorledis begønder hand denne Epistel?

Faar denne Text beuijste hand/at Sønd oc Ondskab icke kommer aff Gud/men aff vor Hiertis forderffuede Løst. Nu vil hand fremdelis giffue til kiende / at alle gode Gaffuer komme aff Gud/oc siger. Farer icke vild kiere Brødre/Alle gode gaffuer oc alle fuldkommene Gaffuer/kom̄e her offuen ned/fra Liussens Fader etc. Lige som hand vilde sige/Der som Dieffuelen/eller eders eget Kiød vilde freste eder/eller opuecke til Hoffmod oc forfengelig ære/da samtøcker icke i saadan frestelse/giffuer hinde oc icke rum eller sted/ Der skal ingen Hoffmode sig aff sin Naade oc gaffue/som hannem ere giffuen aff Gud/men ydmyge oc fornedre sig vnder andre/lige som vor HErre Christus ocsaa giorde/oc vider/at alle gode Gaffuer/baade til Liff oc Siel/giffuis aff Gud.

Huad holder S. Jacob off faar/ i denne Epistel?

Tre støcke/Det Første/at alt got kommer aff Gud/baade Legemligt oc aandeligt/ocsaa vor ny fødsel/den hellige Daab/ i huilcken vi formedelst den Guddommelig sandhed/vorde hans Børn.

Det Andet/En maade oc skick / huorledis vi skulle høre Guds Ord/ oc predicke oc Lære det fra off igien.

Det Tredie / Huad fruct der skal komme oc flyde aff/ at mand hører Guds Ord.

Hand siger hand om det Første stocke?

Hand siger saa/Alle gode gaffuer/oc alle fuldkom̄ene Gaffuer komme her offuen ned/fra Liussens Fader / hoss huilcken der er ingen omskifftelse eller fornendelse paa liuss oc Mørcken/ Som hand vilde sige / Alt der gode vi haffue oc formue/baade i Aandelige oc Legemlige sager/det haffue vi aff Gud. Oc denne Sprog er imod dem/som i de sager/der ere Retferdighed anrørendis/tilscriffue vor Krafft oc formue noget. Fordi at naar som de end lenge Robe oc skrige/at vi kunde fortiene dette oc det/met vore Gierninger/ saa staar dog Scrifften imod dem/ oc siger/At huad vi formue/det kommer icke aff off/men aff Gud. Der faar siger Paulus/huad ieg er/det er ieg formedelst Guds naade

Huilcke ere de legemlige gode ting oc gaffuer?

Fred / karskhed / størcke / deylighed / skarpsindighed / en klar syun / lydighed / Pending / gods / Rigdom / it got Regimente / timelig verlig / gode Venner / trofaste Nabo / en from Hustru / lydige Børn oc Tiunde / oc andet saadant.

Huilcke ere de Aandelige gode ting oc gaffuer?

Fromhed / Venlighed / Tro / Kierlighed / Retferdighed / Naade / Sactmodighed / Guds Ord / Euangelium / Daaben / Christi Testamente / Thalmodighed vnder Kaarssit / oc anden saadan Aandens fruct. Disse ere alle Guds gaffuer / som skenckis oss aff naade / oc icke forhuerffuis formedelst noget Menniskis gierning eller fortienste. Ja huad got kunde vi fortiene? Vi ere aff naturen onde raadne Træ / oc bære forderffuen fruct. Matthei vij. Det som er ont / syndeligt oc fordømeligt i oss / det haffue vi aff oss sielff / Men det gode som er i oss / det er aff Gud: Som den Prophete Oseas siger / i det xiij. Capit. J mig alene staar din Salighed. Gud giør oss alle fromme / retferdige / hellige oc salige / icke vor fri vilie / icke vor fornufft oc gode tycke / icke vore gierninger oc fortienste / Ja vi ere icke duelige aff oss sielff til at tencke noget / som aff oss sielff men at vi ere noget duelige / det er aff Gud ij. Corinth. iij. Er der en god tancke / it got Ord / en god giernin i oss / da er det aff Gud / Hand er en Kilde til all godhed / oc vel viss doms Fader / den rette Gaffuegiffuere / saligheds HERRE. Oc lige som Gud er det høyste gode / saa kand hand oc intet andet giffue oc vddele / end idel gode ting.

Hui kalder hand Gud / liussens Fader?

Der er intet mørck hoss Gud / ingen omskifftelse / ingen foruendelse / men idel Liuss oc klarhed. Hand er oc icke vstadig / omskifftelig / letferdig / men vden omskifftelse. Vore dage formørckis offte met Skyer oc natten / Men hoss Gud er intet mørck eller mulm. Vor viss dom formørckis offte met vildfarelse / Men hoss Gud er euig sandhed. Der faar kaldis hand liussens Fader / liffsens kilde / oc it liggende sæ til all vissdom. Efferdi vi nu vide dette / da skulle vi giøre vor største flid der til / at vi kunde komme fra mørcket Løgn oc vildfarelse /

oc gløre oss delafftige i det Guddommelige liuss/ sandhed oc vissdom / saa vorde vi / som fromme Børn / vor kiere Fader lige.

Huor faar siger hand / at hand fødde oss effter sin vilie/formedelst sandheds ord/ at vi skulde vere hans Creaturis første grøde?

Hand vil der met giffue til kiende/at vor fødsel var ond/ vren/synd oc forbandelse/oc at Gud aff naade kallede oss til Børns vduelelse/oc anammede oss formedelst igienfødselen/ ved Daaben/som ny fødde Børn.

Huorledis gaar denne fødsel til?

Gud Fader lader vdsaa oc predicke iblant oss den Himmelske Sæd/det Guddommelige Ord/formedelst Christum sin elskelige Søn. Huo som nu fatter oc anammer denne Sæd met Øren oc it tro fast Hierte/ hand fødis it nyt Menniske formedelst det samme Ord/oc it Guds Barn/som S. Petrus siger j. Petri j. I ere fødde igien icke aff forgengelig/men aff vforgengelig Sæd/som er/aff Guds leffuende Ord/som bliffuer euindelige. Effter den mening oc maade taler oc her S. Jacob.

Huor faar fødde hand oss ny igien?

At vi skulde vere den første grøde aff hans Creature/det er/at vi skulde vere it helligt fraskild Folck/fra alle andre Folck/ Jøder/Tørckere/Hedninge oc falske Christne/aleniste vere vor HErris Christi Prester oc Konger/ia Guds Børn oc arffuinge/ Thi Scrifften kalder den første grøde/dem som var de beste Arffuinge/ oc HErrer offuer alle tind. Lige saa kalder S. Jacob alle døbte Christne/at de ere HErrer offuer Dieffuelen/Døden/ Synden oc Helffuede/ oc foruente den Himmelske arffdel.

Huad siger hand om det andet stycke?

Hand siger/kiere Brødre/huert Menniske skal vere snar til at høre/oc langsom til at tale/Som hand vilde sige. Effterdi i formedelst Guds Ord ere naadelige komne til Guds Børns vduelelse/Oc ordet fører Aanden oc liffuit met sig/ giør Guds Børn oc Arffuinge/da formaner ieg eder/at i ville holde eder skickelige effter den ny fødsel oc Guds Ord/flitelige høre oc icke forsømme eller foracte det hellige Euangelium.

Huor faar siger hand/Verer snare til at Høre / oc seene til at tale?

Vi skulle meget mere vere redebonen/til at høre Guds Ord/ end at tale.

Huorledis saa?

Alligeuel den begiærer en god / Gierning / som begiærer Lære embedet j. Timoth. iij. Saa skal hand dog see ocsaa til/at hand er Forstandig oc skickelig til den rette Lerdom. Thi at lige saa herlig som Embedet er/naar det vdrettis rettelig / saa skadelig er det ocsaa/naar det befalis dem/som icke haffue Forstand i Scrifften. Der faar forbyuder oc S. Paulus/at mand skal icke lettelig legge Handen paa en Nykommen/oc befale hannem Predicke embedet. Saa vil nu S. Jacob saa meget sige. J skulle icke strax/at i haffue hørt Fire eller Sex Predicken / trede op / oc vere Doctor Doctorum / straffe oc sette alting til rette / J skulle tilforn Studere vel vd / før end i Lære andre Folck/at i icke før bliffue Skolemestere end Peblinge/icke før Predicke / end i ere skickede oc kallede der til / Verer heller Tilhører/end Lærere. Det er minder fare at høre til/end lære. Tempus enim est loquendi, & tempus audiendi.

Huor faar siger hand / Verer langsam til Vrede?

Hand vil saa meget sige. Der som mand straffer eder/for eders vskickelige oc vforstandige Predickens skyld/da skulle i icke strax bliffue vrede der faar/men tage same straff til tacke/oc bedre eder. Thi Vrede giør intet got/Aff Vrede kommer Kiff/ Tuedract/Vsamdrectighed/Mord/ Mandslet oc all Vlöcke.

Huad siger hand / om det Tredie stöcke?

Hand siger. Der faar legger aff alle Vrenlighed/oc all Ondskab/oc anammer Ordet met sactmodighed/som er plantet i eder/huilcket der kand giøre eders Siele salige. Lige som hand vilde sige / Ville i / at den Sæd aff det Guddommelige Ord skal tryffuis/Rodfestis oc bære fruct/oc icke formedelst Sønd/ Laster oc vdid/quælis oc vndertrøckis/da afflegger all Hiertens ondskab oc vrenlighed. Thi denne Sæd/vil haffue en god agger/it rent Hierte/it trofast moed oc sind/icke en tornefuld eller stenagger/J skulle tilforn oprøcke oc vdluge tidsel oc torn/afflegge det gamle Menniske/met all sin løst oc begiæring/J skulle vere fri.

vere fri fra all Hofferdighed / Gierighed / Vkyskhed / Had oc Auind / Diszligest fra all listighed / finantzeri oc bedregeri der vor neste kand besuigis met. I skulle giøre imod andre Folck / som i ville at de skulle giøre imod eder. Thi at huor som Mennisken ere hoffmodige oc girige oc søge deris egen fordeel til deris Nestis forderffuelse / der ere de icke end nu bequemme til / at anamme Guds naade. Thi Christus oc Belial / liuss oc mørcken komme icke offuer it / ij. Corinth. vj.

Huad er nu Summa aff denne Epistel?

De Christne skulle intet tilscriffue sig sielff / huercken lidet eller meget / men giffue Gud ære alene. Oc effterdi de ere formedelst Daaben bleffuene Guds Børn / oc haffue vel Lært / Troens retferdighed / som gielder faar Gud / da skulle de oc Lære Gierningerns retferdighed / som gielder faar Mennisken. Der til tiener nu / at icke anamme Guds Ord i trette / Vrede / fortredelighed / men met sactmodige hierter. Bereder eders hierte / siger S. Jacob / til en god Agger / at det indplantede Ord kand vdspiris i eder / rodfestis oc bære fruct. Der som det skeer / da kand ordet giøre eders Siele retferdige oc salige. Thi Euangelium / siger S. Paulus Roma. viij. er Guds krafft / som salig giør alle dem der Troer paa. Oc Christus siger Johan. viij. Sandelig / Sandelig ieg siger eder / Der som nogen beuarer mit Ord / den skal icke see Døden euindelig. Oc Johan. v. Huo som hører mit Ord / oc troer den / som mig vdsende / hand haffuer det euige Liff / oc kommer icke til Dommen / hand er trengd igennem fra Døden / til det euige Liff / Amen.

Den Fierde Søndag effter Paaske /

Euangelium / Johan. xvj.

OC nu gaar ieg hen til den / der mig vdsende / oc ingen aff eder spør mig at / Huort gaar du hen? Men effterdi ieg talede saadant til eder / da er eders hierte

sorgefult. Men ieg siger eder Sandhed/ Det er got/ at ieg gaar bort/ Thi at gaar ieg icke bort/ da kommer Trøsteren icke til eder/ Men gaar ieg bort/ da vil ieg sende hannem til eder. Oc naar hand kommer/ da skal hand straffe Verden/ for Sønd/ oc for Retferdighed/ oc for Döm. For Sønden/ at de Troer icke paa mig. Oc for Retferdighed/ at ieg gaar til Faderen/ oc i see mig icke mere. For Dommen/ at denne Verdsens Første er Dømt.

Jeg haffuer endnu meget at sige eder/ men i kunde icke bære det nu/ Men naar den Sandheds Aand kommer/ den skal Ledsage eder i all Sandhed/ Thi hand skal icke tale aff sig sielff/ Men huad hand hører det skal hand tale/ oc huad tilkommendis er/ skal hand forkønde eder. Den same skal forklare mig/ thi hand skal tage det aff mit oc forkønde eder. Alt huad Faderen haffuer/ det er mit/ der faar sagde ieg/ Hand skal tage det aff mit/ oc forkønde eder.

Huad lærer Christus i dette Euangelio?

Først giffuer hand dem til kiende/ for huad Sag skyld hand vilde fare til Himmels/ som er/ at hand vil sende dem den hellig Aand. Der nest/ Huad den hellig Aand skal giøre/ naar hand kommer. Det Tredie/ obenbarer hand sine Discipelers Skrøbelighed.

Huad er

Huad er det Første Christus siger?

Nu siger hand/gaar ieg hen til den/der mig vdsende/oc ingen aff eder Spør mig at/Huort gaar du hen? Men fordi at ieg talede dette til eder/da er eders Hierte sorgefult/Men ieg siger eder Sandhed/Det er eder got/at ieg gaar bort/Thi at gaar ieg icke bort/da kommer Trøsteren icke til eder/Men gaar ieg bort/da vil ieg sende hannem til eder.

Huad vil Christus met disse Ord?

Saa meget vil hand sige. Propheterne haffue saa Propheteret/at Christus skulde lide/Dø oc Opstaa fra de Døde/oc begønde it nyt Rige/i huilcket Menniskene skulle Leffue euindelig/Dette skal fuldkommis/oc Tiden er nu/at det skal skee/Oc ieg er den Persone/som det skal giøre/Thi at der som ieg Døer icke/oc Opstaar fra de Døde igien/da bliffuer der intet vdret/da bliffuer det end nu stedes i det gamle væsen/som det haffuer lenge veret/Jøder i deris Høgleri/Hedninge i deris Affguderi/alle Menniske vnder Sønden/oc der kand igien bliffue Salig/Men der som ieg gaar bort/Døer/oc Opstaar fra de Døde igien oc vdretter det/der min Fader haffuer beslutter i sit Guddommelige raad/at vdrette formedelst mig/Da skal den hellig Aand komme/hand skal oplyusse eders Hierter/giffue eder frimodighed oc dristighed/at i skulle vere min Embedsmend/Regnere met mig/oc sette den gandske Verden til rette/nedlegge Jødedommet/forstøre Hedningerns Affguderi/Lære oc vnderuijse den gandske Verden/Oc eders Lerdom skal beholde offuerhand oc bliffue euindelig/oc Helffuedis porte skulle icke nedlegge hannem.

Huad er det/at Christus siger/Det er eder got/at ieg gaar bort?

All den stund/Christus var Legemlig hoss sine Disciple/da søcte de icke andet hoss hannem/end it vduortis Rige i denne Verden/oc komme icke lenger/De yndskede oc begærede/at de altid kunde see hannem neruerendis faar deris Øyen/høre oc vere hoss hannem/Men det haffde icke veret Disciplene nøtteligt/Der faar var det got/at Christus gick til Faderen/oc vdsende den hellig Aand.

Huad skal den hellig Aand giøre i Verden?

Saa siger Christus/Naar den hellig Aand kommer/ da skal hand straffe Verden/Icke hugge oc stinge met Suerd oc spyud/icke giøre ny Ordinantzer oc Louer/men lade Predicke Guds Ord oc Euangelium/ I Christi Rige skal icke vere noget Regierendis Embe/demen it straffembede/Alle Menniske skulle formedelst Euangelium lade sig straffe/saa fremt de ville haffue Guds øndist oc naade/oc bliffue salige. Oc dette straffembede skal haffue sin fri fremgang/oc icke forhindris aff nogen. Oc de som sette sig der op imod/skulle støde sig der paa/ oc paa det sidste bliffue aldelis Odelagde/som mange Tusinde Exempel giffue til kiende.

Huad skal da den hellig Aand straffe?

Christus opregner tre stocke / oc siger / Naar den hellig Aand kommer/da skal hand straffe Verden for Sønd/oc for retferdighed/oc for Dom.

Huor faar for Sønd?

Fordi/ siger Christus/at de Troer icke paa mig.

Huo[r]..dis skulle vi det forstaa?

Verden kalder Hofferdighed/Gierighed/Vkyskhed/Had/Affuind/Styld/Roff/Mord/Hoer oc anden saadan Laster/ Sønd/ Hun straffer ocsaa saaad vanart oc vdyd for sønd/Men saadan sønd taler Christus icke her om/thi den hellig Aands straff giøris icke behoff til saadan Sønd/Verdslig Offrighed er det til beskicket aff Gud/at de skulle vdrette saadan straff/ Rom. xiij. Men denne er den rette mening/ at den hellig Aand skal straffe alle Menniske/baade Jøder oc Hedninge/oc affsige dette Dom offuer dem/at de ere vnder Guds vrede oc skulle til euig tid bliffue Fordømt/oc at de staa huercken til at raade eller hielpe/vden de Troer paa Jesum Christum. Thi vor gierninger/ ord/ hellighed/ leffnet oc væsen/ maa vere det beste det vere kand/ saa falder det dog som it foruesit Blomster/naar den hellig Aand blæss der paa/Esaie xl. Den hellig Aand haffuer meget skarpere Oyen/at see oc straffe Sønden met/end vi Menniske / Hand gribber ind i Hiertet/der som Oprindelsen oc Kielden er/huor aff alle Hoffuetsønder flyde/som er Vantro/

oc hindis Fruct / Vlydighed / Affguderi / Falsk Gudstienste/ Guds foractelse/ den Guddommelige sandheds modstand oc igiensigelse/ Guds bespottelse/ Ketteri oc Løgen.

Er da vantro en rod oc Oprindelse til alle Sønder?

Ja visselig/ Vantro er en rod oc veldekiel de der alle Sønder voxe op oc flyde aff/ ja vantro er en rod til den oprindelige Sønd/der vi allesammen Arffuede aff Adam oc Eua/oc var hun icke/da var der huercken hoer eller Mord/skyørleffnet eller Tyffueri. Nu seer Verden aleniste til de vduortis groffue Sønder/forander sig/oc klager der offuer Menninsken ere saa vanartige oc onde/Men hun veed icke huor aff det kommer/oc huorledis det gaar til/Hun seer Floden vel flyde/oc Træet bære blomster/Men huor vandaren bryder op i det kieldespring/der Floden kommer aff/oc huor roden aff Træet ligger/det veed hun icke/saa far hun da til/oc vil hielpe sagen met Louer/oc met Forbud forhindre Sønden/men det bliffuer icke til/Hun kand icke forhindre de vduortis groffue Sønder oc laster/huorledis skulde hun da forhindre de induortis Sønder i hiertet/ Oc naar som hund end lenge forhindrer oc forbyuder/saa er det dog forgeffuis arbeyde/oc lidet til sagens forbedring. Veldekielden skal tørris oc roden skal oprøckis huor som det icke skeer/ da flyde der becke aff kielden/oc Jordstillinge aff roden igien. Dette Saar skal hielbredis op aff den inderste grund/ellers skal mand vel lappe oc læge der paa/ met ploster oc smørelse/oc det skal dog altid bliffue vlægt.

Sig mig nu klarlig met faa Ord / Huor faar straffer den hellig Aand Verden for/ Vantro skyld?

Fordi at Verden er end nu saa stockblind/oc vil icke kiende Jesum aff Nazareth/Marie Søn/for den rette Christus oc Messias / for den eniste Meglere oc Frelsere / Men/ huert Menniske giør sig sielff en egen Frelsere/Jøder Mosen/Tørcker Mahometh/ Hedninge deris Affguder/ Falske Christne deris egen gierninger oc paafund/De Rige Mammon/De Vijse deris kiødelige vijsdom/ Det Mectige deris mact/Kettere deris gode tøcke/Disse allesammen straffer den hellig Aand/lige som hand vilde sige/ Icke saa i forblindede Menniske/icke saa/disse

eders anslag oc paafund / ere icke den rette Vey til Salighed/ Ville i vorde fromme oc Retferdige/da skulle i Tro paa Jesum Christum / Guds Søn / som for eders skyld bleff Menniske/ bleff Kæarsſfest/Døde / bleff Begraffuen / oc Opstod igien fra de Døde/Oc denne tro skulle i ocsaa beuijse vduortis formedelst Troens fruct / det er / formedelst Kierligheds oc Barmhiertigheds gierninger / Oc skeer det sig saa at i falde da atter i Sønd/da skulle i tencke paa eders Daab/staa op igien/oc giffue eder i det Forbund igien/ det i haffue giort met Gud/saa kand eder intet skade/ Thi S. Paulus siger Rom. viij. Der er intet Fordømmeligt i dem/som ere i Christo Jesu/huilcke der icke Vandre effter Kiødet/men effter Aanden.

Huor faar skal den hellig Aand/straffe Verden for Retferdighed?

Fordi (siger Christus) at ieg gaar til Faderen/oc i see mig icke mere.

Huorledis skulle vi det forstaa?

Christus taler icke her/om Verdslig retferdighed/som giffuer huer/det som hannem bør oc hører til met rette/men om Aandelig retferdighed/som gielder faar Gud/som er/at Christus Døde for vore Sønders skyld/ Opstod igien / oc gick til Himmelen til Faderen/oc forhuerffuede oss den Retferdighed oc vskyldighed/der vi møste i Paradijs formedelst Adams fald/ Lige som Christus vilde sige/ før eders Fader Adam Søndede/ var i Retferdige oc vskyldige / Men der hand offuertrad Guds bud / bleff hand Vretferdig / met alle sine Efterkommere/Skulde i nu komme til den Første Retferdighed oc vskyldighed igien / da skulde Jeg sette mit Liff oc Legeme til der faar/Betale for eder/lide pijne oc Dø/oc fare til Himmels/oc føre eder saa til den Første Retferdighed igien. Dette straffer nu den hellig Aand/at mange Menniske icke ville kiende mig der god faar/eller anamme mig / men de ville giøre sig sielff Retferdige / met deris egen Arme ælendige Gierninger oc fortienste. Mit dyrebar Blod/det ieg saa mildelig vdgaff/ skal intet vere vert/der som de dog met rette skulde tencke paa de Ord/Luce. xvij. Naar som i haffue giort alt det eder er befalet/ da siger Vi ere vnøttige Tienere / vi giorde det / vi var plictige at giøre.

Huor faar

Huor faar skal den hellig Aand straffe Verden
for Dom?

Fordi (siger Christus) at denne Verdsens Første er Dømt.

Huorledis skulle vi det forstaa?

Christus taler her icke heller om Verdslig Dom/huorle-
dis hun Dømmer paa det/ver er Legeme oc Gods / Land oc
Folck anrørendis/men om en Aandelig Dom/ som er Siel oc
Samuittighed anrørendis/ det er / at denne Verdsens Første
er allerede met alle sine Tilhengere Dømt aff Christo / Dette
Dom er allerede giort / oc der fattis icke mere / end at same
Dom skal kundgioris faar all Verden/paa den Yderste Dag/
oc Sathan met alle sine Lemmer/skal stødis ned i Helffuedis
Ild. Lige som Christus vilde sige/Dieffuelen/Døden/Søn-
den / Helffuede ere allerede formedelst mig offueruunden/
Dømte oc Fordømte/met all deris væsen. At den vanuittige
Verden / holder end nu dette Dieffuelsens forbanede oc
Fordømte væsen / at vere got / prijser oc loffuer det / oc la-
der forblinde sine Oyen / At hun end nu holder saadant
Dieffuels spøgeri/Vantro/Affguderi/Segnelse/falsk Lerdom/
Løgen/Vildfarelse/for en Guddommelig hellig ting/oc vil icke
Kiende troens retferdighed/oc skille hinde fra Gierningerns ret-
ferdighed/ oc imod siger saa Guds Søn / oc vil i saa maade
tiene Dieffuelen oc Verden til tacke / frøcter sig for Dieffue-
len/som er allerede offueruunden formedelst mig for Døden/
som er allerede affliffuet/oc for Helffuede/som er allerede for-
støret/Dette altsammen straffer den hellig Aand. Oc der skal
huercken Verden/icke Verdsens Første/icke Paffuen/icke Con-
cilia/vere Dommere i Guds sager/Men aleniste Christus for-
formedelst sit ord/Guds ord skal alene vere Vecten/rette snoer/
Prøffuesteen/ja Straffere oc Dommere offuer alting / Johan.
xij. Huo mig foracter (siger Christus) hand haffuer allerede
den/der hannem Dømmer/det Ord/det ieg haffuer talet/skal
Dømme hannem paa den yderste Dag.

Huad sagde Christus om Disciplernis Skrøbelighed?

Jeg haffuer end nu (siger hand) meget at sige eder/men i
kunde icke bære det nu/Men naar den Sandheds Aand kommer/
den skal

den skal ledsage eder i all Sandhed/Thi hand skal icke tale aff sig sielff/men huad hand hører/det skal hand tale/oc huad tilkommendis er/skal hand forkønde eder/Den samme skal forklare mig/thi hand skal tage det aff mit oc forkønde eder.

Huad vil Christus met disse Ord?

Hand setter her Troen/til vor Saligheds grunduol/oc Vantro til Fordømmelsens aarsage/Christus giør sig sielff til retferdighed/oc sit Ord til dommere offuer alting/oc hand forskyuder/forbander oc fordømmer alt det/som Verden tager sig faar/beslutter oc skicker/formedelst Paffuen/Patres/Concilia/aff sit eget Hoffuet oc Hierne/vden Guds Ord oc Scrifftens grund/Det maa glise oc skinne saa kaasteligt som det vil oc/nogen tid kand. Thi huad som icke er bygd paa den klippe Christum/det er idel synd oc fordømmelse. Christus haffuer besørget sin Kircke rigelig/met Guds Ord/met Salig lerdom/met Christelig skick/Ceremonier oc Kircketuct/at de Jødiske Ceremonier met bestenckelse/røgelse oc anden saadan Børne leeg/giøris icke behoff. Vi haffue/Gud vere loffuet/det hellige Euangelium/Guds Ord oc den hellige Scrifft/huilcket Christus kalder altsammen sandhed/vi haffue der til met den rette Børne lerdom/Catechismum/Som er/de Ti Bud/Troens Artickele/den daglige Bøn Fader vor/der til met de rette Christelige Ceremonier/Daaben/Affløssning/oc Christi Legemis oc Blods Sacramente/vi haffue der til met Husstafflen/som er vddragen aff den hellige Scrifft/oc giort paa spørssmaal/huilcken vi skulle daglig Øffue oss vdi/oc forbedre oss aff/Paa det den hellig Aand/huilcken Christus forhuerffuede oss/kand størcke her i Troen/oc beuare oss imod alle Frestelser/oc forkønde oss saa oc forklare Christi ord/oc ledsage oss i all sandhed/oc føre oss endelig/til det Himmelske Fæderne Land/det euige Liff/ Amen.

Den Fem-

Den Fente Søndag effter Paaske/

Epistel Jacobi j.

KJere Brødre/ J skulle giøre effter Ordet/ oc icke aleniste høre det/ huor met i bedrage eder sielff. Thi der som nogen hører Ordet/ oc giør der icke effter/ hand er lige som en Mand/ der beskuer sit legemlige ansict i it Spegel/ Thi effter hand haffuer beseet sig/ gaar hand strax bort/ oc glemer huorledis hand var skicket. Men huo som seer igiennem til Frihedsens fuldkommene Lou/ oc bliffuer der vdi/ oc er icke en forglemmelig Tilhørere/ men giør der effter/ hand bliffuer Salig i sin Gierning.

Oc der som nogen iblant eder lader sig tøcke/ at hand tien Gud/ oc spæger icke sin Tunge/ men forfører sit Hierte/ hans Guds tienste er vnøttelig. En reen oc vbesmittet Guds tienste faar Gud Fader/ er/ at besøge de Faderløse oc Encker i deris Bedrøffuelse/ oc holde sig vbesmittet fra Verden.

Huad gior S. Jacob i denne Epistel?

Hand handler icke her om Troen/ eller om Troens Retferdighed etc. Men om gierningerns Retferdighed/ oc straffer dem/ som ville vorde Retferdige oc Salige/ alene per fidem Historicam, det er/ naar mand aleniste bekiender met Munden Troens Articker/ om Christi Mandom/ pijne/ Død oc opstandelse/ oc der følger dog icke Troens fruct/ som saadan Folck haffuer altid verit/ oc er end nu meget.

Huad holder denne Epistel oss faar?

Tre støcke/ Først formaner hand de Christne/ at de skulle icke aleniste høre Ordet/ men ocsaa giøre der effter. Der nest

giffuer

giffner hand de Christne Aduarsel ... oc skulle vocte sig fra vnøttig Snack/oc siger/at saadant forderffuer oc til intet giør Menniskens gandske Guds tienste. Det tredie er/at hand giffuer til kiende/ huilcken den rette Guds tienste er / som er/ at trøste / beskøtte oc beskierme Encker oc Faderløse / besøge de Syuge/ oc beuare sig ocsaa sielff/ vbesmittet fra Verden.

Huilcke ere formanelsens Ord?

Giører effter Ordet/siger S. Jacob/oc Hører det icke aleniste / huor met i bedrage eder sielff. Denne formaning er nøttelig/Thi huad kand nogen stort rose sig aff Troen oc Euangelio/naar som hans gierninger/seder/væsen oc leffnet/ere imod denne Troens oc Euangelij lerdom? Skal nogen vere it got Træ/det er/sigis at haffue Troen/da skal oc god fruct/det er/ it erligt Christeligt leffnet oc omgengelse følge/ellers er det leffnet/ ekon idel Høgleri oc it vduortis skin.

Huilcke ere de som tagis at giøre effter Ordet?

De som beuise met gierningern/at de ere Christne/de som icke aleniste høre Euangelium met Ørene/ eller tale der om met Munden/men lade det oc gaa sig til Hierte/oc leffue der effter.

Huilcke kalder hand Ordens Tilhørere?

Dem som høre Euangelij Ord met ørne/oc roser der aff met munden/men scriffue det icke i Hiertet/oc rette deris leffnet der effter/oc bære god fruct/men lade det ekon flyde i munden oc paa tungen.

Huad gierninger kreffuer S. Jacob?

Hand taler intet om de gierninger/ der ere optenckte aff Mennisken/ men aleniste om dem / som ere befattede i Guds Ord oc Euangelio/som at elske Gud offuer alle ting/ oc sin Neste lige ved sig sielff/ giffue de Hungrue mad / de Tørste dricke/klæde de Nøgne/besøge de Siuge/trøste de Bedrøffuede etc. Bede/faste/ giffue almisse/oc andet saadant. Ved denne maade taler oc Christus Matth. vij. Huo som hører denne min tale/oc giør hinde/den ligner ieg ved en klaag Mand/som bøgger sit huß paa en klippe etc. Men huo som hører min tale/oc giør hinde icke/hand er lige som en daarlig Mand/der bøgger sit huß paa Sand etc.

Hvad vil S. Jacob met disse ord/ Giører effter Ordet?

Hand vil saa meget sige. Ville i vere Christne oc Guds Børn/ da skulle i icke bespotte Gud/ icke aleniste prise hannem met Munden oc Tungen/ oc robe oc skrig/ men i skulle oc lade finde eder i en ret tro/ oc nyt leffnet/ icke aleniste høre ordet met ørerne/ men fatte det Ord mand hører met Hiertet/ oc beuise det met gierninger. Thi Christus siger Luce xj. Salige ere de som høre Guds Ord/ oc beuare det. Det er icke nock at høre Guds Ord/ Mand skal oc fatte oc beuare det/ beuise det met gierninger/ oc rette det gantske leffnet der effter/ Ville i nu met gierninger giøre eders tro obenbare/ da giører de gierninger/ som ere befattede i Guds Ord.

Hvem ligner S. Jacob den som aleniste hører Ordet?

Hand siger saa. Der som nogen hører Ordet/ oc giør der icke effter/ hand er lige som en mand/ der beskuer sit legemlige ansict i it Spegel / oc der effter gaar hand strax bort/ oc glemmer huorledis hand var skicket. Dette er en smuck lignelse/ Thi at lige som it Billede forsuinder snart i it Spegel/ oc forglemmis/ saa er det oc met en blot Tilhørere/ der icke beuiser sig met gierninger/ oc haffuer icke Guds Ord stedse i Hiertet/ oc retter sit leffnet effter Euangelio.

Hvad siger hand da om dem/ som giøre effter Ordet:

Hand siger saa. Oc huo som seer igiennem/ i friheds fuldkomne Lou/ oc bliffuer der vti/ oc er icke en forglemmelig hørere/ men giør der effter/ den same bliffuer Salig i sin gierning.

Hvad kalder S. Jacob friheds fuldkomne Lou?

Hand kalder Euangelion saa/ Thi Euangelion er en fuldkommen lerdom/ som frygder Menniskens samuittighed oc giør hinde fri. Thi at huor var dog fuldkommenhed i Mosi Lou? Sandelig/ haffde Louen kund giort oss Retferdige/ fromme/ fuldkomne oc salige/ som S. Paulus siger/ da haffde det icke verit behoff/ at Christus skulde kommet til Verden/ oc giffuit en anden Euangelij lerdom/ ved huilcken louen er borttagen/ Disligest huor haffde dog Louen frihed? Der var ret Trelدom/ oc ingen Frihed/ som Christus oc siger Johan. viij. Der som Sønnen gør eder fri/ da ere i ret fri.

Hvad vil

Huad vil hand nu met disse Ord?

Hand vil saa meget sige/Huo som saa hører Guds Ord oc Euangelion/at hand haffuer det stedes faar Oyen/som it Spegel/oc som den FørstePsalme siger/aldrig vender sine Oyen der fra/men taler om HErrens Lou/Dag oc Nat/oc giffuer ocsaa Fruct i sin tid/giør mange gode Gierninger/hand er Salig/oc huad hand begønder/det forfremmis hannem altsammen til det beste.

Kand ieg bliffue Salig met Gierninger/huor faar et da Christus Dod?

At trenge paa de Gierninger som ere befattede i Scrifften/er got/Thi fructen skal io giffue Træit vidnisbyrd/om det er got eller ont. Men at tilscriffue Gierningern salighed/Christi fortienste til foractelse/skal icke skee/det haffuer oc icke den meening. Thi Scrifften siger. Abraham trode Gud/oc det er hannem regnet til Retferdighed/ Gene. xv. Oc Abacuc ij. Den Retferdige skal Leffue aff sin Tro. Oc Johan iij. Huo som Troer paa mig/hand skal haffue det euige Liff. S. Jacob seer icke her til Gierningern/men meget mere til Kielden/der saadanne gierninger flyde aff/ lige som Scrifften oc giør andre vegne.

Giff der Exempel paa?

Christus siger/Det skal skee/at Menniskens Søn skal komme/ i sin Faders herlighed met sine Engle/oc paa den Dag skal hand betale huer effter sine Gierninger. Der seer Christus icke til gierningern/men til troē/der gierningern skulle flyde aff. Efterdi vi nu vide/ at Troen giør oss fromme/Retferdige oc Salige/da skulle vi intet tage hinde fra/ oc dog icke diss minder lade vor Tro til syune met gierninger icke met Menniskelig optenckte gierninger / men met de gierninger som haffue deris grund i Scrifften.

Huilcken er S. Jacobs formanelse/at vi skulle vocte oss fra slim Tale eller snack?

Saa siger hand. Der som nogen lader sig tøcke iblant eder/at hand tien Gud/oc spæger icke sin Tunge/men forfører sit Hierte/ hans Guds tienste er vnøttelig.

Huad er Tungen?

Tungen er Menisken it stort/Herligt oc ypperligt Liggende fæ. Men io Herligere/ io Skadeligere/ der som mand misbruger hinde/

hende/som S. Jacob siger i det iij. Capit. Seer/siger hand/vi føre heste i tøm/at de skulle vere oss lydige/oc driffue det gantske legeme omkring. See/alligeuel Skib ere store/oc driffuis aff stercke vær/saa styris de dog met it lidet Roer/Lige saa er oc Tungen en liden lem/oc kommer store ting aff sted. Seer/huor stor en Skou optender en liden ild? Oc tungen er ocsaa en ild/en Verden fuld met vretferdighed/lige saa er Tungen iblant vore lemmer/oc besmitter det gantske legeme/oc optender alt vort væsen/naar hun optendis aff Helffuede. Thi al naturen paa Diur oc Fule oc Hugorme oc vnderlige ting i haffuit bliffue temde/oc ere temde aff Menniskelig nature/men Tungen kand intet Menniske temme/det vrolige onde/fuld aff dødelig forgifftelse.

Huad er vnyttig snack?

Vnyttelig snack er alt det/der icke skicker sig til sagen. Denne last forbiuder icke alenište S. Jacob/men ocsaa S. Paulus Ephe. iiij. der som hand siger/Lader ingen slem tale gaa aff eders mund. Ja Christus siger Matthei xij. Jeg siger eder/at Menniskén skulle giøre regenskab paa den yderste domme dag/ for huert vnytteligt Ord/der de haffde talet.

Huad vil nu S. Jacob met disse Ord?

Hand vil saa meget sige. Jblant alle syndelige gierninger/forderffuer intet saa slæt oc aldelis den rette Guds tienste/oc alle Politier/som en vtemd Tunge/der icke spægis/men siger frem/alt huad der kommer i munden/huad heller det er got eller ont/løgn eller sandhed/ nytteligt eller skadeligt.

Hui saa?

Huad er skadeligere i almindelige Politier oc Menniskens forsamling/end en forgifftig ond Tunge/som icke andet giør/en stinger oc belacker Folck hemelige oc obenbare/oc giør dem skade paa deris gode røcte oc naffn/liuger oc besiniger/suer oc bander/laster oc formaledider/oc fører idel trette/vfred/kiff/ tuedract/ had oc vsamdrectighed iblant Menniskén. Huad er oc skadeligere i Kircken oc den Christelige forsamling/end en falsk Predickeris onde forgifftige Tunge/som met sin falske lerdom forfører oc forgiffter de enfoldige Hierte/oc

kaster dem i Dieffuelens strube? Lige som alle Papister/ Partijske aander oc Secter/ Hyglere giøre oc icke mindre skade/ ia de falske Euangeliske ocsaa / som kunde met store Ord prale oc braske meget aff Euangelio oc Gudstienste/ oc beuise dog icke deris Christendom met en eniste liden gerning eller fruct.

Huad siger S. Jacob om Gudstienste?

Hand siger saa. En reen vbesmittet Gudstienste/ faar Gud Fader er denne / at besøge Encker oc Faderløse i deris drøffuelse/ oc beuare sig vbesmittet fra Verden.

Huor faare kalder S. Jacob disse gierninger en reen Gudstienste?

Fordi at Gud befalede dem selff. Huad Gud biuder oc befaler/ det er god oc ret / oc den eniste sande Gudstienste/ som hannem er behagelig. Mand kand ingen/ større behagelighed giøre Gud/ end at mand er hans Ord lydig. Gud befalede i Louen oc Prooheterne/ at mand skal giøre Fattige/ Encker oc Faderløse til gode/ oc holde sig selff vstraffelig/ oc giffue huer mand it got Exempel met en Christelig omgengelse.

Huilcken er Papisters Gudstienste?

Bygge Kircker oc Kloster/ sticte Messer oc Altere/ siunge Horas/ ringe oc læse meget / tende mange bluss liuss oc lamper/ giffue sig i Kloster/ kiøbe Afflad/ Brødreskab/ Vigilijs/ Sielemisser/ holde aarss Messer oc begengelse/ stencke viet vand/ giffue røgelse/ gaa met kaarss/ vie vand/ salt/ palmer/ kager/ voxlius/ sten oc træ/ døbe Klocker/ giøre ørgeuerck/ oprette Affguder/ oc meget andet saadant/ der Gud intet haffuer befalet aff/ oc er ekon Menniskens dict oc drøme/ lige som Børn giøre ducker at lege met.

Huilcken er den rette Christelige Gudstienste?

At tro oc forlade sig paa Gud/ fryctte oc elske Gud offuer alle ting/ tiene oc vere sin Neste behielpelig i al nød/ met trøst/ Raad oc gods/ trøste fattige ælendige Folck/ Hielpeløse Børn/ Encker oc Faderløse i deris drøffuelse/ besøge de Siuge/ bespise de Hungrne/ giffue de tørstige dricke/ klæde de Nøgne/ trøste de bedrøffuede/ handle redelige met alle Menniske/ oc giøre dem til gode. Oc at it Menniske skal ocsaa holde sig selff

vstraffelig/icke elske Verden met sin pral/vellyst oc løssactighed/fly hofferdighed/gierighed/vkyskhed/had oc auind/fraadzeri oc druckenskaff/oc beuise sig i alle ting/met sine gierningen/som en Christen.

Huad er nu Summa paa dette Epistel?

Huo som vil tiene Gud rettelige/hand skal holde sig til Guds Ord/rette sit gantske leffnet der effter/sla sig fra Verden/oc bliffue Verdens fiende. Thi S. Jacob siger i det iiij. Capitel. Huo som vil vere Verdens Ven/hand bliffuer Guds vuen.

Huor vti staar Verdens findskab?

Der vti/at mand icke holder sig lige effter Verden/at mand icke praler/icke er hoffmodig oc stunder effter herlighed oc velde/at mand icke lader gerighed betage sig/icke tracter effter gods oc rigdom/oc der offuer vndertrycker oc besuiger den Fattige/oc vdsuer hans sued oc blod met aager/at mand icke riffuer oc skraffuer at sig alt det mand seer oc kand offuerkomme/vanseendis huad en anden haffuer oc beholder. Huilcke Menniske som saa ere til sinde/de ere visselige icke Menniske/men vskellige Creature/ia Christne/lige som Dieffuelen er hellig.

Huor vti staar Guds venskab?

Der vti/at mand bliffuer lige ved Guds Søn/ydmyger oc forsiger sig selff/forsager Dieffuelen oc Verden/bær Kaarssit met taalmodighed oc sactmodighed effter Christo. Huilcke Menniske som det giøre/de skulle oc vden tuil glæde sig met Christo euindelige i det ewige Liff. Der til hielpe oss Gud/AMEN.

Den Femte Søndag effter Paaske/

Euangelium Johan. xvj.

SAndelige/sandelige/Jeg siger eder/Der som i bede Faderen om noget i mit Naffn/da skal hand giffue eder det/Her til haffue i icke bedet om noget i mit Naffn/

Beder / da skulle i faa at eders glade skal vere fuldkommen.

Saadant haffuer ieg talet til eder ved Ordsprock/ Men den tid skal komme/at ieg skal icke tale mere met eder ved Ordsprock/men obenbare forkynde eder om min Fader. Paa den samme dag skulle i bede i mit Naffn/Oc ieg siger eder icke/at ieg vil bede Faderen for eder/Thi Faderen selff elsker eder/fordi at i elske mig/oc tro/at ieg vdgick aff Gud/Jeg vdgick fra Faderen/oc kom til Verden/ Jeg forlader Verden igen/ oc gaar til Faderen.

Hans Disciple sige til hannem / See / nu taller du obenbarlige/ oc siger intet Ordsprock/ Nu vide vi/at du vedst alle ting / oc haffuer icke behoff / at nogen spør dig at/der faare tro vi/at du est vdgangen aff Gud. Jesus suarede dem/Nu tro i / Seer/den time skal komme/ at i skulle atspredis/huer til sit/ oc forlade mig alene/ Men ieg er icke alene/ thi Faderen er hoss mig.

Dette haffuer ieg talet til eder/At i skulle haffue fred i mig/ J haffue trengsel i Verden/men verer trøstige/ Jeg haffuer offueruundet Verden.

Huad lærer Christus oss i dette Euangelio?

Tre støcke/Først/Huorledis vi skulle rettelige bede oc begære/at vi skulle bliffue bønhørde aff Gud. Der nest/huad vi skulle bede om/som er/om Hiertens oc Sammittigheds fred.

fred. Det Tredie/ Huor faar vi skulle bede/ som er/ for trøst skyld/ naar vi ere vnder Kaarsset/ oc lide gienuordighed oc modgang.

Huad hører til vor Bøn/ at vi skulle bliffue Bønhørt aff Gud?

Fire ting/ som berøris her i dette Euangelio/ i disse Christi Ord/ der hand siger / Sandelig / Sandelig / Jeg siger eder/ Der som i Bede Faderen om noget/ i mit Naffn / da skal hand giffue eder det.

Huilcket er det Første?

Guds befaling oc foriettelse/ Thi at haffde Gud icke befalet oss at Bede/ oc tilsagd at hand vil Bønhøre oss/ da kunde alle Creature/ icke faa it eniste Gryn eller lidet Korn/ aff hannem. Men nu haffuer hand icke aleniste/ befalet oss at Bede/ men ocsaa tilsagd/ at hand vil Bønhøre oss/ Luce xj. Beder/ saa skulle i anamme/ Leder/ saa skulle i finde/ Bancker/ saa skal eder opladis. Ja/ hand stadfester her sin foriettelse/ met en Eed/ oc siger/ Sandelig/ Sandelig/ paa det vi jo skulle vere visse/ paa hans foriettelse/ oc at hand vil Bønhøre oss/ oc icke lade oss Bede forgeffuis. Hand straffer oss der til met fordi/ at vi ere saa Lade oc forsømmelige til at bede/ oc siger/ Her til haffue i icke bedet om noget i mit Naffn/ Beder/ da skulle i anamme/ at eders glæde skal vere fuldkommen.

Huilcket er det Andet stocke?

Troen/ som er begrundet oc stadfest/ paa Guds foriettelse/ Thi at huo som tuil paa Guds foriettelse/ hand giør i Tuende maade ilde/ Først Beder hand forgeffuis/ Thi S. Jacob siger/ Huo som vill Bede Gud om noget/ hand skal Bede i Troen/ oc icke tuile/ Thi huo som tuil/ hand er lige som Haffsens Bølger/ der driffuis aff Væiret / Saadant it Menniske tencke icke/ at hand skal anamme noget aff HErren. Der nest vil hand giøre Gud/ til en Løgnere / som den der tilsiger noget/ oc huercken kand eller vil/ fuldkomme sit Løffte/ huilcket der er en gruselig Bespottelse/ Thi Gud er Sandru. Effterdi vi nu høre/ at Troen er saa stor en ting/ oc at det er vmuelig/ at Mennisken kand vere Gud behagelig/ vden Troen/ da skulle vi met all flid oc aluarlighed/ Tracte oc legge oss effter denne Guds gaffue/ oc daglig

Giffue oss der vdi/Bede Gud om Troen/at hand vilt formere hinde i oss/oc beuare oss stadelig der vdi/indtil enden.

Huilcket er det Tredie stocke?

At vi skulle Bede i Jesu Naffn/Thi S. Petrus siger/Act. iiij. Der er icke noget andet Naffn giffuet Menniskem/i huilcket vi kunde bliffue Salige. Dette Naffn ere vi plictig til/ aff Guds befaling / at prijse oc ære. Nu kunde vi icke giøre Gud Fader støre ære/ end at vi i vor Nød paakalde hannem/ formedelst Jesum Christum hans elskelige Søn.

Huilcket er det Fierde stocke?

At vi skulle met hiertelig suck Begiering ock attraa giffue met faa Ord til kiende vor Bedrøffuelse/angist oc Nød/der oss henger daglig paa/ oc plager oss. Naar som disse Fire stocker/ nu findis i vor Bøn/da er det vmueligt andet/end vi skulle bliffue Bønhørt / Thi Gud siger i den L. Psalm. Paakalde mig i din Nød/da vil ieg redde dig/oc du skalt prijse mig. Oc Christus rober/Matth. xj. Kommer hid til mig/alle i som ære besuarede oc Arbeyde/ieg vil veirquege eder. Oc hand siger i dette Euangelio / Sandelig / Sandelig / Jeg siger eder / der som i Bede Faderen om noget i mit Naffn / da skal hand giffue eder det.

Huad vil Christus met disse Ord?

Saa meget vil hand sige / Jeg Jesus Christus Guds Søn/ den Himmelske Faders vijssdom/ den ewige Sandhed/ som icke kand Lyuge eller besuijge nogen / Jeg eders eniste Meglere oc Frelsere/tilsiger eder mine Disciple / huilcke ieg vdualde aff Verden/eder mine Venner/der ieg obenbarede for alt det ieg Hørde aff min Fader/ Eder mine Brødre oc det euige Liffs Medarffuinge/Eder mine Børn oc Sønner/huilcke Faderen elsker/Ja Sandelig/Sandelig tilsiger ieg eder det/ Oc ieg Suer ved mig sielff/Jeg som er sielff Sandhed/oc kand icke Lyuge/Jeg setter eder min Tro til pant. At der som i Bede om noget/ som eder er got oc nøtteligt til Liff oc Siel/ det som i haffue trang oc nød til at Bede om/oc vide eder ingen anden hielp eller trøst/huercken hoss eder sielff eller hoss/andre Menniske / oc i Bede Faderen der om i mit Naffn / da skal Faderen

giffue

giffue eder det/Thi Faderen haffuer eder Kier aff Hiertet/oc huercken vil eller kand/necte eder noget.

Naar Bede vi da i Jesu Naffn?

Naar vi met en stadig Tro til Jesum Christum/komme frem faar Gud Fader/oc trøste oss met en god tillid/at Christus er alene vor Meglere/formedelst huilcken/alt got giffuis oss aff Faderen/Rom. viij.

Skulle vi da Bede formedelst Jesum Christum?

Vden vor HErre Christo / fortiene vi icke andet/end idel Vrede oc Vuenskab. Thi huor er der nogen sted/i Hemmelen eller paa Jorden/en Helgen/som saa gaar frem faar Gud/vor Kiere Fader/oc Beder for oss/som vor Kiere HErre Christus. Oss giffuis icke aleniste for Christi skyld/Søndernis forladelse oc Retferdighed/ men hand anammer oss ocsaa/ for sine Metbrødre/oc deeler sit Preste embede saa met oss/at vi sielff maa frem gaa/oc i vor Nød søge hielp Naade oc trøst hoss Faderen/Lige som hand her siger/Jeg siger eder icke/at ieg vil Bede Faderen for eder/Thi Faderen sielff/Elsker eder/fordi at i Elske mig/oc Troer/at ieg vdgick fra Faderen.

Effterdi vi da haffue saadan en Meglere/ Ja ere sielff tilstede/ til preste embedet formedelst Christum/huad giøris det da behoff/at Helgen skulle Bede for oss?

At Helgen skulle Bede for oss/oc vere vore Meglere/haffue vi intet Vidnisbyrd paa i Scrifften/Saa kunde vi icke heller vere visse paa/at Helgen seer ind i vort Hierte/oc forstaar vor Bøn oc paakaldelse/Thi saadant hører Gud til/hand er alene Hiertens randsagere oc kiender Tanckerne. Jcke haffue vi heller nogen foriettelse/eller løffte om dem/at de ville Bønhøre oss/naar vi Bede dem/som vi haffue om Christo.

Huad skulle vi Bede Gud om?

Effterdi at vi ere saa aldelis vskickelige oc vanuittige/at vi oc icke sielff vide/ huad oss er nøtteligt at Bede om/ da legger Christus oss Ordene i Munden/ oc siger / Beder at eders Glæde skal bliffue fuldkommen.

Huad er det for en Glæde?

Dette er Sandelig ingen Verdslig eller Legemlig glæde/ Men en Aandelig induortis glæde/huilcken den hellige Paulus

taler om Philip. iiij. Glæder eder altid i HErren/Oc ieg siger atter/Glæder eder.

Huor aff kommer saadan Glæde?

Aff Troen til Jesum Christum/Thi naar vi høre Predicke Euangelium / i huilcket Søndernis forladelse tilbyudis alle Mennniske/ formedelst Christum / da skulle vi Tro / saa fremt denne Predicken skal bliffue oss nøttelig/ Nu kunde vi icke Tro/ vden den hellig Aand giffuis oss da/formedelst Ordet/som skal Forarbeyde denne Tro i oss/Forarbeyder nu Ordet oc den hellig Aand/Troen i oss/da kunde vi icke tuile paa/at Christus haffuer icke aleniste forladet oss/alle vore Sønder saa/at de icke skulle beklage eller Fordømme oss/men hand skal ocsaa giøre oss/en Naadig Fader i Himmelen/som skal kiende oss for sine Børn/oc beuare oss til det euige Liff. Oc dette er Samuittigheds Fred oc Hiertens glæde / der dette Euangelium taler om/ huilcken vi ocsaa skulle Bede om/ i vor Bøn.

Skulle vi da io Bede?

Gud vil at vi skulle Bede hannem/oc det er tilbørligt oc ret/vi haffue intet at giffue hannem/Men hand/som er vor Gud/ Skabere/ HErre oc Fader/ skal giffue oss. Efftterdi nu Christus befaler oss at Bede/om saadan Hiertens fred/da skulle vi vere Lydige/at vi ocsaa skulle rettelige kunde Siunge met Maria/ Min Siel ophøyer HErren / oc min Aand glæder sig i Gud min Frelsere.

Haffuer saadan Hiertens glæde oc Fred/ocsaa nogen Frestelse?

Ja vißelig/ Christus siger til sine Disciple / Nu Troer i/ Seer/den Time skal komme oc er allerede kommen/ at i skulle atspredis/huer til sit/ oc forlade mig alene/Men ieg er icke alene / Thi Faderen er hoss mig. Dette talede iegmet eder / at i skulle haffue Fred i mig / J Verden haffue i angist/ men verer trøstige/Jeg haffuer offueruundet Verden.

Huad vil Christus met disse Ord?

Saa meget vil hand sige/ J ere gode fromme Børn/oc lader eder tøcke/at i Troer offuermaade vel men seer/hen om en Time/ skulle alle disse Ord bliffue til intet/ J skulle alle Løbe fra mig/ oc forlade mig/ ja end der til met Forsuere mig/ Dog skal denne

Sønd/icke vere eder til Forderffuelse/i ere jo mine Disciple/oc icke mine Fiender/som de ypperste Prester/Hannas/Caiphas oc Judas/som mig skulle Sæle/Forraade oc Fordømme. Oc alligeuel i end skulle atspredis/oc forlade mig alene/saa er ieg dog icke alene/thi Faderen er hoss mig.

Huad er det at hand siger/Dette talede ieg til eder?

Saa meget vil hand sige/Kiere Disciple/Dette er/met faa Ord at sige/den rette meening til gode Nat/At huad ieg haffner sagd til eder/det vil ieg fuldkomme) Tencke i til/at i ocsaa anammer det/oc trøster eder der met Christus kiende vel Kiødsens nature/All den stund der er icke modgang oc Bedrøffuelse/da er det Frimodigt oc dristigt/Som vi pleye at sige/Du est dristig nock/naar du est alene/Men naar Kaarsset kommer/oc Nød er paa ferde/da er all trøst oc Frimodighed/forglemt oc vde. Der faar siger hand/J Verden haffue i angist/men Fred i mig.

Huad er Verden?

Verden er Dieffuelsens Rige/en Mordekule/it Løgenhuss/Ondskabs huss/Dette Skiold/henger Christus hinde sielff offuer Dørren/Johan. viij. Saa er Dieffuelen Verdsens Første/Guds oc alle Christnis/aff sagde Fiende/oc giør dem altid det Verste/huor oc i alle de maade hand kand/De som ere Dieffuelsens Tilhengere i Verden/ere ocsaa Guds oc alle Christnis Fiender/som Tiranner/Tørcker/Jøder/Hedninge/Øyenskalcke/de som ere Verdslig viise/Partieske Menniske/Kettere etc.

Huad angist oc Nød/skulle de Christne haffue i Verden?

Paa den Høyere side/skulle Partieske Menniske/Secter oc Kettere/freste dem met Falsklerdom. Paa den Venstre side/skulle Tørcker Mørde/Brende oc Skende/For til/skulle Papister/Øyenskalcke/sielff giorde Helgen/dønckel gode Menniske/forfølge oc bespotte dem/Bag til/skulle Jøder oc Hedninge/henge dem paa Halsen/Offuen oc Neden/skulle alle Helffuedis porte/plage dem.

Huor vdi skulle de haffue Fred?

J mig/siger Christus/i mit Salige Ord oc hellige Euangelio/Thi Euangelium er en Guds krafft/som Salig giør alle

dem/der Troer paa/Rom. j. En Christen kand ocsaa met Guds Ord / oc met besønderlige Sprog/aff den hellige Scrifft/fordriffue alle Frestelser/angist oc Bedrøffuelse/ oc trøste sig rigelig i sin Skrøbelighed.

Huad vil hand der met / at hand siger/Verer trøstige/Jeg haffuer offueruundet Verden?

Hand vil saa meget sige / Slagget er Vundet / Striden haffuer ende/Jeg Vant Seyer/oc haffuer vnderlagt mig alle ting/Lader eder fordi icke forferde/men verer trøstig oc frimodige/Skeer det sig end saa/ at i seer den gamle Drage/ Helffuedis Hugorm/lade sin Strube Vredelige op / Skiere tender/ Huæde sine Kløer/oc i seer Verden buldre oc bruse/ Tiranner True oc vndsige/Tradze oc pucke/da tencker paa disse Ord/ At Jeg haffuer offueruundet Verden/Jeg som er en Konge offuer alle Konger/en HErre offuer alle HErrer/Jeg/ja Jeg haffuer offueruundet Verden/Thi all mact er mig giffuen / i Himmelen oc paa Jorden.

Dette er alle Fattige Christne/gandske trøsteligt?

Jā vísselig/Christus giorde oss alle dette til gode/vore Fiender ere saa nedlagt/at der er icke mere Nød eller fare paa ferde/de ere saa offueruunden/at vi haffue icke behoff/at Stride paa ny met dem igien/Verden/Dieffuelen/ Helffuede/Døden bleffue slagene i Striden oc Ødelagt/Himelen/Retferdighed oc Liffuet/beholte Seyer/saa at der staar intet igien/vden Epinition/Seyeruÿssen/det er/ at vi skulle Gladelige siunge/ Christ stod op aff Døde/Christus haffuer vdret alting/giffuet alle Mennisske Seyer/som det høre oc Troer/oc vi skulle fremdelis Predicke/ bekiende oc prÿse saadant / faar den gandske Verden/indtil den Yderste dag/naar vi ocsaa skulle vere delactige/met Christo i denne Seyer/ oc gaa ind met hannem / i det Himmelske Jerusalem/ det er/ind i det euige Liff/

AMEN.

Den

Den Søndag i Bededagene Epistel Jacobi i det Sidste Capittel.

KJere Brødre / Den ene bekiende den anden sine Sønder / oc Beder den ene for den anden / at i kunde bliffue Hielbrede. Den Retferdigis Bøn formaar meget / naar hun er aluarlig. Elias var it Menniske / lige som vi / oc hand bad en Bøn / at det skulde icke regne / oc det regnede icke paa Jorden / i tre Aar oc Sex Maanede. Oc hand bad end en gang / oc Himmelen gaff Regen / oc Jorden bar sin fruct.

Kiere Brødre / Der som nogen iblant eder far vild fra Sandhed / oc nogen omuender hannem / hand skal vide / at / den som omuende en Søndere / fra sin veyis vildfarelse / hand haffuer hiolpet en Siel fra Døden / oc skal skyulle Søndernis mangfoldighed.

Huad lærer S. Jacob i denne Epistel?

Tre ting. Først / at den ene skal scriffte oc bekiende sine Sønder faar den anden. Der nest / at den ene skal Bede for den anden. Det tredie / at mand skal omuende fattige Søndere fra vildfarelse oc vnderuise dem.

Huilcket er det første støcke?

Den ene bekiende den anden sine Sønder. At bekiende Sønderne / kaldis at scriffte.

Huad er at Scriffte?

At Scriffte er icke andet / end Hiertelig bekiende sine egen Sønd oc skyld / oc Bede Gud om Naade oc Søndernis forladelse / oc anamme affløssning der paa / oc tro hinde stadelige.

Skeer oc saadant Scriffte maal?

Icke aff alle Menniske. Thi nogle Scriffte icke deris egen / men andre Folckis Sønder / de skylde Dieffuelen oc Menninsken / ia sige

Ja sige de/ Jeg kom vden skyld til Sønden/ Dieffuelen giorde det. Onde Mennniske førde mig der til. Men dette Klagemaal gielder intet. Dieffuelen kand vel freste oc forsøge dig/ men tuinge kand hand dig icke der til. Frestelsen staar hoff hannem/ men at efsterfølge oc Samtøcke/ staar hoss dig.

Nogle Scriffte/ dog icke aff Hiertet/ men aff en Seduane/ oc at de skulle icke actis/ som Jøder oc Tørcker. Saadant er aldelis it Pharisaisk Scrifftemaal.

Nogle Scriffte/ oc holde icke Affløssningen for Guds Ord/ men for en Menniskelig gierning. Der faar/ gaar de strax hen/ oc falde i de same Sønder oc Laster igien/ som de tilforn Leffde vdi/ Disse bespotte Penitentze/ oc laste det Guddommelige Ord.

Huor mangfoldig er Scrifftemaal?

Scrifftemaal er Tredubbelt: Som er/ Troens/ Kierligheds/ oc Raads Scrifftemaal.

Huilcket er Troens Scrifftemaal?

Naar som vi Læse Fader vor/ oc sige/ Forlad oss vor Skyld/ som vi forlade vore Skyldener. Dette Scrifftemaal skulle vi daglig giøre faar Gud/ oc det er saa nødtørfftigt/ at der kand ingen vden det same bliffue Salig. Alle Helgen skulle saa giøre deris Scrifftemaal. Saa Scrifftede Dauid/ Psal. lj. Disligist Kong Manasse. Lige saa Scrifftede Taalderen xviij. Slo sig faar sit Brøst/ oc sagde. Gud ver mig arme Søndere naadig. Her siger Christus sielff Affløssningen til/ oc denne Scrifftefader/ setter icke anden Plict oc bod/ end/ Gack hen/ oc Sønde fremdelis icke mere. Dine Sønder ere dig forlatt/ etc.

Huilcket er Kierligheds Scrifftemaal?

At vi Bede om forladelse/ oc forlige oss met vor Neste igien/ der som vi enten met Ord eller met Gierninger/ haffue fortørnet hannem. Dette Scrifftemaal er oc nøtørfftig. Thi Christus siger Mat. v. Naar som du Offrer din Gaffue paa Alteret/ oc kommer der ihu/ at din Broder haffuer noget imod dig/ da lad din Gaffue bliffue der faar Alteret/ oc gack tilforn bort/ oc forlige dig met din Broder/ oc kom siden/ oc Offre din Gaffue.

Huilcket

Huilcket er Raads Scrifftemaal?

Naar som ieg besørger/den Christelige Meninghedes vdualde Tienere/eller huem ieg kand komme til/i Nød oc trang/oc giffuer hannem mit Hierte til kiende/klager mine Sønder oc paaliggende Nød faar hannem/oc Beder hannem/at hand vil giffue mig it got Raad / aff den hellige Guddommelige Scrifft/huorledis ieg kand stille min Samuittighed til freds/ oc hielpe at Bede Gud met mig/om mine Sønders forladelse. Dette Scrifftemaal indskickede Christus/ Matth. xviij. Huad i Binde paa Jorden/det skal oc vere Bundet i Himmelen/Oc huad i Løse paa Jorden/det skal oc vere Løst i Himmelen. Oc Johan. xx. Tager hen den hellig Aand/ Huem i forlade Sønderne/dem ere de forlatt/Oc huem i beholde dem/dem ere de beholden. Til dette Scrifftemaal/haffuer Gud giort oc sett drabelige foriettelser/Hand siger Matth. xviij. Der som To iblant eder/bliffue til enss paa Jorden/ehuor om det er/ at de ville Bede/det skal vederfaris dem/aff min Fader i Himmelen.

Huilcket er det andet stöcke?

Den ene Bede for den anden/at i kunde bliffue Hielbrede/ Den retferdigis Bøn formaaer meget / der som hun er aluorlig.

Huad kaldis at Bede?

Bede er intet andet/end at vi tale met Gud/oc klage vor Nød/oc bære hinde frem/met it brennende frimodigt Hierte/ met en aluarlig oc idelig bestandighed/met it ydmygt oc fornedrit Hierte/oc Søndernis bekiendelse.

Huad er en Bøn?

Hiertens opløfftelse til Gud/ oc Aandsens hiertelige suck oc beklagelse til Gud/oc en Steige/ved huilcken vi stige op i Himmelen/faar Guds ansict/oc bære vor Nød frem/som Jesus Syrach siger i det xxxv. Capit. De Elendigis Bøn trenger igennem Skyerne/ oc lader icke aff/ før hun kommer til Gud/oc stillis icke/ før den Høyeste seer der til.

Huad hører til en Bøn/ at mand kand bliffue Bønhørt?

Fem stöcke. Det Første/at der skal vere Guds befaling. Thi at haffde Gud icke befalit at Bede/oc tilsagd Bønhørelse/da kunde alle Creature icke forhuerffue/it lidet Korn eller

en Smole

en Smole met deris Bøn/Men nu befaler hand at Bede/oc siger/Beder da skulle i anamme/etc.

Det andet/At vi skulle Bede i Troen paa Guds foriettelse/ Jacob. j. Der som nogen iblant eder fattis Vijßdom/da skal hand bede Gud der om/Oc hand skal Bede i Troen/ oc intet tuile.

Det Tredie/At vi skulle Bede i Jesu Naffn/ Johan. xvj. siger Christus/Sandelig ieg siger eder/ Der som i bede Faderen om noget/i mit Naffn/da skal hand giffue eder det.

Det Fierde/At mand skal Bede i Aanden oc i Sandhed/oc sette dog sagen i Guds villie oc velbehagelighed.

Det Femte/ At vi skulle met faa Ord sette vor Nød oc trang frem. Trang oc nød er mangfoldig/ som Frestelse/Gienuordighed/Forfølgelse/ Bedrøffuelse/ Angist/ Syugdom/Pestilentze/ Hunger/ Dyr tid/ Krig/ Oprør/offuerfald aff Tørcken/ Papisters Had oc auind/oc huad anden frestelse der daglig tilfalder/ baade i en maade oc anden.

Huad krafft haffuer vor Bøn?

Vor Bøn giør oß/en Naadig barmhiertig Gud/saa at vi bekomme alt det vi Bede om.

Giff der Exempel paa?

Helias var it Menniske lige som vi/oc bad en Bøn/at det skulde icke Regne/oc det Regnede icke paa Jorden/ i Tre Aar oc Sex maanede. Oc hand bad atter/oc Himmelen gaff Regen/oc Jorden bar sin fruct. Dette Exempel setter S. Jacob. Haffuer nu it Menniskis Bøn saadan krafft/Huad skulde icke da mange Menniskers Bøn giøre? Vilde Gud sparit Sodoma for Abrahams skyld/om der haffde Ti fromme Menniske bleffuit funden. Oc hand for Josephs skyld/ giorde Egypti Land saa meget got/ oc det Land Syrien for Naamans skyld/ huad skulde hand icke da giøre/ for mange fromme Christnis skyld.

Hvilcket er det Tredie stocke?

Saa siger S. Jacob/Der som nogen iblant eder/ far vild fra Sandhed/ oc nogen omuender hannem/ den skal vide / at Huo som omuender en Søndere/fra sin Veyis vildfarelse/hand haffuer hiolpet en Siel fra Døden/ oc skal skyule Søndernis mangfoldighed.

Mosi

Mosi Lou Byuder Exodi i det xxiij. Capit. At mand oc skal føre sin Fiendis Fæ/paa den rette Vey igien/om det gaar oc far vild/oc driffue hannem det hiem. Saa befalede oc Christus Matthei xviij. oc Luce xvij. At mand skal straffe den vildfarende Broder/oc vinde hannem igien. Oc S. Paulus siger Gal. vj. Kiere Brødre/der som it Menniske offuerfaldis aff it brøst/da vnderuyser hannem met en Sactmodig aand/ i som ere Aandelige etc. Den ene bære den andis Børde/ saa fuldkomme i Christi Lou. Der offuer/vdkreffuer ocsaa Brøderlig kierlighed/at mand skal ophielpe den igien/som er falden/oc icke lade hannem forderffuis i vrenlighed/Lige som vi haffue der/ it smuct Exempel paa i den Samaritan / Luce x. Huilcken der lagde/det Arme Saargiorde Menniske paa sit Dyur/oc førde hannem til Herbere/oc røctede hannem. Lige saa røcte oc/de fromme Christne dem som fare vild/indtil de bliffue vnderuijs/ oc offuergiffue deris vildfarelse/oc opstaa igien. Oc huo som saa omuender den Vildfarende/den haffuer reddet hans Siel fra Døden/oc vundet sin Broder/som ellers haffde bleffuit forderffuit/i vildfarelse/oc hiolpet hannem til Himmelen. Der giffue oss Gud sin Naade til/Amen.

J Bede Dagene/Euangelium/
Luce xj.

OC hand sagde til dem/Huilcken er iblant eder/som haffuer en Ven/oc hand ginge til hannen om Natten/oc sagde til hannem/Kiere Ven/Leen mig Tre Brød/thi min Ven er kommen til mig aff Veyen/oc ieg haffuer intet at legge faar hannem/ Oc hand der inde skulde Suare/oc sige/Giør mig icke vmag/ Dørren er nu tilluct/oc mine Børn ere hoss mig i Herberret/ ieg kand icke staa op oc giffue dig. Jeg siger eder/Oc der som hand icke staar

icke staar op/oc giffuer hannem/ fordi/ at hand er hans Ven/ saa staar hand dog op / for hans vbluelige raaben skyld/oc giffuer hannem saa mange som hand haffuer behoff.

Oc ieg siger eder ocsaa/ Beder/ saa skal eder giffuis/ Leder/ saa skulle i finde/ Bancker paa/ saa skal eder opladis. Thi huo som Beder / hand tager / oc huo som Leder hand finder / oc huo som Bancker paa / hannem skal opladis. Huor Beder en Søn Faderen iblant eder om Brød / at hand biuder hannem en Steen der faar? Oc der som hand Beder hannem om en Fisk / at hand byuder hannem en Hugorm for Fisken? Eller der som hand Beder hannem om it Eg / at hand byuder hannem en Scorpion der faar? Efftersi da at i / som ere Onde/ kunde giffue eders Børn gode Gaffuer/ da skal meget mere Faderen i Himmelen / giffue dem den hellig Aand/ som hannem Bede.

Huad giør Christus/ i dette Euangelio:

Effter at Christus/ haffde giffuet sine Discipl en Form oc skick/ huorledis de skulde Bede/ Da giør hand nu her en Formaning/ at de skulle bliffue hart ved at bede/ oc bestandig i deris Bøn/ Thi vi ere aff Naturen saa til sinde/ at vi enten tuile paa Guds naade/ eller acte oss meget vuerdige til/ at Gud skulde Bønhøre oss. Der aff kommer det da/ at vi enten sielden eller aldrig giøre vor Bøn/ Eller naar vi haffue Bedet en gang eller To/ oc bliffue icke strax Bønhørd/ da lade vi Bønen fare/ oc haffue Onde tancker om Gud/ eller ocsaa tale ilde paa hannem. Der faar er dette en nøttelig Formaning/ at vi skulle bliffue stadig i vor Bøn.

Huad

Huad giør Christus i denne Formaning?

Hand bruger To forſtandige Exempel / Det ene / om it Menniſke ſom gick til ſin Ven om Natten/der hans Ven var kommen til hannem aff Veyen/oc bad hannem om Tre Brød/ Hüor aff hand beſlutter / at Gud kand opueckis til at høre vor Bøn.

Det Andet / om en Fader / huilcken Sønnen Bad om it Brød/it Eg oc en Fiſk. Huor aff hand beſlutter/ at Gud vil viſſelig Bønhøre oſſ.

Huilcket er det Førſte Exempel?

Saa ſiger Chriſtus/Huilcken er iblant eder/ ſom haffuer en Ven/oc ginge til hannem om Mednat/oc ſagde til hannem/ Kiere Ven/Leen mig Tre Brød/Thi min Ven er kommen til mig aff Veyen/oc ieg haffuer intet at legge faar hannem/Oc hand der inde ſkulde Suare/ oc ſige Giør mig icke vmage/ Døren er nu tilluct/oc mine Børn ere hoſſ mig i Herberret/ ieg kand icke ſtaa op / oc giffue dig. Jeg ſiger eder/at ſtaar hand icke end op oc giffuer hannem/ fordi/ at hand er hans Ven/ Saa ſtaar hand dog op/for hans wbluelige raaben ſkyld/oc giffuer hannem ſaa mange/hand haffuer behoff. Dette er it offuermaade trøſteligt Exempel/oc gandſke nytteligt.

Huo er denne Geſt/ſom kom aff Veyen?

Den Geſt/ſom kommer ind til oſſ om Natten/ere de mangfoldige Freſtelſer/gienuordighed/Bedrøffuelſe/angiſt oc Siugdom/ ſom haſtelig oc vforuarendis offuerfalde oſſ. Thi naar vi plagis aff Tanduerck / haffue nogen Bylde eller Saar / da pleye vi at ſige/Jeg haffuer en Ond Geſt/hand lader mig huercken haffue rolighed/Nat eller Dag.

Huo er den Ven eller Nabo/ ſom Soffuer?

Denne Ven ſom Soffuer/ er Gud vor HERRE/Thi at naar vi paakalde hannem i angiſt oc Nød/oc hand Bønhører oſſ icke ſtrax/ da ſyunis oſſ at hand Soffuer / Saa bancke vi da paa / faar den Faderlige Hiertis Dørrmet Bønens hammer/Thi den Bøn/ſom flyder aff it trofaſt Hierte/er ſaadan en Hamer/at liuden der aff høris i den høye Himmel/Thi Syrach ſiger i det xxxv. Cap. Den ælendigis Bøn trenger igennem

Skyerne/oc lader icke aff/før hun kommer til Gud/oc bliffuer icke stille/før den Høyeste seer der til. Men wi bede om natten/vnder kaarsset/i angist oc Bedrøffuelse/om try Brødet er/om hielp oc trøst/aff Gud Fader/Søn/oc den hellig Aand.

Huorledis skicker da Gud sig/den Himmelske Hussfader?

Hand lader oss bruge mange ord/oc skrige høyt/men hand tier stille/oc lader som hand soffuer/oc hører oss icke/Lige nu som Hussfaderen skicker sig/saa skicke oc alle hans Børn oc Tiunde sig/Oc alligeuel hand end suarer/saa vil hand dog icke hielpe/men met it stumt suar siger ney til det wi Bede om/Giør mig icke vmage (siger hand) Dørren er tilluct/oc mine Børn ere i Herberet hoss mig/Det er icke tilbørligt/at ieg for din skyld skal bryde deris søffn/Søg effter hielp huor du vilt/ieg kand icke staa op/oc giffue dig.

Dette er it fattigt bedrøffuet hierte/en suaer stød.

Det er vel i sandhed saa/Men dette er oc en stor trøst der imod/at Christus siger/Jeg siger eder/at der som hand icke end staar op/oc giffuer hannem/fordi at hand er hans Ven/saa skal hand dog staa op/for hans vbluelige raaben skild/oc giffuer hannem saa mange hand haffuer behoff. Met huilcke Ord hand vil saa meget sige/Kand it Menniske trenge det andet noget aff/der met/at hand buldrer oc bancker/raaber oc trøgler/Huor meget mere skal da it Gudeligt Menniske/saa noget aff Gud met sin hiertelige Bøn.

Huorledis skal hand da skicke sig/som vil giøre sin Bøn?

Naar Gud lader som hand icke vil høre/oc vil foruijse dig fra sin Dør/da lad dig icke afftrenge/men bliff hart ved/oc sig/Kiere Herre/huor skal ieg hen? Huor skal ieg finde hielp oc trøst? Jeg leder faar din Dør/Jeg bancker faar din Dør/Du est Døren/dig beder ieg/dig leder ieg effter/stat du op/oc beuijss mig Naade/Du est min Gud/min Herre/min Skabere oc Frelsere/Huem beder ieg retteligere end dig? Huem søger ieg tilbørligere hielp hoss/end hoss dig? Huor bancker ieg tilbørligere/end faar dit Faderlige hierte? Du haffuer ingen Dørnectere behoff/ingen Suend/du est alting i alle/Oc der som end alle dine Børn/Engle oc Helgen søffue/saa voger alli-

geuel du

geuel du offuer Jſrael/Du eſt Begyndelſen oc Enden/Du eſt al Naadis oc Barmhiertigheds Fader/forſkiud mig icke fordi mit i Natten/i min ſtørſte angiſt oc nød/fra din dør/Du eſt mit haab/min tilfluct/dig holder ieg mig til/dig forlader ieg icke/det maa gaa mig huorledis det kand Til denne ſted hører ocſaa det Parabel/om den hielpeløſe Quinde/der hengde hart ved den vretferdige Dommere/Luce xviij. Oc det Euangelium om den Cananeſke Quinde Math. xv. Thi de finge ocſaa/det de vare begærendis/fordi at de bleffue hart ved/oc lode ſig icke afftrenge.

Huad trøſt giffuer da Christus/aff dette Exempel?

Oc ieg ſiger eder/ſiger hand/Beder/da ſkal eder giffuis/Leder/da ſkulle i finde/Bancker/da ſkal eder opladis/Thi huo ſom beder/hand anammer/oc huo ſom Leder/hand finder/oc den ſom Bancker/hannem ſkal opladis. Dette er en almindelig foriettelſe/ſom er alle Menniſke anrørendis/huad heller de ere Jøder eller Hedninge/Tienere eller Fri. Huo ſom Beder i Aanden oc i Sandhed/hand bliffuer Bønhørt/Huo ſom bancker paa/met Troens Hammer/hand ſkal indladis.

Huilcket er det Ander Exempel?

Saa ſiger Christus/Huor Beder en Søn Faderen iblant eder/om Brød/at hand binder hannem en Sten den ſaare? Oc der ſom hand beder hannem om en Fiſk/at hand binder hannem en Hugorm for Fiſken? Eller der ſom hand beder hannem om it Eg/at hand binder hannem en Scorpion der ſaare? Effterdi at i da/ſom ere Onde/kunde giffue eders Børn gode Gaffuer/huor meget mere ſkal da Faderen i Himmelen/giffue dem den hellig Aand/ſom hannem bede.

Huvd vil Christus met dette Exempel?

Hand giffuer oſſ her met tilkiende/vor himmelſke Faders gode vilie/oc vil giøre oſſ viſſe paa/at Faderen er icke anderledis til ſinde/end at vil høre vor Bøn/oc giffue oſſ/huad ſom wi bede om/Thi huo vil vere ſaa vbluferdig oc driſtig/ja ſaa groff oc vſkickelig/at hãd vil holde den milde Barmhiertige Gud huis miſkundhed der haffuer icke ende/ſtrengere/grum̃ere oc mere vmild/end it Menniſke/Effterdi Gud dog er god aff naturen/oc alle Menniſke onde. Det kand vel ſaa vere/at en Fader er

from oc god imod sit Barn/oc giffuer samme Barn/huad som det begierer/Men denne fromhed er aldelis intet at regne imod Guds godhed. Thi saa siger hand formedelst Propheten Esaiam xlix. Kand oc en Moder forglemme sit Barn/at hun skal icke forbarme sig offuer hindis Liffs Søn? Oc der som hun end forglemmer hannem/saa vil ieg dog icke forglemme dig. Der faare vil Christus saa meget sige/ Alligeuel den Fader paa Jorden/er fortredelig/ond oc vanartig/saa giffuer hand dog icke sin Søn/en Sten/naar hand beder hannem om it Brød. Kand nu it Menniske/som er ond oc vanartig aff sin natur/ giffue det som got er/Huor meget mere/skal da Gud den Himmelske Fader/ oc det Høyeste gode/ giffue sine Børn den hellig Aand/oc alt got/met hannem.

Efferdi Gud er saa veluillig oc redebon/ til at høre oc giffue/ Huorledis kommer det da/ at saa mange Menniske/robe oc bede/oc bliffue dog icke bønhørde?

Der ere mange Aarsager til/aff huilcke ieg vil fortelle nogle. Mange Menniske bede aff en seduane/vden Troen/ om huilcke der staar screffuet i Psal. De robe (men der var ingen Frelsere) Til Herren / men hand suarer dem intet. Mange bede om det/som dem icke nøtteligt eller saligt er Saa bad S. Paulus ij. Corinth xij. At Gud skulde tage de Fristelser fra hannem/som Satans Engel førde hannem paa/men hannem bleff suaret/Lad dig nøye met min naade. Mange bede/oc Gud bønhører dem/men hand lader dem icke strax/fornimme oc befinde at de ere Bønhørde/paa det/at hand vil forsøge deris Tro/oc giffue dem aarsage til/at de skulle bliffue stadig i deris Bøn/oc bliffue dag fra dag/jo lenger jo mere brennende der vdi.

Huilcke Bede om Brød/oc faar en Steen?

De som vden affladelse/robe oc skrige i Kircker oc Kloster/ at Gud skal hielpe oc beskierme dem/føre oc Ledsage dem met sit Ord/oc det er dog icke deris aluere/det gaar icke heller aff hiertet/ Huilcket mand kand mercke der paa/at naar Gud formedelst Christum oc sine Tienere/ legger Brød paa Bordet faar dem/oc lader Predicke Guds Ord aff Predickestolen/da ville de huercken høre Ordet/ eller see dem det Predicke/ Der

faar giff-

faar giffuis dem ocſaa en Sten for Brød / det er/ de bliffue Haardnackede/ ſtiffſindede/faa Jernpander / Stenhierter/ en fortredelig Aand/de bliffue hadſke/Affuendſfulde/oc forherdis paa det ſidſte/i Sønd oc Ondſkab/lige ſom Pharao.

Huilcke Bede om en Fiſk/ oc faar en Hugorm?

De ſom haffue lyſt til at Dømme oc Fordømme andre Menniſke/ belacke/fortale/beføre/ baguaſke/ beklaffe/ ſtraffe oc laſte/bande oc ynſke dem ont/Diſſe faar icke en Fiſk/men en Hugorm/det er/it forgifftige hierte/ſom vdyder der effter/ſin forgifft i alle lemmer/ Saa at it Menniſke kand icke lenger/ Tencke eller Tale got om andre/men alt huad hand ſeer eller hører/legger hand vd til det Verſte/had bagæder huer mand/ oc ved Lack oc Lyde met alle.

Huilcke Bede om it Eg/oc faar en Scorpion?

De ſom bede om en ſund / retſindig/ beſtandig/ leffuende Tro/ſom kand vere krafftig met kierligheds gerninger/oc beſmitte dog ſamme tro / met megen oc mangfoldig Offaertro/ Miſtro/ Traaldom/ Signelſe/oc anden Dieffuelſens forbiſtrelſe/De haffue ingen hiertelig tillid til Gud/intet ſtadigt oc beſtandigt hierte/de giffue icke gode oc Chriſtelige Exempel fra ſig i deris Leffnet/men de forarge mange der met. Diſſe ſamme/ faa icke det Guddommelige trøſtis Eg/ men en Scorpion/it falſkt vtrofaſt hierte/imod Gud oc alle Menniſke. De ynſke deris Neſte met munden en god dag / en god afften / Men i hiertet er deris begæring/ at hand ſkulde vere nederſt nedre paa Haffſbaand/ Oc diſſe er Verden paa det neſte fuld aff.

Huorledis gaar det da | diſſe Erende ſlaus Menniſke?

Naar ſom de end lenge bede lede oc bancke/ ſaa faa de dog icke den gode Aand/der Gud tilſagde oc loffuede ſine Elſkelige Børn/Men efftérdi de forherdis oc fare ſtede frem i Vantro/i det Guddommelige Ords foractelſe / i had oc andre groffue Synder/ da faar de den onde Aand/ſom driffuer dem / jo lenger jo mere til all ſynd/laſter oc Guds fortørnelſe/oc ſtyrter dem paa det ſidſte/ned i euig forderffuelſe.

Huad ſkulle vi da giøre?

Wi ſom kaldis oc roſe oſſ aff at vi ere Chriſtne / ſkulle bede/lede/oc bancke paa faar Guds Faderlige hierte/at hand

 aff ſin

aff sin milde naade oc barmhiertighed/for sin elskelige Søns Christi skyld/vil giffue oss sin hellig Aand/met alle sine gode gaffuer oc naade/ oc paa vort yderste en salig time/oc det ewige liff/Amen.

Paa Christi Himmelfarts dag/
Epistel Acto. j.

KJere Brødre / Den Første tale giorde ieg / Kiere Theophile/om alt det/der Jesus begønte / baade at giøre oc lære/indtil den Dag/der hand bleff optagen/ effter hand gaff Apostlene (huilcke hand haffde vdualt) befaling/formedelst den hellig Aand/huilcke hand beteede sig Leffuende / effter sin Pijne / formedelst mangfoldige beuissninger/oc loed sig see iblant dem Fyrretiue dage/oc talede met dem om Guds Rige. Oc som hand haffde forsamlit dem/ befalede hand dem/ at de icke vijgede fra Jerusalem / men vintede Faderens foriettelse / huilcken (sagde hand) i haffue hørt aff mig. Thi Johannes Døbte met Vand/men i skulle Døbis met den hellig Aand/ icke lenge effter disse dage.

Oc der de vare kommen tilsammen/spurde de hannem at/oc sagde/Herre/vilt du i denne tid oprette Jsraels Rige igien? Da sagde hand til dem. Det bør icke eder/ at vide Tiden eller stunden / huilcken Faderen beuarede i sin mact/men i skulle anamme den hellig Aands krafft/som skal komme paa eder/Oc i skulle vere mine Vidne i Jerusalem/oc vdi gandske Judea/oc Samaria/oc indtil Verdsens ende.

Oc der hand dette haffde sagd/ bleff hand optagen/ saa at de saae det/ oc en Sky tog hannem bort/ fra deris Oyen. Oc i det de saae hannem fare op i Himmelen/ See/ da stode tho Mend hoss dem i huide Klæder/ huilcke der oc sagde/ J Mend aff Galilea/ Huad staa i oc see op i Himmelen? Denne Jesus/ som er optagen fra eder til Himmelen/ skal komme/ lige som i haffue seet hannem fare til Himmelen.

Huad holder Lucas off faar/ i denne Epistel?

Tre støcke/ Det Første/ Christi tale met hans Discipler/ effter hans Opstandelse. Det Andet/ Disciplernis vanuittighed oc skrøbelige Tro. Det Tredie/ Christi Himmelfart.

Huad siger hand/ om det første støcke?

Hand siger saa. Den Første tale giorde ieg/ Kiere Theophile/ om alt det/ der Jesus begønte/ baade at giøre oc Lære/ indtil den Dag/ der hand bleff optagen/ effter hand haffde giffuit Apostlene (huilcke hand haffde vduald) befaling/ formedelst den hellig Aand/ huilcke hand beteede sig Leffuende/ effter sin Pijne/ formedelst mange beuijsninger/ oc loed see sig Fyretiue dage iblant dem/ oc talede met dem om Guds Rige.

Huad vil hand met disse Ord?

Saa meget vil hand sige/ Christus beuijste nock effter sin Opstandelse/ i de Fyretiue dage/ faar sine Discipler/ met mange oc atskillige beuijsninger/ at hand var Opstanden fra de Døde. Thi hand Obenbaredis/ icke aleniste Leffuende faar dem/ men hand Aad ocsaa oc drack met dem/ lige som tilforn/ oc det giorde hand aleniste fordi/ at denne Artickel om Opstandelsen/ skulde bliffue aldelis stadfest/ oc at intet Menniske/ skulde tuile paa Christi opstandelse. Thi at huor som mand icke Troer denne Artickel/ der bliffue alle andre til bage. Thi at tuil mand paa Christi Opstandelse/ huorledis kand da noget/ vere fast oc vist i Christendommen? Som S. Paulus ocsaa siger j. Cor. xv. Er Christus icke Opstanden/ da er vor Predicken forgeffuis/ da er ocsaa eders Tro forgeffuis/ da ere i end nu i eders Sønder.

Huor mange gange/ Obenbaredis Christus faar sine Disciple?

Ti gange/ Først faar Maria Magdalena. Der nest/ de andre Quinder. Tredie gang/ Petro. Fierde gang/ de to Disciple paa Veyen til Emmahus. Femte gang/ Disciplene offuer Borde. Siette gang/ i den Apostels Thome neruerelse. Siuende gang/ Fiskerie hoss haffuit. Ottende gang/ mere end fem Hundrede Brødre/ paa det Bierge i Galilea. Niende gang/ Jacob. Tiende gang/ Der hand opfor til Himmels.

Huad talede hand/ met sine Disciple om Guds Rige?

Hand gaff dem til kiende/ at hans Rige er icke it verdsligt/ vduortis oc forgiengeligt / men it Himmelskt / Aandeligt oc euigt Rige/ oc at hannem er giffuen al Mact/ i Himmelen oc paa Jorden/ icke at hand vil Regnere oc bruge sin Mact/ effter Verdsens skick/ mend hand vil skicke dem fra sig/ at Predicke Euangelium i den gandske Verden/ oc at Døbe alle Folck/ i Naffn Faders/ Søns oc den hellig Aands/ at de skulle bliffue Salige.

Huad siger hand/ om det Andet stöcke?

Hand siger saa. Der Disciplene vare tilsammen/ spurde de hannem at/ oc sagde. Herre vilt du nu paa denne tid/ oprette Israels Rige igien? Da sagde hand til dem. Eder bør icke at vide den Tid eller stund/ huilcken Faderen haffuer beholdet til sin Mact/ men i skulle anamme den hellig Aands krafft/ huilcken der skal komme paa eder/ oc i skulle vere mine Vidne/ i Jerusalem oc i det gandske Judea oc Samaria/ oc indtil Verdsens ende.

Huad vil hand met disse Ord?

Hand straffer Apostlernis Vanuittighed / men dog skickelig oc venlige. Som hand vilde sige/ Huad i skulde vide/ der bekummere i eder aldelis intet met/ oc huad i icke skalle vide/ der spørge i flitelig effter. Om mit Rigis vexsen/ oc eders Predicke Embede / skulde i met rette spørge/ det var eder nøtteligt at vide / saa spørge i effter Tid oc stund/ paa de tilkommende ting/ der min Fader haffuer i sin Hand/ huilcke eder bør icke at vide. Oc dette er lige it Giensuar/ som hand gaff dem Matthei xxiiij. Men aff den Dag oc den stund/ veed ingen/ oc icke Englene i Himmelen/ men Faderen alen..

Lader hand dem da/aldelis bliffue i tuil ?

Ney. Hand giffuer dem en god trøst/oc siger. J skulle anamme den hellig Aands krafft/som skal komme paa eder etc. Der giffuer hand tilkiende/met huad Vaaben oc Skud/de skulle bestride Verden/oc føre hinde vnder Christi Aag/Som er/icke met Stridsfolck/icke met Busser/ Spyud oc Hellebaarder/men met det hellige Euangelij Predicken.

Huad siger hand/ om det Tredie støcke ?

Hand siger saa. Der Christus dette haffde sagd/bleff hand Optagen at de saae der paa/oc en Sky tog hannem bort/fra deris Øyen.

Naar opfor Christus til Himmels ?

Den Fyretiuende dag / effter sin Opstandelse / som er i Dag.

Huor bleff hand Optagen til Himmels ?

J Bethanien / Paa Oliebierget / vdi alle sine Disciplers Aasyun.

Huorledis Opfor hand til Himmels ?

Hand løffte sine Hender op/oc Velsignede sine Disciper/oc bleff Optagen at de saae der paa/oc en Sky tog hannem bort/fra deris Øyen til Himmelen/oc hand sider hoss Guds Høyre hand/det er/hand er bleffuen en Herre/offuer alle Creature i Himmelen oc paa Jorden/som hand sielff roser aff Matth i det Sidste.

Huor faar Opfor hand til Himmels ?

Paa det hans Disciple oc Christne / skulde vere visse paa/huor de endelig skulle vere/oc huor de skulle sette den Første Fød oc bliffue/nar de fare her fra. Thi hand siger. Huor som ieg er/der skal oc min Tienere vere. Der siger hand dem Herbere til/ at de skulle vere hoss hannem/oc haffue det lige saa got hoss Faderen/som hand sielff/de skulle icke mere lide Nød/oc haffue modgang / oc de skulle vel vere fri / fra al Tiranni oc vløcke. Alle Engle skulle beuijse deris tienste/løffte oc bære oss/oc endelig føre oss til Abrahe skøed/i det euige Liff.

Huad giorde Disciplene/ effter Christus var Opfaren til Himmels ?

J det de Saae effter hannem/at hand Opfor til Himmels/da stode To Mend hoss dennem/ i huide Klæder/huilcke der oc

 sagde.

sagde. I Mend aff Galilea/ huad staa i/ oc see op i Himmelen? Denne Jesus/ som er tagen fra eder op i Himmelen/ skal komme/ lige som i haffue seet hannem/ fare til Himmels.

Huo vare de Mend/ i huide Klæder?

Visselig de hellige Engle/ som forkøndede/ at Christus vil komme igien/ paa den Yderste dag/ at dømme de Leffuende oc de Døde.

Huorledis vil hand da komme?

Lige som i haffue Seet/ hannem fare til Himmels/ sige Englene/ Hand bleff Optagen i en Syunlig skickelse. I en Syunlig skickelse/ vil hand komme igien. Hand bleff Optagen i en Sky/ i en Sky vil hand komme igien.

Huad er Christi Himmelfart?

En Beslutning/ paa alle Guddommelige gierninger/ der Christus giorde her paa Jorden/ i Menniskelig Nature/ oc en begøndelse til vor Salighed. Thi Christus begønte sit Rige/ formedelst sin Himmelfart/ gaff Apostlene den hellig Aand/ oc vdsende dem i den gandske Verden/ at Predicke Euangelium faar alle Creature/ oc sider hoss den Almectige Faders Høyere hand/ som en Konge oc Herre offuer Himmel oc Jord/ offuer Dieffuelen/ Døden oc Helffuede/ oc Regnerer i sine Tro Menniskis Hierter/ formedelst sin Naade oc hellige Ord. Hand gick bort faar oss/ at hand vilde berede oss Veyen/ oc fordriffue de store Tiranner/ Røffuere oc Aandelige Mordere/ Dieffuelen/ Døden/ Sønden oc Helffuede/ oc rense all Vløcke bort aff Veyen. Hand staar der i Haffuenen paa Landiorden/ recker oss sin Hand/ at vi skulle komme vden skade/ offuer dette Verdsens grumme Haff/ som slar idel Bølger oc suar Storm op/ vnder vore Øyen/ til det Himmelske Fæderne Land/ Hand bucker sig/ oc anammer oss/ paa sin hellige Guddommelige Røg/ oc bær oss saa til Himmelen/ ind i det euige Liff/ Amen.

Paa Christi Himmelfarts Dag/

Euangelium/ Marci. xvj.

PAa det sidste/der de Elleffue sade til Bords obenbarede hand sig/ oc straffede deris vantro/ oc deris hiertis haardhed/ at de haffde icke troet dem/som haffde seet hannem opstanden. Oc hand sagde til dem/ Gaar bort i all Verden/oc Predicker Euangelium faar alle Creature/ Huo som troer oc bliffuer Døbt/ hand skal bliffue salig/ Men huo som icke troer/ hand skal bliffue Fordømt.

Men de Tegn/ som skulle følge dem der Troer ere disse/ De skulle i mit naffn vddriffue Dieffle/ Tale met ny Tunger/ fordriffue Hugorme/ oc der som de dricke nogen forgifft/ da skal det icke skade dem/ De skulle legge deris Hender paa de Siuge/ saa skal det bliffue bedre met dem.

Oc HErren/ effter hand haffde Talet met dem/ bleff hand optagen til Himmelen/ oc sider hoss Guds høyre Haand. Oc de ginge vd oc Predickede alleuegne/ Oc Herren arbeydede met dem/ oc stadfeste Ordet/ formedelst metfølgende Tegen.

Huor mange stycker er det nyttelige at forklare om Christi Himmelfart?

Fem. Tiden/Steden/Personer/Gierningen/Nytteligbed.

Naar

Naar foer Christus op til Himmels?

Fyrre tiuffue dage effter sin Opstandelse.

Huad giorde hand i de fyrre tiuffue dage?

Hand obenbarede oc beuijsde sin Opstandelse/met mangfoldige beuysninger/oc mange obenbarelser. Fordi at hãd obenbaredis Først / Marie Magdalene/ der nest de andre Quinder der nest Petro/drr nest de To Disciple paa Veyen til Emahus der nest alle Disciplerne / Thoma vndertagen / der nest otte dage der effter i Thome nerverelse/der nest hoss Tiberiadis Haffi der nest Jacobo/der nest mere end Femhundrede Brødre. Paa det sidste faar dem allesammen i Bethania hoss Olie Bierget/paa sin Opfarelsis dag. Hand stadfeste ocsaa sin Opstandelse der met/at hand bad dem/see/høre/Smage tage oc føle/Thi hand sagde/ Seer mine Hender oc Føder/ tager oc føler paa mig/saa blæsde hand paa dem oc Aad met dem.

Huor faar obenbarede Christus sin Opstandelse met saa mange beuijsninger?

Thi det var Menniskelig fornufft icke mueligt at begribe paa en tid/den Guddommelige gierning/om Christi opstandelse/Oc effterdi Christi opstandelse/kunde icke begribis paa en gang/ da obenbarede Christus sig/ den ene gang effter den anden/Tid fra tid/ oc paa atskillige steder/ Thi der haffuer ingen Artickel/ aff Troens Artickle veret suarere/at tage Troen paa/ Der haffuer oc ingen hafft større modstãd oc giensigelse/baade i det gamle oc ny Testamentte / end denne Opstandelsen / Der faar var det nytteligt/oc giordis vel behoff/at Christus skulde met saa mange/oc mangfoldige beuisninger/stadfeste hannem/ Som Lucas siger Act. x. Hãd loed sig fyrrestiuffue dage til syne iblant dem/oc Ta ede met dem om Guds Rige/Hand oplod deris forstand/at de forstode Scrifften.

Huad Talede hand met dem/om Guds Rige?

Hand gaff dem til kiende/at der kand ingen komme ind i Guds Rige/ vden aleniste formedelst kaarsset/Lige som hand ocsaa siger/Luce i det sidste Cap. Christus skuld lide/ oc indgaa saa i sin herlighed.

Forstode

Forstode oc Disciplene denne tale om Christi Rige?

Saa siger Lucas/ De som vaare komne tilsammen/ spurde hannem at/ oc sagde/ Herre/ vilt du paa denne tid/ oprette Israels Rige igien? De meinte end nu/ at Christus skulde ville begynde it timeligt Rige.

Huad suarede Christus dem?

Hand sagde til dem/ Eder bør icke at vide Tid eller stund/ huilcken Faderen beuarede til sin Mact/ Men i skulle anamme den hellig Aands krafft/ som skal komme paa eder/ oc i skulle vere mine Vidne i Jerusalem/ oc i gandske Judea oc Samaria/ oc indtil Jordens ende. Lige som hand vilde sige/ Guds Rige skal oprettis formedelst mig/ Christum/ iblant det aandelige Israels folck/ Paa den tid/ naar som i skulle effter min befalning/ gaa vd oc predicke Euangelium faar alle Creature/ Oc det skal fuldkommis naar Euangelium kommer vd til alle Verdens ender. Oc naar det skeer/ da skal det icke vere langt til en den Matth. xxiiij.

Huor opfoer Christus til Himmels?

Saa siger Lucas. Hand førde sine Disciple hen vd/ til Bethanien paa Olie Bierget/ Luce xxiiij.

Huor faare førde hand dem til Bethanien?

Bethania kaldis/ Bedrøffuelsis oc modgangs Huss/ Der met vil hand lære oss/ At ville vi fare til Himmels met Christo/ oc gaa ind i hierlighed met hannem/ da skulle vi icke sla oss fra kaarsset/ men lide taalmodelige angist oc modgang/ sorrig oc bedrøffuelse.

Huor faar paa it Bierge?

Wi skulle ocsaa op at Bierget/ alligeuel/ det er suart oc hart paa at gaa/ da skulle wi lide noget for Guds skild/ saa fremt wi ville komme/ til euig glæde met hannem/ Met Suane dun oc vellyst/ komme wi icke op i Himmelen/ men formedelst Kaarsset oc modgang.

Huor faare paa Olie Bierget?

Olie/ mercker Naade oc Barmhiertighed/ Der met giffuer hand til kiende/ at der som wi i Jerusalem/ det er/ i en fredsommelig Samuictighed/ lade alle vore Synder dø met Christo/ oc bære kaarsset taalmodelige/ da skulle wi ocsaa endelige optagis aff

tagis aff

tagis aff Gud til Himmelen / met Christo paa Olie Bierget / i Christelig kierlighed oc Barmhiertighed / met Aandsens opløfftelse / oc hiertens opliusning.

Huad befalede hand sine Disciple?

Hand befalede dem / at de skulde icke vige fra Jerusalem / men tøffue effter Faderens foriettelse / oc sagde / Seer / ieg vil sende Faderens foriettelse offuer eder / huilcken i haffue hørt aff mig / Men i skulle bliffue i Jerusalem / indtil i bliffue iførde met krafft aff det Høye / Thi Johannes Døbte met vand / men i skulle Døbis met den hellig Aand / icke lenge effter disse dage.

Huorledis bleff Christus optagen?

Oc hand opløffte Henderne / oc velsignede dem / Oc det skede / der hand velsignede dem / effter hand haffde nu talet meget met dem / effter sin Opstandelse / da skildis hand fra dem / oc bleff opløfft / at de saae der paa / oc hand foer op i Himmelen / oc en Sky tog hannem fra deris Øyen / Huor met hand vilde giffue til kiende / at Guds Rige er i Himmelen offuer alle Skyer / it Aandeligt / usynligt / euigt Rige / indtil det i den sidste Verdsens ende bliffuer obenbaret. Christus er icke heller optagen som Enoch eller Elias / men hand opfoer aff sin egen Guddommelige krafft / at hand skulde opfylde alle ting / Ephe. iiij.

Huor sette Christus sig i Himmelen?

Hoss den almectige Faders høyre Haand / Der fra som hand kom / der foer hand hen igen.

Huor saare sider hand icke hoss Hoffuedet eller hoss Foderne?

Hand sider hoss den høyre Haand / det er / Hand regnerer oc opfylder alle ting met Faderen / Hand er ocsaa lige almectig met Faderen / oc i lige Guddommelig Maiestat oc herlighed. Som S. Paulus siger Ephe. j. Gud opuacte Christum fra de Døde / oc sette hannem hoss sin høyre Haand i himmelen / offuer alle Førstedømme / velde / mact / Herredømme / oc offuer alt huad som kand neffnis / Icke aleniste i denne Verden / men ocsaa i den tilkommende.

Huad kaldis Guds høyre Haand?

Icke andet end Gud selff / oc den almectige Guds fuldkomne mact.

Huad

Huad kaldis det at side hoff Guds høyre Haand?

Det kaldis oc er saa meget/At Christus er blefuen en Herre offuer allting/ i Himmelen oc paa Jorden/Faderen lijg i alle ting/thi saa siger Faderen til hannem Psal. cx. Sæt dig hoff min høyre Haand/indtil ieg legger dine Fiender til en Fodeskammel vnder dine Føder. Oc Sønen roser der selff aff Matth i det sidste/ oc siger/Alt mact er mig giffuen i Himmelen oc paa Jorden.

Huor met kom Christus der til?

Met sin lydighed/ydmyghed oc fornedrelse/Som den hellige Paulus siger Philip. ij. Christus fornedrede sig selff/ oc bleff Faderen lydig/indtil Døden/ja til Døden paa kaarsset/ Der faare haffuer oc Gud ophøyet hannem/ oc giffuet hannem it Naffn/som er offuer alle Naffn / at i Jesu Naffn/skulle alle deris knæ bøye sig/som ere i Himmelen oc paa Jorden/oc vnder Jorden.

Huad giorde Disciplerne i Christi Himmelfart?

Der de saae effter hannem/ at hand foer op i Himmelen/ da stode der tho Mend hoff dem/klede i huide klæder/huilcke der ocsaa sagde/J Mend aff Galilea/hui staa i /oc see op til Himmelen/Denne Jesus/som er optagen fra eder til Himmelen/hand skal komme/lige som i haffue seet hannem fare til Himmelen.

Huorledis skal Christus komme igen?

J en synlig skickelse/ i Skyen/ i stor Maiestat oc herlighed/ Ja met it anskrig/ oc offuer Engles røst/ oc met Guds Basune.

Hueden skal hand komme?

Ned aff Himmelen/som hand foer op.

Naar vil hand komme?

J Verdsens ende/ paa den Yderste Dag.

Huor til Huad vil hand giore?

Hand vil Dømme Leffuende oc Døde/De leffuende ere de/ som findis i Liffue/naar den Yderste dag kommer oc gaar paa. De Døde/de som ere tilforn bortdøde/oc skilde fra denne Verden.

Huor faare vil hand Dømme?

At alle tro Mennisker skulle anamme det euige liff met legeme oc Siel/Oc at alle vantro Mennisker skulle bliffue fordømde oc stødis ned met Dieffuelen/i den euige Ild.

Huad

Huad nytte oc gaffn haffue vi aff Christi Himmelfart?

Wi haffue tredaabel nytte der aff Først/at Christus vor Forløsere oc Frelsere/vant en herlig oc obenbare Seyer / aff alle sine Fiender / Dieffuelen / Døden oc Helffuede / oc førde Fengzelet fanget/Som S. Paulus giffuer til kiende/Ephe. iiij. Aff den lxviij. Psal. Hand er opfaren i det høye/oc førde Fengzelet fanget / at de skulle icke gribe eller holde oss fangne.

Huad er Fengzelet?

Louen/ Synden/ Samuiteigheden/ Helffuedis angist oc forferdelse/ oc den euige død. Disse allesammen haffuer Christus taget bort/Oc det er her fuldkommet/der hand siger Luce xj. Naar en Sterck beuebnet/beuarer sit Pallats/da bliffuer det hand haffuer met fred/Men kommer en Stercke offuer hannem/oc offueruinder hannem/da tager hand hans Harnisk fra hannem/ der hand forlod sig paa/oc bytter Roffuit.

Den anden nytte oc gaffn wi haffue aff Christi Himmelfart/er/ at Christus forhuerffuede oc skenckte oss den hellig Aand/oc haffuer vddelt gaffuer iblant Menniskenn.

Den tredie nytte/At wi haffue nu stedze en Nødhielpere/ Talssmand oc Meglere i Himmelen/faar Gud Fader/Som der staar til de Hebreer i det vij. Cap. Christus bliffuer euindelige/ oc haffuer it wforfengeligt Prestedømme/Der faare kand hand oc giøre dem salige til euig tid/som komme til Gud formedelst hannem/oc hand leffuer altid/oc beder for oss/Oc i det v. Cap. Effterdi wi haffuer den ypperste Prest/Jesum Christum Guds Søn/som opfoer til Himmelen/da lader oss gaa frem met frimodighed til Naadestolen/at wi kunde faa barmhiertighed/oc finde naade/Paa den tid/ Naar oss giørs hielp behoff. Oc i det ix. Cap. Christus gick icke ind i det hellige/som er giort met hender/Men i Himmelen selff/at hand nu vil Obenbaris faar Guds Ansict/for oss. Oc den hellige Paulus siger j. Timot. ij. Der er en Gud oc en Meglere imellem Gud oc Mennisken/som er/det Menniske Christus Jesus/som gaff sig selff for alle til en Forløsning. Oc S. Johannes siger j. Johan. ij. Der som nogen synder/da haffue wi en Talssmand hoss Faderen/ Jesum Christum/som er retferdig/oc den samme er forligelsen for vore

Synder/

Synder/Dog icke aleniste for vore/men ocsaa for den gantske Verdens Synder.

Huad er nu Christi Himmelfart?

Intet andet/end en ende oc beslutning paa alle de Guddommelige gierninger/der Christus giorde her legemlige paa Jorden / i den Menniskelige nature / oc en begyndelse til vor Salighed / Thi at Christus begynde sit Rige formedelst sin Himmelfart/gaff Apostlene sin hellig Aand/oc vdsende dem at predicke Euangelium offuer den gantske Verden / oc sider hoss Faderens høyre Haand / en Konge offuer Himmel oc Jord/oc regnere i de trofaste Menniskis hierter/formedelst sin naade oc sit Ord. Jn summa/ Christus betalede vor skyld paa Kaarsset/ J Opstandelsen/ gaff hand oss god foruaring paa samme betalning/J hans Himmelfart gick hand bort faar oss/ oc beridde Veyen/ hand fordreff de store Mordere oc Sielerøffuere Dieffuelen / Døden / Helffuede / oc nedlagde dem/ ia hand tog al forhindrelse bort aff veyen. Wi ere her i denne ælendige Verden / som i it stort vildende Haff/ i huilcket store oc mangfoldige Bølger oc suar Storm / offuerfalder oc vil sencke oss ned. Skulle wi nu vndgaa saadan fare oc komme wden skade oc wforderffuede til Land/da skulle wi haffue en/ som skal staa paa Haffsbredden / oc recke oss sin Haand / oc drage oss til sig/at wi wden skade kunde komme offuer til det Himmelske Fæderne land/Oc det giør Jesus Christus vor Kiere Herre/hand bucker sig ned/oc tager oss op paa sin hellige Guddommelige Ryg / oc bær oss saa til Himmelen/ind i det euige Liff/ Amen.

Den Siette Søntag effter Paaske /

Epistel j. Petri iiij.

Kiere Brødre. Verer Edru oc Vaagen til at Bede / Oc haffuer alting / en brendende Kierlighed indbyrdis. Thi Kierlighed skiuler. Syndernis mangfoldighed.

hed. Lener huer andre Herbere vden knur / oc den ene tiene den anden/huer met den Gaffue/hand haffuer anammet/ som Guds mangfoldige Naadis/gode Hussholdere. Der som nogen Taler/at hand Taler det som Guds Ord. Der som nogen haffuer it Embede/ at hand giør det/som aff den formue Gud giffuer / at Gud kand prijsis i alting/ formedelst Jesum Christum / Huilcken vere ære oc Mact/ fra Euighed til euighed/Amen.

Huad Lærer S. Petrus i denne Epistel?

Hand Lærer her icke om Troen/eller om Retferdighed/ Men hand formaner dem/som allerede ere Retferdige/oc haffue anammet Troen/at de ville Øffue sig/ i allehande gode Gierninger/ oc Troens fruct.

Huor til Formaner hand?

Til Tre ting. Først at de Christne skulle vere Edru/oc Vaagen til at Bede / Det Andet/ at den ene skal beuijse den anden/ Broderlig Kierlighed/oc besønderlig at de skulle vere villig til/ at Lene de Hussuilde huss. Det tredie/at huer skal flitelig tage vare paa sit Kald oc Embede/oc rettelig vddele Guds gaffuer/som hannem ere førlent huad heller de ere legemlig eller aandelige.

Huilcken er den Første Formanelse?

Verer Edru oc Vaagen til at Bede. Som hand vilde sige. Verer icke vskickelige/vilde oc Balstyrige/men smuck skickelige/ Vaagen oc Edru til at Bede. Thi intet forhindrer saa meget/de Christnis Bøn/som offuerflødig Dricken oc Fraadzeri/at vere daglig Galen oc fuld. Thi disse Laster følge der strax effter/som er / Søffen / Aarckeløsshed / Ladhed / det Guddommelige Ords forsømelse/ oc andre saadanne wdyder.

Huor vdi/staar denne Edruhed oc maadelighed?

Vdi spægelse/ oc at mand rettelig regærer Legemet/oc hun er icke andet/end en retmaadelighed/i alle ting. Jt Menniske som Leffuer i Edruskab oc affhold/ som veed at holde skickelighed/oc maadelighed i alle ting/oc er icke Fortredelig/Vild/Balstyrig oc Vanartig/ hand er altid bequem til alt got/ baade at tiene Gud oc Menniske. Der imod it Vanartig/Forbistret/Bal-

styrige

styrigt Menniske/som stedes er Drucken Galen oc fuld/hand er til ingen ting nøttelig. Thi huad got kand dog en Dranckere/ Ollseck/Snetap oc Vinslickere giøre? Hand er icke duelig/til nogen redelig handel/eller til nogen Erlig sag. Fordi at naar nogen er Drucken oc fuld/da er hans Fornufft forbistret/alle hans Fem sind ere fordempede/da er Munden opfyldt met onde Ord/Bander oc Skiendsel. Oyene see forferdelig oc bistert. Orene ere rede til/at høre Slem vhøffuisk Snack oc Løgen. Det gandske Legeme er Dødactigt / vskickeligt / Søffenactigt oc vløstigt/oc der er intet Regimente lenger/alle Lemmer ere optende/ veluillige oc redebon til at Sønde. Der faar kand saadant it Menniske/icke Bede/Thi det Menniske som vil bede/ skal holde maade met Mad oc Dricke/Leffue i affhold/vere Edru/oc gaa saa met aluarlighed frem faar Gud/Bede oc paakalde hannem/ i Aanden oc vdi Sandhed/ellers er det altsammen vnøtteligt oc forgeffuis.

Huilcken er den Anden Formaning?

Faar alle ting/Da haffuer en brendende Kierlighed indbørdis/Læner huer andre Herbere/vden knur. Iblant kierligheds ypperste Gierninger/setter S. Petrus her/at mād skal gierne læne Huss. Fordi at paa den tid/bleffue de Christne gruselige plaget/oc lidde stor forfølgelse/ aff Tiraner oc de Christnis Mordere/for Troens bekiendelse skyld/oc bleffue fordreffuene oc fortagede/fra Huss oc gods/oc all deris velfart/grund oc Gaard røffuedis dem fra/oc de foruijstis hen i ælendighed. Da giordis det behoff/at en Christn anammede den anden/Venlig til sig i sit Huss/oc lente hannem Herbere. For denne Dyd bleff Abraham/Loth/oc andre flere prijset oc loffuet i Scrifften.

Huor faar siger hand/Vden knurr?

Dēne Gierning/at lente Folck gierne Huss/skal ske vden knurr/ Saa/at ingen skal lade sig tøcke/det at vere for meget/huad som hand giør sin Neste til gode/før Guds skyld. Huad wi haffue anammet aff Gud/vere sig enten Legemligt eller aandeligt/ det er Guds gaffuer/hād haffuer forlent oss der met/vi ere ekon sette som Hussholdere/oc Skaffere der offuer. Der faar skulle wi icke bruge same gaffuer/effter vor egen villie oc gode tøcke/ men effter Guds villie oc behagelighed/oc vddeele dem iblant

fattige Christne. Oc det vil Gud saa acte anamme/lige som det skiede hannem sielff Matth. xxv. Ja hand vil sielff vere der/ met sine hellige Engle/som det skeede met Abraham oc Loth.

Huor faar skulle wi Elske huer andre indbørdis?

Fordi / at Kierlighed skyuler. Synderns mangfoldighed/ som hand vilde sige. Huor som Vrede/Had oc Auind er/der knurrer Mēniskē/lader icke aff at Kiffue oc trette/indtil hand fremmer oc fuldkommer. sin Onde villie/kand hand det ock icke giøre/saa bliffuer alligeuel Had oc Auind/ affgunst oc fortredelighed i Hiertet/oc hand giør sin Neste intet til gode. Men den som haffuer Kierlighed / hand skyuler Synderne / oc forlader dem gierne. Thi at huo som Elsker sin Neste aff Hiertet/hand seer icke til hans Brøst ock vdyd / huor megen oc stor den er / men til hans Dyd oc fromhed/den vdbreder hand/oc giør hiude stor. Lige som Gud nu / formedelst sin Guddommelige Kierlighed/ skyuler vore Synder / Saa skulle oc wi skyule vor Nestis Synder formane hannem til det gode/oc føre hannem saa til Gud.

Hulcken er den Tredie Formanelse?

Den ene Tiene den anden / huer met den Gaffue/der hand haffuer anammet/som Guds mangfoldige Naadis Hussholdere. Der som nogen Taler/at hand taler det som Guds Ord. Der som nogen haffuer it Embede / at hand giør det / som aff den formue/der Gud giffuer/at Gud kand pryssis i alle ding/formedelst Jesum Christum huilken vere ære oc mact/ fra Euighed til euighed/Amen.

Huad vil hand met disse Ord?

Saa meget vil hand sige. Lige som i it stort vel beskicket Huss/ere mange Huss holdere oc Tienere/ som haffue atskiellige Embede. Saa ere oc mange Tienere i Christi Rige/som haffue baade Legemlige oc Aandelige gaffuer aff Gud / met huilcke den ene skal stedes/recke den anden Handen/ met tienste / hielp ock gode raad.

Huad Embede/ vdtrøcker Petrus besynderlig?

Hand setter besynderlig frem / Bisper / Prelater oc Kirckens Tienere / oc siger saa. Haffuer nogen den Naade/at hand kand Lære andre oc Predicke / oc veed Scrifften / den skal tro

lige

lige vdrette sit Embede/intet andet Lære oc Predicke end Guds Ord/rent oc klart/ vden al Menniskelig lerdoms tilsettelse/ oc betencke at hans Mund er Guds mund/ som Christus siger Matthei x.

Fremdelis siger S. Petrus. Haffuer nogen it Embede eller tienste/ i Menningheden/ den skal icke giøre eller handle/ som hand vil sielff/oc beskaffe oc vdrette alle ting/effter sit eget Hoffuit oc gode tøcke/Thi det var at bøgge paa Iss oc Sand/hand skal icke Lære oc giøre noget/ vden hand er viss paa / at det er Guds Ord oc gierning / Lerdom oc befaling. Giør hand det icke/da skald mand holde hannem/for en falsk Prophet oc Lærere. Oc S. Petrus haffuer her rettelige ramet/ paa Paffuen oc alle hans Papister/at de ere falske Apostle oc Løgenpredickere/ Disligest alle Partieske Aander/ Giendøbere/ oc andre saadanne Secter.

Huor faar siger hand/paa det at Gud kand prijsis i alle ting?

Hand vil saa meget sige. I Christne / skulle vere visse paa eders Lerdom oc Gierninger. Thi at huor som i tale it Ord/eller giøre en Gierning / der i icke ere visse paa/at Gud haffuer Lært eller befalit/da kunde i icke prijse/Loffue eller tacke Gud der vdi/ men stedes tuile/oc icke vide / Huorledis i staar met Gud. Men der som i ere visse paa Guds Ord/Lerdom oc befaling/da kunde i gladelige loffue Gud/oc tacke hannem for alle sine Velgierninger.

Huad er nu Summa paa denne Epistel?

Huo som roser sig at vere en Christen/oc Leffuer dog icke som en Christen/ er aldri Edru/men stedes fuld/Drucken oc galen/Laed oc Søffuen actig etc. Er der til vmild oc vbarmhiertig/giør ingen til gode/ huercken Ven eller vuen/ fremmet eller kønding/Saadant it Menniske er en Christen/lige som Dieffuelen er hellig oc from/Oc hand giør icke andet/en bespotter Gud/oc forarger alle Menniske/ Kommer nu saadant it Vchristeligt Leffnet/enten i det Aandelige eller Verdslige Regimente/da er det end saa meget diss verre. Thi at naar en Priuat persone/oc meninghedts Mand giør vret/ oc leffuer vchristelig/

 da giør

da giør hand sig sielff den største skade. Men er hand en Regentere/ en Predicker/ oc Lærere/ oc handler vrettelig/ da giør hand vel it gandske Land skade. Der faar haffuer oc Gud giffuit/ de høye Potentater oc Regenter / deris egen Engle/ som skulle tage vare paa dem/ oc beskierme dem/ at Sathan/ som offuermaade hader saadanne Personer/ icke skal forhindre dem/ i deris Regimente/ eller føre dem i Vildfarelse/ saa at de skulle falde. Ja Christus Guds Søn/ formaner ocsaa fordi Matthei ix. Oc siger. Høsten er stor/ men der er faa Arbeydere. Beder fordi Høstens Herre/ at hand vil sende Arbeydere i sin høst/ Huor disse støcke/ haffue rettelige fremgang/ at Predickere lære rettelig/ oc Regenterne rægiere rettelig/ da følge lettelige de støcke/ som her ere opregnede. Gud giffuer oc sin Velsignelsē der til/ oc endelig det euige Liff/ Amen.

Den Siette Søndag effter Paaske/

Euangelium/ Johan. xv. oc xvi.

Naar Trøsteren kommer/ huilcken ieg skal sende eder fra Faderen/ Sandheds Aand/ som vdgaar fra Faderen/ hand skal vidne om mig/ oc i skulle ocsaa vidne fordi at i haffue veret hoss mig aff begyndelsen. Dette haffuer ieg talet til eder/ at i skulle icke forargis/ De skulle sette eder i Band/ Oc den tid skal komme/ at huo som ihielslaar eder/ hand skal mene/ at hand giør Gud en tieniste der met/ Oc saadant skulle de fordi giøre eder/ at de huercken kiende min Fader eller mig. Men

ieg haff-

ieg haffuer talet dette til eder/ paa det / at naar tiden kommer / i skulle tencke der paa / at ieg haffuer sagd eder det/ Oc ieg sagde eder icke saadant aff begyndelsen/ Thi ieg var hoss eder.

Huor om taler dette Euangelium?

Om try stycker. Først/ Huad den hellig Aands embede er/ Der nest/ huad Apostlers embede er. Det tredie/ huorledis Verden anammer saadanne Embeder.

Huad er den hellig Aands embede?

Vor Herre Christus giffuer den hellig Aand try Naffn/ Hand kalder hannem en Trøstere eller Trøstaand/ imod forferdelsis Aander Sandheds aand imod løgnactige Aander Hand kalder hannem it Vldne oc frimodig bekiendere imod Tiranner oc imod de Aander som tørste effter blod.

Hui kaldis hand en Trøstaand?

Fordi/ At hand skal trøste oc styrcke vore mistrøstige hierter oc fryctactige Samuittigheder/ at wi skulle visselige kunde tro/ at wi formedelst Christum ere bleffne Guds Børn/ oc maa robe aff hiertet/ Abba/ Kiere Fader. Hand giør oss ocsaa frimodige/ at wi tøre dristelige bekiende denne tro/ faar den gantske Verden. Hand trøster ocsaa oc husualer oss imod alle fristelser/ genuordighed/ modgang oc forfølgelse/ der wi skulle lide oc om drage i Verden/ for denne bekiendele skyld.

Haffue wi oc Exempel der paa?

Ja/ De hellige Apostle ere oss til it Exempel/ Thi før end den hellig Aand bleff stadfest i den/ vaare de fryctactige/ flyde fra Christo/ oc haffde indeluct sig i Huset/ aff fryct de haffde faar Jøderne/ Men der den hellig Aand bleff stadfest i dem / den hellige Pintze dag / ginge de dristelige frem / oc bekiende Christum frimodelige faar den gantske Verden / de haffde oc lyst oc vaare glade der aff / at de kunde for Christi naffn skyld lide forhaanelse oc forsmædelse Acto. v. Der faare vil Christus saa meget sige / Lader Verden buldre/ Dieffuelen forferde/ Tiranner fortørnis oc bruse/ Jeg vil sende eder saadan en Trøstere/ som er almectig/ som vel kand

beskytte oc beskerme oc befri eder fra alle eders Fiender oc vuenner/ Hand skal opliusse eders hierter i troen / Optende dem i kierlighed/trøste i al nød/at i huercken skulle fryete Dieffuelen/ Verden eller Tiranner/Men i skulle gaa frimodelige hen igennem/bekiende mig dristelige faar den gandske Verden/oc lide der offuer alt det eder kand paaleggis.

Huor faare kalder Christus hannem sandheds Aand?

Fordi at hand giør sandrue Mennisker / som icke haffue lyst til løgen oc falsk lerdom/men aluorlige holde sig til Guds ord oc til den Euangeliske sandhed / oc acte huercken Dieffulen eller Verden. Huo kunde straffet Phariseernis oc Saduceernis hellige skin i Jødedømmet / Eller Papisternis hellige væsen/ pral oc Ceremonier i Christendommen/ der som denne sandheds Aand / icke haffde obenbaret den Guddommelige Sandhed igien. Denne sandheds Aand gaar den rette gang hen igennem/ oc siger met faa Ord saa/ Huad som Christus Guds Søn lærer/ skicker oc beslutter/det er ret oc idel sandhed. Men huad Phariseer/Saduceer/oc Papister/ lære/ skicke oc beslutte/ aff Menniskelig formufft/det er falskt oc idel løgen. Oc alligeuel Løgen aanden haffuer aff begyndelsen buldret oc bruset imod Sandhed/saa haffuer dog denne sandheds Aand beuaret Christendommen indtil denne dag/ oc skal end nu fremdelis beuare samme Christendom indtil Verdsens ende / imod alle Helffuedis Porte.

Huor faare kalder Christus den hellig Aand it Vidne?

Fordi at hand skal bære vidnisbyrd om Christo/at hand er den leffuende Guds Søn/ oc Verdsens Frelsere/ Lige som hand vilde sige/ Huad som ieg haffuer tilforn lært oc Predicket/ det skal hand minde eder paa/oc hand skal scriffe det i eders hierter/at i det aldrig skulle forglemme. Hand skal icke vere Lousens predickere/men naadens Predickere/Oc hand skal bære vidnisbyrd om mig / at ieg haffuer offuerwundet Dieffuelen/ thielschlaget Døden/forstyrret Helffuede/vdslet Synden/bortaget Guds vrede/opladet Himmelen/oc giort alle tro Mennisker Arffuinge til det euige Liff . Dette skal vere den hellig Aands vidnisbyrd om mig.

Giør oc den hellig Aand dette Naffn fyllest?

Ja visselige. Hand trøster de bedrøffuede / hand lærer sandhed/oc bær vidnisbyrd om Christo/at hand er Guds Søn oc verdens Frelsere. Der aff følger nu/ at huad som scriffuis oc læris aff den hellig Aand/det skal bliffue ved mact/Men huad som icke flyder aff sandheds Aand/ det skal forgaa oc bliffue til intet/ Skulle end alle Dieffle riffue sig i smaastycker der offuer/ oc alle Tiranner bryste mit i thu der offuer. Thi Guds ord bliffuer euindelige.

Huad er Apostlernis embede?

At de skulle bære vidnisbyrd om Christo / Thi saa siger Christus/ Sandheds Aand skal vidne om mig/ oc i skulle ocsaa vidne/ thi i haffue veret hoss mig aff begyndelsen/ Lige som hand vilde sige/J haffue seet huad ieg haffuer giort/oc hørt huad ieg haffuer Predicket oc lært/Der faare skulle i vere mine Vidne. Ja / naar som den hellig Aand nu opliusser oc optender eders hierter/da skulle i icke kunde holde saadant hoss eder oc tie stille/men i skulle tale frimodelige/oc bekiende mig faar den gantske Verden/at ieg er Christus/Verdens Frelsere. Huad som er Guddommelig sandhed/det skulle i loffue oc prijse/Huad som er falskt oc vgudeligt/ skulle i straffe oc fordømme/Det skal Verden da icke kunde fordrage/ja hun skal gruselige fortørnis der aff/buldre oc bruse/Der faare skulle i vere rette Martyres/ oc mine rette Vidne/ Saa/ at i ocsaa skulle met eders Blod bære vidnisbyrd om mit ord. Verden skulde tilbørlige oc met rette vige sin Gud oc Skabere/Frelsere oc Forløsere/oc anamme hans Vednisbyrd/Men hun kand icke/hun vil icke/ det staar hende icke til/Dieffuelen hendis Første oc Herre/tilsteder det icke/Hun skal ophøye sig offuer Gud/lige som hendis Første Dieffuelen giorde/at de paa det sidste baade sammen skulle styrtis ned i Helffuedis affgrund/oc end da/imod deris velie/ lade Christum oc hans Ordbliffue ved mact.

Huorledis er den hellig Aands oc Apostlernis embede oc vidnisbyrd Verden behageligt?

Aldelis intet/ Der faare setter Verden dem oc alle i Band/ som predicke oc anamme denne Lerdom/ja hun piner oc plager dem/oc tagar endelige liffuet aff dem/som de vaare Kettere.

Huo sag er det til?

Christus giffuer sagen til kiende/oc siger/Saadant skulle de giøre eder/fordi at de kiende huercken min Fader/eller mig/ Lige som hand vilde sige / Det er icke andet end den slemme blindhed oc vanuittighed/der de ere beslagne met/at de huercken kunde kiende mig eller min Fader/Thi at kiende de min Fader/Da anamme de mig met stor glæde oc megen tacksigelse. Huor som mand nu icke kiender Gud / der haffuer retferdigheds Soel mist sit skin/oc der er icke andet end idel mørck/blindhed oc vanuittighed/ oc ingen ret forstand/ ja Mennisken kand icke vocte sig fra vildfarelse/falsk lerdom oc Dieffuelsens Kaagleri. Der imod/huor mand kiender Gud/der skin den deylige Soel/ ja Christus skin der i hiertet/Der er en vis oc ret førstand/at mand kand tale oc handle ret oc klarlige om alle sager/oc vere vis paa alle troens Artickle/ Oc saadant skeer enfoldelige i troen/vdn kieff oc trette/der giffuis icke aarsage met mange ord oc lang disputats til noget tuilssmaal eller Ketteri. Oc der som nogen kommer met løse Sophistiske Argumenter oc modsigelse / da kand samme Menniske driffue dem allesammen til bage / Thi hand haffuer den rette Scholemester/ sandheds Aand/huilcken der vel skal ledsage oc beuare hannem i sandhed.

Huad mercker det hand siger/De skulle sette eder i Band?

Det er/De skulle vdelucke eder fra Menigheden/forbinde eder alle Elementer/Vær/ Vand/ Jld/Jord/tage eders Gods fra eder / fordriffue eder bort i fremmede Land / forfølge eder paa det yderste oc affliffue eder. Thi det er icke andet at sette nogen i Band/end at skille hannem fra Guds Folck / oc fordømme hannem til Helffuede / som er Kettere oc Misdedere. Saa haffue de giort ved alle Propheter/Mig skulle de ocsaa fare saa met / oc i skulle intet haffue det bedre.

Er da dette predickernis beloning?

Det ædele dyrebare Ord/det hellige Euangelium/ oc alle Christne/skulle ingen anden lycke haffue i Verden/end at huo

som er en Christen/oc bekiender Christum obenbare/hand skal intet lystigt Paradis haffue her paa Jorden / Det skal gaa som S. Paulus siger ij. Timoth. iij. Alle de som ville leffue gudelige i Christo Jesu/ skulle lide forfølgelse. Oc Galat. j. Vilde ieg vere Mennisken behagelig/da vaare ieg icke Christi Tienere. Oc Christus siger Johan. xvj. J haffue angist i Verden / men fred i mig. Oc hand siger i dette Euangelio/Den tid skal komme/at/huo som ihielslaar eder/ hand skal mene at hand giør Gud en tieniste der met.

Huad ont haffuer Christus giort Verden / at hun saa plager hannem

Aldelis intet / Christus tiente huer mand met stor wmage oc stort arbeyde/hand vandrede omkring alleuegne Predickede Euangelium / helbredede de Siuge/ husualede oc trøstede de Bedrøffuede/ hand vaar icke forsømmelig i det / der en god Hyrde oc trofast Sielsørgere bør at giøre / hand giorde alle Mennisker til gode/baade Jøder oc Hedninge.

Huad gaffue de hannem til Løen?

Hand fick aff dem/suaer had oc affuind/grum vrede oc stor forfølgelse / oc paa det sidste den forsmædelige død paa Kaarsset. Torde nu Verden skicke sig saa imod sin Gud/Skabere Herre/Frelsere oc Forløsere/Huor faar skulde hun icke da giøre det met hans hellige Apostle oc fattige Christne?

Huad er Verden?

Verden mørckheds Rige / Dieffuelens Paradis oc Lyst huss/hun er saa suncken ned i mørckhed oc løgn/at hun huercken kand see Liusset / eller høre Sandhed / Hendis Første/ Satan/er en Mordere oc Løgnere/legemet dræber hand met Suerd/Sielen met falsk lerdom. Hans Hussholdning beskriffuer S. Johannes/ j. Johan. ij. Alt det som er i Verden (som er Kiødens lyst / oc Øyenis lyst / oc it hofferdigt leffnet) er icke aff Faderen/men aff Verden. Disse try stycke/Hoer/Gerighed/oc ærgerighed/ driffuer hand veldelige. Oc huo som vil følge Dieffuelen i disse stycke/hand er hans Ven/oc huo hannem icke vil følge/hannem fører hand al wlycke paa. Summa/ Verden haffuer aldelis intet got met at fare/ja huo som hun er best/

er best/ der er hun Dieffuelsens egen/ oc aldelis i hans mact/ Mand seer jo vel/ huorledis det gaar til/ Huo som kand ekon dierffuelige foracte oc bespotte Guds Ord/ det hellige Euangelium/ den elsker Verden oc holder meget aff/ Hannem giffuer mand gode forleninger/ fede Prebender/ Prelate dømme/ Biscops dømme/ Land oc Folck/ Pendinge oc gods Men lad dem ekon giffue saa hen/ oc anamme saadant/ Gud skal giffue velsignelse der offuer/ lige som S. Peder gaff offuer Simon Troldkarl/ Act. viij.

Er det da aldelis wde met de Christne?

Ney/ Alligeuel den Christne Kircke er i Dieffuelens Rige/ i denne Verden/ iblant Jøder/ Tørcker oc Hedninge/ som Rosen oc Lilier iblant Torne/ Saa haffuer hun dog denne hellige Titel Psal. cx. Du skalt regnere iblant dine Fiender. Christus er vel sat til it Tegn/ huilcket der skal imodsigis/ men det skal icke omstødis/ De skulle vel arbeyde paa/ at ville forderffue hans Kircke/ men det skal vere forgeffuis/ Det er fast oc vist/ at Helffuedis Porte skulle icke faa mact offuer hende.

Huad er det/ at hand siger/ Dette talede ieg til eder/ paa det/ at naar tiden kommer/ i skulle tencke der paa/ At ieg sagde eder det?

Det er de Christne en stor trøst vnder Kaarsset/ naar de tencke paa disse Christi Ord/ at det er Guds vilie/ at saa skal ske/ oc at det kand icke anderledis vere/ Thi at viste wi icke/ at det vaare Guds gode vilie/ at wi skulde vere vnder Kaarsset/ Da kunde Kiød oc Blod icke bliffue bestandige/ Mennisken (besynderlige de som predicke Ordet) skulle snart forarge sig/ oc sige aff wtaalmodighed/ Er dette min tacke oc løen/ for min store wmage oc suare arbeyde/ da setter ieg Dieffuelen til at predicke lenger i min sted/ Som den gamle Adam snart bliffuer wtaalmodig/ naar det gaar icke effter hans vilie/ ja/ naar hand huercken skal oc hannem bør icke heller/ at haffue andet for sine velgerninger/ end wtack. Men effterdi en Christen veed/ at hans kaarss oc modgang/ kommer først aff Gud/ oc bliffuer hannem paa lagd aff Gud/ icke til hans forderffuelse/ men meget mere til hans forbedring/ Hand veed ocsaa at Gud er

met han-

met hannem vnder Kaarsset oc mit i Pinen / da bliffuer hand icke mistrøstig eller vtaalmodig / men hand tier stille / oc giffuer sig gladelige vnder Guds haand / oc forfremmis saa stedze i taalmodighed indtil Gud endelige trøster hannem / met enig glæde oc salighed / i det ewige Liff / Der hielpe oss Gud til / Amen.

Den Hellige Pintzdag /

Epistel / Acto. ij.

DEr der Pintze dag vaar fuldkommen / vaare de alle endrecteligetilsammen / oc der skede hasteligeit Bulder aff Himmelen / som it veldigt Vair / oc opfyllede det gandske Huss / som de sade. Oc mand saa paa dem / atskilde Tunger / lige som de haffde verit gloendis. Oc hand sette sig paa huer iblant dem / oc de bleffue alle opfylte met den hellig Aand Oc de begynde at Predicke met andre Tunger / effter som Aanden gaff dem at vdsige.

Oc der vaare Jøder boendis i Jerusalem / som vaare Gudfryctige Mend / aff allehande Folck / der er vnder Himmelen. Der nu denne Røst skede / kom mangfoldigheden tilsammen / oc bleffue vnderlige. Thi huer hørde / at de talede met hans Tungemaal. Oc de forferdedis alle / forundrede sig / oc sagde til huer andre / Seer / ere icke alle disse som tale / aff Galilea? Huorledis høre wi da / huer sit Tungemaal / som wi ere fødde vdi. Parther oc Meder / oc Elamiter / oc wi som boer i Mesopotamia / oc i Judea / oc vdi Cappadocia / Ponto oc Asia / Phrigia oc Pamphilia / Egypten / oc imod Libie ende hoss Cyrenen / oc Vdlendinge aff Rom Jøder oc Jødernis tilhengere / Kreter oc Araber /

raber/ Wi høre dem tale/ Guds store vnderlige Gierninger/ met vore Tunger. Da forferdedis alle oc forundrede sig/ oc sagde den ene til den anden. Huad vil dette vere? Men de andre haffde det for deris spot/ oc sagde. De ere fulde aff sød Vin.

Huad Lærer denne Epistel oss?

Den hellig Aands tilkommelse/ Naar/ huor/ Huorledis/ hueden/ i huad skickelse/ oc til huem den hellig Aand kom/ oc huad hand giorde oc vdrette.

Naar kom den hellig Aand?

Paa Pintze dag.

Huad er pintzdag?

Jøderne haffde Træ besønderlige Høytider/ huilcke de skulde huert Aar holde. Først deris Paaske/ naar de Aade Paaskelammet. Den Anden Høytid vaar wge høytiden/ huilcken wi kalde Pintzdag. Den Tredie vaar Løffbodernis eller Løffsalernis Høytid/ som mand finder det Bescreffuit Deute. xvi.

Huor faar kaldis denne Høytid pintzdag/ paa Grædske penthecoste?

Fordi at det er/ den Halfftredie sinds tiue dag effter Paaske. Thi at lige som Israels Børn/ ginge paa deris Paaske aff Egypten/ igiennem det Røde Haff bort i Ørcken/ oc anammede Mosi Lou paa Sinai Bierge/ den Halfftredie sinds tiuende dag. Saa anammede oc Christi Apostle oc Discipler/ den hellig Aand i Jerusalem/ paa Sions Bierge/ den Halfftredie sinds tiuende dag/ effter at Guds sande Paaskelam/ vaar Offrit/ oc opstaden fra de Døde.

Oc lige som det Halfftredie sinds tiuende Aar/ vaar i det gamle Testamente hoss Jøderne/ frydsens Aar eller it friet Aar/ i huilcket mand skulle giffue alle egne Folck fri/ oc alt det Gods som vaar Bortsaald/ skulde kome til bage igien/ til sin rette naturlige Arffuing oc Herre. Saa bleff oc hoss de Christne/ paa den Halfftredie sinds tiuende dag/ effter Christi opstandelse/ den hellig Aand giffuen/ som giør Fri leddig oc løse/ alle tro Menniskis hierter oc samuittigheder/ oc fører dem til Christo igen/ som til deris rette Herre. Saa er nu Penthecoste/ Pintzdag

intet

intet andet/end baade Louens oc Euangelij obenbarelse. Lousens i det gamle Testamente/paa Synai Bierge. Euangelij i det ny Testamente / Paa Syons Bierge.

Huor bleff den hellig Aand giffuen?

I Jerusalem/som de sade endrectelige paa Salen/oc handlede Guds Ord/oc giorde deris Bøn.

Huorledis kom hand?

Met it veldigt oc dog lystigt vær / at giffue til kiende met/ at Euangelij predicken skulde vere meget sødere oc behageligere predicken/end Lousens forferdelige predicken haffde verit.

Vaar dette oc it naturligt Vær?

Dette vær vaar icke it naturligt vær/som vaar opvact aff naturen/thi det haffde da blæsd offuer det gantske Jerusalem/ ia offuer det gantske Jødeland / Men det vaar it vær som vaar beskicket aff Gud at det skulde saa bruse/ oc vere den hellig Aands forløbere oc bebudere. Thi at lade Konger oc Førster forkynde deris tilkommelse met Basuner/ Trometer oc Busser/ at mand skal anamme dem met saa meget større herlighed/ huor meget mere skulle da den høye Guddommelig Maiestat det giøre/oc lade forkynde den hellig Aands tilkommelse met veldige tegn? Oc lige som Mosi Lou bleff giffuen paa Synai Bierge/ i idel tycke Skyr/gloende Røg/Taag/met Torden oc liunet/met gruselig staarm/oc met Guds basunis liud. Saa bleff den hellig Aand giffuen i Jerusalem / i det at værit buldrede oc brusede/huor met Gud gaff til kiende/baade Louens oc Euangelij krafft.

Hueden kom den hellig Aand?

Aff Himmelen/icke hemelige/men obenbare/ i det at værit giorde it stort bulder. Thi at lige som en stor regn opholdis nogen stund i lucten/oc paa det sidste faar it frit fald/da falder hand ned saa veldelige/ som hand vilde druckne alle ting/hand opfylder met sit tilløb alle daler/graffuer oc huller. Saa giør oc den hellig Aand naar hand kommer/da kom̃er hand met saadan fuldkommenhed/at hand saa rigelige opfylder alle ydmyge hierter/met sin naade oc gaffuer/at de flyde offuer/oc kunde icke holde sig/men bryde vd/oc giffue den gantske Verden til kiende/huad vnderlige gerninger Gud haffuer giort i dem.

I Huad skickelse kom den hellig Aand?

Lucas siger/ Mand saa atskillige Tunger paa dem/ lige som de haffde verit gloendis/ oc hand sette sig paa huer iblant dem/ oc de bleffue alle opfylde met den hellig Aand.

Huor faare obenbarede den hellig Aand sig i Tunger?

Paa det hand vilde vel lære oss sit embede / Thi Tungen er den hellig Aand en nyttelig lem. Fordi at Guds Ord predikis formedelst Tungen/ oc Euangelium føris ind i Menniskens hierte/ som formedelst it rør oc rende.

Huor faare ere Tungerne atskillige?

At giffue til kiende / at Euangelium skal predickis i den gantske Verden / paa alle Tungemaal. Thi at lige som Gud i det gamle Testamente vdspridde dem i Verden/ formedelst mange Tungemaal / der bygde Babels Taarn / Saa haffuer den hellig Aand i det ny Testamente/ forsamlet allenegne i Verden/ Christendomens Bygnings mend / formedelst mange Tungemaal til Troens enighed.

Huor faare i gloende Tunger?

Den hellig Aands besynderligste gerning er / at hand optender Menniskens hierter / oc giør dem brendende i Troen oc kierlighed / oc styrcker dem til baade at høre oc predicke Guds Ord?

Giff Exempel.

De tuende Discipler paa veyen til Emmahus fornemde den optende ild / der vor HErre Christus talede met dem / Der faare sagde de effter at Christus vaar skild fra dem. Brende vore hierter icke i oss / der hand talede met oss paa veyen / ock vdlagde oss Scrifften? Denne samme den hellig Aands ild / vaar saa stor i den hellige Laurentio / at hand icke actede den naturlige ilds hede paa Røsten. Oc formedelst denne samme ilds krafft / gick Tiburtius paa gloende kul / lige som paa deylige rosen oc grøne vrter. Denne ild optende saa Zacheum oc Mattheum / at de offuergaffue al verdzlig sorge / lyst oc begierlighed / oc efterfulde Christum.

Tager oc da den hellig Aand Synderne bort?

Lige som Solen oc varmt vær tørrer becke ock vaade veye / saa tager oc den hellig Aaand alle Synder fra Mennisken. Oc

salige

salige ere de/som berede deris hierter til den hellig Aands til-
kommelse/oc forfremmis i Troen oc kierlighed/fordi at de ere
visselige Guds Børn. Men We dem/som foracte denne trøst/
eller formedelst vantro driffue hende fra sig. Thi saadanne
Mennisker haffue ingen deel i Guds Rige/ Lige som Paulus
siger / Huo som icke haffuer Christi Aand / den er icke hans.
Komme der icke regn i long tid paa vore agre/enge oc vrte-
gaarde / hielp Gud / huor skulde da huer mand klage / robe
oc skrige til Gud. Men at Menniskens hierter bliffue tørre oc
visne/oc icke bestenckis met den hellig Aands naadige regn/
der klager oc skriger ingen offuer/alligeuel dette er en legemlig/
men det andet en euig skade.

Til huem kommer den hellig Aand?

Til Christi Apostler oc Discipler.

Haffde Apostlerne icke Tilforn den hellig Aand?

De haffde vel anamme den hellig Aand / effter Christi
opstandelse/ der hand blesde paa dem/ oc sagde / Tager hen
den hellig Aand etc. Men de anamme her alt hans gode/naa-
de oc gaffuer.

Huilcke ere de Gaffuer?

Først/ at de tale nu met allehaande Tungemaal/effter hu-
ert Folckis forstand/Jødiske til Jøder/ Gredske til Greker/La-
tine til Latiner etc. Der/Nest/at de dristelige lerde oc predicke-
de/ Guds vnderlige gerninger / faar den gantske Verden/ lige
som det oc skede. Vlerde Folck/Fiskeere/Taaldere/arme for-
actede Mennisker predickede i saadan en mectig Stad/faar saa
vtallige mange Mennisker/ aff alle Land/som vaare forsamb-
lede paa Pintze Høytid. Oc de som tilforn icke torde lade mun-
den op/saade indelucte/aff stor redsel for Jøderne/de predicke
nu obenbare / i store forsamlinger / paa almindelige gader oc
torffue/ oc besynderlige Petrus/ som loed sig tilforn forferde aff
Cayphe tieniste Pige/oc nectede Christum tre gonge/hand er
nu frimodig faar alle Jøder/ oc bekiender Christum dristelige
faar den gantske Verden. Det tredie/at de giorde store vnderli-
ge gerninger oc iertegn iblant Folcket/som den Bog om Apost-
lernis gerninger klarlig vduiser.

Huad giorde den hellig Aand i sin tilkommelse?

Apostlerne begynde at predicke met andre Tunger/effter som Aanden gaff dem at vdtale. Apostlerne vaare tilforn forferdede/oc torde icke bekiende deris Christum frimodelige/ før end den hellig Aand kom/oc Stadfeste dem i Troen/ giorde dem hellige/ dristige oc frimodige/ at gaa frem paa banen/oc bekiende dristelige Euangelium faar den gantske Verden.

Haffde de oc Tilhørere?

Ja/Lucas siger/Der vaare Jøder boendis i Jerusalem/ de vaare Gudtfryctige aff allehaande Folck/som er vnder Himmelen. Der denne røst nu skede/kom mangfoldigheden til sammen oc de forundrede sig/thi huer hørde/at de talede met hans Tungemaal.

Huor faare?

Fordi at de actede visselige/ at Apostlene vilde giøre oprør. Thi de pleyde at høre til Mosi Lou/oc nu førdis der aldelis en ny predicken ind aff Apostlerne / om Jesu gerninger aff Nazareth/det syntis dem offuermaade vnderligt.

Siger dog Lucas/at de vaare Gudfryctige Mend?

Der ligger icke mact paa. Christi ord skulde fuldkommis Johan. xvj. Naar den hellig Aand kommer/hand skal straffe Verden for Synd/oc for retferdighed/ oc for dom.

Huorledis skicker Folcket sig imod den hellig Aands tilkommelse?

De forferdis alle/ oc forundre sig offuermaade/ oc den ene siger til den anden. Huad vil dette vorde? Men de andre haffde deris spaat der aff/oc sagde. De ere fulde aff sød Vin. Der høre i Huad den hellig Aands predicken beskaffer.

Der løber mand tilsammen/Der forundrer Mand sig/der bliffuer kiff/trette oc oprør/lige som Christus oc siger Matth. x. Jeg er icke kommen at sende fred/men Suerd.

Hues skyld er det? Ordens?

Ney/men deris som icke ville tro ordet. Ordet tilbiuder oss/fred/glede/Retferdighed oc Salighed/ville wi icke anamme saadanne herlige oc Himmelske gode ting/men wden aarsage staarme oc bruse der imod/huad kand det salige Ord giøre der til? Gaar det oc icke lige nu saa met vore aandelige Fædre/

Huo

Huo setter sig mere op imod Guds Ord? Huo staarmer gruseligere imod Sandhed? Huo laster forgiffteligere Euangelion? End Paffuen / Cardinaler / Muncke oc Nunner / det hellige Folck/som rose sig/at de holde Christendomen ved mact/met deris sang/røgelse vielse/oc at de kimme oc ringe etc. lige som den store Hualfisk Conælebrant eller Cuntze hillebrandt/opholde Verden paa deris rompe.

Huad skulle wi giøre/at wi ocsaa kunde faa den hellig Aand?

Wi skulle først vere Galileer/det er/lige som Apostlerne/ giøre penitentze/afflegge det gamle Menniske met sin begierlighed/oc iføre det ny/det er/vandre i it nyt leffnet.

Det andet/wi skulle vere Christi Discipler/ følge vor Mestere Christum i lerdom oc leffnet/at wi troer huad hand lærer/ oc giøre/det som hand befaler.

Det tredie/at wi skulle vere endrectige i it huss/ som er/ i den Christelige kircke/ fredsommelige/ sactmodige oc venlige/ Wi skulle vere indlucte/oc sla oss fra alle vduortis ting oc handel/ oc forsamle saa vore wskickelige tancker/hierte oc sind etc. oc føre dem i en smuck skickelighed/at den hellig Aands Ord kand finde rum i oss oc vdrette sin gierning. Thi at lige som it Menniske icke kand beskue sig i Vand/naar som det røris/Saa kand den hellig Aand icke forarbeyde sin naade / i det Menniskis hierte/der end nu røris oc opueckis til wskickelighed.

Det fierde/at wi oc skulle vere brendende i vor Bøn oc bede wden affladelse/Thi Gud vil/at wi skulle tilbede hannem.

Huad er Summa aff denne Epistel?

Ville wi haffue den hellig Aand/ da skulle wi først fortryde vore Synder/offuergiffue det onde/oc omuende oss til Gud. Der nest haffue en rolig Samuittighed/ Troens enighed/ ret broderlig kierlighed/en idelig Bøn til Gud/en affuendelse fra alle Verdzlige ting/ oc henge aleniste til Gud. Naar som dette skeer/da vil Gud Fader/formedelst Christum sin elskelige Søn/ sende oss den hellig Aand/met alt hans gode/naade oc gaffuer/ stadighed i Troen/ taalmodighed vnderkaarssit / oc giffue oss en salig ende/oc det euige liff/ Amen.

Den Hellige Pintz dag / Euangelium / Johan. xiiij.

HVo som holder mine Bud / oc beuarer dem / hand er den / som mig elsker / Oc huo mig elsker / hand skal elskis aff min Fader / ock ieg skal elske hannem oc obenbare mig faar hannem. Judas siger til hannem icke den Jschárioth / HErre / huad er det at du vilt obenbare dig faar oss / oc icke faar Verden? Jesus suarede / oc sagde til hannem / Huo mig elsker / hand holder mine ord / oc min Fader skal elske hannem / oc wi ville komme til hannem / oc giøre Bolig hoss hannem / Men huo mig icke elsker / hand holder icke mine Ord. Oc det Ord som i høre er icke mit / men Faderens / som mig vdsende.

Saadant haffuer ieg taler til eder / den stund ieg haffuer veret hoss eder / Men Trøsteren den hellig Aand hulcken min Fader skal sende i mit Naffn / hand skal lære eder det altsammen / oc minde eder paa alt det / som ieg sagde eder.

Jeg lader eder fred / min fred giffuer ieg eder / Jeg giffuer eder icke / som Verden giffuer. Eders hierte forferdis icke / oc frycte sig icke / J hørde / at ieg sagde til eder / Jeg

gaar bort/oc kommer til eder igen/Haffde i mig kier/da gledde i eder/at ieg sagde/Jeg gaar til Faderen/thi Faderen er større end ieg/Oc ieg sagde eder det nu/før end det skeer/paa det naar som det nu skeer/at i skulle tro.

Jeg skal her effter icke tale meget mere met eder/Thi denne Verdens Første kommer/oc haffuer intet met mig/Men at Verden skal kiende/at ieg elsker Faderen/oc ieg giør lige saa/som Faderen befalede mig/Staar op/oc lader oss gaa her fra.

Huad lærer Christus oss i dette Euangelio?

Try stycker/ Først giffuer hand til kiende/huor paa mand skal kiende Guds børn/som er/paa Guds kierlighed/oc paa den fruct der kommer aff samme kierlighed. Der nest/loffuer hand sine Disciple at hand vil sende dem den hellig Aand/som skal trøste oc lære dem/oc minde dem paa alt det/Hand haffuer sagd dem. Det tredie er/At hand giffuer dem sin Fred/oc siger til dem/at hand vil komme til dem/oc trøste dem baade timelige oc euige.

Naar skede denne Historie?

Skiertorsdag at afften/effter Naderen/en liden stund førend Christus gick vd i Vrtegaarden oc loed sig gribe/da sagde hand/Huo som holder mine Bud/oc biuarer dem/hand er den/som mig elsker/Oc huo mig elsker/hand skal elskis aff min Fader/oc ieg skal elske hannem/oc obenbare mig faar hannem. Der til suarede Judas Thadeus/oc sagde/HERRE/huad er det da/at du vilt obenbare dig faar oss/oc icke faar Verden. Lige som hand vilde sige/Skulle wi alene vere fromme/retferdige oc salige? Huad vil Verden sige der til? Skulle saa mange Høylerde/Vise/hellige Mend/de ypperste Prester/Phariseer/Scrifftkloge/bliffue fortabte? Huad ere wi at regne imod saadanne Mend? Skulde du icke met rette obenbare dig faar saadanne ypperlige merckelige Mend/der haffue Regimente/oc myndighed at giøre oc lade? Da kunde mand end haabis

til/at det skulde haffue fremgang. Huad kunde wi arme Fiske-
re oc Toldere vdrette? Huo vil tro oss? Huo vil anamme eller
giffue sig til oss? Wi ere formeget skrøbelige oc ringe Personer
til at driffue saadan en sag oc handel. Oc dette er lige det
samme Spørssmaal/der Verden end nu paa denne dag støder
sig paa/Ja siger hun/Huad er dette for en ny lerdom/oc huad
ere disse for ny Predickere? Jeg seer intet besynderligt der de
haffue met at fare/Huor seer du/at mectige Konger/Førster/
Paffuen/Cardinaler/Bisper/Prelater/Canicker anamme oc
holde sig til saadan lerdom? Vaare den lerdom ret oc aff
Gud/da haffde Gud vel obenbaret andre Mennisker saadant/
Huad kunde arme Fiskere oc Toldere vdrette/Det bør at ske
formedelst de ypperste Forstandere oc Regemere/som haffue
mact oc myndighed der til.

Huad suarer Christus Judæ?

Hand sagde til Judam/ Huo mig elsker/hand holder
mine Ord/oc min Fader skal elske hannem/oc wi skulle kom-
me til hannem/oc giøre Bolig hoss hannem/ Lige som hand
vilde sige. Min gode Juda/Jeg vil icke obenbare mig faar
Verden/hun vil vere klogere oc visere end ieg er/Hun vil re-
formere oc sette mig til rette/huilcket ieg icke kand fordrage.
Jeg vil icke lade sette mig til rette aff denne Verdens Børn/
de skulle icke vere mine Mestere/men mine Disciple/oc høre
mig. Der faare vil ieg obenbare mig faar dem/som mig elske/
høre mit Ord/oc holde mine Bud/I mit Rige skal det vere
saa got for den ene som for den anden/oc der skal intet forskiel
vere paa Personer/En fattig Stackarl/som Tror paa mig/
oc bliffuer døbt/hand skal lige saa vel vere delactig i mine Sa-
cramenter oc i min naade/retferdighed oc salighed/som den
ypperste Konge.

Huor paa kiender mand nu Guds Børn?

Wi haffue intet vissere Tegn/der Guds børn kunde kiendis
paa/end at elske Gud/høre hans Ord/oc holde hans Bud.
Huo som icke elsker Gud/icke hører hans Ord/oc icke holder
hans bud/men paa det høyeste handler der imod/hader Gud oc
foracter Hans ord/oc der til met forfølger baade dem som det
høre oc

høre oc predicke / hand er icke it Guds barn/men Christi Fiende oc Satans barn.

Huad fruct kommer der aff Guds Kierlighed?

Saa siger Christus/ Min Fader skal elske hannem / oc wi skulle komme til hannem / oc giøre en Bolig hoss hannem. Lige som hand vilde sige / Den som elsker Faderen / hører oc giør effter hans Ord/skal icke aleniste vere fri fra Guds vrede/ fra Dieffuelen/Døden oc Helffuede/men hand skal ocsaa vere vort Huss/Slot oc Bolig/Oc Faderen oc ieg ville vere hans daglige Gierster oc side hoss hans Bord / ja wi ville bo oc bliffue euindelige hoss hannem.

Er icke dette en offuermaade stor trøst?

Ja visselige. Huad kand vere oss arme Menniske mere trøsteligt/ end at wi skulle vere den høye Guddommelige Maiestatis bolig/ lyst haffue/ Paradis oc Himmerige/Oc alt det wi giøre/ vort væsen oc leffnet/ skal fremdelis gaa imod alle Helffuedis porte/Ja imod al Verdsens brask oc bulder Gud skal vel beskerme sine fattige Christne/ Wden saa er/ at disse Gester/ Fader/Søn/oc den hellig Aand/ere icke lenger Gud.

Huordanne ere disse Gester?

Milde oc hielpesomme Gester/ De komme icke tomhendede/de reysse icke heller bort wden ærisbeuisning/Lige som de føre met sig det himmelske ligende Fæ / naade oc mangfoldige gode gaffuer/Saa lade de oc effter sig/al Guddommelig velsignelse/ lycke oc salighed/som den Histori oc Exempel om Loth oc Abraham/klarlige giffue til kiende/i det xviij. oc xix. Cap.

Nu seer ieg io/at Verden forfølger de arme Christne/alligeuel/at Gud boer i dem?

Det er vist. Der Christendommen først begyndis oc kom op/da bleffue de Christne saa forfulde/slactede oc myrde/at de offte paa en dag/affliffuede flere end halffierdsinds tiuffue tusinde/ at huer mand mente / oc ingen kunde andet tencke/ end Christendommen skulde bleffuet aldelis til intet oc ødelagd / Men huad vdrette de der met? Christendommen bleff da alligeuel ved mact/oc bliffuer end nu/oc jo mere de forfulde Christendommen oc affliffuede de Christne/jo større

bleff Christendommen/oc de Christne vorte jo lenger jo mere til/Thi Christus siger/Faderen oc ieg haffue der hiemme/oc wi ville der haffue vor bolig/oc førend Verden skal det formene oss/da skal hun selff bliffue aldelis ødelagd oc forderffuet der offuer/som Pharao/Antiochus/Herodes oc der effter Jerusalemmet det gantske Jødiske Land. Vore Modstandere raabe ocsaa paa denne dag/At mand aldelis skal ødelegge oss oc til intet giøre Euangelij lerdom/Men Gud Fader/Søn/oc den hellig Aand/side i det Høye oc sige/O i Verdens HErrer/verer icke saa grumme/farer i mag/stiller eders vrede/oc lader oss ocsaa beholde it lidet Huss eller thu paa Jorden/oc fordriffuer oss icke saa aldelis/lader oss nyde det got at/at wi skabte Verden/oc sette eder til HERREN der vdi/Er det oc eders aluorlige mening/at i jo ville fordriffue oss/da skulle i vide/at i skulle rende eder selff aff Sadelen. Saa side de Christne her paa Jorden/Dieffuelen oc Verden til tradz/oc ere Guds bolig/imod Dieffuelens oc alle de wgudeligis vilie/Thi Faderen/Sønnen/oc den hellig Aand sige/Seer/i Verdzlige Herrer oc Dieffuelens Tilhengere/dette Huss bygde wi/oc giorde dette Tempel helligt/dette samme Huss ville wi ocsaa besidde/oc haffue vor bolig der vdi/oc tradz at i det skulle formene oss/alligeuel i end buldre oc bruse oc giffue eders onde vilie til kiende.

Er icke atter dette en stor trøst?

Ja visselige/Wi kunde binde Dieffuelen oc Verden tradz/oc sige/Buldrer/bruser/Myrder/dræber/brender/huorledis i ville/Christus skal vere oc bliffue vor Gest/oc wi hans Herbere oc bolig/det skulle i icke forbinde eller forhindre/Oc der som i end tage vort Liff oc Legeme fra oss/saa skulle i dog icke tage disse Gester fra oss/Faderen/Sønnen oc den hellig Aand/Det skal vere fast oc vist.

Hvad siger Christus om Modstanderne?

Hand siger saa/Huo mig icke elsker/hand holder icke mine Ord. Met disse Ord straffer hand Verden/Tiranner/oc alle vantro Mennisske/Thi de elske icke Christum/de høre icke hans Ord/de holde icke hans Bud/Verden hader ingen ting saa

suarlige/

ſuarlige/ ſom de Chriſtne/ Hun kand fordrage alt Affguderi/
Secter oc Kettere/ Aleniſte Chriſtum oc hans Ord kand hun
icke fordrage.

Haffuer io Verden al herlighed / mact/ gods/ rigdom aff
Gud/ Huor fare forfølger hun da Chriſtum/ huad
er hun der met behiulpen?

Aldelis intet/ Hun haffuer der intet andet aff/ end Guds
vrede oc wuenſkab/ at hun ſelff lycker ſig Himmelen til/ fører
Dieffuelen oc det gantſke Helffuede offuer ſig/ ſencker ſig ſelff
ned i Helffuedis ild/ oc miſter ocſaa oc forkaſter det timelige
gode/ fred oc glæde/ oc bliffuer aldrig ret lyſtig oc glad/ Thi
det er her faſt oc viſt/ At huilcke ſom icke elſke Chriſtum/ icke
høre hans Ord/ icke holde hans Bud / dem vil Faderen icke
elſke igien/ de ſkulle oc icke komme til hannem/ oc giøre bolig
hoſſ hannem/ Men Gud ſkal lade ſin grumme vrede vdgaa
offuer dem/ oc Satan ſkal bo i dem/ met alle Helffuedis Aan-
der/ hand ſkal pine oc plage dem/ i deris Samuittighed/ at de
endelige ſkulle fortuiffle oc falde i miſſhaab/ Thi huor Guds
kierlighed/ oc Guds ord/ oc Guds bud/ icke ere/ der er idel vrede/
wuenſkab oc Helffuede. Fremdelis/ Huor Gud icke boer/ der
boer Dieffuelen / Oc huor Gud icke obenbarer ſig / met den
Guddommelige ſandheds Liuſſ/ der bliffuer det Egyptiſke
mørck/ ja euig blindhed oc forſtockelſe.

Huor tilſiger Chriſtus ſine Diſciple den hellig Aand?

Hand ſiger/ Dette talede ieg til eder/ den ſtund ieg vaar
hoſſ eder/ Men Trøſteren den hellig Aand/ huilcken min Fader
ſkal ſende i mit Naffn/ den ſamme ſkal lære eder det altſammen/
oc minde eder paa alt det/ ſom ieg ſagde eder/ Oc strax tilforn
ſiger hand/ Jeg vil bede Faderen/ oc hand ſkal giffue eder en
anden Trøſtere/ at hand ſkal bliffue hoſſ eder euindelige/ ſand-
heds Aand/ huilcken Verden icke kand anamme. Dette er de
Chriſtne offuermaade trøſteligt/ at den hellig Aand ſkal vere
hoſſ dem/ lære dem/ indtil den yderſte dag/ oc at Chriſtendom-
men ſkal bliffue ved mact i Verden/ iblant alle vantro Men-
niſker/ Tørckere/ Jøder/ Hedninge/ Kettere/ Suermere/ Sec-
ter/ ja ocſaa iblant alle Dieffuelens Engle/ lige ſom Lilier iblant

Torne/Thi her staar forjettelsen fast oc vis/Hand skal bliffue hoss eder euindelige/ Oc wi kunde trøstelige oc gladelige rose oss der aff/ efftersi wi haffue Christi Ord / oc tro/ Saa haffue wi ocsaa den hellig Aand/som oss trøster/lærer oc hellig giør Thi disse gerninger høre til hans Embede. Der faare kaldis hand Paracletus/ Consolator/ en Trøstere / sandheds Aand/oc en hellig Aand.

Huorledis skal hand trøste?

Hand skal giøre oss visse paa i vor Samuittighed/at wi ere Guds Børn/oc trøste oss i alle Fristelser/angist oc bedrøffuelse/som wi skulle lide for Christi skyld.

Huad skal hand lære?

Icke Fabel/icke Løgen/ icke Menniskens drømme oc paafund/men sandhed/Guds ædele oc dyrebare Ord/det hellige Euangelium/Catechismum/Husstafflen/oc alt det som oss er nytteligt oc gaat.

Huad skal hand minde Disciplerne paa?

Paa alt det Christus haffde tilforn sagd dem/oc de haffue forglemt. Christus siger her/Dixi, non dixero, som Papister læse/oc ville der met beuise/at den hellig Aand skal indskiude oc lære Paffuen/ Fædre oc Consilia/ huorledis de skulle besuære de Christne/met Menniskens paafund/Statuter oc vnyttelige Ceremonier / men dette vaar icke Christi mening / Der faare siger hand strax her effter/Hand skal tage aff mit/oc forkynde eder.

Huor taler Christus om Freden?

Hand siger i dette Euangelio/ Fred lader ieg eder/ Min fred giffuer ieg eder. Disse ere de sidste Ord i denne Predicken/ der hand nu vilde staa op oc gaa til sin pine. Lige som hand vilde sige/Dette skal vere mit Valete/ Jeg vil her met biude eder gode nat/oc giffue eder velsignelse/Jeg skillies fra eder/ oc ieg veed intet bedre at lade eder her i Verden effter mig/end min fred/ det aller ypperste ligende Fæ / at i skulle haffue it vforferdet oc frimodigt hierte / oc en rolig Samuittighed faar Gud.

Huor faare siger hand? Jeg giffuer eder icke fred/som Verden giffuer?

Hand ſetter denne Verdens fred imod den Guddomme-
lige fred/Lige ſom hand vilde ſige/Verden haffuer fred/naar
hun giør det hendis Førſte Dieffuelen vil haffue giort oc er
behageligt/ſom det her til haffuer veret vnder Paffuedøm-
met/der haffde Dieffuelen ſaa god fred oc rolighed/at hand
icke viſte huad hand vilde giøre eller tage ſig til/oc begynte
fordi at buldre oc ſtønne i Huſſ/ oc Kircker/oc begærede Vigi-
lias oc Sielemeſſer/ſom en arm miſtrøſtig oc hielpeløſſ ſiel/oc
brugede offuermaade meget kaagleri. Men nu mand ſtaar
hannem aluorlige imod oc obenbarer ſaadan forførelſe met
Guds ord/da offuergiffuer hand dette ſit kaagleri/oc begyn-
der ſtrid/oc blodſtyrtning oc wfred / oc giør oprør i Land oc
Stæder/hand opuecker det ene Folck imod det andet/hand
forſamler oc beſtyrcker Secter oc Kettere/oc forderffuer iem-
merlige de arme Siel.

Huad aarſage er der til ſaadan wfred?

Det kommer aff Guds ord/det giør ſaadant bulder oc tret-
te/ Dieffuelen oc Verden kunde icke fordrage / at wi forlade oſſ
paa Chriſtum/ja icke at wi haffue en god tancke/eller tale it
got ord om hannem / men de vilde gierne/at wi ſkulde begynde
at beſpotte Gud/oc forbāde hans ord/det vaare deris ſtørſtelyſt
oc glæde. Men wi ſkulle vere beuebnede imod ſaadan forføl-
gelſe/oc formedelſt den hellig Aands krafft/ſige/ lad Dieffue-
len/Verden oc Tiranner/buldre oc bruſe/pine oc plage/aff deris
yderſte formue oc mact/ ſaa ville wi dog Predicke oc priſe Chri-
ſtum vor Frelſere/oc forlade oſſ paa hannem/oc paa hans dy-
rebar Blod/ſkulle de end reffne oc bryſte i tuſinde ſtycker der
offuer. Denne tillid oc fortrøſtelſe glæder hiertet oc giør en rolig
fredſommelig Samuittighed/Thi Gud giffuer oſſ Syndernis
forladelſe i Daaben/tillycker Helffuede/ oc oplader Himmelen/
I Altarens Sacramente giffuer hand oſſ en leffuende mad oc
dricke/I Predicke Embedet giffuer hand oſſ ſit Salige Ord/
met megen anden velſignelſe oc wtallige Gaffuer/Chriſtelige
Foreldre/From Øffrighed/froīne Børn/tro Tiunde almindelig
Landefred/Stadsfred/Huſſfred/den dagligeSoel/timelig ver-
lig/allehonde Fruct/næring oc biering/karſkhed oc ſundhed/ret-
forſtand/god fornumſtighed/oc endelige det euige liff. Huor

Huor faare siger hand/ Evers hierte skal icke forferdis ?

Lige som Christus begynde denne Predicken/ Johan. xiiij. Saa giør hand oc ende der paa/ oc beslutter hende met de samme Ord/ Lige som hand vilde sige/ Effterdi ieg skal skillies fra eder/ oc det kand icke andet vere/ end i for min skyld skulle haffue genuordighed oc forfølgelse i Verden/ da bereder eder der til/ at i icke skulle forferdis naar saadant begyndis oc gaar paa/ men at i kunde vere trøstige oc frimodige/ oc icke forferdis/ naar i skulle see at ieg skal ynckelige Kaarsfestis/ oc i selff atspredis i ælendighed/ Denne nød/ angist oc bedrøffuelse/ skal icke vare euindelige/ Jeg gaar bort/ oc kommer igen/ Der faare skulle i icke vere sorgefulde for min bortgang/ men i skulde meget mere glæde eder/ Thi ieg gaar jo icke til Helffuede/ men til Faderen/ Icke til Døden/ men til det euige liff/ Oc det giør ieg altsammen eder til gode/ oc for eders Saligheds skyld.

Huad er det/ at hand siger/ Jeg skal her effter icke tale meget mere met eder/ Thi denne Verdens Førster kommer/ oc haffuer intet met mig. Men paa det Verden skal kiende/ at ieg elsker Faderen/ oc at ieg giør som Faderen bød mig/ Staar op/ oc lader oss gaa bort ?

Saa meget vil Christus sige/ Min tid er kommen/ at ieg skal gaa bort aff denne Verden/ Dieffuelen kommer dragendis met Juda oc hans Tilhengere/ oc vil mig til/ hand er grum oc vred/ oc acter at hand vil aldelis opsluge mig/ Men det skal saa bekomme hannem/ at hand skal æde sin død paa mig/ thi hand haffuer ingen ret met mig/ icke haffuer ieg det heller forskyldet/ Men at Verden skal see/ at ieg er Faderen lydig/ oc at ieg vil frelse eder oc alle tro Mennisker/ formedelst min pine oc død/ fra Dieffuelen/ Døden/ Synden oc Helffuede/ Saa staar nu op/ oc lader oss gaa/ Thi i skulle formedelst denne gang komme til alt got/ ja til al naade/ lycksalighed oc salighed til Syndernis forladelse oc det euige Liff/ Amen.

Pintz

Pintz Mondag/Euangelium/

Johannis. iij.

SAa elskte Gud Verden/at hand gaff sin enbaarne Søn/paa det at alle de som tro paa hannem/icke skulle fartabis/ men haffue det euige liff. Thi Gud sende icke sin Søn til Verden/at hand skulde dømme Verden/ Men at Verden skulde bliffue salig ved hannem. Huo som troer paa hannem/hand skal icke dømmis/ Men huo som icke troer/hand er allerede dømt thi hand trode icke paa Guds enbaarne Søns naffn. Men dette er Dommen at Liuset kom til Verden/oc Menniskenelskte mere Mørcket end Liusset/thi deris gierninger vaare onde. Huo som giør ilde/hand hader Liusset/oc kommer icke til Liusset/ at hans gierninger skulle icke straffis. Men huo som giør sandhed/ hand kommer til Liusset/ at hans Gierninger skulle bliffue obenbare/thi de ere giorde i Gud.

Huad lærer dette Euangelium?

Try stycker besynderlige. Først/huor faare Gud sende sin Søn til Verden. Der nest/huad got dem skal vederfaris som anamme Christum i Troen. Det tredie/Huad ont oc wlycke dem skal vederfaris/ som forskiude Christum.

Huor faare sende Gud sin Søn til Verden?

At hand vilde giffue sin offueruettis kierlighed til kiende/ der hand haffde til oss/Som S. Johannes siger/j. Johan. iiij. Der vdi er Guds kierlighed obenbaret imod oss/at Gud sende sin enbaarne Søn til Verden/at wi formedelst hannem skulle leffue/Der vdi staar kierlighed icke/at wi elskte Gud/men at hand elskte oss/oc vdsende sin elskelige Søn/til en forligelse for vore Synder/Før den wi kunde hielpe oss selff haffde wi

blefue

bleffuet til euig tid fortabte/Huad oſſ er ſkeet/ det er idel Naade/Verden kunde aldrig fortiene it Korn/ja icke en ſmule Brød. Haffde Chriſtus/paa den tid hand kom/ſkulle dømt Verden effter ſin fortieniſte/da ſkulde hand kommet/ſom hand kom i Syndfloden/oc i Sodome forſtyrring/ Thi det vaar paa den tid huercken noget got i Verden/eller i det gantſke Jødedømme/Der faare vaar der alt en anden ſag til vor forløſning/end Menniſkens gerninger oc fortienſte.

Huilcken er da den rette ſag til vor forløſning?

Den Himmelſke Faders hiertelige oc brendende kierlighed/ Hand haffde vel hafft en redelig aarſage oc god ret til/at lade ſin vrede oc grumhed vdgaa offuer oſſ euindelige/ Men hand loed ſin vrede falde/oc forbarmede ſig offuer oſſ/oc frelſte oſſ fra wlycke/fra Dieffuelen/Døden/Synden oc Helffuede/oc giorde oſſ fromme/retferdige oc Salige.

Huor met?

Formedelſt Troen til Jeſum Chriſtum/ Thi ſaa ſiger Chriſtus til Nicodemum/Lige ſom Moſes ophøyede en Hugorm i Ørcken/ſaa ſkal Menniſkens Søn ophøies/paa det/at alle de ſom tro paa hannem/icke ſkulle fortabis/men haffue det euige liff. Der høre wi/at Menniſken bliffuer icke retferdig formedelſt Louens gerninger/men formedelſt Troen til den kaarſfeſte Chriſtum.

Er dette Faderens vilie?

Ja/Thi ſaa ſiger Chriſtus. Gud ſende ſin Søn icke til Verden/at hand ſkulde Dømme Verden/ men at Verden ſkulde formedelſt hannem bliffue Salig. Faderen ſiger formedelſt Propheten/Jeg vil icke Synderens Død/men meget mere/at hand ſkal leffue. Sønnen ſiger/Jeg er icke kommen at Dømme Verden/men at giøre hende ſalig/Saa hielper den hellig Aand vor ſkrøbelighed / oc gaar krafftelige frem for oſſ met wſigelig ſuck. Huad ſkal dog Guds høye Maieſtat mere giøre? Faderen giffuer oſſ alle Creature/ſiunlige oc wſiunlige/hand føder oc beſørger oſſ til Liff oc Siel. Sønnen forløſſde oſſ met ſin Pine oc Død/fra Dieffuelen/Døden oc Helffuede. Den hellig Aand giffuer oſſ alt ſit gode/naade oc gaffuer/viſſdom/ forſtand/ ſtyrcke/raad/Guds fryct/taalmodighed etc. at wi ſkulle bliffue beſtandige i Gudelighed.

Huorledis

Huorledis kommer det da/at mange Mennisker ville end nu heller høre Dieffuelen end Gud/oc møste fordi den euige salighed?

Det er deris egen skyld/Huo som haffuer lyst til farlighed/ hand forderffuis i farlighed. Om en Stridzmand vaare fangen aff sin Fiender/oc der komme en veldig Første oc befride hannem/oc den samme vilde da vere staalt oc hoffmodig/oc icke tacke hannem en gong for saadan en velgerning / men vilde heller vere hoss sine Fiender end hoss sin Befrelsere/oc hand da miste Liff oc leffnit/ hoss samme sine Fiender/huem vilde hand da skylde for sin forderffuelse/anden end sig selff? Huad ære vaare det en Stridzmand/ som al sin liffs tid haffde beuisd sig mandelige imod sine Fiender/oc nu det stode til at vinde Seyer/hand vilde da kaste sit Harnisk fra sig/oc lade sig gribe oc ihielsla? Eller huad ære vaare det en Styremand/ som haffde Seylet Sø oc salt vand/brødet voffuer oc Bølger/oc vilde slippe Roret nu hand skulde løbe ind i Haffn met Skibet/oc lade det sønder stødis oc forfaris? Lige vil det ocsaa vere oss Christne en liden ære/at wi lade en nøgen/værie løss/nedlagd oc amectig Dieffuelen offueruinde.

Huad got vederfaris dem/som tro paa Christum?

Huo som troer/at Jesus Christus Guds Søn/døde for oss/oc formedelst sit hellige Blod / giore fyllyst for alle vore Synder/ oc formedelst sin Opstandelse giorde oss retferdige/ hand er allerede salig/Guds Barn/ oc Christi Metarffuing/ oc hand boer allerede i Himmelen/som en Borgere i det Himmelske Fæderne Land/aleniste dette vndertaget/at hand end nu bær den gamle Adam omkring met sig/oc fornemmer icke andet i denne Verden/ end idel Synd/Guds vrede oc alle Dieffuelens / Dødens oc Helffuedis Fristelser. Her skal nu en Christen vere klaag/at hand skal kunde giøre ret forskiel oc god skilssmøsse imellem det/kiødet fornemmer/oc det Troen til Guds Ord befinder frimodelige imod sind oc fornufft/oc alt det kiødet fornemmer/oc skal kunde sige / Jeg er alligeuel it Guds Barn/ for Christi skyld huilcken ieg troer paa/end dog ieg huercken

kand

kand fornemme eller tage der paa/ Saa er det alligeuel/som Joha. siger/ Gud er større end mit hierte/der faare vil ieg henge ved Christi euige Ord/der vil ieg bygge paa/oc der til forlade mig/ At huor som Guds Ord bliffuer/ der vil ieg ocsaa bliffue/der som end alle Creature oc Elementer vaare der imod. Disse Ord skulle vere mig visse nock/der min HErre Christus siger/Huo som troer paa mig/hand haffuer det euige liff.

Verden siger alligeuel meget anderledis ?

Lad Verden rose sine gerninger / fortieniste / verdskyld/ Statuter oc Ceremonier. Disse Ord/Huo som troer paa mig/ skal icke Dømmis/Men huo som icke troer / hand er allerede Dømpt/de gielde mere end thi Verdener/end hundrede Patres/ ja end tusinde Consilia. Vaare alle Papister idel Gabriel Engel/oc robte indtil Domme dag/Gierninger giøre Mennisken retferdige oc salige/Messen er it Offer/Paffuen er Christendommens Hoffuet/oc haffde saa mange Canones/oc Decretales/som der ere Vands taare i Haffuet/oc Græff daa Jorden/oc løff i Skoffen/saa skal end da Guds Ord bliffue ved mact/ oc gielde mere end al Verden/Thi S. Augustinus siger/ Sileant voces humanæ, vbi sonant diuinæ. Naar Gud taler / da skal al Verden tie stille / oc høre til. A facie Domini, sileat omnis terra.

Skal da en Christen aldelis intet got giøre ?

En Christen skal altid giøre det som got er/haffue en vstraffelig omgengelse/oc beuise sin tro met god fruct/men hand skal icke forlade sig paa sine gode gierninger/Thi at bleffue wi retferdige formedelst vore gierninger / da vaare naade icke naade/men idel skyld oc plict/Gud vil alene haffue retferdigheds titel oc roff. Oc Christus siger/Jeg er Veyen/Sandhed oc Liffuet/Alligeuel den største part aff Mennisken lede andre veye op/Jøderne formedelst Lousens gierninger/Tørckere formedelst deris Alcoran/Baals prester formedelst deris Offer/ i huilcke de pleyede effter deris skick / at stinge sig met kniffue oc syle/indtil der gick blod vd/Papister formedelst deris optenckte Aardens Regel/ Statuter / Klostergierninger oc Ceremonier. De Christne skulle betencke deris Naffn/at de haffue Naffn aff

Christo/

Christo/oc at de ere icke Døbte i Mosi / i Fedris eller Paffuens Naffn/men i Naffn Faders/Søns oc hellig Aands / Oc de skulle lade Jøderne bliffue hoss deris Thalmut/Tørckerne hoss deris Alcoran/Papister hoss deris Affgud Paffuen. Haffde Moses/Paffuen/ eller noget Menniske kunde forløsd oss/ huad haffde det da veret behoff / at Christus bleff Født oc Døde paa Kaarsset? Summa/J vor Retferdigheds sag hielper ingen konst/ingen mact/ingen herlighed/men aleniste den som siger/ Jeg er Veyen Sandhed oc Liffuet/Der kommer ingen til Faderen/vden aleniste ved mig. Huo vaar veldigere end Alexander Magnus/ Hector / Achilles oc de Romere? Huo vaar rigere end Cresus / Attalus / Midas? Huo vaar Visere end Aristoteles/Cicero oc de andre Philosophi? Oc alligeuel kunde deris mact/viss dom oc høye forstand/icke giøre dem salige. Oc met faa ord at sige. Vor retferdighed oc salighed staar aleniste i Christi fortieniste oc pine/Som den Døbere Johannes siger/See/det er Guds Lam/ som bær Verdens Synder/Johannes i det første Capit.

Huad sag er der til at mange Mennisker bliffue fordømpte?

Christus siger/Liusset kom til Verden/oc Menniskenelskte mørcket mere end Liusset.

Huad er Liuss/ oc huad er mørck?

Christus er Liusset/som hand siger Johan. viij. Jeg er Verdsens Liuss/Huo mig følger hand vandrer icke i mørcke. Mørck/ er vor forderffuede natur / Kiød oc Blod / naturligt skiel oc gode tycke/som icke komme aff Troen. Thi naar vor fornufft oc naturlige skiel/haffuer icke Guds Ord at vandre effter/ som en Ledsagere/ da pleyer det at støde sig suarlige/ snuble oc falde/ Som wi see baade paa Jøder oc Christne.

Huorledis gaar det til?

Haffde Jøderne anammet Christum/Verdsens Liuss/oc troet hans Ord/da haffde de icke faldet i Guds Dom/ men formedelst Troen bleffuet salige. Huad giorde de nu? De elskte mørcket mere end Liusset/Løgen mere end sandhed/Der faare bleffue de ocsaa i mørck oc løgen. Huad giøre vore Modstan-

dere oc Christi Kaarssis Fiender? Liusset skin klart i Verden/ Euangelium Predickis/ oc Saligheds Vey obenbaris/ huor paa fattis det da/ at de følge icke? Det fattis paa dem selff/ de ville icke see Liusset/ Huo som haffuer onde Oyen hand kand icke vel see paa Liuss/ Huo som haffuer en ond Samuittighed/ hand kand icke vel høre sandhed/ oc lide straff/ vore Modstandere ere gierne i mørck/ ja/ de lucke dørre oc vindue til/ at den deylige Soel jo icke skal skinne ind til dem/ De ville huercken see eller høre Guds Ord/ at de jo icke skulle lære at kiende Christum/ oc bliffue Salige. Men Liusset vil icke lade sig forhindre/ Solen rinder op/ naar hendis tid er/ oc bryder igennem Skyerne/ hun holder icke heller sit skin til bage/ at mange Mennisker vilde gerne lenger Soffue/ Du kant vel drage Sengkledet offuer Hoffuedet/ oc legge dig til Søffns/ men den deylige Soel gaar alligeuel sin gang. Lige saa vdbryder oc Retferdigheds Soel/ Jesus Christus/ det hellige Euangelium sig/ skulde end alle Vgler oc Afftenbacker bliffue blinde der offuer/ Ja skulde end alle Helffuedis porte bryste i tusinde stycke der offuer.

Huor aff kommer saadant forstocket oc stemme mørck?

Christus siger/ Deris gerninger vaare onde/ Huo som giør ont/ hand hader Liusset/ oc kommer icke til Liusset/ at hans gierninger skulle icke straffis. Mand finder baade Aandelige oc verdzlige Regentere/ som kalde det strax oprør oc Ketteri/ om nogen straffer deris gierninger / huor met de giffue deris onde Samuittighed til kiende/ Thi den som handler ret/ hand kand fordrage/ at den gantske Verden/ Dømmer oc taler obenbare/ baade om hans lerdom oc leffnet/ Embede oc stat/ Men den som handler wret/ hand kand ingen dom fordrage. Dette er de Blindis oc deris Ledsageris fruct. Hvad optender Papister til saadan forgifftig had oc vrede/ oc huad opuecker dem til Strid imod Euangelium oc til saadan gruselig Blodstyrtning/ wden at wi sige dem huorledis deris klæder staa dem baade i Leffnet oc Lerdom / oc obenbare deris wskickelighed faar den gantske Verden/ saa/ at de selff icke kunde sige ney der faare/ oc deris egen Samuittighed vidner oc beuiser dem det offuer/ oc deris lerdom er falsk / oc deris leffnet wchristeligt/

Oc alli-

Oc alligeuel ville de sette sig op imod Gud/ oc haffue ret paa at staa/ Men det skal bekomme dem lige som det bekom Jøderne.

Huad er nu Summen aff dette Euangelio?

Christus er alene den elskelige Søn / Verdens Frelsere/ det sande Liuss/ huilcket der opliusser alle Mennisker/ som kommer i denne Verden. Lige som nu Solen/ naar hun opgaar/ icke aleniste fryder/ alt det som er vnder Himmelen/ men hun ocsaa forarbeyder/ vederqueger oc hielper/ at baade Menniske oc Queg/ giøre allehonde arbeyde / gaa / staa / oc bruge deris lemmer lige som de ville selff/ Hun der til met vermer oc vederqueger allehonde grøde oc fruct / paa marcken oc i Skouen/ at det triffuis/ bliffuer for meret oc fuldkommet/ Saa giør oc Retferdigheds Soel / Jesus Christus / Guds Søn / met sit hellige Euangelio/ Naar det forkyndis oc begynder at skinne/ da frider det icke aleniste oc trøster bedrøffuede Menniskers hierter oc Samuittighedt / men det forarbeyder ocsaa / beskaffer oc hielper / met den hellig Aand oc formedelst hans gaffuer / at Mennisken forbedris der aff / komme til saadan mact oc styrcke / at de giøre oc fuldkomme gierne oc veluillige/ alt det Guds vilie er/ oc hand kreffuer aff oss. Christus er ocsaa aleniste Naadzens Throne / oc den Guddommelige Rigdoms kar/ aff huilcket mand skal tappe oc øse Guds yndest / Naade oc Barmhiertighed / en god Samuittighed/ Retferdighed / Syndernis forladelse / oc det euige liff / Aff dette kar / som er Naadzens oc liffsens kilde haffue alle Patriarcker oc Propheter drucket / fra Adam indtil denne Dag/ oc alle fromme Christne skulle end nu dricke der aff / indtil den Yderste dag / lige som hand oc selff kalder alle Mennisker til sig/ Joh. vij. oc siger/ Huo som tørster/ hand skal komme til mig oc dricke/ Huo som troer paa mig/ som Scrifften siger/ aff hand liff skulle strømme flyde met leffuende Vand. Oc Johan. iiij. siger hand/ Huo som dricker det vand/ der ieg giffuer hannem/ hand skal icke tørst euindelige/ Men det Vand/ som ieg vil giffue hannem / skal bliffue en Vandkilde i hannem/ som skal flyde ind i det euige Liff. Disse rige vandstrømme/ som flyde aff Christo/ bescriffuer den hellige Paulus/ Tit iij. Guds salige

Naade er obenbaret alle Mennisker/oc tucter oss/at wi skulle forsage det vgudelige væsen/oc den Verdzlige lyst/oc leffue tuctelige/retferdelige oc Gudelige i denne Verden/oc vare paa den store Guds/oc vor Frelseris Jesu Christi salige haab oc herligheds obenbarelse. Efftherdi wi haffue nu anammet Naade/Syndernis forladelse oc det euige liff aff vor HErre Jesu Christo/Da skulle wi ocsaa først flyde smuct vd imod oss selff/met tuct oc ædruskab/spæge Legemet/vocte oss fra Fraadzeri oc Druckenskab/oc holde skick oc maade i alle ting/at den legemlige vellyst icke skal vndertrycke Sielen/oc drage hende fra Gud. Der nest skulle wi vdflyde imod vor Neste met gode gerninger/trøste/tiene oc hielpe hannem/huor met wi kunde/baade i det Aandelige oc i det legemlige/Oc dette skal icke ske aff falsk kierlighed eller i it vduortis skin/men aff hiertens grund. Det tredie/wi skulle ocsaa vdflyde imod Gud met it Gudeligt leffnet/voxe oc forfremmis i Christi kundskab/øffue oss i den rette Gudstieniste/frycte oc elske Gud/oc forlade oss aff gantske hierte paa hannem/wi skulle ocsaa bede paakalde oc inderlige formane hannem/oc i al vor nød forsee oss det beste til hannem/som til vor Naadige Barmhertige Fader/loffue oc prise hannem/ophøye oc ære hans Naffn met Lerdom oc Predicken/bruge Sacramenterne effter Christi egen skick/oc tacke hannem der faare/at wi paa det sidste skulle formedelst Guds Naade komme til euig herlighed oc salighed/Amen.

Pintz Tisdag/ Euangilium/

Johan. x.

SAndelige/sandelige/Jeg siger eder/huo som icke gaar ind at Døren i Faarestien/men stiger nogen anden sted ind/hand er en Tyff oc en Mordere. Men de som gaar ind

gaar ind at Døren/hand er Faarenis Hyrde/Den samme lader Døruocteren op faare/oc Faarene høre hans røst/oc hand kalder sine Faar ved Naffn/oc fører dem vd. Oc naar hand haffuer vdladet sine Faar/da gaar hand bort faar dem/oc Faarene følge effter hannem/ thi de kiende hans røst. Oc en fremmet følge de icke effter/men fly fra hannem/thi de kiende icke den fremmedis røst. Dette Sprock sagde Jesus til dem/men de forstode icke huad det vaar/der hand sagde til dem.

Da sagde Jesus til dem igen/Sandelige/sandelige/ieg siger eder/Jeg er Døren til Faarene/Alle de som ere komme faar mig/de ere Tyffue oc Mordere/ Men Faarene hørde dem icke. Jeg er Døren/der som nogen gaar ind ved mig/hand skal bliffue salig/oc hand skal gaa ind oc vd/oc finde føde. En Tyff kommer icke/ vden at hand vil stiele/Myrde oc ødelegge/Jeg er kommen/at de skulle haffue liffuet oc offuerflødige nock.

Huor om taler dette Euangelium?

Om thu stycker/Først/om gode oc onde Hyrder/oc huorledis mund skal kiende dem. Der nest/huorledis Faarene skulle skicke sig baade imod de gode oc onde Hyrder.

Huorledis bescriffuer Christus den gode Hyrde?

En god Hyrde (siger hand) er den/som gaar ind at Døren i Faarestien/det er/den som met tilbørlige vilkaar oc effter Christelig skick bliffuer kaldet til Predicke Embedet/oc staar sit Embede rettelige faare oc vdretter det Christelige effter Euangeliske skick.

Skal en Hyrde da vere kaldet?

Ja visselige/Huorledis kunde de rettelige lære oc vnderuise andre/som ere icke kallede til Predicke Embedet/enten aff Gud/ eller formedelst Guddommelige middel. Predicke Embedet

 er icke

er icke Barne leeg/ eller en ringe befalning/Thi det handlet icke om Guld oc Sølff/men om Menniskens Siele/enten de skulle bliffue salige eller fortabte/ Der faare høre der ocsaa forstandige/skickelige/ Gudfryctige oc lerde Mend til/som kunde vnderuise de vanuittige/oc stoppe munden paa Euangelij modstandere.

Huo er Døren?

Christus legger sig selff vd/oc siger/Sandelige/sandelige/ ieg siger eder/Jeg er Døren til Faarene/Alle de som ere komne faar mig/ haffue veret Tyffue oc Mordere.

Ere da Moses oc propheter Tyffue/som vaare komne faar Christum?

Ney/Thi det kaldis her at komme faar Christum/ naar mand lærer anderledis end Christus lerde. Moses oc Propheter vaare vel faar Christum effter tiden at regne/ men de Predickede icke imod Christum.

Huilcke ere da disse Tyffue oc Mordere?

Alle de som føre sig selff ind i Predicke Embedet / oc ere icke kallede. Satan er den ypperste oc første hoffuet Tyff oc Sielemordere / hand loed mange Hoffsinder oc Tienere effter sig/Cain/ Cham/ Jsmahel/ Esau/ Baals Prester/ de ypperste Prester/ Phariseer/ Saduceer/ Kettere/ Papister/ Giendøbere/ Parthier oc Secter/Alle disse stiele Christi ære fra hannem/oc dræbe de arme Siele met falsk lerdom.

Huorledis skicker en god Hyrde sig?

En god Hyrde gaar ind at Døren i Faarestien/ oc Dørnocteren lader op faar hannem/oc Faarene høre hans røst/oc hand kalder sine Faar ved naffn/oc fører dem vd/hand gaar bort faar dem/føder dem/fører dem hiem igen/oc huor fare er paa ferde/setter hand sin Siel for dem.

Huor faare kalder Christus sig en Hyrde oc Dørren til Faarestien/oc Christendommen en Faaresti/ oc de Christne Faar/oc den hellig Aand en Døruoctere?

Det giør hand de Christne til trøst/ som maa vel ske kunde forferdis for det høye veldige naffn oc store titel/ Huad er mere foracte-

foracteligt faar Verden end en Hyrde eller Faare Hyrde? Huad bygning er ringere end en Faaresti? ja end Dørren paa en Faaresti? Oc Christus bluis alligeuel icke ved / at kalde sig saa/ Huad er mere enfoldigt end it Faar? ja det er saa offuermaade enfoldigt / at der er giort it almindeligt Ordsprock om/ saa / at mand siger om it enfoldigt Menniske / Hand er saa wforstandig/ vanuittig oc daarlig lige som it Faar/Oc alligeuel giffuer Christus sine Christne det naffn/Ja/huor faare skulde Christus icke kalde sig en Hyrde? Huo er mere omhyggelig for oss/end Christus? Wædem/som icke ville vere hans Faar/ de skulle til ewig tid riffuis oc slidis aff Helffuedis Vlffue.

Huad giffuer Christus at forstaa met disse Ord/ Der som nogen gaar ind formedelst mig / da skal hand bliffue salig?

Dette er Christi mening / J Pharis eer giffue eder vd for Læremestere/oc ville vere Hyrder/Men naar mand seer til eders lerdom/gerninger væsen oc leffnet/da befinder mand/ at i ere idel Forsørere/ Vlffue / Tyffue oc Sielemordere / Eders Lerdom er idel forgifftelse / eders Ord ere idel besuigelse / eders gerninger idel fordømmelse/ eders leffnet idel forargelse/ J ville vere andre Folckis Mèstere / oc bleffue end nu aldrig selff Disciple/J ville vere Hyrder/ oc føde Faar/oc lerde det aldrig/ J strøer idel affner oc forgifftigt Foder faar de arme Siele/der de æde deris Død paa/J skulde gaa ind at Døren i Faarestien/ Predicke Guds ord/saa Predicke i eders egen skick/paafund oc drømme i den sted /J skulde formedelst mig / som formedelst den eniste Meglere/ komme til Faderen/ saa forskinde i mig/oc lede andre veye op til Himmelen.

Skal mand aleniste forstaa dette Euangelium om Hyrder?

Huad som Christus siger her om Predickere/det vil hand ocsaa at mand skal forstaa om dem som høre Predicken/ Der skulle icke aleniste Predickere/men ocsaa de som høre Predicken kaldis formedelst Christum ind i Faarestien/ Det staar altsammen i Guds haand oc mact/baade at Predicke oc høre Predicken. Thi at lige som Christus icke befalede at Predicke andet/

 end

end Euangelium/saa befalede hand ocsaa at mand icke skulde høre andet/end Euangelium/Oc in summa/baade Predickere oc de som høre Predicken skulle vente hielp oc trøst/lycke oc salighed aff Gud. Christus er alene den rette ypperste Hyrde/ som baade kalder vnderhyrder oc Faar.

Skulle de da alle kaldis?

Ja visselige/De Predickere som icke ere kallede/som Kettere/Giendøbere/Suermere oc andre Forførere/de komme intet got aff sted/de forbedre ingen ting/men de ere en begyndelse til kiff oc trette/bulder oc splitactighed/Ketteri oc vildfarelse. J Euangeliū sager/der som det gielder Sielsens salighed paa/skal mand icke skempte/ der skal ingen komme aff sig selff/ der skal ingen trenge sig selff ind met mact/men den som vil vere en retsindig Predickere/hand skal tøffue indtil hand enten kaldis aff Gud eller aff en Christelig Almue/oc gaa saa ind at den rette Dør.

Huorledis gaar det dem/som gaa ind at Døren?

Christus siger/Der som nogen gaar ind ved mig/hand skal vorde salig/ oc hand skal gaa ind oc vd/oc finde føde.

Huad er Føde?

Føde er icke andet/end Guds Ord/Thi huor Guds Ord er/der er offuerflødighed paa alle ting / der er i alle maade Lycke oc Salighed / Men huor Guds Ord icke er/der er idel hunger/armod oc fattigdom/trang oc nød/oc det gaar der lige som Propheten Joel siger: Ach huorledis sucker Queget/ oc Øxene see ynckelige / thi de haffue ingen Føde / oc Faarene vansmectis/Der faare ere ocsaa Hyrderne ælendige oc bedrøffuede.

Huad er det nu/ at Christus siger/Jeg er Døren?

Saa meget vil hand sige/Jeg er alene den rette Leremestere oc Hyrde/Huo som er min Discipel/oc hører mit Ord/oc følger min røst hand kand icke fare vild/besuigis eller forderffuis/Jeg fører mine Faar til Salig føde/som er/til den hellige Scrifft/til en lystig Eng/som er/til det hellige Euangelium/ der som de kunde finde søde Vrter oc velsmagende Foder/det er/trøstelige Sprock oc Guds foriettelser/ huilcke der ere saa

krafftige/at ville de Christne bygge oc forlade sig der paa/oc lade dem vere deris eniste føde/da skulle de aldrig kunde forderffuis/men bliffue benarede til euig tid.

Huorledis bescriffuer Christus de onde Hyrder?

Hand siger saa/Sandelige ieg siger eder/huo som icke gaar ind at Døren i Faarestien/men stiger nogen anden sted ind/hand er en Tyff oc en mordere.

Huilcke gaa icke ind at Døren?

De som icke tøffue/indtil de bliffue kallede til Predicke Embedet/men komme aff sig selff/trenge sig der ind met mact/eller anammis der til for vild oc Venskab skyld.

Kunde oc de som icke bliffue kallede til predicke Embedet vdrette noget got?

Aldelis intet. Thi Christus siger/En Tyff kommer icke/uden at hand vil stiele/myrde oc ødelegge. Døruocteren lader icke op faar den/som icke gaar ind at Døren. Oc den som Døruocteren icke lader Døren op faare/hand kand huercken kiende Christum/eller bliffue salig/saa langt er det fra/at hand kand gaa vd oc ind oc finde føde/Thi huorledis kand den lære andre at kiende Christum/som kiende selff aldrig Christum? Huorledis skal den Predicke om Troens Retferdighed oc om Guds Naade/som smagede hende aldrig? Huorledis skal den vere god for en Faare Hyrde/som aldrig lerde at vocte Faar?

Huad skeer der da met saadanne Hyrder?

Intet andet/end at de Stiele/Røffue oc Myrde. De Stiele Christi ære fra hannem/effterdi de tilscriffue Menniskens gerninger Retferdighed/huilcken der flyder aleniste aff Christi fortieniste. Der følger da Mord effter/at de met falsk Lerdom oc Løgn/føre saa mange Siele fra Christo/som de giøre Predickener/oc jage dem ind i Dieffuelens strube/Disse Hyrder taler Hieremias om i det xxiij. Oc Christus siger Matth vij. Vocter eder fra falske Propheter etc.

Huorledis skulle Faarene skicke sig imod begge parterne aff disse Hyrder?

De Christne skulle/som Christi Faar/kiende den gode Hyrde Christum/høre hans lerdom oc røst/følge oc lade sig føde/

Disligist skulle de ocsaa vere Christi vnderhyrder lydige. Oc de skulle icke høre eller følge de onde Hyrders lerdom oc røst/ men fly langt bort fra dem.

Huorledis kommer det at Christi Faar kiende saa snart den gode Hyrdis røst/ høre de følge hannem?

Fordi at de ere vande til god føde / De haffue en gang lært aff det hellige Euangelio/ at wi haffue icke anden trøst i angist oc nød / i genuordighed oc modgang / vnder Kaarsset oc Pine / i Samuittighedens forferdelse / oc naar Synden vogner op/ end Christi fortieniste/ oc at samme fortieniste skal aleniste komme dem til gode/ som met en stadig tro tage sig hende til/ oc forlade sig der paa. Efftherdi nu at de gode Hyrder vise Faarene aleniste til Christum/ da følge de dem/ thi de ere visse paa/ at deris lerdom er aff Gud/ Der faare ere de ocsaa plictige til/ at anamme dem/ som Ordens rette Tienere/ som Christus siger/ Matth. x. Huo eder anammer/ hand anammer mig.

Huad giøre Faarene da naar Tyffue oc Sielemordere komme?

Naar en Vlff/ en Tyff/ en Sielemordere/ en falsk Apostel/ en Løgenpredickere kommer met falsk lerdom/ løgn oc Fabel/ oc Predicker en anden Retferdighed / end den / som kommer aff Troen/ da vide de vel aff Guds Ord/ at Dømme oc fordømme saadan falsk lerdom/ Der faare ville de huercken høre eller følge saadanne løgnactige Predickere/ thi de kiende icke de fremmedis røst.

Huo giør gode Hyrder?

Christus den rette ypperste Hyrde.

Huo giør de onde Hyrder?

Gerighed oc at de søge deris egen nytte oc fordel.

Huo giør Tyffue oc Mordere?

Dieffuelen/ som er en Mordere aff begyndelsen/ oc en løgnere oc en Fader til at løgen.

Huorledis kand mand kiende oc vide forskel paa Hyrder?

Aff deris Ord oc gerninger. Gode Hyrder Predicke Euangelium/ besørge deris Faar met saligt Fader/ det er/ met Guds Ord/ de leffue i Ecteskab/ de tage vare paa deris kald/ oc giffue gode Exempel.

de onde

De onde Hyrder giøre der ret tuert imod/de Predicke deris egen paafund/Drømme oc Løgen/de forføre arme Siele met falsk Lerdom/de leffue i skiørleffnet/de bruge it vgudeligt væsen/de forarge alle Menniske/de fortære Kirckens Rente/oc huercken tiene eller opbygge Kircken met noget Christeligt Embede.

Huorledis kand mand da giøre forskel imellem Christi Faar oc Dieffuelens stinckende Bucke?

Ocsaa aff deris Ord oc gerninger/Christi Faar tale gerne om Guds ord/om Guddommelige salige ting/om Troen/Euangelio oc Guddommelig sandhed. Men de stinckende Bucke/tale om Dieffuelens lerdom/om Menniskens paafund/løgn oc førførelse/Oc det gaar lige som Christus siger/Johan. viij. Den som er aff Gud hand hører Guds Ord. Oc Johan. x. Mine Faar høre min røst.

Huad skal mand da giøre i saadan atskillighed der er paa mangfoldige Hyrder oc Secter?

Du skalt giøre som Johannes lærer dig/Johannis. iiij. Troer icke huer Aand/men prøffuer Aanderne/om de ere aff Gud. Oc som Christus siger Matth. vij. Vocter eder fra falske Propheter etc. Paa deris fruct skulle i kiende dem. Haffuer du en god Hyrde/som Predicker dig Guds Ord/den skalt du elske som en Fader/du skalt føde hannem som en trofast Tienere/høre oc følge hannem som en ret Biscop oc Sielesørgere. Men haffuer du en leye Dreng/som er besmittet met gerighed oc andre synder/oc Predicker dig alligeuel Guds ord/den skalt du haffue taalmodighed met/oc høre hannem/oc bede Gud for hannem at hand kand vorde from. Men haffuer du en Vlff/en Tyff/en Sielemordere/den skalt du fly lige som Dieffuelen selff/thi der er ingen trøst eller forhaabelse hoss.

Huad vil dette Euangelium lere oss i en Sum?

I. Skal Christus vere vor Hyrde/da skulle wi følge hannem/oc rette oss effter hans bud oc befalning/wi skulle icke vere egenuillige oc huegelsindede/oc rende omkring her oc der/eller stige op paa høye Bierge oc Klipper/der som wi enten kunde opædis aff Vlffue eller styrte ned oc sla halsen sønder.

Christi

II. Christi Faar haffue den trøst / at alligeuel mange Vlffue / Tyffue oc Sielemordere / ligge omkring Christi Faaresti / oc vden affladelse lure der effter / at de ville forgiffue / myrde oc ihielsla Christi Faar met falsk lerdom / saa vil dog Christus selff vere deris beskermelse / Gierde / Mur / Dør / Port oc Taarn.

III. Hand vil / som den ypperste Hyrde / giffue alle sine Vnderhyrder / som føde hans Faar trolige / ærens vforgengelige Krune / Hand er Zebaoths Gud / Hærskarens Herre / beuebnet met mange tusinde Englis skarer / at hand vel kand beskerme sine Faar / fra alle deris Fienders trusel oc offueruold / oc føre dem ind i den rette Faaresti / det er / til det Himmelske Fæderne Land / ind i det euige liff / Amen.

Trinitatis Søndag Epistel Roma xj. Capittel.

KKere Brødre / O huilcket rigdoms dyb / baade paa Guds visdom oc kiendelse / Huor aldelis vbegribelige ere hans domme / oc hans veye vrandsalige. Thi huo kiende HERRENS sind? Eller huo vaar hans Raadgiffuere? Eller huo gaff hannem noget tilforn / at hannem skal betalis igen? Thi at aff hannem / oc formedelst hannem / oc vti hannem / ere alle ting. Hannem vere ære euindelige / Amen.

Huad holder S. Paulus off faare i denne Epistel?

Try stycker Først / Rigdomens dybhed / baade paa Guds visdom oc kiendelse. Der nest / Guds vbegribelige domme oc vrandsagelige veye / oc den Menniskelige naturis skrøbelighed. Det tredie / Den hellig Trefoldigheds / høye Maistat.

Huad siger Paulus om det første stycke?

Effter at den hellige Paulus haffuer lenge disputerit / om Guds godhed / naade oc barmhertighed / huorledis Gud beslut-

tede alle Mennisker/ Jøder oc Hedninge vnder vantro/ at hand vilde forbarmme sig offuer alle Mennisker/ oc ingen skulde rose sig/ at hand haffde hiulpet sig selff til Himmelen. Oc efftersi hand nu icke kand vdtrycke Guds grundløse/ hemelige/ skiulte godhed/ oc hans vnderlige gierninger/ forregiffuer hand sin Predicken strax om Guds euige forsiunn/ oc begynder met stor forundrelse/ oc siger. O huilcket Rigdoms dyb/ baade paa Guds viszdom oc kiendelse/ Lige som hand vilde sige/ J de sager som ere vor retferdighed oc salighed anrørendis/ skulle wi intet andet søge/ spørgie oc randsage effter/ end alenniste huad scrifften oc det hellige Euangelion lærer oss.

Oc som S. Paulus siger: Wi kiende Herrens sind/ Oc Roma. j. Capit. Euangelion er kaarssens Ord/ oc Guds krafft/ som giør dem alle salige der troer paa. Men i de sager/ som ere Guds viszdom/ Maiestat oc herlighed anrørendis/ skulle wi intet spørgie eller randsage effter/ men tie stille/ oc tilbede Rigdommens dybhed baade paa Guds viszdom oc kiendelse/ oc giffue oss ydmygelige ned vnder hans veldige haand.

Om huad Rigdom taler Paulus her?

Icke om det verdzlige/ men om den him̃elske euige Rigdom. Thi S. Paulus vil her paa minde oss/ at wi skulle holde oss til Herren vor Gud/ som er mectig oc rijg/ oc haffuer alle ting i sin haand/ oc at wi icke skulle tracte effter denne Verdens forgengelige Rigdom/ lige som Christus formaner Matth. vj. Men samble oss ligende fæ offuen i Himmelen/ der som mul oc røst icke skulle fortære hannem/ icke heller Tyffue graffue der effter/ oc stiele hannem bort. Men wi baguende det aldelis/ Det aandelige Himmelske oc euige gode lade wi fare/ oc søge ekon den verdzlige Jorderigske oc forgengelige rigdom/ huilcken wi icke vide/ huor lenge wi kunde beholde/ ia icke ere en time visse paa/ met huilcken wi oc skulle staa i fare/ at hand icke skal endelige føre oss i den euige fordømmelse/ som det skede den rige Mand Luce xij. oc xvj.

Om huad viszdom taler Hand her?

Icke om Verdzlig/ men om aandelig/ himmelsk oc euig viszdom. Oc S. Paulus vil atter paamiinde oss her/ at wi skulle holde

le holde oss til vor Herre Jesum Christum/ i huilcken alle Viss-
doms ligende fæ ere skiulte. Aff den kilde skulde wi øse Gud-
dommelig viss dom oc kiendelse / der skulde wi finde det altsam-
men/der oss kand vere nytteligt oc saligt/baade for oss selff/
oc for andre Folck/lige som Malachias siger ij. Nu baguende
wi det ocsaa aldelis. Den Guddommelige kaanst oc viss dom/
Guds ord/oc den hellige scrifft lade wi fare/ oc giffue oss til
idel Hedniske gierninger oc kaanster/til Menniskelig oc kiødelig
viss dom/huilcken der er en daarlighed faar Gud/oc giør dem
ocsaa til daarer/som henge der ved /som wi see i Philosophis/
denne Verdens vise oc klaage. Thi huad haffuer ført dem vild-
farelse paa wden at de forlode sig paa deris eget fornufft/oc
kiødelig viss dom.

Huad siger Paulus om det andet stycke?

Hand siger saa. Huor wbegribelige ere hans domme/ oc
wrandsagelige hans veye? Thi huo kiende Herrens sind/oc huo
vaar hans Raadgiffuere / eller huo gaff hannem tilforn/
at hannem skal giffuis igien? Der vil S. Paulus lære oss/ at
wi skulle icke stige for høyt op/ at randsage Guds raad oc dom-
me/ icke følge det som wi kunde dicte oc speculere aff vort dybe
sind / men bliffue hernedre / i den hellige Scrifftis / enfoldige
forstand. Thi at naar som wi end lenge speculere oc grunde i
saadanne høye ting/saa begribe wi dog intet/oc mue sige met
Dauid. O HERRE / dine domme ere store dyb / huo kand
begrunde dem?

Huad siger Esaias der til?

Hand siger i det xl. Capitel/Huo maal vandet met neffuen/
oc befattede Himmelen met spanden? oc begriber Jorden met
en tredings maade/oc veyer Biergene met vect/ oc Høyene met
en veyskaal? Huo vnderuiser Herrens Aand/oc huilcken Raad-
giffuere vnderuiser hannem? Huem spørger hand om raad/
som kand giffue hannem forstand / oc lære hannem Rettens
vey? oc lære hannem vidskab / oc vnderuise hannem forstan-
dens vey?

Huad siger Jesus Syrach der til?

Al viss dom (siger hand) er aff Gud/oc er hoss hannem
euindelige. Huo tencte til forn/huor megen sand der er i Haff-
uit? Huor

uit? Huor mange taare i Regn/oc huor mange Verdens dage skulle vere? Huo maalde tilforn/huor høy Himmelen? Huor bred Jorden? Huor dybt Haffuit skulde vere? Huo lerde Gud nogen tid/huad hand skulde giøre? Thi hans visdom er faar alle ting.

Huad siger Visshedsens Bog der til?

Huilcket Menniske veed Guds raad/eller huo kand tencke huad Gud vil? Thi det dødelige Menniskis tancker ere tuilactige/oc vore anslag ere farlige. Thi det dødelige legeme besuarer Sielen/oc den iorderigske bolig vndertrycker de atspridde sind. Wi kiende neppelige det som paa Jorden er/oc finde snarlige det som er vnder haanden. Huo vil da randsage det som er i Himmelen? Huo vil forfare dit raad? Uden saa er/at du giffuer Visdom/oc sender din hellig Aand aff det høye.

Huorledis skickede Philosophi oc denne Verdens vise sig i denne sag?

De vilde begynde offuen ned/paa Guddommen. Der faare komme de oc i vildfarelse. Mand skal begynde nedre/paa Christi mandom/huilcken mand kand begribe. Der effter formedelst Scrifftens Sprock stige hen op til Guddommen/at det Sprock Prouerb. xxv. skal icke vederfaris oss. Huo som randsager suare ting/hannem bliffuer det for suart/oc de vndertrycke hannem. Sophister haffue optenct mange lignelser om den hellig Trefoldighed/men de ere bleffne til Gecke der offuer/oc komme i megen vildfarelse/oc sagde der effter/at det er farligt at predicke om saadanne høye ting/Ja frilige er det farligt effter deris visdom. Haffde de bleffuit hoss den enfoldige Scrifft/da haffde det icke verit dem farligt. Thi Scrifften fører almindelige til den Guddommelige Maiestatis kiendelse/oc begynder paa det Menniske Christo/huilcken hun lærer. Først ret at kiende/Der efftr/naar mand kiender Christum som it Menniske/da setter hun hannem frem faar oss som en Gud/oc loffuer hannem som en Gud. Det er den rette skick til at kiende Gud. Lige saa vil Paulus intet andet vide/end den kaarsfeste Jesum Christum.

Huad siger Paulus om det tredie stycke?

Hand siger saa. Aff hannem/oc formedelst hannem/oc i hannem ere alle ting. Hannem vere ære i euighed/Amen. Der vil S. Pau-

vil S. Paulus lære oss/at wi haffue oc anamme alt got/velfart oc salighed/aff den Guddommelige hellig Trefoldighed. Aff Faderen/Ab ipso/som aff en veldekilde flyder alt det/som oss er got oc nytteligt. Jacob. j. Vor driffuelse oc forderffuelse staar i hans haand/Matthei. vj. Riget er dit/krafft oc herlighed/ i enighed. Per ipsum/formedelst Sønnen Jesum Christum anamme wi alting. Fordi at hand bleff Faderen lydig indtil kaarssens død. Lige som wi nu icke faa oc bekomme dette gode for vore gierninger/men formedelst Christum/saa skulle wi oc beholde det i hannem. Thi at drager hand sin haand bort/ oc tager den hellig Aand fra oss/da ere wi vdslucte som it liuss. Saa bliffuer der aff den Apostel Juda/en Forrædere. Aff den vdualde Kong Saulo/ en Tiran. Aff den Christne Juliano/en wgudelig fortuilit Skalck.

Huorledis skulle wi nu holde oss?

Wi skulle bede Gud Fader som oss skabte/at hand vil beuare/føde oc besørge oss. Wj skulle bede Guds Søn/som forløsde oss met sit dyre blod/at hand vil beuare oc styrcke oss met sit Ord oc Sacramente/Wi skulle bede Gud den hellig Aand/ som giorde oss hellige i Daaben/oc rensede oss aff alle Synder etc. At hand vil beholde oss i Troen/oc endelige/naar wi faare aff denne ælendighed/ naadelige anamme oc beuare oss euindelige. Jn summa/wi skulle flitelige bede den hellige Trefoldighed/oc Guddommelige enighed/Gud Fader den Søn/oc hellig Aand/at vil beuare oss i en ret tro/ i en wforfalskit kierlighed/oc rette vort leffnet effter sit Guddommelige Ord/at wi kunde vere oc bliffue hans Børn euindelige/Amen.

Trinitatis Søndag/Euangelium/Johannis. iij.

DEr vaar it Menniske iblant Phariseerne/som hed Nicodemus/en aff de Øffuerste iblant Jøderne/ hand kom til Jesum om natten/oc sagde til hannem/Meste-

nem/Mestere/wi vide at du est en Lærere kommen aff Gud/thi ingen kand giøre de Tegn som du giør / uden Gud er met hannem. Jesus suarede oc sagde til hannem/ Sandelige / sandelige / ieg siger dig/ Uden saa er at nogen bliffuer født paa ny/da kand hand icke see Guds Rige. Nicodemus siger til hannem / Huorledis kand it Menniske fødis naar hand er gammel? Kand hand oc gaa ind i sin Moders liff igen/ oc fødis? Jesus suarede / Sandelige / sandelige siger ieg dig / Uden saa er/ at nogen bliffuer født aff Vand oc Aanden/da kand hand icke komme ind i Guds Rige / Huad som fødis aff Kiød/det er kiød/ oc huad som fødis aff Aanden / det er Aand. Lad dig icke forundre/at ieg sagde til dig/J skulle fødis aff ny/ Været blæss huort det vil/ oc du hører det vel bruse/men du vedst icke hueden det kommer/ oc huor det far hen/Saa er oc huer den som er født aff Aand.

Nicodemus suarede/oc sagde til hannem/ Huorledis kand saadant ske? Jesus suarede/oc sagde til hannem/ Est du en Mestere i Jsrael / oc ved icke det? Sandelige/ sandelige/Jeg siger dig/ wi tale det wi vide/oc vidne det wi haffue seet/ oc i annamme icke vort vidnisbyrd. Tro i icke/naar ieg siger eder aff iordiske ting/huorledis skulle i da tro/naar ieg siger eder om Himmelske ting?

Oc ingen far til Himmelen/vden den som er kommen hid ned aff Himmelen/det er/Menniskens Søn/som er i Himmelen. Oc lige som Moises ophøyede en Hugorm i Ørcken/saa skal Menniskens Søn ophøyis/paa det/at alle de som tro paa hannem/icke skulle fortabis/men haffue det euige Liff.

Huor om taler dette Euangelium?

Om Nicodemo/huad mand hand vaar/oc huorledis hand kom til Christum om natten/oc talede met hannem.

Huad vaar Nicodemus faar en Mand?

En merckelig oc ypperlig Mand/en Phariseer/Jødernis Rabbi/Paa Regimentens vegne en aff de Offuerste. Paa Kaanstens vegne en aff de Lerdeste/Effter den vduortis omgengelse/en aff de helligiste.

Huor fore kom hand til Christum om natten?

Aff redzel for Jøderne/Thi Kiød oc Blod plyer saa at giøre vden Guds naade/Der vaar icke saa megen dristighed/styrcke/mact viszdom oc hellighed i Nicodemo/at hand torde tale met Christo obenbare om dagen/hand befryctede at de skulde sette hannem i Band/oc vdelycke hannem fra Menigheden.

Huad giør hand hoss Christum?

Hand kommer i snack met hannem/at de holde en lang Disputats oc samtale tilsammen.

Huad vaar det faar en Disputats?

Hun vaar icke listig oc besuigelig/som Phariseernis om Skatpendingen/Icke heller hadsker oc fortredelig/som Saduceernis om de Dødis opstandelse/icke heller storactig/som Jødernis/der begærede Tegn aff Himmelen/men det er en sinnck høffuisk/venlig oc retsindig samtale/Nicodemus kommer icke/at hand vil met list oc snedighed besuige Jesum/eller friste hannem fortredelige/eller gribe oc mercke hannem i hans Ord/Men hand vilde gierne vide/huorledis it Menniske kand bliffue saligt/oc komme til det euige Liff.

Huor om Disputere de?

Om Kiødsens retferdighed oc Aandsens retferdighed/Christus forsuarer Aandsens retferdighed/Nicodemus den legemlige retferdighed/dog saa/ at hand lader sig sige oc vnderuise.

Huad opuecker Nicodemum til denne Disputats?

Hand tørster effter retferdighed oc salighed / Nu hører hand at Christus icke viser sine Disciple til Lousens gerninger/ som Moises / Icke heller til de gamle Forfædris paafund oc skick/som Phariseer / men aleniste til Euangelium / huilcket der lærer/at wi icke skulle lede effter retferdighed i Lousens gerninger/icke heller i Menniskens fortieniste / men aleniste i troen til Jesum Christum/Hand seer ocsaa de store Jertegen oc vnderlige gierninger/formedelst huilcke Christus stadfester sin lerdom/ Der faare er hand tuilraadig / oc veed icke huilcken vey hand skal følge / Paa den ene side laae Moisi Lou hannem i veyen/ som nu haffde i long tid veret ved mact / at hand icke kunde aldelis forlade sig paa Christum / Paa den anden side laae atter Christi store Jertegen oc vnderlige gierninger hannem i veyen/at hand icke viste huad hand skulde tencke om Louen. Effterdi nu hand vaar en lerd Rabbi och Mestere/ Oc forfaren i Scrifften/da kunde hand icke vel forskiude eller straffe Christi lerdom (som vaar stadfest formedelst saa mange store Jertegen oc vnderlige gierninger) som hand haffde veret wgudelig. Hand kunde icke heller met en god Samnittighed anamme samme lerdom/som siuntis at vere Moisi Lou imod. Paa det hand nu kunde formedelst en grundelig vnderuisning forløsis aff denne tuilraadighed hand vaar vdi / oc lære det hand icke viste/da kommer hand til Christum. Oc Nicodemus skal met dette stycke / fordømme alle dem / paa den yderste dag/som nu aff stor opblesd oc selffgiort viffdom oc Menniskelige klogskab/foracte Euangelij predicken/ oc lade sig tycke at det skulde vere dem en stor vanære oc forhaanelse / om de lode sig vnderuise formedelst Guds Ord.

Huad siger Nicodemus til vor Herre Christum?

Hand giør sig en smuck indgang til Christum / helser hannem venlige / oc siger / Mestere / wi vide / at du est en Lærere kommen aff Gud / thi der kand ingen giøre de Tegen der du

giør/ vden Gud er met hannem/ Lige som hand vilde sige/ Dit hellige leffnet oc salige lerdom oc vseduanlige Tegn oc vnderlige gierninger/ opuecke mig der til at ieg icke kand tencke eller tale noget/ont om dig/ Oc at de ypperste Prester oc Phariseer forarge sig paa dig/ fordi/ at du æder oc dricker met Toldere oc Syndere/ det acter ieg aldelis intet/ Men der giør ieg mig en tancke oc forundrer mig storlige paa/ at du Predicker saa meget om troen/ oc tilscriffuer hende alt det som hører til Menniskens salighed / oc vilt icke lade Mosen met Lousens gierninger mere gielde/ Jeg haffuer nu for min Persone / mange Aar veret en Phariseer/ oc actet for en aff de lerdiste oc helligiste i Jsrael/ Oc skal nu din lerdom vere ret/ da haffuer ieg icke end nu til denne dag bekommet met al min møye oc arbeyde/ den mindste gnist aff den rette retferdighed / oc huorledis vilde det da skicke sig? Skulde ieg saa lenge haffue arbeydet forgeffuis/ fortæret tid oc time/ møye oc arbeyde vnyttelige/ det skulde vere baade mig oc alle Jøder suart oc forferdeligt / Oc fordi er enten din Lerdom falsk/ eller ieg forstaar hannem icke rettelige/ Der faare beder ieg dig/ at du vilt vnderuise mig/ thi ieg vilde jo ocsaa gierne bliffue from oc salig.

Huad suarer Christus?

Hand siger/ Sandelige sandelige/ Jeg siger dig/ vden saa er/ at nogen bliffuer født paa ny/ da kand hand icke see Guds Rige/ lige som hand vilde sige/ Est du fordi komme/ at du vilt lære/ huorledis mand skal bliffue from/ retferdig oc salig/ da vil ieg vnderuise oc sige dig det/ Du skalt fødis paa ny/ Thi der hielper huercken Louen eller Lousens gierninget til retferdighed/ men aleniste den ny fødzel.

Huorledis behagede denne Predicken Nicodemo?

Hun vaar Nicodemo oc hans lige aldelis intet behagelig/ Thi at alligeuel Nicodemus end er en from Mand faar Verden/ oc haffuer lyst til at see oc høre Christum/ troer ocsaa oc bekiender hans Ord/ oc priser Christum i hans vnderlige gierninger/ saa er hand dog fordi icke retferdig/ Men hand skal fødis paa ny aff den hellig Aand/ oc bliffue it andet Meñiske. Huorledis hand nu forstod disse Christi Ord/ hører mand vel paa hans

hans gienſuar/thi hand ſiger/Huorledis kand it Meñiſke fødis/
naar hand er gam̃el/ kand hand oc indgaa i ſin Moders liff/oc
fødis? Saa wforſtandelige oc daarlige pleyer Menniſkelig for-
nufft at handle i Guddom̃elige ſager/ Huad Chriſtus taler om
den Aandelige fødzel/ det forſtaar Nicodemus om den legemli-
ge fødzel. Hand mente/at naar hand leffde vduortis effter Lo-
uen/ da ſkulde Gud giøre hannem ſalig for ſaadan vduortis
fromhed ſkyld/Der ſiger Chriſtus ney til/oc ſtraffer den me-
ning/ſigendis/Vilt du bliffue retferdig/da ſkalt du fødis paa
ny/du ſkalt bliffue it andet Menniſke/anderledis/tencke/tale/
giøre oc leffue/ end du tilforn haffuer tencket talet/ giort oc
leffuet/Thi det er faſt oc viſt/At bliffuer de Chriſtnis retferdig-
hed icke bedre/end Scrifftklogernis oc Phariſeernis/da ſkulle
de icke komme ind i Himmerige.

Huad ſuarer Chriſtus til diſſe wſkickelige Nicodemi Ord?

Hand ſiger klarlige ſaa til hannem/Woden ſaa er/at no-
gen fødis paa ny aff Vand oc Aanden/da kand hand icke kom-
me ind i Guds Rige.

Huad er det at fødis paa ny?

Intet andet/end døde Synden/oc formedelſt Troen oc
den hellig Aand/ leffue i retferdighed.

Huor ſkeer den ny fødzel?

I Daaben/der dyppis it Menniſke ned i Vand / oc tagis
op igen. Den Nedſenckelſe betegner Kiødſens drebælſe/oc ſynd-
ſens affſlettelſe. Optagelſen betegner Menniſkens fornyelſe/i
den hellig Aand.

Naar ſkeer den ny fødzel?

Naar ieg kand rettelige ſige i Guds aſiun/ Herre/All min
mact er intet/All min viſſdom er daarlighed/All min retferdig-
hed oc mit liff/er fotdømmelſe/Der faare haffuer ieg min til-
fluct til dig/oc befaler/mig i din naade/Regere du mig effter
din Aand oc velbehagelighed.

Huad vil nu Chriſtus met denne Predicken om den ny fødzel?

Saa meget vil hand ſige/Vil nogen bliffue from/retfer-
dig oc ſalig/da ſkal hand fødis paa ny oc bliffue it andet Men-
niſke/Efftherdi det førſte Menniſke bleff formedelſt wlydighed
forderffuet oc falt i fordømmelſe/ Oc alligeuel hand vaar giort

effter Guds Billede/saa bleff hand dog formedelst samme fald Satans Billede. Efferdi da det skickede sig saa ilde met den første fødzel / da skal der ske en anden fødzel. Den første vaar aff Jord oc Støff/aff it grofft Elemente. Den andeu skal ske aff it subtiligt Elemente/som aff Vand/Aand/Jld oc Vær/ Thi huad som er født aff Kiød/det er Kiød.

Huad mening haffuer disse Ord?

Hand vil saa meget sige/Lige som Træet er/saa er oc fructen/lige som Adam er/saa ere oc hans Børn oc Efterkommere/ En Vlff føder icke it Lam/ En Vgle icke en Spur. Adam bleff effter faldet it Kiødeligt Menniske/Saa ere alle hans Børn oc Efterkommere bleffne kiødelige/skal der nu bliffue noget got aff/da skal kiød oc blod nedsiunckis met synden i Daaben/ oc it Menniske skal fødis paa ny/optendis met den Guddommelige ild/oc forklaris met den hellig Aands straaler. Oc Christus bruger her en lignelse til/ oc siger/lad dig det icke forundre/ at ieg sagde til dig/ J skulle fødis aff ny/ Været blæff huor det vil/ oc du hører det vel bruse / men du vedst icke hueden det kommer/oc huort det far hen/Saa er oc huer den/som er født aff Aanden.

Huad vil Christus met denne Lignelse?

Saa meget vil hand sige/Været er it frit Creatur/det blæff hid oc did/oc det kand icke fattis eller indeluckis. Lige som det nu gaar til i de legemlige Creature/ met Lucten oc Været/Saa gaar det oc met it Aandeligt Menniske. Thi at huor Euangelium predickis oc anammis/der kant du sige/At der er Aand oc Liff/Men vilt du aleniste see til Personen oc vduortis gierninger/oc bygge paa Kiød oc Blod da er dit arbeide forgeffuis.

Huad forskiel er der imellem den Kiødelige oc Aandelige Fødzel?

Den Kiødelige Fødzel giør icke andet end Syndernis Tienere/som icke kunde andet/ end tencke/tale/giøre oc bedriffue ont / Men den Aandelige fødzel / giør veluillige Mennisker/ som aff lyst oc kierlighed/ja aff den hellig Aands tilskyndelse/ ere veluillige oc redebon til at giøre alt det/ der Gud er behageligt. Thi huor Guds Aand er/der er frihed.

Huad siger Nicodemus til denne lignelse?

Jo lenger

Jo lenger Chriſtus Predicker/ jo mindre forſtaar hand der aff/oc hannem ſiunis det at vere en vnderlig predicken/at det vduortis Menniſke ſkal ingen mact haffue i det ſom gielder vor ſalighed paa/oc fordi ſiger hand/ Huorledis kand ſaadant ſke? Jeſus ſuarede/ Eſt du en Meſtere i Jſrael / oc vedſt det icke? Lige ſom hand vilde ſige. Predicker du Louen/ eſt du en Doctor i Scrifften / Folckens Hyrde oc en Sieleſørgere / oc vedſt icke mere aff det ſom hører til deris ſalighed? Huor gantſke ilde er den arme Almue beſørget met eder. Ere de ſtore Rabini oc Meſtere ſaa wforſtandige oc vannittige/huad ſkulle da deris Diſciple vere? J opblæſde oc hoffmodige Scrifftkloge/ ſkulde paa eders Embedis vegne lære andre Folck/huorledis de ſkulde bliffue fromme oc retferdige/oc komme til det euige liff/Saa vide i meget mindre der aff/ end Folcket. Sandelige / ſandelige/Jeg ſiger dig/Wi tale det wi vide/oc vidne det wi haffue ſeet/oc i anamme vort vidnisbyrd icke/Tro i icke/naar ieg ſiger eder aff iordiſke ting/ huorledis ſkulle i da tro/ naar ieg ſiger eder om himmelſke ting? Oc ingen far op i Himmelen / wden den ſom kom ned aff Himmelen / Menniſkens Søn / ſom er i Himmelen.

Huad vil Chriſtus giffue til kiende met diſſe Ord?

Hand vil ſaa meget ſige/ J Menniſker haffue alle ſammen ſyndet/Guds Søn er alene den ſom aldrig giorde nogen ſynd/der faare er hand Faderen behagelig. Chriſti retferdighed giel der alene faar Faderen/alle andre Menniſkers retferdighed er verſtyggelig faar Gud. Huo ſom nu haffuer i ſinde at hand vil op i himmelen/ hand ſkal ſtige op formedelſt Chriſtum/lige ſom at en trappe/paa hans guddommelige Ryg ſkulle wi bæris op i Himmelen. Chriſtus er den Port/Skib/Bro oc Vey/formedelſt huilcken wi ſkulle komme til Faderen/ Huo ſom leder nogen anden vey op/ hand ſtyrter ned i Helffuedis affgrund. Thi Chriſtus ſiger/Jeg er Veyen/Sandhed oc Liffuet/der kommet ingē til Faderē/wden formedelſt mig. Det er ocſaa det ſamme hand ſiger her/Lige ſom Moiſes ophøyede en Hugorm i Ørckē/ ſaa ſkal Menniſkens Søn ophøyis/paa det/at alle de ſom tro paa hannem/icke ſkulle fortabis/ Men haffue det euige Liff.

Huor staar denne Historie screffuen?

I den fierde Moisi Bog / i det xxj. Capitel. staar saa screffuet. Der Jsraels børn droge omkring i Orcken/ oc Folcket bleff kiedsomt ved veyen/ oc talede imod Gud oc imod Mosen/ Hui førde du oss aff Egypten / at wi skulde dø i Orcken / thi her er huercken Brød eller Vand/ oc vore Siele vemme offuer denne løse Mad/ Da optendis HERRENS vrede/ oc hand sende forgifftige Hugorme iblant dem/ de bede Folcket/ saa/ at der døde mange aff Jsraeliterne/ Der Folcket nu robte ynckelige/ offuer denne suare plage giorde Moises bøn for Folcket/ Oc Gud forbarmede sig/ oc sagde til Mosen/ Giør dig en Kaaber Orm/ oc reyss hannem op til it Tegn/ Huo som er beden oc seer til hannem/ hand skal bliffue helbrede.

Huad vil nu Christus met denne Historie?

Jeg (vil hand sige) er den rette Hugorm/ Jeg skal ophøyis paa Kaarsset/ paa det/ at Verden skal formedelst min Pine oc Død komme til venskab met min Fader igien/ Huo som nu er stungen oc forgiffuen aff Synden/ at hand icke kand haffue fred eller rolighed i sin Samuittighed/ hand skal ekon see til mig paa Kaarsset/ tro at ieg døde for hannem/ oc met mit dyrebare Blod/ affslette hans Synder. Kand hand det tro/ oc vil tacke mig for saadanne velgierninger/ oc giøre saa imod sin Neste/ som ieg giorde imod hannem/ da skal hand icke bliffue fortabit/ men haffue mit yndist/ naade oc barmhiertighed/ Syndis forladelse/ oc det euige Liff/ Amen.

Den Første Søndag effter Trefoldighed/ Epistel j. Johan. iiij.

KJere Brødre/ Gud er kierlighed/ oc huo som bliffuer i kierlighed/ hand bliffuer i Gud/ oc Gud i hannem. Der met er kierlighed fuldkommen hoss oss/ at wi skulle haffue dristighed paa domme dag. Thi lige

som hand

som hand er/saa ere oc wi i denne Verden. Fryct er icke i kierlighed/men den fuldkomne kierlighed vddriffuer fryc-ten. Thi fryct haffuer Pine/oc huo sig frycter/hand er icke fuldkommen i kierlighed.

Lader oss elske hannem/thi hand elskte oss først. Der som nogen siger / Jeg elsker Gud / oc hader sin Broder/ hand er en løgnere. Fordi at huo der icke elsker sin Broder/ huilcken hand seer/ huorledis kand den elske Gud/ huilcken hand icke seer/oc wi haffue det bud aff hannem/at huo som elsker Gud/ hand skal oc elske sin Broder.

Huad gior Johannes i denne Epistel?

Hand priser offuermaade meget Guds kierlighed til oss/oc vil der met locke oss/først/at wi skulle stadelige tro paa Gud/oc der nest elske vor Neste.

Huad er kierlighed?

Kierlighed er/at vor hu oc sind opneckis/saa at wi aff hiertet elske Gud oc vor Neste/ oc tiene hannem venlige.

Huor mangfoldig er kierlighed?

Tuefolt/Guds kierlighed oc vor Nestis kierlidhed/ oc de ere baade Troens fruct.

Huad natur haffuer den kierlighed til Gud?

Den Guddommelige kierligheds natur er/ at elske Gud aff gantske hierte/aff gantske Siel/aff al formue/aff al krafft/oc brende saa offuernettis i den Guddommelige kierlighed/at it Menniske oc vilde heller dø/ end fortørne Gud i nogen maade/ som Adam vaar til sinde før hand fald/der hand haffde al sin lyst oc glæde i Gud/oc wi skulle faa det samme sind i det andet Liff.

Huad natur haffuer den kierlighed til vor Neste?

Broderlig kierligheds natur er / at elske sin Neste lige som sig selff. Det Ord (sig selff) begriber i sig alle kierligheds oc barmhertigheds gierninger/som it Menniske kand beuise den anden/Oc denne kierlighed skal icke vere aff Hygleri/optenct

eller selff giort/Men en ret Broderlig/ vforfalsket/Christelig kierlighed/lige som Gud haffuer til oss.

Huor paa kunde wi kiende Guds kierlighed til oss?

Der til/siger Johannes obenbaredis Guds kierlighed til oss/at Gud vdsende sin enbaarne Søn/til denne Verden/at wi formedelst hannem skulle leffue/det er/wi som ellers skulde døet i vore Synder/komme formedelst hannem til liffuit.

Haffde wi oc fortient saadant hoss Gud?

Lader oss høre/huad S. Johannes siger. Der i staar kierlighed/icke at wi elskte Gud/men at hand elskte oss/ oc vdsende sin Søn/til en forligelse for vore Synder. Met disse Ord forskinder S. Johannes/alle vore gierninger oc fortieniste/oc tilscriffuer aleniste Guds kierlighed vor forligelse oc forsonelse for vore Synder. Thi denne kierlighed er oc visselige den besynderligste sag/At Christus vdgaff for oss sit dyrebar blod.

Huad vil hand haffue aff oss igien?

Hand siger. Huo som tror paa mig/hand skal haffue det euige Liff.

Skulle wi da intet andet giøre?

Ja visselige/wi skulle oc giøre noget/men icke fordi/at wi met vore gierninger kunde fortiene Syndernis forladelse/men at vor tro kand der met bliffue obenbaret.

Huad skulle wi da giøre?

J elskelige/siger Johannes/elskte Gud oss saa/da skulle wi oc elske huer andre. Jngen haffuer nogen tid seet Gud der som wi elske huer andre/da bliffuer Gud i oss/oc hans kierlighed er fuldkommen i oss etc. Der staar de gerninger/wi skulle giøre/Mange lade sig tycke/at der som Gud vaare legemlige i denne Verden/da vilde de vere hannem tacknemelige/oc skicke sig rettelige imod hannem met legemlig Guds tieniste. Dette ere daarlige tancker. Thi Gud er en Aand/Der faare vil hand haffue Tilbedere oc Tienere/som hannem skulle tilbede oc tiene i aanden/oc vdi sandhed/Johan. iiij. Lige som Christus vilde sige/Menniske vilt du giøre Gud en aandelig tieniste/da tro paa den/der hand vdsende. Dette er Salighedens grundvol. Vilt du der offuer giøre Gud en vduortis legemlig tieneste/da elske din Neste/lige som dig selff. Beuiss met hannem Troens fruct. Det

er at

er at tiene Gud i aanden oc ſandhed/tro oc elſke. Tro der faake oc forlad dig paa Gud/ſæt alt dit haab oc fortrøſtning til Gud: Der effter ſee til din Neſte/hielp oc trøſte hannem met gode raad/Ord oc gerninger/huor ſom du ſeer/at hand haffuer dig behoff/ oc du kant vere hannem behielpelig. Saa bliffuer du i Gud/oc Gud i dig. Thi Gud er kierlighed.

Det er høylige at priſe kierlighed?

Ja/viſſelige. Der ſom mand kunde male kierlighed/da motte mand male ſaadant it venligt liff ſalig Billede/ſom vaare Gud ſelff. Det er lige met Gud/ſom met den klare Soel/naar hun gaar op/ da opliuſſer hun den gantſke Verden/ gode oc onde/retferdige oc wretferdige. Det ſom got er/vdgyder ſaa ſin godhed/at mange kunde haffue nytte der aff. En god Salue opfylder met ſin gode luct it gantſke Huſſ. Lige ſaa giør oc den gode barmhiertige Gud. Gud giffuer oſſ Himmelen/ met alle Engle/Stierner/Planeter/alle Elementer oc Creatur/fornufft/ſundhed/Styrcke/fred/hand opfylder oſſ met alle haande gode ting/legemlige oc aandelige. Der imod kommer Satan al wlycke aff ſted/ oc wden Gud forhindrede hañem/da kuldkaſte hand den gantſke Verden. Thi hand er Guds oc menniſkens hoffuit fiende/oc haffuer icke en gniſt kierlighed i ſig. Hannem følger Verden effter/lige ſom en Brud en Brudgom. Det ſeer mand oc klarlige i denne dagis Euangelio. At den Rige Mand lader den fattige Lazarum dø aff hunger. Haffde hand ville verit en from Mād/oc haffde hafft en gniſt kierlighed i hiertet/ da ſkulde hand io viſt Moſi bud/ der ſom Gud ſiger / Exod. xxj. Seer du din Neſtis Oxe eller Aſen fare vild/da føer dem paa den rette vey igen. Seer du dem ligge vnder byrden/da hielp dem op igen. Nu ſeer hand icke ſin Neſtis Oxe eller Aſen ligge der vnder byrden/Men en fattig/ælendig/ſiug Mand/ faar ſin dør/fuld met ſaar / oc begærer icke mere / end aleniſte de ſmoler/ ſom falde aff hans bord/ oc alligeuel/ hielper hand hannem icke. J denne laſt ligger paa det neſte den gantſke Verden. Det kaldis icke/Gud er kierlighed/oc huo ſom bliffuer i kierlighed/ hand bliffuer i Gud/oc Gud i hannem.

Er da kierlighed ſaadan en koſtelig ting?

Kierlidhed

Kierlighed er saadan en herlig oc kaastelig ting/at hand giør aff it Mennisfe/it Guddommeligt Mennisfe/ som er en ting met Gud. Bygge Kircker oc oprette Spittal er en trøstelig oc kaastelig gierning/ oc huer mand kand komme det aff sted/som haffuer gods oc pendinge. Men elske sin neste aff hiertet/oc besynderlige sin Fiende oc wuen/det er icke it menniskis/ men Guds gierning.

Skulle da io de thu stycker/som er/Guds kierlighed/oc den Nestis/vere tilsammen?

Vilt du at Gud skal bo oc bliffue i dig/ da skalt du oc bliffue i kierlighed oc taalmodighed hoss din Neste oc beuise hannem velgierninger. Fordi at de thu stycker ere knytte tilsammen. Kand du elske din Neste/oc giøre hannem til gode aff hiertet/da vil Gud giøre dig hundrede tusinde gonge mere til gode igen/end du kand giøre din Neste. Ja Gud vil skencke dig thi tusinde pund/der som du skencker din Neste thi pendinge/oc vil bo/oc bliffue hoss dig/met alt det hand haffuer.

Dette er en herlig forlettelse?

Ja visselige: Huad kand nogen hierteligere begiere/end at vere en ting oc it samfund met Gud/ oc vere der/som Guds høye Maiestat er? Huo som er hoss Gud/hand er salig/der som hand oc end vaare i helffuede. Huo som er skild fra Gud/ hand er fortabt/der som hand oc end vaare mit i Paradis.

Huad er det/hand siger/Ingen haffuer nogen tid seet Gud?

Hand vil saa meget sige/Tenck der intet paa/at du skalt kunde see Gud her paa Jorden/met legemlige øyen. Hand vdsende en gong sin elskelige Søn i Menniskelig skrøbelighed/ som forhuerffuede oss met sin fortienste den hellig Aand/saa/at wi vide/at wi bliffue i Gud/oc Gud i oss.

Oc huo som bekiender den samme Christum/ at hand er Guds Søn/den bliffuer i Gud/ oc i hannem/ydermere taare wi icke tencke/at wi met kiødelige øyen kunde faa hans herlighed at see / lige som Herren oc sagde til Mosen. It Menniske skal icke see mig/oc leffue. End dog det nu vel er sant / at wi icke see Gud met kiødelige øyen i denne Verden/icke heller kunde giøre hans Persone nogen legemlig tienste/saa kand det alligeuel ske/ Gud bliffuer i oss/oc wi i Gud. Huorle-

Huorleeis gaar der til?

Huo som blieffuer i kierlighed til sin Neste/ hand giffuer visselige til kiende / at hand oc bliffuer i kierlighed til Gud/ effterdi den ene kand icke skillis fra den anden.

Oc huor som kierlighed er til Gud oc sin Neste/der er ocsaa Aandes baand/at Gud bliffuer i oss/ oc wi i Gud. Er nu Gud i oss/ hui skulde wi da ville begære / at see hannem met legemlige øyen før tyden kommer? Lader oss ekon tracte effter troen oc en fuldkomen kierlighed/da ville wi vel i sin tid faa Gud at see/saa skulle wi oc met en god samuittighed vente tiden/at Christus skal komme i sin herlighed/ oc giøre en ende paa denne Verden/ oc anamme oss ind i sit Rige/ der som wi skulle skue Gud fra ansict til ansict. Wi skulle oc vende oc giøre al vor flid der til/at wi kunde leffue i denne Verden/lige som Christus vaar her oc haffde sin omgengelse.

Huorledis leffde Christus i denne Verden?

Verden kunde aleniste icke locke hannem til nogen Synd/ men hand lockede hende meget mere til bedring formedelst sin salige Predicken oc omgengelse. Lige saa/naar wi haffue retsindig kierlighed/skal verden icke aleniste icke offueruinde oss/ men hun skal meget mere formedelst oss lockis/skyndis oc dragis til det gode. Ja saadan kierlighed skal saa voxe oc formeris i oss/at wi oc skulle sla al redzel aff hiertet/som de/der ekon begiere/at Christus skal komme met sin dom/oc giøre en ende paa Verden/ oc ingen ting fryct oss mindre faare/end for Guds yderste Dom.

Huad er Summa paa denne Epistel?

Johannes screff denne Epistel imod trygge falske Mundchristne/som kunde tale oc rose meget aff Euangelio/oc der følger dog ingen fruct. Disse giffuer Johannes atuarsel/at de skulle see sig vel faare/oc icke besuige sig selff/met deris falske mening /men tracte der effter/ at deris tro kand vere ret rodfest oc grundfest/ saa/at hun kand bliffue bestandig i fristelse / naar hun beuiser sig formedelst kierligheds oc barmhertigheds gierninger. Oc der skal ingen lade forføre sig aff Sophisters oc Papisters snack/ som sige/ At det er nock til salighed der som nogen

haffuer

haffuer ekon en gnist tro oc naade. Der skalt du see vel til/Thi/ at haffuer du icke mere en saadan en gnist/ oc lader hende ligge i asken / at Dieffuelen icke kommer oc slar en øse vand der paa/ oc vdslycker Troen/ oc altsammen det ene met det andet. Thi der hører gantske meget til / at beholde Troen wforderffuit. Troen er en offuermaade skrøbelig ting / oc kand snart forkrenckis. Der faare giøris det vel behoff / at wi bede Gud at hand icke aleniste skal giffue oss Troen / men ocsaa beuare hende i oss indtil døden/oc opuecke i oss Troens fruct/ formedelst sin hellig Aand/at wi endelige kunde bliffue delactige i hans Rige/oc beside det euige Liff/ Amen.

Den I. Søndag effter Trinitatis/

Euangelium Luce xvj.

DEr vaar en rijg Mand / hand kledde sig met Purpur oc kaastelige Linkleder / oc leffde huer dag herlige/ oc i glæde. Men der vaar en fattig / som hed Lazarus / hand laa faar hans dør/ fuld aff Saar/ oc begierede at mettis aff de smuler/som fulde aff den Rigis bord. Dog komme Hundene/oc slickede hans saar. Oc det begaff sig/at den fattige døde / oc Englene bare hannem i Abrahams skied / Men den Rige døde ocsaa / oc bleff begraffuen.

Som hand nu vaar i Helffuede oc i Pinen/ løffte hand sine Øyen op / oc saa Abraham langt borte / oc Lazarum i

hans

hans Skiød/ Hand robte oc sagde Fader Abraham/ forbarme dig offuer mig / oc sent Lazarum / at hand dypper det yderste aff sin Finger i Vand/ oc lesker min Tunge/ Thi ieg lider pine i denne Lue. Da sagde Abraham / Betenck Søn/at du anammede dit gode i din liffs tid / oc Lazarus haffuer der imod anammet ont/men nu skal hand trøstis/ oc du skalt pinis. Oc offuer alt dette/er i mellem oss oc eder/ it suellende dyb befest/at de som ville fare her fra ned til eder kunde icke/oc icke heller fare der fra hid offuen til oss.

Da sagde hand/Saa beder ieg dig Fader/at du sender hannem til min Faders huss / Thi ieg haffuer end nu fem Brødre/at hand kand vidne faar dem/paa det de skulle icke komme i denne pinis sted Abraham sagde til hannem / De haffue Mosen oc Propheterne/lad dem høre dem. Da sagde hand/ Ney Fader Abraham/Men der som en aff de Døde ging til dem/ Da giorde de Penitentze. Hand sagde til hannem/ Høre de icke Mosen oc Propheterne/da tro de icke heller/om nogen opstode fra de Døde.

Huor om taler dette Euangelium?

Om tuende Mennisker/Om en rig Mand/ oc om den fattige Lazaro/ huorledis de leffde oc døde / oc huorledis de paa det sidste finge deris betalning.

Huor faar holdis disse thu Menniskers Exempel oss faare?

At wi skulle paa deris Exempel see oc lære vor fremgang oc forderffuelse/vor fordømmelse oc salighed/ thi Christus pleyer at bruge saadanne Exempel/til at forferde de wgudelige Mennisker met/alligeuel hand vdretter der lidet met/Thi der vil ingen ehuor wgudelig hand er/actis at vere ond oc vantro/ Huad huer giør/det skal altsammen vere ret oc vel giort. Der aff kommer det/at dette oc andre saadanne Exempel aldelis foractis.

Huad skulle wi lære aff denne Histori i dette Euangelio?

Verdens

Verdens løb/ Huor vnderlige det gaar til iblant Mennis-kens Børn/ Den ene er rijg/den anden fattig/Den ene leffuer daglige vel oc haffuer offuerflødelige Mad oc Drickt/den an-den lider nød/oc døer aff hunger/Den ene praler oc haffuer alle Kister fulde aff Kaastelige Kleder/den anden gaar nøgen/ oc haffuer ilde det hand kand skiule sig vdi/Den ene leer/den anden greder/Den ene er glad/den anden bedrøffuet/Den ene dantzer/quæder/leffuer i vellyst oc haffuer gode dage/den an-den ligger siug/oc døer/dette er Verdens løb/Den ene gaar oc staar den anden ligger dødsiug paa sin soette Seng/ J dag ere wi glade oc lystige/ i morgen sorrigfulde oc bedrøffuede / J dag ere wi karske oc sunde/ i morgen siuge oc døde. Her falde nu tho Domme/Den ene aff Menrisken/Den anden aff Gud. Men-niskens dom er/At huo som er rijg oc mectig/haffuer mange Venner oc HERRE yndist/hand er salig oc Gud behagelig/ Oc at huo som er fattig oc nødtørfftig/ælendig oc hielpe løss/ hand er wsel. Oc som mand siger / Huo som er en Stackarl her paa Jorden/hand skal vere en Brødbeders i Himmelen. Den-ne er Verdens dom. Men Gud dømmer meget anderleds i den-ne Histori/Thi hand støder den Rige oc Mectige ned i Helffue-de/oc anammer den Arme ælendige Lazarum/til euig glæde.

Huorledis bescriffuer Lucas disse twende Mennisker?

Først bescriffuer hand beggis deris leffnet/oc der effter de-ris død oc beløning.

Huorledis bescriffuer hand den Rige?

Som it soernet wfructsommeligt Træ/Oc som it vanar-tigt wgudeligt Menniske/ i huilcket der var huercken tro eller Kierlighed/Oc var alligeuel effter Verdens dom actet for it saligt Menniske. Hand var huercken Kong eller Første/hu-ercken Regentere eller Offuer HERRE/hand haffde intet Embede eller befalning / hand var wden sorrig oc wmage/ wden arbeide oc omhyggelighed / der til met var hand rijg/ karsk oc sund/haffde offuerflødelige mad oc dricke/kaastelige kleder/it kongeligt Pallats/alle kister fulde aff Guld oc Pen-dinge/ stor Slect/ mange Brødre/ oc huad hand giorde/ det vaar giort.

Hvilcken er Fructen aff dette Foerne oc raadne Træ?

Saa siger Lucas. Hand kledde sig met Purper oc Kaastelige Linkleder/oc leffde huer dag herlige.

Er det da synd/at Klede sig kaastelige/oc leffue herlige? Haffue jo Joseph/Dauid/Salomon/Ester oc andre flere giort lige saa?

At denne Rige haffde Kaastelige Kleder oc leffde herlige / det kunde icke fordømme hannem / der som hand haffde icke bruget det til legemlig vellyst/oc ladet det veret sin største glæde/ oc i saa maade forglemt Gud/oc ladet den fattige Lazarum dø aff hunger.

Hvor paa kand mand ride/ at hand brugede det til legemlig vellyst?

Det giffuer dette Ord/ Daglige til kiende/ Alting haffuer sin tid/siger Salomons Predickerei det iij. Capit. Der er en tid/at mand skal vere glad/Der er ocsaa en tid/at mand skal vere bedrøffuet/oc it Menniske skal saa skicke sig i tiden/ at hand skal vere glad met de glade/ oc bedrøffuet met de bedrøffuede Rom. xij. Men naar mand vil bruge Mad oc Dricke til daglig Fraadzeri oc Druckenskab/prale oc bramme huer dag met kaastelige kleder / oc giøre aff Menniskelig glæde it Suine leffnet / forglemme Gud/ oc giøre en Affgud aff Bugen/oc lade de Arme snelte oc lide nød. Det er den Synd som fordømmer Mennisken.

Vaar da denne rige Mand saa aldelis vbarmhiertig?

Hand var saa karrig / saa vgudelig/ vmild/ vbarmhertig/ at ocsaa Hundene vaare meget frommere oc mildere/ imod denne fattige Lazarum / end hand var / Hand sølede nat oc dag i legemlig vellyst / i fradzeri oc druckenskab / lige som en Egelgalt / oc forglemde baade Gud oc denne fattige Lazarum.

Kand mand icke da i nogen maade vndskylde denne rige Mand?

Dette Euangelium tillycker saa alle vdueye / oc slar naffle i alle borer hand kand bore / at hand icke kand i nogen

maade vnskylde sig/Thi at vilde hand sige/at der vaare saa mange Staadere/ at det vaar icke muligt / at nogen kunde hielpe dem alle/ Da siger Euangelium der imod / at der var en Fattig. Siger hand / At hand kiende hannem icke / Da kalder Euangelium hannem/Lazarum eller Eleazarum. Siger hand / at hand vilde giffuet hannem noget / om hand haffde bleffuet til stede hoss Døren / oc icke løbet bort / Da siger Euangelium/At hand laa faar den Rigis dør. Siger hand/at hand var icke saa siug/at hand haffde jo vel kundet arbeidet / oc fortient sit Brød / Da siger Euangelium/ At hand var fuld aff Saar. Siger hand/at hand leed icke saa stor hunger/da siger Euangelium/ at hand begiærede at mettis/aff de Smuler/der fulde aff den Rigis bord. See/ Saa giør Euangelium al hans vndskyldning til intet / oc hand bliffuer it vfructsommeligt forfoernet Træ / det er / it vmilt vbarmhiertigt Menniske.

Huorledis beskriffuer Lucas den fattige Lazarum?

Som it fructsommeligt got Træ / som it gudeligt fromt Menniske/ der bar sin armod / hunger oc kummer taalmodelige/ Oc sette sin sag i Guds haand. Oc alligeuel Gud haffde hannem Kier for hans gudelighed oc taalmodigheds skyld / saa var hand dog effter Verdens dom / vsel oc ælendig/ Hand var arm ælendig oc nødtørfftig / huilcket der var hannem vel suart/ fordi at armod er altid foractelig oc forskindis/oc hand vaar icke aleniste arm/ men ocsaa en Brødbedere / huilcket det er en stor skam faar Verden / Thi Verden siger strax / Hand er en Stackarl / Huor faare? Hand fortørnede Gud met sine Synder / oc forskyllede / at Gud skulde saa straffe hannem/ lige som Jobs Venner/ocsaa sagde saadan en dom aff offuer Job. Der til met er hand fuld aff Saar/ oc saa hungru / at hand ocsaa begiærer de Smuler / som fulde aff den Rigis bord / Men ingen giffuer hannem dem/ingen trøster hannem/men hand vaar forladen aff alle/ Hand haffuer huercken mad eller dricke/huercken at skiule eller føde sig met/huercken Huss eller hiem/huercken Pen-

dinge eller gods/huercken Venner eller Trøstere/der er ingen som haffuer metynck offuer hannem / Aleniste Hundene forbarme sig offuer hannem/oc slicke hans Saar.

Huad Fruct bar dette gode Træ?

Denne Lazarus tro de paa den velsignede Sæd / som vaar Abraham loffuet oc tilsagd/Der faare førde ocsaa Englene hannem bort i Abrahams skiød. Hand beuijsde ocsaa denne tro met gode gierninger / i det/at hand vaar taalmodig oc naadig i sin siugdom / oc lidde velvillige saadan armod. Hand ligger faar den Rigis dør/fuld aff Saar/huer mand gick omkring hannem/vende deris Øyen fra hannem/ hulde fra Næsen / strøge deris Sko paa hannem / oc hand vaar en foractelig Spegel faar den gantske Verden / Men hand er alligeuel taalmodig / hand knurrer icke imod Gud/ hand klager icke heller paa den Rige / hand ynsker hannem intet ont / hand tier stille / Oc lader alting ske effter Guds vilie/Hand siger met Job/ HErren gaff/ HErren tog/ HErrens naffn vere loffuet. Der til met er det ocsaa en deylig fruct som kommer aff it fromt hierte/ at hand icke begærer kræffne retter oc nydelig mad / Men hand begærer at mettis aff de Smuler etc. Hand giør icke som hine vtacknemmelige Staadere/naar mand giffuer dem icke huad dem lyster at haffue/ Da vrie de met Næsen/knurre oc murre/ja baande oc formaledide/ Det giør Lazarus icke.

Huad en deligt haffde de baade/Huorledis døde de?

Lige som de vaare vlige i deris leffnet/saa vaare de ocsaa i deris død. Den gantske Verden holt den Rige faar Guds ven/oc før mand saa sig om/laa hand i Helffuedis affgrund. Lazarus vaar for den gantske Verden en foractelig oc ynkelig spegel/ Men for end mand saa sig om/ var hand kommen til huile oc rolighed i Abrahams skiød/i euig glæde oc salighed/ der som hand til euig tid skal vere fri fra al vlycke/genuordighed oc modgang / oc glæde sig enindelige.

Det var i sandhed en stor omskifftelse/ Men huilcken aff dem haffuer det nu best?

Den som vaar tilforn riig / hand er nu fattig/ Oc den som vaar tilforn fattig / hand er nu riig / oc haffuer det be-

dre end alle Konger oc Førster paa Jorden. Der til met er her ocsaa stort forskiel paa deris begraffuelse / Lazarus bæris bort aff Englene i Abrahams skiød / Den rige Mand begraffuis i Helffuede / i Dieffuelens Kircke gaard / Thi saadant Sognefolck hører til saadan en Sogn / Der skal hand bliffue euindelige / thi der er intet haab til forløsning i Helffuede / Alligeuel / at hand end løffte sine Øyen op / som hand var i Helffuede oc i pinen / oc saa Abraham langt borte / oc Lazarum i hans skiød / robte oc begiærede hielp.

Huorledis robte hand?

Hand sagde / Fader Abraham / forbarme dig offuer mig / oc send Lazarum / at hand kand dypper det yderste aff sin Finger i Vand / oc lesker min Tunge / Thi ieg lider pine i denne Lue.

Huad er det for en sambtale / der Abraham oc den rige Mand haffue met huer andre?

Det er en Aandelig sambtale / som skeer i Menniskens samuittighed / Thi at Aander tale icke met huer andre i legemlig skick / oc som leffuende Menniske / Saa er icke heller den ene sted skild fra den anden / i det andet Liff / met høye Bierge / dybe daler oc kløffter / som her paa Jorden / Der faare skal mand forstaa dette altsammen Aandelige.

Huor om beder denne Rige?

Hand beder om en draabe kalt Vand / i sin store nød oc pine.

Huor aff kom den store angist oc pine?

Hand saa Lazarum vere saa høyt opløfft aff Gud i Abrahæ skiød / til euig glæde oc salighed / oc sig selff saa dybt fornedret i Helffuedis affgrund / som dog tilforn haffde her paa Jorden veret i saa stor herlighed oc anseelse / Da forgick hans daglige glæde oc vellyst / Hand tenckte paa de dyrebare retter hand pleyede at bruge offuer sit Bord / oc paa den velsmagende Vin / paa sine kaastelige kleder / paa sin store Rigdom oc mange Pendinge / oc kunde nu huercken komme der til / eller behielpe sig der met /

Ja i den sted hans Tienere pleyede at tiene hannem / ginge Helffuedis Aander til hannem / oc styrede hans lyst met Ild oc Suoffuel / Hans pral oc bram met helffuedis røg oc mørck / Hans rigdom med euig hunger oc armod / Hans tunge / huilcken hand daglige veder quegede met kræsne retter oc nydelig Mad / skal til euig tid pinis oc brende i euig Ild / Oc at hand kand leske hende / Da rober hand til Abraham om hielp.

Huad svarede Abraham hannem?

Hand sagde / Betenck Søn / at du annamede dit gode i din liffs tid / oc Lazarus der imod anammede Ont / Men nu skal hand trøstis oc du skalt pinis. Oc offuer alt dette / er imellem oss oc eder / it stort suellende dyb / at de som ville fare her fra ned til eder / kunde icke / oc icke heller fare der fra hid offuer til oss.

Huad skulle wi lære her aff?

At det Menniske som haffuer sit Himerige her paa Jorden / skal effter dette liff haffue Helffuede / oc der imod / Huo her i Verden haffuer Helffuede hand skal i den anden Verden haffue Himmerige / Dog skeer det vel aff Guds besynderlige naade / at de Christnis Himmerige begyndis her paa Jorden i en god Samuitighed / oc varer euindelige effte detter liff. Det skeer ocsaa aff Guds straff / at de Vgudeligis Helffuede begyndis i denne Verden / oc varer euindelige effter døden. Men i det Abraham siger / At der er it suellende dyb imellem dem / giffuer hand til kiende / at i det andet liff er ingen omskifftelse eller foruandling / men lige som huer kommer / enten til Himmelen / eller til Helffuede / saa skal hand bliffue.

Ja siger du / Skulle icke Helgen oc mine Patroner hielpe mig / naar ieg er død? Oc skulle icke mine Venner forløse mig met Presters Vigiltis oc Sielemesse aff Skerdzild?

Forlad dig intet paa dem. Thi du hører i dette Euangelio / at ingen Salig kand hielpe dem fordømde / oc at der kand ingen komme aff Helffuede. Kunde icke den salige oc hellige Abraham / Isaac oc Jacob / hielpe / Huad skulde da de arme ælendige Messepresten oc Muncke hielpe? Huilcke der ere icke

andet end en vederstyg geligehed i Guds asiun / for deris falske lerdom oc vgudelige leffnets skyld.

Bede icke da de aff døde Helgen for de Leffuende ?

Det er vist / At de aff døde Helgen leffue i Christo / oc ynske oss alt got / Thi at effterdi de hellige Engle bede for oss / oc ynske oss got / som den Prophete Zacharias giffuer til kiende / da er der icke tuiffl paa / at de gode Helgen jo ocsaa ynske oss alt got / Men wi skulle fordi icke paakalde oc giøre Affguder aff dem. Ville wi rettelige giffue act paa den rige Mands bøn / da er hun meget mere kiødelig end Aandelig. Thi at huor it godhiertigt Menniske er / som elsker sin Neste aff hiertet / det ynsker icke aleniste sine Venner got / Men ocsaa sine Fiender oc Wuenner / Denne rige Mand beder her aleniste for sine Brødre / oc forglemmer alle andre Menniske. Lige giorde ocsaa Messeprester oc Offerprester / de bade aleniste i deris Vigilijs oc Sielemesser for deris Foreldre / Brødre / Søstre Venner oc andre som haffde Brødreskab met dem / Men deris Wuenner oc andre Mennisker talede de icke it got Ord om. Lige saa giør oc denne rige Mand.

Huad sagde hand til Abraham ?

Der hand saa / at hand kunde intet forfremme sin egen sag / da giorde hand bøn for sin Brødre / oc sagde / Saa beder ieg dig Fader / at du sender Lazarum til min Faders huss / Thi ieg haffuer end nu fem Brødre / at hand kand vidne faar dem / at de skulle icke kmme i denne pinis sted.

Huad suarede Abraham ?

Hand sagde til hannem / De haffue Mosen oc Propheterne / Lad dem høre dem.

Huad sagde den Rige der til ?

Ney Fader Abraham / Men der som en aff de Døde ginge til dem / da giorde de Penitenze. Saa næseuise ville Menniskene vere / at de icke ville lade sig nøye met den Guddommelige hellige Scrifft / men de ville ocsaa haffue vidnisbyrd aff de Døde / imod Guds bud.

Huad suarede Abraham ?

Hand sagde til den Rige / Høre de icke Mosen oc Propheterne / Da tro de icke heller / om nogen stode op fra de Døde.

Huad

Huad skulle wi besynderlige lere aff dette Euangelio?

Try nyttelige stycker. Først/ efterdi det er altsammen befattet i den guddommelige Scrifft som oss er nytteligt at vide til vor salighed/da skulle wi icke spørge de Døde at/fordi at det er forbudet aff Gud. De Aander oc Spøgelser(wi pleye at kalde dem Siele)som obenbaris oc begiære hielp aff Menisken/ er intet andet/ end Dieffuelen kaagleri/oc efterdi Dieffuelen er en Løgnere/ ja en Fader til al løgn/da skulle wi icke tro hannem. Men vil endelige nogen høre de Døde/oc vdspørge sandhed aff dem/ Da skal hand høre Christum Guds Søn oc spørge hannem at sandhed/huilcken der ocsaa opstod fra de Døde oc vdlagde Scrifften faar de tho Disciple som ginge til Emaus/fra Mose oc igennem alle Propheter/ Der skal hand ocsaa lade sig nøye met.

Der nest/At wi saa skulle bruge denne Verdens gods oc rigdom/at wi jo icke skulle glemme Gud oc vor Neste/som denne rige Mand giorde. Thi at forglemme wi Gud oc vor Neste/da vil Gud forglemme oss igen/Thi S. Jacob siger/ Der skal gaa en wbarmhiertig dom offuer den/som icke haffuer giort barmhertighed.

Det tredie/Jt gudeligt Menniske skal beuise sin tro met gode gierninger imod sin Neste/Den Rige skal giffue den Fattige Almisse/Den Fattige skal hielpe den Rige met sin gudelige bøn/den Rige er for den Fattigis skyld/oc tuert imod/ den fattige for den Rigis skyld/at den ene skal formedelst kierligheds oc barmhiertigheds gierninger/beuise sin tro imod den anden/Thi Gud vil kreffue saadant paa den yderste dag. Giffuer du de fattige her i Verden det timelige oc forgengelige gods/da skalt du der imod i den anden Verden anamme det euige oc wforgengelige gode. Men vilt du her i Verden vende dit Ansict fra din Neste/ da skal Gud vende sit Ansict fra dig igien paa den yderste dag. Der saare lader oss giøre huer andre til gode/den stund wi haffue tid. Wi haffue her icke nogen bliffuende stæd/men wi lede effter den tilkommende. Det som wi nu sende bort faare oss/det skulle

wi finde i det himmelske fæderne Land / som er / i det euige liff/ Amen.

Den ij. Søndag effter Trinitatis/
Epistel j. Johan. iij.

KJere Brødre / forundrer eder icke / om Verden hader eder. Wi vide/at wi ere komne fra Døden/ til Liffuit. Thi wi elske vore Brødre. Huo som icke elsker sin Broder/hand bliffuer i døden. Huo som hader sin Broder/hand er en Mandrabere/ Oc i vide / at en Mandrabere/haffuer icke det euige Liff bliffuende hoss sig.

Der paa kiende wi hans kierlighed / at hand loed sit Liff for oss / oc wiskulle ocsaa lade vort Liff for vore Brødre. Oc naar som nogen haffuer denne Verdens gods/ oc seer sin Broder lide nød / oc tillycker sit hierte faar hannem / hnorledis bliffuer Guds kierlighed hoss hannem? Mine Børn/lader oss icke elske met Ord/eller met tungen/ men met gierningen oc met sandhed.

Huad giør Johannes i denne Epistel?

Hand skynder ossend nu stadelige til Broderlig kierlighed/ oc siger / at hand er it vist indsegel oc tegn til en ret tro. Hand straffer ocsaa stedze her til met øyenskalcke oc Mundchristne/ som mene / at Troen kand vel bliffue bestandig alligeuel hun er nøgen oc wden fruct/wden kierligheds gierninger oc barmhertighed.

Huad holder hand oss da faare?

Try stycker Første/de Christnis kaarss oc forfølgelse. Der Nest/ den Broderlige kierligheds fruct oc gaffn/ oc der imod den skade som kommer aff Broderlig had oc affuind. Det tredie/Christi Exempel som loed sit Liff for oss / huilcken wi skulle effter følge/oc lade ocsaa vort Liff for vore Brødre.

Huad

Huad siger hand om det første stycke?

Effterdi der er euig had oc trette / imellem de rette oc falske Christne / da trøster Johannes de rette Christne / oc siger Forundrer eder icke/mine Brødre/om Verden hader eder. Wi vide / at wi ere komne fra Døden til liffuit / Thi wi elske vore Brødre. Lige som hand vilde sige. Huo som vil vere en Christen/oc bekiende sin Christendom / Guds Ord / ære oc Naffn/ for den gantske Verden met munden / oc beuise met gierninger/ hand skal icke tencke/at hand vil her haffue it Paradis / Himmerige oc gode dage / oc gaa paa Rosen. Det bliffuer icke til. Euangelion/siger S. Paulus/Rom. j. er kaarssens Ord. Huor som Guds Ord er / der er / ocsaa forfølgelse oc kaarss. Oc huor som kaarssit icke følger ordet / der skal mand i sandhed icke rettelige kunde omgaaess met Ordet. Thi huor haffuer nogen tid nogen verit / som haffde oc forkyndede Ordet rettelige/ at hand icke leed forfølgelse oc modgang. Lige som S. Paulus oc scriffuer / ij. Timoth. iij. Alle de som ville leffue gudelige i Christo Jesu/ skulle lide forfølgelse.

Giff Exempel?

Abel bleff for Guds Ord skyld ihielslagen aff sin Broder Cain. Saa ere oc alle Propheter / alle Apostler / ia Christus selff ihielslagne. Christus siger icke forgeffuis Johan. xv. Haffue de huldet mit Ord/ da holde de oc eders / haffue de forfølget mig/da skulle de oc forfølge eder. Nu er der paa denne dag ingen Abel/at hand haffuer io sin Cain. Der er oc ingen Jsaac/at hand haffuer io sin Esau / ingen Dauid at hand haffuer io sin Saul. Lige som oc den Døbere Johannes haffde Herodem/oc Christus sin Caypham oc Pilatum. Saa skulle oc wi haffue vor Cain oc Esau / Herodem oc Pilatum. Der skal nu huer see til/at hand bær sit kaarss/ met taalmodighed i Troen oc i kierlighed for Guds skyld.

Huad aarsage er der til/at Verden hader oc forfølger de Christne?

Dieffuelen veed vel/ at wi ere komne fra Døden til liffuit/ oc at Christus haffuer reffuit oss aff hans strube / oc frelst oss fra hans rige/oc at hand haffuer icke mere mact offuer oss / som hand haffuer offuer de vgudelige Hyglere/huilcke hand holder

 fangne

fangne lige som hand vil selff/ hand driffuer/iager/hitzer oc opuecker dem imod oss/at de skulle forfølge oss paa det gruseligste/oc føre oss al wlycke paa/ oc paa det sidste ocsaa omkomme oc dræbe oss.

Er der da saa stor forgifftig had mellem de Wgudelige/ oc rette Christne?

De wgudelige haffue icke en Menniskelig/ men en Dieffuels had til de Christne / saa at de oc icke kunde haffue rolighed der faare/før de faa ødelagd oc omkommet dem/som Cain sin Broder.

Huor faare tilsteder den almectige Gud saadant?

Hand giør det oss til gode/ Thi wi seer oc befinder/at naar wi haffue gode dage/ere karske oc helbrede/oc haffue ingen fristelser/da bliffue wi lade/trygge oc forsømmelige/Saa at wi icke aleniste icke forfremmis i Guds kundskab/men ocsaa forglemme baade at paakalde oc tilbede Gud/oc falde i kiødelig begierlighed/ som wi see / at det gick met de Børn aff Jsraal. Der imod/naar wi ere i nød/ oc haffue stor modstandelse da kiende wi Gud/da paakalde wi hannem/da bliffue wi frimodige/oc tage hierte til oss aff Guds Ord / at wi smuct met taalmodighed/ kunde omdrage alle fristelser.

Huor paa kiende wi/at wi ere komme fra Døden til Liffuit?

Fordi/ siger S. Johannes / wi elske vore Brødre. Thi Broderlig kierlighed er icke en Menniskelig gierning/men Guds den hellig Aands gierning oc Troens fruct. Huor nu som den er/der er det euige Liff. Der imod er Broderlig had en Dieffuels gierning/oc vantroens fruct. Huor som den er/ der er den euige fordømelse.

Huad siger S. Johannes om det andet stycke?

Hand siger saa/ Huo som icke elsker sin Broder/hand bliffuer i Døden. Huo som hader sin Broder/ hand er Mandrabere. Oc i vide at en Mandrabere haffuer icke det euige Liff bliffuende hoss sig.

Huad meen Johannes met disse Ord?

At wi icke skulle tencke/at Johannes taler om en falsk kierlighed/giffuer hand til kiende/ hueden hand skal flyde / som er/

aff en

aff en retsindig tro. Wi skulle først haffue det træ/ der fructen skal komme aff. Samme træ er Troen til Jesum Christum. Den fruct aff det gode træ er kierligheds gierninger. Huor som troen nu er i hiertet / der boer Gud / der følger ocsaa liffuit effter. Thi Troen/siger S. Petrus/renser hiertene. Det skal oc vere saadan en tro/ huilcken / som der staar Gala. v. der arbeyder formedelst kierlighed. Der imod/huor som vantro er i hiertet/ der boer Dieffuelen/der er ingen Guds kierlighed/eller kierlighed til vor Neste/ Der vil oc følge den euige Død/som Christus siger/Johan iij. Huo som icke troer paa Guds Søn/ hannem bliffuer Guds vrede offuer euindelige.

Er da had oc affuind/ saa meget som mandslæt faar Gud?

Faar Gud er det saa meget at bære had oc affuind til nogen/som sla ihiel/Thi Guds bud kreffue icke aleniste it vduortis skin/men ocsaa hiertens veluillighed. Som naar Gud siger. Du skalt icke sla ihiel/ da vil hand icke aleniste/ at neffuen skal holdis stille/men hand forbinder oc vil haffue al had/ affuind oc mistanckelse nedlagd.

Huad siger hand om det tredie stycke?

Efterdi oss tyckis Broderlig kierlighed vere suar/da holder hand oss faare / Christi Exempel / huilcken wi skulle met rette efterfølge/efterdi wi haffue Naffn aff hannem/ oc siger saa. Der paa kiende wi kierlighed/at hand loed sit Liff for oss/oc wi skulle ocsaa lade vort Liff for vore Brødre. Det er it veldigt Exempel. Thi Christi kierlighed til oss vaar icke en almindelig kierlighed. Ja huorledis kunde hand verit større? Hand elskte oss icke saa/at hand aleniste for vor skyld forlod Himmelen/ oc kom til oss hid paa Jorden/men hand vdgyddede ocsaa paa det sidste sit Blod for oss/ oc tiente der met saa vel wuenner som venner. Lige som S. Paulus oc siger Rom. v. Der vti priser Gud sin kierlighed imod oss/ at Christus døde for oss/ der wi end nu vaare Syndere.

Huor vti staar broderlig kierlighed?

J tuende stycke. Først/at wi skulle tiene oc hielpe vor Neste/i sin nød/oc dele vort gods met hannem/huor som hand haffuer det behoff/at wi icke aleniste skulle elske met tungen oc Ord/

men ocsaa

men ocsaa met gierningen oc sandhed. Fordi siger her Johannes/ Naar som nogen hauffuer denne Verdens gods / oc seer sin Broder lide nød/oc tillycker sit hierte faar hannem / huorledis bliffuer Guds kierlighed hoss hannem? Lige som hand vilde sige/Huo som seer sin Broder lide nød/oc kand hielpe hannem/oc giør det icke/hand er hans Mandrabere/ Som den rige Mand vaar/Luce xvj. der loed Lazarum dø aff hunger.

Der nest/at wi ocsaa skulle lade vort Liff for vor Neste/ huor som det giøris behoff/ som Christus giorde for oss/ oc som Johannes her siger. J skulle oc lade eders liff for eders Brødre.

Haffuer oc saadan kierlighed sin fremgang hoss oss?

O HErre Gud/skulde wi lade vort Liff for vor Neste / wi giffue hannem icke gierne it stycke Brød / for Guds skyld / wi hielpe hannem icke gierne met it skerff eller en pending. Ja wi tencke snarere oc begrunde/ huorledis wi kunde met falsk oc swig drage fra den Fattige/det Gud haffuer vnt hannem/saa longt er det fra/at wi skulde sette bliffuit til for hannem.

Ere wi da oc Christne?

Ja/lige som Dieffuelen er hellig. Huorledis kand nogen vere en Christen/som icke vil følge sin Mestere Christm/ icke holde hans lerdom/icke leffue eller giøre effter hans Exempel? Det er io Guds befalning. Elsk din Neste lige som dig selff. Lige saa lærer Christus / Johan. xiij. Jeg giffuer eder it nyt Bud/at i skulle elske huer andre / Lege som ieg elskte eder. Der paa skal huer mand kiende/at i ere mine Discipler/om i elske huer andre. Saa siger Johannes j. Joh. ij. Huo som elsker sin Broder/hand bliffuer i liussit/ oc der er ingen forargelse hoss hannem. Oc huo som icke elsker men hader sin Broder / hand er i mørcket / oc vandrer i mørcket / oc veed icke huort hand gaar hen. Thi mørcket haffuer forblindet hans øyen.

ij. Her skulle oc alle de see til/som bande oc offuerskende deris Neste/ynske hannem ont / bede om oc begære at det skulde gaa hannem ilde/ia/giøre dem ont / som det aldrig forskyllede/ der som de dog skulde elske deris Wuenner/ oc bede got for dem/ Lige som Christus biuder Luce vj.

iij. De som vdsuge deris Nestis blod / oc fortære hans suare

arbeyde

arbeyde oc blodige sued/ met dyr tid de gøre/ naar alle vara stige op/ for deris girigheds skyld/ met besnigelse/ aager/ oc andre finantzer/ Der som de met rette skulde hielpe oc trøste fattige Folck/ der forderffue de dem i grunden/ oc fuldkomme saa det Ordsprock/ mand siger/ Det ene Menniske er det andet en Vlff oc Dieffuel/ der som hand tilbørlige skulde vere hans Gud oc Frelsere. Der faare beslutter Johannes dette Epistel/ oc siger. Kiere Børn/ Lader oss icke elske met Ord/ eller met tungen/ huilcket der er en smigrende/ falsk/ optencke kierlighed/ oc fører til Helffuede/ men met gierningen oc sandhed. Saa at wi met hierte/ mund oc gierninger ere venlige imod huer mand/ til at hielpe oc trøste. Saadan kierlighed fører til himmerige oc til det euige Liff/ Amen.

Den II. Søndag effter Trinitatis/

Euangelium/ Luce. xiiij.

DEr vaar it Menniske/ som giorde en stor Nadere/ oc bad mange der til/ Oc hand vdsende sin Suend/ paa Naderens time/ at sige til dem som budne vaare/ Kommer/ thi det er altsammen beridt. Oc de begynde alle effter huer andre at aarsage sig. Den første sagde til hannem/ Jeg kiøbte en Ager/ oc skal gaa vd/ oc besee hannem/ Jeg beder dig/ aarsage mig. Oc den anden sagde/ Jeg kiøbte fem paar Øxen/ oc ieg gaar nu hen/ at besee dem/ ieg beder dig/ aarsage mig. Oc den

tredie

tredie sagde/Jeg haffuer taget en Hustru/der faare kand ieg icke komme. Oc Suenden kom/oc sagde sin HErre det igen.

Da bleff Hosbonden vred/oc sagde til sin Suend/ Gack strax vd paa Stadsens strade oc gader/oc føer hid ind de Fattige oc Krøblinge oc Halte oc Blinde. Oc Suenden sagde/ Herre/det er giort/som du befalede/oc der er end nu rum. Oc Herren sagde til Suenden/Gack vd paa alfare Veye/oc hoff Gærde/oc nød dem til at komme hid ind at mit Huss kand bliffue fult Men ieg siger eder/At ingen aff de Mend/som vaare budne/skal smage min Nadere.

Huor om taler dette Euangelium?

Om en stor Nadere/ huilcken en Hosbonde beridde/ oc bad mange der til. Oc der Gersterne aarsagede sig oc vilde icke komme/befalede hand Suenden at gaa vd paa Stadsens stræde oc gader/oc føre der ind de fattige/Krøblinge/ Halte oc Blinde. Oc som der vaar end da mere rum/befalede hand Suenden at gaa vd paa alfare veye oc hoff Gærder/oc driffue ind huem hand kunde finde.

Huo er Hosbonden?

Det er Gud Fader/hand beridde en stor Nadere/som er/ Euangelij naadelige Predicken/i huilcken hand setter sin elskelige Søn Christum frem faar oss/ at hand skal vere vor mad/lige som hand selff siger Johan. vj. Jeg er liffsens Brød. Thi hand haffuer giffuet oss i denne Søn/sin retferdighed/ naade/Syndernis forladelse oc det euige liff. Nu hand giffuer ocsaa hoff denne dyrebar mad/en god Salat oc skarpt salt/det er/Kaarsset/pine angist oc bedrøffuelse. Oc det er offuermaade got/Thi at lige som det der er surt giffuer oss lyst til mad/saa beskicker oc kaarsset oc modgang Mennisken/at hand

hand sucker op i Himmelen/forlengis effter det euige Liff/oc begiærer at vere hoss Gud.

Huor faare kaldis Euangelium en Nadere?

Fordi at det skal vere denne sidste predicken faar den yderste dag/som Christus selff siger Matth. xxiiij. Euangelium skal Predickis om Guds Rige/i den gantske Verden/til it vidnisbyrd offuer alle Folck/Oc da skal enden komme.

Huor faare kaldis det en stor Nadere?

Icke aleniste for Hosbondens skyld/som er Gud selff/men ocsaa for denne Mad skyld/som er/det Guddommelige Ord/huilcket Christus selff er/Hand bæris frem/som sagd er/i Euangelio faar oss/at hand formedelst sin Død oc Opstandelse/haffuer forløsd oss/fra Dieffuelen/Døden/Synden oc Helffuede/bortaget Guds vrede oc den onde Samuittighed.

Huad Gester bad hand til denne Nadere?

Først bad Gud Abraham/til denne Nadere/der hand sagde til Huormen/Jeg vil sette wuenskab imellem dig oc Quinden/imellem din Sæd oc hendis Sed/den samme skal sønder træde dit Hoffuet/oc du skalt bide hannem i Hælen. Der effter bad hand Abraham/der hand sagde til hannem Gene. xvij. Jeg vil vere din Gud/oc i din Sæd skulle alle Folck velsignis. Der effter sende hand wden affladelse Propheter til det Israelitiske Folck/at de skulde fornye oc minde dem paa denne Jndbindelse.

Huor faare bad Gud Gesterne saa long tid tilforn/til denne Nadere?

Der skal ingen forundre sig paa/Efftherdi det er ocsaa seduanligt iblant Mennisken/at naar nogen vil giøre it besynderligt/store oc herligt Gestebud/da beder hand Gesterne nogle dage tilforn. De Folck Sibariter bade deris Gester it gantske Aar tilforn/paa det de skulde paa baade sider vel kunde berede oc beskicke sig der til. Efftherdi nu Gud Fader haffde beridt den aller herligste Nadere/da vaar det oc tilbørligt/at hand lang tid tilforn skulde binde Gesterne/at de skulde vel kunde beskicke oc berede sig/til denne Naderis time.

Huilcken vaar Naderens Time?

Der til

Der tiden bleff fuldkommen / at den Frelsere Christus skulde Fødis/lide pine oc dø/Da vdsende Gud sin Tienere den Døber Johannem/som sagde/kommer/det er altsammen be-ridt/Anammer den foriette Messiam.

Huad giorde de Gester som vaare budne?

De begynde alle/Den ene effter den anden/ at Aarsags sig. Den første sagde til Suenden/Jeg haffuer Kiøbt en Ager/oc skal gaa vd oc besee hannem/Jeg beder dig/giør min aar-sage. Oc den anden sagde/Jeg haffuer Kiøbt fem par Oxen/oc ieg gaar nu hen at besee dem/Jeg beder dig/giør min aar-sage. Oc den tredie sagde/Jeg haffuer taget en Hustru/der faare kand ieg icke komme. Disse skallede aarsager brugis end nu paa denne dag.

Er det da saa ilde giort/ at kiøbe Ager oc Oxen/oc tage en Hustru/ Kiøbte io Abraham en Ager til begraffuelse/ oc haffde der til met baade Oxen oc Hustru?

Christus fordømmer icke i dette Euangelio / at mand pløyer oc saar/at mand kiøber oc sæl/eller at mand giffter sig/thi saadant er icke ont i sig selff/Men hand straffer Creatu-renis store misbrug oc Guds foractelse/Thi Agre / Oxen oc Hustruer ere Guds Creature/Saa er det ocsaa Guds skick/at huer skal arbeyde her paa Jorden/Oc tage vare paa sit kald/Saa/at hand der met kand øffue sin tro til Gud/kierlighed imod sin Neste/ oc føre der hoss it vstraffeligt leffnet/ indtil Gud fører hannem endelige til denne Nadere/ det er/ til det euige liff. Men at mange Mennisker sla sig saa i denne han-del/at de der offuer forglemme Gud / Det er straffeligt/ Thi naar tid er at mand skal gaa til Predicken/Oc høre Guds Ord/Da siger Bønder/Wi skulle nu Pløye/saae vort Korn/meye/riffue Hø/oc giøre anden gierninger/der mere mact lig-ger paa/wi kunde icke tage vare paa predicken. Kiøbmend sige / Wi skulle reyse til Land oc Vand / tage vare paa vor næring oc biering / bruge vor handel / wi kunde icke gaa til Predicken. De som giffte ere/sige/Wi skulle tage vare paa vor Hussholdning/drage gods oc Pendinge tilsammen/føde Hu-stru oc Børn/wi haffue icke tid til at gaa til Kircke/oc høre predicken/

predicken/ Lad Prester gaa til Kircke/ de haffue rente der faare/oc nogen fordel der aff. Huad er nu dette andet/end som de vilde sige? Wi passe icke meget paa Himmelen/Der som wi ekon motte stedze leffue paa Jorden i glæde oc vellyst/da vaare wi til freds met alt det andet/Haffde wi saa megen vinding oc fordel aff Euangelij Predicken/som wi haffue aff vor handel/da vilde wi ocsaa gaa til Kircke/Men effterdi der henger ingen fordel hoss/da bliffue wi fra predicken/ oc tencke/at Kircken bier oss vel. Er dette icke at bespotte Gud/at foracte Christum/ oc traade hans salige Ord vnder Føder? Huorledis kunde wi mere synde/oc suarligere fortørne Gud? Huo vil paa det sidste frelse saadanne offuergiffne Mennisker fra Dieffuelen/Helffuede oc fra den euige død/Det kand icke andet vere/ end at de bliffue forderffuede til Liff oc Siel.

Huad giorde Hosbonden/ der Gesterne saa Aarsagde sig?

Hand bleff vred/oc sagde til sin Suend/Gack strax vd paa gaderne oc i strøderne i Staden/oc før hid ind/Arme oc Krøblinge/Halte oc Blinde.

Huilcke ere disse Arme/ Krøblinge/Halte oc Blinde?

De hellige Disciple / Toldere oc obenbare Syndere. Thi at der de ypperste Prester/ Phariseer/Scrifftkloge oc de ypperste iblant Jøderne / foractede denne salige Nadere/ Christi tilkommelse oc Euangelij predicken / Da kallede Gud fattige Fiskere/ Toldere/ obenbare Syndere/ huilcke ingen actede at vere verdige til Guds rige. Da bleffue Christi ord fuldkomne/ Toldere oc Skiøger skulle før komme ind i Himmerige / end i/ Matth. xxj. Oc Matthei. xx. De Sidste skulle bliffue de Første/oc de Første de Sidste.

Men den gang der var end da mere rum hoss Bordet/huad giorde da Hosbonden?

Hand sagde til sin Suend/Gack vd paa alfare Veye/oc hoss Gierde/oc nød dem til at komme hid ind/at mit Huss kand bliffue fult. Dette er Hedningers kald/Thi at der de fromme Jøder icke kunde opfylde Himmelen/ da kallede Gud ocsaa Hedninge.

Huad vil hand forstaa met Gader oc Stræder i Staden?

Der met vil hand forstaa Jøderne. Thi de vaare befattede met besynderlige Ceremonier oc Louer/lige som en Stad er ombygd met mure.

Huad vil hand forstaa met Alfare Veye oc Gierder?

Hedninge/de leffde effter deris eget sind vnder den obne Himmel/i allehonde Affguderi/synd oc ondskab/oc haffde ingen besynderlige Ceremonier eller Gudstieniste/De vaare icke heller befattede met Louer oc Bud/som Jøderne.

Huor faare befaler hand/at Suenden skal nøde dem til at komme ind?

Gud vil/oc hannem bør at haffue Gester til denne Nadere/ja skulde hand end opuecke dem aff Stene.

Skal mand da nøde oc tuinge Mennisken til Guds Ord?

Verdzlig Øffrighed/som side i Guds sted/Ere plictige til paa deris Embedis vegne/ at de skulle forfremme den rette Gudstieniste/oc afflegge falsk lerdom oc Affguderi/ oc straffe dem/som obenbare ere Vgudelige oc Gudsbespottere/de skulle ocsaa føre dem paa den rette vey igen/som ere forførde/oc tuinge dem til Guds ord oc Euangelisk sandhed/Til Troen skal mand huercken eller kand tuinge nogen mand/ Men til de middel/der Troen kommer aff/som til en ret Christelig skick/til en gudelig omgengelse oc it skickeligt leffnet/ Til Euangelij Predicken oc Guddommelig sandhed/oc til Guds ord er Øffrighed plictig at nøde oc tuinge deris Vnderdane/lige som mange fromme Keysere haffue giort.

Huad vil hand da der met at hand siger/Nød dem til at komme ind?

Saa meget vil hand sige/Holt dem faare/Himmelen oc Jorden Liffuet oc Døden/Naade oc Vrede/Salighed oc Fordømmelse/at de kunde omuende sig oc giøre Penitentze/Drag dem fra Gerderne/slid dem vd aff Tornebuskene/driff dem fra deris syndige leffnet/Oc der som de begynde at sige/Ver oss icke for meget streng/straffe icke saa haardelige/driff icke saa fast/da skalt du alligeuel icke lade aff/men bliffue stedze ved/nøde/tuinge/driffue/oc som S. Paulus siger. ij. Timoth.

moth. iiij. Predicke ordet / holt ved / huad heller det er i ret tid / eller i wtid / straffe / true / formane met al taalmodighed oc lerdom / ja det giøris offuermaade vel behoff. Befale dem ocsaa Satan / effter kiødet oc til kiødsens forderffuelse / at Aanden kand bliffue beuaret paa vor HErris Jesu dag / Ville de icke end da følge oc høre mit Ord / da skal ieg giøre saadan en Compelle intrare / at de skulle fornemme huor ieg er / Jeg vil hitze saa mange Hunde paa dem / kaste dem saa megen plage paa / skicke dem saa megen wlycke til / at de skulle gladelige oc gerne ville følge oc vere lydige.

Bruger Gud end nu saadan til nødelse?

Ja visselige. Paa det wi skulle komme til denne Nadere / oc lære at kiende Christum / da driffuer hand oss baade induortis oc vduortis / Induortis / formedelst Louens oc Euangelij predicken / Vduortis / formedelst mangfoldige fristelser / genuordighed / forfølgelse / bedrøffuelse / siugdom / Pestilenze / dyr tid / blodstyrtning oc anden wlycke / Salige ere da de som følge / Oc wæ dem som det foracte / oc ville icke komme.

Huad Dom siger Christus aff offuer de wlydige Gester?

Hand sagde / Jeg siger eder / at ingen aff de Mend / som vaare budne / skal smage min Nadere. Denne Dom sagde Gud aff / offuer alle dem / som foracte det Guddommelige ord / Denne dom gick først offuer de wtacknemelige Jøder / Thi de ere forherdede oc forblindede / indtil denne dag. Lige saa skal det ocsaa gaa den / som i vor tid foracte det Guddommelige ord / thi at lige som de nu foracte denne Nadere / oc elskemere deris Agre / Queg / Huss / Gaard / Hustru oc Børn / end Christum oc hans ord / Saa skulle de ocsaa paa den time / naar de skulle forlade alt dette / oc vilde da gierne komme / foractis igen aff Gud / oc høre disse ord / ieg kiender eder icke / Jeg haffde paa den tid beridt en herlig Nadere / oc kaastet meget der paa / oc bedet eder allesammen der til / men i foractede paa den tid mine velgierninger oc mit gode tilbud / haffue i nu selff noget bedre / end den Nadere ieg bad eder til / da behielper eder der met / det beste i kunde / denne min Nadere skulle i aldrig smage til euig tid. Det er ord oc ende der paa.

Huad er nu den rette Summa aff dette Euangelio?

Dette Euangelium straffer besynderlige tre Hoffuetlaster/ Hofferdighig/ Gerighed oc wkyskhed/ huilcke den gantske Verden er drucknet vdi/ som Johannes siger j. Johan. ij. Alt det som er i Verden / er Kiødsens lyst / oc Øynenis lyst / oc it hofferdigt leffnet/ Oc disse laster føre Mennisken i store hobe fra Gud oc fra hans ord/ oc drage dem til euige forderffuelse.

Huilcken er hofferdigheds Fruct?

Huor Hofferdighed er/ der skal vere offuerflødighed i alle ting/ i Mad/ Dricke/ kleder etc. Oc der skal intet fattis/ Haffuer mand det icke til at tage aff sit eget/ da skal mand laane oc borge/ at hofferdighed jo icke skal staa til bage/ men haffue sin fri fremgang/ Der kommer det da aff/ at mand holder meget aff sig selff/ oc foracter sin Neste/ der veed mand icke huorledis mand vil leffue/ huorledis mand vil klede sig / huorledis mand vil prale oc bramme / Saadanne Folck tage oc alle ord met Staalhandske mand taler til dem/ oc heffne enten strax deris harm met neffuen eller optendis i euig had oc affuind.

Huilcken er Girigheds fruct?

Huor Gerighed er/ Der fattis alle ting/ Der vil mand aldelis fortuiffle oc falde i miss haab/ Der æder mand sig aldrig mæt/ oc slycker aldrig sin tørst/ Der trøstis aldrig noget fattigt Menniske eller vederquegis enten met mad eller dricke/ der døer den arme Lazarus aff hunger / oc der tør aldri nogen enten vente sig hielp eller trøst hoss saadanne gerige stimpere/ kunde de redde it fattigt ælendigt Menniskis liff met en Pending eller it skerff/ ja met en mundfuld aff brød eller en drobe vand/ da giøre de det icke/ Som wi see paa den Rige Mand Luce. xvj.

Huilcken er Wkyskheds Fruct?

Huor wkiskhed er/ der er baade offuerflødighed oc fattigdom/ der løber offuer oc der fattis/ der er offuerflødighed paa alle Synder/ last oc wdyd/ Der er fattigdom paa al dydelighed/ tuct oc erlighed/ Der er it wbluferdigt/ fortredeligt/ slemferdigt leffnet / mand fructer huercken Gud / eller skammer sig faar Mennisken. Disse Mennisker som ere saa drucknede i hofferdighed / gerighed oc wkyskhed/ oc foracte nu det hellige

Euangelij salige trøst/ de skulle icke heller i det tilkommende Liff/naar de lide hunger oc tørst/met den rige Mand/bekomme nogen trøst til euig tid. Men de som komme til denne Nadere / de skulle her i dette liff bliffue timelige mette/ met den Guddommelige Naade/oc i det andet liff met euig herlighed oc salighed/Amen.

Den III. Søndag effter Trinitatis/

Epistel j. Petri. v.

KJere Brødre/ ydmyger eder nu vnder Guds veldige haand at hand skal ophøye eder i sin tid. Kaster al eder sorg paa hannem / thi hand sørger for eder.

Verer ædru oc vager/ thi eders modstandere / Dieffuelen gaar omkring / lige som en brølende Løffue / oc søger effter den/hand kand opsluge/ staar hannem imod oc verer faste i Troen/ oc vider / at lige den samme pine gaar edre Brødre offuer i Verden. Men al naadis Gud/ som kallede eder til sin euige herlighed i Christo Jesu/ hand skal fuldkommelige berede/styrcke/bekreffte oc grundfeste eder/som lide en liden tid. Den samme vere ære oc mact fra euighed til euighed/ Amen.

Huad holder denne Epistel oss faare?

Først/ Formaner S. Petrus oss til ydmyghed. Der nest/ til vaginhed oc ædruhed. Det tredie/ynsker hand oss at wi kunde voxe oc forfremmis i Troen.

Huilcken er den første formaning?

Saa siger S. Petrus. Kiere Brødre/ydmyger eder vnder Guds veldige haand/at hand skal ophøye eder i sin tid. Lægger al eders sorg paa hannem/thi hand sørger for eder. Dette er en

formaning til retsindig oc sand ydmyghed/ huilcken der skal vere hoss alle Christne. Thi huad giør en Christen mere vheldig/ end staaldhed oc hofferdighed? Kommer hofferdighed aff legemlig ondskab/ da er hun ond/ kommer hun aff gierningers tillid/ da er hun end verre. Scrifften siger om dem baade Luce xviij. Huo sig ophøyer hand skal fornedris/ oc huo sig fornedrer skal ophøis. Hedningerne kunde oc forstaa/ at hofferdighed staar Mennisken ilde/ oc at Gud kand icke lenge fordrage hende. Der Esophus bleff atspurt/ huad Gud giorde/ sagde hand. Hand fornedrer det som høyt er/ oc ophøyer det fornedrede.

Huor mangfoldig er ydmyghed?

Tuefolt/ en vduortis oc en induortis ydmyghed.

Huilcken er vduortis ydmyghed?

Naar it Menniske acter sig selff ringe oc holder meget aff andre Folck/ forsmaar ingen/ er huer mand velwillig oc redebeon/ ocsaa de onde oc Tiranner. Naar denne ydmyghed gaar aff hiertet da er hun en offuermaade herlig dyd/ til huilcken vor HErre Christus oc formaner oss/ Matthei. xj. Lærer aff mig/ thi ieg er sactmodig/ oc ydmyg aff hiertet.

Huilcken er den induortis ydmyghed?

Naar it Menniske kiender sin forderffuede natur/ oc fortuiler paa al sin fortienste/ gierninger/ væsen oc leffnet/ tilscriffuer sig huercken lidet eller meget/ men giffuer Gud alene ære. Hoss saadan ydmyghed er almindelige hunger oc tørst til den retferdighed/ der Christus kalder salig Matthei. v.

Huor faare skulle wi ydmyge oss?

Paa det Gud skal ophøye oss i sin tid: Lige som hand vilde sige/ Lader det icke forarge eder/ at Gud bliffuer lenge borte/ oc lader eder vndertryckis. Tøffuer ekon effter Herren/ seer icke til tiden/ at i skulle lenge ydmygis. I haffue en vis foriettelse/ at hand vil ophøye eder/ oc alligeuel hand end tøffuer lenge/ saa skal det dog ske. Giør hand det icke her i denne Verden/ da vil hand giøre det i den anden Verden/ der som det kand vere oss nytteligst. Saa ophøyde hand Lazarum/ Luce. xvj. Oc Tolderen Luce. xviij.

Sørger

Sørger da Gud for oss?

Ja visselige. Hører her huad S. Petrus siger. Legger al eder sorg paa hannem/thi hand sørger for oss. Lige som hand vilde sige. Gud sørger icke/aleniste for eder/at hand forskaffer eder/mad oc dricke/sko oc klæder/oc anden timelig næring/Men hand sørger ocsaa for eder i al nød / fristelse oc bedrøffuelse. Eders iammer gaar hannem saa til hierte/oc hand siger obenbare/ formedelst Zachariam i det andet Capitel. Huo som rører ved eder/ hand rører min øye sten.

Giff der Exempel paa?

Gud sørgede saa for Jsrael/at hand met en veldig haand førde dem aff Egypten/igennem det røde Haff/oc drucknede alle deris Fiender i Haffuit/hand førde dem igennem ørcken/ gaff dem Brød aff Himmelen / Vand aff Steenklippen/deris Klæder oc Sko sønderreffuis icke eller kunde slidis op. Hand besørgede dem ocsaa met Louer/Guds tienste/met Prester/Leuiter oc Propheter. Hand tilsagde dem ocsaa. Jeg vil vere eders Gud oc Fader/ i skulle vere mit Folck oc mine Børn. Den samme foriettelse haffue ocsaa wi.

Huilcken er den anden formaning?

Verer ædrue oc vaager/Thi eders Modstandere Dieffuelen gaar omkring/lige som en brølende Løffue/oc søger huem hand kand opsluge.

Huad kaldis at vere ædru?

At vere ædru/kaldis at it Menniske holder sig fra offuerflødig mad oc drick.

Huad kaldis at waage?

Vaage/kaldis at forfremmis i troen/oc bliffue stadig der vdi ind til enden. Som der talis om de fem vise Jomfruer Matthei. xxv. At de toge vare paa deris Herris Brudgommens tilkommelse/ oc beredde sig met lamper oc Olie. Disse tho dyder skulle altid findis hoss de Christne. Thi it drucket Menniske ligger som it Suin/soffuer oc snurcker/oc er icke skickelig til nogen erlig handel.

Huor faare skulle wi vere ædru oc vaage?

Fordi/at vor modstandere Dieffuelen gaar omkring/som en brø-

en brølende Løffue/oc søger effter huem hand kand opsluge. Wi ere her i Dieffuelens rige/ i it ont Herbere / ia i saadant it Geste huss/der som Hossbonden er en skalck/en Tyff/oc Mordere/ hand soffuer icke/ men gaar omkring/giffuer act paa vore seder/Ord oc gierninger/hand mercker grandgiffuelige/huor til wi ere tilbøylige/der aff tager hand aarsage/at offuerfalde oss/ Hand gaar oss icke obenbarlige vnder øyen/men hand sledsker omkring/seer vel til huor wi ere mest skrøbelige/der falder hand til/bruger al lyst oc snedighed. Lyckis det ene hannem icke/da tager hand it andet faare/ vil hofferdighed icke/da tager hand gerighed/ vil gerighed icke hielpe/ da tager hand wkyskhed/ vil wkyskhed icke frem/da tager hand had eller affuind. Hand lader icke aff før hand fører oss i fald. Thi hand er Guds oc alle Christnis største Fiende/som staar oss effter Liff oc Siel/ oc tencker at ødelegge oc forderffue oss i grund.

Huorledis falder hand til oss?

Jtuende maader/ legemlige oc aandelige. Legemlige/ naar hand i ynckelige maade omkommer Menisken/ den ene i ild/den anden i Vand/den tredie i strid/den fierde met forgifftelse/ den femte met Suerd oc Vand/ den siette met Pestilentze oc siugdom/lige som det tilstedes hannem aff Gud/ oc wi daglige forsøge for vore Synders skyld.

Aandelige/ naar hand locker Menisken til Synd/ last/oc wdygd/giør dem trygge/ oc riffuer Guds trusel oc straff aff deris øyen/saa at de følge hannem gladelige. Saa lockede hand Kong David til hoer oc mandrab/Ja vor første Moder Heuam/til Guds wlydighed/oc Dieffuelen lader sig i intet aff disse thu stycke til syne/som en brølende Løffue/thi der skulde da ingen ville følge hannem. Men hand forvender sig/som S. Paulus siger/ til liussens Engel. Oc naar hand haffuer giort skade/da lader hand først mercke sig/at hand er en brølende Løffue.

Huorledis skulle wi da imodstaa Dieffuelen?

Saa siger S. Petrus. Jmodstaar hannem i faste i Troen. Lige som hand vilde sige. J skulle vere ædrue/oc vaage/ at legemet

legemet kand vere diss mere skickeligt til det gode/oc haffue mindre aarsage til at synde. Men der met lader Dieffuelen sig icke eind sla oc offuerninde. Det rette Suerd oc de rette Vaaben ere/at i ere faste oc stercke i Troen/oc tage fat paa Guds Ord/ oc beskierme eder der met. Oc in Summa/berede eder paa god Rustning / oc Harrensk / huilcke Vaaben oc Vergie S. Paulus viser eder i sit Rustkammer Ephe. vj.

Huad skal ieg da giøre/at ieg kand staa Dieffuelen imod?

Naar Dieffuelen frister dig/oc du fatter Guds Ord i hiertet/oc forlader dig der paa met en fast Tro/oc tradzer oc est frimodig der paa/da skal hand icke lenge bliffue. Der som du kunde sige met it frimodigt hierte / See Dieffuel / det haffuer min Gud sagd/det er hans Ord/der bygger ieg paa/der staar ieg paa/ du giør det oc met mig huorledis du vilt. Paa Guds Ord vil ieg leffue oc dø/Da skalt du see oc føle/at hand skal strax vige bort/oc alle fristelser/wtaalmodighed oc besuaring skal falde bort. Men dette veed Dieffuelen vel/der faare lader hand det icke gierne komme der til/hand imodstaar oc forhindrer/huor som hand kand oc maa. Hand bruger al sin kaanst oc lystighed der til/at hand kand tage dig Suerdet/Vergie oc Vaaben aff haanden. Naar hand fører dig der hen/at hand giør dig laed/forsømelig/wlystig oc fortrøden til Guds Ord at høre/oc at giøre gode gierninger/locker dig til offuerflødighed i mad oc øl/ giør legemet wskickeligt / at du bliffuer tilbøylig til skalckhed/ vanart oc wdygd/da haffuer hand allerede vundet/Saa tager hand dig strax den hellig Aands suerd/ huilcket er Guds Ord/aff haanden. Lige saa giorde hand ved vor Moder Heua/hun haffde Guds Ord/oc haffde hun bleffuit der ved/da haffde hun aldrig faldet. Men strax Dieffuelen saa/at hun haffde icke fattet Ordet fast/oc tuilede/da reff hand det strax aff hiertet/oc førde hende i fald.

Huad er det hand siger. Vider at eders Brøder lide lige det samme i Verden?

Hand trøster de Christne der met/at de skulle vere taalmodige i angist oc bedrøffuelse. Lige som hand vilde sige. Forundrer eder icke/om i end skulle lide fristelse. Trøster eder der met/

at i ere icke de eniste/men at i ere flere/ia alle Christne skulle lide saadan modgang/ oc hielpe eder at stride.

Huad ynsker S. petrus de Christne?

Hand beslutter saa denne Epistel. Al naadis Gud/som eder kallede/til sin euige herlighed/ i Christo Jesu/den samme skal fuldkommelige berede eder/styrcke bekreffte oc stadfeste eder/ som lide en liden tid. Den samme vere ære oc mact fra euighed til euighed Amen. Dette er en smuck ynske/huilcken der er it bedrøffuit Hierte oc en bange samuittighed/gantske/ nyttelig/ia ocsaa velkommen. Thi naar it Menniske/som fristis aff Dieffuelen/hører/at S. Petrus siger. Wi skulle imod staa Dieffuelen i en sterck tro/ da motte hand sige. Ja vel sagd. Huor skal ieg tage saadan en sterck tro? Der kommer nu S. Petrus med sin ynske smuct til maade/oc siger saa. Kiere bedrøffuede Christne som lide fristelse/verer icke bedrøffuede sørger icke/all naadis Gud/icke it sticke/men naadens gantske fuldkommenhed/ som eder kallede/ til sin euige herlighed/icke aff eders gierninger eller fortieniste/men formedelst Jesum Christum/ hand skal berede eder fuldkommelige/det er/giøre eder fuldkomme i troen/ styrcke oc giffue eder krafft/saa/at i skulle bliffue sterckere/voxe/ oc forfremmis i Troen. Hand skal oc grundfeste/ det er/ stadfeste oc bygge eder paa saadan en grunduol/at i skulle bliffue bestandige/imod alle Helffuedis porte/Dieffuel oc Verden/oc bekiende Christum frilige oc obenbare/Oc lade oksaa liffuit/for Guds ære/huor som det giørs behoff. Den samme alle naadis Gud/som saa bereder/ styrcker/ stadfester/ oc giør oss krafftige i Troen/ vere loff/ære/priss oc mact/ i euighed/AMEN.

Den III. Søndag effter Trinitatis/

Euangelium/Luce. xv.

DEr komme allehonde Toldere oc Syndere til Jesum/at de villde høre hannem/ Oc Phariseer oc Scrifftkloge knurrede/oc sagde/ Denne anammer Syn-

mer Syndere oc æder met dem. Da talede hand denne lignelse til dem / oc sagde / Huilcket Menniske er iblant eder / som haffuer hundrede Faar / oc der som hand mister it aff dem / at hand ey lader de ni oc halffemtesinds tiuffue i Örcken / oc gaar hen effter dit som bleff borte / indtil hand finder det? Oc naar hand haffuer fundet det / legger hand det paa sine skuldrer met glæde / Oc naar hand kommer hiem / kalder hand sine Venner oc Naboer / oc siger til dem. Glæder eder met mig / Thi ieg haffuer fundet mit Faar / som var fortabt. Jeg siger eder / lige skal der ocsaa vere glæde i Himmelen / offuer en Syndere / som giør Penitenze / mere end offuer ni oc halffemtesinds tiuffuæ Retferdige / som icke haffue Penitenze behoff Eller huilcken Quinde er / som haffuer ti Pendinge / oc mister en aff dem / som icke tender it Liuff oc feyer Huset oc søger met flidt / indtil hun finder hannem? Oc naar hun haffuer fundet hannem / kalder hun sine Venner oc Naboersker / oc siger / Glæder eder met mig / Thi ieg haffuer fundet min Pending / der ieg tabte Lige saa siger ieg oc eder / at der skal vere glæde faar Guds Engle / offuer en Syndere / som giør Penitenze.

Huad giffuer dette Euangelium off til kiende?

Try stycker. Først huorledis Toldere oc Syndere holde sig til Christum / oc høre hans ord. Der nest / huorledis Christus anammer Syndere saa venlige. Det tredie / try Parabel / i huilcke

huilcke Christus giffuer til kiende/huorledis hand er til finde imod oss. Oc dette er it offuermaade trøsteligt Euangelium/oc it gantske deyligt Billede/i huilcket vor HErre Jesus Christus bescreffuis saa kierlig oc venlig/ at hand opleder oc finder det fortabte Faar/oc bær det hiem igen paa sine skuldre. Det skal Predickis oc besynderlige holdis de Mennisker faare/som aff suare fristelser ere forferdede oc i stor angist/oc haffue en mistrøstig Samuittighed/huilcke Dieffuelen vilde gierne føre i fortuifflelse at de aldelis skulde falde i miss haab/Paa det de formedelst denne Euangeliske trøst/kunde vederquegis igien/komme til rolighed/oc bliffue letsindige.

Huordanne Syndere findis der paa Jorden?

Treslaus Syndere/De første ligge i obenbare groffue Synder/oc ere saa forherdede i Synden/at de huercken tencke paa Gud eller paa nogen tuct oc erlighed/de forarge aff ret moduillighed alle Mennisker/oc tencke icke en gang/at de ville giøre Penitenze/oc bedre deris leffnet. Met saadanne Syndere haffuer Christus intet at giøre. De andre/føre vdnortis it smuct skinnende leffnet/men i hiertet ere de vgudelige vanartige Skalcke/det onde kalde de got det gode ont/Mørck kalde de liuss/oc liuss mørck/Løgn kalde de Sandhed/oc sandhed løgn. Met disse haffde Propheter oc Apostle meget at skaffe. Christus kalder dem retferdige/icke fordi at de ere retferdige/men fordi at de holde sig selff at vere retferdige. De tredie/bekiende deris Synder/holde sig til Christum/begiærede naade oc bede om deris Synders forladelse. Saadanne Syndere vaare Toldere/Mattheus/Zacheus oc andre flere.

Huad Folck vaare publicani?

Publicani vaare Toldere/som haffde for en Sum Pendinge betinget Tolden aff de Romere i land oc Stæder. Oc efferdi det beløb sig en stor Sum der de haffde betinget saadan Told faare/da pleyede de at plagge oc riffue at sig/Oc beskatte Folcket/at de saa kunde søge deris egen fordel der hoss/oc haffue stor vinding der aff. Der faare haff de de it ont røcte oc naffn hoss Jøderne/at mand kallede dem Publicanos/som obenbare Aagerkarle/Plaggere oc Røffuere.

Huor faa-

Huor faare komme Toldere oc Syndere til Christum?

Fordi at de vilde høre hans Ord/De fornomme oc kiende deris Synder/oc vilde gerne vere fri der fra. Oc efftherdi Christus tilbød dem Naade oc barmhiertighed / Syndernis forladelse/oc det euige liff / da komme de til hannem/ oc hørde hans hellige Euangelium/huilcket der er naadens oc det euige liffs ord. De ginde til Christum/ som de Siuge gaa til Læget/ Thi de Siuge kunde ingen sted haffue bedre væsen/end hoss Lægen oc Syndere kunde ingen sted haffue bedre/end hoss Christum/hand er den eniste der dem kand hielpe.

Huad giør da Phariseerne?

Saa forgifftelige onde ere de/at de icke aleniste hade oc forfølge Christum / men de bære ocsaa affuind ved / at arme Syndere skulde bliffue salige/De kunde icke fordrage/at de holde sig til Christum/oc hørde hannem/Der faare knurre oc murre de/oc ere ilde til freds der met.

Huad sag er der til?

Hand anammer Syndere (sige de) oc æder met dem/lige som de vilde sige/Selfflige søge tilsammen oc huer holder sig til sine lige/Skulde den mand vere en Prophete? Huo kand det tro? Efftherdi hand holder sig til saadanne løssactige Folck/ Hand er en Fraadzere/ en Vindrancker oc Tolderis ven/Saadanne naffn gaffue de hannem.

Er det oc da ret/ at de saa dømme Christum?

Det haffuer vel noget paa sig effter Verdsens løb/at dømme it Menniske aff det Selskab hand holder sig til/som mand siger/Sammen søge selfflige/Oc huer holder sig til sine lige. Thi wi seer faar Øyen/at Børn ville gerne vere tilsammen/ disligist ocsaa Drancker/ Daablere / Sambkiøbere etc. Dog skal mand icke strax giøre en almindelige Regel der aff/ lige som det skulde icke kunde anderledis vere/Thi saadanne Ordsprock feyle oc ere falsk i mange stycker. De ere icke alle siuge/ som haffuer deris omgengelse met de Siuge/thi at alle Læger skulde da ocsaa vere siuge/De ere icke heller alle wlerde/som haffue at giøre met de wlerde/ thi at alle Scholemestere oc Predickere skulde da ocsaa vere wlerde. Der faare knurrede oc

murrede

murrede disse Phariseer imod Christum / aff ret vanart oc fortredelighed. Thi Christus haffde icke sin omgengelse i Synderis huss for Mad oc Dricke skyld / men paa det hand vilde drage den fra deris syndige leffnet oc føre dem paa sandheds vey til det euige liff. Der faare skulde de met rette loffuet oc priset denne Guddommelige gierning / ja effterfult dette Exempel / oc giort lige saa / det haffde veret rettelige vel giort. Nu ere de saa optende i deris forgifftige ondskab / oc brende i had oc affuind / at de paa det høyeste laste oc straffe alle Christi ord oc gerninger / oc det er dem aldelis intet behageligt / huad Christus taler eller giør.

Huorledis kom det?

Christi Euangelium kand icke fordrage / at mand forlader sig paa Menniskelige gierninger / oc setter sin lid der til / Saa kunde der imod Oyenskalcke icke forlade den tillid der de haffde til deris egne gierninger oc fortienste. Der begyndis da den trette imellem Abel oc Cain / Isaac oc Ismael / Jacob oc Esau / Saul oc Dauid. Der knurre da Daglønerne imod Hosbonden / at hand giffuer den Sidste saa meget / som den Første / Der bliffuer den eldste Broder fortørnet paa sin Fader / At hand tager den fortabte Søn til naade igen.

Huad giør da Christus der til / at disse Phariseer saa knurre?

Hand giør effter seduane som hand pleyer at giøre / Thi naar Christus saa / at Phariseer oc Scrifftkloge knurrede oc bleffue fortørnede / da tog hand sig der aarsage aff / at forkynde Euangelij sandhed / Lige giør hand ocsaa her / oc siger tuende Parabel / met huilcke hand stopper munden paa dem / oc binder dem met deris egne gierninger oc Exempel.

Huilcket er det Første Parabel?

Saa siger Christus / Huilcket Menniske er iblant eder / som haffuer hundrede Faar / oc der som hand mister it aff dem / at hand ey lader de ni oc Halffemtesinds tiuffue i Ørcken / Oc gaar bort effter det som bleff borte / indtil hand finder det? Oc naar hand haffuer fundet det / legger hand det paa sine skuldrer met glæde / oc naar hand kommer hiem / kalder hand sine Venner oc Naboer / oc siger til dem / Glæder eder met mig / thi ieg

haffuer

haffuer fundet mit Faar / som vaar fortabt / Jeg siger eder/ Saa skal der oc vere glæde i Himmelen/offuer en Syndere som giør Penitenze/ mere end offuer ni oc halffemtesinds tiuffe Retferdige/ som icke haffue Penitenze behoff.

Huilcket er det andet parabel?

Saa siger Christus. Huilcken Quinde er der/som haffuer thi Pendinge/Oc der som hun mister en aff dem/at hun icke tender it Liuss/oc feyer Huset/oc leder flitelige/indtil hun finder hannem? Oc naar hun haffuer fundet hannem/kalder hun sine Venner oc Naboersker / oc siger / Glæder eder met mig/ Thi ieg haffuer fundet min Pending/som ieg tabte. Lige saa siger ieg eder/at der skal vere glæde faar Guds Engle/offuer en Syndere/som giør Penitenze.

Hvad vil Christus lære oss i disse tuende parabel?

Hand vil giffue til kiende/huorledis hand er til sinde imod oss/oc huad got wi skulle formode oc vente oss aff hannem/ Som er/at hand vil vere vor Hyrde/oc wi hans Faar/Oc der som wi forsee oss oc fare vild/da vil hand søge oc lede effter oss/ oc bære oss hiem paa sine skuldrer / Hand vil ocsaa som en flitig Quinde i huset / rense oc feye vor Samuittigheds huss/ met fristelsis / genuordigheds oc drøffuelsis kost / oc optende sit Guddommelige ordis lycte/ oc lede den fortabte Pending op igen/oc giøre saadan en glæde/at de hellige Engle i Himmelen skulle glæde sig der offuer.

Ere da wi det fortabte Faar?

Den Prophete Esaias siger/At wi haffue alle faret vild/ som it Faar. It Faar er it vanuittigt Diur / naar det løber bort oc far vild/da kand det icke hielpe sig selff/Oc der som Hyrden icke leder det op/oc henter det til bage igen/da døer det enten aff hunger/ eller forkommer i andre maade. Lige er det ocsaa met it Menniske/Naar it Menniske kommer i vildfarelse/forføris oc beueblis i Synd oc ondskab/ Thi der hører i sandhed icke ringe wmage til / men stor møye oc arbeyde/ at føre samme Menniske til bage igen paa den rette vey/ oc befri hannem fra saadan fare/angist oc nød/Thi det er icke mueligt/at det kand ske formedelst hans egen mact oc forarbeidelse/men

se/men Christus er den eniste/som met sin naade/kand hielpe oc befrelse hannem.

Hielper oc Gud da gierne?

Det kaastede Gud stor møye oc vmage at hand førde det fortabte Faar/det er/det Menniskelige Slecte/paa den rette vey igen/effter Adams fald. Hand sende Først sine hellige Propheter/Der nest sin enbaarne Søn Jesum Christum/Paa det sidstede hellige Apostle vd offuer den gantske Verden/Huilcket hand giorde altsammen aff den store lyst hand haffuer til at hielpe.

Huad velgierninger beuiser Christus Guds Søn oss?

Hand giør som en god Hyrde/hand leder effter oss/hand rober oc løber effter oss/hand tender sit Guddommelige Ordis lycte/lader Predicke Louen oc Euangelium faar oss/hand feyer vor Samuittigheds huss met fristelsers kost/indtil hand finder oss/Der tager hand oss da paa sin hellige Ryg/oc bær oss ind i Faarestien/ der ligge wi blødelige paa hans skuldrer oc ere vel fri baade fra Vlffue oc Hunde/ ja wi acte det intet om Hundene end giø vredelige at oss/oc Vlffuene grine at oss/oc lade deris blodige tender til syne/Vor Hyrde skal vel beskerme oss/at wi skulle vere fri baade fra Dieffuelen oc Helffuede/ indtil hand fører oss til den Himmelske Faaresti/der skulle wi til euig tid glæde oss met alle Engle oc himmelske Aander. Salige ere de/som begynde saadan glæde i Himmelen/Oc væ dem /som forhindre saadan glæde. Det er en salig ting at it Menniske offuer giffuer sit Syndige leffnet/oc retter oc bedrer sig/De hellige Engle glæde sig icke aff denne Verdens store pral/icke aff stor mact oc Rigdom/icke aff kaastelig bygning oc høye Pallats / icke i Menniskelige optencte Ceremonier/ Men der aff glæde de sig/at en Syndere giør Penitenze/omuender sig fra sit syndelige leffnet/Til it Christeligt leffnet oc omgengelse.

Lignis icke wi ved den fortabte Pending?

Ja visselige/ Wi ere skabte effter Guds billede oc tegnede met hans mercke/Men formedelst Adams fald bleffue wi Dieffuelens billede. Dog vaar Gud saa god/at hand stedze

optende sit Guddommelige ordis lycte/oc som en flitig Quinde i it Huss oplitte den fortabte Pending igen. Før end Syndfloden kom/der alting var forderffuet/oc Pendingen var fortabt/ da opuacte Gud den fromme Patriarck Noe/ at hand skulde formedelst det Guddommelige Ordis lycte lede den fortabte Pending op igen/men hand fant icke mange. Lige saa opuacte hand Loth før end Sodoma oc Gomorra bleffue ødelagde/ Oc Mosen før end Pharao oc de Egypter bleffue druckmede i det røde Haff. Lige opuacte Gud ocsaa Propheter før end Jsrael oc Juda fengzel gick paa. Oc Christus selff vdsende Apostle oc Disciple før end Jerusalem bleff forstyret/at de skulde lede den fortabte Pending op igen. Lige saa giør Gud end nu paa denne dag/Her er visselige en gruselig straff faar hender/formedelst huilcken alle ting skulle Ødeleggis oc bliffue til intet. Paa det nu Gud kand trøste sine Christne/styrcke oc beuare dem i troen/da tender hand sit hellige Euangelij klare lycte/end en gang/nu i denne sidste tid/oc leder effter det som er fortabt. Salige ere de/som lade sig finde/Oc ve dem/som skiule oc forstinge sig.

Kunde wi oc haffue nogen trøst aff dette Euangelio?

Ja visselige/Der som wi kunde trycke Christum ind i vort hierte/ som hand bescriffuis oss i dette Euangelio / da kunde wi dristelige biude Dieffuelen tradz/oc sige. See Dieffuel/dette er min trøst/Der ieg bygger oc forlader mig paa/At Christus er min Hyrde / Oc ieg hans Faar / forferde saa meget du vilt/ giør dig saa ond/ som du nogen tid kant/ det skal intet komme mig ved/Spør du mig at om ieg er from oc retferdig/ Da siger ieg/ney/Spør du mig at om ieg er en Syndere/ da siger ieg/ ja/ Oc huad om ieg haffde end den gantske Verdens synder paa mig? Saa vilde ieg icke end da fortuiffle eller falde i misshaab Jeg vilde forlade mig paa min trofaste Hyrde Christum oc skiude alle mine synder til hannem/ Jeg er jo der paa døbt / Oc haffuer Breff oc Segel her i Euangelio / At ieg er det fortabte Faar / Oc Christus den gode fromme Hyrde/Ja huor faare skulde ieg frycte/ligger ieg jo i hans beskyttelse oc beskiermelse/som giffuer mig sin wskyldighed

dighed oc retferdighed / at hun skal vere min egen / huilcken der beuarer oc bær mig / at ieg icke kand forderffuis / Thi at al den stund ieg bliffuer stadelige hoss denne Artickel / Jeg troer paa Jesum Christum etc. Da haffuer ieg intet at frycte faare / Thi ieg gaar icke da eller staar paa mine egne Føder / men ieg ligger paa Christi hellige Guddommelige ryg / saa / at ieg vel er fry fra Vlffue oc Dieffle / indtil den fromme / Hyrde Christus fører mig til den rette Faaresti.

Huorledis skal det da gaa dem / der icke kiende Christum / som nu er sagd?

De skulle bliffue i euig sorge oc bedrøffuelse / oc opslugis til euig tid aff Helffuedis Vlffue / Wi see naar it Menniske er bedrøffuet / da synis hannem at Soel / Mone oc Stierner formørckis / oc at alle Creature see vredelige paa hannem. Tuert imod / Naar hand er glad / da skinne alle ting oc ere hannem klare / lige er det ocsaa met Samuittghedsens sorge oc bedrøffuelse / thi at den som haffuer en bedrøffuet oc wrolig Sãuittighed / hand kand icke andet tencke / end at Gud staar bag hans ryg met en Kylle / oc vil sla til / oc at huer Engel holder it draget Suerd offuer hannem / oc vil stinge hannem ihiel / saa / at hand huercken kand haffue glæde eller trøst aff Gud eller aff noget Creature / Ja nogle Menniske komme saa langt i sorge oc forferdelse / at de icke kunde vel see paa Guds Creature / de kunde huercken see paa Solens skin / eller fordrage at Fule siunge / ja de ere fryctactige oc fly faar deris egen skugge / Oc saadant kommer altsammen der aff / at de icke holde Christum for en naadig barmhertig Gud / men for en Mosen / for en streng Dommere oc Tiran.

Huad skulle wi nu lære aff dette Euangelio?

Dette skulle wi lære / At est du en Syndere oc ligger nedsiuncken i synd / angist oc bedrøffuelse / est du besuaret i din Samuittighed / oc vilde gierne haffue trøst i dit hierte / oc stille din samuittighed til freds / oc haffue rolighed / Da skalt du haffue din tilfluct til den / der kand fuldkomme din begiæring / det er / til Christum Jesum / huilcken Faderen beskickede oc vdsende der til / at hand skulde trøste oss / Huilcken der ocsaa locker oc

kalder oss venlige til sig/sigendis/Kommer til mig alle i som arbeyde oc ere besuarede/Jeg vil vederquege eder/Holt dig til den fromme trofaste Hyrde/som sette sin Siel for sine Faar/Huilcken (som Esaias siger) der icke skal sønderbryde det knusede Rør/oc ey vdslycke den rygende Hør. Fly ind vnder den trofaste Hønis Christi vinge/som vil saa naadelige beskierme dig met sit Ord/hoss hannem skalt du finde alt det som du haffuer behoff til Liff oc Siel Thi efftersdi du est i Christi forvarelse oc varetect/oc bæris paa hans skuldrer/da bliffuer du en velkommen Gest i Himmelen. Men vilt du trøste dig nogen anden sted/oc i nogen anden/end i Christo/saa skalt du aldrig bliffue ret hiertelige glad/der som du end kunde tage alle Creature til hielp/oc haffde den gantske Verdens vellyst/Thi der bliffuer dog angist oc bedrøffuelse i din Samuittighed. Men vilt du holde dig til denne fromme trofaste Hyrde Christum/Trøste dig met hans hellige Ord/oc bliffue der hoss indtil enden/da vil hand løffte dig smuct venlige op/icke paa Vogne oc Heste/men paa sin Guddommelige Ryg/Oc bære dig smuct lystelige/vden al fryct oc forferdelse/ind i den Himmelske Faaresti/det er/ind i det euige Liff/AMEN.

Den IIII. Søndag effter Trinitatis/Epistel/Roma. viij.

KJere Brødre. Jeg holder det saa/at denne tids pinactelighed/er icke den herlighed verd/som skal obenbaris i oss. Thi at Creaturens omhyggelige forlengelse tøffuer effter Guds Børns obenbarelse/efftersdi Creaturet er vnder forfengelighed/imod sin villie/men for hans skyld/som det gaff der vnder i haabet. Thi Creaturet skal oc bliffue fri/aff det forgengelige væsens tieniste/til Guds

børns herlige Frihed. Thi wi vide/at alle Creatur forlengis met oss/ oc ere end nu stedze i banghed/ Oc icke de aleniste/men ocsaa wi selff / som haffue Aandens første grøde/ forlengis ocsaa hoss oss selff effter børnenis vduelelse/oc bie effter vore legemis forløssning.

Huad gior S. Paulus i denne Epistel?

Hand haffuer her til lært/huorledis wi formedelst Guds barmhertighed / bliffue retferdige/for Christi skyld/saa/at wi nu ere Guds Børn/oc Christi Metarffuinge/saa/at wi oc skulle regnere met Christo i det euige Liff. Nu kand saadant icke ske/wden saa er/at wi lide met Christo. Der faare formaner S. Paulus her/at wi skulle vere taalmodige vnder kaarssit oc i pine oc bedrøffuelse.

Er da en Christen vnderlagd kaarssit oc pine?

Verden tencker vel/at naar nogen er from/da gaar det hannem vel/oc hand haffuer god fred. Men met de Christne er det aldelis anderledis. Naar en Christen begynder at bliffue from/da gaaer det hannem ilde. Der kommer strax kaarssit/ pine/fristelse/genuordighed/forfølgelse/etc. Det skulde vere en Christen en salig ting/oc der findis dog intet mere wseligt paa Jorden/effter den vduortis anseelse. Der faare trøster S. Paulus de Christne her/oc siger. De skulle icke bekumre sig/fordi at det gaar dem saa ilde/for Troens oc det Christelige leffnets skyld/oc at de skulle icke lade noget kaarss/ehuor gruseligt det er/forferde sig/men fare stedze frem/ i taalmodighed/huad heller der kom̄er lycke eller wlycke/død eller Liff/Oc hand gior her besynderlige en veldig formaning til Taalmodighed/ oc det for tre sager skyld.

Huilcken er den første sag?

At wi skulle regnere met Christo i det euige Liff. Thi saa siger S. Paulus strax faare i denne Epistel. Ere wi Børn/da ere wi oc saa Arffuinge/ia Guds Arffuinge/oc Christi Metarffuinge/ der som wi ellers lide met hannem/ paa det/ wi ocsaa skulle ophøyis til herlighed. Som hand vilde sige. Lige som Christus offueruant al sin pine/oc hans kaarss forfremmedis hannem til

nem til

nem til euig lyckfalighed/saa skal ocsaa vort kaarss oc pine/ forfremme oss til alt got/glæde oc salighed. Thi Christus kand icke liuge/der som hand siger. Huor som ieg er/der skal oc min Tienere vere. Lader oss ekon see der til/ at wi kunde befindis at vere hans Tienere/oc følge denne Mestere effter.

Huilcken er den anden sag?

At tiden/i huilcken wi lide/er stacket. Thi saa siger S. Paulus. Jeg acter saa/at denne tids pine/er icke den herlighed verd/som skal obenbaris i oss/lige som hand vilde sige/Denne pinactelighed er en timelig oc forgengelig pinactelighed/ oc faar ende. Men den glæde oc herlighed som der kommer effter/ oc wi vente/er euig. Der faare er der ingen lignelse/naar som wi holde det ene imod det andet. Ja intet øye haffuer nogen tid seet/intet øre hørt/oc det er icke kommet i noget Menniskis hierte/huad glæde Gud haffuer berid dem hannem elske. Hand siger Johan. xvj. Eders bedrøffuelse skal omuendis til glæde/ Oc der skal ingen tage eders glæde fra eder. Oc S. Jacob siger i det. j. Capittel. Wi skulle holde det for idel glæde/naar som wi falde i mangfoldige fristelser.

Kaarss oc pinactelighed giør alligeuel ont?

Der ligger icke mact paa. Wi skulle icke haffue det bedre/ end vor kiere Mestere oc HErre Jesus Christus. En Discipel er icke mere/end hans Mestere/oc en Tienere icke mere end hans HErre. Wi skulle bære kaarssit met Christo/saa fremt wi ville vere delactige i hans Rige Alligeuel det nu giør ont oc we/saa voffuer en Christen det dog der paa/effterdi hand vender sine øyen fra denne Verden/oc seer formedelst Troen til det tilkommende/himmelske oc euige gode.

Huilcken er den tredie sag?

Creaturenis Metlidelse. Thi saa siger S. Paulus. Creaturens ombyggelige forlengelse/ tøffuer effter Guds Børns obenbarelse/effterdi Creaturet er lagd vnder forgengelighed/ imod sin vilie/men for hans skyld/som det gaff der vnder i haabet. Thi Creaturet skal oc bliffue fri/ aff det forgengelige væsens tieniste/til Guds Børns herlige frihed.

Huad vil hand met disse Ord?

Hand vil saa meget sige. Det gaar Guds Børn/lige som alle Creatur. Alle Creatur ere skabte aff Gud/ til hans loff/ ære oc tieniste/oc de wgudelige misbruge dem alligeuel til Dieffuelens oc Syndens tieniste. Lige som de nu handle ilde met Guds Creatur/saa handle de oc ilde met Gud selff oc bespotte hans hellige naffn/oc foracte hans salige ord. Saa giøre de oc imod alle Guds Børn/oc vende dem al wlycke til. Lige som Creaturene nu haabe oc vente deris endelige forløssning/saa haabe oc vente ocsaa Guds Børn/deris forløssning/huilcken der endelige skal ske paa den yderste dag. Oc dette er en vnderlig predicken/ huis lige mand neppelige finder i den gantske Scrifft/ som er/at Himmel/ Jord/ Maane/ Fule/ Fiske/ Diur oc andre Creatur sucke/haabe oc vente Guds Børns forløssning.

Huad er det at Creaturene sucke oc forvente?

At de ere wgudelige Mennisker vnderdanige/tiene oc ere dem tienstactige.

Giff Exempel?

Det aller deyligste Creatur/den smucke Soel tien minste parten de Fromme. Thi at huor som hun skin offuer en From/ der skin hun vel offuer hundrede tusinde Skalcke/Guds bespotere/ Oprøriske/ Tyffue/ Røffuere/ Aager karle oc Mordere/ oc hun nødis til at skine faar dem til deris wgudelige væsen oc leffnet / det giør hende icke ringe sorrig. Hun vilde at saadanne onde Mennisker/Horkarle/Bolere/Dranckere/Menedere/ oc andre saadanne wgudelige øyenskalcke/ icke skulde faa en gisel aff hendis skin. Men effter Guds skabning oc skick nødis hun til at lide oc omdrage det saa/indtil den yderste dag/ huilcken hun oc met hiertelig suck venter oc haabis til.

Sucke oc andre Creatur lige saa?

Alt det Gud haffuer skabt Mennisken til gode / Soel/ Maane/ Stierne / Himmel / Jord / Bierge oc Dale / Vand oc Land/ Fule i lucten/ Fiske i vandet/ Diur paa Jorden/ det Korn wi æde/ den Vin oc øl wi dricke/ øxen/ køer/ Kalffue/ Stude/ Faar/ Suin/ Gæss/ høns/ oc in Summa alt det mand misbruger/

rober

rober Jodnt oc we / offuer alle wgudelige Mennisker / oc de skulle ocsaa klage paa dem paa den yderste dag / Lige som der staar screffuit i Viszhedens Bog i det. v. Capittel. Hand skal giøre sin nidkierhed til it Harrensk / oc ruste Creaturene til hefn offuer sine Fiender.

Huad vil S. paulus met denne predicken?

Hand vil trøste de Christne der met / Lige som hand vilde sige. Verer dog icke saa bedrøffuede / vnder kaarszit oc i eders modgang / huilcken der er gantske ringe imod den tilkommende euige glæde. Fordi at i ere icke alene de der lide / men alle Creatur lide met eder. Der er ingen Ko / Kalff / Faar / Suin / at de io skrige offuer Guds Fiender / naar som de bøle oc bræge / thi de ere icke verdige til / at bruge dem / ia icke at de skulde æde en Mundfuld aff Brød / oc dricke en drick øl. In Summa alle Creatur ere ilde til Frids oc det giør dem we / ia dem er bange / lige som en Quinde / naar hun pinis met sit Barn. Solen vilde gierne vere duncker oc aldelis mørck. Jorden wfructsomelig / bære tidzel oc trone. Haff oc Vand vilde gierne bortsigis aldelis oc vdtørris. It Faar vilde heller bære torne end vld. En Ko vilde heller giffue forgifftelse / end melck / at de wgudelige Mennisker skulde icke faa nytte oc gaffn der aff. Men de skulle vere Gud lydige / til tiden kommer.

Skal oc Gud da forløse dem der fra?

Ja visselige. Gud haffuer besluttet / at Verden skal staa sin tid / oc som Helie Sprock vduiser / sex tusinde aar / der effter skal hun faa ende. Gud skal i sin tid støde alle Creatur tilsammen / oc som S. Petrus siger / forklare oc giøre dem ny igen.

Ere da alle Creatur forderffuede?

Ja / Solen er icke halff saa klar / som hun vaar skabt i begyndelsen / Men paa den dag skal Gud rense / purgere oc forklare hende igen formedelst ild / lige som S. Petrus siger / at hun skal bliffue sin gonge klarere / Disligist Jorden oc alle Elementer. Fordi forlengis dem oc hiertelige effter den dag / paa huilcken de skulle fornyeff oc forklaris igien.

Huad er det / at paulus siger / Creaturet er forgengelighed vnderlagd?

Hand vil saa meget sige. Alle Creatur/himmel oc iord/ Soel/Maane/Ild/Vær/Korn/Vin/Guld/Sølff/etc. ere idel arme fangne Tienere. De vilde hiertelige gierne tiene Gud/oc hans Børn/S. Peder/S. Poul/S. Johannes etc. oc andre Gudfryctige Mennisker/ Saa nødis de til der imod at tiene fortuifflede Misdedere oc forrædere/Judas/Pilatus/Herodes/ Cayphas oc andre saadanne wyndelige Kroppe/som intet an- det giøre/end laste/skende/forfølge/fordriffue/dræbe oc myr- de/Guds elskelige Børn/oc giøre sig alligeuel ingen Samuit- tighed der paa/Ja de mene/at de giøre Gud en stor tienste der met/Der faare robe alle Creatur / O naar/ naar/kommer den dag / Naar skal det en gong ske / at saadant iemmer / plage oc ælendighed skal faa ende / oc Guds Børns herlighed be- gyndis?

Robe da Creaturene saa/oc wi høre det icke?

Wi fornemme vel i nogen maade/Creaturenis suck oc skrig/ Men Gud hører det fuldkommelige. Slar du paa en sten/ da giffuer hand liud fra sig/sønderbryder du it træ/da knager det/stinger du it Diur/da skriger det/traader du paa en orm/ da krumper hand sig/De klage allesammen offuer deris wfuld- kommenhed / oc vilde gierne vere fri for den misbrug. Men de skulle lide saadan pinactelighed indtil enden / for hans skyld/som dem skabte/oc vere saadan vfuldkommenhed vnder- lagde.

Gaar det oc da oss Mennisker lige saa?

Lige som Creaturene sucke/klage oc robe/oc nødis til at lide/saa skulle oc alleGuds børn lide modgang oc vndertryckis/ for hans skyld/som lagde dem fristelse/kaarssit/pinactelighed oc drøffuelse paa/det kunde de icke vndgaa. Den stund wi leffue her paa Jorden i dette dødelige legeme/skulle wi bære vor iammer. Der faare døber S. Paul. alle Christne oc kalder dem Primitias Spiritus, Aandens første grøde/ i huilcken Guds Ord begynder at arbeyde/oc at vndertrycke Synden/der bliff- uer det ved / høygre kunde wi icke komme / Aandens gantske fuldkommenhed giffuis ingen paa Jorden. It Menniske for- mindsker vel Synden met Guds hielp/men aldelis fuldkom-

men bliff-

men bliffuer hand her icke i denne Verden. Det kand vel ske/ naar wi bliffue staalte/gerige/hadske/etc. Oc vilde gierne vere fri fra saadan Synd/ oc klage det faar vor kiere Fader/met vor Aands hiertelige suck/ at Gud kommer oc styrcker vor aand/ at wi bliffue i morgen mindre Hofferdige/ gerige/ hadske etc. end wi vaare den dag tilforn/bort effter en vge end mindre/ offuer end Maanit end mindre/offuer it aar end mindre/Saa longt kanden Christen komme der met/oc icke høygre eller lenger. Dette kalder nu S. Paulus alleuegne at voxe oc forfremmis i Troen/ oc at fare frem i Christi kundskab.

Haffue wi oc trøst/at saadan pinactelighed skal faa ende?

Ja/wi see almindelige/ at huor som der i Scrifften talis om kaarss oc modgang/der staar strax trøst hoss. Saa siger S. Paulus Acto. iiij. Formedelst megen bedrøffuelse skulle wi indgaa i Himmerigis Rige. Der staar først bedrøffuelse/der nest Himmerige. Saa siger oc Christus Luce i det sidste Capit. Skulde icke Christus saa lide / oc indgaa i sin herlighed? Der staar oc først pine/ der nest herlighed. Lige saa siger oc Paulus faare i denne Epistel. Lide wi met hannem/da skulle wi oc regnere met hannem.

Huorledis skal ieg da skicke mig vnder kaarssit oc modgang?

Holt stille vnder kaarssit. Ver Guds leer oc dey/lad Gud elte oc arbeyde dig/lad hannem høffle oc sincke/sauffue oc vdhugge dig. Det som skeer nu met dig/det skeer dig til gode/du skalt nu formedelst Christum fødis ny i kaarssit oc modgang. Haff ekon taalmodighed/haabe oc vente/du haffuer nu det rette tegn/at tu est Guds barn/fride dig oc ver glad/ at du est kommen til denne Spegel/oc lad kaarssit io icke forferde dig. Thi kaarssit oc modgang er den Guddommelige vduelelsis eniste Prøffuesten. Huo som kand met Christo staa hoss kaarssit/oc i pine oc plage befale sin Aand i den Himmelske Faders hender/hand skal oc vel bliffue tryg oc fri fra Helffuede/oc icke faare ilde/Ja Gud skal anamme hannem til sig formedelst sine hellige Engle/ind i den euige huile/oc det euige Liff/Amen.

Den IIII. Søndag effter Trinitatis/Euangelium/Luce. vj.

Verer barmhiertige/ lige som eders Fader oc er barmhiertig. Dømmer icke / Saa skulle i icke dømmis Fordømmer icke / Saa skulle i oc icke fordømmis. Forlader saa skal eder forladis. Giffuer/ saa skal eder giffuis. En fuld /knuget / skuddet oc offuerflødig Maade skal mand giffue i ederis skiød. Thi lige met den samme maade/der i maale met/skal mand maale eder igen.

Oc hand sagde dem en Lignelse. Kand oc en Blind Vise en Blind veyen? Falde de icke baade sammen i Graffuen? Discipelen er icke offuer sin Mestere/naar Discipelen er som hans Mestere/da er hand fuldkommen. Oc huad seer du en Skeff i din Broders Øye/oc Bielcken i dit eget Øye bliffuer du icke var? Eller huorledis kant du sige til din Broder/Holt stille Broder/Jeg vil drage Skeffuen aff dit Øye/oc du seer icke selff Bielcken i dit øye? Du Øyenskalck/drage først Bielcken aff dit eget øye/oc see saa til/ at du kand drage Skeffuen aff din Broders Øye.

Huad holder dette Euangelium oss faare?

Thu stycker. Først/huorledis Gud beuiser sig imod oss/ som en barmhertig Fader/ der lader sin Soel gaa op offuer Onde oc Gode/oc lader regne offuer de Retferdige oc Wretferdige. Der nest/ huorledis wi der imod skulle/effter dette Exempel beui-

pel beuise oss imod vor Neste / Som er/at wi skulle øffue oss i Kierligheds oc barmhiertigheds gerninger/ elske vore Fiender/giøre dem til gode som oss hade/Bede for dem der ere oss fortredelige/ icke sla igen / icke dømme / icke fordømme / gierne forlade/ gierne giffue/ gierne laane oc borge andre/ giffue gode raad/oc hielpe i huad maade wi kunde/Oc som Christus sagde in Summa/ Huad i ville at Menniskon skulle giøre eder/ det giøre i ocsaa dem.

Huad skal opuecke oss til saadanne gierninger?

Christus setter oss sin himmelske Fader til it Exempel/oc siger/Verer barmhiertige lige som eders Fader er barmhiertig/ huilcken der lader sin Soel gaa op offuer gode oc onde etc. Lige som hand vilde sige/ Seer/huad velgierninger min Fader beuiser Verden / formedelst Soel oc Regn / Thi at haffde icke Soel oc Regn veret / Da haffde Verden lenge siden veret øde.

Hui saa?

Vaare icke Soelskin da bleffue alle ting forderffuede aff fraast. Oc vaare det altid Solskin oc icke Regn iblant met/da visnede alting oc tiurdis hen/at der skulle huercken vore Foder til Queg eller Korn til Menniskon/Thi Gud giffuer oss hede oc tørre formedelst Solen / oc formedelst Regn / kuld oc fuct. Solen giffuer liff oc rørelse/ Regn giffuer safft/oc triffuelse. Saa beuarer Gud formedelst Soel oc Regn/alt det som voxer paa Jorden/Træ/Vrter/Korn/Vin/ Græss/Hø/oc alt som baade Mennisker/Queg/oc alle Creatur paa Jorden/ haffue behoff til deris legemlige ophold.

Huad vil Christus met disse Ord/Huilcken der lader Solen rinde op offuer Onde oc Gode?

Hand vil saa meget sige/Kiere Børn/vide i icke/huor from en Gud min Fader er? Da spørger Soel oc Regn at/der skulle i see/Huor mange velgierninger / Hand beuiser alle Mennisker/icke aleniste de Gode / Men ocsaa de Onde / som vide hannem ingen tack der faare/ Ja de hannem til løen Bespotte/Forhaane/oc paa det høyste Forfølge oc Fordømme hans Hellige Naffn / at de vel haffde fortient / at hand aldrig

aldrig skulle giffue dem noget Øyeblick/enten Soel eller Liuff/ Men euigt Mørck/Baade i denne Verden oc i den tilkommende/Oc at hand icke skulde giffue dem nogen naturlig Regen/ Men lade idel Suoffl oc Ild/ Sten oc Hagel sla ned paa dem/ oc hand er alligeuel saa naadig/taalmodig oc barmhertig en Gud/ at hand seer igennem fingre/oc lader dem prale oc bramme met hans gods/ lige som de selff ville/effter al deris fortredelighed/men væ dem/der som de icke rette oc bedre sig/der vil komme andet effter. Dette er en aluorlig oc streng Predicken. Ja visselige er det en streng predicken/ huilcken den deylige Soel oc Regn minder oss daglige paa/ja huert blomster paa marcken/ oc huert Løff i skouen/ Der er ingen fruct saa liden paa Jorden/at hun jo minder oss paa denne predicken/Lige som de vilde sige/Kiere Menniske til huem bære wi vor deylige fruct? Visselige til de argiste Skalcke paa Jorden/Jøder/Tørckere/ Hedninge/falske Christne/ de fromme faa mindst gaffn der aff/oc faa de end noget/saa missunder dog Verden dem det/ lige som wi nu skulle vere taalmodige oc nødis til at fordrage saadan skendelig misbrug/oc de Vgudeligis wret/indtil Gud paa det sidste forløser oss der fra/Saa skulle ocsaa i giøre. Verer barmhiertige/dømmer icke/fordømmer icke/ heffner eder icke/befaler Gud sagen/oc setter alting i hans Haand.

Huad vil Christus met disse Ord/Dømmer icke Fordømmer icke?

Met disse ord lærer Christus icke noget nyt/ men hand vdlegger det gamle Bud/ Du skalt elske din Neste lige som dig selff. Huert Menniske vilde gerne at hans Synder skulde stoppis ned oc skiulis/naar hand synder eller falder aff skrøbelighet. Begiærer du det nu aff en anden/siger Christus/da giør det ocsaa imod din Neste/ Døm icke/fordøm icke.

Skulle wi da see igennem Fingre met al Synd oc Last/tie stille/ oc icke straffe eller Dømme?

En Christen skal icke dømme paa sin egen Personis vegne/ men de der ere i befalning/ som Øffrighed/Regentere/Førster/ Raad/Dommere/huer Husbonde i sit Huss/ Scholemestere/ Predickere etc. skulle straffe/dømme oc fordømme/ icke paa

deris Personis vegne/men paa deris Embedis vegne/Rom. xiij. Det vilde skicke sig ilde/der som en Vnderdan skulde sige til øffrigheden/it Barn til Faderen/en Discipel til Scholemesteren/en Tyff til Bødelen/Ver barmhiertig/Døm icke/fordøm icke etc. Thi at skulde øffrigheden/Regentere/Dommere/huer Husbonde i sit huss/bruge idel barmhiertighed/da skulde Verden bliffue saa fuld aff Skalcke i en Maanet/at der skulde ingen kunde leffue tryggelige oc vden faare. Skulde oc en predickere tie stille til al falsk lerdom/Løgn/ vildfarelse/ last oc vdyd/da skulle mand inden it Aar icke finde mange Christne/ Christus siger Johan. xij. Det ord ieg talede/dømmer dem/ Mand skal i saa maade vel giøre forskiel imellem Personer oc Embede/En priuat oc enstig eneuerendis Person som icke er i befalning/skal icke dømme eller fordøme/men dem som ere i befalning er det tilladet/at dømme/ straffe oc fordømme. At Christus nu siger / Dømmer icke / fordømmer icke/ der meen hand Oretudere/ Belackere/ Baguaskere oc Skendegester met/som vden befalning/ aff fortred/ had oc moduillighed dømme andre/oc sige/Jeg vilde at denne eller den kunde falde/At hand stode aldrig op igen/ at der vaare stunget it Suerd igennem hannem/at hand haffde denne eller den Siuge. Huad er det andet / end at falde tuert ind baade i Guds oc i øffrigheds Dom/oc at Synde der til met baade imod den naturlige oc imod Guds Lou/ oc fordømme sig selff/Thi at er den en Mandrabere/der hader sin Broder/som Johannes siger/huor meget mere er da den en Mandrabere/der dømmer oc fordømmer sin Broder/Naar det er hannem icke befalet paa hans Embedis vegne.

Huem ligner Christus dem ved/ der dømme oc fordømme andre?

Hand kalder dem først blinde ledsagere/som de der baade forføre sig selff oc andre Menniske formedelst den dom de giffue effter deris gode tycke/oc siger/Kand oc en Blind vise den anden Blinde veyen/at de falde icke baade i Graffuen? Der nest/ kalder hand dem Bielckedragere oc Skieffuedommere/som de der see en Skieff i deris Nestis øye/ oc bliffue icke en Bielcke

var i

var i deris eget øye/ oc siger/ Huad seer du en Skieff i din Broders øye/ oc Bielcken i dit eget øye/ bliffuer du icke var? Eller huorledis kant du sige til din Broder/ Holt stille Broder/ Jeg vil drage Skieffuen aff dit øye/ oc du seer icke selff Bielcken i dit eget øye/ Du øyenskalck/ drag først Bielcken aff dit eget øye/ oc see saa til/ at du kant drage Skieffuen aff din Broders øye.

Huad er Skieffuen?

Intet andet/ end din Nestis ringe brøst oc feil/ At hand er falden/ aff skrøbelighed.

Huad er Bielcken?

Menniskens eget gode tycke oc velbehagelighed/ huilcket der forblinder hannem saa aldelis/ at hand ekon seer til andre Menniskers brøst oc breck/ oc huercken kand see eller kiende sin egen synd oc last/ som er meget større.

Giff Exempel?

Phariseerne dømde Christum fordi at hand helbrede de Siuge om Sabbathen/ Oc Disciplene fordi at de fastede icke saa offte/ oc tode deris Hender/ som de giorde/ Men de saae icke Vantroens oc deris Vgudelige Leffnets Bielcke i deris egne øyen/ at de stode imod den Guddommelige sandhed. Oc paa denne dag fordømme Papister Presters Ecteskab/ som er Guds skick/ oc see icke aff stor forblindelse oc forherdelse/ At de selff ligge i hoer/ skiørleffnet oc i it ret skendeligt leffnet/ imod Guds befalning oc skick/ De straffe ocsaa Regelbundne Mend som gaa aff Kloster/ oc kalde dem forløbne Muncke/ Fordi at de bryde deris falske løse løffte der de haffue giort Menniskens/ oc løbe fra Dieffuelen til Christum/ oc de see icke for deris vanuittigheds store Bielcke de haffue i deris egne øyen/ at de den stund giøre det rette løffte til intet/ der de giorde Gud Fader/ Søn/ Oc den hellig Aand/ i Daaben/ bryde Guds skick/ Vndertrycke Euangelium/ Forfølge sandhed/ Oc løbe fra Christo til Dieffuelen/ som de rette Apostate oc forløbne Christne. Saa vil nu Christus saa meget sige/ Dømme oc fordømme er en ond skendelig last/ Oc en ret Dieffuels hoffmodighed/ huilcken Menmisken vdretter icke andet met/ end at

end at de føre Guds Dom offuer sig selff. Der faare skalt du/ om du vilt dømme oc fordømme andre Mennisker / først tage dig selff om Næsen / oc stinge Haanden i din egen Barm / oc see den Skalck der sider i din egen hud / Oc giør dig saa først selff from / Tenck til bage / Oc læss det Register om dit eget leffnet / Da skalt du uden tuiffl finde saadan en Legende / At hun skal icke behage dig vel / Oc du skulde icke gierne ville / At det alt sammen skulde bliffue obenbare / Nu vel / Da giør du lige saa imod andre / Saa bliffuer du met fred.

Huad er det at Christus siger / Forlader / Saa skal eder ocsaa forladis igen?

Hand vil at wi skulle forlade vor Neste / alt det hand haffuer giort oss imod / met ord oc gerninger.

Huor faare setter hand der til / Saa skal eder forladis?

Hand vil der met vise oss bort til Fader vor / der som wi bede / Forlad oss vor skyld / som wi forlade vore Skyldener / lige som hand vilde sige / Ville i forlade / da skal eder forladis igen.

Ja siger du / Jeg kand icke saa forlade / min Neste haffuer syndet offuermaade svarlige imod mig?

Huor suart kand det vere / der det ene Menniske haffuer syndet imod det andet? Christus ligner det ved hundrede Pendinge Matth. xviij. Der det ene Menniske kand haffue Syndet imod det andet / Men den skyld som Mennisken er Gud skyldig / ligner hand ved thi tusinde Pund / det er en anden oc meget større Sum / Vilt icke du nu forlade din Neste det mindste / da skal Gud icke heller forlade dig det største.

Huad er det / at hand siger / Giffuer / da skal eder giffuis / En fuld / Knuget / skuddet / oc offuerflødig maade / skal mand giffue i eders skiød?

Hand giffuer til kiende met det Ord / Maade / at hand icke taler her om en ringe giffuelse / men om den som skeer i kiøb oc sal / Oc hand vil at huer skal selie sin vare saa dyrt / som hand vilde kiøbe den igen aff andre / oc at huer skal giffue it fult got maal eller Alen / om det er klede / En knuget oc skuddet maade / om det er Korn / En offuerflødig maade / om det er Øl eller

eller Vin/ Thi at huo som her handler anderledis end ret/ hand handler imod Guds bud. Du skalt icke stiele/ Oc Gud befaler i Louen Leui. xix. Oc siger/ J skulle icke handle wretferdelige i Dom/ met Alen/ met Vect/ met Maade. Ret Vect/ ret Pund/ ret Skeppe/ ret kande skal vere hoss eder/ Oc Deut. xxv. Du skalt icke haffue tho slans Vecter i din seck/ en stor oc en liden/ oc du skalt icke haffue tho Skepper i dit Huss/ en stor oc en liden. Her skulle Kremmere oc Kiøbmend see vel til/ som ekon søge deris egen fordel/ oc andre Folckis skade/ Huilcke Gud skal handle lige saa met igen som dette Euangelium siger/ Lige met den samme maade/ der i maale met/ skal mand maale eder igen/ Det gaar oc almindelige saa/ at saadant wretafflet gods som er adspurt met aager oc Tyffueri/ gaar lige som det kommer/ oc det som mand med Synden faar/ det met sorrig gaar oc kommer ingen mand til gaffn/ Gud blæss det bort/ at det forsuinder lige som en røg/ oc ingen veed huort det kommer hen/ Lige som Propheten Haggeus ocsaa siger/ De Rige oc Gerige skulle legge deris Pendinge i en reffuen oc brøden pung/ de skulle stedze samle/ oc haffue dog intet/ Oc aff det Date & dabitur vobis, skal bliffue/ Rapite & rapietur vobis.

Huad vil Christus da met disse Ord/ kand oc en Blind vise en Blind veyen/ at de falde icke baade sammen i Graffuen?

Hand vil met disse Ord forferde Almuen som hørde hans Predicken/ at de skulle vocte sig fra de Lærere som legge Guds Lou falskelige vd/ lige som hand vilde sige/ Jeg haffuer saa forklaret eder Louen/ at i kunde icke vel fare vild/ Men ville i høre Scrifftkloge oc Phariseer/ som legge Louen anderledis vd/ oc følge dem/ da falde i Blinde hoffuet kuldis i graffuen met de Blinde Ledsagere/ Thi huad kand dog en Discipel lære aff en wlerd vanuittig Scholemestere? Hand bliffuer lige som hans Mestere.

Huad vil Christus da met disse Ord? Huad seer du en Skeff i din Broders øye/ oc bliffuer icke Bielcken var i dit eget øye?

Hand straffer her alle dem/ som wbesindelige oc fortredelige dømme oc fordømme andre Folck/ oc icke ville kiende deris

egen brøst oc skrøbelighed / de see en Skeff i en andens Øye / oc fornemme icke en stor Bielcke i deris eget øye. Oc denne last oc brøst er saa almindelig paa Jorden / at der er icke noget Selskab saa lidet / ja icke end aff try eller fire Mennisker / at denne vanart oc wdyd er jo iblant dem / at dømme oc fordømme / fortale oc baguaske andre. Oc lige som en stegt Graaff / en god Kapune eller Hare riffuis oc slidis sønder i it Gestebud aff Gesterne oc fortæris / saa / at der bliffue ekon Benene igen / Saa bagædis ocsaa Menniskens i gilde oc gestebud aff saadanne Skeffdommere oc Bielckedragere / at de icke giøre dem liden skade paa deris ære / oc vdslycke deris gode rycte. Disse giffue selff til kiende / at de ere onde vanartige / forrodnede wfructsommelige Træ / som icke bære andet / end idel forderffuet Ormestungen fruct / Tidzel oc Tørn / synd oc ondskab / forargelse oc wdyd / oc høre fordi til Helffuedis ild. Men den gode salige fruct / som kommer aff gode fructsommelige Træ / oc aff fromme Gudfryctige Christne / den kommer huer mand til gode / nytte oc gaffn / hun hører til de Himmelske Laer / Det ær / til det euige Liff / Amen.

Den V. Søndag effter Trinitatis / Epistel / j. Petri. iij.

KJere Brødre / Verer allesammen ved it sind / metlidige / brøderlige / barmhertige / venlige. Betaler icke ont met ont / eller skendzord met skendzord / Men velsigner der imod / oc vider / at i ere kallede der til / at i skulle arffue velsignelse. Thi at huo som vil leffue oc see gode dage / hand skal stille sin Tunge / at hun taler intet ont / oc sine læbe / at de icke besuige / hand skal vende sig fra ont / oc giøre got / hand skal søge fred / oc efterfølge hannem. Thi at HErrens øyen see til de retferdige / oc hans øren

til deris Bøn. Men HERrens ansict seer til dem/som giøre ont.

Oc huo er den/som eder kand skade/der som i effterfølge det gode? Oc der som i oc lide for retferdigheds skyld/ saa ere i dog salige. Oc frycter icke for deris trusel/ oc forferdis icke/ men hellig giører den HERRE Gud i eders hierter.

Huad lærer S. Petrus i denne Epistel?

Efferdi S. Peder haffde lagd Christum til en grundsten/ oc giort alle Christne til Prester/ vnderuiser hand alle statter/ Vnderdanne/Suenne/Mend/Quinder/Vnge/Gamble huorledis de skulle holde sig. Der offuer giffuer hand oc nogle bud i almindelighed/som ere vore seder/omgengelse oc leffnet anrørendis. Oc hand setter her besynderlige tre formanelser/ Første/ huorledis wi skulle holde oss imod vor Neste/som er/vere metlidige/broderlige etc. Der nest/huorledis wi skulle holde oss imod vore Fiender oc Forfølgere i taalmodighed. Det tredie/Huorledis wi skulle holde oss imod Gud met vort hiertis helliggiørelse.

Huilcken er den første formanelse?

Kiere Brødre/siger S. Petrus Verer allesammen lige ved it sind/metlidige/barmhiertige/venlige.

Huad er at vere lige ved it sind?

Vere lige ved it sind/er saadan en dyd/at hun forener Menisken/saa/ at deris hierte oc sind komme offuer it/ oc de haffue lige sind/icke i de ting/som ere til vanære oc syndelige/men i de ting/som ere Guds ære/Guds Ord oc Naffn/den menige Mands nytte/oc vor Siels salighed anrørendis.

Huo kand føre saa mange hoffuit til it sind?

Det er icke vel noget kiødeligt Menniske mueligt / men hoss de Christne er det mueligt.

Huad er Metlidelse?

Metlidelse er saadan en dygd/ at den ene tager sig den anden til/dem

til/den ene sørger for den anden/ oc lader sin Nestis angist/ trang oc nød/iammer oc elendighed/gaa sig saa faare til hierte/som det rørde hannem selff paa/ lige som S. Paulus oc formaner Gala. vj. Den ene bære den andens byrde/ saa fuldkomme i Christi Lou. Der imod giøre Astorgi/vanartige Heydenske Mennisker/som taare sige/naar det gaar deris Neste ilde. Nu gaar det ret til/der kommer Gud ret til tide/Det er hans fortiente løen/Det er alt for lidet/O HErre straffe flux/etc. De ere Mandrabere faar Gud.

Huad er Broderlig?

Broderlig er/naar it Menniske elsker den anden/icke alenniste som en Ven/men ocsaa lige som en Broder/saa/at det er icke en falsk/optenct/farffuit kierlighed/met en retsindig broderlig kierlighed/som flyder aff hiertet/oc icke alenniste staar i Ord oc it vduortis skin. Til denne Broderlige kierlighed formaner Christus Joh. xiij.

Huad er at vere barmhertig?

At vere barmhertig/er/naar den ene er til sinde imod den anden/lige som Foreldre ere imod deris børn/oc Slectinge imod huer andre/huilcke/naar som de see eller høre/at deris Børn eller Fiender lide nød/da rører hiertet sig i liffuit paa dem/ia kiød oc blod/marrig oc been. Saadan en oprørelse aff hiertens grund skulde oc vere iblant de Christne/at den ene skulde icke forlade den anden/ der som hand oc end skulde tilsette eller lade sit liff der offuer / lige som Christus giorde for oss/ oc lærer j. Johan. iij.

Huad er at vere venlig?

Vere venlig/candidus/from/ retsindig/oprittig/er saadan en dyd/at it Menniske er sig selff mectig/oc kand indholde/ raade oc stille sit sind/ lader sig icke fortørne/ er forsyunlig/forstandig oc klaag/ vdlegger til det beste oc holder huer mand til gode/alt huad hand seer eller hører/er metlidig/ sactmodig/ behielpelig met trøst oc raad/at huer mand vil gierne haffue omgiengelse met hannem.

Dette er i sandhed herlige smucke dyder?

Ja visselige/Disse fem dyder skulde met rette brugis almin-

delige i Christendommen. Offrighed oc Vnderdanne / Predickere oc Tilhørere / Scolemestere oc Disciple / Foreldre oc Børn / Hoßbonder oc Tiunde / skulde besynderlige vere lige til sinde vdi Euangelij lerdom oc haffue it hierte / efftterdi wi haffue en HErre / en Tro / oc en Daab. Men denne ensindighed / haffuer Dieffuelē aldelis forstyrrit met mangfoldige Secter oc aarden / Stict oc Kloster. Der vilde stedze den ene vere bedre end den anden / icke i Troen / kierlighed oc taalmodighed / men aleniste i vduortis gierninger / steder / tid / mad / klæder oc andre saadanne Ceremonier. Huer vdualde sig en Helgen / at effterfølge / icke som samme Helgen haffde hafft sin tro til Gud / forladet sig paa oc elskt hannem aff hiertet / men som samme Helgen haffde bruget mad / klæder oc øffuet sig i vduortis gierninger. Oc det bleff paa det sidste til it ret Aberi. Saa mange Mennisker som der vaare / saa megen atskillighed oc besynderlig skick haffde oc huer serdelis til at leffue effter. Dette kaldis icke at vere ved it sind.

Huorledis kunde wi alle giøre enehonde gerninger ?

Huer haffuer i sin stat oc vdi sit kald / sin egen gierning / hulcken hand skal flitelige oc aluorlige tage vare paa / oc wi skulle alli geuel arbeyde paa at Troen kand vere i oß. Huor som Troen nu er / der er oc ret kierlighed. Huor kierlighed er / der er mand oc ved it sind / der følger da de andre dyder smuct effter huer andre / oc det gaar allenegne / venlige oc brøderlige til.

Hulcken er den anden formaning ?

Betaler icke ont met ont / eller skendzord met skendzord / men velsigner der imod oc vider / at i ere der til kallede / at i skulle arffue velsignelse.

Huad vil S. Petrus met disse Ord ?

Hand formaner til try ting.

Huor til formaner hand først ?

Hand siger saa / Huo som leffue / oc see gode dage / hand skal stille sin Tunge / at hun taler intet ont / oc sine læber / at de icke besuige. Lige som hand vilde sige. Huo som vil haffue lyst oc glæde / fred oc rolighed / hand skal holde sin mund / oc stille sin Tunge / icke aleniste hoß sine Venner / men ocsaa hoß sine Vuenner / icke bande / icke skende / icke last / icke haffue

sig selff /

sig selff/icke betale ont met ont/icke giffue ord for ord/bander for bander/ skendzord for skendzord/men meget mere velsigne/ oc tale det som er got/ erligt/ venligt/ nytteligt/ oc laader vel. Seer vel til/ at i ingen besuiger/ ingen giøre skader/ingen betaler. Der ere mange Mennisker som giffue gode Ord i vore øyen/ haffue hunning i Munden/oc galde i hiertet/oc stinger som en Snog/ de biude en god morgen met munden / oc ynsker met hiertet/ at hand skulde vere der/ som alle Vand komme tilsammen/oppe hoss Maanen/eller saa dybt i Jorden som hand er høyg til/Det er fruct aff it forderffuit træ/Ja Menniske som ere icke verdige til Guds velsignelse/ia det skal gaa dem som den cix. Psalme siger. De ville icke haffue velsignelse/saa skal hun oc bliffue longt fra dem. Du skalt bede met Dauid i den cxlj. Psalme. HErre vocte min mund/oc beuare mine læber.

Huilcken er den anden formanelse?

Hand skal vende sig/ siger S. Peder/fra ont/oc giøre got.

Huad vil S. Peder met disse Ord?

Hand bescriffuer her Penitentze/Thi huad er det andet/ at giøre Penitentze/end affdøde Synden/oc leffue i retferdighed/sky oc fly det onde/oc efftersølge det gode? Lige som hand vilde sige/Lad aff det onde/ haffuer du bandet / da bande icke mere/haffuer du skendet/da skende icke mere/haffuer du betalit ont met ont/ da giør det icke mere/ Lad det gaa/som det gaar/tag dig det intet til/ lad gaa ind at det ene øre/oc vd igen at det andet/ver stille/haffue taalmodighed oc omdrag. Sæt sagen ind til din HErre i Himmelen/hand vil heffne/lad det onde icke offueruinde dig/eller tage dig til fange. Men giør det som got er. Lad hofferdighed/ gerighed/ vkyskhed/ had oc affuind/oc andre suare Synder faare bort/kast fra dig mørckhedsens gierninger/legemens fruct/oc fatte Louens gierninger/ oc Aandens fruct/Ver ydmyg/ mild/ goduillig/ miskundelig/ giff den hungrue mad/den trøstige dricke/ besøg den Siuge/ arbeyde trolige/handle redelige met huer mand. Oc in Summa / huad du vilt at andre skulle giøre dig / det giør oc du dem.

Huilcken er den tredie formanelse?

Hand skal søge fred/ oc effterfølge hannem.

Huad vil S. Petrus met disse Ord?

Hand vil saa meget sige/ Naar som du bliffuer from/ oc vild leffue gudelige/ da giør du dig Verden/ Dieffuelen/ Tiranner/ oc alle onde Mennisker til Fiender oc Wuenner/ de løne dig ilde/ ocsaa for dine beste velgierninger/ de giøre dig megen trette/ fortredelighed/ møye oc arbeyde. Men acte du det intet/ lad dem bande/ skende/ laste/ formaledide. Verden giør icke det hun skulde giøre/ men det hun pleyer at giøre/ Søg du fred/ først den induortis fred/ formedelst Troen/ forsee dig alt got til Gud/ oc lad dit hierte/ aand oc Samvittighed huile i hannem. Der effter søg ocsaa den vduortis fred/ at du kant haffue en god forligelse oc leffue kierlige met Venner oc naboer Paa det sidste skalt du ocsaa søge fred hoss dine wuenner/ Ja hoss alle Mennisker/ saa meget som dig er mueligt. Giff ingen aarsage til kiff oc trette/ tuedract oc wenighed/ besynderlige for dette timelige oc forgengelige gods skyld/ lad det heller altsammen fare sin vey/ end du skulde trette oc kiffue for disse forgengelige ting/ oc miste der offuer det euige gode. Gud kand vel føde oc besørge dig. Thi HErrens øyen see til de Retferdige/ oc hans øren giffue act paa deris Bøn. Men HErrens ansict seer paa dem/ som giøre ont.

Ja siger du/ Der som ieg end giör ingen ont/ saa kand ieg dog icke nyde fred?

Her skalt du høre den trøst/ der S. Petrus giffuer. Oc huo er den/ siger hand/ som eder kand skade/ der som i effterfølge det gode? Oc der som i oc lide for retferdigheds skyld/ saa ere i dog salige. Oc fryćter icke for deris trusel/ oc forferdis icke. Lige som hand vilde sige. Det vaare vel tilbørligt/ naar i skicke eder tilbørlige/ erlige oc Christelige/ at i da skulde haffue loff/ beskyttelse oc beskermelse faar andre/ effterdi øffrighed/ er beskicket aff Gud/ de onde til straff/ oc de fromme til loff.

Men huad da/ om øffrighed seer igennem fingre/ eller giör mig selff forfang?

Da trøste dig først der met/ at du haffuer en god sag/ oc icke lider som Røffuere oc Tyffue. Der nest/ at Salighed er dem til

sagd oc loffuit/som lide wret for retferdigheds skyld. Wi skulle her haffue angist oc bedrøffuelse/men i det tilkommende Liff euig trøst/lige som Christus oc siger. Matthei v. Salige ere de/som lide forsølgelse for retferdigheds skyld/thi Himmerige hører dem til.

Hulcken er den tredie formanelse i denne Epistel?

Frycter icke for deris trusel/oc forferdis icke men helliger den HErre Gud i eders hierter. Lige som S. Petrus vilde sige. Lader Dieffuelen/Verden oc Tiranner tradze oc pucke/saa lenge de ville/de skulle dog lade aff paa det sidste/oc giøre ende paa deris raseri/Bliffuer ekon stadige i Troen/ i Guds fryct oc kierlighed/da skulle i haffue euig trøst oc glæde.

Huorledis skal ieg hellige Gud?

Naar Gud tilskicker dig it kaarss/ plage/eller bedrøffuelse/ da holt det for idel helligdom/ loffue oc tacke Gud der vdi. Oc der som dig end skeer wret/da ver stille oc bær det taalmodelige/ oc sig. Deo gratias, oc siung Te Deum laudamus, oc sig. Gud vere loffuit oc benedidet/at ieg findis verdig til/at lide noget for Guds skyld. Giør som Apostlerne giorde Acto. iiij. fryde dig i pine oc modgang. Oc der som Gud end tilsteder at kaarss oc bedrøffuelse/kommer offuer it fromt oc retferdigt Menniske/ saa giør hand det dog icke til forderffuelse/men meget mere til forbedring. Wi skulle oc icke anamme straffen i en anden mening/end som it faderligt riss/oc sige met Dauid. Jeg vil altid loffue HErren/ Hans loff skal stedze vere i min mund Psal. xxxiiij. Wi skulle giøre som den gode Job giorde/der hand haffde mist alle sine Camel / Faar / Asen / øxen / oc der til met sin Helbrede/oc hans Hustru end der offuer bespottede hannem/ sagde hand. Anammede wi det gode aff Gud/hui skulde wi oc icke da anamme det onde? HErren gaff/ HErren tog/HErrens Naffn vere loffuit . Det kaldis at hellige Gud i vore hierter/naar wi prise/loffue oc tacke Gud/baade i den lyckselige oc wlyckselige tid/ huad heller det gaar vel eller ilde/er surt eller søt. Gud giffue oss sin naade til/at dette kand saa ske/Amen.

Den V. Søndag effter Trinitatis/

Euangelium/ Lucæ. v.

OC det begaff sig/ Der Folcket trengde sig til hannem/ at høre Guds Ord/ Oc hand stod hoss den Siø Genezareth/ ocsaa thu Skib staa hoss Siøen/ men Fiskerne vaare vdgangne/ oc tode deris Garn/ Da traadde hand i it aff Skibene/ som hørde Simon til/ oc bad hannem at hand skulde legge det lidet fra Landet/ Oc hand sette sig oc lerde Folcket aff Skibet.

Oc der hand loed aff at tale/ sagde hand til Simon/ Far vd paa dybet/ oc kaste eders Garn vd/ at i drage en dræt/ Oc Simon suarede/ oc sagde til hannem/ Mestere/ wi haffue arbeydet den gantske nat/ oc finge intet/ men paa dit Ord/ vil ieg vdkaste Garnet. Oc der de det giorde/ finge de en stor hob Fisk/ at deris Garn reffuis sønder. Oc de nickede at deris Stalbrødre/ som vaare i det andet Skib/ at de skulde komme oc hielpe dem at drage/ oc de komme/ oc fyllede baade Skibene fulde/ at de suncke.

Der Simon Petrus det saa falt hand paa knæ faar JEsu/ oc sagde/ HERRE/ gack vd fra mig/ Jeg er it

er it syndigt Menniske / Thi hannem vaar kommen en Redzel paa / oc alle dem som vaare met hannem / for denne Fiske dræt / der de haffde giort met huer andre / Oisligist ocsaa Jacobum oc Johannem Zebedei Sønner / Simonis Stalbrødre. Oc Jesus sagde til Simon / Frycte dig icke / thi at nu her efter skalt du tage Mennisker. Oc de førde Skibene til Landet / oc forlode alting / oc følde hannem efter.

Hvad giffuer dette Evangelium oss til kiende?

Tre Artickle. Først / Christi store flidt oc aluorlighed hand brugede i Predicke Embedet: Oc Folckens brennende oc hiertelige begæring til at høre Guds Ord. Der nest / Det Guddommelige Ordis krafft / at Gud vil besørge dem til Liff oc Siel / som høre hans Ord. Det Tredie / Den Aandelige betegnelse paa dette Fiskerj.

Huor paa kand mand mercke Christi vindskibelighed i Predicke Embedet?

Christus bescriffuis oss i Euangelio / At hand Predickede i mange maade / gaaendis / staaendis / sidendis / reysendis til Vand / til Land / hoss Haffuet / oc paa Haffuet / Hand vandrede gennem Judeam / Galileam / oc Hedningernis egn / hand predickede i Scholer oc paa gader i Stæderne / i Orcken / oc paa Bierge / hand helbredede de Siuge / trøstede de Bedrøffuede / oc forsømmede intet / aff alt det en trofast Hyrde oc en god Scholemestere tilhørde / oc burde at giøre / Huor paa wi skulle see oc mercke / at hand søgte icke sin egen nytte eller fordel / men alle Menniskers salighed / oc at hand er alene alle Menniskers trøst oc forhaabelse til land oc til Vand / Oc at baade predickere oc de som høre predicken skulde haffue it Exempel / der de kunde tryggelige oc vden Samuittighedens besuæring / efftersølge.

Huor aff skulle predickere haffue it Exempel?

Aff Christo / som kom alligeuel at hand bleff icke kaldet / Lerde oc predickede Euangelium faar de arme villdfarende Faar. Lige nu som Christus vaar velvillig oc redebon til at

 predicke /

predicke naar som hand oc icke haffde vden en som Nicodemum/eller Mariam/Saa skal oc en Predickere tage flitelige vare paa sit Embede/ paa det den lade oc vtro Suends straff/ som graffuede sin Herris Pund ned i Jorden/icke skal komme offuer hannem/ Matth. xxv.

Huor aff skal Almuen tage it Exempel?

Aff Folcket/ som trengde sig til Christum/ at høre hans Ord. Lige nu som dette Folck giorde her/saa skulle alle Christne giøre/gerne gaa til predicken/ høre Guds Ord/ oc lade sig vnderuise/Thi huad hielper det/at en Predickere lærer oc predicker meget/naar ingen vil høre oc anamme Ordet/ det er Almuen lige saa vel befalet at høre Guds Ord/som det er en Predickere befalet at Predicke/ Ja/ skulle de vere salige/ som høre oc beuare Guds Ord/da ere oc visselige de ælendige/som foracte oc icke ville høre Guds Ord/ Der faare staa disse thu sticke tilsammen/at lære oc at høre/at en Predickere skal aluorlige lære oc Predicke Guds Ord/oc Almuen skal flitelige høre oc anamme Ordet.

Haffde io Jøderne Louen oc Propheterne/Hui trengde de sig da saa saare til Christum/lige som de haffde hafft nød oc trang for Guds Ord?

Det gick her til/som Jeremias beklager i det v. Cap. At hand gick omkring i det gantske Jerusalem oc liete/om hand nogen sted kunde finde Retferdighed/men hand fant ingen/ Nu vel tenckte hand/Den arme Hober vforstandig/veed intet aff HErrens Vey/ieg vil gaa til de Veldige/oc tale met dem/de skulle vel vide aff HERRENS vey/ oc aff deris Guds ret/ Men de haffde allesammen sønderbrødet aaget/ Fra den tid bleff det dag fra dag jo lēger jo verre. Der Christus nu begynde at Predicke/icke som Phariseer oc Scrifftkloge/Men veldige/ da løb alt Folcket til hannem i store hobe/ saa/ at de huercken haffde rum paa Gader eller i Huss/ Ja huort hand vende sig hen/huad heller hand reyste vd i Ørcken/eller gick op paa Bierge/eller drog bort til Haffuet/da følde de hannem/De bleffue icke til bage fordi at veyen vaar long oc suaer eller at Biergene vaare høye/eller at Haffuet vaar grumt oc brusede.

Huor

Huor stod Christus paa den tid/der hond hand haffde denne predicken?

Hoss den Siø Genazareth. Denne Siø giør Jordan i Galilea/ oc hand haffde mange deylige Stæder/som Julia/ Tarichea/Capernaum/Tiberias/Betsaida. Der aff haffuer hãd oc det Naffn/at hand kaldis/det Galileiske Haff/oc Tiberiadis Haff. Folcket trengde sig her saa hart ind til Christum/at de paa det neste haffde trengd hannem aff Haffsbredden/vd i Haffuet.

Kunde Christus icke enten bleffuet fast staaendis paa Haffsbredden som en Muer/ eller om de haffde trengd hannem vd i Vandet/ staaet offuen paa Vandet oc predicket/Thi hannem er ingen ting wmuelig?

Der staar screffuet/ Du skalt icke friste Gud din HErre/ Efftерdi der vaar Skib til stede/da giordis det icke behoff at hand skulde staa paa Vandet / Saa vaar hand icke heller kommen til Verden/at hand vilde giøre alting effter sin Guddommelige mact/men naar der vaar trang oc nød paa ferde/ da vilde hand formedelst iertegen oc vnderlige gierninger beuise sin Guddom.

Huad giorde hand hoss Haffuet?

Hand saa thu Skib staa hoss Siøen/ Effterdi Fiskerne nu vaare vdgangne oc tode deris Garn/da traadde hand ind it aff Skibene/ som var Simonis / oc bad hannem/ At hand skulde legge det noget vd fra Landet/Oc hand sette sig/oc lerde Folcket/aff Skibet.

Huad giorde Christus effter predicken?

Hand sagde til Peder. Far vd paa dybet/oc kaste eders Garn vd/At i kunde drage en dræt.

Huad suarede Petrus?

Hand sagde / wi haffue arbeydet den gantske Nat / oc finge intet/Men paa dit ord vil vdkaste Garnet/Oc der de det giorde / Finge de en stor hob Fiske / oc deris Garn reffnis sønder / oc de nickede at deris Stalbrødre / som vaare i det andet Skib / at de skulde komme / oc hielpe dem at drage/Oc de komme oc fyllede baade Skibene fulde/ saa/at de suncke.

Huad vil

Huad vil denne Historie lære oss?

Try stycker. Først/at alle Menniskis rad/anslag opsæt oc gierninger ere intet/naar som de icke begyndis i Guds Naffn. Der nest at Christus er icke aleniste en HErre offuer Himmel oc Jord/men ocsaa offuer Haffuet/oc offuer alt det der er vdi. Lige nu som Gud tilskickede Israels Børn i Ørcken/saa stor en hob Vactel/at Leyeren var skiult met Fule/saa gaff hand dem her saa offuerflødige Fiske/at de fyllede baade Skibene. Det Tredie/ At wi skulle see/hueden det kommer at wi triffuis/forfremmis oc vdrette noget met vort arbeyde/Som er/at det kommer aff Guds Ord/Huor met hand vil giffue til kiende/at huilcke Mennisker som høre hans Ord/anamme oc beuare det i hiertet/dem skal icke fattis føde oc næring/huercken til Legeme eller Siel/Dog skal huer bruge de middel/der Gud haffuer giffuet der til/oc tage flittelige vare paa sit kald.

Huilcke ere de middel?

Arbeydi oc haabe/Disse thu stycker vil Gud haffue aff oss/Der faare siger hand til Petrum/Far vd paa dybet/oc kaste eders Garn vd/lige som hand vilde sige/Giør ekon det som Fiskere bør at giøre/Arbeyde oc haabe/oc lad mig sørge for næring oc biering.

Ere disse Ord aleniste sagde til Fiskere?

Ney. De ere sagde til alle Mennisker i alle Stater/Gud siger til Øffrighed/J skulle holde mine Bud ved mact/forfremme mit Ord/beskierme Viduer oc Faderløse Børn/straffe de Onde/beskierme de Fromme/holde fred oc rolighed/dømme effter Retferdighed/Dette er det der i skulle tage vare/oc det hører til eders Embede/Der nest skulle i lade mig sørge for eders ophold oc legemlige føde. J Vnderdane/skulle vere eders Øffrighed lydige/trofaste/sandrue/bruge eders handel vden andre Folckis skade/oc skicke eder imod andre lige som i ville at de skulle skicke sig imod eder etc. J predickere/skulle rettelige forkynde Guds ord/oc vise Mennisken den rette vey til det euige Liff/i skulle vddele de høyuerdige Sacramenter effter Guds egen befalning oc skick/oc vocte eder fra falsk lerdom. Du Fader oc Moder skalt optucte dine Børn oc Tiunde til

Guds loff oc ære/oc til din Nestis hielp oc trøst. Du Søn Dotter/Suend/Pige/ skalt vere lydig/ trofast/ sandru/ vocte dig fra ont Selskab/oc giøre det som ret er/oc lade saa mig sørge for eders føde oc legemlige ophold.

Følge oc alle Mennisk e oc ere denne Christi formaning Lydige?

Der ere mange Mennisk e/som huercken acte Guds Ord eller deris kald/oc mene/ at de haffue alting aff deris arbeyde. Der faare tage de sig stor sorge oc omhyggelighed til/de haffue huercken nat eller dag rolighed/de spare icke at arbeyde paa Hellige dage/de kunde aldrig saa driffue deris Tiunde oc Queg til treldom oc arbeyde/at de vilde jo mere/oc mene/at de der met ville bliffue Rige/Men de fare meget vild. Der ere andre som at spørge deris føde/ oc nære sig met idel Synd/met aager/ snedighed/ Finantzeri/ besuigelse/ falsk oc suig/ de stiele/røffue/ liuge etc. Men dette er icke at Fiske i Guds Naffn/Gud vil at huer skal handle oc skicke sig effter sit kald/dog saa/at hand skal begynde det i Guds Naffn/oc paa Guds Ord/Oc huilcke som det giøre/de skulle visselige faa HERRENS velsignelse/oc forfremmis i alle maade oc triffuis til Liff oc Siel/ Guds oc ære.

Huad giorde Petrus der hand haffde saa Fisket?

Hand falt paa knæ faar Jesu/oc sagde HERRE/gack hen vd fra mig/Jeg er it syndigt Menniske.

Huor faare talede Petrus disse Ord?

Hannem vaar kommen en forferdelse paa/oc alle dem som haffde veret met hannem/ for denne Fiskedræt/der de haffde giort met huer andre.

Huad forferdelse var det?

Icke en ringe forferdelse/men saadan en forferdelse/som saa haffde beslaget hannem met redzel/at hand fryctede Døden oc Helffuede. Thi Disciplerne kiende aff dette Mirackel/ at Jesus er en rette Messias/oc de see hans store Almectige Maiestat oc herlighed/der aff forferdis Samuittighed/oc fornemme deris Synder / som S. Petrus her lader sig høre / oc siger/HErre/Gack vd fra mig etc.

Giør oc

Giør oc Petrus ret/at haud taler diſſe Ord?

Efferdi Chriſtus ſelff bekiender / Matt. ix. At hand var kommen for Synderis ſkyld / da ſkulde Petrus met rette ſagd/ HErre/kom til mig. J det hand ſiger/Jeg er it ſyndigt Menniſke/ der giør hand ret vdi. Wi ſkulle ocſaa efterfølge hannem i dette ſtycke/ oc bekiende oſſ for Syndere. Men at hand ſiger/ HErre/gack fra mig/der giør hand wuiſlige vdi/ Thi den ſom er en Syndere/hand ſkal icke fly fra Chriſto/men meget mere holde ſig til hannem/falde paa Knæ/oc bede om Naade/Men efterdi Petrus ſagde diſſe Ord aff en ſimpel mening oc forferdelſe/da holder vor HErre Chriſtus hannem det til gode/oc trøſter hannem.

Huad ſiger da Chriſtus til Peder?

Frycte dig icke/Thi at nu her effter ſkalt du tage Menniſker. Met diſſe Ord førde Chriſtus diſſe Diſciple aff den forferdelſe til glæde aff Helffuede til Himmelen/aff fordømmelſe/til det euige Liff / lige ſom hand vilde ſige/Kiere Simon / du ſkalt icke Dø eller bliffue fordømpt for dine Synders ſkyld/du ſkalt end nu lenge leffue/ oc bliffue en Fiſkere/icke at tage Fiſke/men at Fiſke Menniſke/Oc icke du aleniſte/men de andre met dig/ Jeg vil icke aleniſte forlade eder Synderne/Men ocſaa giffue eder den mact/ at i ſkulle forlade andre Synderne.

Huad giorde Petrus/Andreas/Johannes oc Jacobus til diſſe Ord?

De førde Skibene til Landet/oc forlode alting/oc fulde Jeſum effter.

Vaare Guds Ord ſaa krafftige?

Chriſtus talede vden twiffl icke aleniſte i deris øern/men ocſaa i hiertet/Thi det er icke ſaa ringe en gierning / at forlade Fader oc Moder/ Huſſ oc Hiem / oc alting for Guds ſkyld/ at it Menniſke kand giøre det aff ſig ſelff/ Det er den hellig Aands gierning. Oc efterdi Chriſti Ord ere Aand oc Liff/da er det vel troligt/at dette Apoſtlernis kald/kom icke aleniſte i Ørnene/men ocſaa ind i hiertet/ellers haffde de icke ſaa ſnart forladet Fader oc Moder etc. Oc efterfuldt Chriſtum.

Huad betegner dette Fiſkeri?

Garnet/er Predicke Embedet/som Chrisius selff vdlegger det Matth. xiij. Fiskere/ere Predickere. Fiske/ere Almuen. Natten er vantro oc Menniskens lerdom. Dagen/er troen oc Guds Ord. Naar Christus er icke met at Fiske/det er/naar Christus er icke hoss Predicke/ da fanger mand intet. Men naar Christus befaler at kaste Garnet vd/oc mand Fisker oc Predicker i hans Naffn/da opfyldis Garnene offuerflødelige. Saa Fiskede S. Petrus Pintzdag try tusinde Menniske i en Predicken/ Oc S. Paulus gantske Asiam.

Huad er det/ at Garnet riffuis sønder?

Garnet riffuis sønder i Christendommen/naar nogle falde i Ketteri oc vildfarelse/ at skille oc sønderriffue Troens enighed. Saa sønderriffue falske Apostle Garnet i den første Kircke/som lerde/at Omskerelsen vaar de Christne nødtørfftig/Act. xv. Der effter opstode der flere end sex hundrede slags Kettere/som Arrianer/Manicheer/Pelagianer etc. Huilcke der allesammen sønderriffue Euangelij Garn. Oc nu paa denne dag Euangelium er kommet noget til mact igen/ findis der Giendøbere/Sacramente skendere/oc andre Secter/som ocsaa jemmerlige sønderriffue Euangelij Garn.

Huorledis skal det gaa de Fiske/ som falde igennem Garnet ned i Haffuet igen?

Vilie wi rettelige betencke sagen/da skal det icke gaa dem vel/Thi det er Fiskenis største herlighed oc lyckfalighed/at de kunde komme paa deris HErrers Bord/thi de ere der til skabte/Huilcken Fisk som nu vndkommer aff Garnet/hand giør sig selff den største skade/Thi der som hand skulde komme paa sin HErris Bord til euig glæde/der falder hand ned igen i denne vanartige Verdens Haff/huor som hand skal forderffuis baade til Legeme oc Siel.

Huad skulle wi da giøre om wi ville skicke oss retteltge?

Ville wi fangis i Euangelij Garn/da skulle wi vere store Fiske/at wi icke skulle falde igennem/wi skulle vere stercke i Troen/ til at stride imod Dieffuelen/ icke hale/ icke sliffrige Fiske/ icke huegelsinnede/ icke wstadige/ icke fulde aff had oc vrede/ wi skulle icke heller falde ned til baanden/ oc

stinge

stinge oss bort i dynne/ ligge Aar oc Dag i groffue Synder/ lade Predicken gaa ind at det ene øre/oc vd at det andet/oc bliffue det ene Aar lige som det andet/Saadanne Fiske høre icke til Christi stegers paa Guds Bord. In Summa/Ville wi vere Christi Fiske/ da skulle wi ocsaa holde vor Offuerste Fiskemesteris lerdom. Ville wi det giøre/da vil hand giffue oss sin naade i denne Verden/oc effter dette liff/ ewig glæde/ AMEN.

Den VI. Søndag effter Trinitatis/

Epistel/Roma. vj.

VIde icke/Kiere Brodre/at alle wi som vere døbte i JEsu Christo / ere døbte i hans død? Saa ere wi to begraffne met hannem formedelst Daaben i døden/ paa det/ at lige som Christus er opuact fra de Døde/formedelst Faderens herlighed/saa skulle wi ocsaa vandre i it nyt leffnet. Oc der som wi bliffue planetede met hannem til lige død/da skulle wi ocsaa vere opstandelsen lige/effterdi wi vide/at vor gamble menniske er kaarsfest met hannem/ paa det at det syndige legeme skal afflade/at wi skulle icke nu fremdelis tiene Synden. Thi huo som død er/ hand er giort retferdig fra Synden.

Ere wi da døde met Christo/da tro wi/at wi skulle ocsaa leffue met hannem. Oc wi vide/at Christus som er opuact fra døde/døer icke fremdelis/Døden skal fremdelis icke regnere offuer hannem. Thi at det hand døde/det døde hand en gong for Synden/Men at hand leffuer/det leffuer hand Gud. Lige saa/holder eder der faare / at i ere døde for Synden/oc leffue i Gud/vdi Jesu Christo vor HErre.

Huad lærer S. Paulus i denne Epistel?

Efftersi at S. Paulus haffuer i de try første Capittel vdi den Epistel til de Romere obenbarit Synden/oc lært den rette vey/huorledis wi skulle vorde fromme/retferdige oc salige/oc i det effterfølgende Capittel haffuer giffuit til kiende Troens fruct oc gierninger/oc der hoss huedē synd oc Retferdighed/død oc Liffkōmer/ da tager hand nu her i dette siette Capittel faar sig/Troens besynderlige gierning/Aandens strid oc kamp/at dræbe aldelis oc fuldkommelige / den offuerbleffne Synd oc begiering/som bleff igien effter at wi finge retferdighed/Oc hand lærer oss/ at wi ere icke formedelst Troen befride fra Synden/at wi skulle vere forsømelige/ lade oc trygge/lige som der vaare ingen synd mere. Der er Synd/men hun regnis oss icke til fordømelse for Troens skyld/som strider imod synden. Der faare haffue wi nock at skaffe met oss selff saa lenge wi leffuer/at wi kunde spæge oc dræbe vort legemis lyst/ oc tuinge vore lemmer/saa at de kunde vere Aanden lydige/oc icke den syndelige begiering/paa det wi kunde vere Christi død oc opstandelse lige/ oc fuldkomme vor Daab/ huilcken der oc betegner syndens dræbelse/ oc naadens ny leffnet/indtil wi bliffue aldelis fri fra Synden/opstaa legemlige met Christo/oc leffue euindelige.

Huorledis begynder hand denne Epistel?

Hand siger saa. Kiere Brødre/vide i icke/ at alle som wi ere døbte i JEsu Christo/wi ere døbte i hans død? Saa ere wi so begrafne met hannem/ formedelst Daaben i døden/paa det/ at lige som Christus er opuact fra de Døde/formedelst Faderens herlighed/saa skulle oc wi vandre i it nyt leffnet.

Huad vil hand met disse Ord?

Hand vil saa meget sige. Ere i bleffne Christne/oc haffue anammit Daaben/da følger oc eders Førstis Christi fodspor/ Falde i vdi synd/da staar op igien/tencker paa den pact/i giorde met Gud i Daaben. Offuergiffuer Synden/oc vender eder til Gud igien/ oc naar som i komme paa den rette vey igien/da staar stille/seer eder icke til bage/til det syndelige leffnet/men gaar stedze frem/beder met Apostlerne/om eders trois forøgelse/

 oc øffuer

oc øffuer eder i eders trois fruct woden afſladelſe. Skicker eder Gud diſſ imellem friſtelſe/kaarſſ/modgang oc bedrøffuelſe til/ da bærer det taalmodelige. Skulle i oc dø/da frycter icke døden. Thi Daaben er it tegn/at eders død er Chriſti død/ Oc lige ſom hand opſtod fra de Døde/oc leffuer euindelige/ſaa ſkulle oc i opſtaa fra de Døde/oc leffue met Chriſto euindelige.

Dette er en herlig trøſt?

Ja viſſelige. Det er icke en ringe trøſt/at mand minder den ſom ligger faar Døden/paa ſin Daab/oc ſiger. Kiere Menniſke: See/ der til eſt du døbt/ oc ſkicket i dette Liff/at du ſkalt lide friſtelſe oc genuordighed/ effter din Frelſeris Chriſti Exempel/tage dit kaarſſ paa dig/ oc følge hannem effter. Du anāmede Breff oc Segel i Daaben/at dine friſtelſer/dit kaarſſ/ pine oc død/ere icke dine/men Chriſti friſtelſer/kaarſſ/pine oc død/ſaa/at lige ſom Chriſtus offueruant dem alle/ oc opſtod paa det ſidſte fra de døde/oc leffuer euindelige/ ſaa ſkalt oc du offueruinde Dieffuelen / Døden / Synden oc Helffuede i Guds naffn/ oc opueckis igien paa den yderſte dag fra de Døde/oc leffue euindelige met Chriſto. Dette haffuer Guds ords Tienere tilſagd dig vdi Daaben/ i Naffn Faders/oc Søns/oc den hellig Aands. Denne foriettelſe vil Gud icke rygge eller tage til bage/thi hand er ſandru. Du ſkalt oc trøſte dig der met/at din legemlige ſkilſmiſſe fra denne Verden/ſkal icke vere dig en pinactelig død/ men en ſøffn/en fredſommelig bortfarelſe/en ende paa al angiſt/oc en port ind til det euige Liff. Betencke ocſaa/at Gud Fader/Søn/oc den hellig Aaand/ i hues Naffn du eſt døbt/och haffuer tilſagd dig/at ville vere oc bliffue/ hoſſ dig / oc met dig / i allehonde friſtelſer / angiſt oc nød. Ja at ville ſtride for dig imod alle dine Fiender/oc endelige treng dig igiennem Døden/ Synden oc Helffuede/ind i det euige Liff.

Huad betegner Daaben?

At den gamle Adam i oſſ/ſkal formedelſt daglig anger oc ruelſe/druckne/ vndertryckis oc døe met alle Synder/oc ſyndelig begiering/Oc at det ny Menniſke ſkal komme frem/oc opſtaa igien / ſom i retferdighed oc renhed ſkal leffue faar Gud euindelige.

ewindelige. Lige som S. Paulus her giffuer klarlige til kiende. Thi it Christet Menniskis leffnit er icke andet/end en daglig Daab. Wi skulle vden affladelse saa vere skickede/at wi stedze vdrense/det som end nu er i oss aff den gamle Adam/oc at det kommer frem/som hører til det ny Menniske.

Huad er det gamle Menniske?

Alt det som oss aff Adam er metfødt/som hofferdighed/gerighed/wkyskhed/had/affuind etc. Vantro met al sin fruct. Oc det gamle Menniske er/det gantske naturlige Menniske/met legeme/Siel/hierte/sind/forstand/fornufft/vilie oc alle krafften/oc alle gaffuer som ere icke aff den hellig Aand. Oc kaldis fordi en gamle Adam/at hand aff naturen haffuer sind oc der tilbøylig til synd/last oc wdygd/oc legger sig effter det/som er Verdzligt/timeligt oc forgengeligt/alligeuel hand end taler oc scriffuer om høye aandelige ting/lige som Judas vaar i Apostlernis tal/end dog hand vaar falsk/gerig oc en Forræder.

Huad er det ny Menniske?

Alt det wi haffue i Christo/som/troen/kierlighed/haab taalmodighed/fred/retferdighed/barmhertighed/troskab oc sandhed. Oc det ny menniske er ocsaa det gantske naturlige Menniske/met legeme/siel/hierte/sind/forstand/vilie oc alle krafften/dog saa/at de skulle vere opliusde met den hellig Aand. Oc det ny Menniske kaldis/Guds ny Creatur/fordi at hand formedelst Guds naade haffuer sind oc er tilbøylig til alt got/oc stunder effter det himmelske/ewige wforgengelige gode/alligeuel hand end omgaaess met vduortis legemlige ting/Som Christus der hand tode sine Disciplers føder/Oc S. Petrus der hand fiskede paa haffuit.

Huor paa kand ieg kiende/om ieg er it gammelt eller nyt Menniske?

Naar som du bemercker hoss dig selff/at du aluorlige hader/est vred oc sortørnit paa synden/at du foracter oc haffuer verstyggelighed til legemlig vellyst/oc staar imod dine onde tancker/Ord oc gierninger/da haffuer du it tegin til it ny Menniske. Men naar du befinder at du est tilbøylig til synd/oc du følger samme tilbøylighed/da haffuer du it vist tegin/at du est end nu en gammel Adam.

 Der haff-

Der haffuer du da Penitentze behoff.

Huad er Penitentze?

Penitentze er icke andet/ end Daabens fornyelſe/ Ja/ at haffue anger oc ruelſe/ fryct oc forferdelſe for de bedreffne Synder/ beklage oc bekiende dem/ oc der hoſſ dog tro Euangelio oc affløſning/ ſom er/ at Synderne ere oſſ viſſelige forladne/ aff Gud Fader/ for Chriſti ſkyld/ oc at der da følger it nyt leffnet. Oc at ieg end ſkal ſige det klarligere. Penitentze er icke andet end at it Menniſke bekiender ſig for en arm Syndere/ ſom vel haffuer fortient helffuede/ ydmyger ſig faar Gud/ oc begierer naade/ oc ſetter ſit haab til hans barmhiertighed/ oc at hand fuldkommer oc beuiſer denne Penitentze met gierningen/ lader aff at ſynde/ oc bliffuer it andet Menniſke.

Huad er bod oc bedring?

Icke andet end aluorlige ſpæge den gamle Adam/ oc begynde it nyt leffnet/ ſaa at it Menniſke er nu anderleds til ſinde/ end tilforn/ tencker/ taler/ giør oc leffuer anderleds/ end hand tilforn/ tenckte/ talede/ giorde oc leffde.

Huad hører til penitentze?

De høye Scoler ſette thu ſtycke til Penitentze/ Contritionem oc Satisfactionem/ anger oc fylleſtgiørelſe for Synden/ oc lære at mand ſkal met vduortis plict/ tuct/ legemens ſpægelſe/ Menniſkelige gierninger oc fortieniſte/ læſſning/ faſte/ vect/ etc. Giøre fylleſt for Synden. Men S. Paulus kalder Penitentze part er/ Mortificationem oc viuificationem/ legemens dræbelſe oc Aandens fornyelſe.

Huad er Mortificatio eller at dræbe legemet?

Det gamle Menniſkis dræbelſe er intet andet/ end naar it Menniſke forferdis i ſin Samuittighed for ſyne Synders ſkyld/ oc føler Guds vrede/ ſeer Helffuede oc den euige fordømelſe faar ſine øyen/ oc veed aldrig huor hand vil heden. Den gantſke Verden er hannem for liden/ oc hand vilde gierne vere fri fra Synden/ der ſom hand ekon viſte/ huorledis det kunde ſke.

Huad er Viuificatio eller Renouatio?

Fornyelſe oc leffuende giørelſe er icke andet/ end at it Menniſke i ſin ſtørſte angiſt oc plage hand haffuer aff Synden/

indflyr til Christum/beder om naade/Syndernis forladelse/ lader aff at synde/bliffuer it andet Menniske/oc bliffuer icke aleniste it Aar saa/men al den stund hand leffuer paa Jorden. Oc der som hand aff skrøbelighed snubler oc falder i synd igien/ da skal hand atter rette oc bedre sig/oc staa op igien. Saa er nu mortificatio oc viuificatio/Dræbelse oc leffuendegiørelse intet andet/end at mand offuergiffuer it syndeligt ont leffnet/oc giffuer sig til it nyt Christeligt leffnit. Oc Saadan offuergiffuelse/ fratrædelse oc affladelse skeer først i Daaben / der traade wi frem/oc giffue oss ind vnder Christi Banere/forsage Dieffuelen oc al hans falske list oc ondskab/loffue oc tilsige at øffue vor Tro/imod Gud Fader/Søn oc den hellig Aand/oc Troens fruct imod vor Neste/oc al vor liffs tid stride imod Synden/ oc dræbe den gamle Adam/oc fordempe den syndelige lyst/begiering oc tilbøylighed som er i legemet/oc bliffue dag fra dag ny Mennisker. Dette løffte anammer Gud/oc alligeuel wi der effter falde i synd/saa er hand dog taalmodig met oss/regner oss synden icke til fordømelse/Ja vaare denne Compact icke/da vaare ingen Synd saa ringe/at hun io fordømde oss/ huor time/oc øyenblick.

Huad er Summa aff denne Epistel?

Efftерdi Christus er kaarssfest/død oc begraffuen/oc vdslette vore Synder formedelst sin død/ oc formedelst sin opstandelse forhuerffuede oss sin Aand/til at giøre fremdelis got/ da er det tilbørligt/at wi oc følge hans Aand/oc icke lade den gamle Adam raade selff oc bruge sin fortredelighed/eller lade synden regnere fremdelis offuer oss. Wi skulle Gud til loff oc tacksigelse/kaarssfeste vort legeme met syndelig lyst oc ond begiering/oc vocte oss fremdelis fra Synd/Paa det wi icke formedelst wtacknemelighed skulle giøre vor sag verre/Wi vaare en gong vnder Dieffuelens/Dødens oc Helffuedis mact/oc den fromme Frelsere Christus / frelste oc forløsde oss naadelige der fra / oc giorde vore Fiender verieløse. Der faare bør oss at tacke hannem baade i dette oc det andet Liff/ timelige oc euindelige. Der til hielpe oss Gud / Amen.

Den VI. Søndag effter Trinitatis/Euangelium/ Matthei. v.

VDen eders Retferdighed bliffuer bedre end Scrifftklogis oc Phariseers/ da komme i icke ind i Himmerige.

J haffue hørt/ at der er sagd til de Gamle/ Du skalt icke ihielsla/ Oc huo som ihielslar/ hand skal vere skyldig faar Dommen. Men ieg siger eder/ Huo som er vred paa sin Broder/ hand er skyldig faar Dommen. Oc huo som siger til sin Broder/ Racha/ hand er skyldig faar Raadet. Oc huo som siger til sin Broder/ Du Daare/ hand er skildig til Helffuedis Ild.

Der faare/ naar du Offrer din Gaffue paa Alteret/ oc kommer ihu/ at din Broder haffuer noget imod dig/ da lad bliffue din Gaffue der faar Alteret/ oc gack tilforn hen/ oc forlig dig met din Broder/ oc kom siden oc offre din Gaffue

Forlig dig snart met din Modstandere/ den stund du est end nu hoss hannem paa Veyen/ Paa det at din Modstandere skal icke en gang antuorde Dommeren dig/ oc Dommeren skal antuorde Tieneren dig/ oc du skalt kastis i Fengzel/ Sandelige siger ieg dig/ Du skalt icke komme der vd/ førend du oc betaler det sidste Skerff.

Huad

Huad handler Christus i dette Euangelio?

Hand straffer i dette Euangelio en Synd/kaldis Vrede/ huilcken Synd der er gantske almindelig i Verden/besynderlige hoss Phariseer oc selffgiorde Helgen/Oc de ville icke lade deris vrede vere Synd/men idel hellighed oc Retferdighed. Thi at lige som deris Hofferdighed skal vere idel ydmyghed/ deris falsk lerdom idel sandhed/deris wgudelige leffnet idel hellig Gudstieniste/Sa skal oc deris had oc affuind vere idel Guddomelig nidkierhed. Saa giffuer nu Christus sine Christne atuarsel/ at te skulle vocte sig fra denne Synd / oc siger / wden saa er at eders Redferdighed er bedre / end Scrifftklogis oc Phariseers / da skulle i icke komme ind i Himmerige / J haffue hørt at der er sagd til de Gamle/ Du skalt icke ihielsla / Oc huo som ihielslar/ hand skal vere skyldig faar Dommen/ Men ieg siger eder/ Huo som er vred paa sin Broder/ hand er skyldig faar Dommen etc.

Huad lærer Christus i disse Ord?

Try stycker/ Først / skil hand Phariseernis Redferdighed fra de Christnis Retferdighed. Der nest/ Beuiser hand met det fembte Buds vdleggelse / at den vduortis Redferdighed gielder intet faar Gud / wden den induortis Redferdighed. Det tredie/ Formaner hand til forligelse/ maal oc Broderlig kierlighed.

Huor mangfoldig er Redferdighed?

Dubbelt. Den ene er en Verdzlig/ Menniskelig/ vduortis/ Redferdighed. Den anden/en Aandelig induortis Redferdighed.

Huilcken er den Verdzlige oc vduortis Retferdighed?

Den som giffuer huer mand det hannem tilhører. Denne Retferdighed taler Christus her intet om/Thi Guds haffuer indplantet hende i naturlig skiel oc fornufft/saa/at it Menniske veed aff naturligt skiel oc fornufft/ at hand skal ingen vere skadelig eller fortredelig/Men giøre huer mand til gode/ som Christus siger Matth. vij. Huad i ville at Menniskene skulle giøre eder/ det giøre i ocsaa dem/etc.

Huilcken er den Aandelige oc induortis Retferdighed?

Den ſom handler alene met Gud/dog met forſkel. Nogle ville vere Gud behagelige oc betale hannem met gierninger wden troen/Deris Retferdighed kalder Ckriſtus en Phariſaiſk Retferdighed/huilcken der er icke andet/end en falſk tillid til Menniſkelige gierninger oc fortieniſte / formedelſt huilcken Menniſken vil afflegge ſine Synder / oc fortiene Himmelen. Denne kalder Chriſtus Matth. xv. en forgeffuis Gudstieniſte/ Oc i dette Euangelio ſtøder hand hende aldelis ned i Helffuede/ſaa/at hand ocſaa forſiger oc necter ſine Diſciple Himmelen/der ſom de haffue icke en bedre Retferdighed/end Phariſeernis oc Scrifftklogis.

Huor aff kommer ſaadan falſk tillid til gierninger?

Aff vor forderffuede natur/Fordi at effterdi Hyckleri er Menniſken ſaa beſynderlige metgiffuet oc behageligt/da befalder det vduortis ſkin dem ſaa offuermaade vel/at de kunde icke andet Dømme/end at ſaadanne gierninger ere Gud behagelige/oc at hand vil beløne dem met Himmelen/Thi at lige ſom en Paaful icke kand lade aff at Hoffmode ſig/ſaa lenge hand ſeer ſine ſmucke deylige Fiere/Saa kunde icke heller ſaadanne ſelffgiorde Helgen kiende ſig for Syndere/ for det vduortis deylige ſkin deris egne gierninger oc paafund haffue met ſig.

De andre ſla deris ſind fra alle gierninger oc Menniſkelig fortieniſte oc lade dem falde/ oc forlade ſig aleniſte paa Chriſti gierninger oc fortieniſte. Denne Retferdighed kalder Chriſtus en Chriſtelig Retferdighed eller Troens Retferdighed/huilcken der icke kand vere wden kierlighed/oc wden en Chriſtelig omgengelſe. Thi at lige ſom god Sæd/ der kaſtis i god Jord/ icke kand vere wden god fruct/oc lige ſom ild icke kand vere wden hede/ſaa er der oc wmueligt/at Troens Retferdighed/ kand vere wden gode gierninger/Hun er krafftig/oc bare megen god Fruct/imod huilcken den Phariſaiſke Retferdighed er ekon en blot Barne leeg/oc ſom it Figen Træ met deylige blad wden Fruct/ja ſom it forrodnet Træ/ met Ormeſtungen Fruct/ der hører til ilden.

Hvorledis vil Gud beløne huer Retferdighed aff diſſe tho?

Efftherdi

Efftérdi Gud anseer ingen Persone det er/intet aff alt det/ som skin oc glimmer vduortis/men randsager meget mere hiertet/oc kreffuer Troen oc Aanden/da giffner hand her klarlige til kiende/huad betalning hand vil giffue huer Retferdighed. Den Christelige Retferdighed vil hand giffue (efftérdi hun søger Guds ære) Himmerige. Men den Pharisaiske Retferdighed vil hand giffue (efftérdi hun søger sin egen ære) Helffuede oc Fordømmelse/Huilcket aff Mosi Bud fører Christus her ind? Det femte/Du skalt icke ihielsla/Oc vil der met beuise/at den vduortis Retferdighed/vden den induortis/er intet faar Gud. Thi huad er det/at nogen vil giffue sig vd/som en Munck eller Cartuser/met it vduortis skin/Bede/Læse/Siunge/holde Messe/oc er dog en forgifftig Skalck induortis i Hiertet. En Christen skal icke aleniste holde sig vduortis/at hand slar ingen ihiel/men hand skal ocsaa vocte sig/at hand icke bander oc suer/bliffuer vred eller ynsker nogen ont.

Huad siger da Christus?

I haffue hørt/at der er sagd til de Gamle/Du skalt icke ihielsla/Oc huo som ihielslar/hand skal vere skyldig faar Dommen/Men ieg siger eder/At huo som er vred paa sin Broder/hand er skyldig faar Dommen/Oc huo som siger til sin Broder/Racha/hand er skyldig faar Raadet/Oc huo som siger/Du Daare/hand er skyldig til Helffuedis ild.

Huad vil hand met disse Ord?

Hand setter mandslet frem i fire maader/oc giør icke aleniste den skyldig til Døden/som slar met neffue oc Suerd/Men ocsaa den/som er vred paa sin Neste/bander oc hader hannem.

Huilcken er den første maade til mandslet?

Vredelige tancker/had oc affuind/som naar ieg tencker/Jeg vilde at det kunde gaa den ilde/ieg vilde at hand vaare Død/ieg vilde at hand vaare hoss Maanen/Denne had er skyldig til den euige Død/j. Joh. iij. Huo som hader sin Neste/hand er en Mandrabere.

Huilcken er den anden?

Vredelige tegen oc hadske facter/ som naar wi see vredelige til vor Neste/knyde vor neffue at hannem/vende oss fra hannem oc ville icke tale til hannem/vrie met næsen/oc giffue andre saadanne tegē fra oss/Disse vredelige tegen vil Gud suarlige straffe.

Hulcken er den tredie?

Vredelige Ord/som naar wi bande vor Neste/tale ilde paa hannem / offuerskende oc baguaske hannem / ville hannem spilde hans ære oc gode røcte / eller met andet saadant offuerfuse hannem/ Dette altsammen hører til Helffuedis ild.

Hulcken er den fierde?

Vredelige gierninger oc mandslet i sig selff/ Som er/naar it Menniske lader sig icke nøye met vredelige tegen oc skends Ord/men hand lader neffuen følge met/ hugger oc slar/ som Cain giorde Gene. iiij. Saa er nu her først forbudet/at mand skal icke giøre nogen legemlig skade met haanden. Der nest/ at wi skulle icke giffue noget vredeligt tegn fra oss/paa huilcket mand skal kunde mercke/at wi ville vor Neste ont. Det tredie/at wi skulle icke met tungen/huercken met Ord eller onde raad spilde vor Nestis gode røcte. Det fierde/at wi skulle icke bære affuind/ eller ynske vor Neste noget ont/ At baade Legeme oc Siel skulle saa vere wskyldige/oc icke beuise sig ilde imod nogen mand.

Saa hører ieg vel/at det er icke aleniste forbudet at sla ihiel?

Det er visselige icke aleniste forbudet at sla ihiel vduortis/ men ocsaa alle aarsager/ja roden oc oprindelsen/der mandslet kand opueckis aff/Thi der ere mange/alligeuel at de icke end sla nogen ihiel met haanden/saa rodbande oc formaledide de dog saa blottelige / oc ynske deris Neste saa meget ont / at haffde hand det enten om halsen eller paa Føderne/da skulde hand icke løbe langt/Til dette onde er den forgifftige vrede en rod/formedelst huilcken Menniskens hierte saa optendis/ at al anden Synd oc Last følger der lettelige effter/Der faare kommer nu Gud/lige som en from Fader/met dette Bud/legger sig der imellem/oc vil skille tretten at/at der skal icke komme nogen

me nogen

me nogen wlycke/mord eller ſkade aff/oc at der ſkal ingen forderffue den anden/Men at de ſkulle paa baade ſider ſtille vreden oc lade ſaadan haſtighed falde/oc leffue kierlige oc venlige met huer andre.

Skal nu al vrede ſaa aldelis affleggis/huorledis ſkulle da de Onde bliffue ſtraffede/oc de fromme beſkiermede?

De ſkulle vndertagis her/ ſom ere i Øffrigheds ſtat / oc ſide i Regimente/oc ſkulle paa deris Embedis vegne vere vrede oc ſtraffe/Som Foreldre/Øffrighed/Dommere/ befalnings Mend/Regentere/Scholemeſtere/ Predickere/de nødis vndertiden til at vere vrede oc ſtraffe dem/ſom offuertrede dette oc andre ſaadanne Guds Bud/Dog ſkulle de ſee vel til/at de icke aff himmelig affuind oc gammel had miſbruge deris befalning til at ſkiude deris Neſtis vogn omkring/naar hand helder/oc til at forderffue de fattige.

Thi mand finder vel mange ſom ſide i Regimente oc haffue befalning/ ſom miſbruge Guds Naffn til it ſkiul/oc beblande deris egen vrede der i met/ ſom / naar de haffue himmelig had eller affuind til nogen/da heffne de ſig ſelff oc paa deris egne vegne/paa den de haffue affuind til/oc ſkiule det dog tredſkelige vnder deris Embedis eller befalnings naffn/Det kaldis at lege ſurſkab vnder kaabe/naar de ſaa vnder Øffrigheds naffn oc Titel/vdrette deris egen vrede/oc heffne ſig ſelff/Oc de roſe der alligeuel aff/ at de giorde det icke aff vrede/men paa deris Embedis vegne/Men væ væ/naar dagen oc tiden kommer.

Er der oc forſkiel imellem Menniſkens vrede / oc Guds eller Øffrigheds vrede?

Ja viſſelige. Menniſkens vrede kommer aff it wmilt affuindzfult hierte/ oc er heffngerig/ Men Guds vrede kommer aff reen hiertilig kierlighed / ſom den der bedrøffuis der aff/ at noget Menniſke ſkal fare ilde/Oc nødis dog til for andre vanartige Menniſkers ſkyld/at fortørnis oc ſtraffe. Lige ſom Kircken ocſaa ſtraffer dem met Band/aff en hiertelig god mening/ſom ligge i obenbare Synd oc laſt/ til deris forbedring.

Huorledis formaner Chriſtus til forligelſe maal/oc til Broderlig kierlighed?

J tuende maade. Met it venligt tilbud/oc met aluorlig truſel.

Huorledis locker hand met it venligt tilbud?

Hand siger/Naar du Offrer din Gaffue paa Alteret/oc kommer ihu at din Broder haffuer noget imod dig/da lad din Gaffue bliffue der faar Alteret/oc gack tilforn hen/oc forlig dig met din Broder / oc kom saa igen oc Offre din Gaffue.

Huad vil hand met disse Ord?

Hand vil saa meget sige/At Gud til ingen god gierning tage til tacke/naar hun skeer i vrede/had oc affuind/Oc Christus taler her om Offer/Fordi at det vaar en herlig gierning oc stor Gudstieniste i det gamle Testamente at Offre/huilcken Gud selff haffde befalet. Huad som nu er sagd om Jødernis Offer i dette Euangelio/vil Christus ocsaa at mand skal forstaa om bønen oc andre gode gierninger/Oc in summa/Der er ingen Gudstieniste Gud behagelig/uden du est forligt oc fordragen met dem/ der du haffuer fortørnet oc giort imod.

Huorledis locker hand oss til kierligheds gierninger met trusel?

Hand siger/Forlig dig snart met din Modstandere/den stund du est end nu hoss hannem paa Veyen/paa det din Modstandere skal icke en gang antuorde Dommeren dig/oc Dommeren skal antuorde Tieneren dig/oc du skalt kastis i Fengzel/ Sandelige siger ieg dig/Du skalt icke komme der vd/førend du betaler det sidste Skerff.

Huad vil hand met disse Ord?

Saa meget vil hand sige / Haffuer nogen fortørnet oc giort dig imod/oc hand beder oc begærer at du skalt giffue hannem sin skyld oc brøde til/da est du plictig til at forlade/Som Christus giorde/der hand sagde/Fader/forlad dem/thi de vide icke huad de giøre. Men beder hand dig icke om forladelse/ saa skalt du dog vere veluillig til at forlade/oc det skalt du strax giøre/den stund vreden end nu er nykommen/før hun bliffuer nattegammel oc rodfestis/paa det/der skal icke bliffue en languarende had aff/Lad Solen icke gaa ned offuer din vrede / Fordi / at efterdi der er intet vissere end døden / oc intet uuissere end Dødsens time/da skulle wi icke fordrage dag fra dag/Aar fra Aar/at giffue til/oc forlade/men strax i dette liff skulle wi forlige oss met vore Modstandere/Men vilt du icke

vere til

vere til forligelse oc forlade/da skal din egen Samuittighed paa den yderste dag klage paa dig oc bære saa vidnisbyrd offuer dig/at du skalt antuordis Dommeren/oc Dommeren skal antuorde dig den/der dig skal pine/oc du skalt icke komme aff Fengzel/før end du betaler det sidste Skerff/det er/aldri til euig tid/ Thi der er ingen forløssning i Helffuede. Saa skal nu huert Menniske tencke til/at hand skal altid lade finde sig i den Christelige retferdighed/ det er/ i en ret tro oc Broderlig kierlighed/ icke bære affuind/icke bande/ icke ynske nogen ont/ icke giøre nogen skade paa hans Legeme/Hustru/Børn/Tiunde/queg/ Gods/ ære oc gode røcte/ men wi skulle holde fred met huer mand/forlige oc fordrage oss met vore Fiender oc Modstandere/Paa det vor Bøn oc Gudstieniste/kand vere Gud tacknemmelig/oc oss forfremmelig/ til at komme til Guds Naade i denne Verden/oc effter liff til euig glæde/Amen.

Den VII. Søndag effter Trinitatis/

Epistel/Roma. vj.

Kiere Brødre/Jeg maa tale Menniskelige der om/for eders kiøds skrøbeligheds skyld. Lige som i haffue giffuit eders Lemmer til wrenligheds tieniste/oc fra en wrenlighed til den anden. Saa giffuer oc nu eders Lemmer til retferdigheds tieniste/at de kunde bliffue Hellige. Thi at der i vaare Syndsens Tienere/ da vaare i fry fra retferdighed/ Huad haffde i nu paa den tid for fruct? aff huilcket i nu skamme eder / Thi enden der paa er Døden. Men nu i ere fri fra Synden/oc ere bleffne Guds Tienere/da haffue i eders fruct/ at i bliffue hellige/ oc enden det euige Liff. Thi Døden er Syndens saald/ Men Guds gaffue er det euige Liff/ i Christo Jesu vor HERRE.

Huad giør S. Paulus i denne Epistel?

Hand formaner end nu de Christne/lige som tilforn/til it nyt leffnet. Oc hand bruger en smuck lignelse der til/oc giffuer til kiende/at der dubbelt tieniste til/som er Syndsens tieniste/ oc Retferdigheds tieniste. Oc paa det sidste opregner hand syndernis oc wretferdigheds fruct oc betalning/Oc der imod igien naadsens oc retferdigheds fruct oc betalning.

Huorledis begynder hand denne Epistel?

Jeg maa tale Menniskelige der om / siger Paulus/ for eders kiøds skrøbeligheds skyld. Lige som hand vilde sige. Jeg vil formedelst en groff lignelse / handle met eder / oc settte det saa groffuelige frem wden omslag/at it vel skulle forstaa/ huad ieg vil at i skulle giøre.

Huad vil hand da/ at de skulle giøre?

Hand siger saa. Lige som i haffue giffuit eders lemmer til wrenligheds tieniste / oc fra en wrenlighed til en anden / Saa giffuer oc nu eders Lemmer/til retferdigheds tieniste/at de kunde bliffue Hellige. Lige som hand vilde sige. Efftерdi i ere døbte i Christi død / oc ere komne til syndernis forladelse formedelst Euangelion/ wden alle louens gierninger/ da skulle i nu begynde it nyt leffnet/ tracte effter retferdighed oc hellighed/ oc øffue eder stedze i gode gierninger. Thi at it Menniske døbis io icke til at synde/ men til redferdighed/ at hand skal affføre Synden/ dræbe den gamle Adam / fordempe syndelig lyst oc begiering/ oc opsta saa daglige/ aff syndsens død / met Christo i Troen/ oc bliffue Guds ny Creatur.

Huorfore siger hand/ Jeg vile tale Menniskelige der om?

At synde oc aff skrøbelighed falde i last oc wdygd/er Menniskeligt/ Men at bliffue i Synden/ tiene last oc vanart/ oc haffue behagelighed til wdygd oc wrenhed/det hører Dieffuelen til.

Giorde Hedningerne saadant?

Før de Romere finge Euangelion / vaare de saadant Folck/ som der offuer/at de icke kiende Gud/ oc tilbade Creatur i Skaberens sted/ førde it Hedniskt/ verstyggeligt/ forbistrit oc wrent leffnit/ fulde aff en synd i en anden/ aff en last oc skendzel i en anden/som det gaar til/ huor Guds Ord/ oc Troen icke er. Lige som S. Paul. oc siger ij. Timoth. iij. Met de onde Menniske

bliffuer

bliffuer det io lenger/ io verre / de forføre / oc bliffue forførde. Men der de haffde anammet Euangelion/ oc kiende Christum/ vilde nogle til det gamle leffnit igien/ lige som Jøderne vilde til Egypten igien etc. De samme formaner S. Paulus her gantske venlige/ at de det ingelunde skulle giøre. Ere de en gong vndkomne fra Dieffuelen / at de skulle icke da falde i hans snare igien. Huad som hand nu haffuer screffuit oc predicket til Jøderne oc de Romere/ det vil hand at skulle ocsaa vere screffuit oc predicket for oss.

Huor fore siger hand/ lige som i haffue giffuit eders lemmer til wrenligheds tieniste/ Saa giffuer oc nu eders lemmer til retferdigheds tieniste?

Det er forstandeligere/ oc gaar Menniskn mere til hierte/ end hand haffde sagd enfoldelige. Lige som i tilforn leffde ilde/ saa leffuer nu Gudelige etc. Thi denne lignelse/ hand bruger her/ vdbreder syndernis slemhed oc ondskab/ oc obenbarer den wrenligheds verstyggelse / lige som hand vilde sige. Er det icke en gruselig forferdelig ting/ at mand skal besmitte / denne deylige Guds gierning/ som er/ Menniskens legeme/ huilket der er giort effter Guds billede/ met saa mange store Synder/ laster/ wkyskhed/ oc anden wdygd/ ia offuergiffue det til wretferdigheds tieniste/ oc kaste det i Dieffuelens strube?

Huor fore siger hand. Fra en wrenlighed til den anden?

Hand vil met disse Ord giffue til kiende/ at naar mand kommer i synd/ da kand mand icke lade aff igien at synde/ som Cains/ Sauls/ Jude Exempel/ oc andre saadanne giffue til kiende. Thi at lige som den der gaar miste at it trappe træ oc snubler/ oc falder siden hoffuit kaaldis ned at de andre/ Saa gaar det oc met den/ der falder en gong i synd/ oc ven sig til wdygd / hand kommer icke/ snarlige der fra igen. Thi seduanne er den anden natur.

Huad siger hand om syndsens tieniste?

Hand siger saa. Der i vaare Syndsens Tienere / da vaare i fri fra retferdighed / Huad haffde i nu paa den tid for fruct? aff huilcken i nu skamme eder: Thi enden der paa er døden. Paulus bruger her de ord Tienere oc FRI. Huilcke der vaare

bleffne

bleffne de Romere almindelige oc vel bekynde/oc bøyer dem saa/ at de smuct tiene hannem til hans formaning. Oc vil saa sige. J vaare til forn Syndsens tienere. Nu er det icke andet at tiene Synden/end at tiene Dieffuelen/som er en Fader til al synd oc løgn. Huor mand nu tien Dieffuelen/der kand ingen retferdighed vere.

Huad fruct oc betalning haffuer saadan tieniste?

Jngen anden end Døden. Thi at en Syndere/ som er Syndsens suend oc hende vndergiffuen/hand faar intet andet aff Synden/end skam i denne Verden/oc den euige Død i den tilkommende.

Huad siger hand om Retferdigheds tieniste?

Hand siger saa. Men nu i ere bleffne fri fra Synden oc Guds Tienere / da haffue i eders fruct/ at i bliffue hellige / oc endelige det euige Liff. Lige som hand vilde sige. Huo som tiener Retferdighed/ hand tiener HErren. Oc huo som tiener HErren/hand regnerer met hannem/oc er icke mere vnder Synden/men vnder naaden.

Huad fruct/løn/oc besaalding haffuer saadan tieniste?

Det euige Liff. Thi it retferdigt Menniske/som er en fri HErre i Christo/kommer formedelst retferdighed til hellighed/ oc endelige til det euige Liff.

Huilcken HErre tiener Mennisken mest?

Mand finder fast flere Menniske/som vandre den brede vey til Helffuede/oc til Døden/end de/som vandre den smale vey til Himmelen/oc til det euige Liff. Men huem giøre de større skade/end sig selff? Huem ville de klage det faare? Det er deris egien skyld. Tiener du Synden/ da haffuer du skam oc skendzel/oc den euige Død til løn. Men tiener du Retferdighed/da haffuer du hellighed oc det euige Liff til løn. Syndere/ Misdedere faa dubbelt skade aff deris misgierninger. Først/at de for deris ondskab skulle vere beskemmede faar Gud oc den gantske Verden. Der nest at de skulle ocsaa lide pine oc dø der faare. Leffuede de effter Guds befalning/oc stedde deris tieniste bedre/ brugede deris legeme oc lemmer/ til Guds ære/oc deris Neste til tieniste / hielp oc trøst / da finge de visselige en

bedre betalning. Naar som wi oc tiener Synden/oc giøre alt det som den gamle Adam vil haffue giort/ere wtacknemelige/ oc giøre vor Neste skade/ Himmelige eller obenbare/da faa wi oc dubbelt skade der aff/ Først/ en ond Samuittighed/ som klager paa oss faar Gud oc den gantske Verden/oc beskemmer oss. Der nest/at wi der met miste Guds yndest oc venskab/oc vorde til euig tid fordømde/ om wi bliffue i Synden/ oc icke bedre oss.

Huorledis beslutter S. paulus denne Epistel?

Hand siger. Døden er syndsens saald. Men Guds gaffue er det euige Liff/ i Christo Jesu vor HErre. Lige som hand vilde sige. Der haffuer du tho Herrer met deris fruct oc besaalding/Synden oc Retferdighed/Døden oc liffuit. Huilcken vilt du helst tiene? Tiener du Synden/da haffuer du skam oc skendzel/Døden/oc al wlycke til løn. Men tiener du Retferdighed/ oc følger Christum/ da giffuis dig til løn/ Guds venskab oc naade/oc det euige Liff/Amen.

Den VII. Søndag effter Trinitatis/Euangelium/Marci. viij.

PAa den tid/ som der var meget Folck/ oc haffde intet at æde/ da kallede Jesus sine Dicuple til sig/ oc sagde til dem/ Mig ynckis offuer Folcket/ thi de haffue nu tøffuet hoss mig i tre dage/ oc haffue intet at æde/Oc der som ieg lader dem gaa Fastende hiem fra mig/ da forsmectede de paa veyen/Thi nogle vaare komne langt

der fra. Hans Disciple suarede hannem/ Huor skulle wi tage Brød her i Ørcken/ at mette dem met? Oc hand spurde dem at/ Huor mange Brød haffue i? De sagde/ Siu. Oc hand bød Folcket/ at de skulde sette sig ned paa Jorden. Oc hand tog de siu Brød/ oc tackede/ oc brød dem/ oc fick sine Disciple dem / at de skulde legge faar dem/ Oc de lagde faar Folcket. Oc de haffde faa Smaafiske/ oc hand tackede/ oc bad dem ocsaa bære dem frem. Oc de aade/ oc bleffue mette/ oc de toge de leffnede stycker op siu Kurffue fulde/ Oc de vaare ved fire Tusinde/ som haffde ædet/ oc hand forlod dem fra sig.

Huad lærer dette Euangelium oss?

Try stycker. Først/ Christi godhed oc Barmhiertighed/ som vaar saa yncke som offuer dette hungrig Folck. Der nest/ Christi store mact/ som bespiser dette Folck saa rigelige met siu Brød oc faa Fiske/ oc lader tage oc siu Kurffue fulde leffninger. Det tredie/ huorledis/ wi skulle bruge dette Mirackel oss til Nytte oc gaffn/ Oc in Summa/ Dette Euangelium Bescriffuer oss Christum saa/ at hand er en Naadig/ Barmhiertig/ Goduillig Mand/ som gierne vil hielpe huer mand/ gierne vere hoss huer mand / gierne haffue sin omgengelse met huer mand. Der faare vaar ocsaa der imod Folcket gierne hoss hannem/ de løbe effter hannem/ vilde gierne see oc høre hannem / at de paa det sidste icke haffde Rum i Huss oc paa Gader i Stæderne / Ja / ehuort hand Vandrede hen/ enten op paa Bierge/ eller bort i Ørcken / oc vd paa Haffnet/ da fulde de hannem / Det forferdede icke eller forhindrede dem / at veyen vaar suaer oc kiedsommelig / at Biergene vaare høye / at Haffnet brusede oc vaar farligt. J Verden gaar det almindelige saa til/ At de som ere ypperlige/ mectige oc rige/ vndsla sig gierne fra de arme Folckis mangfoldighed/ at de kunde vere met fred oc i rolighed. Men Christus/ den

ypperste Konge offuer alle Konger/giør icke saa/hand vil heller tage sig wmage til/end det fattige folck skal forsømmis/oc icke bliffue vnderuijsd til sin Siels salighed.

Huor vdi giffuer Christi godhed sig til kiende?

J det hand siger/Mig inckis offuer Folcket etc. Hand saa at der vaar meget Folck/oc haffde intet at æde/de vaare hungrige/icke aleniste effter den Legemlige mad/men ocsaa effter Sielens mad/det er/effter Guds Ord/oc de ginge atspridde lige som Faar wden Hyrde. Der faare tog hand sig deris ælendighed til/oc bespisede dem baade til Legeme oc Siel.

Haffde io Jøderne mange Hyrder/de ypperste Prester/ Phariseer/ Scriffrkloge/ Leuiter?

De haffde vel/ men de vaare bleffne til Vlffue/ Thi at der som de skulde forsamle Faarene/ atspridde de dem / Der som de skulde føde Faarene/ reffue de dem ihiel / oc der var it armt ælendigt væsen i Jødedømet. Al troens Retferdighed oc den rette Guds dyrckelse var vdsluct/al Gudelig omgengelse var wde / alle Guds Bud vaare forglemde / oc Jødernis Synagoger vaar atskild i atskillige Secter / Phariseer / Saduceer/ Esseer / som haffde vduortis it herligt skin met kleder/ men induortis / vaar hiertet fult aff falsk oc suig / wtroskab oc al wrenlighed/Oc end vaar dette det aller verste/at de støtte den bort aff Menigheden/som hulde sig til Christum/oc hulde dem lige som Hedninge.

Gaar det icke da paa det neste/ lige saa til i Christendommen paa denne Dag?

Wi haffue jo vel saa mange Hyrder/Paffuen/Cardinaler/Bisper / Prouister oc andre Prelater / som Jøderne haffde / huilcke der allesammen ere der til kallede / at de skulde plante oc opbygge Guds Menighed / oc Predicke Guds Ord/ Men det gaar hoss oss lige som det gick hoss Jøderne / thi der ere icke mange som giøre deris kald fyllyst/ Høsten er stor/ siger Christus/men Arbeyderne ere faa. Offuer huilcke Ord S. Gregorius scriffuer oc siger / Verden er fuld aff Hyrder/ men de ere faa som arbeyde trolige i HErrens Vingard / It

Hyrde Naffn haffue de vel/ tage til sig Kirckens Rente/ oc haffue gode dage aff fede Prebender/ Men de ville icke arbeyde/ Predicke/ oc føde Christi Faar/ oc end er dette det verste/ at de icke ville tilstede andre at giøre det / der de huercken kunde eller ville selff giøre / ja de foriage ocsaa oc fordriffue dem fra bo oc bygge / Huss oc Jord / som rette sig effter Guds Ord / oc bruge Sacramenterne effter CHRisti skick/ de kalde dem Kettere / oc kunde de faa mact offuer dem/ da affliffue de dem ynckelige / Saa haffuer det dyrebar/ VERBVM DOMINI, Guds Salige Ord/ huercken rum eller sted hoss det Folck/ De ere det icke heller verde effter Christi Ord / Matthei vij. Huad skal det gode i det Onde? En Ko skal haffue halm/ en Soe skal haffue Mask oc kled. Det er ret/ siger S. Paulus. ij. Thessa. ij. At de som icke ville anamme kierlighed til Sandhed/ skulle al deris liffs tid forføris met løgn oc vildfarelse.

Huad suarede Disciplene til Christi Ord?

De sagde. Huor skulle wi tage Brød her i Orcken/ at mette dem met. Der giffue de deris vantro klarlige til kiende/ Thi at haffde de seet kiødbencke oc Brødskamle faar øyen/ da haffde de veret frimodige oc giffuet god trøst/ Men nu de see aldelis intet faar øyen/ da lade de sig tycke/ at det er icke mue ligt/ at saa stor en Almue kand bespisis i Orcken.

Huad giorde Christus til denne Disciplernis vantro?

Hand spurde dem at/ Huor mange Brød haffue i? De sagde/ Siu/ Hand spurde icke at/ fordi at hand viste det ey/ men paa det/ at det Jertegn som hand vilde nu giøre skulde bliffue saa meget mere naffnkundigt oc obenbare / Oc hand bød Folcket/ at de skulde sette sig ned paa Jorden/ Hand tog sig tilforn Folcket til/ aff sin godhed oc Barmhiertighed/ Nu vil hand ocsaa beuise sin mact met dem/ bespise oc mette de Hungrige.

Huorledis beuisde Christus sin mact i dette Euangelio?

Hand tog disse siu Brød/ oc tackede/ oc brød dem/ oc fick sine Disciple/ at de skulde legge faar dem/ oc de lagde faar Folcket/ oc de haffde faa Smaa fiske/ oc hand tackede/ oc bad dem ocsaa bære dem frem/ Oc de aade oc bleffue mette/ oc toge de

leffnede stycke op/siu Kurffue. Oc de vaare ved fire tusinde Mend/vden Quinder oc Børn/ som haffde ædet/ oc hand forlod dem fra sig.

Beuiser Gud end nu paa denne dag saadan sin godhed oc mact paa Jorden?

Ja visselige. Guds haand er icke for kaarsit/Hand giffuer oss alting/huad wi haffue behoff/Korn til Brød oc Øl/Hør oc vld til klæder/Skou oc liung til at brende. See/huor skickelige Gud haffuer delt Aaret/til vort beste oc for vort nytte oc gaffn skyld/Der gaar den ene tid skickelige effter den anden. Naar Vinteren er forløben/oc Solen stiger høyre op/da bliffuer det varmt/oc tiden giøris fructsommelig/Der kommer saff i Træerne/ de knoppis/slaff vd oc blomstris/Marcken giffuer Vrter/Græss oc Hø til foring. Fule drage til rede/oc alle Creature kunde vancke omkring effter deris føde oc formere sig. Sommeren giffuer allehonde Fruct oc mangfoldig grøde/Kirssebær/Blommer/Korn/Huede/Byg/Haffre/Erter/Bøner/huilcket mand Høster hiem i Laer oc paa lofft. Der nest kommer Høst oc Effterhøst/oc giffuer Vin/offuerflødig Aalden oc mangfoldig Fisk/oc opfylder Kellere oc Spisekammer. Saa giffuer Gud Forraad om Vaaren/Sommeren oc Høsten imod den kolde Vinters komme. Om Vinteren beskicker huer sig alting til sit Husis behoff/hand tersker sit Korn/slacter sit Queg/salter det/henger det op i røg/brygger sit øl/støder most/blander miød/ at alting gaar saa skickelige til/Alle vraaer ere fulde aff Guds velsignelse/oc hand besørger Mennisken vnderlige. Der til met beuiser ocsaa Gud sin mact imod oss/i det/at Solen skin om dagen/Maanen oc Stierner om Natten. Alle Elementer oc Creature skulle tiene oss/Himmelem met de hellige Engle/Firmamentet met Stierner oc Planeter/ Lucten met Fule/Haffuet oc Vandet met Fiske/Jorden met Diur/Vrter/Træ/Korn/Vin/Guld/Sølff etc. Er det icke en stor mact/at Gud saa rigelige formerer oc velsigner aarlige saa lidet Korn/som der kastis i Jorden / at der offte aff it korn kōme xxx. xl. ja hundrede/igen. Der ere mange Mennisker i den mening/at der bindis neppelige saa mange Neger om Aaret paa marcken oc

høstis ind/som der leffue Mennisker/da faa alligeuel alle sammen deris føde. Thi huor mange Land ere der aldelis wfructsommelige/oc huor mange Stæder oc Byerligge der paa Heed oc Bierge / i Skou / i Ørcken oc i Dale/ der som mand aldrig huercken saaer Korn eller Høster/oc Gud aff sin godhed føder alligeuel oc opholder dem. Ja/der som der end intet Korn voxte/oc Solen met sin brynde oc hede forderffuede det altsammen/saa veed Gud alligeuel middel oc veye/huorledis hand skal beuare sine Christne / som hand nock beuisde oc gaff til kiende met Jsraels Børn etc. Der faare skal en Christen saa tencke/Min Gud/ieg er jo dit Creature/ du haffuer jo skabt mig/Nu vel/ieg vil arbeyde oc tage vare paa mit kald/oc lade dig sørge/du tencker vel til/at beskicke saa alting/som det kand vere dig best behageligt/oc mig mest nytteligt/Thi troen til Christum/er en viss grund/formedelst huilcken wi forhaabe oc vente/det wi icke see faar øyen/oc skulle dog haffue. Thi at før end en Christen skulde fattis noget/ enten mad/klæder eller bolig/ da skulde før Engle komme aff Himmelen/oc Fule aff Lucten oc bespise hannem/ ja Stene skulde før bliffue til Brød/Løff oc Græss til klæder/Skou oc marck til Huss oc bolige som det gick met Jsraels Børn i Ørcken.

Huorledis skulle wi bruge dette Jertegn?

Wi kunde bruge dette Mirackel i tuende maade oss til gode oc gaffn/ Først/at wi kunde visselige vide/at Christus er det leffuende Brød/som kom ned aff Himmelen/ oc huo som æder der aff/hand skal leffue euindelige/Johan. vj. Der nest/ At wi skulle formedelst dette Mirackel styrcke vor tro/som met it vist Jndsegel oc Tege/at Gud saa vil i alle maade holde sine forièttelser/oc rigelige besørge alle dem/som tro oc forlade sig paa hannem/oc vandre i deris kald. Thi at lige som hand klæder Lilier oc Vrter paa Marcken/ huilcke der huercken spinde eller sy/Oc føder de Fule i Lucten/oc Fiske i Vandet/som dog huercken saa eller høste: Saa haffuer hand ocsaa beplictet sig / formedelst sine forièttelser / at hand vil besørge oc føde alle dem/som forlade sig paa hannem/ oc handle trolige i deris kald.

Hvilcke ere da de forietteljer hand haffuer beplictet sig met / som met Breff oc Segel?

De herlige Guddommelige løffte som staa allevegne i den hellige Scriffe / som Psalm. xxxiiij. De Rige skulle vere nødtorfftige oc hungre / men de som søge oc frycte HErren / haffue ingen brøst paa noget got. Oc Psalm. xxxvij. Jeg vaar Vng oc er bleffuen Gammel / oc haffuer icke end nu seet den Retferdige veret forladen / eller hans Sæd gaa effter Brød. Oc Psalm. lv. Kast din Omhu paa HERREN / hand skal forsørge dig. Oc Christus siger Matth. v. Tracter først effter Guds Rige / oc effter hans Retferdighed / da skal alt dette tilfalde eder.

Haffuer Gud oc beuisd saadant met gierningen?

Ja visselige. J Skabelsens begyndelse / opfylde Gud først Himmel oc Jord / Lucten oc Vandet / met Creature. Der effter skabte hand paa det sidste Mennisken / oc skickede alle Creature faar hans Øyen / at hand haffde rigelige oc offuerflødelige i forraad / huad hand haffde behoff. Hand sette Mennisken icke i it tomt Huss / men i en fuld Verden / som vaar offuen oc neden / oc allevegne trint omkring opfyldt met Creature / Lucten met Fule / Vandet met Fiske / Jorden met Diur / Træ / Vrter / Korn oc Vin / Biergene vaare fulde aff Guld / Sølff / Raaber / Malm / oc in Summa / der fattedis intet / men der var idel offuerflødighed paa alle ting.

Huad vil nu dette Euangelium lære off?

Først / lærer det off Troen / at wi skulle tro / at Gud sørger for off / saa frant wi ekon ville forlade off paa hannem / oc holde off til hans Ord / Thi det Ord staar fast / Atspørger først Guds Rige / saa skal det altsammen tilfalde eder. Det er Guds skick / at en Christen skal først giøre sin Bøn / gaa til Predicken / loffue oc tacke Gud / oc der effter tage vare paa sit arbeyde oc kald / oc gaa til Bords oc anamme met talsigelse det Gud haffuer forlent hannem met. Der nest lærer det off kierlighed / at wi skulle lige saa giøre imod vor Neste som Christus haffuer giort imod off / paa det wi skulle icke findis wtacknemelige oc wmilde paa den Yderste dag / naar alle Creature skulle klage paa off. Ageren skal sige / See Menniske / ieg haffuer giffuet

dig Korn til øl oc brød. Oc Faar ſkulle ſige/wi haffue giffuet eder Uld til klæder etc .Men du wmilde Menniſke/ du haffuer end nu aldrig tacket Gud din HErre der faare/oc end meget mindre tient din Neſte der met. Der faare ſkalt du nu ocſaa fare hen/oc tage din fortiente løen/met alle wmilde wbarmhiertige Menniſker/i Helffuedis affgrund/Thi det er beſluttet Jaco.ij. At der ſkal gaa en wbarmhiertig ſtreng Dom offuer dem/ſom icke haffue giort barmhiertighed. Det tredie/ Lærer det oſſ/at wi ſkulle vere flitige oc vinſkibelige til at høre Guds Ord/oc icke lade tiden vere oſſ lang/den ſtund wi ſkulle vere i Kircken. Wi ſee i dette Euangelio met huor ſtor begierlighed oc hiertelig attraa dette Folck hørde Guds ord/at de ocſaa bleffue hoſſ vor HErre Chriſtum tre ſambfelde dage/ mit i den vildende Orck. Nogle iblant vor Almue kunde neppelige tøffue i Kircken vnder Predicken/en time eller en halff / alligeuel at de ſtaa vnder tiurt tag oc Kircken ſtaar i Byen hoſſ dem. Det fierde/ Lærer det oſſ/at wi ſkulle vere tacknemmelige for Guds gode gaffuer/icke miſbruge oc forkomme dem wnyttelige icke ſlemme oc demme nat oc dag/men holde til raade/giemme oc ſpare/ binde ſtycke ved ſtock/tacke Gud/oc hielpe vor Neſte der met. Men det gaar nu meget anderledis til i Verden/Naar Gud giffuer nogen offuerflødelige gods oc Rigdom/da er hand enten en Hund der offuer/oc ligger der paa nat oc dag/ſom en Drage/at ingen kand haffue hielp der aff/eller hand miſbruger oc forkommer det ſaa i wtid til offuerflødighed/ Feaadzerí oc Wkyſkhed/at det kommer ingen til gode. Diſſe der ſaa ſkicke ſig ſkulle paa den yderſte dag faa deris Dom at høre. Men de ſom tacke Gud for ſine velgierninger/oc ere milde oc Barmhiertige imod deris Neſte/hielpe oc tiene hannem met raad oc gierninger / de ſkulle høre diſſe trøſtelige ord aff Chriſti mund Math. xxv. Kommer i min Faders velſignede / arffuer det Rige/ſom eder er beridt aff Verdens begyndelſe/Thi huad ſom i haffue giort en aff diſſe mine ringeſte Brødre/det haffue i giort mig ſelff/Oc de ſamme ſkulle da gaa ind i det euige Liff/ Amen.

Den viij.

Den VIII. Søndag effter Trinitatis/

Epiſtel/Roma. viij.

KJere Brødre/Saa ere wi nu icke kiødet ſkyldige / at wi ſkulle leffue effter kiødet. Thi at leffue i effter kiødet/da ſkulle i dø. Men dræbe i kiødens gerninger formedelſt Aanden/da ſkulle i leffue. Thi huilcke Guds Aand driffuer/de ere Guds Børn. Thi at i anammede icke en trældoms Aand/at i ſkulle atter frycte eder / men i haffue anammet en ſønlig Aand/ formedelſt huilcken wi rabe/Abba kiere Fader. Den ſamme Aand giffuer vor aand vidniſbyrd/at wi ere Guds børn. Ere wi da Børn/da ere wi oc Arffuinge/det er/Guds Arffuinge / oc Chriſti metarffuinge / ſaa fremt wi lide met hannem / paa det wi ſkulle ophøis til herlighed met hannem.

Huad giør S. Paulus i denne Epiſtel?

Effter at hand i det forgangne ſiuende Capittel/gaff til kiende / huorledis Aanden oc kiødet ſtride imod huer andre i Menniſken/ oc at ſaadan ſtrid varer ſaa lenge wi leffue/ da trøſter hand nu her i det ottende Capittel ſaadanne Stridzmend oc kemper / at ſaadant kiød icke ſkal fordøme dem / Oc hand giffuer fremdelis til kiende/ huad Legemens oc Aandens art oc natur er/. Oc huorledis Chriſtus haffuer forhuerffuit oſſ ſin hellig Aand/ ſom giør oſſ aandlelige / oc fordemper kiødet/ oc giør oſſ viſſe paa/ at wi alligeuell ere Guds Børn / ehuor ſuarlige Synden oc brender oc buldrer i oſſ/ ſaa lenge wi følge Aanden/ oc imodſtaa Synden/ oc dræbe hende. Oc effterdi intet er ſaa nyttleligt at dræbe kiødet met ſom kaarſſit oc modgang/ da trøſter hand oſſ i ſaadan modgang met den hellig Aands oc alle Creaturenis hielp.

Huor til formaner S. paulus i denne Epistel?

Hand giør tho formanelser. Den første/ At wi skulle følge oc vere Aanden lydige. Den anden/ at wi skulle lide met Christo/ oc dræbe den gamle Adams syndige legeme.

Huad er kiød?

Alt det som er født aff kiød/ det gantske Menniske/ met legeme/ Siel/ fornuffu oc alle sind.

Huad er Aand?

Alt det/ som induortis oc vduortis leffuer oc arbeyder/ det/ som er nytteligt til Aanden oc det tilkommende Liff.

Huad kaldis at følge kiødet?

At samtycke i al legemens begiering/ oc leffue i legemlig vel lyst oc synd.

Huad kaldis det at følge Aanden?

At leffue effter Guds vilie oc befalning.

Huem skulle wi da nu følge/ kiødet eller Aanden?

S. Paulus siger saa. Kiere Brødre/ wi ere Skyldener/ icke kiødit/ at wi skulle leffue effter kiødet. Det bekiender S. Paulus at wi/ som haffue anammet Troen oc Guds Aand/ ere skyldige til at giøre noget. Oc hand holder aldelis intet met dem/ som vnder Euangelij skin/ oc Christelig frihed/ icke søge andet/ end at de skulle ingen vere lydige/ oc leffue it balstyrigt fortredeligt leffnit.

Huad ere wi da skyldige?

Wi ere skyldige at giøre got/ ia wi ere plictige der til/ siger leg. Thi wi loffuede det i Daaben/ oc anammede den hellig Aand der paa/ at wi skulde forsige Dieffuelen/ oc al hans falske list/ øffue oss i troen oc kierlighed/ oc dræbe den gamle Adam met sin lyst oc begiering.

Huor faare skulle wi følge Aanden?

For tuende sager skyld. Først/ for Guds skyld/ som haffuer giffuit oss sin hellig Aand/ til at spæge vort syndige legeme/ huor faare wi skulle tilbørlige tacke hannem. Der nest/ for vor egen skyld/ thi at paa denne lydighed staar vor forfremmelse eller forderffuelse/ salighed oc fordømmelse. Følge wi legemit/ da skulle wi dø/ men følge wi Aanden/ da skulle wi leffue. Thi hwilcke Guds Aand driffuer/ de ere Guds Børn.

Huor paa

Huor paa kiender mand Guds børn?

Paa legemens dræbelse / oc den hellig Aands driffuelse. Thi at de som driffuis aff Guds Aand / huilcken der er godheds/naadens/Liffsens oc sandheds Aand/de bliffue oc gode/sandrue/opliuside i naade/oc endelige salige. Oc de som icke driffuis aff Guds Aand/men aff ondskabs/syndsens/løgnens/ mørckhedsens oc forderffuelsens Aand/de bliffue oc onde/falde i synd/løgn/vildfarelse/oc endelige fordømde.

Huad Menniske er det/der driffuis aff Guds Aand?

De/vdi huilcke den gamle Adam er kaarsfest oc dræbet/de som ere fornyede i Aanden/oc ere bleffne andre Menniske/ere nu anderledis til sinde/tencke/ tale/giøre oc leffue anderledis/end de tilforn tenckte/ talede/ giorde oc leffde. De øffue Troen til Gud/Troens fruct/som er/ kierligheds gierninger imod deris Neste/oc holde sig selff wstraffelige faar Verden. Oc in summa. Huo som icke haffuer Christi Aand/ hand er icke hans. Thi det tegn oc indsegel/der wi kiendis paa at vere Guds børn/er den hellig Aand met sin naade oc gaffuer. Huo dem icke haffuer/ de ere icke Guds Børn/ ia de ere allerede skilde fra Christo.

Haffue alle Mennisker den samme Aand?

S. Paul. setter her tuende honde Mennisker/oc siger. At nogle haffue en trældoms Aand/oc de ere til sinde lige som en Suend imod sin HErre huilcken der tiener for løn/icke som en Søn imod sin Fader. Huad som de giøre det giøre de enten aff fryct for straff/eller fordi at de vente sig løn. Disse ere icke Guds Børn/de holde oc icke Gud for en naadig Fader/men for en streng Dommere oc Tiran. Lige som de nu holde hannem/saa er hand dem oc/som den. xviij. Psal. siger. Hoff de rene est du reen/oc hoff de fortredelige est du fortredelig. De andre haffue en barne Aand/oc ere til sinde/Lige som it Barn imod sin Fader. De hielpe at formere oc holde Arffuen tilsammen/som trofaste Børn/Icke aff fryct for straff/icke heller fordi at de vente dem løn/men aff ret naturlighed/der de haffue til deris Fader. Disse ere de rette Guds Børn/oc de holde Gud for deris naadige Fader. Der faare bliffue de oc hoff Faderen i husit/naar Suennene skulle vd.

Huilcke

Hulcke ere de/som haffue en trældoms Aand?

Alle de/som ere vnder Louen/ oc ville formedelst deris egne gierninger vorde retferdige. Thi naar Gud gaar i rette met saadanne Mennisker/da skulle de aff redzel forsmelte faar hans Ansict/lige som Dauid siger. De forgaa/lige som det vand der flyder bort. Oc end en gong/ lige som vor smeltis aff ild/saa skulle de wgudelige omkomme faar Gud. Ved denne maade skulle alle de omkomme/som leffue oc handle kiødelige.

Hulcke ere de/som haffue en barne Aand?

De trofaste oc rette Christne/som ere vnder Euangelio/oc tencke aleniste at vorde fromme retferdige oc salige for Christi blod. Disse giffuer den hellig Aand vidnisbyrd/at de ere Guds Børn/oc robe/Abba kiere Fader. Huor som mand nu kiender Gud/som en kier Fader/formedelst den hellig Aand/Huorledis kand der vere fryct oc redzel? Huo haffuer nogen tid hørt/at en Fader/som er from/giorde it fromt Barn skade eller ont. Som Christus siger Luce. xj. Kunde i giffue eders Børn gode gaffuer/naar som de bede eder/ huor meget mere skal eders Fader/som er i Himmelen giøre saadant? Der faare skulle wi icke frycte oss for denne kiere Fader. men meget mere ynske oc begiere/at Christus skal komme til den yderste dom/oc giøre en ende paa vor suck/oc hielpe oss der hen/at wi met hannem kunde regære oc regnere euindelige/

Huorledis vduellis wi saa til Guds børn/oc til Christi herlighed?

Naar wi tro paa hans Naffn/Johan. j. Oc lide met hannem/som S. Paulus siger her. Ere wi Børn/da ere wi oc Arffuinge/det er/Guds arffuinge oc Chrsti metarffuinge/om wi ellers lide met hannem/ paa det/ wi oc skulle ophøygis met hannem til herlighed. Oc met saa Ord at tale der om. Skulle wi vorde Guds Børn/da skulle wi haffue en retsindig tro. Skal oc samme vor tro rettelige obenbaris/da skal hun formedelst kaarssit forsøgis oc prøffuis. Naar som hun da bliffuer bistandig vnder kaarssit/ oc falder icke fra sandheds bekiendelse/ saa skal hun oc da visselige haffue met Christo Guds Børns vduelelse/oc arffue/som er/ det euige Liff/Amen.

Den VIII. Søndag effter Trinitatis. Euangelium/ Matthei. vij.

Vocter eder fra falske Propheter / som komme til eder i Faareklæder/ men induortis ere de glubendis Vlffue / paa deris Fruct skulle i kiende dem. Kand mand oc plocke vindruer aff Torne? eller Figen aff aff Tidzel? Saa bær oc huert got Træ god Fruct/ men it raadet Træ bær ond Fruct/ It got Træ kand icke bære ond Fruct/ Oc it raadet Træ/ kand icke bære god Fruct. Huert Træ som icke bær god Fruct / skal affhuggis/ oc kastis i Ilden. Der faare skulle i kiende dem paa deris Fruct.

De skulle icke alle/ som sige til mig/ HERRE/ HERRE/ komme ind i Himmerige/ Men de som giøre min Faders vilie i Himmelen.

Huad gior Christus i dette Euangelio?

Hand paa minder oc giffuer oss atuarlsel / at wi skulle vocte oc tage oss vare fra falsk Propheter. Oc hand giffuer først til kiende huilcke de falske Propheter ere. Der nest/ Huorledis mand skal kiende dem. Det tredie/ Huad deris løen oc endeligt skal vere.

Huad ere Propheter?

Propheter ere Lærere oc Predickere/ som lære oc vnderuise Folcket.

Huor mangfoldige ere propheter?

Der ere tuende slaus Propheter/ sande oc falske.

Huilcke ere sande propheter?

De som aluorlige Predicke oc forkynde Guds Ord oc befalning/ oc vnderuise Folcket met den rette lerdom/oc huercken ansee eller frycte noyen Persone. Saadanne vaare de hellige Propheter oc Apostle.

Huilcke ere de falske propheter?

De som vnder de rette Propheters Naffn oc skin/forføre Mēnisken met falsk lerdom/de ville haffue den anseelse/at de vise Folck den rette Vey/oc lære idel sandhed/oc deris lerdō er dog idel forførelse oc løgn/Saadanne vaare Baaliter/Molochiter/Phariseer etc. Disse formaner Christus at wi skulle vocte oss fra.

Huad siger Christus?

Vocter eder fra falske Propheter/ som komme til eder i Faareklæder/ men induortis ere de glubende Vlffue.

Huad vil hand met disse Ord?

Saa meget vil hand sige/Kiere Børn/Jeg haffuer i min lange Predicken paa Bierget/ giffuet eder den rette Christelige lerdom til kiende/ huilcken der visselige skal ledsage eder ind i det euige liff/ saa fremt i dem ville beuare oc bliffue stadelige der ved. Men Dieffuelen skal det icke kunde fordrage/ hand skal kaste meyen forhindrelse i Veyen/ oc aff sin yderste mact oc formue arbeyde paa i alle maade/at hand kand forføre eder/ at i icke skulle bliffue bestandige hoss denne Lerdom. Der faare varer ieg eder at/ paa det/ i skulle vocte eder/oc giffue vel act paa eders sag/Thi at i skulle aldrig kunde vere saa snilde/ handle saa forsynlige/oc see saa vel til/at falske Propheter/ vildfarendis Aander/ oc løgnpredickere/ skulle jo alligeuel giffue sig til kiende/ binde paa/ oc komme frem met deris falske lerdom. Oc er det da saa/at i følge oc ere dem lydige/ da er det giort met eder/ oc i ere fortabte. Thi de føre eder fra Guds Ord oc til Dieffuelens lerdom/Fra den hellige Guddommelige Scrifft/til Menniskens paafund/ Fra sandhed til løgn/oc saadant skulle de giøre vnder saa deyligt it skinlige som det vaare idel sandhed/ der de fare met/Oc paa

det sidste

det sidste besegle de saadan deris forførelse met saadanen stanck oc ond luct/der de lade effter sig/at mand kand der paa obenbare mercke/at Satan oc Løgnaanden vaar der.

Huor faare siger Christus/De komme?

Fordi/at falske Propheter tøffue icke indtil de bliffue retkelige vdsende eller redelige kallede/men de komme aff sig selff vkallede/oc trenge sig ind met mact i Embedet/huilcke den Prophete Jeremias klager paa i det xxiij. Cap. i Guds Persone/ oc siger/Jeg vdsende icke Propheter / oc de løbe alligeuel/Jeg talede icke til dem/oc de spaade alligeuel. Christus taler icke her om dem/som tilbiude den Christelige menighed deris tieniste/naar de see at der er brøst for Predickere/ Thi S. Paulus siger/i Timoth. iij. Der som nogen begærer it Biscops Embede/ hand begærer en kaastelig gerning.

Huor faare siger hand/De komme til eder?

At hand der met vil giffue til kiende/at saadanne falske Propheter ere oc skulle vere i Christendommen/De komme til eder/siger hand/icke til Tørckere eller Hedninge/men til eder/ i som ere Christne/Thi det gaar saa til/At huor Gud Bygger en Kircke/ der Bygger Dieffuelen en Capelle hoss/ Oc huor Christus opuecker en retsindig Predickere/der beskicker Dieffuelen altid tho falske Predickere hoss. Saa stode der vtallige Baals Prester imod den eniste fromme Prophete Heliam/Oc imod den eniste Micheam stode der fire hundrede falske Propheter.

Huor faare siger hand/De komme i Faarekleder?

De glise oc komme met saadant it skin/at mand neppelige kand kiende dem fra de rette Predickere/ De bruge ocsaa Scrifften oc Guds Ord/ men tredskelige oc falskelige.

Huor faare siger hand. Indvortis ere de glubende Vlffue?

Fordi / at de giøre icke andet / end jammerlige ødelegge Christi Faaresti/oc vden affladelse/grummelige forgiffue/ihiel riffue/myrde oc dræbe/ Christi Faar met falsk lerdom/ som de rette Vlffue oc Sielemordere.

Huorledis skal mand kiende de falske propheter?

Paa deris Fruct/siger Christus/skulle i kiende dem/ kand mand oc plocke Vindruer aff Torne? Eller Figen aff Tidzel?

Saa bær oc huert got Træ/ god Fruct/Men it raadet Træ/bær ond Fruct/Lige som hand vildesige/Holder de falske Prophe=ters lerdom oc leffnet imod Guds Ord oc befalning/da skulle i snart see/at de komme icke paa tusinde bindinger nær offuer it.

Huilcken er de falske propheters Fruct/der wi skulle kiende dem paa?

De føre it vduortis skin aff it Aandeligt leffnet/oc ere dog i grunden idel Verden oc Kiød/ læss Paulum. ij. Timoth. iij. De besnerie Menniskens samuittighed / met Dieffuelens ler=dom oc Menniskens Bud/de giøre Synd der som ingen Synd er/ forbiude Mad oc Ecteskab / aleniste aff it vduortis skin/ læss Paulum. j. Timoth. iiij. De giøre Secter imod de Christ=nis enighed/oc ville bliffue fromme/ retferdige oc salige/for=medelst Aandelige optenckte Aarden/Regle/Gierninger oc for=tieniste/læss Petrum ij. Pet ij. De holde Sandheds Vey/Euan=gelium/for idel Ketteri. Men deris egne Fastelagens giernin=ger/met Vand/ Palmer oc Salt at Vie etc. Deris Afflad/ Pillegrims reyser/Brøderskab/Calente/ Vigiliis/ Sielemesser/ Begengelser/ stencke Vand/giffue Røgelse/ bære Helgen om=kring/gaa met Kaarss/holde de for idel salig Guds tieniste. Christus siger/Jeg er Veyen etc. saa sige de/vore Gierninger oc fortieniste ere Veyen. Christus siger / Jngen kommer til Faderen/ wden formedelst mig/ Saa sige de/ Jngen kommer til Himmelen/wden aleniste formedelst hellige Aarden/Pille=grims ryser/Afflad/oc Helgens forbedelse etc. Jn Summa/ De tro icke Christo/de acte intet hans befalning/Men de hand=le imod Guds Ord/met deris Lerdom oc leffnet/Deris Lerdom er falsk/deris leffnet er wgudeligt/oc der er huercken Træ eller Fruct god hoss det Folck/Gud plager dem saa/at de kunde icke andet end følge deris Løgnaand/Dieffuelen/oc baade Scriff=ue/Lære oc Predicke/idel falsk Lerdom/ Løgn oc vildfarelse.

Huad Lignelse bruger Christus imod dem?

Hand siger/ kand mand oc plocke Vindruer aff Torne/ eller Figen aff Tidzel. Lige som hand vilde sige/Saa vmue=ligt som det er/ at mand kand plocke Vindruer aff Tornebuske/ oc Figen aff Tidzel / Lige saa vmueligt er det ocsaa / at en

falsk Prophete kand giffue nogen god lerdom fra sig/Der som intet got er inde/der kommer intet got ved/De kunde vel rose meget aff Euangelio/oc haffue det stedze i munden/men det er dem icke mueligt at finde paa Euangelij rette lerdom oc krafft/ Blad ere de/blad bliffue de det er/de bruge munden meget oc sladre vden Fruct/som wi see faar øyen paa vore Papister.

Huor faare taler Christus om Vintræ oc Figen træ/oc der imod om Tornebuske?

At hand vilde giffue til kiende baade de sande oc falske Propheters art oc nature/It Vintræ er it tiurt/skrøbeligt oc vnytteligt Træ til nogen Bygning/Som Ezechiel siger i det xv. Cap. Tager mand oc noget Træ aff it Vintræ/at giøre noget aff? Eller giør mand en Nasfle der aff/at henge noget paa? Saa er it Figen træ it ringe almindeligt Træ/som icke blomstris/ før Blomsterne giffue strax Fruct/ Men Tornebuske faar knopper oc blomstris/at de staa huide som it Lagen/oc skinne langt fra i Marcken/oc ere til at see/lige som de vilde bære idel Sucker/Oc naar mand alligeuel seer til enden/da er der ekon skarppe tagge oc torne/som icke kunde andet end riffue oc stinge/Eller de bære Slaaen oc Hyben/som ere fulde aff sten/oc ingen mand nyttelige. Disligist bær icke heller Tidzel andet/end Borrer oc skarpe pigge/oc naar mand kaster dem fra sig/ da vende de det skarpe op eller ned/oc henge ved. Lige sla ocsaa Øyenskalcke oc falske Propheter stort paa/met deris Hoffmodige store Ord/oc met deris mange optenckte gierninger etc. Lige som de vilde hielpe den gantske Verden/Men naar det kommer saa langt/ at Fructen skal følge/ da er det idel Ormestungen forderffuet Fruct/ som huercken kommer Gud til loff eller Mennisken til gode/Ja det ere Børne gierninger/ som naar smaa Drenge ride paa keppe/oc smaa Piger lege met Drucker. Alle andre Staters gierninger/ som Borgeris oc Bønders gierninger etc. Komme Mennisken til gode/Men Papisters gierninger/ere intet Menniske nyttelige/vden alemiste deris Gud/som er/deris Bug.

Huad er it got Træ?

It fromt trofast Menniske/som leffuer effter Guds befalning. Som

ning. Som naar en Første/Regentere/Borgemestere/Predickere/Hosbonde/Suend/Pige etc. Vandrer i Troen/oc giør der hannem bør at giøre. Disse ere de gode Træ/som bære Fruct i ret tid/ de triffuis til det euige Liff.

Huilcket er it ont Træ?

It vanartigt vgudeligt Menniske/som leffuer vden Guds Ord oc befalning/i al Synd oc last/Som naar selffgiorde Helgen/Oyenskalcke oc falske Christne/gaa hen i deris vantro/bygge oc forlade sig paa deris egne gierninger oc fortieniste/oc foracte der til met (som den hoffmodige Phariseer giorde) andre arme Syndere/etc. Disse ere de raadne forderffuede Træ/som bære idel Ormestungen Fruct/huilcke der høre til Helffuedis Ild.

Huilcken er den gode Fruct?

De Christnis gode gierninger/som ske effter Guds Ord oc befalning/: c komme de Nødtørfftige til hielp oc trøst.

Huilcken er den onde Fruct?

De gierninger som ske vden troen oc vden Guds befalning/alligeuel at de glise oc skinne deylige vduortis/Thi der er ingen gierning god/vden den som er befalen aff Gud/Oc ingen gierning er Ond/vden den som er forbuden aff Gud. Huo som vil giøre gode gierninger/hand skal see til Guds Bud/huad hand finder der/at Gud haffuer budet oc befalet/det ere gode gierninger/oc huad hand finder at Gud haffuer forbødet/det ere onde gierninger. Wi skulle lære skilsmysse imellem gode oc onde gierninger/aff Guds Bud oc befalning/icke aff Menniskens gode tycke/icke heller aff det skin at gierninger ere mange eller store. Lige som mand kiender paa roden oc Fructen/om it Træ er got eller ont/Saa kiender mand ocsaa it got eller ont Menniske paa hans hierte/Ord oc gierninger/Luce. vj. Seer du nu it Menniske/som er smnct venligt met sin Neste/trøster/hielper oc er hannem tienstactigt/da kant du visselige dømme/at hand er it got Træ. Der imod/naar du seer nogen som er grum/vanartig/snibbedrøy/badsk/affuindzfuld/oc vil ingen giøre til gode/da kant du visselige dømme/at hand er it forfornet raadet Træ.

Huad skal

Huad skal være de falske propheters løn oc endelight?

Christus siger/ Huert Træ/ som icke bær god fruct/ skal affhuggis/ oc kastis i Ilden. Lige som hand vilde sige/ Alle de som sette Troen til bage oc offuergiffue Guds Ord/ oc bygge paa deris egen Retferdighed/ gierninger oc fortieniste/ oc giøre intet aff det Gud haffuer befalet/ de skulle ødeleggis i grund oc opryckis met rod. De arbeyde vel paa at stige høyt op/ oc ville met mact forsuare oc føre deris sag til ende/ Men Gud imodstaar oc forhindrer de høye Træ/ at de icke skulle voxe op i Himmelen. De giøre sig vel saadan en tancke/ See/ wi ere de deylige fructsommelige Træ/ som ere plantede i Christendommen/ Gud skal spære oss/ haffue tilsyn til oss/ giøre gerde omkring oss/ heyne oss ind/ beuare oss/ oc røcte oss paa det fliteligste/ som mand pleyer at røcte oc tage vare paa en deylig Yrtegaard/ Trægaard/ Vingaard etc. Oc de see icke huad dom Christus siger aff offuer dem/ Som er/ at Øxen ligger allerede hoss roden aff saadanne wfructsommelige Træ/ at de skulle affhuggis/ oc kastis i Ilden/ Oc Matthei. xxv. Al plantelse/ der min himmelske Fader icke plantede/ skal opryckis. Oc Hieremie xlix. siger Gud/ Der som du end giør din Rede saa høyt/ som ørnen/ saa vil ieg dog styrte dig ned. Oc i dette Euangelio siger Christus/ De skulle icke alle/ som sige til mig/ HERRE/ HERRE/ komme i Himmerige/ Men de som giøre min Faders vilie/ der er i Himmelen. Lige som hand vilde sige/ Alle de/ som holde deris eget paafund for den høyste Guds tieniste/ oc daglige robe til mig/ HERRE/ HERRE/ oc arbeyde der aller mest paa/ at de skulle komme til Himmelen/ de skulle icke komme der ind/ Ja/ der skal ingen før fare til Helffuede/ end de samme/ som rose sig mest aff Himmelen/ oc tage sig offuer/ at de ocsaa ville/ formedelst deris fortieniste/ hielpe andre Mennisker der ind.

Huor faare kiere Herre? Haffue de io stor Gudelighed/ staa aarle op/ robe Herre/ Herre/ Afften oc Morgen/ oc spare ingen wmage?

De robe met munden/ men hiertet veed der intet aff. Saa giøre de icke heller min Faders vilie/ der faare hører ieg icke

 deris rob/

deris rob/Vil nogen haffue deel met mig/i mit Rige/da skal hand rette sig effter min lerdom oc mit Ord/oc fatte der aff en retsindig Christen tro / oc beuise samme Tro imod sin Neste met den rette Fruct/oc føre hoff sig selff it wstraffeligt Leffnet / Huor det skeer / der skal Himmelen staa oben / oc saadant it Menniske skal glæde sig met mig / i det euige Liff/ AMEN.

Den IX. Søndag effter Trinitatis/ Epistel/ j. Corinth. x.

KJere Brødre/Det skede oss til it Exempel/ at wi skulle icke haffue lyst til det onde/lige som de haffde lyst. Bliffuer oc icke Affgudiske/ lige som nogle aff dem bleffue/som screffuit staar. Folcket sette sig ned at æde/ oc at dricke/oc stode op at lege. Lader oss oc icke bedriffue hoer/som nogle iblant dem bedreffue hoer/oc fulde paa en dag try oc tiue tusinde Lader oss oc icke friste Christum/som nogle aff dem fristede hannem/oc bleffue forderffuede aff Hugorme. Knurrer oc icke/lige som nogle aff dem knurrede/oc bleffue ødelagde/formedelst Forderffueren.

Alt dette skede dem til it Exempel/oc det er oss screffuet til atuarsel / paa huilcken Verdens ende er kommen. Der faare huo sig lader tycke at hand staar/hand skal see vel til/at hand icke falder. Eder er end nu ingen fristelse paa kommen uden Menniskelig. Men Gud er trofast/ som lader icke friste eder offuer eders formue/Men hand giør saadan ende paa fristelsen/at i kunde fordrage. Der faare mine Elskelige/ flyr fra Affguders tieniste.

Huad læ-

Huad lærer S. Paulus i denne Epistel?

De ypperste stycke i denne Epistel er/at huo sig lader tycke hand staar/den skal see til/at hand icke falder. Met huilcke Ord S. Paulus vil paaminde de staalte/daarlige oc trygge Corinther/at de skulle icke tencke/det er nock/at de begynde at tro/at de høre Euangelion/oc bruge Sacramenterne/oc ere rigelige begaffuede oc prydede met store aandelige gode ting/naade oc gaffuer/men de skulle vide/at de oc skulle bliffue bistandige i Troen/oc Euangelij bekiendelse/oc i it Gudeligt leffnit indtil enden. Oc saadant beuiser hand met Jsraelss Børns Exempel/som vaare Guds folck/oc haffde den samme tro til Christum/som wi/oc de samme Sacramenter/Ja meget mere naade oc flere gaffuer aff Gud/end wi. Gud haffde ført dem met en veldig haand aff Egypten/giennem det røde Haff/oc igiennem ørcken. Oc der komme alligeuel icke flere/aff sex hundrede tusinde Mend/ind i det Land Canaan/end tho/Josue oc Caleb/de andre døde i ørcken.

Huor faare? Huad aarsage vaar der til?

De bleffue icke bistandige i den tro de haffde anammet/men de fulde formedelst vantro i mangfoldige store Synder.

J huad Synd fulde de?

J femhonde store Synder oc wdygder/Først/J syndelig lyst. Thi saa siger den. cv. Psalm. De begærede i ørcken/oc forsøgte Gud i det øde Land. Hand gaff dem det de baade om/oc sende dem nock/indtil dem vemmede der offuer. Der nest fulde de i Affguderi/de giorde en Kalff i Horeb/siger Psalmē/oc bade til det støbte Billede/oc fornende deris ære til en Oxis lignelse/som eder græss. Det tredie/de bedreffue hoer/De hengde sig/siger Psalmen/til Baal Peor/oc ode aff de døde Affguders offer. Det fierde/de fristede Gud/som Psalmisten siger/De fristede Gud i deris hierter/at de begierede mad for deris Siele/oc fortørnede hannem hoss trette vandet. Det femte/De knurrede imod Gud/oc de knurrede i deris Paulun/de vaare HErrens røst icke lydige.

Straffede oc Gud dem for saadan synd skyld?

Ja visselige. Hand befalede Skyerne her offuen offuer/oc loed Man regne paa dem/oc gaff dem Himmels Brød at æde/

oc loed kiød regne paa dem som støff/oc Fule som Sand i haff-
uit. Da ode de oc bleffue alle mette/hand loed dem styre de-
ris lyst. Der de nu haffde styret deris lyst/oc de end nu ode der
aff/ da kom Guds vrede offuer dem / oc dræbte de ypperste
iblant dem/oc nedslo de beste i Jsrael. Dernest bleffue for Affgu-
deri skyld/try tusinde Mend ihiel slagne/Exod. xxxij. Det tre-
die/ der bleff for horeri skyld/ fire oc tiue tusinde ihieslagne.
Num. xxv. Det fierde/for fristelse skyld/at de sagde/Vor Siel
vemmer offuer denne løse mad/sende Gud hugorme iblant dem/
som spudede ild / de bede Folcket/ at der døde it stort tal Folck i
Jsrael/Num. xxj. Det femte/ for knur oc wlydigheds skyld/
døde fiorten tusinde oc siu hundrede Mend/Dathan oc Abie-
ram/ Huilcke Jorden opslugede/ oc wden de thu hundrede oc
halfftrediesinds tiue Mend/der ild opbrende/Num. xvj.

Haffue wi oc behoff at frycte saadan straff?

Ja visselige S. Paulus siger. At det skede oss til en Figur/
at wi skulle icke haffue lyst til det onde/ lige som de haffde lyst.
Bliffue oc icke Affgudiske/lige som nogle aff dem bleffue. Lader
oss icke bedriffue hoer. Lader oss icke friste Christum / som
nogle iblant dem giorde/ oc bleffue forderffuede aff Hugor-
me. Knurrer oc icke/lige som nogle aff dem knurrede/oc bleff-
ue ødelagde formedelst Forderffueren. Lige som hand vilde si-
ge. Wi ere oc saadanne Folck/wi mene ocsaa/naar wi sige met
munden. Jeg tror/Jeg tror/oc hører Euangelij predicken/oc
bruger Sacramenterne oc kunde tale meget om Scrifften/ban-
de oc straffe Paffuen oc hans Tilhengere/da er det nock/wi ere
da smucke Christne. Saa gaa wi tryggelige heden/ ere staalte/
hofferdige/gerige/wkyske/hadske/ affuindzfulde. Saa/at der
bliffuer paa sidste neppelige en eller gantske faa i den tro oc
Christendom/de haffde anammet. Der faare giffuer S. Paulus
oss her atuarels/ Lige saa vel/som de Corinther/at wi skulle
see vel til/giffue vel act paa vor sag. Thi at fulde saadanne
høyge ypperlige Mend/hoss huilcke Gud haffde giort saa man-
ge vnderlige gierninger/skulle wi da icke frycte oss/ paa huilcke
Verdsens ende er kommen/der som alting er forderffuit i grun-
den/der som idel synd oc forargelse er/oc wi huercken see eller
høre no-

høre noget got. Sandelige siger S. Paulus/Det skede oss til it Exempel/oc er screffuit til en atuarsel. Lade wi oss ocsaa lyste/ oc findis Affgudiske/ wlydige/ wkyske oc knurre/da vil det gaa oss lige saa/Gud skal oc lade oss falde.

Ey/Gud vil icke giøre saa ilde imod oss?

Jngen skal tencke/ at dette ere dumme wnyttige Historier. Gud vil met disse Jødernis Exempel formane oc giffue oss atuarsel/ at wi skulle icke falde i trygħed/ icke gaa wbesindelige hen wden betenckelse/ oc besuige oss selff/ men staa i fryct oc vere omhyggelige/at vor tro skal icke falde bort/før wi vide selff aff/Thi vort kiød er icke end nu dræbit met sin fruct i oss. Saa er Sathan oc icke død/som oc nu i Verdsens sidste ende/i huilcken wi ere/buldrer oc bruser gruseligere/end hand nogen tid haffuer giort tilforn. Thi hand fornemmer at hand haffuer en stacket stund at bliffue oc skal snart rumme/Apo. xij.

Huorledis beslutter S. paulus denne Epistel?

Hand siger saa. Huo sig lader tycke at hand staar/den skal see vel til/at hand icke falder. Lige som hand vilde sige. Jngen foracte den anden/ehuor sterck den ene eller skrøbelig den anden er. Thi der veed ingen huor lenge hand bliffuer selff bestandig. Det er offuermaade snart til at falde. Lader oss faar alting see til/at den ene foracter icke den anden/der som hand end falder. Thi det som hannem er vederfarit/ kand oc oss vederfaris. Staar ieg i dag/ i morgen kand ieg falde/Er ieg falden i dag i morgen kand ieg staa op igen. Lige som S. Paul. oc her siger om de Corinther. Der er end nu ingen/wden Menniskelig fristelse/kommen offuer oss.

Huor mangfoldig er fristelse?

Tredubbelt. Dieffuels fristelse/Menniskelig oc Guddommelig fristelse.

Dieffuelens fristelse gaar der vd paa/at hand der met vil forstyrre alt det som got er/komme al wlycke aff sted/oc aldelis forderffue legemet oc Siel en. Saa fristede Sathan Euam. Menniskelig fristelse er/ naar vort egit legeme/fører/skynder oc driffuer oss/ formedelst den naturlige oc indplantede lyst oc tilbøyeligħed/ til sind/ Som S. Paulus klager Roma. vij. Den

Guddommelige fristelse/er Troens forsøgelse/oc taalmodigheds prøffuelse/om mand vil bliffue bistandig hoss Guds ord eller icke.

Haffue wi oc trøst i fristelse?

Ja visselige. Saa siger S. Paulus. Gud er trofast/som lader icke friste eder offuer eders formue/men hand giør saadan ende paa fristelsen/at i det kunde fordrage.

Veed Gud vor styrcke oc formue?

Ja visselige. Hand deler huert Menniske sit kaarss oc modgang til/effter den maade som hand det kand fordrage/som den lxxv. Psalme siger. HERREN haffuer it begere i haanden/huilcket der er fult iskenckt met sterck Vin/der skencker hād aff/Men de Wgudelige skulle alle dricke der aff/oc søbe bermen vd. Den klare Vin/er de vdualdis kaarss oc modgang/huilcket der er timeligt oc følger euig glæde effter. Bermen er de wgudeligis gruselige plager oc pine/som begyndis i denne Verden oc varer euindelige. Wi Christne skulle bede om taalmodighed/hielp oc bistand/naar wi fristis/at wi icke skulle fortuile vnder kaarssit/men beholde seyer. Gud giffuer altid effter at wi haffue vundet seyer/naadens besynderlige gafue/huor aff Mennisken bliffue der effter sterckere oc frimodigere til at imodstaa de tilkōmende fristelser. Hand lader oss vel forferdis noget oc vorde mistrøstige vnder kaarssit/i modgang oc fristelse/oc skicker sig lige som hand kiende oss icke. Lige som Bruden siunger om hannem/Hand staar bag veggen/ock kicker igiennem spinderet. Hand seer til oss/om wi oc ville bliffue taalmodige vnder kaarssit/Seer hand at kaarssit vil bliffue for meget suart/oc Vand gaa offuer Hoffuedit/da er hand icke longt fra oss. Al den stund der er end nu Menniskelig oc Creaturis hielp faar hender da holder Gud til bage met sin hielp/Men naar det er wde met Menniskelig oc Creaturis hielp/da begyndis Guds hielp/trøst oc bistand. Der faare kaldis hand oc en nødhielpere/som i den største nød kand oc vil hielpe til euig glæde. Hannem vere loff/prijss oc ære/ AMEN.

Den IX. Søndag effter Trinitatis/Euangelium/ Luce. xvj.

JEsus sagde til sine Discipler / Der vaar en Riig Mand som haffde en Husfoget / hand bleff beført faar hannem/ at hand skulde forkommet hannem hans Gods. Oc hand kallede at hannem / oc sagde til hannem/Hui hører ieg det om dig? Giør Regenskab for din Husfholding/thi du kand icke lenger vere Husfoget. Husfogeden sagde ved sig selff/Huad skal ieg giøre? Min Herre tager Embedet fra mig/ Jeg gider icke arbeydet/oc ieg skammer mig at trygle/Jeg veed vel huad ieg vil giøre/at de skulle tage mig ind i deris Huss/naar ieg bliffuer nu sæt aff Embedet. Oc hand kallede til sig alle sin Herris Skyldener/ oc sagde til den første/Huor meget est du min Herre skyldig? Hand sagde/ Hundrede tynder Olye/Oc hand sagde til hannem/Tag dit Breff/ sæt dig/oc scriff strax/halfftredsinds tiuffue. Der effter sagde hand til den anden/End du/huor meget est du skyldig? Hand sagde/Hundrede maader huede. Oc hand sagde til hannem/Tag dit Breff/oc scriff/firesinds tiuffue. Oc HERREN loffuede den vretferdige Husfoget/ at hand giorde snildelige/ Thi denne Verdens Børn ere

 klogere

klogere end Liussens Børn/i deris Slect. Oc ieg siger eder ocsaa/Giører eder Venner aff den wretferdige Mammon/paa det/ at naar i nu haffue behoff/de skulle anamme eder ind i de Euige Bolige.

Huor om taler dette Euangelium?

Om en wtro Husfoget / huilcken hans Herre sette aff hans Embede oc befalning for hans wtroskab skyld/Oc det er alle Mennisker en atuarsel/at huer skal saa handle trolige oc retsindelige/i sit kald/at hand met en god Säuittighed/kand bliffue bestandig faar Gud/i det sidste Regenskab.

Huor aff vil Gud tage Regenskab?

Aff trende slaus gods/aff Verdens/Legemens oc Sielens/offuer huilcket Gud haffuer sæt alle Mennisker til Husfogeder.

Huilcket er Verdens gods?

Alt timeligt Gods oc Rigdom/Huff/Jord/ Agre/ Enge/ Vand/ Land/ Fule/ Fiske/ Queg/ Faar/ Korn/ Vin/ Guld/ Sølff/Rente/Landgilde oc andet saadant.

Huilcket er Legemens gods?

Vngdom/styrcke/sundhed/wforderffuede Lemmer/en god syn/hørelse etc. En from fauerferdig Hustru/lydige Børn/trofaste Tiunde etc.

Huilcket er Sielens gods?

Viffdom/ Fornumstighed / en god ihukommelse / skarpsindighed/ en god Forstand/Besindnighed/Klogskab/Barmhiertighed/ ydmyghed/ fred / taalmodighed/ langmodighed/ mildhed / Sandhed / Tro / Kierlighed / Haab / Guds Ord oc Sacramenter.

Huorledis skulle wi bruge dette Gode?

For alle ting / til Guds loff/ære oc priff/ Der effter vor Neste til hielp/trøst oc tieniste/Der nest til vor egen nødtørfftighed. Oc der som wi saa ville handle indtil enden/da haffue wi veret gode Huffholdere i denne Verden/ oc Gud skal sige til off/ O du fromme oc trofaste Suend/du haffuer veret trofast offuer lidet/ieg vil sette dig offuer meget/gack ind i din

Herris glæde. Men misbruge wi dette Guds gode/da skal der følge it suart Regenskab/ oc det skal gaa oss/som det gick denne Husfoget.

Huorledis misbruge wi dette Guds gode?

Naar wi lade oss tycke/oc mene/at Gud haffuer skabt Fule/Fiske/Queg oc andre Diur/Korn/ Vin etc. Aleniste til vor Legemlige vellyst/Fraadzeri oc Druckenskab/at wi skulle fortære oc forkomme det vnyttelige/som de daglige Drancke re/ Fraadzere oc Skiøllehalse giøre. Item naar wi misbruge vore vnge dage/styrcke/sundhed oc lemmer til skalckhed/vkyskhed/ oc anden Dieffuels tieniste/som den vnge Verden giør almindelige paa denne dag/oc de Gamle hielpe der fast til. Item naar wi misbruge vor viss dom oc forstand/til at bedrage oc besuige vor Neste/met Ord eller gierninger/met maal/ aln/breff/ segel/ mynt / i dom/ handel oc Kiøbmandskab. Item / naar wi misbruge vor forstand / til at opuecke Secter oc Ketteri imod den Guddommelige Lerdom oc Sandhed. Item/naar wi forlade oss paa Menni sken oc sette vor Tro til dem. Item/ naar vor kierlighed er til Verdzlige ting/ oc wi elske icke vor Neste/ere vbarmhiertige/hoffmodige/gerige/hadske/affuindzfulde/ wtro/ løgnactige/foracte Guds Ord oc de høyuerdige Sacramenter. Naar wi haffue saa veret Hussholdere / da gaar det ilde til/oc der vil følge it aluorligt Regenskab effter/huilcket Gud vil strengelige kreffue/naar dagen kommer/ Thi Gud er alle hierters randsagere/oc veed alle ting. Naar som hand nu seer/at wi handle wtrolige/oc misbruge hans Gode/da kalder hand oss til Regenskab/oc siger/Giør regenskab for din Hussholdning/ thi du kant icke lenger vere Hussholdere.

Huorledis kalder Gud oss?

J trende maader. Først/formedelst den hellig Aands indnortis indskindelse/Som naar oss skindis gode tancker ind aff Gud/at wi skulle rette oc bedre oss/giøre Poenitenze/oc andet saadant. Der nest/formedelst den mundelige Predicken/ Som naar wi høre/at Gud haffuer altid aff Verdens begyndelse straffet Synden/oc straffer end nu. Det tredie/formedelst mangfoldige Gennordighed/ Fristelser/forfølgelse/siugdō/strid/ dyr tyd/

dyr tid/Pestilentze etc. Dette er altsammen Guds sendinge bud/formedelst huilcke hand bancker paa vor dør/ oc kalder oss til bedring oc Regenskab.

Skal dette oc vere it aluorligt regenskab?

Ja visselige/Dette Ord/ Giør regenskab/ skal giffue saa forferdelig oc gruselig liud aff sig/ at Himmel oc Jord oc alle Creature/ja ocsaa Engle oc Guds vdualde skulle forferdis der aff/ Thi Gud skal giffue huer sit kald tilkiende / oc forhøre huorledis hand haffuer skicket sig der vdi/oc sige/Giør Regenskab for alle dine tancker/Ord oc gierninger/oc for alt dit gode/legemligt oc Aandeligt/ for din visdom oc forstand/oc for dine fem sind/huorledis du haffuer bruget dem/oc huor mange der haffue forbedret sig/ aff din gode omgengelse. Da skal det gaa/som Børn lære i Scholen/ Quot accidunt præpositioni? Duo casus, Accusatiuus & Ablatiuus, Det er en Forstandere kommer i tuende fald / som er / at hand beklagis oc settis aff sit Embede.

Huad skal da den giøre som icke vil beskemmis/men bliffue bestandig i dette Regenskab?

Hand skal giøre som denne Husfoget giør/Der hand bleff anklaget for sin Herre/ at hand haffde forkommet hans Gods/ oc skulde nu giøre Regenskab/forferdedis hand/oc sagde ved sig selff/Huad skal ieg giøre? Min Herre tager Embedet fra mig/ Jeg gider icke graffuet/oc ieg skammer mig at trygle/Jeg veed huad ieg vil giøre/at de skulle tage mig ind i deris Huss/naar ieg nu bliffuer sæt aff min befalning.

Huad giorde hand da?

Hand betenckte sig icke lenge/Hand kallede strax alle sin Herris Skyldener til sig. Til den første/som var hundrede tynder Olie skyldig/sagde hand/Tag dit Breff/ sæt dig ned/ oc scriff strax/ halfftredsinnds tiuffue. Til den anden/som vaar hundrede maader huede skyldig/ sagde hand/Tag dit Breff oc scriff/ firesindstiuffue/ Saa gaff hand dem noget til aff Herrens gield.

Huad sagde Herren der til/ at denne vtro Husfoget skickede sig saa?

Hand loffuede den vretferdige Huss holdere/at hand haffde handlet snildelige/Thi denne Verdens Børn ere klogere/end liusens Børn i deris Slect.

Er da

Er da denne gierning verd at loffue?

Hand loffuer hannem icke for hans snedighed oc wtroskab skyld/men/ at hand / som it Verdens Barn / haffde handlet snildelige oc forsynlige.

Huilcke ere denne Verdens Børn?

De som i alle ting søge deris egen nytte oc fordel / oc aff deris yderste formue besørge sig ekon offuerflødelige selff/ met ret oc wret / oc acte aldelis intet huorledis det gaar de Arme oc nødtørfftige.

Vil da Christus at wi skulle giøre lige saa?

Jngelunde. Men hand vil/at wi skulle met saadan alvorlighed oc flidt vere vindskibelige effter det Himmelske oc euige gode/som Verdens Børn ere vindskibelige oc tracte effter det timelige forgengelige gode / wi skulle io saa flitelige søge oc legge oss effter det euige gode/ som Verdens Børn legge sig effter det Verdzlige forgengelige gode. Oc wi skulle intet lade det forhindre oss / om de end foracte oc bespotte det euige gode/Lad ekon dem samle ligende Fæ paa Jorden/oc samle du ligende Fæ i Himmelen / oc lad saa see / huilcken der skal haffue best/aff det hand haffuer atspurt oc samlet. Oc dette er ocsaa den samme formaning der Christus giør sidst i dette Euangelio/oc siger/Jeg siger eder ocsaa/Giører eder Venner met den wretferdige Mammon/paa det/at naar i bliffue nødtørfftige/de skulle anamme eder ind i de euige Bolige.

Er da denne Christi formaning nyttelig?

Ja visselige. Wi see/oc fornemme aff daglig forfæring/ met huor stor wmage oc arbeyde / wi besørge legemet/Huor wi kunde tencke at en Gylden/en Marck eller en Skilling staar til at fortiene/der spare wi ingen wmage/skulde wi end vandre thi mile der effter/da synis oss det icke at vere langt/alligeuel det end da er wuist/oc wi saa snart kunde vandre forgeffuis/som vdrette noget der met/Men for vor Siels salighed skyld/synis oss det at vere lagnt/at gaa en gade tuert offuer/ at høre Guds Ord/anamme det hellige Sacramenter/oc at komme til Syndernis forladelse/det som dog er vist. See/huorledis Stridsfolck for en ringe sold skyld/sette baade deris liff oc

Leffnet

Leffnet i fare. Disligist woffue Kiøbmend oc de som bruge
handel/deris Liff oc Leffnet/til Land oc Vand/at de kunde
fortiene timeligt gods. Disligist ocsaa Bønder/de pløye oc
forarbeyde Jorden/i Regn oc Sne/i kuld oc hede/at de kun-
de besørge Bugen. Men huor skal mand finde nogen Christen/
der giør oc tager sig saadant til for sin Siels salighed skild? Wi
arbeyde sex dage oc besørge Legemet/Den siuende dag skulde
wi besørge Sielen met Guds Ord/men der bliffuer da en time
oss lengre hoss Predicken/end ellers it gantske Aar. At Chri-
stus vel maa sige/At denne Verdens Børn er klaagere/end Liu-
sens Børn/i deris Slect.

Huad vil Christus met disse Ord/Giører eder Venner aff den wretferdige Mammon?

Hand vil aluorlige formane oc paaminde oss der met/at
wi her paa Jorden skulle giøre oss Venner/aff vort gods oc
Rigdom/saa fremt wi ville komme til det euige Rige.

Huad? skulle wi da kiøbe Himmelen/met Pendinge/oc met vore gierninger? Skal icke alene Troen til JEsum Christum giøre oss salige?

Christus haffuer allerede kiøbt oss Himmelen til/oc for-
tient oss det euige liff/Wi ere for Christi skyld bleffne Arff-
uinge til Himmelen/saa fremt wi tro paa hannem/men wi
skulle alligeuel beuise denne tro/met gode gierninger/at wi
skulle icke befindis som wfructsommelige Træ. Der skulle wi nu
see til vor fattige Neste/tiene oc hielpe de Arme/huor som be-
hoff giøris oc nød er paa ferde/Giffue de Hungrige mad/de
Tørstige dricke/klæde de Nøgne etc. Saa skulle da saadanne
Mennisker bære Vidnisbyrd om oss/for Gud/saa/at Gud skal vere
oss Naadig/oc anamme oss ind i de euige Bolige. Oc in Sum̃a.
Wi skulle icke vere Mammons Tienere/men Guds Tienere.

Huad kaldis Mammon?

Mammon kaldis liggende Pendinge/som giemmis til
fremstød/offuer den daglige Nødtørfftighed (en Nødspen-
ding) huilcke mand vel/wden sin skade/kunde hielpe andre
Folck met.

Huor faare kaldis hand den wretferdige Mammon?

Fordi at

Fordi at saadan Rigdom oc pendinge brugis almindelige ilde / oc forholdis fra de fattige / som de høre til met rette / Som wi see / at huor offuerflødig Rigdom oc Pending ere / der giffuis oc mange aarsager til at synde / der leffuer mand i offuerflødighed / i wkyskhed / der bliffue Mennisken hoffmodige oc storactige / oc velte sig aff en synd i en anden / lige som en So i søle / Der faare kalde ocsaa Hedninge Rigdom / Irritamenta malorum. Oc S. Paulus kalder Rigdom / en rod til alt ont.

Huorledis forstaa papister disse Ord om Mammon?

De forstaa disse Ord om de affdøde Helgen / oc haffue i den mening screffuet alle Bøger fulde / oc Predicket alle Kircker fulde / At ville wi komme til Himmelen / da skulle wi kiøbe Himmelen aff Helgen / met Rigdom oc for ondskabs Mammon / oc haffue saa vnder de fromme Helgens Mammon / betact deris gerighed / indtil de paa det neste haffue draget den gantske Verdens gods oc Rigdom til sig / Thi saa scriffuer Paffuen i sine Paffue breff / At huo som haffde Staalet / Røffuet / Aagret oc ilde atkommet gods / hand skulde kaste halffdelen i Afflads Kisten / oc beholde den anden halffdeel met en god Samuittighed. Oc naar mand nu sette Guds Ord der imod / Du skalt icke Stiele / Du skalt icke begiere din Nestis gods / Da sige de / Der staar i Euangelio met klare Ord / Giører eder Venner aff den wretferdige Mammon / Der faare kand mand icke bedre kaaste saadanne pendinge paa noget / end paa Kircker / Kloster oc Messer etc. Oc met disse deris anslag haffde de saa lycksalig fremgang / at alle vraaer bleffue fulde aff Kircker / Kloster oc Helgens dyrckelse.

Er det da ont / at mand tilbeder oc paakalder de fromme Helgen?

Det er imod det første Guds Bud Deute. vj. Du skalt tilbede Gud din HErre / oc tiene hannem alene / Oc Psalm. j. Paakalde mig i din nød / da vil ieg Bønhøre dig. Oc Euangelium lærer Johan. xvj. at wi skulle bede oc paakalde Faderen i Jesu Naffn. Oc den hellige Paulus giffuer oss ekon en Meglere. j. Timoth. ij. Oc S. Johannes ekon en Talssmand oc Frelsere.

Hvilcke Hel-

Huilcke Helgen skulle wi giøre oss til Venner?

Icke de affdøde/som ere borte for oss i det euige liff/fordi at de haffue deris Venner oc den som giør dem til gode/ Men de leffuende Christne/som haffue deris omgengelse hoss oss her paa Jorden/dem skulle wi giøre til gode aff den wretferdige Mammon.

Skulle wi icke da giffue til Kloster oc Broderskab oc til hellige Steder/ eller i andre maade til nogen Helgens ophøyelse?

Lige som troen formindskis oc forgaar formedelst Helgens paakaldelse / saa bliffuer ocsaa Christelig kierlighed til intet/formedelst saadan wnyttelig giffuelse. Thi wi ere saa til sinde/at wi giffue meget heller de affdøde Helgen en Gyldene/ end de leffuende Helgen en Skilling eller en pending/Nogle Aar siden øsde mand pendinge vd met baade hender til Kircker oc Kloster/til Vigilias / til Sielemesser/til begengelser/oc til andet saadant / oc der vaar intet Menniske som klagede paa/at det vaar hannem til besuering/Men naar der kommer nu en hellig dag/at mand skal legge en Blaffert paa de leffuende Helgens (de Hussarmis) taffle / huilcket der kand icke beløbe sig thi eller tolff Skillinge det gantske Aar igennem/ der klager huer mand offuer/at hand forarmis aff.

Huorledis skulle wi giøre oss de leffuende Helgen til Venner?

Wi skulle som Guds tro Hussholdere / hielpe oc trøste de Fattige met vore Pendinge Gods oc Rigdom / i deris trang oc nød/ saa skulle de paa den yderste dag bære vidnisbyrd om oss oc om vor tro/oc giffue Gud aarsage til/at hand skal anamme oss ind i de euige Bolige. En Hussarm Mand / it siugt Menniske i Siugestuen/skal paa den tid vere oss nytteligere/end baade S. Peder oc alle Helgen. Summa/ huad som i denne Verden hielpe oc giøre fattige Christne til gode/det skal Rigelige betalis oss i det euige liff/

AMEN.

Den X. Søndag effter Trinitatis/Epistel. j. Corinth. xij.

KJere Brødre/J vilde/at i haffue verit Hedninger/oc ginge til de dumme Affguder/effter som i bleffue førde til. Der faare kundgiør ieg eder/at ingen forbander Jesum/som taler formedelst Guds Aand/Oc ingen kand kalde Jesum en HErre/uden aleniste formedelst den hellig Aand.

Der ere atskillige Gaffuer/Men der er en Aand. Oc der ere atskillige Embede/men der er en HErre: Oc der ere atskillige kraffter/men der er en Gud/som giør alting i alle. Aandens Gaffuer giffue sig til kiende udi huer/til Menighedsens nytte. Den ene giffuis formedelst Aanden at tale om vissdom. Den anden giffuis at tale om forstand/effter den samme Aand. Den anden Troen/i den samme Aand. En anden Gaffuer til at helbrede/i den samme Aand. Den anden/at giøre vnderlige Gierninger. En anden Prophetie. En anden/at giøre forskel paa Aanderne. En anden atskillige Tungemaal. En anden at vdlegge Tungemaal. Oc alt dette giør den samme eniste Aand/oc deler huer besynderlige sit til/effter som hand vil.

Huad giør S. paulus i denne Epistel?

Effter at hand i de forgongne Cap. haffuer lagd Christendommens grunduol/oc fremsæt den faste klippe Jesum Christum den kaarsfæste/paa huilcken wi skulle bygge oc forlade oss/som paa den oss er giort aff Gud til vissdom/til retferdighed/

til helliggiørelse oc til forløssning/da begynder hand nu i dette tolffte Capittel/at tale om de aandelige Gaffuer/oc giffuer til kiende/at der ere i Christendommen mange oc atskillige den hellig Aans gaffuer/huilcke den hellig Aand vddeler effter sin behagelighed til Predickere/den Christelige menighed til forbedring.

Er denne Epistel aleniste predickere anrørendis?

Ney. Det er baade Predickere oc Tilhørere anrørendis. Først Predickere/at de skulle vide/at saadanne gaffuer giffuis dem aff Gud/til Guds menigheds opbyggelse/icke at de skulle hoffmode sig aff saadanne Gaffuer / oc misbruge dem / men betencke/at det er det pund/der Gud befalede dem/at forantuorde til væxlebencken igen/met aager/Luce. xix.

Der nest lærer hand almuen/ at de skulle holde meget aff disse gaffuer Predickere haffue/oc icke dømme fortredelige der om oc foracte dem/Men vide/at Gud giffuer den ene denne/den anden en anden gaffue paa det/ den ene skal hielpe oc giøre den anden bistand/at holde Christendommen ved Guds ord.

Handlede de Corinther icke saa?

Der vaare nogle iblant dem/som hoffmodede sig aff deris gaffuer/der de haffde anammet aff Gud/foractede oc forsmaade de andre. Der imod vaare nogle/som aff had oc affuind knurrede imod saadanne/Saa at der bleff en obenbare splidactighed aff. Effterdi S. Paulus nu vel viste/at kircken ødeleggis icke saa saare met nogen ting/som met splidactighed/da vilde hand hoss det andet ocsaa giffue de Corinther til kiende/hueden de aandelige gaffuer komme/oc huorledis mand skal bruge dem/Oc hand giør først en stacket Fortale/der nest giffuer hand sig til den rette lerdom oc vnderuiisning.

Huad fortale bruger hand?

Hand siger saa. J vide/ at i haffue verit Hedninger/oc ginge til de dumme Affguder/som i bleffue forførde. Lige som hand vilde sige. J vide vel huad Folck i vaare i fordum tid. J haffde ingen vidskab om Gud/ i viste oc intet at sige aff Christo/eller aff hans Ord/eller aff Troen/Men i lode føre eder/som vskillige Creatur/til Creatur oc Affguder/i hulde mere aff

eders Affguderi/end aff den rette Guds tieniste. Ja lige som eders Affguder vaare saa vaare oc i / som den cxiiij. Psalme siger. De haffue ørin/oc høre icke. Men efftersi i kiende nu Gud formedelst Christum/ da skulde i oc met rette anderleds skicke eder/end i giorde til forn.

Huorledis setter hand frem den rette lerdom?

Hand opregner try stycker effter huer andre.

Huilcket er det første?

Hand giør skilsmøsse paa Aanderne/oc giffuer til kiende/ huilcke der ere onde/oc huilcke der ere gode. Oc hand siger at den Aand er god som neffner oc bekiender Jesum/Oc at den er ond/ som forbander oc laster Jesum. Oc hand giffuer saa en almindelig regel/huorledis mand skal kiende Aander/oc giøre forskel paa dem/Huilcket de Christne haffue gantske vel behoff/paa det de skulle icke anamme det onde for det gode/oc løgn for sandhed. Thi Dieffuelen kand oc fornende sig til liussens Engel/ oc vnder Guds Naffns skin forføre Mennisken. Lige som hand oc her til dagis haffuer giort formedelst Papister oc Suermere/ Thi det er den rette fruct / der Dieffuelen forarbeyder i de vantro Menniskers hi rter/vforstandighed/ mørckhed/blindhed/forherdelse/Affguderi/løgn/ vild farelse/Guds bespottelse / som S. Paulus oc lærer Roma. j. Huilcke den onde Aand nu haffuer i snaren oc i sit vold/de gaa hen/som vskellige Creatur/ følge kiød oc blod/høre icke Guds Ord/kunde oc intet got tale om Christo/icke lide hans Guddommelige skick/ere Gud gienstridige i alle ting/laste oc bespotte alt det som er Christeligt oc Guddommeligt.

Huorledis vil det gaa dem paa det sidste?

Lige som det pleyer at gaa alle vgudelige oc Guds bespottere/Som det gick Pharao/Antiocho/Herodi etc. De vgudelige tro intet Guds Ord/huad heller det komm: met trusel eller trøst. Men naar tiden kommer/at legeme oc siel skulle skillies fra huer andre/oc deris øyen/sind oc forstand bliffue opladne/ at de see oc fornemme/huad endeligt det vil faa met dem/Der skulle de da først bekiende/at der er en Gud til/ia saadã en Gud/ der er deris Fiende oc vven. Naar som Døden nu ligger dem paa halsen/oc Dieffuelen klager paa dem/som paa Guds forac-

kere/oc Helffuede haffuer oc op ladet sin strube/oc vil opsluge dem/oc de haffue da ingen trøst i Christo eller i hans Ord/saa fortuile de da/oc skulle (huad heller de ville eller ey) føle/befinde oc fornemme Troen oc sandhed.

Huilcke er det andet?

Hand opregner den hellig Aands gaffuer/oc siger. Der ere atskillige Gaffuer/ men det er en Aand/ Oc der ere atskillige Embeder/men der er en Herre. Oc der ere atskillige kraffter/ men der er en Gud/som giør alting i alle. Der setter S. Paulus mangfoldige Gaffuer/ Embeder oc kraffter.

Huad kalder hand Gaffuer?

Naar som nogen taler om Guddommelig visdom / om Christi vidskab/om Troen/kierlighed/haab oc taalmodighed/ In Summa/om Guddommelig Scrifft oc sandhed/den Christne menighed til nytte oc forbedring.

Huad er Embede?

Naar som nogen haffuer it kald eller it Embede i menigheden/kand siunge/bede/læse/predicke/er en Apostel/en Prophete/ en Euangelist/ en Docter/ en Biscop/ en Kircketienere/ en Sogneherre/en Predickere/oc tager flitelige oc aluorlige vare paa samme Embede/til Guds menigheds forbedring.

Huad kalder hand kraffter eller gierning?

Naar nogen haffuer den naade aff Gud / at hand giør Jertegen oc vnderlige gierninger/som at vtdriffue Dieffuelen/ giøre de Siuge helbrede/oc andre saadanne.

Er det da en Aand/ som vddeler sig saa vijt i Menigheden?

Ja/Thi saa siger Paulus. Aandens gaffuer giffuer sig til kiende til Menighedens nytte. Den ene giffuis at tale formedelst Aanden/ om Visdom/ Den anden at tale om forstandighed ved den samme Aand. En anden Troen/En anden den gaffue at giøre helbrede/ i den samme Aand. En anden at giøre vnderlige gierninger. En anden spaadom/En anden at giøre skilsmøsse paa Aanderne. En anden atskillige Tungemaal. En anden/at vdlegge Tungemaal. Oc alt dette forarbeyder den samme Aand/oc deler huer til/ effter som hun vil.

Huad kaldis Visdom?

Visdom

Vissdom er forfarenhed i Guddommelige ting/ at nogen veed at tale om den Guddommelige Scrifft/oc giffue Modstandere giensuar oc vise dem aff. Oc obenbare Dieffuelens listighed oc ondskab. At en veed/ huad Troen oc gode gierninger ere/ Naade oc Synd/ Louen oc Euangelion/ Død oc Liff.

Huad er forstandighed?

Forstandighed er naar nogen veed/ Huad huer skal giøre oc lade i sit kald/stat oc Embede/ huad huer Christen sømmer eller icke sømmer. Huorledis mand skal tiene Gud/ oc holde sig i Christelig frihed.

Huad er Troen?

Troen er / At mand troer Guds Ord / huad heller det truer eller trøster/oc der som det giørs behoff/ocsaa bekiender det faar den gantske Verden. Lige som de hellige Martires haffue giort.

Huad er at giøre helbrede?

Disse gaffuer vaare almindelige oc nyttelige i den første Kircke/til at stadfeste Christi lerdom met/som der staar scrifft Marci vltimo.

Huad ere vnderlige gierninger?

At mand vddriffuer Dieffuelen / opuecker Døde/ flytter Bierge/oc giør andre saadanne vnderlige gierninger.

Huad kaldis Spaadom?

Spaadom kaldis predicken / oc at vdlegge den hellige Scrifft/at huer mand kand forstaa hende/oc faa trøst der aff.

Huad er at giøre forskel paa Aander?

At mand Prøffuer Aander/om de ere gode eller onde/løgnactige eller sande/oc at mand kand giøre forskel paa lerdom oc predicken/om den er retsindig eller icke.

Huad er at tale mangfoldige Tungemaal?

At vide atskillige Tungemaal / oc tale met tunger er / at mand kand siunge/læse eller bede/paa Hebraiske/ Grecske oc Latine. Oc vdlegge saadant klarlige/ siger Paulus/at de som det høre/kunde forbedris der aff.

Huorledis skal mand skicke sig met disse gaffuer?

Huad heller de ere store eller smaa/da skulle de icke anderledis brugis/end til Guds ære/til Euangelij forfremmelse/oc

vor Nestis nytte oc forbedring. Den som haffuer annammit thi pund aff Gud/hand skal handle met samme thi pund. Den som haffuer fem/skal handle trolige met de fem. Huo som haffuer i pund/hand skal oc handle trolige der met/Dog saa at mand skal alleuegne søge Guds ære/ vor Nestis nytte oc den Christne Kirckis forbedring/saa haffuer mand vel skicket sig i sin befalning.

Huilcket er det tredie stycke/ der Paulus lærer:

Hand lærer/huorledis mand skal bruge Aandens gaffuer/ oc giør en smuck lignelse/om lemmerne paa Menniskens lege-me. Hand siger/at lige som der ere mange lemmer paa legemet/ oc det er ekon it legeme/saa bestiller dog huer lem sit embede met lyst oc veluillige/ øyen/ørin/Mund/Hender oc Føder/ skicke sig saa imod huer andre/i deris tieniste/at de icke begynder nogen tuedract indbyrdis/men den ene tiener oc hielper den an-den. Gaar det den ene vel/da glæde de sig alle/lider den ene noget ont/da lide de alle met den. Lige saa ere oc alle Christne Christi legemis lemmer tilsammen. Den ene er en Apostel/ Den anden en Prophete/ Den tredie en Euangelist/ Den fierde en Docter/ Den femte en Predickere/ Den siette giør vnderlige gi-erninger/Den siuffende en Regentere. In Summa/alle de som ere døbte oc tro paa Jesum Christum/Huad heller de ere Jøder/ Hedninger/Tienere/Fri/Mend/Quinder etc. De høre alle til Christi samfund oc indplantelse/de skulle oc endelige vere oc bliffue huor som Hoffuedit er oc bliffuer/der offuen i det euige Liff/AMEN.

Den X. Søndag effter Trinita-tis/Euangelium/Luce. xix.

DEr Jesus kom nær til Jerusalem/saa hand paa Staden oc græd offuer hannem/oc sag-de/Der som du det viste/da skulde du ocsaa betencke paa denne tid/huad der tien til din fred/men nu er det skiult faar dine Øyen.

dine Øyen. Thi den tid skal komme offuer dig / at dine Fiender skulle sla en Vogn-burg omkring dig / oc dine Børn met dig / belegge dig/ oc trenge dig alle vegne / oc de skulle ødelegge dig / oc icke lade en Sten bliffue paa den anden/fordi/at du kiende icke den tid/der du est hiemsøgt vdi.

Oc hand gick ind i Tempelet/oc begynte at vddriff-ue dem som kiøbte oc solde der vdi/oc sagde til dem/Det staar screffuet/Mit Huss er it Bede Huss/ men i haffue giort det til en Røffuere kule. Oc hand lerde dagli-ge i Tempelet. Men de ypperste Prester oc Scrifft-kloge / oc de Øffuerste iblant Folcket/ stode effter at om-komme hannem / oc funde icke huad de skulde giøre hannem / Thi alt Folcket hengde ved hannem / oc hørde hannem.

Huad holder dette Euangelium oss faare?

Try Stycker. Først Christi hiertelige metynck offuer Jerusalems Forstyrring. Der nest / Maaden oc skicken til denne Forstyrring. Det tredie/Sagen/ huor faare Jerusalem skulde forstyrris.

Huor paa kunde wi mercke Christi metynck?

Som hand Palme Søndag reed ind i Jerusalem / saa hand paa Staden/oc sagde/ Der som du det viste/da skulde du ocsaa betencke paa denne tid/huad der tien til din fred/Men nu er det skiult faar dine øyen / Lige som hand vilde sige/

Jerusalem/Jerusalem/Du kunde vel kiende din forderffuelsé aff Propheter oc aff min Predicken/der som du vilde/ja icke aleniste kiende/men ocsaa finde middel oc veye/huorledis du kunde vndgaa saadan wlycke oc forderffuelse. Men efftersdi du foracter Louen oc Propheterne/ oc bespotter mit Ord/oc kant icke høre Guds Sandhed/ da bliffuer saadan forderffuelse skiult faar dine øyen. Nu fryder du dig/est frimodig/lystig oc glad/oc ment at der er icke nød paa ferde/du roser der aff met stor rosen oc store Ord/ oc siger/Her boer Gud/Her er Guds Tempel/Her ere de aller helligste Folck der ere paa Jorden/ Men see/ inden en stacket stund skal det aldelis vere giort oc wde met dig/Oc naar som du tencker der mindst paa/da skalt du komme i trang oc nød/oc bliffue ynckelige forderffuet.

Huor faare græder Christus offuer staden Jerusalem?

Alle Propheter/naar de skulde Prophetere om tilkommende wlycke oc straff/da giorde de det icke aleniste met blotte Ord/ men ocsaa met vduortis jemmerlige tegen oc en ynckelig skickelse. Saa gick Isaias nøgen oc barfodet/der hand Propheterede at Kongen aff Assyrien skulde føre Egypten fangen bort. Oc Jeremias hengde en lencke om halsen/der hand spaade/at Kongen aff Babylon/skulde tuinge alt Folcket vnder sig. Oc Esekiel/bescreff oc vdkaste Jerusalem paa en Tegelsten/oc giorde en bestaalning der omkring/der hand spaade/ at Jøderne skulde føris fangne bort til Babylon. Dette giorde Propheterne aff Guds tilladelse/om der end kunde veret nogle iblant Folcket/som vilde giort poenitentze/oc bedret sig. Lige saa/der Christus saa paa staden Jerusalem/græd hand offuer hannem/Hand ynckedis visselige offuer dem/at de vaare bleffne saa aldelis forherdede. O huor gerne vilde hand/at de skulde bedret sig/oc icke bleffuet saa ynckelige straffede oc ødelagde.

Huad straff stod da Jøderne faare?

Christus sagde/Den tid skal komme offuer dig/ at dine Fiender skulle sla en Vognborg omkring dig/oc dine Børn met dig/belegge dig/oc trenge dig allenegne/oc de skulle ødelegge

dig/oc icke lade nogen Sten bliffue paa den anden. Der giffuer hand til kiende i huad maade oc skick / Jerusalem skal forstyrris.

Er icke dette en gruselig straff?

Ja visselige. Naar Fienderne berende en Stad/ oc i it tilløb røffue oc føre bort/huad de kunde offuerkomme/oc tøffue icke lenger/det er lideligt/Men naar de belegge en Stad Aar oc Dag/oc sla der en Vognborg omkring/saa at der kand ingen komme ind eller vd/det er forferdeligt/Oc end er det forferdeligere/naar de vinde en Stad met Storm/oc myrde alle Stadsens indbyggere/ Oc end er det da mere forferdeligt oc paa det aller forferdeligste/naar de bryde ned Taarn oc Murer/oc nedsla al Bygning oc Huss i grund/oc giøre alting lige ved Jorden. Saadant oc andet mere truer Christus den stad Jerusalem met.

Skede oc denne forstyrring?

Ja/ i alle maade/ som Christus her forkyndede dem at det skulde ske.

Huo bescriffuer denne Forstyrring?

Josephus i den siuende Bog om den Jødiske Strid.

Huor aff haffde denne Strid sin begyndelse?

Mand siger at den Landzherre Florus/gaff stor aarsage der til met sin vmettelige gerighed oc gruselige Tyranni/ i det hand giorde Jøderne stor fortred oc offuerlast/oc loed afflisfue de ypperste/oc saa vden Keyserens befalning/Som offte skeer/at befalnings Mend bruge større Tyranni iblant Folcket end Herrerne selff/Der aff sette Jøderne sig op imod de Romere.

Formanede icke Prester oc Scriffkloge til fred?

De formanede vel/men det kunde icke hielpe/Thi naar Gud vil straffe it Folck/da tager hand først fra dem fornufft/skiel/forstand/gode raad/viſsdom/klogskab/syn oc hørelse/oc lader dem handle oc vandre effter deris eget hoffuet oc gode tycke. Saa skede det her/Da haffde i hielslaget Propheterne/Kaarsfest Christum deris Frelsere/forjaget Apostlerne/Paa det sidste opuacte de ocsaa de Romere imod sig / vilde icke giffue

Keyseren Told oc Skat/de opbrende den Keyserlige bygning/ forskiøde de Romeris Offer etc. Der begyndis da den store ælendighed oc jammerlige mord/ Florus saa igennem fingre/ oc loed Jøderne ynckelige myrdis i Stæder oc Byer/ lønlige oc obenbare/ saa at der omkomme baade en sted oc anden/ mere end hundrede tusinde Jøder/ Oc det vaar altsammen/ Initia dolorum. De haffde robt for Pilato/ Hans Blod komme offuer oss/ oc vore Børn/ det begyndis nu veldelige oc met al mact.

Haffde de saa aldelis fortørnet Gud?

Jødernis Synder vaare saa mangfoldige oc store/ at der som de Romere icke haffde kommet oc straffet dem/ Saa skulde dog Jorden enten opsluget dem/ som Dathan oc Abiron/ eller Ild aff Himmelen skulde fortæret dem/ som Zodoma oc Gomorra. Jødedømmet var fult aff Secter oc Parthier/ alle Regimenter vaare forfaldne/ alle Forstandige Mend vaar foractede/ huer vilde raade sig selff/ giøre huad hannem lyste/ oc vere sin egen Herre/ Der var icke andet i Jerusalem/ end dagligt Roff/ Tyffueri/ Mord oc Mandslet/ oc end var dette det verste/ at de som bedreffue saadant mord oc oprør gaffue sig it helligt Naffn/ oc kallede sig Zelotes/ Nidkiere/ som de der aff nidkierhed vilde forsuare Guds Lou/ Oc paa det deris onde opsæt icke skulde forhindris/ da toge de en groff wlerd Bonde fra Plonen/ oc giorde hannem til Bisp/ De lode ocsaa tiuffue tusinde Edomiter komme hemmelige ind i Staden/ huilcke der myrde den fromme Biscop Ananiam/ oc hans Tilhengere/ ved otte tusinde Men/ In Summa/ Jerusalem var tidigt/ straffen kunde icke lenger forholdis/ Dommen var affsagd/ oc tiden var kommen.

Huo forstyrrede Jerusalem?

Christus vdtrycker icke klarlige huo det skal giøre/ Men efftердi de Romere haffde paa den tid Keyserdømmer/ oc den høyeste mact/ da vilde Gud formedelst de Romere straffe Jøderne/ Eblet var tidigt/ det vilde nu falde.

Vnder huilcken Keysere skede denne forstyrring?

Keyser Nero sende Vespasianum/ en drabelig Stridzmand/ ind i Jødeland/ hand kallede Titum til sig aff Grecia/ oc de

droge met huer andre/met en veldig Stridzhær/igennem Syriam oc Antiochiam/oc de fulde først ind i Galileam/huilcket Land Gud haff de formedelst Christum/giort store velgierninger oc beuisd meget got/Men efftersdi de lode finde sig wtacknemelige/da skulde de oc først vndgielde oc straffis. Som Nero nu der effter tog sig selff aff dage/da bleff Vespasianus vdualt i Judea til Keysere/ hand befalede sin Søn Tito/at hand skulde belegge Jerusalem/ huilcket der skede lige paa Paaske høytiden/som der vaare forsamlede aff alle Slecter/aff alle Jødernis Stæder oc Byer / mere end tredine gange hundrede tusinde Mend/som Josephus beregner/aff Paaskelammenis tal.

Huor vaare de fromme Christne?

De vaare dragne vd aff Jerusalem/til en liden By/kalledis Pella/offuer Jordan/Gud haffde taget hueden bort/oc lagd skeffuer oc affuer tilsammen i en hob/til at brende/Gud veed hel huorledis hand skal besørge oc beuare sine Christne.

Huorledis begynde da Gud at plage det Jødiske Folck?

Effterdi der var saa wsigeligt it tal Folck i den stad Jerusalem/at de vel kunde vdtæret it gantske Kongerige/end sige en Stad/da vorte der daglig hunger i Staden/oc effter samme hunger kom der saa grueselig en Pestilentze oc Folcke Død/ at de kunde icke lenger begraffue de Døde/Men de kaste dem tilsammen paa en hob i Staden/De som haffde giffuet flucten op paa Templet/kaste pendinge ned til dem der skulde graffue/Der de haffde icke flere pendinge/ kaste de de døde kroppe offuer Muren / oc opfyllede Graffuerne trint omkring Staden/Der var saa stor hunger at de beste Venner slogis offte oc drogis for en mundfuld aff brød. De ode Sko aff Føderne/ lær aff skiolde oc sale / strenge oc sener aff Armbørst / belte aff liffuet paa huer andre/Item/hø/møg/skarn/ja end ocsaa deris egne Børn/In summa/ der vaar saadant it ynckeligt væsen i den stad Jerusalem/at det staar icke nogen til enten at sige eller scriffue.

Naar oc huorledis vunde de Jerusalem?

Den Ottende Septembris bleff Jerusalē bestaarmet/vundet oc indtaget/Det er wsigeligt huordant mord oc blodstirtning

der vaar

der vaar/Alle de som vaare veractige bleffue ihielslagne/alle Huss oc Gader laae fulde aff døde kroppe/oc der vaar saadant mord oc Blodstyrtning/at en Sten motte danckes der offuer/ Huo det haffde seet/hand skulde visselige sagd at det kunde icke veret troligt/at Gud kunde bleffuet saa gruselige fortørnet/oc plaget noget Folck saa jammerlige/Det bleff altsammen ødelagd/Stad/mur/taarn/huss/Palats/ oc al den Bygning der var/Det aller deyligste Tempel/huis lige der icke var i den gantske Verden/ bleff opbrend i grund / met mange tusinde Jøder/imod Keyserens vilie/De Jøder som behulde liffuet/bleffue fangne/oc solde. xxx. for en Pending/oc atspridde offuer den gantske Verden.

Huad aarsage vaar der til denne iammerlige forstyrring?

Christus siger / Fordi at du kiende icke din besøgelsis tid.

Huad er det/at kiende Christi besøgelsis tid?

Icke andet end høre Guds Ord/ oc anamme det met it trofast hierte/offuergiffue Synden/oc giøre retsindig Poenitentz/som den Toldere Zacheus giorde/oc andre flere. At icke kiende Christi hiemsøgelse / er icke andet / end foracte Guds Ord/ icke tro Euangelio/ fare frem oc forherdis i Synd/ som Phariseerne giorde.

Giorde Jøderne icke poenitentze?

Gud gaff dem mere end fyrretiuffue Aar til Poenitentze/ oc loed dem diss i mellem see mange forferdelige syner/tegen oc vnderlige ting/baade paa Himmelen/ i Lucten oc i Templet/ Men det var forgeffuis altsammen/Der bleff it gantske Aar seet it blodigt Suerd suinge offuer Jerusalem / som en Comete/ I lucten hørde mand Anskrig/ Larm oc Trummer/ lige som tho Stridzhærre haffde draget tilsammen. Paa Pintze høytid hørde mand en røst i Templet/som sagde/Lader oss gaa bort. Der robte ocsaa it Menniske i Templet/We aff Øster/ oc aff Vester/ we aff Synder oc Norden/ we offuer Jerusalem/Tempel oc Jøder/Oc dette skrig brugede hand sin Aar/ oc fem Maanede/Oc naar mand straffede eller slo hannem der faare/ da actede hand det intet/men robte stedze hen vden affladelse/

Alle saa-

Alle saadanne Tegn oc vnderlige ting/som Gud gaff dem til it foruidne/ slog de hen i været / oc foractede / lige som ocsaa deris Forfædre giorde for det Babiloniske fengzel. De vilde icke haffue Christum til en Visitator oc yppersté Biscop/der faare skulde de haffue det Romerske stridzfolck/de visiterede oc heimsøgte dem/met Spetz oc Helleborder/ met Suerd oc Spiud/at det fortryder end nu det Barn i Voggen ligger. Men de vilde icke selff haffue det anderleds.

Huad skulle wi lære aff denne forferdelige Historj/om Jerusalems forstyrring?

Det som skede legemlige met Jerusalem oc Jøderne/det skal ocsaa ske Aandelige met oss paa vor yderste time. Der som Gud finder oss saa wtacknemelige/som hand fant Jøderne/da skulle Dieffuelen/ Døden/Synden/Helffuede/ Guds vrede/oc en ond Samuittighed / trenge oc belegge vor Siel gantske suarlige/sette alle vore Synder faar vore Øyen/ oc aff deris yderste formue arbeyde paa/at de kunde føre oss i fortuifflelse. Der som det skeer/da haffue de strax vundet Stad oc Tempel/ oc kast den gantske Bygning ned i grund / Wi skulle ocsaa smage oc forsøge/huad løen wtacknemelighed giffuer/Jøderne miste for wtacknemmeligheds skyld det legemlige Kongerige oc Prestedømme/Land oc Folck/Stad oc Tempel/oc der til met Guds Aandelige gaffuer / som er / Guds Naade oc Barmhiertighed/Wi Christne skulle ocsaa tencke til at saadan en forferdelig straff vil staa oss faare/Thi at foracte wi den store Naade/oc wsigelige velgierninger/ der den Barmhiertige Fader beuisde oss/effter det lange mørck/blindhed oc vildfarelse wi vaare vdi / oc lade oss finde wtacknemmelige imod hans Ord / Da skal visselige baade saadan Legemlig oc Aandelig straff ocsaa komme offuer oss/Men ville wi holde Gud faar Øyen/oc leffue effter hans hellige Ord oc befalning/da baade kand oc vil hand ocsaa beskerme oc beuare oss/mit i den største nød oc faare/ som hand beuarede de fromme Christne i Jøde Land/at oss skal intet ont vederfaris / men wi skulle vere trygge vnder hans vinge/ i dette neruerendis liff/oc haffue herlighed oc glæde i det tilkommende til euig tid/Amen.

Den XI. Søndag effter Trinitatis/Epistel/ j. Corinth. xv.

KJere Brødre/ Jeg giffuer eder det Euangelium til kiende/ der ieg kundgiorde eder/ huilcket i oc anammede/ i huilcket i oc staa/ formedelst huilcket i oc bliffue salige. J huad maade ieg oc forkyndede eder det/ der som i det beholde/ vden saa er/ at i trode det forgeffuis/ Thi ieg gaff eder i det første/ det som ieg anammede/ at Christus er død for vore Synder/ effter Scrifften/ oc at hand bleff begraffuen/ oc at hand opstod tredie dag igien/ effter Scrifften/ Oc at hand bleff seet aff Cephas/ der effter aff de Tolff. Der effter bleff hand seet aff flere end fem hundrede Brødre paa en gaang/ aff huilcke der end nu mange leffue/ men nogle ere soffnede. Der effter bleff hand seet aff Jacobo/ der effter aff alle Apostler. Paa det sidste effter dem alle/ er hand oc seet aff mig/ som aff en vtidig fødzel/ Thi ieg er den ringeste iblant Apostlene/ ieg som er icke verdig/ at kaldis en Apostel/ fordi at ieg forfølde Guds Menighed. Men aff Guds naade er ieg/ det som ieg er/ oc hans naade i mig/ haffuer icke verit forgeffuis/ men ieg arbeydede meget mere/ end alle de andre. Dog icke ieg/ men Guds naade/ som er i mig.

Huad gior S. Paulus i denne Epistel?

Hand handler den høyge Artickel/ om de Dødis opstandelse.

Huad giffuer hannem aarsage der til?

Der vaare nogle aff de Corinther om vaare forførde/ formedelst falske Apostle/ saa/ at de icke trode de Dødis opstandelse.

De andre ſagde/at hand vaar lenge ſiden ſkeet i Daabē/oc fulde paa det ſidſte i Saduceers vildfarelſe/at der ſkulde intet Liff vere effter dette Liff/oc at Menniſken dødelige ſom wſkillige Creatur. Jmod ſaadanne forførifke Aander/ſcreff S. Paulus dette xv. Capittel. Oc beuiſer veldelige der vdi den Artickel om de Dødis opſtandelſe met faſt grund/ oſſ ocſaa til tieniſte/beſtyrckelſe oc trøſt/effterdi det formedelſt den hellig Aand er Propheteret/at i de ſidſte dage/ſkulle opſtaa mange Beſpottere i Chriſtendommen/ſom aldelis ſkulle giøre en beſpottelſe aff Troens Artickle/ oc beſynderlige aff den yderſte dag/de Dødis opſtandelſe/oc det tilkommende Liff. Der faare giffuer S. Paulus oſſ atuarſel/at wi ſkulle ſee vel til/den ſtund wi haffue det ſalige Ord rent/at wi fatte det vel/oc holde der hart ved/at ſaadanne Kettere ſkulle icke ocſaa komme ibland oſſ/oc giøre vor tro oc lerdom til intet. Thi at gick det S. Pouel ſaa/met ſine eigne Diſcipler/oc i hans eiget Biſcopsdomme oc Sognekircke i Corintho/ huilcken hand haffde met ſaa ſtor flid oc troſkaff plantet/ huad ſkulde icke da vederſaris oſſ/ſom (diſſ vær) ere i ſaadan en Verden/der er forgiffuen/beſmittet oc forderffuit/met wtallige Parthier/Secter oc Ketteri.

Huorledis begynder hand denne Epiſtel?

Hand ſiger ſaa. Kiere Brødre/Jeg giffuer eder til kiende/ det Euangelium/ſom ieg kundgiorde eder/ huilcket i oc anammede/vdi huilcket i oc ſtaa/formedelſt huilcket i oc bliffue ſalige/i huad maade ieg forkyndede eder det/der ſom i det beholde/ wden ſaa er/at i trode det forgeffuis.

Huad vil Paulus met denne fortale?

Thu ſtycker/ Førſt formaner hand de Corinther/ia alle Chriſtne/at de ſkulle bliffue biſtandige i Guds Ord/ oc icke lade forføre ſig der fra. Lige ſom hand vilde ſige. Det giørs behoff/ at mand ſtedze bliffuer ved/at formanē eder/paa det/ i kunde beholde det Ord/ieg predicke faar eder. J hørde oc anammede Euangelion gantſke fliteli[g]e/ oc ſaa mange der ere Chriſtne aff eder/ de trode formedelſt ſamme Euangelion paa Chriſtum/ oc anammede den hellig Aand i Daaben / oc de ſkulle ocſaa bliffue ſalige/der ſom de bliffue biſtandige der vdi/Det haffue

i neſt

i nest Gud aff mig. Huorfore ville i da nu lade forføre eder formedelst falske Apostlers wnyttige snack/løgn oc vildfarelse. Holder min predicken oc de falske Apostlers imod huer andre/da skulle i io snart kunde see/at min lerdom er ret. Der faare bliffuer der oc ved/oc lader de andre falske Apostlers snack icke forføre eder. Der nest giffuer hand klarlige til kiende oc minder dem paa/huad hand haffde predicket/oc giør end en gantske predicken om Christi opstandelse/ oc beuiser veldelige/at Christus opstod fra de døde.

Huor met beuiser hand Christi opstandelse?

Met try vidnisbyrd / Først aff Scrifften / imod suerme Aander/som foracte Scrifften oc det vduortis mundelige Ord/ oc gabe aleniste op i Himmelen/effter himmelske røster oc obenbarelser/alligeuel at den hellig Aand haffuer befattet alt sit raad oc hemelighed i Scrifften oc Ordet/paa det ingen skal haffue aarsage til/at søge oc randsage effter noget andet/end det som findis i Scrifften.

Der nest/Formedelst Christi opstandelsis Vidne/aff huilcke Christus bleff seet effter sin opstandelse/som er aff Petro/Der effter aff alle Apostle / Der effter aff mere en fem hundrede Brødre/Der effter aff Jacobo. Paa det sidste aff alle hans Discipler Disse ere faste oc louactige vidne.

Det tredie/formedelst sig selff/paa det sidste/siger hand effter dem alle/er hand seet aff mig/som en wtidig fødzel. Lige som hand vilde sige. Jeg haffuer ocsaa seet Christum/saa vel som de andre Apostler/ieg er oc aff hannem giort til en Apostel/ saa vel som de andre/at ieg ocsaa vel kand rose mig/ at ieg er en Apostel.

Huor faare kalder hand sig en wtidig fødzel?

Hand vil saa sige. Lige som it wtidigt Barn kommer til Verden/før det skulde komme/oc bliffuer icke leffuende/saa er det oc skeet met mig/Det gick min Moder Synagoga ilde met mig. Hun skulde født mig aandelig/ ocført mig til Guds Rige/ lige som de andre Apostler/saa bleff der it wtidigt Barn aff mig/som forfølde Christum oc hans Euangelion Saa forskiuder hand oc bortkaster al sin fremfarne hellighed. Lige som

hand vil

hand vilde sige/Jeg haffuer verit en from Jøde/ oc vandrit wstraffelige i Herrens Lou. Men ieg holder det altsammen/ lige som en wtidig forderffuit fruct. Jeg haffde oc bleffuit saadan en forderffuit fruct/oc lige som it døt Barn kommit aff it mørck i det andet/der som ieg icke haffde bleffuit født paa ny i Christo formedelst Daaben oc Euangelion.

Huor faare siger hand/Jeg er den ringiste iblant Apostlerne?

Hand vil haffue sit Apostels embede wforactit/alligeuel hand er den sidste/oc paa sin personis vegne wuerdig/efftherdi hand haffde verit de Christnis forfølgere. Thi Gud vdrette meget mere formedelst hannem/end met nogen aff de høyge Apostler. Thi vil hand nu saa sige. Er ieg kaldet til en Apostel aff Christo/huorfore skulde ieg icke da saa vel/som de andre Apostler/bære vidnisbyrd om hans opstandelse?

Huad er det hand siger. Aff Guds naade er ieg/det ieg er?

Hand kalder her en Apostel/en Euangelisk Predickere/en naade aff Gud/en Guddommelig ting/ en Himmelsk gaffue/ hulcken Gud giffuer selff/ oc wden al vor fortieniste holder ved mact. Saadan en Mand/siger S. Paulus/ er ieg/som formedelst Guds naade/haffuerført. Euangelium til eder oc er eder giffuen aff Gud/Som it dyrebart kaasteligt klenodie/der skulle i holde mig saare. Jeg er icke/som hine falske Apostler oc Landstrygere / som giøre sig selff til Predickere / oc løbe omkring i Landet. Jeg ved gantske vel/at de Forførere holde mig icke for en Apostel. Men ieg kand sige met sandhed/at ieg er saa vel en Apostel/som de andre/oc haffuer giort mere gaffn/end alle eders Brusere oc Braskere. Jeg haffuer/Gud vere Loff/opfyldet formedelst Guds naade / Asiam / Greciam oc Valland met Euangelio. Mig maa nu laste oc foracte/huo som vil paa min Personis/skrøbeligheds oc forfølgelsis vegne/det lader ieg ske/ Men paa mit Embedis vegne/vil ieg vere wforactet. Der skulle i ære/opholde/forfremme oc beskierme mig/saa fremt som i acte oc passe paa Gud.

Huad er Summa paa denne Epistel?

S. Paulus vil saa sige/ at der er ingen anden middel/til at forstaa oc beholde vor trois Artickle/end det mundelige Guds

Ord. Thi naar det er borte/ da er det wmueligt/ at wi oc kunde beholde den aller ringiste Artickel/ Ja bliffue bestandige/ i den aller mindste Samuitighedsens fristelse. Det er met oss Christne/ lige som met it diendis Barn. All den stund det ligger i Moderens skiød/ oc dier/ da er det vel besørget/ Men tagis Moderen bort/ da er det i stor fare. Lige saa er det oc met oss Christne. All den stund wi ligge i Guds skiød/ oc haffue hans Guddommelige ord/ da haffue wi ingen nød. Men tagis Ordet fra oss/ da er det wde met oss/ da falde wi lettelige i falsk lerdom/ løgn oc vildfarelse. Det samme beklager oc Dauid Psal. cxxxj. Sette ieg icke oc stillede min Siel/ da bleff min Siel affuant/ lige som it Barn vennis aff sin Moder. Som hand vilde sige. Der som ieg icke stillede oc stadfeste mit hierte paa Guds naade/ da ginge det mig/ som it affuant Barn/ Da miste ieg naadsens oc foriettelsens bryst/ ieg robte nat oc dag/ oc haffde ingen rolighed i min Samuittighet. Ved den samme maade taler ocsaa Paulus her til de Corinther/ oc siger. Jeg er eders Amme/ oc i mine diendis Børn. Jeg er sæt eder til en Predickere aff Gud/ at ieg skal predicke Euangelion faar eder/ Oc i høre Euangelion aff mig/ det er skeet paa baade sider. Jeg haffuer predicket Euangelion faar eder/ saa haffue i ocsaa hørt oc anammit det. Ville i nu foracte det/ da foracte i icke mig/ men Guds oc eders Siels salighed. Det skulle i forsuare paa den tid/ naar som i nu skulle giøre den strenge dommere Christo regenskab. Jeg vil vere wskyldig i eders fordømmelse oc forderffuelse. Gud giffue at i ville bekiende/ rette oc bedre eder/ Amen.

Den XI. Søndag effter Trinitatis/ Euangelium/ Luce. xviij.

JEsus sagde til nogle/ som dristede paa sig selff at de vaare fromme/ oc foractede andre saadan en Lignelse Der ginge thu Mennisker op til Tempelet

at bede den ene en Phariseer/ den anden en Toldere. Phariseeren stod oc bad saa ved sig selff/ Jeg tacker dig Gud/ at ieg er icke som andre Folck/ Røffuere/vretferdige/ Horkarle/ eller oc som denne Toldere/ Jeg Faster tho gange om Vgen/ oc giffuer Tiende aff alt det ieg haffuer. Oc Tolderen stod langt borte/ oc vilde icke end opløffte sine øyen til Himmelen/ Men hand slo sig paa sit bryst/ oc sagde/ Gud vere mig Syndere naadig. Jeg siger eder/ Denne gick retferdig ned i sit Huss/ for den anden/ Thi huo sig selff ophøyer/ hand skal nedtryckis/ Oc huo sig selff nedtrycker/ hand skal ophøyis.

Huad lærer dette Euangelium oss?

Dette Euangelium lærer oss huorledis wi skulle bede/ det er/ at der hører til en Bøn ret ydmyghed/ en retsindig tro oc Poenitentze/ Oc naar it Menniske icke beder i saa maade/ da er hans Bøn forgeffuis/ Thi der gaa mange Mennisker til Kircke met hoffmodige sind/ som icke tencke en gang/ at de ville giøre Poenitentze/ de giøre icke heller deris Bøn i Troen/ oc grundfeste hende paa Christi Retferdighed/ men paa deris egen Retferdighed/ oc giøre der met deris Bøn icke alenlste vguelig oc vfructsommelig/ men ocsaa gantske foractelig oc vgudelig for Gud. Der faare giøris det gantske vel behoff/ at wi aff dette Euangelij Parabel lære/ met huad hierte/ tro oc skick/ wi skulle bede.

Huad holder dette Euangeliske parabel off faare?

Tuende Mennisker/paa huilcke der er gantske stort forskiel. Den ene var en Phariseer/oc effter Menniskens Dom oc for Verden at regne/en hellig oc retferdig Mand. Den anden var en Toldere/en foractelig oc vgudelig Mand for Verden oc effter Verdens Dom. Lige som mand vilde paa denne dag ligne en offuergiffuen Landzknect oc en Graamunck tilsammen/Disse gaa baade sammen i it Tempel/ giøre ens gierning/bede baade sammen/oc bliffue dog icke baade Bønhørde. Phariseeren forskiudis for sin prael/roeff oc hoffmodighed skyld/Tolderen bliffuer Retferdig/fordi at hand bekiender sine Synder.

Kunde disse thu Menniske icke giort deris Bøn hiemme i Huset/som Christus befaler at bede/ Matth. vi.

At Christus befaler/mand skal giøre sin bøn i Huss oc kammer der met forskiuder hand icke den almindelige Christelige Bøn / som skeer i den Christelige forsamling / Men hand forbiuder aleniste Phariseernis Hygleri / som pleyede at staa i Scholer oc paa Gader oc hiørner oc bede/at de kunde haffue stor anseelse hoss Mennisken. Thi Kircker eller Tempel/ere de Christnis obenbare Scholer/ i huilcke de Christne lære Gudelighed / det er/ Louen / Euangelium / Catechismum / oc de hellige Sacramenter vddelis / oc mand giør almindelig Bøn/ for Christendommens besynderlige nødtørfftighed. For disse sager skyld haffuer mand Kircker i Christendommen / Icke at mand skal dag oc nat brøle oc hyle der vdi/eller giøre en krambod oc Røffuere kule der aff/som Christus breyder Jøderne/ at de haffde giort aff Jerusalems Tempel/Matth. xxi.

Huorledis skicke de sig met deris Bøn?

Lige som de vaare wlige i deris leffnet/saa vaare de ocsaa wlige i deris Bøn/ der de giorde i Templet.

Huorledis giorde Phariseeren sin Bøn?

Hand stod oc bad saa ved sig selff/Jeg tacker dig Gud/ at ieg er icke som andre Mennisker/ Røffuere/ Wretferdige/ Horkarle/eller oc som denne Toldere/Jeg faster tho gange om Wgen/oc giffuer Tiende aff alt det ieg haffuer.

Huad sat-

Huad fattis her i denne Bøn/Tacker hand io Gud for de velgerninger hand haffuer anammet?

Det er vist/Hand paakalder huercken Patriarcker/Propheter eller Helgen/Men hand tacker Gud for de velgierninger hand haffuer anammet/at hand er icke en røffuere/Horkarl etc. Hand faster tho gange om wgen/giffuer Tiende aff alt sit gods/Oc in Summa/Hand fører it wstraffeligt leffnet/den gantske Verden kand icke andet sige/ end at hand er en hellig from Mand/ alle Mennisker kunde icke andet end loffue hannem/ja hand loffuer sig ocsaa selff.

Huad fattis her da i denne Bøn?

Der paa fattis det/at hand haffde icke en gnist aff Troen oc aff Christi Retferdighed/huilcke der aleniste giøre Menisken behagelige faar Gud.

Huorledis bekommer mand den Retferdighed/som gielder faar Gud?

Der hører try stycker til/at bekomme den Retferdighed som gielder faar Gud. Først/at it Menniske skal bekiende sine Synder/fortryde oc angre dem aff hiertet. Der nest/at hand skal tro/at hans Synder skulle forladis hannem formedelst Guds Barmhiertighed/for Christi skyld. Det tredie/at hand skal ocsaa beuise denne tro imod sin Neste/met kierligheds gierninger/oc elske hannem lige som sig selff.

Haffde denne Phariseer oc disse try stycker?

Det var langt fra/Thi hand gaff sig icke skyldig eller bekiende sig for nogen syndere/Ja huorledis skulde den bekiende sig for en Syndere/som ocsaa frimodelige oc dristelige rosede sig/at hand var icke som andre Mennisker/Røffuere/wretferdige/Horkarle/Hand giør sig selff retferdig/ vil ingen Syndere vere/oc er dog icke andet end en Syndere fra top oc til taa/Thi Scrifften siger/Alle Mennisker ere løgnere. Oc Psalm. cxliij. Der er ingen leffuende retferdig for dig/Oc Johannes siger/Der som wi sige/at wi haffue icke Synd/da forføre wi oss selff/oc sandhed er icke i oss/j. Joh. j. Nu vil denne Phariseer ingē Syndere vere/oc der til met fordømer hand sin Neste til Helffuede/oc synder i saa maade suarlige baade imod den gantske Lou oc imod Euangelium/ i det hand ophøyer sig offuer alle Meñisker.

Huorledis kunde hand nu suarligere synde? Det haffde veret lideligere/der som hand haffde sagd/Jeg er icke som mange Mennisker/Nu siger hand aff stor hoffmod oc met ret foractelse/Jeg er icke som andre Mennisker/Huad er det andet sagd/end lige som hand vilde sige? Jeg er alene Retferdig/ Kysk/Gudelig/ Alle andre Mennisker ere vret ferdige/ Horkarle oc vgudelige/ Jeg Faster alene/oc giffuer Tiende/de andre giøre intet got. Met saadan roff/forderffuer hand al sin sag.

Syndede da denne Phariseer saa suarlige?

Ja visselige/Denne Phariseer synder imod alle Guds Bud. Først/da holder hand intet aff Gud/ia hand giør sig selff til en Gud/som den der kand hielpe sig selff/oc haffuer icke Gud behoff i nogen maade. Der nest bruger hand Guds Naffn forgeffuis/ i det hand icke paakalder Guds naffn/beder icke om hielp eller naade/men roser aleniste sine egne gierninger oc fortieniste. Det tredie er/at hand helliger icke sin Søndag/hand holder icke stille met sin gierning/at Gud kand arbeyde i hannem/effter sin vilie. Det fierde er/at hand elsker icke sin Neste/ja saa meget i hannem er/da dræber hand met sin forgifftige tunge oc roff/alle Mennisker/Hand tager deris gode Naffn oc røcte fra dem/oc giffuer der til met falskt vidnisbyrd offuer denne fattige Toldere/oc dømmer den til Helffuede/der Christus giør Retferdig.

Saa hører ieg vel/at det haffde veret denne Phariseer bedre/at hand haffde icke kommet i Templet?

Ja visselige bedre. Thi at vere i Kircken/oc huercken bede eller tacke Gud for sine velgierninger/men aleniste rose oc ophøye sig offuer andre Mennisker/dømme oc fordømme de rette Tilbedre/det er icke Gudeligt eller Christeligt/men det høre Hedninge oc Dieffuelen til/Oc Gud vil icke høre saadanne Menniskers Bøn.

Huorledis skulde hand da giort sin Bøn?

Haffde hand i saa maade giort sin Bøn/O almectige Gud/ wi ere allesammen arme Syndere/baade denne Toldere/oc ieg ocsaa/O naadige Fader/ forbarme dig offuer oss/Forlad oss vor skyl/oc haffde saa regnet sig selff iblant Syndere/eller

bedet for hannem/ taget sig hannem til/ lagd hannem paa sin Ryg/oc baaret hannem til Gud/ da haffde hand skicket sig rettelige/ Dette haffde ocsaa veret tilbørlig fruct aff it ret trofast hierte. Men nu straffer hand Gud for løgn/vil ingen Syndere vere/oc er dog icke andet end idel synd/oc i alle maade besmittet met Synd/ Hand er der til met saa fuld aff had oc affuind/ at haffde Gud giffuet hannem mact offuer denne arme Toldere/da haffde hand vden al naade støt hannem ned i Helffuedis affgrund. Dette er Phariseers oc selffgiorde Helgenis Fruct/ At de acte sig selff retferdige oc fromme/rose deris gierninger oc fortieniste / oc foracte oc fordømme alle andre Mennisker.

Hvad giorde diss imellem Tolderen?

Hand stod langt borte / oc vilde icke opløffte sine øyen til Himmelen / men hand slo sig for sit bryst/ oc sagde/ Gud vere mig arme Syndere Naadig. Lige som wi see en Hyglers Exempel i Phariseeren/ Saa haffue wi den rette poenitentzis Exempel i Tolderen/ Huilcken der formedelst en ret sand poenitentze er retferdig for Gud/ alligeuel hand icke syntis faar Verden/ at vere enten from eller erlig.

Hvad hører der til en ret sand poenitentze?

Try Stycker. Først/at it Menniske skal bekiende sine Synder/oc fortryde/at hand nogen tid skulde fortørne Gud. Der nest/skal hand Tro/at hans Synder skulle forladis hannem formedelst Guds barmhiertighed/ for Christi skyld. Det tredie er/at hand skal giøre Retsindig fruct/som hører til Poenitentze/ Elske sin Neste lige som sig selff/tage vare paa sit kald/oc giøre det som hans Embede oc Stat tilbørligt er.

Haffde oc Tolderen disse try stycker?

Ja allesammen. Hand ydmygede oc fornedrede sig selff/ Ja hand loed sig icke vere verdig til/at hand skulde gaa frem iblant Folcket/hand stod langt til bage/oplod icke sine Øyen til Himmelen/ Hand tenckte/ at der var intet verre Menniske paa Jorden end hand var/ Hand stod langt borte/men Guld var nær hannem/som den cxlv. Psalm siger HErren er nær alle dem/som paakalde hannem/ ja alle dem som paakalde hãnem aluorlige/ Hand slo sig for sit bryst/gaff sig skyldig for en Syndere/oc bad om Naade.

Huorledis giorde hand sin Bøn?

Hand sagde/Gud vere mig Syndere Naadig. Her høre wi hannem icke rose sine gierninger/hand foracter icke andre/ men hand giør en hiertelig Bøn/icke met mange omslag/men met faa Ord/oc hun er dog offuermaade sterck i sin bestilning oc krafftig/ Her er Syndernis retsindige bekiendelse/ huilcken bekiendelse alle Syndere haffue behoff/Ja hun er saa nødtørfftig/at der kand intet Menniske uden samme bekiendelse komme til Guds yndest/Naade oc Venskab. Syndernis bekiendelse/er det første trin til Retferdighed/Oc huor Syndernis bekiendelse er/der Predickis Euangelium oc Christi Naade Fructsommelige/Lige som vor HERRE Christus selff siger Mat. xj. Euangelium forkyndis de Arme / Thi der lærer den Christne Almue/at de aleniste formedelst Christum skulle bliffue fromme/retferdige oc salige/oc robe aff hiertet/Min Gud/ver mig naadig/Men huor Syndernis bekiendelse icke er/der er icke heller forladelse.

Huo er Dommere i denne sag/imellem disse thu Mennisker?

Vor HErre Christus siger selff Dommen aff offuer dem baade/Jeg siger eder/Denne gick retferdig ned i sit Huss/for den anden/Thi huo sig selff ophøyer/hand skal fornedris/oc huo sig selff fornedrer/hand skal ophøyis.

Huem er den Dom anrørendis/ der gaar offuer Phariseeren?

Alle Gyenskalcke oc selffgiorde Helgen som foracte den naade Christus tilbuder dem/oc arbeyde paa at giøre sig retferdige met deris egne optenckte gierninger/ huilcke Christus siger om/ De skulle icke alle/ som sige til mig/ HERRE/ HERRE/komme ind i Himmerige/men de som giøre min Faders vilie i Himmelen etc.

Huem er den Dom anrørendis/som gaar offuer Tolderen?

Alle Syndere oc Synderinder/ som ville offuergiffue Synden/oc giøre aluorlige oc aff hiertet Poenitentze/som Prophetẽ Ezechiel siger. xviij. Der som den ugudelige omuender sig fra alle sine Synder/der hand haffuer giørt/oc holder mine Bud/ da skal hand leffue oc icke dø/ Oc alle hans offuertrædelser/der hand haffuer bedreffuet/skulle icke ihukommis/Men hand skal leffue for den retferdigheds skyld/ der hand giør.

Huad er nu Summa aff dette Euangelio?

Huad Christus siger Matth. vij. met Ord/ It ont Træ kand icke bære god fruct/ Det giffuer hand i dette Euangelio til kiende met Exempel/ oc sette oss dette Træ faar Øyen/ Lige som hand vilde sige/ Mand haffuer icke mere behoff/ end giffue grandgiffuelige act paa Træernis Fruct/ oc paa Menniskens gierninger/ Thi du taart icke formode oc vente dig ydmyghed aff it hofferdigt Menniske/ Oc icke lifssalighed aff it affuindzfult Menniske/ lige som Træet er/ saa er oc Fructen/ lige som hiertet er/ saa ere oc gierningen/ Lige som kilden er/ saa ere oc Beckene/ der flyde aff/ Huad som hiertet er fult aff/ gaar munden offuer etc. Der som wi ville see til Phariseeren vduortis/ da skin oc gliser det altsammen/ Men ville wi see til hannem met induortis Øyen/ da finde wi en ret Øyenskalck oc Gudsbespottere/ ja en fortuifflet wgudelig krop/ som gerne vilde/ at al Verden skulde fare met hannem til Dieffuelen/ etc. Naar som wi/ der imod/ see vduortis til Tolderen/ da møder oss icke andet end idel Synd oc wdyd/ Men ville wi see til hannem met hiertens induortis øyen/ da finde wi it retsindigt trofast Menniske/ som tien den gantske Verden met sit Exempel oc gierninger/ Thi hand lærer oss huorledis wi skulle ydmyge oss faar Gud/ bekiende vore Synder/ oc bede Gud om naade/ Oc bliffue saa forligte met Gud/ komme til Guds yndest/ Naade oc Barmhiertighed/ oc endelige bliffue det euige liffs Børn. Der hielpe oss Gud til/ Amen.

Den XII. Søndag effter Trinitatis/ Epistel. ij. Corinth. iij.

KJere Brødre/ Saadan fortrøstning haffue wi oc til Gud formedelst Christum/ icke at wi ere duelige aff oss selff/ at tencke noget/ som aff oss selff/ Men at wi ere duelige/ det er aff Gud/ huilcken som oc gior-

de oss duelige / at føre det ny Testamentis Embede / icke Bogstaffuens / men Aandsens. Thi Bogstaffuen dræber / men Aanden giør leffuende. Haffde nu det Embede som dræber formedelst Bogstaffuene/ oc er vdgraffuit i Stene saadan klarhed / at Jsraels Børn kunde icke see paa Mosi ansict / for hans Ansictis klarhed skyld/ som dog forgaar/Hui skulde icke mere det Embede/som giffuer Aanden/haffue klarhed? Thi at haffuer det Embede klarhed/som predicker fordømmelsen/da haffuer meget mere det Embede/som predicker Retferdighed/offueruettis klarhed.

Huad halder denne Epistel oss faare?

Tuende stycker. Først/den Menniskelige naturis skrøbelighed. Der nest/ skilsmysse mellem Louen oc Euangelion.

Huorledis staar det met den Menniskelig natur?

Menniskelig natur / er saa aldelis forderffuit i Adams fald/at wi intet got forma aff vor egen krafft/Ja oc icke at føre en god tancke frem/end sige it god Ord eller nogen god gierning. Men det gode som er i oss/det giør Gud formedelst sin naade i oss/huad heller det er i predicke embedet eller Regimentens embede.

Ere wi da der met aarsagde/ at wi skulle intet got giøre?

Ney. Wi skulle altid bede Gud om hielp oc bistand/saa vil hand giffue oss/ huad wi haffue behoff. Thi hand haffuer tilsagd det Luce xj. Kant du løbe tilbordet/naar du est hungru/til kelleren/naar dig tørster/til sengen/naar du vilt huile dig. Da kand du oc vel løbe til Gud/ oc bede om hielp/ naar dig fattis paa Troen/paa kierlighed/haab/ taalmodighed/oc andet saadant. Thi hand haffuer tilsagd at giffue oss saadant. Jacob j. Oc kant du giøre dig selff til gode met mad / dricke/ søffn/oc andet huad du haffuer behoff/da giør oc i saa maade din Neste til gode. Thi der staar Guds befalning/Elsk din Neste lige som dig selff Matthei. xxij.

Ja siger

Ja siger du/Der som ieg giør end meget got/saa giøre mine gode gierninger mig dog icke salig?

Høer kiere Menniske. Alligeuel de blotte gierninger icke giøre dig salig/saa ere de dog nyttelige oc gode til mange ting. Først/ere de Troens vidnisbyrd. Der nest ere de tegen til vor tacknemelighed imod Gud. Det tredie/at Guds Naffn prisis der met/oc vor Neste forbredris/lige som Christus oc formaner Matthei v.

Huorledis begynder S. paulus denne Epistel?

Hand siger saa. Saadan fortrøstning haffue wi formedelst Christum til Gud/icke at wi ere duelige/at tencke noget aff oss selff/som aff oss selff/men at wi ere noget duelige/det er aff Gud. Lige som hand vilde sige. At wi ere duelige/at tiene Guds menighed/oc predicke Euangelion/det kommer icke aff vort eget forstand/krafft eller formue/men det er en Guddommelig gierning. Hand siger at Paulus haffuer ekon plantet/oc Apollo haffuer vandet/oc vaare ekon retskab der til/men Gud skulde giffue triffuelse oc forfremmelse.

Huor fore føre S. paulus disse Ord ind?

Hand saa at de falske Apostler rosede sig offuermaade meget/oc hoffmodede sig aff deris store kaanst oc forstand/lige som de alene haffde giort stort gaffn i Guds menighed/met deris kaanst oc vissdom. Der imod scriffuer S. Paulus her oc beslutter/at der er ingen saa farstandig paa Jorden/hand maa were saa vel lærd som hand nogen tid kand/der kand føre det ny Testamentis embede/som det sig bør/der som Gud icke giør hannem skickelig der til/formedelst sin hellig Aand.

Huad siger Paulus om Louens oc Euangelij skilsmisse?

Hand priser det Euangeliske embede/oc giffuer til kiende/at det er ypperligere/end Lousens embede. Oc huorledis det haffuer forfølgelse/oc voxer dog oc forfremmis i de tro Mennisker/oc giør formedelst kaarssit it haab til det euige Liff oc herlighed. Der met straffer hand de falske Apostler/som dreffue Louen imod Euangelion/oc lerde idel vduortis hellighed/det er/Hygleri/oc lode vantroens induortis skendzel bliffue vstraffit.

Huorledis

Huorledis giør Paulus skilsmisse mellem Louen oc Euangelion?

Met trende merckelige ting. Først/met Louens giffuelse oc forkyndelse. Der nest/met embedet oc tienisten. Det tredie/ paa fructens vegne.

Huorledis paa forkyndelsens vegne?

Der Gud/gaff Louen/paa Sinai bierge/saa mand intet andet/ end at det brusede oc staarmede/ mørcke skyr / støffue regn/gloende røg oc damp. Mand hørde oc intet andet end torden/liunit/staarm oc affalds verlig/oc der vaar idel redzel/ fryct oc forferdelse/saa at Israels børn bade Moises/at hand vilde tale met dem/oc icke Gud/ at de skulde icke dø. Men der Euangelion begyndis/oc Christus forklarede sig paa det bierge Thabor/saa mand intet andet/end idel skin oc klarhed/ mand hørde intet wden lystige venlige Ord/oc der vaar idel fryd oc glæde/ saa at S. Petrus oc sagde aff ret glæde. Herre/ her er got at vere/vilt du/da ville wi giøre tre bolige/Dig en/ Mosi en/oc Helie en. Lige saa mand oc Pintze dag/der den hellig Aand bleff giffuen/oc Euangelion bleff obenbarit/ intet andet paa Disciplerne/ end atskillige tunger/Oc mand hørde intet andet/end at de met allehaande tungemaal/talede Guds store gierninger/predickede Penitentze oc Syndernis forladelse i Jesu naffn/oc tilsagde alle trofaste Christne salighed oc det euige Liff.

Huad giffue disse Historier oss til kiende?

De giffue oss Louens oc Euangelij art oc rette natur til kiende. Louen forferder Syndere i deris samuittighed/holder dem Synden faar øygen der de haffue bedreffuit/ truer dem met forbandelse oc den euige Død. Euangelium trøster der imod/de forferdede Samuittigheder/oc viser dem Den/der kand tage fra dem deris Synder/forbandelse/oc den euige Død.

Huorledis paa Embedens eller tienistens vegne?

Louens embede er/at hun binder/forbinder/driffuer/nøder/ tuinger/oc opuecker i MenNisken wlyst/wtaalmodighed/ vrede/grumhed oc gienstridighed. Lige som Paulus siger Roma. iiij. Lou en giør vrede.

Huor i er Louen screffuen?

J Stentaffler.

Huad er de Stentaffler?

Menniskelig krafft oc formue vden Guds Aand. Det er ont at scriffue paa Stene/thi blick henger icke vel der ved. Saa vdretter oc menniskelig formue lidet/i Guds sager.

Huad er Euangelions Embede?

Euangelion trøster/beder begierer bønlige/formaner/bruger idel venlige Ord/giffuer den hellig Aand/giør Menniskenn smuck lystig/velnillig oc skickelig til alle Guds bud/oc endelige salig. Lige som S. Paulus siger Roma. j. Euangelion er Guds krafft/som giør dem alle salige/der troer paa.

Huor i skal Euangelion scriffuis?

J de tro Menniskis hierter/i kiødhierte.

Huad er kiødelige hierter?

Rette Christne/ oc den hellig Aands leffuende kar/huilcke Guds Aand styrer oc regærer/til alt det/som er Gudeligt oc Christeligt.

Huad vor Moses embede?

At hand predickede Louen faar Jøderne/oc sette dem flere end sex hundrede bud faare/oc sagde dem frilige til. Forbandet vere den/som icke giør alt det/der staar screffuit i Louen. Det vaar en suar predicken. Aff den predicken motte alle Menniske fortuile. Fordi at de formumme/at de kunde intet fuldkomme aff de Bud met hiertet. Oc hand holder dem dēne aluorlige Spegel faare/at de der vdi skulde besee oc skue sig/oc lære at kiende deris brøst oc skrøbelighed / faa Aandens hunger / oc Naadens tørst/sucke aff hiertens grund effter Guds barmhertighed/oc gaa der effter til Christi Naadestol/oc røste deris Synder vd paa Guds vskyldige Lam.

Huad er Christi Embede?

At hand predicker Euangelion / viser oss icke til mange Bud/men siger met faa Ord. Elsk Gud offuer alle ting/oc din Neste lige som dig selff. Det er den gantske Lou/oc alle Propheter.

Huad er det gamle Testamente?

Alt huad som driffuer/strenger tuinger oc trenger paa/oc fører det dog icke lenger.

Huad er det ny Testamente?

Alt det som skeer met lyst/kierlighed oc veluillighed/vden tuang oc trengsel aff Guds naade/oc den hellig Aand.

Huad er Bogstauff?

Alt det som er screffuit/Louen/Euangelion/ al lerdom oc predicken/Ord oc gierninger/som skeer vden Aanden/oc leffuer icke i hiertet.

Huad er Aand?

Den hellig Aands Liff oc gierning i vore hierter.

Giff Exempel?

Den vduortis omskerelse vden den induortis er Bogstauff/ men naar den induortis følger oc met/da er hun Aand. Huad Dauid offrede vaar Aand/huad Saul offrede vaar Bogstauff. Naar ieg anammer Sacramentet i Troen/da er Herrens bord/Aand/Men gaar ieg til Sacramentet vden Troen/da bliffuer det en Bogstauff. In Summa/Huad som skeer met en ond vilie/er Bogstauff/Huad som skeer met hiertens lyst oc kierlighed/er Aand/huad heller det er vduortis eller induortis. Naar S. Paulus nu siger/At hand er Aandsens tienere icke Bogstauffens/da vil hand saa sige. At hand er icke aleniste vdsent/at predicke Louen/men oc saa til at giffue den hellig Aand formedelst Euangelion. Lige som Paulus nu er vdsent/saa ere alle Apostler vdsende. Ja alle Biscoper oc Predickere/at Predicke Louen oc Euangelion/Penitentze oc Syndernis forladelse i Jesu Naffn Luce vltimo.

Huor faare dræber Bogstauffen?

Fordi at hand læris vden Aand oc tro. Jeg hører vel/at ieg icke skal bedriffue hoer/icke stiele/icke sla ihiel. Men effterdi ieg icke haffuer Aanden oc Troen/at ieg kand holde saadanne Bud/da dræbe de mig/oc optende ekon idel vrede i mig.

Huorfore giør Euangelion leffuende?

Fordi det er saadan en lerdom/som fører Aanden oc Troen met sig. Aanden/som fører mig til den eniste Christum/oc giør mig it met hannem/At hand bliffuer i mig/oc ieg i hannem.

Huorledis er der skilsmisse mellem Louen oc Euangelion paa fructens vegne?

Louens fruct ere redzel oc forferdelse/Guds vrede/en ond samuittighed/formaledidelse oc fordømmelse. Euangelij fruct ere glæde oc trøst/Guds yndist/en god samuittighed/synderenis forladelse/ oc det euige Liff. Louen giffuer vel til kiende/ Huad it Menniske skal giøre oc lade/men hun giffuer huercken Aand/styrcke eller hielp der til. Hun binder oc forbinder meget/forferder oc truer/bander oc formaledider/der bliffuer det ved/Jngen bliffuer bedre eller frommere aff Louen/men ekon argere. Louen giffuer vel Synden til kiende/men hun kand icke giøre oss fri fra synden. Hun lader Menniskēn bliffue i den gamle Adam. Euangelion giffuer til kiende/huad it Menniske skal giøre oc lade/oc det giffuer ocsaa styrcke oc krafft/Aand oc naade der til/ giør ny Mennisker/ som haffuer lyst oc kierlighed til Guds bud/oc giøre wnødde oc wtuingde/ia gladelige/ huad som Gud ekon vil haffue aff dem. Denne Aand kand mand icke fatte i nogen Bogstauff/hun lader oc icke scriffue sig met blick i Bøger/men hun er den hellig Aands leffuende scrifft/ som er screffuen i de trofaste Menniskers hierter. Jøder ere oc bliffue Moses Discipler oc beholde det skiul faar deris øyen/at de icke kunde see Scrifftens rette forstand om Christo. Moses kommer vel met it forklarit ansict/oc giffuer Jøderne Guds vilie oc velbehagelighed til kiende. Men de kunde icke see hans ansict/oc bede/at hand wil skiule det samme skiul bliffuer end nu. Oc der hielper trolige deris Rabini/oc gierningers Lærere. Men omuende de sig til Christum/ da falder den beteckelse aff/ oc de faa Guds Aand/ oc Christi klare vidskab.

Skal mand oc da predicke Louen?

Alligeuel wi Christne haffue Aandsens predicken/saa skal mand dog ocsaa predicke oss louen/paa det mand der met kand til intet giøre vor fordristelse/oc wi kunde kiende oss syndige/faa Aandsens hunger oc naadsens tørst/oc haffue saa aarsage til at søge hielp hoss Christum. Louen oc Bogstauffen giøre det saa/ at ingen kand bliffue bistandig faar Guds vrede. Der imod giør Euangelion oc Aanden det saa/ at ingen kand fortuile paa Guds naade/Ehuor suarlige Moses truer oc forferder/da trøster oc husualer Christus saa mildelige igien. Saa skal mand nu lade

nu lade Louen/ eller de thi Bud bliffue i Kircken/ som en Spegel til Menniskens leffnit / i huilcken wi kunde see vor skrøbelighed/oc huad off fattis. Oc naar wi nu kiende vor brøst oc synder/ at wi da afflegge dem formedelst ret sand Penitentze/oc vorde andre Mennisker. Der nest kaldis det/ Cognosce Jesum Christum/det er den rette Proceff oc fremgang/at komme til det euige Liff. Huilcke Mennisker som end nu see til deris egien retferdighed/gierninger oc fortienste de ere lige som Jøderne/oc henge oc saa it klæde faar Moses ansict/ville icke see hannem ret vnder øyen/det er/de ville icke kiende deris gierninger at vere synd/de ville oc icke bekiende sig for Syndere/oc met Tolderen ydmyge sig faar Gud/men de trøste sig met en falsk tillid/ oc rose met Phariseeren deris egne optenckte gierninger oc fortieniste/oc giøre dem til en Gud oc Frelsere. Huor met de giøre Christi pine oc død til intet. Der faare tilsteder oc Gud/at deris hierte bliffuer forstocket oc forblindet/oc de bliffuer i den døde Bogstauff/oc komme aldrig til Aandens Liff. Men vilde de see Moses ret vnder øyen/da skulde de befinde/ at louen skulde forarbeyde hoff dem Penitentze oc Syndernis forladelse/oc endelige det euige liff/ AMEN.

Den XII. Søndag effter Trinitatis/ Euangelium/ Marci. vij.

DEr Jesus gick vd igen aff Tyri oc Sidons egn/da kom hand til det Galileiske Haff/ mit iblant de thi Stæders egn/ Oc de førde en Døff til hannem/ som var Dum/ oc de bade hannem/ at hand vilde legge Haanden paa hannem/ Oc hand tog hannem besynderlige fra Folc-

fra Folcket/oc lagde hannem fingrene i Ørnene/oc spøtte/ oc rørde ved hans Tunge/oc saa op til Himmelen/suckede oc sagde til hannem/Hephetha/det er/lad dig op. Oc strax obnedis hans Øren/oc hans Tungis baand løssnede/ oc hand talede ret. Oc hand forbød dem / at de skulde ingen sige det. Men io mere hand forbød/io mere kundgiorde de det/ oc de forundrede sig offuermaade/ oc sagde/Hand giorde det vel altsammen/De Døffue giorde hand hørendis/oc de Maalløse talendis.

Huad holder dette Euangelium oss faare?

En Barmhiertig Gud/oc naadig Frelsere/som er veluillig oc redebon til at hielpe alle Mennisker til Liff oc Siel. Oc denne godhed beuiser dette Euangelium her met tuende Exempel/ som er/met Troens oc kierligheds. Met Troens i disse Mend/ Oc kierligheds i Christo.

Huor faare settis disse Exempel oss for øyen?

At wi skulle sette alt vort haab/tro oc tillid til Gud/oc intet tuiffle paa/ at hand vil jo hielpe oss/ i al vor trang oc nød/Thi hand siger Psalm. l. Paakalde mig i nød/da vil ieg redde dig. Oc Christus siger Matth. xi. Kommer til mig alle i som arbeyde oc ere besuarede/Jeg vil vederquege eder. Der nest skulle wi ocsaa giøre imod vor Neste/ lige som Christus haffuer giort imod oss/ oc som disse Mend giort imod denne arme Døffue oc Dumme Menniske/ tiene huer mand / hielpe oc trøste / i huad maade wi kunde / met Ord oc gierninger. Thi at i disse thu stycker/Troen oc kierlighed/staar det gantske Christelige leffnet/oc disse thu stycker skulle icke skillis fra huer andre/Thi at lige som mand icke kand stille Ild oc naturlig hede fra huer andre/saa kunde icke heller Troen oc kierlighed vere skilde fra huer andre. Troens Fruct/som er kier-

ligheds oc barmhiertigheds gierninger skulle følge troen/ellers er troen forgeffuis oc død/oc lige som it Træ vden fruct. Nu er der en suaer Dom affsagd offuer vfructsommelige Træ/ Som er/at de skulle affhuggis oc opryckis/oc kastis i Ilden. Der faare skulle wi vel giffue act paa disse thu stycker/Troen oc kierlighed/haffue dem i vor hukommelse oc skicke vort leffnet der effter.

Huad giøre disse Mend?

De tro/ at Christus vel kand hielpe denne arme Døffue oc Dumme Menniske. Aff denne tro opueckis de til kierligheds oc Barmhiertigheds gierning/oc føre hannem til Christum/ oc bede/at hand vil legge Haanden paa hannem/Der faare seer Christus til denne Tro/forbarmer sig offuer hannem/oc hielper hannem.

Huor paa kand mand mercke Troen i disse Mend?

Aff deris gierninger. Thi at haffde der icke veret tro/ da haffde de ingelunde ført dette Døffue oc Dumme Menniske til Christum/oc bedet om hans helbrede/Thi at føre it stugt Menniske til Christum/oc dog icke tro/at hand skulde kunde eller ville helbrede hannem/ det vaare en Guds bespottelse/ Men at disse Mend komme til Christum i en stadig tro/kunde wi der paa mercke/ at deris Bøn var icke forgeffuis/ Thi Christus helbreder denne Døffue oc Dumme effter deris begiæring.

Huor aff haffde disse Mend denne Troe

Visselige aff det gode røcte/de haffde hørt om Christo/ huorledis hand saa naadelige haffde hulpet/ den Hedniske Quindis arme besette Dotter/oc vddreffuet/ Dieffuelskab aff mange Mennisker/ som Marcus formelder til forn. Dette røcte tro de/de komme oc i samme tro til Christum/ oc bede for dette arme døffue Menniske.

Seer da Gud til en fremmet tro?

Naar it Menniske kiender Christum for sin Frelsere/oc tror aff hiertet/ oc samme tro vdbreder sig saa der effter/at hand ocsaa gierne vil vere andre Menniske behielpelig/ hand tager sig deris ælendighed til/ beder for dem/oc paa deris vegne besøger

ne besøger

ne besøger Christum/at de ocsaa kunde komme til Troen/Da anammer Gud saadan en fremmet Tro.

Hielper oc saadan en fremmet tro til salighed?

En fremmet tro hielpel vel it Menniske/til legemlig sundhed oc karskhed/oc at hand selff kand komme til Troen/Men at bliffue retferdig oc salig/da skal huer haffue sin egen tro. En fremmet tro kand vel bede for mig/at Gud skal ocsaa giffue mig selff en tro/Men skulle mine Synder forladis mig/oc ieg skal bliffue salig/da skal ieg haffue min egen tro for mig selff.

Huorledis sticke de Gud sig met dette Døffue oc Dumme Menniske?

Hand tog hannem offuer en side fra Folcket/oc stack sine Fingre i Ørerne/oc spytte/oc rørde hans tunge/oc saa op til Himmelen/suckede oc sagde til hannem/Hepheta/det er/lad dig op.

Huor faare tager hand hannem fra Folcket?

At hand der met vil giffue tilkiende/at huo som vil leffue Gudelige/hand skal holde sig fra it ont Selskab/oc i rolighed vende sig til Gud.

Huor faare stinger hand Fingrene i Ørerne/oc spytter/oc rører hans tunge?

Hand saa/at der skulde i den sidste tid opstaa oc komme falske Predickere/som skulde foracte Christi hellige kiød/oc sige/kiødet er intet nytteligt. Paa det wi nu skulde see/at Gud oc Menniskẽ er en Christus/oc at hans kiød er it saligt oc nytteligt kiød/Da vilde Christus icke helbrede denne Døffue oc Dumme met blotte Ord/men hand vilde ocsaa bruge Spyt/Hender oc Fingre der til.

Huor faare seer hand op til Himmelen?

Christus er alene den ypperste Prest/som for oss gaar frem til Faderen/oc beder for oss wden affladelse/Saa skulle wi ocsaa see til Himmelen/der som Christus er/oc begiere hielp aff hannem/som er hoss Faderens høyre Haand i Himmelen.

Huor faare suckede hand/der hand rørde Tungen?

Hand saa at onde forgifftige tunger skulde giøre mer skade i Christendommen/end alle Tiranner oc de Christnis

 forfølgere.

forfølgere. Thi at naar de Christne lide forfølgelse/da voxer Troen/ oc kierlighed optendis jo lenger jo mere/ oc Guds Ord bliffuer krafftigt oc bestyrckis/oc den Løgnaand Sathan bliffuer skrøbelig. Thi de Christnis blod er den Sæd/ der de Christne voxe aff. Derfaare giøre icke Tyranner met deris forfølgelse Kircken den største skade / men det stycke kiød som røris bag tenderne/ oc støder paa tenderne / det giør den største skade. Det synis vel at vere en stor skade/naar en Christen affliffuis eller halsshuggis / Men en falsk Predicken som skeer vnder Christi naffn/hun er saa skarp/at hun vel paa en time/borthugger saa mange Siele der ere i it gantske Land eller Stad. Tercken haffuer giort Christendommen en stor vbodelig skade/met suerd oc vobn/Men det er ekon skemt/imod den skade at regne / der Papister giøre / met deris falske lerdom / At en from Christen vel end nu motte sucke/ja græde blodige taare/ offuer saadanne forføriske onde forgifftige Tunger / som icke liuge eller forføre paa Torffuet eller i Huss/men øse obenbare løgn oc falsk lerdom vd/paa Predicke Stolen.

Huor faare sucker hand offuer ørerne?

Hand saa vel/at Mennisken skulde heller ville høre Dieffuelens lerdom oc Menniskens paafund/end Guds ord/Som S. Paulus ocsaa beklager. ij. Timoth. iiij. Denne tid skal komme/ i huilcken de skulle icke kunde lide den salige lerdom/ Men de skulle tage sig selff Lærere/effter deris egen lyst/som deris ørern klø effter. Den Naadige Barmhiertige Gud haffuer Naadelige opladet vore ørern / oc løsd vor tunge / at wi kunde høre/tale oc bekiende Guds Ord. Nu finder mand alligeuel mange Mennisker/ som glo oc gabe/naar en falsk Prophete eller Løgnpredickere kommer/oc haffue offuermaade stor lyst til at see oc høre hannem/ja de skulde vel forglemme i en Løgnpredicken/alt det de haffue i thi eller tolff Aar lært aff Euangelio/ at det i sandhed vaare den bedre at de aldrig haffde kient sandhed. Der som nogen Predickere end vilde forkynde falsk lerdom/ oc vere en Dieffuels Apostel/ saa skulde dog den Christelige Almue vere saa from/ oc sige/ Bort den tunge/hun er aff Dieffuelen / falsk oc forgifftig/ ieg vil icke høre hende/

Jeg vil

Jeg vil høre huad min Gud siger til mig/oc hans elskelige Søn Jesus Christus/huilcken Faderen befalede oss at høre. Det er gantske troligt/at Christus haffde disse tancker/der hand saa suckede/See/ mit Rige kaaster mig saa offuermaade meget/ieg skal lide saa megen angist oc pine der faare/sette mit liff oc leffnet der offuer/indtil ieg kommer saa langt met Menniskē/at de skulle ville høre/tale oc bekiende mit Ord/Oc de forbannede vgudelige Guds bespottere skulle komme der effter/forderffue saa skendelige oc nedbryde/det ieg haffuer opbygd/oc formedelst Dieffuelens indskiudelse/giøre saa vbodelig skade i mit Rige/Nu vel/ieg skal paa den yderste dag betale dem rigelige/oc giffue dem deris fortiente løen.

Saa hører ieg vel/at Christus icke vden sagd brugede saadan vduortis slick oc Ceremonier til at helbrede denne Døffue oc Dumme?

Visselige icke vden sag/ Hand saa vel/huor vbodelig en skade/Dieffuelen haffde giort i Paradis/ oc opuecker end nu huer dag iammer oc ælendighed i den gantske Verden/oc giør alle Mennisker Døffue oc Dumme/blinde oc lamme/til alt got/ Der faare suckede Christus icke alenište for dette arme Menniskis Tunge oc Øren/Men/denne suck var en almindelig suck/ offuer alle Menniskers Tunger oc Øren/Thi Christus saa her gantske vijt omkring sig/offuer det gantske Menniskelige Slecte/fra Adam/indtil det sidste Menniske. Lige som hand vilde sige/Jeg ynckis hiertelige der offuer/oc det bedrøffuer mig offuermaade/at i saa gantske aldelis ligge fangne vnder Dieffuelen i synd/oc ere Døffue oc Dumme til mit Ord/ J høre heller Dieffuelens lerdom oc løgn/ end mit hellige Euangelium. Jeg beder/paa minder/formaner truer oc straffer/Men der er ingen/som enten vil see eller høre/at ieg oc paa det sidste nødis til at lade min barmhiertighed (som dog er min høyeste Titel) falde oc bruge min strenge retferdighed/huilcket ieg sandelige/ icke gierne vilde giøre. Det er vist/at ieg haffuer hulpet mange andre Siuge / alenište met it Ord / men met denne Døffue oc Dumme skal ieg her haffue megen vmage oc stort arbeyde/ Thi mig ligger stor mact paa disse tuende Lemmer/Tungen

oc Ørerne/Der faare bruger ieg ocsaa her en besynderlig skick/ holder besynderlige Ceremonier/ at i skulle see/ huor suart det er/at oplade ørerne/ oc løse tungen til Guds Ord.

Huor faare haffuer hand aleniste at giøre met disse tho lemmer/oc icke met de andre?

Fordi at Christi Rige staar aleniste i Guds Ord/ oc Guds Ord kand icke handlis/ vden aleniste formedelst disse tho lemmer/Tungen oc Ørerne. Tungen skal tale Ørerne høre. Tungen skal bekiende/det ørerne høre/oc hiertet troer. Naar som du nu tager disse tho lemmer/ Tungen oc Ørerne/bort/ da bliffuer der intet forskiel / imellem Christne oc Hedninge. En Christen leffuer/ æder/ dricker/ soffuer/ vaager/ arbeyder/ bygger/ planter/ lige som it andet Menniske. Mand kand icke see det vduortis/om hand er en Christen/Jøde eller Hedning/aleniste Tungen oc ørerne giøre det forskiel/Christne høre oc tale meget anderledis/end Jøder oc Hedninge. En Christen haffuer ørern/ de høre Guds Ord / sandhed oc de Fattigis rob/ Hand haffuer en Tunge / som loffuer oc tacker Gud/ priser Jesum Christum Guds Søn / taler oc bekiender sandhed/ Det giøre icke Jøder Tyrckere oc Hedninge/de høre heller om mange pendinge/ stor Rigdom oc mact etc. De tale heller om Verdzlige sager / lyst oc glæde / Der faare er der ingen anden skilsmysse imellem Christne oc Hedninge/end tungen oc ørerne. Der faare siger S. Paulus Rom. x. Det som mand troer aff hiertet/da bliffuer mand retferdig/oc der som mand bekiender met munden/da bliffuer mand Salig.

Bleff denne Døffue oc Dumme strax hørende oc talende?

Strax siger Marcus/oplodis hans ørern/oc hans tungis baand bleff løsd/ oc hand talede ret. Thi saa giør Gud sin gierning/at naar hand siger Ordet/da er det strax fuldkommet i gierninger/ Dixit, & facta sunt.

Huor faare forbiuder hand/at de skulle icke sige det for nogen?

Wi kunde icke rettelige sige/ Huor faare/Men det synis/ at hand vil der met lære oss/at huer skal handle Christelige oc ret i sit kald/oc icke atspørge der met denne Verdens Rigdom/ loff oc priss/men aleniste Guds ære/oc Sielens salighed.

Huad er da det? Jo mere hand forbød dem/ io mere vdbrodde de det?

Huert Menniske som haffuer en retsindig tro / fornemmer oc befinder Guds godhed oc velgierninger / kand icke tie stille/men samme Menniske vdrober/forkynder/priser oc Predicker Guds godhed/Naade oc Barmhiertighed/for den gantske Verden.

Huad er da det/at de forundre sig/oc sige/Hand giorde det vel altsammen?

Det er Troens herlige Fruct/i dem/ som aff dette Mirackel lerde at kiende Christum/Thi det er io en herlig ting/at de sige om Christo/ At hand giorde det vel altsammen/ etc. Huor er det Menniske paa Jorden/ der saadant kand sigis om? Adam vor første Fader bestillede det saa i Paradis / at alle hans Efftterkommere græde end nu oc fortryde det / i denne iammerlige dal/ Saa bestille wi det oc daglige saa/ at det motte vel vere bedre/Men den eniste Meglere oc Talssmand for vore Synder/haffuer formedelst sin lidighed giort det got igen/ det wi formedelst vor wlydighed haffue forderffuet.

Huad skulle wi nu lære aff dette Euangelio?

At wi skulle beuare vore Øren oc Tunger / rene oc wskyldige / som Gud haffuer giffuet oss dem / oc icke lade dem forgiffuis eller besmittis formedelst Dieffuelen eller falsk Lerdom. Oc der nest ocsaa tacke Christo for denne velgierning/Oc at huer Christen/skal flitelige oc trolige vdrette/huad som hannem tilfalder oc bør at giøre/ i sit kald/Stat/befalning oc Embede. En Regentere oc Øffrigheds mand skal beskytte oc beskerme de Fromme/oc straffe de Onde/En Vnderdan skal vere lydig/En Predickere skal Predicke Guds Ord rent oc klart / wden Menniskens Lerdom oc paafund / En anden almindelig Christen oc Almuess Mand / skal flitelige høre Guds Ord/oc rette sit Leffnet der effter. Det er/Gud vere loffuet/saa vijt kommet/at vore Øren høre gierne Guds Ord/oc vore Tunger tale gierne Guds Ord/Men at wi skulde føre det vd i gierninger/oc leffue der effter/aff hiertet forlade oss paa Gud/ trolige tiene vor Neste/hielpe oc trøste hannem/

det vil i ingen maade frem met oss/der staar Dieffuelen imod oc met alle sine Tilhengere forbiuder det. Lerdommen er/Gud vere loffuet/retsindig/Ørerne ere opladne/Tungen er løss/Gud giffue at retsindige gierninger oc it Gudeligt leffnet vilde oc saa lade sig finde der hoss. Der faare ville wi bede den Naadige Fader oc milde Gud/ at hand for Christi skyld/vil giffue oss Naade oc styrcke/at wi saa kunde giøre oc leffue/som wi tale oc høre/paa det wi icke skulle euindelige findis Døffue oc Dumme/Men i dette liff faa Naade oc velsignelse/oc effter dette liff komme til ewig glæde/Amen.

Den XIII. Søndag effter Trinitatis/Epistel/ Gala. iij.

Kiere Brødre/ Jeg vil tale effter menniskelig skick/Foracter mand dog icke it Menniskis Testamente (naar det er stadfest) oc mand setter der intet til. Nu er io foriettelsen tilsagd Abraham oc hans Sæd. Hand siger icke/ved de Sæder/ som formedelst mange/men som ved en/ formedelst din Sæd/ som er Christus. Jeg siger oc der om / At det Testamente / som er tilforn stadfest aff Gud paa Christum/bliffuer icke til intet giort / at foriettelsen skulde borttagis formedelst louen/ huilcken som er giffuen offuer fire hundrede oc tredive aar der effter. Thi at bleffue Arffuen fortint ved louen/ da bleffue hand icke giffuen formedelst foriettelsen. Men Gud skenckte Abraham den fri formedelst foriettelsen.

Huad skal da louen? Hun kom der til for Syndens skyld/indtil den sæd kom der foriettelsen vaar skeet/

oc hun er beskicket aff Engelen / formedelst Meglerens haand. Nu er en Meglere / icke en eniste Meglere / Men Gud er ene.

Huorledis ? er daa louen imod Guds foriettelser ? Det vere langt fra. Men haffde nogen Lou verit giffuen / som kunde giøre leffuende / da komme retferdighed sandelige aff Louen. Men Scrifften besluttede alting vnder synd / at foriettelsen skulde komme formedelst Troen til Jesum Christum / oc giffuis dem / som tro.

Huad giør S. Paulus i denne Epistel ?

Effter S. Paulus haffde stillit alle sine argument der hen / at hand kunde holde Troens retferdighed ved mact / imod gierningers retferdighed / oc forsuare Christi ære (Thi Christi ære formindskis besynderlige / huor som mand lærer gierningers retferdighed) Oc effterdi Guds foriettelser gielder allermest / som de fastede argumenter / i saadanne sager / der ere vor retferdighed anrørendis / da vil S. Paulus handle det løffte / som skede Abrahe / oc met det samme stadfeste oc sandrue sin disputats. Oc at hand der effter kunde diss haardere trenge paa det Guddommelige Testamente / tager hand it argumente faar sig aff Menniskelig skick.

Huorledis begynder hand denne Epistel ?

Hand siger saa. Kiere Brødre / Jeg vil tale effter Menniskelig skick. Foracter mand dog icke it Menniskis Testamente / naar det er stadfest / oc mand setter der intet til.

Huad vil hand met disse Ord ?

Hand beuiser veldelige met dette argumente / at de Galater ere vforstandige forførde Folck. Sagen er denne. De ville sønderbryde oc foruende Guds Testamente / Huilcket Christus stadfeste met sin død / oc nødis dog til / at lade it Menniskis Testamente bliffue i sin krafft / myndighed oc verdighed. J verdzlig ret oc skick holdis det saa / At det Menniskis yderste vilie som giør sit Testamente / skal gielde oc fuldkommis / saa

 fremt som

fremt som døden kommer der imellem. Effterdi nu saadant skal gielde/som i denne maade er besluttet oc giort aff Menniskien. Huorfore skulde da icke det gielde/der Gud haffuer giffuet/giort oc besluttet? Eller gielder Guds Testamente icke mere/end Menniskens? Effterdi nu intet Menniske bør til intet at giøre it andit Menniskis Testamente/da skal mand meget mindre til intet giøre Guds Testamente/huilcket hand stadfeste/met sin eniste Søns Jesu Christi Blod.

Huilcket er Guds Testamente/der S. Paulus roser saa meget?

Hand siger saa. Foriettelsen er tilsagd Abraham oc hans Sæd. Paulus kalder her Guds Testamente en foriettelse/ Oc vil saa meget sige. Gud giorde Abraham oc hans Børn it Testamente/oc tilsagde/at alle Folck skulde velsignis i hans Sæd.

Huad kaldis at velsigne?

Bliffue velsignet/kaldis at forløsis fra Lousens formaledidelse/fra Synden/fra dieffuelen oc fra helffuede.

Huem er den velsignede Sæd?

Denne Sæd/er Christus/huilcken der bleff Abraham loffuit/tilsagd oc giffuen/ Lige som i it Testamente. Hand tuilde der oc intet paa/men trode stadelige/at hand skulde komme/oc vndertrycke/ Synden/Døden/Dieffuelen oc Helffuede/ oc dele met de vdualde/retferdighed oc salighed/aff naade wden al vor fortienste.

Vaar icke dette Testamente nock til retferdighed/wden Gud skulde giffue Louen?

Her til suarer S. Paulus/oc siger. Det Testamente som tilforn er stadfest aff Gud/paa Christum/bliffuer icke til intet giort/at foriettelsen skulde formedelst Louen borttagis/huilcken som er giffuen/offuer fire hundrede oc tredine aar der effter.

Huem gaff Gud den foriettelse/om den velsignede Sæd?

Hand gaff først Adam Foriettelsen i Paradis/ der hand sagde til Hugormen Gene. iij. Jeg vil sette findskab mellem dig oc Quinden/oc mellem din Sæd oc Quindenis Sæd. Den samme skal sønderknuse dit Hoffuit. Der effter Abraham/vel halfftrediesinds tiue aar faar Omskerelsen/ Gene. xij. oc xv. Oc vel fire hundrede oc tredine aar/faare Mosi Lou/at alle Mennisker skulde

skulde see/at Gud icke gaff dette Testamente/fordi at hand vaar plictig der til/men aff blot naade.

Forhuerffuis icke da retferdighed formedelst Louen?

S. Paulus siger. Bleffue arffue fortient formedelst Louen/da bleffue hand icke giffuen ved foriettelsen/men Gud skencte Abraham den fri formedelst foriettelsen. Lige som hand vilde sige. Gaar det saa til/da ville Louens gierninger visselige icke gielde i retferdigheds sag/men Troen som anammer foriettelsen.

Efftercli Louen icke gi ør oss retferdige/huor til er hun da nyttelig?

Hun kom siger Paulus/for syndsens skyld/indtil den Sæd kom/som Foriettelsen vaar skeet/oc hun er beskicket aff Engelen/formedelst Meglerens haand. Nu er en Meglere icke en eniste Meglere/men Gud er ene.

Huor faare er da Louen giffuen?

For tuende sagers skyld.

Huilcken er den første?

At hun skulde Spæge oc tømme de vlydige/haarnackede/ Syndere oc offuertrædere/at de skulle/huad heller de ville eller ey/holde almindelig skick oc sed/oc vere den almindelige Politie lydige. Fordi haffuer hun oc sin legemlige straff/huor met legemlige offuertrædelser skulle straffis. Oc denne Lousens brug er verdzlig.

Huilcken er den anden sag huor faare Louen bleff giffuen?

At hun skulde til kiende giffue oc obenbare Synden. Thi wi haffde icke vist/at hoer/Tyffueri/Mandslæt/ond lyst oc begiering haffde verit synd/der som Louen haffde icke sagd. Du skalt icke bedriffue hoer/Du skalt icke stiele. Du skalt icke sla ihiel. Du skalt icke begære/etc. Disse Bud haffue giort synden leffuende i oss/at wi kunde kiende oc forstaa/huad Synd er.

Er det da nock/at Louen obenbarer oc straffer Synden?

Der skal komme noget mere til/som er/den Sæd/der Forjettelsen skede. Thi huor som it Menniske kommer til syndernis bekiendelse/oc icke strax foruisis til Christum/den velsignede Sæd/der kand hand icke andet end fortuile oc falde i mis-

haab/der

haab/der er ingen raad til andet/ der som hand end giorde paa en hob alle Lousens gierninger i it skin. Men naar som mand kiender Synder/oc foruisis til denne Sæd/da haffuer det icke nød/besynderlige naar som mand vel fatter Foriettelsen. Der komme daa baade Louen oc Euangelion til deris Embede. Louen haffuer obenbarit synden/saa haffuer Euangelium forladit synden. Huo som veed/oc mercker denne skylsinysse/hand kand rettelige lære oc tale om Louen oc Euangelio.

Huorledis vaare de Galater sticke de i denne lerdom?

De Galater vaare formedelst Troens oc Euangelij anammelse komne til dette Testamentis gode/som er/til Guds velsignelse/syndernis forladelse/oc den euige salighed. Nu bleffue de atter saa daarlige/at de formedelst falske Apostle/lode føre sig aff Christendommen i Jødedommet. Vilde paa det ny igien bliffue retferdige formedelst Mosi Lou oc Lousens gierninger. Det var it daarligt opsæt/at bliffue Jøder igien aff Christne. Det kaldis at legge haanden paa plougen/oc see sig til bage/ effter det hannem er icke befalit.

Huad gior nu vore papister oc de sig forlade paa gierninger?

De ere meget daarligere end Jøderne. Jøderne fulde fra Christo til Moses/som dog var en hellig from Mand/haff de grund i Scrifften/ oc aff Guds befalning/ til deris gierninger oc Ceremonier. Men Papister oc andre som ville vere hellige for deris gierniger/falde fra Christo til Paffuen/som haffuer ingen befalning aff Gud/oc ville for deris egne optencte gierninger/vorde fromme/retferdige oc salige. Men naar det kommer til enden skulde de fornemme deris daarlighed/naar deris gierninger skulle staa paa praaben/oc icke holde streg faar Guds dom. Oc de skulle i sandhed føle oc befinde/at de skulle staa trøsteløse/ oc vere forladne aff Gud oc alle Creatur.

Baade Jøder oc Papister haffne alligeuel meget at aarsage sig med oc hielpe?

S. Paulus bespotter dem/oc siger. Mine kiere Galater/ Haffue i ellers lært at legge regenskab/saa regner dog paa eders fingre/huor lang tid der vaar imellem/at foriettelsen skede Abraham/oc at Louen vaar giffuen Mosi/da skulle i visselige

finde fire hundrede oc tredive aar. Er da nu retferdigheds for-iettelse giffuen saa lenge faare Louen/ oc Gud er sandru / oc kand icke liuge. Huad er det da/siger Paulus/at i saa ville for-suare eders blindhed met løse argumenter. Lige saa maa oc wi sige til vore giernings Helgen/Papister oc Aandelige. Kiere HErrer/Vor Christendom stod vel tusinde aar/før end der kom nogen tid/Kloster/Munck eller Nunde paa Jorden. Huorfore giffue i da faare/at i ville met eders optenckte skinende oc smigrende gierninger/oc met eders luse kappe giøre Folck sali-ge/oc føre dem til Himmelen. Ney/Kiere HErrer/ i haffue soff-uit megit for lenge. Vor forløsnings gierning er fuldkommen faar halffandet tusinde aar/formedelst Christum. Vore oc den gantske Verdsens synder ere paa den tid affslette/formedelst Christi dyrebar blod. Eders egen gierning oc behielpelse er at bygge paa sand/oc en løss handel. Loff/prijss oc ære vere Chri-sto til evig tid/Amen.

Den XIII. Søndag effter Trinita-tis/Euangelium/Luce x.

OC JEsus vende sig til sine Discipler/oc sagde i besynderlighed. Salige ere de Øyen/ som see det i see / Thi ieg siger eder / Mange Propheter oc Konger vilde seet/det i see/oc haffue det icke seet/oc hørt det i høre/oc haffue det icke hørt.

Oc see / der opstod en Scriffteklog / fristede hannem/ oc sagde/ Mestere/ huad skal ieg giøre / at ieg kand arffue det

arffue det euige Liff? Da sagde hand til hannem / Huorledis staar der screffuet i Louen? Huorledis læss du? Hand suarede/ oc sagde/ Du skalt elske Gud din HERRE/ aff gantske hierte/ aff gantske Siel/ aff al mact/ oc aff gantske sind/ Oc din Neste lige som dig selff. Da sagde hand til hannem/ Du suarede ret/ Giør det/ da skalt du leffue/ Men hand vilde giøre sig selff Retferdig/ oc sagde til Jesum/ Huo er da min Neste.

Da suarede Jesus/ oc sagde/ Der var it Menniske/ som gick fra Jerusalem ned til Jericho / oc falt iblant Røffuere / de førde hannem aff / oc sloge hannem / oc ginge bort / oc lode hannem ligge halffdød. Da begaff det sig vforuarendis / at en Prest drog den samme Vey ned / Oc der hand saa hannem / gick hand omkring. Disligist ocsaa en Leuit / der hand kom til steden/ oc saa hannem/ gick hand omkring. Men en Samaritan reysde / oc kom der hen / oc der hand saa hannem / ynckedis hand offuer hannem / hand gick til hannem/ forbant hannem hans Saar/ oc loed Olie oc Vin der vdi/ oc løffte hãnem op paa sit Diur/ oc førde hannem til Herbere/ oc røctede hannem. Den anden dag reysde hand/ oc tog tho pendinge vd/ oc gaff Hosbondẽ dem/ oc sagde til hannem/ Røcte hannem/ oc der som du legger noget mere der til/ da vil ieg betale dig/ naar ieg kommer igen. Huilcken tyckis dig/ at der aff disse tre var hans Neste/ som vaar falden iblant Røffuere? Hand sagde/ Den som giorde Barmhiertighed met hannem. Da sagde Jesus til hannem/ Da gack bort/ oc giør lige saa.

Huad

Huad giør Christus i dette Euangelio?

Try stycker. Først siger hand at hans Discipler ere salige/ for den Naadelige oc salige tid/der det var faldet dem til at leffue vdi. Der nest befatter hand i tuende Bud/ alt huad den gantske Lou indeholder. Det tredie/ Hand giffuer tilkiende i dette Parabel/huo der er vor Neste.

Huor faare siger Christus at Disciplerne ere Salige?

For hans tilkommelsis Naadelige tid skyld/ Thi den var obenbaret i Kiødet/ der alle Propheter haffde forkyndet om/ at hand skulde komme/ huilcken der var den velsignede Sæd/ som var loffuet Adam oc Abraham/ at hand skulde knuse Helffuedis Hugorms Hoffuet/ oc regnere i Jacobs Huss/oc side euindelige paa Dauids Kongelige Stol/ i huilcken alle Folck skulle velsignis. Huo vilde icke nu sige sig at vere salig/ som kunde see oc høre saadan en Frelsere? Abraham var glad/at hand ekon saa den tid langt borte i Aanden/ der Christus skulde fødis oc obenbaris vdi/ Huor meget mere skulde hand frydet sig oc veret glad/der som hand haffde seet Christum den rette Messiam neruerendis i sin mandom? Simeon begierede ocsaa at see Christum/ hand saa hannem/oc loffuede Gud. Augustinus begierede ocsaa at see Rom i sin største herlighed/ Paulum i sin Predicken/ oc Christum i sin Mandom. Der faare ophøyer Christus denne sin tilkommelsis tid saa høyt/ kalder hende en salig tid/ oc siger/ Salige ere de øyen/som see/det i see/etc. Som S. Paulus ocsaa siger/Rom. xiij. Vor Salighed er nermere/end der wi det trode etc. Oc. ij. Cor. vj. Nu er den behagelige tid/nu er Salighedsens dag etc.

Er det vist/da ere de yppersthe Prester oc Phariseer/Annas/Caiphas/Herodes/ Pilatus/ Salige/ som saae Christum. Oc Patriarcker/ Propheter/ Konger/ ere wi salige/som icke saa Christum i legemet oc i sin Mandom?

Christus setter icke salighed i det/der de vdnortis øyen see/ Thi at kunde den vdnortis syn giøre nogen salig/ da skulde alle Ugudelige/ Jøder oc Hedninge/ som saa Christum met Legemlige øyen/ vere salige/ Huo vilde det samtycke? Christus kalder

ftus kalder tiden ſalig/ fordi at det ſalige Euangelium/ bleff
Predicket i Verden/ oc at Gud loed tilbiude Menniſken al naa-
de oc ſalighed/ Denne ſalige tid haffde de hellige Diſciple leff-
uet/ oc befundet det i gierningen der Patriarcker oc Propheter
ekon var loffuet oc tilſagd/ i Ordet oc Scrifften. Lige ſom
mand oc kand kalde denne vor neruerendis tid Salig/ fordi/ at
Euangelij naadelige liuff er obenbaret/ effter det lange mørck
Chriſtendommen var vdi/ huilcket liuff vore Forfædre i lang
tid hiertelige begierede oc inderlige ſuckede effter.

Var icke Euangelium ocſaa tilforn Predicket?

Det var vel Predicket/ Men det var ſaa formørcket met
Menniſkens lerdom/ bud oc paafund/ at der vaare gantſke faa
Menniſker/ ſom kiende troens oc Sacramenternis krafft. Wi
bleffue foruiſde til vore egne gierninger oc fortieniſte/ de ſkulde
vere vore Frelſere oc Nødhielpere/ Men de ſtode paa Straa-
been/ oc kunde icke bliffue beſtandige i nød/ Mand tilſagde oſſ
Himmelen formedelſt det Romſke Afflad/ Men wi komme der
ſtedze lenger fra/ Mand foruiſde oſſ til Helgen/ at wi der ſkul-
de lede effter hielp oc trøſt til vor Samuittighed / Alle Kircker
oc Kloſter vaare fulde aff Meſſer/ ſaadant ſkulde wi bruge til
it forligelſe maal imellem oſſ oc Gud/ oc der var intet wi fortør-
nede Gud mere met. Der vaare mange ſom gaffue ſig i Kloſter/
oc vilde der met befri ſig fra Dieffuelen/ men de komme alminde-
lige mit i Dieffuelens ſnare. De Aandelige vilde icke giffue ſig i
Ecteſkab oc leffue it erligt leffuet/ der faare bleffue de Horkarle
oc leffde i ſkiørleffnet/ oc forargede den gantſke Verden met de-
ris løſſactige leffnet. Men nu er den rette ſalige tid/ det rette
gyldene Aar/ i huilcket det ſalige Euangelium Predickis/ oc al
naade oc ſalighed tilbiudis oſſ formedelſt Chriſtũ/ Den naadi-
ge Gud giffue/ at wi kunde kiende ſaadanne velgierninger/ oc
tacke Gud vor Naadige Fader/ oc hans elſkelige Søn Jeſum
Chriſtum.

Huad giorde den Scrifftkloge?

Der Chriſtus talede met ſine Diſciple/ ſtod der en Scrifft-
klog op/ friſtede hannem/ oc ſagde/ Huad ſkal ieg giøre/ at ieg
kand arffue det euige liff? Hand ſagde til hannem? Huorledis
læſſ du?

læff du? Hand suarede oc sagde/ Du skalt elske Gud din Herre/
aff gantske hierte/ aff gantske siel/ aff al mact/ oc aff gantske
sind/ oc din Neste lige som dig selff. Alligeuel denne Scrifftklog
icke giorde spørssmaal til Christum/ paa det/ at hand vilde lære
noget men fristede hannem ekon oc vilde forsøge/ om hand oc
vilde tale noget imod Mosen oc Propheterne/ Saa skulle wi
dog met al flid arbeyde der paa/ spørge at oc lære/ huorledis
wi kunde bekomme det euige liff/ Thi wi haffue her ingen bliff-
uende Stæd/ men wi søge den tilkommende Hebre. xiij. Oc det-
te kunde wi aldrig bedre lære/ end aff denne Scrifftklogis igen-
suar/ i det hand siger/ Du skalt elske Gud din HERRE/ aff
gantske hierte etc.

Huad er det sagd?

Saa meget vil hand sige/ Du skalt icke lade noget Crea-
tur vere dig saa kiert/ at du skalt sette det offuer Gud/ Du skalt
lade alle dine tancker/ Ord oc gierninger/ viſſdom / forstand
oc gode tycke staa til bage oc vige i Guds sager / oc giffue
alene Gud ære/ Oc du skalt voffue oc sette til for Guds skyld/
alt det du haffuer/ met Legeme oc Siel/ Kiød oc Aand/ alt det
du formaar/ met Lemmer oc Aarer/ styrcke/ sundhed/ alle dine
sind / vduortis oc induortis. Ja / denne kierlighed til Gud
skal vdbredis i Menniskent/ offuer hans gantske legeme oc liff/
i alle hans Lemmer / saa / at alle ting/ fra hoffuet indtil fø-
der induortis oc vduortis / skulle met lyst oc kierlighed vere
Gud vnderdannige oc tiene andre Mennisker/ wden kiedsom-
melighed/ fortrødelighed/ wuillighed oc enherdighed/ Oynene
skulle icke see wbludferdelige / Ørerne skulle intet wterigt oc
slemferdigt høre/ munden skal intet wskickeligt oc whøffuiskt
tale hender oc føder skulle vere rene oc wskyldige. In summa/
Menniskent skal vere reen i sine tancker/ venlig i sine Ord/ w-
straffelig i sine gierninger/ tuctigt i sine syn/ retsindig i sin hørelse/
erlig i sine Ord/ retferdig oc from i sit hierte/ Oc før end hand
skulde fortørne Gud met nogen Synd/ da skulde hand heller
tusinde gange ville Dø.

Dette er it strengt oc suart Bud/ Huo kand fuldkomme det?

Der skal ingen rose sig aff/ at hand haffuer fuldkommet dette

Bud/wi haffue nock at lære der paa saa lenge wi leffue/Det bliffuer it Bud oc vredens Ord/ efftersi det giffuer icke Aanden til at giøre huad det biuder/ Det vil icke aleniste vdrettis oc fuldkommis met Ord/men det kreffuer Hierte/Sind/Hu/Vilie/Tancker/Ord oc gierninger/at de skulle samberis oc kommer offuer it/ellers er det idel Hyckleri/Louen er Aandelig/der faare kreffuer hun ocsaa Hiertet oc Aanden.

Huor faare er den da giffuet?

At wi skulle lære at kiende vor skrøbelighed oc vanmectighed der aff/ oc høre saa oc anamme Naadens Predicken saa meget begierligere/Thi at naar wi skue oc speyle oss i Louen/som i en Spegel/da kunde wi strax fornemme/ at wi end nu aldrig begynde paa Louen/saa langt er det fra at wi skulde fuldkommet noget der aff/ Saa forferdis wi da i vor Samvittighed/wi bekiende vor skrøbelighed/falde Gud til fode/oc bede om Naade.

Huad suarede Christus denne Scrifftkloge/til dette Bud?

Hand sagde til hannem/Du suarede ret/Giør det/da skalt du leffue.

Dette er it enfoldigt suar/ i denne Scrifftklogis øren?

Det er vist/At denne Scrifftklog mente at legge stor ære ind hoss Christo/for sin fromhed skyld/Men hand far suarlige vild/ Christus siger til hannem/ Giør det/ huilcket der haffuer den mening / at hand giorde det end nu aldrig / oc staar fordi nu beskemmet faar den gantske Verden/ Hand motte vel spurt at/oc sagd/Huad skal ieg da giøre? Huorledis skal ieg skicke mig? Huor skal ieg faa hielp/at ieg skal kunde fuldkomme dette Bud/Ney/hand spør intet at saadant/men lader sig tycke/at det er vel bestillet altsammen/Efftersi da hand icke nu ydermere spør sig faare/der som det giordis best behoff at hand skulde spurt sig faare/da vil Christus icke heller kaste Helligdom faar Hunde.

Huad giør da denne Scrifftklog?

Hand vilde gierne vndlede sig/ oc giøre sig selff Retferdig/ oc spør fordi JEsum at/ oc siger/ Huo er da min Neste?

Huad suarede Christus hannem?

Hand ſette hannem it ſmuct Parabel for øyen/oc ſagde/Der var it Menniſke/gick fra Jeruſalem ned til Jericho/oc falt iblant Røffuere/de førde hannem aff/oc ſloge hannem/oc ginge bort/oc lode hannem ligge halff død etc. Met dette Parabel giffuer Chriſtus til kiende oc beuiſer denne Scriff klog offuer/at hand end nu aldrig haffuer/met alle ſine Tilhengere/ypperſte Preſter/Phariſeer oc Leuiter/fuldkommet noget aff Guds bud/oc aldrig giort nogen kierligheds oc Barmhiertigheds gierning/Ja hand begynde end nu aldrig paa en Tødel aff Louen/al ſin liffs tid/ſaa langt er det fra/at hand ſkulde fuldkommet noget der aff/Huilcken den gantſke Verden dog holt for en offuermaade hellig Mand/Oc alle Menniſker ſkulde vel ſoret der dyrt paa/at ſkulde der veret en from hellig Mand ibland Jøderne/da ſkulde det viſſelige veret denne Scrifft klog/Nu far Verden offuermaade vild i denne Dom/oc det gaar lige ſaa met oſſ/Dette Ord/Giør det/Oc gack bort/oc giør lige ſaa/det vil icke frem/huercken hoſſ den Verdzlige eller Aandelige ſtat.

Huorledis kommer det/at Chriſtus forviſer denne Scrifftklog til Louſens gierninger/Efftherdi S. paulus dog ſiger/At Menniſken bliffuer icke Retferdig aff Louſens gierninger/Huorledis ſkal mand ſkicke ſig met ſaadanne genſtridige Sprock?

Gud haffuer ſæt oſſ tho veye faare/til ſalighed/Den ene er Moiſi Lou/Den anden er Chriſti Euangelium. Louen er god oc hellig/oc biuder hellige gierninger/oc tilſiger Menniſken liffuet/Men dette er det ſom fattis/at der bleff end nu aldrig noget Menniſke fundet ſom fuldkommede Louen/der faare er der oc ingen bleffuen ſalig formedelſt denne Vey. Den anden Vey er Troen til Jeſum Chriſtum/hun giør Menniſken Retferdig oc ſalig. Johannes j. Hand gaff dem mact at bliffue Guds Børn/ſom Tro paa hans Naffn etc. Saa foruiſer nu Christus denne Scrifftklog til Louen/icke fordi/at hand formedelſt hende kand bliffue ſalig/Men/at hand ſkal haffue en Spegel/der hand kand ſee ſin ſkrøbelighed oc vanmectighed vdi/oc foraarſagis der aff/at falde Chriſto til fode/oc bede om

naade. Thi Christus er alene vor Retferdighed/forløsnig oc salighed/ Hand er alene Veyen/ Sandhed oc Liffuet / ja den port/stige oc trappe/ formedelst huilcken wi kunde komme til Faderen.

Huem er da dette saargiorde Menniskis Neste?

Den som giorde Barmhiertighed met hannem/Den Neste er icke aleniste den/som giør en anden til gode/men ocsaa den som haffuer velgierninger behoff/ huad heller hand er Ven eller wuen/Thi wi ere allesammen Neste iblant huer andre/ Men huad skede der? Presten oc Leuiten skulde met rette taget sig denne saargiorde Jøde til/baade paa blods vegne/ oc paa deris Embedis vegne / Men huad giøre de? De gaa omkring/oc lade hannem ligge/Men den Samaritan der Jøderne vaare til wuens met/forbarmer sig offuer hannem/gaar til hannem/forbinder hand Saar/ oc lader der Olie oc Vin vdi/oc løffter hannem op paa sit Diur/fører hannem til Herbere/ oc røcter hannem/ Til dette Exempel foruiser Christus den Scrifftkloge/oc siger/ Da gack bort/oc giør lige saa/det er/ Du skalt icke aleniste giøre dine Venner til gode/oc dem som beuise dig velgierninger/men ocsaa dine wuenner/oc dem som/ giøre dig ont.

Huad betegner dette Parabel?

Dette Parabel giffuer til kiende/huorledis Mennisken falde i Synd / oc huad skade Synden giør / oc huorledis de paa det sidste kunde bliffue fri fra Synden. Wi ere allesammen formedelst Daabens Sacramente / bleffne Borgere i det himmelske Jerusalem / indscreffne i Guds Register / oc haffue giffuet oss ind vnder Christi Banere / som trofaste Soldener oc Christi Riddere / at wi skulle stride mandelige imod Dieffuelen / Verden oc vort eget Legeme / Oss er oc tilsagd Sold/som er/Syndernis forladelse oc det euige Liff/ saa fremt wi stride mandelige. Naar wi nu stige ned fra Jerusalem / fra det Guddommelige Selskab / fra en Christelig omgengelse oc leffnet / til Jericho / den forbannede Stæd/ giffue oss til it syndigt wgudeligt leffnet igen/ til Verdens pral/lyst oc glæde/oc forlade det salige Guds Ord/oc henge ved

Dieffuelens

Dieffuelens lerdom / Menniskens paafund oc løgn / da falde
wi iblant Røffuere / det er / wi komme ind vnder Dieffuelens
mact / Hand lader oss der effter icke vere met fred / hand røff-
uer Guds naade fra oss / oc giør oss saare i alle naturlige / Le-
gemlige oc Aaandelige kraffter oc gaffuer / saa / at wi bliffue
skrøbelige i Troen / kaalde i kierlighed / mistrøstige i haabet /
oc vildfarende i forstand / vore øyen bliffue formørckede / til at
see Guds vnderlige gierninger / vore øren bliffue tycke oc sua-
re / til at høre Guds ord / oc de armis rob / Munden bliffuer
Dum / til at tale Guds loff oc priss / oc bekiende den Guddom-
melige sandhed / Ja hender oc føder bliffue lamme oc vanføre /
til at hielpe oc besøge de arme ælendige siuge Mennisker /
Summa / disse Røffuere tage al den lyst oc kierlighed fra oss /
der wi skulde haffue til det gode / oc lade oss saa ligge halffdø-
de. Prester oc Leuiter / det er / Louen / Jødedømmet / Paffue-
dømmet oc alle de som handle met gierninger / lade oss ligge /
oc gaa omkring / oc finge wi icke anden end deris hielp / da
skulde wi vel til enig tid bliffue forderffuede / Men den fromme
Samaritan / JEsus Christus / Guds Søn / huilcken wi haff-
ue huldet for en streng Dommere oc Tiran / hand forbarmer sig
offuer oss arme ælendige / forladne Mennisker / lader Vin oc
Olie i vore Saar lader Predicke Louen oc Euangelium for
oss / Met Louen forferder hand oss / at det stinger oc sprecker i
vor Samuittigheds saar / Oc met Euangelio trøster hand
oss igen / Der effter tager hand oss op paa sit Diur / paa sin Gud-
dommelige Ryg / oc bær oss ind i den Christelige Menigheds
herbere / oc befaler Hosbonden oss / det er / Predickere oc Or-
dens Tienere / at de skulle røcte / oc besørge oss met Guds
Ord / indtil wi endelige bliffue forløsde fra alt ont / angist
oc nød / ja fra alle vore Synder / oc skulle bæris met al-
le Guds vdualde Børn / paa vor Frelseris
Christi Ryg / ind i det Himmelske
Herbere / det er / ind i det
euige liff / Amen.

Den XIIII. Søndag effter Trinitatis/Epistel/ Gala. v.

KJere Brødre / Vandrer i Aanden da fuldkomme i icke kiødsens lyst. Thi kiødet begærer imod Aanden / oc Aanden imod kiødet / De samme ere imod huer andre/at i kunde icke giøre huad i ville. Regærer oc Aanden eder/da ere i icke vnder Louen. Thi kiødsens gierninger ere obenbare/som ere/Hoer/skiørleffnet/ vrenlighed/vkyskhed/Affguderi/troldom/ findskab/kiff/affuind/vrede/trette / tuedract/ parthi / had / mord / druckenskab/ fraadzeri/oc saadant mere/om huilcke ieg haffuer før sagd eder/oc siger eder end nu tilforn/At de som saadant giøre/ skulle icke arffue Guds rige. Men Aandens fruct er/ kierlighed/glæde/ fred/taalmodighed/venlighed/godhed/Troen/ sactmodighed/ kyskhed/ imod saadanne er Louen icke. Men huilcke som høre Christo til/de kaarsfeste deris kiød met lyst oc begiering.

Huad giør S. Paulus i denne Epistel?

Effter hand haffuer lagd en fast grunduol til Troen/oc stridet met veldige beuisninger/imod dem/som vilde tilscriffue gierninger retferdighed/oc nectede troens retferdighed/begynder hand oc nu at lære Troens fruct/det er/gode gierninger/ icke Menniskelige gierninger/men dem/der Gud oc den hellig Aand ville haffue aff oss.

Huorledis begynder hand denne Epistel?

Hand siger/Kiere Brødre. Vandrer i Aanden/da fuldkomme i icke kiødsens lyst. Thi kiødet begærer imod Aanden/oc Aanden imod kiødit. De samme ere imod huer andre/at i skulle icke giøre huad i ville.

Huad vil hand met disse Ord?

Hand bescriffuer it Christeligt leffnit/at det er/en daglig trette oc strid/imod Dieffuelen/Verden oc vort egit legeme/Oc huorledis mand skal trøste saadanne Stridzmend/at de icke skulle fortuile i fristelse/icke falde til bage/alligeuel de end føle oc finde syndelig tilbøylighed oc begiering i legemit. Thi disse fristelser ville icke lade aff/saa lenge wi ere her i dette Liff. Lige som S. Paulus oc selff klager Rom. vij. Oc hand vil saa meget sige. Jeg haffuer tilforn formanit oc giffuit eder atuarsel/ at der som i bide oc æde huer andre/ da skulde i oc fortære huer andre. Der met vilde ieg icke andet forstaa/end at i skulde imod staa kiødelig begiering oc tilbøylighed/som vrede/trette/had oc affuind/oc leffue effter Aanden/Det er/J skulle icke i alle anslag samtycke met legemet/men der som onde tancker end falde eder ind/oc i haffue god aarsage oc leylighed til/ at heffne eder/saa skulle i det dog icke giøre/men i skulle bortsla saadanne onde tancker/indskiudelse oc aarsage/ oc ingelunde giffue samtycke der til. J bliffue icke fri fra onde tancker oc indskiudelse. Satan/Verden oc onde Mennisker skulle oc offte giffue aarsage til vrede/heffn/had oc affuind. Men at samtycke oc giøre det onde kunde i vel met Guddommelig hielp fly oc vnduere.

Giff Exempel?

Wi læse i de gamle Fædris Bog/at en vng Broder/spurde en gammel Fader om raad/huorledis hand skulde sla onde tancker fra sig. Da suarede hand hannem/oc sagde. Du kand icke forbiude Fule at flue i lucten. Men at de skulle icke giøre rede i øerne eller paa hoffuedit/ det kand du vel formene dem. Lige saa kant du icke formene tancker/at de ey skulle komme eller falde bort igien. Men at de icke skulle giøre rede hoss dig/oc tage dit hierte aldelis ind/ det kant du met Guds naadis hielp vel forhindre oc affuerie.

Varer oc denne stridt lenge imellem Legemet oc Aanden?

Saa lenge som wi leffue/Wi taare ingen fred vente oss her paa Jorden. Thi Christus siger Johan. xvi. J denne Verden haffue i angist/J mig haffue i frid. J Verdzlig oc legemlig Strid kand mand nogen stund haffue rolighed/ som om

Vinteren/ eller naar det staar i dag. Men her i den aandeligẽ strid/kunde wi icke it øyenblick legge vore Vaaben aff oss. Der skulle wi stedze staa paa vact/oc altid vere beridde til strid. Thi vor fiende soffuer icke/men gaar omkring/lige som en brø-lende Løue/oc søger effter huem hand kand opsluge. j. Pet. v.

Huad er Kiød?

Kiød kaldis alt det som er født aff kiød / det gantzke Menniske/met Legeme oc Siel/fornufft oc alle sind. Det som vduortis leffuer oc arbeyder/paa det som tien til legemens nytte oc det timelige Liff. Oc der som hand end taler/Scriffuer/ Dicter oc Lærer om høye aandelige ting/ saa er hand dog it kiødeligt Menniske. Thi S. Paulus Gala. v. regner Ketteri oc Secter iblant kiødsens gierninger/huilcke dog ere aandelige synder/oc side i hiertet.

Huad er Aand?

Aand kaldis oc det gantske Menniske/met Legeme oc Siel/ fornufft oc alle sind/ som induortis oc vduortis leffuer oc arbeyder paa det / der de er Aanden oc det tilkommende liff nytteligt. Oc alligeuel hand omgaaess met vduortis ting oc gierninger/som Christus tode sine Disciplers føder/oc S. Petrus fiskede/saa ere de dog aandelige.

Huad er it kiødeligt Menniske?

Den som induortis oc vduortis giør oc arbeyder paa det som legemet haffuer lyst oc behagelighed til.

Huad er it aandeligt Menniske?

Den som induortis oc vduortis giør oc arbeyder paa det/ som er legemet imod/oc Aanden behageligt.

Huorledis veed ieg om ieg følger kiødet eller Aanden?

Paa fructen/siger Christus/kiender mand træit/om det er got eller ont/søt eller surt. Lige saa kiender mand paa gierninger/om it Menniske er kiødeligt eller aandeligt.

Huilcke ere legemens gierninger eller fruct?

Hoer / Skiørleffnet / wrenlighed / wkyskhed / Affguderi/ Traaldom / wuenskab / kiff / tuedract / vrede / had / affuind/ Secter/mord/fraadzeri/druckenskab/oc andre saadanne gierninger.

Huad ſkal deris løn vere?

Jeg ſiger eder/ oc haffue før ſagd eder/ ſiger S. Paulus/ at de ſom ſaadant giøre/ ſkulle icke arffue Guds Rige.

Huilcken er Aandſens fruct?

Kierlighed/ glæde/ fred/ taalmodighed/ venlighed/ godhed/ troen/ ſactmodighed/ kyſkhed/ oc ſaadant were.

Huad løn følger der effter?

Jmod ſaadanne er Louen icke/ ſiger S. Paulus. Men huilcke ſom høre Chriſto til de kaarſſeſte deris kiød met lyſt oc begiering.

Huilcke kaldis Aandelige?

Alle Chriſtne ſkulle vere Aandelige/ det er/ de ſkulle ſaa leffue/ at Aanden altid haffuer fremgang/ oc bruger ſin gierning induortis i hiertit/ formedelſt Troen/ kierlighed oc haab/ alligeuel at legemet er beſuarit/ met vduortis arbeyde til Legemens ophold. Oc der ſom mand end bruger hender oc føder/ ia alle lem̃er i iorderigſke ting/ til at forhuerffue det legemlige ophold/ ſaa ſkal dog hiertet ſtaa til Gud oc ville ſin Neſtis beſte. Der faare er dette Ord/ Aandelig/ ſkeet ſtor vold oc wret/ at mand ſkulde aleniſte forſtaa det om Preſter/ Muncke oc Nunder/ hoſſ huilcke Aandens fruct dog icke bleff funden.

Huilcke kaldis kiødelige eller verdzlige?

De ſom tracte effter kiødet/ oc ſette deris hierte til iorderigſke/ verdzlige ting. Oc det gielder intet/ der ſom du end haffde tre Paffue kruner paa/ fire Cardinale hatte/ oc thi Biſcops huer/ Gud ſeer icke til det vduortis ſkin/ om du haffuer en kappe paa eller eſt ragit i krunen/ om du haffuer vldklæder eller linklæder paa/ klæde eller ſilcke/ træſko eller pantoffle/ om du giorder dig met it belte eller hampe reb met mange knuder paa/ om du eder fiſk eller kiød/ om du gaar i Kloſter eller bliffuer wden faare. Paa huilcken ducke leeg oc Abeſpil/ de ſelff giorde Aandelige/ kunde ſuarlige tradze oc pucke. Lige ſom de vaare den ſtore kempe Atlas/ oc hans lige/ huilcke der bare Himmelen paa deris ſkuldrer/ at hand ſkulde icke falde ned. Saadant er idel gieckeri oc Børne leeg/ en forgeffuis Gudstieniſte/ wnyttig møye/ bekaaſtning oc arbeyde er ſpilt/ Matthei. v. Gud ſeer til hiertet/ naar det er got/ da er det andet got altſammen/ huad

heller Mennisken gaa i gylden stycke eller vadmel. Naar som hiertet icke er got/da hielper huercken kappe eller ragelse/huercken hampe snor eller træsko. Lige som den ypperste Prest Cayphas haffde aldelis ingen hielp aff sin Biscops hue/eller Jøderne aff deris klæders vduortis skin. Thi Gud vil haffue hiertet/ oc it nyt leffnet.

Huorledis beslutter S: paulus denne Epistel?

Effter hand haffuer talit om troen oc kierlighed/da beslutter hand nu paa det sidste/met legemens kaarsffestelse/met den gamle Adams dræbelse/oc siger. De som haffue Guds Aand/de høre Christo til/oc de som høre Christo til/de kaarsfeste deris kiød met lyst oc begiering. De som nu saa kaarsffeste kiødet met al lyst oc begiering/de ere oc ny Creatur/huilcke Guds Rige er loffuit oc tilsagd. Hand vil saa meget sige. En Christen skal haffue try stycker/Først/troen til Gud. Der nest/kierlighed til sin Neste. Det tredie/dræbe sit egit legemis lyst. Paa de try stycker ere wi døbte/dem haffue wi loffuit at holde. We oss/om wi icke holde dem/men holde wi dem/da ere wi salige. Fordi at wi bliffue da Guds Børn oc Christi Metarffuinge/i det euige Liff. Der hielpe oss Gud til/Amen.

Den XIIII. Søndag effter Trinitatis/Euangelium/ Luce. xvij.

OC det begaff sig/ der Jesus reyste til Jerusalem/da drog hand mit igennem Samarien oc Galileen. Oc som hand kom i en By/ møtte hannem thi spedalske Mend/ de stode langt borte/ oc opløffte deris røst/ oc sagde/ Jesu kiere Mestere forbarme dig offuer oss. Oc der hand saa dem/ sagde hand til dem/ Gaar bort oc beteer eder for Presterne. Oc det skede/ der de ginge bort/ bleffue de rene. Oc en iblant

dem/ der

dem/ der hand saa/ at hand var bleffuen karsk/ vende hand til bage/ oc prisede Gud met høy røst/ oc falt paa sit Ansict til hans Føder/ oc tackede hannem/ oc det var en Samaritan. Da suarede Jesus/ oc sagde/ Ere de icke thi som bleffue rene? Huor ere da de ni? Bleff der ellers ingen funden/ som vilde vende til bage igen/ oc giffue Gud ære/ vden deñe Frẽmede? Oc hand sagde til hannem/ Stat op/ gack bort/ din Tro haffuer hulpet dig.

Hvad giffuer dette Euangelium oss til kiende?

Tuende stycker. Først/ huor faare Christus kom til Verden/ som er/ at hand vilde rense oss aff alle vore Synder/ oc føre oss i Selskab igen met de Himmelske Borgere oc Indbyggere. Thi at lige som Spedalske/ bliffue skylde fra Menniskens samfund/ for Spedalskhed skyld/ Saa ere wi ocsaa for Synderns skyld/ bortskilde fra Guds Rige/ Skulle wi nu bliffue fri fra Synden/ oc komme til det Himmelske Rige igen/ da skal Christus hielpe oss/ lige som hand her haffuer hulpet disse thi Spedalske/ Skal hand oc da hielpe oss/ de skulle wi ocsaa gaa til hannem/ oc robe/ Jesu kiere Mestere/ forbarme dig offuer oss. Der nest/ At det er icke nock til Retferdighed/ at begynde ret oc vel i Troen/ men wi skulle ocsaa bliffue bestandige i Troen/ oc beuise oss tacknemmelige imod den gode Naadige oc Barmhiertige Gud/ Thi der er ingen slemmere ting til paa Jorden/ end vtacknemmelighed.

Huor faare Reyser Christus igennem Samariam/ Effterdi hand haffde forbudet sine Disciplere/ at de icke skulde Reyse der?

Alligenel Christus førsthaffde forbudet sine disciple at de skulde

icke gaa

icke gaa ind i Hedningers oc Samaritaners Stæder/men opsøge de forderffuede Faar aff Jsraels Huss/Saa vilde hand dog hielpe Hedninger oc Samaritaner/oc fordi haffde hand ocsaa meget sin omgengelse oc loed sig see i Tyri oc Sydons egen/disligist ocsaa i Samaria/ Thi hand vil at alle Mennisker skulle bliffue salige.

Huad skede der i Samaria?

Som hand kom til en By/møtte hannem thi spedalske Mend.

Huad er Spedalskhed?

Spedalskhed er saadan en forgifftig siugdom/som icke aleniste forderffuer legemet/men besuarer ocsaa baade Samuittighed oc Siel/Thi at alligeuel fromme oc gode Mennisker kunde bliffue Spedalske/Saa befinde wi dog/naar wi see til Spedalskheds art oc nature / at Spedalskhed er Syndens straff/oc it tegn til den Guddommelige vrede/saa/ at it Spedalskt Menniske vel maa tencke/ See/ lige som ieg er forskuden fra Menniskens samfund / saa er ieg ocsaa vdskuden fra den Himmelske Menighed / Som Moses siger Deut. xxviij. Der som du icke vilt vere HErrens din Guds røst lydig/Da skal hand sla dig met Egyptiske bulde/ met Artzbulde/met Skab oc Spedalskhed/at du icke skalt kunde lægis.

Huorledis vilt du beuise at Spedalskhed er Syndsens straff/oc it tegen til den Guddommelige Vrede?

Der paa haffue wi mange Exempel i Scrifften. Maria Mosi Søster/bleff Spedalsk/Fordi/ at hun talede imod Mosen/Numeri. xij. Joab slo den wskildige Mand Abner ihiel/der faare straffede Gud alle hans Efterkommere met Spedalskhed. Husia Elisei Suend annamede Gaffuer aff Naeman/der faare slo Gud hannem met Spedalskhed/iiij. Reg. v. Ozias Juda Konge/gick til Alteret oc vilde tage sig Preste Embedet til/wden Guds befalning/der faare straffede Gud hannem met Spedalshed. ij. Paralip. xxvj. Der faare tenckte ocsaa disse thi Spedalske Mend visselige / at de icke aleniste vaare straffede aff Gud for Synden skyld / oc forskudne fra

Mennisken/men at de ocsaa vaare forskudne fra Gud/oc fra alle Guds vdualdis samfund/til euig tid/Dette var visselige deris hierte en stor sorge oc angist/Ja/denne nød oc angist/ dreff ocsaa frem/at de komme til Christum.

Huad giorde de Spedalske?

De stode langt borte / oc opløffte deris røst / oc sagde/ JEsu kiere Mestere / forbarme dig offuer oss. De tro / at Christus skal visselige hielpe dem naadelige / oc helbrede dem.

Huor paa kunde wi mercke deris Tro?

Paa deris egen gierning/at de gaa Christum til møde/ staa langt borte/oc robe. Huor en retsindig tro er/der løber mand til Christum/ staar oc rober/Dette er altsammen tegn til en Retsindig tro/Thi at haffde de hafft noget tuiffl/da haffde de icke løbet imod Christum/icke heller bleffuet staaendis oc robt/Jesu kiere Mestere etc

Huor aff vaare de komne til denne Tro?

De haffde hørt/huor kierlig oc venlig en Mand den Jesus aff Nazharet var / huor naadelige hand beuisde alle Mennisker Naade oc hielp/som begierede hielp aff hannem. Aff dette røcte haffde de fattet en god tro oc tillid oc tenckte/Er den Jesus saa from oc veluillig til at hielpe/som Ord gaar aff/ hui ligge wi da her oc forderffuis/ hui holde wi oss icke dristelige til hañem? J denne tro giorde de sig ferdige/oc droge aff sted/ Oc som det nu begaff sig/at Christus møtte dem i en By/da stode de aff stor glæde (effter en retsindig trois nature) stille/ Lige som de vilde sige/lader oss staa stille/der er den Mand/ som baade vil oc kand hielpe oss/ Huad haffue wi behoff at gaa lenger? Lader oss ekon giffue den gode Christo vor brøst tilkiende/hand lader oss icke komme fra sig vden trøst.

Huo haffde giffuet dem Breff oc Segel? Eller huad forwaring haffde de der paa/at Christus vilde hielpe dem?

Der er intet andet/end de voffue det gladelige oc forlade sig frimodelige paa hans vforsøcte Naade oc vbekynde godhed/Der paa/ bede de icke hemmelige/men robe met høy røst/ Huilcket der ocsaa var it tegn/til deris aluorlige oc inderlige begiering/

begiering / oc at de formodede dem alt got aff Christo / Thi alligeuel de end vaare hese / oc naturlige icke kunde robe høyt / saa var dog hiertens røst oc begiering saa stor / at de opnactis til at robe legemlige / huor met de gaffue deris store tro til kiende.

Huorledis robte de?

Jesu kiere Mestere / forbarme dig offuer oss. Dette er en offuermaade stacket Bøn / men hun er dog krafftig.

Huem lerde dem denne Bøn:

Visselige den hellig Aand / huilcken de haffde anammet formedelst Troen. De bekiende i disse Ord / at Christus er sand Gud oc Menniske / en Mestere / der haffuer saadan lerdom / der huer mand met rette skal høre oc anãme / oc de bede hannem om Naade / barmhiertighed oc salighed / Huor met bekiende / at de icke konde bekomme noget / met deris egen Fromhed / Retferdighed / gierninger oc fortieniste / men at de skulle haffue det altsammen aff Naade.

Huad skulle wi lære aff disse Spedalskis Historij?

Lige som disse Spedalske formodede sig alt got aff Christo / oc haffde icke tuiffl paa hans hielp / Men de forlode sig meget mere paa hans Barmhiertighed / at hand skulde helbrede oc giøre dem rene / oc de finge saadan sundhed formedelst deris Tro. Saa skulle wi lære der aff / at wi skulle giøre lige saa / haffue vor tilfluct til Christum / i vor angist oc nød / oc aldelis intet tuiffle / at hand jo skal ocsaa ville vere oss Naadig oc Barmhiertig. Dette er troens Exempel.

Huad giorde Christus der til / at de Spedalske saa robte?

Der hand saa dem / sagde hand til dem / Gaar bort oc beteer eder faar Presterne. Der met beuiser Christus sin Guddommelige kierlighed / imod trende slags Mennisker / Jmod Presterne / imod de ni Jøder / oc den eniste Samaritan.

Huad kierlighed beuiser hand Presterne?

Hand sender de Spedalske til dem met det Offer som var budet oc befalet i Louen / Leuit. xiiij. Hand vil intet formindske deris rettighed. Hand acter det heller intet at de ere hannem wtacknemelige / oc met deris falske dict droge de ni Jøder

til bage

til bage fra hannem/Christus vil ocsaa met dette Mirakel lade Jøderne see sin mact oc det Guddommelige Ordis krafft/oc i saa maade giffue dem atuarsel/at de skulle icke kunde aarsage sig paa den yderste dag/oc sige/at Christus var icke bekynt i Jøde land.

Huad kierlighed beuiser hand de ni Jøder?

Hand giør dem rene aff deris Spedalskhed/Hand lader dem icke vndgielde deris vtacknemmelighed/at de vaare saa skendelige faldne fra Troen.

Huad kierlighed beuisde hand Samaritanen?

Hand forbarmer sig ocsaa offuer hannem/ hand giør hannem helbrede met de andre/ oc lader hannem icke vndgielde/at hand er en Samaritan/ fremmet oc en Hedning/hand lader hannem løbe i hoben met de andre/oc bliffue ocsaa delactig i hans Naade.

Huad sagde hand til dem?

Gaar bort/oc beteer eder for Presterne/lige som hand vilde sige/J haffue icke behoff at bede ydermere/Eders Tro haffuer allerede forhuerffuet/det som i begierede/J ere rene/ gaar ekon bort oc lader Presterne see at i ere rene/lige som i tro/saa vederfaris eder.

Huad giøre disse Spedalske?

De trode/ at Christi Ord vaare icke løse vnyttelige Ord/ men krafftige Ord/som skulde giøre dem helbrede/lige som de nu tro/ saa vederfaris det dem/Der de ginge bort/bleffue de rene.

Haffue vi oc nogen anden saadan Historie i den hellig Scrifft?

Ja/J den fierde Kongelige Bog i det v. Capittel. Naeman aff Syrien kom til Propheten Eliseum met mange heste oc vogne oc stor pral / at bad hannem / at hand vilde rense hannem aff hans Spedalskhed / Da sende Eliseus sin Suend til hannem / oc loed hannem sige / Gack bort / oc to dig siu gange i Jordan. Naeman bleff vrede / oc sagde/ Jeg mente at Propheten skulde kommet hid vd til mig/paakaldet sin Gud offuer mig/ oc rørt ved den Spedalske sted/ Nu viser hand mig ekon bort til Jordan/Ere de vand i Syria icke saa gode/som Jordan etc. Oc hand vilde aff vrede draget bort/Da formanede hans Tienere hannem oc sagde/ Haffde Propheten end befalet dig noget ringere / da skulde

du giort

dn giort det. Saa drog hand bort/oc tode sig sin gange i Jordan/oc hanss Kiød bleff rent/som it lidet Barns kiød.

Huad skulle wi lære der aff?

Der som wi ocsaa ville holde oss til Christum/met en retsindig tro/som disse Spedalske Mend giorde/da vil hand oc beuise sig saa imod oss/see til oss met sin Guddommelige barmhiertigheds øyen/hielpe oc trøste oss. Ja huo vilde icke forsee sig alt got til Christum? effterdi hand er saa veluillig/oc hielper gierne. Dette er kierligheds Exempel.

Ere de oc Gud alle tacknemmelige for denne velgierning?

Saa siger Lucas/En iblant dem/der hand saa/at hand var bleffuen helbrede/ vende hand til bage/oc prisede Gud met høy røst/oc falt paa sit ansict til hanss føder/ oc tackede Christo/ oc det var en Samaritan.

Huorledis kommer det/at denne Samaritan kommer alene til bage igen/oc de ni Jøder bliffne borte?

Huorledis de komme til Presterne/oc huad der skede hoss den/formelder Euangelisten icke/Men aff det denne Samaritan kom igen/kand mand vel mercke/huorledis det gick hoss Presterne/Hand haffde visselige icke gierne kommet alene til bage igen/Oc det synis paa hanss tacksigelse/at hand hengde hart ved de andre/oc vilde gierne hafft dem til bage met sig igen/at de skulde tacket Gud/Men hand giorde sit arbeyde forgeffuis.

Huad sag monne der da vere til/at disse ni Jøder fulde saa skendelige fra Christo?

Presterne misunte Christo visselige den ære/at hand skulde Renset dem/oc droge fordi disse Jøder fra Christo/oc sagde/At de skulde ingelunde Tro/ at Christus haffde Renset dem/Men/at de vaare bleffne rene/for deris lydighed/oc fordi at Presten haffde flitelige giort bøn for dem til Gud/oc for deris offer skyld/De sagde fremdelis/at de var icke noget Creature mueligt/som de saae at Christus var/at helbrede de Spedalske/men det hørde Gud alene til/ Der til met vaare disse Jøder ocsaa selff staalte oc hoffmodige/oc lode sig tycke/at det gode dem var vederfaret/ det var skeet for deris egen fortieniste oc

formedelst

formedelst Lousens gierninger/Der aff kom det/at de bleffue borte/oc tackede icke Christo/Ja/det er gantske troligt/at de talede denne Samaritan hart til/oc gaffue hannem baade søde ord oc sure/oc formanede hannem først/bade oc paaminte/ at hand icke skulde foracte Mosi Lou/Men tro huad Presterne sagde hannem faare/ Oc der til met truende oc vndsagde hannem/at de vilde fordømme oc holde hannem for en kettere/Ja lade affliffue hannem/der som hand icke vilde foracte Christum/oc holde sig til dem. Men denne arme Samaritan fornam Guds hielp i sit hierte/oc efftherdi hand det bekiender/ da skal hand vere en Kettere oc Guds bespottere / oc staa i liffs fare. Det er vel ocsaa mueligt/at efftherdi hand var en Samaritan/oc it foractet Menniske hoss Jøderne/da tenckte de saa paa det siste/ Hand maa løbe sin vey/hand er dog en fortabt oc fordømt Hedning / oc it vgudeligt Menniske/ oc kand aldrig bliffue salig/oc foractede hannem saa/som it galet vanuittigt Menniske / Der faare bliffuer hand nu vdstøt fra de andre ni / oc kommer alene til bage igen/Priser Gud oc tacker Christo.

Huad suarede Christus hannem?

Hand sagde/Ere i icke thi som bleffue rene? Huor ere da de ni? Bleff der ellers ingen funden/som vende til bage igen/ oc gaff Gud ære/vden denne fremmede? Dette er it gruseligt Exempel/at der aff thi ekon kommer en igen/som tacker Gud/ oc der til en Samaritan/som var den aller ringiste/Men Jøderne/som lode sig selff tycke at de vaare store Helgen/bleffue til bage/huilcke det haffde veret meget bedre/at de haffde til deris døde dag bleffuet Spedalske paa legemmet / end at de skulde formedelst saadan stor vtacknemmelighed faldet i Sielens spedalskhed/huilcken de bliffue aldrig befride fra til euig tid/Huor ilde skulle de bestaa paa den yderste dag/naar Christus skal spørge dem at/Huor faare de komme icke igen/ prisede oc tackede Gud / som denne Samaritan giorde / Da skulle de visselige ville vndskylde oc aarsage sig met Presterne/ at de bleffue forførde aff dem / Men det skal lidet ville hielpe.

Huad sagde Christus til Samaritanen?

Hand sagde til hannem/ Stat op/ Gack bort/ din tro haffuer hiulpet dig.

Huad skulle wi lære aff dette Euangelio?

Først at det vduortis skin/Som Menni$ken haffue i deris vduortis leffnet / hielper aldelis intet til retferdighed oc salighed/Thi Euangelisten siger her klarlige/at en aff dem/ var en Samaritan/ det er/ en fremmet/ som var affskild fra Guds folck/var icke Omskaaren/ leff de icke effter Moisi Lou/ helligiorde icke Sabbathen / offrede icke / giorde icke sin bøn i Tempelet / oc brugede sig i ingen maade / effter den Jødisk skick/Oc hannem giffuis alligeuel her den priss/aff Christo/ at hand alene tackede Gud / bleff from / retferdig oc salig. Oc de andre ni Jøder / som rosede sig at vere Guds Folck/oc actedis at vere Hellige hoss det Jødiske Folck/de forskiundis her oc fordømmis / som de der ere wtacknemelige oc wdulige/oc icke verdige til Guds rige. Dette er it forferdeligt Exempel / aff huilcket wi skulle lære / huor snart det kand ske/at wi kunde falde fra Guds naade/ oc det hielper icke/at wi skinne oc glise vduortis met deylige gierninger / Thi Dieffuelen kand ocsaa foruende sig til liusens Engel. Wi lære ocsaa her / Huorledis wi skulle retelige loffue/ære oc prise Gud/oc huor vdi saadan loff staar/ Som er/at wi skulle tro oc forlade oss paa Gud/bede oc paakalde Gud/oc tacke hannem for de velgierninger hand haffuer beuisd oss.

Der nest/skulle wi her lære / at det er fast oc vist Christus siger Mat. xx. Mange ere kallede/men faa ere vdualde. Der bleffue aleniste otte Mennisker beuarede i Syndfloden / Oc fire Mennisker i Sodoma. Aff sexhundrede tusinde Jøder/komme der eckon tho ind i det foriette Land. J den store stad Jericho / bleffue der ibland saa mange tusinde Mennisker/ eckon den skiøge Raab / oc de som hende til hørde/ befrelste. Her kommer aff thi Spedalske ekon en igen/oc tacker Christo. Lige saa ere der paa denne dag mange Mennisker/som lade sig tycke/ oc arbeyde paa at de met mact ville komme til

Himmelen/huilcke det icke alenifte aff it lidet Raarsf oc forfølgelse falde fra Euangelio/Men de ocsaa/enten for timelig næring oc bier ing skyld / eller for gunst oc venskab / aff had oc affuind/ forfolge/ foracte/ oc bespotte den klare sandhed/ imod deris egen Samuittighed/ Huilcke det vaare bedre som S. Petrus siger / at de aldrig haffde kiend sandheds vey/ end at de kiende hannem / oc fulde der fra igen / Det sande Orpsprock siger S. Petrus / er forfaret / Hunden æder igen/ det som hand spyde/ Oc Soen velter sig i sølen igen / effter hun er toen. Der saare skal de ni Jøders wtacknemelighed/ forferde oss fra al wtacknemelighed / oc denne Samaritans tacknemelighed/ opuecke oss til tacknemmelighed/ Oc effterdi Guds rige er taget fra Jøderne / oc giffuit oss Hedninge aff naade / da skulle wi kiende denne store velgierning / Oc naar wi befinde at wi ere besnittede met Sielens spedalskhed/ det er/met Synd oc falsk lerdom/da skulle wi haffue vor tilfluct til Christum/oc bede hannem om hielp. Oc naar wi da bliffue hulpne/Da skulle wi tacke Gud for sine velgierninger/ der hand saa naadelige beuiser oss/paa det hand skal formedelst Christum sin Søn/ beuare oss bestandige i troen/oc endelige føre oss met alle trofaste vdualde Mennisker/ ind i det Himmelske fæderne land/ det er ind i det euige liff/Amen.

Den XV. Søndag effter Trinitis/ Epistel/ Gala. vj.

Kjere Brödre/ Der som wi leffue i Aanden/ da lader oss oc vandre i Aanden/ lader oss icke vere gerige effter forfengelig ær/til at fortørne oc hade huer andre. Kiere Brødre / Der som it Menniske offuerfaldis i nogen maade aff nogen brøst / da vnderuiser hannem met en sactmodig Aand/ i som ere aandelige/ oc

see til dig selff/at du icke oc bliffuer fristet. Den ene bære den andens byrde/da fuldkomme i Christi Lou. Oc der som nogen lader sig tycke/at hand er noget/der som hand er dog intet hand besuiger sig selff. Men huer prøffue sin egen gierning/oc da skal hand haffue Roff aff sig selff/oc icke aff en anden. Thi huer skal bære sin byrde.

Oc den som bliffuer vnderuisd i Ordet/hand skal dele allehonde got met den/der hannem vnderuiser. Faar icke vild/Gud lader sig icke spotte. Thi huad som it Menniske saaer/det skal hand høste. Huo som saaer i sit kiød/hand skal høste forderffuelse/aff kiødet. Men huo som saaer i Aanden/hand skal høste aff Aanden det euige Liff. Saa lader oss giøre got/oc bliffue icke trette/Thi wi skulle oc høste i sin tid/wden affladelse. Den stund wi haffue nu tid/da lader oss giøre huer mand got/oc allermest troens Tilhengere.

Huad giør S. Paulus i denne Epistel?

Effter at S. Paulus haffuer opregnet/kiødsens gierninger oc Aandsens fruct/formaner hand venlige dem/som side i det Embede/at de skulle regære Kircken. Først/at de skulle icke vere gerige effter forgengelig ære. Der nest/at de oc icke skulle foracte dem/som ere faldne/Eller lade dem ligge/som Presten oc Leuiten lode den Saargiorde eller halffdøde ligge Luce x. Der effter formaner hand den menige Almue/som høre det Guddommelige Ord/at de skulle holde deris Sielsørgere oc Predickere i ære/oc dele met dem deris legemlige nødtørfftighed. Paa det sidste formaner hand alle Christne den ene met den anden/at de skulle vere vindskibelige til at giøre got/at huer mand kand ske tieniste der met.

Huorledis

Huorledis begynder S. Paulus denne Epistel?

Hand siger saa. Der som wi leffue i Aanden/da lader oss oc vandre i Aanden.

Huad er at leffue i Aanden?

Leffue i Aanden er icke andet/end tro paa Jesum Christum. Thi Troens Aand/er den hellig Aand. Huo som troer paa Christum/hand anammer den hellig Aand/ oc formedelst hannem leffuer hand/oc giør alt det som got er. Men huo som icke troer/hand bliffuer uden Guds Aand/er besæt met den onde Aand/er død faar Gud/giør idel synd oc fordømelsens gierninger.

Huad kaldis at vandre i Aanden?

Vandre i Aanden er icke andet / end imodstaa legemens syndelige lyst oc onde begiering/oc beuise Troen imod sin Neste met gode gierninger. Ville wi nu vere Christne oc aandelige/ da lader oss ocsaa/handle oc leffue Christelige saa at wi sette vor tro oc tillid alleniste til den almectigste Gud. Der nest i den samme tro spæge vort syndelige kiød/oc vere Aanden underdanige/fordempe i oss syndelig lyst oc begiering. Paa det sidste ocsaa giffue oss til kiende/imod vor Neste/oc beuise den tro wi haffue anammit/met kierligheds gierninger/ingen foracte/ingen fortørne etc. Vere huer mand behielpelige oc tienstactige met trøst oc raad. Dette er Christendommens Summa. At tro paa Gud/ elske sin Neste/oc dræbe den gamle Adam.

Huad vil nu S. Paulus met disse Ord. Der som wi leffue i Aanden/da lader oss oc vandre i Aanden?

Hand vil saa meget sige. Anammede wi den hellig Aand i Daaben/ da lader oss ocsaa leffue oc vandre effter Aanden/ det er/Anammede wi en gong Christi lerdom/da lader oss ocsaa bliffue der hoss. Lader oss lære oc Predicke Christum enfoldelige/oc giffue hannem alene ære. Ingen ophøye sig offuer den anden/ingen foracte den anden. Opuecker icke Secter oc bliffuer icke Partijske/men vandrer paa den vey/det Christus loed scriffue eder faare/oc Paulus predickede/oc huad som eder der

offuer vederfaris aff Dieffuelen/Verden oc Tiranner/ det skul-
le i lide oc omdrage taalmodelige.

Huilcken er den første Pauli formaning?

Lader oss icke vere gerige effter forgengelige ære/til at for-
tørne oc hade huer andre. Her tager S. Paulus faar sig den
gruselige last/ Inanam gloriam, Forfengelige ære/ huilcken last
der regnerer offuermaade i de falske Apostle / huilcke der icke
søge andet hoss Almuen/end idel ære/oc verdzlig roff/oc for-
dempede der met Guds ære/ oc Pauli lerdom. Denne last siger
S. Augustinus/er en Moder til alt Ketteri/en kilde til al for-
styrrelse oc Kirckens forderffuelse. Der er ingen Stad/ingen
landzby saa liden/ at der findis io Folck vdi/som ville haffue en
besynderlig anseelse/ oc vere noget actendis faar de andre. Der
vil ingen vige den anden. Huer vil vere den lerdiste/visiste oc
klaagiste. Huer tyckis at hans mening er den beste.

Oc alligeuel denne last giør stor skade i Politien/ oc det
verdzlige Regimente/saa giør hun dog den største skade i det
aandelige Regimente. Der gielder det ekon timelig ære/Verdz-
lig roff/timeligt velde/rigdom gunst oc gods. Men her gielder
det Legeme oc Siel/Himmel oc helffuede.

Huor aff voxer forfengelig ære?

Det gaar almindelige saa til. At naar Gud sender Arbeyde-
re i sin høst/tro Tienere/ fromme Predickere/ Da opuacker oc-
saa Dieffuelen der hoss sine Apostle oc falske Predickere. Oc eff-
terdi Dieffuelen nu er Verdsens første/da haffuer hand mange
Hoffsinder paa Jorden / saa faa saadanne falske Apostler
mange Tilhengere. Thi der staar ekon den mindste hob hoss
sandhed. Naar som de nu fornemme/ at de oc haffue methold/
bliffue de staalte/oc ville ingen vige. Nu skulle de retsindige
Apostler icke heller vige. Gud skal io bliffue Dieffuelens Herre
oc Mestere. Der aff begyndis da trette oc splidactighed hoss de
Christne/som det skede her hoss de Galater. Thi saadanne vaa-
re de falske Apostler/strax Paulus vende ryggen til dem/fulde
de til/rosede deris mact/deris kaanst/deris lerdom. At de vaare
Apostlernis Discipler/haff de seet oc hørt Christum. Der imod/at
Paulus vaar ingen Apostel/haffde icke seet eller hørt Christum/

Der faa-

Der faare skulde mand intet acte hans Euangelion. Der met vende de/de Galater fra Paulo/actede icke stort/ huad ende det vilde faa/søgte ekon hoff dem/deris roff/oc verdzlig ære/ Lige som secter oc Suermere end nu giøre hoff de Christne.

Brugis dette stycke end nu i Kircken?

Det giorde Christendommen icke ringe skade/ der Euangelij rene lerdom begyndis / at der komme strax op Secter oc Partier/Himmelske Propheter/Billede staarmere/Sacramenterere/Gendøbere/Dieffuelens Apostler/ Oc alligeuel de gaffue sig først vd vnder Euangelij skin/saa lode de dog paa det sidste Skalcken til syune/ oc vdspide deris forgifft/ vnder hønnigsøde Ord / loffuede den menige mand kiødelig frihed offuer vand/ skou oc marck/sagde at de Christne haff de icke øffrighed behoff/icke Lou oc dom/icke Galie oc taarn/oc at Mand skulde til intet giøre alle seyerverck oc timeglaff. Saadanne Predickere behagede kiød oc Blod vel. Al Verden løb der hen til. Men Gud forhindrede dem/oc beskemmede Dieffuelen met alle sine Tilhengere.

Huilcken er den anden formaning?

Kiere Brødre/Der som it Menniske offuerfaldis aff nogen brøst/da vnderuiser hannem met en sactmodig Aand/oc see til dig selff/at du oc icke skalt fristis. Den ene bære den andens byrde/saa fuldkomme i Christi Lou. Hand vil saa meget sige/Der som it Menniske/der er kiød oc Blod/oc kand icke andet/end falde oc synde/offuerfaldis met nogen Synd/ aff skrøbelighed eller vanuittighed / da skulle i som ere aandelige / i som ere i predicke Embedet/ straffe hannem met en sactmodig Aand / oc anamme hannem til naade i gien/Thi det er Menniskeligt at synde/oc Verden er sleffuer/Huo som staar/hand see vel til/at hand icke falder. Jngen ting beuiser saa vel at en Mand er aandelig/som at hand er taalmodig met andre Syndere. Gregorius siger/En from Christen haffuer metlidelse met Syndere / Men en øyenskalck fordømmer dem. En Christen haffuer icke lyst til at velte sig i sin Nestis synder/oc vilde meget heller at hand vaare aldelis fri der fra. Men en øyenskalck haffuer lyst aff andre Mennniskis synder/lige som en Phariseer Luce. xviij.

Huor mangfoldige ere Syndere?

Nogle synde aff fortredelighed oc handle imod Guds Ord/ia imod al erlighed. Naar som mand haffuer formanet de samme tho eller tre gonge/oc de icke ville bedre sig/da tiener icke sactmodigheds Aand der lenger/Men det Christus siger. Holder hannem for en Toldere oc for en Hedning. Oc Johannes siger. Du skalt icke hilse saadan en.

Nogle synde aff skrøbelighed/der skalt du icke lade aff/ før du vinder din Broder / oc fører hannem paa den rette vey igen. Lad dig icke tycke/at du est kommen offuer biergit/ oc vndkommen fra al wlycke / See til at du icke forføre dig selff. Thi det som hannem er vederfarit/kand oc dig vederfaris/Oc du som nu est hellig oc from/kand bliffue til en Skalck igien.

Huorledis skal ieg da holde mig?

Prøffue din egien gierning. Holt dig i alle ting/huad heller de ere dig selff/eller din Neste anrørendis/lige som Scrifften vduiser. Giør du det/da haffuer du den roff hoff dig selff/at din Samuittighed icke kand klage paa dig. Synder nogen der offuer/oc vil icke lade sig sige/da lad den fare sin vey. Thi at paa den yderste dag/skal huer bære sin byrde.

Huilcken er den tredie formaning?

Oc huo som vnderuisis met Ord/hand skal dele allehonde got met den / som hannem vnderuiser. Her vnderuiser oc lærer S. Paulus Almuen oc Sognefolck/huorledis de skulle holde sig imod Predickere oc Ordens Tienere. Som er/at de skulle dele met dem/huad som de haffne behoff/til deris vnderholdning. Lige som Christus siger Luce x. Oc Paulus j. Corinth. ix. Oc hand siger her at almuen skal dele allehonde got met deris Læremestere oc Predickere. Det er it wlige skiffte/at giffue it stycke Brød/en drick øl/en pending/en skilling/ for det himmelske euige gode/for Guds Ord/ oc det euige Liff.

Skeer det oc?

Dieffuelen haffuer aldelis foruent disse Ord. Der mand predickede Menniskens lerdom oc Munckis drømme/ haff de de fremgong. Der gaff mand met baade hender. Der slo mand

pendinge

pendinge oc gods tilsammen i støre hobe/icke met eniste skreffue/pendinge eller skillinge/men met hundrede oc tusinde gyldene. Der aff finge de Aandelige Land oc Folck/Herredomme oc Førstendomme/haffue inde oc beside den beste marck/fiskeuand oc skou/ager oc eng/oc murrede huss/lige som Førsters huss. Der gaff huer mand offuerflødelige pendinge til Vigilis/ Sielemisse/Brødreskab/Pillegrims reysser/ Afflad/Helgen tieniste/ til den første Messe at sige/til Kircke vielse/ til Klocke fermelse/oc andet saadant Papisteri. Men huor som Guds Ord nu Predickis/der giffuer mand kargelige/lidet eller intet. Ja mand findet vel nu Folck/som icke aleniste intet giffue/men de tage bort det/som andre til forn haffue giffuit til Guds tieniste/ røffue fra Kircken / oc den Christelige menighed/ det som Kirckens Tienere skulde haffue deris ophold aff.

Huad siger da Gud er til?

Farer icke vild/siger Paulus/Gud lader icke bespotte sig. Thi huad it Menniske saar/det skal hand høste/Huo som saar i sit kiød/hand skal høste forderffuelse aff kiødit. Men huo som saar i Aanden/hand skal høste aff Aanden det euige Liff. Lige som hand vilde sige. Tencker icke at Gud lader det gaa saa wstraffit hen. Gud lader sig icke skuffe eller bespotte. Betaler du icke de store velgierninger/som dig beuisis i predicke embedet/aff dine Predickere/oc est dem wtacknemelig/da skal det icke gaa dig vel. Du saade i kiødet/det er/du haffuer met din wtacknemelighed giffuit til kiende/at du haffuer verit troløss/oc fordi skalt du oc indhøste forderffuelse. Men saar du i Aanden/oc giør det gode/icke aleniste imod Ordens Tienere/ men ocsaa imod alle Fattige/da skalt du visselige høste aff Aanden det euige Liff. Der til hielpe oss Gud/ Amen.

Den XV. Søndag effter Trinitatis/

Euangelium/Matthei vj. Capittel.

IHesus sagde til sine Disciper / Ingen kand tiene tho Herrer/ wden hand skal enten hade

den ene / oc elske den anden/ eller hand skal holde sig til den ene/ oc foracte den anden. I kunde icke baade tiene Gud oc Mammon / Der faare siger ieg eder / Sørger icke for eders Liff / huad i skulle æde oc dricke/ oc icke heller for eders Legeme/huad i skulle i føre eder. Er icke Liffuet mere end Maden? oc legemet mere end klæderne? Seer til fuglene vnder Himmelen/de saae icke/de høste icke/de samle icke ind i laden/oc eders Himmelske Fader føder dem alligeuel/Ere i da icke meget mere end de? Huo er ibland eder/ som kand giøre sig en alen lengre/ alligeuel hand end sørger der faare?

Oc hui sørger i for klæderne? Skuer de Lilier paa marcken/huorledis de voxe/ De arbeyde icke/de spinde oc icke. Jeg siger eder/at icke end Salomon i al sin herlighed/ var saa klædt/som en aff den. Klæder da Gud det græss saa paa Marcken/ som dog staar i dag / oc skal i morgen kastis i Onen/skulde hand icke meget mere giøre eder det? O i lidet troendis.

Der faare skulle i icke sørge oc sige/Huad skulle wi æde? Huad skulle wi dricke? Huor met skulle wi klæde oss? Effter alt saadant søge Hedninge. Thi eders Himmelske Fader veed/at i haffue alt dette behoff. Atspørger først Guds Rige/oc hanss retferdighed/saa skal alt saadan tilfalde eder.

Der

Der faare skulle icke sørge for den anden morgen/thi den dag i morgen skal sørge for sig selff. Det er nock/ at huer dag haffuer sin egen plage.

Huad holdts off faare i dette Euangelio?

Try stycker. Først/At ingen kand tiene tho Herrer til lige. Der nest / At wi skulle icke sørge for mad oc klæder. Det tredie. At wi skulle først atspørge Guds Rige/oc hans retferdighed/ saa skal det altsammen tilfalde off.

Huad kaldet Christus at tiene tho Herrer?

Hand men de Herrer som ere imod huer andre/oc giffue genstridig befalning/ At du tien din Øffrighed/dine Foreldre/ Børn oc venner/det gaar altsammen skickelige til/ oc det ene er icke imod det andet/thi Gud vil at du skalt saa giøre. Saa tiente Joseph Gud oc Kong Pharaone/Oc Dauid Kongen aff Babylon etc. Men Gud oc Mãmon ere imod huer andre/Thi de haffue baade wlige bud oc wlige gierninger. Gud vil at wi skulle hielpe de Arme/ Mammon staar imod oc vil icke/Gud vil at wi skulle forsamle off liggende fæ i Himmelen/ Mammon vil at wi skulle forsamle liggende fæ her paa Jorden. Gud vil at wi skulle forlade off paa hannem. Mammon vil at wi skulle forlade off paa Rigdom. Gud giør vor Samuittighed fredsommelig oc rolig/Mammon opuecker sorge/ wrolighed oc omhyggelighed. Gud fører Mennisken til salighed/Mammon fører dem i Dieffuelens snare. Disse tho Herrer kand ingen tiene tillige met en god Samuittighed. Verden lader sig tycke/at hun kand det vel giøre/men det er/som mand pleyer at sige/at vende koben effter været/oc blæse baade varmt oc kalt aff en mund. En from Suend lader sig nøye met en Herre. Jøderne mente ocsaa/ at naar de brugede deris Gudstieniste i Templet/ offrede Røer oc Kalffue/da skulde Gud lade sig nøye oc vere til freds/alligeuel de leffde i gerighed/ had/oc affuind/ men Gud taler meget anderledis om sagen i dette Euangelio.

Huad siger hand da?

Jngen/ siger hand/kand tiene tho Herrer/wden hand skal hade den ene/ oc elske den anden/ eller skal holde sig til den

ene/ oc

ene/ oc foracte den anden / I kunde icke baade tiene Gud oc Mammon.

Huad kaldis det at tiene Gud?

Icke andet/ end at forlade sig paa Gud holde sig til hanss Ord/ leffue der effter/ oc for samme ord skyld/ voffue oc sette alting i fare som Moses siger/ Deut. vj. Du skalt tilbede Gud din HErre/ oc tiene hannem alene.

Skal ieg icke da ocsaa tiene min Neste?

Din Nestis tieniste wdelyckis icke her/ som at tiene Offrighed/ Foreldre/ Børn oc Suenne etc. Thi saadan tieniste skeer altsammen effter Guds befalning. Du skalt ekon vocte dig at du icke setter noget Creatur i Guds sted/ oc forlade dig der paa / som hine gerige kroppe / forlade/ sig paa deris Mammon / Oc Oyenskalcke paa deris gierninger oc fortieniste.

Huad kaldis Mammon?

Mammon kaldis Rigdom/ det er/ en hob pendinge/ korn/ klæder/ etc. Der it Menniske legger offuer side / (oc som wi pleye at sige) i gruncken/ til fremstød/ offuer sin daglige nødtørfftighed/ der hand vel kunde hielpe sin Neste met/ wden sin skade.

Huad kaldis det at tiene Mammon?

Icke andet/ end met gantske hierte tracte effter gods oc rigdom / nat oc dag grunde oc pønse paa / huorledis mand kand drage gods oc pendinge tilsammen/ riffue oc slide aarle oc silde at mand kand fylde paa Kiste bonden/ huad heller det skeer met ret eller wret/ met vor Nestis skade eller gaffn/ Denne Mammons tieniste er fordømmelig oc straffis aff Christo.

Kunde wi icke da baade tiene Gud oc Mammon tilsammen?

En ret Guds tieniste/ kand icke fordrage hoss sig nogen anden tieniste der Creature tienis met i Guds sted/ Gud vil enten haffue oss aldelis oc alsammen/ eller hand vil aldelis intet haffue oss.

Kunde wi da icke met en god Samuittighed/ haffue Gods/ pendinge oc Rigdom?

Haffue oc tiene er tho wlige ting/ At haffue Rigdom/ er icke Synd / efftersi mange hellige Mennisker / Abraham/ Isaac/

Isaac/Jacob/Dauid/Job etc. haffde stor Rigdom/Men de tiente alligeuel icke Rigdom/Thi det er icke andet (som sagd er) at tiene Rigdom/end at henge der til aff gantske hierte/ oc der offuer forglemme Gud oc vor Neste. Christus fordømmer icke Rigdom i dette Euangelio/Men gerighed oc misbrug. Thi wi see/at it gerigt Menniske hielper ingen/Hand giffuer icke sin Neste noget/hand huercken leen eller borger hannem noget/hand sæl icke heller sin vare/wden hand seer sin visse fordel/oc for dubbelt igen. Christi mening er icke/at wi icke skulle haffue Pendinge eller Rigdom/eller om wi haffue Pendinge/at wi da skulle kaste dem bort/som nogle galne Helgen haffue giort. Gud kand vel fordrage at du est rijg/men at du forlader dig paa Rigdom/oc henger der til met hiertet Det kand hand icke fordrage.

Huad er Mammon for en Gud?

En forgifftig Gud/en Hoffuet tyff/hand stiel fra Mennisken det beste hand haffuer/som er Hiertet/Thi der er ingen ting paa Jorden/som met større mact opuecker/oc drager Menniskens hierte til sig/end Rigdom/gods oc Pendinge. Naar de rørde Gyldene oc Ducater/gyldene Klenodie oc Sølffstobe ere behagelige i den Rigis Øyen oc hierte/da forglemmer hand baade Gud oc al gudelighed/At Hedninge visselige icke wden sag kallede Rigdom/Plutum/oc Christus den wretferdige Mammon/oc S. Paulus Affguderi.

Huorledis skal da huer skicke sig/at hand kand handle retteligē met Rigdom?

Vilt du skicke dig Christelige met Rigdom oc Pendinge/ Da skalt du vere en Herre der offuer/tage frilige til/dele vd til dine arme Foreldre/Børn/Venner/Nabo/Vidūer/Faderløse/ Hussarme Mennisker/ælendige Børn/Seer du nogen som er hungrig/tørstig/oc nøgen/da giff hannem mad/dricke oc kleder/lad icke en skilling/en marck/eller en gyldene vere dig saa kier/at du io skalt gierne ville miste saadant timeligt/for Guds skyld/Huad du saa giffuer de Arme/det er icke borte/ Men det er vel stedt/oc du skalt anamme hundrede folt igen. Der haffuer du god fortrøstning oc foruaring paa i den hellige Scrifft.

Huorledis

Huorledis kommer det da/at saadan skeer icke?

Satan Verdens Første/forbinder oc forhindrer/saadanne gode gierninger/huor hand kand oc hannem mueligt er/oc opuecker Menniskẽ til gerighed/Saa/at haffuer nogen Hundrede Gyldene/Da vil hand haffue tusinde/Alle Mennisker ville kiøbsla/oc haffue deris føde vden stort arbeyde/Alle ville Herrer vere/oc ingen vil secken bære/Jngen vil lade sig nøye met sit Kald / stat oc Embede. Tilforn øsde Menniskẽ offuerflødelige gods oc pendinge vd til Affguderi/oc falsk Guds dyrckelse/nu er det oss til besuæring oc wi kunde ilde der til met hielpe de Arme met en blot pending/Oc der hører i sandhed it mandeligt hierte oc stor frimodighed til/at wi skulle kunde vere Mammons Herrer/oc offuergiffue dette timelige liggende fæ paa Jorden/at wi kunde beholde det euige i Himmelen.

Huad siger Christus om denne Verdens sorge oc omhyggelighed?

Sørger icke/siger hand/for eders Liff/huad i skulle æde oc dricke/Oc icke heller for eders Legeme/huad i skulle iføre eder.

Huor faare giør Christus denne formaning?

Hand veed vel/at Dieffuelen skal vere deris fiende/som bekiende Christum/oc at hand skal friste dem i mange maade/oc plage dem met omhyggelighed for timelig næring/føre dem i armod/tage mad/dricke/kleder fra dem/oc al Menniskelig trøst/Der imod tencker da Kiød oc Blod/at ville saa drage til sammen/oc besørge sig/at der skal ingen fare eller nød vere paa ferde. Der begyndis da den fristelse/som kaldis bugsorge/oc omhyggelighed for timelig næring/End dog Verden holder det icke en fristelse/men for en stor dyd. Ja hun loffuer oc priser saadanne Mennisker der saa kunde drage gods oc Rigdom tilsammen.

Huad kaldis det at sørge oc vere omhyggelig?

Sørge oc vere omhyggelig er icke andet/end tencke aleniste paa dette timelige Liff/huorledis wi kunde bliffue Rige/drage Gods oc Pendinge tilsammen/oc formere stedze vort ligende fæ/Lige som wi skulde euindelige bliffue her paa Jorden/oc forglemme Gud der offuer oc vor Neste/Denne sorge er straffelig.

Skulle wi

Skulle wi da aldelis intet sørge?

Der er tuende slaus sorrig/Bugsorge oc Embedis sorge. Christus forbiuder icke her den sorge / der huer skal haffue i sit Embede oc Kald / som at Øffrighed skulle sørge oc vere omhyggelige for deris vnderdane/En Sogneherre offuer sine Almue oc Sognefolck / En Hosbonde for sine Børn oc Tiunde. Denne sorge er nyttelig oc nødtørfftig/ som S. Paulus siger Rom. xij. Den som regerer/skal vere omhyggelig. Denne sorrig er Christelig/thi hun søger icke sin egen fordel/ Men for det som kand vere en anden nyttelig/ Men Bugsorge oc gerighed huilcken der forhindrer Embedis sorrig/forbiuder her Christus/efferdi saadan sorrig oc omhyggelighed haffuer paa det neste veldelige indtaget den gantske Verden.

Huad middel bruger Christus til denne formaning?

Tuende middel/Sprock oc Exempel.

Huad Sprock bruger hand?

Er icke liffuit mere/siger hand/ end maden / oc legemet mere end kleder? Lige som hand vilde sige. Kunde i oc skulle tro Gud til eders liff oc legeme/huilcket der oc icke staar iders mact at beuare en time/ Huad ere i da for Folck/at i ville icke tro hannem til/at hand skal giffue eder mad oc dricke/oc anden liffs oc legems nødtørfftighed. Den som haffuer giffuit det største oc meste/hand giffuer vel ocsaa det ringeste oc mindste.

Huad Exempel bruger hand?

Hand bruger tuende Exempel. Det ene om Fule/den anden om Lilier.

Huad siger hand om Fule?

Hand siger/ Seer til Fule vnder Himmelen/ de saa icke/ de høste icke/ oc samle icke i lader/ oc eders Himmelske Fader føder dem alligeuel / Ere icke i da meget mere end de? Huo er iblant eder/som kand giøre sig en alen lengre/alligeuel hand end sørger der faare. Lige som hand vilde sige/Skulde der nogen sørge da skulde met rette Fule sørge/oc sige/O HErre Gud/nu samler oc høster huer mand ind imod Vinterens komme/oc wi arme Fule haffue icke it eniste korn/huercken at høste eller at saa/huor skulle wi dog bliffue dette Aar offuer/oc

besynderlige i den kaalde Vinter/naar al Aarens grøde er ført i
huss/oc der staar intet paa marcken. Oc de fattige Fule flyge
icke aleniste om Sommeren/men ocsaa om Vinteren i lucten/
siunge oc ere glade/sørge aldeles intet / alligeuel de icke vide/
huad de skulle æde i morgen/Ja naar mand setter dem i Bur/
oc giffuer dem offuerflødelige at æde/da siunge de icke nær saa
lystelige/som naar de flyge fry hen i lucten/De ere meget hel-
ler i den Herris Stegers/der skabte Himmel oc Jord / som er
selff Hosbonde/Kock oc Kellersuend/oc bespiser daglige alle
Creatur/lige som de vilde sige. Vort Brød er icke end nu baget/
vort korn er icke end nu saat/oc megit mindre høstet/Men wi
haffue en rig Herre/som sørger for oss/Den stund wi siunge oc
soffue/Hand kand giffue oss mere/end wi kunde opiage met vor
sorge. Men wi Mennisker kunde icke lade aff at sørge/alligeuel
wi haffue lader oc lofft/punge oc Kister fulde.

Huad siger hand om Lilier?

Huor faare/ siger hand/ sørge i for kleder? Skuer de Li-
lier paa marcken/huorledis de voxe/de arbeyde icke/de spinde
oc icke. Jeg siger eder/at icke end Salomõ i al sin herlighed/var
saa klædt/som en aff dem. Kleder da Gud det græss saa paa
marcken / som dog ekon staar i dag / oc skal i morgen kastis i
Onen/ skulde hand icke meget mere giøre eder det? O i lidet
troendis. Der faare skulle i icke sørge oc sige/Huad skulle wi
æde? Huad skulle wi dricke? Huor met skulle wi klede oss? Eff-
ter alt saadant søge Hedninge / Thi eders Himmelske Fader
veed/at i haffue alt dette behoff. Hand vil saa meget sige/En
Lilie eller Vrt paa marcken / er saa herlige prydet / at oc al
Kong Salamons pral oc herlighed er intet at regne der imod/
ia ingen Keyserinde met alt sit ypperste smycke oc prydelse/ met
alt Guld/Sølff oc dyrebar Stene/kand ligne sig ved en Lilie
eller Rosen. Christus veed ingen prydeligere Kong at neffne
end Salomon/oc hand siger alligeuel/at al hanss Herlighed
er intet at regne imod en Lilie/Rosen eller Vrt paa marcken.
Effterdi da Gud føder Fule oc Raffneunge / oc pryder saa
herlige de Vrter paa marcken/huilcke queg æder / oc traader
vnder føder/som staa grøne om morgenen oc kastis om afftenen
i Onem/

i Onem/Skulde hand icke da meget mere føde oc klede eder/som ere fornumstige Mennisker/ der som i ekon kunde tro.

Disse ere foractelige Exempel/at hand giør oss Fule/Lilier/oc de Vrte paa marcken til Scholemestere?

Ja visselige er det oss en stor blusel oc beskenmelse/naar wi see Fule flyge i lucten/Oc Vrtenne voxe paa marcken/at wi skulle lærd aff dem/oc de skulle vere vor Læremestere oc Doctores. Der skulle wi tacke vor Fader Adam oc vor Moder Euam faare. Thi at wi ere formedelst deris fald komne i saadan ælendighed. Tilforn kalledis det/som den viij. Psal. siger. De lagde alt ting vnder hanss føder/Faar oc Oxen altsamen/der til met de vilde Diur/Fulene vnder Himmelen/oc Fiske i Haffuet etc. Nu kaldis det/Seer til Fule vnder Himmelen etc. Skuer de Lilier paa marcken etc. Oc lærer aff dem.

Huad Lægedom giffuer Christus imod saadan budsorge oc gerighed?

Hand siger/Atspører først Guds Rige/ oc hanss retferdighed/Da skal saadant altsammen tilfalde eder. Lige som hand vilde sige/J see/at Gud føder oc beuarer alle Creatur/ baade Jøder/Hedninge/oc Tørckere/Huor faare ville i da sørge/ Haffue i jo en Fader i Himmelen/ som vel veed / huad i haffue behoff/ viste hand det icke/ da haffde i aarsage til at sørge/Der faare atspører ekon først Guds Rige etc.

Huad er det at atsporge Guds Rige?

Jntet andet/end bede Gud/at hand vil føre oss til en ret Tro/oc formedelst den hellig Aand beuare oss naadelige i samme tid indtil enden.

Huad kaldis det at atsporge Guds Retferdighed?

Jcke andet/end at it Menniske formedelst troen bær oss megen god fruct / øffuer sig i mange Christelige gierninger/ siunger / beder / Predicker / loffuer oc tacker Gud. Der nest/at hand ocsaa skal beuise kierligheds oc barmhiertigheds gierninger imod sin Neste. Paa det sidste/ at hand skal ocsaa holde sig selff vstraffelig. At det Euangelium som wi haffue hørt / skal saa icke aleniste bliffue i munden eller paa tungen/Men ocsaa giffue sig til kiende met gierninger/at wi

skulle icke bliffue mund Christen / Som meget kunde siunge oc tale om Guds Ord / oc giøre alligeuel aldelis ingen Euangelisk oc Christelig gierning / som wi see for Øyen at det nu gaar til i Verden / baade hoss Papister oc de Euangelisker.

Huad er det sagd / Alt saadan skal tilfalde eder ?

Det er en herlig foriettelse / Lige som hand vilde sige / Atspører ekon først Guds Rige etc. Oc huer giøre i sit kald det hand er plictig til at giøre / da skal eder intet fattis paa Jorden / i skulle faa mad / dricke / sko oc kleder / ia alt det som i haffue behoff til eders Legemlige ophold / som en tilgifft / oc det skal offuerflødelige tilfalde eder / Oc komme hiem i eders Huss / at i icke skulle vide / hueden det kommer / lige som daglig forsøgelse oc giffuer til kiende / Der skulde Fule komme ned aff lucten eller Engle aff Himmelen oc bespise de Christne / for end de skulde dø aff hunger. Gud haffuer end nu aldrig forladet nogen / Som forlod sig paa hannem / Men hand giffuer dem alt det de haffue behoff til Legeme oc Siel / Troen / Kierlighed / Haab / Tolmodighed oc Bestandighed vnder Kaarsset / Velsignelse i alt det legemlige oc Aandelige gode / Syndernis forladelse / oc det euige Liff / Amen.

Den XVI. Søndag effter Trinitatis / Epistel / Ephe. iiij.

Jeg beder eder / kiere brødre / at i skulle icke bliffue mistrøstige for min bedrøffuelse skyld / der ieg lider for eder / huilcken der er eder en ære.

For den skyld bøyer ieg mine knæ / for vor HErris Jesu Christi Fader / som er den rette Fader / offuer alt det der kaldis Fader i Himmelen oc paa iorden / at hand skal giffue eder krafft / effter sin herligheds rigdom / at i kunde bliffue

bliffue stercke formedelst hans Aand / i det induortis Menniske / oc Christum at bo formedelst Troen i eders hierter / oc formedelst kierlighed bliffuer rodfeste oc grundfeste/ At i kunde begribe met alle Helgen / huilcket der er det brede/oc det longe/oc det dybe/ oc det høyge/ Oc kiende at det er meget bedre/at elske Christum/end vide alting / At i kunde opfyldis / met allehonde Guds opfyldelse.

Men den som kand offuerflødelige giøre offuer alt det/der wi bede eller forstaa/ effter den krafft/ som arbeyder i oss/ Hannem vere ære i Menigheden/ som er i Christo Jhesu/altid/fra euighed til euighed/Amen.

Huad giør S. Paulus i denne Epistel?

Effter at S. Paulus haffuer faare denne Epistel/i det første oc andet Capittel til de Epheser/prisit predicke Embedit/ oc met store drabelige Ord indført/huad nytte/krafft oc visdom/ia huor meget got samme Embede fører met sig/da giffuer hand nu fremdelis til kiende/huor omhyggelig hand er for dem/at de skulle kunde beholde samme Euangelij predicken/ der de haffue anammet aff hannem/oc icke lade slide sig der fra. Oc det giør hand i tuende maader/ Først trøster hand oc formaner/ Der nest beder oc ynsker hand.

Huor faare trøster oc formaner hand de Epheser?

Den Bog om Apostlernis gierninger giffuer nock til kiende/ huor flitig S. Paulus vaar at predicke oc lære i Epheso/dislig ist huad hand leed der for Guds Ord skyld/baade aff Jøder oc Hedninger / oc besynderlige aff den Guldsmid Demetrio. Hand taler oc om j. Corinth. xv. At hand stridede i Epheso met vilde Diur/huilcke hand bleff kast faare/at opsluge. Oc effterdi hand reysde fra Epheso til Jerusalem/oc bleff der fangen/ oc kom fengzlit til Rom/ da vilde hand minde de Epheser end

ser end en gong/ paa sin møye oc arbeyde/ lærdom oc predicken/ scriffuet dem fordi denne Epistel til/ formaner dem/ at de ville bliffue bestandige i Euangelij lerdom/ oc icke forarge sig paa hans bedrøffuelse oc fengzel/ som paa en werlig ting/ som de falske Apostler vnderuisde dem.

Huilcke ere de ord/ hand trøster oc formaner met?

Der faare beder ieg/ siger Paulus/ at i icke bliffue lade for min bedrøffuelse skyld/ der ieg lider for eder/ huilcken der er eder en ære. Lige som hand vilde sige. Holder fast ved den lerdom/ der i lerde aff mig/ oc forarger eder icke/ naar de falske Apostler/ sige/ See Paulus predickede faar eder/ oc talede store Ord/ huorledis hand vaar vdsent aff Christo selff/ oc haffuer giort mere/ end alle andre Apostler/ oc i haffue rosit saa megit aff hannem oc huldit aff hannem. Hand skulde alene gielde oc vere i anseelse/ Huor er hand nu? Huad kand hand nu hielpe eder? Der ligger hand i Rom/ oc er icke aleniste fordømt til døden aff Jøderne/ men er ocsaa i den grumme Keyseris Neronis hender. Haffue wi icke lenge siden sagd/ at det skulde faa saadan en ende met hannem. Nu er hans roff nedlagd/ der hand brugede imod huer mand. Vaare hans lerdom ret/ oc hand selff saadan en ypperlig Christi Apostel/ da lode Gud icke saadant vederfaris hannem. Lader denne forargelse/ siger Paulus/ icke forferde eder Lader oss vere fangne/ lide angist oc bedrøuelse/ vere i ære eller beskemmelse/ oc bliffuer io ved det/ som ieg predickede faar eder huilcket i vide/ at det er Guds Ord/ oc Euangelion.

Er oc denne formaning end nu nyttelig?

Ja visselige. De Christnis kaarss oc pinactelighed er offuermaade spotteligt oc foracteligt faar Verden/ støder de skrøbelige faar hoffuedit/ naar bedrøffuelse gaar paa. Thi de tencke/ at Gud er dem vred/ oc lader komme saadan pine oc plage offuer dem/ fordi/ at de forstyrre den almindelige fred i Verden oc giøre wrolighed. Men hoss de Christne/ skal pine oc plage holdis for en herlig ting. De skulle glæde sig/ naar som de bliffue besuarede met mange fristelser/ genuordighed/ forfølgelse/ bedrøffuelse oc singdom. Oc vide som S. Paulus siger Rom v. At bedrøffuelse fører taalmodighed/ taalmodighed forfølgelse/

forfølgelse

forfølgelse forhaabelse/men forhaabelse beskemmer icke. Jeg lider icke for eder/siger hand / som en Misdedere / Men som Jesu Christi Tienere. Fordi haffue i ingen beskemmelse aff min pine/men ære.

Huad er det for en ære/at du ligger i fengzel/Wi haffue der mere vanære oc blusel aff?

Det er sant. Faar Verden kand de fattige Christne ingen støre vanære vederfaris/ end at deris Predickere oc Sielesørgere/aff huilcke de skulde haffue lerdem oc trøst/saa skendelige omkomme. Men faar Gud er det i sandhed en stor ære/der i kunde rose eder aff/oc pucke oc tradze der paa. Thi det samme der mand vil laste/forhaane oc skende eder met/ kunde i omuende oc sige. Lige der paa veed ieg/at denne lerdom er ret oc Guds Ord. Thi det skal saa gaa Guds Ord/at det skal straffis oc forfølgis aff Dieffuelen oc aff Verden / oc alle de som det anamme/oc henge der ved/skulle nyde den samme lycke.

Met huilcke Ord beder oc ynsker hand?

For den skyld bøyer ieg mine knæ/faar vor HErris Jesus Christi Fader/som er den rette Fader i Himmelen oc paa Jorden. Tilforn gaff S. Paulus til kiende/huad de Christne i Epheso skulle giøre/for hans skyld. Nu giffuer hand til kiende huad hand giør/for deris skyld/oc siger/at hand beder for dem. Det hører icke aleniste en Apostel til/oc den som er i Predicke embedet/at predicke Guds Ord/men hand skal ocsaa trolige oc aluorlige bede for Almuen at de aleniste icke flitelige kunde høre oc anamme Ordet/men ocsaa/ naar de haffue det anammit/ bliffue der bestandige hoss indtil enden. Lige saa vigede vor HErre Jesus Christus alene bort i ørcken / at giøre sin Bøn/ Marci. j. oc Johan. vj.

Huor paa skulle wi giffue act i denne Pauli Bøn?

Paa try ting. Først / huorledis Paulus skicker sig i sin Bøn. Der nest/til huem hand beder. Det tredie/huad hand beder om.

Huorledis skicker. S Paulus sig i sin Bøn?

Hand bøyer sine knæ/oc opløffter wden tuil sine hender til Gud/ oc bad ocsaa aluorlige baade met Hierte oc Mund.

Lige saa bad Kong Salomon i Templet/ falt met baade knæ paa Jorden/ faar Herrens Altere/ oc vdracte sine hender til Himmelen/ iij. Regum. viij. Lige saa bad oc Christus i Vrtegaarden/ falt ned paa sit Ansict oc sine knæ. Saa formaner oc Paulus. j. Timo. ij. Jeg vil at mend skulle bede paa huer sted/ oc opløffte hellige hender/ vden vrede oc knur.

Til huem beder S. Paulus?

Til vor HErris Jesu Christi Fader/ Paa Jorden er intet venligere/ kierligere oc sødere naffn/ end Fader. Der faare lerde oc Christus oss at bede. Fader vor/ du som est i Himmelen. Det Ord/ Fader/ Opløffter vort hierte til Gud/ saa/ at wi forsee oss alt got til hannem/ at hand vil hielpe oss/ som sine kiere Børn/ oc som en from Fader/ giøre oss i alle maade det beste/ alligeuel wi det icke end fortiene.

Huad beder S. Paulus om?

Hand beder/ at den gode Fader vil aff naade forlene de Epheser disse try stycker Først/ en krafftig sterck Aand/ som dem kand styrcke i alle fristelser/ pine oc modgang/ Lige som Dauid oc beder Psalm. lj. Trøste mig met din hielp/ oc den frimodige Aand beuare mig. Oc saadant giøris vel behoff. Thi naar Gud tager sin Aand bort/ oc drager sin haand fra oss/ da ere wi forderffuede. Men naar hand holder oss vnder sin beskermelse/ oc styrcker oss met sin Aand/ da ere wi Dieffuelen oc al Verden stercke nock/ Roma. viij.

Der nest/ it trofast hierte/ der Christus skal bo vdi/ met Faderen oc den hellig Aand. Lige som Christus haffuer loffuit oc tilsagd Joh. xiiij. Huad kand oss Christne vere mere nytteligt til vor salighed/ end at wi her paa Jorden skulle vere Guds bolig/ Paradis/ Lysthuss/ ia hans himmerige/ oc haffue vor daglige omgengelse/ met Gud Fader/ Søn/ oc hellig Aand. Det ere hielpe some Gester/ de komme icke tomhende/ de saa drage de oc icke bort vden tacknemelighed. Lige som de i deris tilkommelse føre met sig/ en stor rigdom aff det Guddommelige gode/ naade oc gaffuer/ Saa lade de oc effter sig/ al benedidelse/ velsignelse oc salighed.

Det tredie/ en hiertelig broderlig kierlighed/ formedelst

huilcken

huilcken de kunde indplantis oc rodfestis i Christi menighed. Christus haffuer intet vissere tegn giffuit paa Christendommen/end ret broderlig kierlighed/Johan. xiij.

Skal oc huer predickere saa bede ?

Effter dette Exempel / skal oc huer Predickere bede / at Gud vil forlene de Christne disse try stycker/En starck Aand/it trofast hierte/oc broderlig kierlighed. Thi disse try stycke/haffue de største fristelser paa Jorden.

Huad er det/at hand siger. paa det i kunde begribe/huilcket der er det brede/det lange/det dybe/ oc det høyge ?

Hand beder oc ynsker/at Gud vil forlene de Christne i Epheso den naade/at de kunde visselige tro oc icke tuile/at Guds hielp/raad oc trøst/Guds godhed/naade oc barmhertighed/ vdrecker sig alleuegne offuer alle Creatur/ia offuer alle langhed/bredhed/dybhed oc høylighed/fra Himmelen ned i Jordens affgrund/Fra østen indtil Vesten/fra Synder indtil Norden. Saa/at der er intet i Himmelen/paa Jorden/vnder Jorden/saa langt/dybt/bræt/høyit/ der Christi mact icke recker sig hen/ der hand icke kand hielpe oc trøste. Oc dette er alle Christne en stor trøst/at de skulle icke fryete sig for Dieffuelen/Verden/Døden/Synden oc Helffuede/Vere sig i vand ild/ luct/ iord/lige som Gud icke kunde oc vilde redde oc hielpe dem. Thi Gud er alleuegne. Oc der er ingen sted/ huercken i Himmelen eller paa Jorden/ eller vnder Jorden/der Gud icke er/ som oc den cxxxix. Psalme siger. Huort skal ieg gaa hen faar din Aand etc. Til denne store/almectige/ euige/ stercke Gud/ der kand offueruettismere giøre/end wi bede om eller forstaa/ viser S. Paulus oss til/oc formaner aluorlige/at wi skulle loffue/ære oc prise hannem/for denne hans wsigelige store naade oc godhed/ ia altid tacke hannem met hierte oc mund/at hand skal stedze ville/ naar oss trenger i disse stycker/ beuare oss met alle Christne/ i Troen/ i kierlighed / i taalmodighed vnder kaarsset oc i modgang / oc forlene oss sin Guddommelige naade timelige her paa Jorden / oc giffue oss effter dette Liff euig glæde oc salighed/AMEN.

Den XVI. Søndag effter Trinitatis/Euangelium Luce. vij. Cap.

OC det begaff sig det effter / At Jhesus gick til en Stad / kalledis Nain / Oc der ginge mange met aff hanss Disciplar met hannem/oc meget Folck. Oc der hand kom nær til Stadzporten/ See/ Da bar mand en død vd / som var sin Moders eniste Søn/ oc hun var en Encke / Oc meget folck aff Staden gick met hende/ Oc der HErren saa hende/ynckedis hand offuer hende/ oc sagde til hende/Græd icke. Oc hand traadde til oc rørde ved Baaren/oc de som bare stode. Oc hand sagde/ Du vnge Dreng/ Jeg siger dig / stat op/ Oc den Døde reysde sig op/ oc begynte at tale/ Oc hand gaff hans Moder hannem. Oc der kom en redzel paa dem alle/oc de prisede Gud oc sagde/Der er en stor Prophete opstanden iblant oss/oc Gud haffuer besøet sit Folck/ Oc denne tale om hannem røetedis i det gamske Jødiske Land/oc i alle omliggende Land.

Huad holder dette Euangelium oss faare?

Try stycker. Først/en erlig brug oc hederlig skick met de Dødis begraffuelse. Der nest denne Enckis sorge oc elendighed/ huis eniste Søn der var død. Det tredie/Christi godhed oc velgierning/som trøstede hende igen/oc opuacte hendis Søn fra de Døde.

Huad skick oc seduane var der hoss de Dødis begraffuelse?

Det var seduanligt baade hoss Jøder oc Hedninge/at de haffde en almindelig sted vden for Stæder til deris begraffuelsis sted.

Haffue wi oc it Exempel der paa?

Abraham kiøbte en Ager aff Ephron Gen. xxiij. Til sin Hustruis Saræ begraffuelse/Der bleff ocsaa Abraham/Jsaac/Jacob/ oc Joseph begraffne der effter. Lige bleff ocsaa Lazarus begraffuen vden for Betania/ Joh. xj. Oc Christi graff var vden for den Stad Jerusalem Joh. xix. Oc her bescriffuis i dette Euangelio at de bare Enckenis Søn hen vd aff Staden.

Ligger der da saa stor mact paa/huorledis/oc paa huad sted nogen begraffuis?

Alligeuel Jorden/oc alt det paa Jorden er/hører HErren til/Oc det hielper den Døde lidet til Salighed/huor/oc paa huad sted hand bliffuer begraffuit/ Saa er det dog tilbørligt oc ret/at de Christne skulle haffue en erlig sted til begraffuelse/som er affskild oc vdeluct fra alt bulder/Oc verdslig handels misbrug/paa det de kunde haffue en paamindelse der aff/at de ocsaa ere dødelige/ oc skulle fordi tencke til at rette oc bedre sig/offuergiffue Synden/oc giøre aluorlig Penitentze/Jtem/at de skulle betencke de dødis Opstandelse oc det euige Liff/der skal følge effter. Thi der huilis vden tuiffl/i begraffuelsens sted / mange fromme menniskers Legeme/ huilcke der ere idel Helligdom/ja den hellig Aands Tempel oc bolig. Derfaare kallede ocsaa de Gamle Kirckegaarden/Cemiterium/ it Soffuehuss/ Oc Jøderne kallede hannem Beth Caim/Det er/de Leffuendis huss/ Fordi at fromme Gudelige Mennisker huilis der/ oc Soffue i Guds fred/oc skulle opueckis igen paa den yderste dag/til det euige Liff.

Huorledis bescriffuis denne Drengs Jordefred i dette Euangelio?

Saa siger Lucas / Det begaff sig at Jhesus gick til en Stad / kalledis Nain / oc mange aff hanss Discipler ginge met hannem/oc meget Folck. Oc som hand kom nær til Stadsporten / See / da bar mand en Død vd/ Som

var sin Moders eniste Søn / oc meget Folck aff Staden gick met hende.

Var der da oc stor Aluorlighed hoss saadan be⸗graffuelse?

Ja visselige/De giorde icke som Letophagi/de kaste deris Døde hen i haffuet/oc mente / at det var lige meget / huad heller de raadnede i Jorden / Bleffue opbrende i Ild / eller fortærede i Vand. De giorde icke heller som nogle Epi⸗cureer giøre / som slebe deris Døde hen / wden al erlig⸗hed / Lige som it raadet Aatzel / en død Hest eller Asen / oc huercken siunge eller bede / Ja de gnisse oc fnisse den stund/ oc bruge megen løssactighed hoss begraffuelsen. Huad got kunde saadanne Mennisker tencke/sige eller tro om de Dødis Opstandelse/ oc det euige Liff? Det er en besynderlig platte paa Jorden/At wi enten falde for meget til den høyre eller til den venstre side. J Paffuedømmet brugede mand saadan pral hoss de Døde/met Processe/ Begengelse/ Sielemesse/ Vigiliis/ at Ringe oc Offre etc. Lige som Christus selff haffde veret Død. Men nu Euangelium er opkommet igen/vil mand aldelis ingen tieniste giøre de Døde/oc en hederlig begraffuelse haffuer dog stor loff oc priss i Scrifften.

Huor faare skal de Christnis Jordeferd vere hederlig?

For tre sager skyld.

Huilcken er den første?

At mand skal see / at der haffuer veret en ret broderlig kierlighed iblant de Christne/iblant Foreldre oc Børn/Venner oc Nabo / Det er icke it ringe tegn til Christelig kierlighed/ Huor Venner/ Nabo / oc andre fromme Christne/ følge Lijg til deris leyersted oc met deris neruerelse pryde begraffuelsen/ Ja/det er en besynderlig barmhiertigheds gierning/at glæde sig met de glade/Græde oc vere bedrøffuer met de bedrøffue⸗de. Saa begræd Abraham sin elskelige Sara. Jsraels Børn Joseph / Mosen / oc Aaron. Oc Christi Disciple Stepha⸗num.

Huilcken er den anden Sag?

At Mennisken skal haffue en paamindelse/til at betenc⸗ke deris

ke deris stackede skrøbelige leffnet / oc at de ocsaa skulle en gang dø. Der faare siger Predickeren Salomon/Det er bedre/ at gaa til grædehuset/end til Gildis huset/ Thi it Menniske mindis der paa sit endeligt/Oc den leffuende betencker/hvad der vil følge effter. Oc Jhesus Syrach siger i den Dødis persone/Betencke Menniske din dom/lige som det gick mig/Saa skal det ocsaa gaa dig/Mig i gaar/dig i dag.

Huilcken er den tredie sag?

At wi met saaãdne Ceremonier som skeer hoss begraffuelsen/ skulle beuise vor tro oc vort haab/der wi haffue til den tilkommede Opstandelse. Der faare skulle wi icke ansee de Christnis graffuer / Som en wren verstyggelig ting / Men som en deylig velluctende Vrtegaard / i huilcken der er icke planted andet/ end idel deylige Rosen oc Lilier / som skulle imod den lystige Sommer/det er/paa den yderste dag/grønis oc blomstris / at den gantske Verden / oc besynderlige Guds vdualde Børn / skulle haffue glæde der aff / oc see deris lyst der paa.

Hvad Mennisker vaare der hoss denne Drengs begraffuelse?

Fireslags Mennisker. I. Den døde Dreng / der de bare vd aff Staden. II. Drengens Moder en Encke/som fulde sin Søn til graffuen/oc begræd hannem. III. Folcket som gick aff Staden met hende. IIII. Christus/som kom der til met sine Discipler/ oc forbarmede sig offuer denne Encke/ oc opuacte hendis Søn fra de Døde/oc gaff hende hannem igen.

Huor faare græd denne Quinde?

For tre sager skyld. Først/ at hendis eniste Søn var død. Det er icke Foreldre saa stor sorge/naar deris børn dø bort i vngdom/Som at dø/naar de ere opuoxne/oc Foreldre skulde haffue hielp oc trøst aff dem / besynderlige i deris allerdom.

Der nest / Var det hendis eniste Søn haffde hun hafft flere Sønner/da haffde det icke veret hende saa stor en sorge/ Men nu er al trøst wde.

Den tredie sag / Hun var en Encke / En Quinde er aff naturen it skrøbeligt kar/blødhiertet oc mistrøstig/ kommer nu den wlycke der til/at hun mister sin Hosbonde/da er hun en arm

en arm forladen Encke haffuer hun oc Børn / Sønner eller Døttre/der hun ſkulde haffue hielp oc trøſt aff i ſin ælendighed/oc de dø ocſaa hen/da er der ſorge offuer ſorge/oc hun er aldelis trøſteløſſ oc hielpeløſſ. Saa ſkede det her met denne Quinde/Først miſte hun ſin Hoſbonde/ Der neſt ocſaa ſin eniſte Søn / oc haffuer nu huercken Hoſbonde / Barn eller noget Menniſke hun kand haffue trøſt aff/Oc effterdi det bleff ocſaa regnet oc actet hoſſ Jøderne for en ſtor ſtraff aff Gud/ Ja for en forbandelſe/at Foreldre døde bort/oc lode icke Børn effter ſig/ Da kunde hun vel ſaa tencke oc ſagd/ See / ieg er ocſaa en aff de forbannede Quinder/der Gud er ſaa vred paa/ at hand vil huercken lade mig beholde Naffn eller Sæd paa Jorden/Gud vil oprycke mig met rod altſammen/Min Hoſbonde er død/Min eniſte Søn lige ſaa/ oc ieg ſkal ſelff følge ſnart effter/Der haffuer viſſelige icke veret andre tancker/end lad graffuen graffuis/ſtoppe ned/ ſkrabe paa oc klappe met ſkulen/Oc der ſom nogen haffde ſagd til hende/ver til freds Quinde / græd icke/din Søn ſkal faa til Liffs igen/oc opſtaa/ Saa haffde hun dog ladet ſig tycke/at det haffde veret wtroligt/oc aldelis holdet det for en wmuelig ting/ Ja hun ſkulde vel ſagd/ O mig arme Quinde/haffue i end nu lyſt til at beſpotte mig i min ſtore ſorrig oc elendighed/ Jeg haffuer vel ſorrig nock alligeuel/ lader mig betemme/ oc begræde min ælendighed/ oc beſpotter mig icke der til/ det vaare mere mueligt at Himmelen før ſkulde falde/end at min Søn ſkulde bliffue leffuende igen/oc opſtaa/Oc det ſkeer alligeuel/Som hun tencker der mindſt paa / da kommer Chriſtus/oc opuecker hannem/ oc giffuer hende hannem Leffuende igen.

Dette var viſſelige it hiertelight Exempel paa Chriſti kierlighed:

Ja wi kunde her paa mercke/oc ſee Guds godhed/naade oc barmhiertighed/ at Chriſtus ſaa kommer her ret ſom det var tid/oc hielper denne arme bedrøffuede Encke. Chriſtus lader ſig her ſee/huor mectig hand er offuer Døden oc Helffuede/oc huorledis hand er til ſinde imod arme farladne Menniſker/ Her er ingen ſom beder for denne fattige Encke/ eller giffuer Chriſto

hendis nød tilkiende/icke beder hun heller selff/saa talis her icke heller huercken om hendis tro/eller om hendis gierninger/ oc alligeuel der hun var i største angist oc nød/oc bespent met saadan sorrig oc bedrøffuelse/at hun icke tenckte andet/end at Himmel oc Jord haffde veret vrede paa hende/oc hun kunde icke heller andet tencke/ effter det hun saa oc fornam vduortis/ Da kommer Christus vbeden / oc opuecker aff naade hendis døde Søn/oc giffuer hende hannem leffuende igen/Der bleff hun atter saa glad/at hun tenckte icke andet/end Himmel oc Jord/bierge oc dale/alle Creatur haffde veret lystige oc glade met hende/al hendis sorrig oc angist forgick/oc forsuant i it øyeblick.

Huorledis tröste Christus denne bedröffuede Encke?

Der vor HERRE Christus saa hende/ynckedis hand offuer hende/oc sagde til hende/Græd icke/oc hand gick til/oc rørde ved Baarn/ oc de som baare stode stille. Oc hand sagde/ du vnge Dreng/ieg siger dig/ stat op/ oc den døde reysde sig op/oc begynte at tale/ Oc hand gaff hanss Moder hannem igen.

Der høre wi/at Christus er en HERRE offuer Liffuet oc Døden/Hand er den rette Mestere/hand kand lettelige helbrede/det kaaster hannem ekon it eniste Ord/der met fordriffuer hand al Soet oc Siugdom/Hand kand giøre Rigdom aff armod/ sundhed aff siugdom/Liffuit aff Døden.

Huad giorde Folcket til denne vnderlige gierning?

Der kom en fryct paa dem alle/oc de prisede Gud/oc sagde/Der er en stor Prophete opstanden iblant oss/oc Gud haffuer heimsøgt sit Folck/ Oc denne tale om hannem/kundgiordis i det gantske Jødeland/oc i alle omliggende Land. Dette er fructen aff Guds vnderlige gierning oc iertegen/Thi naar Guds ord/iertegen oc vnderlige gierninger anammis oc fattis met it ret trofast hierte/da lærer mennisken/at kiende Christum rettelige/Huor som Christus nu rettelige bliffuer begynt/der følger idel tacksigelse/loff oc priss/Der skal da Menniskèn sige/ Gud haffuer icke besøgt oss i vrede / Men met sin naade/ oc giffuer oss en stor Prophete/ja icke en Prophete/men sin elskelige

Søn/til

Søn / til en Frelſere / ſom ſkal befri oſſ fra Dieffuelen / Dø-
den / oc Helffuede / Huorfaare ſkulde wi icke tilbørlige tacke
ſaadan en Frelſere/oc gierne lide alting for hans ſkyld? Huor
er nogen/det beuiſer ſig ſaa kierlige oc venlige imod oſſ/ja der
giør oſſ ſaa meget got / Som denne Frelſere Chriſtus? Lad
Jøderne vente deris Meſſiam/Tørckere priſe oc forlade ſig paa
deris Mahomet/ſaa ſkal dog al deris forhaabelſe vere forgeff-
uis/Wi forlade oſſ paa Guds Søn/vor HERRE Jheſum
Chriſtum/ſom er Veyen/Sandhed oc Liffuit/ hand ſkal icke
beſuige oſſ.

Huad ſkulle wi beſynderlige lære aff dette Euangelio?

Først/at alt det oſſ vederfaris/ huad heller det er got eller
ont/det kommer aff HErren/Det onde for vore Synder ſkyld/
eller til en prøffuelſe oc forſøgelſe/eller at Guds ære ſkal der
met obenbaris/Men det gode/aff blot naade. Wi ere almin-
delige ſaa til ſinde/At naar Gud giør beſt imod oſſ/beuiſer oſſ
mange velgierninger/oc vdøſer ſin naade offuerflødelige offuer
oſſ/da ere wi ſaa arme ælendige Menniſker/at wi icke kunde
vide hannem tack der faare.

All den ſtund wi ere karſke oc helbrede/acte wi Gud lidet.
Men naar hand en gang tager ſin haand fra oſſ/ Lader oſſ
falde i ſiugdom/ tager vor ſyn eller hørelſe fra oſſ/ Lader oſſ
bliffue vanføre paa hender eller føder/Da kunde wi førſt ki-
ende / huor kaaſtelig en ting det er / at vere karſk oc ſund/
paa Legeme/Oyen/Hender/Føder/ Wi ville icke kiende Gud/
naar wi ere kaarſke oc helbrede/der faare ſkulle wi kiende han-
nem i wlycke/ſiugdom/oc modgang. All den ſtund wi haffue
Guds gaffuer i henderne/da acte wi dem intet/Men naar de
ere bortte/da vilde wi gerne haffue dem igen/oc acte oc holde
aff dem/oc det der da for ſilde.

Gick det oc denne Encke ſaa?

Ja viſſelige. All den ſtund hendis Hoſbonde leffde/be-
tenckte hun icke en gang/huor ſtor en Guds gaffue det var/at
haffue en Hoſbonde/ſom hende kunde klede/føde oc beſkierme/
Hun tenckte/ Huad er det beſynderligt at haffue en Hoſ-
bonde / haffue io vel andre Quinder ocſaa Hoſbønder /
Men der

Men der hand var Død/Da saa hun først oc fornam/Huor stor en Guds gaffue hun haffde mist. Lige gick det saa met Sønnen/der hand leffde/Da tackede hun icke en gang Gud/oc mente at hun haffde Gud aldelis intet behoff/Saa kommer nu Gud/oc lærer rettelige hende op at see/hand tager baade Hosbonde oc Søn fra hende/oc giør hende aldelis saa ælendig/at hun veed sig huercken hielp eller trøst. Nu vilde hun gierne giffue Gaard oc grund/Gods oc Pendinge/oc alt det hun haffde/der som hun kunde kiøbt sig sin Hosbonde oc Søn til bage igen/Men det er forgeffuis/der som Christus icke haffde trøstet hende/Da haffde hun vel bleffuet wtrøstet/saa lenge hun haffde leffuet.

Handler oc Gud end nu saa paa Jorden?

Ja/Gud lader sin Soel skinne offuer Gode oc Onde/Men huor mange Mennisker ere der vel/som ere Gud tacknemmelige for saadan sin godhed oc velgierning? Den ene stiel oc røffuer/Den anden myrder oc dræber/Den tredie liuger oc besuiger/At de giøre icke andet end besmitte Guds deylige Creatur/met derys Synd oc ondskab/Effterdi hun skin daglige/da acte wi det intet/Men lode Gud hende en gang vere borte tre eller fire Maaneder/da skulde mand høre it iammerligt klagemal/rob oc skrig paa Jorden/Men effterdi Gud er saa offuermaade mild/oc met baade hender vdøser sit gode/oc giffuer huer mand offuerflødelige/korn/queg/oc alting/da acte wi det intet/wi tacke icke heller/ja wi misbruge det meget mere/Oc det som skulde opuecke oss til Guds kundskab/oc giffue aarsage til loff oc tacksigelse/det bliffuer oss en aarsage til euig forderffuelse/Gud giffuer mange skickelige Børn/som vel vaare bequemde til Lerdom/huilcke den Christne Kircke kunde haffue hielp oc trøst aff/hand giffuer ocsaa timelig næring oc Rigdom der til/Men den skendige gerighed er saa stor/At Foreldre icke ville kaaste paa saadanne Børn/at de kunde optuctis erlige oc lære boglige konster/Naar Gud nu seer saadan wtacknemmelighed/Da tager hand baade Foreldre oc Børn bort aff Jorden/oc giffuer andre samme Gods Pendinge/eller tager dem ocsaa bort/oc lader Verden vere vred/saa lenge hun vil.

Straffer

Straffer da Gud aleniste de Onde oc Wtacknemmelige?

Gud seer vndertiden igennem fingre met de Onde oc Wgudelige/ oc lader dem leffue i lyst oc glæde/ Lige som de ginge i en Rosengaard/ oc diss imellem sticker hand sig imod de fromme/lige som hand vaare dem aldelis vred/oc vilde ingen naade beuise dem/som det skede met Job/lige stiller Gud sig ocsaa vndertiden/som hand vaare vred paa sine Christne/oc de wgudeligis oc Verdens besynderlige Ven / Men lige som de Fromme icke skulle forferdis aff den vrede hand truer dem met/saa skulle de Wgudelige vocte sig/oc icke tro saadan hanss Venskab for meget vel. Thi at alt det gode hand beuiser de onde/det er idel vrede oc wgunst/Oc det onde som vederfaris de fromme/er idel naade oc barmhiertighed/oc vederfaris dem ekon til en forsøgelse/ om de oc vilde vere taalmodige/oc bliffue bestandige vnder Kaarsset.

Er dette Euangelium Encker oc Faderløse trøsteligt?

Ja visselige/ Christus giffuer i dette Euangelio til kiende/ at hand vil vere Enckers oc de Faderløssis/ Verie/ Patrone/ Beskiermere oc Formyndere/ i al deris trang oc nød/oc dette beuiser Gud met thuende ting.

Først/at hand for deris skyld gaff en besynderlig Lou oc Bud/Exo. xxij. Seer til/siger hand/At i icke giøre Encker/ oc Faderløse offuerlast/giøre i dem nogen offuerlast/da skulle de robe til mig/ Saa skal ieg da vdøse min vrede/ oc straffe eder / at eders Hustruer skulle bliffue Encker/ oc eders Børn Faderløse.

Der nest/At hand giffuer dem en besynderlig foriettelse/ i huilcken hand kalder sig Enckers Dommere oc de Faderløssis Fader/ Hand siger ocsaa/ At hand vil anamme Encker/ Faderløse / Fremmede / oc Elendige / oc vere dem naadig / Oc huad hand tilsagde dem/det beuisde hand ocsaa met gierningen. Hand beuarede den Encke i Sarepta/ formedelst Propheten Eliam/ i den suare dyre tid. iij. Reg. xvij. Den Encke. iiij. Reg. iiij. beuarede Gud førmedelst Eliseum / met liden Olie. Halp icke Gud vnderlige den Encke Judit / at hun myrde den grumme Tiran Holofernem? Prisis icke den

Prophetinde Anna ſtorlige i Euangelio Luce ij. Fordi at hun førde it ſmuct leffnet oc haffde en Chriſtelig omgengelſe. Priſer icke Chriſtus ocſaa den arme Vidue Luce. xxj. Oc roſer hende offuer alle de andre ſom lagde deris Offer i Guds kiſte/ Lige opueckte ocſaa Chriſtus denne Enckis Søn igen/ fra de døde/ oc gaff der met tilkiende/ at hand vil beſkytte oc beſkierme Encker/ oc Faderløſe Børn i al deris nød oc modgang/ Ja/ icke aleniſte Encker oc Faderløſe/ Men ocſaa alle dem/ ſom ere i angiſt oc bedrøffuelſe/ thi hand rober Math. xj. Kommer til mig alle i ſom arbeyde oc ere beſuarede/ ieg vil vederquege eder/ i denne Verden/ met min naade oc velſignelſe/ oc i den tilkommende met euig glæde oc herlighed/ Amen.

Den XVII. Søndag effter Trinitatis/ Epiſtel/ Ephe. iiij.

KJere Brødre/ Jeg ſom er fangen i HErren/ formaner eder/ At i ville vandre/ lige ſom det er eders kald tilbørligt/ der i ere kallede i/ met al ydmyghed oc ſactmodighed/ oc met taalmodighed/ Oc den ene fordrage den anden i kierlighed/ Oc verer flitige til at holde enighed i Aanden/ formedelſt fredſens baand. It Legeme oc en Aand/ lige ſom i oc ere kallede/ til it haab i eders kald. En Herre/ en Tro/ en Daab/ en Gud oc allis (vore) Fader/ ſom er offuer eder alle/ oc formedelſt eder alle/ oc i eder alle.

Huad giør S. Paulus i denne Epiſtel?

Effterdi hand i de fremfarne Capitteler gaff til kiende/ huad Euangelion er/ huorledis det er forſeet aff Gud i euighed/ bleff forhuerffuit oc vdgick formedelſt Chriſtum/ oc haffuer ſaa lagd Chriſtendommens grunduol/ formedelſt Troen/ da

bygger hand nu der paa/ i de efterfølgende Capittel / de rette Christelige gode gierninger / giør en herlig formaning/ til de Christne i Epheso.

For huad sag giorde hand denne formaning?

At hand vilde minde de Epheser paa sit fengzel oc bedrøffuelse/der hand leed for Euangelij skyld/oc dem til gode oc til ære/At de ocsaa skulde fordi ære Euangelion/met deris leffnit oc omgengelse. Der paa kunde wi mercke / huor stor omhyggelighed den hellige Paulus haffde for alle Menigheder/at hand oc forglemmer sin egen pine oc modgang/oc vender sine tancker der hen mit vnder kaarssit/at kircken kand alleuegne bliffue styrcket/trøstet oc besørget.

Huilcken er S. pauli formanelse?

Hand siger saa. Jeg som er fangen i Herren/formaner eder/ at i vandrer/lige som det hører til eders kald/i huilcket i ere kallede met al ydmyghed etc. Her taler S. Paulus om deChristnis almindelige kald/oc setter fem stycker. Først / Huo der kallede oss Christne. Det andit/huor til. Det tredie/Huor met. Det fierde/ huorledis wi skulle leffue oc vandre i vort kald. Det femte/ huor faare wi skulle saa vandre i vort kald.

Huo kallede oss?

Den almectige euige barmhiertige Gud / som haffuer det Naffn aff godhed. Thi at i Gud er idel godhed/naade oc barmhiertighed/oc den samme godhed er saa rijg oc offuerflødig i Gud. at hun vdgyder oc vdbreder sig/ i alle Creatur/i Himmelen oc paa Jorden.

Huor til haffuer Gud kaldit oss?

Til sit Rige / oc det euige Liff / at wi skulle vere Guds Børn/Christi Brødre oc Metarffuinge/oc arffue Himmelen aff naade. Der faare skulle wi oc beskicke vort leffnet saa i denne Verden / at Guds naffn oc Ord kand prisis der aff. Lige som Christus siger Matthei. v. Mennisken er io der til skabt/at hand skulde vere Guds billede/oc lige der til/at Gud vil oc formedelst hannem bliffue bekynt. Der faare skal det vere de Christnis høyeste sorrig/at Guds Naffn skal icke formedelst dem vanæris.

Huor met

Huor met kallede Gud oss?

I mange maade/formedelst atskillige middel oc veye/baade induortis oc vduortis.

Huorledis kalder hand oss vduortis?

Først/ formedelst de legemlige Creatur. Thi alt det Gud haffuer skabt i Himmelen oc paa Jorden/det skabte hand altsammen/at hand der met vilde kalde oc biude oss til sig/at wi formedelst de syunlige Creatur skulle komme/til den wsyunlige Guds kundskab/som skabte alle Creatur.

Der nest / formedelst mangfoldige fristelser / gienuordighed/forfølgelse bedrøffuelse/angist iammer/ ælendighed/siugdom / fattigdom / oc anden wlycke oc straffe / som Gud tilskicker oss/ Som pestilentze/ dyr tid/ krig/ oc andet saadant/ met huilcke stycker Gud driffuer oc tilskynder oss/at wi skulle paakalde hans hielp oc trøst/oc hannem skal giffuis aarsage til/at hielpe oss.

Huorledis kalder Gud oss induortis?

Formedelst god formanelse oc induortis atuarsel/ia formedelst gode inskiudelser oc tancker/huilcke Gud giffuer oss ind/enten formedelst en god Aand eller vor egen Samuittighed/ eller formedelst det Guddommelige ords hørelse. Oc sandelige/der som wi vilde følge dette venlige Guds kald oc giffue act paa den induortis atuarsel/da haffde hand icke behoff at besøge oss met det vduortis kald. Men effterdi wi foracte Aandens indskiudelse/da nødis wi til/som mand siger/ Compelle intrare Der Hidzer Gud saa mange hunde paa oss/belader oss met saa megen bedrøffuelse oc angist/at wi endelige nødis til at følge/oc faa end ingen tack der til.

Huorledis skulle wi vandre i vort kald?

Wi skulle vandre i ydmyghed/sactmodighed/i taalmodighed/i kierlighed/ oc Aandsens enighed.

Huad er ydmyghed?

At ingen ophøyer sig offuer den anden/ingen foracter den anden/lige som hand vilde vere noget mere/end andre/at den ene kommer før end den anden met ære at beuise/lige som Christus lærer Matthei. xx. Oc for denne dydsoffuertrædelse bleff Engelen forskuden aff Himmelen.

Huad er sactmodighed?

At ingen lader fortørne sig til at offuerfalde den anden i vrede/grumhed/met Ord eller gierninger/met at det gaar alle vegne venlige til/ i omgengelse/Ord oc gierninger.

Huad er taalmodighed?

At ingen heffner sig selff/men setter heffn ind til Gud/oc lader hannem straffe.

Huad er kierlighed?

At den ene fordrager den anden/oc holder hannem hans brøst oc skrøbelighed til gode. Lige som Christus offte holt sine Discipler deris brøst oc daarlige bøner til gode.

Huad er Aandsens enighed?

At wi ere endrectige i troens lerdom/oc i reen kierlighed/saa at Troen bliffuer retsindig/wforfalskit/ret oc reen/at hun icke delis/haffdelen til Gud/oc halffdelen til Creatur/at wi icke opreysse tho Frelsere/Christum/oc Menniskens gierninger/at wi icke sette tuende Meglere/Christum oc Helgen/icke tho Daabe/Christi oc Munckis/ icke dubbelt skick paa det høyuerdige Sacramente/Christi/oc Paffuens. Oc at kierlighed er broderlig icke falsk/at hand gaar icke aff it suige fult affgunstigt hierte/men aff it kierligt fredsommeligt hierte/wden al suig imod Venner oc Wuenner.

Huor faare skulle wi vandre i ydmyghed/sactmodighed/taalmodighed/iKierlighed oc Aandsens enighed?

S. Paulus setter sagen/oc siger. It Legeme oc en Aand/lige som i oc ere kallede/ til haab i eders kald. En Herre/ en Tro/en Daab/en Gud oc allis (vore) Fader/som er offuer eder alle oc formedelst eder alle/oc i eder alle.

Huad vil hand met disse Ord?

Hand vil saa meget sige. Efftterdi wi Christne ere allesammen lemmer til it legeme/oc delactige i alt det Himmelske oc aandelige gode/oc haffue alle it ligende fæ/som er/en Gud oc Fader i Himmelen/en Herre oc Frelsere/ it Ord/Daab oc Tro/oc in Summa/en saligghed. Da skulle wi oc holde oss/som Brødre oc Søstere / vnder den samme Fader / oc vor Herre Christo. Oc

to. Oc huad naade oc gaffuer huer haffuer anammet aff Gud/ skal hand dele met andre/ at tiene/ hielpe oc trøste sin Neste met Det er Guds skick oc befalning / det vil hand saa haffue.

Er oc denne enighed nyttelig?

Ja visselige/ Paa denne enighed kiender mand aleniste den rette Christelige kircke. Thi huor som mand endrectelige handler oc bruger en Tro/ en Dvab/ haffuer it vidskab om Gud Fader oc Christo/ det er den eniste rette Guds kircke/ den rette Catholica eller Apostoliske Kircke/ Wanseendis / huad forskel oc skilsmisse der er paa det vduortis legemlige leffnit/ eller paa vduortis skick/ seder oc Ceremonier. De som icke haffue denne lerdommens/ oc Troens enighed i Christo/ men opuecke wsamdrectighed / oc forargelse/ formedelst Menniskens lerdom / oc deris egne vdualde gierninger/ De ere icke den rette Christi Kircke/ icke heller hendis lemmer/ men Christi menigheds forderffuere/ oc haffue deris Dommere. Der faare huo som vil vorde salig/ oc komme til Gud/ hand skal lade sig finde i denne Guds Kircke/ oc vere inplantet i Hende. Fordi at woden denne Kircke/ bliffuer ingen salig. Gud hielpe oss/ at wi kunde findis i denne Kircke/ AMEN.

Den XVII. Søndag effter Trinitatis/ Euangelium/ Luce xiiij.

OC det begaff sig/ at Jhesus kom ind i en aff de øffuerste Phariseers Huss/ paa en Sabbath at æde Brød/ Oc de toge vare paa hannem. Oc see/ der var it Menniske faar hannem/ som var Vatersottigt Oc Jhesus suarede oc talede til de Scriffikloge oc Phariseer oc sagde/ Er det oc ret/ at helbrede om Sabbathen? Oc de tagde stille Oc hand tog paa hannem/

oc helbrede hannem / oc loed hannem gaa. Oc hand suarede / oc sagde til dem / Huo er iblant eder hues Oxe eller Asen der falder i Brønden / oc hand icke strax drager det op om Sabbaths dagen? Oc de kunde icke giffue hannem suar der paa igen.

Oc hand talede en lignelse til Gesterne / der hand merckte / huorledis de vdualde at side øffuerst / oc sagde til dem / Naar nogen biuder dig til Brøllup / da sæt dig icke øffuerst / at der skal icke nogen tid / en hederligere end du / vere beden aff hannem / Oc der kommer den / som indbød dig oc hannem / oc siger til dig / Giff denne rum / oc du skalt da met blusel side nederst. Men naar du biudis / da gack bort / oc sæt dig nederst / paa det / at naar den kommer som dig indbød / skal sige til dig / Ven / flyt dig hen op / Saa skalt du haffue ære faar dem / som side met dig til bords. Thi huo sig selff ophøyer hand skal nedtryckis / Oc huo sig selff nedtrycker / hand skal ophøyis.

Huad handlis her i dette Euangelio?

Disse try stycker besynderlige / Først helbreder Christus it Vatersottigt Menniske om Sabbathen. Det andet / Hand forsuarer denne gierning / hoff de forgifftige Phariseer oc Skriffklaage. Det tredie / Hand giffuer smuck lærdom / Huorledis mand skal skicke sig i Gilde oc Gestebud.

Naar

Naar helbrede de Christus den Vatersottige?
Paa Sabbathen.

Huor helbredede hand hannem?
Jen aff de Öffuerste Phariseers Huss/der som hand var til gest/ oc oed brød.

Er det da sommeligt at giøre gilde oc Gestebud?
Baade Gud oc Mennisken tilstede at gilde oc gestebud maa skee/at Folck kunde giøre venskab tilsammen/oc haffue god samdrectighed. Derfaare haffue de ocsaa Priuileger oc frihed/at mand skal icke regne alting til pricke/ eller tage huert ord met staalhandske/ som der talis oc handlis/ oc fordi haffue oc saa de Gamle sagd/Det som talis hoss Bordet/skal icke komme offuer dørterskelen/Men det skal vere sagd vnder Rosen / Oc denne erlige skick met gilde oc gestebud / haffue Phariseer giort til intet / Lige som anden Guddommelig oc Menniskelig skick/Oc der som de skulde veret glade met Christo/side de oc formule/lure effter hannem/oc staa effter hanss liff.

Huad giør Christus hoss saadanne farlige Mennisker?
Hand far frem/oc vdretter sit Embede/som hannem var befalet aff Faderen/ oc helbredede dette Vatersottige Menniske/ som stod der for hannem.

Huorledis kommer den Vatersottige ind i Phariseerens huss?
Hanss store nød oc trang driffuer hannem / Der faare gick hand wkaldet ind i Phariseerens huss/der hand hørde at Jhesus var der/oc var til freds heller de vaare vrede eller blide/ Aff huilcket stycke wi ocsaa kunde mercke hanss tro.

Huor aff var hand kommen til denne tro?
Aff det gode røcte/hand haffde hørt om Christo/huorledis hand var saa god oc from en Mand/som gierne vilde hielpe huer mand/der begerede hanss hielp/Der aff fattede hand saa en tro/at hand gick ind i Phariseerens huss/ stod der/ oc tog sig det intet til/ at de knurrede/ oc saae vredelige paa hannem/ Hand tenckte/ Den samme Jhesus / som haffuer hulpet saa mange arme ælendige Mennisker / Blinde / Halte / Døffue/ Dumme/oc Spedalske/lader mig icke gaa fra sig wden trøst/ formedelst denne tro bekommer hand/ det hand er begierendis.

Huad giorde da Christus?

Før end hand helbrede den Vatersottige/giorde hand sig en Disputats oc holt Ord met de Pharifeer oc Scrifftklaage/der sade oc toge vare paa hannem.

Huor faare toge de vare paa hannem?

Der som hand vilde helbrede dette Vatersottige Menniske/om Sabbathen/da vilde de beklage oc beskrige hannem/som den der vilde bryde oc til intet giøre Louen/vilde hand oc icke hielpe hannem/Da vilde de beskrige hannem/at hand var wmild oc wbarmhiertig effterdi hand vilde icke hielpe dette arme ælendige Menniske/ oc kunde dog vel hielpe.

Huad giør Christus til saadanne forgifftige anslag?

Hand kiende deris falske hierte / der faare spurde hand dem at/om det var ret/at helbrede om Sabbathen? Met dette spørsmaal ere de alerede fangne/Thi at haffde de suaret/Ja det er ret/da haffde Christus sagd/Hui tage i da vare paa mig/i arge skalcke oc hyskelere? Men nu de tie stille/ da offuervinder hand dem met deris eget Exempel/oc siger/huo er iblant eder/ huis Oxe eller Asen der falder i Brønden/ oc hand icke strax drager det op om Sabbaths dagen lige som hand vilde sige/ Giøre i saa met it wskelligt Creatur/ en Oxe eller Asen/som neppelige/ maa vel ske/er tre eller fire Gyldene verd/ Huor fore skulde icke da ieg giøre det meget mere/met it fornumstigt Menniske/ huilcket den gantske Verden icke kand betale/Er io Sabbathen giort for Menniskens skyld/oc icke Mennisken for Sabbathens skyld? Saa er ocsaa Menniskens Søn en Herre offuer Sabbathen.

Huad suarede Scrifftkloge oc phariseer?

Lucas siger/At de kunde icke suare hannem der til/oc bliffne beskemmede for alle Mennisker.

Haffuer da Christus met disse Ord afflagd/ oc til intet giort Sabbathen?

Ney/lige som Christus met dette Jertegn icke brød eller giorde imod Sabbathen/saa afflagde hand icke heller met disse Ord Sabbathen/besynderlige hoss Jøderne. Thi hand var icke kommen at opløse Louen/Men at fuldkomme hende/ Math. v. Hand straffer aleniste Phariseerens store misbrug/ at de

at de hulde mere aff Sabbathen/end Gud haffde befalet/De beknytte Sabbathen saa strengelige/at de oc icke kunde fordrage/at Christus halp it armt siugt Menniske/oc de hulpe dog selff deris Queg aff Dige oc Graffuer om Sabbathen/ Ja de haffde offuer Guds bud giort megen anden paaleggelse/ Som var/at mand skulde icke gaa offuer nogen Ager eller Eng om Sabbathen/at Sæd eller Græss skulde icke traadis ned/ Item/mand skulde icke klyffue op i noget Træ/oc plocke eble eller anden fruct der aff Item/icke ride paa nogen Hest/Icke stryge eller giøre kleder rene/icke heller kaage/ oc stege Eble eller Pærer hoss Ilden/oc mange andre geckelige gierninger/ huilcke Jøderne end nu bruge daglige/ oc mene at de skulle giøre Gud en stor tieniste der met/Huad Gud haffuer befalet/ det lade de staa til bage/Men huad de haffue selff paalagd/ det holde de strengelige/at Christus vel sagde ret/Matth.xxiij. De sij it myg/oc opsluge it Camel.

Ere oc de Christne plictige til at holde Sabbaten/ Lige som Jøderne?

Sabbathen var Jøderne saa strengelige buden / at de maatte icke giøre nogen vduortis gierning/eller arbeyde noget met henderne om Sabbathen. Thi saa befalede Gud Exod. xx. Sex dage skalt du arbeyde/oc giøre al din gierning/ Men den siuende dag er HErrens din Guds Sabbath/da skalt du ingen gierning giøre/icke din Søn/icke din Dotter/icke din Suend/icke din Pige/icke dit queg/icke din Fremmede som er inden din Stads porte. Der faare bleff oc den fattige Mand/ som sanckede tørre sticket om Sabbathen/affliffuit Num. xv. Men met disse ord i Louen haffde Gud icke forbudet/at mand io vel maatte hielpe it armt Menniske eller Queg om Sabbathen. Thi saa staar der screffuit i Louen/Du skalt komme ihu Menniske/at du skalt hellige Sabbathen/ det er/ at du skalt haffue hellige tancker or ord/oc giøre hellige gierninger/ Nu er det ocsaa en hellig gierning/oc giøre sin Neste til gode/oc hielpe hannem i hanss nød/ Der faare er det icke forbudet.

Ere da ocsaa wi Christne plictige til at holde Sabbathen?

Sabbathen er vel foruent oc indskicket paa en anden dag

 hoss oss

hoss oss Christne / Men icke afflagd / Thi at lige som Gud huilde sig den siuende dag aff alle sine gierninger / der hand haffde giort / Saa vil hand ocsaa / at wi met vore Børn / Tiunde oc Queg / skulle vere stille oc huile oss / den siuende dag / Thi effterdi Gud haffuer skabt alle Creatur oc er en HErre der offuer / da vil hand icke tilstede / at wi aldelis skulle forderffueden i grund met dagligt arbeyde som nogle gerige stimpere alderig legge deris Tiunde oc Queg saa meget arbeyde paa / at de vilde io gierne mene / oc lade dem huercken haffue huile om hellige eller søgnedage / Ja de giffue deris Tiunde icke saa lang frist aff arbeyde / at de en gang kunde gaa til Kircke oc høre Guds Ord / Ja de gaa icke selff til Kircke / de tage heller vare paa deris gerighed / oc reysse vd paa deris forhuerffuing oc komme det gantske Aar icke en gang eller tho til Predicken / Ja nogle bande oc lade ilde / naar der komme hellige dage / at de skulle vere stille / oc kunde icke komme til arbeyde.

Dette er it forferdeligt stycke?

Ja visselige / Huorledis kunde saadanne Mennisker triffuis? Huad got kunde de giøre? Effterdi at de Mennisker kunde neppelige bliffue bestandige oc fromme / som gaa daglige til Predicken oc høre Guds Ord / Saadanne Mennisker nyder offte en gantske Stad / Ja it gantske Land ont at / thi der er ingen lycke eller salighed hoss saadanne Mennisker / Gud tager sin naade fra den / oc straffer dem / baade timelige i denne Verden / oc euindelige i det tilkommende Liff. Derfaare skal Christelig Øffrighed baade i Land oc Stæder see grandgiffuelige til / at Søndagen holdis hederlige hellig met tilbørlig ære oc herlighed / aff alle deris Vnderdanne / at de da øffue sig besynderlige i hellige gierninger / Icke at mand skal side oc huge bag kackelonen / eller ligge oc solbage sig i varmt Solskin / eller føre sig i de beste kleder / æde stæg oc haffne kræsne retter / gaa til Øltapperskens huss eller i Vinkelleren / slemme oc demme / Men holde stille aff Synd / gaa til Kircken / høre Euangelium oc Guds Ord / anamme det høyuerdige Sacramente / oc bede for al Christendommens nødtørfftighed / Disse ere de Christnis rette huile dage. Oc findis

der nogen der icke vil skicke sig som nu er sagd / Men vil leffue fortredelige effter sit eget hoffuet / driffue omkring oc spacere den stund det Guddommelige Embede vdrettis oc skeer i den Christne forsamling/oc i Kircken/eller side den stund i kruhuff eller Vinkellere / eller i andre maade handle imod Guds bud / oc giøre obenbare forargelse / Den samme skal Øffrighed aluorlige straffe/oc icke besuare sig met fremmede Synder / Thi saa mange Vnderdane / som formedelst deris wlydighed/ falde i it wgudeligt leffnet / forherdis der vdi/ oc bliffue fordømde/oc øffrighed icke ville straffe deris wlydighed oc wgudelige væsen/den skal øffrighed giøre strengt regenskab faare/paa den yderste dag/ Gud skal kreffue deris blod oc fordommelse aff Offrigheds hender/Fordi at de vaare forsømmelige oc vilde icke straffe / Men naar Øffrighed bruger aluorlige straff der imod/oc det vil icke hielpe/da skulle genstridige Vnderdane selff suare til deris fordømmelse oc Øffrighed er wskyldig der vdi.

Hand vil nu Christus giffue til kiende met dette Jertegen?

Hand vil giffue til kiende/huorledis wi skulle skicke off met Louen/huorledis wi skulle vdlegge oc formelde hende/effter kierlighed oc vor Nestis nødtørfftighed/huilcken kierlighed oc nødtørfftighed der skulle vdlegge alle Louer oc Bud/thi hoffuetsumen aff Louen er kierlighed aff it rent hierte. j. Tim. j.

Haffue wi oc der Exempel paa i Scrifften?

Ja visselige. Moses fordrog Jsraels Børns Omskerelse/ ved fyretiue Aar i Ørcken / indtil de komme ind i det forjette Land/ Huem hadde giffuit Mosi den mact/at hand skulde forholde Guds Bud effter den rette tid? Nød oc Kierlighed/Thi de skulde huer Dag vere beridde til at reyse/ naar Gud bad dem drage frem. Dauid oc de som vaare met hannem / ginge ind i Guds huff/ oc ode Skue brød / huilcke Presterne burde alene at æde. Huor faare gaff da Presten Abimelech hannem samme brød? Trang bryder Jern/Nød bryder Louen. Christus helbrede arme Menniske om Sabbathen/ som haffde veret sing i atten oc tiue Aar/Joh. v. Oc den som var blind fød / Johan. ix. Oc her i dette Euangelio den

Vatersottige / Huor faare giør hand det om Sabbathen? Fordi at der var trang oc nød paaferde. Lige som Moses nu skicked de sig met Omskerelsen / Dauid met Skue brød / Christus met den Lamme / Blinde oc Vatersottige om Sabbathen / Saa skulle wi ocsaa vdlegge oc formilde alle Louer / effter kierlighed oc nødtørfftighed. In summa / Louen skal vige kierlighed / Ja / naar en Lou vil gaa imod kierlighed / da skal hun nedleggis oc intet gielde.

Huad lærdom giffuer Christus i dette Euangelio?

Hand giffuer smuck lærdom / som er nyttelig til det vduortis leffnet / til en Verdslig omgengelse oc erlig skick.

Huilcken er den første lærdom?

Der hand merckte / Huorledis Gesterne vdualde at side øffuerst / sagde hand til dem / Naar du bliffuer indbuden aff nogen til Bryllup / Da sæt dig icke øffuerst etc.

Huad haffde Christus met saadan børne handel at giøre? Huad haffde hand behoff at tage sig det til, huilcken der sad øffuerste eller nederst? Kunde hand intet andet predicke / dat kunde ligge mere mact paa?

Det er vist / At Christus kom icke fordi til Verden / at hand vilde scriffue Menniskten nogen Lou faare / Huorledis de skulle side / staa / bygge / plante eller kiøbsla / Oc hand vil alligeuel / at alt saadant skal gaa smuct / skickelige / erlige / tuctelige / oc reddelige til / at ingen skal forarge eller giffue den anden aarsage til Synd / Oc alligeuel det giør ingen salig / naar nogen binder sin ven eller Nabo til gest / huad heller hand sidder øffuerst eller nederst til bords / Saa vil dog Gud / at der skal holdis en erlig skick iblant Mennisken / at der kand vere fred / enighed / samdrectighed oc en god forligelse iblant dem / at ingen skal ophøye sig offuer den anden ingen hade oc bære affuind til den anden / Men at wi skulle elske huer andre som Brødre oc Søstre vnder en Fader / Oc at den ene skal komme førend den anden met ære at beuise.

Huad setter hand for en straff?

Hand setter baade straff oc betalning / oc siger / Huo sig selff ophøyer / hand skal nedtryckis / Oc huo sig selff nedtrycker / hand skal

hand skal

hand skal ophøyis/Ja Christus lader høre sig Matth. xxiij. at hand ocsaa vil straffe saadan/met den ewige Ild/Dissligist Luce. xj. siger hand/Ve eder Phariseer/Som ville gierne side øffuerste i Scholer/oc ville gierne hilsis paa torffuet.

Huilcken er den anden Lærdom?

Hand sagde til den/der hannem haffde indbudet/Naar du giør Middags maaltid eller Nadere/da skalt du icke kalde dine Venner etc.

Huad skulle wi da giøre? Skulle wi icke binde vore Venner oc Nabo til oss/ oc giøre dem til gode igien/Som før haffue giort oss got? da regnis wi at vere wtacknemmelige/ oc binde wi dem/da giøre wi imod dette Euangelium?

Suar. Christus straffer icke her Gestebud oc Verdskab/ at gode Venner/fromme Nabo oc Slectinge komme tilsammen i kierlighed oc venskab / met tuct oc i Guds fryct / hand siger icke heller/at det er synd at biude Gester/efftersdi mange fromme Forfædre/ som Loth/ Abraham/ Isaac/Jacob/Dauid Salomon/Thobias etc. Offte bøde deris gode Venner oc Nabo/til gest/oc beuisde den alt got/ære oc dyd/saa/at de ocsaa høyelige prisis der faare i Scrifften/Der faare forbiuder Christus aldelis intet saadanne Samsæde oc Gestebud/Men hand straffer her Phariseers Gestebud som bøde aleniste deris iessnlige/de ypperste Prester/Phariseer/ Scrifftkloge oc Øyenskalcke/ til Gest / oc forglemde aldelis de fattige / Som den rige Mand giorde/Luce. xvj. Der loed den arme Lazarum dø aff hunger for sin døer. Men huo som vil giøre it ret Christeligt Gestebud / hand skal holde sig effter Christi ord / Esa. lviij. Du skalt bryde dit brød for den hungrue / oc føre dem som ere ælendige/ind i dit huss/Seer du nogen nøgen/da skalt du klede hannem/oc vnddrag dig icke fra dit Kiød/Da skal dit liuff frembyrde/som en morgens Stierne/oc din forbedrelse skal snart voxe / oc din retferdighed skal gaa frem for dig/oc Herrens herlighed skal tage dig til sig/i sit Rige/det er ind i det ewige Liff/ Amen.

Den XVIII. Søndag effter Tri-nitatis/Epistel/j. Corinth. j.

KJere Brødre/Jeg tacker min Gud altid paa eders vegne/for Guds naade/som eder er giffuen i CHristo JEsu/at i ere formedelst hannem/giorde rige i alle stycker/i al lerdom/oc i alt forstand/lige som predicken om Christo oc er bleffuen krafftig i eder/saa/at eder fattis intet paa nogen gaffuer/Oc vocter ekon paa vor HErris Jesu Christi obenbarelse/huilcken der oc skal beholde eder fast indtil enden/at i skulle vere wstraffelige paa vor HErris Jesu Christi dag. Thi Gud er trofast/formedelst huilcken i ere kallede/til hans Søns Jesu Christi vor HErris samfund.

Huad giør S. Paulus i denne Epistel?

Der hand haffde ført de Corinther til Euangelium/oc vende nu ryggen til dem/oc reisde bort/da bleffue der mange Secter/oc alting vaar foruent oc wskickeligt baade i lerdom/oc leffnet. Denne last oc brøst/haffde S. Paulus i sinde at straffe de Corinther hart faare/oc tode dem met skarp lud. Men hand giør dog som en from Predickere/hand begynder smuct venlige/oc setter dem faar øyen/det gode de haffue anammit formedelst Euangelion/at paaminde dem der met/at de skulle vere Gud tacknemmelige/oc hannem til ære/lære oc leffue endrectelige/oc vocte sig fra Secter oc forargelse.

Huorledis begynder hand denne Epistel?

Hand siger saa. Jeg tacker min Gud altid for eders skyld/for Guds naade/som eder er giffuen i Christo Jesu/at i ere formedelst hannem/giorde rige i alle stycker/etc.

Huad vil hand met disse Ord?

Hand vil saa meget sige. Kiere Brødre/betencker dog/

huor stor

huor stor naade oc mange gaffuer eder ere giffne aff Gud/icke for lonsens eller eder retferdigheds/fortienstis oc gierningers skyld/huor met i haffue io ingen aarsage til/at rose eder selff/ eller giøre Secter/Men aleniste i Christo/ oc for hans skyld/ skede eder alt saadant/ formedelst Euangeliũ predicken. I ere ocsaa blefne rige i hannem i alle maade/saa at eder fattis intet aff alt det i haffue behoff/wden aleniste at i skulle vente den salige dag/naar Christus skal selff skinbarlige obenbare sig faar eder/met alt det himelske gode/ der i nu haffue anãmit i Troen.

Detre et i sandhed en smuck sactmodig formaning?

Ja visselige. Hand vil der met locke dem til/at de skulle acte Euangelion for det ypperste ligende fæ. Oc det giør hand formedelst sit egit Exempel i det hand selff for sin egen persone paa deris vegne tacker Gud/oc vil saa opuecke dem der met til tacknemmelighed/At de dog skulle tencke til bage/ huad de tilforn haffue verit / oc huad de nu formedelst Euangelion haffue anammet/oc vocte sig / at de icke saa forglemme det iammer de haffue verit vdi/oc denne neruerendis naade/oc falde der fra igen/til den gamle blindhed. Lige som det allerede skede iblant dem formedelst deris Partier oc Secter/huilcke der enten aff kiedsamelighed icke mere actede Euangelion / oc den store naade/eller søge oc vdualde noget andet. Dette Pauli Exempel skulle alle Predickere følge/ icke straffe synd oc last aff vrede eller had/men aff it Faderligt hierte/at mand kand mercke oc fornemme deris sactmodige/venlige hierte/besynderlige hoss de godhiertige Mennisker. Der kommer da megen fruct oc stort gaffn aff.

Huad hører en predickere til?

Try stycker/Først at hand skal flitelige lære sin Almue i Guds Ord. Det andet/at hand skal flitelige bede for sin Almue/ at Gud vil giffue dem den hellig Aand/at de kunde anamme den Guddommelige lerdom/oc skicke deris leffnit der effter. Det tredie/at hand ocsaa skal tacke Gud / at hand saa naadelige haffuer ladet hans Sognefolck lære at kiende Christum rettelige. Dette samme giorde Christus selff gantske flitelige Matthei. v. oc xj. oc Johan. xvij.

Huad hø-

Hvad hører Almuen til at giøre?

Ocsaa try stycker. Først/ at de skulle flitelige høre Guds Ord/ oc skicke deris leffnit der effter. Det andet/ at de skulle bede for Ordsens Tienere at Gud vil styrcke oc beuare dem i deris Embede. Det tredie/ at de skulle tacke Gud for de velgierninger oc det gode hand haffuer giffuit dem i sit hellige Euangelio/ at de icke skulle findis wtacknemmelige. Disse try stycker brugedis almindelige i den første Kircke.

Brugis disse stycker oc end nu?

Herre Gud/ ney. Mand finder vel Kircketienere oc Predickere/ som icke predicke Guds Ord/ men Menniskens lerdom faar deris Almue. De bede oc icke at Gud vil giffue dem sin Aand/ at de kunde anamme Euangelion/ men meget mere/ at de kunde bliffue hoss det forderffuelige Papisteri. De tacke oc Gud icke for deris Almue kiender Christum/ men begiere at de maatte bliffue hoss den gamle vildfarelse oc Muncke drøme. Saa finder mand oc mange Folck/ som icke ville høre Guds Ord/ men meget heller løgn oc Fabel. De bede oc icke Gud/ at hand skal styrcke de rette Predickere/ men meget mere/ at hand vil beuare løgnpredickere oc falsk Lærere. De tacke Gud oc icke for Euangelio/ men ynske meget mere/ At Dieffuelen met sin løgn/ kand bliffue Gud. Saa skicker nu Verden sig.

Er icke dette it gruselige væsen?

Ja visselige. Hør fremdelis/ huorledis det staar nu i verden. Troen er vdsluct/ kierlighed forkølit/ Guds Ord vndertryckis. Wi skulde haffue en stadig tro til Gud oc tiene vor Neste met kierligheds gierninger. Saa vende wi det aldelis om. Wi ville betale Gud met gierninger/ huilcke hand haffuer icke behoff. Oc sette troen til Menninsken til huilcken hun icke hører. Menniskens paafund gielder mere hoss oss/ end Guds Ord. Effterdi da Gud seer saadant it wskickeligt væsen hoss oss/ da foruender hand oc alting for oss. Der skulde vere en almindelig Christelig kierlighed hoss oss alle/ saa er der ekon idel had oc affuind. Huer elsker sig selff/ eller den/ der hand kand haffue fordel aff/ der effter behielpe wi oss met disse Ordsprock. Tibi proximus esto, Charitas incipit a se ipsa. Sørge før dig

selff/ ver

selff/ver dig selff bæst/ der met bliffuer Christelig oc Broderlig kierlighed til bage. Christi kundskab oc hans salige ord er oc bliffuit foractelig paa Jorden. Mand læss megit heller i den Hedning Aristoteles / oc i Paffuens Decretal/i Sophisteri/ oc andre Menniskis paafund/end i Euangelio oc den Guddommelige Scrifft. Der aff ere Læsere/Vdleggere/Lærere/oc Predickere bleffne idel Hedninger/vid mindre aff Christo/aff Troen/kierlighed/haab/ aff Scrifften/ Euangelio oc Sacramente/end it Træbillede.

Huo haffuer her skyld vdi?

Vor wtacknemelighed. Der som wi skulde haffue Troens Predickere/ere gierningers Predickere. Der som wi skulde haffue kierlighed/er had oc tuedract. Der som wi skulde haffue Troens enighed/ere idel Secter oc Partier. Der som wi skulde haffue it fridsomeligt roligt leffnit/er idel wfred/fryct oc redzel. Oc fordi vaare det vel høy tid/at wi tackede Gud/som end nu haffuer beuarit oss i saa farlig en tid.

Huorfore tacker Paulus Gud for de Corinther?

Fordi at Gud haffde giort dem Rige/icke legemlige/men aandelige. De haffde anammit Euangelio/trode paa Christum/haffde Syndernis forladelse/troen/oc Aandsens mangfoldige gaffuer/ saa at dem fattedis ingen gaffue/ oc de haffde intet mere behoff/ end det eniste/at Herren skulde selff komme/ oc frelse dem fra alt ont.

Denne rigdom acter Verden intet?

Det er vist. Naar verdzlig Mennisker haffue deris kister fulde aff klæder/Laer oc lofft fulde aff Korn/kielleren fuld aff Vin/taske oc pung fulde aff pendinge/da tencke de icke stort paa det Himmelske oc euige gode. Men hoss dem som kiender en gang sandhed/oc rettelige smagede det Himmelske gode/ haffuer det sig megit anderleds. Skal deris hierte mettis/ da skal det icke ske aff it forfengeligt ligende fæ / huilcket Tyffue stiele/Mul Opæde/Rust fortærer/men met det Himmelske euige ligende fæ / den Guddommelige naadis ligende fæ/ huilcket Christus deler saa rigelige met oss formedelst sit Ord.

Huad kand S. Paulus stort rose de Corinthers Rigdom oc Gaffuer/efftterdi der vaare saa mange Secter oc Partier iblant dem?

Der er ingen Menighed saa reen/at der ere io falske oc onde iblant. Thi at lige som klinte vil altid vere iblant det rene Korn/oc Muse skarn iblant Peffuer/saa ere altid de onde iblant de fromme. Huo som nu vil ansee oc dømme Kircken der effter/ at der end nu findis noget skrøbeligt eller wrent iblant de Christne/hand mister baade Euangelium oc Christum/oc finder aldrig nogen Kircke. At der ere end nu nogle skrøbelige oc wfuldkomne/oc nogle icke tro/det giør Daaben/Euangelio oc Kircken aldelis ingen skade/ men dem selff.

Huorledis beslutter S. Paulus denne Epistel?

Hand siger saa. Gud er trofast/ formedelst huilcken i ere kallede/til hans Søns vor HErris Jesu Christi samfund. Tilforn sagde S. Paulus. Tager vare paa vor HErris Jesu Christi obenbarelse. Der motte de haffue sagd. Huo kand gladelige vente Christi obenbarelse paa den yderste dag? Der suarer hand til/oc siger. Christus skal holde eder fast indtil enden/at i skulle vere wstraffelige/ paa vor HErris Jesu Christi dag. Lige som hand vilde sige. Bliffuer ekon stadige i Troen/ kierlighed/ oc i Christi kundskab oc bekiendelse/ saa skal her intet fattis/Gud holder vel det som hand haffuer tilsag eder. Nu haffuer hand io tilsagd Johan. iij. At huo som tror paa Guds Søn/hand haffuer det euige Liff. Der kunde de atter suarit til. Det er vel saa/hand haffuer det io tilsagd/men maa vel ske icke oss/huo velgiøre oss viss der paa? Der til suarer Paulus/ oc siger. Gud er trofast/formedelst huilcken i ere kallede/etc. Som hand vilde sige. Huad som Gud haffuer begynt i eder/ der holder hand eder vel ved indtil enden/ der som i selff icke formedelst vantro falde der fra. Thi Guds Ord er icke omskiffeligt / som Menniskens Ord/men det bliffuer euindelige. Hannem vere loff / priis oc ære/ AMEN.

Den XVIII. Søndag effter Trinitatis/ Euangelium/ Matthei. xxij.

DEr Phariseerne hørde/ at Jesus haffde stoppet munden paa Saduceerne/ forsamlede de dem. Oc en aff dem / som var en Scrifftklog / fristede hannem/ oc sagde/ Mestere/ huilcket er det ypperste Bud i Louen? Da sagde Jhesus til hannem/ Du skalt elske Gud din HERRE/ aff gantske Hierte/ aff gantske Siel/ aff gantske sind/ Det er det ypperste oc største Bud. Oc det andet er lige som dette/ Du skalt elske din Neste lige som dig selff/ J disse thu Bud henger al Louen oc Propheterne.

Der Phariseerne vaare nu tilsammen/ spurde Jesus dem at/ oc sagde/ Huad tyckis eder om Christo? Hues Søn er hand? De sagde Dauids/ Hand sagde til dem/ Huorledis kalder da Dauid hannem i Aanden / en Herre? Der som hand siger/ Herren sagde til min Herre/ Sæt dig hoss min høyre haand/ indtil ieg legger dine Fiender til en Skammel vnder dine Føder/ Effterdi Dauid nu kalder hannem en Herre/ Huorledis er hand da hanss Søn? Oc ingen kunde suare hannem it ord/ der torde oc ingen ydermere spørge hannem at noget effter den dag.

Huor vdi staar dette Euangelium?

J tuende Spørsmaal / Det første Spørsmaal er Louen anrørendis / Det andet / hører til Euangelium / Oc disse thu Spørsmaal skal huer Christen vide at suare redelige til. Først/ Huad Loued er/ huor til hun er nyttelig/ oc huad hun vdretter oc forarbeyder. Der nest/ Huo Christus er/ oc huad wi skulle vente oss aff hannem. Huo som icke veed disse thu stycker/ hannem fattis end nu meget/ at hand er icke en Christen. J det første fare Jøderne vild/ J det andet/ fare Papister oc selffgiorde Helgen vild.

Huem giorde det første Spørsmaal?

Det første Spørsmaal giorde en Scrifftklog/ paa alle Phariseers vegne icke i en god mening/ men paa det at hand vilde gribe Christum i sine Ord.

Huor paa kunde wi mercke deris falske mening?

Paa det Ord/ Tentantes/ De fristede hannem/ Thi der ere thu atskillige ting/ at spørge at noget i en god mening/ oc at friste. Den som spør at noget i en god mening/ hand haffuer visselige i sinde/ at hand vil lære noget/ der hand icke veed/ Men den som frister/ hand tencker ont/ oc haffuer intet got i sinde. Effterdi da dette Euangelium siger/ at Phariseer oc Scrifftkloge fristede Christum/ da gaffue deris hiertens ondskab tilkiende/ at de vaare optende i idel had oc mordisk affuind imod Christum.

Huad giorde Phariseerne?

Der de nu vaare allerede en gang offueruundne/ beskemmede oc affuisde om dagen aff Christo/ met det Spørsmaal om Skatpendingen/ Oc saae/ at Saduceerne/ huilcke de haffde suaer affuind til/ vaare nedlagde/ met deris Spørsmaal om de Dødis opstandelse/ da komme de tilsammen igen/ oc raadsloge atter/ Huorledis de kunde gribe Christum i hanss Ord/ oc klage liffuet aff hannem.

Kunde da Christi deylige predicken oc store Jertegen/ intet hielpe hoss Phariseerne?

Aldelis intet. Thi den ondskab som er rodfest i hierte/ lader sig vel til en tid holde til bage (som mand skiul Skalcken i ermet)

kermet) Men aldrig aldelis fordempe eller fordriffue/Jo mere mand lærer oc vnderuiser forherdede oc forstockede Mennisker/ oc siger dem sandhed/ io mere forgifftige/genstridige oc haardnackede bliffue de/Der kunde huercken Christus selff eller hanss Disciple / vdrette noget got hoss dette folck / Saa skulle wi ocsaa paa denne dag lade vaare Phariseer betemme/ oc fordrage dem taalmodelige/deris naffn ere allerede screffne i liffsens Bog/som skulle høre oc følge Christum/Det er oc icke en ringe eller almindelig ting at vere en Christen / thi mange er kallede/ men faa ere vdualde/Matthei. xx. Men wi skulle alligeuel dierffuelige paaminde oc straffe dem/oc wden affladelse giffue dem deris brøst/last/synd oc wdyd til kiende/Som Christus giorde før end hand gick til sin pine oc død Matth. xxiij. Da hand otte gange robte væ offuer dem.

Huor vdi staar Phariseernis beraad?

J try stycker. Først/om huad Spørsmaal de vilde giøre til Christum. Der nest/huo det skal giøre/ en eller mange/eller alle/Nogle mente / at mange skulde offuerfalde/ forferde oc giøre hannem mistrøstig/De andre mente/at det skulde vere bedre at en aff dem skulde gaa alene til hannem/Vunde den samme da vilde de allesammen haffue vundet/oc bære loff oc priss aff den seyer/Men tabte hand oc bleffue offueruunden/ da skulde den skam oc blusel henge hoss hannem selff/de vilde vere wskyldige. Det tredie/Huorledis oc i huad maade de skulde giøre Spørsmaal til hannem/ om de vilde tale hannem venlige til/eller offuerfalde oc offuersuse hannem met haarde Ord/ Effter dette lange beraad/bleff da denne Scrifftklog vduald/ oc fick befalning/at hand skulde gaa sactmodelige til Christum/oc tale hannem venlige til/oc spørge hannem om Louen.

Huorledis giorde hand da Spørsmaal til Christum?

Mestere/ sagde hand/ Huilcket er det ypperste Bud i Louen? Hand kalder Christum en Mestere/oc vilde dog icke vere hanss Discipel/Hand spør huilcket det største Bud er/oc haffuer end nu aldrig fuldkommet det mindste.

Huad suarede Christus?

Hand suarede hannem aff den femte Mosi Bog/Deut. vj. Du skalt elske Gud din HErre / aff gantske hierte / aff gantske Siel/aff gantske sind/Dette er det ypperste oc største Bud/ Oc det andet er lige som dette/Du skalt elske din Neste/lige som dig selff. J disse tuende Bud/ henger den gantske Lou oc Propheterne.

Dette Bud gaar vijt vd oc befatter meget?

Ja visselige/Jt Mennniske haffuer at skaffe der met al sin liffs tid / Thi det vil icke aleniste vduortis fuldkommis met Ord/men Hierte/Sind/tancker/ vilie/ ord oc gierninger/ skulle følgis at oc komme offuer it / ellers er det idel hyckleri/ Louer er Aandelig/siger S. Paulus/Hun vil icke fuldkommis met vduortis gierninger/Hun vil ocsaa haffue begiering/ Aanden oc hiertet/Skal nu hiertens begiering/dragis til Guds kierlighed/ da skulle wi haffue en retsindig tro/ som icke skal henge til noget Creatur/Men gantske oc aldelis til Gud/som til det høyeste gode / Oc skulle wi offuerkomme saadan en tro/da skal den hellig Aand giffue oss hende/ formedelst Ordet/Naar wi nu offuerkomme denne Tro/Da giøre wi veluillige / alt det Louen kreffuer aff oss/ baade i den første oc i den anden Taffle/Da forlader wi oss paa Gud vor HErre/oc tro/ at hand uden al vor fortieniste/aff Naade/vil for Christi skild/ giøre oss salige/Der nest elske wi ocsaa vor Neste/lige som oss selff/tage oss hanss nød til/ giøre gierne det som hannem kand vere behagelight/lade det vere vgiort/som er hannem til fortørnelse/oc fuldkomme saa Mosi gantske Lou.

Huad kaldis det at elske Gud aff gantske hierte?

Hiertet er en begyndelse til al begierlighed / til alle sind oc tancker / Der faare vil dette Bud/ at al vor begierlighed / verelse/sind oc tancker/ skulle aleniste staa til Gud/ Hand er en eniste Gud/hand vil enten haffue oss alsammen/ eller aldelis intet/Oc hand kand icke fordrage/at wi halffdelen tiene hannem/oc halffdelen Verden.

Huad kaldis det at tiene Gud aff gantske Siel?

Sielen er Mennniskens Liff/Saa lærer nu dette Bud oss/ at wi vor gantske liffs tid skulle elske Gud/Icke nogle Aar/

Maanede/dage/Men al den stund wi leffue/indtil enden/en dag oc alle dage.

Huad kaldis det at elske Gud aff gantske sind/oc alle krafter?

Det er saa meget sagd/At wi skulle elske Gud/aff al Legemens oc Sielens krafft/met alle vduortis oc induortis sind/met al vor vittighed oc fornumstighed/met alle vore tancker/ord oc gierninger/Der skal icke noget Creature vere oss saa kiert/enten i Himmelen eller paa Jorden/der wi skulle sette eller elske offuer Gud.

Huad kaldis det oc/at elske sin Neste/lige som sig selff?

Det er saa meget/At wi skulle tage oss vor Nestis nød/armod/singdom/oc al hanss modgang til/lige som det trengde oss selff paa/oc huad som hannem er kiert oc behageligt/det skulle wi giøre/Oc huad som hannem er imod til gremmelse oc fortørnelse/det skulle wi lade vere vgiort/som Christus ocsaa siger/Math. vij. Alt det i ville at Menniskē skulle giøre eder/det samme skulle i ocsaa giøre dem/det er Louen oc Propheterne/lige som hand vilde sige/Huo som retter sit leffnet effter disse Ord/hand haffuer al Louen/oc er visere end alle Jurister/hand giør ingen offueruold eller wret/Men huo som icke leffuer effter disse ord/hand giør ingen mand til gode/Hand skal oc haffue sin egen Samuittighed/Mosen met den gantske Lou/Christum met den gantske Christendom/imod sig/huilcke der skulle fordømme hannem/som den der er alle Louers offuertræderne.

Huem giør det andet Spørsmaal?

Der Phariseerne vaare tilsammen/spurde Jesus dem at/oc sagde/Huad synis eder om Christo/Hues Søn er hand? Effterdi de spurde effter det største Bud i Louen/da spør Christus dem igen/effter den største trøst i Euangelio/huor met hand vil giffue dem at forstaa/at det haffde veret dem meget nytteligere/at de haffde spurt om Christo/formedelst huilcken de kunde bleffuet fromme/retferdige/oc salige/end at de spørge effter Mose/oc effter Louen/som icke vdretter andet/end giør vrede/oc binder meget/oc giffuer dog icke den rette Aand/Formedelst huilcken det kand fuldkommis. Alle Phariseernis Spørs-

maal var om wnyttelige ting/som/om hender oc kar at to/om kleder oc ifføre/oc andet saadant. Men huorledis de skulde komme til HErrens retferdighed/offueruinde Dieffuelen/Døden/Synden/oc Helffuede/lære at kiende Christum/der tencker de gantske lidet paa/Der faare setter Christus dem dette Spørsmaal frem/om Messia/at hand der met vil giffue dem tilkiende/at det er icke meget nytteligt/at spørge effter Louen oc louens Bud/Men haffde veret dem nytteligere/at de haffde spurt effter Christi Euangelium/huilcket der er Guds krafft/som giør dem alle salige/der tro paa/huad heller de ere Jøder eller Hedninger.

Huor effter spør Christus besynderlige?

Hand spurde icke at/om Phariseerne trode/at Messias skulde komme/Thi de viste det vel aff Propheterne/Saa spør hand icke heller/at/om de trode at Messias skulde fødis aff Dauids Slect/thi de viste det ocsaa aff Scrifften/Men hand spør at/om de holde Christum eller Messiam/aleniste for Dauids Søn/det er/for it blot Menniske/eller ocsaa for Guds Søn/oc en sand Gud.

Huad suarede Phariseerne?

De sagde/Dauids/Det er/hand er it Menniske/oc icke Gud/Dette er Jødernis tro oc mening/Oc alligeuel de haffuer mange klare vidnisbyrd i scrifften/at Jesus aff Nazareth/er sand Gud oc Menniske/Saa er dog den forgifftige affuind/blindhed oc forherdelse/saa gruselige stor hoss dem/at de huercken tro Mose/Propheter eller Psalmer.

Huilcken psalme førde Christus her ind?

Den hundrede oc tiende Psalme/huilcken Dauid sang om Christi Kongerige/Huorledis hand skal triumphere oc vinde seyer/aff alle sine Fiender/Oc hand vil end nu giffue Jøderne en gang atuarsel/førend hãd gaar til sin død oc pine/oc formane dem til Poenitentze/lige som hand vilde sige/J ville icke end nu offuergiffue eders ondskab i forsøge end nu al eders Kaanst/surfittighed oc snedighed/at i ville forderffue mig/Men det skal feyle eder/i skulle icke saa lettelige omstøde mig/det siger ieg eder/J skulle snart see mig side/som en HERRE offuer

Himmel

Himmel oc Jord/ oc i skulle vere Fodeskamle vnder mine Føder/ Der som i saa bliffue i eders forderffuelse/ oc icke ville rette oc bedre eder.

Setter Christus oc den gantske psalme frem?

Ney/ Ekon de thu første vers/ oc siger/ Huorledis kalder da Dauid hannem en HErre i Aanden / der som hand siger/ HErren sagde til min HErre/ Sæt dig hoss min høyre haand/ indtil ieg ligger dine Fiender/ til en Skammel vnder dine Føder/ lige som hand vilde sige/ Det er icke seduanligt hoss Mennisken/ At de kalde deris Børn Herrer/ wden de ere i nogen yperlig Stat/ oc besynderlig verdighed/ Nu var io Dauid Jsraels Kong/ Oc der var ingen offuer hannem i det gantske Jødedømme/ Der faare kand mand icke forstaa denne Psalme/ Om nogen aff Dauids naturlige Sønner/ Men aleniste om Guds Søn. Ja Dauid giorde denne Psalme icke aff Menniskelig klogskab/ forstand/ eller visdom/ Men aff den hellig Aand. Efftherdi da / at den hellig Aand vdlegger denne Psalme om Christo/ Ja Christus siger hende oc selff om sig/ huo vil da anderledis vdty oc vdlegge hende?

Huilcket er det første Vers?

HERREN sagde til min Herre / Sæt dig hoss min høyre haand.

Huad vil Dauid met dette Vers?

Hand vil saa meget sige. Min HErre Christus ophøyede sig icke selff/ at hand skulde vere en Herre eller Konge/ som de Eregerige giøre i Verden / der trenge sig selff ind met mact/ eller kiøbe sig Herredomme til met Pendinge / Men hand er bleffuen en Herre oc Konge aff Guds sin Himmelske Faders befalning / Oc fordi skulle i veldige see til/ Huorledis i bruge eders mact oc Herredomme. Christus haffuer eder i sin haand/ mißbruge i eders mact oc velde/ oc bruge Tyranni oc offueruold imod arme Vnderdane/ Da skal Gud siunge Deposuit met eder/ skiude eder aff Dynen i halmen/ løffte eder aff Sadelen/ som hand giorde ved Kong Pharao/ Saul/ Antiocho/ Herodes/ oc andre flere.

 Huad er

Huad er det hand siger?

Sæt dig hoss min høyre haand?

Det er saa meget sagd/Du est min Søn/Gud met Gud/ Der faare skalt du sette dig hoss min høyre haand/Du skalt vere Herre/Konge oc Prest euindelige/Du skalt regnere saa vijt oc brit som ieg selff/offuer alle Creature/i Himmelen oc paa Jorden/Thi Riget er dit/den Kongelige Stol/oc al mact hører dig til/lige som Christus oc selff bekiender Math. xxviij. Al mact er mig giffuen/i Himmelen oc paa Jorden.

Huilcket er det andet vers?

Sæt dig hoss min høyre haand/indtil ieg legger dine Fiender til en Skammel vnder dine Føder/lige som Gud Fader vilde sige/Min Søn/du skalt regnere saa lange/indtil ieg styrter dine Fiender/icke aleniste de legemlige/Men ocsaa de Aandelige Fiender/Dieffuelen/Døden oc Helffuede etc. Met vnder dine Føder/at de skulle vere din fodeskammel/til euig tid.

Det er forferdeligt?

Ja det er visselige forferdeligt/thi der kommer icke ende paa dette leye/Naar nogen kommer i en Verdslig Herris wgunst/Da kand hand vige bort/oc søge en anden Herre/Men den Gud er vred paa/hannem ere ocsaa alle Creatur vrede paa/hand kand ingen sted vnduige/Hand skal ligge vnder Christi Føder/i Helffuedis Ild/al den stund hand sider oc regnerer/det er/euindelige/Thi der skal icke vere ende paa hanss Rige/Luce. j. Saa skal der icke heller vere ende paa det leye vnder hanss føder.

Huad skulle wi nu lære aff dette Euangelio?

Først at Christus er vor Herre/Faderens Søn i euighed/ oc bleff Menniske i den siste tid/aff Abrahæ oc Dauids Sæd/ huilcken der skabte oss paa ny igen/effter wi nu vaare forderffuede/i den første Skabning/formedelst Adams fald/ Huilcken der kiøbte oc forløsde oss fra Dieffuelens/Syndens/ Dødens oc Helffuedis mact oc vold/offueruant Dieffuelen/ drebte Døden/sønderbrød Helffuede/Oplod Himmelen/oc stillede Faderen til freds igen.

Der nest

Der nest/at Christus er vor Konge/Som vil beskytte oc beskierme oss i denne onde Verden/oc befri oss fra alle vore Fiender/heller de ere legemlige eller Aandelige/Hand vil ocsaa beuare oss fra alt ont/som oss kand vedersaris enten til Liff eller Siel.

Det tredie/At hand ocsaa er vor ypperste Prest/formedelst hues Blod wi ere rene giorde aff alle Synder/oc haffue en daglig Meglere oc Talssmand faar Gud/som taler det beste/for oss/oc forhuerffuer oss Naade oc Barmhiertighed/oc endelig vil anamme oss til sig/met alle Vdualde/ind i sit Rige/oc giffue oss det euige Liff/AMEN.

Den XIX. Søndag effter Trinitatis/Epistel/Ephesios iiij.

KJere Brødre/fornyer eder i eders sinds Aand/oc fører eder i det ny Menniske/som er skabt effter Gud i retsindig retferdighed/oc hellighed. Afflegger Fordi løgn/oc taler sandhed/huer met sin Neste/effterdi wi ere Lemmer iblant huer andre. Bliffuer Vrede/oc Synder icke/Lader Solen icke gaa ned offuer eders vrede. Giffuer icke lasteren rum. Huo som haffuer staalet/hand stiele icke mere/Men hand skal arbeyde oc giøre noget got met henderne/at hand kand haffue at giffue den nødtørfftige.

Huad lærer S. paulus i denne Epistel?

Hand lærer idel Troens fruct/ret Christelige gode gierninger/om den gamle Adams dræbelse/oc om Menniskens fornyelse. S. Paulus taler almindelige om det gamle oc ny Menniske. Hand veed vel at en Christen ligger stor mact paa/at vide

det/Tha

det/Thi der aff Lærer mand mange nyttelige stycker i den hellige Scrifft / Som er / huad den oprindelige Synd er / huad arffue retferdighed/huad kiød oc Aand/Synd oc naade/Død oc Liff er.

Huad siger hand om det gamle Mennisker?

Afflegger nu det gamle Menniske/ siger hand/effter den første omgengelse / som forderffuis formedelst lyst i vildfarelse.

Huad er det gamle Menniske?

Det gantske kiødelige Menniske/som er formedelst Adams fald forderffuit / fult aff synd / vndfangit i synd / født i synd/ fult aff ond tilbøylse / lyst oc begiering/huilcke der effter bryde vd i idel syndelige onde tancker oc gierninger. Induortis i vantro/Affguderi/ Guds bespottelse/ Guds foractelse/ fortuilelse oc andet saadant. Vduortis i Hofferdighed/gerighed/wkyskhed/vrede/had/affuind/røffueri/ mord/ druckenskab/ wlydighed/oc andet saadant. Denne er den gamle Adams fruct.

Huad siger hand om det ny Menniske?

Fornyer eder/siger hand/ i eders sinds Aand/oc fører eder i det ny Menniske/ som er skabt effter Gud/ i retsindig retferdighed oc hellighed.

Huad er det ny Menniske?

Det gantske Menniske / som er formedelst Vand oc den helig Aand i Troen/oc Guds Ord/født paa ny til retsindig retferdighed/hellighed oc sandhed fult aff alle Guddommelige gaffuer naade oc godhed/huilcke der oc endelige bryde vd/i idel hellige salige tancker/ Ord oc gierninger. Induortis til at loffue/prise oc tacke Gud. Vduortis til at hielpe/tiene oc trøste i alle maade. Dette er det ny Menniskis fruct.

Huor faare siger hand. Fornyer eder i eders sinds Aand?

Hand vil der met giffue til kiende / at den ny fødzel er Aandsens gierning. S. Paulus biuder oss icke at offuergiffue vort kald/som Gendøbere lerde/icke heller at vduelie it besynderligt leffnit/oc løbe fra Folck hen i ørcken eller i Kloster/som Eremiter oc Muncke giorde. Men hand vil at wi skulle fornyes i Aanden. Lige som hand vilde sige. I skulle tage eder it nyt sind/hierte oc hu til/Thi det ligger alenèste paa den

ny fornyelse

ny fornyelse i hiertit/huor aff der oc da ville følge ny gierninger/oc it nyt leffnit.

Huorledis skal det ny Menniske vere skicket?

Efftherdi det gamle Menniske er besynderlige besmerit met tre hoffuit laster/som met løgn/vrede/tyffueri/huilcke det sick aff Dieffuelen/som aff den rette løgnmestere/Mandrabere oc Sielis hoffuit tyff. Da vil S. Paulus/at wi skulle afflegge samme Dieffuils laster/ løgn/ vrede/tyffueri/oc i den sted føre oss i oc anamme disse tre hoffuet dyder/oc venne oss til at tale sandhed/vere milde oc sactmodige/huilcke der komme aff Gud.

Huad er løgn?

Løgn er alt det/der it Menniske giffuer til kiende met Ord/ gierninger/ tegn oc vduortis skick / oc meen det dog icke met hiertit/naar som hierte oc mund ere imod huer andre/oc Ord oc gierninger komme icke offuer it. Ja alt det som it Menniske taler oc giør vnder sandheds skin oc titel / oc søger dog icke Guds ære der met/ sin Nestis salighed/oc Christendomens forbedring/Men sin egen ære/ ross/ prÿss/egen nytte/fred oc rolighed. Item al falsk lerdom/ hygleri/smiger/ øyenskalckeri/ alle partiers/ Secters/ Papisters scrifft/ lerdom/ Predicken/oc alt huad som er imod Trosn oc Scrifften er idel løgn. Sagen er denne. Det kommer icke offuer it met Guds Ord oc Guddommelige sandhed. Fordi gaar oc den hellig Aands dom offuer dem/ Psal. v. Du omkommer Løgnere.

Huad er vrede?

Vrede er blodens optendelse omkring hiertit/ oc hun er dubbelt. En Menniskelig eller naturlig vrede/ oc en forderffuelig oc syndelig Dieffuils vrede.

Huilcken er en Menniskelig vrede?

Naar som de der ere/ i Regimente/fortørnis paa deris Vndersaatte/ for synd oc last skyld / som naar Foreldre see deris Børn/Hustru oc Hosbonde deris Tiunde/Regentere deris vndersaatte giøre ilde. Denne vrede er tilbørlig/oc de bliffue icke aleniste tilbørlige vrede/men de straffe ocsaa tilbørlige. Denne vrede er loffelig oc nyttelig/aleniste at hun skal vere maadelig oc huggis strax aff/oc forsuinde met Solens vndergang/at der bliffuer icke en had aff/ Thi en languarende vrede er en vis had.

Huilcket er en syndelig oc Dieffuels vrede?

Naar it Mennisske forhaster sig i sin vrede/ oc haffuer i sinde at betale sin Neste ont met ont / oc optendis saa i vrede/ at hand bryder vd/ oc siger obenbare. Jeg skal betale hannem/ eller voffue mit Liff der offuer/ oc skulde ieg end aldrig komme der som Gud er. Dette er en gruselig vrede/ her forglemmer it Mennisske Gud oc vil selff vere Gud/ oc heffne sig paa sin Neste/ alligeuel at Gud sagde. Mig bør heffn/ ieg vil betale. Der til met forblinder vrede Mennisken/ at hand icke kand sige sandhed oc kiende det gode/ oc hun tager fra hannem alle gaffuer oc al naade/ legemlige oc aandelige/ oc fører hannem i al wlycke oc forderffuelse.

Huad er at stiele?

Stiele kaldis at drage en andens gods til sig met wret/ oc met allehonde finantzeri besuige oc giøre sin Neste skade/ som naar mand stiel/ røffuer/ bruger aager/ falsk vect oc maal/ giffuer onde vare for gode/ icke vil betale Tiunde deris fortiente løen. Oc in Summa/ alt det som it Mennisske tager sig til/ oc hører hannem dog icke til.

Saa hører ieg vel/ at Tyffueri skeer i mange maade?

Ja visselige / Tyffue kulen er offuermaade stor. Thi naar mand seer Verden igiennem paa alle Statter/ da er hun icke andet/ end en stor bred staald / fuld aff Tyffue oc Røffuere. Der ere Husstyffue / Marckits tyffue / Marcktyffue / legemis tyffue/ Siele tyffue/ oc Gudstyffue.

Huilcke ere Husstyffue?

Børn/ som tage himmelige noget fra deris Forældre/ enten pendinge/ brød eller kiød/ etc. De som saa snappe oc rage at sig ere Morderis oc tyffuis staalbrødre/ Pro. xxviij. Item/ Tiunde som tiene wtrolige oc tage icke vel vare paa Hussbondens gaffn/ oc affladhed/ ondskab/ skiøds løsshed/ forsømme oc forkomme Huss bondens oc Husstruens gods/ oc giøre fortredelige skade/ eller lade skade ske/ der som det stoe dem vel til at affuende. Item Dagløner oc Leyekarle/ naar som de arbeyde wtrolige. Hid høre Stoltyffue/ Stolrøffuere oc Cupister. Item Embedzmend som arbeyde paa bram oc for en synn skyld/ oc

giøre icke

gløre icke fast gierning oc varigt arbeyde. Item Aagerkarle/ Aagerkoner/som vinde paa en marck thi marck/som saa plocke oc hudflette deris Neste/at de paa en gyldene aagre oc vinde thi gildene.

Huilcke ere Marckits tyffue?

Kremmere/ som bruge falsk vect oc maal/ forfalske deris vare/oc besuerge Folck falske vare i Henderne for gode vare. Itē Forprangere/som paa den yderste pending vdprange deris vare / saa at de baade slaa huden oc sue blodet aff Stackkarle oc fattige Folck. Item/Vintappere oc kruersker/som forfalske oel oc Vin / blande den gamle oc ny tilsammen/ forplompe det ene oel i det andet/ tappe heldinge oc bermen vd for god drick / eller tappe hore maade / oc scriffue thu for it met dubbelt oc hore kridt. Item Bagere oc kiødmangere / som icke giffue fattige Folck nock for deris pendinge| bage smaa Brød| oc selge forderffuit kiød/oc tindtut flesk etc.

Huilcke ere Marcktiuffue?

De som paa Marcken meye himmelige deris Nestis korn aff Ageren / sla græ aff engen / oc stiele bort/de som pløye bort aff deris Naboes ager oc iord / De som i haue oc vrtegaarde bryde fructen aff Træ/ oprycke smaa Imper/skalebarck aff træ/skiere Vinquiste aff i Vingaarde/eller i andre maade tage noget/enten i skon eller paa marck/oc de som røffue oc driffue Quegbort. Hid høre oc Bønder / oc de som haffue deris biering aff fruct/ vrter oc røder/oc ploumend/som icke trolige forarbeyde oc bruge Jorden/icke pløye oc høste/oc naar som de føre deris vare til kiøbsteden / selgede dem meget dyrere end de ere verde / de føre ladbred korn / raadne æg / gamle Skrocker / forderffuit smør/ vduelig ost / vandblandings Melck/ trydske tre oc faarfornit ved/oc selie det lige dyrt/som det vaare gode vare.

Huilcke ere legemens tyffue oc ære tyffue?

Hine vrene Mennisker / som søle dem i skiørleffnit oc hoer/ beligge deris Nestis Hustru/krencke piger/belaacke / vndføre oc beskemme hans Tiunde oc Børn. Hid høre alle beklaffere/bagueskere / øretudere / øyenskalcke / som bagæde deris Neste / oc met løgn oc falske vidnisbyrd giøre hannem splidt paa hans gode

gode røcte oc Naffn. Hid høre ocsaa Jurister oc Talsmend etc. Som for pendinge skyld/ giøre en god sag ond/ oc en ond sag god/ oc huor en sag er der kand rente oc bære noget hiem/ den handle lenge paa oc sette i frem tid/ Men huor der er icke haab til stor vinding/ der giøre de snart ende paa sagen. Hid høre oc de Gildskyldige som lene oc borge meget/ oc tencke aldrig at betale/ men sige/ Lad gaa/ der døer enten den der betale eller haffue skal. Item Mulestødere/ øyentryckere/ Landstrygere/ Staffgengere oc Tryglere/ som tage de rette fattige brødet aff munden/ vnder fattigdoms titel/ som Muncke/ Jacobs Brødre oc Taffledragere.

Huilcke ere Siele tyffue?

Alle falske Lærere oc Predickere/ som for bugens skyld/ predicke falsk lerdom/ løgn drømme oc Papisteri/ oc forførde de arme enfoldige Christne/ oc forderffue Sielen. Hid høre oc alle Gendøbere/ Sacramente skendere/ himmelske Propheter/ oc alle de som lære oc handle imod Troend Artickle.

Huilcke ere Guds tiffue?

De som tilscriffue sig selff al mact/ kaanst/ ære oc rigdom/ sa ville formedelst deris egen retferdighed/ gierninger oc fortieniste vorde fromme/ retferdige oc salige/ stiele saa Gud oc vor HErre Christo sin ære fra. Hid høre alle Regentere. Verdzlige/ de som besuere deris Vndersaatte/ vden nød oc trang/ met ny paaleggelse/ forhøye taalt oc Hoffgaards tieniste. Aandelige/ de som intet Kirckembede fuldkomme/ oc fortære dog skendelige oc omkomme Kirckens gods oc rente. Hid hører oc alle Gerige kroppe oc Stimpere/ som icke hielpe Hussarme Mennisker/ Encker/ Faderløse Børn/ oc arme ælendige Mennisker/ met deris pendinge oc gods/ som Gud haffuer giffuit dem/ oc lade dem lide hunger/ angist oc nød/ oc paa det sidste iammerlige forderffuis. Alle disse Tyffue/ skulle icke vndgaa Guds straff.

Huilcket ere de tre Hoffuit dider/ der Paulus setter imod disse tre Hoffuitlaster?

Hand siger saa. Affleg[illegible]er løgn/ oc taler sandhed/ huer met sin Neste. Bliffuer vrede oc synder icke. Lader icke Solen gaa

ned offuer/

ned offuer eders vrede/giffuer oc icke lasteren rum. Huo som haffuer staalit/hand stiele icke mere/ men hand skal arbeyde oc giøre det som got er/paa det/hand kand haffue at giffue den Nødtørfftige.

Huad vil hand met disse Ord?

Hand vil saa meget sige. Lige som Euangelion er en retsindig/bistandig/sand lerdom/saa skulle oc de/som det anamme/oc tro der paa/vere sandru/ bistandige/retsindige Folck/de skulle oc effter Christi lerdom Matthei. v. sige Ney/oc mene ney/sige Ja/oc mene ocsaa ia. Oc effterdi Menniskelig begiering oc affect bliffuer hoss oss/saa lenge vi leffue/da skulle wi see oss vel faare/at de icke offueruinde oss/oc føre oss i syndelige gierninger/som den fierde Psalme siger. Fortørnis oc synder icke. Oc effterdi Gud haffuer lagd Mennisken arbeyde paa Gene. iij. oc vilde der met afflegge Tyffueri/da skulle wi Christne tilbørlige vere Gud lydige i denne befalning/icke tage fra andre det dem hører til/men meget mere arbeyde met Henderne/oc giøre de fattige til gode/oc giffue dem almisse aff vort gods/oc beuise saa Troen formedelst kierligheds oc barmhiertigheds gierninger/giøre oss Venner aff den wretferdige Mammon/som endelige skulle anamme oss ind i de euige Bolige. Der til hielpe oss Gud / AMEN.

Den XIX. Søndag effter Trinitatis/Euangelium Matthei ix.

DA traadde Jesus i Skibet/oc foer offuer igen/oc kom til sin Stad Oc see/da først de de en Verckbrøden til hannem/Hand laa paa en Seng. Der Jesus nu saa deris Tro/ sagde hand til den Verckbrødne/Ver frimodig/min Søn/dine Synder ere dig forladne. Oc see/nogle iblant de Scrifftkloge/sagde ved

dem self / Denne bespotter Gud. Men der Jesus saa deris tancker / sagde hand / Hui tencke i saa ont i eders hierter? Huilcket er lettere at sige? Dine Synder ere dig forladne? Eller at sige / Stat op oc vandre? Men at i skulle vide / at Menniskens Søn haffuer mact paa Jorden / at forlade Synderno / sagde hand til den Verckbrødne / Stat op / tag din seng oc gack hiem. Oc hand stod op / oc gick hiem. Der Folcket det saa / forundrede de dem / oc prisede Gud / som haffde giffuit Menniskẽ saadan mact.

Huad bescriffuis i dette Euangelio?

Try stycker / Først Christi reyse aff de Gadarenis Land / offuer Haffuet / til Capernaum. Der nest / Troens Exempel i denne Verckbrødne oc Mendene / kierligheds Exempel i Christo oc disse Mend / oc it Exempel paa Phariseernis forgifftige affuind. Det tredie / at her ocsaa giffuis til kiende / huem der betegnis met denne Verckbrødne.

Huorledis gick det til met Christi reyse?

Saa scriffuer Mattheus / Der Jesus kom paa hin side Haffuet / i de Gadarenis oc Gergeseners Land / da løbe der thu besette Mennisker imod hannem / de komme aff de Dødis graffuer / oc bode paa Bierge / i øde steder / de vaare nøgne / løbe oc vaare saare grumme / de sloge sig met sten / oc lode icke binde eller spæge sig / icke heller met Jernlencker / Oc de vaare saa grumme / at der kunde ingen vandre paa den samme vey / Der de nu saae Jesum langt borte / løbe de til hannem / fulde ned for hannem / oc robte / Ah Jesu du Guds Søn / Huad haffuer wi met dig at giøre? Est du kommen hid at pine

oss / før

oss/før end det er tid/Oc der var langt fra dem en stor Hiord Suin / paa marcken / Da bad Dieffuelene hannem / oc sagde/ Vilt du vddriffue oss/ da tilstede oss at fare i den Suine Hiord/Oc Jesus sagde/farer hen/Oc de fore vd i Suine Hiorden/ Oc see/den gantske Suine Hiord styrte sig hastelige ned i Haffuet / oc drucknede / Oc Hyrderne flydde / oc kundgiorde saadant i Stæder oc paa Landet/Oc see/da komme Folckene/oc bade Jesum/ at hand vilde vige bort aff deris Egen. Saa traadde hand i it Skib oc foer offuer igen/oc kom til sin Stad Capernaum.

Huor faare kaldis Capernaum Christi Stad?

Icke fordi/ at hand haffde noget Huss eller bolig der vdi/Men/fordi at hand Predickede der stedze/oc giorde store Jertegen/oc mange vnderlige gierninger/ for huilcke velgierninger der de vaare hannem wtacknemmelige / truede hand dem/At lige som hand haffde ophøyet Capernaum til Himmelen/saa skulde hand nedstødis i Helffuede/ Math. xj.

Huor faare reyste Christus saa offte offuer Haffuet/bort i Orcken? at giore sin Bøn?

Dette var hanss seduane/ icke at hand der met vilde stadfeste Carthuser Aarden / eller Eremiters enlige væsen / oc fly Menniskens omgengelse / Men at hand met større nytte oc mere fruct/vilde komme til bage igen/Thi at naar Christus vigede den gang bort/da forlengdis alle Mennisker/oc spurde effter hannem. Saa kommer hand oc igen aff Orcken/til Capernaum/oc fører saadan anseelse met sig/at icke aleniste det menige Folck / Men ocsaa de ypperste Prester / Phariseer / oc Scrifftkloge/icke aleniste aff Galilea/Men ocsaa aff Judea oc Jerusalem/komme til hannem/ oc ville høre hannem.

Huad skede der i Capernaum?

Der det bleff obenbare/at Jesus var i Huset/ forsamlede der strax saa meget Folck/at de huercken haffde rum i Huset eller wden faar døren/Oc hand sagde dem Ordet/lerde dem/ oc helbrede de Siuge/oc halp huer mand/iblant huilcke denne Verckbrødne var ocsaa.

Huorledis kommer den Verckbrødne til Jesum?

Der komme nogle til hannem/de førde en Verckbrøden/ som fire baare paa en seng/met den forhaabelse/at hand skulde hielpe hannem.

Huor paa maercker mand disse mends tro?

At de met stor aluorlighed tage sig dette Verckbrødne Menniskis ælendighed til/spare ingen wmage eller arbeyde/ men tage hannem op met Seng oc altsammen/oc bære hannem bort. Oc der de icke nu kunde komme nogen sted ind met hannem for Folcket/Da stigede de op paa taget/oc brøde der hul igennem/oc vunde Sengen/der den Verckbrudne laa vdi/ned met liner til Jhesum/Haffde de icke hafft en sterck tro/oc formodet sig hielp aff Christo/da haffde de ingelunde taget sig saa stor wmage til met denne arme Menniske/effterdi det vel syntis/ at hanss Siugdom stoed icke til at helbrede.

Hui saa?

Verck er saadan en siugdom/At naar it Menniske plagis der met/da er hand ligere it død end it leffuende Menniske/ Thi hand er wduelig oc vanfør i alle sine lemmer. Men disse mend acte icke huor farlig en siugdom det er/de haffue it haab/ oc forlade sig visselige til/at Christus skal ville hielpe hannem/ Lige som hand tilforn haff de hulpet mange andre Siuge/ Blinde/Halte/ Døffue/oc Dumme/Ja Christus seer ocsaa til denne tro/oc beuiser denne Verckbrødne tuende saa store velgierninger/at den gantske Verden kunde icke saa komme hannem til hielp.

Huilcken er den første velgierning?

Christus forlader hannem sine Synder / giør hannem retferdig oc salig. Den anden velgierning er/at hand ocsaa giør hannem helbrede paa legemet. Huad kand vere bedre oc mere lyckstaligt paa Jorden/ end at haffue it karsk Legeme/ oc en helbrede Siel? Huor til er stor rigdom oc mange pendinge nyttelige/naar legemet er icke karsk oc helbrede? Huad hielper stor mact oc Herredøme/ia huad hielper al verdens rigdom/naar wi icke haffue en naadig barmhiertig Gud/oc den arme siel skal lide nød/Der faare skulle wi aluorlige legge paa hiertet/den store

nytte oc

nytte oc gaffn/ som kommer aff en retsindig tro/icke alenlste til den som troer/ Men oc saa til andre.

Giff Exempel?

Joseph varen Retferdig from mand/trode oc forlod sig paa Gud der faare førde oc saa Engelen hannem vd aff Zodome forderffuelse/Oc der hand giorde sin bøn/at Gud skulde tilstede hannem at drage ind i den lille Stad Zoar/da bønhørde Gud hannem/oc beuarede oc sparede saaStaden met alle Indbyggere/ formedelst hanss tro/Gen. xix. Hor offte sparede Gud Jsraels Børn/ for den fromme Mosis skyld? Gud skienckte Paulo alle dem/som vaare met hannem i Skibet/Act. xxvij. Oc Gud sagde til Abraham/At kunde hand finde thi retferdige Mennisker i Zodoma/da vilde hand icke forderffue Staden/Saa giorde Gud dem oc saa meget til gode i Egypten for Joseph skyld/Oc de Syrier Naamans skyld.

Huor faare siger da Gud formedelst propheten Ezechiel i det xiiij. Cap. Vaare de tre Mend Noe/Daniel/oc Job mit iblant dem/saa skulle de icke end da befrelsis?

Naar wi ville see til Menniskelig retferdighed/gierninger oc fortieniste/da kunde wi aldelis intet hielpe oss selff/oc end meget mindre andre Mennisker/Men naar wi see til Guds løffte oc foriettelser/der som hand tilsiger/at hand vil høre de frommis oc Gudfryctigis bøn/Psal. cxlv. Da kunde wi vel hielpe huer andre/Huor faare skulde hand ellers befalet oss/at wi skulle elske vor Neste/lige som oss selff/oc at bede for vore Venner oc Wuenner/Ja/huor faare skulde Gud beklage hoss Propheten/at hand kuude ingen Mand finde/der vilde sette sig imellem Gud oc Jsrael/som en mur? Det er vel fast oc vist/at huor forherdede/forstockede hierter ere/vgudelige Mennisker/Guds bespottere/det hellige Euangelij Fiende/dem hielper huercken en fremmet tro eller forbedelse.

Huor paa mercke wi Christi kierlighed?

At hand saa naadelige hielper denne arme Verckbrødne Menniske.

Huad giorde hand i denne Verckbrødnis helbredelse?

Fire stycker. I. Hand seer til disse Mends tro/som bare hannem fremder laa i Sengen. II. Hand kreffuer den Verckbrød-

nis egen tro/oc vil icke lade sig nøye met den fremmede tro/ Hand vil/at den Verckbrødne skal ocsaa selff tro/Den fremmede tro ledsager vel oc fører siuge Menniske oc Syndere til Gud/ Men skulle de bliffue helbrede oc salige / Da skulle de ocsaa selff tro/Der faare siger Christus til den Verckbrødne/ Confide fili/Ver trøstig min Søn. III. Hand kreffuer icke en død/ Men en leffuende tro / som bekiender Christum at vere Guds Søn/Icke saadan en tro som Phariseerne haffde/Huilcke der hulde Christum for it blot Menniske/som mand kand mercke paa deris ord i det de siger/ Huorledis kand denne forlade Synderne? Hand bespotter Gud. IIII. Hand forlader hannem Synderne/oc siger/ Dine Syndere ere dig forladne.

Huad sige Phariseerne der til?

De sagde ved sig selff/ Hui taler denne saadanne Gudsbespottelse? Huem kand forlade synder/wden alene Gud? Her see wi atter Phariseernis vanart oc forgifftige ondskab/ De holde Christum for en Guds bespottere/Fordi at hand som it Menniske/forlader Synderne/ Oc de sette selff Syndernis forladelse/ i deris Menniskelige gierninger oc Fortieniste/ i Faste/Lessning/oc andre Ceremonier.

Huad er det andet/end stiele Guds ære fra hannem/oc tilscriffue sig selff Guddom/Det er oc kaldis at see en Skeff i en andens Øye/oc icke bliffue en Bielcke var i sit eget Øye.

Huad giorde Christus fremdelis?

Hand stadfeste dette Mirackel met tho andre vnderlige gierninger. Først/suarede hand til deris tancker/huilcker Gud alene kand giøre/oc sagde til dem/Huor faare tencke i saa ont eders hierter? Huilcket er lettere at sige/Dine Syndere ere dig forladne/eller at sige/Stat op oc vandre? Der nest/Helbreder hand ocsaa denne Verckbrødne/icke aleniste saa at hand kand staa op oc vandre/Men hand tager ocsaa sin Seng oc paa sine skuldre oc bær hende hiem.

Huor faare bruger Christus saa mange omstandelser i dette Mirackel?

At det skulde bliffue kundgiort for den gantske Verden/ Først var denne Verckbrødne/wduelig oc vanfør paa alle sine

lemmer / saa / at fire Mend bare hannem / faar huer mands Oyen / Der nest / var det icke heller andet mueligt / der de haffde ført hannem op paa taget / oc vunde hannem ned igennem det brolagde / end at alle Mennisker stode atter / glode oc gabede / oc spurde at / huad der var at giøre. Det tredie / der alle Mennisker stode saa oc stirrede / oc lyddis til / huad der vilde bliffue aff / sagde Christus til den Verckbrødne / Ver trøstig Søn / dine Synder ere dig forladne. Der gaff hand atter Phariseerne aarsage til en besynderlig Disputats / saa / at der bleff it stort bulder iblant dem. Paa det siste / Der de toge alle vare paa / huor det vilde hen / befalede Christus den Verckbrødne staa op oc vandre. Da stod hand op for alt Folcket karsk oc helbrede / tog sin Seng op paa sine skuldrer oc bar hende hiem / Det saa atter alt Folcket grandgiffuelige til / oc vigede aff veyen faar den Verckbrødne som nu var helbrede. Dette bestillede Christus saa altsammen / at de forblinnede oc forstockede Phariseer / som her vaare forsamlede / skulde forhaanis / oc bliffue beskemmede for alt Folcket / oc vden deris tack bekiende / at dette icke var en Menniskelig / men en Guddommelig gierning / lige som ocsaa folckene / der de saae denne vnderlige gierning / forferdedis / for Guds store mact oc høye Maiestet / de prisede oc loffuede Gud / oc sagde / wi haffue i dag seet stor vnderlige ting.

Huad skulle wi lære aff denne Historie?

Først / at wi skulle ocsaa forlade oss paa Gud / i al vor trang oc nød / oc icke tuiffle / at hand skal io vel ocsaa ville hielpe oss. Der nest. At wi ocsaa skulle giøre imod vor Neste / som disse Mend giorde imod denne Verckbrødne / Der ere icke andre kaar paa ferde / end wi skulle tage oss vor Nestis ælendighed oc modgang til / saa fremt wi ville at Gud skal bønhøre oss. Det tredie / at wi ocsaa skulle tacke Gud for sine Velgierninmet dette folck loffue oc prise hannem.

Huad betegner denne Verckbrødne?

Denne Verckbrødne betegner huert Menniske / som er nedsuncket i vantro / vtacknemelighed oc andre store Synder. Th at lige som verck giør it Menniske vdueligt paa alle sine lemer oc lem-

oc lemmelester hannem paa alle hanſſ ſener/ at hand miſter ſin ſtyrcke oc krafft oc kand intet giøre. Saa er oc vantro en Aandelig verck/ſom giør it Menniſke/ vduelig i alle hanſſ lemmer til alle gode gierninger/ſaa/at hand vender ſine Øyenfra de arme/ſine Øren fra Guds ord / ſine hender oc føder fra ſin Neſtis hielp ol beſøgelſe.

Huem ere de ſom bære den Verckbrødne?

De ſom Predicke det Gud dommelige ord / Thi at lige ſom denne Verckbrødne ligger hermactløſſ oc vden gierninger / oc haff de aldelis bleffuet forderffuet/der ſom diſſe Mend icke haffde hulpet oc baaret hannem til Chriſtum. Saa ſkulle alle arme Syndere forderffuis oc dø i deris Synder / huor ſom de icke haffue gode Predickere / ſom kunde føre dem til Chriſtum/ bede for dem/ oc viſe dem ſandheds vey / Men de Siuge ſkulle oc ſkicke ſig ſaa/at ſamme bøn kand komme dem til gode/ Ja de ſkulle oc ſaa ſelff bede met/begiere naade / oc rette deris leffnet effter Guds Ord/ellers hielper ingen bøn/ oc det er forgeffuis altſammen.

Huilcket er det ypperſte ſtycke oc huor vdi ſtaar den rette grunduol i dette Euangelio?

J diſſe Chriſti Ord/ Ver trøſtig Søn / dine Synder ere dig forladne / Thi huor diſſe Chriſti trøſtelige Ord komme ind i Menniſkens Øren / oc hand anammer dem met it trofaſt hierte/ met ſand anger oc ruelſe for ſine Synder / ſom der ſkal ſke i Scrifftemaal / oc Affløſning / bliffue anammet aff Scrifftefaderen/ſom aff Chriſto ſelff / Der fornemer hierter ſtrax trøſt/ fred oc glæde. Naar ſom hiertet nu er ſtillet til freds / oc Samuitigheden er formedelſt Affløſning kommen til rolighet / oc er rettelige glad/ da følger ſtrax denne fruct / At ſamme Menniſke loffuer/priſer/oc ærer Gud/formedelſt troen/oc tacker hannem/ for hanſſ naade oc ſtore velgierninger / der hand haffuer beſuid hannem/Der neſt beuiſer hand oc ſaa Troens fruct imod ſin Neſte / ſom er / kierligheds oc barmhiertigheds gierninger/ Oc endelige fører hand it vſtraffeligt leffnet hoſſ ſig ſelff/ formedelſt kiødſens dræbelſe/Oc Aandens fornyelſe/oc gyffuer ſaa huer mand gode Exempel/at de giøre lige ſaa. Der aff følger

da frem-

da fremdelis Guds Rige / troens oc de Christnis formerelse / Guds velsignelse / oc det ewige Liff / Amen.

Den XX. Søndag effter Trinitatis / Epistel / Ephesios v.

KJere Brödre / Seer til / huorledis i skulle vandre forsynlige / icke som de Wuise / men som de Vise / Oc skicker eder i tiden / Thi det er ond tid. Der faare bliffuer icke wforstandige / men forstandige / i det som er Herrens vilie. Oc dricker eder icke druckne aff Vin huor aff der følger it wskickeligt væsen / Men bliffuer fulde aff Aanden / oc taler met huer andre om Psalmer / oc Loffsange / oc aandelige Viser / Siunger oc leger faar Herren i eders hierter / oc siger altid Gud oc Faderen tack for alting / i vor Herris Jesu Christi Naffn / oc verer huer andre vnderdannige i Guds fryct.

Huad holder S. paulus oss faare i denne Epistel?

Tre aluorlige formaninger. Den første / at wi skulle vandre forsyunlige / oc skicke oss i tiden / thi dagene ere onde. Den anden at wi skulle vere ædru oc icke lade / Thi druckenskab giør galne oc forbistrede menniskér. Den tredie / at wi skulle loffue Gud i Psalmer / Loffsange / oc aandelige Viser / Thi saadant er Gud behageligt.

Huilcken er den førske pauli formaning?

Kiere Brødre / seer til huorledis i skulle vandre forsyunlige / icke som de Wuise / men som de Vise / oc skicker eder i tiden. Thi det er ond tid. Bliffuer fordi icke wforstandige / men forstandige i det som er Herrens vilie.

Huor faare giør S. Paulus denne formaning?

Denne formaning giør S. Paulus imod tryghed. Thi det

 gaar

gaar saa til / at naar wi haffue hørt Euangelion / oc strax anammit Troen/saa vorde wi strax trygge oc lade/tencke det haffuer icke nød/betencke icke at wi end nu haffue kiød oc Blod paa halsen/oc en nu leffue i Dieffuelens Rige/ Ja wi gaa tryggelige hen wden al sorrig/lige som der vaare ingen farlighed paa ferde/oc Dieffuelen vaare aldelis død. Oc ret lige forraskis wi der met oc offuerfaldis aff Dieffuelen/oc vort eget legeme/ saa at wi komme fra Euangelio/før wi vide der selff aff/oc beholde der intet mere aff/end at wi kunde stort tale oc rose der aff/oc beuise dog ingen Christelig gierning.

Huad kalder hand at vandre forsyunlige?

Vandre forsyunlige er/at wi stedze haffue Guds vilie faar øyen/oc skicke vort gantske leffnit der effter. Thi at lade wi den Spegel komme fra vore øyen/da haffuer Dieffuelen strax indgong met oss/oc kand saa føre oss i forderffuelse/at hand giør oss aff Christne lade trygge Hyglere/aff Hyglere/Kettere oc Egensindige/aff Kettere sandheds obenbare Fiender. Der faare siger hand/Det er icke skempt/men huo som vil icke lade sig forføre oc offueruinde aff Dieffuelen/hand skal vere vaagen/oc see vil til/huorledis hand vandrer. Thi hand er oss en grum Fiende/som gaar oss effter/icke aleniste at forhindre oc forføre/men at forderffue aldelis i grunden.

Huor faare siger hand/ Vandrer icke som de Wuise/ men som de Vise?

Hand vil at Christne Mennisker skulle tid haffue Guds Ord faar øyen. Thi deris Vissdom oc forstand staar der vdi. Naar Guds Ord kommer aff Kircken/ oc wnyttige Ordgydere komme paa predicke Stolen/da er det giort met Kircken/oc Almuen bliffuer lige som Predickeren/oc den ene Blinde leder den anden. Disligist ocsaa/Huor som huer Christen besynderlige forglemmer Guds Ord / oc tencker ekon paa huorledis hand kand bliffue rÿg / oc slar sig megit i denne Verdsens sager oc handel/der bliffuer strax en kaald wskickelig Christen/ia it forbistrit oc fortredeligt Menniske / som paa det sidste / foracter Guds/hans Ord oc vilie.

Huad ere Wuise oc wforstandige?

De som

De som icke mercke oc giffue act paa/huad Guds vilie er/ oc der met forsøme naadsens oc deris salighedꝭ tid/de see icke aluorlige til sig selff/om de ere ret Christne/det er/om de rettelige Tro/oc gierne høre Guds Ord/oc leffue der effter. De ere Wuise oc Wforstandige/oc forstaa icke Guds vilie/Thi de haffue tagit liuffit fra deris øyen/oc haffue it andet gyckelverck faar øyen/aff deris egit gode tycke/ der see de igennem/ lige som igennem it malit glaff/Oc mene at der som de følge deris fornufft/da staa de vel/indtil saa lenge/ de bliffue forførde oc nederslagne aff Dieffuelen.

Hulcke ere de Vise oc Forstandige?

De som stedze haffue Guds Ord faar øyen/altid handle/ betracte oc høre det gierne/omgaaeff der met dag oc nat/tencke der paa/oc hielpe trolige til at andre oc skulle saa giøre.

Huad er det hand siger Skicker eder i tiden?

Hand vil saa sige. Tencker ingelunde at i ville sette eders salighedꝭ sag op i fremtid/indtil i see at tiden oc dagene bliffue bedre. Thi det bliffuer dog icke bedre. J haffue altid Dieffuelen i Verden/som eder forhindrer i alt det gode/oc kaster io lenger io mere i veyen/at io lenger i tøffue/io mindre skulle i komme til/ at giøre det gode. Oc der som i forsøme tiden/da bliffuer det eder icke saa got der effter. Skicker eder fordi saa der vdi/at i ocsaa stiele oc røffue tiden huor i kunde. Lader intet vere eder saa kiert/som at i kunde forfremme Guds rige/ oc tiene Christendommen til nytte oc gode/huor/oc i huad maade/ i kunde.

Huorledis skal jeg da skicke mig i tiden?

Tag faar dig de thi Bud/oc din tro/de skulle det sige dig/skicke dit leffnit der effter/oc tag din Fader vor til hielp/begynde hoff dig selff/bed for dig selff oc for Kircken/at Guds Naffn kand allevegne Helligtgiøris/Oc at dit leffnit kand ocsaa gaa effter hans vilie. Vilt du det giøre flitelige/da skalt du visselige saa vandre/fly synden/oc giøre det gode. Er da tiden ond?

Tiden er i sig selff god/ effterdi Gud giffuer off sit Ordis oc sin naadis rette gyldene aar/oc hans hellige Euangelion kundgiøris allevegne/ predickis flitelige oc anammis. Saa er dog Dieffuelen i veyen met sine Secter/ som forderffue dēne gode tid/oc giøre hende io suarere oc suarere faar de Christne/at de

met al

mer all mact skulle staa der imod / at de skulle kunde trenge sig hen igiennem saa megen Verdsens farargelse oc forhindrelse / oc icke lade trenge sig fra det / der de haffue anammit / men beholde det indtil enden.

Huilcken er den anden formaning?

Dricker eder icke druckne aff Vin / huor aff der følger it wskickeligt væsen. Der giør S. Paulus thu stycker. Først / forbiuder hand / at mand skal icke dricke sig drucken. Der nest / setter hand sag der til / oc siger / Der aff følger it wskickeligt væsen. Lige som hand vilde sige. J Dranckere kunde (maa vel ske aff Dieffuelens indskiudelse) tencke / at druckenskab et icke synd / at der kommer ingen skade aff. Men ieg scriffuer eder til aff den hellig Aands indskiudelse / at druckenskab er en stor synd / oc it wskickeligt wroligt galit væsen / oc allehonde forderffuelse følger der aff i denne Verden / oc endelige den euige fordømelse i den anden Verden. Vocter eder fordi der fra / oc venner eder til at vere ædru oc leffue i affhold oc maadelighed / saa bliffue i skickelige til alt got imod Gud oc Menniskin.

Huad for it wskickeligt væsen kommer aff druckenskab?

Aff druckenskab komme whøuiske Ord / wnyttig tale / wtuctige seder / skendige gierninger / bander / suare / edeer / skendzel / løgn / besuigelse / bagtalelse / formaledidelse / leeg / dobbel / kyute / bytte / vrede / trette / had / splidactighed / oprør / mord / mandslæt / Guds bespottelse / ladhed / wlystighed / oc det Guddommelige ordis forsømmelse. Thi naar bugen er fuld aff Vin / da ære øyene galne at glo / øerns redebone oc snare til at høre det som ont er / munden fuld aff wnyttige ord / det gantske legeme wskickeligt / tungferdigt / søffnactigt / wlystig / vid oc fornufft ere vdslucte / alle sind oc naturligt krafft ere forkrenckede / oc der er intet Regimente lenger. Alle aar er oc lemmer ere optende oc beredde til synd / last oc wdygd.

Giff der Exempel paa?

Det er met en Drancker / lige som met en Vogmand / huilcken Hestene haffue tagit tømen fra / hand ferdis hen offuer ager oc eng / skou oc Mose / bierge oc dale / beck oc bro / oc er icke mueligt / at hand kand saa ferdis lenge wden skade / der gaar

det

det hannem visselige ilde. Hand er oc lige som en Styre mand/ der haffuer mist sit Roer/hand driffuer hen faar vær oc voffue/ indtil hand paa det sidste støder paa en klippe/der bliffuer hand met skib oc gods.

Dette er i sandhed stor farlighed?

Der som Dranckere io icke vilde ansee/saa mangfoldig skade oc forderffuelse/der druckenskab fører met sig/saa skulde dog det forferde dem/at de skulle staa faar Christi Domstol/oc giøre regenskab/for huert forgeffuis Ord/huad villewi da sige/ om syndelige gierninger/om Guds Creaturis misbrug/oc om den dyrebar tid/der wi haffue saa skendelige fortæret met drick/ daabel/løssactighed oc natte sæde. Thi Gud vil icke lade saadant bliffue wstraffit.

Huilcken er den tredie formaning?

Men bliffuer fulde aff Aanden/oc taler met huer andre om Psalmer oc loffsange oc aandelige Viser/siunger oc leger faar Herren i eders hierte/oc tacker altid Gud Fader i alle ting/i vor HErris Jesu Christi Naffn.

Huad vil hand met denne formaning?

Hand vil saa meget sige. Det staar de Christne vel/at de loffue/prise oc tacke Gud/met Psalmer/Loffsange oc aandelige Viser/wi kunde oc intet giøre Gud vor HErre tacknemeligere/ som Mosi oc Israels Børnis Exempel nock giffue til kiende/ der de vaare gangne igiennem det røde haff. Exod. xv. Oc David/der hand legte faar Guds Arck/sang oc spranck. Item/ siunge icke Propheterne Esaias/Habacuc/Jonas/Zacharias den Døberis Johannis Fader/Maria Guds Moder/Simeon/ deylige Loffsange? Ja de fromme Christne i den første kircke/ forsamledis huer dag/oc loffuede Gud/oc siunge Psalmer. Wi kunde oc intet giøre Dieffuelen mere til fortredelighed/som Kong Saulss oc Dauids Historia nock beuiser j. Samuelis xvj. Thi at naar den onde Aand kom offuer Saul/tog Dauid sin Harpe oc legte der paa/saa vigede Dieffuelen bort fra Saul/ oc det bleff bedre met hannem. Wi kunde intet giøre oss kand vere mere nytteligt oc gaffnligt end loffue Gud met Psalmer/ huilcket wi oc ere plictige oc skyldige til. Thi wi haffue anammit megit

mit megit got aff Gud / baade i naturlige / legemlige oc aandelige gaffuer / legeme / Siel. sind / fornufft styrcke / sundhed etc. Der til met Troen / kierlighed / haab / taalmodighed / Guds Ord / Euangelion / de høyuerdige Sacramente / Syndernis forladelse oc foriettelsen paa det euige Liff / For huilcket wi skulle altid til børlige tacke Gud. Hand giffue oss sin naade at wi det stedze kunde giøre / AMEN.

Den XX. Søndag effter Trinitatis Euangelium / Matthei. xxij.

Himmerigis Rige lignis ved en Konge / som giorde sin Søns Bryllup / Oc vdsende sine Tienere / at de skulde kalde dem som budne vaare til Bryllup / Oc de vilde icke komme. Hand vdsende atter andre Tienere / oc sagde / Siger dem som ere budne / See / Jeg haffuer beridt mit Maaltid / mine øxen oc mit fede queg er slactet / oc alting er rede / kommer til Brillup. Men de foractede det / oc ginge hen / Den ene paa sin Ager / Den anden til sin Kiøbmandskab / Oc nogle grebe hanss Tienere / bespottede oc ihielsloge dem. Der Kongen det hørde bleff hand vred / oc skickede sin Hær vd / oc ødelagde disse Mandrabere / oc sette ild paa deris Stad.

Da sagde hand til sine Tienere / Bryllupet er so berid / Men de som vaare budne vaare det icke verde / Gaar

der fore hen paa veyen/oc biuder til Bryllup/ huem i finde. Oc Suennene ginge vd paa veyene/oc saffnede tilsammen huem de funde/ Onde oc gode/ oc Bordene bleffue alle fulde. Da gick Kongen ind/at besee Gesterne/ oc hand saa der it Menniske/som haffde icke Bryllups kleder paa/oc sagde til hannem/Ven/huorledis est du kommen hid ind/oc haffuer dog icke Bryllups kleder paa? Oc hand tagde stille. Da sagde Kongen til sine Tienere Binder hender oc føder paa hannem/oc kaster hannem hen/ vdi mørcket/Der skal vere Graad oc Tendgnidzel. Thi mange ere kallede/men faa ere vdualde.

Huor om taler dette Euangelium?

Om en Kong der giorde sin Søns Bryllup/ oc bød mange der til/Men de vilde icke komme. Oc effterdi Christus taler dette Parabel/til idel vgudelige Mennisker/til de ypperste Prester/Phariseer oc Scrifftkloge/da bruger hand saadanne haarde oc skarpe Ord/Hand truer ocsaa met grum straff/Oc siger en forferdelig streng Dom aff offuer den/som icke haffde Bryllups kleder paa/Oc her ere tuende stycker i dette Parabel/ Som mand skal vel mercke/ det ene er Jødernis forherdelse/det andet Hedningers vduelelse.

Huem er Kongen?

Gud den Himmelske Fader/en ypperlige oc riger Konge/ Hand beridde sin elskelige Søn/Christo Jesu/ it herligt kaasteligt Bryllup/oc loed formedelst sine sendinge Bud oc Tienere/ eske oc kalde baade Jøder oc Hedninge der til.

Huad er Bryllupet?

Det hellige Euangelij naadelige predicken/ ia Christus er selff Maden i dette Bryllup/Thi hand bæris oss saa frem i dette Euangelio/ at hand formedelst sin Pine oc Død haffuer forløsd oss fra Dieffuelen/Døden/Synden/oc Helffuede. Denne Predicken om Christo/er det velberidde Bryllup/ der haff-

der haffuer Gud budet saa mange Gester til/ offuer den gantske Verden/ Oc dem som komme/ renser hand formedelst Daaben/ kleder dem met Troen/ Trøster oc styrcker dem met Christi Legemis oc Blods Sacramente/ at dem io icke skal fattis noget/ Men at der skal vere offuerflødelige nock / oc alle Mennisker skulle bliffue mette/ lystige oc glade.

Huilcke ere Suennene?

De hellige Propheter oc Apostle/ som skede oc kallede Gesterne til Euangelij Predicken.

Huilcke ere Gesterne?

Først vaare Jøderne oc gantske Jsrael budne/ fra Adam/ alle Patriarcker/ Konger/ Dommere oc Prester / indtil Johannem Baptistam / Thi den velsignede Sæd / Jesus Christus bleff først Adam til sagd/ Gen. iij. Der nest Abraham/ Jsaac/ oc Jacob etc. Oc de hellige Propheter hengde stedze ved oc forkyndede denne foriettelse / oc visde folcket der til / indtil Brudgommen kom/ huilcken Johannes visde oc pegte paa met sin finger/ oc sagde/ See/ det er Guds Lam/ som bær Verdens Synder.

Huad ere oxen oc det Fede Queg?

De trøstelige Sprock aff den hellige Scrifft/ som vederquege oc trøste vor Siel / Thi at S. paulus siger / Abraham trode Gud/ oc det bleff hannem regnet til Retferdighed/ Oc at Propheten Abacuc siger/ Den Retferdige leffuer aff sin Tro etc. Det ere de gode fede Øxen/ som ere slactede oc tilberidde/ Oc at Christus siger Matthei. xj. Kommer til mig alle/ i som arbeyde oc ere besuarede/ Jeg vil vederquege eder. Item/ Jeg er icke kommen/ at kalde de Retferdige/ Men Syndere. Oc Esaie. xlij. Det knusede Rør vil ieg icke aldelis sønderbryde/ oc icke vdslycke den rygende Hør etc. Dette er den gode fede Steg/ aff Guds fede Queg/ de kræssne/ forgylte oc velsmagende retter/ som oss vederquege oc bespise/ oc beuare i alle fristelser/ so fremt wi tro/ Thi de vantro haffue der ingen hielp aff.

Huad giorde de som vaare kallede?

De vilde icke komme/ oc foractede Kongens indbiudelse/ den ene gick bort til sin Ager/ den anden til sin Kiøbmandskab/ nogle grebe fat paa hanss tienere/ bespottede oc ihielsloge dem.

Verden

Verden skicker sig icke anderledis / Naar nogen vil hende got aff hiertet / oc søger hendis salighed / den hader hun / oc giør hannem alt ont / Men naar nogen setter hende en voxnæse paa / oc stryger hende om munden met en Hare fod / den holder hun venskab met / oc giør til gode. Det haffde veret lideligt / der som de end haffde aarsaget sig / Som de Luce xiiij. giorde / offer huilcke der gick alligeuel en forferdelig Dom / At ingen aff de Mend / som vaare budne / skulde smage hanss Nadore / Disse aarsage sig icke met it eniste ord / Ja de foracte det aldelis / bespotte / forhaane / oc ihielsla hanss Suenne oc sendinge Bud. Denne store offuerlast oc offuer vold / kunde Gud icke lenger fordrage.

Huem ere de / som gaa til deris Ager?

De ypperste Prester oc Leuiter / thi den hellige Paulus kal der dem Verckneets Mend / oc bygnings Mestere / de vilde icke komme til denne Euangelij Predicken / oc gaffue faare / at de haffde en Ager / det er / Jødedommet / Mosi Lou / Templet / Ceremonier oc Guds tieniste / Denne Ager skulde de røcte / plante / vande / oc tage vindskibelige vare paa / de kunde icke tage vare paa Euangelij Predicken.

Huilcke ere de / som gaa til deris Kiøbmandskab?

Den menige Mand / Aagerpuger / hine gerige Stimpere / som icke tencke oc grunde paa andet Nat oc Dag / end huorledis de kunde bliffue Rige / oc fylde i secken / de besuige oc bedrage deris Neste met falsk oc suig / met surfittighed oc snedighed / met argelist oc mangfoldige finantzer / oc foracte der offuer Guds sendinge Bud oc Tienere / De tencke icke paa S. Pauli Ord. j. Tim. vj. Wi førde intet til Verden / der faare er det obenbare / at wi icke heller skulle føre noget vd / Men naar wi haffue vor føde oc at skiule oss vdi / der skulle wi lade oss nøye met.

Huem ere de / som forhaanede Suennene oc sloge dem ihiel?

Det ere Tyranner / Som forfølge Guds Ord / dræbe oc ihielsla dem / som det Predicke oc forkynde. Saa loed Kong Manasses ihielsla Esaiam / Joakim / oc Jeremiam. Presterne / Wriam. Herodes / Johannem. Caiphas oc de ypperste Prester /

Christum. Phariseerne oc Scrifftkloge / den hellige Stephanum.

Aarsage icke de Christne sig saa end nu?

Ja visselige / Naar de Aandelige Personer kaldis til Euangelium / Da aarsage de sig / oc sige / At det Euangelium som Predickis er vel ret / Men effterdi wi ere besorne met Paffuen oc den Romske Stoel / da er det tilbørligt / at wi skulle holde met den Romske Kircke / oc icke giffue oss der fra. Naar den menige Mand seer / At Guds Ord fører Kaarsset / Modgang / Fristelse / Fattigdom / Foractelse oc Forfølgelse met sig / da falde de ocsaa der fra. De Veldige oc Mectige kunde icke heller fordrage Euangelium / oc dem det Predicke / fordi at deris egen hoffmodighed holder dem der fra / oc at de ville icke vere straffede. Saa komme der ganske faa til dette Salige Bryllup / det er / til det hellige Euangeliū Predicken.

Huorledis skal det da gaa paa det sidste?

Lige som det gick Jøderne / de vaare ocsaa lenge stiffsindede oc haarkri / oc stode paa deris eget vesen / skick oc paafund / indtil de paa det siste bleffue aldelis giorde til intet / oc miste det ene met det andet / Kongerige / Prestedømme / Land oc Folck / Saa skal det ocsaa gaa dem / som paa denne dag saa fortredelige foracte det Guddommelige Guds Ord / Der som de mente at de haffue her paa Jorden oc ville beholde / som er / Mact / Rigdom / Herlighed / det skal tagis fra dem / oc det som de vente oc formode sig / som er / Guds yndest / naade oc barmhiertighed / det skulle de aldrig bekomme.

Huad giorde da Kongen?

Der hand hørde / huorledis hanss Suenne bleffue foractede oc bespottede / bleff hand vred / oc vdsende sin Hær / oc ødelagde disse Mordere / oc sette Ild paa deris Stad. Dette skede i Jerusalems forstyrring / der det altsamme bleff til intet giort oc ødelagd / Stad oc Tempel / der Jøderne bleffue ihielslagne / solde / oc atspriside offuer den ganske Verden. Da sagde Kongen til sine Suenne / Brylluppet er io berid / Men Gesterne vaare det icke verde. Gaar der faare bort paa

veye /

veye / oc binder til Bryllup huem i finde / Her begyndis Hedningernis kald til Euangelium / oc Jøderne forskiudis.

Huad giorde Suennene?

De ginge vd paa veye / oc forsamlede alle dem de funde / Onde oc Gode / oc Bordene bleffue alle fulde. Den første Christi befalning / til hanss Apostler / var denne / Matth. x. Gaar icke paa Hedningers veye / oc gaar icke ind i de Samaritaners Stæder / men gaar bort til de fortabte Faar / aff Jsraels huss. Paa den tid loed Christus sig klarlige høre / Matth. xv. Jeg er icke vdsend / vden til de fortabte Faar aff Jsraels huss / Det er icke got / at tage Børnenis Brød / oc kaste det for Hunde. Men nu / effter de foracte Guds Ord / kaldis det / Gaar bort paa veyen / oc binder til Bryllup / huem i finde etc.. Oc Christus giffuer dem / effter sin Opstandelse / en anden Befalning / Marci i det siste. Gaar bort i den ganske Verden / Predicker Euangelium for alle Creature / Huo som Troer oc bliffuer Døbt / hand skal bliffue salig etc.

Besaa Kongen oc sine Gester?

Hand gick ind / at besee Gesterne / oc saa der it Menniske / som icke haff de Bryllups kleder paa. Dette skal ske paa den yderste dag / da skal Gud sige en Dom aff / offuer alle vgudelige oc vantro Mennisker / huilcke der betegnis met denne / der icke haff de Bryllups kleder paa.

Huad er Bryllups kleder?

Det er en stadig Tro til Jhesum Christum / oc en hiertelig forhaabelse til Gud / Dette klede forkaste vore første foreldre / der de offuertraade Guds bud / oc vaare Hugormen lydige / Da stode de beskemmede oc nøgne / bloete oc bare i Guds asiun / Men Troen til Christum bedecker oc skiul det altsammen igen / som bleff fortabt i Adam.

Huad sagde kongen til dette Menniske / som icke haff de Bryllups kleder paa?

Hand sagde til hannem / Ven / huorledis est du kommen hid ind / oc haffuer dog icke Bryllups kleder paa? oc hand tagde stille. Lige skal det ocsaa gaa paa den yderste dag / De som nu foracte Euangelij naadelige Predickē / oc holde mere

aff deris Agre / Kiøbmandskab / oc Rigdom / end aff Guds Ord / oc acte mere det forgengelige / end deris Siels salighed / dem skal atter der imod ingen Trøst vederfaris / Naar de skulle skillis fra denne Verden / oc vilde da gierne komme til dette Bryllup / Thi Brudgommens dør skal da vere tilluct.

Huad Dom sagde Kongen aff offuer dette Menniske?

Hand sagde til sine Tienere / Binder hender oc føder paa hannem / oc kaster hannem vd i mørcket / der skal vere Graad oc Tendgnitzel. Disse ere faa Ord / Men de giffue stor strenghed til kiende. Det er store HErrens nature / at naar de bliffue vrede / da bruge de icke mange ord / Men naar de tale da gielder huert Ord en Gyldene / Thi de ere mere fortørnede oc haffue det strengeligere i sindet / end de kunde sige met ord / Der faare følge de oc strax effter met straffen / Lige saa giør oc denne Konge / oc befaler / at de skulle binde Hender oc Føder paa dette Menniske.

Huad betegner hender oc føder?

Hender betegner Menniskens gierninger / Føder betegner hans Omgengelse oc begierlighed / Huilcke der skulle altid staa til Gud oc vor Neste / formedelst Troen / Huem der nu leffuer saa i Verden / som hanss Hender oc Føder vaare bundne / huercken hielper / trøster eller tien sin Neste / da skulle de effter dette Liff vere bundne til euig tid.

Huad skulle wi lære aff dette Euangelio?

Først / at Guds Rige er icke andet end it Kongeligt Bryllup / it herligt Gestebud / der som forgylte dyrebare rætter bæris frem forgeffuis / at mand tager intet eller begierer aff Gesterne / Der haffuer ingen behoff at føre sine førninger eller skencke sine gaffuer / det er altsammen berid oc skenckis forgeffuis. J det gamle Testamente var det huer dags mad / at de befalede oc robte / Kommer icke tomhendede for HErren / Men du skalt føre dit løffte / dit Offer / din første grøde / din Tiende / etc. Men i det ny Testamente / er der ingen anden Predicken / end kommer / æder / dricker / verer glade oc lystige / tager edder gode dage til / forgeffuis oc vden al eder bekaastning /

Hosbon-

Hosbonden giffuer eder det gierne/oc lader til met en god vilie/ Her er idel naade oc barmhiertighed / Syndernis forladelse/ oc det euigee Liff/Saa fremt wi ekon ville see vel til/at wi icke komme frem i vantro oc ere vgudelige/Thi der ere mange kallede/men faa ere vdualde.

Der nest/at der er it aandeligt Ecteskab imellem oss oc Christo / oc alle ting almindelige / Huad Christus haffuer/ det hører oss til/Huad wi haffue/ det hører hannem til/ Wi haffue idel Synd/Ondskab/oc wdyd/det tager hand til sig/ oc vedzler met oss/giffuer oss sin Naade for vore Synder/sin Fromhed for vor wdyd/sit Liff for vor Død. Thi effterdi hans Naade er større end vore Synder/ hans Fromhed sterckere/end vor wdyd/hans Liff kaarsstigere/end vor Død/Da skulle alle vore Synder/Wdyd/Døden oc Fordømmelse/ forsuinde i hans Naade / Fromhed / Retferdighed oc Liff/ Lige som en liden Gnist Ild vdslyckis i det store Haff.

Det tredie er/ at wi haffue saadan en Brudgom/der er almectig/Som vel kand beskierme oss fra alt Ont/oc Wlycke/ Som befride oss fra Satans / Dødens oc Helffuedis mact/ Ja den som gaff sig for oss i Kaarssens Død / Vdgydede sit dyrebare Blod / borttog alle vore Synder / Saa / at wi ere trygge for Gud. Beklager Synden oss/ da haffue wi der imod vor Brudgoms Christi Naade. Forferer Døden oss/ da haffue wi Christi Liff til Trøst oc beskiermelse. Frister Satan oc Helffuede oss/ Da haffue wi Christi Rige/ oc det euige Liff. Effuerdi wi nu haffue denne Trøst i Christo/Da skulle wi ocsaa vere tacknemmelige/ oc lade oss stedse finde i it Christeligt leffnet.

Huad er nu Summa aff dette Euangelio?

Haffuer du icke de rette Bryllups kleder paa/Det er/est du icke prydet met en ret Christelig Tro/Oc met ret Broderlig Kierlighed/oc forlader du dig icke stadelige paa Guds Ord/ naar du skillis fra denne Verden/ Da est du til euig tid fordømt. Men haffuer du de rette Bryllups kleder paa/det er/Troer du paa Jesum Christum / oc beuiser din Tro met kierligheds oc barmhiertigheds gierninger/ imod din Neste/ oc forlader dig

stadelige paa Guds Ord / Naar du skillis fra denne Verden/ da est du salig. Thi der staar saa screffuit/Apoc. xiiij. Salige ere de som dø i Herren. Oc Christus siger / Johan. viij. Sandelige ieg siger eder / Der som nogen beuarer mit Ord / da skal hand icke see døden euindelige / Men hand er trengd igennem fra Døden/til det euige Liff / Amen.

Den XXI. Søndag effter Trinitatis/ Epistel / Ephe. vj.

KJere Brødre / Verer stercke i HERren / oc i hans styrckis mact / fører eder i Guds harnisk/ at i kunde bliffue stadige imod Dieffuelens listige tilløb. Thi wi haffue icke Kiød oc Blod at stride met / Men met Førster oc Veldige / Som er / met Verdsens Herrer/der regnere i denne Verdsens mørck/met Aander vnder Himmelen. For den skyld da tager Guds Harnisk paa / at i kunde staa imod/ naar den onde stund kommer / oc ydrette alting vel/oc beholde marcken.

Saa staar nu giordede om eders lender met sandhed / oc iførden met redferdigheds krafft / oc haffuer støffle paa Benene/som de der ere ferdige til at driffue fredsens Euangelium / met huilcket i ere beredde / oc tager faar alle ting troens skiold / met huilcken i kunde vdslucke / alle den forgifftige Fiendirs gloende pile / oc tager saligheds/Hielm/ oc Aandes Suerd/som er Guds Ord.

Huad holder S. Paulus oss faare i dette Epistel?

Try stycker. Først giffuer hand til kiende at Dieffuelen er vor grumme Fiende. Der nest / huor sterck oc veldig Dieffuelen er

len er. Det tredie/huad Harnisk oc Vaabin wi skulle bruge imod denne Fiende Dieffuelen.

Huad er Dieffuelen for en Fiende?

Dieffuelen er en snedig / listig / ond fiende / en tusinde kaansterınand/en wreen Aan/fuld aff løgn oc ondskaff / en mordisk Aand/en løgn aand/liff sens Fiende / oc sandheds/en Lastere oc Guds Børns anklagere / huilcken der vilde gierne forderffue al Guds skick / alle Politier / al ret Gudstieniste / oc er alle Menniskers Modstandere. Hand torde friste Christum Guds Søn/oc forsøge sin kaanst paa hannem / hand vil oc visselige icke spare oss. Oc paa det hand kand føre oss i fald/tager hand Verden oc vort eget legeme til hielp.

Huad er Verden?

Verden er Dieffuelens rige / Paradis oc Lysthuss / en ret Røfuere kule / oc Løgnhuss / ia det onde fortredelige Barnhuılcket Adam loed effter sig / der i mange maade offerfalder oss / formedelst sine øyenskalcke / Kettere / falske Lærere / Secter oc Partier / formedelst Tiranner oc de Christnis Mordere/oc formedelst det menige Folckis offergiffne hob / som huerckem acte Gud eller Menniske.

Huad er legeme eller kiød?

Kiød oc Blod er Adams barn / it Menniske fult aff synd / hofferdighed/gerighed/wkyskhed/had/affuind/Fult aff vantro/wnyttig omhyggelighed / syndelig lyst oc begiering / ia aff alle laster oc wdyder.

Huorledis skicker Paulus sig imod disse Fiender?

Hand giør som en ret god Høffuitzmand/der ligger i marcken met sit folck/oc venter huer time at Striden skal begyndis mellem Fienderne oc hannem/ hand formaner wden aff ladelse sine Reyssener oc Stridzmend/at de skulle vere rustede/staa fast oc mandelige/ oc sla frimodelige fra sig.

Met huad Ord formaner hand sit Folck?

Hand Predicker deylige lige som i en Hær eller iblant Stridzfolck/formaner dem/at de met deris harnisk oc Vaaben skulle vere rustede til strid / oc siger saa. Mine Brødre / vere stercke

i Herren. Lige som hand vilde sige. For eders persone ere i meget for skrøbelige/at i aff eders egen styrcke oc krafft skulde imodstaa denne grumme Fiende. Verer fordi stercke i vor HERRE Jesu Christo / huilcken der haffuer allerede offuervundet eders Fiende / oc i hans styrckis mact / tager paa eder Guds Harnisk / at i kunde bliffue stadige imod Dieffuelens listige tilløb. Lige som hand vilde sige. J kunde icke staa fast imod saadan en veldig Fiende/der som i icke søge eders styrcke/ Harnisk oc Vaaben hoss Gud oc vor HERRE JEsum Christum. Thi i vide huor sterck / veldig oc listig Dieffuelen eders Dødfiende er. Al eders styrcke oc krafft er imod hans mact lige som affuer faar vær.

Huor sterck oc veldig er da Dieffuelen?

S. Paulus giffuer det til kiende/ oc siger. Wi haffue icke at stride met kiød oc Blod/men met Førster oc Veldige/som er/met Verdsens Herrer/som regnere i denne Verdsens mørck/ met de onde Aander vnder Himmelen. Lige som hand vilde sige. Vore største Fiender ere Aander/ huilcke wi icke kunde sla fra oss met Suerd/ Bøsse/ Pil/ Spiud eller Hellebaarde/ de søge oc icke effter vore pendinge oc gods/Men effter vort Legeme oc Liff / Kiød oc Blod / Marrig oc Been / Siel oc Aand/Det gielder her at vinde eller tabe/Helffuede eller Himmerige.

Huor faare kalder hand dem Førster oc Verdsens Herrer?

Fordi at det er icke en enfoldig Aand/men en stor veldig Herre. Hand haffuer slaget sin leyer i marcken imod oss/stercker end Hundrede tusinde Tørckiske Keysere / Hand er der til met offuermaade vel forsøct/ som den / der haffuer nu regærit Verden lenger end fem tusinde Aar. Hand veed mesterlige huorledis hand skal søge til huer besynderlige. Thi hand er en Doctor i skalckhed/oc haffuer vel lært sit Embede.

Huor boer da Dieffuelen?

J lucten/siger S. Paulus / i denne Verdsens mørck. Wi taare icke tencke/at hand er langt borte fra oss/enten i Jndien/ Morland/

Morland/i Egypten eller Babilonien/Hand er hart hoss oss/ ieffne oss/bag oss/faare oss/offuer oss/vnder oss. Huor wi gaa/ staa/side eller ligge/der flue de onde Aander offuer oss/lige som Skyer/de suerme omkring oss/lige som store Humler oc Gedehamse/de lade sig offte til syune i legemlig skickelse/i Himmelen/ som gloendis Drager / i marcken som brennende liuss eller bluss. De haffue gierne deris bolig i øde steder/huss/i ørcken/i dybe vand/Søer oc pudze/forferde/druckne oc myrde der Mennisken. Lucten er fuld aff dem/de haffue inde alt det som er omkring oss/offuer oss/de see oc lure effter oss/begrunde oc betracte / huorledis de kunde føre oss i forderffuelse / oc forhindre oss/at wi io icke skulle komme til Himmelen/der de fulde ned aff.

Ere de da icke end nu forskudne ned i Helffuede?

S. Petrus siger. At Gud støtte dem met mørckhedsens lencker ned til Helffuede/at de skulle beuaris til dommen. Diss imellen arbeyde de pa met al mact / at de kunde dræbe oc omkomme baade vort legeme oc Siel. Er det saa at en Dieffuel kand intet vdrette alene/da tager hand andre siu til sig/som ere meget argere. Kunde siu intet vdrette / da tager hand thi / tiue/ hundrede eller tusinde/Der er icke ende eller tal paa. Hand haffuer i fem tusinde aar icke soffuit / men hand gaar omkring/ som en brølende/Løffue/oc søger effter den hand kand opsluge/ j. Petri v.

Huad harnisk oc Vaaben skulle wi bruge imod denne Fiende?

Saa siger S. Paulus. For den skyld/da tager Guds Harnisk paa/ at i kunde staa imod paa den onde dag / oc vdrette alting vel/oc beholde marcken. Saa staar nu omgiordede om eders lender met sandhed/ oc i førde met retferdigheds krafft/oc støffle paa eders føder/met fredsens Euangelio / huor met i ere beredde. Men faar alting tager Troens skiold / met huilcken i kunde vdslucke alle den forgiffrige Fiendirs gloende Pile/ oc tager salighed hielm oc Aandsens Suerd/som er Guds Ords/etc. Her giffuer S. Paulus oss aff sit Rustkammer / det rette Harnisk/de rette Verie oc Vaaben/som er/ Belte/ Sko eller Støffle/Pantzer oc Krafft/Skiold/Hielm oc Suerd.

Huorledis skal en Christelig Riddere / ruste sig imod Dieffuelen?

En Stridzmand som vil ruste sig / hand omgiorder først sine lender / hand tager hoser oc trøye paa / at hand kand vere skickelig til at gaa / løbe / springe eller stride / Der nest tager hand støffle oc benharnisk paa / der nest Pantzer oc Krafft / der effter binder hand sit Suert paa / oc tager Skiolden / paa det sidste setter hand Hielmen paa sit Hoffuit.

Huad er Sandheds belte?

At wi føre en Christelig omgengelse / ere retsindige i Troen / oc anamme aluorlige Guds Ord / oc rette vort leffnet der effter / lige som Christus siger / Luce xij. Lader eders lender vere omgiordede etc.

Huad ere den Euangeliske freds støffle oc sko?

At wi holde fred met huer mand / giøre huer mand til gode / hielpe / tiene / giffue gode raad oc trøste formedest Euangelium. Oc alligeuel Verden bulder met oprør / idel wfred / kiff oc trette / oc opuecker oss ocsaa til vrede / at wi dog ere i alle maade tralmodige / icke heffne oss selff / men trenge oss igiennem met taalmodighed / som igiennem en ond Vey / der er fuld aff torne.

Huad retferdigheds krafft?

At wi affue en god Samuittighed / oc leffue saa / at ingen kand klage paa oss / giøre ingen forfang eller skade. Thi huor saadan en Samuittighed icke er / der haffuer Dieffuelen strax vundit. Hand giffuer samme Menniske en stød faar brystet / saa at hierte oc moed falder.

Huad er Aandsens Suerd?

Guds Ord / det skulle wi drage vd / tage det i haanden / oc verie oss met / at det skal ick gaa oss / som det gick Papisterne / huilcke der lode Suerdet forrøstis i balgen. Euangelion oc Guds salige Ord / er formørcket hoss dem / formedelst Dieffuelsens lerdom oc Menniskens paafund / oc Pharisaisk hygleri / at Dieffuelen haffde got at giøre met dem / oc skaffe sin vilie.

Huad er Troens Skiold?

Intet andet / end Troen til vor HErre Christum / at wi vdi fristelse tradze paa Christum / oc sige. Er ieg en Syndere / da

re / da er hand den Mand / som døde for mig hellig oc reen / hannem holder ieg mig til ehuor det gaar met mit Liff / da forlader ieg mig paa Christum / som paa min Skiold / der vel kan bedecke oc beskerme mig hand er mig vis nock / hand kand staa fast imod alle Helffuedis porte.

Huad er salligheds Hielm?

At wi tro paa Jesum Christum / som er en HErre offuer Dieffuelen / Verden oc alting / formedelst huilcken wi skulle visselige vente it andet oc bedre Liff / at hand skal forløse oss aff al wlycke / oc lægge vnder vore føder / det som oss nu trenger oc trycker at wi skulle frilige oc gladelige sige. Til dig HErre staar vorhaab / lad oss icke bliffue beskemmede / Giff oss din naade / at wi stedze kunde findis benebnede met disse Vaaben / oc komme wden skade til det maal / der wi ere skabte oc kallede til / det er det euige Liff / Amen.

Den XXI. Søndag effter Trinitatis Euangelium / Johannis iiij.

OC der vaar en Kongelig Mand hanss Søn laa siug i Capernaum. Denne hørde at Jesus kom aff Judea til Galileam / oc hand gick bort til hannem / ock bad hannem / At hand vilde komme ned / ock hielpe hanss Søn / Thi hand var Dødsiug. Oc JEsus sagde til hannem / Naar som i icke see Tegen oc vnderlige gierninger / da tro i icke.

Da sagde den Kongelige Mand til hannem / HERRE / kom ned / før end mit Barn døer. Jesus sagde til hannem / Gack bort / Din Søn leffuer. Mennisket trode det ord / som Jesus sagde til hannem / oc gick bort. Oc i det samme som hand gick ned møtte hanß Suenne hannem / forkindede hannem / oc sagde / Dit Barn leffuer / Da vdspurde hand aff dem / paa huad time / det var bleffuet bedre met hannem. Oc de sagde til hannem / J gaar ved den siuende time / forloed Kaaldesiugen hannem. Da merckte Faderen at det var ved den samme time i huilcken Jesus haffde sagd til hannem / Din Søn leffuer / Oc hand trode mes alt sit huß / Dette er nu det andet Jertegen / der Jesus giorde / der hand kom aff Judea til Galileam.

Huad holdis oß faare i dette Euangelio?

Troens art oc nature / Huorledis hun begyndis / voxer oc formeris / indtil hun paa det sidste bliffuer fuldkommen i it Menniske. Thi at alligeuel troen bær vor Herre Jesum hiem / formedelst Euangelium til huert Menniske / met alt sit gode oc naade / saa / at huer Christen haffuer lige saa meget / som den anden / Oc it barn som bleff døbt i dag / haffuer icke mindre / end S. Petrus / Saa er dog den førøgelse oc formerelse i Troen vlige i oß / oc der om taler dette Euangelium.

Huorledis haffuer det sig da met troen?

Lige som it Menniske haffuer sin barndom / vngdom oc alderdom / oc Træ oc Vrter deris vext oc formerelse / saa haffuer det sig oc saa met troen. Naar it menniske bliffuer fød / da er det icke strax en Mand eller en Quinde / men det haffuer sin vext oc formerelse / formedelst dage / Uger / maaneder oc Aar / lige saa giffuer icke heller Sæd / der kastis i Jorden / strax grøde aff sig / men hun skal haffue sin tid. Først rinder hun op i smaa Vrter oc spæt græß / der aff bliffuer stra / paa huilcke der voxe ax / oc

der effter korn i ſamme ax/ lige ſaa haffuer oc troen ſin vext oc formerelſe / førſt ſaar mand den himmelſke Sæd / Guds ord / naar det anammis i troen / rinder det op/oc bærgod fruct/ſaa/ at it Menniſke begynder at forlade ſig paa Gud elſkeſin neſte/ oc ſpæge ſit legeme / hand bliffuer Guds ny Creature / icke en gag/men ſaa lenge hand leffuer/indtil hans yderſte ende.

Kand dette ſigis klarligere oc forſtandeligere?

Ja / i ſaa maade/ Verden er lige ſom en haffue. Den Ager i haffuen/ere menniſkens hierter. En Predickere er bonden eller haffueuocteren hand igennem graffuer oc igenen pløyer hierterne formedelſt louens predicken oc den Guddommelige vredis grumme Exempel / huor met hand forferder Syndere i deris Samuittighed/Naar de bliffue nu fattige i Aanden/oc tørſte effter Guds Naade / oc Tidzel oc Torn bliffue vdlugede oc affrenſede / da kaſter hand oc ſaar Euangeliſk Sæd der vdi / det er/Guds ord/Naar det anammis i troen / da rod feſtis det/ Der effter kommer Gud met den Himmelſke Dug oc Regn/det er/met den hellige ſcrifftis trøſtelige Sprock / Ja met den hellig Aands Naade / oc giffuer triffuelſe/ forfremmelſe oc formerelſe / Saa / at ſaadant it Menniſke bær der effter idel god fruct. Saa kommer da Gud fremdelis met Salt/ oc ſalter ſaadant it Leffnet / oc beſtrøer det met mangfoldige friſtelſer / genuordighed oc bedrøffuelſe.

Huorledis beſcriffuer Johannes denne kongelige Mand?

Der var (ſiger hand) en Kongelig Mand/ hanſſ Søn laa ſiug / Denne hørde / at Jeſus kom aff Judea til Galileam/Oc hand gick bort til hannem/oc bad hannem/At hand vilde komme ned/oc hielpe hanſſ Søn/Thi hand var død ſiug. Aff diſſe Ord kand mand mercke / at hand haffde en liden Barne tro. At hand beder Chriſtum / at hand ſkal hielpe hanſſ Søn / det er it Tegn til at hand haffde en tro / Thi at haffde hand icke forladet ſig paa Chriſtum / oc forſeet ſig got til hannem / Da haffde hand icke kommet til hannem/oc begieret hielp aff hannem. Men at hand beder/oc er tho gange begierendis/at hand ſkal gaa ned i hanſſ huſſ met hannem/oc hielp hanſſ Søn/det er it Tegn til en liden Barne tro. Thi at haffde hand hafft en

ſtadig

stadig tro/da haff de hand sagd frimodelige met Høffuitzmanden/HERRE/sig ekon it Ord/da bliffuer mit Barn helbrede/Men nu troer hand icke/at Christi ord er saa krafftig/at det kand helbrede den Siuge/Uden Christus er der selff personlige neruærendis.

Huad suarede Christus hannem?

Hand sagde til hannem/Naar som i icke see Tegen oc vnderlige gierninger/da tro i icke/Hand giffuer hannem der met it hart gensuar/oc lader lige som hand icke vil de hielpe hannem/Ja hand straffer hannem/at hand icke vil lade sig nøye met Ordet/Men begierer ocsaa Tegn/lige som hand vilde sige/Huor faare skulde ieg gaa ned met dig/efftterdi du troer icke mit ord? Huor faare siger du icke met den Høffuitzmand Luce vij. Sig ekon it Ord/da bliffuer mit Barn helbrede.

Forsiger da Christus oc necter den Kongelige Mand hielp?

Ney. Thi Guds gierninger gaa saa frem/At hand saargiør/førend hand læger oc helbreder/Hand bedrøffuer/førend hand trøster/Hand dræber førend hand giør leffuende/hand fordømmer/førend hand giør nogen salig. Saa giorde Christus imod den Hedniske Quinde/Matth. xv. Thi der hun bad at Christus skulde forløse oc helbrede hendis besette Dotter/da foruisde hand hende oc sagde/Jeg er icke vdsend/uden aleniste til de fortabte Faar/aff Jsraels huss. Der effter foruisde hand ocsaa Disciplerne/som giorde Bøn for hende/oc sagde/Det er icke smuct at mand tager Børnenis Brød/oc kaster det for Hunde/Dog loed hun icke aff/Men io mere hand foruisde hende met haarde ord/io mere bleff hun ved at bede stadelige/oc hun bekom ocsaa der met/det som hun begierede.

Huad giorde da den kongelige Mand?

Hand bleff hart ved/oc sagde/Herre/kom ned/førend met barn døer/Der giffuer hand klarlige sin barne tro til kiendemet/ja hans tro begynder at siuncke ned/oc forsuinde/lige gick det ocsaa S. Ped. Matth. 14. Hand gick til Christum paa Haffuet i en smuck stadig tro/Men der hand saa it sterckt vær komme/Forfædedis hand/oc begynde at siuncke ned/oc robe/HErre/hielp mig der var troen vde. Lige gick det ocsaa Disciplerne i

ne i Skibet Mat. viij. der de vecte Christum op i en suar storm/ oc robte/ HERRE/ hielp oss/ wi forderffuis. Lige giør ocsaa denne Kongelige Mand/ HERRE/kom ned/siger hand/ førend min Søn døer.

Huard suarede Christus?

Effterdi denne Kongelige Mand bleff bestandig i sin Bøn/oc bleff stadig i troen / end dog hun var liden oc skrøbelig / Da vil de icke Christus aleniste tale i hanss Øren/Men oc saa i hiertet / Thi Gud seer icke til / huor stor troen er/ Men at der ekon er en tro / der som hun oc vaare saa liden som it Senneps korn. Der faare siger hand / Gack bort / Din Søn leffuer. Disse Ord vaare saa krafftige / at de icke aleniste giorde Sønen helbrede / Men de forarbeydede ocsaa en smuck sterck Menniskelig tro i Faderen / Thi saa siger Texten / Mennisket trode Ordet / der JEsus sagde til hannem / oc gick bort. Den Kongelige Mand trode vel tilforn/ at Christus kunde hielpe hanss Søn neruærendis / huilcket der var en skrøbelig bange tro / Men nu er hanss Tro bleffuen sterckere/at hand ocsaa troer/at Christus kand hielpe hanss Søn/alligeuel hand icke er der personlige eller neruærendis hoss hannem.

Huor paa kand mand mercke den stercke Tro?

Aff det Ord (Jbat) Hand gick bort / Thi at haffde hand icke veret stadig i Troen / da haffde hand icke strax giffuet sig paa hiemueyen / Men hand haffde bleffuet lenger ved / bespurt sig baade om it oc andet tuiflet her oc der/Men nu gaar hand hen / lader sig nøye met Christi ord / oc spør sig icke lenger faare.

Huorledis gick det denne Kongelige Mand paa veyen?

Der hand gick ned / møtte hanss Suenne hannem/forkyndede hannem / oc sagde / Din Søn leffuer / Da vdspurde hand aff dem / paa huad time det var bleffuet bedre met hannem / Oc de sagde til hannem / J gaar ved den siuende time / forlod Kaaldesiugen hannem / Da merckte Faderen/at det var paa den time/i huilcken Jesus haffde sagd til hannem/ gin Søn leffuer.

Huor faare spurde hand sine Suenne at?

For tuende sager skild. Først / At hand vilde obenbare oc bekiende sin tro / som end nu var hemmelig oc skiult. Der nest / at hand oc saa vilde føre sine Tiunde til troen. Thi der hand spurde dem at / paa huad time / hanss Søn var bleffuen helbrede / oc de sagde / J gaar ved den siuende time / forloed Kaaldsiuge hannem / Da giorde hand wden tuil en deylig Predicken for dem / vnderuisde oc gaff dem til kiende / at det var lige den samme time / paa huilcken Christus sagde / din Søn leffuer. Oc hand bleff saa en Apostel / Biskop / Sogneherre oc Predickere for sine Tiunde / oc i sit huss.

Huad got kom der aff?

Saa siger Johannes / Hand trode met sit ganske huss. Dette er fructen aff saadanne vnderlige gierninger / Faderen bliffuer stadfest i troen / Ja saa stadfest / at der som Gud haffde sagd til hannem / Du skalt offergiffue alt det du haffuer forlade Fader oc Moder / oc følge mig effter / da haffde hand veret veluillig der til / oc giort get gierne / oc tenckt / nu vel / ieg haffuer tilforn forsørgt Christi Guddømmelige godhed / ieg vil end nu forlade mig frendelis paa hans ord / oc intet tuiffle at hand ia skal ledsage mig paa sandheds vey / der til met bliffuer hanss Søn helbrede / oc alle hans Tiunde trode.

Huad skulle wi lære aff dette Euangelio?

Først / At wi skulle stedse bede Gud om en retferdig Tro / oc er hun icke fuldkommen / at hand da vil forøge oc formere den begynde Tro / der som hun end vaare saa liden som it Senneps korn. Oc wi skulle tage grandgiffuelige vare paa / At dette Senneps korn icke skal fortæris aff Fule / det er / at den begynde tro icke skal tagis bort fra oss aff Dieffuelen. Oc til denne tro / oc troens formerelse hører den deylig Sang / Nu bede wi den hellig Aand / om den Christelige tro oc ret forstand. Der nest / Naar Gud nu haffuer giffuet oss en tro / da skulle wi fremdelis bede / at gud vil oc saa formere oc beuare hende i oss / thi der hører wmage oc arbeyde til / at beuare dette liggende fæhuilcket wi bære i skrøbelige kar / Effterdi Dieffuelen er besynderlige vred paa de Christne / oc gaar omkring / som en brølende Løue / oc leder effter huem hand kand opsluge.

Giff Exempel ?

Jsraels børn haffde saa smuck en sterck Tro/at de oc i samme tro / ginge igennem det røde Haff / Oc de fulde alligeuel paa det sidste i saadan vantro/at de knurrede/baade for Mad oc Dricke / De bleffue ocsaa gruselige straffede der faare / ja suarlige / at der aff sex gange hundrede tusinde Mennisker icke komme flere end tho Mend ind i det foriette Land / som var Josue oc Caleb. Moses haffde saa retferdig en tro / at Gud ocsaa giorde mange Jertegn oc vnderlige gierninger i Egypten formedelst samme tro / oc hanss tro bleff alligeuel aldelis til intet der hand skulde sla vand aff Stenklippen/ Num. xx. Oc Gud bleff saa fortørnet / at hand vilde icke lade hannem komme ind i det foriette Land. Petrus gick dristelige paa vandet / effter Christi Ord oc Befalning / oc al den stund hand Trode / bar vandet hannem/ Men strax hand begynde at tuiffle / sanck hand ned. Jøderne hulde sig til Christum / al den stund hand Predickede oc giorde Jertegn/ i Guddommelig krafft / Men der han loed sig gribe / bespotte oc hudstryge/som it menniske / da robte de alle endrectelige til Pilatum / Kaarsfest Kaarsfest hannem/ Da var baade hanss Predicken oc Jertegen/oc der til met hanss store velgierninger/ aldelis forglemde.

Haffue wi oc Exempel i vor tid ?

Ja visselige. Der Euangelium først begynde at Predickis/ da løbe alle Mennisker til / oc vilde allesammen vere Euangeliske oc Christne / Men der Ordens Tienere / begynde formedelst Euangelium at straffe misbrug/Synd oc Last/i alle Stater/da fulde strax vtallige mange Mennisker der fra / lige som blad aff træ. Det er met Euangelio / som met it naturlige træ / om vaaren knoppis det oc blomstris/at det bliffuer ret huit aff blomster / saa kom̃er der da regn/eller rimfrost falder der paa oc tager mãge blomster bort. Naar der bliffuer nu fruct skabt paa da kom̃er storm / oc kaster atter megen ned aff den vnge fruct. Oc paa det siste naar fructen begynder at bliffue tidig oc moed/ da kommer der alle honde skadelige orme/som igennem stinge oc forderffue fructen paa samme Træ/at der bliffuer icke tiuffuen-

de parten/ja icke hundrede parten ved mact/ oc kommer til nytte oc gaffn. Lige gaar det ocsaa met Euangelio/naar det kommer først op / da ville alle Mennisker vere Euangeliske / Men naar der kommer fristelse / da falde vtallige Mennisker der fra / Der effter komme falske Predickere/Parthier oc Secter/som besmitte Christi rette Lerdom/oc føre met deris Løgen/mange Mennisker i vildfarelse / at neppelige halparten bliffuer bestandig / at Christus vel siger ret / At mange ere kallede/Men faa er vdvalde. Er der nu saa stor fare paa ferde met dem/ som daglige høre Guds Ord / oc anamme det gladelige / huorledis vil det da gaa dem / Som det huercken villt see eller høre / Ja de som effter sandheds bekiendelse falde moduillige til Løgn igen/necte oc forsage Gud/oc giffue sig fryuillig vnder Dieffuelen. Der fra vocte oss vel/vor HErre Jesus Christus/Amen.

Den XXII. Søndag effter Trinitatis / Epistel / Philip. j.

KJere Brødre/ Jeg tacker min Gud/saa offte som ieg tencker paa eder (huilcket ieg giør altid / i alle mine bøner/ for eder alle / oc ieg giør min Bøn met glæde) for eders samfund i Euangelio / fra den første dag indtil nu/oc ieg haffuer it got haab der til / at den som begynde den gode gierning i eder / hand skal oc fuldkomme det indtil Jesu Christi dag/ lige som mig oc bør/at ieg skal i saa maade holde aff eder alle / Fordi at ieg haffuer eder i mit hierte / i dette mit fengzel / i huilcket ieg forsuarer oc stadfester Euangelium / som de / der alle ere delactige met mig i naaden.

Thi Gud er mit Vidne / huorledis mig forlengis effter eder alle / aff hiertens grund i Jesu Christo. Oc

ieg

ieg beder der om / at eders kierlighed kand bliffue so mere oc mere / rijg / i allehonde bekiendelse oc forfølgelse / at i kunde prøffue / huad som best er. At i kunde vere rene oc vden forargelse / indtil Christi dag / opfyllede met retferdigheds fruct / som ske formedelst Jesum Christum (i eder) Gud til ære oc loff.

Huad gior S. Paulus i denne Epistel?

Hand loffuer oc priser de Philipper / at de bleffue stadige i Troen / oc ved Guds Ord / oc haff de icke / som de andre Stæder anammit falske Apostler oc Predickere. Oc hand formaner dem / at de skulle saa bliffue fremdelis faste i denne Tro / oc voxe i kierlighed / hand paaminder dem ocsaa der hoss / at de skulle vocte sig fra falske Apostler / oc giffue meget mere act paa deris Ord / end paa deris leffnet. Thi deris leffnet kand feyle oc synis anderleds vduortis / end det er i hiertet. Men ordet kand icke feyle eller besuige nogen. Thi det er it helligt / sant / vforgengeligt / euig oc saligt ord. Oc huo som der Troer / paa hand bliffuer oc hellig / sandru / from / retferdig oc salig.

Huorledis begynder S. Paulus denne Epistel?

Hand siger saa. Jeg tacker min Gud / saa offte ieg tencker paa eder / huilcket ieg altid giør / i huer min Bøn / for eder alle / oc ieg giør min Bøn gladelige / offuer eders samfund i Euangelio / fra den første dag / indtil nu etc.

Huad vil S. paulus met disse Ord?

Hand deler denne Epistel i tre parter / Først tacker hand Gud for den naade / at de Philipper vaare komne til Euangelij samfund oc bleffne delactige der vdi. Der nest / ynsker hand / at de kunde forfremmis i dette vidskab oc Euangelij fruct / oc at Gud vil saa fuldkomme / oc føre til en god ende / det som hand begynde met dem. Den tredie / hand beder / at de kunde vorde so mere oc mere rige / i allehonde vidskab oc forfarenhed. Oc dette giør hand altsammen / dem til en paamindelse oc formanelse / at de skulle bliffue faste oc stadige hoss det der de haffue begynt / oc bestandige som de nu staa i Troen.

Huilcken er tacksigelsen ?

Jeg tacker min Gud / saa offte ieg kommer eder ihu / etc. Der er oss it Christeligt hiertis rette billede bescreffuit / i den hellige Paulo / huilcken der aff hiertens grund / glæder sig der aff / oc tacker Gud / at andre Folck ocsaa komme til Euangelij samfund / oc hand haffuer it got haab om dem/ som begynde at Tro / tager sig deris salighed til/ glæder sig io saa meget der aff / som aff sin egen salighed / oc kand aldrig fuldtacke Gud der faare.

Huilcken er ynsken ?

Jeg haffuer it got haab der til / at den som begynde den gode gierning i eder / hand skal oc fuldkomme det / intil Jesu Christi dag / lige som mig oc bør / at ieg skal i saa maade holde aff eder alle. Der kalder Paulus Euangelion en god gierning. Oc hand scriffuer denne gierning icke vore gierninger eller formue til / men Gud. Dissligist at wi bliffue bestandige oc stadige i samme gierning / scriffuer hand oc icke oss / men Gud til. Staar nu vor saligheds begyndelse / forfremmelse oc enden icke i vor haand / men i Guds naade / hui rose wi da vore gierninger ? Dette Sprock nedslar dog Menniskens gantske fri vilie / met alle menniskelige gierninger / fortieniste / krafft oc formue / besynderlige i de ting / som ere Gud oc for salighed anrørendis / Gud er begyndelsen/ oc enden/ hand skal begynde bygningen/ oc legge den første Sten / om der skal giøris nogit got. Vden mig kunde i intet giøre/ siger Christus Johan. xv. Oc S. Paulus j. Corinth iij. Jeg plantede/ Apollo vandede/ men Gud giffuer triffuelse. Disse Sprock oc andre saadanne/ holder Scrifften oss faare/ at hun der met vil nedsla vor roff oc tradz / oc at wi skulle giffue Gud ære alene/ søge hans hiel / trøst oc naade / Naar det skeer/ da vil hand hielpe oc icke forlade oss.

Huilcken er Bønen ?

Gud er mit Vidne / huorledis mig forlengis effter eder alle aff hiertens grund / i Jesu Christo / oc der om beder ieg / at eders kierlighed kand bliffue io mere oc mere rijg / i alle honde bekiendelse oc forsøgelse / at i kunde prøffue huad som best er.

Der vdskindder den fromme Apostel sit Hiertis grund / huilcket der brender aff glæde oc lyst fordi / hand seer / at de bekiende / anamme oc ære Euangelion / Oc aff den hiertelige kierlighed hand haffuer til Kircken / da veed hand intet høygre oc bedre / at ynske hende aff Gud oc begiere / end at hun kand bliffue i Euangelij sandhed / huilcken hun haffuer anmmit / oc forfremmis i kierlighed.

Skulle wi følge denne Pauli Exempel?

Ja vissselige. En Christen / som kiender oc Troer / Guds naade oc velgierninger formedelst Euangelion / hannem bør først / at beuise sig tacknemelig / icke aleniste imod Gud / men ocsaa imod Menniskene. Hid hører Tackopffer / at wi skulle icke aleniste met munden / oc Ord / men ocsaa aff gantske hierte / huad wi formue met legeme oc liff / predicke / høre / ære / oc forfremme Guds Ord. Oc der effter lade ocsaa Troens fruct / oc retfertigheds gierninger / skinne faar Menniskene / besynderligs imod dem / der wi hørde oc anammede Euangelion aff.

Huad skal da Ordsens Tienere giøre?

En retsindig Hyrde / skal elske sine Faar aff hiertet / saa / at hand icke aleniste skal vocte dem fra Vlffuen / men at hand ocsaa paa den rette tid / skal føre dem vd oc ind / fra oc til god græssgang. Ja ocsaa / effter Christi Exempel / lade sit Liff for sine faar. Huo som haffuer saadan kierlighed / hand sørger vissselige for sine Faar / mit i angist oc bedrøffuelse / som Christus sagde paa kaarssit. Mig tørster. Lige saa haffde oc Paulus sorrig i fengzel for Menigheden / som haffde hørt Guds Ord aff hannem / huilcke hand ocsaa lerde oc vnderuisde met scriffuelse. Der til met formaner hand dem ocsaa til kierlighed / oc en Christelig omgiengelse / oc giør sin Bøn til Gud for dem / at de kunde bliffue io lenger io rigere i gode gierninger.

Verden er alt for meget vtacknemelig?

Wi giøre hende icke anderledis / Wi skulle predicke imod vtacknemelighed / oc straffe den hart / oc flitelige formane huer mand / at de skulle vocte sig der fra / som fra den allerskendeligste last / det paa Jorden er. Men der skulle wi tencke til at slide vor tid met / at wi skulle leffue i Verden iblant vtacknemelige

melige Mennisker / ocke forarge oss der paa/eller fordi lade aff at giøre got. Fordi at vilt du met dine velgierninger fortiene dig tack aff Verden / oc ment du vilt giøre hende alt got / saa skal det alligeuel gaa tuert imod din mening / Oc dig skeer ret/ oc du faar din rette løn / som den der bider en ond nød / oc faar munden fuld affskarn. Vilt du nu der affsuarlige fortørnis / sla ned alt det omkring dig er/oc fordi intet got giøre/ da est du ingen Christen lenger/du ekon plager dig selff / oc vdretter dog intet. Vedst du icke huad hendis rim er. Qui retribuit mala pro bonis. Den som betaler got mit ont. Huo som det icke vil lære/ hand maa strax gaa vd aff Verden.

Huomfore beder Paulus saa flitelige / at de Philippenser skulle vorde rige i alle hande bekiendelse oc forsøgelse?

For tre sager skyld. Først / at de skulde kunde giøre skilsmisse paa huilcken lerdom som vaar ret / oc huilcken vret / at de icke skulde bliffue forførde aff de falske Apostle/men bliffue hoss det rene Guds Ord / huilcket hand kalder det beste. Der nest/ at de skulle vere retsindige oc vden forargelse / det er / de skulle icke vere øyenskalcke oc giffue forargelse fra sig / eller forargis aff andre/men lade sig finde retsindige Christne. Det tredie/at de skulle opfyldis met retferdigheds fruct/som skeer formedelst Jesum Christum/At huer mand skal bekiende/at wi høre til deris tal/ som haffue anammit Troen til Jesum Christum.

Huor fore setter hand disse Ord til / Som ske ved Jesum Christum?

Hand vil der med giffue til kiende/at gode gierninger skulle flyde aff Troen/ oc ske i Christo oc formedelst Christum / ellers ere de icke nyttelige/ Som Paulus siger Roma. xiiij. Huad som icke skeer aff Troen / det er synd.

Huor til ske saa danne gode gierninger / oc retferdigheds fruct?

Icke at wi der met skulle bliffue retferdige eller salige/men Gud til loff oc ære. Thi gode gierninger giøre oss icke retferdige eller salige/alligeuel de end skulle ske / men de ere der til skickede/ at / naar Mennisken seer dette vort liuff skinne / da skal Gud loffuis oc prisis/ oc vor Neste behielpis der met.

Huad

Hvad skulle wi nu lære aff denne Epistel?

Al den stund wi leffue her paa Jorden / skulle wi daglige brucke oss / i den rette Gudstieniste / giøre Tackoffer oc Bedeoffer. Tackoffer / for det gode oc de velgierninger wi haffue anammet / det kaldis / Deo gratias. Bedeoffer / Fader vor / imod det onde wi gierne vilde vere fri fra. Thi dette Liff kom icke end nu till det Liff / der det skal komme / wi haffue ekon en smag der aff. Wi see ekon end nu i Troen / det / som oss skal giffuis / wi haffue det icke i Henderne oc neruerendis. Der faare skulle wi bede / at Gud vil affuende den wlycke / som oss staar faare / oc wi ere icke end nu fri fra / saa lenge / wi komme der hen / som wi icke haffue mere behoff at bede / men wi skulle glæde oc fryde oss / oc høre til ewig tid / Deo gratias, oc Allelnia. Der hjelpe oss Gud til / AMEN.

Der XXII. Søndag effter Trinitatis / Euangelium / Matthei xviij.

DA traadde Petrus til Jesum / oc sagde HERRE / Huor offte skal ieg forlade min Broder / som synder imod mig? Er det nock / siu gange? Jesus sagde til hannem / Jeg siger dig icke siu gange / Men halff ierde sinds tiuffue gāge. Der faare lignis Himmerige ved en Kong / som vilde holde regenskab met sine Suenne. Oc der hand begynde at regne / kom der en frem for hannem / hand vaar hañem thi thusinde Pund skyldig.

Der hand haffde nu icke at betale met / da bød Herren at sælie hannem / oc hanß Hustru oc hanß Børn / oc alt det hand haffde / oc betale. Da falt den Suend ned / oc tilbad hannem / oc sagde / Herre / haff taalmodighed met mig / Jeg vil betale dig det alt sammen. Da ynckedis Herren offuer den samme Suend / oc hand loed hannem løß / oc forloed hannem ocsaa gielden.

Da gick den samme Tienere vd / oc fant en aff sine Mettienere hand var hannem Hundrede / Pendinge skyldig / Oc hand greb fat paa hannem / oc vilde quele hannem / oc sagde / Betale mig det du est mig skyldig. Da falt hanß Mettienere ned / oc bad hannem / oc sagde / Haff taalmodighed met mig / Jeg vil betale dig / det altsammen / Da vilde hand icke / Men hand gick hen / oc kaste hannem i fengsel / indtil hand betalede / huad hand var skyldig. Men det hanß Mettienere saae det / bleffue de saare bedrøffuede / oc komme / oc førde for deris Herre / alt det som var skeet. Da kallede hanß Herre hannem frem for sig / oc sagde til hannem / Du skalckactige Suend / Al din Gield forloed ieg dig / Fordi at du badst mig / Skulde da du icke ocsaa forbarmet dig offuer din Mettienere / lige som ieg forbarmede mig offuer dig? Oc hanß HERre bleff vred / oc antuordede hannem dem som pine / indtil hand betalede altsammen / huad hand var hannem skyldig. Saa skal oc min Himmelske Fader giøre imod eder / der som i icke forlade aff eders Hierter / huer sin Broder hanß brøst.

Huor om taler dette Euangelium?

Dette Euangelium giffuer oss tilkiende vor Gield / det er/ huad wi ere Gud oc vor Neste skyldige/ oc det er alle godhiertige Mennisker ganske trøsteligt / Som gierne forlade deris Neste / Thi dem tilsigis idel naade oc Syndernis forladelse / i dette Euangelio. Men der imod er det alle wmilde / wbarmhiertige Mennisker gantske forferdeligt / Som daglige bede Gud om Syndernis forladelse / oc ville dog icke forlade deris Neste hanss brøst. Men huad nytte eller fare huert Menniske skal vente sig der aff / giffuer Christus til kiende i dette Euangelio met it klart Exempel / oc holder oss it forstandeligt Parabel fore / om en Konge som holt regenskab met sin Suend/ Huor aff hand beslutter oc siger / At lige som den samme Konge handlede met sine Skyldener / saa vil oc saa Gud paa den yderste dag handle met oss/ finder hand oss da milde oc barmhiertige/da skal oss ocsaa vederfaris barmhiertighed/Men haffue wi veret strenge oc wmi de/ Da skulle wi det vndgielde.

Huad finde wi hoss denne Konge?

Try stycker. Først / den store aluorlighed oc strenghed/ der hand brugede / i sit regenskab / met denne Suend / der var hannem thi tusinde Pund skyldig / oc der hand haffde icke at betale met/befalede hand at sælie hannem mit Hustru oc Børn/ oc betale. Dette er en streng Predickē/ Ja Liusens predicken. Denne predicken fører deñe arme suend i saadan stor angist/ at hand met beffuelse falder ned / for sin Herris føder / beder om naade/ dag oc tid oc loffuer mere/end hand kand formaa. Deñe Suend tenckte icke en gang paa sin Herris fromhed oc metlidighed/ at hand skulde i timelig tid giort sit regenskab klart / Hand misbrugede sin Herris mildhed oc metlidighed / oc gick saa tryggelige hen / at hand forsømmede al sin lycksalighed oc velfart / Men nu kommer hand i angist oc nød/ Ja hand haffde til euig tid blessuet forderffuet / der som hanss Herre icke haffde forbarmet sig offuer hannem / oc giffuit hannem løss. Der nest / see wi den store Naade oc Barmhiertighed / der Kongen beuisde den arme Suend / Thi hand forloed hannem al sin Gield/ der hand falt ned for hannem / oc bad hannem. Dette er en

trøstelig Predicken/Ja Euangelij Predicken/Huilcken der gløre denne arme Suen saa glad igen/at hannem tyckis/Himmel oc Jord/ja alle Creatur glæde sig met hannem/Hand er nu fry/ledig oc løss/haffuer en Naadig Herre alting staar vel met hannem/oc hand er/lige som hand vaare nyfød/Gud giffue/at hand vilde betenckt denne store vel gierning/oc giort lige saa imod sin Mettienere. Men hand forglemde det strax hand gick vd/oc fant en aff sine Mettienere/som var hannem hundrede pendinge skyldig/den tog hand i halss oc haar/vilde quele hannem/oc sagde/Betale huad du est mig skyldig/Da fald hand ned for hannem/bad om naade oc metlidelse/da vilde hand icke/Men hand gick til oc kaste hannem i fengsel. Dette var en stor wtacknemelighed. Det tredie/Wi see den grumme straff/der hand lod gaa offuer denne wtacknemmelige Suend. Thi der hanss Mettienere saae huad der skede bleffue de offuermaade bedrøffuede/oc førde det for deris Herre/Da kallede hanss Herre hannem frem for sig/oc sagde til hannem. Du skalckactige Suend ieg forlod dig al din Gield/fordi at du badst mig/skulde icke du da oc saa forbarmet dig/offuer din Mettienere/lige som ieg forbarmede mig offuer dig? Oc Herren bleff vred/oc antuordede hannem dem som pine/indtil hand betalede alt det hand var skyldig. Dette er wtacknemmelighedz straff.

Huad skalle wi nu lære her aff?

Wi skulle lære aff dette Euangelio/at oss staar ocsaa it Regenskab faare/huilcket Kongen offuer alle Konger/ja/de Leffuendis oc Dødis Dommere skal holde met oss paa den yderste dag/naar den almindelige betalnings tid skal vere/der skal det visselige saa gaa til/som det her gick. Wi ere her i it Gieldsland/vor gield er megen oc stor/wi ere baade Gud oc vor Neste skyldige/vore Synder ere wtallige/oc flere end Sandskorn i Haffuet.

Huad ere wi Gud skyldige?

Tro/Kierlighed/Haab. Wi skulle forlade oss paa Gud/elske oc fryct e hannem offer aller ting/ære oc prise hanss Naffn høre hanss Ord/oc rette vort leffnet der effter/aluorlige fuld-

komme

komme alle hanss Bud / oc tacke hannem flitelige for alle hanss velgierninger. Dette er den Gield / der wi ere plictige til at betale Gud.

Huad ere wi vor Neste skyldig?

Troens fruct / kierligheds / oc barmhiertigheds gierninger. Wi skulle tiene oc hielpe vor Neste / oc giffue hannem gode Raad / beskerme hanss Legeme / Hustru / Børn / ære / gods oc gode røcte / icke vere hannem skadelige eller fortredelige / Men i alle ting forfremme hannem til det beste / Oc in Summa / huad wi ville haffue aff andre / det skulle wi oc saa giøre dem. Dette er den Gield wi haffue met vor Neste / oc ere hannem skyldige.

Haffue wi oc trøst i denne gield?

Der som wi kunde oc ville vere tolmodige met vor Neste / oc forlade hannem hanss brøst oc skyld / Der hand haffuer bedreffuit imod oss / Da vil Gud ocsaa forlade oss vor Skyld oc Synd / som wi haffue bedreffuit imod hannem / Thi det er fast oc vist / at huad maade wi maale met / der skal mand maale oss met igen.

Haffue wi oc nogen Lerdom i dette Euangelio?

Ja / Tre Christelige Lerdomme / som er / huad Louen oc Euangelium / ere / Item / huad wtacknemmelighed er oc forarbeyder.

Huad er Louen?

Louen er det Menniskelige Leffnets spegel / i huilcken wi see vor skrøbelighed oc brøst / Wi ere plictige til at holde de thi Bud / oc holde dem icke / Wi ere forderffuede Træ / Huorledis kand fructen vere god? Ja naar wi end haffue giort det altsammen / Da skulle wi alligeuel sige / Wi ere wnyttige Tienere / Luce xvij. Thi at er der noget got i oss / Da forarbeyder Gud dett i oss / Som S. Paulus siger ij. Cor. iij. Wi ere icke duelige aff oss selff til at tencke noget / som aff oss selff / Men at wi ere noget duelige / det er aff Gud.

Er det vist / da vil ieg lade Gud arbeyde / oc ieg vil selff intet giøre?

Gud giffue / at wi kunde lade Gud arbeyde i oss / da skulde hand visselige intet ont forarbeyde i oss / Wi forhindre offte

offte Guds gierning i oss / oc lade heller Synd oc wdyd regnere i oss / end Gud Efftérdi nu dette leffnet icke kand vere eller fremdragis wden Synd / da skulle wi til det mindste bekiende oss for Syndere. Thi at skal den Himmelske læge hielpe oss / da skulle wi blotte oc bare lade vore Saar til syne for hannem. Der til tien nu intet saa vel / som Louen / oc de thi Guds Bud. Thi Louen er det Register oc regenskabs bog / i huilcken vor Gield oc skyld er opscreffuen / Denne Bog skal læsis for oss / at wi kunde kiende vor ælendighed / Tørste effter Guds naade / bliffue fattige i Aanden / oc bede Gud om Syndernis forladelse. Denne Suend haffde icke kommet sin Gield ihu / der som Kongen hanss Herre icke haffde begieret oc esket regenskab aff hannem / hand haffde stedse vandret tryggelige hen / oc aldrig betenckt sin forderffuelse / Lige gaar det ocsaa end nu / mange mennisker komme i thu / try / Ja i thi Aar / neppelige en gang til Predicken / de høre huercken Louen eller Euangelium / De formere den ene Synd offuer den anden / indtil de paa det sidste bliffue forderffuede baade til Legeme oc Siel.

Huad er Euangelium?

Euangelium / Er en Trøstelig Bog / for alle bedrøffuede Hierter / for alle skrøbelige oc Siuge Mennisker / som bekiende deris skrøbelighed / Thi effter at denne Suend bleff nedstør vnder Synden / oc bekiende sig for en Syndere / oc bad om naade / da kom strax Euangelium oc forlod hannem al sin skyld / Som Texten siger / Herren ynckedis offuer denne Suend / oc loed hannem løss / oc forloed hannem ocsaa skilden / Hand tilsagde vel / at hand vilde betale / som beklemde Samuittigheder pleye at giøre / Men Kongen saa at det var hannem wmueligt / der faare loed hand hannem løss aff stor metynck / oc forloed hannem oc saa skylden. Saa kommer icke Syndernis forladelse aff fortieniste / Men aff naade / formedelst Jesum Christum. Kiød oc Blod tilsige vel oc loffue det som er wmuelig / oc acte at Meñisken kand met sine gierninger giøre fyllist oc betale for Synden / Men det er forgeffuis. Den Døberis Johannis vidnisbyrd bliffuer fast oc vist / i det hand siger / See / Guds Lam / som bær Verdens Synder. Oc den hellige Petrus siger / Der er

intet Naffn Menniſken giffuet / i huilcket wi ſkulle bliffue ſali-ge/wden aleniſte Jeſu Naffn/Act. iiij.

Huad giør wtacknemmelighed ?

Wtacknemmelighed / giør baade Louen oc Euangelium til intet/Der denne Suend haffde anammet ſaa mange velgi-erninger aff Kongen / da ſkulde hand met rette betenct ſaa-danne velgierninger imod ſin Mettienere. Men effterdi hand det icke giør/forglemmer alle velgierninger/bliffuer wtacknem-melig / oc vil ingen metlidelſe haffuer met ſin Mettienere / Da kalder Kongen ſine velgierninger til bage igen / oc lader gribe denne wtacknemmelige Suend/ oc kaſter hannem i feng-ſel. Denne er hanſſ wtacknemmelighedſ løn / Huo vil nu hi-epe hannem / hand haffuer en wgunſtig Herre / der til met ere alle hanſſ Mettienere vreden paa hannem: Nu ſkal hand bliff ue euindelige i fengſel / dø den euige Død / oc forderffuis. Det-te giør alſammen hanſſ Dieffuels wtacknemelighed / Dette er ſaa ſkendelig en laſt/ at hendis lige er icke paa Jorden.

Huorledis beſlutter Chriſtus dette Parabel ?

Hand ſiger / Lige ſaa ſkal oc min Himmelſke Fader giøre mod eder der ſom i icke forlade aff eders hierter / huer ſin Bro-der hanſſ brøſt/Gud er barmhiertig/hand forlader gerne Syn-derne / dog aleniſte dem/ſom bede om forladelſe/oc forlade oc-ſaa deris Neſte / lige ſom wi bede i Fader vor / forlad oſſ vor ſkyld / ſom wi forlade vore ſkyldener. Met denne til ſettelſe/ vil Chriſtus binde oſſ tilſammen/ſom met it baand/at wi ſkul-le elſke huer andre / ingen vere den anden fortredelig / oc der ſom oſſ kommer nogen vre imellem / at wi da ſkulle vere ſnare til forligelſe maal / giffue til oc forlade huad den ene haffuer fortørnet den anden met. Thi huor ſom vrede / had oc aff-uind er i hiertet / der er det aldelis forgeffuis at giøre bøn til Gud. CHRJſtus vil ingelunde de andet / end at hanſſ Chriſtne ſkulle leffue ſom Børn / vnder en Fader / icke vere wſamdrectige / icke ſplitactige / icke leffue i vrede / had oc affuind / Men giøre huer andre til gode / oc for Guds ſkyld giffue til oc forlade / Wille de det icke giøre / da ſkal baade Daaben / Sacramenterne / oc deris bøn vere dem

wny-

vnyttelige / Thi de ere saa beknytte tilsammen / at de kunde icke skillis fra huer andre / Huem som haffuer it aff dem / hand skal haffue dem allesammen / Dem som troer / skal døbis / den som er døbt / skal bruge det høyuerdige Sacramente / Den som bruger Sacramentet skal bede / Den som beder / skal ocsaa forlade / Huor det icke skeer / der skal det altsammen vere forgeffuis.

Huor fore giør Christus vor Nestis Synd saa ringe/ oc kalder hende en brøst?

Christus kalder vor Nestis Synd en brøst / oc ligner hende ved hundrede Pendinge / Men de Synder som ere giorde imod Gud/ ligner hand ved thi tusinde Pund/ Oc det giør hand altsammen / paa det/ hand vil opuecke oss til mildhed oc metlidighed / at wi gierne skulle forlade vore skyldener deris brøst oc offuertredelse / Thi alligeuel Synderne ere store for Gud / Oc verde at straffe met euig Pine / Saa skulle wi dog icke i saa maade see til dem / Men wi skulle saa tencke / Nu vel /Alligeuel min Neste haffuer aff onskab syndet imod mig/ saa er hand dog tilskyndet oc opuact der til aff Dieffuelen/Der faare vil ieg vere saa from/ at ieg vil meget mere haffue metynck oc forbarme mig offuer hannem / end vere vred oc heffne mig paa hannem / oc i saa maade efterfølge Christi Exempel/ huilcken der ocsaa bad for sine fiender oc forfølger paa Kaarsset.

Skal ieg da samtycke oc tage vor got / alden fortredelighed/ som bedriffuis imod mig?

Gud vil icke at du skalt samtycke det / thi hand siger icke selff nei / at det er jo wret / Men hand vil alligeuel / at den ene skal forlade oc giffue den anden til. Der faare skalt du saa tencke oc sige til din Neste som synde imod dig/ Nu vel Broder/ alligeuel ieg icke kand loffue oc prise / det du haffuer giort mig imod / saavil ieg dog / efterdi du bekiender dig / oc beder om Naade / gierne lade det vere tilgiffuet/ som en brøst / oc ieg vil for Guds skyld forglemme al vrede oc heffn / oc aldrig mere tencke der paa. See/naar du est saa til sinde imod din Neste/ oc beuiser dig saa venlige oc som en Broder imod hannem / da vil Gud lige saa beuise sig imod dig / oc forlade dig ocsaa dine

store

store mangfoldige suare Synder / der du haffuer bedreffuet / oc bedriffuer end nu daglige imod hannem / oc aldrig komme dem ihu / oc endelige giffue dig / det euige Liff / AMEN.

Den XXIII. Søndag effter Trinitatis / Epistel / Phil. iij.

KJere Brødre / følger mig / oc giffuer act paa dem / der saa vandre / som i haffue oss til it Exempel. Thi mange vandre / om huilcke ieg haffuer offte sagd eder / oc ieg siger eder ocsaa nu met gredende taare / Christi kaarssis Fiender / hues ende er fordømmelsen / oc deris bug er deris Gud / oc deris ære skal bliffue til skendzel / huilcke som haffue Jordiske sind. Men vor omgengelse er i Himmelen / hueden wi ocsaa vente Frelseren Jesum Christum vor HErre / som skal forklare vort ringe Legeme / at det skal vorde lige ved hans forklarede legeme / effter den krafft / der hand kand giøre sig alle ting vnderdanige met.

Huad giør S. paulus i denne Epistel?

Hand forskiuder den troløse Menniskelige retferdighed / huilcken Jødernis falske Predickere som løbe alleuegne omkring / haff de lært oc forført mange met. Der faare kalder hand de Philippenser aff faderlig omhyggelighed til Christi retferdighed / til Troen / kierlighed / taalmodighed / oc formaner dem / at de skulle bliffue stadelige hoss det / der de haffue anammit. Oc besyndelige giør hand tho aluorlige formaninger til de Christne i Philippis.

Huilcken er den første formaning?

Kiere Brødre / følger mi / Lige som hand vilde sige / J skulle haffue Vlffue oc hunde iblant eder / seer fordi vel til / at de icke

forføre

forføre oc ihielriffue eder / de skulle icke alle vere rene oc retsindige / som rose sig at vere Euangelij lærere oc Predickere. Sathan skal oc haffue sine Apostler der iblant / Følger fordi mig. Oc Paulus siger j. Corinth. x. Verer mine effterfølgere / lige som ieg er Christi.

Huor faare siger hand / Giffuer act paa dem / der saa vandre / som i haffue oss til it Exempel?

Hand vil saa megit sige. Jeg veed vel / at mand icke skal / følge oss / som Mennisker. Men effterdi wi følge Gud / da giøre i / lige som wi. Tager Exempel aff oss / oc lige som wi hu ercken vige til den høygre eller venstre side / men bliffue paa den rette vey / oc følge aleniste Gud / saa skulle oc i giøre / da skulle de falske Apostle visselige icke vdrette meget hoss eder. Fordi at alle de / der saa lære oc leffue / som ieg Timotheus / oc andre mine Methielpere / haffue lært oc lefuit hoss eder / de ere ret Biscopper oc Lærere. Men de som leffue oc lære anderleds / de ere Hunde oc Vlffue / det er / forføriske falske Lærere / de maa pryde oc betecke sig / huorledis de ville.

Huorledis bescriffuer hand de falske Apostlers omgengelse?

Hand siger saa. Mange vandre / om huilcke ieg haffuer offte sagd eder / oc siger ocsaa nu met grædende taare / Christi kaarssis Fiender / hues ende er fordømelsen / oc deris bug er deris Gud / oc deris ære skal bliffue til skendzel / huilcke som haffue Jordiske sind. Der høre i / huorledis falsk lerdom / det forargelige leffnet / oc Brødrenis forderffuelse / gaar den hellige Paulo til hierte / huor hiertelige we det giør hannem / at saa mange fromme Mennisker skulle forderffuis. Der met giffuer hand oss it Exempel / huorledis wi skulle vere til sinde / imod falske Lærere / oc imod fattige forførde Mennisker.

Huorledis skulle wi skicke oc holde oss / imod falske Lærere oc Forførere?

Wi skulle giøre vort beste / bruge allist oc lempe / oc arbeyde der paa aff al mact / at wi kunde drage saadanne Forførere fra deris vchristelige handel oc lerdom / oc føre dem til den rette lerdom igien / oc det skulle wi giøre en gong / tho gange eller tre gange. Vil det icke hielpe / da skalt du giøre / som Paulus lærer Tit. iij. Sky it ketterskt Menniske / naar hand er en

gang

gang eller tho gange formanet / oc vid at saadant it Menniske er forument/oc Synder/som den der er fordømt.

Huorledis skulle wi holde oc skicke oss imod forforde Mennisker?

Wi skulle oc flitelige arbeyde paa at hielpe dem / lade intet forsømmis for vor skyld / men bruge alle middel oc lempe der til / at de kunde komme aff vildefarelse paa den rette Vey igien/ lige som Christus oc giorde/der hand forlod de ni oc halffemtesinds tiue Faar / oc lete effter det fortabte Luce xv. Oc der som denne vore omsorge oc wmage icke vil hielpe / da skulle wi alligeuel haffue en mishageligheð der til / oc det skal giøre oss hiertelige ont / at saa mange Menniske skulle forderffuis / oc wi skulle haffue met ynck offuer dem/lige som wi see / at den hellige Paulus her giorde.

Huad kalder hand de falske Apostle?

Hand kalder dem Hunde / onde Arbeydere / Fraskærelse/ Bugtienere/ Christi kaarssis Fiender/Jordiske til sinde.

Hui kalder hand dem hunde?

Fordi/at de blaffe oc giø lige som Hunde imod den Euangeliske lerdom oc Guddommelige sandhed at Christus oc siger Matth. vij. J skulle icke giffue Hunde det som helligt er / oc icke kaste eders Perler faar Suin / at de skulle icke traade dem met deris føder / oc de andre omuende sig / oc riffue eder. J den Prophete Esaia kalder Gud dem / wbluferdige oc wmettelige Hunde / ia dumme Hunde / som icke kunde giø / icke see til oc vare paa / de soffue oc ligge stille / lade al ondskab faa fremgang / al falske lerdom oc Partier oc Secter faa offuer haand/ om disse Hunde taler den Bog Apocalypsis i det xxij. Capittel.

Huorfore kalder hand dem onde Arbeydere?

Fordi / at de icke søge Guds ære i Herrens høst / men deris egen nytte / roff oc ære / de arbeyde icke trolige i Herrens Vingaard/de tage icke vel vare paa Faarene/ men søge alenisste deris egen fordel. Disse talar Christus om Matthei vij. Jeg kiender eder icke/viger fra mig i Misdedere.

Huor faare kalder hand dem fraskerelse?

Fordi de lerde at omſkerelſen/ oc andre louſens gierninger oc Ceremonier/ vaare nodtørfftige til ſalighed/ oc der met bleffue de ny Chriſtnis hierte affſkaarne fra Troen igien/ oc endelige ocſaa fra ſalighed/ oc fra det euige Liff.

Huor faare kalder hand dem Bugtienere?

Fordi at de tiene Bugen/ oc holde deris Bug for deris Gud. Thi de gøre icke andet / end at de for bugen ſkyld / forføre met falſk lerdom/ løgn oc vildfarelſe/ de enfoldige wſkyldge hierter/ huilcke Chriſtus truer met det euige we Matth. xxiij.

Huor faare kalder hand dem Chriſti Kaarſſis Fiender?

Fordi at de roſe ſig met det Naffn / oc titel / at de kaldis Chriſtne oc Chriſti Diſcipler / oc følge dog Chriſtum huercken i lerdom effter leffnit/ men lere vnder det Chriſtelige Naffns titel / idel Jødiſke Ceremonier / forſkel paa tid/ ſteder/ perſoner/ Klæder/ mad etc. Lære/ at naar Chriſtendommen haffuer fred oc rolighed/ oc er fri fra Verden oc hendis Tiranner / oc haffuer off uerflødige pendinge / gods / rigdom oc ære / da gaar det rettil/ da beſkermer Gud Kircken/ oc da er Gud Kircken en naadig Fader. Som den Paffue Julius lod vdrobe nogle aar ſiden ferme delſt den Auguſtiner Cardinal Egidium aff Vitermb offuer gantſke Jtalien/ Bon temp/ Bon temp/ lige ſom det haffde ſtandet i hans tid gantſke vel i Chriſtendommen / der ſom det dog neppelige ſtod nogen tid verre / ſom hans leffuit vel giffuer til kiende.

Huor faare ſiger hand/ Deris ære ſkal bliffue til ſkendzel/ huilcke ſom haffue iordiſke ſind?

Fordi at deris datum ſtaar ekon paa dette liff/ at de haffue her meget gods / ære / velde/ lyſt/ oc glæde/ Men det er icke langtuarigt eller beſtandigt/ oc ſaadan ære bliffuer endelige beſkemmit. Naar de viſe Philoſophi/ fromme Hedninger/ oc andre ſom ere i ſtor anſeelſe for deris ſkinende gierninger / bliffue paa det høyeſte oc erligſte roſede oc ærede/ ſaa er det dog ſkendzel / ſaa føre de dog diſſe Ord/ Amore virtutis, de roſe aff dydelygheds oc retferdigheds ſtore kierlighed / huilcket de oc maa velſke mene oc acte met ſtor aluorlighed at vere ſaa / Men naar mand ſeer til enden der paa / da er ſaadan roeſſ intet / oc beſegl is paa det ſidſte/ met idel ſkendzel. Fordi at de kunde io icke

lenger

lenger komme der met/end at det her paa Jorden/kaldis loff-ligt oc erligt faar Verden. Men det gielder icke faar Gud/oc kand icke hielpe til det euige Liff/oc forlader paa det sidste it Menniske i skendzel/at Døden tager hannem bort/oc hel ssuede opsluger hannem.

Huorledis bescriffuer hand det rette Apostlers omgengelse?

Vor omgengelse er i Himmelen/hueden wi ocsaa vente Frelseren Jesum Christum/vor Herre/huilcken der skal forklare vort ringe legeme/at det skal bliffue lige ved hans vorklarede legeme/effter den krafft/som hand oc kand giøre sig alle ting vnderdanige. Hand vil saa meget sige. De falske Apostler oc deris Tilhengere haffue iordiske sind/fordi henger oc deris hierte oc sind til Jordiske ting. Men de rette Lærere oc retsindige Christne/som haffue Euangelion/vide/at de skulle icke henge til iordiske forfengelige ting/men haffue deris væsen oc omgengelse i Himmelen.

Huad kaldis at vandre oc haffue omgengelse i Himmelen?

Intet andet/end haffue en stadig Tro/it ret hierte oc sind til Gud oc alle Mennisker. Wi/som ere Døbte oc Tro paa Christum/kaldis icke lenger Borgere paa Jorden/men wi ere formedelst Daaben indfødde Borgere i Himmelen. Der faare skulle wi saa holde oss oc vandre/som de der høre hen/oc ere der Hieme/oc diss imellem vente Frelseren/som skal føre til oss nid aff Himmelen euig retferdighed/Liff/ære oc herlighed. Oc hand vil giøre vort arme ælendige/iammerlige/foractede Legeme/formedelst sin tilkommelse/saa deyligt/rent/klart oc herligt/at det skal vere lige ved hans eget wdødelige Legeme/Icke som hand hengde paa kaarssit/oc bleff lagd i graffuen/blodig oc bleg/men som hand nu er forklarit hoss sin Faders høygre haand. Der faare skulle wi icke forferdis eller lade det bekumre oss/at wi skulle afflegge dette Legeme/oc lade tage fra oss den ære/retferdighed oc Liff/der det haffuer/at wi skulle stoppis i Jorden/raadne oc lade oss opæde aff orme. Men megit mere gladelige haabis til oc foruente/at Christus skal snart komme/oc forløse oss aff dette arme ælendige væsen. Fordi at wi ere i hans hender/lige som leer i Pottemagerens hender/at

hand vel kand giøre aff denne vrene lordklimp en deylig/reen/ klar / ny potte eller legeme/klarere oc deyligere / end den klare Soel / Der til hielpe oss Gud/Amen.

Den XXIII. Søndag effter Trinitatis/ Euangelium/ Matthei xxij.

DA ginge Phariseerne bort oc hulde it Raad / huorledis de skulde gribe hannem i hans tale / Oc de sende deris Disciple til hannem / met Herodis Tienere / oc sagde / Mestere / wi vide at du est sandru / oc lærer Guds vey rettelige / oc du skiøder om ingen / Thi du acter icke Menniskens anseelse. Sig oss der faare / Huad tyckis dig? Er det ret / at mand giffue Keyseren Skat/eller ey? Der Jesus nu merckte deris skalckhed sagde hand/ I Øyenskalcke / hui friste i mig? Lader mig see Skattens mynt/Oc de racte hannem en pending. Oc hand sagde til dem Hues Billede oc Offuerscrifft er dette? De sagde til hannem/ Keyserens. Da sagde hand til dem / Da giffuer Keyseren/ det Keyseren hører til / Oc Gud / det Gud hører til / Der de det hørde / forundrede de sig / oc forlode hannem / oc ginge bort.

Huad holder dette Euangelium oss faare?

Tuende stycker / Først / Phariseernis tredske oc snedige Spørssmaal / met huilcket de falskelige fristede Christum / oc stode effter hans liff. Der nest Christi forsynlige oc snilde igensuar/

igenſuar / met huilcket hand greb Phariſeerne i deris egne Ord/ oc beſkemmede dem.

Hvad giorde Phariſeerne?

De raadſloge i en ond ſag / De haffde i ſinede at de vilde dræbe Christum/ ſom den de huercken kunde ſee eller høre. Efterdi / da de huercken kunde i andre maade obenbare ſtraffe hans lerdom eller leffnet / da raadſloge de huorledis de kunde met ſnedighed gribe hannem i hans Ord.

Huorledis beſlutte de dette Beraad?

De ſtinge Hoffuedene tilſammen/ oc ſige / J fromme Herrer oc erlige Mend/det vil ingelunde ſkicke ſig/ at wi ſkulle gaa ſelff perſonlige til hannem / fordi at hand haffuer til oſſ miſtancke / oc maa vel ſke at hand kand mercke vort ſkalckhed/oc beſkemme oſſ for den gantſke Verden / Der faare ville wi finde pa bedre raad/ oc ſende Herodis Tienere met vore Diſcipler til hannem / de ſkulle kalde Hannem en Meſtere oc Lærere / oc giffue hannem gode Ord (aff it falſke hierte) oc ſpørge hannem at/ om mand ſkal giffue Keyſeren ſkat eller icke giffue. Til dette Spørſſmaal ſkal hand enten ſuare/ Ja eller Ney / Siger hand Ja/ da haffuer hand den menige mand paa Halſen / ſom ſkal klage paa hannem / at hand forkrencker den Jødiſke Lou/ oc formindſker Jødernis frihed. Siger hand / Ney / da gribe ſtrax Herodis Tienere hannem / ſom den der giør oprør /oc ſetter ſig op imod Offrighed / Saa ville wi hugge øren i hans Hoffuet / oc alligeuel icke holde om Skafftet / Ja wi ville ſaa bliffue hannem quit met liſt oc lempe / oc ſtryge oſſ om munden met en Hare fod/lige ſom wi haffde icke en gang giffuet raad der til/oc wi haffue dog giort det altſammen.

Er icke det it ret liſtigt oc ſnedigt anſlag?

Ja viſſelige/ it ret forgifftigt paafund/ſom den xj. Pſalm. ſiger / De wgudelige ſpende deris Bue / oc legge deris Pile paa Strengene / oc ſkiude de fromme hemmelige der met. Det er ſom Chriſtus ſiger/Luc xvi. Denne Verdens Børn ere klogere oc tredſkere i deris handel oc bedrifft / end Liuſens Børn / Men der henger altid falſk oc ſwig hoſſ ſaadan klogſkab oc ſnedighed.

Huorledis sticke Phariſeernis Diſciple ſig?

De lade ſom de ville aff al deris mact forfremme Guds ære / oc aff deris yderſte formue arbeyde paa Keyſerens lydighed. Oc de ere dog i del Guds tyffue / met deris Meſtere oc Herrer/ſom røffuede Guds ære fra hannem/oc forfalſkede hans Ord/ Der til met vaare de Keyſeren wlydige / oc opuacte offte menigheden til genſtridighed oc oprør/for huilcket de ginge offte hiemmet blodige pander/Oc de komme alligeuel her ſaa hellige / lige ſom it Muncke erme/ ja ſom Guds elſkelige Børn/oc der til met ſom Keyſerens trofaſte Tienere / der aldrig haffde tenct eller giort noget wſkickeligt / enten imod Gud eller Keyſeren.

Hvad giøre de? Huorledis ſette de deris ſag frem?

De falde icke tuert ind met deris ſpørſſmaal / der de ville ſette frem / men giøre ſig en ſmuck indgang/ holde ſig for hans venner / oc giøre ſig ſaa hellige / lige ſom de mente det got aff hiertet / oc det vaare deris rette aluere/ de loffue oc priſe Chriſtum / de klaa hannem met falſke negle / oc giffue hannem gode Ord aff it falſkt hierte / de pibe ſødelige ſom Fuleſen geren locker Fule til ſig / De haffue Hunnig i munden/ oc Galde i hiertet. Meſtere/ſige de/ wi vide at du eſt ſandru/ oc lærer Guds vey rettelige / oc du ſkiøder om ingen / Thi du acter icke Menniſkens anſeelſe.

Dette er io at male Dieffuelen huid / oc forvende hannem til Liuſens Engel/oc at føre Vlffuen i Faare klæder?

Ja viſſelige / De kalde Chriſtum en Meſtere / oc begiere dog icke at vere hans Diſcipler / De ſige ocſaa / At hand er ſandru/oc lærer Guds vey rettelige / huilcket de nøddis til at giøre heller de vilde eller ey/oc denne bekiendelſe ſkal fordømme dem paa den yderſte dag. De ſige ocſaa/At hand ſkiøder om ingen/ oc anſeer icke heller Menniſkens perſone/men at den ene er hannem ſaa kier ſom den anden/Der met ville de locke hannem til/ at hand ſkal ſige driſtelige frem i ret ſandhed / huad hans mening er om Keyſeren / oc intet frycte / formedelſt ſaadant ſmiger ville de opuecke hannem til det genſuar / der dem lyſter gierne at høre.

Huad er deris Spørßmaal?

Huad tyckis dig. Er det ret/ at mand skal giffue Keyseren Skat eller ey? Lige som de vilde sige / Du vedst at wi ere Guds Folck / oc skulle giffue Gud vor første Grøde / Tiende / Offer / oc løffte / effter Louen. Nu tyckis oß det at vere wret / at wi ocsaa skulle giffue en Jorderig Konge eller Herre / Skat oc Told/ Sig du oß/ huad dig syns ret at vere.

Huem haffde fort Jøderne i denne mening?

De ypperste Prester/Phariseer oc Schrifftkloge/haffde saa Predicket oc støt saadant ind i Folcket/ at de vaare fri/ oc skulde icke haffue nogen fremmet Herre til Konge. Der faare komme de met dette snedige Spørsmaal / at de der met ville gribe Christum / Thi hand suarer huad hand vil suare / enten Ja eller Ney / saa skal hand dog vere fangene. De haffde saa oplagd deris snedige fund / oc sagde / Samtycker hand at Keyseren skal haffue noget / da er det imod Louen / oc imod Jødernis frihed. Siger hand at Keyseren icke bør at haffue Skat/ da er det imod Øffrighed / oc hand skal anklagis for oprør / Saa skal hand (tenckte de) komme i klemmen / huad heller hand vil eller ey. Ere dette icke listige anslag? Haffde Christus icke her hafft en Hugorms snildhed / som hand formaner Matth. x. at mand skal haffue / huorledis kunde hand da suaret til dette snedige Spørßmaal / oc vnduiget disse Mordiske snarer?

Huorledis suarede Christus?

Der Jesus merckte deris skalckhed/sagde hand/ J øyenskalcke / Hui friste i mig? Efferdi Christus randsager hierter oc tancker/ oc alle ting ere obenbare for hannem / oc intet skiult / da giffuer hand dem deris rette Naffn / oc kalder dem Øyenskalcke / Hypocriter / Lumske oc betacte Skalcke / som de der syntis vduortis fromme / oc vaare dog forgifftige indtende Skalcke i hiertens grũd/de skiulte oc prydede sig met forfalsket optenct fromhed/oc bedrage al Verden der met. Der faare sagde Christus/ Hui friste i mig? J kalde mig en Mestere oc sandheds Lærere/ oc begiere alligeuel icke at lære sandhed / J skicke eder som forgifftige arge Skalcke / oc ville alligeuel kaldis /

 from-

fromme Hellige Mend / Men i ere Hycklere / det er / dubbelte Skalcke / som huercken staa til at hielpe met raad eller gierninger / viser mig Skattens mynt. De mente at de nu haffde haffd Christum fangen i deris Garn oc snare / Men Christus vender det om / saa / at falsk slar sin Herre paa halss / oc hand halss hugger dem met deris eget Suerd / oc siger / viser mig Skattens mynt / oc de racte hannem en Pending / oc Christus sagde / Hues Billede oc offerscrifft er det? Handloed som hand kiende icke Pendinge / oc som hand kunde icke læse / at de Øyenskalcke motte tenckt oc sagd: Eya / hand er fangen / hand befrycter sig / hand vil smigre for Keyseren / hand taar icke dristelige sige sin mening frem. Huad spør du / Seer du icke / at det er Keyserens Billede oc offuerscrifft. Nu vel siger Christus / Da giffuer Keyseren / det Keyseren hører til / oc Gud / det Gud tilhører. Der haffuer Christus alle rede stoppet munden til paa dem / lige som hand vilde sige / Er det kommet saa langt met den Jødiske handel / at Keyseren lader mynte i det Jødiske land / Huor faare spørge i da mig at? Giffuer Keyseren / det Keyseren hører til etc. Oc Gud det Gud tilhører.

Huad vil Christus met disse Ord?

Hand vil saa meget sige / J Jøder haffue her til staalet oc røffuet Guds ære fra hannem / som Guds rette Tyffue / oc forfalsket hans Ord / som Guds bespottere / Nu ville i ocsaa vndrage fra Keyseren / det hannem tilhører / som ret oprøriske Mennisker / oc falde saa bade vnder Guds oc Keyserens dom / at i tilbørlige skulde straffis / baade aff Gud oc aff Keyseren.

Var icke dette it ret gensuar forøyen skalcke?

Som de giøre spørssmaal / saa giffuis dem gensuar / Løen som skyld / Thi der de det hørde / forundede de sig / forlode hannem / oc ginge bort.

Huad skulle wi lære aff dette Euangelio?

Først at Jøderne kalde Christum sandheds Lærere / som icke seer til Personer etc. Det skulle alle Euangeliske Predickere lade dem vere sagd / at de icke skulle for vild eller venskab tie oc stoppe sandhed vnder stol / men dristelige oc met al frimodighed forkynde Guds Ord / som Johannes giorde / der hand straffede Herodem.

Der nest/At Christus met disse ord Giffuer Keyseren/det
Keyseren hører til / oc Gud / det Gud tilhører) giør skilsmysse
imellem Guds Rige / oc Verdens Rige/ dog saa / at hand icke
forskiuder Verdens Rige/men meget mere stadfester det. Hand
skil her tho store Herrer fra huer andre / Gud oc Keyseren / at
wi icke skulle giffue den ene det / der den anden bør at haffue /
Icke giffue Keyseren / det Gud bør at haffue etc. Men disse
Ord ere aldelis foruende. Pendinge/Gods/Skat/Told/ hører
Keyseren til. Det haffuer mand forført til Domkircker/ Klo-
ster/Capelle/Altere/ Messe/Vigilias/Calenter/ Begiengelse/
Afflad oc Helgens tieniste/Saa / at mange Mennisker gaffue
heller en Gylden til de wgudelige Papistiske Messer/end en pen-
ding til Menighedens nytte oc gaffn. Der imod / bør Gud at
haffue Troen / kierlighed / haab oc hiertens tillid/ Dette sette
wi altsammen til Menlisken/oc følge øyenskalckis Lerdom/Ja
wi holde meget mere aff Keyserens oc Paffuens bud / end aff
Guds Bud/Saa jemmerlige er alting foruent oc kuldkast. Eff-
terdi da wi nu foruende alting/da foruender oc saa Gud alting.
Der som wi skulde haffue pendinge/gods/rigdom/næring oc fred/
Der haffue wi idel armod/dyr tid/ splitactighed oc wfred. Der
som wi skulde haffue troen / kierlighed/haab oc taalmodighed/
der haffue wi idel vantro/Parthier oc Secter/wtaalmodighed
oc al wlycke. Til at vnduerge dēne wskickelighed/da deler Chri-
stus disse Ord i thuende dele.

Huem er den første del anrørendis/ Giffuer Keyseren/
det Keyseren tilhører?

Alle Vnderdane/De skulle giffue Skat / Told/Landgil-
de/Sise/oc vere deris Offrighed lydige/lige som Paulus oc saa
siger/Rom. xiij.

Huem er den anden del anrørendis / Giffuer Gud/
det Gud til hører?

Al Offrighed/baade/Verdzlig oc Aandelig / ja alle Men-
nisker i almindelighed.

Huad skal Verdzlig øffrighed oc Regentere giøre?

De skulle betencke / at de side i Guds sted / Oc at Gud kal-
der dem Guder/ Psalm. lxxxij. lige nu som Gud er til finde / at

hand icke seer til Personer / icke til venskab / eller til gaffuer etc. Saa skulle oc denne Verdens Regentere beskierme oc forfremme Guds ære / tieniste oc ord / holde almindelig fred / oc hielpe huer mand til rette / beskierme Encker oc Faderløse Børn / oc straffe de Onde / Der faare skal mand giffue dem Skat / Told / Sise / landgilde / Jtem ære oc frycte dem.

Huad skulle de Aandelige prelater giøre?

De skulle ocsaa betencke / at de side i Christi oc Apostlers sted / Oc at Christus kalder dem / sine sendinge Bud / Oc S. Paulus / Guds methielpere oc Christi Tienere. Der faare skulle de ocsaa vere lige saa til finde / som Christus oc Apostlerne vaare Predicke Euangelium klart oc rent / vddele de hellige Sacramenter effter Christi skick / trøst arme bedrøffuede Samvittigheder met Guds Ord / oc handle i alle maade / som Christus oc Apostlerne giorde. Der faare skal mand giffue dem deris legemlige nødtørfftighed / som Christus siger Matth. x. En Arbeydere er sin løn verd.

Huad da? om de giøre intet aff disse stycker?

Der som Øffrighed oc Regentere / handle Tyranskelige / bruge mact oc vold / oc vndertrycke deris arme vnderdane / etc. Oc de Aandelige Prelater icke Predicke Guds Ord / men forføre Menisken met falsk lerdom / da gaar det gantske il de til i Christendommen / Men wi skulle befale Gud sagen oc sette heffn oc straff ind til hannem / hand skal vel finde oc betale dem effter deris fortieniste / naar regenskab skal holdis / oc betalnings dag kommer.

Det vaare got at disse Ord / Giffuer Keyseren det Keyseren tilhører etc. haffde deris fremgang.

Ja visselige. Det er nu Predicket mere end halffandet tusinde Aar / oc det vil alligeuel ingen vey frem / huercken hoss de Aandelige eller hoss de Verdzlige. Der som dette stycke (Giffuer Gud det Gud tilhører) haffde sin rette fremgang / Da ginge det andet stycke (Giffuer Keyseren / det Keyseren / tilhører) vel ocsaa skickelige til / oc haffde sin rette fremgang. Men efferdi der ere mange Regentere / baade i Verdzlig oc Aandelig Øffrighed / som icke giffue Gud / det som Gud tilhø-

tilhøret / de forfølge Euangelium/ oc ville vndertrycke Euan-
gelij sandhed oc Guds Ord/ Da tilsteder Gud ocsaa der imod /
at der komme saa mange Secter oc Parthier op/som lære/scriff-
ue oc Predicke dristelige/ at mand skal icke giffue Øffrighed
skat / At Gud straffer saa en Synd met den anden / Oc hand
skal ent nu ydermere straffe dem/naar deris time kommer/at de
skulle giør Regenskab/forderis kald oc Embede.

Huad er nu Summa aff dette Euangelio?

Phariseernis oc Herodianers beraad/giffuer tilkiende/huor-
ledis det pleyer at gaa Guds salige Ord / Thi Satan oc hans
deylige Brud (den fornumstige Verden) hade ingen ting saa
offuermaade / som Guds ord/oc dem/ som det lære oc predicke/
Som der sigis i det almindelige Ordsprock/Bedriff alt det on-
de dig lyster paa Jorden / oc vocte dig ekon vel / at du icke be-
kiender Christum/da skalt du vel bliffue i act oc anseelse. Men
dette er alle Christnis trøst / oc besynderlige deris som Predicke
oc forkynde ordet/ At Christus siger/Disciplen er icke offuer sin
Mestere. Wi vide aff Scrifften / At de vgudelige haffue saa
plaget alle Propheter oc Apostle / at de io skulde vel fortiene
Helffuede/ oc giøre deris fordømmelse diss mere retferdig / Oc
at Guds vdualde Børn skulde diss snarere komme til den ende/
der de ere skabte oc kallede til/det er/ til det euige liff/ Amen.

Den XXIIII. Søndag effter Trini-
tatis/Epistel/Colossen j.

KJere Brødre. Wi lade icke aff / at be-
de/ før eder / fra den dag / der wi det hørde / oc wi
bede / at i kunde opfyldis met hans villies bekiendelse / i
allehande aandelig vissdom oc forstand / at i kunde van-
dre verdelige faar Herren/til al behaglighed/oc vere fruct-
sommelige i alle gode gierninger/ oc voxe i Guds bikiēdelse/
oc bliff-

oc bliffue stercke met al krafft / effter hans herligheds mact / i al taalmodighed oc langmodighed / met glæde / oc sige Faderen tack / der giorde oſſduelige til Helgens arffdel i liuſſet / huilcken der frelste oſſ fra mørckhedſens øffrighed / oc sette oſſ i sin elſkelige Søns rige / i huilcken wi haffue forløſſning / formedelst hans blod / som er Synderniß forladelse.

Huad gior S. paulus i denne Epistel?

Hand ynsker først de Coloſſer naade oc fred / loffuer oc priser dem / at de icke vilde vere de falske Apostler lydige / men bleffue stadige i Christi lerdom / Oc hand formaner dem nu fremdelis / at de ſkulle holde fast ved Christi rene lerdom / oc forfremmis i it ret Christeligt væsen / oc bære god fruct / oc hand siger saa. Der faare lade wi icke aff / at bede for eder / fra den dag / der wi det hørde / oc wi bede etc.

Huad beder S. paulus om at Gud ſkal giffue de Coloſſer?

Sex ting.

Huad beder hand først om?

At de kunde opfyldis met den Guddommelige villies bekiendelse oc vidſkab / i allehonde aandelig viſſdom oc forstand.

Huad er viſſdom?

Viſſdom er den lerdom om Troen / om Guds viſkab / oc alt det Guds ære oc viſſdom er anrørendis / Syndernis bekiendelse / Samuittighedens trøst / tryghed oc foruaring paa vor salighed / som er / den hellig Aand / formedelst huilcken wi bliffue trygge / oc det beseglis oſſ til / at wi ere Guds børn. In Summa / Viſſdom er / at it Menniſke verd / huad Gud er / oc huorledis hand ſkal i alle maade ſkicke sig imod Gud / at hand acter intet høygre paa Jorden / end Guds Ord oc gierning / oc stedze haffuer sin lyst der vdi / som den første Psalme lærer.

Huad er forstand?

Forstand er den vduortis omgengelse faar Menniſken / aff huilcken mand kand dømme / huad Gud er behageligt eller vbehageligt / i vduortis ting. Oc til denne omgengelse høre

alle

alle den hellige Scrifftis formanelser / huor som de raade til /
at mand skal vaage/bede/tiene/hielpe/trøste/den ene elsks den
anden/beuise huer andre ære/opføde Børn/ regære huss oc hi-
em / oc giøre alt det / som er den vduortis omgengelse oc væsen
anrørendis.

Huorfore siger Paulus/ J aandelig Vissdom ?

At hand vil skillige Verdzlig/kiødelig oc Menniskelig viss-
dom/ fra Himmilsk/aandelig oc Guddommelig Vissdom. Den
kiødelige Vissdom er alenisté i de ting / som ere faar øyen / den
aandelige Vissdom er skiult. Menniskelig vissdom siger/at na-
ar det gaar nogen vel / oc hand er rijg/veldig/ helbrede/ da er
Gud hannem gunstig oc naadig / oc at det er it saligt Mennis-
ke / Psalm. cxliiij. Oc der imod at Gud er vreed paa den / som
er fattig/nødtørfftig/ælendig/skrøblig/siug/oc fristis i mange
maade / oc at hand er it vsæligt Menniske. Men Guds viss-
dom siger/at huo som haffuer megen forfølgelse / stor gienuor-
dighed oc modgong/ er fattig i Aanden / haffuer it sønderknu-
sit hierte / en angerfuld Samuittighed der hungrer oc trøster
effter retferdighed/den er Guds ven oc salig/ Matth. v.

Huad er det andet hand beder om ?

At de kunde vandre verdelige faar Herren/ i al behagelig-
hed / det er / at de kunde vandre/som tilbørligt er faar Herren/
at de kunde hannem til behagelighed oc al Verden til forbe-
dring / leffue erlige / at den gantske Verden kand sige. Gud
vere loffuit / som haffuer giffuit oss saa skickelige Mend/ som
vandre saa erlige i Guds Bud / oc tiene saa flitelige / hielpe oc
trøst deris Neste/ oc forsige ingen Mand deris tieniste/hielp oc
trøst. O huad ere dei smucke deylige Exempler/der følger for-
bedring aff / oc Gud bliffuer loffuit oc prisit der aff. Lige som
Christus oc formaner Matth. v. Lader eders liuss saa skinne
faar Mennisken / at de kunde see eders gode gierninger/oc pri-
se eders Fader i Himmelen Thi alle de Christnis gierninger oc
deris omgiengelse / skulle gaa der vd paa/at de skulle vere liuss
oc lycter i Verden / aff huilcke alle Mennisker kunde tage got
Exempel til deris forbedring ?

Huad

Huad er det tredie hand beder om?

At de kunde vere fructsommelige i alle gode gierninger.

Huad ere gode gierninger?

Gode gierninger kaldis de / som komme vor Neste til gode / huilcke de Christne skulle tilbørlige oc met rette øffue sig vdi / Gud til loff oc ære / deris Neste til gode / oc sig selff til øffuelse oc den gamle Adam til dræbelse.

Der som de ske i nogen anden mening / saa at mand vil fortiene der nogit met / giøre Himmelens nogle der aff / da gaar det icke ret til. Det er vel sant / at Gud vil paa den yderste dag kræffue oc eske gode gierninger / som fructen aff it got træ / oc Troens leffuende Vidnisbyrd Matth. xxv.

Huor til tiene oc ere gode gierninger nyttelige?

De tiene der til / at de skulle oc kunde lære it Menniske / huor nær hand er Gud / oc huor langt hand er fra Gud. Thi at befinder du saadant it hierte hoss dig / at du kant oc vilt giøre huer mand til gode / huad heller hand er Ven eller Wuen / da haffuer du it leffuende Vidnisbyrd i dit hierte / at Gud er hoss dig. Der imod finder du icke saadant it hierte hoss dig / da haffuer du it vist tegn / at Gud er langt fra dig. Der ma du da tilbørlige forferdis / oc bede Gud / at hand vil giøre it andet Menniske aff dig. Thi at leffuer du saa hen / da er det dig farligt paa din saligheds vegne.

Huad er det fierde hand beder om?

At de skulle voxe i Guds bekiendelse.

Huad er at voxe?

At voxe hører til den natur som vrter oc Træ / Dyr oc Mennisker haffue / oc kaldis rettelige oc forøgis oc forfremmis. S. Lucas bruget det Ord om Christi oc Johannis barndom / Luc. j. oc ij. der som hand siger / Barnet voxte i lemmer / styrcke / kiød oc blod / marre oc been.

Giff Exempel?

Huo som vil plante it Træ / hand setter først Impen / der hand vil pode paa / i vedskefuld iord / oc graffuer omkring samme Træ / at det faar oeff oc vedske til oc i røderne. Naar som roden nu er bedrucken met vedske / da vedsker hun det gantske Træ / oc giff-

oc giffuer sig vd i alle grene / Saa at samme Træ / knoppis oc blomstris / faar blad oc fruct. Lige saa poder Gud formedelst sit Ord oc Aand / it nyt Menniske paa den gamle Adam / som er it vild riss oc bulle / som det der føris hiem affskouen. Alle Mennisker ere aff deris natur vilde skoutræ oc forderffuede / de bære oc ingen anden fruct / end idel vild / suer oc fordømelig fruct. Ja der som vrtegaards Manden icke flytte dette Træ met sine røder bort i god vedskefuld iord / oc podede gode riss der paa / da finge roden ingen vedske / oc grenene bare huercken blad eller fruct.

Huorledis skal ieg det forstaa?

Der som Gud icke formedelst sin hellig Aand fornyer den gamle Adam / oc fører hannem aff vantroens død oc mørck / til troens liuss oc Liff / da bliffuer der intet aff. Dette Træ skal staa i god vedskefuld iord / haffue regn oc Soelskin / det er / it Menniske skal leffue i Guds naade / i den Christelige Kircke / vnder det hellige Euangelij himmelske dug oc regn / oc retferdigheds Soel / Christus skal opliusse oc omskinne hannem. Vrtegaards manden skal oc sin tid affskære vandgrene / det er / Gud skal vndertiden forsøge Mennisken met fristelser / modgang / siugdom etc. oc kaarsfeste oc dræbe den gamle Adam i hannem / oc rense hannem saa aff sind / Som Christus siger Johan. xv.

Huad er det femte hand beder om?

At de kunde bliffue stercke met al krafft / effter hans herlige mact / i al taalmodighed oc langmodighet met glæde. Thi al styrcke / krafft oc mact kommer aff Gud. Der faare fører hand oc tilbørlige den Titel / at mand singer som hannem / Du hellige stercke Gud. Thi Gud beuiste sin styrcke kraffteligen / i det / at hand skabte Himmel oc Jord aff intet / oc sette Soel / Maane oc Stierner paa Himmelen / Gaff Diur / Fiske / Fule / Vrter / Træ / Korn / Vin / Fruct oc Malm / saa atskillig natur / huilcke der ere alle Guds store vnderlige gierninger. Men huem dem seer uden Troen oc Guds vidskab / hannem ere de icke nyttelige.

Huad er det fierde hand beder om?

At de skulle tacke Faderen/ som giorde oss duelige til Helgens arffdel i liussit. Effter S. Paulus haffuer giffuit til kiende / sin Bøn/ som hand giorde for de Colosser / da gifuer hand nu frembdelis til kiende/ huo den er hand giorde Bøn til/ som er/ den Himmelske Fader / huilcken de oc skulle tacke/ oc hand opregner tre velgierninger / der Faderen haffuer giørt oss.

Huilcken er den første velgierning?

At hand giorde oss duelige til Helgens arffuedel i liussit.

Huad kaldis i liussit?

S. Paulus tager her en lignelse aff Soel / dag oc Liuss. Lige som hand vilde sige. Naar Solen gaar op / da giør hun dag/ oc opliusser den gantske Verden / hun giffuer hede oc verme fra sig/ oc der ved leffuer oc røris alt det som paa Jorden er/ som mand seer om Vaaren oc Sommeren/ at alle ting fødis ny/ oc begynde paa ny at leffue. Men naar Solen gaar ned / da giør hun mørck oc nat / der følger da fraast / kuld / at mand skelffuer oc hagen dantzer saa at de tenderne knuppe sammen/ som mand seer om Vinteren / at alle ting ligge / som de vaare døde/ skiulte met sne/ fraast oc kald/ Mennisken tager da mange Klæder paa/ oc haffuer nock at giøre/ at de kunde beuare sig fra kuld. Lige er det saa / huor som Christus retferdigheds Soel icke opgaar i vore hierter/ oc opliusser oss som Morgenstiernen/ da miste wi den hellig Aands Liuss/ dag/ hede oc verme/ oc skulle til euig tid hyle i natten oc mørcket/ i fraast oc kuld/ oc forderffuis.

Huilcken er den anden velgierning?

At hand frelste oss fra mørckhedsens øffrighed/ oc sette oss i sin elskelige Søns Rige. Lige som S. Paulus vilde sige. Wi vaare i Mørckhedsens oc Dieffuelens Rige lige som Satans egne vnderdanige / offuer huilcke Satan haffde met rette fuld mact/ som en ret øffrighed oc Herre. Men den gode Fader vaar saa naadig oc barmhiertig / at hand forløsde oss fra denne vold / oc mørckhedsens øffrighed/ oc førde oss bort oc sette oss i it andet Land / som er / i Christi Rige / lige som mand i stridzhandel fører Fanger bort oc setter dem i it andet Land.

Huorledis beslutter S. paulus denne Epistel?

Hand giffuer til kiende at denne forløssning skede formedelst Christum / oc siger / J huilcken wi haffue forløssning / det er / syndernis forladelse / ved hans Blod. Som mand kiøber en Misdedere fra Galien met pendinge / oc anammer hannem til naade / lige saa / der wi laae fangne vnder Synden / Dieffuelen oc Døden / oc skulde nu henge / oc døden euige Død / da springer Christus frem / oc siger til Dieffuelen. Jeg vil betale for dem / giff dem løss / oc anamme mig i deris sted / Dieffuelen bleff glad / tog Christum for sagen / oc mente hand haffde nu vundet / Christus loed sig friste / fange / hudstryge / kaarss feste oc dræbe. Men der Christus saa sin tid oc hans time kom / slo hand tenderne vd paa døden / oc Brød hans braad aff / hand bestridede Helffuede / oc kom igien met stor mact / hand tog alt Dieffuelens roff fra hannem / mact oc velde / oc forhuerffuede oss met sit dyre Blod syndernis forladelse oc det euige Liff / Amen.

Den XXIIII. Søndag effter Trinitatis / Euangelium / Matthei ix.

Der Jesus talede / saadant met dem / kom der en aff de Øffuerster / oc falt ned for hannem / oc sagde / HErre min Dotter er nu død / men kom / oc leg din haand / paa hende / da bliffuer hun leffuende / Jesus stod op / oc fólder hannem / oc hans Disciples.

Oc see / En Quinde / som haffde tolff Aar hafft

Blodsót / gick bag til hannem / oc rørde ved sømmen aff hans klædebon / Thi hun sagde ved sig selff / Kunde ieg ekon røre ved hans klædebon / da bleffue ieg helbrede. Da vende Jesus sig om / oc saa hende / oc sagde / Ver trøstig min Dotter / Din Tro haffuer hulpet dig. Oc Quinden bleff helbrede i den samme time.

Oc der hand kom i den Øffuerstis Huss / oc saa Pibere oc Folckens bulder / sagde hand til dem / Viger bort / Thi Pigen er icke død / men hun soffuer. Oc de bespottede hannem / Men der Folcket var vddreffuet / gick hand ind / oc tog hende ved Haanden / Da stod Pigen op. Oc dette rycte kundgiordis i det samme gantske Land.

Huor om taler dette Euangelium?

Om tuende store Miracke / der Christus giorde / huilcke oss holdis faare / at vor Tro skal der met opueckis / styrckis oc beuaris / oc at kierlighed skal optendis i oss. Thi her ere tuende deylige Exempel / Det ene / Troens / i denne Øffuerste for Scholen / oc i den siuge Quinde. Det andet er kierligheds Exempel / i Christo / som hielper dem baade sammen / aff naade. Hand giør den arme siuge Quinde helbrede / som haffde tolff Aar veret siug / Oc hand opuecker den Øffuerste i Scholen Jairo / hans Dotter fra de Døde.

Huor paa kunde wi mercke Troen i denne Jairo?

At hand falt ned for vor HErre Christo / oc sagde / HErre / min Dotter er nu død / Men kom oc læg din Haand paa hende / da bliffuer hun leffuende. At Jairus beder om sundhed oc om liffuet / er it tegn til hans Tro / Thi / at haffde de hand icke met en stadig tro / ventet sig hielp oc trøst aff Christo / da haffde hand icke kommet til hannem / oc bedet om hielp / besynderlige / efftherdi hand var en aff de Øffuerste Rabi / oc viste de ypperste Presters oc Phariseers trusel / imod dem / som bekiende Christum. Men at hand siger / kom oc læg din Haand paa hende / det er it

tegn

tegn til end wfulkom̃en Tro. Hand trode vel/at Christus kunde hielpe hans Dotter/men end icke før end hand kom til hēde/som en Læge kom̃er til den Siuge/Oc Christus er alligeuel saa from/at hand icke lader hañem nyde denne skrøbelige tro ont at/ men hand stod op/oc gick met hañem/oc hans Discipler fulde hañem.

Huor paa kunde wi mercke denne siuge Quindis tro?

At hun gick bag til vor HErre Christum/oc rørde ved sømmen aff hans klædebon/oc sagde ved sig selff/kunde ieg ekon røre ved hans klædebon/da bleffue ieg helbrede.

Saa hører ieg vel/At denne Quinde haffde en stercker Tro/end Jairus.

Ja visselige/Denne Quinde haffde saadan en stadig Tro oc tillid til Christum/at hun visselige haffde besluttet hoss sig selff/at hun skulde bliffue helbrede/der som hun ekon kunde røre ved søm̃en aff hans klædebon. Var icke dette en deylig tro.

Giorde da Christi klædebon hende helbrede?

Christi klædebon giorde hende icke helbrede/men Troen til Jesum Christum/Thi Christus sagde selff/Huo rørde ved mig? Jeg fornam/at der gick en krafft fra mig/Fra mig/siger hand/icke fra mine klæder. Der faare var denne Quindis tro saa retsindig/at Christus ocsaa selff priser hende.

Huorledis beuiser Christus sig/imod denne Offuerste for Scholen?

Hand loed sig finde veluillig til Jairi besøgelse/stod strax op/oc gick met hannem. Hand vilde beuise met gierningen/det som hand tilforn haffde lært/De Stercke haffue ingen Læge behoff/Men aleniste de siuge.

Huad skede der paa veyen?

Saa siger Marcus. Der var en Quinde/hun haffde tolff Aar hafft Blodsot/oc haffde ledet meget/aff mange Læger/oc vortæret alt sit Gods der paa/oc det halp hende intet/men det bleff meget verre met hende/Der nun hørde om Jesu/kom hun bag til iblant Folcket/oc rørde ved hans klædebon/Thi hun sagde/kunde ieg ekon røre ved sømmen aff hans klædebon/da bleffue ieg helbrede/oc hendis blods kilde tiurdis strax/oc hun fornam paa sit legeme/at hun var

bleffuen helbrede aff sin plage/ Oc hun mente/ at hun vilde gaa bort oc tie stille/ Men Christus vilde icke / at saadan en retsindig tro/ i en Quinde/ skulde bliffue hemmelig/ men obenbare for den gantske Verden.

Huad giorde Christus?

Hand vende sig om / iblant Folcket/ oc sagde / Huem rørde ved mig? Oc der ingen vilde gaa til syne / sagde Petrus / oc de som vaare hoss hannem / Mestere / Folcket trenger oc trycker dig oc du siger / Huem rørde ved mig? Da sagde Jesus / Der haffuer nogen rørt ved mig / thi ieg fornemmer / at der gick en krafft fra mig.

Huad giorde Quinden til disse Ord?

Der hun saa / at det var icke skiult/ kom hun frem met fryct oc beffuelse / oc falt ned for hannem/ oc kundgiorde for at Folcket/ for huad sag skyld hun haffde rørt ved hannem/ oc huorledis hun var strax bleffuen helbrede.

Huad siger Christus til hende?

Ver trøstig min Dotter/ din Tro haffuer hulpet dig. Der priser Christus hendis Tro/ for alt Folcket/ Icke aleniste oss til it Exempel/ Men/ paa det Jairus ocsaa skal stadfestis oc bestyrckis i sin Tro / oc icke tuile / at Christus io skulde ocsaa ville beuise hans Dotter lige saadan Naade oc velgierninger som hand haffde beuisd Quinden.

Dette er i sandhed en stor Naade oc Barmhiertighed aff Christo?

Ja visselige / Huorledis kunde Christus vere mere from oc veluillig til at hielpe? Hand giffuer til kiende met gierningerne / at hand kand hielpe i angist oc nød / i al bedrøffuelse oc modgang/ ia/ ocsaa mit i døden / oc at hand ocsaa er tilbøyelig oc veluillig til at hielpe/ Oc wi ere alligeuel saa arme ælendige Mennisker / at wi huercken lade nogen lerdom / alligeuel hand er nyttelig oc lystig/ icke nogle gierninger / alligeuel de ere store oc vnderlige/ opuecke oss til Troen. Der faare er det ocsaa befryctendis / at det paa det sidste skal gaa oss / som det gick Jøderne. Wi haffue ingen vndskylding / Oc de Ord Johan. xv. ere lige saa vel sagde til oss / som til Jøderne. Der som

leg

leg icke haffde kommet / oc talet met dem / da haffde de ingen synd / Men nu haffue de intet at bære faare / at vndskylde deris synd met.

Det er vist / at Christus kom til Jøderne i kiødet / men hand kom icke saa til oss Hedninge?

Christus kom til oss Hedninge / formedelst sit hellige Euangelium / oc forkyndede oss sin Himmelske Faders vilie / oc wi høre end nu daglige hans Ord / Men huem forbedris der aff? Huem legger det paa hierte? Huem vil offuergiffue falsk oc suig / snedighed oc sursittighed? Jo lenger mand lærer oc Predicker / jo argere bliffue Mennisken / Jo mere mand formaner til Broderlig kierlighed / jo større wtro skab / falskhed / besuigelse / list oc finantzeri / brugis der. Huo som ekon mest kand forraske / bedrage oc besuige den anden / hand giør sig ingen Samuittighed der paa / men lader sig tycke at det er altsammen vel giort / Oc der som mand venter forbedring / at Mennisken skulle bliffue frome / der bliffue de jo lenger io argere / At ocsaa baade Offrighed oc Predickere haffue nu tredubbelt mere arbeyde / met kiff oc trette / klammer oc bulder / end de nogen tid haffde tilforn / saa / at der er liden forbedring at forhaabis til.

Hvad skede fremdelis paa veyen?

Der Quinden var bleffuen helbrede / oc Christus end nu talede met hende / komme der nogle aff Jairi Tiunde / oc sagde / Din Dotter er Død / hui wmager du Mesteren ydermere? Her er it Exempel / huorledis Gud frister sine vdualde / oc huorledis den ene Fristelse kommer effter den anden / Først / bleff denne Jairi Dotter siug / huilcket der var hannem icke en ringe sorge / Der effter bad hand Christum om hielp / Hand tilsagde hannem hielp / oc gick met hannem / Men paa det hans Tro skulde forsøgis / da kom der Bud til hannem / som hand var paa veyen / at hans Dotter var Død / oc at hand fordi icke skulde ydermere wmage Mesteren / Der begynde hans Tro aldelis at forsuinde / men Christus oprette oc trøstede hannem igen.

Hvad sagde hand til Jairo?

Der Jesus hørde denne tale / som bleff sagd / sagde hand til

Scholens Offuerste/Fryctc icke / tro ekon / da skal hun bliffue helbrede/met disse Ord bestyrcker hand hans Tro.

Huad giorde da Christus/der hand kom ind i Jairi Huss?

Der hand saa Folckens bulder / oc Pibere / oc at de græde offuermaade oc hylede / sagde hand / Hui buldre i / oc græde? Viger bort / thi Pigen er icke død/men hun soffuer/ Da bespottede de hannem / thi de viste vel / at hun var død / De tenckte/ Huad er dette for en Læge? veed hand icke forskel mellem søffn oc døden? Men Pigen soff for Christo / oc for Christi øyen / som kunde meget letteligere vecke hende op fra de Døde/end det ene Menniske vecker det andet op aff en søffn..

Bespottis oc foractis end nu Christi Ord oc gier/ninger saa i Verden?

Ja visselige / Verden holder end nu paa denne dag/Christi Ord oc gierninger/icke forandet/end idel daarlighed oc geckeri/ hun bespotter oc foracter altsammen| huad Christus lærer oc giør / Det synis hende vtroligt / at en død / halffraaden/ stynckende krop/ skal soffue. Men kunde hun tro den Artickel om Skabelsen/ At Gud er Almectig/ da skulde hun ocsaa visselige tro denne Artickel/om de Dødis Opstandelse.

Huad vdrette disse Bespottere der met / at de foracte oc bespotte Christum?

Christus driffuer dem vd/oc acter dem icke verdige til/ at de skulle met deris øyen see denne Guds herlige gierning. Lige skal det ocsaa gaa vaare Modstandere / Euangelij bespottere / som nu drage paa smile bondet oc lee himskelige/naar de høre / at Christus Foractis / Bespottis/ Skendis oc Lastis / i sit hellige ord/Disse skal Christus ocsaa vddriffue aff sin Christelige Menigheds Huss / hand skal giffue dem hen i it enherdigt / fortredeligt oc foruent sind/ forblinde oc forstocke dem / at de aldrig skulle see eller forstaa de Guddommelige gierningers himmelighed oc krafft / oc aldrig bliffue delactige i Christi pine oc død / oc salige opstandelse / men de skulle til euig tid bliffue fordømde oc fortabte / Thi den første Psalm kalder den

Mand

Mand salig/som icke vandrer i de vgudeligis Raad/oc icke gaar Synderis Vey/eller sider der som Spottere side.

Findis der endnu saa danne Bespottere?

O HErre Gud | Verden er fuld aff saadanne Spottere / Huem som ekon kand dristelige bespotte / foracte / laste oc forfølge Christum oc hans Ord / hand er kierkommen oc Verdens elskelige Barn / hand haffuer alt det hans hierte ynsker oc begierer / ia hand bliffuer rundelige betalet met Pendinge oc Gods / Land oc Folck / ypperlighed oc verdighed / Rente oc forleninger / fordi at hand ekon dristelige / met en skendzmund / laster oc bespotter Gud / oc fortien io vel Helffuedis Ild.

Huo gick ind i Huset met Christo?

Hand tilstedde ingen at gaa ind i Huset / vden Petrum / Jacobum oc Johannem / oc Pingens Fader oc Moder / Hand vilde haffue vidnisbyrd / som skulde bekiende oc prise / Guds vnderlige Gierninger oc Jertegn aff hiertet / huor met hand giffuer oss it Exempel / at wi icke skulle kaste Helligdom for hunde / eller Perler for Suin / oc icke heller Guds gaffuer for Lastere oc Bespottere.

Huad giorde Christus hoss pigen?

Hand tog hende ved haanden / oc sagde til hende / Talitha kumi / det er vdlagd / Pige / ieg siger dig / Stat op / Oc hendis Aand kom strax igen / oc hun stod op oc vandrede / Her see wi det Guddommelige Ordis krafft / at det ocsaa giør de Døde leffuendis. Naar Gud lader oss høre sin røst / oc rører vort hierte / da staa wi op aff vor brøst oc synd / lige som Christus siger Johan. xj. Huo som tror paa mig / hand skal leffue / alligeuel hand end døer.

Huad befaler Christus denne Pigis forreldre?

Thu stycker / At de skulle giffue Pigen mad / oc ingen sige / huad som var skeet.

Huor faare skulde de giffue hende mad?

At de skulde klarlige kunde see oc kiende / at hun visselige var opuact fra de Døde.

Huor faare skulde de icke sige det faar nogen / som vare skeet?

Christus vil icke / at wi skulle søge vor egen roſſ i hans vnderlige gierninger oc Jertegen / men aleniste Guds loff / ære oc priſſ.

Hvad skulle wi lære aff dette Euangelio?

Først / At Gud anseer icke Personer / man hand hielper baade Rige oc Arme / Jøder oc Hedninge / saa fremt de ekon ville tro oc forlade sig paa hannem / Der faare skulle alle Mennisker vente sig Guds Naade / oc ingen fortuile eller falde i miſſhaab.

Der nest / Christus bruger icke aleniste Ord / til at helbrede de Siuge / men ocsaa sine Lemmer oc tager paa dem / Huor met hand vil giffue til kiende / at hans kiød / som er forenit oc it met Guddommen / haffuer krafft at giøre leffuende / Giør nu den tagelse aff Christi Lemmer saa store ting oc opuecker de Døde / Hui skulde det da icke meget mere giøre oſſ leffuende oc vdødelige / at wi æde hans Kiød oc dricke hans Blod?

Det tredie. Wi skulle fordi icke foracte lægedom / at denne Quinde kaastede alle sine pendinge paa Læger / oc bleff intet behulpen der aff. Thi Gud beuarer sig selff nogle Siuge / i huilckis helbredelse hand vil i sin tid forklaris oc prisis / Som det Exempel om den fødde Blinde giffuer tilkiende / Joh. ix.

Det fierde / De Christnis død / er ekon en søffn. Thi at lige som de icke legge sig i deris seng / at de der ville bliffue beliggende euindelige men aleniste huile sig der nogen stund / oc tage sig rolighed til / at legemet kand komme til krafft oc styrcke igen / Saa / legger mand icke de Gudfryctige i Jorden / naar / de dø / at de der skulle bliffue euindelige / men de skulle huile sig en liden stund / oc opstaa igen paa dem yderste dag / oc leffue euindelige met Christo. Men met de wgudelige oc vantro haffuer det sig meget anderledis Thi effterdi deris legeme haffue i dette liff veret raadne stinckende graffuer / oc Dieffuelens wrene Suinestier / huilcke der haffue tient / Satan effter hans vilie / Da ligge de i Jorden / men de skulle opstaa til euig beskemmelse oc pine / at de til euig tid skulle vere Helffuedis braande. Men de frommis legeme / som her paa Jorden haffue veret Guds bolig oc den hellig Aands Tempel / de begraffuis i Jorden / som mand

plan-

planter deylige Lilier or Rosen i en smuck Vrtegaard / oc skulle opueckis igen aff Gud/paa den yderste dag til det euige Liff/Amen.

Den XXV. Søndag effter Trinitatis / Epistel / ij. Pet. j.

KJere Brødre / Jeg acter det at vere tilbørligt / saa lenge jeg er i denne bolig / at opuecke oc formane eder. Thi ieg veed / at ieg skal snarlige afflegge min bolig / Lige som vor HErre Jesus Christus haffuer obenbarit mig. Oc ieg vil giøre min flid / at i alleuegne skulle haffue dette i hukommelse effter min Død. Thi wi efterfølde icke kloge Fabel / der wi kundgiorde eder vor HErris Jesu Christi tilkommelse oc krafft / men wi haffue selff seet hans herlighed / der hand fick ære oc priiss aff Gud Fader / formedelst en røst som skede til hannem aff den store Herlighed/i saa maade. Denne er min elskelige Søn i huilken ieg haffuer behaglighed. Oc wi hørde denne røst komme ned aff Himmelen / der wi vaare met hannem paa det hellige Bierg.

Wi haffue it fast Propheteligt ord/oc i giøre vel at i giffue act der paa / som paa it Liuss/ der skin i en mørck sted/indtil dagen gaar paa / oc Morgenstiernen opgaar i eders hierter/ Oc det skulle i først vide / at der skeer ingen Prophecie i Scrifften/ aff egen vdleggelse. Thi der kom end nu aldrig nogen Prophecie frem / aff Menniskelig vilie men Guds hellige Mennisker bleffue dreffne til at tale / aff den hellig Aand.

Huad gior S. Petrus denne Epistel?

Effter den dræbelige formaning hand giorde tilforn / at mand skulde bewise Troen met gierninger / at hun skulde icke vere aarkeløss oc wfructsomelig / men tienstactig / gaffngiørende / krafftig / oc giøre megen godfruct. Da formaner hand nu fremdelis / at wi skulle icke offuer giffue Troen / men wden afflazdelse giffue hende / Paa det at baade Lærere oc Tilhørere kunde haffue en fast grund / der deris hierte oc Samuittighed kand stadelige bygge oc forlade sig paa. Oc hand fører her ind den Historie om Christi forklarelse / Matthei xvij.

Huilcken er formanelsen?

Saa siger S. Petrus. Jeg acter det at vere tilbørlig / saa lenge ieg er i denne bolig / at ieg skal opuecke oc formane eder. Thi ieg veed / at ieg skal snart afflegge min bolig / lige som vor HErre Jesus Christus oc haffuer obenbarit mig.

Er det icke da nock i lerdom / wden hand skal endformane der til?

Der ere tuende Embeder i Kircken / lære embedet oc formane embedet.

Huad er at lære?

Lære er / naar mand legger Troens grunduol / oc forkynder hende far dem / som intet vide der aff.

Huad er at formane?

Formane eller paaminde kaldis at predicke faar dem / som vide / oc haffue hørt det tilforn / at mand skal bliffue hart veed / forglemme det icke / men fare frem / forbedris / oc voxe der vdi / Fordi at wi ere alle besuerede met den gamle lade seck / vort egit kiød oc blod / som vil aldrig frem paa den rette Vey. Der faare skal mand stedze driffue / lige som en Husbonde driffuer sit Tiunde / at de skulle icke bliffue lade oc forsømelige / alligeuel de end vel vide / huad de skulle giøre.

Huorfore kalder S. Petrus sit legeme en bolig?

Hand giør i denne maade / lige som S. Paulus ij. Corinth. v. der som hand siger. Wi vide / at der som denne vorboligis iordiske huss sønderbrydis / da skulle wi haffue en bygning / opbygd aff Gud / it huss icke giort met hender / som er euige i Himmelen. Der kalder S. Paulus vore legemer bolige / fordi at wi

vandre omkring der vdi/ſom Pillegrimme oc fremmede Geſter. Lige ſaa kalder oc S. Petrus ſit legeme en bolig/i huilcken Sielee boer oc haffuer ſin huile / Oc hand gior det ringe nock / vil icke kalde det it huſſ/men en hytte/it ſkur/en liden bod/ſom hyrder haffue.

Huor paa veed S. Petrus det/ at hand ſkal ſnarlige legge ſin Bolig aff?

Hand ſiger / Min HErre Chriſtus obenbarede mig det. Der bær S. Petrus vidniſbyrd om ſig ſelff / at hand vaar vis paa det euige Liff / oc at Gud haffde tilforn obenbarit hannem/naar hand ſkulde dø. Oc det ſkede for vor ſkyld / Thi der ſkulde nogle Menniſker vere / ſom ſkulde vere viſſe paa / at de vaare vdualde/huilcke der ſkulde predicke Troen/oc legge hende tilen faſt grunduol/at mand kund vide/at de predickede icke Menniſkens lerdom/men Guds Ord. Men før de komme til ſaadan viſhed/ forſøcte Gud oc prøffuede dem vel.

Huad er det/at hand ſiger/ Jeg vil giøre min flid/ at i allenegne ſkulle haffue dette i hukommelſe / effter min DØD?

Hand vil ſaa meget ſige. Jeg vil ſicke aleniſte paaminde eder met leffuende røſt / men ocſaa befatte ſaadant i ſcrifft / oc befale eder formedelſt andre/at i ſkulle baade den ſtund ieg leffuer/oc effter min Død ſtedze haffue det i hukomelſe / oc det icke forglemme. Her ſee wi / huor ſtor ſorrig/ oc omhyglighed den hellige Petrus haffde for Sielens ſalighed / oc det kunde dog icke hielpe.

Haffue Apoſtlernis Statholdere Biſcopet/Prelater/Domherre/oc hafft ſaadan Sieleſorrigge met ſcriffuelſe/ lerdom oc predicken?

De haffue omuent Sieleſorrig til Melſorrig oc Guldſorrig/ det maa gaa met Sielen huorledis det kand / Huad ſkulde de aarkeløſe Menniſker enten ſcriffue/lære eller predicke/der mand ſkulde bruge effter deris død? de lade dog neppelige en predicken komme frem paa papir / end ſige / at de ſkulde ſcriffue Bøger. Der ere mange iblant dem / ſom dyppe icke en pæn i blickhornit det gantſke aar igiennem vden aleniſte naar Bønder yde Korn oc føre Landgilde frem/at de da ſcriffue dagen/huor megit/ oc paa huad aar etc.

Huor for en Historie fører S. Peder her ind?

Hand siger. Wi effterfølde icke kloge Fabel/der wi kundgiorde eder vor HErris Jesu Christi kraft oc tilkommelse/Men wi haffue selff seet hans herlighed / der hand fick ære oc priiß aff Gud Fader / formedelst en røst / som skede til hannem aff den store herlighed / i saa maade. Denne er min elskelige Søn/ i huilcken ieg haffuer behaglighed/oc wi hørde denne røst komme nid aff Himmelen/ der wi vaare met hannem paa det hellige Berg.

Huor er denne Historie bescreffuen Euangelio?

Matthei xvij. staar saa. Jesus tog til sig Petrum / Jacobum oc Johannem hans broder / oc førde dem offuer en side op paa it høyt Bierg/ oc bleff forklarit faar dem/oc hans Ansict skinde som Solen/oc hans klæder bleffue huide/som it liuß. Oc see / da obenbaredis Mose oc Elias faar dem/de talede met hannem. Da suarede Peder oc sagde til Jesum. HErre/her er got at vere / da ville wi giøre her tre Bolige/Dig en/Mosi en/ oc Elie en. Som hand en nu saa talede / see / da offuerskuggede en klar Sky dem. Oc see en røst aff skyen sagde. Denne er min elskelige Søn / i huilcken ieg haffuer behagelighed / hannem skulle i høre. Der Disciplerne det hørde fulde de nid paa deris ansict / oc bleffue saa forferdede. Men Jesus traadde frem til dem / rørde ved dem / oc sagde. Staar op / oc fryctet intet. Men der de op løffte deris øyen / saae de ingen / wden Jesum alene.

Huad vil S. Peder med denne Historie?

Hand vil saa meget sige. Det Euangelion som wi predicke eder om Christo / tage wi icke eller optencke aff oß selff/ eller anammede / det aff kloge fabels Dictere / som kunde tale store / stattelige oc pralende Ord om alle ting / som de Greker vaare paa den tid. Saadanne haffue wi icke høre eller vilde effterfølge/det er / wi predicke icke Menniskens paa fund/men ere visse der paa/at der er Guds Ord / huilcket wi haffue seet met vore øyen / oc hørde met vore ørin / der wi vaare met Christo paa Biergit/saae der oc hørde hans herlighed.

Huorledis beslutter S. Petrus denne Epistel?

Met tuende deylige Sprock / lerdome oc vnderuisninger.

Huilcket er det første?

Saa siger Petrus. Wi haffue it fast Propheteligt Ord / oc i giøre vel / at i giffue act der paa / som paa it liuss / der skin i en mørcksted / ind til dagen kommer frem / oc Morgenstiernen gaar op i eders hierter. Der giffuer S. Petrus tilkiende / at hans lerdom er aff Gud / oc hand taler her hart imod Menniskens lerdom. Som hand vilde sige. Der gaar det altsammen op paa / huad som ieg predicker / at eders Samuittighed skal kunde vere tryg / oc eders hierte staar der fast paa / at det er Guds Ord wi predicke / oc at i skulle icke lade slide oc vende eder der fra. Paa det at baade ieg oc i kunde saa vere visse paa / at wi haffue Guds Ord. Thi det er en aluorlig handel met Euangelio / at mand skal anamme det rent oc klart wden tilsettelse / oc beholde det wforfalsket fra al anden lerdom.

Huor fore kalder hand Euangelion it liuss?

Det er met Euangelio / lige som det kunde vere met nogen / der bleffue greben mit om natten i it mørck huss / der giordis det behoff / at mand skulde tende it Liuss / at see ved / indtil det bleffue dag. Lige saa er oc Euangelion i denne Verden / i mørckheds Rige / i huilcket al Menniskelig fornufft er idel mørckhed / blindhed oc vildfarelse. J dette mørck haffuer Gud optend it Liuss / som er / hans hellige Euangelion / i huilcket wi kunde see / huad oss fattis / oc vandre wden skade her paa Jorden / indtil Morgenstiernen / Herrens store dag opgaar.

Huilcket er det andet Sprock?

Dette skulle i først vide / at der skeer ingen Prophecie i Scrifften / aff egen vdleggelse. Thi der kom end nu aldrig nogen Prophecie frem / aff Menniskens vilie / Men Guds hellige Mennisker ere dreffne til at tale / aff den hellig Aand. Her forskinder S. Petrus alle Gloser oc Vdleggelser / som de gamle Fædre oc andre Scrifftens Vdleggere haffue aff deris egit hoffuit giort offuer Scrifften / oc forbiuder at bygge paa saadan vdleggelse. Du skalt icke selff vdlegge scrifften / siger hand / men den hellig Aand skal det selff giøre. Naar som Patres oc

Concilia kunde nu beuise / at deris Gloser oc vdleggelse er aff Scrifften / da skal mand Tro dem / kunde de icke / da skal mand icke Tro dem / der som det oc end vaare de aller yppersté Lærere. Thi der kand ingen finde paa den rette forstand formedelst sin egen vdleggelse / Scrifften skal vdlegge sig selff / oc den hellig Aand skal forklare den ene sted i Scrifften met den anden.

Huad er Summa paa denne Epistel?

At mand icke skal predicke andet i Christendomen / end Guds Ord. Oc icke andet høre / end Guds Ord. Faderen vil oc intet andet Ord haffue. Sagen er. At wi skulle haffue saadant it Ord / der er euigt / oc bliffuer euindelige / formedelst huilcket vore Siele kunde prisis oc beuaris / oc leffue til euig tid / AMEN.

Den XXV. Søndag effter Trinitatis / Euangelium / Matth. xvij.

DE sex dage der effter / tog Jesus Peder oc Jacob / oc hans broder Johannem til sig / oc førde dem offuer en side / op paa it høyt Bierge / oc bleff forklaret for dem / oc hans Ansict skinde som Solen / oc hans klæder bleffue huide som it liuss. Oc see / da obenbarendis Mose oc Elias for dem / oc talede met hannem. Da suarede Peder oc sagde til Jesum / HErre / her er got at vere / vilt du / da ville wi giøre tre Bolige / Dig en / Mosi en / oc Elias en. Der hand end nu saa talede / see / da offuerskuggede en

klar Sky dem. Oc see/en Røst aff Skyen sagde/Denne er min elskelige Søn/i huilcken ieg haffuer behagelighed/hannẽ skulle i høre. Der Disciplerne hørde det/fulde de ned paa deris Ansict/oc bleffue faare forferdede/Da traadde Jesus frem til dem/oc rørde ved dem/oc sagde/Staar op/oc frycter intet/Men der de opløffte deris Øyen/saae de ingen/uden Jesum alene.

Huor om taler dette Euangelium?

Om Christi forklarelse/huor/oc huorledis hun skede.

Huor skede Christi forklarelse?

Paa det Bierge Thabor/it høyt oc trint Bierge/liggendis i den slette marck/i det Land Galilea/tho mile fra Nazareth/i Zabulons/Jsaschars oc Nepthali Slecter. Paa dette Bierge gick Christus op offuer side met sine Discipler alene/at de bede Luce ix. Der aff skulle wi lære/at naar wi ville bede da skulle wi ocsaa holde oss fra alt bulder/oc fra denne Verdens omhyggelighed/vere stille oc vende oss til Gud i rolighed/saa fremt wi ville vdrette noget met vor Bøn/oc bliffue bønhørde.

Huad haffde Christus behoff at bede/var hand io Guds Søn oc uden Synd?

Efftherdi hand haffde taget sig menniskelig skrøbelighed til vilde hand bede/oc lære oss der met/at hand er vor ypperste Prest oc Talssmand/hoss Faderen/oc deler Bønens Aand met oss som skal robe met hannem/Abba kiere Fader/Oc at hand met sit Exempel/ocsaa vilde opuecke oss til at bede.

Huorledis skede Christi forklarelse?

Der hand giorde sin Bøn/forklarede hand sig for sine Discipler/Peder/Jacob oc Hans/oc hans Ansictis skickelse bleff foruent/oc skinde som Solen/oc hans klæder bleffue klare oc offuermaade huide/som sne/at ingen Fatuere paa Jorden kunde giort dem saa huide/Oc Elias oc Moses obenbaredis for dem i klarhed/oc talede met Jesu.

Huor faare forklarede Christus sig for disse fem Personer?

Hand vilde haffue tuende slaus vidne paa sin forklarelse/

Som

som var/ aff det gamle oc ny Testamente / Aff det gamle Testamente Eliam oc Mosen / aff det ny Testamente / de tre Apostler/ Petrum / Jacobum/oc hans broder Johannem.

Huor faare vilde hand haffuer Petrum Jacobum oc Johannem?

Disse haffde hand ocsaa hoss sig/ der hand opuacte Jairi Dotter/ Matth. ix. Hand tog dem ocsaa met sig i Urtegaarden Matth. xxvj. Oc her tager hand dem ocsaa met sig op paa Bierget / at alle sager skulle bliffue bestandige i thu eller try vidnis mund.

Huor faare vilde hand haffue Mosen oc Heliam?

At hand der met vilde giffue til kiende / at hand er den rette Messias huilcken Louen oc alle Propheter giffue vidnisbyrd. Thi disse tho vaare de ypperste/ som ocsaa offuer deris Prophecier/ fordreffue aff Guds befalning/ oc ødelagde met gierningen / Guds Fiender/ som vaare de vgudelige Hedninge oc falske Propheter.

Huad er Christi forklarelse?

Icke andet/ end en beskuelse oc forsmag paa den euige glæde / herlighed oc salighed / Thi Christus vil met denne forklarelse giffue sin Maiestat oc herlighed til kiende / oc besynderlige den sidste opstandelsis klarhed / oc at hand icke haffuer anammet saadan klarhed/ for sig alene/ men vil ocsaa dele hende met alle trofaste Mennisker.

Huad er det/ At hans Ansict skin som Solen oc hans klæder ere huide/ Som Sne?

Hand vil der met giffue til kiende / At hand der Christus/ Guds Søn/ Messias/ Verdens Skabere oc Frelsere.

Huad er det da/ at ocsaa Moses oc Helias obenbartis i klarhed?

Der met giffuis til kiende/ At Louen som var til forn mørck/ suaer oc vlidelig/ er nu effter Christi tilkomelse oc Euangelij obenbarelse klar/ lystig oc læt.

Huor om talede de met Christo?

Om hans vdgang (siger Lucas) huilcken hand skulde fuldkomme i Jerusalem / Det er/ huad endeligt hand skulde haffue/ oc huor-

oc huorledis hand skulde fuldkomme sin pine oc Død i Jerusalem/ dat gantske Mennistkelige Slecte til gode.

Huorledis obenbaredis Moses oc Elias?

Der er icke tuil paa / at Gud io fordi beuarede disse tho/at de icke skulde raadne / at de ocsaa skulde obenbaris hoss Christum/ i hans forklarelse /icke som de der vaare døde/men som de der vaare forklarede. Thi wi læse i den femte Mosi Bog/Cap. xxxiiij. At Moses døde / oc bleff begraffuen aff Herren/oc der veed end nu ingen paa denne dag / huor hans Graff er. Saa læse wi ocsaa om Helia iiij. Reg. ij. At Gud anammede hannem op i en gloende vogn i Lucten / til Himmelen. Oc det er vist/at Mosi oc Helie Legeme/icke raadnede i Jorden/ men ere optagne til euig klarhed.

Huad giorde den stund de tre Apostler?

De soffue/siger Lucas / men der de vognede op / saae de hans klarhed / oc de tho Mend staa hoss hannem. Saa skrøbeligt er kiød oc blod/ at de soffue / den stund Christus giør sin Bøn. Lige gaar det ocsaa met oss/ naar wi skulde giøre vor Bøn/da soffue wi. De haffde icke vel veret verdige til/ forderis store ladhed / at de skulde veret der hoss/ oc seet denne herlige sin/ Men huad dem her vederfaris / det er idel naade/ Christus vecker dem op aff søffne/at de ocsaa skulle see Guds herlighed/ oc haffue en forsmag aff det euige Liff.

Huad giorde Petrus der hand vognede op /sa oc saa Christi klarhed?

Hand bleff saa gantske glad / at hand sagde til Jesum / Mestere/ her er got at vere/ vilt du/ da ville wi giøre tre Bolige/ Dig en/ Mosi en/ oc Heliæ en.

Huad svar fick hand?

Der hand saa talede / kom en klar Sky / oc offuerskuggede dem/oc der falt en røst aff Skyen/som sagde / Denne er min elskelige Søn/i huilcken ieg haffuer behagelighed/hannem skulle i høre. Der Disciplerne det hørde/ fulde de ned paa deris Ansict/ oc forferdedis saare.

Huor faare obenbaredis Gud Fader i en klar Sky?

Gud er en Aand / oc er Wsynlig som Johannes siger.

Der haffuer aldrig nogen tid nogen seet Gud/Der saare haffuer Gud offte obenbaret sig i en Sky.

Met huad steder aff Scrifften kand det beuisis?

Gud gick om natten for Israels Børn / i en Ildstøtte / oc om dagen met en Sky / Exod. xiij. Der Kong Salomon viede Templet j. Regum viij. opfyllede en Sky Herrens Huff / at Presterne icke kunde staa / oc vdrette deris Embede/for Skyen/ Thi Herrens herlighed opfyllede Herrens Huff Saa obenbaredis hand ocsaa her i en Sky/oc talede aff Skyen.

Huor offte formelder Euangelium/ at Faderens Røst er hørt?

Tre gange Først/der Christus bleff døbt i Jordan Matthei iij. Der nest i Templet/der Christus sagde Johan. xij. Fader forklare dit Naffn. Da kom en røst aff Himmelen/sigendis/Jeg haffuer forklaret/oc vil atter forklare det Tredie gang/ Her paa det Bierge Thabor/som dette Euangelium siger/Denne er min elskelige Søn/ i huilcket ieg haffuer behaglighed/ Hannem skulle i høre? hand siger icke / J skulle høre Patres/ Concilia / Paffuen / Domkircker / Kloster / men min elskelige Søn/hand er Veyen/Sandhed oc Liffuet. Joh. xv. Oc S. Petrus siger ij. Pet. j. Wi haffue selff seet hans herlighed / der hand fick ære oc priss aff Gud Fader / formedelst en røst / som skede til hannem / aff den store herlighed/i saa maade/Denne er min elskelige Søn / i huilcken ieg haffuer behagelighed / Oc wi hørde denne Røst komme aff Himmelen/der wi vaare met hannem paa det hellige Bierge.

Huorledis kommer det / at de forferdis for Skyen/ oc for Faderens Røst?

Saa skrøbelig er den Menniskelige natur / at hun icke kand fordrage Guds klarhed/De hellige Apostler lode sig til forn ticke/at de vaare mit i Himmelen/Nu forferdis de saa offuermaade/at dem tyckis de ere mit i Helffuede.

Trøstede icke da Christus dem igen?

Ja visselige / hand gick til dem / rørde ved dem / oc sagde/ Staar op / oc frycter icke / Oc der de opløffte deris Øyen / saae de ingen/ vden Christum alene.

Huad er det at Disciplene see ingen / uden
Jesum alene?

Der aff skulle wi lære / at wi i dødens time skulle forlade al-ting / oc aleniste holde oss til den eniste Meglers oc Frelsers Christum / saa fremt wi ville haffue deel met hannem.

Huad skede der fremdelis?

Den stund røsten skede aff den klare Sky / oc Christi klar-hed skede ned aff Himmelen / forsuunde det gamle Testamentis store Helgen / oc det ny Testamentis Helgen sulde ned / oc gaff-ue Christo ære / huilcken der oc bliffuer alene bestandig / i sin klar-hed oc herlighed.

Skal det oc gaa oss saa?

Ja vißelige / Paa det sidste / naar Død en offuerfalder oss / oc Guds strenge Dom er for vore Øyen / naar Dieffuelen oc Synden klage paa oss / naar Helffuede slar sin grumme strube op oc vil opsluge oss / Da skulle wi ville see oss omkring / søge her oc der effter hielp oc trøst / Den ene formedelst sine giernin-ger oc fortieniste / Den anden hoss Prester oc Muncke / Den tre-die hoss de affdøde Helgen / Men det skal forsuinde altsammen / lige som støff driffuis bort aff it sterckt vær / Alle Helgen / alle Mennisker / alle Creatur / i Himmelen oc paa Jorden / skulle vige bort fra oss / ja vore egne beste gierninger / skulle falde bort oc forlade oss vden trøst. Oc det skal gaa oss effter den Pro-phetis Esaie Ord i det lxiiij. ca. at wi skulle sige / Du est dog vor Fader / Thi Abraham veed intet aff oss / oc Jsrael kiender oss icke / Men du Herre est vor Fader oc vor Frelsere / Der haff-uer veret dit Naffn aff gammel tid. Ja oss skal tyckis / at Gud haffuer ocsaa slaget haanden aff oss oc forladet oss / effter E-saie Ord i det liiij. Cap. Jeg haffuer forladet dig it lidet Øye-blick / men ieg vil met stor Barmhiertighed forsamle dig.

Skal der da ingen hielp vere ydermere?

Naar wi skulle see oss omkring / effter forferdelsen / da skulle wi see Christum alene / Ere wi vantro / oc haffue foractet Guds Ord / da skulle wi see oc forsøge hannem en aluorlig streng Dommere / som skal vere redebon til / at styrte oss ned i Helff-uedis affgrund. Der imod / Er det oc saa / at wi befindis at

haffue veret trofaste / oc Gud tacknemmelige for sine velgier- ninger/oc holde oss til Guds Ord/da skulle wi see hannem/som en Naadig Fader / Frelsere oc Forløsere/som skal vere veluillig oc redebon til / at anamme oss ind i sit Rige / oc giffue oss det euige Liff/AMEN.

Den sidste Søndag effter Trinitatis / Epistel / j. Thess. iiij.

KJere Brødre/Wi ville oc icke dølige fa- ar eder/om dem som soffue / paa det i skulle icke sørge / som de andre / der haffue intet haab. Thi at Tro wi / at Jesus døde oc opstod/da skal oc Gud/føre dem frem met hannem / som soffue ved Jesum.

Thi dette sige wi eder / som Herrens Ord / at wi som leffue oc offuer bliffue i Herrens tilkommelse / wi skulle icke komme for end de der soffue. Thi at Herren selff skal komme ned aff Himmelen / met it Anskrig oc offuer Engels røst / oc met Guds Basune / oc de Døde i Christo skulle først opstaa. Der effter skulle wi som leffue oc offuerbliffue / ryckis til lige bort met dem i Skyerne / imod Herren i lucten / oc wi skulle saa altid bliffue hoss HErren. Saa trøster eder nu met disse Ord iblant hu- er andre.

Huad giør S. Paulus i denne Epistel?

Hand handler besynderlige try stycker. Først formaner hand de Thessalonicker / at de skulle icke sørge oc vere bedrøff- nede/græde oc hyle/for deris bortdøde Forelder/Brødre/Ven- ner oc Naboer/lige som det vaare nu aldelis wdi/oc hafft de ende

met dem/ oc lige som der vaare intet haab ydermere til opstandelsen/men de skulle vide / at de skulle paa den yderste dag opstaa igien/oc leffue met Christo euindelige. Der nest bewiser oc stadfester hand de dødis opstandelse met Christi Opstandelse. Det tredie er/At hand forklarer oc bescriffuer den skick oc maade/huorledis de Dødis sidste Opstandelse skal gaa til.

Er det wret / at sørge for de døde?

Scrifften tilsteder icke aleniste at græde / men hun loffuer ocsaa oc priser dem / som ere bedrøffuede/oc sørge for de Døde/ besynderlige om det skeer til maadelighed.

Giff Exempel.

Abraham begræd sin Hustru Sara / der hun vaar Død / oc laa nogen stund sorgefuld oc bedrøffuit faar legemit nedre paa Jorden Genes. xxiij. Der den Patriarke Jacob vaar Død / loed hans Søn Joseph det gantske Land Egypten begræde hannem/Genesis i det sidste. Jsraelss Børn begræde den ypperste Prest Aaron / tredine dage / Num. xx. Disligist Mosen. Deuteron. i det sidste. Christus begræd Lazarum/Johan. xj. Oc Disciplene den hellige Stephanum / Actor. vij. Oc denne sorrig offuer de Døde / vaar saa herlig en ting hoss Jøderne / at Gud oc truede de Wgudelige / at de icke skulde begrædis / oc icke begraffuis i deris Fædris begraffuelser/som det skede den Kong Joakim. Jerem. xxij. oc mange andre.

Huad siger Jesus Syrach om denne sorrig?

Hand siger saa i det xxij. Cap. Mand pleyer at sørge for der Døde/Thi hand haffuer icke mere Liuffit. Men mand skal icke sørge for meget offuer den Døde. Thi hand er kommen til rolighed/ Siu dage sørger mand for den Døde/Men offuer en Daare oc Wgudelige al hans Liffs tid. Oc i det xxxviij. Cap. siger hand. Mit Barn/Naar nogen dør er/da begræd hannem/oc klage lige som dig vaare skeet en stor sorrig/Oc suøb hans legeme tilbørlige i Jordekleder / oc lad hannem erlige begraffuis. Du skalt græde bitterlige/ oc vere bedroffuit aff hiertit / oc sørge lige som hand vaar til / aller mindste en dag eller tho. Paa det mand skal icke kunde tale ilde om dig. Oc trøste dig igien/ at du bliffuer icke sorgefuld. Tenck paa hannem / at lige som

hand døde/saa skalt oc du dø. J gaar vaar det hoff mig/i dag er det hoff dig. Effterdi den døde nu ligger i rolighed/da lad oc aff at tencke paa hannem/ Oc trøste dig offuer hannem igien effterdi hans Aand er skild her fra.

Huad er det at S. Paulus siger. Wi ville icke dølige faar eder om dem som soffue/paa det i skulle icke sørge/som de andre der haffue intet haab?

Hand giør skilsmisse paa de Christnis oc Hedningers/ paa de Tro/ oc vantro Menniskers sorrig. Lige som hand vilde sige. For de Tro Mennisker/som ere døde/skulle wi icke saa græde oc sørge/ lige somm der vaare intet haab eller trøst mere for hender. Fordi at de Christnis Død er ekon en søffn. De vndryckis en liden tid/oc tagis bort fra vore øyen/oc beuaris i Guds hand/der huilis de i fred/oc holde den rette Sabbath indtil den yderste dag/da skulle de staa op igien/oc leffue euindelige. Døden offuerfalder de Christne vel/men de bliffue der icke vdi. Døden er dem en ende/ paa al angist oc bedrøffuelse/en begyndelse til al glæde/oc en Port/Vey/Sti/Bro oc indgang til det euige Liff. Men offuer de vantro oc Wgudelige/som wden Guds Ord skillies her fra/maa mand vel græde. Fordi at de gaa formedelst den timelige Død/ i den euige Død. Der er intet haab/ingen trøst mere/ Døden offuerfalder dem/oc de bliffue der i til euig tid/Døden er dem en ende paa al Verdzlig glæde oc lyst/en begyndelse til al pine oc drøffuelse/oc en Port/Vey/Bro oc indgang til den euige fordømelse/Prouerb. xj. Naar den Wgudelige døer/da er alt hans haab wde/ Men den retferdige forløsis aff nød.

Huorfore giør S. paulus denne formaning om sorrig?

Maa vel ske/at de Thessalonicker begræde deris Døde/effter den Jødiske seduane tredive dage. Fordi straffer hand dem. Men huad monne hand nu vel skulle giøre/der som hand finge at see/i Kircker oc Kloster hoff Papister/den pral oc brande saare met offuer de Døde/den første/den siuende/ den trediuende dag/Aarssmesser/begengelse/oc euig amindelse/der som de huert aar/hoff liigbaaren eller graffuen giorde saadant it bulder/met sang ringen/røgelse/met vijt vand at stencke/met

liuss

kluff at optende/met mummel / lesfning oc skrig / lige som Gud haffde det aantske aar tilforn verit døff/ oc icke hørt deris bulder oc skraal. Mand sagde /at de Døde/som laae i graffuerne/ haffue undertiden ædet. Jeg meen ia / De ode saa formedelst de Aandeligis/ Presters / Munckis / Nunners munde / at en fattig Mand beholt neppelige it stycke Brød igien. Skeersfild vaar Hine Offerprester/Altere Prester/Calente Herren/ der opode de Døde/it kierkommet Aarssmarckit / de skærede oc rensede punger oc Tasker / lofft oc kiste / at huercken Bonde eller Borgere/ ædel eller Wædel / beholt ager eller eng. De leffuends vaare lade oc forsømmelige til at giffue/saa skulle de Døde gjøre det beste/de kunde bespise stegers oc kellere/ oc fulde pung oc taske/Ja Verden vilde oc icke haffue det anderleds.

Huorledis beviser S. Paulus de Dødis Opstandelse/formedelst Christi Opstaandelse?

Hand siger saa. Der som wi Tro / at Jesus er død oc opstod / saa skal oc Gud / føre dem frem met hannem / som soffue ved Christum. Her belander S. Paulus/ Christi søffn met vor søffn / oc Christi opstandelse met vor opstandelse / oc giør en søffn oc en Opstandelse der aff/som hand oc giør j. Corinth. xv. Er icke de dødis Opstandelse/da opstod oc icke Christus. Lige som hand vilde sige. Saa vist som Christus opstod/saa visselige skulle oc de Døde opstaa.

Soffue da de Christne?

Naar en Christen døer / da er det icke andet/ end en søffn. Der faare skal hand oc staa op igien/oc leffue/som Christus leffuer. Thi at effterdi Syndsens skyld er borte / da er ocsaa syndsens straff/som er/Døden/borte. Oc in suma. Dette er de Christnis roff oc trøst/at wi skulle icke aleniste soffue/oc staa op igien/men wi skulle ocsaa føris bort met Christo / til det euige Liff. Saa skal ocsaa vor Død oc søffn ske i Troens oc den Guddomelige sandheds bekiēdelse/ellers bliffuer der intet aff. Naar ieg skilies her fra i det Guddomelige Ords bekiendelse/da soffuer ieg i Christo/oc da tager Christus mig paa sin Guddommelige ryg/ oc fører mig ind i det Himmelske Herberge. Men døer en Tiran/ eller nogen som er den Guddommelige sandheds fiende / en E-

 uan-

uangelij forfølgere/ en wgudelig Papist/ en ond Christen/ den soffuer icke i Christo/ Der faare fører oc Christus hannem icke met sig/ men antuorder hannem hen i sin løgnactige Guds Dieffuelens hender/ paa huilcken hand forlod sig oc trode paa efterfølde oc tiente.

Huorledis skal de Dødis opstanstelse ske?

Saa siger S. Paulus. Dette sige wi/ lige som Herrens Ord i at wi som leffue oc offuerbliffue i Herrens tilkommelse skulle icke komme før/ end de der soffue Thi Herren selff/ skal komme nid aff Himmelen/ met it Anskrig oc offuer Engils røst/ oc met Guds Basune/ oc de døde i Christo skulle først opstaa/ Der effter skulle wi som leffue oc offuerbliffue/ ryckis til lige bort met dem i Skyerne/ mod Herren i lucten/ oc skulle saa altid bliffue hoss HErren.

Huad vil Paulus met disse Ord?

Hand setter oss her klarlige faar øyen/ huorledis det skal gaa til paa den yderste dag. De Thessalonicker vilde gierne vide/ om alle Mennisker skulde staa op til sammen/ eller først den ene saa den anden. Dette Spørssmaal forklarer S. Paulus dem/ oc siger. Naar som Christus kommer at holde den yderste dom/ da skulle der oc vere leffuende Folck paa Jorden som Christus oc siger Luce xvij. Oc Matth. xxiiij. Thi den Artickel skal bliffue sand. Hand skal komme/ at dømme de Leffuende oc de Døde. Men Opstandelsen skal saa ske/ At Adam/ skal icke komme før end Abraham/ men alle til lige i it øyeblick/ skulle wi obenbaris faar Christi Domstol.

Huorledis skal Christus komme?

Met it Anskrig oc offuer Engelens røst/ oc met Guds Basune. Gud vil paa den tid beuise sin Guddommelige Maiestat/ at alle ting skulle røre sig oc opueckis/ skelffue oc beffue. Himmel oc Jord skulle vere alt fulde met ild. Lige som Liunit skinder sig hastelige frem/ saa skal oc denne dag komme hastelig paa i it øyeblick/ naar som Mennisken ere gantske trygge/ oc mene at der er ingen fare paa ferde. Alle Mennis ke skulle frem/ laae de end nederst nedre i Jorden/ eller vaare i Helffuedis affgrund. Naar Dommeren kommer/ da skulle alle ting obenbaris/

baris / alle øyen skulle see hannem. Hand skal komme skinbarlige i en gloende Sky / oc fare frem met ild. Himmelen skal regne klar Ild / rense de fromme oc pine oc Vgudelige. Christus skal selff komme/dog met Drauantere oc Forridere/de skulle giøre Anskrig / Offuer Engelens røst skal skelde saa sterckelige oc veldelige / at oc de Døde skulle gaa frem/oc leffue. Der skal vere en Guddommelig mact i denne røst/ alligeuel/at det skal vere en Engils røst / Saa/ at alt det som leffuer skal dø i dette anskrig/oc alt det som død er/skal i it øyeblick leffue igien/ Oc de som hørre Christo til / skulle strax ryckis op i luckten / oc føris met Christo / oc gaa ind i det himmelske Jerusalem / det euige Liff. Men de Vgudelige skulle bliffue her nedre paa Jorden / oc naar Dommeren siger Dommen aff. Gaar bort i Formaledide i den euige Ild / der skulle de da falde ned met alle Dieffle i Helffuedis affgrund.

Huorledis besluter S. Paulus denne Epistel ?

Hand siger saa. Trøster eder met disse Ord iblant huer andre. Lige som hand vilde sige. Naar Christus de Leffuendis oc Dødis Dommere / kommer paa den yderste dag / da vil hand komme/som de Christnis Beskermere/Forsuar/Patrone/ Fader oc Broder/Hand vil sige gantske venlige til dem. Kommer i min Faders Velsignede / oc erffuer det Rige / som eder er beridt aff Verdsens begyndelse. Men de Vchristne oc vantro Mennisker/skulle icke haffue andet end fryct/redzel oc forferdelse / oc høre den gruselige dom. Gaar bort i formaledide i den euige Ild.

Der faare kiere Christne / Lader Dieffuelen/Verden oc Tyranner pucke oc tradze/ buldre oc bruse/ lader dem laste/straffe oc fordømme / eders Tro / lerdom oc leffnit / tage bort ære oc gods/ia Legeme oc Liff/det er paa en stacket stund at giøre/saa kommer den rette Dommere/som skal heffne oss paa dem. Paa den dag skulle wi see vore Fiender met meget andre øyen / Thi de skulle bespendis oc omgiffuis met euig angist oc pine. Men wi som ere i Christo/skulle indgaa met hannem/ i euig glæde oc salighed/Der til hielpe oss Gud/Amen.

Den sidste Søndag effter Trinitatis/Euangelium/Matth. xxiiij.

DE Jesus gick bort/ aff Tempelet/ oc hanss Disciple traadde til hannem/ at de vilde vise hannem Tempelens bygning. Da sagde Jesus til dem/ See i icke alt dette? Sandelige ieg siger eder/ Her skal icke bliffuen sten paa den andē som ey skal sønderslass. Oc som hand sad paa Olie bierget/ traadde hanss Disciple enlige til hannem/ oc sagde/ Sig oss/ naar skal det ske? oc huad Tegē skal der vere paa din Tilkommelse oc Verdēs ende? Da suarede Jesus oc sagde til dem/ Seer til/ at der forfører icke nogen eder/ thi der skulle mange komme i mit Naffn oc sige/ Jeg er Christus/ oc de skulle forføre mange. I skulle høre strid/ oc rycte om strid/ See til/ oc forferdis icke/ Dette skal altsammen først ske/ Men det haffuer icke end da ende/ Thi it Folck skal sette sig op imod det andet/ oc it Kongerige imod det andet/ oc der skal vere Pestilentze oc dyr tid/ oc Jordskel alleuegne/ Da skal bedrøffuelsen først begyndis. Oc da skulle de føre eder i bedrøffuelse/ oc de skulle ihielsla eder/ oc i skulle hadis/ aff alle Folck/ for mit Naffn skyld. Da skulle mange forargis oc de skulle forraade huer andre indbyrdis oc de skulle hade huer andre indbyrdis. Oc der skulle mange falske Propheter opstaa/ oc skulle forføre mange/ oc effter-

di wretferdighed skal faa offuerhaād/da skal kierlighed bliff
u kaald i mange. Men huo som bliffuer bestandig indtil
enden/hand skal bliffue salig/Oc Euangelium om Rigit/
skal Predickis i den gantske Verden/til it vidnisbyrd offuer
alle folck/oc da skal enden komme.

Naar som i nu see Ødeleggelsens verstyggelighed/som
er sagd formedelst Prophetē Daniel/at den staar i den hel-
lige Sted/Huo som det læss hand giffue act der paa/Da
fly sig op paa Biergene/huo som er i Jødeland. Oc huo
som er paa Taget/hand stige icke ned/at hente noget aff sit
Huss. Oc huo som er paa Marcken hand vende icke til ba-
ge/at hente sine kleder. Men wæ de Fructsommelige oc Di-
endis paa den tid/oc beder at i icke skulle fly om Vinteren/
eller om Sabbathen. Thi der skal da bliffue saa stor en be-
drøffuelse/som der icke haffuer veret fra Verdens begyndelse
hid intil/oc som icke heller skal bliffue. Oc der som disse dage
icke bleffue forkortede/da bleffue intet Meñiske salig. Men
for de Vdualdis skyld/skulle disse dage forkortis. Der som
nogen da siger til eder/See/Her er Christus/eller der/da
skulle i det icke tro/Thi der skulle opstaa falske Christi/oc
falske Propheter/Oc giøre store Tegen/oc vnderlige gier-
ninger/At de vdualde skulle ocsaa forføris (der som det va-
are mueligt) i vildfarelse/See ieg haffuer sagd eder det til-
forn/der faare/naar de sige til eder/See/hand er i Ørckē/
da gaar icke hen vd/See/hand er i heiberget/da troer icke.
Thi lige som liunet vdgaar aff Østen/oc skin indtil Vesten/
Saa skal oc Menniskens Søns tilkommelse vere/Men
huor it Aatzel er/der forsamle Ørnene sig Huor

Huor om taler dette Euangelium?

Om tuende slags tegen som er / Om de tegen der skulde ske for Jerusalems Tempel bleff forstyrret / Oc om de tegen / som skulle ske for Verdens ende/oc for vor HErre Christus kommer/paa den yderste dag.

Huad orsage haffde Christus til at tale om Verdens ende?

Disciplerne mente / at den yderste dag skulde strax komme met Templens forstyrring/ Der faare spørge de effter Verdens ende/oc effter hanß tilkomelse/oc sige/Mestere/sig oß paa huad tegen wi skulle kunde vide din tilkommelse oc Verdens ende.

Huad suarede Christus?

Hand suarede dem smuct beskedlige / baade om Tempelens forstyrring / oc Verdens ende / Dog giør hand først en aluorlig formaning / oc siger / Seer til at ingen forfører eder/Lige som hand vilde sige / Efftérdi i haffue lyst til / at vide tilkommede ting / da seer vel til / at i icke skulle bliffue forførde / Thi der skulle tilforn / forend den tid gaar paa / komme tuende slags Mennisker / som skulle føre megen vildfarelse / oc løgn / iammer oc bedrøffuelse her i verden.

Huad siger Christus om de første?

Der skulle strax her effter/ siger hand / mange komme i mit Naffn / oc sige / At de ere Christus/ oc de skulle forføre mange Mennisker/Men følger dem icke effter.

Kunde der oc opregnis nogle aff dem?

Aff dette Parthi var Judas Galileus / huilcken der giorde it stort oprør / i de dage der skulde giffuis Skat / vnder Keyser Augusto / oc den Landsherre Cyrenio / oc drog meget folck til sig / Men hand bleff til intet / oc alle de hannem effterfulde/ bleffue atspridde Actor. Cap. v. Der nest/Theudas/vnder den Landsherre i Judea / Cuspio Fado / huilcken der gaff sig vd / at hand skulde veret noget besynderligt / oc drog it tal Mend til sig / ved fire hundrede / hand bleff ihielslagen/oc alle de hannem efterfulde bleffue atspridde oc til intet giorde. Der nest en Egyptier/hand forsamlede tredine tusinde Mend/ oc førde dem igennem Ørcken / met huilcke hand vilde giøre Jøderne fri / Men hand bleff nedslagd aff Landsherren Felix.

Actor. xxi. Der effter forførde den Troldkarl Simon / det Sa-
maritanske folck/saa/at de hulde hannem at vere Guds krafft/
hannem fordempede S. Petrus Act. viij. Der effter var der en
Trolkarl oc falsk Prophete Bar Jehu / i den Stad Paphos/
paa Cypri Ø/ som kallede sig Elimas/ det er/ Guds Konge el-
ler Messiam/ Guds saluede / huilcken S. Paulus fordempede.
Actor. xiij. Alle disse predickede om sig selff at de vaare Chri-
stus oc Messias / oc forførde mange Mennisker/ oc sagde/ Ti-
den er kommen/ i skulle icke vente nogen anden Messiam.

Huad siger Christus om de andre?

Der skulle siger hand / mange falske Propheter opstaa/ oc de skulle forføre mange. Saa scriffuer Josephus/ at det Jødiske Land var opfyldet met Mordere/ Trol karle oc falske Propheter/ som forførde mange Mennisker/ lige som der nu vaare mange falske Propheter/ før end Jerusalem bleff forstyrret/ saa skulle der ocsaa vere mange før end Verdens ende kommer. Wi læse at der stoden falsk Prophete op vnder Keyser Hadriano/ Anno cxx. kalledis Ben Cuziba/ hand gaff sig vd for Messia oc vorsamlede mange tusinde Jøder. Men de bleffue alsammen nedlagd oc fordempede. Der effter komme falske Propheter oc Kettere/ som Arrius/ Cherinthus/ Manicheus/ Sabellius etc. Der effter stod Paffuen op met sine Tilhengere / Domkircker/ Kloster / Træprester / Muncke oc Nunder / Disse sagde allesammen Tiden er kommen. Paffuen sagde/ Tiden er kommen / at Kircken skal vere ypperlig / pralende oc rijg / icke mere saa arm oc foractelig / som hun var i Apostlernis tid / Det skal icke nu lenger gaa til / som der gick i fordom tid / De Aandelige Personer skulle icke nu mere giffte sig / oc leffue i Ecteskab/ Saa skal oc den ene part aff det høyuerdige Sacramente tagis fra legfolck. Lige sagde ocsaa der effter de Himmelske Propheter oc Suenne / Tiden er kommen / at de Vgudelige skulle forskiudis aff Kircken/ met Gedeons Suerde/ Kircken skal rensis oc fornyess/ Gud vil det saa haffue/ Det er Faderens befalning/ Aanden haffuer giffuit det tilkiende ned aff Himmelen/ Følger Renvicke/ siger Christus/ Lader dem ekon flux robe/ Kircke/ Kir-

cke/ Aanden / Aanden etc. følge i mit Ord / oc bliffuer ved det ieg haffuer lardt eder.

Huilcket ere de Tegen som skulle ske / før Tempe- let bleff forstyeret?

Christus giffuer tre slaus Tegen paa Jerusalems Tempels forstyrring.

Huilcket er det første Tegen?

Saa siger Christus/ Naar i høre strid oc røcte om strid/ oprør oc tuedract / da skulle i icke forferdis / Thi dette skal først ske/ Men det haffuer icke end da strax ende/ lige som hand vilde sige Alligeuel i skulle see oc høre/ at der henger megen wlycke offuer Jerusalem / oc det Jødeske Land / saa skulle i dog icke fordi be- frycte eller tencke/ at den gantske Verden skal haffue ende / thi der skal end da meget vnderligt ske / førend verdens ende kom- mer oc som mād pleyer at sige/ Meget Vand løbe til strāde/ It folck skal sette sig op imod det andet / oc it Rige imod det an- det / oc der skal alleuegne ske store Jordskel / vere dyrtid oc Pe- stelentze / der skal ocsaa komme forferdelse oc ske store Tegen aff Himmelen. Men forend alt dette skeer/ skulle de legge Hender paa eder / oc forfølger eder/ oc de skulle antuorde eder i deris Scholer oc Fengsel / oc drage eder til Konger oc Før- ster / for mit Naffn skyld. Lige som hand vilde sige/ Det maa gaa met Verden huorledis det kand / saa skulle i dog icke fin- de andet hos hende end i del fiendskab oc forfølgelse / J skul- le forraadis aff Foreldre/ Brødre/ Slect oc venner / oc i skul- le hadis aff alle Mennisker / ia / den gantske Verden skal set- te sig op imod eder/ oc huad hun kand icke bekomme met mact/ det skal hun ville vdrætte met forræderi / list / oc snedige fund / oc alt venskab skal vere wde.

Giffuer da Christus dem ingen trøst i saadan bedrøffuelse?

Hand siger saa / Naar de nu føre oc antuorde eder hen for Dommere oc Konger da skulle i icke sørge/ for huad i skulle tale / oc huorledis i skulle forsuare eder/ thi ieg vil giffue eder mund oc visdom / huilken alle eders Modstandere / icke skulle kunde imodsige/ eller imodstaa. Betencker eder icke tilforn/ Men/ hu- ad eder bliffuer giffuet i samme time/ der skulle i tale/ Thi det er

icke

icke i som tale / Men det er den Hellig Aand / som taler formedelst eder / Oc it haar aff eders hoffuet skal icke forkomme / Fatter eders Siele met taalmodighed / bliffuer icke vtaalmodige / Giffuer eder ekō veluillige der til / eder skal intet ont vederfaris.

Huilcket er det andet tegn / til Tempelens forstyring?

Jerusalems bestaalning aff Cestio Gallo / huilcken Josephus scriffuer om / i den anden Bog om den Jødiske strid / var nest effter Christi Himmelfart / nogen stund for den Keysers Titi bestolning. Den første bestaalning gaff Gud Jøderne til it Tegen oc formaning / at de skulle rette oc bedre sig. Men efftherdi Gud haffde giort Cestij Galli hierte mistrøstigt / saa / at hand vden sag loed forferde sig / oc drog fra Staden (huilcken hand besynderlige kunde taget ind met forræderi) da bleffue Joderne tradzige oc vlydige / oc robte: Her bo er Gud / Thi hand beuiser met gierningen / at hand vil beskerme oc vere oss behielpelig / Men der de foractede dette faderlige Riss / komme de Romere / oc giorde ende paa sagen.

Huilcket er det tredie Tegen til Templens forstyrring?

Christus siger / Naar i nu see ødeleggelsens vederstyggelighed / som er sagd om formedelst Propheten Daniel / at der staar i den hellige Sted / Huo der læss / hand giffue act der paa / Oc naar Jerusalem bliffuer belagd met en Har / da skulle i vide / at ødeleggelsen tilstunder.

Hvad er ødeleggelsens vederstyggelighed?

Denne vederstyggelighed er icke andet / end at Keyser Caius sette sit billede i Templet / oc befalede at de skulde tilbede det for en Gud / Thi Affguderi kaldis en vederstyggelse i Scrifften / huilcken Gud vemmer ved oc gruer faare / oc hand hader ingen Synd mere / end saadan vederstyggelighed / Hand straffer vel andre Synder / Men hand forskiuder icke saa aldelis folck for nogen Synd / som for denne / Thi hand haffuer offte straffet Verden for Affguderi skyld / som hand forstyrrede Israels Kongerige / oc atspridde Jøderne offuer den gantske Verden. Der faare vil Christus saa meget sige / Naar saadan en vederstyggelse kommer op / at den hellige Gudstieniste bliffuer forvēt til en Affguds tieniste / oc Guds bespottelse / da skal in-

gen tencke eller vente / at det skal bliffue bedre met Jerusalem/ Men i skulle vide / at det skal da bliffue aldelis ødelagd / oc til intet/Jerusalem skal icke da staa til at redde eller vndsette/som det skede i Kong Ezechie tid / der Guds Engel drebte i Senacheribs Kongens leyer aff Assyrien/ien nat C. oc v. oc firesindis tiuffue tusinde men. Eller som det skede der Jøderne bleffue bortførde til det Babiloniske fengsel / at de halffierdsinds tiuffue Aar der effter komme til deris Land oc eyedom igen. Her skal ingen trøst / ingen forhaabelse vere til / at det skal bliffue bedre/ men her skal vere en euig forderffuelse.

Huad raad giffuer da Christus sine Christne / at de skulle kunde vndfly dette onde?

Saa siger hand/ Huo som da er i Jødeland / hand fly sig op paa Biergene. Oc huo som er paa Taget / hand stige icke ned/at hente noget aff sit Huss/ Oc huo som er paa Marcken/ hand vende icke til bage / at hente sine klæder. Men wæ de Fructsommelige oc Diendis paa den tid / Thi de haffue dog deris Kaarss oc besuering/ oc ere wskickelige til at fly. Men beder / at eders fluct icke skal ske om Vinteren eller paa Sabbathen / Det er om Vinteren ont at vandre / oc om Sabbathen er det Jøderne forbudet at vandre. Lige som hand vilde sige/ Seer til at i fly i ret tid/ at i skulle icke betrædis oc offuerladis i Landet met de Wgudelige/ Det skal paa den tid vere den beste Lægedom at fly / Thi Gud skal lade en besynderlig streng vrede gaa offuer dette Folck saa/ at de skulle falde i skarpe Suerd/ oc føris fangne bort i alle Land / offuer all Verden / Thi disse ere Guds vredis oc heffns dage. Fordi at der skal i disse dage vere saadan bedrøuffuelse / som der aldrig haffuer veret siden den tid at Gud Skabte Creaturene / Oc icke heller skal bliffue. Oc der som disse dage icke bleffue forkortede/da bleffue der intet Menniske saligt / Men for de Vdualdis skyld / skulle de dage forsteckis.

Huem bescriffuet saadan bedrøffuelse / oc denne yncke lige forstyrring?

Josephus/i de Bøger om den Jødiske Strid bescriffuer/at saadan bedrøffuelse begyntis strax effter Johannis Baptiste/

Christi oc Jacobi død / vnder de Landsherer Festo / Felice oc Floro. Thi Florus giorde Jøderne megen fortræd / huor aff andre Land oc Stæder toge Exempel oc giorde lige saa / at der saa i en stacket tid bleffue mange tusinde Jøder ihielslagne / baade en sted oc anden / uden huad de giorde sig selff indbyrdis / Thi der var saadant mord i Jerusalem / nat oc dag / at det var ligere en Røffuerekule at see til / end nogen Stad. Oc icke var end dette uden en begyndelse til den store bedrøffuelse oc iammerlige forstyrring / der skulde komme / Thi den rette bedrøffuelse gick først paa nogen stund der effter / der Staden Jerusalem bleff vunden oc forstyrret / da bleffue der mange tusinde ihielslagne / De andre bleffue fangne / solde / oc bortspridde offuer den gantske Verden / foruden dem som døde aff hunger / oc dem Keyseren beholt hoss sig / at bruge. Spectakel met / oc kaste for vilde Diur / Oc uden dem / hand sende bort til Egypten at graffue Malm / som bleffue euige Træl / saa lenge de leffde. Da bleff det altsammen ødelagd i grund / Stad / Mur / Taarn / Huss / Tempel / oc Folck. Da bleff Danielis oc Christi Prophecie fuldkommen / At Jerusalem skulde bliffue øde / oc nedtredis aff Hedninge / indtil Hedningers tid bleffue fuldkommen.

Er oc Jerusalems Tempel opbygd igen / siden den tid?

Wi læse in Historia Tripartita / at den forløbne Keyser Julianus / tilstedde Jøderne / at bygge Tempelet igen / imod de Christne / Huilcket Jøderne toge gladelige oc gierne ved / oc førde it stort tal folck til Jerusalē / oc begynde at bygge paa Tempelet igen / Men Gud giorde dem mostand met gruselig Tegen / Thi huad de bygde om Dagen / det falt ned igen om Natten / Der til met forferdede Gud dem met it stort Jordskel / i huilcket der bleffue mange forderffuede / thi det Skur de haffde lagd sig vnder / falt ned om natten / oc slo dem alle ihiel der vaare vnder / Den vilde ild foer aff Jorden / oc forderffuede alle dem / som lagde Grunduollen / Oc der skede mange andre gruselige Tegen / Saa / at de nøddis til at offuergiffue samme bygning. Saa nedtrædis nu Jerusalem aff Tørckere oc Hedninge / effter Christi Prophecie / Luce xxj.

Skulle icke wi ocsaa befrycte saadan straff?

 Ja viss-

Ja visselige/Denne grumme oc aluorlige straff/ gick offuer Jøderne / forderis vantro oc wtacknemmeligheds skyld at de icke vilde kiende den tid / i huilcken Christus deris Frelsere / besøgte dem/der kunde ingen Gudelig formanelse / paamindelse/ atuarsel eller trusel hielpe/De foractede det altsammen/oc vilde ingen tro/førendde finge troen i henderne / oc bleffue nødde til at tro. Lige vil det ocsaa gaa oss/ der som wi gaa i deris fodspor / wi see at Verden skinder sig fast til den yderste ende/ hun knager oc sprager som it gammelt huss/ der snart vil falde/ Alle Tegen som Christus haffuer giffuet oss paa den yderste dag ere for øyen Verden er fuld aff falske Propheter/Secter oc Kettere/Mand hører alle vegne Strid oc Tiender om Strid / Det ene Folck sætter sig op imod det andet / It Rige imod det andet / oc der er paa det neste intet Menniske samdrectig met det andet / Troen er vdsluct / Kierlighed er forkølet/Ondskab haffuer taget offuer haand der vil ingen den anden got affhiertet/Der tencker ingen paa Christi Ord/Matth. vij. Huad i ville at Mennisken skulle giøre eder / det skulle i ocsaa giøre dem etc. In Summa. Wi haffue nu alle de stycker for Øyen / som Christus forkyndede. Den gantske Verden er drucknet i gerighed/der er ingen sted troskab/eller sandhed. Huorledis kand der oc komme større bedrøffuelse paa Jorden / end det er allerede. Tørcken buldrer oc bruser oc dræber legemet/falske Prediger/Papister/Sophister/Suermere/oc Giendøbere/dræbe Sielen/Oc det haffuer icke end nu ende.

Wi ville bede Gud vor kiere Fader / at hand for sin elskelige Søns Jesu Christi skyld / vil beuare oc holde oss (sin arme Hob) hoss sit Ord/vocte oss fra falsk Lerdom/Secter/ oc Kettere/oc endelige effter lang bedrøffuelse/ føre oss til euig glæde oc salighed / Amen.

Peder Tidemand til Læseren.

LIge som Solen er der til beskicket aff Gud/ at hun skal giøre forskiel paa Nat oc Dag/ paa Vinter oc Sommer/ Oc at hun met sit Skin oc Verme skal vederquege Diur oc Jorden/ oc giøre dem fructsommelige. Saa ere oc Mennisken besynderlige der til skabte/ at de skulle giffue Gud dem ære/ at hand der Euig/ Almectig/ at hand haffuer skabt oc beuarer alle ting/ at hand er/ Viss oc Retferdig/ som vil straffe de Onde/ bønhøre oc hielpe de Gode/ oc at de skulle vere hannem lydige/ oc aluorlige fryete hanss Dom/ forlade sig paa hannem/ begiere oc vente alt got aff hannem. Oc fordi ære oc prise/ loffue oc Predicke hanss Naffn/ Mact/ Godhed/ oc Retferdighed/ Lige som ocsaa nogle Philosophi sagde rettelige vel/ At alle ting fødis for Menniskens skyld/ Men menni-sken for Guds skyld/ det er/ At der skal vere nogen nature i denne synlige Verden/ som skal kiende oc prise Skaberen.

Alligeuel nu Menni-sken almindelige haffue veret oc ere i den mening/ at der er en Gud til/ som skabte oc besticked alle ting/ oc beuarer stedse oc altid sin Skick oc Gierning/ Saa var dog den forblindelse oc vanuttighed hoss den første part/ at de icke viste ved huad middel eller maade/ de skulde lære at kiende/ prise/ oc tiene samme Gud rettelige/ oc komme til hannem.

Hedninge hulde Jouem for den høyeste oc ypperste Gud/ Lige som hand ocsaa fordi kaldis hoss dem/ Iupiter optimus maximus, Oc de giorde alligeuel der hoss mange Guder til it middel oc Meglere/ som Mercurium/ Martem oc Neptunum etc.

Tørcken bekiender ocsaa en Gud/ oc met sin Guds tieniste neffner den rette Gud/ som Skabte Himmel oc Jerd/ Oc alligeuel haffuer hand Mahomet til it middel oc en Meglere/ formedelst huilcken hand acter at komme til Gud/ Det er/ vorhuerffue oc fortiene alt got aff Gud.

Lige rose ocsaa Jøder/ oc tale stort om en Gud/ oc ville dog at Lousens gierninger/ oc deris egne optenckte paafund/ skulle vere den rette vey/ formedelst huilcken de ville komme til Gud/ oc vere hannem behagelige.

Huorledis kommer det nu/ at alle disse mene io den rette Gud/ oc der er dog ingen iblant dem allesammen/ som enten kiender/ priser/ eller dyrcker hannem rettelige? Det kommer altsammen der aff/ at de haffue icke den rette Ledsagere oc Veyuisere/ oc det rette Liuss/ som er/ Guds Ord/ Thi der kand

ingen kiende eller komme til Gud/ Formedelst Naturligt skiel oc forstand/ vore egne tancker oc fornufft kunde icke ledsage oss der hen/ Men Guds Ord skal skinne for oss/ huilcket wi skulle aleniste følge/ som den rette løcte/ oc icke lade vende oss der fra. Thi det er icke mueligt/ at nogen kand vden Ordet/ lære oc kiende/ eller komme til Gud.

Der faare er oc saa denne den ypperste oc størske gierning oc besynderligste Gudsdieniste/ der wi kunde giøre her paa Jorden (huilcken Fader oc Moder/ Hustru oc Husbonde besynderlige/ nest predicke Embedet/ skulle øffne sig i oc bruge i Huset hoss deris Børn oc Tiunde) at wi flitelige lære oc vnderuise andre Mennisker i Guds Ord/ oc føre dem til Euangelij vidskab. Ja det er den rette Guds dyrckelse i det ny Testamente at lære/ læse/ scriffue/ predicke/ forkynde/ oc høre Guds Ord/ Oc de som det giøre ere Guds rette Prester/ som beuise hannem sin til børlige ære. Thi denne tieneste er helligere oc bedre/ oc Gud mere behagelig/ end alle Offuer i det gamle Testamente. Der faare prisede ocsaa de hellige Propheter besynderlige Loffsigelsens Offer/ der Louen end da var ved mact/ oc stoed i sin fulde brug oc myndighed. Oc den hellige Paulus siger/ at hand tiente Gud i Aanden/ formedelst Predicke Embedet/ Huor met hand giffuer til kiende/ at det er Guds besynderlige dyrckelse oc tieniste/ at farkynde oc lære Euangelium/ huilcket alle Gudfrictige mennisker skulle giffue grandgiffuelige act paa oc mercke.

Lige nu som intet kand vere behageligt/ oc hannem kand ingen større tieniste ske/ end at hanss Ord flitelige læris oc trolige forkyndis/ Saa er hannem oc intet mere mishageligt/ en at de som ere beskickede til at lære andre/ ere forsømmelige/ oc tage icke trolige vare paa deris kald. Der faare vil Gud oc besynderlige straffe Fader oc Moder/ Hustru oc Hosbonde/ som icke flitelige lere oc vnderuise deris Børn oc Tiunde/ oc sige til dem. Du Husbonde/ du Hustru/ du Fader/ du Moder/ haffde saa mange Børn oc Tiunde i dit Huss/ huilcke du skulde optuctet oc vnderuisd i Guds fryct/ oc huldet dem flitelige til mit Ord/ Det haffuer du icke giort/ men du haffuer ladet dem voxe op skødisløse/ fortredelige/ enherdige/ vden al Guds frict oc Gudelighed. Huem skal ieg nu skylde/ oc kreffue regenskab aff for saadan vsigelig skade oc forderffuelse/ vden aff eder Foreldre/ som vaare Hustru oc Husbonde i Huset/ huilcke ieg haffde strengelige befalet/ at lære oc vnderuise Børn oc Tiunde/ oc holde dem til Gudfrycttighed.

Thi det hører icke aleniste Hustru oc Hosbonde/ Fader oc Moder til/ at de met legemlig føde skulle besørge deris Børn oc Tiunde/ Men de skulle meget mere arbeyde paa/ at de formedelst vindskibelighed vnderuisning oc flitig

opvuerelse / kunde haffue Sielens føde / lære Guds Ord / bliffue Gudfryctige Mennisker / fromme oc salige.

Paa det nu / at alle gudfryctige Foreldre / oc alle Christne indbyrdis oc huer besynderlige skulle i saa maade giøre Gud den største tieniste / oc Offre hannem det behageligste Offer / Da haffuer ieg vdsæt paa vort Danske maal denne Postille / som er besticket paa Spørsmaal for gudfryctige Husfædre / vnge folck / Børn oc Tiunde / at den ene skal diss bedre kunde vnderuise / oc den anden lære oc forbedris der aff.

At rose denne Bog giøris icke behoff / thi hun roser sig vel selff / oc der som ieg end vilde / saa kand hun dog icke bliffue bedre aff min roß / Men saa meget vil ieg sige / At alligeuel Dronningen aff rige Arabia / reysede en lang vey til Jerusalem / at hun vilde høre Salomons Vißdom / oc hun sette hannem mange Spørsmaal faare / vden tuil / om den rette Gud / om hanß Naade oc Barmhiertighed / om Syndernis forladelse / oc om det euige Liff / Saa viste dog Salomon icke at tale saa klarlige om sagen / som her suaris til de Spørsmaal i denne Bog. Salomon loed hende vel see sine Brendoffer / der hand offrede i Herrens Huß / oc vden tuil vnderuisde oc sagde hende huad der betegnedis met saadan Offer / huilcket der dog ekon var en skugge oc fornidende til det som skulde ske. Men i disse Spørsmaal finder du den rette Mand / som giorde ende paa saadanne Offer / oc sagde / det er fuldkommet. Gud giffue oß sin Naade / at wi saa kunde læse oc lære denne oc andre gode Bøger / at wi dag fra dag kunde forbedris der aff / Oc beskickis til en Salig affgang aff denne iemmerlige dal / at vor Siel kand paa den yderste time anammis ind euig glæde oc Salighed / Amen.

Giffuet i Kiøbenhaffn / den xviij. Julij.
Anno M. D. LXII.

Register paa de Epistler / fra Paaske indtil Aduente.

Den vj.

J disse effter følgende vers/ haffuer du en kort Memorial paa alle Epistel / fra Paaske indtil Aduente.

1. Corinth. 5. Fermentum. *Iohan. 5.* Vincit. *1. Petri. 2.* Passus.
1. Petri. 2. Subiectio. *Jacob. 1.* Domum.
Jacob. 1. Factores. *1. Petri. 5.* Sobri. *Actor. 2.* Lingue.
Roman. 11. Iudica. *1. Iohan. 4.* Amorq;.
Iohan. 3. Mirari. *Petri 5.* Exaltet. *Roma. 8.* Condigue.
1. Petri. 3. Compatientes. *Roman. 6.* Qui baptisati. *Roman. 6.* Membra.
Rom. 8. Abba. *1. Corinth. 10.* Ludere. *1. Corinth. 12.* Gentes.
1. Corinth. 15. Mortuos. *2. Corinth. 3.* Occidit. *Galat. 3.* Testament.
Ephes. 3. Flecto,genu. *Galat. 5.* Spiritus. *Galat. 6.* Alter.
Ephes. 5. Victus. *1. Corinth 1.* Pre uobis. *Ephes. 4.* Sol super iram.
Ephes. 5. Non uino. *Ephes. 6.* Arma dei. *Philip. 1.* Qui cœpit.

Register offuer Søndagis Euangelier/ Fra Paaske oc indtil Aduente.

Den før-

Den xix.

Register.

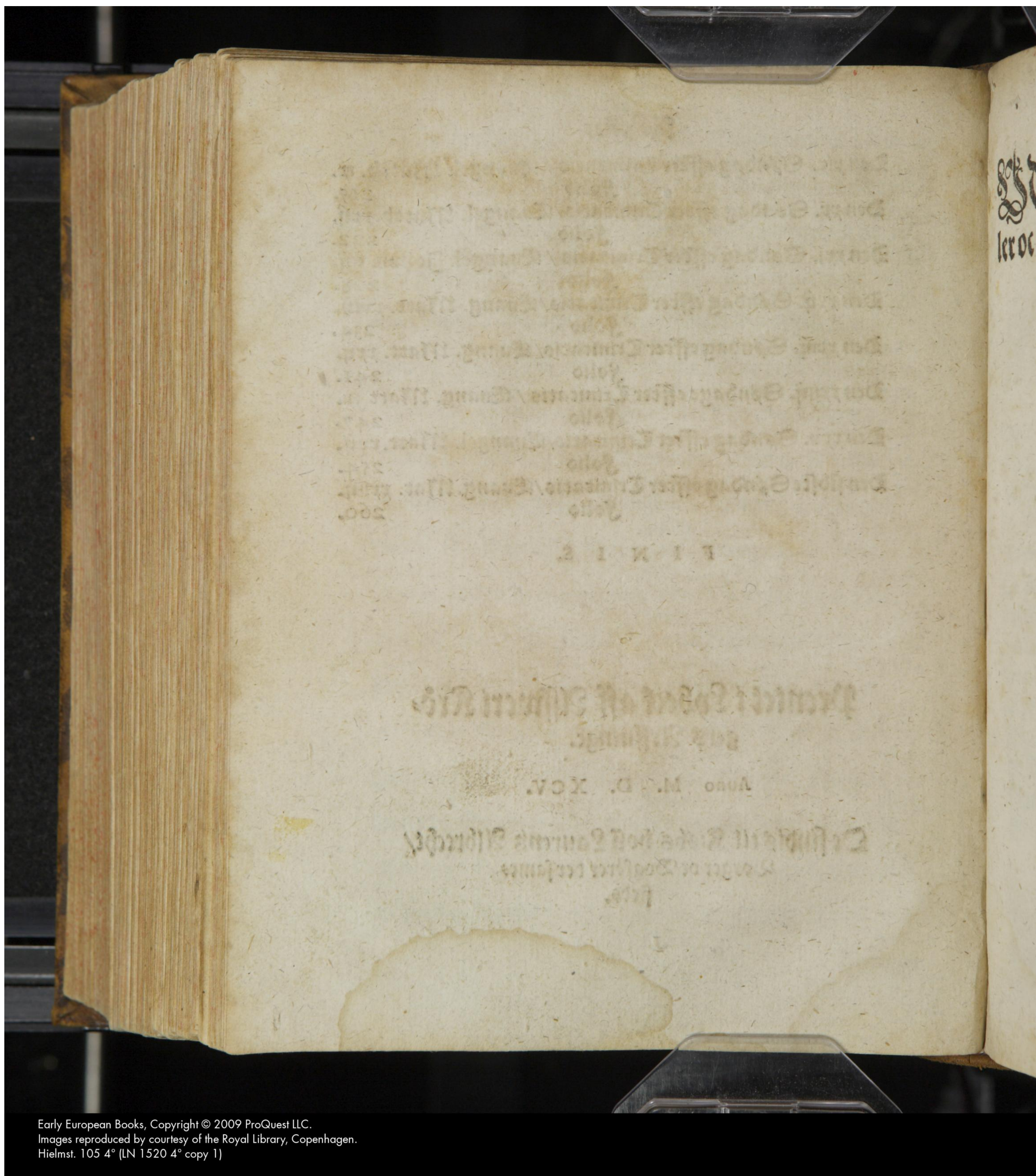

F I N I S.

Prentet i Lybeck aff Asswert Krö-
gers Arffuinge.

Auno M. D. XCV.

Oc findis til Kiøbs hoss Laurentz Albrecht/
Borger oc Bogfører der samme
steds.

1

Postilla:

Udlegelse paa de Episteler oc Euangelier/ som læsis paa Høytlige oc Hellige dage i den Christne forsamling beridt paa spørsmaal/

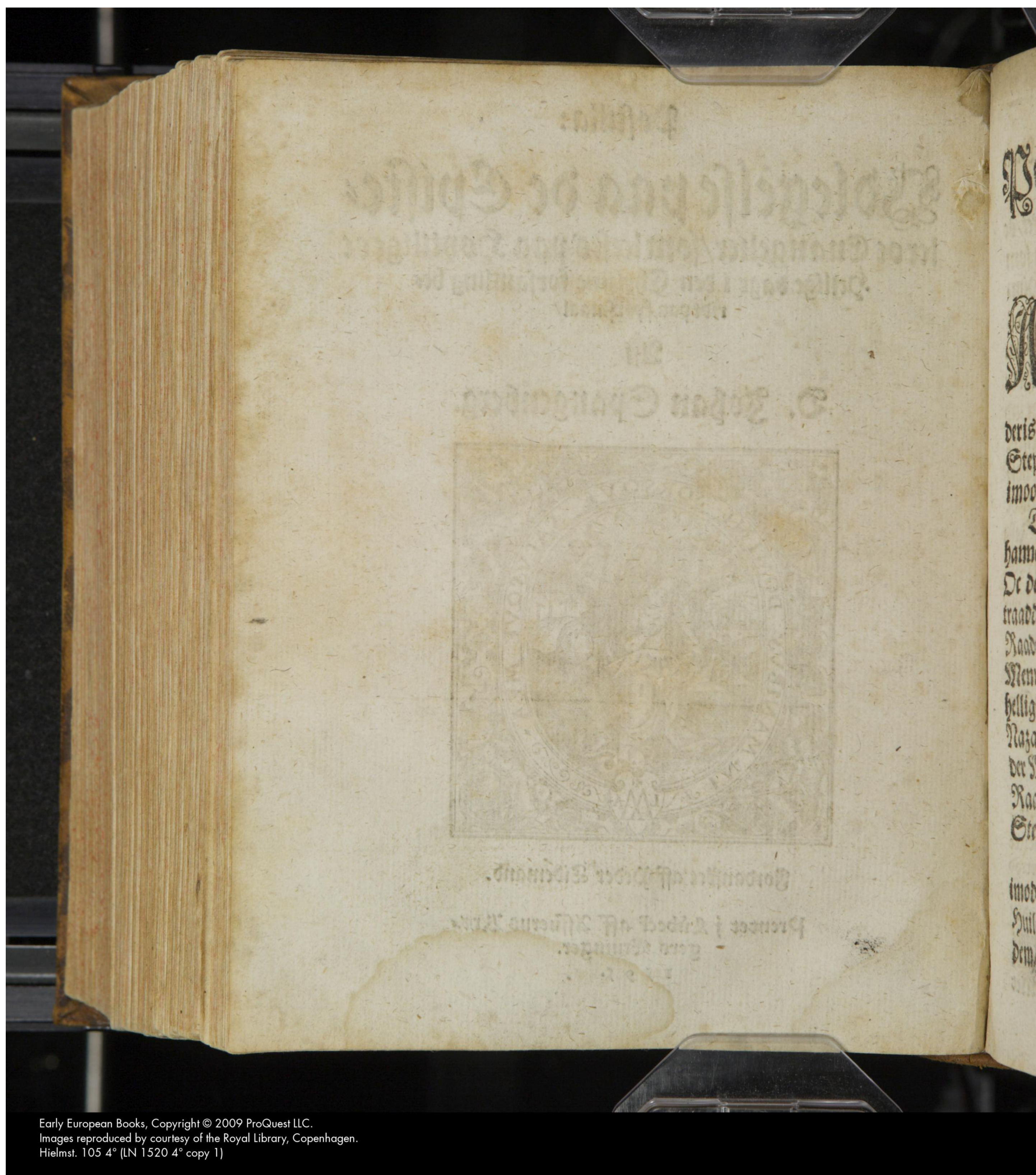
Aff

D. Johan Spangenberg.

Fordansket aff Peder Tidemand.

Prentet j Lübeck aff Assuerus Krøgers Eruinger.
1595.

Paa den hellige Stephani dag Epistel aff Apostlernis gerninger j det vj oc vij. Capittel.

Men Stephanus fuld aff troen oc krafft/ giorde vnderlige gerninger oc store tegn iblant folcket. Da stode nogle op aff den Scole/ som kaldis de Libertiners/ oc Syreners/ oc Alexandriners/ oc deris/ som vaare aff Silicia oc Asia/ oc bespurde sig met Stephano/ oc de kunde icke staa den vißdom oc Aand imood/ der hand talede aff.

Da bestillede de nogle Mend/ som sagde/ wij hørde hannem tale bespottelige Ord/ imod Mosen/ oc imod Gud. Oc de oprørde folcket oc de Eldste/ oc de Scrifftkloge/ oc traadde frem/ oc ructe hannem bort/ oc førde hannem faar Raadet/ Oc de førde falske Vidne frem/ som sagde. Dette Menniske lader icke aff at tale bespottelige ord imod denne hellige sted oc louen/ Thi wi hørde hannem sige. Jesus aff Nazareth skal vorstyre denne Sted/ oc foruende den Skick/ der Mose gaff oß. Oc de saa alle paa hannem som sade j Raadet/ oc de saae hans ansict/ som en Engels ansict. Oc Stephanus sagde.

J haardnackede oc woimskaarne i hierte oc øern/ i imodstaa altid den hellig Aand/ i lige som edre fædre. Huilcken Prophete forfølde icke eders fædre? oc ihielsloge dem/ som forkyndede den Retferdigis tilkommelse/ huis

Forrædere oc Mordere i ere nu bleffne. I anammede Louen ved Engelenis beskickelse/oc hulde hende icke.

Der de dette hørde/ da gick det dem igennem hiertet/oc de bede tenderne tilsammen offuer hannem. Men som hand vaar fuld aff den hellig Aand/saa hand op i Himmelen/oc saa Guds herlighed/oc Jesum staa hoss Guds høyre haand/oc sagde. See/ieg seer himlene obne/oc Menniskens Søn staa hos Guds høyre haand. Da robte de høyt/oc hulde deris øern til/oc staarmede endrecteligé ind paa hannem/ støtte hannem vd aff Staden/oc stenede hannem. Oc de som vidnede/lagde deris klæder ned/hoss en vng Mandes føder/ som hed Saulus/oc de stenede Stephanum/ Hand paakallade oc sagde. HErre Jesu anamme min Aand Oc hand fald ned paa knæ/ oc røbte høyt/HErre/Tilregne dem icke denne synd. Oc som hand det sagde soffnede hand.

Huad siger S. Lucas om den hellige Stephano?

Hand bescriffuer i dette Epistel hans leffnit oc død/oc siger. At hand vaar fuld aff Troen oc krafft/oc giordé store vnderlige gerninger oc iertegn/iblant Folckit.

Huor paa kunde mand fornemme denne tro oc krafft?

Naar Stephanus gick til taarrit som en forstandere eller Skaffere/oc kom iblant Folckit/da begynde hand at predicke om Christo/giorde vnderlige gerninger oc iertegn. Det fortrød Jøderne/oc der sette mange Scrifftklage sig op imod hannem aff alle Jødernis Scholer vti de omliggende Land oc Stæder/ som de Libertiner/Syrener/Alexanderer/oc deris/som vaare aff Cylicia/Asia/oc forsøcte hannem i mange maade.

Met huad Vaabn forsøcte de Stephanum?

Met trende Vaabn/Först/ at de disputerede/Der nest/ met falske klagemaal. Det tredie/ met pine.

Huorledis disputerede de:

De bespurde sig met Stephano om Mesia/om Omskerelsen/om Louen oc om Templet.

Huad vunde de aff Stephano?

Aldelis intet. De formotte icke at staa imod hans Visdom oc Aand/der hand lerde met. Ock her er fuldkommit det Christus haffuer loffuit sine Disciple Matthei x. Sørger icke/huorledis/eller huad i skulle tale. Thi det skal giffuis eder i den samme time/huad i skulle tale. Fordi at i ere icke de/som tale/Men det er eders Faders Aand/ som taler formedelst eder.

Huorledis omklagede de?

Der de kunde icke vinde hannem offuer met disputats/da opuacte de Folcket/de Eldste oc Scrifftkloge/oc de ginge frem/droge hannem bort/oc førde hannem faar Raadet/oc førde falske Vidne frem/som sagde. Dette Menniske lader icke aff/at tale bespottelige Ord/imod denne hellige Sted oc Louen. Thi wi hørde hannem sige. Jesus aff Nazareth skal forstyre denne Sted/oc forvende den Skick/der Moses gaff oss.

Huad giorde Stephanus til dette klagemaal?

Hand forswarede sig saa frimodelige oc skickelige i denne sag som hannem tillagdis/At oc alle de/ som sade i Raadet/ saae hans ansict / lige som en Engelss ansict.

Huorledis beslutter hand da endelige sin predicken?

Der hand formerckte / at de bleffue stiffue i deris opsæt/da vilde hand forferde dem der fra / oc straffede dem met haarde Ord/oc sagde. I haardnackade oc womskaarne i hierte oc øern/ I staa den hellig Aand altid imod. Lige som edre Fædre/saa i oc. Huilken Prophete forfølde icke eders Fædre? oc ihielsloge

dem som tilforn forkyndede den retferdigis tilkommelse / huis Forrædere oc Mordere i ere bleffne.

Huad giorde de til denne strenge straff?

Der de saadant hørde / gick det dem igennem hiertet / oc de knytte tenderne tilsammen offuer hannem.

Huorledis skicker Stephanus sig i Jødernis vrede oc grumhed?

Som hand vaar fuld aff den hellig Aand / oc hand saa døden faar øyen / oc vaar forladen aff alle Menniske / da vende hand sig til Gud / saa op i Himmelen / oc hand saa Gudz herlighed / oc Jesum staa hoss Guds høyre haand / oc sagde. Seer / ieg seer Himmelen oben / oc Menniskens Søn staa hoss Guds høyre haand. Der met vilde hand forferde dem fra deris onde vilie oc opsæt. Men det vaar forgeffuis.

Huadh giorde Jøderne til disse Stephani Ord?

De robte høyt / oc hulde faar deris øern / oc staarmede endrectelige ind til hannem oc støtte hannem vd aff Staden / at pine hannem der.

Huad for en pine oc død lagde de hannem paa?

De stenede hannem / Oc paa det at de som vidnede skulde vere disse mere skickelige oc bequemme til at kaste / da lagde de deris klæder aff dem / hossen Drengis føder / hed Saulus.

Huad giorde Stephanus der de stenede hannem?

Der hand kunde intet vdrette hoss de forherdede Jøder met trusel / forsøcte hand at omuende dem met kierlighed oc venlighed / befalede sig først Gud / robte oc sagde. HErre Jesu anamme min Aand. Der nest falt hand ned paa knæ / bad for sine Mordere / robte høyt / oc sagde. HErre beholt dem icke denne synd.

Giorde denne Stephani Bøn oc fruct?

Den hellige Augustinus siger / at denne Stephani Bøn / beuarede eller omuende Paulum / som vaar de Christnis store forfølgere.

Huor-

Huorledis skildis den hellige Stephanus her fra?

Der hand haffde giordt sin Bøn/ soffuede hand. Her haffue wi it vist oc fast Exempel/ at de Christnis affgong er icke in død/ men en søffn.

Huo iordede den hellige Stephanum?

Saa siger Lucas Acto. viij. Oc Gudfryctige Mend beskickede Stephanum/ oc sørgede suarlige offuer hannem. Lige som vor kiere HErre Christus bleff erlige begraffuen aff Joseph oc Nicodemo/ Saa bleff oc den hellige Stephanus erlige begraffuen/ oc Gudfryctige Mend oc fromme Christne begræde hannem.

Hui begræda de Stephanum? Siger dog S. Paulus at mand skal icke bedrøffue sig/ før de aff døde Christne?

De Christne beklage icke oc begræde Stephanum i saa maade/ som det skulde nu aldelis vere wde met hannem. Thi de viste vel / at hand haffde befalit sin Aand i Guds haand/ oc vaar soffnit i HErren / De trode ocsaa/ at hand skal opstaa igen paa den yderste dag fra de Døde / oc leffue met Gud euindelige. Men Fordi begræde de hannem/ at den ny Christi Kircke/ haffde mist saadan en from oc tro Tienere. Lige som Jsraelss Børn oc begræde Joseph i Egypten/ oc Moisen i ørcken.

Hui bescriffuer Lucas Stephani død saa klarlige?

Icke fordi at hand haffde Menniskelig loff oc prijss behoff/ men at Christendomen skulde lære aff dette Exempel/ at huo som vnder kaarssit / i pine oc døden bliffuer stadig i Troon/ hand skal oc endelige met den hellige
Stephano bekomme det euige liff/
Der hielpe oss Gud til/
AMEN.

Den hellige Martirs Stephani Dag/

Euangelium Matthei xxiii.

VOr HErre Jesus sagde til Phariseer/Scrifftkloge oc Jødernis Offuerster/See/ieg sender til eder Propheter oc Vise oc scrifftkloge/oc nogle aff dem skulle i sla ihil oc kaarsfeste/ oc nogle skulle i hudstryge i eders Scholer/oc forfølge dem fra en Stad til en anden/at der skal komme offuer eder alt det retfærdige Blod/som er vdgydet paa Jorden/ fra den retferdige Abels blod / indtil Zacharie Barachie søns blod/ huilcket i sloge ihiel imellem Templet oc Alteret. Sandelige ieg siger eder/at alt dette skal komme offuer denne Slect. Jerusalem/Jerusalem/ du som ihielslar Propheter/oc stener dem som sendis til dig/Huor offte vilde ieg forsamlet dine Børn/som en Høne forsamler sine kyllinge vnder sine Vinge/oc i vilde icke: See/eders Huss skal forladis eder Øde. Thi ieg siger eder/ J skulle her effter icke see mig/før end i skulle sige/Loffuet vere den/som kommer i HErrens Naffn.

Huad holder dette Euangelium oss faare?

Try stycke/Guds velgerninger som hand beuisde Jøderne. Der nest/Jødernis store vtacknemlighed. Det tredie/Jødernis straff for saadan vtacknemlighed.

Huorledis skicker Christus sig met de vtacknemlige Jøder?

Hand giør lige som en god Læge/der haffuer en Siug/ huilk en hand vilde gerne hielpe / hand tager hart paa hans Saar/renser dem/gyder Vin oc Olie der vdi oc bruger allehonde konst. Saa giør oc Christus / Effterdi tiden vaar nu kommen at hand skulde lide pine oc dø/ da taler hand Jøderne end

en gong hart til / bryder dem deris blindhed oc forherdelse/ Oc paa det hand kand rettelige minde dem paa deris wtacknemlighed / oc beskemme dem faar den gantske Verden / da lader hand dem Verden/da lader hand dem høre/detwsigelige gode oc de store velgerninger der Gud haff de beuist dem aff begyndelsen/indtil Jerusalems sidste forstyring.

Huad siger hand til dem ?

Hand sagde/ See/ieg sender til eder Propheter oc Vise oc Scrifftkloge/ oc nogle aff dem skulle i sla ihiel oc Kaarsfeste/ oc nogle skulle i hudstryge i eders Scholer / oc i skulle forfølge dem/ fra en Stad til en Anden.

Huad ere Propheter ?

Som blot aff den hellig Ands indskiudelse Predicke/som Moises oc Amos oc de hellige Apostle.

Huad ere vise ?

De som icke blotteste aff Gud/men formedelst Scrifften oc Menniskene/Predicke Guds ord/Som Prophetermis Disciple/ oc Aaron/ der hand talede huad Moises befalede hannem Saadanne skulle alle Predicanter vere.

Huad ere Scrifftkloge ?

De som lære met Scrifft/oc Bøger/der som de icke kunde neruerendis lære mundelige som Euangelister oc deris Effter følgere.

Er det da saa stor en ting/at vdsende saadanne predickere ?

Det eren stor Guds naade/ at Gud vdsender lerde Predickere/Oc der imod/ en gruselig plage oc straff/ at hand icke vdsender dem/Thi der kand icke andet følge/end stor iemmer oc hierte sorge. Legemlig hunger/tørst oc dyr tid/er en forferdelig ting/men det er intet at regne imod den aandelige hunger/ der Propheterne / Amos / Jeremias / oc den lix. Psalm. Taler om.

Huad siger Amos om den aandelige Hunger ?

Hand siger i det viij. Cap. See / den tid skal komme/siger HErren/ at ieg vil sende en hunger i Landet/ icke hunger effter Brød/ eller tørste effter Vand/men effter at høre Herrens ord/ At de skulle løbe hid oc did/fra det ene Haff til det andet/fra Nør til Øster/oc søge effter HErrens ord/oc finde det dog icke.

Huad siger den lix. psalm.

Om afftenen skulle de hyle/lige som Hunde/oc løbe omkring i Staden/de skulle løbe hid oc did effter Mad/oc hyle/ naar de bliffue icke mette. Lige som Dauid vilde sige/Det gudomlige Ordis foractere fornemme her ingen hunger / thi de ere mette aff Menniskens lerdom. Men om afftenen/naar Døden trenger sig frem/ocGuds dom er faar deris Øyen/da skulle de lede effter trøst hoss all Creature/de skulle met deris tancke løbe hid oc did effter Mad/de skulle met stor gremmelse forlengis effter Guds ord/ oc finde det dog icke. Naar som de nu see Guds vrede oc straff/oc at der er ingen trøst/da skulle de hyle oc knurre/bespotte oc bande Gud/ oc fordømme sig selff.

Vaare da Jøderne saa vantro oc wtacknemlige Mennisker?

Der vaar saadan wtacknemelighed oc ondskab i den/at de end nu aldri lode nogen Prophete vere met fred/ men de forfølde oc ihielsloge dem/som arbeyde paa deris beste/oc gerne vilde ført dem til Himmelen/Huor offte knurrede de imod Mosen? Huor offte vilde de stenet hannem? Huorledis handlede de met de hillige Propheter/aff huilcke de stenede nogle/ oc skaare offuer tuert / myrde oc dræbede nogle/ Gud til tienste/som giorde dem alt got.

Huad velgerninger beuisde hand dem?

Huad frelste Noe deris Fader i Syndfloden/ Abraham aff de Chaldeers ild/Hand førde deris Fædre aff Egypten/igennem det røde Haff/ ind i Ørcken/ Hand gaff dem Mad at æde/ Hand gaff dem Vand at dricke aff Stenklippen/deris Kleder oc sko kunde icke slidis/Hand førde dem igennem Jordan/oc gaff dem elleffue oc tiue Kongerige til eyedom/Hand stridede for dem imod alle deris Fiender / Hand gaff dem en egen Lou/ Hand beskickede dem en besynnerlig Gudstienste/Hand sende dem Propheter/ Hand bygde dem it smuct Tempel/ paa det sidste sende Gud dem sin egen Søn/hand lerde oc predickede faar dem halff fierde Aar/ oc helbrede de deris Siuge/Oc der de haffde kaarsfest oc ihielslager hannem/oc hand opstod fra de Døde/oc opfor til Himmels/ gaff hand dem end da fyritiue Aar/at de skulde giore Penitentze/Ja hand giorde alt det en from Frelsere oc Biscop bør at giøre. Saa

Saa hører ieg vel/ at det vaar icke Guds skyld?

Ney/Gud haffde ingen skyld der vdi/men deris forderffuelse vaar aff dem selff. Som den Prophete Osea siger/Israel du fører dig selff i wlycke/Lige som Christus ocsaa breyder dem oc siger/Jerusalem Jerusalem du som ihielslar Propheter/oc stener dem der sendis til dig / Huor offte vilde ieg forsamlet dine Børn / som en Høne forsamler sine Kyllinge vnder sine Vinger/ oc i vilde icke.

O HErre Gud/huilken en venlig lignelse er denne?

Ja visselige/Christus kunde neppelige finde en hiertelige lignelse. Wi see huorledis en Kyllinge Høne beskermer/skiul oc mader sine Kyllinge/Ja der er neppelige noget Diur/ der er saa omhyggeligt for sine Vnge/som en Kyllinge Høne/Hun forvender sin naturlige røst/ oc giør sig en iemmerlig sørgelig røst/ Hun søger omkring effter deris føde/straffuer wde oc inde/fra en vraa til anden/hun locker oc klicker at dem/oc huad hun finder/det æder hun icke selff/ men piller faar sine Kyllinge. Hun skriger oc strider imod Krager oc Skader/imod Høge oc Glenter/at de icke skulle tage dem bort/Er det regn oc kuld/da breder hun sine Vinger vd offuer Kyllingene oc kurer dem/oc baade skiul dem saa oc vermer dem / ia hun haffuer saadan kierlighed til dem at hun vndertiden kurer dem vnder sig/oc lader dem vndertiden side offuen paa sin Ryg / Saa er io dette it ret lystigt billede.

Handler Christus da ocsaa met oss?

Ja visselige/Hand er vor Kyllinge høne oc gode Hyrde/ Hand tog sig en iemmerlig røst til/klagede faar oss/oc predickede Penitentze/Hand gaff huer mand sine Synder oc iemmer til kiende/aff gantske hierte/Hand stridede for oss imod alle vore Fiender/Hand vdbridde sine Vinger met al sin retfærdighed/ fortienste oc naade/offuer oss/hand anammer oss venlige ind vnder sig/hand beskermer oc skiul oss/oc vermer oss met sin hellig Aand/hand skraber i den hellige Scrifft/oc locker oss der til/ oc føder oss met sit Ord/oc met de trøstelige Sprock aff Propheter oc Psalmer.

Huad

Huad bør oss at giøre der til?

Wi skulle vaage oc see vel til / naar helffuedis Glente fluer omkring/at wi icke foracte Christi vinge/icke løbe longt omkring. Thi at riffuis wi ihiel aff helffuedis Glente/eller oss skeer i andre maade nogen skade/da kunde wi ingen anden skylde der faare/end osselff.

Huorledis vil Gud straffe Jødernis wtacknemmelighed?

Hand truer dem baade met taadelig oc legemlig straff.

Huor truer hand dem met aandelig straff?

Christus siger til dem / Sandelige ieg siger eder/Alt det retfærdige Blod som er vdgydet paa Jorden/fra den retfærdige Abels blod/intil Zacharie/ Barachie søns blod/huilcken i ihielsloge / mellem Templet oc Alteret/ skal komme offuer dette slecte.

Hielp Gud/ huad er det en suaer byrde?

Ja visselige/Efftterdi at Jøderne oc saa kaarsfeste Christum deris Messiam/ stenede Stephanum ihiel/ foriage de Apostlene/ oc giorde sig wuerdige til Guds ord/da skulle de ocsaa bære alt det wskyldige Blod/som er vdgydet fra Verdens begyndelse oc bliffuer vdgydet indtil den yderste dag.

Haffuer det sig oc lige saa met andre Synder?

Ja/Huo som eren begyndelse oc ophoff til nogen ny lærdom/ Ketteri eller vildfarelse/hand skal icke aleniste bære sine egne Synder/Men alle de Menniskis/som bliffue forførde formedelst hans vildfarelse. Dislìgist/Huo som forarger eller forkrencker it wskyldigt hierte / hand skal bære oc vndgielde al den synd oc last/som der følger aff. Lige er det ocsaa/ om nogen Røffuer/Myrder/ Liuger/Besuiger/begynder strid/oprør oc anden wlycke/da skal hand bære oc vndgielde alle de Synder/som der aff voxe op. Huad kand vere mere forferdeligt oc gruseligt enten at sige eller høre? Huer haffuer nock at bære i sin egen byrde/oc haffuer icke behoff at besuare sig ocsaa met andre Folckis Synder. Sed volenti non fit iniuria.

Huor truer Gud dem met legemlig straff?

Christus siger/ See/eders Huss skal forladis eder Øde. Tilforn kallede hand Templet sitt huss der som hand sagde Matthei xxj. Mit Huss skal kaldis it bede huss/men i haffue

giort

giort en røffuere Kule der aff. Nu vil hand icke lenger holde det for sit huff/hand kalder det Jødernis huff. Eders huff/ siger hand/skal forladis eder Øde.

Gick oc denne straff dem offuer?

Ja visselige/Den gode Hyrde/haffuer/som Zacharia siger/ sønderbrødet hyrde Keppen/oc lader Faarene fare vild. Kyllinge Hønen haffuer draget Vingene op til sig/oc vil icke lenger kure Kyllingene. Gud haffuer tager sit Ord fra dem/oc vnddraget al naade oc barmhertighed. J fiorten hundrede Aar haffue de huercken hafft Kong eller Prophete/huercken Tempel eller Gudstienste/ Al deris handel oc bedrifft vaar bestillet oc forordineret paa det land Canaan/Al deris Gudstienste vaar beskicket i Jerusalem. Der faare ere alle deris Høytider / Hellige dage / Faste / Sabbather / Omskerelse / oc andre Ceremonier/forgeffuis. Det er fuldkommet met dem som staar screffuet i den cix. Psal. De vilde haffue forbandelse/hun skal oc vederfaris dem/de vilde icke haffue vesignelse/saa skal hun oc bliffue longt fra dem. Oc det Sprock Psalm. lxviij. Gud skal søndersla sine Fienders hoffuet / oc deris Jsse etc. Hoffuedet met Jssen er sønderbrødet/de krusede Haar ere affragede/ Hoffuet er bleffuet skaldet/deris Kongerige oc Prestedome/deris Tempel oc herlige Gudstienste haffuer ende. De haff de tilforn vel ocsaa modstand oc vaare for trengde som fire hundrede Aar i Egypten / halffierdesinds tiue Aar i Babilonia/ Men Hoffuedet bleff alligeuel ved mact / De haff de io i det mindste en Prophete eller Dommere iblant Folcket/Men nu haffue de veret lenger / end fiorten hundrede Aar/fordreffne fra Land oc Folck/fra Kongerige oc Prestedome/oc veret at spridde allenene i den gantske Verden / iblant fiender.

Da er de visselige arme ælendige Menniske?

Der er intet armere ælendigere Folck paa Jorden / end Jøder/de haffue huercken Huff eller Jord det deris eget er etc. De æde icke en mundfuld aff brød / oc bære icke eller slide en traad paa deres Legeme/at de haffue io staalet eller røffuet det/formedelst deris formaledide gerighed oc aager. De leffue aff idel tyffueri oc roff/met Hustruer oc Børn/ som de rette

Hoff-

Hoffuet tyffue oc Landzrøffuere / De vilde gerne at der ſkulde ingen Chriſten leffue paa Jorden/Oc kunde de/ſom en Baſiliſcus/ſla oſſ ihiel met deris ſyn/da giorde de det gerne/Der er intet argere/ forgifftigere/ grummere/ blodgerigere Folck paa Jorden/ end de ere/Naar de bede oſſ vere velkomme/da bande de oſſ/ oc ynſke oſſ Helffuedis ild / De beſpotte der til Chriſtum vor Frelſere / kalde hannem en Traaldkarl / Mordere oc Røffuere/ſom for ſine miſgerninger ſkyld bleff Kaarsfeſt/ oc ſaadant ſkeer daglige aff dem / oc de venne ocſaa deris Børn der til/at de ſkulle lige ſaa giøre/at det vaare icke underligt/om Torden oc Liunet/ Suolff oc Helffuedis ild/ſloge dem ned i Jorden / ſom det gick met Zodoma oc Gomorra.

Huad ſkulle wi lære aff dette Euangelio?

Wi ſkulle lære/at ſaadan ſtraff ſom offuergick Jøderne/ for deris vantro oc wtacknemmeligheds ſkild/kand ocſaa gaa oſſ offuer/ om wi ville giøre ſom Jøderne giorde/oc vandre i deris fodſpor. Thi det er viſt / at huo ſom forfølger Chriſtum oc hans Ord/ hand legger førſt paa ſig oc tager til ſig/alle Jøders/Tørckeris/Hedningers/ falſke Chriſtnis oc Papiſters/ wgudelige leffnet/ alt ſkiørleffnet/ hoer/ wkyſkhed / ſkendzel etc. al gerighed/aager/Simoni røffueri/alt wſkyldigt blod/ ſom er vdſtyrt aff ſaadanne Chriſtmordere oc Tiranner / Al verſtyggelighed ſom de Aandelige oc Oyenſkalcke haffue bedreffuet/oc end nu bedriffue/ met deris Papiſtiſke Offermeſſer/ Sielemeſſer/Aarſſmeſſer/Vigilijs/Brøderſkap/ Calente/ Afflad oc Helgens tienſte/Al miſbrug/vantro/ Troldom/ Segnelſe/oc andet Dieffuelens Raagleri. Der neſt hielper hand (ſaa meget hannem muligt er) at oprycke/alt det gode/ſalighed oc forbedring/ſom kommer oc plantis formedelſt Euangelium oc Guds Ord/hand forhindrer Catechiſmum/ Børne lerdom/ de thi Bud/ troens Artickle/ Bønen / Sacramente/ Hußtafflen/ Øffrighed/Ecteſkab/alle det ny oc gamle Teſtamentis Bøger. Hand vndertrycker ocſaa alle Sogneherrer/ Predickere/ Diſciple met Huſtruer oc Børn/ Hand ſtøder Chriſtum aff Stolen/oc ſetter ſig ſelff/Dieffuelen/ en luſig Muncke

kappe/

kappe / eller optenckte gerninger i steden / men for mand seer sig om / i it øyeblick / ligger hand i Helffuedis ild. Men den som holder sig til Christum / er hannem vnderdannig / oc forfremme hans ord / oc lider der offuer huad som hannem tilfalder at lide / hand skal endelige faa Guds naade / oc der effter euig herlighed oc det euige liff / Amen.

Paa Johannis Apostels oc Euangelistis dag / Epistel aff Jesu Syrach i det xv. Cap.

SAlig er den / som stedze omgaass met Guds Ord / oc vdlegger det oc lærde / den som betracter det aff hiertet / oc lærer at forstaa det til grunde / oc randsager stedze ydermere effter vissdom / oc søger effter hende ehuort hun gaar oc kaager ind at hendis vindne / oc lyder til hoss dørren / søger Herbere hart hoss hendis huss / oc opretter sin bolig hoss hendis væg / oc det er hannem it got herbere / Hand fører sine Børn ocsaa ind vnder hendis tag / oc bliffuer vnder hendis Loff / der vnder skal hand beskermis fra hede / oc det er hannem en god bolig

Dette giør ingen vden den som frycter HERREN / Oc huo som holder sig til Guds Ord / hand finder hende / oc hun skal møde hannem lige som en Moder / oc anamme hannem / som en vng Brud / Hun skal bespise hannem met forstandheds Brød / oc skencke hannem met Vissdoms vand / der aff skal hand bliffue

bliffue sterck / at hand skal kunde staa fast / oc hand skal holde sig til hende / at hand skal icke bliffue beskemmet / Hun skal ophøye hannem offuer hans Neste / oc oplade hans mund i forsamlingen / Hun skal krune hannem met lyst oc glæde / oc begaffue hannem met it euigt Naffn. Men Daarer finde hende icke / oc de Vgudelige kunde icke see hende. Thi hun er longt fra de Hofferdige / oc øyenskal-cke vide intet aff hende.

Huad lærer Syrach i dette Epistel?

Tu stycke. Først priser hand dem at vere salige / som stedze omgaaff met Guds Ord / betracte aff hiertet / lære oc grundelige vdlegge det. Der nest giffuer hand til kiende den nytte oc gaffn / der mand bekommer aff Guds Ord / som er / Guds fryct / viffdom / forstand / en rolig Samuittighed / oc frid oc glæde i hiertet.

Huor faare priser hand dem salige / som stedze omgaaff met Guds Ord?

At hand der met vil locke oc skinde off til / at stedze handle / Lære oc høre Guds Ord. Verden kalder dem salige / som haffue meget gods oc stor rigdom / Psal. cxliij. Men Christus priser dem salige / som høre oc beuare Guds Ord / Luce. xj.

Hui siger hand / De det betracte aff hiertet?

Hand vil der met paa minde off at wi skulle icke alleniste høre Guds Ord met øerne oc bekinde det met munden / Men ocsaa tro oc betracte det met hiertet. Som Christus siger Luce viij. Men den i god Jord / ere de / som høre Ordet / oc beholde det i it smuct got hierte / oc bære fruct i taalmodighed.

Huad nytte oc gaffn kommer der aff det Gunddommelige Ordis hiertelige betractelse?

Guds fryct / viffdom / forstand / fred / fryd oc glæde.

Huor mangfoldig er fryct?

Tuefolt. Der er en Børne fryct oc en suenne fryct. Børne fryct flyder eller kommer aff en retsindig tro til Gud / i det / at wi giøre vor største flid der til / at wi icke skulle giøre eller bedriffue

driffue nogit/som er imod Guds villie/der hand kunde haffue mishagelighed til oc fortørnis met. Men lige som Suenne fryct/icke haffuer sin oprindelse aff Troen/saa giør oc saadant it Menniske/alt det som hand giør/aff fryct oc redsel for straff. Der faar giør alemiste den/gode gerninger/som elsker oc fryeter Gud rettelig/det er/icke met Suenne/men met Børne lydighed..

Huad er det hand siger/Huo som holder sig til retferdighed/ hand skal finde hende?

Hand vil saa meget sige. Naar retferdighed er en gang anammet formedelst Troen/da bespiser hun/skencker oc veirqueger menniskẽ saa/ at hun forbedrer/giør dem helligere/forstandigere/oc mere fuldkomne/effter Ordenis lydelse Apocalyp. xxij. Der til fører retferdigheds vidskab stor nytte met sig Hun er bestandig oc lader sig icke snart forføre oc blæser bort allehonde lerdoms væir/hun beskemmer icke/ia hun giør det saa/at mand kand holdis ypperlig/oc i verdighed hoss alle Gudfryctige Folck.

Huad er da det/hand siger/Oc hun skal oplade hans Mund i Menigheden?

Hand vil saa sige. Huo som offnerkommer retferdighed/hand kand oc vnderuise andre formedelst Guds Ord/oc den same lignis ved Stierner paa Himmelen. Danie. xij. Cap.

Huad er det hand siger/Hun skal krone hannem met fryd oc glæde/ oc begaffue hannem med it euigt Naffn?

Hand vil saa sige. De skulle ickealeniste begaffuis rigelige aff Gud met vijßdom/forstand oc all ære/men de skulle oc føle en euig fryd i deris hierte. Oc deris naffn skal icke forgaa/men bliffue steds oc euindelig. Der til hielpe oss Gud/Amen.

Johannes Euangeliste dag/Euangelium Johannis i det sidste Capittel.

JEsus sagde til Peder/følge mig effter. Da vende Peder sig om/oc saa den Discipel følge/som Jesus elskte/hulcken der ocsaa laa paa hans Bryst i Nadneren/oc

haffde sagd/ HErre/ Huo er den som dig skal foraade? Der Peder saa dēne/ sagde hand til Jesum/ HErre/ Huad skal da denne Jesus siger til hannem/ Der som ieg vil/ at hand skal bliffue / indtil ieg kommer huad kōmer det dig ved? Følg du mig effter. Da gick en tale vd ibland brøderne/ Denne Discipel døer icke/ Oc Jesus sagde icke til hannem/ Hand døer icke/ Men/ om ieg vil/ at hand skal bliffue/ indtil ieg kommer / huad kommer det dig ved? Denne er den Discipel/ som vidner om disse ting / oc screff dette / oc vi vide/ at hans vidnisbyrd er sant.

Huad handler Christus i dette Euangelium?

Trey stycke. Første/ at wi skulle følge hannem effter. Der nest/ at huer skal lade sig nøye met sin skeffnet. Det tredie/ Forskiel imellem troen oc gerninger. Oc dette Euangelium et en smuck samtale imellem Christo oc Peder.

Huad er det Christus spør Peder at/ Simon Johannis elsker du mig?

Efftterdi Christus vilde beskicke Petrum til en Euangelisk Predickere / da vilde hand først vdgranske / huorledis hand vaar til sinde imod hannem/ om hand oc haffde hannem kier aff hiertet/ Thi det er it almindeligt Ordsprog/ Lige som du elsker oc haffuer mig kier/ saa taler du oc om mig/ Min Uuen taler mig intet got paa/ Min Ven taler altid det beste om mig.

Huor faar spør hand hannem da tredie gang at / oc siger haffuer du mig Kier?

Gud pleyer saa at handle mtt sine Børn/ at hand først forferder dem/ saa/ at de icke vide eller kunde andet tencke/ end at Gud er offuermaade wred/ oc vil ingen naade beuise dem/ Oc det giør hand icke fordi at hand vil forderffue dem / men at hand i saa maade vil forsøge oc prøffue deris tro. Lige saa giorde hand imod Abraham / der hand befalede hannem/ at hand skulde offre sin Søn Isaac. Oc imod Dauid/ der hand tilstedde/ at hans søn Absolon fordreeff hannem aff Riget.

Huor faar siger hand / Elsker du mig mere end disse?

Hand vil ſaa meget ſige til hannem / Simon / at du elſker mig mere end de andre/det er vel tilbørligt/ du haffuer god aarſage der til/Thi ieg beuiſede dig ſtor naade/oc forlod dig mange Synder / effterdi du vaarſt dybt falden / Huem ſom mange Synder ere forladene/ hand ſkal ocſaa meget elſke.

Huad ſuarer Petrus til diſſe tey Chriſti Spørſſmaal ?

Hand bleff bedrøffuet/ at hand ſagde tredie gang til hannem/Elſker du mig/Oc Petrus ſagde til hannem/HErre/du vedſt alle ting/ du vedſt at ieg haffuer dig Kier.

Huad ſiger Chriſtus til dette Petri genſuar ?

Der Chriſtus haffde denne hiertelige bekiendelſe aff Petro/ da befaler hand hannem predicke Embedet oc Siele ſorge/ hand giffuer hannem til kiende/huor met hand kand giøre hannem beſt til tacke/ oc ſiger / Føde mine Lam / føde mine Faar. Lige ſom hand vilde ſige/ Simon Petre/Jeg haffuer kiøfft mine Faar dyre/ de kaaſte mig meget/ ieg ſette liff oc Legeme til for dem/oc kiøffte dem met mit Blod/Jeg vilde icke gierne at der ſkulde noget forkommis aff dem/Haffuer du mig kier/da ſkalt du vide/at du kant intet giøre mig mere til tacke/ end at du met Guds ord/ føder dem flitelige oc trolige/ Vilt du oc vide/huem du ſkalt efftertølge i dette Embede/da ſee til mig/du haffuer gantſke vel ſeet oc hørt/huorledis ieg haffuer ſkicket mig i dette Embede/der ſkalt du rete dig effter/oc følge mig ſom den rete Hyrde/Jeg vil ocſaa giffue dig til kiende/ huad du ſkalt haffue igen/ for du predicker oc føder mine Faar.

Huad gaff hand hannem da til kiende ?

Hand ſagde/ Sandelig/ ſandelig ieg ſiger dig/ Der du vaarſt vng/giordede du dig ſelff/oc vandrede huort du vilde/ Men naar du bliffuer Gammel/da ſtalt du vdrecke dine Hender/oc en anden ſkal omgiorde oc føre dig did/ſom du icke vilt.

Huad vil Chriſtus met diſſe Ord ?

Hand vil met denne lignelſe giffue til kiende/ huad død Petrus ſkulde dø / ſom vaar / paa Kaarſſet / Der faar ſerte hand ocſaa der til/ Følge mig effter/ſom hand vilde ſige/ Lige ſom det gick mig for ieg Predickede oc fødde mine Faar/ ſaa ſkal det ocſaa gaa dig / Jeg gick faare oc bar mit Kaarſſ / Der

faare ſkalt du ocſaa tencke til at bære dit Kaarſſ/ oc følge meg effter.

Skulle alle Euangelij predickere kaldis til predicke Embedet effter dette Petri Exempel?

Alle Chriſtelige Menighed oc kircke/ ſkulle met rete holde oc ſkicke ſig effter dette Exempel/ wi ſee her i Petri kald/ ſom er/ at de icke ſkulde kalde eller anamme nogen/ til Predicke Embedet/ vden de tilforn haffue grandgiffuelige/ forſaret oc giffuet act paa/ huorledis hander til ſinde imod Gud/ oc om hand elſker ſandhed eller løgn/ om hand ſøger ſin egen nytte oc fordel/ eller Menniſkens velfart oc deris Sielis ſalighed/ Om hand predicker Guds ord aff hiertet/ eller ſmigrer oc vil fortiene tack aff den menige mand/ at hand ſkal icke tale dette met Munden/ oc haffue andet i hiertet/ (ſom den der kunde baade holde Meſſe paa Latine oc paa Danſke/ oc kunde baade predicke effter den gamle/ oc effter den ny ſkick/ baade liuſſe oc ſette i band) ſom mange giorde i Paffuedommet/ oc giøre (diſſ vær) end nu. Der haffue mange Sogner/ Prebender oc Rente/ ſom aldrig ſkicke ſig rettelig effter deris kald/ de lære icke/ predicke icke/ oc naar ſom de end predicke/ da er deris predicken om gamle Hildebrand oc Marcolfus eller om andet ſaadant/ De tage icke en gong/ Euangelij bogen i haanden/ om vgen/ før om Søndagen/ ia icke før den ſame time de ſkulle ſtige op i predicke Stolen/ oc ſtaa for Alteret/ De ſcriffue icke heller/ eller optegne nogen predicken/ Ja/ huad ſkulde de ſcriffue? Der kommer icke det gantſke Aar igennem/ ſcriffue feder eller penn i deris Haand/ vden naar Bønder føre Korn frem oc deris Landgilde/ da ſpytte de eller ſla doffuet øll i bleckhornet paa den tørre quattun/ oc ſcriffue/ Dedit, ſatisfecit. Aff ſaadanne vanuittige forſømmelige Preſter oc Predickere/ ſom icke acte de arme Sielis ſalighed/ eller huort de fare hen/ er Verden fuld aff/ ia hun haffuer ocſaa lyſt der til oc vil ſelff haffue dem/ Oc der hielper Dieffuelen ocſaa til aff all ſin mact/ at hand paa det ſidſte kand baade faa mact offuer Predickere oc Almue/ oc ſtyrte dem ned i Helffuedis ild.

Ere disse Ord/Følge mig effter/sagdt til Peder alene/eller ere de alle Christne anrørendis/ i almindelighed?

Disse ord ere icke sagdt til Peder alene / men til alle Christne/Thi huem er det tilbørligere at wi skulle følge/end Christum vor HErre oc Mestere / effterdi wi kaldis Christne / oc haffue naffn aff Christo.

Huorledis skulle wi efterfølge Christum?

Hver Christen skal effterfølge Christum i sit kald/ i lerdom/ i leffnet oc døden.

Huorledis i lerdom?

At wi icke skulle lære Predicke oc høre andet/end det Christus befalede oss at lære / Predicke oc høre/ Nu haffuer hand jo befalet oss at Predicke Euangelium/ Matthei oc Marci i det sidste/ oc at høre Euangelium/Marci viij. Der faare er icke den Christi Discipel/som lærer andet/ predicker eller hører.

Huorledis skulle wi effterfølge Christum i vort leffnet?

At wi effter hans Exempel/ skulle ocsaa vere aandelige fattige/ sactmodige/ barmhertige/ fredsommelige/ rene aff hiertet/oc veluillige til at tiene/ hielpe oc trøste vor Neste.

Huorledis i døden?

At wi skulle bære det Kaarss taalmodelige/det Gud legger oss paa/bede for vore Fiende/som hand siger/Luce ix. Huo som vil effterfølge mig / hand skal forsage sig selff / oc tage sit Kaarss daglige paa sig/oc følge mig effter.

Følge de oc da alle/som bliffue kallede?

Nogle følge strax / naar som de ekon bliffue en gong kallede/ som Petrus/ Andreas/Jacobus oc Johannes bleffue kallede fra deris Fiskeri / Mattheus fra Toldboden / Zacheus aff Træet / Paulus fra Jødedommet / oc mange andre. Nogle aarsage sig/som den Matthei viij. Der sagde til Christum/ HErre/giff mig loff/at ieg maa gaa bort/oc først begraffue min Fader. Oc den der sagde Luce ix. HErre/giff mig loff/at ieg først maa giøre ett Skilssmisse met dem/som ere i mit Huss. Oc de tre Luce xiiij. Som vaare kallede til Nadueren. Nogle følge for deris egen nytte gaffn oc fordel skyld/Som den der sagde Matth. viij. Mestere/ ieg vil følge dig huor du gaar

 hen

hen / Til huilcken Jesus sagde Reffue haffue Graffuer / oc Fule deris Reder / Men Menniskens Søn haffuer icke det hand kand helde sit Hoffuet til.

Ere da disse Ord / følge mig effter / i almindelig brug?

Disse Christi ord ere formørckede / oc paa det neste vdslucte i Christendommen / oc den gamle seduane at effterfølge Christum / er foruent til en bagseelse eller at see sig til bage / Thi wi vende vore Oyen fra Christo / som siger / Huo mig effterfølger / hand vandrer icke i mørcke oc effterfølge i den sted Benedictum oc Franciscum / oc der kand dog ingen aff dem sige met sandhed / huo som følger mit Aardem hand vandrer icke i mørcke.

Er det da ilde giort / at effter følge de fromme oc hellige Forfædre?

Det vaar icke ont eller ilde giort / der som det skede ved den maade / som S. Paulus lærer / Verer mine Effterfølgere / som ieg er Christi effterfølgere / Men der vil ingen til / der giør ingen det som hannem er befalet / i hans kald / Huer seer til den anden / lige som Petrus seer her til Johannem.

Huad siger da Petrus?

Der Petrus saa den Discipel følge / der Jesus elskte / siger hand til Jesum / HErre / huad skal da denne?

Huad swarede da Christus?

Hand sagde til Petro / Der som ieg vil / at hand skal bliffue indtil ieg kommer / huad kommer det dig ved? Følge du mig effter / Lige som hand vilde sige / Tag du vare paa dit kald / Johannes skal vel finde sin part / Giff du act paa din sag / oc tag dig icke fremmede sager til. S. Paulus siger / Cor. vij. Huer skal vandre / som HErren haffuer kaldet hannem.

Skulle da Muncke oc Nunder bliffue i Kloster / effter at de ere kalede der til?

S. Paulus taler om det kald / der Gud kalder Mennisken formedelst sit ord. Der faar kunde de Aandelige / icke beskerme eller forsuare sig met disse ord / Thi Gud kallede dem icke til denne Staat / formedelst sit ord / Men Menniske formedelst Menniskens lerdom / oc optenckte paa fund.

Haffuer

Haffuer da huer sit Kald?

Ja visselige. Du est enten en Regentere eller en Vnderdan/ en Mand eller en Quinde/ Fader eller Moder/ Søn eller Dotter/ Dreng eller Pige/ Predickere eller Tilhørere/ Scholemestere eller Discipel/ Jomfru eller Encke. Befinder du dig nu at vere i en aff disse Statte/ da besuære dig icke met fremmede sorge/ men giff act paa dit eget kald/ oc tag trolige vare paa dit Embede/ da skalt du vel faa saa meget at tage vare der met/ at du skalt forgleme en anden/ oc lade huer tage vare paa sig selff.

Ja siger du/ Huorledis kand ieg efftersølge Christum/ Jeg kand icke giffue de Blinde deris syn/ eller giøre vnderlige gerninger oc Jertegn/ Jeg kand icke heller saa predicke som Christus?

Gud haffuer icke befalet oss/ at giøre vnderlige gerninger eller Jertegn/ Oc huo som kand icke predicke/ hand skal høre predicken/ Huo som hører predicken/ hand hielper ocsaa at prise oc loffue Gud/ Thi at vaare der ingen som hørde predicken/ da kunde der oc ingen predickere vere/ Ja/ kunde du icke end vndertiden komme til at høre/ saa skulde du end da lade dig finde/ hoss de rette Til hørere oc i Christi lemmers tal/ Det er icke en ringe Guds naade/ at nogen er gerne ibland den forsamling/ der loffuer oc priser Gud/ huilcket de gamle Helgen ynskede/ met stor inderlig suck oc hiertens begiering/ som den xlij. Psalm. siger/ Jeg vilde gerne gaa hen met den Forsamling/ oc vandre met dem til Guds Huss/ met glæde oc tacksigelse/ ibland den forsamling som holde helligt. Oc Psalm. cxxij. Jeg glæder mig i det mig bleff sagd/ at wi skulle gaa ind i HErrens Huss. Huo som er iblant den forsamling/ der priser Gud/ hand bliffuer laadtagen oc delactig i al den loff oc tack/ der Gud skeer samme sted. Der faar ere de vgudelige Menniske/ som aleniste kunde tiene Gud met tilhørelse/ oc giøre det icke/ der som de dog skulde met rette løbe til Verdens ende/ om de viste der en forsamling/ som loffuede oc prisede Gud. J vore Foreldris tid ginge der mange Pillegrims reyser til Rom/ til Compostellen/ til Aken/ der som intet bleff predicket

om Christo/Men nu wi haffue Christum met al sin naade hart faar døren/da findis der mange saa fortredelige/at de ville icke trine offuer Dørterskelen. Huad skulde nu Gud giøre saadanne fortredelige/wgudelige Mennisker andet/end forstocke dem i deris wtacknemlighed/oc sencke dem ned i idel løgn oc vildfarelse/ Volenti non fit iniuria.

Huad skulle wi nu lære aff denne Histori?

Først at huer Christen er plictig til/at efterfølge Christo/oc tage vare paa sit Kald/oc huercken acte Helgens Exempel/lerdom eller leffnet. Det vaar nu kommet saa longt/at de fromme Helgen haffde fordreffuet Christum/oc taget ind Kircker/Kloster/oc Capelle/Oc lige som huer Helgen haffde giort oc leffuet/saa falt den gamble Verden til/oc vilde strax giøre oc leffue i alle maade lige saa/wden alt forskel/saa/at det sidste bleff til idel Gecкeri oc til en ret Abe leeg.

Der nest/ Skal huer lade sig nøye met sit eget/ oc icke forunde eller bære auind ved / om Gud haffuer giffuet andre støre Gaffuer eller mere naade. Thi det er en almindelig plage i Verden/at ingen vil lade sig nøye met sine gaffuer oc vilkaar/ Huer lader sig tycke / at hans Nestis stat er bedre / at hans Nabois fæ er federe / oc at hans Agger er mere fructsommelig/ oc der met giøre Mennisken dem sielff it kiedsommeligt leffnet/ Den som er Gifft vilde vere wgifft/oc den som er Wgifft vilde vere gifft/ Oc saadan wstadighed giør saadanne Mennisker deris leffnet ælendigt oc wlystigt.

Kand icke da Gud saa handle met Mennisken/at de kunde huer lade sig nøye met sit eget/oc vere til Freds?

Der som Gud vilde tilstede/at huert Menniske motte forneste oc skiffte sit Væsen bort/ effter sin egen villie oc begiæring/ da skulde hand alligeuel strax fortryde det/oc begiære at komme til sit gamble leffnet oc væsen igien. Nogle haffue veret i den mening (Socrates oc Solon) at der som alle Menniske skulde bære/deris Onde tilsammen paa en sted/oc vddele lige møget til huer/da skulde huer besynderlige møget heller ville beholde sit eget/end giffue sig i det skiffte. Saa aldelis lige

regerer

regerer Gud Verden/At der henger hoff huer fordel lige stor skade. Der Jsraels børn vaare i Egypten/begiærede de at komme vd/ der de vaare vdkomne/begiærede de at komme ind igen/ Saadan daarlighed oc wstadighed er Verden fuld aff. Huer seer ekon til sit Onde/ oc til andens gode oc lyckfalighed/Vilde huer ocsaa see til sin lickfalighed/oc til en andens onde/da skulde hand offte tacke Gud inderlige/oc vere vel til freds oc lade sig nøye/ ehuor ont det oc vaar met hannem.

Huad mercke Petrus oc Johannes?

Peders persone mercker sielff giorde Helgen/Johannes de rette Christne/De huilis paa Christi bryst/dem obenbaris ocsaa/ huilcke der er Vlffue/ Sielemørdere oc Judas/som søge deris egen nøtte oc ere bughelgen/de side offuer Guds bord/ oc æde idel døbte mundfulde/det er/de haffue ocsaa Guds ord/ men de forfalske det/oc forwende den rette forstand/oc giøre der en ny glose paa. Men de Christne skulle tencke paa deris Mestere/ Christum/huilcken de haffue naffn aff oc følge hannem/ Hand skal visselige icke føre sine Børn i it ont Herberre/ Men ind i sit Rige / som er / i det euige liff/Amen.

Paa Marie Renselsis dag / Epistel aff den Prophete Malachia i det iij. Capit.

SEe / Jeg vil vdsende min Engel / som skal berede Veyen/faar mig/ Oc HERren skal strax komme til sit Tempel / den i søge / Oc Compactens Engel/ den i begære. See/hand kommer/ siger den HERRE Zebaoth. Men huo skal kunde fordrage hans tilkommelsis dag? Oc huo skal bliffue bestandig/naar hand obenbaris? Thi hand er lige som en Guldsmids ild/oc som en Tueterskis sebe. Hand skal side oc smelte/ oc rense Sølff.

Hand skal rense oc purgere Leui Børn/ lige som Guld oc Sølff. Da skulle de føre HERREN Madoffer i retferdighed/ oc Juda oc Jerusalems Madoffer skal vere HERren behageligt/ som tilforn oc faar mange Aar.

Huad lærer denne Lectie oss?

Hun giffuer vor HErris Christi/ oc den Døberis Johannis tilkommelse til kiende/ oc beggis deris Embede.

Huor faar kalder Propheten Johannem en Engel?

Icke aleniste for hans Embedis ypperlighed/ men ocsaa for hans hellige leffnits skyld/ ved huilcken maade andre Predickere ocsaa kaldis Engele.

Huad er den Døberis Johannis Embede?

Hand skal gaa faar HErren oc berede hans Vey.

Huad kaldis at berede Veyen?

Intet andet/ end straffe vgudeligt væsen/ oc obenbare huer mand sin synd. Der effter naar Menniskens samuittighed/ er forferdet i det de kiende deris synd/ at mand da ledsager oc fører dem til vor HErre Christum igen.

Huad vil Propheten der met/ at hand siger/ HErren skal snart komme til sit Tempel/ den i søge?

Hand giffuer der met tilkiende/ at Christus skulde vere personlige nerue rendis/ strax effter Johannis tilkommelse.

Huor faar kalder hand hannem en HErre?

Fordi at hand er Himmelens oc Jordens HErre.

Huor faar en Engel?

Fordi at hand er vdsent aff Faderen det gantske Menniskelige slecte til trøst/ at forkynde Faderens villie.

Huor faare kalder hand hannem Compactens Engel?

Hand haffuer alene beseglet oc stadfest/ formedelst sit hellige Blods vdgydelse/ den Pact eller Forbund/ ved huilken den himmelske Fader er forligt/ oc Syndernis forladelse oss tilsagd.

Huor faare Pactens Engel/ oc icke Offerens Engel?

Gud acter mere sit Testamente oc Forbund/ end Offer. Der faare siger hand Psalm l. Forsamler mig mine Helgen/ som acte Pacten mere/ end Offer.

Huorledis skal Christus komme?

Hans tilkommelse (siger hand) er som en Guldsmids ild/ oc som en Tueterskis sebe.

Huorledis gaar det til?

Lige som ild smelter alt det hand offuerkommer/oc lader intet bliffue igen/oc lige som Tueterskẽ toer Klæder rene. Saa skal oc Christus forlade oss alle vore Synder / oc rense vor Samuittighed/aff vantroens oc syndens wrenhed oc besmittelse/at wi skulle saa vorde rene/lige som Guld oc Sølff forklaris oc purgeris i ild.

Huad er det hand siger/ Da skulde de føre Herren Madoffer i retferdighed?

Hand vil saa meget sige. Christus skal formedelst sin tilkommelse/oprette det forfaldne Prestedomme oc føre det til sit rette brug igen/hand skal vduæle sig saadanne Prester oc Leuiter/som icke skulle mere offre wskellige Creature/Køer oc kalle/icke omgaass met Ceremoniers vduortis praal. Men de skulle offre retferdigheds offer / Som er/it veluilligt hierte/ en bedrøffuit oc sønderknusit Aand/en bekumrit ælendig Samuittighed/oc der til met legeme oc siel/met al krafft oc villie. Oc de skulle vise Folcket ocsaa til det same Offer.

Huilcke ere saadanne Prester oc Leuiter /der Gud skal vduelie?

Det ere alle tro Christne/huilcke Gud viede til Prester oc Leuiter i Daaben/oc saluede dem met den hellig Aand/oc offuerstenckede dem met Christi dyrebar Blod/til at fuldkomme det Prestelige Embedis rete gerninger / Som er/ til at bede for huer andre / til at lære huer andre/oc giffue Gud deris Legeme oc Siel/hierte/sind oc villie/til it leffuende velbehageligt offer/ Roma. xij.

Huad er det Madoffer som skal vere HErren behageligt?

Naar it Menniske spæger sit Legeme i Troen/fordemper syndelig lyst oc begiæring/oc er veluillig oc redebon til baade at bære kaarss it oc dø/Da er hand det rette leffuende/velbehagelige Madoffer. Hans Legeme er det Simle mel oc brødne Brød/ Olien der paa er den hellig Aand / met huilcken hand er saluid i Daaben. Røgelse er hans gantske aandelige leffnet met alle hans gierninger/ som ske i Troen/Som faste/bede/siunge/høre predicken/loffue oc tacke Gud. Det ny Testamente veed aff

intet

intet andet Madoffer. Thi det er wret/at Papister haffue giort Christi Testamente til it Offer. Gud omuende dem/oc giffue dem in ret forstand/Amen.

Marie Renselsis Dag/Euangelium/Luce. II.

DEr hendis Renselsis dage effter Mosi Lou komme/ førde de han nem til Jerusalem/at de skulde der lade hannem komme faar HErren/lige som der oc staar screffuet i HERrens Lou/ Allehonde Mandkiøn/ som først obner Moders liff/ skal kaldis HERren helligt/ Oc at de skulde giffue Offer/effter som sagd er i HERrens Lou/it par Turtel duer eller tho vnge Duer.

Oc see/der vaar it Menniske i Jerusalem / som hed Simeon/oc samme Menniske vaar fromt oc Gudfryctigt/ oc ventede Israels trøst/ oc den hellig Aand vaar i hannem/ Oc hand fick giensuar aff den hellig Aand/at hand skulde icke see døden/før hand finge HERrens Christ at see/ Oc hand kom i Tempelet aff Aandens tilskyndelse: Oc der forelderne førde Barnet Jesum ind i Tempelet/at de skulde giøre for hannem/som man pleyer effter Louen/ da tog hand hannem paa sine arme/oc loffuede Gud/oc sagde HERRE/Lad nu din Tienere fare i fred/ som du haffuer sagd/Thi mine Øyen haffue seet din frelsere/Huilcken du beredde for alle Folck. It liuss til at opliuse Hedninge/oc dit Folck Israel til en herlighed.

Huor

Huor om taler dette Euangelium?

Om renselsens Lou/ oc den forste fødsels Offrelse i Tempelet / Oc om Simeons Prophecie.

Huad siger Louen om Renselse?

Saa staar der screffuet Leuitici xij. Naar en Quinde føder en Søn/ da skal hun sex vgger bliffue hiemme/ hun skal icke røre ved noget helligt/ oc icke komme til Helligdommen/ før hendis renselsis dage faa ende. Men føder hun en Pige/ da skal hun tolff vgger vere hiemme.

Huad finde i vi denne Lou?

Tho stycke/ Huilcke oss synis at vere meget wskickelige oc aldelis wtilbørlige/ Det første/ At en Barselquinde skal regnis at vere wren/ Effterdi Ecteskab er Guds gerning oc skick/ oc det Barn som er fød Guds behagelige Creature. Det andet/ hun skal til sin renselse / oc for det første fødsel/ offre en Ort aff en Gylden/ it Lam/ it par Turtel duer/ eller tho vnge Duer. Oc at vi nu intet skulle tale om Jøderne / da er denne wgudelige meningført ind i Christendommen / at en Barselquinde skulde icke vere et lem i den Christne Kircke/ men vere paa den tid affsk aaren/ oc i Dieffuelens mact. Huor aff der oc er kommen saa gruselige megen misburg oc mislone/ at mand skulde bestèncke dem met viet vand/ giffue dem viet salt/ tende Kyndelmysse liuss / brende hellige Vrter / giøre mange Kaarss i dørre oc vindu/ at Dieffuelen io icke skulde haffue nogen tilgang/ oc komme der ind.

Er det oc da i sandhed saa/ at en Barselquinde er i Dieffuelens mact?

Det er ingenlunde Guds mening/ at en Barselquinde skal vere i Dieffuelens mact/ Thi Gud lagde selff det Kaarss paa Quinden Gene. iij. Huem Gud nu legger kaarsset paa / den haffuer hand ocsaa tilsagd hielpe/ at hand vil hielpe hannem at bære kaarsset. Saa siger oc S. Paulus/ Quinden skal bliffue salig formedelst børn at føde etc. Skulle de nu bliffue salige/ formedelst deris børn de føde til Verden/ huorledis kunde de da vere i Dieffuelens mact? Der faare skulle de Christne forskinde denne falske mening / oc stadelige tro/ at Christnè Barselquinder ere

der ere paa den tid mest i Guds varetect oc beskermelse/ Oc io større deris skrøbelighed er / oc io suarligere de ligge effter deris Børn/ io grandgiffueligere seer Gud til/ oc haffuer sit Øye hoss dem. Oc der som de skillis fra denne Verden/ da dø de i Guds gierning/ oc deris Seel anammis aff de hellige Engle/ Thi de ere det euige liffs Døttere oc Børn.

Hielper icke da Vand/ Salt/ Palmer/ Liuss til at fordriffue Dieffuelen?

Passer Dieffuelen icke paa Harrensk / Spiud / Suerd / oc icke heller paa Jern oc Staal/ som Job siger/ Huad skulde hand da passe paa Vand/ Salt/ Palmer oc Liuss? En sterck stadig tro til Jesum Christum oc hans Guddommelige ord / ere de Vaaben som fordriffue Dieffuelen. Saa ere oc icke Barselquinder vrene faar Gud / men aleniste faar Verden / at de ekon skulle holde deris tid/ oc Mendene skulle vere dem vbeuarede/ effter Guds befaling Leui. xx. Daglig forsøgelse giffuer oc saa til kiende/ at en Barselquinde/ kand neppelige i fem eller sex Vger komme til sin naturlige mact oc styrcke igen. Der findis vel nogle Quinder/ som tolff eller fiorten dage effter Barnet er fød / staa op / oc gaa huort de ville/ men det skeer atter vndertiden der imod/ at de faa de knæger oc sancke saadan siugdom der aff/ at de bliffue der effter liggende it halff Aar paa Sengen/ oc vndertiden foruinde det sent eller aldrig. Der faar skulle Quinder/ den ene den anden til gode/ holde denne tid/ som Maria giorde her veluillige / effterdi det er saa beskicket aff Gud/ tilladet aff naturen / samtycke oc vedtaget aff den Christne Kiercke/ Oc der effter gaa i Kiercke/ oc prise oc tacke Gud for sin naade.

Vaar oc Moisi Lou Jomfru Maria anrørendis?

Aldelis intet. Louen taler om en Quinde/ som vndfick aff en Mand oc fødde/ Men Maria bleff en Jomfru / faar / i/ oc effter fødselen / oc offuer andre Quinders almindelige brug/ vndfick hun aff den hellig Aand / vden Mands beblandelse. Der faare haffuer Moiset ingen ret met denne Jomfru. Hun beuiser her met denne Kiercke gang oc renselse/ hindis store ydmyghed oc kierlighed/ Hun giør lige som andre Quinder/

Hun

Hun gaar ind i Tempelet/hun offer/ sit tilbørlge offer/oc tien andre Quinder der met/Oc hun lærer oss formedelst dette Exempel/at wi offte skulle giøre for Kierligheds skyld/det som vi ellers icke ere plictige til at giøre/oc kand dog ske vden vor Samuittigheds besuaring.

Huad siger Louen om Offerer?

Saa staar der fremdelis/Leuit. xij. Naar hindis renselsis dage ere vde/for Sønnen eller for Dotteren/da skal hun føre it Aar gammelt Lam / til Breudoffer / oc en vng Due eller Turtel due til Syndoffer. Men formaa hindis haand icke it Lam/da skal hun føre tho Turtel duer/eller tho Vnge Duer/ den ene til Brendoffer / den anden til Syndoffer / Saa skal Presten forlige hinde / at hun skal vere rein.

Huad finde vi i denne Lou?

Tho stycke. Først/Huorfaar hun skal giøre offer/som er/ for det første fødsel. Det andet/ Huad offer det skal vere/som er/ it Lam/en Turtel due/eller en vng Due/Eller om hun det icke formaa/tho Turtel duer eller tho vnge Duer.

Huad siger Guds Lou om den første fødsel?

Saa staar der screffuet Exodi xiij. All den første fødsel ibland Menniske oc Queg / skalt du hellige mig/Thi de høre mig til/siger Gud.

Huor faar gaff Gud Jøderne dette Bud?

For tre sager skyld. Først/ at de skulde komme ihu/huorledis hand haffde/der de droge/aff Egypten/ihielslaget alle Førstfødinge / baade iblant Menniske oc Queg. Der nest/at Prester oc Leuiter/skulde haffue deris ophold oc næring der aff/ efftterdi de haffde icke arffuedel i Landet. Den tredie / at det skulde minde oss paa den rette Førstføddis/ vor HErris Jesu Christi offer/huilcken der er den Førstfødde iblant alle/i huis blod wi bliffue reine oc helligede.

Er oc denne Lou Christum anrørendis?

Ney. Christus er en HErre offuer alle Louer/Hand tien oss der met / at hand vil giøre Louen fylløst Som S. Paulus siger Gal. iiij. Christus vaar Louen intet plictig/men wi vaare hende

hende skyldige / Saa trad nu Christus frem i vort sted / oc fuldkommede Louen paa vaare vegne.

Er da Louen afflagd oc til intet giort?

Saa meget Retferdighed er anrørendis / er Louen afflagd oc til intet giort / der faar siger S. Paulus / I ere icke vnder Louen men vnder naade / Det er / I haffue Syndernis forladelse / retferdighed oc salighed / aff naade / oc formedelst Christi fortienste. Men i det / som er Troens lydighed anrørendis / er vi plictige tll at giøre / det som Christne oc Guds børn som mer oc tilbørligt er.

Huad siger dette Euangelion om Simeon?

Saa siger S. Lucas / See / der vaar it Menniske i Jerusalem / hand vaar from oc gudfryctig / oc ventede Israels trøst / oc den hellig Aand vaar i hannem.

Huad kaldis det at vere from oc Gudfryctig?

Det kaldis at were stadig i troen / haffue it trofast oc gudeligt hierte. Thi aleniste troen giør oss fromme / retferdig oc salige. Saa fryčter it trofast Menniske Gud icke met Suenne fryct / men met Børne fryct.

Huor paa forlader troen sig?

Icke paa Louens gerninger / icke paa Menniskelig fortienste / men paa Israels trøst / det er paa Jesum Christum.

Er da det lille Barn Christus Israels trøst?

Icke alleniste Israels / men ocsaa Hedningers / Thi der staar saa screffuet / Hedninge skulle haabe paa dig.

Kiende Joderne hannem oc for den samme hand vaar?

De vaare gantske faa / som trode at hand vaar Israels oc Hedningers trøst / At det vel er vnderligt / offuer alt det som vnderligt er at der fundis saa ibland saa helligt it Folck / der kiende denne naadelige Christi fødsel. Aleniste Simeon oc Hanā gaffue den tid act paa Prophecierne. Christus bleff fød i armod / de Arme besøgte oc kiende hannem / Icke de ypperste Prester / men de arme Hyrder / Icke Phariseer aff Jerusalem / men de Vise aff Østerland. Christus bæris ind i Temlpeet / oc der er ingen aff de ypperste Prester / ingen Scrifftklog / som kiender Christum / Aleniste den gamle Simeon / en fattig Borgere i Jerusalem / loffuede Christum.

Huor-

Huorledis kom Simeon der til/ at hand saa kiende Christum?

Hand haffde en hiertelig/begering oc forlengelse effter verdens Frelsere/Christum/at hand kunde leffue hans tilkommelse. O huor offte ynskede hand i sin Bøn/oc sagde/Naar skal hand komme? Naar skal hand fødis? Monne ieg skulle saa hannem at see? Monne ieg skulle leffue til den tid kommer? Monne hand her skulle finde mig? Monne mine Øyen skulle see hannem? Gud giffue at ieg kunde leffue saa lenge/ oc see Christum met disse Øyen. Dette var hans daglige Bøn. Effterdi hans tro oc forhaabelse/ var nu saa retsindig/ da fick hand giensuar aff den hellig Aand/At hand skulde icke see Døden før hand haffde seet HErrens Christ.

Denne tid bleff hannem vel long/før hand kom til saadan glæde?

Ja visselig / Men hand kom alligeuel paa det sidste til saadan glæde/at hand icke aleniste fick denne Frelsere at see/ men hand bar hannem ocsaa paa sine hender/Oc hans lange forventelse oc forhaabelse/bleff hannem rigelig betalet.

Huorledis kommer hand da til saadan glæde?

Der Foreldrene førde Barnet til Tempelet/at de skulde giøre for hannem/som mand pleyer effter Moisi Lou/da kom Simeon aff den hellig Aands tilskyndelse i Tempelet/tog Barnet i sine arme/kiender hannem for sin HErre oc Frelsere/ynsker hannem lycke oc salighed. Huorledis kunde denne gamle Simeon vederfaris større priss oc ære. Hannem vederfaris saadan ære/at der skede aldrig nogen Keysere/Kong eller Første saadan ære / Thi hand ber saadant it liggende Fæ paa sine Hender/huis lige der er huercken i Himmelen eller paa Jorden/ som er/Verdens frelsere.

Huad giør Simeon i saadan glæde?

Hand tacker Gud oc siunger aff stor glæde/HERRE/ Nu lader du din Tienere fare i fred som du sagde. Thi mine Øyen haffue seet din Frelsere / Huilcken du beredde faar alle Folck/It liuss til at opliusse Hedninge/Oc dit Folck Jsrael til en Herlighed.

Huad giør Simeon i denne Loffsang?

Tre støcke. Først setter hand sin sag ind til Gud/ oc siger/ HErre/ nu lader du din Tiernere fare i fred/ Lige som hand vilde sige/ Nu vil ieg gerne oc glædelige dø/ Nu skal døden vere mig kierkommen/ Jeg haffuer nu bekommet det/ der ieg lenge haffuer begæret. Der nest/ giffuer hand aarsagen til kiende/ huor faar hand vil gierne dø. Thi mine Øyen (siger hand) haffuer seet din Frelsere/ Ja icke aleniste seet/ men ieg bær hannem ocsaa paa mine hender. Huilcken? Verdens frelsere/ som skal offueruinde Dieffuelen/ ihielsla Døden/ forstøre Helffuede/ borttage Synden/ oc hielpe det gantske Menniskelig Slecte. Det tredie er/ At hand giffuer til kiende/ huo denne Frelsere er. Huilcken du beredde (siger hand) faar alle Folckis ansict/ It liuss til at opliusse Hedninge. Lige som hand vilde sige/ Hand er saadan en Frelsere/ huilcken den gantske Verden skal siunge om oc sige/ At hand er Hedningers Liuss/ oc Jsraels prijss oc ære.

Huad er Christus for it liuss?

Jcke it legemligt/ forgengeligt/ omskiffteligt Liuss/ Men it aandeligt/ vforgengeligt/ euigt Liuss/ huilcket der icke kand formørckis aff menniskelig lerdoms taag eller mørcken/ oc icke heller vndertrøckis formeddelst vantroens formørckelse/ effter huilcket Liuss der skal icke følge nogen nat/ men en euig dag.

Huor faar giorde papister it Voxliuss aff dette Liuss?

Lige som de haffde forstand i Schrifften/ saa handle de ocsaa. Aff groff forblindelse vijse de it døt Liuss/ oc lære/ at huo det bær hoss sig/ hand er fri fra Dieffuelen/ Oc føre saa Menniskden fra Christo/ som er det euige Liuss/ til it Voxlius som er it døt Creature. Vi Christne skulde bære Christum i hiertet formeddelst troen/ oc dette troens Liuss skulde skinne formeddelst kierlighedz gierninger/ imod Gud oc alle Menniske/ saa vilde vi vdrette det met it Voxliuss. Lige som vi vaare Christne/ saa haffde vi oc en Christum. It Voxliuss/ it døt Creature/ vaar vor Gud. Oc huo som haffde det største oc smuckeste Liuss hand lod sig tøcke/ at hand vaar den beste Christn. Saa smuck løckis det met menniskens tancker/ lerdom oc Ceremonier.

Vor

Vor HErre Christus / det ewige Liuff/verdis til at tage alt mørcken bort fra sin Menighed/oc at lade off sine Tienere fare her fra i fred/til det ewige liff/Amen.

Paa Marie Bebudelsis Dag/ Epistel aff den Prophete Esaia i det vij. Capittel.

I Disse dage talede HErren til Ahas/oc sagde/Begære it tegen aff HERren din Gud / enten nedre i Helffuede eller der offuen i det høye. Men Ahas sagde. Jeg vil det icke begære/at ieg skal icke friste HErren. Da sagde hand/Nu vel/saa hører i aff Dauids huff. Er det eder for lidet/ at i ere Menniskene fortredelig vden i skulle oc vere min Gud fortredelige? Der faar skal HERren sielff giffue eder it tegen. Seer/ en Jomfru er fructsommelig/oc skal føde en Søn/den skal hun kalde Immanuel/ Hand skal æde Smør oc Honnig/ at hand skal vide at forskiude det onde/ oc at vduele det gode.

Huad giffuer denne Lectie til kiende?

Hun setter it Exempel frem/huorledis Verden pleyer at anamme Guds Ord/Besynderlig naar angist oc nød er paa ferde.

Giff der it Exempel paa?

Der Resin Kongen aff Syrien/oc Peckah Israels Kong/ bebunde sig imod Ahas Juda Kong Vsie Søn / at offuerfalde hannem/ da lod Gud giffue hannem til kiende formedelst Propheten Esaiam. Hand skulde icke frycte/oc hans hierte skulde icke vere mistrøstigt/ for disse tho røgende oc vdslute Brande/Thi HErren vilde til intet giøre deris raad. Men Ahas

var ſaa vgudelig oc vantro / at hand vilde meget heller paa-kalde de Aſſyriers hielp end forlade ſig paa HERREN.

Huad ſiger da Gud der til?

Der hand icke vilde tro hans Ord/ſaa vilde HErren dog icke diſſ mindre (ſom hand er en god barmhertig Gud) forſøge hannem/om hand kunde formeddelſt it tegen/ locke oc ſkynde hannem til/at hand vilde tro/oc forlade ſig paa hannem. Fordi ſiger HERREN formedelſt Propheten til Ahas / Begære it tegen aff HERREN din Gud etc.

Huad ſuarer Ahas der til?

Hand vil pryde oc forſuare ſin tro/oc icke ſynis at foracte den ære/ſom Gud tilbinder hannem/oc ſiger/Jeg vil det icke begære/ at ieg icke ſkal friſte HErren. Der met forarger hand ſin ſag.

Huad kaldis at freſte HErren?

De freſte HErren/ſom icke lade ſig nøye met hans Ord/ oc der offuer eſke eller begær it tegen. Lige ſom Chriſtus ſiger. Denne Horactige ſlect begærer it tegen etc Men at nogen begærer it tegn / naar HERREN det befaler/ſom det ſkede her/ det kaldis icke at friſte HErren.

Huad gior Gud til denne foractelſe?

Effterdi hand baade foracter det Guddommelige løffte/ oc tegn/ der hand kunde hafft trøſt oc beſkickelſen aff/ Da ſiger HERREN/at hand vil giffue Jøderne it tegn. Oc det ſkal vere ſaadant it tegn/ ſom ſkulde for deris vantro ſkyld vere dem aarſage til en ſtor forargelſe oc it ſuart fald.

Huad tegen er det?

Dette tegen er Jeſus Chriſtus / født aff Jomfru Maria vden all Menniſkelig beblandelſe/om huilcken Simeon Propheterede/ at hand ſkulde ſettis til it tegen/ ſom ſkulde imod ſigis aff mange. Saa haffue vi i denne Lectie it viſſ vidniſbyrd. Førſt om Chriſti mandom. Der neſt om Marie Jomfrudom.

Huad er det hand ſiger/ hand ſkal æde ſmør oc hunnig?

Hand vil der met giffue til kiende / at denne Søn ſkal vere ſand Gud oc Menniſke/oc bruge lige den ſame mad/der Menniſkens Børn pleye at bruge/Jmod de Valentinianer oc Manicheer/ſom ſagde eller gaffue faare/at Chriſtus haffde icke it ſant Legeme. Denne Søn Jmmanuel vere loff oc priſſ/ Amen.

Marie

Marie Bebudelsis Dag/Euangelium Luce 1.

I Den siette Maanet bleff Gabriel Engel vdsend aff Gud/til en Stad i Galilea/ kaldis Nazareth/ til en Jomfru / som vaar troloffuet en Mand ved naffn Joseph/aff Dauids huss/oc Jomfruens naffn kaldis Maria. Oc Engelen kom ind til hende oc sagde / Hil vere du Liffsalige/HERREN er met dig/du Velsignede iblant Quinderne.

Oc der hun saa hannem / forferdedis hun offuer hans tale / oc tenckte Huilcken en helsen er det? Oc Engelen sagde til hinde/ Fryct dig icke Maria/ Du haffuer fundet naade hoss Gud/See/ du skalt vndfange i liffuet/oc føde en Søn / hans naffn skalt du kalde JEsus / hand skal bliffue stor/oc kaldis den Høyestis Søn/ Oc Gud HERREN skal giffue hannem Dauids sin Faders Stol/oc hand skal vere en Kong offuer Jacobs Huss euindelig/ Oc der skal icke vere ende paa hans Kongerige. Da sagde Maria til Engelen / Huorledis skal det gaa til/ efferdi ieg veed aff ingen Mand? Engelen suarede/oc sagde til hinde / Den hellig Aand skal komme offuer dig/ oc den Høyestis krafft skal offuerskugge dig/ Der faare skal ocsaa det Hellige / som skal fødis aff dig kaldis Guds Søn. Oc see/ Elizabeth din Frencke / er ocsaa Fructsommelig met en Søn / i hindis alderdom / oc hun gaar nu i den siette Maanet som er i røcte/at hun er vfructsommelig/ Thi hoss Gud er ingen ting vmuelig. Oc Maria sagde/

See/ ieg er HERRENS Tienerinde / mig ske lige som du haffuer sagd. Oc Engelen skildis fra hinde.

Huad holder dette Euangelium off faar?

Dette Euangelium giffuer off/ vor Saligheds begyndelse til kiende/ Som er at Christus Guds Søn anammede mandom/ Oc først huorledis denne Christi mandoms anammelse/ bleff Jomfru Maria forkyndet aff Gud/ formedelst Engelen. Der nest huorledis Engelen berette sit ærende/ oc førde ordene frem. Det tredie/ huorledis Maria skickede sig/ imod dette Engelens Budskab.

Huorledis bescriffuer Euangelisten dette Budskab?

Hand siger saa. J den siette Maanet bleff Gabriel Engel vdsend aff Gud/ til en Stad i Galilea/ Kaldis Nazareth/ til en Jomfru/ som var troloffuet en Mand / kaldis Joseph/ aff Dauids huff oc Jomfruen kaldis Maria.

Huor faar bescriffuer Lucas denne Historie met saa mange Ord oc omstandelser?

Hand giør det icke vden sag. Thi handler mand saa forsynlige oc aluarlige i Verdslige sager/ At mand icke aleniste bescriffuer de Menniske som ere offuer en handel/ men ocsaa tid oc sted / nar oc huor det skeer / mand stadfester der til met/ alting met Breff oc Segel/ at det io skal bliffue en fast handel oc vere troligt/ Huor meget mere/ skulde da Guds høye Maiestat giøre det/ i saa høy oc drabelig en sag/ som er i Christi mandoms anammelse/ paa det/ wi skulde vere visse paa hans Foriettelse/ der hand haffde loffuet oc giort forfædrene. Dar faar scriffuer S. Bernhardus offuer disse Ord/ Lige som der falder intet blad aff it Træ/ intet haar aff Menniskens hoffuet / ingen Sparre paa Jorden / vden Faderens villie / Saa gick der oc visselige intet ord forgeffnis/ aff Luce Euangelistis mund/ men det vdflød altsammen aff den hellig Aand / off til trøst oc en vis forvaring. Der faar giffuer hand først Bebudelsens tid til kiende / Som er / den siette Maanet/ effter den Døberis Johannis vndfangelse / Der nest Engelen/ oc neffner hans Naffn. Det tredie/ Huo der vdsende Engelen/

gelen/som er Gud Fader. Det fierde/Landet Galileam. Det femte Staden Nazareth. Det siette/den Jomfru Mariam/til huilcken Engelen bleff vdsend. Det siuende / den Mand hun var troloffuet / Joseph / aff Dauids slect. Dette altsammen forteller oc vdtrøcker Lucas saa grandgiffuelig oc klarlig/ fordi/ at hand vil bescriffue en sandru oc trolig Histori.

Huad gior Engelen Gabriel i denne Bebudelse?

Hand kommer ind til hende / Hand finder hinde icke at hun løbber om kring paa al gader/oc bimter aff it stræde i it andet / men hiem me i Husset / vden tuil i gudelig Offuelse / hand helser hinde gantske venlige/oc siger/Hil vere du Liffsalige/ du hellige Maria/HErren er met dig/du velsignede/du Høyeloffuede iblant Quinderne.

Er det oc sømeligt/at vi maa bruge denne Helsen?

Denne er den helsen/der de hellige Trefoldighed laad helse Jomfru Maria met/ Der faar skulle / vi icke vere fortrødne til/ at helse hinde ocsaa i saa maade. Hun siunger sielff i Magnificat/ Hand haffuer seet til sin Tienerindis fornedrelse/ See/ her effter skulle nu alle Børns børn/prise mig hellig. Skulle disse ord fuldkommis/da skulle der io vere Menniske/som hinde skulle loffue oc prise. Elizabeth begynte Luce j. Oc sagde/ Salig est du/som trode/ Disligist ocsaa den Quinde Luce xj. Saligt er det Liff som dig bar/oc de Brøst der du dide. Huo vil nu prise hinde salig? Jøder / Tørcker / Hedninge / Øyenskalcke oc falske Christne giøre det io icke/men de bespotte hinde meget mere / Der faar bør oss Christne det at giøre / vi som bekiende Christi Euangelium. Oc fordi haffue de ocsaa vret met at fare/som for stor vijssdom oc hellighed/ icke kunde fordrage/at mand siger Aue Maria.

Aue Maria er io ingen Bøn/ huor faar skal hun da læsis?

Det er vist/at Aue Maria er ingen Bøn/thi vi bede der icke om noget/men det er en Helsen/met huilcken den hellig Trefoldighed lod helse Mariam. Var nu denne Helsen den hellig Trefoldighed behagelig / huor faar skulde vi da foracte hinde?

Kunde vi oc bruge denne Helsen gudelig?

Wi kunde bruge denne Helsen i trende maade. Først/ lære vi der aff vor saligheds begyndelse oc forløsning. Der nest/ see vi huor stor naade Gud beuiste Mariam. Det tredie er. At vi opueckis aff denne Guds naade oc gierning oc foraarsagis til/ ocsaa at bede Gud/ ia hand ocsaa vil dele en gnist met oss/ aff sin Guddommelige naade.

Huad giorde Maria til denne Helsen?

Der hun saa Engelen/ forferdedis hun offuer hans tale/ oc tenckte/ huad det skulde vere for en Helsen? Der skal ingen forundre sig/ at Maria forferdis aff Engelens tilkommelse/ ia meget mere aff Engelens wsedvanlige helsen. Men Engelen trøster hinde/ oc siger/ Frycte dig icke Maria/ du haffuer fundet naade hoss Gud. Lige som hand vilde sige/ at ieg obenbaris dig/ det skeer aff Guddommelig befaling/ Det ieg siger dig/ er it Guddommeligt ærende/ oc her er ingen fare paa ferde/ du haffuer fundet naade hoss Gud/ icke aff fortienste/ men aff Guds godhed oc barmhiertighed. Thi effterdi du haffuer verit ringe oc foractelig i dine Øyen/ da haffuer Gud vdualt dig til en Moder/ oc vil ophøye dig offuer alle Quinder. See/ du skalt vndfange i liffuet/ oc føde en Søn/ hans naffn skalt du kalde Jesus/ hand skal bliffue stor/ oc kaldis den Høyestis Søn/ oc Gud skal giffue hannem Dauids sin Faders Stoel/ oc hand skal vere en Kong offuer Jacobs huss euindelig/ oc der skal icke vere ende paa hans Kongerige/ Her befatter Engelen Gabriel/ paa det neste alle Prophecier som Propheter/ haffuer Propheteret om Christo/ oc besynderlig den Prophetis Esaie.

Huad suaret Maria Engelen?

Hun sagde huorledis skal det da gaa til? Effterdi ieg veed icke aff nogen Mand? Disse ord sigis icke aff nogen vantro/ men aff en stadig tro/ Hun tuiil aldelis intet paa Guds Ord/ At hun skal vorde en Moder/ synis hende icke at vere wtroligt/ Men at hun skal vorde en Moder/ oc bliffue alligeuel en Jomfru/ oc icke aleniste en Moder som andre Quinder/ men Guds Moder/ det synis hende at vere vnderligt oc sielsomt

Thi saadant offuergaar alle Menniskis tancker / skiel oc fornufft / Oc hun haffuer intet Exempel i den gantske Verden / hoss noget Creature / der hun kand holde sig til oc trøste sig med. Lige som hun vilde sige / Jeg troer dine Ord / oc veed at de ere sande / Saa veed ieg oc saa / at Esaias haffuer forkyndet saadant / Skal nu ieg vere den Jomfru / da beder ieg dig / at du vilt sige mig / Huorledis det skal gaa til.

Huad suarede Engelen?

Hand sagde / Den hellig Aand skal komme offuer dig / oc den Høyestis krafft skal offuerskugge dig / Der faare skal oc saa det Hellige / som skal fødis aff dig / kaldis Guds Søn / Lige som hand vilde sige / Denne vndfangelse skal icke vere en menniskelig / men en Guddommelig gerning / Den hellig Aand skal giøre gierningen / hand skal arbeyde i dig / før du fornemmer eller veedst der sielff aff / Hād skal rense dig aff al ond tilbørlighed / oc opfylde dig met alt det himmelske oc Guddommelige gode / naade oc gaffuer / baade i Legeme oc Siel. Der faar skal ocsaa det Hellige / som skal fødis aff dig kaldis Guds Søn. Lige som hand vilde sige / De som fødis aff andre Quinder / effter naturens almindelige løb / de ere Adams Børn / wredens oc forbandelsens Børn / de ere whellige oc høre icke til Guds rige / men til Helffuede oc fordømmelsen / vden saa er / at de fødis paa ny formedelst Daaben. Men din Søn skal vere den velsignede Sæd / huilcken Gud haffuer loffuet oc tilsagd Abraham / Jsaac oc Jacob / huilcken der skal sønderknuse Dieffuelens / Helffuedis Hugorms hoffuet / i huilcken alle Folck paa Jorden skulle velsignis.

Giffuer oc Engelen hende it Tegn?

Ja / hand sagde / See / Elizabeth din Frencke / er ocsaa fructsommelig met en Søn / i hindis alderdom / oc gaar nu i den siette Maanet / hun som er i røcte / at hun er wfructsommelig / Thi hoss Gud er ingen ting wmuelig. Lige som hand vilde sige / Kand Gud giøre en gammel / alderne wfructsommelig Quinde / fructsommelig / da kand hand vel ocsaa bestille det saa / at du kant vndfange en Søn / i dit Jōfrulige liff / oc bliffue en Jomfru i

 fødselen /

fødselen / Der faar skalt du lade dette Exempel opuecke dig/ til at tro mine Ord/Thi det skal visselige vederfaris dig/som ieg haffuer sagd/Thi der er ingen ting vmuelig hoss Gud.

Huad suarede Maria?

Hun sagde/See/Jeg er HErrens Tienerinde/Mig skee/ som du haffuer sagd. Disse ere faa Ord/men der følge Guds store gierninger effter. Lige som hun vilde sige/Alligeuel ieg kand icke begribe/huad Gud vil giøre met mig/saa vil ieg dog tro hans Ord/oc sette det ind til hannem/ Hand er den Almectige Gud/ mig ske effter hans Ord/ Jeg er redebon til at giøre alt det som hand vil/komme sig ekon snart min HErre/oc min Gud/oc fuldkomme sin Guddommelige villie i mig/at de kunde alle forløsis / som sidde i mørcke oc i Dødens skugge/ Mig ske effter dit Ord. Strax Maria talede disse Ord/bleff hun opfyld met den Hellig Aand/vndfick Guds Søn/ Verdens Frelsere. Oc Maria førde til bage igen/ det som Eua haffde fortabt. Oc Faderen bleff her forligt/ met det Menniskelig Slecte/ Her er all wrede nedlag oc forglemt/ all naade oc barmhiertighed / Syndernis forladelse / oc det euige liff/ tilsagd/AMEN.

Paa den hellige Johannis Døbers

Dag/ Epistel aff Esaia Prophete i det xl. Capittel.

TRøster/trøster mit folck/siger eders Gud. Taler venlige met Jerusalem / oc Predicker faar hinde / at hindis Ridderskab haffuer ende. Thi hindis misgierning er forlatt / thi hun anammer dubbelt aff HERrens haand/for alle hindis Synder.

Der er en Predickers røst i ørcken / bereder HERrens Vey/giører vor Gud en slæt Sti paa Marcken/Alle Dale skulle ophøiys/ oc alle bierge oc høye skulle nedtrøckis / oc

huad

huad som er wiefnt / skal bliffue iefnt / oc huad som er wslæt / det skal bliffue slæt. Thi HERrens herlighed skal obenbaris / oc alt Kiød tilsammen skal see / at HERrens mund taler.

Huad lærer denne Lectie oss?

Hun lærer oss huorledis det skal gaa til i Christi Rige / Som er / at hans fangne Folck skal bliffue trøstit / Besynderlig de hannem kiende / forlade sig paa hannem / sette haab til hannem oc ere foractede faar Verden.

Huo skal trøste dem?

Det skulle de hellige Propheter / Apostele / oc deris Efftterkommere / Predickere giøre. Icke formedelst Moisi Lou / huilcken der er en skarp / streng wuenlig Predicken / Men met Christi Euangelio / huilcket der er en venlig oc trøstelig Predicken.

Huor faar siger hand / Taler venlig met Jerusalem?

Hand vil / at Euangelij Predickere icke skulle komme / met Miosi Stentaffler / huilcke der bleffue giffne i suar storm / torden oc liunit / saa / at alle Menniske bleffue forferdede. Men de skulle komme met den venlige naade predicken / som er / met Christi Euangelio / forkynde bedrøffuede hierter oc bekumrede Samuittigheder det same / oc trøste dem der met / lige som vor kiere HErre Christus giorde.

Huad kaldis at tale Venlige?

Intet andet / end saa Predicke / at Menniskens hierte kand fange trøst der aff / oc stillis til frids.

Huad skulle de tale?

At Louens Ridderskab haffuer ende / at Synderne ere oss forlatt formedelst Christum / oc at vi haffue dubbelt aff HErrens haand / det er forladelse aff pine oc skyld.

Naar skede saadant?

Vnder Kong Cyro er saadant tilforn til kiende giffuit. Thi hand / gaff icke aleniste Jøderne / huilcke hand haffde fangne / ledige oc fri / Men hand gaff ocsaa dem tæring oc vnderholdning / som vilde reyse til Jerusalem igen.

Huad

Huad er det hand siger/Der er en robende røst i Orcken?

Huo er den røst?

Alle fire Euangelister/legge det vd paa Johannem Døberen oc Christi forløbere. Men hand er en Figure til alle Predickere/som forkynde Christum.

Huor faar siger hand/En robende røst?

Hand vil at Mand skal icke predicke Guds Ord/søffnactelig oc løslige/men aluarlige. Lige som hand oc siger i det lviij. Capittel. Rob høyt/spar icke/opløfft din røst/som en Basune/oc forkynde mit Folck deris offuertredelse/oc Jacobs Huss deris Synder.

Huad vil hand met de Ord?

Hand vil/at predicken/skal icke vere en bencke predicken/men hun skal ske obenbare faar den meninge Almue/oc stedes driffuis vden affladelse/hun skal vere brendende/krafftig/mectig oc skarp/Som Paulus oc siger/Predicke ordet/hold ved/huad heller det er i ret tid/eller i wtid/straffe/true oc formane met all sactmodighed/oc lerdom.

Huor faar siger hand/J Orcken?

Orcken er Verden/der som baade Jøder oc Hedninge/ere tørre forornede oc wfructsommelige træ. Jøderne ligge i Pharisaisk Hygleri oc forherdelse. Hedninge i Affguderi oc vantro. Der giøris det behoff at predicke.

Huad er det/Bereder HErren Veyen?

Saa meget vil hand sige/Tager aff Veyen vantroens knubbe oc stene/oc alt det som er Christo forhinderligt/besynderlig/det wgudelige Pharisaiske væsen/falsk lerdom oc Guds bespottelse/oc giører Penitentze/paa det Christus met sin naade/kand/vandre oc arbeide i eder.

Huad er det/Giører paa Marcken en slet Vey?

Hand vil saa sige/Gaar offuer side/giffuer rum oc sted/at Christus kand vandre ibland eder/bedrer eders leffnit/giører det saa/at hand kand finde eders hoffmodige fortredelige hierte/ydmyget oc rensit aff alle Synder.

Huad kaldis nu at berede Veyen oc giøre Stien slet?

Det kaldis at giffue Mennisken sin synd tilkiende/lede oc vise hannem til vor HErre Christum/huilcken der alene/giffuer oc sken-

oc skencker oss forgeffuis/formeddelst sit Ord syndernis forladel-
se/retferdighed oc det euige Liff.

Huad er det/At alle dale skulle ophøyes?

Christi Euangelion fornedrer alle Bierge oc Høye/det
er/alle dem som for deris gierninger/ville vere hellige oc from-
me. Oc hand ophøyer Dale/det er/dem som kiende deris synd/
oc haffue deris tilfluct til vor HErre Christum.

Huorfaar siger hand/HErrens herlighed skal obenbaris?

Euangelion obenbarer icke Verdens/oc icke heller kiødsens/
det er/vor egen herlighed/Men aleniste Guds herlighed. Saa
var der oc idel mørcken paa Jorden/Men effter at Johannes
visde paa Christum met sin finger/oc sagde/Seer/det er Guds
Lam/som bær Verdens synder/da bleff det gantske liust oc
klart.

Huor faar/ siger hand/Det talede HErrens mund?

At ingen skal tencke/at Johannis lerdom er optenckt aff
Mennisken/Men huad Propheter oc Johannis predickede oc
forkyndede/det talede HErrens mund.

Huad er det/at hand siger predicke/Alt Kiød er greß eller hø?

Hand vil at Predickere skulle baade predicke Louen oc
Euangelion/forferde Syndere met Louen/oc ydmyge dem
saa/at de kunde faa den aandelige hunger/Oc trøste oc opret-
te igen met Euangelio/de forferdede oc aandelige fattige.

Huor faar kalder hand alt kiød græß eller hø/oc Menniskens herlighed
eller gods/it Blomster paa marcken?

Hand vil der met minde oss paa/vor skrøbelighed oc van-
mectighed/at vi ere arme Syndere/oc formue intet vden
Guds Ords/hielp oc trøst/oc giøre gantske daarlige/at vi sette
vort haab til det/som er kiødeligt oc forgengeligt/oc bygge
paa Menniskens lerdom. Efferdi Propheten Jeremias for-
maledider alle dem/som forlade sig paa kiød.

Oc Christus siger Matthei xv. At det er en forgeffuis
vnyttelig Gudstienste/naar mand lærer Menniskens Bud.
Der imod kalder den første Psalme den salig/som haffuer
løst til HERRENS Lov/oc taler om Guds Bud dag oc
nat. Thi Himmel oc Jord forgaa/men Guds ord/bliffuer
euindelig/Amen.

S. Johan-

S. Johannis Baptiste Dag/

Euangelium/ Luce. 1.

DEr Elizabeths tid kom/ at hun skulde føde. Oc hun
fødde en Søn. Oc hendis Naboer oc Slect hørde/ at
HErren haffde giort stor barmhiertighed met hin-
de/ oc de glædde sig met hinde. Oc det begaff sig paa den ot-
tende dag/ at de komme at omskære Barnet/ oc kallede han-
nem effter hans Fader/ Zacharias Men hans Moder
suarede/ oc sagde/ Ingenlunde/ hand skal hede Johañes. Oc
de sagde til hende/ Der er dog ingen i den Slect/ som saa
kaldis. Oc de nickede at hans Fader/ huorledis hand
vilde lade kalde hannem. Oc hand begærede en Taff-
le/ screff oc sagde/ Hand heder Johannes/ Oc de forun-
drede sig alle Oc strax oplodis hans Mund oc Tunge/
oc hand talede/ oc prisede Gud. Oc der kom en frycte
offuer alle Naboerne. Oc dette som skeet vaar rycte-
dis altsammen/ paa alle de Jødiske bierge/ oc alle de det
hørde/ lagde det paa hiertet/ oc sagde/ Huad meent du/ at
der skal bliffue aff Barnet. Thi HErrens Haand vaar
met hannem. Oc hans Fader Zacharias bleff op-
fylt met den hellig Aand/ spaade/ oc sagde. Loffuit
vere HERREN Israels Gud/ Thi hand haffuer besøct
oc forløsd sit Folck/ Oc hand haffuer opreyst oss Salig-
hedsens Horn/ J sin tieneris Dauids Huss Som hand
talede i fordom tid/ formeddelst sine hellige Propheters
mund. At hand vilde frelse oss fra vore Fiender/ Oc
fra

fra alle deris haand/ som oss hade. Oc beuise vore Fædre Barmhertighed / oc tencke paa sin hellige Pact. Oc paa den Eed hand soer vor Fader Abraham/ At giffue oss. At naar vi vaare forløsde aff vore Fienders haand/ skulde tiene hannem oden redsel vor liffs tid/ J hellighed oc retferdighed/ som hannem er behagelig.

Oc du Barn lille/ skalt kaldis den Høyestis Prophete/ Du skalt gaa frem faar HErren/ oc berede hans vey. Oc at giffue hans Folck Salligheds forstand/ som er i deris Synders forladelse. Formeddelst vor Guds hiertelige barmhiertighed/ ved huilcken Opgangen aff det Høye besøgte oss. At hand skulde skinne faar dem/ som side i mørcke/ oc i Dødens skugge / Oc vise vore Føder paa fredens vey.

Oc Barnet voxte/ oc bleff sterckt i Aanden/ oc vaar i Ørcken indtil hand skulde gaa frem faar Jsraels Folck.

Huor om taler dette Euangelium?

Først/ om Johannis Baptiste fødsel. Der nest/ om hans Omskerelse. Det tredie/ om hans Faders Zacharie Loffsang.

Huordan vaar Johannis fødsel?

Vnderlig / Fordi at baade hans vndfangelse oc Fødsel bleffue forkyndede aff Guds Engel/ Hand bleff afflet oc født aff offuermaade alderne Forældre. Faderen Zacharias bleff Dum for sin vantro skyld / Moderen Elizabeth Propheterede / mange Menniske glæde sig i hans Fødsel / Naboerne forundre sig / Hans Fader siunger en deylig Loffsang/ det løstige Benedictus etc. Johannes bleff vnderlig vndfangen oc fød / Hand leffde vnderlig i Ørcken / i stort affhold / Hans mad vaar Græsshopper oc vilt Honnig / hans Klædebon vaar aff Kameels haar / Oc it Belte aff Leir omkring hans Lender / Hand Predickede Pœnitentze / hand visde Menniskhen den Frelsere Christum met sin finger / oc døbte hannem i Jordan. Hand døde ocsaa vnderlig / Thi hand

bleff

bleff greben / aff Kong Herodes / for Herodias skyld / oc halss huggen i Fengselet. Oc in Summa. Det var altsammen vnderligt / som skede hoss oc met denne Johanne/Thi hand var ocsaa der til vdsend/at hand skulde bære vidnisbyrd om den vnderlige Guds Søn/ Jesu Christo.

Huad haffde Christus Johannis vidnisbyrd behoff? Efterdi hand siger Joh. v. Jeg haffuer it støre vidnisbyrd/end Johannis vidnisbyrd?

Christus haffde for sin egen Persone intet Vidnisbyrd behoff/Men Gud vdsende Johannem for oss arme Menniskes skyld/at hand skulde bere Vidnisbyrd om Christo/Johan. j. Nu tror Verden intet vidne (besynderlige i store drabelige sager) vden den som vidner / haffuer it gaat røcte/ oc er kommen aff gotsl ect / oc haffuer der til met skicket sig erlig oc redlige/i sit leffnet oc i sin omgengelse. Derfaar bescriffuer Lucas saa beskedelige Johannis affkomme/Slect oc Byrd/Fader oc Moder/ oc der til met hans vnderlige vndfangelse/ Fødsel/ Leffnet/oc Død.

Huorledis bescriffuer Lucas Johannis affkomme?

J Herodis Judee Kongis tid/ var en Prest aff Abia skiffte/ ved naffn Zacharias / oc hans Hustru aff Aarons Døtter/ som hed Elizabeth. Oc de vaare baade sammen fromme faar Gud/ oc ginge wstraffelige i alle HErrens Bud oc skickelser / oc de haffde intet Barn Dette er den hellige Johannis fødsels breff/ i huilcket hand priisis paa sine fromme foreldris vegne/at hand vaar født aff Presternis slecte.

Huorledis bescriffuer Lucas Johannis vndfangelse?

Saa siger Lucas. Elizabeth var wfructsommelig/ oc de vaare baade vel alderne/Oc det begaff sig der hand giorde Preste embede faar Gud /i sin Skifftis tid/effter Prestedommens sedvane/ oc det falt hannem til/ at giffue røgelse/da gick hand ind i HERRENS Tempel / Oc all Folckens mangfoldighed / var vden faar oc bad i røgelsens tid. Oc HErrens Engel obenbaredis hannem/ oc stod ved den høyre haand hoss Røgalteret / oc der Zacharias saa hannem / forferdedis hand oc hannem kom en redsel paa. Men Engelen sagde til hannem / frycte dig icke Zacharia / Thi din Bøn er hørt/

oc din

oc din Hustru Elizabeth skal føde dig en Søn / hans naffn skalt du kalde Johannes/oc du skalt haffue glæde oc fryd aff hannem / oc mange skulle glæde sig i hans fødsel/ Oc der hans Embedis tid var vde/ gick hand hiem i sit Huss. Oc effter de dage bleff hans Hustru Elizabeth Fructsommelig / oc skiulte sig fem Maanede/oc sagde/Saa haffuer HERREN giort imod mig/i de dage/der hand saa til mig/at hand skulde tage min blusel fra mig iblant Mennisken.

Huorledis bescriffuer hand hans fødsel?

Hand siger saa. Elizabeths tid kom/ at hun skulde føde/ oc hun fødde en Søn/ Oc hindis Naboer oc Slect hørde/ at HERREN haffde giort stor Barmhiertighed met hinde/oc de glædde sig met hende.

Huorledis bescriffuer hand hans leffnet?

Saa siger Engelen/ Hand skal vere stor faar HErren/Vin oc stercke drick skal hand icke dricke/ oc hand skal opfyldis i Moders liff met den hellig Aand/Oc hand skal omuende mange Børn aff Jsrael til Gud deris HERRE. Oc hand skal gaa frem faar HERREN / i Elie Aand oc krafft/at omuende Fædernis hierter til Børnene/oc de vantro til de Retferdigis snildhed/at beskicke HERREN it berde Folck.

Huorledis bescriffuer hand de vnderlige gierninger som her skede?

Saa siger Lucas. Der Guds Engel haffde bebudet Zacharias/at hans hustru Elizabeth skulde føde hannem en Søn/sagde hand til Engelen/Huor paa skal ieg det kiende/ thi ieg er gammel oc min Hustru er alderne. Engelen suarede oc sagde til hannem / Jeg er Gabriel Engel / som staar faar Gud/oc er vdsend at ieg skal tale met dig/ at ieg skulde forkynde dig saadant. Oc see/Du skalt bliffue Dum/oc icke kunde tale / indtil den dag / at dette skeer / fordi / at du trode icke mine Ord / huilcke der skulle fuldkommis i deris tid / Oc Folcket tøffuede effter Zachariam / oc forundrede dem / at hand tøffuede saa lenge i Tempelet. Oc der hand gick vd/kunde hand icke tale met dem/oc de merckte/at hand haffde seet et Syun i Tempelet / oc hand nickede at dem/oc bleff dum.

Naar bleff Johannes omskaaren?

Den Ottende dag / (siger Lucas) komme de at omskiære Barnet/oc kallede hannem effter hans Fader Zacharias/Men hans Moder suarede oc sagde/Ingenlunde/men hand skal kaldis Johannes.

Huo haffde sagd Moderen/at hand skulde kaldis Johannes?

Hun bleff her en Prophetinde/Guds Engel haffde vel forkyndet Faderen i Tempelet/at hand skulde kaldis Johannes/ Men efferdi hand formeddelst sin vantro/var bleffuen dum/ da kunde hand io icke/giffue sin Hustru Elizabeth det til kiende/ Der faar taler hun her aff den hellig Aaand.

Huad sige Slectinge oc Naboerne der til?

De sagde/Der er io ingen i din Slect/der saa kaldis.

Huad sagde da Faderen der til?

De nickede at hannem/huorledis hand vilde lade kalde hannem. Oc hand begiærede en Taffle/screff oc sagde/Hand kaldis Johannes/Oc de forundrede sig alle/Oc strax obnedis hans Mund oc hans Tunge/oc hand talede oc prijsede Gud. Oc der kom en frøct offuer alle Naboerne/Oc dette som skeet var røctedis altsammen/paa alle de Jødiske Bierge/Oc alle som det hørde/lagde det paa hierte/oc sagde/Huad menter du/ at her skal bliffue aff Barnet? Thi HErrens haand var met hannem. Oc hans Fader Zacharias bleff opfyld met den hellig Aand/ spaade oc sagde. Loffuit vere HErren Israels Gud/ Thi hand haffuer besøgt oc forløst Folck etc.

Huad giør Zacharias i sin Loffsang?

Tre støcke besønderlige. Først giffuer hand til kiende/ at den gode Gud haffuer naadelig / effter lang forwintelse / besøgt sit Folck/oc begønt it Rige i denne Verden/effter sin Guddommelige Toriettelse/som hand haffde giort Fædre oc Propheter. Der nest/giffuer hand til kiende/huor vdi dette Rige staar/ oc huad dette Rigis Kong forarbeyder. Det tredie er/at hand giør oss visse paa dette Rige/ at vi icke skulle tuile der paa/ oc siger/ At denne Kongis forløbere er allrede nerverendis/oc at Kongen skal strax følge paa foden effter hannem.

Huad

Huad siger hand om den Første part aff denne Loffsang?

Hand siger saa/Loffuet vere HErren Israels Gud/ Thi hand haffuer besøgt oc forløst sit Folck/ Oc hand haffuer opreyst Salighedsens Horn. Lige som hand vilde sige/ Gud haffuer en gang effter lang forwintelse/ besøgt sit Folck met Naade/oc begynd it Rige / icke it Verdsligt Rige/men it naadeligt Rige/løckfaligheds oc saligheds Rige.

Huor faar kalder hand dette Rige it Horn?

Fordi / at hand støder ned met Euangelio / som met it Horn/alt det som i Verden setter sig op imod hannem/Dieffuelen/Verden / Kiød oc Blod / naturligt skel oc Menniskeligt gode tøcke oc mening.

Huor faar kalder hand det Salighedsens Horn?

Fordi at Euangelium er Guds krafft/som giør dem alle salige der troer paa. Andre Rige haffue deris Naffn aff stor mact/ rigdom/ Land oc Folck. Dette Rige haffuer naffn aff Salighed / thi det er Retferdigheds oc Saligheds Rige. Andre Rige ere timelige/oc faa ende/Dette Christi Rige er it euigt Rige/Det begyndis her i troen oc naade/oc skal det fuldkommis i euig ære oc herlighed. Oc naar nogen er i dette Rige/da hindrer det hannem icke/om hand end er skrøbelig oc sing/der som hand ekon vil forlade sig paa Gud/oc holde denne Kong faar Øyen/ da skal det ingen nød haffue.

Huor opreysde Gud Christi Rige?

I sin Tieneris Dauids Huss/ Som hand talede i fordoms tid / formeddelst sine hellige Propheters mund.

Huem oprette hand det?

De Trofaste/ baade aff Jøder oc Hedninge.

Huor til? Huad vil hand giøre?

At hand vil frelse oss fra vore Fiender/ oc fra alle deris haand/som oss hade. Oc beuise vore Fædre barmhiertighed oc tencke paa sin hellige Pact. Oc paa den Eed/hand soer vor Fader Abraham/at giffue oss. Det er/Hand vil befri oss fra alle vore Fiender/synlig oc vsynlige.

Huor faar vil hand det giøre?

At vi skulle tiene hannem vden frøct vor liffs tid.

Huorledis ſkal denne tienſt ſkee?

Jcke i Suenne frøct / icke i vduortis optenckte gierninger oc Ceremonier / icke heller i Phariſaiſk retferdighed / men i hellighed oc retferdighed / ſom hannem er behagelig / J Aanden oc i ſandhed / Hand vil haffue hiertet / hand vil icke lade ſig nøye met hygleri / Hand vil enten haffue oſſ aldelis oc altſammen / eller aldelis intet / Hand kand icke fordrage / at vort hierte er atſkild i tho dele / halffdelen til Gud / oc halffdelen til Verden.

Huorledis giør hand oſſ viſſe paa / at Chriſti Rige er neruerendis?

Hand ſiger / at Kongens Chriſti forløbere / hans Søn Johannes er neruerendis / oc hand giffuer hans Embede til kiende / oc ſiger / Oc du Barn lille ſkalt kaldis den Høyeſtis Prophete / Guds rette Bebudere / icke it ſcriffteligt ſend Bud / ſom de andre Propheter / men it mundeligt ſendringe Bud / ſom ſkal viiſe met fingeren / oc obenbare Verden den Kong Chriſtum. Du ſkalt gaa frem faar HErren / oc berede hans vey / det er / Du ſkalt Predicke Louen oc Penitentz / oc fordriffue aff Menniſkens hierter de ſtore groffue Synder / Affguderi / Vantro / oc andre ſaadanne / Oc giffue hans Folck Saligheds forſtand.

Huor vdi ſtaar denne forſtand?

J deris Synders forladelſe.

Hueden kommer denne forladelſe?

Formedelſt vor Guds hiertelige barmhertighed / formedelſt huilcken opgangen aff det Høye beſøgte oſſ / det er / Jeſus Chriſtus Guds Søn. Thi hand kom ned aff Himmelen oc obenbaredis faar Verden.

Huem ſkinde hand faar?

Dem ſom ſide i mørcke oc i dødens ſkugge / oc viſer vore føder paa fredens vey. Thi Chriſtus den rette Hyrde oc Erckebiſcop / vilde giøre en eniſte Faareſti aff Jøder oc Hedninge / oc viiſe alle Menniſkis føder / ſom anamme denne Chriſtum / paa den euige freds vey.

Huor til vaar Johannes den Døbere født?

At hand ſkulde gaa frem faar Chriſto / ſom Morgenſtiernen faar Solen / ſom en Suend faar ſin HErre / ſom en Ven faar

Brudgom-

Brudgommen. Hand skulde vere en retfindig Predickere/som icke alenistemet sit hellige leffnet/men ocsaa met den aluærlighed hand brugede i sit Embede/skulde vere alle Ordens Predickere til it Exempel oc it Spegel/huilcket de skulle efterfølge. Hand predickede icke aleniste Louen oc Penitenze/men hand vijsde ocsaa alle Menniske til Christum/oc sagde/See/ det er Guds Lam/ som bær Verdens Synder.

Huor faar skulde hand kaldis Johannes?

Effterdi hand skulde icke aleniste predicke/den naadige oc liff salige Frelsere Christum/men ocsaa pege paa hannem met sin finger / da var det tilbørligt/at hand skulde kaldis Johannes/det er/naadelig/liff salig/yndelig/ behagelig/at naffn oc tid skulde komme offuer it. Thi den tid var nu neruerendis/at Gud Fader vilde bevise den gantske Verden/naade oc barmhiertighed. Der faar skulde der ocsaa vere løst oc glæde hoss alt det her skede / baade i fødselen oc omskerelsen. Thi der vaare alle Menniske glade/ Foreldre/ Venner / Slectinge/ Naboer/ loffuede oc tackede Gud. Lige skulle vi ocsaa loffue oc tacke Gud/oc bede hannem der til met/at hand ocsaa vil lade oss bliffue delactige i denne naadelige tid / formeddelst Christum forlade oss alle vore Synder/oc giffue oss det euige liff/Amen.

Paa den dag der Maria gick til Elizabeth/

Epistel aff Salomonis høye Sang ij. Capit.

SEe min Ven kommer/oc hopper paa Biergene/oc springer paa Høyene. Min Ven er lige som en Raa/eller en vng Hiort/See/hand staar bag vor veg/oc seer ingennem vinduet oc kiger igennem sprinckelet. Min Ven suarer/oc siger til mig. Stat op min venniste/min deylige oc kom hid/Thi see/Vinteren er fremfaren/regnen gick offuer oc er borte. Blomsterne ere

frem komne i landet. Vaaren er kommen / oc Turtelduen lader sig høre i vort Land. Figentræit haffuer knopper. Vintræne staa i blomster/oc giffue deris luct. Stat op min Venniste oc kom/min deylige kom hid / min Due i stenhullene/i stenreffuer. Betee mig din skickelse/lad mig høre din røst. Thi din røst er sød/oc din skickelse er løstelig.

Huad lærer denne Lectie oss?

Tre stycke. Først/ det Guddommelige Ords snare lob. Der nest/de Christnis kaarss oc pine. Det tredie/ de Christnis trøst vnder kaarssit.

Løbber da Guds Ord?

Den hellig Aaand ligner Guds Ord / ved en springende Hiort oc en Raabuck. Lige som de springe oc hoppe i Skoffuen oc paa Hyeden. Saa springer oc Guds Ord/aff det ene Rige oc Land/ i det andet/ at mand allenegne seer oc hører/at det giør megen fruct ibland Menniske n. Oc om dette lob siger den cxlvij. Psalm. Gud sender sin tale paa Jorden / hans Ord løbber snarlig.

Kaldis da løbe/at predicke?

Saa klager Gud formeddelst Jeremiam i det xxiij. Capitel. Jeg vdsende icke Propheterne/oc de løbe alligevel. Oc S. Paulus pryser Apostlernis lob til de Rømere i det x. Capittel oc siger/ Huor løstige ere Predickernis føder/ som forkynde fred.

Huor løbber Guds Ord?

Det skulle alle Menniske bekiende / at Guds ord oc det hellige Euangelium/ er løbbet aff den øffuerste Sognekircke i Jerusalem/ vd offuer den gandske Verden. Som Esaias siger i det ij. Capittel. Louen skal vdgaa aff Zion/oc HERrens Ord aff Jerusalem.

Løbe Menniskens Ord icke saa?

It Menniskis Ord er it siugt vanmectigt/ia it døt Ord/ der krybber langsomt / lige som en snegel / oc føris der til met kiedsommeligt frem. Men Guds Ord er it løstigt/ snart/ia leffuende oc krafftigt Ord/oc skarpere end it thoægget Sverd/

det trenger sig igennem/oc trøster vnder kaarssit oc modgang/ alle dem som ere i trang oc nød.

Huorledis skicker Gud sig met saadan hielp?

Naar vi ere vnder kaarssit/da skicker Gud sig lige som hand kiende oss icke. Hand seer til huorledis vi ville skicke oc holde oss. Seer hand at kaarssit vil bliffue oss for suart/oc Vandet vil gaa offuer hoffuedet/da er hand icke langt fra oss. Men all den stund der end nu/er Menniskelig hielp oc trøst faar hender/da holder Gud stille. Oc naar Menniskelig oc alle Creaturis hielp er vde/Da begyndis Guds hielp. Der faar kaldis hand/En Nødhielpere.

Er da Gud altid hoss sine Christne?

Saa siger Christus Matthei i det sidste / Seer / Jeg er hoss eder alle dage indtil Verdens ende. Der faar siger hand til sin Brud / til den Siel som troer paa Christum. Stat vp min Venniste/ At ingen skal tencke eller acte/at hand vil forlade hinde vnder kaarssit/ oc tie stille til hindis angist. Ney/alligenel hand staar bag Veggen/oc seer igennem vinduit/oc kiger igennem sprinckelet/Saa taler hand dog met sin kiere Brud/ oc trøster hinde.

Huad er det/at hand siger/Min deylige krone?

Hand vil saa meget sige/Alligeuel at du min venniste/est foractelig faar Verden / saa est du dog mig deylig oc smuck nock/ efftherdi du est prydet met Troen/oc holder dig saa flitelige til mit Ord.

Huor faar siger hand/Vinteren er fremfaren?

Disse ere idel trøstelige Ord / met huilcke Salomon beskriffuer/Christendommens hastige omskifftelse. Thi hand ligner frestelser/kaarss oc modgang ved Vinter oc regen/Oc fred oc glæde/ved Vaar oc Sommer. Lige som hand vilde sige/Alligeuel Vinteren varer lenge / oc den Christelige menighede lider suare frestelser/oc stor forfølgelse/Saa giffuer Gud dog paa det sidste god fred.

Huad skeer i saadan fred?

Blomsterne voxe oc springe vd/De vnge Christne voxe i Guds frøct oc kierlighed. Turtelduen lader sig høre / Euan-

gelium bliffuer predicket/De Christne loffue/prÿse oc tacke Gud for sine velgierninger. Figentræit haffuer knopper/Almuen anammer Guds ord/giør fruct der aff/oc øffue sig i kierligheds gierninger imod huer andre/oc haffue en Christelig omgengelse. Der giffue da de blomstrende Vintræ deris luct/det er/De Christne giffue gode Exempel fra sig/at andre Folck ocsaa efterfølge dem/prÿse oc loffue Gud/lige som Christus lærer/Matthei i det v. Capittel.

Huorledis betaler Gud de Christnis kaarss oc modgang?

Hand kalder at sin Brud/kom min Due i stenhullene oc stenreffuer. Hand ligner den Christelig Kircke ved en Due. Fordi at lige som en Due/er it enfoldigt wskyldigt Creature/vden galde oc vrede. Saa er oc Kircken. Fordi at alligeuel hun end frestis/lider trengsel oc forfølgelse aff den gantske Verden/saa er hun dog taalmodig/lider alting/heffner sig icke sielff/men giffuer Gud heffnen/huilcken der dømmer rettelig.

Huad/om frestelsen bliffuer for meget stor?

Der giffuer da Gud atter en anden trøst/oc siger/at Bruden skal skiule sig i stenhullene oc stenreffuer/det er/i hindis Brudgoms Christi blodige Saar/indtil stormen gaar offuer/der skal hun vere trøg oc vel beuarit fra all wløcke.

Huad er det/at hand siger. Betee mig din skickelse?

Hand giffuer Troens fruct/aff det Guddommelige ord mand haffuer anammet til kiende/lige som hand vilde sige. Ver frimodig min Venniste/min Dotter/bliff i Troen som du haffuer begynt/Holt dig til mit Ord/øffue dig i den Guddommelige Scrifft oc Sandhed/Siung/loffue/ære/prÿse Gud i hans vnderlige gierninger/Tacke hannem for alle sine gode velgierger/Ver din Neste venlig oc behielpelig/Giør imod hannem/lige som du vilt at hand skal giøre imod dig. Vilt du saadant giøre aff hiertet/da er din røst sød/oc behager mig vel/Oc din skickelse er deylig oc løstig/det er/alle dine tancker/Ord oc gierninger/omgengelse oc leffnet ere mig behagelig. Jeg vil ocsaa naadelig anamme Træet/for saadan fruct/det er/Christelige gierningers skyld/oc tage min elskelige Brud til mig/i mit Himmelske Soffuekammer/det er/ind i det euige liff/Amen.

Marie Besøgelsis Dag/Euangelium/Luce 1.

MAria stod op i de dage/ oc gick hasteligepaa Biergene/til Jude Stad/oc kom i Zacharie huss/ oc helsede Elizabeth. Oc det begaff sig/der Elizabeth hørde Marie helsen/ da rørde Barnet sig i hindis liff. Oc Elizabeth bleff opfylt met den hellig Aand/oc robte høyt/ oc sagde/Velsignet est du iblant Quinderne/oc velsignet er din liffs fruct. Oc hueden kommer mig det/at min HErris Moder kommer til mig? See/der ieg hørde din helsen rørde Barnet sig i mit liff met glæde. Oc/ O salig est du/ som trode/Thi det skal fuldkommis/som dig er sagd aff HERREN.

Oc Maria sagde. Min Siel ophøyer HErren/ Oc min Aand glæder sig i Gud min Frelsere. Thi hand haffuer anseet sin ælendige Tienerinde/See/her efter skulle alle Børns børn priise mig salig. Thi hand haffuer giort store ting imod mig/som er mectig/ Oc hans Naffn er helligt. Oc hans barmhiertighed varer vden affladelse stedse oc altid/ Hoss dem som hannem frøcte. Hand bruger mact met sin Arm/ Oc at spreder dem som ere hoffmodige/ i deris hiertis sind Hand støder de Veldige ned aff Stolen/ Oc ophøyer de Elendige. De Hungrige fyle der hand met Got/ Oc lader de Rige tomme. Hand tencker paa Barmhiertighed/ Oc hielper sin Tiener Israel op. Som hand sagde til vore Fædre/ Abraham oc hans Sæd euindelig. Oc Maria bleff hoss hinde ved tre Maanede/der efter foer hun hiem til bage igen.

Huad handler dette Euangelium?

Tre stycke. Først/formeddelst huilcke Menniske Gud Fader obenbarede Christi Mandoms høye gierning/ som er/ formeddelst tho Quinder. Der nest/Marie oc Elizabeths samtale. Det tredie / Det deylige Magnificat Marie Loff sang.

Huilcken er den store gierning/der Gud haffuer giort?

Gud haffuer giort store oc vnderlige gierninger her paa Jorden / men ingen støre oc vnderligere end at Christus anammede mandom. Thi den vdødelige Gud bleff it dødeligt Menniske/Oc Gud forløsde Mennisken formeddelst denne gierning fra Dieffuelens/Dødens/Syndens oc Helffuedis mact/ forligte dem met Faderen oc oplod Himmelen.

Huad Menniske vdualde Gud til denne giernings obenbarelse?

Tho arme enfoldige Quinder/Mariam oc Elizabeth.

Huor faar vdualde hand icke ypperlige/mectige/ rige oc lerde Menniske?

En verdslig viss Mand haffde vden tuil/vdualt de veldigste/rigeste oc Viseste til saadan en gierning / at det kunde hafft en stor anseelse. En anden haffde giffuet sit raad der til/ at mand først skulde giffuet Keyser Augusto/eller Kong Herodes saadant til kiende/at de fremdelis kunde met Keyserlige Breff / oc Kongelig befaling/ obenbaret det faar den gantske Verden. Men Gud er icke saa til sinde/Hand vilde huercken vduele Augustum eller Herodem / huercken ypperste Prester eller Scrifftkloge/til denne gierning/men hand vdualde arme enfoldige Quinder/Jomfru Mariam/oc den alderne Quinde Elizabeth. Oc S. Pauli Ord j. Corinth. j. Ere her fuldkomne. Huad som daarligt er faar Verden/ det vdualde Gud/ at hand vilde beskemme de Vijse.

Huad giøre disse tho Quinder?

De komme til sammen/helse huer andre venlige/tale om Guddommelige sager/om det Menniskelige slectis forløsning. Oc Elizabeth bliffuer i det samme opfyldt met den hellig

Aand/oc kiende Mariam at vere HERRENS Moder. Der til met glæder den Døbere Johannes sig i Moders liff/oc vndfanger sin frelsere met glæde. Saa kand oc icke heller Maria holde sig/at hun io skal bryde vd aff glæde/oc siunge det deylige Magnificat/i stor glæde.

Huorledis kommer Maria til Elizabeth?

Maria stod op/siger Lucas/i de dage/oc gick paa Biergene hastelige oc met skyndelse.

Huor faar gick Hun hastelige?

Der haffde hun tuende orsaager til. Først/haffde hun hørt aff Gabriel Engel/at hindis Frencke Elizabeth var bleffuen fructsommelig/paa gammel allder/Der faar drager hun strax aff sted/oc vil sielff see oc høre Guds vnderlige gerning. Der nest/effterdi Maria var en Jomfru/da burde hinde at skynde sig paa veyen/at hun kunde komme til Folck igien. Det staar en Quindis persone/oc besynderlige en Jomfru/offuermaade vel/at hun er fageferdig/tuctig oc bluferdig/huor hun gaar paa Algader eller alfare veye/at hun icke gaber oc gloer i huer vraa/oc staar faar huer mands dørr/oc holder fadder snack/met alle dem hun møder paa veyen/men hun skal hastelige bestille sit ærende/huort hun haffuer at gaa/oc skynde sig hiem igien.

Mercker mand oc nogen løssactighed/i denne Marie reyse/som vi nu see almindelige/paa piger oc Jomfruer?

Ney/Maria gaar hastelige/helser ingen/hun sladrer met ingen paa veyen/hun gaber icke oc gleor omkring sig/men hun betencker alenîste huorledis hun kand kom̄e til hindis frencke Elizabeth/helse oc ynske hinde løcke oc salighed/oc vere ongen stund hoss hinde oc tiene hinde/Huor met hun giffuer alle fromme Jomfruer oc Quinder it Exempel/at de skulle lige saa giøre/gaa tuctelige oc erlige paa alfare veye oc gader/icke staa oc holde snack hoss huert Hørne/oc sette Landene til rette.

Huorle-

Huorledis gaar det de Quinder oc Piger som icke følge dette Marie Exempel?

De falde almindelige i synd oc laster. Haffde Dina Jacobs dotter / Gen. 34. bleffuet hiemme / der hun spacerede vd til Sichem / at besee landsens Quinder / da haffde hun icke bleffuet beskem met oc beleyen. Haffde Vrie Hustru icke toet sig i almindelige bad / oc ladet see sig aff Kong Dauid / da haffde hun icke bleffuet en Horkone. Der faar siger S. Paulus / Quinder skulle tage vare paa Huset / oc icke stryge longt omkring / De skulle see til Huset. Der faar kalder ocsaa Dauid Psal. lxviij. Quinden / er en hussære oc hussprydelse / icke en veyprydelse eller gadeprydelse. Thi at lige som Skildpadder oc Sneyle / bære deris Huss omkring met dem / huor de gaa / Saa skal oc en Quinde stedse bære Huss sorgen met sig.

Huad giør Maria hoss Elizabeth?

Hun helser hinde venlige / ynsker hinde løcke oc salighed / Det er icke en ringe ting / at de Christne helse huer andre. Thi Christus befalede sine Disciple / Luce x. At huor de ginge ind i noget huss / da skulde de først sige / fred vere i dette huss / Thi det er vist / at naar en from Christne helser oss / da lader Gud tilsige oss sin helsen / ned aff Himelen / formeddelst samme Menniske / oc huo der saa met tacksigelse anammer saadan helsen / som den der vdgaar aff Gud / hannem kand hun visselig icke bekomme ilde / men hun triffuis oc forfremmis hannem til det beste.

Huad suarede Elizabeth?

Lucas siger / Der Elizabeth hørde Marie helsen / da rørde Barnet sig i hindis liff / Dette er det / der Engelen sagde til Zachariam / at Johannes skulde opfyldis met den hellig Aand i Moders liff. Dette er it suart Torden slag imod Giendøbere / Thi at var Johannes bequem til / at anamme den hellig Aand / der hand end nu var i sin Moders liff / huor faar ere icke da ocsaa de vmyndige børn / som allerede ere fødde til Verden / bequemme der til? Oc kunde de anamme den hellig Aand / huor faar da icke ocsaa Daaben / efftterdi Daaben er troens / oc den hellig Aands besegling. Oc Elizabeth bleff opfylt met den hellig

hillig Aand/oc robte høyt oc sagde/Velsignet est du ibland Quinderne/oc velsignet er dit liffs fruct/Oc hueden kommer mig det / at min HERris Moder kommer til mig? See/ der ieg hørde din helsens røst/ da rørde Barnet sig met glæde i mit liff/ Oc/O salig est du/som trode/Thi det skal fuldkommis/som er sagd til dig aff HERREN. Her begyndis Elizabeths oc Marie samtale/Hielp Gud huor stor glæde haffuer der veret/ Huor venlige Ord oc kerlige/skiffte de met huer andre/Huor store iertegen skede der: Skaberen besøger Creaturet/Gud Mennisket/HErren Suenden/ Mesteren Discipelen/HErrens Moder helser Suendens Moder/ Johannes kiender sin HERRE/ før hand seer Himmelen/oc efftterdi Moderne hels huer andre vduortis met Ord/da glæde Børnene sig induortis som de end nu vaare indlucte i Modernis liff.

Huor faar sagde Elizabeth at Maria var HErrens Moder? Hun haffde vden tuil skarpe Øyen?

Hun haffde visselige klare Øyen oc en skarpsyun/hun var opfyld met den hellig Aand / Huor den hellig Aand er Scholemestere/ der er syuet paa det skarpeste hørelsen paa det subtiligste/talen aller mest brennende/gerningen paa det helligste/alle konster oc viißdom paa det høyeste. Hun loffuer icke allenistɛ Mariam offuer alle andre Quinder/for den naade skyld/som Gud haffde vden hindis fortieste delet met hinde/men hun priiser ocsaa høylige hindis liffs fruct/Ja siger hun aff stor ydmighed/Jeg skulde met rette komme til dig oc tiene dig/saa kommer du til mig/oc vilt tiene mig/huor met/haffuer ieg det fortient? O salig est du som trode. Her scriffuer Elizabeth troen det altsammen til / som Marie var vederfaret/lige som Scrifften ocsaa siger om Abraham/Gen. xv. At hand trode/oc det bleff regnet hannem til retferdighed. Thi Christus siger ocsaa Marci ix. At alle ting ere den mulige/som troer.

Skulle vi ocsaa ved denne maade ære/ loffue oc prijse Mariam?

Vilt du rettelige ære Mariam/da skalt du tro lige som hun trode/du skalt leffue/som hun leffde/ set dig hindis gudelighed faar/dog skalt du see vel til/ at du tilforn kommer til Christi rid-

ki vidskab/som her prijsis i Elizabeth/ Thi alligeuel hun end loffuer Mariam høyelige / saa bekiender hun dog / at aleniste Marie liffs fruct/er hindis HErre/oc den rette Sæd/i huilcken alle Folck skulle velsignis/Denne loff formindsker icke Guds ære. Ja naar i saa maade Maria loffuis aff oss oc andre Helgen/ da prijsis Gud oc æris paa det allerhøyeste i sine Helgen/effterdi at alt det gode/ som Helgen haffue giort eller hafft / tilscriffuis hannem / oc icke Helgens gierninger eller fortienste.

Huad suarer Maria til Elizabeths Ord?

Der Elizabeth prijsede Guds vnderlige gierninger oc ertegen saa herlige i Maria/ da bleff Maria optend/oc vdbrød ocsaa met stor brennende glæde/oc sang den herlige Loffsang/det deylige Magnificat.

Huad gior Maria i denne Loffsang?

Hun prijser besynderlige tre Guds dyder oc gierninger/som er/ Guds barmhiertighed/Guds mact/ oc Guds sandhed/ oc giffuer saa Gud tre Titeler oc Naffn/oc kalder hannem den mildigste/veldigste oc sandrueste i sine foriettelser.

Huorledis begønder hun Loffsangen?

Hun siger. Min Siel ophøyer HErren/oc min Aand glæder sig i Gud min Frelsere / Lige som hun vilde sige/Min allerkiereste Elizabeth/Jeg bekiender gandske gierne/huad mig er vederfaret aff Gud / vden all min fortienst oc verdskyld. Min Siel oc Aand/mit liff oc væsen/ia all min krafft/sind/ hierte/ hu oc villie/ begiærer inderlige at loffue Gud / aff stor glæde/saa/at ieg er mig icke sielff mectig/oc kand icke holde mig/at ieg io skal prijse Gud/Jeg vilde gierne at alt det som paa mig er/leffde oc haffde tunger/at alle mine lemmer kunde siunge oc springe/Saa offuernettis meget got / stor naade oc vsigelige gaffuer/finder ieg hoss/ oc i mig. Der faar vil ieg icke aleniste prijse hannem met munden / som Øyenskalcke giøre/ men min Siel skal ophøye hannem/det er/ieg vil prijse hannem met gandske hierte / oc met alle mine kraffter / oc min Aand/

som er

som er oplinst formeddelst Guds Aand / oc er bleffuen it met hannem / skal icke glæde sig i noget andet / end der vdi at hand nu saa rigelige haffuer delt sin naade met mig.

Huorledis prijser Maria Guds barmhiertighed?

Hun siger. Hand haffuer seet til sin Tienerindis fornedrelse / See / her effter skulle alle Børne børn prijse mig hellig / Lige som hun vilde sige / Gud kunde vel fundet en Rigere / deyligere oc mectigere Jomfru / oc hand haffuer alligeuel vent sine Øyen til mig fattige Pige / vdualt mig til en Moder / vden all min fortienste / tancke oc begiæring / Der faar skulle alle Børn børn prijse mig salig / Thi hand haffuer giort store ting imod mig som er mectig / oc hans Naffn er helligt. Jngen ting er hannem vmulig / Hand formaar alting / thi hans Naffn er helligt / ia saa helligt / At der oc icke er noget andet Naffn / i huilcket vi kunde bliffue salige / Oc hans barmhiertighed varer vden affladelse stedes oc altid / hoss dem der hannem frøcte / Thi Dauid siger i den cxlv. Psalm. Gud giør huad som de Gudfrøctige begiære / oc hører deris raab / oc hielper dem.

Huorledis prijser Maria Guds mact?

Hun siger fremdelis. Hand bruger mact met sin arm / oc atspreder dem som er hofferdige i deris hiertis sind. Denne mact beuiser Gud met gierningen / Først atspreder Gud de Hofferdige i deris gode tøcke / oc giør alle deris anslag til intet / Som S. Petrus siger j. Pet. v. Gud imodstaar de Hofferdige / men de ydmyge giffuer hand naade. Der nest støder hand de Veldige aff Stolen / oc ophøyer de fornedrede. Saa bleffue Saul oc Haman nedstørte / der de misbrugede den mact / Gud haff de giffuet dem / oc Dauid oc Mardocheus bleffue ophøyede. Det tredie er / at hand opfylder de Hungrige met got / oc lader de Rige tomme. Saa mettis den Hungrige Lazarus i Abrahe skød / met euig glæde oc salighed / Men den Rige Mand ligger i Helffuede / i euig Ild / oc haffuer icke trøst eller husualelse til euig tid.

Huor pri-

Huor priiser Maria Guds sandhed?

Hun siger fremdelis/Hand tencker paa barmhiertighed/oc hielper sin Tienere Jsrael op/ Som hand sagde til vore Fædre/ Abraham oc hans Sæd euindelig/ Lige som hun vilde sige/Alt huad den naadige Gud/tilsagde Abraham oc hans Sæd/det er fuldkommet i mig/icke aleniste mig/men all Jsrael/det er/alle Christne Mennisfe til gode/icke aff vor fortienste oc verdskyld/men aff Guds milde naade oc barmhiertighed/ Hand tenckte paa sin barmhiertighed/ huilcken hand haffde tilsagd Abraham/Denne foriettelse vilde hand holde/thi hand er en sandru Gud.

Huad skulle vi lære aff dette Euangelio?

Wi Christne skulle helse huer andre/oc ynske huer andre alt got/ vere kierlige fredsommelige oc venlige met huer andre/ leffue i samdrectighed/oc den ene hielpe oc tiene den anden/ huor met oc i huad maade hand kand. Wi skulle ocsaa altid loffue oc priise Gud/oc tacke hannem for sin store naade oc wsigelige velgierninger / Oc der som Gud tilskicker oss Kaarss/ gienuordighed / forfølgelse / modgang oc siugdom / da skulle vi bære det taalmodelige/ stedes haffue en inderlig begiæring oc hiertelig forlengelse/effter det Himmelske gode oc euige liff. Der som vi det ville giøre/da vil Gud dele sit yndist/naade oc barmhertighed met oss her paa Jorden / oc effter dette liff giffue oss euige glæde oc salighed/Amen.

Paa Marie Magdalene Dag/Epistel aff Salamonis Ordsprog aff det sidste Capittel.

HVo som haffuer løcke til en dydelig Quinde/hun er meget mere dyrbar end kaastelige Perler.

Hindis Mands hierte taar forlade sig paa hinde/ oc hannem skal icke fattis Næring/hun giør hannem got oc intet ont/ i alle sine Liffsdage.

Hun

Hun bruger sig met vld oc hør/oc arbeyder gierne met sine Hender.

Hun er lige som it Kiøbmands Skib/ der hinter sin Næring langt borte.

Hun staar op om Natten/oc giffuer sit Huss føde/oc sine tienste Piger mad.

Hun tencker paa en Agger oc kiøber hañem/oc planter en Vingaard aff sine Henders fruct.

Hun om giorder sine Lender fast / oc bestørcker sine arme.

Hun mercker huorledis hindis handel giør gaffn/ hindis løcte vdsløckis icke om natten.

Hun recker sin haand til Rocken/oc hindis fingre tage fat paa tenen.

Hun vdbreder sine Hender til de fattige/oc recker sin haand til de Nødtørfftige.

Hun frøcter sit Huss icke for Sne/thi hnidis gandske Huss haffuer dubbelde Klæder.

Hun giør sig sielff Tapeter/ huit Silcke oc Purper/er hindis Klæder.

Hindis Mand er naffnkundig i Porten / naar hand sider hoss de Eldste i Landet.

Hun giør en Kiortel oc sell hañem/hun giffuer Kremmerne it Belte.

Hindis prydelse er/at hun er renlig oc flitig/oc der effter skal hun lee.

Hun oplader sin mund met Vissdom/oc paa hindis tunge er liffsalig lerdom.

Hun seer vel til huorledis det gaar i hindis Huss/oc hun æder icke sit Brød met ladhed.

Hindis Sønner komme op oc prisse hinde salig / oc hindis Hossbonde roser hinde.

Mange Døtter affle rigdom/men du offuergaar dem alle.

At vere løstig oc deylig er intet/men den Quinde som frøcter HErren/skal mand prisse.

Hun skal rosis aff hindis henders fruct / oc hindis gierning skal loffue hinde i Porten.

Huor om taler denne Lectie?

Om en dydelig Quinde huorledis hun skal vere skicket.

Huad er en dydelig Quinde?

Den som troer oc er Gudfrøctig/haffuer en erlig omgengelse/ oc arbeyder flitelig der paa effter Guds Bud/ at hun kand vere aleniste/sin Hosbonde behagelig/oc regære sit Huss vel.

Huorledis holder en dydelig Quinde sig?

Hun er sin Mand tro i ære/i næring/oc i Huss holdnigen.

Huorledis i ære?

Hun holder sig til sin Hussbonde/staar met hannem i løst oc nød/seer icke effter nogen anden/er vel til freds oc lader sig nøye met den Gud haffuer giffuit hinde/Oc hun skicker det saa/ met sin kierlige oc venlige omgengelse/ at Hosbonden tager flitelige vare paa sit Embede.

Huorledis i næring?

Huad Manden forhuerffuer/holder hun til raade/binder (som Mand pleyer at sige) støcke ved stock/forkommer intet vnøttelige/ruser icke vd/ men hun sparer oc giemer huor som hinde bør/ oc hun kand spare.

Huorledis i Hussholdingne?

Hun arbeyder flitelige/ er omhøgelig for Børn oc Tyunde/oc hielper gierne de Fattige.

Huorle-

Huorledis skicker hun sig met arbeyde ?

Hun gaar om met Vld oc hør/oc arbeyder gierne met sine hender. Vld oc hør giffue meget arbeyde/ at kiemme/ karde/ skette/hegle/spinde oc veffue. Oc saadane arbeyde fordriffuer mange onde tancker/oc Huset forbedris meget der aff. Lige som it Kiøbmands Skyb fører atskillige vare hiem. Saa kand oc en Hussholdig oc Hussraadig Quinde/skaffe meget gaffn i husit met ideligt arbeyde/ at hun planter/kiøber/sell. Der er ingen ting saa ringe i husit / huercken haue / vrtergaard eller anden iord/at en duelig Hussraadig Quinde/kand io bruge det til Husens forbedring/Der som en imod/ forsømmelig/ vdulig Quinde forderffuer oc forkommer alt det i Huset er.

Huorledis i Hussorge for Tyunde ?

Hun er først op om morgenen oc sidst i sengen om afftenen / hun er trøffuen oc fuldru til sin gierning/ hun skiørter sig op/ oc seer vel til i alle vraar/hun tager vare paa sit Huss/forsørger sit Queg/Børn oc Tyunde/oc bestiller det saa/at huer giør det som hannem til falder it sit kald. Oc at hindis Tyunde ere vel kledde oc foruarede for kuld oc frost / at de icke fortære deris løn vnøttelige / oc at de føre it erligt leffnet. Hun seer oc til/at de icke ere en vgudelig/ fortrædelig/skødeløss hob/ som huercken acte Gud eller Menniske/ære eller skendsel.

Huorledis skicker hun sig imod de Arme ?

Lige som hun forskaffer sine Tyunde mad/klæder oc allehande huad som de haffue behoff/ at dem icke fattis noget. Saa lader hun icke fattige/ælendige/FaderløseBørn/Encker/ oc Hussarme Folck/gaa fra sig vden trøst.

Huorledis skicker hun sig imod sig sielff?

Hun pryder sig vduortis effter landsens seduane/oc effter tidsens leylighed/eller som hindis stat vdkreffuer. Men induortis er hun prydet met Vijssdom/met liffsalig lerdom/oc met Guds frøct. Oc in Summa/hun er saa prydet met all dydelighed/at icke aleniste hun sielff/men ocsaa hindis Hosbonde rosis oc prijsis hoss huer mand.

Huad skal endelig hindis løn vere ?

Saadan en Gudtfrøctig Quinde/som haffuer saadan en erlig omgengelse / haffuer icke aleniste det euige Liff/ Men

hun skal ocsaa i dette Liff begaffuis oc prydis met mange gaffuer aff Gud/at hun skal rosis oc prijsis/aff sin Hosbonde/aff sine fromme Børn/oc tro Tunde / ya aff alle Menniske/Alle Menniske skulle tale oc sige alt got om hinde. Gud skal giffue hinde velsignelse legemlige oc aandelige / oc endelige anamme hinde til sit Rige/ ind i det euige Liff/Amen.

Marie Magdalene Dag/Euangelium/Luce vij.

DEr bad en Phariseer Christum/ at hand skulde æde met hannem. Oc hand gick ind i Phariseerens huss/ oc settede sig til bords. Oc see/der var en Quinde i Staden/hun var en Sønderinde / der hun fornam / at hand sad til bords i Phariseerens huss/da bar hun it Glass frem met Salue/oc tradde bag til hans Føder/oc græd/oc begynde at væde hans føder met græd / oc at tørre dem met sit hoffuet Haar/oc hun køste hans Føder/oc saluede dem met Salue.

Men der Phariseeren/som hannem haffde indbedet saa det/talede hand ved sig sielff/oc sagde/Der som denne var en Prophete / da viste hand huo/oc huordan en Quinde denne er/som rører ved hannem/thi hun er en Sønderinde. Jesus suarede/oc sagde til hannem/Simon/ Jeg haffuer noget at sige dig. Da sagde hand/ Mestere/ sig frem. Der haffde en Aagerkarl tho Skyldener/den ene var Fem hundrede Pendinge skyldig/den anden halfftredie sinds tiue. Oc der de icke haffde at betale met/ gaff hand dem det baade til/Sig nu/ huilcken aff dem skal

skal elske hannem mest? Simeon suarede/ oc sagde/ Jeg acter/ den som hand gaff mest til. Da sagde hand til hannem/ Du dømstret.

Oc hand vende sig til Quinden/ oc sagde til Simeon/ Seer du denne Quinde? Jeg kom i dit Huss/ Du haffuer icke giffuet mig Vand til mine Føder/ men denne giorde mine Føder vaade met græd/ oc tiurde dem met hindis Hoffuet haar. Du haffuer ingen køss giffuet mig/ men denne lod icke aff at køsse mine Føder/ siden hun kom hid ind/ Du saluede mit Hoffuet icke met Olie/ men hun saluede mine Føder met salue. Der faar siger ieg dig/ Hinde ere mange Synder forladt/ thi hun elskte meget. Men huilcken som lidet forladis/ hand elsker lidet.

Oc hand sagde til hinde/ Dig ere dine Synder fordladt. Da begynde de som sade til bords met hannem/ oc sagde ved sig sielff/ Huo er denne/ som oc forlader Synder? Da sagde hand til Quinden/ Din Tro haffuer hiulpet dig/ Gack bort met fred.

Huor om taler dette Euangelium?

Om tre Personer/ Om en fattig syndig Quinde. Om Phariseeren. Oc om Christo. Wi haffue i denne Quinde/ it Exempel til en retsindig tro oc en sand Penitentze. J Phariseeren haffue vi en opblest hofferdighed/ oc en falsk tillid til egen fromhed. J Christo haffue vi en vforfalsket vfarffuet kierlighed/ huilcken der/ som en retferdig Dommere/ skieller imellem denne Synderinde oc Phariseer/ oc dømmer retferdelig.

Huad er denne Quinde for en Synderinde?

Vden tuil icke saadan/ at hun haff de løst oc behagelighed til hindis Synder/ Men hun fornemmer/ at hun skicker sig icke rettelig i hindis leffnet/ Der faar begiærer hun raad/ hielp oc trøst aff Christo.

Huor mangfoldige Søndere ere der da?

Treslages. De først ere forherdede forstockede Søndere/ som ere foruende i deris sind/oc acte huercken Gud eller Menniske/ som Pharao/ Judas etc. De andre ere Søndere faar Gud/men faar Verden lade de sig tøcke/at de ere fromme oc hellige/som Phariseer oc Øyenskalcke/om huilcke Christus siger/ Luce. xvj. I ere de/som giøre eder sielff retferdige faar Menniskē/men Gud kiender eders hierter/Thi det som er ypperligt ibland Menniskē/det er en veirstyggelighed faar Gud. De tredie ere Søndere baade faar Gud oc Verden/ men effterdi de bekiende deris Sønder/haffue en mishagelighed der til/oc fortryde dem/ oc bede Gud om naade/da bliffue de retferdige faar Gud / Saadan en Sønderinde var denne Quinde/ Disligest Zacheus oc Røffueren paa Kaarsset.

Huad naffn haffde denne Quinde?

Lucas neffner hinde icke ved naffn / men siger aleniste/ at hun var en Sønderinde/Nogle men er at det var Maria Magdalena / aff huilcken der var siu Dieffle vdfarne / som der staar Luce viij. Men der ligger ingen mact paa/huad hindis Naffn var / det er nock / at vi vide / at Christus kom til Verden / at hand baade vilde hielpe Mend oc Quinder fra deris Sønder.

Huad giør denne Sønderinde?

Der hun fornam / at Jesus sad til bords i Phariseerens Huss/bar hun it Glass met salue/oc gick bag til hans Føder/ oc græd / oc begynde at væde hans Føder met græd/ oc at tørre dem met hindis Hoffuet haar/oc hun køste hans Føder/oc saluede dem met salue.

Huo haffde bedet Christum hiem met sig?

Den Phariseer Simeon.

Haffde da Christus omgengelse met Phariseer?

Christus forsømmede ingen tid/at lære/predicke oc hielpe/ huor leylighed oc aarsage begaff sig / oc der var noget haab til forbedring. Hand søgte icke sin egen nøtte / hand vilde icke heller samtøcke i deris sønd oc laster / men hand arbeydede paa/at hand kunde forsamle de atspredde / vildfarende oc

fortabte

fortabte Faar igen/ oc omuende arme Sønder oc Sønderinder fra deris søndige væsen oc leffnet.

Frøctede icke denne Quinde Phariseeren?

Hun haffde saa stor sorge oc ruelse/ at hun huercken frøctede Hosbonden eller hans Gester/ Hun viste gandske vel/ at hun/ som en obenbare Sønderinde/ icke var saare vel kommen/ oc at hindis tilkommelse/ icke skulde bliffue vstraffet aff Phariseeren/ Oc hun haffuer alligeuel/ saadan kierlighed oc forhaabelse til Christum/ oc der til met saa brennende en tillid/ at hun slaar alting bort aff hindis Øyen/ oc trenger sig dristelig ind til Christum/ som kunde forlade hinde Sønderne/ oc bliffuer icke til bage/ fordi at hand sad til bords/ i saa hederligt it Gestebud.

Huorledis skicker hun sig her hoss Bordet?

Hun græder/ saluer/ toer oc tørrer Christi Føder/ der med giffuer hun til kiende huad tro hun haffuer til hannem. Oc hun vil lære oss met dette hindis Exempel/ huorledis de skulle vere skickede/ som ville hoss Gud bekomme Søndernis forladelse.

Huorledis beuiser hun hindis Tro?

Met kierligheds oc barmhiertigheds gierninger / Thi hun begynder at væde Christi Føder met hindis græd/ oc at tørre dem met hindis Hoffuet haar / oc hun Køste hans Føder oc saluede dem met salue. Dette ere visse Tegen til hindis Penitentze/ tro oc kierlighed.

Huorledis?

Hun haffde først en hiertelig mishagelighed/ til hindis Sønder/ der hun haffde fortørnet Gud met/ Oc hun trenger sig met saadan aluarlighed til Christum/ at hun foracter alle Phariseernis spotzske ord/ oc all deris vrede/ dette er it stort tegen til hindis tro/ lige som Christus ocsaa giffuer hinde vidnisbyrd/ i det hand siger/ Din tro haffuer hiulpet dig/ Der til met er denne tro/ icke aarckeløss eller vden gierninger/ men hun vdbreder sig formeddelst kierlighed. Thi hun effter landsens seduanlighed/ saluer Christi hoffuet met kaasteligt Vand/ oc væder hans Føder/ met græd/ oc tørrer dem met hnidis haar.

Skulle da vi giøre lige saa?

Ville vi bliffue salige/da skulle vi først fortryde vore Sønder aff hiertet/oc tencke til at bedre vort leffnet/Oc der nest tro/at Sønderne skulle forladis oss for Christi skyld. Paa det siste skulle vi ocsaa bevise vor Tro/formeddelst kierligheds oc barmhiertigheds gierninger/oc giffue hinde obenbare til kiende som vi høre oc see paa denne Sønderinde.

Huad er ret Penitentz?

Penitentz er it ret gandske Menniskelige leffnets omuendelse/Som naar it Menniske kiender sine Sønder/seer oc fornemmer at hans leffnet er icke ret/Hand hører der til met Predicken/at Gud icke vil lade nogen sønde gaa vstraffet hen/Oc hand da forferdis for Guds aluarlige vrede oc strenge dom/offuergiffuer Sønden oc bedrer sit leffnet/saa/at hand er nu anderledis til sinde/hand tencker/taler oc giør andet oc anderledis/end hand tilforn tenckte/talde oc giorde.

Finde vi oc saadan Penitentze hoss denne Sønderinde?

Ja/Hindis Oyen/som hun tilforne haffde bruget/til vbluferdig syun/hindis mund til vnøttelige oc løssactige ord/hindis Haar til offuerflødig prydelse/hindis hender/føder oc alle lemmer til Sønd/dem bruger hun nu til Christi tienste/Hun væder Christi Føder met hindis græd/hun tørrer dem met hindis haar/hun køsser dem met hindis mund/Oc saluer dem met dyrebar Salue/Oc hun troer stadelig/at Christus vel kand rense oc løse hinde aff alle hindis Sønder. Lige nu som hun troer/saa vederfaris hinde.

Huad giorde Phariseeren der til?

Hand sagde ved sig sielff/Der som denne var en Prophete/da viste hand/huo oc huordan en Quinde denne er/som rører ved hannem/thi hun er en Sønderinde. Aff disse tancker kunde vi vel mercke/huorledis Oyenskalcke ere til sinde/oc huad Phariseers natur er/som er/at de holde meget aff sig sielff/rose deris egne gierninger oc fortienste/ophøye deris egen retferdighed/foracte oc forsmaar huer mand. Oc denn Hygleri er alle Menniske saa metgiffuet aff Moders liff/Som den Prophete Esaias siger Cap. ix. De ere alle sammen Oyenskalcke oc

Onde/

Onde/oc alle deris munde tale daarlighed. Oc vi kunde icke bliffue fri fra denne brøst oc sugdom/ vden den hellig Aand kommer/ oc giør it nyt Menniske aff den gamle Adam.

Huad suarer Christus til phariseerens tancker?

Hand kunde icke andet/end giffue Phariseeren sit Hygleri til kiende/hand lesde hannem en skarp Text/suarede oc sagde til hannem/Simon/ieg haffuer noget at sige dig. Da sagde hand/Mestere/sig frem/Der haffde en Aagerkarl tho Skyldener/Den ene var Fem hundrede pendinge skyldig/den anden halfftredie sinds tiue/Oc der de haffde icke at betale met/ gaff hand dem det baade til/Sig frem/Huilcken aff dem skal elske hannem mest? Simon suarede oc sagde/Jeg acter/den hand gaff mest til. Da sagde hand til hannem / Du dømst ret. Oc hand vende sig til Quinden/oc sagde til Simon/Seer du denne Quinde? Jeg kom i dit Huss/ du haffuer icke giffuet mig Vand til mine Føder/men denne giorde mine føder vaade met græd/ oc tiurde dem met hindis Hoffuet haar/Du haffuer ingen køss giffuet mig/ men denne lod icke aff at køsse mine føder/ siden hun kom hid ind. Du haffuer icke saluet mit Hoffuet met Olie/men hun saluede mine Føder met Salue.

Huad vil Christus giffue til kiende met disse Ord?

Hand vil der met giffue til kiende/huor faar hand kom til deñe Verdē/som er/for Søndernis skyld. Nu ere vi allesamen Sønder/ vi ere allesamen Gud skyldige/ Ja/huo er paa Jordē/som kand sige/at hand er icke en Søndere/oc at hand er Gud icke skyldig? Den hellige Johannes siger/Der som vi sige/at vi haffue icke Sønde/da forføre vi oss sielff/oc sandhed er icke i oss. Oc S. Paulus siger Rom. iij. De ere allesammen Söndere / oc dem fattis den roess/der de skulde haffue i Gud/oc de bliffue retferdige vden fortienste/aff hans naade etc. Wi vende oss nu huort vi ville/da er vi Gud skyldig. Gud giffue at vi kunde kiende skylden/oc tro/at Gud vil forlade oss skylden/oc der nest/lige som denne Quinde/vere tacknemmelige/begiære naade/oc bede om Søndernis forladelse.

Huad dom siger Christus aff offuer denne Quinde?

Hand sagde til Simon/ Hinde ere mange Sønder forlatt/ thi hun elskte meget / men huilcken som lidet forladis/ hand elsker ocsaa lidet/ Oc til Quinden sagde hand/ Dine Sønder ere dig forlatt.

Huorledis da? Kom denne Quinde til Søndernis forladelse formeddelst Kierlighed?

Jngenlunde. Huorledis kand Menniskens gierning beskaffe Søndernis forladelse / huilcket der hører alene Gud til. Hun fick Søndernis forladelse aff Naade/ for Christi skyld/ huilcken hun forlod sig paa/ Som Christus sielff siger her effter/ Din Tro haffuer hiulpet dig.

Er dette aleniste sagd til denne Quinde?

Giør som denne Quinde giorde/ da skal dig visselige ske lige saa/ Thi Christi Ord/ Dine Sønder ere dig forlatt / høre oss alle til/ oc komme oss allesammen ved/ som troer paa Christum / Lige som vi ocsaa bekiende i vor tro / Jeg troer hellige Menniskis samfund/ Søndernis forladelse/ Christendommen eller den Christne Kircke haffuer altid Søndere/ som Scrifften siger/ Den Retferdige falder siu gange om dagen/ oc staar siu gange op igien/ Saa skulle vi ocsaa stedes bede/ Forlad oss vor skyld etc. Effterdi vi nu vden affladelse Sønde/ da skulle vi ocsaa vden affladelse søge oc hinte Søndernis forladelse / i Christendommen/ i disse Christi Ord.

Huad sagde Phariseerne som sade met til Bords/ til denne Affløssning?

De sagde ved sig sielff / Huo er denne/ som ocsaa forlader Sønderne?

Huad suarede Christus?

Hand sagde til Quinden/ Din tro haffuer hiulpet dig/ gack bort met fred/ Lige som hand vilde sige/ J forundre oc forarge eder der paa/ at ieg er denne arme Quinde saa venlig/ Nu skulle i vide/ at ieg icke aleniste vil anamme hinde/ men ocsaa giøre hinde bedre oc frommere/ end i ere/ Thi hun troer mig/ Effterdi da hun saa troer mig/ da vil ieg forlade hinde alle hindis Sønder/ Jeg vil der til met saa hielpe hinde til hindis Sāuittigheds fred/ at hun skal haffue fred i Gud. oc aldrig bliffue forklaget for hindis Sønders skyld.

Huorledis behage disse Christi Ord Phariseerne?

De var icke vel til freds der met/dog passede de der icke meget paa/Oyenskalcke var de/ Oyenskalcke bliffue de. Lige som alle Menniske ere aff deris nature/naar de icke formeddelst Guds Aand / bliffue førd fra hygleri til sandhed.

Huad bemercker denne Histori?

Phariseeren betegner Jøderne/Quinden Hedninge/Jøderne bade Christum hiem til sig/oc forlengdis mange Aar effter hans tilkommelse / Der hand kom foractede de hannem. Hedninge anammede Christum/strax de kiende Guds godhed oc barmhiertighed. Christi føder ere Euangelij Predickere/Thi løbe / kaldis i Scrifften at predicke / Vi skulle giøre Føderne vaade met græd/ oc tørre dem met haaret/køsse dem met munden/oc salue dem met Salue/Det er/Vi skulle i alle det Guddommelige Ordis predicken / hiertelige begræde vore Synder/bekiende dem faar Gud / oc bede om naade/vi skulle besørge Ordsens Tienere/ de arme Christne met Legemlig nødtørfftighed/vere venlige met huer andre/styrcke oc trøste huer andre i nød oc modgang / oc den ene formane den anden til taalmodighed/besønderlige de som predicke oss Guds Ord/oc det hellige Euangelium. Men det salige Euangelium er paa det neste formørcket / den hiertelige grædis oc Penitentzis Kiede/ er vdtiurt / Den broderlige samfund oc metdelelse/er foruent til gierighed oc egen nøtte/fredsens køss til trette oc vsamdrectighed/Trøstens Salue til idel besuigelse oc affgunst/ oc alting er forderffuet.

Huad er Summa aff dette Euangelio?

Wi haffue i denne Synderinde it besønderlig naadsens Spegel/en stadig tro til Gud/en hiertelig kierlighed til Christum / en stor ydmyghed oc fornedrelse imod hinde sielff/Syndernis hiertelige suck oc bekiendelse/en veluillige oc redebon Gudstienste/retsindige gode gierninger/huilcke der gaa aff hiertet/ oc bære klarlige vidnisbyrd om hindis tro/ Der følger da ocsaa Guds vndist/Naade oc Barmhiertighed/Syndernis forladelse oc det euige Liff/Amen.

Paa S. Laurentij den hellige Martirers Dag/Epistel ij. Corinth. ix.

HUO som sparlige saaer/hand skal oc sparlige høste/ Oc huo som saaer i velsignelse/hand skal oc høste i velsignelse/Huer effter sine Vilkaar/icke met wuillighed eller aff tuang/Thi Gud elsker en glad Giffuere.

Oc Gud kand giøre/at allehande naade skal vere rigelige iblant eder/at i skulle haffue offuerflødelige nock i alle ting/oc vere rige til allehande gode gierninger/lige som der staar screffuit/Hand vdspredde oc gaff de fattige/hans retferdighed bliffuer til euig tid (Men den som giffuer Sæmanden Sæd/hand skal io ocsaa giffue Brød til at æde/oc hand skal formere eder Sæd/oc lade eder retfergigheds fruct voxe) at i skulle vere rige i alle ting/met all enfoldighed/huilcken der giør Gud tacksigelse formeddelst oss.

Huad lærer denne Epistel oss?

Tre støcke. Først/prijser den dem/som giffue almisse. Der nest giffuer den til kiende Huorledis Mand skal giffue almisse. Det tredie/betaling for saadan tienste.

Huad siger Paulus om almisse at giffue?

Hand ligner hinde ved sæd/der mand saaer i en agger. Fordi at lige som sæd kastis i en agger/oc er til at see/lige som det var spilt oc forgeffuis/saa er det oc met almisse/Fordi at naar du giffuer hinde aff haanden/da synnis dig/at dit gods formindskis det met. Men naar Høsten kommer/da skalt du anamme det igien met stor vindinge.

Naar er Høsten?

Høsten er icke aleniste det tilkommende Liff/men ocsaa/den tid i dette timelige Liff. Thi Gud vil icke aleniste betale sine

tro Christus velgierninger i det andet Liff/men ocsaa i denne Verden/Som Christus siger Marci i det x. Cap.

Huorledis skal mand giffue almisse?

Effter som huer befinder i sit hierte/at hand haffuer løst til/icke sørgelige/men aff it frimodigt hierte/Thi Gud vil icke anamme nogen vuillig oc tuingd Guds tienste/At giffue almisse/kaldis at giffue Gud it offer. Nu er Gud intet offer tacknemeligt/ vden det som gaar aff it veluilligt frimodigt hierte.

Huor faar siger hand? Gud elsker en glad Giffuere?

At hand der met vil giffue til kiende/at det er Gud icke behageligt/naar mand giffuer met en ond fortredelig villie. Der faar vil hand oc icke bind e oss saadant som en Tirann/oc tuinge eller nøde oss der til/Men hand begiærer som en venlig Fader/saadan lydighed oc friuillig tienste.

Huad nøtte skulle de glade Giffuere haffue?

Tuende hande nøtte. Først skulle de i dette Liff/baade haffue nock for sig sielff/ oc at hielpe andre met. Der nest skal deris retferdighed bliffue euindelig/ for den milde almisse de giøre/aff it veluilligt hierte/at Gud/vil saa betale dem baade til Liff oc Siel/lige som den cxij. Psalme siger/Hand vdspreder oc giffuer de Fattige/Hans retferdighed bliffuer euindelig. Lige som ocsaa S. Laurentius vddelede Kirckens liggende Fæ til de Fattige/oc bleff fordi grebben oc aff liffuit/oc fick den euige Retferdighed oc Salighed i Christo. Der til hielpe oss ocsaa Gud/Amen.

S. Laurentij Dag/en Predicken/om Diakoner oc de Armis Forstandere.

Huad kand der rettelige sigis om Diakoner oc Menigheds Tienere?

Tre støcke Det første/huad deris Embede var i den første Kircke. Det andet/ Huorledis de skulle skicke sig i denne tid/som besørge de Armis Hospitaler oc Siugestuer. Det tredie/ Huor aff had oc affuind kommer/i Siuge stuer oc Hospitaelr.

Huad

Huad er en Diakon?

Diaconus eller en Diakon er Kirckens Tienere/som er vdualt oc kaldet aff Meningheden/til at vere arme Christnis Forstandere oc forsporge dem/som ere/Viduer/Faderløse oc ælendige Børn/ oc Hussarme Menniske / baade met Aandelig oc Legemlig tienste. Saadan en Diakon var S. Staffen Act. vj. oc de andre sex. Item Laurentius oc andre flere.

Huad var en Diakons eller Forstanderis Embede i den Første Kircke?

Christendommen eller den Christne Kircke/var i begyndelsen vdi Apostlernis tid/it ret Hospital/der de Christen bare deris gods tilsammen / oc forsamlede it almindeligt liggende Fæ / oc vilde intet haffue som skulde vere besønderlige deris eget/men de Ode oc drucke tilsammen met huer andre/i almindelighed / Som den Bog om Apostlernis gierninger / klarlig giffuer tilkiende i det iiij oc v. Capit. Til at bestille denne nødtørfftighed/oc vdrette denne tienste/met Bordene at forsørge/ bleffue der vduald siu fromme Mend aff de tolff Apostele/iblant huilcke Stephanus ocsaa var. Denne skick varede icke lenge/Thi der kom strax forfølgelse paa de Christne/oc Disciplene bleffue at spredde i de Lande/Judea oc Sammaria/vden Apostlene.

Skulle vi ocsaa begynde saadan en Almindelighed?

At begynde oc oprette saadan Almindelighed/giørs icke behoff/icke haffue vi der heller befaling paa / Men saa meget skulle vi giøre/at vi for fattige nøtørfftige Menniske/Viduer/ Faderløse ælendige Børn / skrøbelige / siuge / hussarme Menniske/skulle haffue en almindelige Kiste/ i huilcken der skal forsamlis en almindelig hielp / i saa maade/at huer from Christen skal hver hellig oc høytidelig dag/legge en huid eller skilling paa Tafflen (effter som hans formue er til) oc i sit Testamente/beskicke en Almisse tiil Guds almindelige Kiste.

Kand saadant skee/at vi skulle icke haffue skade der aff/paa vor næring oc biering?

Wi kunde giøre det rigelige vden all vor skade / ia met vor store fordeel / oss til nøtte oc gaffn / met vor Samuittigheds fred

fred oc glæde/ saa / at vi aldri skulde formercke nogen skade der aff/ men visselige befinde Guds velsignelse/ løcke oc Salighed/ triffuelse oc forfremmelse/ i all vor gierning/ handel oc bedrifft.

Giff vdnisbyrd aff Scrifften:

Saa siger Gud Deut. xv. Naar nogen aff dine Brødre er fattig/ da skalt du icke forherde dit hierte/ eller tillucke din haand/ men du skalt lade din haand op for hannem / oc giffue hannem gierne/ oc lade dit hierte icke fortryde/ at du giffue hannem / Thi HErren din Gud skal for den skyld velsigne dig/ i alle dine gierninger/ oc i alt det du tager dig faare. Oc Dauid Psalm xlj. Salig er den som tager sig den nødtørfftige til/ HEren skal frelse hannem i den onde tid. Oc Psalm cxij. Salig er den som er Barmhiertig/ oc lener gierne etc. Hand vdspreder oc giffuer de fattige/ hans retferdighed bliffuer euindelig. Oc Esaie lviij. Bryd dit Brød for den Hungrige/ oc leed de ælendige ind i dit Huss/ Seer du nogen Nøgen / da klæd hannem/ oc vnddrag dig icke fra dit kiød. Da skal dit liuss frembyde som morgen Stiernen / oc din forbedrelse skal snart voxe/ oc din retferdighed skal gaa frem faar dig/ oc HErrens herlighed skal tage dig til sig. Oc Prouerb. xxviij. Huo som giffuer den fattige / hannem skal icke fattis / Men den som vender sine Øyen der fra/ hand skal offuermaade forderffuis. Oc i det xj. Cap. En deler vd/ oc haffuer altid mere/ En anden er karg/ oc bliffuer dog arm. Oc Tobie i det iiij. Cap. Hielp de fattige aff dit gods/ da skal Gud see Naadelig til dig igen/ Huor som du kant/ da hielp de Nødtørfftige/ Haffuer du noget/ da giff rigelig/ Haffuer du lidet/ saa giff dog det lille met it trofast hierte/ Thi du skalt samle en ret Løn i nød/ Thi Almisser frelse fra alle Sønder/ ia ocsaa fra Døden. Oc Christus siger Matth. v. Salig ere de Barmhiertige/ thi de skulle faa Barmhiertighed. Oc Luce xiiij. Naar du giør it Gestebud/ da skalt du binde fattige/ Krøblinge/ Hialte/ Blinde/ da est du salig/ thi de haffue icke at betale dig met/ men det skal betalis dig i de Retferdigis Opstandelse. Oc Luce xvj. Giører eder venner met den vretferdige Mammon/ paa det/ at naar som i nu haffue behoff/ de da skulle anamme eder ind i de euige Bolige etc.

Ere vi oc skyldig oc plictige der til?

S. Paulus siger ij. Corint. xij. at Foreldrene skulle samle liggende Fæ til Børnene/ Lige ere ocsaa de Rige plictige til at hielpe de fattige/ oc at forsamle en hielp eller liggende Fæ/ paa det de Rigis offuerflødighed skal vere de fattigis trøst/ oc de skulle vndsette deris fattigdom/ Som S. Paulus siger/ ij. Corinth. viij.

Er saadan forsamling oc ret oc Christelig?

Denne forsamling er icke ond i sig sielff/ men sagen til saadan forsamling/ giør gerningen enten god eller ond.

Naar er saadan forsamling vret?

Naar meningen er vret.

Giff Exempel?

Jsraels Børn samlede huer dag Man/ Men der nogle giemde oc vilde haffue der noget aff/ i forraad oc til fremstød/ indtil den anden morgen/ da voxte der Orme vdi/ oc det raadnede oc gaff ond luct fra sig. Saadan fremgang haffde ocsaa den rige Mands anslag Luce xij. Der hand haffde forsamlet meget ind i forraad/ til mange aar/ døde hand dog den samme nat. Lige gick det ocsaa mtt Anania/ oc hans hustru Saphira/ der de sloge nogle vnder sig aff de pendinge de haffde sold deris gods faar/ oc bar de andre til Apostlene/ døde de baade aff Braadød/ Act. v. Lige skulle ocsaa end nu paa denne dag/ Aagerpendinge oc det korn som riffuis op oc giemmis til dyr tid gaffnis Aagerkarle/ Kornpuger/ oc andre saadanne gierige Stimpere/ som aldrig kunde fornøyis oc faa nock aff Verden/ Thi Gud giffuer saa sin velsignelse der offuer/ at det forsuinder/ lige som røg atspredis oc fordriffuis aff it sterckt vær/ at ingen ved huor det bliffuer. Der faar siger Salomon Prouer. i det xj. Cap. Huo som samler Korn oc giemer til dyr tid/ hannem bander folcket/ men der kommer velsignelse offuer den/ som det vddeler. Oc S. Bernhardus siger i Hussorgen/ Haffuer du meget korn i dine vere/ da skalt du icke haabis til dyr tid/ Thi at huo som elsker dyr tid/ Hand er de Armis Mandrabere.

Naar skeer forsamlingen rettelige?

Naar meningen er ret oc god.

Giff Exempel der paa?

Joſeph forſamlede meget korn i Egipten/icke til gierighed eller Aaggeruinding/men at hand vilde hielpe det arme nødtørfftige folck / i den tilkommende dyre tid. Lige forſamlede Kong Dauid ocſaa allehande ſom var nøtteligt til Tempelens bøgning/huilcket hans ſøn Salomon ſkulde bøgge. Diſligeſt ſamlede Salomon oc Eſaia/korn oc pendinge i Guds kiſte/at mand der aff ſkulde forſørge Preſter / Leuiter oc arme Menniſke. Lige haffde ocſaa Chriſtus vor frelſere/ſit liggende fæ oc pendinge pung/hoſſ den forrædere Judam/ icke for ſig ſielff/ men for ſine Diſciple oc de Arme. J ſaa maade ſkulle Regentere/ forſamle Forraad oc liggende Fæ til deris vnderdane/ Foreldre til deris Børn/de Rige til de Fattige/ icke til gierighed/men til deris legemlige nødtørfftighed oc timelige næring.

For huilcke Menniſke ere Hoſpitaler oc Siugeſtuer?

For fattige Chriſtne/Icke at mand ſkal anamme der ind vgudelige Menniſke / Skalcke oc Skøger / Landſtrygere oc løſſgengere/klæde oc føde/huſe oc herberge dem/Men huor ſom nogen er aff de fattige vnderdanne oc Naaboer/ Mand eller Quinde / Pige eller Dreng / ſom er kommen i Armod / for allerdom eller ſiugdom ſkyld/oc kunde icke lenger fortiene deris føde met arbeyde/ Diſligeſt Viduer / Faderløſe oc arme ælendige Børn / at mand for Guds ſkyld ſkal anamme dem der ind/ forſørge oc føde dem deris liffs tid.

Huad ſkulle Diakoner/Spittals Meſtere oc de Armis forſtandere / beſønderlige tage vare paa?

De ſkulle icke aleniſte ſee til oc giffue act paa/at de Arme forſørgis paa Legemens vegne/oc faa deris legemlige ophold/ men at de ocſaa faa deris Aandelige føde oc beſpiſis paa Sielens vegne/At Guds Ord oc det hellige Euangelium/bliffuer trolige Predicket faar dem/icke aleniſte i Kircken aff Predicke Stolen/Men efftерdi ſtørſte parten enten ſider der paa it ſted eller ligger paa ſengen/at mand vden affladelſe ſkal holde dem Catechiſmum/ det er/de thi Bud/ Troens Artickle/den daglige Bøn/oc Sacramenternis krafft / faar / Derfaar haffuer

mand ocſaa aff gammel tid/bøgd dem Alteret faar ſengen/at de kunde ligge oc ſee der paa.

Huorledis ſkulle de arme ælendige Menniſke holde ſig?

De Armis forſtandere ſkulle tage vel vare/at de icke leffue i it vgudeligt/vſkickeligt oc forargeligt leffnet/at de icke fordriffue deris tid / ſkammelig oc ſkendelig hoſſ huer andre/ſom vilde vſkiellige Creature/Vlffue oc Biørne/Hugorme oc Baſiliſker/ met kiff oc trette/ had oc affuind / løgen oc beſuigelſe/ ſkends ord oc bagnaſkelſe / men at de effter Guds befaling leffue ſmuck erlige/ſkickelige/tuctelige oc Chriſtelige. At ſaadan en forſamling / ſkal icke mere ſyunis at vere it Jøde huſſ/ Tørckedomme/eller vgudelige Menniſkis boleg/end it Hoſpital eller fromme Chriſtnis Herberge/Thi det ſkicker ſig ingenlunde/oc ſkal icke tilſtedis/at mand i nogen Chriſtelig forſamling/ i Hoſpital eller Siugeſtue(der ſom mand leffuer aff fromme Chriſtnis almiſſe) ſkulde bruge it vchriſteligt/ vtuctigt/ løſſactigt leffnet/fordrage had oc affuind/kiff oc trerte/vrede oc fortredelighed/ſkends ord oc bander.

Huorledis ſkal mand da handle met de vanartige oc fortredelige?

Der ſom nogle aff Dieffuelſens indſkiudelſe/vilde ſkende oc laſte Guds ord oc ſandhed/ foracte Chriſti Euangelium/beſpotte de løſtige Pſalmer oc Loff ſange/ oc aff forgifftig ondſkab oc Papiſteri/roſe oc priſſe Løgenaanden Dieffuelen/oc hans Apoſtele oc Tilhengere/Dem ſkal mand forſkiude/oc ſkille dem fra de fromme/ lige ſom en Hyrde ſkiller Buckene fra Faarene.

Huad om de ſige/At de for rente eller pendinge/ haffue kiøfft deris kaaſt deris liffs tid/oc ville fordi leffue effter deris eget ſind/ oc huercken tuingis til den ene Guds/ tienſte eller den anden.

Dem ſkal mand ſpørge at / om de ere Jøder / Tørkere/ Hedninge eller Chriſtne/ Finder mand da ingen Chriſtelig omgengelſe hoſſ dem/oc ingen forbedring/ da ſkal mand foruiſe dem til Dieffuelen/oc giffue dem deris pendinge igen/Thi ſaadanne Menniſkis pendinge oc gods er forbandet/oc triffuis icke/ia ſaadanne Pendinge fortære ocſaa det andet gods/ſom vi offte ſeer faar øyen/ Der faar ſiger Gud formedelſt Propheten/

Tag

Tag bort det onde som er hoss dig/de som bruger Troldom/ Løgnere/Gudsbespottere/da vil ieg velsigne dig/din Hustru/ dine Børn dit Huss/ din Agger/oc alt det du haffuer.

I saa maade skulde vel alle Hospitaler forfalde oc bliffue til intet?

Det er it almindeligt klagemaal i alle Hispitaler/at ehuor meget der er/da vil det icke recke til oc sla frem/oc der fattis nu i alle vraaer/ som tilforn var offuerflødelig nock.

Huad sag er der til?

Den sag er saa klar/at mand vel kand vide huorledis det gaar til. Nogle Aar tilforn/anammedis der Hussarme Menniske ind i Hospitaler/fromme Christne/huilcke mand kiende/som haffde leffuet deris liff erlig / oc hafft en god omgengelse met huer mand/ Men nu anammis der ind/vden alt forskiel/for sticke pendinge skyld/huer Landstrygere som kommer løbendis/ vgudelige Kroppe/Papister/gamle Messe Prester/falske Christne/som end nu vden aff ladelse bespotte oc foracte Guds Ord/ Saadanne skulde mand skille der fra/lige som en Bonde skiller Affner fra Huede/Thi løgen oc sandhed/Christus oc Bælial/ komme icke offuer it.

Huad/ om nogle vilde bedre sig/oc bliffue fromme?

Vilde der nogle bedre sig/da kunde mand det forsøge/oc fordrage dem nogen stund/indtil mand kunde see/om de vilde haffue en god omgengelse met de andre/oc skicke sig Christelig. Det beste oc trøggeste raad var vel i denne sag/at Spittals mestere oc forstandere skulde paa legge/oc skicke en besønderlig Penitentze/straff oc plict/ oc holde den alffuarlige ved mact/ oc fulddriffue hinde strengelige/som mand tilforn haffuer giort i Kloster/Paa det/at mand skal icke lade saadanne fortredelige/ vanartige/haardnackede/ forgifftige/ affuendsfulde oc hadske Menniske/oc Guds bespottere/aldelis haffue deris egen villie/ oc raade sig sielff/ men lade dem en dag eller to Faste til Vand oc Brød/eller i andre maade legge dem nogen tilbørlig straff paa/Ellers gaar det som det sigis i det almindelige Ordsprog/ Jngen støre kiff oc trette / ingen forgifftigere had oc affuind/ end iblant Muncke/Nunder oc Staadere/ia der kunde icke end to Staadere forligis faar en Dør.

Huor aff kommer ssaadan had oc affuind/i Hospitaler oc Singestuer?

Saadan had oc affuind begyntis / i den første Kircke i Apostlernis tid/der det knur oc bulder kom op iblant de Christne/ for Almissens tilhielpelse oc vddelelse/ Act. v. Denne knur oc bulder/kiff oc trette/had oc affuind / er end nu paa denne dag/oc bliffuer effter oss i Hospitaler oc Singestuer/lige som en metgiffuen rodfest plage/vndertiden imod deris Forstandere/ vndertiden imod deris Predickere/ vndertiden indbørdis ibland dem sielff.

De haffue maa vel skee/aarsage til at knurre?

De haffue aarsage huorledis de ville/saa er det dog vret oc vtilbørligt/ at de for timeligt gods oc for buggens skyld/ skulle knurre oc murre/oc opuecke der til met andre Menniske/ til vtaalmodighed oc gienstridighed / oc giffue saa aarsage til mange Sønder / oc forarge mange Menniske/ Haff de de brøst oc dem fattedis noget/da skulde de giffue saadant tilkiende i himmelighed/oc ydmygelige beklage deris nød.

Ja Forstanderne forbolde dem deris rettighed faar/ oc føde dem ilde?

Det er vret/Thi naar de mene/at de der met ville bespare noget/at de formindske de Armis rettighed / oc i saa maade forsamle til forraad / da fornender Gud deris mening saa / at det gaar altsammen til bage / Oc det almindelige ordsprog fuldkommis / Huad mand paa fremstød sparer for sin mund/ Det æder vel offte Katt oc Hund (Huad mand giemer til natte/det giemer mand til Katte) Thi det er it sant Ord/Huo som tager fra den fattige/ hand tager fra HERren/Huorledis skal nu HERRENS velsignelse vere hoss dem/som tager fra Gud? Hand faar visselige forbandelse for velsignelse/ for timelig Rigdom/euig fattigdom/Som den Rige Mand/Luce xvj. Denne Rige Mand lod her mange Børn effter sig/huilcke der icke alenisté prale/oc leffue huer dag herlig aff deris gods/ men nære sig ocsaa aff de fattigis almisse/ ia bøgge store herlige Pallats oc Huss/ kiøbe meget Jordegods oc stor eyedom / oc komme til stor mact oc herlighed / oc ere de Arme offuer maade vgunstige/ia/der er intet Menniske der de hade oc fortrøcke mer / end arme ælendige Menniske/ Offuer disse same skal der gaa it strenge dom paa den yderste

dag/ naar

dag/naar Gud skal sige/Huad i haffue giort en aff disse mine ringeste Brødre/det giorde i mig sielff.

Huad er Summa aff denne Predicken?

Huo som icke handler trolige/ paa de armis gaffn oc beste/ oc findis at vere en vtro Diakon/ Spittalsmestere oc Forstandere/hannem skal Christus sige om/kaster den lade vnøttige suend hen vdi mørcket/oc giffuer hannem hans deel met Oyenskalcke/der skal vere græd etc. Men den som tien de Arme trolige i dette Embede/oc findis at vere en trofast Diaconus oc Formøndere/oc giffuer de Arme deris rettighed i tilbørlig tid/vaager offuer dem/ oc forskaffer det saa/ at de daglige prjse oc tacke Gud / hand haffuer sit dom met den hellige Stephano oc Laurentio / oc vor HErre Christus skal visselige sige til hannem/ paa den Yderste dag/Ey du fromme trofaste Suend/du haffuer veret trofast i lidet/ ieg vil sette dig offuer meget gods. Gack ind i din HErris glæde/i det euige Liff/ Amen.

Paa S. Michaelis Dag/Epistel aff Johannis obenbaring/ xij. Cap.

OC der begyntis en strid i himmelen/ Michael oc hans Engle stridede imod Dragen/ oc Dragen stridede oc hans Engle/oc de vunde icke/oc deris sted bleff icke mer funden i Himmelen. Oc den store Drage/den gamle Hugrom/som kaldis Dieffuelen oc Satanas/bleff vdkast/huilcken der forfører den gandske Verden/oc hand bleff kast paa Jorden/oc hans Engle bleffue ocsaa kast der hen.

Oc ieg hørde en stor røst/som sagde i Himmelen/Nu hører vor Guds salighed/oc krafft oc Rige/oc mact/hans Christo til/effterdi at den er bortkast/som dem froklagede dag oc nat faar Gud. Oc de offueruunde hannem forme-

delst Lammens blod/ oc ved deris vidnisbyrdis Ord/ oc de elskte icke deris Liff indtil døden. Der faar glæder eder i Himle/ oc de som bo der vdi.

Huad lærer denne Epistel oss?

Tre støcke. Først/ den Christelige Kirckis aandelige strid imod Dieffuelen. Der nest/ de Christnis offueruinding oc seyer. Det tredie/ de hellige Englis Embede.

Huad er Ecclesia/den Christelig forsamling?

Den Christelige Meninghed er icke andet/ end Christi Legeme/ alle Christnis forsamling/ som er forsamlet i Troen/ oc dog legemlig atspred her oc der i Verden/ huis hoffuit Jesus Christus Guds Søn er.

Huad giør den Christelige Meninghed Dieffuelen/ at hand strider der imod?

Hand er Guds oc alle Christnis affsagde Fiende/ vil giøre dem alt ont oc føre dem alle vløcke paa. Hand kand icke lide/ at nogen kommer i det sted/ der hand bleff forstøt aff.

Lockis oc da hans opsæt hannem?

Ney. Naar hand strider imod Kircken/ da bliffuer hand stedes offueruunden. Gud lader hannem vel til en tid haffue fremgang/ Men paa det sidste taber hand/ som Christus siger Johannis xiiij. Denne Verdsens Første kommer/ oc haffuer intet met mig.

Ja/ hand haffuer intet met Christo/ huad haffuer hand da met oss?

Naar Christus offueruinder/ da offueruinder ocsaa hans Mennighed met det same. Fordi at Satanas som oss forklager/ er forskudt oc offueruunden/ det skede icke formedelst vor krafft oc fortienste/ men formedelst Lammens/ det er/ formedelst vor HErris Christi blod. Oc det er vist/ at vi haffue all vor retferdighed/ salighed oc seyer/ aleniste aff vor HERRE Christo/ oc icke aff nogen anden.

Huo staar met den Christelige Meninghed?

De hellige Engle/ Thi det er deris Embede/ at de stedes benaage Kircken/ oc beskerme hinde fra Dieffuelen. Der faar kalder denne Epistel til de Hebreer dem i det j. Capittel. Tienstactige Aander/ som ere vdsend til tienste/ for deris skyld/ der skulle erffue saligheden.

Er icke

Er icke da Gud saa mectig/at hand kand imodstaa Dieffuelen/vden Englenis hielp oc beskermelse:

Ja/det kunde hand vel giøre/men hand vil icke. Hand haffuer det saa skicket/at det ene Creature skal stedes tiene det andet. Lige som vi nu tacke Gud/at hand haffuer giffuit oss Foreldre/ Offuerherrer/ Soel/ Maane/ Stierner/ Korn/ Vin/ Fugle/ Fiske/ oc allehande Diur oc Creature/ at de skulle tiene oss. Saa skulle vi ocsaa tacke Gud/ for hand haffuer giffuit oss de hellige Engle til Patroner oc Beskøttere.

Huor lengt strecker da Englenis beskermelse sig?

Jcke lenger/end som it Menniske vandrer i Guds Veye oc befaling/ elsker oc frøcter Gud. Som den xxxiiij. Psal. siger. HErrens Engel leyrer sig omkring dem/ der hannem frøcte/oc hielper dem vd. Oc den xcj. Psalm. Hand befalede sine Engle om dig/at de skulle vocte dig paa alle dine Veye. Huo som nu vil haffue de hellige Engle til beskøttere/hand skal frøcte Gud/ oc vocte sig fra sønd. Fordi at lige som røg foriager Bier/oc ond Luct Duer/ Saa fordriffuer sønden de hellige Engle/ Naar en Søndere omuender sig/da glæde de sig Luce xv. Men naar Søndere forherdis i sønden da bliffue de bedrøffuede. We nu de Menniske/ som forhindre saadan glæde/ Men salig ere de/som hielpe til at forfremme saadan glæde/De skulle visselig bliffue delactige i saadan glæde/ haffue Guds yndest/ vere visse paa Søndernis forladelse/ hand skal vere dem naadig oc barmhiertig/oc endelig giffue dem det euige Liff/Amen.

En Predicken paa/S. Michaelis Dag/ om de hellige Engle/aff den Epistel til de Hebrer/ i det j. Capittel.

TJl huilcken Engel sagde Gud nogen tid/ Sæt dig hoss min høyre Haand/ indtil ieg legger dine Fiender til en Skammel vnder dine Føder? Ere de icke alle

sammen tienstactige Aander/ vdsende til tienste/ for deris skyld/ som skulle erffue Saligheden?

Huor til skabte Gud Englene?

Først oc offuer alle ting/ til sin egen loff oc tienste/ at de vden affladelse skulle loffue oc prijse Gud/ huilcket de ocsaa giøre. De bleffue effter de onde Englis fald/ saa optende i Guddommelige kierlighed/ at de kunde icke andet/ end loffue/ ære oc prijse Gud/ oc tiene Gud paa det fliteligste/ som Daniel siger. Der nest til vor beskøttelse oc beskermelse/ at de skulle beuare/ beskerme oc tage vare paa oss/ huilcket de ocsaa giøre/ De ere vore voctere oc vectere/ det er deris Embede/ Som der staar til de Hebreer j. Cap. Ere de icke alle tienstactige Aander/ vdsende til tienste/ for deris skyld/ som skulle erffue Saligheden? Saa ere de i deris nature Aander/ men paa deris Embedis vegne Skøtzherrer oc Beskermere.

Huor vdi staar deris Embede?

J fire Støcke.

Huilcket er det Første?

De loffue Gud vden affladelse/ som den Prophete Esaias giffuer tilkiende i det vi. Capittel/ der som hand saa scriffuer/ Jeg saa HErren side paa en høy Stoel/ oc hans Treff ler opfylde Tempelet/ Seraphim stode offuer hannem/ huer haffde sex vinge/ met tho skiulte de deris Ansict/ met tho skiulte de deris Føder/ oc met tho fløge de. Oc den ene robte til den anden/ oc sagde/ Hellig/ Hellig er den HErre Zebaoth/ alle Land ere fuld aff hans ære etc.

Huad vil Gud met dette Syun?

Hand vil der met forferde Jøderne/ fra den falske tillid de haffde til deris gierninger oc fortienste/ Thi de gaffue faar oc sagde/ at Gud bode aleniste hoss dem i deris Tempel/ oc at de vaare aleniste Guds rette Tienere/ som met haand oc mund tiente oc loffuede Gud. Der imod scriffuer her/ den Prophete Esaias/ oc siger/ At hand haffde seet/ at Sømen eller Trefflerne paa Guds klædebon/ opfyllde Tempelet/ saa langt var det fra/ at Gud skulde bo der vdi/ thi det var der alt for lidet til. Der til met haffde Gud vel andre Tienere/ som vaare flitigere i deris

tienstc end Jøderne/ som er/ de hellige Engle/ huilcke der vden
aff ladelse loffue oc priise Gud. De skiule der til met deris An-
sict/oc befrøcte sig at see paa den høye Guds Maiestat/De
rose sig icke aff deris fromhed/som Jøderne/ De siunge icke hel-
ler som Phariseer giøre/vi ere hellige oc fromme/men hellig er
Gud den HErre Zebaoth. De giffue Gud ære. Ja de vskyldige
Aander bekiende sig at vere vrene faar Gud/huilcke dog aldrig
giorde noget ont/ Oc vi arme ælendige Menniske/som ere vnd-
fangne i Sønd/fødde i Sønd/oc icke leffue vden Sønd/naar vi
befinde en liden ringe gierning i oss/der er icke en Bøne verd/da
vide vi icke/huorledis vi skulle prale/rose oc hoffmode oss der aff.

Huilcket er det andet stocke aff deris Embede?

De arbeyde der paa aff deris yderste formue/at der allevegne
kand holdis fred/at Kongerige/Førstedomme/Land oc Folck/
Stæder oc Byer/kunde leffue i enighed oc samdrectighed. Thi
effterdi Satan er saa forgifftig en Ond/oc affuendz fuld Dieff-
uel/at hand huer time tracter oc gaar / icke aleniste effter vort
Liff oc legeme/men vilde ocsaa gierne/at Huss oc Gaard/Agger
oc Eng/Korn oc Vin/Queg oc alt det som hører til timelig
næring/skulde forderffuis oc ødeleggis i grund/Som han nock
gaff til kiende met den hellige Job/ huilcken hand paa en dag/
tog all hans næring oc gods fra/Queg/Børn oc Tyunde/Da
haffuer Gud befalet sine Engle/at de skulle beskerme oss/ oc
holde fred/Ja der som de hellige Engle/ icke aff Guds be-
faling giorde oss bistand / da kunde der ingen fred eller enig-
hed/vere paa Jorden for Dieffuelen/men der skulde vere idel
vfred oc vsamdrectighed/offuer den gandske Verden/fra den
ene ende indtil den anden.

Giff Exempel?

Wi lese i Johannes obenbaring i det xij. Capitel / at
Michael giorde fred i Himmelen / Thi saa scriffuer Johannes/
Der begyntis en strid i Himmelen/Micael oc hans Engle stri-
dede met Dragen/oc Dragen stridede oc hans Engle/oc vunde
icke/deris sted bleff oc icke mere funden i Himmelen/Oc den sto-
re Drage/den gamle Hugorm/som kaldis Dieffuelen oc Sata-
nas bleff vdkast/huilcken der forfører den gandske Verden/oc

hans Engle bleffue ocsaa kaste der hen etc. Lige læse vi ocsaa Danielis i det x. Cap. At hand giorde fred paa Jorden/thi saa siger Engelen til Daniel/ Frøcte dig icke Daniel/thi ieg er kommen for din skyld/men Førsten i Persen Land giorde mig modstand en oc tiue dage/ Oc see/ Michael en aff de ypperste Førster/kom mig til hielp/Da beholt ieg Seyer hoss Kongerne aff Persen etc. Lige nu som Michael haffuer sit besønderlige Embede at tiene Gud met/saa haffue oc de andre Engle huer i sin skick.

Huilcket er det tredie støcke aff deris Embede?

De ønske oc bede/at Gud skal vere oss gunstig/naadig oc barmhiertig. Saa læse vi Zacharie i det j. Cap. Thi HErrens Engel sagde/ HERRE Zebaoth/ Huor lenge vilt du icke forbarme dig offuer Jerusalem oc offuer Juda Stæder/huilcke du haffuer veret vred paa/disse halffierdesinds tiue Aar? Oc Christus siger Luce xv. Der skal vere glæde i Himmelen faar Guds Engle/offuer en Søndere som giør Penitentze. Oc de hellige Engle/beuisde oc gaffue disse try Embede til kiende i den Loffsang/ der de siunge i Christi fødsel/ Ere vere Gud i det høye/oc fred paa Jorden/oc Mennisken en velbehagelighed.

Huilcket er det fierde støcke aff deris Embede?

De beskøtte oc beskerme oss/met all krafft oc mact fra alle vore Fiender.

Huad Fiende haffue vi?

Wi haffue først en farlig Fiende i vort eget kiød/Der nest i den onde Verden/ Tiranner oc Tørckere/ Den tredie er/at vi haffue ocsaa den grumme oc listige Fiende/Dieffuelen.

Er da Gud icke saa mectig/ at hand kand imodstaa Dieffuelen/ Verden oc Tiranner/uden Englenis hielp?

Alligeuel Gud er almectig/ oc haffuer Englenis hielp icke behoff/saa vil hand dog bruge Creature som middel oc redskab / til sine Guddommelige gierninger. J Søndfloden kunde hand vel Odelagd/den gandske Verden met it eniste Ord/men hand vilde icke/Skyer oc Vand skulde det giøre. Lige saa skulde oc Ild oc Suoffel nedsla Sodoma oc Gomorra/ Det røde Haff skulde drugne Pharao oc de Egypter. Presternis Basuner skulde omstøde Jericho Stadsmure. Saa brugede Gud de

Assyrier

Aſſyrier til at ſtraffe Iſrael/Dem Aff Babel til at ſtraffe Iu-
da / Oc de Rommere til Jeruſalems forſtøring. Oc paa denne
dag bruger Gud Tørckere / til at ſtraffe falſke Chriſtne.
Lige nu ſom Gud ſtraffer formedelſt Creature / ſaa vil
hand ocſaa beſkerme oſſ formedelſt Engle. Oc hører fremde-
lis. Gud kunde paa en time omuende alle Menniſke til Troen/
men vden Euangelij predicken / vil hand det icke giøre.
Hand kunde paa en dag giøre alle Piger oc Drenge lerde/
men vden Scholmeſtere vil hand det icke giøre. Hand kunde
ocſaa met it eniſte ord/helbrede oc giøre alle Siuge ſunde oc
karſke/men vden lægedom vil hand det icke giøre. Hand kun-
de ocſaa met braa død ſtraffe alle Miſdedere/men vden Offrig-
heds ſtraff vil hand det icke giøre. Oc in ſumma/ Hand kun-
de huert aar lade korn voxe vden Sæd / men hand vil icke/
Ja hand vil i ſandhed/forarbeyde alle ſine vnderlige ting oc
gierninger/ved middel oc Creaturenis hielp/det er hannem ſaa
behageligt/ oc vi ſkulle ocſaa lade det ſaa vere oſſ behageligt.

Giff Exempel :

Gud førde Loth met Huſtru oc Børn/aff Sodome
forderffuelſe formedelſt Engle / Oc Iſraels Børn ledſagde
hand igennem der røde Haff oc Ørcken / formedelſt ſine En-
gle. Huo forhindrede Balaams forbandelſe offuer Iſrael/
vden Engelen? Huo beſtørckede Gedeon imod de Midiani-
ter/ at hand met tre hundrede Mend / dræbede hundrede oc
tiue tuſinde? alt Engelen. Huo i hielſlo vden faar Jeruſalem i
de Aſſyriers leyr / hundrede frem oc fireſinds tiue tuſinde
Mend? HERRENS Engel. Beuarede icke Guds
Engel Daniel vſkad / i Løuernis graff? Førde icke Gabriel
Engel Jomfru Maria det Budſkab / at hun ſkulde føde
Verdſens frelſere? Bebudede icke Englē Hyørderne Chriſti fød-
ſel? Formanede icke Engelen Joſeph/at hand ſkulde fly fra
Herodes bort i Egypten? Oc at hand ſkulde/der Herodes var
død / Drage hiem igen? Trøſtede icke Engelen Chriſtum
i Vrtergaarden? Obenbaredis icke Englene Quinderne /
effter Chriſti opſtandelſe? Førde icke Engelen Apoſtlene aff
Jødernis fengſel/oc Petrum aff Herodis fengſel? Trøſtede icke
Engelen

Engelen Paulum paa sine reyser til Land oc Vand? Hvo stødte oc størte Dieffuelen met hans Selskab ned aff Himmelen/ vden Engelen Michael? Huo fører vor Bøn frem faar Gud/ vden de hellige Engle? Huo glæder sig offuer Søndere oc Sønderinder/ som giøre Penitentze / vden de hellige Engle? Huo tager vare paa de Christnis Siele/ at de ville føre dem i Abrahams skød / vden de hellige Engle? At den som screff den Epistel til de Hebreer vel maa sige/ At Englene ere allesammen tienstactige Aander / vdsend til tienste / for deris skyld/ som skulle erffue saligheden. Oc Christus siger Matthei xviij. Seer til/ at i icke foracte nogen aff disse/ Thi ieg siger eder/ Deris Engle i Himmelen seer altid min Faders ansict i Himmelen. Lige som hand vilde sige / De haffue en HErre hand kaldis Omnipotens, Almectig/ Der til met haffue de it Spegel/ kaldis Faderens Ansict/ i det samme seer de alt/ huad som er i Himmelen oc paa Jorden.

Huad skulle vi giøre Gud til ære igen/ for saa meget got oc store velgierninger?

Wi skulle forst flitelige vnderuise vore Børn/ i disse Guds velgierninger/ at de for saadanne velgierningers skyld / skulle Gud oc de hellige Engle til ære/ vocte sig fra synd/ Thi Satan hader besønderlige Børn/ oc seer icke gierne at de fødis oc komme til Verden / Der faar forferder hand ocsaa offte fattige siugelige Quinder/ som rede til barsel. Oc naar de ere fødde til Verden/ da legger hand sig effter dem/ saa lenge de leffue/ oc vilde gierne omkomme dem i Vand/ Jld/ oc anden farlighed. Dette altsammen/ skulle de hellige Engle forhindre oc affuerie. Dernest skulle vi ocsaa tacke Gud/ for vor egen Persone/ Thi denne velgierning er vel tack verd. Er det icke alle Christne en stor trøst / som daglige skulle stride/ met saa mange grumme Fiender oc helffuedis Aander/ at de haffue saadanne Patroner oc Skøtzherrer aff Gud/ som legge sig trint omkring dem oc omgiffue dem/ at ingen Fiende kand komme til dem/ ia at de skulle icke støde deris fod paa nogen Steen/ Som den xxxiiij. oc xcj. Psalm. siger.

Huorle-

Huorledis skulle vi beuise Gud saadan tacknemelighed ?

Vi skulle saa sige/O du gode barmhiertige Gud/dig skee loff/ære oc prijss/for alle dine gode gaffuer oc velgierninger/ de du almectige barmhiertige Gud / haffuer giort mig arme Creature / oc besønderlige for denne vsigelig velgerning/ at du haffuer beskicket mig min egen Voctere oc Vectere/som mig skal ledsage/styre oc regære/oc beskøtte oc beskerme fra alt ont. Jeg bekiender at ieg er saa skrøbelig oc vanmectig/ at var der end hundrede tusinde saadanne som ieg er/ saa kunde vi dog icke imodstaa en Dieffuel. Men nn befinder ieg i sandhed/ at ieg/ met disse hellige Englis hielp oc bistand/kand imodstaa alle Helffuedis porte/der faar vere dig loff / ære oc prijss til euig tid sagd/Amen.

Huorledis skulle vi skicke oss imod de hellige Engle ?

Vi kunde intet giøre / der kand vere de hellige Engle mere behageligt/end at vi føre it smuct tuctigt leffnet oc en erlig omgengelse/ i alle Christelige dyder oc met gode seder/ Icke ere hofferdige/gierige / vkyske / hadske oc affuendsfulde/ icke leff-ue i vrede/kifftrette oc vsamdrectighed. Basilius scriffuer off-uer den 34. Psalm. Engelen er hoss huert Menniske som tror/ vden saa er/at hand fordriffuis met Sønd/Thi at lige som røg fordriffuer Bier/oc ond luct Duer/ Saa fordriffuer ocsaa Sønd oc vdyd de hellige Engle fra Menniskēn. Oc Augustinus siger/ Naar Menniskēn beuilliger oc samtøcker i Dieffuelsens indskin-delse/oc bedriffuer Sønd/da viger den gode Engel fra han-nem/Oc hand bedrøffuis der aff at hand skal saa vige bort. Thi at lige som alle Engle i Himmelen glæde sig / offuer en Søndere som giør Penitentze/ Saa bliffue der imod alle Engle bedrøffuede/offuer it forherdet forstocket Menniske. Men naar vore hierter ere retsindige i en stadig tro til Gud / oc i brøderlig vfarnet kierlighed til vor Neste/oc vi dræbe kiødet/oc fordempe Søndelig løste oc begiæring i oss sielff/da ville de hellige Engle gierne vere hoss oss/ vocte oc beskerme oss indtil enden/Oc naar tiden kommer/ at Gud vil kalde oss her fra/tage de vare paa vore Siele/oc skulle føre dem/lige som Lazarus/ bort i Abra-hams skød/ ind i det euige Liff / Amen.

Paa

Paa alle Helgens Dag/Epistel aff Johannis obenbaring i det vij. Capittel.

OC ieg saa en anden Engel opstige/fra Solens opgang/haffde den leffuende Guds Indsegel/oc robte met stor røst til de fire Engle/ som er giffuit/ at skade Jorden oc Haffuit/Oc hand sagde/Skader icke Jorden eller Haffuit/ eller Træer/ før vi faa beseglet vor Guds Tienere i deris pande.

Huad giffuer denne Lectie til kiende?

Tre støcke. Først/ huorledis en eniste god Engel bliffuer sæt/ imod fire onde eller skadelige Engle/ At vi skulle see/ at der skulle altid nogle opstaa/ oc formedelst falsk lerdom oc ketteri foruilde/men dog icke offueruinde/den Christelige meninghed/som Christus siger Matthei i det xvj. Cvp.

Der nest/ alligeuel falske Lærere skulle forføre mange Mennitske/oc drage dem til vildfarelse/saa skulle de dog icke giøre Guds Tienere skade/som ere beseglede aff Guds Engel/ oc beskickede til saligheden.

Det tredie/Huorledis Guds salige oc vdualde Børn/skulle til euig tid loffue/prijse oc tacke Gud. Oc denne Lectie er Christendommens almindelige Billede/for de vdualdis visse tals skyld / som skulle forsamlis baade aff Jøder oc Hedninge. For huilckis skild Gud forholder sit yderste dom.

Huad kaldis det Ord Engel?

Dette Ord Engel/kand mand forstaa i tuende maade/ baade til det gode oc det onde. Thi Christus kaldis aff den Prophete Malachia pactens Engel/huilcken her beseglet de Vdualde. Der imod kaldis Satan ocsaa en Engel / som vi see i

Paulo/i den anden Epistel til de Corinther i det xij. Capit.
Mig er giffuen en Pæl i kiødet/som er/Satans Engel/huilcken der slar mig met Neffue/ at ieg skal icke ophøye mig.

Huor faar stiger Engelen op fra Solens vpgang?

Solen betyder Christum. Hand vdsender sine Engle/det er/sine Predickere/ met den leffuende Guds mercke/det er/met sit hellige Euangelio/at de skulle robe oc skrige met høy røst/det er/bekiende frimodelige Guds sandhed obenbare/oc staa imod de skadelige Engle/ falske Propheter oc Kettere/ at de icke skulle skade eller forderffue/Guds vdualde Børns/beseglede tal.

Huor mange ere beseglede?

Hundrede fire oc fyretiue tusinde/huilcket tal der bemercker alle Christne/aff alle Israels Børns slecter.

Huad bemercker det huide Klæde/ der de var klędde met?

Intet andet/end Christi kundskab i en reen tro.

Huad betegnede de palmer i deris hender?

Intet andet/end at de formedelst Christum haffue offueruundet deris Fiender/oc skulle nu fremdelis haffue en euig fred i deris Samuittighed. Der faar falde de oc met de Eldste oc fire Diur/det er/met alle Euangelij Predickere oc Lærere/ned faar Christi stoel/oc tilbede hannem/som en sand Gud/oc tacke hannem for alle sine velgierninger.

Met huad Ord tacke de hannem?

De loffue oc tacke Gud met besønderlige Ord/lige som vi oc i vor Bøn maa bruge loff oc tacksigelse. Loff/ære/oc vijßhed/oc tack/oc prijß/oc krafft/ oc størcke/ vere vor Gud/ fra euighed til euighed/

AMEN.

Alle Hel

Alle Helgens Dag/en Predicken/om den Christelig/Kircke oc helgens samfund.

Huad kand mand besønderlige/tale om den Christelige Kircke?

Tre støcke besønderlige. Først/ huad den Christelige oc Helgens samfund er. Der nest/ Huor paa mand skal kiende hinde. Det tredie/ Huad de skulle giøre/ som ere i denne samfund.

Huad mercker dette Ord/ Kircke?

Kircke kaldis paa vort danske maal en Meninghed / oc forsamling Folck / huad heller de ere Jøder eller Hedninge. Saa kallede den Scriffuere Act. xix. i Epheso det Folck/ som haffde forsamlet sig paa Torffuet imod Paulum/ alligeuel de var Hedninge. Men de Christne kaldis icke aleniste en Meninghed/ men en hellig Meninghed/ som troer paa Jesum Christum/ oc haffuer den hellig Aand/ som helliger/ oc beuarer dem i Troen. Oc der som disse Ord haffde veret brugede i Børne troen/ Jeg troer at der paa Jorden er en hellig Meninghed/ it helligt Christeligt Folck/ da haffde megen vildfarelse bleffuet til bage/ som vnder det vforstandige / fremmede oc mørcke Ord (kircke) er indført iblant Christne Mennisker. Thi huo som haffde hørt disse ord/ Jeg troer/ at der er it helligt Christeligt folck paa Jorden/ hand kunde strax haffue besluttet/ oc sagd/ Nu vel/ Saadant it Folck ere icke Jøder/ icke Hedninge/ icke Tørckere/ oc icke heller Papister / Fordi/ at de troer icke heller / at Jesus Christus er deris Hielper oc Frelsere / men huer giør sig en egen Frelsere oc Saliggiørere/ som er hans egen fromhed/ retferdighed/ gierninger oc fortienste/ Thi de lade sig tøcke/ at de formedelst saadant ville bliffue salige.

Huad? ere icke papister ocsaa hellige?

De kaloc sig *Sanctam Romanam Ecclesiam*, it helligt Rommiskt Folck/ det ere de ocsaa/ia meget mere Romske end Hedninge var i fordom tid/ De haffue fundet paa meget støre hellighed/ end de Christnis hellighed er. De haffue fundet paa hellige Stict/ hellige Kloster/ hellige Aarden/ hellige Messer/ Vigilijs Pillegrims reysser/ Brøderskab/ Helgens tienste/ forskiel paa hellig

tid/ Ste-

tid Steder / Personer / Kleder / Mad. Ock denne hellighed handle de vden Troen/ Kierlighed oc haab met idel misloffue tuedract oc det Guddommelige Ords foractelse. Denne hellighed bøgge de paa / oc leffue diss imellem som Hedninge/oc forføre alle endfoldige Menniske/ met deris falske lerdom oc vgudeligt Leffnet. Denne er den Romeske hellighed/der de bruge den stund liffuet varer/Naar de nu paa den yderste time/føre sig i en lusig Muncke Kappe/oc lade effter den Romeske hellighed/holde Vigilijs oc Messer effter sig/da kunde de vel ocsaa bliffue salig effter den Rommeske skick.

Huad er nu den Christelig Kircke?

Hun er it helligt Christeligt Folck/en hellig Meninghed/ de trofaste Menniskis forsamling/i Troen/Kierlighed oc haab/ ord/oc Sacramente/it Aandeligt legeme/huis legemis hoffuet vor HERRE Christus er Ephe. j. oc Coloss. j.

Huor faar kaldis hun en hellig Meninghed eller samfund?

Fordi / at alle ting ere almindelig i denne forsamling/ Huad got/naade oc gaffuer den ene haffuer/der hører ocsaa den anden til.

Huorledis haffuer det sig da met denne Samfund?

Vi haffue alle ting almindelig met Christo/huad hand haffuer/det giffuer hand oss/huad vi haffue/det tager hand til sig/Hand haffuer alt got/er almectig/fredsommelig/venlig/ naadig/ retferdig/ kysk/ hellig/ langmodig / mild / ædru/ sactmodig/trofast/sandru etc. det giffuer hand oss. Saa haffue vi alle sønder/laster/oc vdyd dem taget hand til sig/oc vedsler met oss/hand giffuer oss sin fromhed/for vor ondskab/sin naade for vore sønder/sit Himelrige for vort Helffuede/sit euige liff for vor død. Troen er det Festende fæ/formedelst huilcket vi troloffuis Christo vor Brudgom/oc bliffue anammede ind i denne samfund/Osee. ij.

Høre alle Menniske til denne Meninghed?

Ney. Aleniste de trofaste Christne/aff Jøder oc Hedninge/som ere vduald aff Gud/oc omuende til Christum/fra de

første trofaste Mennisker/ indtil de sidste/ Huad Gud nu forarbeyder i huer lem / aff dette Aandelige legeme/ det kommer det gandske legeme til gode. Huad Abel/ Noe/ Abraham/ Moises/ Dauid/ de hellige Patriarcker oc Propheter/ der effter den Døbere Johannes / Maria Christi Moder / de hellige Apostle oc Martirers begiærede/ ynskede oc bade Gud om/ den stund de leffde/ det nyder end nu paa deñe dag/ den Christelige Menninghed got at. Thi saadan Bøn staar end nu faar Guds Øyen/ effterdi der hoss Gud Fader/ er ingen omskifftelse eller vedsel Jacobi j. Oc tusinde Aar ere faar Gud som en dag / som Petrus siger.

Bede oc de gode Helgen nu for oss?

Vi finde Zacharie i det første Capittel / at de hellige Engle bede for oss/ Men om Helgens forbedelse haffue vi huercken Scrifft eller befalnig. Der faar er det trøggist/ at vi bliffue hoss den Forbeder oc Meglere/ der Faderen haffuer giffuet oc skicket oss/ huilcken der rober / Matthei. xj. Kommer alle til mig/ i som arbeyde oc ere besuarede/ Jeg vil veirquege eder.

Skulle oc vi da ære de fromme Helgen?

Ja visselig vi ære dem / som Guds vdualde Børn/ Christi Lemmer/ oc den hellig Aands boelg/ Ja vi skulle paa det aller herligste tencke/ tale/ scriffue oc Predicke om dem / som om vor kiere Brødre oc Søstere.

Huorledis skulle vi i ære dem?

Først/ Skulle vi tacke/ loffue oc prise Gud/ at hand i sine vdualde Helgen/ haffuer giffuet oss løstige billede paa sin Guddommelige naade/ oc trøstelige Exempel. Dernest / At vi aff deris Exempel skulle størcke vor tro / oc vente oss lige saadan naade oc hielp aff Gud. Det tredie/ At vi ocsaa skulle huer i sit kald oc Embede/ efterfølge deris tro/ deris kierlighed oc taalmodighed. Her skulle vi ocsaa inderlige bede Gud / at hand ocsaa vil forlene oss arme Søndere/ som end nu stride i Kiødet/ saadan en tro / kierlighed / forhaabelse / taalmodighed oc bestandighed / at vi ocsaa kunde offueruinde vort søndige Kiød/ Verden oc Dieffuelen / oc endelig bliffue hoss Christo oc alle Vdualde/ i det euige liff.

Huor

Huor paa kand mand kiende den hellige Christelige Kircke?

De ere siu støcke/ paa huilcke mand kand kiende hinde.

I. Huor Guds Ord oc det hellige Euangelium bliffuer predicket. Thi Euangelium er Guds krafft/ som giør dem alle salige der troer paa. Euangelium giør Jertegen paa Jorden/ det vddriffuer Dieffle/ Paffuedieffle/ Kietterdieffle/ Pillegrims dieffle Messedieffle etc. Oc anden saadan veirstøggelighed.

II. Huor Daabens Sacramente er/ oc brugis rettelig effter Christi skick. Thi Daaben er igen fødsels Bad Tit. iij. J huilcken vi formedelst Christi vskyldige Blod/ rensis oc tois aff alle vore Sønder.

III. Huor Christi Legemis oc Blods Sacramente er/ oc vddelis effter Christi indsettelse oc skick/ Christi Legeme vnder Brød/ oc Christi Blod vnder Vin.

IIII. Huor Nøglene ere at binde oc løse/ effter Christi befalnig. Math. xvj. Oc Johannis xx.

V. Huor mand kalder/ vdueler/ beskicker oc stadfester Kirckețienere/ at predicke Guds ord/ vddele Sacramente/ at affløse/ oc vdrette andre Krickens Embede.

VI. Huor mand aff hiertet beder det hellige Fader vor/ siunger Psalmer oc Loffsange/ handler oc forfremmer flitelige Catechismum/ Børne lerdommen/ Husstafflen/ oc andre nøttelige støcker.

VII. Huor det hellige Kaarss/ gienuordighed/ Frestelser/ forfølgelse oc ælendighed er/ Der faar siger Christus Matth. v. Salig ere de som lide forfølgelse for retferdigheds skyld/ thi Himmelrige er deris. Oc S. Paulus siger ij. Timoth. iij. Alle de som ville leffue Gudelige i Christo Jesu/ skulle lide forfølgelse.

Huad skulle vi giøre/ naar vi anammis i den Christelige Kirckis samfund?

Først/ Skulle vi tencke paa vor Daab/ oc komme ihu/ huad vi der haffue loffuet oc tilsagd/ som er/ at vi ville forsige Dieffuelen oc alle hans Tilhengere/ Tro paa Guds Fader/

Søn oc den hellig Aand/ oc beuijsse denne tro met gierninger imod vor Neste/ Dræbe vor gamle Adam/ det syndeligø kiød/ met all ond løst oc begiæring/ oc bliffue ny Menniske.

II. Vi skulle tage de ti Guds Bud frem / som it Spegel til vort gandske leffnet/beskue oss der vdi/oc besee/huad brøst vi haffue/oc huad oss fattis/At vi skulle elske Gud offuer alle ting/ icke misbruge hans hellige Naffn/ Hellige Søndagen/ Der nest ocsaa elske vor Neste aff hiertet/ære Fader oc Moder/ oc dem oss ere sette til Øffrighed/ Jngen giøre skade paa sit Legeme / Hustru / Børn / Tyunde/ Pendinge oc gods / ære oc gode rœcte Huss oc Gaard/men leffue som Brødre oc Søstere/ vnder en Fader/i fred oc enighed.

III. Vi skulle vende vore Øyen til Troens Artickle/oc see til/at vi icke tro mere eller mindre/end en Christen skal tro/oc fly alt det som er imod Troen/som er affguderi/Troldom/Segnelse/oc andet saadant Dieffuels Raaglerj.

IIII. Vi skulle ocsaa see til det hellige Fader vor/at vi det skulle læse oc bede met it Gudeligt hierte/oc giøre det som oss læris der vdi / som er / at vi skulle forlade vore Skyldener/ lige som vi bede Gud/ at hand skal forlade oss vore Sønder.

V. Vi skulle ocsaa i det høyuerdige Altars Sacramente/ betencke Guds store godhed oc velgierninger/oc det dyrebar liggende Fæ/ der Christus gaff oss der vdi/som er/hans hellige Legeme at æde/oc hans dyrebar Blod at dricke/til Søndernis forladelse/at vi kunde indplantis i hannem/oc leffue met hannem euindelig.

VI. Vi skulle ocsaa met all flijd oc aluarlighed/tage vare paa oc vdrette vort kald/stat oc Embede/oc giøre huad Gud haffuer befalet oss/ Thi der vil følge it aluarligt regenskab/ naar tiden kommer.

VII. Ville vi vere delactige i denne hellige Christelige samfund/da skulle vi ocsaa hielpe til at opbøgge/forbedre oc holde hinde ved mact.

Huad skulle vi da giøre?

Vi skulle giffne act paa tre ting/oc arbeyde paa aff vor yderste formue/ at vi kunde forfremme oc holde dem ved mact/

som er/

som er / det Verdslige Regimente / Skoler oc predicke Embedet. Vi skulle bede / giøre Bøn oc formanelse / for alle verdslig Øffrighed som er skicket aff Gud. Som S. Paulus lærer j. Timo. ij. At vi vnder dem kunde føre it roligt oc fredsommeligt Leffnet / i all gudelighed oc erlighed. Der nest / skulle vi holde vore Børn til Skole / at vi kunde føde skicke lige personer op / som kunde baade tiene den Christelige Meninghed / i det Verdslige oc Aandelige Regimente. Det tredie er / at vi ocsaa skulle forsørge Predicke Stolen / altid haffue Lerde Predickere / Sogneherrer / Diakoner oc Kirckctienere til vore gierd oc i forraad / som kunde forsee den Christelige Meninghed met Guds Ord / bygge oc forbedre Guds rige / sende mange fromme Børn til Himmelen / oc forstøre Dieffuelsens Rige.

Huorledis skal det da gaa dem / som icke ere i denne Christelige Meninghed?

Lige som der i Noe tid / ingen kunde bliffue ved liffuet / oc beuaret vden hand var i Arcken / Saa kand der nu intet Menniske bliffue beuaret fra den euig Død / vden hand er i den hellige Christelige samfund. Huad som icke er bygd paa den klippe Christum formedelst Troen / det staar i fare / at storm oc vær skal icke støde det neder i grund / Thi vden Christo er huercken Lycke eller Salighed.

Saa hører ieg vel / at vi aff vor yderste formue skulle arbeyde paa / at vi kunde findis i denne forsamling?

Ja visselig / Mand finder mange Menniske / som haffue stor løst oc glæde der aff / at de ere aff høy byrd oc stor Slect / at de haffue mange trofaste Venner / at de ere i stor anseelse / oc haffue mange ypperlige merckelige oc drabelige Mend / i omgengelse met sig / Item / at de ere i herlige forsamlinger oc samfund / i Regimente oc Raad / i Lau oc Embede / i stor handel oc Selskab. Item / at de ere i herlige forsamlinger / iblant ypperlige oc Lerde Mend / i Høye Skoler / Capittel oc Kloster / i hellige Aarden / Brøderskab oc Calenter. Huor meget mere skal en Christen glæde sig aff hiertet / at hand er i saadan en hellig Meninghed / i saadant it saligt Selskab / oc Christeligt Brøderskab / der som Gud Fader er sielff Keysere oc Paffue / Biscop

 oc Abbet /

oc Abbet/Der som Christus er sielff Veyen/Sandhed oc Liffuet/Den hellig Aand Ledsagere paa veyen/som er/i den Christelige Samfund / i HERRENS Stad / i det himmelske Jerusalem/der som skal vere saadan en deylig oc herlig forsamling/at der aldrig skal bliffue skielsmisse paa/it Liuff som skal aldrig vdsløckis/en Glæde der skal aldrig afflade/Der skal vere saa dant it liff / i huilcket vi skulle vere forløst fra Dieffuelen / Døden/Sønden/ Helffuede oc fra all vløcke/oc leffue euindelig / i it euigt liuff oc klarhed/i Guds sande vidskab/oc vi skulle glæde oc fryde oss/i euig glæde oc salighed/Det forlene oss Gud Fader/ Søn/ oc hellig Aand/Amen.

Om Apostlene i almindelighed/Epistel til de Romere i det x. Capit.

TRoer mand aff hiertet/da bliffuer mand retferdig/oc bekiender mand met Munden/da bliffuer mand salig. Thi Scrifften siger/Huo som troer paa hannem/hand skal icke bliffue beskemmet. Her er intet forskiel imellem Jøder oc Greker. De haffue allesammen en HERRE/ som er rig offuer alle dem/der paa kalde hannem. Thi at huo som kalder paa HERRENS Naffn/hand skal bliffue salig.

Men huorledis skulle de kalde paa den/der de icke troer paa? Oc huorledis skulle de tro paa den/om huilcken de haffue intet hørt? Oc huorledis skulle de høre vden Predickere? Oc huorledis skulle de predicke/om de bliffue icke vdsende? Lige som screffuit staar. Huor deylige ere deris føder/som forkynde freden/ oc forkynde det gode. Men de

ere icke alle Euangelio lydige/ thi Esaias siger/ HErre/
huo troer vor predicken? Saa kommer troen aff predicken/
oc predicken formedelst Guds Ord. Men ieg siger/ Haff-
ue de det icke hørt? Sandelig / deris liud vdgick io offuer
alle Land/ oc deris ord offuer de gandske Verden.

Huad holder S. Paulus off faar i disse ord?

S. Paulus den hellige Apostel giffuer her kortelig tre
støcke til kiende.

Først/ huor vdi vor retferdighed oc salighed besønderlig
staar.

Der nest/ huorledis mand skal komme til saligheden.

Det tredie/ Hand siger saggen/ huor faar alle Menniske
bliffue icke salige.

Huor vdi staar vor retferdighed oc salighed?

J to støcke/ J Troen/ oc i bekiendelsen.

Huad er Troen?

Troen er en fast tillid oc viss forladelse/ paa den sande leff-
uende Gud / oc alle hans foriettelser.

Hurolедis taler den Epistel til de Hebreer om Troen?

Den siger. Troen er en viss tillid/ til det/ som mand haaber
oc icke tuiler paa det/ det mand icke seer/ Hebre. xj.

Huad hører til Troen/ at hun skal vere retsindige oc nøtte-
lig til salighed?

Tre ting. Først / Guds naadelige løffte oc foriettelse/ i
huilcke hand tilsiger|alle dem/ som det begiære/ naade/ barmhi-
ertighed/ Søndernis forladelse oc retferdighed/ for vor HErris
Christi skyld. Hoss disse foriettelser|skal alle tid vor HErris Jesu
Christi fortienste/ pine/ død/ oc betaling for vore Sønder staa/
for huis skyld foriettelserne ocsaa skede.

Der nest skal oc en hiertelig oc vtuilactig Tro oc tillid vere
der / at mand skal anamme oc trøste sig/ i dette loffuede oc
til sagde gode / lige som det var vort eget oc hørde oss sielff
til.

Det sidste/ Oc effterdi vor tro er end nu stedes|i denne Ver-
den skrøbelig oc vfuldkomen/ da giøris det behoff/ at Gud skal

for Christi skyld aff naade/ regne oss hinde til/ som hun var fuldkommen til saligheden.

Gioris da alle disse tre stocke behoff til saligheden?

Ja/ Fordi at var icki Guds foriettelser/ oc den naade oss tilbiudis for Christi fortienste skyld/ da haff de Troen ingen grund/ der hun kunde stole paa. Oc der som mand oc icke anamme de naadsens foriettelse/ oc Christi fortienste/ i eller met troen/ oc giorde oss hinde til vor egen/ da var det oss oc icke nyttelig. Oc der som Gud/ icke for Christi skyld/ fuldkommelige tilregnede oss/ den retferdighed der begyndis i oss/ da kunde vi aldrig offuerkomme hinde/ met vor skrøbelige/ ringe oc vfuldkommen tro.

Der faar skulle disse tre støcke / stedes vere tilsammen i retferdighed/ som er/ Guds foriettelse met Christi fortienste/ en ret sand tro/ oc Guds tilregnelse eller naadige anammelse.

Hvad forarbeyder Troen?

Troen renser hierterne / giør dem trøstige oc glade/ at de hvercken frøcte synd eller fordømmelse / Hun giør alt det Himmelske gode oc Guds gaffuer til sine egen/ hinde giffuis allt det hun begiærer oc ynsker. Oc in summa/ Den som troer/ hannem er intet vmuligt.

Hvorledis gaar det til?

Naar it Menniske hører Guds Ord / oc anammer det met Troen/ da lærer hand der aff at kiende/ huad Gud er/ oc huad hans villie er imod dem/ der hannem elske/ det er/ imod dem/ der høre oc bevare hans Ord/ Saa bliffuer it Menniske fuldkommelige visse der paa/ at intet Creature kand giøre hannem skade/ vden Guds villie. Thi hans Gud/ der hand haffuer hørt om/ er saa veldig oc almectig/ at hand regiærer/ opholder oc haffuer alle ting i sine hender/ at der oc vden hans villie/ icke kand falde it blad aff noget Træ/ eller it haar aff Hoffuedet/ Haff oc vær skulle vere hannem/ lydige/ Dieffuelen oc Døden skulle forferdis faar hannem. Der aff fatter hiertet saadan en trøst/ formedelst den hellig Aands forarbeydelse/ at det lader intet vere sig kierere/ det elsker oc frøcter ingen ting mere/ end Gud/ At det icke bøgger eller forlader sig paa noget andet/ end

paa

paa Guds naadelige foriettelser/ huilcke der besønderlige ere vor salighed oc det euige Liffs Arffue anrørendis / Dette er da/det S. Paulus siger. Der som mand troer aff hiertet/da bliffuer mand retferdig.

Huor faar siger hand/Aff hiertet?

At hand der met vil straffe de løse Christne/som rose meget aff Troen/ saa lenge det gaar vel til / oc forlade sig dog icke aff hiertet paa den eniste leffuende Gud/men meget mere paa deris velde/ mact/ære/rigdom/ kunst/stor Slect/oc andre forgengelige ting/trøste sig icke met Guds naade oc barmhiertighed/betencke icke heller en gang/huor stor naade hand haffuer beuisd dem/de trøste sig icke der met i deris nød/ere vtacknemelige / hoffmodige / leffue effter den gamle Adam i hans løst oc begiæring/misbruge den Christelige frihed/huilcket der er altsammen Vantroens fruct/oc it tegen til/at de haffue icke den rette tro.

Huor paa skal mand da kiende den rette tro?

Paa hindis fruct/Fordi at it got træ kand icke bære ond fruct.

Huilcken er besønderlig Troens fruct?

At Mand obenbarebekiender/den Guddommelige naade oc sandhed.

Huor faar?

Fordi / At Gud giffuis der met hans tilbørlige ære / oc mand kand icke giøre sin Neste/nogen støre tienste/eller beuise hannem høyre kierlighed/end at mand roser oc bekiender Guds naade oc barmhiertighed/lærer oc predicker der om/ oc der met locker hannem ocsaa til Euangelium/at hand det anammer met Troen/oc bliffuer salig.

Skal mand da io bekiende den tro i hiertet er/met munden?

Ja/ thi det er troens rette art oc nature/at hun icke huiler eller ligger stille/men giør it Menniske trøstigt oc frimodigt/ at hand bekiender frimodelige/dristelige oc obenbare faar den gandske Verden/met munden/Ja ocsaa met gierninger/det som hand troer i hiertet.

Beuijß det met Scrifften?

S. Paulus siger til de Rom. i det j. Capit. Saa meget som mig muligt er/da er ieg tilbøylig at predicke ocsaa Euangelium faar eder i Rom. Thi ieg bluiff icke Euangelium om Christo/Thi det er Guds krafft/som giør dem alle salige/ der Troer paa.

Oc Christus siger sielff Matthei v. Lader eders liuff saa skinne faar Menniskenn / at de kunde see eders gode gierninger/ oc prijse eders Fader i Himmelen.

Nu er io Christi bekiendelse/den største oc helligste kierligheds giening/der det ene Menniske kand beuise dete andet Fordi at formedelst denne bekiendelse/fører den som tror/oc saa andre som det høre/til Troen/formedelst den hellig Aands forarbeidelse.

Jtem/Dauid siger Psalm. cxvj. Jeg troer / der faar taler ieg. Hvilcket S. Paulus tager igien ij. Corinth. iiij. Oc vil paa dette sted saa meget giffue til kiende/ At der er ingen ret tro i hiertet/ huor som mand icke frimodelig bekiender Christum met munden.

Vil da Gud haffue denne bekiendelse aff oss?

Ja sandelig / Thi Christus siger sielff / Huo som icke bekiender mig faar Menniskenn/den vil ieg oc necte/faar min Himmelske Fader. Saa skal mand oc vel mercke/at huo som aff frøct oc redsel/lader Euangelij bekiendelse staa til bage/ hand forlader sig icke paa Gud aff hiertet/oc at hand mere frøcter Menniskenn/ end Gud/oc mere elsker det timelige/end det euige.

Skulle da alle Menniske bekiende Christum obenbare / da maa huer mand stige op oc predicke / huor aff der vil folge it gandske vskickeligt væsen?

Det befaler eller binder S. Paulus her icke/Men hand vil/at huer mand i sit kald oc staat/skal bekiende Christum oc hans Euangelium.

Offrighed bekiender Christum/naar de beskerme fromme oc trofaste Predickere/ staar Partier oc Secter imodholde deris Undersaatte til Guds Ord/forhindre oc holde ingen der fra/ affstyre Guds bespottere oc Suermere/sielff hielpe til at holde Kircker oc Skoler ved mact/oc giffue deris undersaatte it got Exempel formedelst it Gud fryctigt leffnet/oc spare huercken pendinge eller gods/møye eller umage/ at de kunde beholde oc holde det Guddommelige Ord ved mact.

Undersaatte bekiende Christum / naar de flitelige høre Guds Ord/oc holde deris Børn oc Tyunde der oc saa trolige til/oc underuise dem der udi/icke giffue nogen forargelse/oc icke heller lade deris Børn eller Tyunde/føre noget forargeligt leffnet/men hielpe at forfremme oc holde den rette Guds tienste ved mact. Oc der som leylighed begaffue sig saa/før lade deris Liff/end falde fra Euangelio oc necte Christum.

Saadant skal Verden icke ville lide. Men staa dig effter dit Liff?

Lad hinde det forsøge/Er io det Euangelium/som vi bekiende Guds krafft/som giør alle dem salige der troer paa/Saa skal det oc vel holde oss hoss saadan salighed/der som Verden var end en gang saa vred/Lad hinde ekon forsøge sin mact oc velde/imod Euangelio/huilcket der er Guds krafft/ huad gielder/ at hun skal forderffue sig sielff der offuer.

Saa hører ieg vel/at Troen alene giør Mennisken salige/oc driffuer oss til saadan bekiendelse?

Ja visselig/ Troen alene giør oss salige/ Oc bekiendelsen/ som Troens første fruct er/giør oss oc andre Menniske/visse paa vor salighed.

Huorledis kanst du det beuise?

Paulus setter her sielff tuende Sprog/det ene aff den Prophete Esaia i det xxij. Capit. Huo som troer paa HERREN/ hand skal icke bliffue beskemmet. Det andet aff den Prophete Joel. ij. Capit. Huo som paakalder HErrens naffn/hand skal bliffue salig.

Kaldis da at paa kalde/ocsaa at bekiende?

Ja/At bekiende Christum kaldis icke aleniste/at lære oc predicke om hannem/rose/ Loffue oc pryse hannem/Men ocsaa

at tacke/ bede/ paakalde hannem/ oc at vi rette vort leffnet effter hans Ord. Thi at alle de gierninger i det første/andet oc tredie Bud høre her til.

Da sig mig nu fremdelis. Huorledis kommer mand til Troen/ formedelst huilcken vi bliffue retferdige/oc den der arbeyder saadan bekiendelse loff?

Det giffuer Paulus her sielff til kiende/oc siger/ Huorledis skulle de paakalde den/de icke tro paa? Oc huorledis skulle de tro paa den/om huilcken de haffue intet hørt? Oc huorledis skulle de høre/vden Predickere? Oc huorledis skulle de predicke/om de bliffue icke vdsende? Saa kommer nu Troen aff predicken.

Huad vil paulus met disse Ord?

Hand vil in Summa giffue til kiende/at vor salighed staar paa Gud alene/hand er begyndelsen/det middelste oc enden til vor retferdighed. Oc Paulus opregner her fire støcker effter huer andre/formedelst huilcke vi komme til fuldkommen retferdighed oc salighed.

Huad er det første?

Først/skal Gud sielff vdsende Predickere/Hand skal legge den første sten oc begynde bøgningen/ellers er det altsammen forgeffuis. Der som Gud icke vdsender Predickere/ da bliffue der forvisnede øde hierter oc idel hunger / Amos viij. komme da Predickere aff sig sielff/ oc vdsendis icke/da begynde de icke meget got / Der faar begyndis vor salighed aff naade/ vden vor fortienste.

Huad siger hand om det andet støcke?

Hand giffuer til kiende/at Predickere skulle icke lere effter deris eget gode tøcke/men de skulle predicke Guds Ord. Petrus fiskede den gandske natt forgeffuis/aff sit eget opsæt oc fick intet. Men der hand kaste garnet vd paa Christi Ord oc befaling / da fick hand end offuermaade stor hob Fiske. Lige gaar det ocsaa naar nogen Fisker om natten/det er predicker Menniskens lerdom/oc effter sit eget gode tøcke/hand vdretter intet got. Men huo som paa Christi befaling kaster garnet vd/ det er/predicker det hellige Euangelium/hand giør fruct oc vdretter meget got.

Huad er det tredie stocke/der Paulus her taler om?

Hand siger at de skulle høre oc Tro Guds ord/ huilcket der skeer aleniste formedelst den hellig Aands forarbeydelse. Thi Guds Ord er lige som it rør eller en rende/formedelst huilcken den hellig Aand kommer ind i hiertet Joh. vij. Huor som mand nu icke predicker oc hører Guds Ord/der kan Mennisken icke komme til saadan naade. Thi hand haffuer det middel icke/ formedelst huilcket den hellig Aand kommer i hiertet. Der faar ligger der stor mact paa/ at mand flitelige hører Guds Ord/oc troer det aff hiertet.

Huilcket er det fierde stocke?

Naar it Menniske hører Guds Ord/oc røris der aff i hiertet/Saa/at hand kiender sin brøst oc feil/ seer oc hører der til met/hoss huem hand skal søge hielp oc trøst/oc tro er saadant/ da begynder hand ocsaa at bede i Aanden oc sandhed/der følger da en naadig bønhørelse oc salighed. Der faar vil S. Paulus saa meget sige.

Først oc faar alle ting skal Gud sende Predickere. Oc same Predickere skulle forkynde Guds ord/oc almuen skal anamme oc tro same Ord. Naar som de nu høre oc troer/ oc befinde sig brødelig/skrøbelig oc vdulig / i alle deris tancker oc gierninger/handel oc væsen/da haffue de aarsage til at paakalde Gud/oc bede om hielp oc trøst/Der kand da Gud ick andet/ efftherdi de troer oc forlade sig paa hannem/end beuijse dem troskab/trøste oc endelig giøre dem salig. Det er oc det hand siger/ Huo som paakalder HErrens naffn / hand skal bliffue salig.

Huorledis kommer det da/at alle Menniske icke bliffue salig?

S. Paulus siger/at de som høre Predickernis Ord/anamme det i Troen/deris hierte bliffuer rørt/at de lære at kiende deris Sønder / oc sucke aluarlige effter retferdighed/ dem beuisis naade oc de faa ocsaa salighed.

Men de andre/som huercken høre eller ville høre Guds Ord/ men foracte det middel/formedelst huilcket Troen oc den hellig Aand giffuis/de bliffue forherdede i deris Sønder/oc skulle endelige dø oc forderffuis der vdi/ Rom. viij. Huo som icke haffuer Christi Aand/hand hører hannem icke til.

Da

Da er det deris egen skyld / som bliffue fordømde / som icke ville høre Ordet eller anamme det?

Ja visselig er det deris egen skyld / Der faar klager oc Paulus met Propheten Esaia i det liij. Cap. HErre / huo troer vor predicken? Lige som hand vilde sige / O kiere Gud / det er en gandske liden hob / der anammer dit Ord / oc henger ved sandhed / den største hob følger løgen effter.

Ja siger du / Jeg haffuer icke hört Ordet?

Der til suarer Paulus / oc siger / at den vnskylding skal ingen hielpe / Fordi at som den xviij. Psalm. bær vidnisbyrd om / da vdgick io Propheters / Apostlers oc de rette Predickers liud i alle Land / oc deris ord i den gandske Verden.

Hörde der dog mange Jøder Christum oc Apostlene / oc bleffue alligeuel icke salige?

Ja / de som dem hørde / oc trode deris lerdom / de bleffue salige. Men de andre / som dem hørde / oc vilde dog icke anamme eller tro deris lerdom / de ere fortabte. Saa bliffuer alligeuel Gud retferdig / i det hand giør dem salige som troer. Er nogen fordømt / da skal hand giffue sin vantro skyld oc icke Gud. Saa haffue vi her alle deris straff / som icke ville tro Guds Ord / Oc der imod de tro Menniskis betaling / oc deris / som leffue effter Euangelio / at Gud vil bønhør dem / naar oc før de bede / oc suare før de røbe / oc endelig hielpe dem til Liff oc Siel / Amen.

Om Apostlene / en Predicken Euangelium / Matth. v.

JEsus sagde til sine Disciple / I ere Jordsens Salt. Om Saltet møster sin Krafft / huor met skal mand salte? Det er intet lenger nøttelig / end at det skal kastis vd / oc Folck skulle træde der paa.

Jere Verdsens Liuss. Den Stad som ligger paa it Bierge / kand icke skiulis Mand tender oc icke it Liuss /

oc setter det vnder en skeppe/ men paa en Liusse stage/ saa liuser det da faar dem alle som ere i Huset. Lader saa eders liuss skinne for Menniskē/ at de kunde see eders gode gierninger/ oc prise eders Fader i Himmelen.

Huad lærer Christus oss i dette Euangelio?

To stycke/ Først kalder hand Apostele oc deris Effterkommere/ Biscopper oc Predickere/ Jordsens Salt/ Verdsens Liuss oc en Stad som ligger paa it Bierge/ Oc vil/ at de skulle i deris kald salte oc skinne/ det er/ lære oc Predicke. Dernest/ skulle de saa skicke sig met deris Lerdom oc Predicken/ at det kand vere Menniskē oc Almuen trøsteligt oc nøtteligt.

Huad siger Scrifften om Salt?

Gud taler met Mose om Jsraels Børns Offer. Leuit ij. oc siger/ Du skalt salte alle dine Madoffer/ Oc dit Madoffer skal aldrig vere vden din Guds Pactis Salt/ Thi du skalt i alle dine Offer Offer Salt. Oc i den Prophete Ezechiel Cap. xxxiiij. befalis Presterne/ at de skulle strø Salt paa Brendoffer/ oc Offre saa Gud til it Søndoffer. Formedelst denne Salten i det Gamle Testamente/ vil Gud giffue til kiende/ huad de Prester i det ny Testamente skulle giøre/ det er/ at de skulle Predicke Louen oc Euangelium/ Først/ Louen oc de mangfoldige straff oc Guds plager/ som hand haffuer ladet vdgaa offuer Søndere/ at de der met kunde stinge ind i Menniskens hierter oc forferde dem/ at de kunde bliffue Aandelige hungrig oc trøstig/ forlengis effter Guds naade oc barmhiertighed/ krybe til Kaarsse/ ydmyge oc bedre sig. Der nest formedelst Euangelium trøste dem igen/ at de skulle giffue Gud deris Legeme oc Siele/ til it velbehageligt oc leffuende Offer/ Som S. Paulus beder oc formaner Rom. xij.

Huad kaldis Salt i Scrifften?

Salt kaldis Guddommelig vijsdom/ Christelige lerdom oc tuct. Der faar siger S. Paulus Coloss. iiij. Eders tale skal altid vere liff salig/ oc offuerstrød met Salt/ at i kunde vide/ huorledis i skulle suare huer mand.

Huad

Huad nature haffuer Salt?

Trehande krafft / Det bidder / renser oc beuarer huad det kommer paa/at det bliffuer vforderffuet/oc icke raadner. Saa scriffuer S. Paulus ij. Timoth. iij. At all Scrifft er indgiffuen aff Gud / at hun skal vere nøttelig til Lærdom til straff/til forbedring / til tuctelse/ i retferdighed/At it Guds Menniske skal vere fuldkommen / oc skickelig til alle gode gierninger.

J huor mange parte delis Scrifften?

J tuende parte. J Louen oc Euangelium louen giffuer Sønderne til kiende/oc forferder Samuittigheden. Euangelium trøster Samuittigheden/oc forlader Sønderne/Euangelium renser oc holder hiertet karsk oc sund.

Huor faar bruger Christus denne Lignelse?

Lige som Kiød oc Fisk raadner oc forderffuis/naar det er icke saltet/saa er oc i Menniske vduelig til alt got / vden hand er salter/ met det Guddomlige vijsshed Salt/met en retsindig tro/ oc vnderuist i Guds salige ord.

Er det icke da en Kiedsommelig ting/at salte Jorden/det er/ alle Menniske?

Ja visselig er det en kiedsommelig ting / at straffe alle Menniskis Sønder/laster oc vdyd / oc intet haffue til løn der faar/vden vmag oc arbeyde/had / affuind/oc forfølgelse/At en Predickere vel maatte sige/ Jeg setter Dieffuelen til at Salte oc predicke i mit sted / effterdi ieg haffuer intet igen / vden stor vmage oc suart arbeyde / foractelse / bespottelse . oc all vløcke etc. Huad kommer det mig ved/at ieg skal tage all Verdsens had oc affuind paa mig? Jeg vil lade der gaa sin vey/ Jeg vil ocsaa vere en almueß Mand/oc lade andre Salte oc predicke etc. Lige som Bisper/Prelater oc altt ere Prester giorde/de hulde sig fra predicke Embedet/oc Døbte i den sted Klocker / viede sten oc Træ/ølede oc brølede i Kircker oc Kloster/ at de io icke skulle giøre sig noget Menniske til vuen / eller sette liff oc gods i fare/Men de var ekon Kielne oc Leckere Fraadsere/ Dieffuelsens tienere oc Marteler/oc skalle i det tilkommende liff/vere idel gloende brande i Helffnedis Jld.

Mig tæckis at Verden giffuer stor aarsage/oc hielper der troligè til?

Ja visselig. Thi naar Gud end opuecker gode Predickere/ som for Guds skyld tage all saadan besuaring til sig/salte ret-findelig oc frimodelig / straffe Sønd oc ondskab / Oc Pre-dicke der til met / den hellige Scrifft oc Guddommelig sandhed / saa vnder mand dem dog neppelige tørt brød. Det seer da den meninge Mand / oc tencker/Skulle ieg holde min Søn til Skole / oc føde hannem op til predicke Embedet/at hand skulde lide hunger oc kummer/ lide forsølgelse oc foriagis/ oc stedes gaa i liffs fare? Ney/icke saa/ Hand skal der faar lære it Embede/bliffue en Kiøbmand oc Handlere etc. Der aff kom-mer det da/at predicke Stole staa tomme/oc ingen vil hielpe den fromme Christo / at bære sit Kaarss.

Huor faar straffe Predickere ocsaa Verden / oc besønder-lig de Aandelige?

Huad skulle de giøre? Skal mand salte / da vil det bidde/ Christus befalede saa/oc vil ingenlunde andet / end at saltet skal vere skarp oc bidde vel igennem. Thi saa siger Gud Esaie lviij. Du skalt robe/skrige/lad icke aff/Opløfft din røst/som en Basune/oc forkynde mit Folck deris Sønder etc. Oc S. Paulus siger ij. Timot. iiij. Predicke Ordet/bliff ved/huad heller det er i rette tid/eller vtid/straffe/true/formane/met all taalmodighed oc lerdom etc. Oc Christus siger Johan. xvi. Naar den hellig Aand kommer/skal hand straffe Verden for Sønden/for Sønden/siger hand/Icke for Hoer/Tyffueri/Mand-slet etc. Thi Offrigheden skal straffe saadanne Sønder. Men for de Sønder/som ere imod Troen oc Guds ord. Som ere/ Vantro / vtacknemelighed / falsk lerdom / løgen/vildfarelse/ Kettere/Secter/den Affguderi met Sielemesser/ Afflad/Hel-gens tienste Calente/Brøderskab/ oc andet Papisteri. Imod disse Menniskens lerdoms oc løgens/dødelige Pocker/Pestilen-tze/forgifftige Hugorms sting oc Podangel/skal mand haffue skarp Salt / oc støde det vel ind i de raadne stinckende Saar/ gnie oc skubbe dem vel igennem der met/paa det der kunde end nogle/om de kunde icke alle/beuaris fra Dieffuelen/oc reddis fra den euige død.

Huad om Saltet møster sin krafft/saa/ at det er icke lenger skarp eller kand bidde igennem?

Alle andre forderffuede ting som Vin/ Øll etc. Kand mand end haffue noget gaffn aff/oc giøre ædicke der aff/Men forderffuet Salt duer til intet/ia icke end at det kand kastis vd ibland møg paa myddingen/Thi huor det føris hen/da giør det Aggre oc Vrtergaarde vfructsommelig. Der faar lige som it vfructsommeligt Vintræ/icke duer til andet/ end at kaste i Ilden oc brende/saa duer icke heller forderffuet Salt til andet/ end at det skal kastis vd paa gaden / oc trædis vnder Føder.

Saa hører ieg vel/ at lade forsømmelige prelater staar i stor fare?

Ja visselig. Alle Papister oc lade forsømmelige Sogneherrer/Prelater/Kannicker etc. Som icke straffe Folcket/giffue dem deris Synd oc ondskab til kiende/minde dem icke paa deris ælendighed oc forderffuelse/men lade dem raade sig sielff/tie stille der til/lige som dumme Hunde der kunde icke gøø/De skulle paa den yderste dag/ høre it gruselig forferdelig dom/ Deris egen Almue skal klage paa dem/oc sige/Kiere HErre/ denne haffuer veret vor Biscop/Sogneherre/Dægen oc Prelate. Oc hand gaff oss aldrig Guds vrede til kiende/hand straffede aldrig vor Synd oc ondskab / hand forkyndede oss aldrig sandhed. Oc der som de end da ville aarsage sig/oc sige/De vilde icke høre oss/Da skal det icke hielpe dem/Thi Christus skal suare/Vide i icke/at ieg haffde befalet eder/at i skulde salte oc straffe? Skulde i icke mere actet mit Ord oc min befaling/ end alle Menniskis yndist oc venskab / mact oc vrede? Nu vel/Efftherdi i haffue leffuet effter eders egen villie/oc icke alleniste veret lade oc aarckeløse/men ocsaa fortæret eders tid i legemlig velløst oc glæde/oc her hafft it Paradis oc en Himmel. Da skulle i nu der faar igen/fare til den fule Dieffuel/oc imod eders villie/haffue Helffuedis Ild til løn / met alle dem som eder haffue hørt oc effterfølget.

Dette er it grum oc forferdelig Dom?

Ja/det skal icke end heller diss imellem gaa dem vel her paa Jorden. Thi de skulle vdkastis som vdulig Salt/ oc bespottis

spottis aff den gandske Verden/Som den Prophete Malachias siger i det ij. Capittel. Prestens Lipper skulle beuare Lerdom/at mand skal kreffue Louen aff hans mund etc. Men i tra aff veyen / oc forargede mange i Louen / sønderbrøde Leui Pact/siger HErren/Der faar haffuer ieg ocsaa giort det saa/at i ere foractede oc vuerdige faar det gandske Folck/ fordi at i beuarede icke mine veye. Jeg lader mig io tøcke/at disse Ord haffue paa denne dag deris rette gang/at saadanne vnøttige Mennisk e/ Sophister / Papister/ Drømere/ ere foractede i all Verden/Christi ord/Kaster den vnøttige Suend vd i mørcken skal ocsaa komme offuer dem/ oc fuldkommis met dem.

Huor faar kalder Christus sine Disciple Verdsens Liuff?

Fordi at de skulle opliusse Verden/vnderuijse Mennisken/ oc føre dem til den euige salighed.

Huor met?

Met det hellige saliggiørende Euangelio/ det hand befalede dem Marci i det sidste Capittel/Gaar bort i den gandske Verden/predicker Euangelium faar alle Creature. Thi at vden dette Liuff/er Verden icke andet end idel mørcken oc blindhed/ idel Sodoma oc Gomorra/ia Helffuede sielff. Thi at haffde Verden hafft noget andet Liuff/huor til skulde det da veret nøtteligt at Christus skulde vdualt Disciple oc Apostle/oc sagd/ J ere Verdsens Liuff/ oc befalet dem/ at gaa i Verden/ oc Predicke Euangelium.

Huad er da Paffuen/Cardinaler/Bisper/Kannicker/Degen oc andre saadanne Prelater?

De rose sig vel/at de ere Verdsens Liuff/Christi Statholdere oc Apostlernis Arffuinge oc Efftterkommere/Men predicke Embedens Salt/er bleffuet til Olie oc Chrisme/ til Klocker at døbe / til Træ oc Sten at Vie / oc til at giøre Affguder met Olie/ Aff *Lux* bleff der *Lex*, Thi de opfyllde de gandske Verden/ met deris galne vgudelige Louer oc Decreter/Oc de fordempede oc vndertrøcte de trofaste Apostlers Liuff/met deris forblinnede Dieffuels lerdom/Oc ere huercken Salt eller Liuff men lade Bugfyllere dumme Hunde etc. Som huercken lære eller predicke/ huad Christus haffuer befalit.

Huad bør en ret Christi Tienere at giøre?

En Christi Tienere skal frimodelig oc dristelig Salte/ der nest ocsaa skinne obenbare/ Sette liusset paa en Liusse stage/ icke vnder en Skeppe/ it Bord/ Benck eller Seng/ Icke leffue i verdslig rigdom/ prael oc løst. De vtro Tienere sige (diss vær) i Christendommen/ haffue de alle predicke Stole/ Daaben/ Sacramente/ oc alt det som hører til Predicke Embedet/ i deris hender/ oc vdrette alligeuel intet aff deris Embede/ Ja de maale i det sted Korn oc Mel vd/ oc sicle for Pendinge/ de dricke/ fraadse/ slampampe/ lege/ soffue oc bruge deris legeme i all legemlig velløst/ oc acte gandske lidet huor de arme Siele bliffue/ saa aldelis ere de aff Hyrder bleffne til Vlffue.

Huad vil nu Christus met disse Ord/ I ere Jordsens Salt/ oc Verdsens Lius?

Saa meget vil hand sige. Først/ at Predickere skulle vere lerde i Louen oc Euangelio/ at de kunde giffue/ huer som spør dem at/ gode raad oc klar vnderuisning aff Scrifften/ Der nest/ at de skulle først bruge deris Kunst oc forstand til Guds ære/ der nest til deris Nestis trøst oc Salighed/ Straffe de Onde oc trøste de Gode/ Oprette dem som ere falden/ oc visse dem paa den rette vey/ som ere i vildfarelse. Det tredie/ at de skulle vere beredde oc beuebnede/ at gaa dristelige frem oc staa faar den gandske Verden/ som paa it høyt Bierge/ lade sig frimodelige til syune/ oc obenbare høre sig/ intet tie eller stoppe vnder stoel/ oc lide der offuer huad dem tilfalder/ Thi den som beskickede dem til Salt oc Liuss/ hand skal vel ocsaa holde sin skick ved mact/ lige som hand loffuer oc tilsiger Matth. x.

Huorledis besluter Christus dette Euangelium?

Hand siger/ lader eders Liuss saa skinne faar Menniskerr/ at de kunde see eders gode gierninger/ oc prise eders Fader i Himmelen.

Huad vil Christus met disse Ord?

Efftherdi der intet Embede paa Jorden/ som haffuer mere frestelse/ end predicke Embedet/ da formaner hand gandske flitelig/ at huer skal tage vel vare paa sit Liuss/ Lige som hand vilde sige/ Verden skal der staa effter oc arbeyde paa/ at hun skal kunde formørcke oc vndertrøcke eders Liuss/ Men staa

stadelige/

stadelige/oc verer frimodige imod hinde/Der som i ekon kunde saa meget beholde/At i icke krybe i skiul/oc sette liusset vnder en Skeppe/Bord/Benck eller Seng/ Men vdrette eders Embede redelig / Da vil vel ieg der tage vare paa/oc bestille det saa/at Verden skal huercken vndertrøcke eller fordempe eder. Predicker ekon i oc lærer Menrnisken mit hellige Euangelium/ Lige som ieg befalede eder/oc forkynder dristelig oc frimodelig Troen oc Guds Ord / vnderuiser de arme oc bedrøffuede hierter/oc angerfulde Samuittigheder / i de rette Christelige oc Euangeliske gode gierninger/ oc beuiser eders lerdom oc predicken/met it Christeligt leffnet oc gode omgengelse/oc giffuer huer mand gode Exempel oc efftersyun/Da skal det ingen nød haffue met eder/ i skulle vel bliffue beuarede. Sla de end legemet ihiel / da skulle de icke dræbe Sielen / Jeg vil giffue eder Mund oc vijsdom/huilcken alle eders Modstandere icke skulle kunde imod sige eller imod staa. Oc der som i saa bliffue bestandige / da skulle i euindelig glæde eder met mig / i Himmelrige i det euige Liff/ Amen.

Om Martelerne i almindelighed/Epistel til de Heb i det x. Cap.

Tencker ocsaa paa de fremfarne dage / i huilcke i var opliusde / oc lidde en stor pinactelig strid / en part sielff/formedelst forsmædelse oc drøffuelse ere bleffne it vidunder/En part/at i haffde samfund met dem der det saa gick. Thi at i haffde metlidelse met mine band/oc lidde met glæde/at de røffuede eders gods/som de der vide/at i haffue hoss eder sielff/en bedre oc varafftige boskab i Himmelen Kaster eders forhaabelse icke bort / huilcken der haffuer en stor betaling. J haffue oc Taalmodighed behoff/ at i kunde giøre Guds villie/oc anamme Forjettelsen. Thi end nu om

en liden stund/ da kommer den/ som komme skal oc icke tøffuer. Oc den Retferdige skal leffue aff Troen. Men huo som viger hannem skal min Siel/ icke haffue behagelighed til/ oc vi ere icke aff dem/ som vige oc bliffue fordømde/ men aff dem som troer/ oc redde deris Siele.

Huad skulle vi besønderlig lære/ oc beholde aff denne Lectie?

Tre støcke/ Først/ er her en vnderuisning oc paamindelse/ huorledis den skal vere skicket/ som rettelig vil bekiende den Guddommelige sandhed. Der nest en nøttelig formaning til Troen/ til taalmodighed/ oc til Christelig lydighed. Det tredie/ en aduarsel/ at vi skulle icke aff lade eller bliffue mistrøstige.

j. Huor om handler paamindelsen?

Hun giffuer met klare Ord alle Mennis ke til kiende/ huorledis Christi rette Marteler skulle vere skickede.

Huad kaldis en Marter?

Martyr er it Gresk Ord/ oc kaldis saa meget/ som it bestandig vidnisbyrd/ det altid oc alle øyenblick bekiender sin tro/ oc vor HErre Christum/ icke aleniste met Munden/ men ocsaa met sit leffnet/ oc om behoff giøris/ met sit eget Blod. Der faar kaldis icke aleniste de Martires/ som bliffue aff liffuet for Euangelij skyld/ men ocsaa alle andre fromme Christne/ som lide forfølgelse/ gienuordighed oc modgang/ for Ordsens bekiendelsis skyld/ Oc ere veluillige oc redebon til/ at gaa før i døden/ end lade sig trenge fra denne bekiendelse.

Huad skal da en ret bestandig/ sandheds bekiendere haffue?

To støcke/ Ret sand oplius sning aff Gud/ oc retsindig taalmodighed.

Huad er Guds oplius ning?

Icke andet/ end at naar it Menniske/ anammer Guds ord met Troen/ da lærer hand der aff/ at kiende Gud fuldkommelige/ saa/ at hand ved/ huad hand haffuer aff Gud/ oc huad hand skal vinte oc anamme aff hannem/ der tager da den hellig Aand/ all Menniskelig formørckelse bort/ formedelst sin guddommelige forarbeydelse/ optender Troen/ oc oplius ser hiertet/ at vi kiende Gud Fader oc hans Søn Jesum Christum/ huad hand er/ oc huad sind hand haffuer imod oss. Deñe kundskab kaldis rettelig det euige Liff/ Johan. xvij.

Huorledis kommer mand til saadan opliusning?

Formedelst Troen/oc at mand offte oc idelige hører det Guddommelige Ord/oc beder aluarlige.

Huorledis skal mand bede der om?

Som den hellige Dauid beder Psal. xiij. See dog oc bønhør mig HErre min Gud/Opliuss mine Øyen/at ieg icke soffuer i døden/Psal. xviij. HErre min Gud giør min mørckhed klar Psalm. lxvij. Gud ver oss naadig / oc velsigne oss/ hand lade sit Ansict opliusse oss/At vi kunde paa Jorden kiende hans Vey/ iblant alle Hedninge hans salighed/Psalm. cxix. Lad dit Ansict skinne offuer din Tiener/oc lære mig din ræt.

Huo er da det Liuss/der oss skal opliusse?

Aleniste Jesus Christus Guds eniste Søn/der sielff siger Johan. viij. Jeg er Verdsens liuss/huo som følger mig effter/ hand skal icke vandre i mørcken/men hand skal haffue liffsens Liuss. Oc Johan. xij. Jeg er kommen it Liuss til Verden/paa det/at huo som troer paa mig/icke skal bliffue i mørcken. Der faar siger oc Dauid Psalm. xxvij. HErren er mit Liuss/oc min salighed. Huem skulde ieg frøcte faar?

Huilcken er den Løcte/ der dette liuss er set vdi?

Denne Løcte er Guds Ord Psal. xix. Dit Ord ere mine føders løcte.

Haffue vi oc Forièttelse/at Gud vil opliusse oss?

Ja visselig / Thi Simeon siger aff Guds Aand/at Gud Fader/beredde sin Søn Verdsens Frelsere/it liuss til Hedningers opliusning. Oc Johannes siger/At Christus det euige liuss / er fordi kommen til Verden / at hand vil opliusse alle Menniske/som komme i Verden / der som de ekon ville anamme oc kiende hannem/lige som Propheten Esaias ocsaa formaner. Vaage op du som soffuer oc staa op fra de døde/da skal Christus opliusse dig.

Huad er Taalmodighed?

Taalmodighed er en offuermaade herlig Guds gaffue/ som er/ at mand i Troens bestandighed/ oc en retsindig forhaabelse/ fordrager denne Verdsens modgang / oc allehande frestelser/huad heller de ere aandelig eller legemlig/oc formin-

 ter saa

ter ſaa naadig forløſning aff Gud/Oc der til met/taalmodeli-
ge møſter oc omber/ det mand icke kand faa.

Ligger der da ſaa ſtor mact paa Taalmodighed?

Ja/der er intet/der en ret Chriſten oc ſandheds bekiende-
re/haffuer ſaa vel behoff/ſom taalmodighed. Fordi at ſtrax
Troen optendis i hiertet formedelſt Guds Aand/da kand hand
icke huile eller holde ſtille/men hand bryder vd met ſin bekien-
delſe/roſer/loffuer oc pryſer intet andet/end Gud aleniſte oc
hans naadige velgierninger oc vnderlige gierninger. Saadant
kand da Verden (ſom ſtedes vil tiene Dieffuelen til tacke) icke
fordrage/Saa kunde oc icke de rette Chriſtne tie ſtille/der off-
uerfalder mand dem da/plager deris Legeme/Hustru oc Børn/
giør dem ſkade paa deris gods/ oc alt det de haffue. Der faar
giøris det gandſke vel behoff/ at Gud vil begaffue dem met
taalmodighed/thi det er dem ellers vmuelig/at de kunde bliff-
ue beſtandige i ſaa mange freſtelſer.

Huor vdi ſkal mand beſønderlig beuiſe Taalmodighed?

Vi ſkulle førſt haffue taalmodighed paa/ vor egen vegne/
Der neſt paa anderis vegne.

Huorledis ſkulle vi bære taalmodighed paa vor egen vegne?

Naar forfølgelſe begyndis / da ſkulle vi icke vere heffnſam-
me/icke heller knurre imod Gud/icke ſøge vtilbørlige vgudelige
middel/at de vi kunde vnduere kaarſſit/Men vi ſkulle lide taal-
modelig all forſmæelſe/ ſkendſel/ forhaanelſe / ſpe oc ſpot/Oc
Gud til tienſte oc ære gierne vdholde/der ſom mand oc ſkulde
for hans Naffn ſkyld/ſette til oc forlade baade gods oc Huſſ/
liff oc legeme der offuer.

Huorledis ſkulle vi vere taalmodige paa anderis vegne?

Naar vi ſee at vore Metbrødre oc Metchriſtne/lide for-
følgelſe/trengſel/oc drøffuelſe/forhaanelſe oc beſpottelſe/ da
ſkulle vi icke ſkamme oſſ ved/at haffue omgengelſe met dem/
men haffue metlidelſe met dem/det er/komme dem til hielp met
raad oc gierninger/ trøſte dem/ oc met det Gud haffuer forlent
oſſ/hielpe oc forfremme dem til det beſte. Oc der ſom vi end ſkul-
de komme i fare der offuer/at oſſ kunde vendis ſkade til/ paa
vort gods oc paa vor næring/da ſkulle vi gladelige lide ſaa-

dant/ ſette

dant sette sagen ind til Gud/ oc vide/ at vi haffue hoss oss sielff en bedre bolig i Himmelen.

Er da Taalmodighed saa nøttelig en ting?

Lige som det bliffuer oss suart oc surt paa at gaa/ før vi kunde veñis til Taalmodighed/ Saa fører hun met sig diss mere nøtte oc vforgengelig fruct. Thi vor HErre Christus siger sielff/ At de vdualde skulle bære meget fruct i taalmodighed. Der faar siger oc Paulus Rom. v. Drøffuelse giør taalmodighed / oc talmodighed giør forfarenhed / oc forfarenhed giør haabet/ Men haabet lader icke beskemme. Oc til Timotheum scriffuer hand. Lide vi/ Da skulle vi oc regnere met hannem. Salig er den Mand (siger S. Jacob) som lider frestelse/ Thi effter hand er forsøgt/ skal hand anamme Liffsens krone/ huilcken Gud haffuer tilsagd dem/ der hannem elske. Dette samme er det ocsaa der denne Epistel siger / J haffue talmodighed behoff.

Huor faar giøris da Taalmodighed behoff?

Først/ at i kunde giøre Guds villie/ Fordi at intet vtaalmodigt Meñiske/ giør det som Gud er behageligt/ men setter sig stedes imod hans villie. Der nest at i kunde anamme foriettelsen.

Huad er oss da tilsagd?

Det euige Liffs arffue/ Guds rige. Huo som der vil ind/ hand skal formedelst megen drøffuelse gaa der ind/ Acto. xiiij. Oc huo som formedelst drøffuelse skal gaa oc komme der ind/ hand skal giøre det i taalmodighed Thi vtaalmodighed bliffuer til bage oc kommer icke igennem/ der til met heder det saa/ ville vi regnere met hannem/ da skulle vi tilforn lide met hannem.

Huor til formaner S. Paulus effter denne paamindelse?

Hand formaner oss/ at vi skulle met all flid/ fuldkomme oc vdrette Guds villie.

Huad er Guds villie?

Det er Gud Faders villie / at huo som seer Sønnen / oc troer paa hannem/ skal haffue det euige Liff Johan. vj. Oc Pa ulus j. Thessalo. v. siger Formaner de vtuctige/ trøster de Mistrøstige Fordrager de Skrøbelige/ verer taalmodig met huer mand/ Seer til/ at ingen betaler ont met ont/ men legger eder altid effter det gode / baade indbyrdis oc imod huer mand.

Verer altid glade/beder vden afladelse / Verer tacknemelig i alle ting. Thi det er Guds villie i Christo Jesu til eder.

Huorledis fuldkommis same Guds villie?

Mand fuldkommer Guds villie/aleniste formedelst Troen/ oc formedelst taalmodighed.

Huorledis formedelst Troen?

Troen holder sig til det sande vomskifftelige Guds ord/ oc huad som der loffuis oc tilsigis vdi/det giør hun til sit eget. Anammer saa gladelige Guds hellige gaffuer / de hand skencker oc giffuer Verden/som er/den HErre Jesum Christum/met den hellig Aand/oc alle Himmelske gode ting. Huor som denne retferdige Frelsere nu erider til regnis naadelige det same Menniske / formedelst Troen/aff Gud / for Christi skyld/ huilcken hans tillid staar paa/Guds villies oc Louens fuldkommen opfyldelse. Oc saadan it trofast hierte/haffuer fred oc glæde/ Søndernis forladelse oc det euige Liff.

Huorledis fuldkommis Guds villie/formedelst taalmodighed?

Alligeuel it Menniske actis oc regnis faar Gud/aldelis retferdig oc salig for Christi skyld/oc anammis aff naade til it Guds Barn/saa bliffuer der dog/saa lenge vi ere i denne Verden/ megen søndelig løst/ ocsaa i de Vdualde/at mand stedes maa vinte strid imellem Aanden oc legemet. Oc paa det Troen nu skal prøffuis oc vi skulle øffue vor Bøn/haab / lydighed/ oc Guds frøct etc. Da legger Gud det hellige kaarss paa oss/det skulle vi da anamme met taalmodighed / oc hiertelig gierne vere hans Faderlig villie lydig der vnder.

Haffue vi da oc her til en trøst?

Ja visselig/baade til Troen / oc til taalmodighed.

Huorledis til Troen?

Mesteren til denne Epistel siger/at den retferdige skal leffue aff sin tro/som den Prophete Habacuc / haffuer lenge tilforne Propheteret. Thi Troen er en hiertens visse stadighed/en viss fundament/der icke viger/icke rocker/icke siuncker ned/icke falder/men er stadig/ oc haffuer Ordsens art oc nature/ der det holder sig til/huilcket der bliffuer euindelig Esaie. xl. Huo som nu troer/hand skal ocsaa bliffue euindelig. Det maa vere vduortis til at see/huordant det kand/Thi Troen omgaaess met vsyunlige ting/

lige ting/ oc lader sig icke forføre. Saa er den hellige Scrifft fuld aff herlige Sprog/ i huilcke Troens art oc nature/ krafft oc forarbeydelse giffuis til kiende.

Huad trøst haffue vi aff taalmodighed?

De som i taalmodighed fuldkomme/ oc trolige vdretts Guds villie/ de skulle anamme foriettelsen/ det er/ alt det Gud haffuer tilsagd oc loffuit dem/ skal visselige vederfaris dem Der til skal saadan taalmodighed oc pijne icke vare euindelig / men om en liden stund/ da kommer den/ som komme skal/ oc tøffuer icke/ som er/ vor forløsere Jesus Christus. Thi vi vide/ at alle Creature forlengis met oss/ oc ere end nu stedes i banghed. Oc icke aleniste de/ men ocsaa vi sielff/ som haffue Aandsens første grøde/ forlengis oc hoss oss sielff/ effter Børnsens vdkaarelse/ oc bie effter vore legemis forløsning. Thi vi ere vel salige/ dog i haabet. Oc det haab som mand seer/ er icke haab/ Thi huorledis kand mand haabis til det / der mand seer? Men haabis vi til det der vi icke seer/ da bie vi der effter met taalmodighed.

Huor faar giffuer denne Epistel oss atuarsel?

At vi skulle icke vige oc falde/ fra den rene bekiende sandhed.

Huor aff kommer saadan affald?

Aff vantro oc vtaalmodighed/ at mand kand i nød icke forlade sig paa Gud/ søger middel oc veye/ at mand kand hielpe sig sielff / finde paa raad oc skaffe sig sielff beskermelse. Oc naar mand skal lide noget/ saa/ at mand maa frøcte oc vinte store HErrers vrede oc vgunst/ møste sit gods/ oc staa i anden fare/ da giffuer mand her it/ der it andet støcke til/ oc viger/ oc giffuer i saa maade vantroen obenbare til kiende. Der til er da den kloge fornufft / Frue Hulda / oc Verdslig vijsdom en offuermaade fornumstig oc snedig Mesterinde. De andre ville icke gierne/ holde en liden stund vd met Gud/ oc hielpe at bære kaarssit/ de knurre oc vorde vuillige/ oc giøre paa det neste alt huad mand begiærer aff dem/ at de kunde bliffue fri fra kaarssit.

Huad truer Gud saadan vstadige Mennniske met?

Huo som viger? siger Gud) den skal min Siel icke haffue behagelighed til. Det er en stor vanart oc vdyd/ naar mand falder fra

der fra en Verdslig HERRE. Huor meget verre er da det/at mand forhindrer Gud sin hiertelige Faderlige behagelighed/ met saadan skendelig affuigelse oc affald:

Gud vdualde sig/oc kallede formedelst sit Ord oc Aand/ en besønderlig Kircke oc Meninghed paa Jorden/oc troloffuede sig hinde som sin elskelige Brud/hand haffuer oc en besønderlig oc hiertelig behagelighed der til / oc en offuermaade stor løst oc glæde der aff. At nu nogle aff dem (ia alt formange) som ere i denne Meninghed/ icke ville besinde/ huor stor naade Gud haffuer beuist dem/ oc naar forfølgelse oc drøffuelse kommer/ lade locke eller true sig der fra / bliffue vtro eller tuilraadige/det er hannem gandske niſ hageligt/huor aff hand oc bliffuer saa fortørnet/aff Guddommelig retferdighed/ at hand nødis til at straffe saadanne Mammelucker oc Vendekaaber met all vløcke/ oc endelig der som de end ville der til met haffue ret paa at staa/met den euige fordømmelse oc Helffuedis Jld/Plage oc pine dem til euig tid.

Ja siger du/Mand skulde alligeuel for fred oc endrectighed skyld/vndertiden vige Modstanderne oc giffue dem noget til?

Der haffuer du ingen befaling paa/ i den gandske hellige Scrifft/ oc meget mindre nogen forjettelse / at der skal komme fred aff. Der giffuis meget snarere aarsage til/mange arme Samuittigheders vfred met/oc din egen fordømmelse. Der faar skulle eller kunde vi icke vden Guds besønderlige mishagelighed / vige vore Modstandere til deris vildfarelsis stadfestelse / i det ringeste støcke / der er vor Religion oc Guds tieniste anrørendis/icke heller tilstede dem noget eller sielff anamme/der kand regnis Guds Ord til en fornedrelse. Ville de der offuer buldre/traadse oc vndsige meget/da kunde vi icke giøre der mere til/ end befale Gud vor sag/ oc met taalmodighed i Troen/ vinte hans hielp oc forløsning.

Huad trøst haffue da de/som ere bestandige i Troen?

De som troer aff hiertet oc bekiende met Munden/skulle redde deris Siele/det er/ de skulle vere oc bliffue Guds børn / oc det euige Liffs Arffuinge euindelig. Oc alligeuel det end skal

gaa vnderlige/oc ſyunis/lige ſom de ſkulde aldelis vndergaa/ bliffue til euig tid forderffuede oc vnder døden/ſaa ſkulle de dog endelig redde deris Siele / oc forløſis fra all vløcke oc ont/ oc føris til Guds rige. Det giffue oſſ Gud alleſammen/Amen.

Om Martelerne/en Predicken/

Luce. viij.

IEſus ſagde til ſine Diſciple/Jngen tender it Liuſſ/ oc ſkyul det met it Kar/eller ſetter det vnder en Benck/ Men hand ſetter det paa en Liuſſe ſtage/ Paa det/at huo ſom der gaar ind/ſkal ſee Liuſet. Thi der er intet ſkiult/ ſom icke ſkal obenbaris/oc intet hiemmeligt/ſom ey ſkal kundgiøris/oc bliffue obenbare. Saa ſeer nu der paa/huorledis i høre til. Thi huo ſom haffuer/hannem ſkal giffuis/Men huo ſom intet haffuer/hannem/ſkal ocſaa det tagis fra det hand mente ſig at haffue.

Huad holder dette Euangelium oſſ faar?

Tre ſtøcke. Førſt/at Gud optende it Liuſſ i Verden/ ſom er/Euangelium/at det ſkal ſkinne. Der neſt/At Euangelij Liuſſ ſkal ſtaa paa en Liuſſeſtage/ſkinne/oc kundgiøre alle ting/ obenbare. Det tredie/ Huorledis mand ſkal høre oc anamme det hellige Euangelium.

Huad Liuſſ optende Gud i Verden?

Hand optende it legemlige oc Aandeligt Liuſſ. Thi at lige ſom Gud beſørgede denne ſyunlige Verden/met it herligt Liuſſ/ met den naturlige løſtige Siæl/Saa haffuer hand ocſaa beſørget Chriſtendommen / met det hellige Euangelij nadelige Liuſſ. Oc lige ſom mand ſkal icke vinte nogen anden Soel i Verden/end den der nu fem tuſinde Aar haffuer ſkinnet oc opliuſt Verden / Saa ſkal mand icke heller vinte noget andet Euangelium i Chriſti Rige/det er/ i den Chriſtelige Kircke eller

Chriſten-

Christendommen/end det/ som formedelst de hellige Apostle/ bleff predicket i den gandske Verden/ aff Christi befaling/ oc anammet aff den Christelig Apostoliske Kircke.

Solen bliffuer alliguel vndertiden formørcked oc møster sit skinn?

Det skeer vel vndertiden/At den løstige Soel formørckis til en tid/formedelst Skyer oc Taag/men hun lader icke fordi aldelis aff at skinne. Lige haffuer ocsaa Euangelium/vel veret vndertiden formørcket/formedelst Tiranni oc forfølgelsis mørcke Skyer/oc formedelst Ketters/Parthier oc Secters taag/ oc formedelst Dieffuelsens lerdom oc Menniskens vildfarelse/ Men aldrig kunde enten Tiranner eller Kettere/Parthier eller Papister/fordempe oc vndertrøcke det. Thi Euangelium er Guds Krafft/som giør dem alle salig/der troer paa/oc er begrundet paa den stercke faste/Klippe/imod huilcken alle Helffuedis Porte intet kunde giøre/Naar mand end fordemper det paa en sted/ saa gaar det paa ti steder op igen.

Huad er Euangelium for it Liuss?

Euangelium er det eniste Liuss/ aff huilcket vi skulle see at vandre i denne mørcke Verden. Dette Liuss siger Christus om Johannes i det iij. Liusset kom til Verden/oc Menisken elskte mørcken mer end Liusset. Oc S. Petrus siger ij. Pet. j. Vi haffue it fast Prophetiske Ord / oc i giøre vel / at i giffue act der paa/som paa it Liuss/der skinner i it mørck sted/indtil dagen bliffuer Liuss/oc Morgenstiernen opgaar i eders hierte. Lige som hand vilde sige/Effterdi i ere i denne Verdsens mørcken/da giør det eder vel behoff/ at i holde eder til Guds Ord/Thi det er alene den Løcte/met huilcken vi komme igennem mørcken/ som Dauid siger i den cxix. Psalm. Dit Ord er en Løcte faar mine føder/oc it Liuss paa min vey.

Huad er Verden?

Verden er mørckens Rige/Oc alle Menniskis fornufft oc gode tøcke er der til met idel mørckē/blindhed oc vildfarelse/der som de icke bliffue opliust met Euangelij liuss. Her haffue vi dette Liuss behoff/effter dette liff skulle vi icke haffue det behoff/Men vi skulle de see den Hellig Trefoldigheds Spegel/fra ansict til ansict.

Huad

Huad skal mand giøre met dette Liuss?

Dette Liuss skal tendis op/ oc settis paa en Liussestage/ lige som Christus siger/ Jngen tender it Liuss oc skiul det met it kar/ eller setter det vnder it Bord/ Benck eller Seng/ men hand setter det paa en Liussestage/ paa det/ at huo som der gaar ind / skal see Liusset.

Huad vil Christus met disse Ord?

Hand vil der met formane alle State oc Embede/ at huer skal giøre i sit Kald/ det Gud haffuer befalet hannem/ Thi alle Christne ere giord til Liuss i Daaben / oc optende met den hellig Aands ild oc naade / at de skulle skinne/ Jcke aleniste/ at de skulle rose sig aff it Christeligt Naffn/ oc kalde sig Christne/ høre Euangelium/ oc giøre dog ingen Christelig gierning/ Men de skulle skinne / oc giffue alle Menniske gode Exempel met deris Lerdom/ oc leffnet/ Som Christus Formaner Matth. v. Lader eders Liuss saa skinne faar Mennisken/ At de kunde see eders gode gierninger/ oc prýse eders Fader i Himmelen.

Huad skulle verdslige Regentere betencke hoss disse Ord?

De skulle betencke oc komme ihu/ at effterdi de ere Liuss oc Regentere/ som ere beskickede aff Gud/ da skulle de i deris kald/ stat oc embede/ skinne/ vaage/ oc vere omhøggelige for deris Vnderdanne / skicke huer mand Lou oc Ret vden Personers anseelse/ at de icke for vild eller vendskab/ gunst eller gaffue fornende Retten/ oc de skulle beuýse huer mand tilbørlig hielp oc trøst/ forfremme Guds ord/ straffe de Onde/ beskerme de Gode/ forsuare Encker oc Faderløse Børn/ oc gierne høre arme Menniske.

Huad skulle de Aandelige Regentere tencke?

De skulle komme ihu/ at effterdi de side i Christi oc Apostlernis sted (som de rose sig aff) da skulle de ocsaa vere til sinde som Christus oc Apostlene ere/ vdrette flitteligeChristi oc Apostlernis befaling / predicke Guds Ord / forkynde Euangelium oc Guddommelige sandhed / vddele de hellige Sacramente effter Christi skick/ trøste bedrøffuede hierter oc mistrøstige Samuittigheder/ met de salige Sprog aff Euangelio/ oc aff den Guddommmelige scrifft.

Dette var vel salige tancker / der som de saa vilde giøre.

Det kand icke gaa vel til i Christendommen / naar huer vil offuergiffue oc lade sit eget Kald falde / oc see til en anden / naar de Aandelige ville regiære Verdslige / oc de Verdslige regiære Aandelige / som de (disse vær) lenge haffue giort. Huad er Paffuen / huilcken den gandske Verden / haffuer huldet det for en Gud : Huad giør hand Christendommen til gode ? Huad kand den Christelige Kircke forbedris aff hannem ? Huad er hans lerdom ? Hans leffnet ? Oc huorledis skiñer hand i Christendommen ? Huor ere de Christelige oc Apostolijske Exempele ? O du gode Gud / huad er det it ælendigt Liuff. Huad ere alle Cardinaler / Bisper / Prelater / Prouester / Officialer / Kanicker / Altere Prester / Muncke / Paffuens Oyenskalcke oc Disciple ? De skulde vere Jordsens Salt / oc Verdsens Liuss / Deris Embede skulde vere at salte oc skinne / Men huad haffue de giort ? Saltet haffuer møst sin Krafft oc er bleffuet vduligt | det salter icke | bidder icke | Liusset er vdsluct | De haffue aldelis fordempet det rette Euangelij Liuss / met deris Dieffuels lerdom / met Menniskens drømme / oc Papistiske Louer oc Decret / De ere huercken Salt eller Liuss / huercken Apostele eller predickere / men lade Fraadsere / Bugtienere / dumme Hunde / Senge heste / som altid ligge oc snurcke / oc huercken ere Gud eller Menniske nøttelige.

Huilcke sette Liusset vnder en Skeppe ?

De som tie Guds ord / oc offuergiffue predicke Embedet / at de skulle icke møste Kornrente oc anden indkomme / de som læse meget mere i Landgilde Bogen / end i Bibelen / i det ny oc gamle Testamente / Ja de væde icke en gang Pennen i it gandske Aar / vden naar Bønder føre dem Korn / Lam Pendinge / Hønss oc Giæss / oc de scriffue / *Satisfecit*, i Registeert.

Huilcke settet Liusset vnder Brodet ?

De som tie Guds Ord / at de skulle icke møste den søde haffkage oc nydelig mad / at de icke skulle møste fede Prebender / Forleninger / Prelatedomme / oc at deris Steggers kand aarle røge om Morgenen / oc Vindkanden vancke lenge ved paa Afftenen.

Huilcke

65

Hvilcke sette Liusset vnder Bordet?

De som tie Guds Ord/for deris vchristelige Skiørleffnet
oc Boleri skyld/de befrøcte at der som de anamme Euangeli-
um/da skulle de offuergiffue deris Skøger oc Pappenollicker/
oc icke lenger/som de ere vaande til/kunde slippe en/tage en
anden/oc lige som de der bytte Heste/skiffte en bort for en andē.

Hvilcke ere de som sette Liusset vnder Bencken?

De som sige / Anammer ieg Euangelium / da skal ieg altid
læse i den hellige Scrifft/ studere/ predicke/icke lenger gaa aar-
ckeløss/oc vere en dag driffuere/ieg skal bryde min morgen søffn/
oc icke saa lenge drage Duendynen offuer hoffuedet/oc vende
Dieffuelen en steg/Ney bort oc end langt bort det Euangelium/
Jeg vil bliffue en Papist oc hoss min gamle skick/oc fare huort
ieg kand/ Jeg veed at ieg bliffuer icke borte/ Vil Gud icke haff-
ue mig/da anammer Dieffuelen mig gladelig. Saa tencke visse-
lig oc sige alle Romanister / Papistiske Prester oc Muncke/ i
alle Stict oc Kloster/ Gud opliusse dem/ Amen.

Hvad er det Christus siger / der er intet skiult / som
icke skal bliffue obenbaret?

Christus giffuer sit Ord dubbelt krafft. Først/ at det er it
Liuss i mørckē. Der nest/at det obenbarer alle hierters hiemelig-
hed/all Sønd oc Laster/icke aleniste paa den yderste dag/men
ocsaa her paa Jorden. Saa kunde Cain icke skiule sit Mord/oc
Dauid icke dølge sit Hoer. Det er it almindeligt Ordsprog/At der
stoppis intet saa dybt ned/at det kommer io op igen/Item/
Der spindis ingen Traad saa smaa /at hand skal io til syune
gaa/Item/Spørge vi det icke nyt/Da spøge vi det gamelt/Ja
der som nogen end kand skiule oc stoppe sine Sønder ned i dēne
Verden / saa skulle de alligeuel paa den yderste dag / bliffue
obenbare faar den gandske Verden/Engle oc Dieffle / Men
naar nogen bekiender dem her/da skulle de bliffue skiulte i den
anden Verden euindelig. J det at nogen falder fra eller til den
Guddommelige sandhed/foracter eller anammer det Guddom-
melige Ord/kunde vi i nogen maade kiende/ huo der er en Chri-
sten eller icke Christen/ huo der er it Guds Barn/eller Dieffuel-
sens barn/Aff Christi Ord/Johannes. viij. Huo som er aff Gud/

hand hører Guds ord. Men paa den yderste dag skulle Samuittigheds Bøgger opladis/ oc huer skal døme oc giffue sig sielff til kiende effter som hand trode/ oc beuiste Troen/ oc gaff hinde vduortis til kiende/ met Kierligheds oc barmhiertigheds gierninger.

Huad er det Christus siger / Seer til huad i høre/ oc huorledis i det høre?

Det er en aluarlig tale met disse Christi Ord / Lige som hand vilde sige/ Der skal bliffue it ødeligt oc forderffuet væsen i Christendommen/ J mine Apostlers oc Tieneris sted/ skulle komme pralende hoffmodige storactige Prelater / lade / søffne Løssgengere/ Bugfyllere oc Bugtienere/ falske Lærere oc Løgenpredickere/ som skulle foruende alt det / der er gudeligt oc Christeligt/ oc føre ind Dieffuelsens oc Paffuens vgudelighed/ seer fordi der paa/ oc giffuer act paa eders sag/ Seer til/ huad i høre/ om det er Guds eller Menniskens ord / Seer ocsaa til/ om det er Guds sandhed/ eller Dieffueleśns løgen/ Seer ocsaa til/ huorledis i høre/ om det predickis eder trolig aff hiertet / eller aff idel smigger oc høgleri / Oc om i høre det met it aluarligt trofast hierte/ eller aff en seduane oc for it vduortis syun/ Det gielder icke Eble oc Pærer/ Nødder oc Pebberkagge/ Men det gielder Legeme oc Siæl/ Himelen eller Helffuede/ den euige Død eller det euige Liff / Huo som taber i denne sag/ hand haffuer tabt oc møst det euige gode/ Men huo som vinder/ hand haffuer vundet en euig Seyer.

Huor met beslutter Christus dette Euangelium?

Hand siger/ Huo som haffuer/ hannem skal giffuis/ Oc huo som intet haffuer/ hannem skal ocsaa det tagis fra/ det hand mente sig at haffue.

Huad vil Christus met disse Ord?

Dette er it Ordsprog / som vi pleye at sige / Alle ville smøre Jsterleffuen for hand er Feed/ Jngen vil smøre Brandstenen for hand er heed/ Mand binder den Brød som haffuer Brød/ Dem som Rige ere giffuer mand meget oc offuerflødige / de Fattige giffuer mand/ saa at de bliffue arme oc fattige/ dette er Verdsens skick/ ved denne maade taler ocsaa Christus her/ lige som hand vilde sige/ Huo som bruger Guds gode gaffuer oc

naade/til Guds ære oc priss/oc til sin Nestis forfremmelse oc forbedring / løcke oc salighed / hoss hannem skulle saddanne Guds gode gaffuer oc naade formeris. Men huo som misbruger dem oc huercken tiener Gud eller Menniskẽ der met/hannem skulle de allesammen tagis fra/at hand skal aldelis intet beholde/huercken legemligt eller Aandeligt. In Summa/ville i predicken høre oc anamme mit ord/da skal den hellig Aand giffuis eder / hand skal ledsage eder i all sandhed/ oc giffue eder den rette forstand/oc der met all naade/Løcke oc salighed/Syndernis forladelse/oc det euige liff/ Men høre i eller predicke det forsømmelig oc foracte det/da skal den hellig Aand tagis fra eder/oc der met all naade/ Løcke oc salighed/ Lige skal det ocsaa gaa alle dem/som haffue it kald eller Embede/tage de flittelig vare der paa/da skal dem giffuis it støre.

Giff Exempel?

Bleff der icke aff den solde Suend Joseph/ en stor Herre i Egypten? Aff den hyørde Dauid / en Konge i Israel? Aff den fangene Daniel/en Herre offuer gandske Babilon oc Persen? Saa siger Christus/Ey du fromme Suend/du trofaste Suend/ du haffuer veret trofast offuer lidet/ied vil sette dig offuer meget/Gack ind i din Herris glæde / du skalt haffue det euige liff/ Amen.

Om Bekienderne Epistel j. Corinth. iiij.

Wi ere bleffne it vidunder faar Verden/oc faar Englene/oc faar Menniskẽ. Vi ere Daarer for Christi skyld/ Men i ere kloge i Christo. Vi skrøbelige/ Oc i stercke. I herlige/ Oc vi foractede. Indtil denne time lide vi Hunger oc tørst/oc ere nøgen/oc bliffue slagen/oc haffue ingen visse Sted/oc arbeyde/oc giøre gaffn met vore

egen hender. Mand taler oss ilde til/saa velsigne vi. Mand forfølger oss saa lide vi det. Mand bespotter oss/ saa formane vi. Vi ere stedes som Verdsens forbandelse/oc it rense offer faar alle Folck.

Det scriffuer ieg icke/ at ieg vil beskemme eder/men ieg formaner eder/som mine kiere Børn.

Huad skulle vi lære aff denne Epistel?

Tre støcke/ Først /huorledis de som elske oc bekiende Guds Ord/ skulle actis eller regnis hoss andre Folck.

Der nest/ huad de skulle lide for saadan bekiendelse skyld.

Det tredie / huor faar mand skal offt betracte disse / de Christnis vilkaar.

Huorledis gaar det de rette Christne?

S. Paulus siger. De ere Verdsens vidunder/ Englenis oc Menniskens.

Huorledis Verdsens?

Verden er offuermaade gienstridig/fortredelig oc vlydig/ saa at hun huercken acter Gud eller hans Ord. Hun lader sig alene regiære aff den galne vforstandige fornufft / Huad den drømer oc synis gott at vere/ holder Verden ocsaa at vere ret/ oc staar der saa fast paa/at der hielper ingen igiensigelse. Rōer der nu it forstandigt Gudfryctig Menniske / oc straffer saadan groff blindhed oc vildfarelse / oc giffuer til kiende/ huorledis mand skal vere from/ leffue gudelig / oc bliffue salig / da er det gieckeligt faar Verden/ Hun holder saadanne Lærere for Giecke oc Daarer / for Gøcklere oc vnøttige Menniske / som enten ere besette aff Dieffuelen/ eller vanuittige oc forbistrede/ der faar skender hun/ bespotter oc forhaaner dem paa det høyeste/ at der er ingen maade met. Oc effterdi fromme Predickere acte saadant intet / men effter Guds befaling oc Ord straffe oc fordøm̄e/ all Verdsens falske tillid oc tro/ Oc der imod icke rose eller prijse andet paa Jordē/end Guds naade oc barmhiertighed da fortørnis Verden offuermaade/ aff Dieffuelsens til skyndelse/ hun bruser oc buldrer imod de Gudfrøctige/ pijner/ plager

oc aff

oc afflifuer dem skendelig / oc saadant er ekon hindis velløst/
hun glæder oc fryder sig der aff/lige som Gud skede en besyn=
derlig tienste der met/ oc var hannem gandske behagelig.

Huorledis ere da de Christne Englenis vidunder?

Naar Verden nu bruger saadan fortredelighed oc vanart
imod de Christne/oc giør dem alt ont/oc de bliffue alligeuel
bestandige hoff Gud/icke lade besuige eller føre sig i vildfarelse/
da er det de hellige Engle/som ere stedes hoff dem/oc tage vare
paa dem/ en besønderlig løst oc glæde/ at Gud haffuer saadan=
ne herlige Bekiendere paa Jorden/oc de ere fordi gierne hoff
dem/oc beskerme dem icke aleniste aff Guds befaling fra all
skade/men rose ocsaa deris bestandighed/tro oc bekiendelse faar
Guds ansict/huor aff de haffue mere løst oc behagelighed/end
noget Menniske kand haffue aff it Specktackel/eller vidunder
paa Jorden.

Huorledis ere de it vidunder faar Mennisken?

Efftersdi Verden er saa groff oc vforstandig/da vil oc den
hellig Aand/icke giøre Verdsens galne Børn den ære/oc kal=
der dem Menniske/men hand kalder dem effter deris alminde=
lige Naffn/Verden. Oc efftersdi der findis ocsaa i Verden/no=
gle godhiertige Menniske/som haffue metynck offuer de Christ=
ne/ lade deris iammer oc pijne gaa sig til hierte. Da siger Pau=
lus her / eller meget mere den hellig Aand formedelst Paulum/
at de samme Menniske / der icke ere saa aldelis forherdede/
som den almindelige hob/haffue it besønderligt vindunder aff
de Christne/icke i det/at de laste oc bespotte dem/oc glæde sig
aff deris ælendighed/som Verden giør/eller haffuer en besøn=
derlig løst aff deris bestandighed/som de hellige Engle haffue.
Men lige som nogen forundrede sig/paa en ny vseduandelig
leeg/Saa forundre oc saadanne Menniske sig der paa/at de
Christne/kunde vere saa frimodige/trøste oc glade met deris
bekiendelse/ i saadan stor farlighed/findskab/drøffuelse/ mod=
ganck oc pijne/De kunde oc icke vide eller forstaa/ huorledis det
gaar til/at de Christne ere saa bestandige i deris bekiendelse/
før de paa det sidste sielff/føris der til formedelst ordet/oc for=
søge det.

Huorledis er de Gudfrøctige Daarer?

Guds frøct er Viſſdoms begyndelſe. Oc efſterdi de Chriſtne haffue Guds frøct oc kierlighed/da ere de ocſaa vÿſere oc klogere/end alle Menniſkens børn/Men de actis alligeuel at vere Daarer / for Chriſti ſkyld / huis Euangelium / efſterdi det er kaarſſens Ord/da er det dem en daarlighed / ſom bliffue fortabte. Men oſſ (ſiger Paulus / j. Corinth. j.) ſom bliffue ſalige/ er det Guds krafft. Thi der ſtaar ſcreffuit Eſaie xxix. Jeg vil omkomme de Vÿſis vÿſſdom/Oc ieg vil bortkaſte de Forſtandigis forſtand. Huor ere de kloge? Huor ere de Scriffterde? Huor ere de Verdſlige vÿſe? Giorde icke Gud denne Verdſens vÿſſdom til daarlighed/Eſaie xxxiij.

Huor faar lod icke ſaa Gud ſin Euangelij predicken/ begyndis met it ſtort ſkinn/oc denne Verdſens vÿſſdom?

Effterdi Verden/formedelſt ſin vÿſſdom/icke kiende Gud i ſin vÿſſdom / da var det Gud behageligt / at giøre dem ſalig formedelſt en daarlig predicken/ ſom der troer paa. Effterdi Jøder begiære tegen/oc de Greker ſpørge effter vÿſſdom. Men vi predicke den Kaarſſfeſte Chriſtum/Jøderne en forargelſe oc Greker en daarlighed/ j. Corinth. j. Thi det naturlige Menniſke forſtaar intet aff Guds Aand/ Det er hannem en daarlighed/oc hand kand det icke kiende/Thi det ſkal dømmis Aandelig/ j. Corinth. ij.

Huorledis acter Gud denne Verdſens vÿſſhed?

Verden holder Guds tienere oc børn for Daarer oc ſig ſielff at vere vÿſſ oc klog. Saa vender Gud det om/oc giør de Verdſlige Vÿſe/ſom før er ſagd/ alle til Daarer/oc hand giffuer de ſine fuldkommen klogſkab oc forſtand.

Beuÿſſ ſaadant met Scriffren?

Chriſtus ſiger Matthei vij. Huo ſom hører min tale/oc giør hinde icke/ hand er lige ſom en daarlig Mand/der bygde ſit Huſſ paa ſand/Der nu en ſtoff Regen falt/oc it vandløb kom/oc veirit ſtormede/oc ſtøtte paa Huſet/da fald det/ oc giorde it ſtort fald.

De Corinther roſede ſig ocſaa/ at de haffde hørt om Chriſto/oc de giorde alligeuel icke Chriſti villie i Troen/ Der faar

siger oc S. Paulus. J Corinther lader eder tøcke/at i haffue nu
ædet ordet aldelis op/oc ere saa vijse som i ville vere/oc meget
klogere oc forstandigere end vi ere. Men lader oss stedes vere
daarlig/vi ville holdis der faar/oc lader eder stedes tøcke at i
ere kloge i Christo/oc seer til/at i icke besuige eder sielff. Tencker
paa at ieg haffuer før sagd. j. Corinth. j. Gud vdualde det som
er daarligt faar Verden/huo som lader sig tøcke ibland eder at
hand er vijss/hand skal vorde en Daare i denne Verden/at hand
kand vere vijss. Thi denne Verdsens vijssdom er daarhed hoss
Gud. j. Corinth. iij. Salig er den/ som icke forarger sig der paa.

Huorledis ere de Christne skrøbelig?

Alligeuel de Christne formaaer alting i Christo/ere stercke oc
faste imod Dieffuelen/oc alle hans Tilhengere/saa kiende de
dog oc bekiende huad de ere/aff Menniskelig skrøbelighed/de
bliffue ick hoffmodige oc trøgge/ophøye sig icke heller offuer
andre. Lige som Paulus oc formaner/Roma. xv.

Men vi/som ere stercke skulle fordrage de skrøbeligis brøst/
oc icke haffue behagelighed til oss sielff. Der faar formaner
hand ocsaa her de Corinther/at de skulle icke lade sig tøcke at
vere for stercke/striden fick icke endnu ende. Der faar skulle de
stedes sige met Dauid/Psalm. vj. HErre ver mig naadig/thi
ieg er siug oc skrøbelig. Oc vi skulle der til met icke foracte eller
forskyude andre/som end nu ere skrøbelig i Troen/men anam-
me dem/oc icke forbistre oc foruilde deris Samuittighed/
Rom. xiiij. Lige saa giorde Paulus sielff/Hand er bleffuen de
Skrøbelige/som den der er skrøbelig/at hand kunde vinde de
Skrøbelige/ j. Corint. ix. Denne trøst haffue de Christne/ at
alligeuel de ere Skrøbelige i Christo/saa leffue de dog met han-
nem i Guds krafft ij. Corinth. xiij.

Ere oc da de Christne foractede?

Lige som de holdis skrøbelige oc daarlige/ i deris Himmel-
ske Vijssdom dem er giffuen om Christo. Saa foracter oc Ver-
den dem i den store vsigelige herlighed / at de allrede haffue no-
get aff det euige Liffs Arffue / oc i it stadigt haab foruinte no-
get der aff. Thi den herlighed er icke end nu obenbarit i oss/ der
oss skal vederfaris/oc det er icke end nu kund giort faar Verden/

at vi ere Guds børn/ men det skal obenbaris om en liden stund/ Dissimellem skulle vi met taalmodighed bære foractelse. Thi vort hoffuit Christus bleff oc paa det høyeste foractet. Der til haffue vi ocsaa io denne trøst/at Gud seer til de foractede/ der ere veirstøggelige faar huer mand / ij. Macha. j. Oc det som er vædelt faar Verden/oc det foractede vdualde Gud/oc det som intet er/at hand vilde til intet giøre/det som noget er/ oc dem som ville vere herlige j. Corinth. j.

Huad skulle da de Christne oc Ordsens bekiendere/ lide der offuer paa deris Legeme?

S. Paulus opregner her mange støcke effter huer andre/ som er/ Hunger/ tørst/ nøgenhed/ hug/ forfølgelse / arbeyde/ onde Ord/ bespottelse oc fra skillelse fra alle Menniske.

Lide oc da Christne hunger oc tørst?

Alligeuel Gud vel skulde før sende sine Vdualde brød aff Himmelen/end hand skulde lade dem dø aff hunger/som mange Exempel vduijse/ saa skulle dog de Christne offt lide stor hunger oc kummer / for det legemlige Brød oc næring skyld/Men Gud hielper dem naadelig / aff all nød oc modgang.

Der til met haffue de stedes hunger oc tørst/effter retferdighed/ i huilcken Gud oc icke vil lade dem bliffue euindelig/ Men de skulle paa det sidste bliffue mettet Mathei v. Thi HErren metter de tørstige Siele/oc fylde de hungerige Siele met gott Psal. cvij. Maria siunger lige saa. HErren opfyllede de hungerige met gott / oc forlod de Rige tomme.

Huorledis lide de rette Christne nøgenhed? Siger dog S. Paulus ij. Corinth. v. Vi skulle icke lade finde oss nøgen?

S. Paulus taler her i denne Epistel/om de Christnis legemlige nøgenhed/ der de skulle lide her i denne Verden/met stor hierte sorge oc bedrøffuelse/ oc alligeuel i taalmodighed/ saa/ at mand skal ick alenlste forlade dem/ ælendige oc nøgen/ vden all trøst oc hielp/men ocsaa met mact tage fra dem/det Gud haffuer forlent dem met/ oc icke giffue dem det mand er dem aff rette skyldig oc plictig/oc fordriffue dem fra gods oc biering Huss oc hiem/at de skulle icke haffue nogen sted/de kunde vere trygge paa

ge paa/som mand seer faar Øyen/at det gaar alleuegne til i Verden. Denne nøgenhed skal mand lide/giffue sig Gud i vold oc sette sagen ind til hannem. Ja mand skal vel saa berede oc skicke sig der til / at mand skal sla sig fra alle Verdslige ting/ gandske gierne offuergiffue oc lade dem fare/oc aleniste forlade sig paa Gud.

Men i den anden Epistel til de Corinther/taler Paulus om en Aandelig skadelig oc forderffuelig nøgenhed/ i huilcken vi io ingenlunde skulle lade finde oss. Thi vore Siele/skulle føris aff legemet/ der de nu ere vdi naar vi dø / Huilcke Siele der nu obenbaris/oc komme aldelis nøgen frem faar Christi Domstol de skulle icke beklædis met nogen herlighed/Men de som formedelst Troen/haffue iført Christum/ de komme icke nøgen frem/men i Christo/oc Christus i dem. Thi Christi retferdighed er deris klædebon/oc Aandsens helligelse eller renselse. Der faar giffuis dem oc paa det sidste/det fuldkommen himmelske klædebon/oc de bliffue offuerkledde/met euig vdødelig klarhed oc herlighed. Huilcke Gud Fader vil nu saa giøre herlig i det andet Liff/dem giør hand tilforn i dette Liff/formedelst sin elskelige Søn Jesum Christum/oc formedelst ordet/der de anamme i troen/ fromme oc retferdige.

Huad mener S. paulus der met/at hand siger vi vorde slagne?

J Apostlernis gierninger oc ij. Cor. xj. Giffuis klarlig nock til kiende/huorledis S. Paulus bleff slagen. Der skulle oc mange andre/fromme Christne lide paa denne dag/at de forhaanis oc bespottis gruselige/Oc der til met faar giøris i deris hierter/oc bedrøffuis indtil døden aff den suare Guds bespottelse/forbandelse/ Guds naffns misbrugelse/ordsens foruendelse/ Affguderi/affald oc forargelse.

Haffue da de Christne ingen visse sted?

J denne Verden oc iammerlige dall her paa Jorden/ haffue de Christne ingen visse sted. Thi Dieffuelen/ denne Verdsens første/ Lader dem huercken haffue rolighed eller fred. Der faar skulle Guds børn alle øyeblick vinte oc formode/at mand skal fordriffue dem. Saa er oc der for vden vort gandske leffnet icke andet / end en idelig vdlendisk oc pillegrims reysse / som

 Histori-

Historien om Abraham/ Jsaac/ Jacob/ Joseph/ Christo/ Paulo oc andre Helgen nock giffue til kiende. Summa/ huo som vil tale oc bekiende sandhed/ hand kand icke lenge bliffue paa it sted.

Huor faar siger Paulus/ Vi arbeyde oc giøre met vore egene hender?

Den hellige Paulus nøddis offte til aff trang oc nød/ at hand icke alenište brugede sit Embede/ men dreff ocsaa andet suart arbeyde. Lige som det oc gaar til paa denne dag/ at Kirckens Rente tagi bort oc leggis fra Kircker oc Sogner/ at Predickere sielff/ nødis til at pløye/ saa/ meye/ terske oc giøre andet saadant suart arbeyde/ oc haffue alligeuel neppelig saa meget/ der de kunde holde sig aff/ met Hustruer oc Børn.

Huad giør Verden/ naar de Christne lide saadan nød oc modgang?

Hun skender/ laster oc forfølger dem der til/ oc haffuer aldelis ingen metynck offuer dem. Naar mand gierne vilde at en Christen skulde omkommis oc aff liffuis/ for den rette bekiendelse oc Ordsens skyld/ oc kand icke met sandhed komme der til/ da dicter oc mumler mand hannem noget paa/ legger alle ting vd til det verste/ laster oc skender hannem paa det høyeste/ oc skylder hannem for det/ der hand aldrig tencte en gang paa/ som Historien om den hellige Athanasio vduijser/ Oc det gick Christo/ Paulo oc de andre lige saa.

Huad skulle da de Christne giøre der til?

De skulle taalmodelig lide saadan vre/ toc naar dem kand icke vederfaris hielp eller beskiermelse/ da skulle de sette deris sag ind til Gud/ oc saa meget deris Persone er anrørendis/ oc kand ske vden Ordsens fornædrelse/ lade sig finde i all ydmyghed/ oc bliffue deris Mestere oc HErre Jesu Christo lig/ huilcken der ocsaa lidde taalmodelig/ all Jødernis spot oc forsmædelse/ saa fremt som de icke bespottede hans Ord/ sandhed/ Guddom/ hans Himmelske Fader oc hellig Aand. Fordi at til saadan Guds bespottelse kunde hand icke/ som vi icke heller skulle/ tie stille til.

Skal da Verden her met vere til freds?

Ney/ Du mot vere saa ydmyg som du nogen tid kant/ saa skalt du dog hoss Verden/ fortiene der liden tack eller naade met. Men du est plictig til/ at du skalt bære saadant taalmodelig/

lig/Gud til ære oc at beuiſe hannem lydighed met. Thi at faar Verden ſkalt du aldelis/holdis for it Catharma oc Peripſema/ det er/ ſom en forbandelſe oc aff ſkum.

Huad kaldis Catharma?

Catharma oc Peripſema/huilcke her ere fordanſkede forbandelſe oc affſkum/ eller renſe offer kalledis it Menniſke/der haffuer bedreffuit ſaadan miſgierning/at mand mente/ Gud ſkulde for ſaadan ſønd/ville forbande oc forderffue Land oc Folck. Der faar mente de/naar de aff liffued oc toge ſaadanne Miſdedere aff dage/at de haffde borttaget forbandelſen oc renſet landet. Saadan en forbandelſe var Jonas Prophete / der de kaſte hannem vd i Haffuit. Vndertiden toge de oc it vſkyldigt Menniſke/naar dyrtid/Peſtilentze/krig eller andre plage var i Landet (oc mente de renſede landet met ſaadan død oc offer/fra neruerende oc tilkommende plager) oc kaſte hannem vd i Haffuit/eller i Jlden/oc ſagde. Vær du vort renſe offer/at vi kunde bliffue frelſte oc forløſte. Lige ſaa acter Verden at Apoſtlene oc Euangelij Predickere/ere de ergeſte oc ſkadeligſte Folck paa Jordē/kunde hun ekon bliffue quit ved dem/da ſtod det vel/ oc hun var da quit oc fri fra all vløcke oc forbandelſe / oc haffde der met giort Gud en ſtor tienſte/ Johan. xvj.

Huor til tiener nu denne hellige Pauli formanelſe?

Hand ſcriffuer icke ſaadant/ at hand her met vil beſkemme de Corinther (huilcke der lode ſig tøcke/at de var alene kloge oc Guds Børn) oc vdrobe dem ſom vfuldkomen ſkrøbelig Mundchriſtne/ Men at hand vil meget mere/ formane dem til det beſte/ſom en tro Fader ſine Kiere Børn/ oc vare dem at/at de ſkulle vocte ſig fra trøghed/at de der met ſkulle paa mindis/at betencke/huad dem end nu fattis til it Chriſteligt leffnet oc omgengelſe/at de ſkulle kiende deris brøſt/ſkame ſig noget hoſſ ſig ſielff/oc icke flyge for høyt op/lige ſom de haffde nu verit vdoc icke hafft mere behoff/at formanis oc vnderuiſis i Euāgelio

Huad er hand da bægierendis aff dem?

Hand vil/at de/ oc vi alleſammen/ icke ſkulle bliffue hoffmodige oc trygge/at vi der met icke ſkulle forføre oſſ ſielff/men at vi ſkulle vere hans efterfølgere/ lige ſom hand var Chriſti.

Huor vdi staar denne Efterfølgelse?

I. Jtre støcke. Først/at mand icke aleniste skal flitelig høre Guds Ord/Men at mand skal ocsaa anamme det i Troen/ beuare det/oc rette sit gandske leffnet der effter/oc stedes bede om den hellig Aands formerelse oc bestørckelse.

II. Der nest/om det hellige Kaarss (huilcket der almindelig pleyer at følge sandheds bekiendelse) leggis oss paa for troens skyld/at mand da aff hiertet tacker Herren/at hand vdualde oc anammede oss/at vi skulle bære vidnisbyrd om hans Guddommelige sandhed/oc actede oss verdige til/at lide noget for same sandheds skyld / sig til ære.

III. Det sidste/at vi ocsaa skulle veluillige/giffue oss vnder Guds villie/ oc bliffue bestandelig hoss hannem/oc visselig forlade oss til/at lige som hand beuiste Paulo / oc andre sine vdualde oc elskelige/naade oc kom dem til hielp/gaff dem størcke/glæde/taalmodighed/ kierlighed / bestandighed / saa skal hand oc visselig vden all tuil / icke forlade oss / men efterdi hand aff naade kallede oc vdualde oss/da vil hand ocsaa indtil vor yderste time beuare oss/at vi skulle bliffue bestandige i Troen/kiende hans Søn Jesum Christum/oc beholde hans retferdighed/det er / hand vil visselig giøre oc giffue oss det euige Liff/Det giffue oss Gud alle naadelig / Amen.

Om Christi Bekiendere/ En Predicken/ aff det Euangelio/Luce xix.

JEsus sagde til sine Disciple / En Edelmand drog langt bort til it Land/at indtage it Rige/oc komme da igen. Denne kallede ti aff sine Suenne/oc fick dem ti Pund / oc sagde til dem/ Kiøbslaer indtil ieg kommer igen. Oc hans Borgere hadede hannem/oc skickede Bud effter hannem/oc lod hannem sige / Vi ville icke at denne skal regiere offuer oss.

Oc det

Oc det begaff sig/der hand kom igien/effter hand haffde indtaget Riget/da lod hand kalde same Suenne/huilcke hand fick Pendingene/at hand kunde vide/huad huer haffde Kiøbslaget. Da trad den Første frem/oc sagde/HErre/dit Pund haffuer forhuerffuet ti Pund. Oc hand sagde til hannem/Ey du fromme Suend/effterdi du haffuer veret tro i det mindste/da skalt du haffue mact offuer ti Stæder. Den anden kom ocsaa/oc sagde/HERRE/dit Pund giorde fem Pund paa sig. Til den sagde hand ocsaa/Oc du skalt vere offuer fem Stæder. Oc den tredie kom/oc sagde/HERRE/see der/her er dit Pund/huilcket ieg foruarede i en Suede dug/Jeg frøctede faar dig/Thi du est en streng Mand/du tager det du icke lagde/oc høster det du icke saade/Hand sagde til hannem/Aff din Mund dømmer ieg dig/du Skalck. Viste du/at ieg er en streng Mand/tager/det ieg icke lagde/oc høster/det ieg icke saade/Huor faar fickst du mine Pendinge da icke til Vedsel bordet? Oc naar ieg haffde kommet/vilde ieg vdkraffd dem met Aagger.

Oc hand sagde til dem/der stod hoss/Tager det Pund fra hannem/oc giffuer det den/som haffuer ti Pund. Oc de sagde til hannem/HERRE/hand haffuer dog ti Pund. Jeg siger eder/Huo som haffuer hannem skal giffuis/Oc fra den som icke haffuer/skal oc det tagis/det hand haffuer.

Huor

Huor om taler denne parabel i dette Euangelio?

Det siger først/huorledis en from Hosbonde skal handle forsyunlig met sit gods/at det skal icke vere hannem til skade/ mē meget mere til nøtte oc fordeel. Der nest giffuer det trofastis oc vtrofastis Suennis nature oc skick til kiende. Det tredie/baade de frommis oc vanartigis beløning.

Huo er denne Edelmand/som drager langt bort til it Land?

Denne Edelmand er vor HErre Jesus Christus/en Konge offuer alle Konger/en HErre offuer alle Herrer/huilcken der formedelst sin Pijne oc Død/formedelst sin Opstandelse oc Himmelfart/drog langt bort til it land/at indtage it Himmelske euigt Rige/huilcket der ligger gandske viet oc langt fra dette Jorderiske Rige/Thi dette Rige er syunligt/det andet vsyunligt/dette Jorderigt/det andet Himelskt/dette timeligt/det andet euigt/Dog er hand icke saa bortdragen/at hand euindelig vil bliffue borte/Men hand vil i sin tid komme igen/at holde regenskab met alle sine Suenne/Ja at dømme Leffuende oc Døde. Hand siger Matthei i det sidste/See/ieg er hoss eder alle dage/indtil Verdsens ende. Oc Matthei. xviij. Huor to eller tre ere forsamlede i mit Naffn/der er ieg mit iblant dem.

Huad giorde denne Edelmand/der hand vilde drage bort?

Hand kallede ti aff sine Suenne til sig/oc fick dem ti Pund/oc sagde til dem/Kiøbslaer indtil ieg kommer igen. En omhøggelig Regentere eller Hosbonde/setter icke sine sager eller sin handel oc bedrifft ind til andre/oc betroer fremmede der til/men naar hand er hiemme seer hand sielff sit ting til gode/oc tager sig Hussorgen til/effter det almindelig Ordsprog/HErrens Øye giør Hesten fed/Oc Herrens fod/møger oc giør Aggeren fructsommelig/Men naar hand skal paa sit Embedis vegne/effter som hans Stat oc kald vdkreffuer/reysse bort i fremmede Land/da kalder hand sine Suenne til sig/oc befaler dem sit gods/at de skulle handle oc Kiøbsla der met/dog saa/at hand skal icke haffue skade der aff/men meget mere gaffn/nøtte oc fordeel.

Giorde

Giorde de Christus saa?

Ja. Thi der hand vilde reysse til Himmelen/da kallede
hand sine Suenne/de hellige Apostle til sig/oc der effter alle
Biscopper/Sogneherrer oc Predickere/oc befalede dem at vd-
dele sit ypperste ligende Fæ/det er/predicke Euangelium i den
gandske Verden. Hand giffuer huer sit Pund/effter sin maade/
Hand giør nogle til Apostle/nogle til Euangelister/nogle til
Propheter/nogle til Lærere oc Predickere/nogle til Disciple oc
Tilhørere/oc siger til dem/ Handler oc kiøbslaer met mit gods/
oc setter mine Pendinge vd paa Aagger/predicker mit Ord/for-
kynder mit Euangelium/paa det/ieg kand anamme mine Pen-
dinge aff eder met Aagger oc nøtte/naar ieg kommer igen/Der
som i ville handle trolige i eders kald/da skal det vel betalis
eder/ Men der som i handle vtrolige / forsømmelige oc vtilbør-
lige/ Da skulle i straffis baade paa Legeme oc Siel.

Huor faar deler hand sit gods vd/iblant alle sine Tienere?

Vi skulle alle (siger S. Paulus ij. Corinth. v.) obenbaris
faar Christi Domstoel/paa det huer skal anamme paa sit Lege-
me/effter som hand haffuer bedreffuet/huad heller det er got
eller ont. Oc Athanasius siger i sin Symbolo/Til Christi tilkom-
melse skulle alle Menniske opstaa/met deris egen Legeme/oc
de skulle giøre regenskab/ for huad de haffue giort. Nu er der
intet Menniske saa skrøbeligt eller ringe paa Jorden/at det
haffuer io anammet nogen gaffue oc velgierning aff Gud/der
det skal giøre regenskab faar/huorledis det haffuer bruget sam-
me gaffue.

Huilcke ere de trofaste Tienere?

Trofaste Suenne ere de/som tage trolige vare paa deris
Kald/ stat oc Embede / giøre oc handle der vdi det som tilbør-
ligt er/oc vdrette troligt huad Gud kreffuer aff dem/de lade
det vere deris aluare/tage nat oc dag/ia huer time/vare paa
deris Herre/ naar hand skal komme/oc ere altid veluillige oc re-
debon til deris regenskab. Disse trofaste Suenne skal det gaa
vel til met.

Huilcke ere de vtro Suenne?

De som icke tage trolige vare paa deris Kald / stat oc Em-
bede/icke giøre det som dem bør / men i deris HErris frauerelsē

føre it vskickeligt Leffnet/fraadse/ dricke/slemme oc demme/oc bedriffue mange Sønder/ Laster oc skendsel i Huset. Disse vtro Suenne skal det icke gaa vel til met.

Huo handler vtrolige met Guds gode ting?

Først/handle de vtrolige met Guds gode ting/velgierninger oc gaffuer/som ere i Øffrigheds stat/som Regentere oc Øffuerherrer/der misbruge deris mact/som Gud haffuer giffuet dem/giøre it Tiranni der aff/fordriffue fattige Christne/ vndertrøcke Encker oc faderløse Børn. Der nest/de som ere i Vnderdanis stat / som de der bruge handel/Kiøbmandskab oc Embede/ huad heller de ere Borgere eller Bønder / oc misbruge same stat oc Embede/ besuige/ forraske oc bedrage deris Neste met falsk vect/maal/alne/Breffue/mynt/oc bruge i andē handel finantzerie oc snedighed. J tredie maade/rige oc effuende Folck/som icke ville dele deris Almisse met arme ælendige Menniske/oc de som icke ville giffue Øffrigheden deris Told oc Skat/ eller Kirckétienere deris legemlige nødtørfftighed. J fierde maade / De som ere Vÿse/ kloge oc forstandige / oc foractede vanuittige / enfoldige oc vlerde / oc ville icke dele deris gode raad/vÿssdom oc klogskab met dem. Met disse skal Christus/ den retferdige Dommere/holde it aluarligt rengenskab.

Haffuer oc dette Euangelium/sin gang end nu oc er i brug?

Ja visselig / Det er en almindelig plage i Verden/at ingen vil lade sig nøye oc vere til freds met sin skeffnet oc deel/Den meninge mand lader sig icke nøye met Guds skick/der er intet behageligt/huercken hoss Øffrigheden eller hoss Ordsens Tienere. Oc der som Christus end sielffuer kom hid / oc bleff sielffuer baade Keyser oc Paffue / saa skulle det icke end da vere til tacke.

Giff Exempel?

Samuel var Herrens tro Prophete/oc giorde Jøderne meget got / de forskød hannem alligeuel / oc vdualde sig en Konge. Dauid var en from Konge i Juda/giorde dem meget got / beskøttede oc beskiermede dem fra alle deris Fiender / alligeuel forskød de hannem / oc vdualde hans oprøriske Søn Absolon. Salomon haffde ophøyet Jødernis Kongerige til

saadan ypperlighed/ at det haff de icke sin lige paa Jorden/oc bøgd saa kaasteligt it Tempel/oc stictet saa herlig en Guds-tienste / at der var icke nogen anden saadan i den gandske Verden / oc de forskød alligeuel effter hans død hans Søn Roboam/ oc vdualde en fremmet til Konge/ Suenden Jeroboam. Lige giøre ocsaa disse Borgere / der dette Euangelium taler om/De foracte deris HErre/begønde at hade hannem/sende bud effter hannem/ oc lade hannem sige/ Vi ville icke/at denne skal regiere offuer oss. Lige giorde ocsaa Jøderne met Christo/ der de stod faar Pilato / oc hand sagde til dem / skal ieg Kaarsfeste eders Konge? Da robte de alle / Vi haffue ingen Konge/ vden aleniste Keyseren/ Bort met denne/ Kaarsfest hannem/oc lad oss Barrabam løess. Lige saa giøre end nu paa denne dag/Jøder/Tørckere. Hedninge/ naar de forfølge/fordriffue/ dræbe oc affliffue de Christne/ Disligist Paffuen met sine Tilhengere/ Messeprester/ Muncke oc Tiranner/naar de bespotte Guds Ord / forbinde Euangelium / fordriffue Predickere/dræbe oc ihielsla de fattige Christne som høre oc anamme Euangelium. Huad er det andet/end som de vilde sige/Du Christe skalt icke regiere oc regnere offuer oss/vi ville icke tilstede dig at du skal haffue dit Regimente/Satan oc alle Dieffle aff Helffuede/skulle regiere oc haffue Regimente offuer oss/ huilcket de ocsaa haffue oc bruge veldelig/Gud omuende dem.

Huad skal Christus giore/naar hand kommer igen?

Saa siger hand Matth. xxv. Naar Menniskens Søn kommer i sin herlighed/oc alle hellige Engle met hannem/Da skal hand side paa sin Maiestatis Stoel/ oc alle Folck skulle forsamlis faar hannem/ oc hand skal skille dem fra huer andre/ lige som en Hyørde skiller Faar fra Bucke/oc hād skal skicke Faarene hoss sin høyre Haand/oc Buckene hoss sin venstre Haand. Der skulle fiere slecte Menniske/obenbaris faar den Dommere Christo/huilcke der giffuis til kiende i denne Parabel/som er/tre Suenne/ oc de vlydige Borgere.

Huad skal hand sige til den første Suend?

Til den første Suend / som met it Pund Aagrede thi pund/ skal hand sige/Ey du trofaste Suend/ effterdi du haffuer veret

trofast i det ringeste / da skalt du haffue mact offuer ti Stæ-
der. Denne bemercker dem/som bruge Guds gode gaffuer oc
naade/i troens oc kierligheds høyeste sted oc gang (saa meget
it dødeligt Menniske er muelig) til Guds ære oc deris Nestis
nøtte oc forbedring. Saadanne vare Moises oc Paulus/som
vilde meget heller vdslettis aff de Leffuendis Bog / end de
vilde see deris Folckis (Jødernis) ferderffuelse. Saadanne
vare ocsaa Propheterne/Apostlene oc Martelerne/som settede
liff oc legeme til i deris kald/ oc beseglede deris lerdom oc predi-
cken met deris blod.

Huad skal hand sige til den anden Suend?

Til den anden Suend / som met it Pund Aaggrede fem
pund/skal hand sige/ Ey du fromme Suend/ du skalt vere off-
uer ti Stæder. Met denne skulle vi forstaa alle fromme
Christne/som i en retsindig tro/oc i ret Broderlig kierlighed vd-
rette deris kald / føre it vstraffelig leffnet/ oc giffue huer mand
gode Exempel. Saadanne vare de hellige gamle Biscopper/
Ambrosius/ Augustinus/ Basilius/ Cirillus/ Eusebius/ Hila-
rius/ Martinus/ Nicolaus / Tertullianus/ oc paa denne dag
alle trofaste Euangelij predickere.

Huad skal hand sige til den tredie Suend?

Den tredie Suend/som haffde bort lagd oc foruaret sit
Pund / i en Sueddug eller imellem tho bløde Dundyner/ oc i
ladheds pung/hand skal høre it streng dom/thi Christus skal
sige til hannem/Du Skalck/viste du at ieg er en streng Mand/
at ieg tager der som ieg icke lagde etc. Huor faar haffuer du
icke da antuordet mine Pendinge vd til vedsle bordet/oc naar
ieg haffde kommet/vilde ieg krafft dem met Aagger? Denne
betegner alle Øyenskalcke/sielff giorde Helgen oc falske Christ-
ne/som offuergiffue deris kald/oc giøre anderledis end dem er
befalet/de lade de rette Christelige gierninger/der Gud sielff
befalede/ bliffue til bage/ oc fordriffue deris tid i idel optenckte
falske / forfengelige gierninger/ i Menniskens drømme oc høg-
leri. Saadanne ere Paffuen/Cardinaler/ Bisper/ Prelater/
Muncke/Nunder/Sielffgiordehelgen/Papister/falske Christ-
ne. De første to Suenne loffuis oc prijsis hederlig/Det skal oc-

saa rige-

saa rigelig betalis dem / Thi de skulle bliffue store HErrer offuer Land oc Folck / de skulle der til met faa Guds yndist / naade oc barmhiertighed / Men den vtro Suend skal talis hart til / oc det som hand haffuer / skal tagis fra hannem / oc giffuis en anden / saa / at hand skal intet andet beholde eller bekomme / end idel vrede oc vbarmhiertighed.

Huorledis beslutter Christus denne Parabel?

Hand siger / Huo som haffuer hannem skal giffuis / oc fra den som intet haffuer / skal oc det tagis / det hand haffuer.

Giff Exempel?

Dauid haffde en stadig tro / forlod sig paa Gud oc haffde en god omgengelse / Saul haffde huercken tro eller gode gierninger / der faar bleff Jsraels Kongerige tagit fra Saul / oc giffuet Dauid. Saa gick det ocsaa met Mardocheo oc Aman. Disligest met Matthia oc den forræder Juda etc. Lige skal det ocsaa paa den yderste dag gaa / Oyenskalcke oc Sielffgiorde helgen / de skulle vel haffue en stor fortrøsting / i deris gode gierninger / met huilcke de skulle baade ville hielpe / sig sielff oc den gandske Verden. Men efftherdi de haffue ingen tro / oc huercken forlade sig paa Gud / eller haffue nogen Christelig omgengelse / da skulle deris gierninger staa paa Skind erme oc papijrff been / oc huercken komme dem sielff eller andre Folck til gode / Oc det skal gaa dem som det gick de fem daarlige Jomfruer / huilcke / der de skulde gaa til Brøllup met Brudgommen / da vdsluctis deris Lamper / oc Dørren bleff i det same tilluct.

Huilcke ere da disse vlydige Borgere?

Disse Borgere / som hadede deris HErre / oc vilde icke haffue hannem til en HErre / ere alle Christi oc hans Meninghedis foractere oc forfølgere. J det gamle Testamente var det Jøder / met deris Tiranniske Konger / ypperste Prester / Phariseer / Saduceer oc Scrifftkloge / huilcke der ihielsloge Propheterne / Kaarsffeste Christum / stenede Stephanum / fordreffue Apostlene etc. J det ny Testamente ere det Jøder / Tørckere / Hedninge / falske Christne / Høglere / gierningers Helgen / Papister etc. Huilcke der foracte / laste / forhaane oc bespotte Guds ord / forbiude at predicke Euangelium / forfølge sandhed / fordriffue Predickere / dræbe oc affliffue de arme Christne / Disse

skal hand kalde til sig/lade mørde oc omkomme dem / oc hand skal paa det sidste sige it strengdom aff offuer dem / Gaar bort i forbannede i den euige Ild etc. Men til sine trofaste Suenne skal hand sige/Kommer hid i min Faders velsignede/ arffuer det Rige/som eder er bered aff Verdsens begyndelse/oc glæder eder met mig/oc alle hellige Engle til euig tid/Amen.

Om Jomfruerne/Epistel/ij. Corinth. xj.

MEn huo sig roser / hand rose sig i HErren. Thi der faar er icke nogen dulig/at hand loffuer sig sielff/ men at HErren loffuer hannem. Gud giffue/at i vilde lidet holde mig daarlighed til gode/Oog i holde mig hinde vel til gode. Thi ieg er nidkier for eder met en gudelig nidkierhed. Fordi at ieg haffuer troloffuit eder en mand/ at ieg kunde føre Christo en reen Jomfru til. Men ieg frøcter/at lige som Hugormen bedrog Euam met sit skalckhed/saa skulle oc eders sind bortrøckis fra den enfoldighed/som er i Christo.

Huad handler Paulus i disse Ord?

Hand giffuer her kortelig / tre nøttelige støcke til kiende. Først huorledis mand skal retsindelig holde sig i roeff. Der neſt/ huad nidkierhed Predickere oc Sielsørgere / skulle haffue for deris Almue. Det tredie / om Christi troloffuelse met den trofaste Siel.

Huad kaldis rose?

Rose kaldis/at holde meget aff en gaffue/Eyedom eller skickelighed/ tale oc snacke der meget om/haffue en besønderlig behagelighed der til/ prijse oc vdbrede det hoss huer mand/ som det kiereste/beste oc behageligste.

Er denne roeß altid ret oc tilbørlig?

Ney. Der er tuendehande roeß/ en Menniskelig roeß/ oc en Guddommelig roeß.

Huilcken er den Menniskelig roeß?

Menniskelig/ kiødelig eller Verdslig roeß/ naar Mennisken roser det mere/ der Gud haffuer aff naade giffuit hannem/ end Gud sielff/ Forlader sig der oc mere paa/ end paa Skaberen/ oc der til met foracter en anden/ der icke haffuer saadanne gaffuer.

Giff Exempel?

Jøderne giorde icke der met vret/ at de var glade aff den vduelelse oc foriettelse/ der dem var skeet aff Gud/ rosede der aff/ oc talede der meget om. Men at de holte der mere aff/ end aff Gud oc hans befaling/ oc foractede Hedninge/ som de der til euig tid/ skulde vere vdlucte fra en salighed/ det var vret/ oc icke en Gudelig/ men Menniskelig/ vdulig oc skadelig roeß.

Skal mand da aldelis intet rose sig aff sin herlighed/ fromhed/ vijßdom/ forstand/ mact/ kunst etc.

Ney. Thi. S. Paulus siger j. Corinth. iiij. Huad haffuer du/ der du icke anammede. Haffuer du det nu anammet/ huor faar roser du dig da/ som den det icke anammede? Der faar er det en daarlig ting/ at nogen vil rose sig aff det/ forlade sig oc pucke paa det/ der hand icke haffuer aff sig sielff/ eller til eyedom/ men er hannem aleniste forlent til en tid. Der faar siger oc S. Cyprianus. In nullum gloriandum est, quia nihil nostrum est.

Vil da Gud icke lide saadan roeß?

Jngenlunde S. Paulus siger j. Corinth. j. At Gud til intet giør/ det som noget er (det er/ huad som lader sig noget tøcke) paa det intet kiød skal rose sig faar hannem/ Faar hannem siger hand/ Fordi at vi haffue aldelis intet faar Gud/ der vi kunde rose oß aff. Faar Verden roser mand sig vel aff meget/ men saadā roeß forsuinder paa det sidste lige som røøg/ Der faar skal mand aldelis intet rose sig/ naar mand handler met Gud. Thi Gud vil alene beholde all roeß/ dømme oc heffne/ lige som hand oc vil velsigne/ sørge oc straffe/ som en veldig almectig Gud.

Skal mand da icke bekiende Guds gaffuer.

Lige som det er synd oc ilde giort / at rose sig aff gaffuer faar Gud / forlade sig der paa / oc foracte en anden / der icke haffuer saadanne gaffuer. Saa er det oc synd / at icke ville kiende Guds Gaffuer / eller necte oc forsige dem.

Huad skal ieg da giøre?

Du skalt vide oc bekiende / at du haffuer intet aff dig sielff / at du kant intet oc vedst intet aff dig sielff. Haffuer nu Gud giffuet eller delt nogen gaffue met dig / da er det visselig icke skeet for din fortienste eller verdigheds skyld / men aff naade. Der, faar est du saa meget mere plectig / at ydmyge dig faar hannem oc tacke hannem.

Huilcken er den Gudelige roeff?

Den Gudelige / Aandelige / retsindige / Christelige roeff er / at mand intet andet end aleniste giffuer Gud ære oc prijss / oc søger hoss hannem alene / icke hoss Verden / loff oc ære.

Huor vdi staar den Gudelig roeff.

J tho stycke.

Huilcket er det første?

Det første er / at it Menniske (alligeuel hand end haffuer Guds herlige gaffuer) skal kiende sin naturlige skrøbelighed oc brøst / intet acte eller holde aff sig sielff / oc der imod holde Gud aleniste / for det eniste / høyiste gode / oc bekiende met hierte oc mund / at alt got kommer aff hannem / oc at vden hannem er intet got / at mand skal lade sig nøye met hans naade / sette al tillid til hannem / oc intet andet søge i Verden / end aleniste Guds ære / der som det oc end skulde ske / met vor egen vanære oc foractelse.

Huor staar det screffuit?

Jeremie ix. Saa siger HErren. Den Vijse skal icke rose sig aff sin Vijssdom. Den Stercke skal icke rose sig aff sin størcke. Den Rige skal icke rose sig aff sin rigdom / Men huo sig vil rose / hand skal der aff rose sig / at hand ved oc kiender mig / at ieg er HErren / som giør barmhiertighed / ret oc retferdighed paa Jorden / Thi saadant behager mig / siger HErren. Her tager Gud all roeff fra oss / icke at hand vil der met giøre oss nøgen / men at hand kant haffue aarsage oc rum til / at klæde oss met sin herlighed oc

hed oc ære. Dette er oc det/ der Paulus siger j. Corinth. j. Jesus
Christus er oss giort aff Gud til Vijssdom/oc til retferdighed/
oc til hellig giørelse / oc til forløssing / Paa det (som screffuit
staar) huo sig roser / hand skal rose sig i Herren. Det giøre
Oyenskalcke icke/ huilcke Paulus scriffuer om Rom. ij. At de
bære vel Guds Ord oc naffn frem/oc der vnder aff kiødelig dris-
tighed oc gaffuernis hoffmodighed / søge aleniste deris egen
ære oc roess.

Huilcket er det andet stocke aff denne Gudelig roess?

Naar Menniskenn giffue Gud alene/all ære oc roess/oc der
til met søge deris høyeste roess hoss Gud oc icke hoss Menisken.
Thi der er icke fordi nogen dulig/at hand loffuer sig sielff/men
at HERren loffuer hannem. Saa skal mand nu sette det ind til
hannem/ huorledis hand vil loffue/ære oc forklare oss igien/at
vi icke sielff dømme paa vor fromhed oc retferdighed/ men be-
fale oc sette det ind til Gud. Som Paulus ocsaa siger it andet
sted. Jeg veed intet met mig/men der met er ieg icke retferdig.

Skulle vi da tuiele paa vor retferdighed?

Jngenlunde. Thi det er en forderffuelig Affgudisk lerdom/
som lærer at tuiele / men vi skulle der imod vere visse paa vor
salighed. Thi Guds Ord/i huilcket oss tilsigis Søndernis for-
ladelse / det euige Liff oc salighed/Lyuer icke eller besuiger oss.
Der faar siger S. Paulus Rom. v. Nu vi ere bleffne retferdi-
ge formedelst Troen / da haffue vi fred met Gud formedelst vor
HErre Jesum Christum / formedelst huilcken vi oc haffue en
tilgang i Troen / til denne naade / der vi staa vdi / oc rose oss
aff den tilkommende herligheds haab / der Gud skal giffue.
Saadan en bestandig tro/ fører oc sin Fruct met sig/at vi i all
vor gierning søge Guds roess oc ære/oc icke met vor villie handle
imod hans villie oc Bud. ij. Petri j. j. Johan. iiij.

Nu siger alligeuel S. paulus ij. Cor. j. Vor roess er/ vor Samuit-
tigheds Vidnisbyrd/ at vi haffue vandret i Verden i enfol-
dighed oc gudelig reinhed/ icke i kiødelig vijssdom/
Er icke dette en kiødelig roess?

Ney. Denne Roess er en offuermaade nøttelig oc Christelig
roess/Lige som hand oc ydermere forklarer der effter/i det x. xj. oc

xij. Cap. oc handler her icke imod den Gudelig Roeß/ Thi for det første/ da Roser Paul. sig icke faar Gud/ lige som hand haffde noget aff sig sielff/ men hand roser/ at det er alle Guds gaffuer. Der nest siger hand oc icke/ at den entfoldighed oc renlighed/ hand haffde vandret vdi/ er en aarsage eller grund til hans salighed. Thi huor faar hand oc andre Vdualde ere rerferdige faar Gud / giffuer hand anden sted nock til kiende i sin Scrifft. Paa det sidste/ roser hand sig oc aff Guds gaffuer/ saa at hand tilscriffuer Gud det alsammen/ oc søger icke der met sin egen/ men Guds ære/ Der faar kalder hand det Guds naade. Oc Capit. xij. siger hand/ Aff mig sielff vil ieg icke rose mig/ men aleniste aff min skrøbelighed. Som hand siger Gal. ij. Oc ieg leffuer/ dog icke ieg/ men Christus leffuer i mig. Oc alligeuel siger hãd/ Der som ieg vilde rose mig/ da giorde ieg fordi icke daarlig. Thi ieg vilde sige sandhed. Thi huer skal saa meget hannẽ mueligt er/ giøre sin yderste flid til/ at hand kand rosẽ sig aff en god samuittighed/ at hand beholder den rette lerdom / oc it vstraffeligt leffnet imod Dieffuelen oc Verden.

Huad skulle vi lere her aff?

Naar vi ville rosẽ oß i Gud eller i HErren/ da skulle vi faar alle ting/ tilscriffue Gud det gode vi ere eller haffue/ oc tillegge oß sielff intet. Der nest/ icke forlade oß der paa/ men aleniste paa Guds naadige barmhiertighed / oc sande forjettelser paa hans ord oc hans Søn/ vor HErre Christum. Paa det sidste/ At kunde vi icke her faa loff eller roeß hoß Verdẽ/ da skulle vi trøste oß i Gud/ oc lade oß der met nøye/ at hans hellig Aand giffuer vor Aand vidnisbyrd/ at vi ere Guds børn/ oc at vi skulle met Christo komme til euig herlighed/ Rom. viij.

Huor faar beder Paulus/ at mand dog vil holde hannem sin daarlighed til gode?

Det lader gandske ilde oc staar sielden vel/ at nogen loffuer oc roser sig sielff. Oc efftherdi S. Paulus vaar nød der til (at hand kunde stoppe Munden til paa de falske Predickere/ driffue deris opsæt til bage/ obenbare sin vskyldighed/ vmage oc arbeyde / oc rettelig vnderuise de Corinther) da beder hand/ at de skulle icke vdlegge hannem saadant til det verste/ men holde

hannem

hannem det til gode. Fordi at hand søger io icke sin egen ære der met/ men giør det aff nidkierhed offuer de Corinther.

Huad er Nidkierhed?

Nidkierhed er en aluarlig oprørelse i Mennisken/ aff ret kierlighed/ oc tilbørlig vrede/ for en ting skyld/ der vendis bort fra den/ hun hører til met rette/ oc giffuis eller tilleggis en anden/ der ingen ret haffuer der til.

Huor mangfoldig er Nidkierhed?

Dubbelt/ en Gudelig/ ret/ tilbørlig nidkierhed/ Oc en Menniskelig/ kiødelig/ vret nidkierhed.

Huilcken er den rette Gudelige nidkierhed?

Den rette Gudelige nidkierhed er/ en ret tilbørlig vrede/ som aff den hellig Aand optendis i hiertet/ formedelst huilcken de Gudfrøctige oc Christne/ opueckis til ret fortørnelse/ oc til at hade de Sønder/ som bedriffuis imod Guds klare rene Ord oc Bud. Denne nidkierhed kand icke lide/ at mand tillegger it Creatur den ære/ der alene hører Gud Fader oc hans Søn Jesu Christo til/ eller fortredelige bespotter den hellig Aand.

Giff Exempel der paa.

Moses haffde en ret gudelig nidkierhed/ der hand fortørnede sig offuer Jsrael/ for de haffde opret oc tilbedet den Gyldene kalff/ i huilcken nidkierhed/ hand oc sønderbrød Stentafflerne/ oc tog kalffuen (den Affgud/ de haffde giort) oc opbrende den met Ild/ oc giorde hannem til puluer oc støff.

Lige saa haffde oc Pinehas/ en Gudelig Nidkierhed/ der hand omkom oc igennem stack den Jsraellitiske Mand/ met den Midianitiske Quinde for horeri skyld/ Num. xxv. Om saadan Nidkierhed taler Dauid i den lxix. Psal. Jeg haffuer paa det neste verit nidkier til døden/ at mine Modstandere forgleme dit Ord.

Saadan en Nidkierhed/ haffde ocsaa S. Paulus i denne Epistel/ imod de Corinther/ at de formedelst falske Apostle oc Lærere/ lode saa lettelige føre sig aff sandheds rette Vey/ huilcken hand met stor vmage/ flid oc møye haffde ført dem paa.

Skulle alle predickere haffue saadan Nidkierhed offuer deris Almue?

En retsindig Sielsørgere/ som aluarlige vil giøre sit Embede fyllist/ haffuer intet Bud behoff/ men aff den lydig-

 hed oc

hed oc forplictelse hand haffuer giort oc er Gud skyldig / oc aff den kierlighed/ hand skal haffue til sine arme Faar oc sin Almue/ skal hand vel vide at tage vare paa/ at der skal icke føris falsk/ forførisk / vchristelig lerdom ind i de Kircker oc iblant den Almue/ hand haffuer befaling paa/ at vere en forstandere offuer oc besørge/ Ja hand skal met atuarsel/ straffe/ trusel/ lerdom/ vnderuisning/ formanelse/ affuerie/ forhindre oc imod staa/ saa meget hannem muligt er/ al falsk lerdom oc forargelse/ Oc giøre saa/ aff sin yderste formue/ sit embede fyllist/ Som alle Predickere her/ i den hellige Paulo haffue Exempel paa/ at de ingenlunde skulle tie stille/ til Guds naffns bespottelse/ eller lade det gaa ystraffet hen/ at arme Menniske forføris oc komme i vildfarelse.

Huilcken er den Menniskelig/ vtidige nidkierhed?

Menniskelig/ vtidig oc kiødelig Nidkierhed / er/ at mand aff mistenckelse / vantro eller noget andet saadant fortørnis oc bliffuer vred / Fordi at vi befrøcte at vi skulle lide skade paa vor ære / verdighed / rigdom / gods / mact oc andre timelige ting. Denne nidkierhed/ haffuer sielden god grund eller sin rette begyndelse / Der faar kommer der oc megen Aandelig skade/ oc legemlig vløcke aff.

Giff der Exempel paa.

De ypperste Prester oc Scrifftkloge i Jerusalem / haffde en falsk vbequem Nidkierhed / der de grebe Apostlene / oc kaste dem i fengsel / Acto. v. Thi de befrøctede / at Folcket skulde formedelst deris Predicken / føris fra deris Ceremonier oc Louens skick / oc alenište holde sig til Christum oc hans lerdom/ at de skulde saa miste den anseelse oc møndighed / der de tilforn haffde hafft hoss den mennige mand / oc icke beholde saadan statlig vnderholding oc indkomme (til at fuldriffue deris prael oc bram met) som tilforn.

Saadan en vskickelig Nidkierhed/ haffde Jøderne ocsaa imod Paulum oc Barnabam/ i Antiochia vdi Pisidia Act. xiij. Aleniste fordi / at Hedninge skulde vere dem lige faar Gud / i anammelse til naade/ formedelst Troen.

Dette er oc det Paulus siger/ Rom. x. at Jøderne ere nidkiere for Gud / Men met vforstand / Thi de kiende icke den retferdighed/

dighed / der gielder faar Gud / oc tracte effter at oprette deris egen retferdighed. Der faar ere de icke nidkiere for Guds / men for deris egen ære skyld.

Huor faar er S. Paulus nidkier for de Corinther?

Fordi at hand haff de formedelst Euangelium ført dem til Christo / som en elskelig Brud / oc fryctede nu / at de skulde føris fra Christo igien formedelst falsk lerdom.

Huorledis bliffue de Christne Christi Brud?

Gud Fader / giorde sin Søn Christo Jesu / den Himmelske Brudgom it stort herligt Brøllup / oc lod alle Menniske i Verdē kalde der til / formedelst Euangeliū predickens mundelig Ord. Huilcket Menniske der nu troer Christi / Apostleners oc andre fromme Predickers Ord / hand føris til Christo / som en reen Jomfru. At den ganske Christelig Kircke i almindelighed / oc siden huer trofast Siel i besønderlighed / bliffuer saa vor Herris Christi behaglig / elskelige Brud oc Hussmoder.

Huorledis er da saadanne Menniske en reen Jomfru / efftersom de dog aff natur oc fødsel / ere Søndere?

Paulus siger Ephe. v. Christus helligede oc rensede sin Menighed / formedelst Vanbad i Ordet / at hand vilde beredt sig sielff en Menighed / som skulde vere herlig.

Huorledis gaar det til?

Christus vdsender sine Apostle oc Predickere / i den ganske Verden / at de skulle beyle oc bedis til Bruden / oc formedelst Predicken føre hinde til hannem. Naar it Menniske hører nu Guds Ord / oc anammer det i Troen / da giør den Himmelske Sæd / det Guddommelig Ord / hans Siel fructsommelig formedelst den hellig Aand / at hand giør megen salig fruct.

Huorledis stadfestis saadan Aandelig Ecteskab / imellem Christo oc den trofastis Siel?

Formedelst troen. Troen er den handfesting oc Brudring / formedelst huilcken vi troloffuis Christo / bliffue it Legeme / it hierte / en Aand met hannem / oc alt hans gode bliffuer oss almindelig / som naade / Himmel / salighed / det euige Liff. Ja til ydermere formaning oc trøghed / giffuer Christus ocsaa sin Menighed Nøglene / som den rette Hussmoder / Hand giffuer hinde

Hinde mact at binde oc løse/at døbe oc predicke/ oc vd at del- alle Himmelske gode ting.

Huor staar der scriffuit om saadan Aandelig Ecteskab?

Gud siger Osee i det ij. Capittel. Jeg vil troloffue Mig met Dig euindelig / Jeg vil troloffue Mig met Dig/i retferdighed oc dom/Ja i Troen vil ieg troloffue Mig met Dig/oc du skalt kiende HErren.

Dette skulle io vere de Christne en offuermaade stor trøst?

Ja visselig skulde det vere dem en herlig trøst/At Christus kalder sig icke aleniste vor Fader/Broder oc Ven/men met det allerkiereste Naffn paa Jorden er/vor Brudgom. Det er en stor hiemmelighed/der Paulus roser saa høyt aff Ephe. v. Thi huad glæde kan it Menniske større vederfaris/end at hand kand dristelige rose aff/oc sige. Christus er min Brudgom/it legeme/it hierte/en Aand met mig/ som frelser mig arme ælendige Creatur/ia mig som er vndfangen oc fød i sønd en/oc haffuer all vdyd oc laster hoss mig/aff Guds vrede oc Dieffuelsens vold/ oc betalede for mig met sit dyrebar Blod/ renser mig formedelst Daaben aff min sønder/oc lader end nu paa denne dag predicke sit Ord faar mig/oc lærer mig der met at kiende Gud fuldkommelig/ deler rundelig sin naade/ oc alle Himmelske gode gaffuer met mig/at hand kand føre mig/ fra dette arme elendige leffnet oc væsen/ ind i sit himmelske Soffuekamer/som er/det euige Liff.

Bliffue oc alle Menniske / deris Brudgom Christo Jesu tro/ oc holde hannem loffue?

Ney/ fordi at de Menniske som foracte Guds Ord/henge ved Dieffuelsens lerdom / Menniskens drøme / løgen oc deris eget gode tøcke/ de bryde den tro met Christo/ der de loffuede hannem i Daaben/ oc falde i Aandelig hoer. Thi at henge ved Menniskens lerdom/ kaldis at bedriffue Aandelig hoer/ Psal. cvj. De besmittede sig met deris gierninger/oc bedreffue hoer met det de giorde. Det formaner oc S. Paulus sine Corinther/ at de skulle vocte sig fra/oc siger/Jeg frøcter at eders sind skal lige saa forderffuis / fra den enfoldighed i Christo / som Hugormen forførde Heuam met sit skalckhed. Der faar lader

oss icke

oss icke vere trøgge/men vandre i Guds frøct/ oc bliffue hoss Christo alene oc ingen anden/at vi icke skulle formedelst Sophisters skinnende lerdom oc høgleri/besuigis oc føris paa en vrang Vey. Men kunde bliffue hoss vor HErre Jesum Christum/her timelig/ oc i den anden Verden regnere oc regiære met hannem euindelig. Der til hielpe Gud oss alle/formedelst den samme sin Søn JEsum Christum/Amen.

Om Jomfruerne/en Predicken/ Matthei. xiij.

JEsus sagde til sine Disciple. Himmerige lignis ved it liggende Fæ/ som er skiult i en Agger/huilcket it Menniske fant/ oc skiulte det/ oc gick bort for glæde/ hand haffde der aff/oc solde alt det hand haffde/oc Kiøbte den Agger. Atter lignis Himmerige ved en Kiøbmand/ som søgte effter gode Perler. Oc der hand fant en kaastelig Perle/gick hand bort oc solde alt det hand haffde/oc Kiøbte den same. Atter er Himmerige lige som it Garn/der kastis i Haffuet/ met huilcket mand tager allehande slag/ Oc naar det er fult / da drage de det op paa brædden side oc sancke de gode tilsammen i it Kar/men de raadden kaste de bort. Lige skal det ocsaa gaa i Verdsens ende/Englene skulle vdgaa/oc skille de Onde fra de Retferdige/oc de skulle kaste dem i Ilden/ Der skal vere græd oc tendgnidsel.

Oc Jesus sagde til dem/Forstaar i dette altsammen? De sagde/Ja HErre. Da sagde hand. Der faar er huer Scriffitklog/som er lærd til Himmerigis Rige/lige som en Hosbonde/ der bær Nyt oc Gammelt frem/ aff sit liggende Fæ.

Huad holder dette Euangelium oss faar?

Tre Parabeler. Den første om det skiulte liggende Fæ i en Agger. Den anden/om dyrebar Perler. Den tredie/om det Garn/der kastis i Haffuet/at tage alle hande slag met.

Huilcken er den første parabel?

Saa siger Christus/ Himmerige er lige som it skiult liggende Fæ i en Agger/huilcket it Menniske fant/oc skiulte det/oc gick bort for glæde/hand haffde der aff/oc solde alt det hand haffde/oc Kiøbte den Agger.

Huilcken er den anden parabel?

Himmerige lignis ved en Kiøbmand/ der søgte effter gode Perler / Oc der hand fant en dyrebar Perle / gick hand bort/ oc solde alt det hand haffde/oc kiøbte den same.

Huilcken er den tredie parabel?

Himmerige lignis ved it Garn/som kastis i Haffuet/at tage allehande slag met/Oc naar det er fult/da drage de det op paa brædden/oc side oc sancke de gode tilsammen i it kar/ Men de raadden kaste de bort.

Huad vil Christus lære oss i disse parabeler?

J de første to vil hand lære oss/ at ville vi bekomme Euangelium/som betegnis formedelst dette liggende Fæ/oc denne Perle/da skulle vi icke soffue eller vere lade/ men met en inderlig begiæring oc hiertelig glæde/anamme det/Thi her hører icke søffn eller ladhed til.

J den tredie Parabel vilhand lære oss/At ville vi fangis met Euangelij Garn/da skulle vi icke siunck nederst ned paa baanden/oc krybe bort i dyet / men vi skulle giffue oss høyt op/ oc holde oss frem at vi kunde fangis.

Skulle vi da io arbeyde/ vere vogne oc vindskybelige?

Ja visselig. Vi see / at skal nogen finde it skiult liggende Fæ/ da skal hand lede der flitelige effter/Skal nogen drage gods oc rigdom tilsammen/da vil der stor vmage oc arbeyde til/Skal nogen vere en god Kiøbmand oc bruge stor handel/ da skal hand icke ligge hiemme oc lure/fordi at veyen er lang/ suar oc farlig/hand skal icke alde aff lads veirlig/ regen/sne/ storm/

storm/forferde oc holde sig til bage/ naar der staar it stocke Brød til at vinde/ Lige er det ocsaa om nogen vil vere en god Fiskere/ da skal hand frilig giffue sig i vandet/tage sig vmage oc arbeyde til/oc icke soffue huer nat i Bleeseng/naar tid er at tage vare paa næring oc biering. Lige er det ocsaa Aandelig/ Vil nogen begribe det Guddommelige ord/oc hellige Euangelium/oc haffue nøtte oc gaffn/ løcke oc salighed der aff/ da skal hand vissselig gaa oc bede der effter/høre det oc giffue sit sind der til/ Som Paulus siger Rom. x. Troen kommer aff predickens hørelse/ men predicken formedelst Guds Ord.

Giff Exempel der paa/at det er saa?

Lige som Kiøbmend oc Kremmere icke forsømme deris reyser/ alligeuel tiden oc veyen ere farlige / de lade huercken sne eller reegn/ huercken hiede eller frost/ forsincke dem fra deris handel oc Kiøbmandskab/at de io reyse oc vandre paa deris forhuerring. Saa skal oc ingen løst eller glæde/ ingen ære eller rigdom/ intet yndist eller kierlighed / intet venskab eller vuenskab ingen gienuordighed eller forfølgelse / drage oss fra Guds ord/paa det vi skulle kunde sige met S. Paulo Rom. viij. Huo vil skille oss fra Guds kierlighed/Jeg er visspaa/ at huercken død eller liff etc. Kand skille oss fra Guds kierlighed/ som er i Christo Jesu. Lader oss ocsaa see til dem der sancke Perler/ de spare ingen vmage oc intet arbeyde/ at de io side paa Stranbacken oc Haffsbredden/oc bryde alle Skale eller perle huss op/der de finde. Lige skulle vi Christne ocsaa icke vere forsømmelig / til at oplade alle Sprog i den Guddommelige Scrifft/Som Christus siger Johannes. v. Randsager oc leder i Scrifften. Oc de aff Thessalonicha prijsis oc loffuis Acto. xvij. Fordi at de randsagede daglig i Scrifften. Lige nu som Kiøbmend / Kremmere oc Perlesanckere / effter stor vmage oc suart arbeyde/haffue flitig til synn til deris Kram/ Kiøbmandskab oc vare/suøbe dem i gamle kleder oc packe dem i fad/ giøre alle veye trøgge/skaffe leyde oc bestille fri førsel/giffue told/vogenleye/fract/dropendinge etc. Oc giøre stor bekaastning/at de io kunde vden all fare føre deris vare vel hiem. Saa skulle vi Christne ocsaa giøre/Naar vi formedelst Guds hielp oc naade

naade haffue bekommet Euangelij himmelske liggende Fæ/oc ere vnderuist i det Guddommelige ord / da skulle vi aff vor yderste formue arbeyde paa/at vi det vel kunde beuare. Thi der ere mange Mørder oc Røffuere hoss den alfare vey / som hiemmelig oc obenbare ligge i laue faar oss/ oc vilde gierne røffue oc tage fra oss/dette dyrebar liggende Fæ/huilcket vi bære i skrøbelige Lierkar.

Huilcke ere same Mørder oc Røffuere?

Først/ Dieffuelen met sit Selskab/ Verdsens første / som regnerer i den mørcke luct vnder Himmelen / Der nest hans Apostle/falske Lærere/ Løgenpredickere/ Kettere/Parthier oc Secter. Item/ Verden met sine Tiranner/ Jøder/ Tørckere/ Hedninge/Papister/falske Christne. Paa det sidste ocsaa vort eget Kiød/huilcke der endrectelige freste oss nat oc dag/oc lade oss aldrig haffue fred/At Christus vel met rette formaner/ oc siger/Vaager oc beder/at i icke skulle falde i frestelsē.

Huad er det skiulte liggende Fæ?

Det skiulte liggende Fæ er Guds Ord/ oc det hellige saliggiørende Euangelium/som giffuer oss naade oc retferdighed/ naar vi finde dette liggende Fæ/da giør det oss glæde/det er/en glad Samuittighed/huilcken vi icke kunde bekomme met nogen gierning.

Huor faar kaldis Euangelium it liggende Fæ?

Euangelium er saa dyrebart kaasteligt it liggende Fæ/at der som all Verdsens rigdom var lagd paa it sted / oc i en hob / ia der som alle Bierge oc Dale vare klart Guld / saa kunde dog icke hundrede tusinde Verdē betale it eniste Guds ord. Thi Guds ord er en kielde som icke kand vdøsis eller tømmis/ ia io mere mand øss der aff/io rundeligere oc mere offuerflødeligere velder hun vd oc rinder / Jo mere mand predicker Guds ord/io mere er der at predicke. Gud er sielff Ordet/oc formedelst Ordet ere Hiīel/Jorden oc alle Creature skabte/Alle ting regieris ocsaa oc beuaris formedelst Ordet. Oc der som vi icke haffde det guddommelige Ords liggende Fæ/da var denne Verden idel Sodoma/ Som den Prophete Esaias siger i det j. Capitel.

Huor

Huor faar kaldis Euangelium it skiult liggende Fæ?

Fordi at det i lang tid haffuer veret skiult/faar Verden oc kiødelige hierter/oc er nu i den sidste tid predicket oc obenbaret/faar de Smaa oc vanuittige/ formedelst Christum / huilcke der ocsaa for Euangeliū skyld / offuergiffue oc forlade alt huad de haffue i Verden. Thi at huo som bekomme dette liggende Fæ/hører Guds ord/oc anammer det met it trofast hierte/hannem fryder det saa i Aand oc hierte/ at hand offuergydis met himelske oc krafftig kierlighed/imod Gud oc alle Meñiske/ Oc naar som hand en gang haffuer smaget den sødhed / der dette liggende Fæ haffuer met sig/da er der intet saa got/saa ypperligt/ saa dyrebart/ eller saa kaasteligt paa Jorden/ der same Menniske skulde vilde skiffte bort for Ordet / eller som hannem skulde kunde forhindre oc drage der fra.

Huad er den dyrebar perle?

Den dyrebar Perle er ocsaa Guds ord/oc det rene klare Euangelium/Som Dauid siunger i den. xix. Psalm. HErrens Lou er vden besmittelse/oc veirqueger Sielen etc. HErrens befalinger ere rette/ oc glæde hiertet etc. HERrens Rette ere sande/allesammen retferdige. De ere kaasteligere end Guld/ oc meget purt Guld / De ere sødere end Honnig oc Honnings kage. Oc i den. cxix. Psal. Jeg elsker dine Bud offuer Guld oc purt Guld.

Huorledis finde vi denne perle?

J dette Ord (Quærenti) hand søgte/giffuis oss til kiende/ at vi skulle flitelige søge oc lede / vden mand vil søge oc lede da vdrettis der intet. Thi at lige som Kiøbmend spare sig huercken til Land eller Vand/men bryde Bølger oc store Voffuer / Seyle / Sø oc salt vand / vandre ibland Røffuere oc Mordere/ at de kunde vden skade føre deris gods vel hiem/Saa skal der oc intet vere oss som bekiende Christum / saa løstigt eller grumt / kiert eller vkiert i

denne Verden/at vi skulle lade forferde oc drage oss/ fra Euangelio oc Guds Ord.

Huorledis finde vi da disse perler?

NAar vi flitelig høre Guds Ord / anamme det met it trofast hierte/oc rette vort leffnet der effter/Thi saa siger Jesus Syrach i det. xxix. Cap. Samle dig it liggendæ Fæ/effter den Allerhøyestis Bud/ det skal vere dig bedre end noget Guld.

Huad nøtte oc gaffn haffue vi der aff/ naar vi finde dette liggende Fæ oc denne perle?

Først/ Opliusse de vore Øyen/ at vi kiende Guds Naadige gode villie/oc kunde icke fare vild/ i denne mørcke Verden/ Som den. cxix. Psal. siger / Dit Ord er en Løcte faar mine Føder. Oc den hellige Petrus siger/at Guds Ord er it Liuss i it mørckt sted. Der nest bestørcke de vore hierter/oc stille vor Samuittighed til freds/ saa/ at vi ere veluillige oc redebon/ til at lide oc bære/huad Gud tilskicker oss/oc gierne foruedsle disse timelige oc forgengelige ting bort/for det himmelske oc euige gode. Som Zacheus giorde Luce. xix. Oc Viduen Luce. xxi. Oc Røffueren paa Kaarsset Luce. xxiii.

Huad er Garnet/som kastis i Haffuet?

Garnet er ocsaa Guds ord oc det hellige Euangelium/ met huilcket vi skulle dragis/saa fremt vi skulle komme til det himmelske Fæderne Lands bredde. Vi ere her i denne vanartige Verden/bespende met mangfoldige farlighed / Oc lige som en der ferdis paa Haffuet/oc seyler hid oc did/met vstadigt vær oc storm / hannem møde offuermaade mange vnderlige ting / modstand oc farlighed / aff Sørøffuere / Haffstrold/Regen oc Sne/Vær oc Storm/Bølger oc Kilpper etc. Saa haffue vi ocsaa her paa Jorden/mangfoldige Fiender/modstand oc gienuordighed/oc der er aldrig fred. Men vor HErre

Jesus

Jesus Christus giffuer oss en smuck trøst Johannes. xvij. Oc siger/ J Verden haffue i angest oc trengsel/ men fred i mig. Men verer trøstige/ Jeg haffuer offuervundet Verden.

Huor faar kalder Christus Euangelium it Garn/ oc predickere Fiskere?

Lige som en Fisker kaster Garnet i Haffuet/ oc drager alle hande Fisk aff det dybe til bredden/ oc der ere ibland same Fiske nogle raadden oc vdulige/ huilcke de kaste dog icke bort/ eller skille dem fra de gode/ før de haffue draget Garnet til bredden/ Saa gaar det ocsaa til met Euangelio/ En predicker kaster Garnet vd i Verdsens grumme Haff/ predicker Guds ord/ met huilcket hand drager atskillige Menniske/ aff Synders oc lasters nederst grund/ ia aff vantro til Christi kundskab/ til it gudeligt oc bodferdigt leffnet. Oc der som der ere nogle iblant/ som ekon anamme Guds ord til it vduortis skin/ oc icke haffue aluarlig løst til Euangelium oc den Christelige tro/ da skulle de først fra skillis paa den yderste dag/ som Christus her siger/ oc Math. xxv.

Huorledis beslutter Christus disse Parabel?

Jesus sagde til dem/ Forstaar i dette altsammen? De sagde/ Ja HErre. Da sagde hand/ Der faar er huer Scrifftklog/ som er lerd til himmerigis Rige/ Lige som en Hosbonde/ der bær Nyt oc Gammelt frem/ aff sit liggende Fæ.

Huad vil hand met disse Ord?

Saa meget vil hand sige/ Lige som en rig Hosbonde bær frem allehande nødtørfft/ Mad/ Dricke/ Vrter/ Eble/ oc anden godhed/ gammelt oc nyt/ saa/ at Gesterne kunde icke ønske oc begiære mer/ Saa skal oc en Biscop/ Sogneherre/ Predicker/ som er lærd til Himmerige/ det er/ den som haffuer Guds Ord/ oc Planter/ Bygger oc forbedrer Guds Rige/ formedelst den hellig Aands indskindelse/ lære oc føre frem paa det aller

det aller flitigste oc klareste / aff den hellige Guddommelige Scrifftis gode liggende Fæ / gammelt oc nyt / Louen oc Euangelium / oc alt huad som hand ved / der kand vere nøttelig til Menniskens salighed / At hand kand sige met S. Paulo Acto. xx. Jeg haffuer intet forholdet eder aff det / som er nøtteligt at ieg haffuer io forkyndet oc lært eder / obenbare oc i besønderlighed / Saa skal nu en Predicker forferde Søndere formedelst Louen / giøre dem Hungrige i Aanden oc tørstige effter G ds naade. Oc naar de da bekiende sig for arme Søndere / oc begiere naade oc barmhiertighed / da skal hand trøste dem igien formedelst Euangelium / forkynde dem Søndernis forladelse formedelst Christum / oc tilsige dem det euige Liff / Der til hielpe oss Gud Fader / Søn oc den hellig Aand / AMEN.

Om Guds Ord / en Predicken / giort paa de Ord Luce. xj.

Salig ere de / som Høre oc beuare Guds Ord.

Huad giør Christus i denne Sprog?

Hand giffuer oss en viss foriettelse / paa retferdighed oc salighed / lige som hand ocsaa siger Matth. xix. Vilt du ingaa til liffuet / da holt Guds Bud.

J huor mange dele delis Guds Ord?

J tuende parte / som er / i Louen oc Euangelium. Louen obenbarer Sønderne / oc forferder Samuittigheden / Euangelium forlader Sønderne / oc trøster Samuittigheden. Saa er det nu icke andet at høre oc beuare Guds ord / end at høre anam-

høre annamme oc fuldkomme Louen oc Euangelium / der følger visselig Guds velsignelse / timelig oc euindelig / som Moises siger Deut. 28. Der som du est HErrens din Guds røst lydig / at du beholder oc giør alle hans Bud / der ieg binder dig i dag / da skulle alle disse velsignelser komme offuer dig / Du skalt vere velsignet i Staden / velsignet paa Aggeren etc. Du skalt vere velsignet naar du gaar ind / oc naaar du gaar vd etc.

Hvad ? Foruiser Christus oss til Louen ? Jeg mente io at retferdighed skulde komme formedelst Troen ?

Der ere tuende Veye til salighed / Den ene giffuer Moises til kiende / formedelst Louens gierninger / Den anden giffuer Christus til kiende i Euangelio / formedelst Troen / Den vey der Moises giffuer til kiende / førde aldrig noget Menniske til retferdighed oc salighed / Icke at Louen er saa vfuldkommen / men fordi at der haffuer aldrig noget Menniske / vden den eniste Frelsere Jesum Christum / til pricke oc i allemaade fuldkommet Louen. Der faar ligger der mact paa / at vi følge den anden vey / huilcken Christus giffuer oss til kiende i Euangelio / so m er / at høre Guds ord / ia Christum sielff / som Faderen siger aff Himmelen / Denne er min elskelige Søn / hannem skulle i høre Matth. xvij.

Er det da saa nødtørfftigt at høre ?

At høre Guds ord er det ypperste middel / formedelst huilcket vi faa troen oc den hellig Aand / Som S. Paulus siger til de Rom. i det x. Cap. Troen kommer aff predickens hørelse / oc hørelsen formedelst Guds ord / Saa fører Troen den hellig Aand met sig / Johan. vij. Huo som nu foracter dette middel / oc icke vil høre Guds ord / hand kommer sielden til troen oc til Christi vedskab.

Huordan skal denne hørelse vere ?

Icke en ringe almindelig hørelse / som naar mand hører noget sige om den store Konge Alexander / eller om Keyser Julio / om de Romeris gierninger / eller om Tørcken. Saadan

hørelsē fornemme ekon Ørene/men mand skal her høre baade met Øren oc hierte / saa / at det same vi høre skal icke aleniste fattis met Ørene/men ocsaa met hiertet/oc der effter fuldkommis ocsaa met gierningen/Thi at kunde den vduortis oc legemlige hørelse giøre nogen salig/ da haff de ocsaa Pilatus / Herodes/Annas oc Cayphas bleffuet salige.

Huad skal mand da høre?

Guds ord/ siger Christus / icke Menniskens Ord / vden saa er/at de komme offuer it met Guds ord/Her tilsigis icke dem salighed/som anamme Menniskens lerdom/men dem/som høre oc beuare Guds ord/Der er oc intet vissere tegen/iblant alle tegen/ der mand kand kiende paa/ om it Menniske er salig eller icke salig / it Guds barn eller Dieffuelsens barn / vden aleniste at høre gierne Guds ord / oc beuare det flitelig i hiertet/ Som Christus siger Johannis. viij. Huo som er aff Gud/ hand hører Guds ord / Oc i det. x. Mine Faar høre min røst/Effterdi nu saa er/da skal Menrisken gierne høre Guds ord.

Huor faar skal Menrisken gierne høre Guds ord?

For trende sager skyld/ Først/ for deris skyld/som det predicke / Huo ere de? De ere Menniske / Huo taler formedelst dem? Her skalt du høre huad Christus siger/Luce. x. Huo eder hører/ hand hører mig/ Oc huo eder foracter/ hand foracter mig/Oc Math. x. Det ere icke i som tale/ men eders Faders Aand/som taler formedelst eder. Der faar kalder S. Paulus Predickere. j. Corin. iij. Guds Methielpere / oc Almuen som hører Ordet / Guds Aggergierning / oc Guds bøgning / Oc hand formaner. ij. Corinth. vj. Alle Christne/at de skulle icke anamme Guds naade forgeffuis/icke høre Guds ord forgeffuis/Oc alligeuel den Almectigste Gud / vel kunde vdrette altsammen / induortis i hiertet formedelst sin Aand / saa vil hand det dog icke giøre / vden Predickens middel / Der faar skal ingen holde sig saa vijß/ klog oc lerd/at hand oc skal

foracte

foracte den ringeſte predicken / efftérdi hand icke ved / naar
tiden er kommen/at Gud vil vdrette ſin gierning i hannem.
Derneſt / for farligheds ſkyld/ at fly dem / ſom foracte Guds
ord/Thi at lige ſom Chriſtus kalder dem ſalige der høre oc beua-
re Guds ord/Saa kalder hand oc dem vſalige/ſom det forſøm-
me oc foracte/Den førſte Pſalm. Prÿſer ocſaa dem/ſom haffue
løſt til HErrens Lou/ Oc Salomon ſiger i Sproggene. xxviij.
Huo ſom frauender ſine Øren/at høre Louen/hans Bøn er en
veirſtøggelſe. Det tredie/for deris nøtte oc ſáligheds ſkyld/ſom
det høre.

Huad nøtte oc gaffn haffue vi der aff/at vi høre Guds ord?

Tredubbelt. Førſt trøſter Guds ord Søndere/ at de icke
fortuiele i Sønderne. Saa trøſter Gud Adam effter faldet/met
foriettelſens ord om den velſignede Sæd/ Gen. iij. Saa trø-
ſter hand ocſaa Kong Dauid/formedelſt Propheten Nathan/
der hand haffde bedreffuet hoer met Bathſeba / oc ladet
dræbe hindis hoſbonde Vriam/ ij. Samuel. xij. Lige ſaa/der
Petrus hørde Hanen gale/effter hand haffde forſuoret Chri-
ſtum/oc tenckte paa Chriſti ord / da ſlo hand ſig faar ſit brøſt/
gick vd oc græd bitterlig/Matth. 26. Diſligeſt Jøderne/der de
Pintze dag hørde Petri predicken/gick det igennem deris hierte/
oc de omuende ſig til Troen/oc lode ſig døbe i Jeſu naffn/ved
tre tuſind Siele Act. ij. Der neſt / Guds ord beuarer oc be-
ſtørcker dem det høre/ Saa læſe vi Johannis. vj. Der mange
aff hans Diſciple røggede ſig oc ginge til bage/da ſagde hand
hand til de Tolff/ Ville i ocſaa gaa bort? Da ſuarede Simon
Petrus hannem/HErre/huort ſkulle vi gaa hen? Du haffuer
det euige liffs ord. Det tredie/Guds ord renſer hiertet/oc fører
den hellig Aands naade met ſig. Saa ſiger Chriſtus Johan-
nis. xv. J ere reene for det ord ſkyld/ der ieg talede til eder. Oc
Chriſtus ſiger Johan. xiiij. Huo mig elſker / hand ſkal holde
mit ord / oc min Fader ſkal elſke hannem / oc vi ſkulle kom-
me til hannem / oc giøre bolig hoſſ hannem. Den hel-
lig Aand kom ocſaa ſyunlig / offuer alle dem / ſom hørde

Guds ord/der bleff predicket aff Petro Act. x. Saa er oc Guds ord den rette Lægedom/som der star screffuet i Vijßheds bog i det xvj. Capitel. Der hielbreder huercken Vrter eller Plaster/ men dit ord HErre.

Huad er det hand siger/Custodiunt/de det beuare?

Saa meget vil hand sige/Det er icke nock at høre Guds ord/mand skal ocsaa fatte oc beuare det/som it dyrebart liggende Fæ/ oc icke lade tage det fra sig/ Dieffuelen hører det ocsaa/ men hand beuarer det icke.

Huad kaldis det at beuare?

Beuare kaldis at tro Guds ord/at betencke oc betracte det stedes i troen/ oc rette det gandske leffnet der effter/Men der hører vmage til. Thi Dieffuelen arbeyder paa met all mact/ at hand kand vende Menniskien fra Guds ord / at de icke skulle høre Guds ord/Eller om de det end høre/dog icke skulle beuare det/Der til bruger hand mange listige fund/stor snedighed/ oc mangfoldige snarer / huilcket hand er vdlerd paa/ Thi hand er en veldig Doctor in nequitijs.

Huad holder hand Menniskien besønderlige faar?

Tre støcke besønderlig. Først/Guds vsigelige naade oc barmhiertighed / der skiuder hand Menniskien ind / at hand tencker/ Ey Gud er icke saa streng/ grum oc vred/ som mand giør hannem/hand haffuer offte hiolpet mig i trang oc nød/ hang forlader mig icke heller nu/Helffuede er icke saa heed/som Prester predicker/Dieffuelen er icke saa sort oc grum/som Malere giøre oc male hannem/Dette er Dieffuelsens garn oc Helffuedis snarer / met huilcke Dieffuelen drager vtallige tusind Menniske til Helffuede. Det er vel saa i sandhed at Gud er god/ naadig / barmhiertig oc langmodig/ men io mere taalmodig/naadig oc veluillig hand er til at forlade/io strengere oc grummere er hand der effter til at straffe/naar mand icke vil rette oc bedre sig/ som den Hedning Valerius Maximus siger/Oc Christus giffuer til kiende Luce xiij. i Figen træet.

Der nest/Søndernis mangfoldighed/ Der bær hand saa frem faar it Menniske/at hand tencker/Ey du est io icke den

eniste/

enifte/der ligger i Sønd/Det som du giør/haffue vel før andre flere giort/oc giøre det end nu/oc haabis alligeuel at de skulle bliffue salige/Petrus forsoer Christum tre gange/Paulus forfølgede de Christne grummelig/Røffueren/ paa Kaarsset giorde intet gaat / oc de bleffue alligeuel anammet til Naade/ Saa er ieg oc ingen Aandelig Mand/ Prest/ Carthuser / Munck / Nunde / at ieg kand føre saa fuldkommeligt it leffnet/ Jeg er icke mere fyit i skindet end andre Menniske / Jeg kand icke mere leffue Engle leffnet end min Nabo. Dette er oc en ret Dieffuels snare oc forgifft/met huilcken Satan haffuer bedraget mange Menniske/ Men dette falske paa skud skal icke meget ville hielpe dem/Effter som der staar/Den Suend som ved sin HErris villie/oc giør der icke effter/hand skal lide mange hug / Saa er oc Røffuerens Exempel icke Exemplum imitationis, sed consolationis, det er/icke it Exempel der vi skulle efterfølge oc sønde paa/men it Exempel der vi skulle trøste oc husuale oss met/naar vi haffue Søndet/Haffuer du Søndet met Petro/Paulo/da giff dig ocsaa met dem til Penitentze/Oc lad aff at Sønde.

Det tredie er / at hand tilskønder it Menniske/at hand i saa maade skal tencke paa sin vngdom/See/ieg er end nu vng/ ieg haffuer end nu lang tid/at bedre mig vdi oc giøre Penitentze/ieg vil vere løstig i mine vngedage oc bruge min vngdom/ Gud skal vel spare mig / oc giffue mig saa lang liffs frist/ at ieg end nu skal leffue mange Aar/naar ieg bliffuer gammel / oc fornemmer at det lacker at tiden/da vil ieg sancke ruelse/fortryde min Sønd/ oc bedre mig/ia skulde det icke end ske/før ieg kommer paa min sotte seng at ligge / saa skal det icke end da sla feyl/ ieg vil end da komme tilige nock. Denne er nu Dieffuelsens indtende snedighed oc Helffuedis snare/der hand paa det neste haffuer beueblet oc drager den gandske Verden til sig met/ Som vi see faar Øyen/ at Menisken leffue saa stedes hen/ vden all Guds fryct oc kierlighed/ oc mene at de haffue end nu mange Aar at leffue vdi/oc tencke at der er ingen fare paa ferde/ men før de see sig om / oc naar de tencke der mindst paa/

Da kommer Døden sledskende oc vforuarendis offuerfalder/ oc tager dem bort aff Jorden/ia hand røcker op met rod/Kaal oc stock/Grene oc træ. Saa gick det den rige Mand/Luce. xij. Dissligest den rige Mand Luce. xvj. Lige ocsaa Nabal. j. Samuelis. xxv. Der de vilde helst leffuet/var glasset vd løbbet oc tiden kommen/Der faar formaner Christus saa offte/oc siger Vaager.

Huad skulle vi lære aff dette Euangelio?

Efftherdi vi leffue i denne mørcke/vanartige oc skalckactige Verden i Dieffuelsens rige/paa alle sider omspent/met idel falske snarer/see alleuegne mange onde Exempel oc stor forargelse/høre megen falsk Lerdom oc løgen/vildfarelse oc forførelse/oc haffue der imod ingen hielp eller trøst/ingen anden Verie eller Vaben/end alenist Guds ord/ da vil det visselig giøris oss arme Menniske behoff / at vi holde same ord faar Øyen/ oc i stor act oc verdighed / høre det flitelig oc beuare det aluarlig. Chrisostomus formaner flitelig til Guds ord / der som hand scriffuer offuer den. xvj. Homelia. De som Øse (siger hand) eller drage Vand op/de haffue icke aleniste deris Kar fulde hoss Kielden/men de arbeyde ocsaa paa deris yderste formue/at de kunde sette Spande oc Krusse sactelige fra sig/oc bære dem varlige/at de skulle icke spilde paa veyen/oc bære dem tommme hiem. Saa skulle oc i giøre som høre det Guddommelig ord/ J komme hid til Kielden / til predicken / met tomme Krusse/der som i nu aleniste fylde eders Kar her hoss Predickestolen/høre oc fatte Guds ord/oc paa veyen spilde oc forglemme dem/ oc komme saa hiem igen met tomme Kruss oc hierter/ Huad nøtte haffue i da aff eders reyse oc Kircke gang/oc at i hørde predicken? Oc en anden siger/Jeg vilde at Menniskene vilde saa holde oc skicke sig effter predicken/som de giøre effter Sacramentens vndfangelse/Thi at naar nogen haffuer anammet Sacramentet/da vender hand sig/met gandske hierte til Gud/bliffuer nogen tid stille/opløffter sit hierte oc sind i beskuelse/til at betencke Faderens store godhed oc velgierninger/ som hand beuiste oss formedelst sin elskelige Søns død. Dette vilde ieg at i som høre det Guddommelig ord / skulde ocsaa

giøre/

giøre/ bliffue stille effter predicken/ oc lade Sæden aff det ord i haffue hørt/ vel rodfastis oc beknøttis i eders hierter/ at hofferdigheds væir icke skal bortblæse samme Sæd/ at de Fogle i Lucten/ det er/ Helffuedis Aander icke skulle opslnge hannem/ at omhøggeligheds oc gierigheds Torne/ icke skulle vndertrøcke oc quæle hannem/ men/ at hand kan oprinde i hiertet / oc bære god fruct.

Huad er Summa aff disse Ord?

Dette er Summa/ At naar mand hører Guds Ord/ anammer det met hiertet/ oc beuarer det i Troen/ da giør det Guds børn/ oc fører met sig Søndernis farladelse oc det euige liff/ Men at laste/ bespotte oc foracte Guds ord/ giør Dieffuelsens børn/ Jøder/ Tørcker oc Hedninge/ oc føre vrede oc euig forderffuelse met sig. Der faar/ mine elskelige Christne/ er det saa at i her ville haffue den retferdighed/ som gielder faar Gud/ oc i den tilkommende Verden det euige liff/ da skulle i høre Guds ord met Ørnene/ oc fatte det met it trofast hierte/ beuare oc lade det icke tage fra eder. Summa/ ville vi vere Christi Disciple/ da skulle vi ocsaa lære/ læse oc beuare hans lectie / Saa skulle disse Ord / Salig ere de som høre oc beuare Guds ord/ ocsaa fuldkommis met oss/ Saa at vi skulle leffue met Christo euindelig / Der til hielpe oss Gud Fader/ Søn/ oc den hellig Aand/ Amen.

F I N I S.

Register paa de Epistler/som læsis paa de fornemste Høytider om aarit.

Register offuer de Euangelier som læsis paa Høytilige oc hellige dage om Aaret.

Prentet i Lybeck aff Asswert Krö-
gers Arffuinge.

Anno M. D. XCV.

Oc findis til Kiøbs hoss Laurentz Albrecht/
Borger oc Bogfører der same-
steds.

